ALPHONSI TOSTATI HISPANI,

EPISCOPI ABVLENSIS,

PHILOSOPHI, THEOLOGI,

Ac Pontificij Iuris, Cæſareique conſultiſsimi, necnon linguæ Græcæ, & Hebraicæ peritiſsimi,

Commentaria in Primam Partem IOSVE:

Mendis nunc ſanè quàm plurimis diligenter expurgata.

CVM INDICE COPIOSISSIMO.

Ad PHILIPPVM II. Catholicum & Inuictiſsimum Hiſpaniarum, & Indiarum Regem.

IMPARIBUS DISSIDIIS SATIS

VENETIIS, M D XCVI.

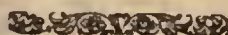
Apud Io. Baptiſtam, & Io. Bernardum Seſsam, fratres.

Iacobi Vacchedani.

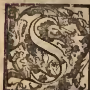

ALPHONSI TOSTATI EPISCOPI ABVLENSIS
PRÆFATIO QVÆSTIONIBVS SECTA In librum Iosue.

Quod ordines seu sectiones librorum Sacræ scripturæ sint quatuor. *Quæst. I.*

ACRARVM Scripturarum totus canon in tres librorum ordines scinditur, vel vt comprehensorie magis loquamur, in quatuor partitur sectiones. Nam legales quidam sunt, scilicet quinque libri Moysi, quos Iudæi communi nomine Thora, idest legem vocant: quia in illis lex tradita tota comprehenditur.

Secundus ordo prophetalis est, qui plures continet libros secundum Iudæos: horum principium à Iosue auspicatur, qui apud eos Iosue Benum, idest Iosue filius Nun dicitur. Secundus est liber Iudicum, qui apud eos Sophtim appellatur. Huic autem Ruth compingunt librum, quoniam in diebus vnius iudicis eiusdem historia accidisse refertur. Quamquam moderni Iudæi hunc cum Canticis canticorum, & libro Threnorum, atque Esther, & quibusdam paruis collocant: sed conueniens ordo nequaquam est. Tertius est liber Samuelis, quem nos primum, & secundum libros Regum appellamus. Quartus est liber Malachin, idest Regum, quem nos tertium & quartum libros Regum appellamus. Quintus Isaias est. Sextus Hieremias. Septimus Ezechiel. Octauus liber duodecim minorum prophetarum.

Tertius ordo agiographa continet, idest libros sacræ doctrinæ: in quibus primum Iob locant. Secundũ vero Dauid ponunt, quẽ Psalmorũ librũ dicunt quinque incisionibus sectũ, omnesque psalmos continentem. Tertius est Salomon, qui tres libros habet, s. Parabolas, quas Iudæi Masloth vocant. Secundus est Ecclesiastes, quem Hebræo nomine Coheleth nuncupamus. Tertius est Cantica canticorum, quem Hebræo nomine Sirhasirim vocant. Sextus autem huius ordinis Daniel est. Septimus verba dierum, qui hebraice Dabraiamin corruptè more nostro, proprie autem Diureyamin dicitur: Græco autem atque vsitato nobis vocabulo proferentes Paralipomenon appellamus. Octauus Esdras est, qui in duos libros diuisus est. Nonus Esther. Librum etiam Ruth & Threnorum quidam inter agiographa computant, sed melius in secundo ordine prophetalium conscribuntur. Hi tres librorum

ordines in canone ſacræ ſcripturæ continentur: de quo Hieronymus in prologo, quem Galeatum appellat.

Alij autem ſunt, qui ad ſacram ſcripturam pertinent, qui in canone nõ ſunt, ſed quartum obtinent locum: ſcilicet Iudith, & Machabæi: liber Sapientiæ, & Ieſu Sirach: Tobiæ: hos apocriphorum loco cenſent. Quamquam autem horum doctrina ad conuincendum, quæ in diſputationem veniunt, minus idonea ſit, aut non ita vt cæterorum auctoritas ſolida ſit: Sacra tamen ſcriptura & ſi prioribus minorem, eis tamen auctoritatem accommodat.

An liber Ioſue ſit hiſtoricus, vel prophetalis: & qui libri ſint prophetales, & hiſtorici. Et de Pentateucho Moyſi. Quæſt. II.

HORVM autem diſtributore gratiarum iuxta largifluam bonitatem ſuam conferente Spiritu ſancto, primum ordinem, ſcilicet legalem explicuimus, totum Moyſi Pentateuchum tranſeuntes, quo velut grandi fœnore liberati ad Ioſue manum mittimus; cum enim de legalibus actum ſit, de prophetalibus agi conſequens eſt. Vel, vt alij referunt, cum de legalibus actum ſit, de hiſtoricis attingendum eſt; & vtrunque quidem conuenienter dicitur, ſed non ęquè. Si enim dicamus præcedentes legales, & hos prophetales eſſe, obijciet quis libros quinque Moyſi prophetales eſſe, quia eos prophetarum præcipuus ſcriptitauerit. Si autem dixerimus præcedentes legales, & hos hiſtoricos eſſe, obijcietur etiam præcedentes magnam temporum hiſtoriam continere. Totus quidem Geneſis liber nudam hiſtoriam texit. Liber quoque Exodi, & Numerorum pro maiori eorum portione idem faciunt. Cui dicendum neutrum horum totaliter eſſe diſtinctiuum. nam vtrique hiſtoriam continent, & a prophetis conſcripti ſunt; communior tamen antiquorum inualuit auctoritas, vt Pentateuchus legalis, ſequentes autem prophetales dicantur; eo quòd Pentateuchus & ſi hiſtorias quaſdam tradat, potiſſima tamen intentio ad legis lationem eſt. Hi autem totaliter hiſtoriam continent, & ſi in quibuſdam eorum admonitiones, & futurorum contineantur prouiſiones; ſed quòd de præteritis aut futuris enarretur, nihil in hoc differt; nam eos ſub hiſtoricis comprehendemus.

An liber Iob computetur inter Prophetales: & quid requiritur ad eſſe librum prophetalem. Quæſt. III.

DE libro Iob quibuſdam inquirendum videbitur, quòd inter prophetales locandus ſit. nam libros prophetales dicemus, quòd a prophetis conditoribus ſcriptitentur; de Iob autem auctoritas hebraica tradit, quòd Moyſes illum ſcripſerit; vere ergo prophetalis eſt. Cui reſpondendum eſt librum Iob inter prophetales non poni, quia non ſolum exigitur librum a propheta eſſe conſcriptum, vt prophetalis appelletur; ſed etiam vt amplam ſortiatur auctoritatem. Librum autem Iob etiam ſi a Moyſe iuxta communem traditionem ſcriptum aſſeruerimus: tantæ tamen nec apud Iudæos nec apud Latinos auctoritatis eſt, vt inter prophetales locari meruerit. Hoc autem Danielis liber monſtrat. Ipſe quippe a propheta conſcriptus eſt, & quod amplius eſt a propheta conditus fuit: inter prophetales tamen nequaquam reperitur, ſed inter agiographa ſextum poſsidet locum; vt patet in prologo Galeato Beati Hieronymi ſuper libros Regum. Liber etiam Ruth ab eo conſcriptus eſt, a quo & liber Iudicum, cum deciſus aſſeratur ex libro Iudicum; ſed cum liber Iudicum ab omnibus ſecundum locum in prophetalibus teneat, liber Ruth inter agiographa a quibuſdam nomen & locum ſumpſit. De libro quoque Threnorum quem Iudæi Cinoth vocant, perſpicuum eſt magis, quòd a Hieremia conſcriptus ſit: ſed cum volumen eius inter prophetales computetur, librum Threnorum quidam Iudæorum inter agiographa computant.

An liber Iob debeat præponi libro Iosue, cum præcesserit per multa tempora. Et quòd ordo præcessionis librorum circa tria attenditur. *Quæst.* I I I I.

DE libro Iob adhuc inquirendum videtur, cur ante librum Iosue non ponatur: nam ante eum, per multa tempora facta seculorum priorum narrat. Siue enim dicamus Iob fuisse de genere Nachor, vt quorundam tradit assertio, de quo Gen. 22. cap. dis- seruimus: siue sit de progenie Esau de regibus Idumæorum, de quo late Gen. 36. dictum est: semper ante Iosue magna seculorum ętate fuisse pater. Item quoniam & his non stantibus: quia à Moyse librum Iob scriptum fore communis tradit assertio, patet eum ante Iosue ali- quantis fuisse temporibus. nam gesta narrata in libro Iosue post mortem Moysi acciderũt, vt patet ex principio libri huius, scilicet & factum est post mortem Moysi serui Domini, vt loqueretur Dominus ad Iosue filium Nun. Cui respondendum est librum Iob non debere præcedere librũ Iosue: nam ordo præcessionis librorũ in sacra scriptura, aut quantum ad di- gnitatem & auctoritatem dictorum attenditur: aut quantum ad ordinem temporalẽ rerum narratarum, aut personarum scribentium. Primo enim modo in toto veteri testamento li- bri Moysi præcedunt. nam & si alij auctentici sint, hi tamen solidioris auctoritatis robur habent. Sic quoque in nouo testamento Euangelistarum quatuor libri cæteros præcedunt, quoniam solius Christi dogmata continent. Quantum ad hunc modum liber Iob librum Iosue antecedere nequit: nam minoris auctoritatis est: cum enim inter prophetales locum primum liber Iosue teneat, inter eos liber Iob locari immeritus agiographorum seriem tenet. Cum ergo omnibus prophetalibus in auctoritate minor sit, post omnes prophetales debuit collocari. Secundo modo libri sacrę scripturæ se præcedunt interdum secundum ea quæ in eis gesta narrantur: & hoc modo liber Geneseos cæteros antecedit. In eo quippe rerum creatio non entium, & nascentis orbis, & aliqualiter procedentis historia texitur. Hoc mo- do liber Iudicum præcedit libros Regum: & librum Iudicum liber Iosue antecedit. Qui modus si attendatur, Iob cæteros præcedere debuit soli Genesi postpositus. Sacra tamen scriptura magis auctoritatem, quàm temporanearum successionum ordines in quibusdam attendit. Tertius modus procedendi est ex persona scribentis, vt quòd illi libri præcedant quorum scriptor præcessit, etiam si res enumeratæ hunc ordinem non teneant. Sic enim in prophetis est: nam non potest in eis accipi ordo secundum dignitatem vel auctoritatem: omnium enim dicta æquali veneramur honore, præter librum Danielis: qui quamquam auctenticus sit, inter prophetales locum non accepit, sed agiographorum sedem sortitus est. Quidam tamen alios præcedunt secundum quod in scribendo præcesserunt: vnde Aggæus ante Zachariam ponitur in ordine librorum: quia Aggæus ante Zachariam per duos menses prophetauit: vt patet Agæi primo: & Zachariæ primo. nam Aggæus anno secundo regis Da- rij mense sexto prædicauit. Zacharias autem eodem anno mense octauo. Et hanc præces- sionis causam Hieronymus assignat in prologis super eorundem libros. Iste quoque ordo inter Euangelistarum libros inter catholicos obseruatur: nam omnes Euangelistæ idem di- cunt. Matthæus tamen ante omnes euangelium scripsit in Iudæa: ideo omnes antecesit: sic ait Hieronymus in prologo super Matthæum. Consequens autem ordo in reliquis Euan gelistis fuit: ideo sic eorum libri ordinati sunt. Liber ergo Iob ante librum Iosue poni ne- quaquam debuit: sed conuenienissimus ordo est, vt post Pentateuchum Iosue sublequatur. quod ex duobus euenit. Primo quidem quoniam post legales succedunt in auctoritatis ro- bore libri prophetales: liber ergo Iosue, qui huius ordine primus est, consequenter poni de- buit. Secundo autem ex ordine temporis hoc accidit: nam post ea quæ in libris Pentateu- chi facta narrantur, succedunt ordine historico ea quæ leguntur in libro Iosue, nullo me- diante quasi ad eundem prorsus librum pertineant, sed velut articulus quidam distinctiuus fit: quia quædam per Moysen, alia vero per Iosue dicta & facta referuntur.

Quis fuerit Iosue: & de laudibus eius, Et continentia totius libri, *Quæst. V.*

ISTE Iosue erat vir strenuus in armis, & morum pollens probitate: nam cum Iudæi in deserto bella facturi essent, Iosue princeps statuebatur, vt cum pugnarum est contra Amalech, & fugauit eum: vt patet Exo. 17. cap. orante Moyse pro Israel. Iterum autem cum Israelitæ bellum agerent contra Madianitas, Iosue electis viris de populo, factus est princeps belli, & deleuit Madianitas cęsis quinque regibus eorum: de quo Numeri 31. cap. Vnde tunc erudiuit eum Deus in bellis, vt postea pugnandi modum & audaciam haberet contra Chananæorum gentes. Ob hoc autem de tribu Ephraim ipse missus est explorator in terram Chanaan: vt patet Numeri decimotertio cap. Hunc valde Moyses diligebat: vnde cum iter cum cæteris exploratoribus, Moyses mutauit nomen eius vocans eum Iosue, cum prius vocaretur Osee: vt patet Numeri decimotertio. & valde familiariter adhærebat Moysi, ita vt vocaretur puer eius, quia illi seruiebat: sic patet Exodi trigesimotertio. scilicet Iosue filius Nun puer Moysi non recedebat de tabernaculo. Et ob hoc cum Moyses ascendit in montem suscepturus tabulas decalogi, solus Iosue ascendit cum eo vsque ad caliginem montis, vt patet Exo. 24. cap. expectabatque eum decem diebus, non descendens in castra, donec reuerteretur portans tabulas: nam tunc Iosue descendit cum Moyse, vt patet Exodi 32. cap. Ipse quoque nimis diligebat Moysen zelans pro eo, vt patet Numeri 11. cap. & cum Moyses descendit de monte, & posuit tabernaculum suum extra castra, veniente Moyse in castris, manebat Iosue custodiens tabernaculum: vt patet Exodi 33. cap. Postea autem cum Deus tollere voluit Moysen, iussit vt constitueretur Iosue princeps super populum sicut Moyses: & quòd eum Moyses erudiret, vt patet Deuter. cap. 3. & Moyses ante mortem suam constituit Iosue super populum ponens manum suam super eum, & dans ei partem gloriæ suæ: de quo Num. 27. & Deuteron. 31. cap. & mortuo Moyse surrexit pro eo Iosue: & obediuit ei totus populus sicut Moysi: vt patet Deuter. 34. & primo huius. Iste autem vnus de prophetis dicitur: quia ad eum sępe Dominus locutus est, vt manifestatur ex processu libri. Sic quoque dicitur Ecclesiastici 46. cap. Fortis in bello Iesus Naue successor Moysi magnus in prophetis iuxta nomen suum: & ibi multæ eius laudes continentur. Huius autem libri intentio & continentia est, quòd sicut legales & partim historici libri descripserunt egressum Israelitici populi de dura Aegyptiorum seruitute, & discursum per vagas deserti solitudines, hic introitus eorum in terram promissam describatur, & bella contra hostes & locorum possessio: atque deletis ex maxima parte hostibus diuisio sortialis totius terræ per tribus & familias: & tandem in admonitionibus in colendo Deum, & morte Iosue tota libri series consumatur: & in isto libro nouus Iudaici populi status tangitur, s. pugnantis: vt postea in libris Regum altior subdatur status eiusdem regnantis.

ALPHONSI TOSTATI EPISCOPI ABVLENSIS,

IN PROLOGVM D. HIERONYMI In librum Iosue Commentarij.

TANDEM finito Pentateucho Moysi velut grandi fęnore liberati ad Iesum filium Naue manū mittimus, quē Hebræi Iosue Benum, idest Iosue filium Nun vocant: & ad Iudicum librum quem Sophtim appellant: ad Ruth quoque & Esther, quos eisdem nominibus efferunt.

TANDEM. Prologos enim beatus Hieronymus singulis libris suis apponit: quia per hos quid intendat edisserit: vbi quoque qui ab alijs vitiati sunt docet. Aemulis etiam & oblatrantibus respondet. De his enim tota prologorum suorum materia est. Iste autem prologus super Iosue in quinque partes scinditur. Quarum prima huius libri opus ad præcedentem continuat Pentateuchum. Secunda lectorem reddit attentum. Tertia æmulorum compescit latratum. Quarta multipliciter eos arguit, qui præter septuaginta interpretum translationem recipiēdum nihil dicunt. Quinta declarat post huius operis expletionem ad prophetarū explanationem interpretatuum accedendum. Secunda ibi. *Monemusque lectorem*. Tertia ibi. *Vnde cessit arcuato vulnere*. Quarta ibi. *Quod si vetus*. Quinta ibi. *Cæterum post*.

Diuisio prologi.

A *Quare Iosue & Iudicum libri continuātur post Pentateuchum. Et quid significet Pentateuchus. De nomine Iosue apud Hebræos: & quomodo apud nos sit corruptum. Et quod multi sunt eo nomine Iesus vocati. Quæst. I.*

CIRCA primum. *Tandem finito Pentateucho.* Continuat se Hieronymus ad ea quæ superius expleuerat. Pentateuchum enim con-
B scripserat ad preces episcopi cuiusdam qui Desiderius vocabatur, vt habetur in prologo super Gen. qui incipit. Desiderij mei. Sed dum hæc ageret Paula & Eustochium filia eius pro libro Iudicū, & Iosue, & Ruth, orauerūt. Dum tamē Hieronymus Pentateuchū scriberet, Paula defuncta est: ipse aūt quia Paulę
C & Eustochio hos ꝓmiserat libros, Eustochio viuēti reddidit: sic significatur infra cū dicitur. Cæterum post dormitionem B. Paulę, cuius vita virtutis exēplū est, & hos libros Eustochio virgini negare nō potui, decreuimus dū spiritus hos reget artus, prophetarū explanationi incumbere. Ideo in prologi huius exordio notat post cōpletionē præcedētis operis librorū
D Iosue & Iudicū facere initium, quasi hoc ad illa cōsequēs sit: qđ dupliciter cōsequitur. Primo ſm exigentiā historici ordinis, & roboris in auctoritate. Secundum quidem est propter promissionis ineuitabilitatē nam vt in præcedenti apologetico argumento explicuimus, finis historiæ Pētateuchi, & principiū librorum Iosue, & Iudicū continua sunt: vt patet Deuter.
E vltimo. Sicut enim ibi de morte Moysi, & pręlatione succedētis Iosue agitur, ita & in principio libri huius. Consequitur etiā hoc ex robore auctoritatis: nā post legales libros, quos Pentateuchus cōtinet, nulli tam solidæ auctoritatis sunt sicut prophetales: in quibus liber Iosue exordium est.

Consequitur autem secũdo ex ordine promissionis. Nam postquam Desiderio episcopo promiserat Hieronymus explanare Pẽtateuchum, promisit Paulæ & Eustochio vertere in latinum sermonẽ librum Iosue & Iudicum. Ideo finito Pentateucho ad Iosue labor secundus vertendus erat. *Pentateucho*. Est Pentateuchus nomen Græcum quinque volumina significans: quoniã libri Moysi quinque sunt, qui in præcedentibus explanati sunt: & hoc nomẽ correspondet cuidam Hebrçe dictioni: ipsi enim hos libros Humas vocant, idest quinarium, quia quinque sunt: & quia nullũ latinum nomẽ in vsu accepimus, quod hanc librorum quinque seriem denotaret, Græco nomine vtentes Pentateuchum appellamus. *Tandem finito Pentateucho*. Idest cum post multos labores & tempora Pentateuchum transferẽtes expleuerimus, restat vt ad Iosue manum mittamus. Quod autem hoc laboriosum sit, expressit Hieronymus in prologo super Gen. qui incipit, Desiderij mei dicens, vt translatum in latinam linguam de Hebræorum sermone Pentateuchum nostrorum auribus traderem, periculosum opus certe, & obtrectatorum latratibus patens. Et in fine eiusdem prologi eius operis magnitudinem expressit, dicens. Nunc te precor Desideri carissime, vt quia tantum opus me subire fecisti: & cætera. *Moysi*. Quia totius Pentateuchi Moyses verba retulit Iudæis potissime de præceptis, vt patet ex plurimis locis eiusdem. Ipse quoque eũ scripsit, & vocatur lex Moysi continentia totius Pentateuchi, non quòd ipse condiderit, sed quia retulerit, & annunciauerit populo Israelitarum. Sic patet Malach. cap. 4. scilicet, Memẽtote legis Moysi serui mei. Quomodo tamẽ omnes quinque libri sint lex Moysi. Et an omnes quinque libri dicantur lex Moysi; sicut dicitur Deuteronomius. Et an sit vna lex vel plures: late declaratum est Deuteron. 29. cap. & aliquid Deuteron. t. *Velut grandi fœnore liberati*. Idest liberati a magna promissione: Desiderius episcopus penerat a beato Hieronymo, vt ei in latinum sermonem verteret totum Pentateuchum: vt patet in secundo prologo super Gen. Hoc autem Hieronymus spopondit: erat autem ista magna promissio, quia opus magnum, ac periculosum erat: vt patet in eodem prologo. Cum ergo illud expleuit, dicitur liberatus a magno promisso: & ponitur hic fœnus quod signat debitum sub vsuris. Est autem magnæ grauitatis aliquid debere sub vsuris; quia sic opprimuntur homines, & eorum exhauriuntur facultates. Sic patet Exo. 22. cap. scilicet, Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi qui habitat tecum, non vrges eum quasi exactor, nec vsuris opprimes eum. Ad designandum ergo magnitudinem debiti causati in promisso ad transferendũ Pentateuchum, dixit Hieronymus se à fœnore liberatum: sicut recipiens denarios sub vsuris data sorte & fœnore liberatus est. *Ad Iesum filium Naue manum mittimus*. Idest oportet inchoari Iosue librum. Ordo huius supra positus est, quare post Pentateuchum poni debeat liber Iosue. Sed hunc vocat Iesum filium Naue: & dicit hoc nomen esse secũdum latinos, quod patet, quia dicit apud Hebræos vocari Iosue Benum. Pro quo sciendum quòd nomina quæ nos his imponimus ab origine Hebræa deriuantur. vocabatur autem iste apud Hebræos Osua, & nos corrupto nomine illum Osee appellabamus; vt patet Nume. 13. cap. Sed cum in exploratorem mitti debuit pro tribu Ephraim, Moyses qui illum diligebat, mutauit nomen eius addens vnam literam, scilicet primam nominis Dei tetragramaton, scilicet, Yod. & posita in principio nominis cõponit Yosua: & istud est proprie nomen

F apud Hebrços Iosue. De priori nomine, & mutatione eius habetur Num. 13. cap. nos tamen corrupto nomine cum deberemus dicere Yosua, dicimus Iosue. Deinde cum Biblia in sermonem verteretur Græcorum, non fuit in hoc nomine seruata litera sed significatio: nam Yosua in Hebræo saluator dicitur: ita vt Iesus interpretatur: sic patet Matthæi primo cap. scilicet, & vocabis nomen eius Iesum: ipse enim saluum faciet populum suum a peccatis eorum.

Multi quoque inter Hebræos hoc nomen acceperunt: nam & post hunc alium scimus dictum Iesum sacerdotem magnum, de quo Zacha. 3. cap. & ostendit mihi Dominus Iesum sacerdotem magnum stantem coram angelo Domini, & Sathan a dextris eius,
G vt aduersaretur ei: de quo etiam in primo lib. Esdræ.

Alius etiam vocatus fuit Iesus qui Ecclesiasticum scripsit, & dicitur Iesus filius Sirach. Multi quoque alij fuerunt, qui in sacra scriptura celebres non sunt: & omnes hi inter Hebræos Yosua appellabantur.

Quod autem iste Iosue appelletur Iesus, patet in aliquibus libris tam noui quàm veteris testamenti: sic enim Ecclesiastici 46. cap. Fortis in bello Iesus Naue magnus secundum nomen suum: ibi tamen de Iosue agitur, vt euidentissime litera prodit. Sic quoque habetur ad Hebrços cap. 4. scilicet nam si eis Iesus requiem præstitisset: nunquam de hac loqueretur post hanc diem: vbi Apostolus tradit de requie tradita Iudæis per Iosue ingredientem cum eis in terram promissam: & eum Iesum vocat.
H *Ad Iesum filium Naue*. Dicitur filius Naue, idest filius Nun: quoniam in Hebræo pater eius Nun dicitur: sed in latinam & græcam formam versum Naue dicitur: quanquam in hoc non multum differebat, an apud nos filius Nun diceretur: sic vocatur Ecclesiastici 46. cap. Fortis in bello Iesus Naue magnus secundum nomen suum.

Manum mittimus. Idest eum explanare in latinum sermonẽ vertentes incipimus. & est modus loquendi vulgaris mittere manum ad aliquid, idest incipere operari, & est frequentata locutio in libris Moysi, scilicet, vt benedicat tibi Dominus in cunctis ad quç miseris manum: vt patet Deuteronomij 12. & 15. & 24. cap. & venit ex hoc ista locutio, quia manus est or-
I ganum organorum potissimum inter omnia executiua instrumenta.

Quem Hebræi Iosue Benum. Hebræi non vocant Iesum Naue etiam Iosue. Sed istud nomen Iosue est similius nomini Hebraico quàm cætera, scilicet Iosua: sed nos corrupte ex more latino Iosue dicimus. vocatur Benun, idest filius Nun: non est enim vna dictio apud Hebræos Benun: sed duç, scilicet Ben & Nun. Ben filius interpretatur. Nun vero est nomẽ patris Iosue: & declaratur in eoquod subditur, s. *Iosue filium Nun vocant*. Non solum est istud nomen hominis, sed & libri. In quo patet quòd Hebrçi non semper vocant libros ab exordijs suis, sicut aliquando dicitur. Nam non incipit sic liber iste. Sed tunc Iudæi libros suos a principijs nominãt, quando vnus
K multos edidit libros, qui distingui nequeũt: nisi specialia eis nomina apponantur. Ex auctore quippe eis distinctio nulla est, cum omnibus communis auctor sit: quod patet in quinque libris Moysi, qui non distinguerentur ex auctoribus, sed ex nominibus proprijs. Et quoniam nulla eis conuenientiora nomina occurrerũt, ab exordijs illorum nomina imposuerunt, vt ꝙ Genesis vocetur Beresith, i. in principio: quia sic liber incipit: & de cæteris identidem. Liber aũt Iosue, qm̃ nullos ab eodem auctore noĩandos habuit, a quibus differendum sibi esset, ab auctore nomen assumpsit, & non a literarum exordio.

Et ad Iudicum librum. Hunc librum Iudicum intendit tractans Hieronymus exponere in latino sermone: in quo de gestis Iudicum, qui varijs temporibus iudicabant, agitur.

An liber Iudicum poni debeat post librum Iosue. Quaest. II.

FVERVNT autem iudices in Israel tempore quo non erat aliquis rex: nam ante Saulem nemo cõcorditer vel electus, vel sumptus in regem fuit. Nam Abimelech filius Gedeonis fuit rex, sed non a toto Israel electus: sed solum in Sichem, vt patet Iudi. 9. cap. Sed in his temporibus erant aliqui viri in Israel, qui iudicabant populum, & liberabant ab hostibus, quos liber ille saluatores vocat: vt patet de Sangar Iudi. 3. cap. Hunc librum scribit Hieronymus post librum Iosue propter duo. Primo ex ordine temporis. Secundo ex conditione promissionis. Tempus quidem cõtinuum in vtrisque fuit. Nam & in 1. cap. Iudicum agitur de morte Iosue, & quid acciderit immediate post Iosue mortem.

An liber Ruth poni debeat ante librum Iudicum. Quaest. III.

ET si aliquis obijciat librum Ruth forte ante librum Iudicum esse ponendum, quoniam nõ videtur liber Iudicum pręcessisse librum Ruth. Respondendum est priorem esse librum Iudicum: quia historia Ruth accidit in temporibus vnius iudicis, vt patet Ruth 1. cap. Ergo Iudicum liber fuit, qui agit de exordijs Iudicum: & de aliquibus quae ante iudices acciderunt, scilicet de bellis factis per aliquos qui non erant iudices: vt cum quaesierunt Israelitę post mortem Iosue, quis praecederet eos in bellum. Respondit Deus. Iudas sit dux vester: vt patet Iudic. 1. cap. & de alijs tẽporibus, quae fuerunt absque iudice. Et non solum liber Ruth accidit in tempore Iudicum, sed etiam in temporibus vltimis Iudicum. Nam agitur de Ruth quae fuit vxor Booz, qui fuit proauus Dauid secũdi regis Israelitarũ: vt patet Ruth 4. cap. ergo inter Booz & principia regum paucum fuit tempus. Aliqua tamen tempora fuerunt in Israel, in quibus nullus fuit iudex nec rex: sed quilibet quod rectum sibi videbatur faciebat: vt patet Iudi. cap. 18. & 20. ergo circa fines Iudicum accidit historia libri Ruth. Hoc tamen quod dicitur de temporibus medijs ex ordine literae satis apparet: quia post omnes iudices enarratos ponitur: tamen secundum Iosephum quinto antiquitatum falsum est: sed est ibi mutatio ordinis: nam illa acciderunt antequam inciperent iudices inter Iosue, & primum de iudicibus: vt declarabitur Iudi. 18. & sic inter Samsonem qui in libro Iudi. ponitur vltimus, & Eli qui fuit iudex, de quo patet 1. Regum primo, & fuit iudex 1. Reg. 4. non intercidit aliquod tẽpus: vt ait Iosephus 5. antiquitatum. Sed hoc non obstante stat ratio praecedens de Ruth tempore.

An liber Iob poni debeat ante librum Iudicum. Quaest. IIII.

QVAERAT autẽ amplius aliquis an debuerit liber Iob poni ante librum Iudicum: quoniam quae ibi narrantur, & personae de quibus ibi, tempore praecesserunt ea quae habentur in libro Iudicum. Respondendum est sicut in libro Iosue, scilicet, quòd sacra scriptura non solum considerat praecessionem temporum: sed interdum magis considerat praecessionem auctoritatis & dignitatis. Et quia libri prophetales secundum sacrae scripturae ordinem tenent: Agiographorum autem postremus in toto canone auctoritatis locus est: sed liber Iudicum secũdus inter prophetales est. Liber autem Iob inter eos poni demeritus agiographorum serie locatus est: non ergo debuit praecedere librum Iudicum. Secundum propter quod liber Iudicum consequebatur ad librum Iosue erat, quia etiam promissionis ordo id exposcebat. Nam Paula & Eustochium petierunt, vt librum Iosue, & Iudicũ, & Ruth, & Esther in latinum sermonem verteret. Et quoniam in his secundum promiserat Iudicum librum, ordine promissorum ad Iudicum librum expleto Iosue tenebatur. *Quem Sophtim appellant*. Idest Hebraei appellant librum Iudicum Sophtim: quod idem significat quod Iudicum. Describuntur autem tempora Iudicũ vsque ad Heli sacerdotem: de quibus dicitur quòd quilibet iudex in stilum redegerit ea, quae temporibus suis acta sunt. Sed ea postea in vnum volumen compegit Samuel: vt quidam volunt. Alij vero Isaiam hoc fecisse dicunt. Quidam autem asserunt Esdram legis scribam hoc primo compilasse. De auctoribus autem librorum veteris testamenti, magis dictum est Deuter. 34. cap.

Quare Pentateuchus & liber Iosue non vocantur libri Iudicũ. Et quare Moyses & Iosue dicti non sunt iudices. Quaest. V.

SED adhuc quisquam quęret quare liber Iosue & Moysi non vocantur libri Iudicum: nam Moyses & Iosue Israeliticum populum regulauerunt, sicut & alij qui iudices appellantur. Respondendum est de libris Moysi nõ vocari libros Iudicum: nam libri Iudicum gesta Iudicum edisserunt. Sed de libris Moysi longe secus est: nam non referunt gesta Moysi, sed leges a Deo datas: & quandoque historias populi Dei interponunt: ideo concordi omnium nomine libri isti legales appellati sũt: quia de legibus Israelitarum eorum pręcipua continentia est. De libro autem Iosue ratio esse potest: nam in hoc gesta Iosue enarrantur, sicut in libro Iudicum de singulis iudicibus historia texitur. Illi tamen de quibus in libro illo agitur, iudices cõuenienter appellantur, Iosue autem & Moyses iudices non sunt: nam iudices nullam imperandi auctoritatem habebant super populum, quasi ex iurisdictione eis competeret: sed solum erant homines industrij ad bellicas actiones & consilia: & eorum consilio populus in cunctis dirigebatur: nihil tamen magis habebant super populum, quàm eis populus tribuere vellet: vnde populus interdum eos assumebat, vt patet de Iepte galadite quem omnes Israelitae rogauerunt, vt pręesset eis in bello contra Ammonitas: vt patet Iudi. 11. cap. Moysi autem maior potestas fuit: nam ipse a Deo constitutus est dux, vt educeret Israelitas de Aegypto: vt patet Actuum 7. cap. Et habebat potestatem coercendi exercendo iudicia sanguinis in populares: nam cum Israelitae adorauerunt vitulum, occidit Moyses viginti tria millia de eis, mandans alijs qui non peccauerant, vt adiuuarent eum ad occidendum peccatores: dicens qui Domini est, iungatur mihi, idest qui habet zelum Dei veniat ad me: & congregati sunt ad eum omnes filij Leui: & occiderunt viginti tria millia: vt patet Exo. 32. cap. Hoc tamen erat ex iurisdictione. Habuit etiam Moyses super Israelitas oẽ genus iurisdictionis tam spiritualis q̃ tpalis: non fuit ergo iudex qui nullam hẽt iurisdictionẽ. Sed põt dici ꝙ fuit rex vel magis q̃ rex quam-

quam nomen regnatiuum inter Iudæos nondum inoleuerat: quamquam videtur regem eum vocari ex auctoritate sacræ scripturæ: vt patet Deuter. 33.c. scilicet erit rex apud rectissimi quod de solo Moyse agi videtur. Iudex ergo dici non debuit. De Iosue quoque idem dicendum est, scilicet quòd ipse plusq̃ iudex extiterit: nam potestas sua a Deo collata est, cum iussit Deus vt Moyses eum poneret coram tota turba: & daret ei partem suæ gloriæ: & post mortem eius illi omnes obedirent: de quo dicitur Deuteron. 3. & 31. & Num. 27. cap. Fuit quoque potestas sua plusquam iudicis: quoniam habuit auctoritatem in criminalibus. Eo quippe condemnante lapidatus est Achor: vt patet Iosue 7. cap. Ad iudices ergo isti non pertinuerunt.

Ad Ruth quoque & Esther. Idest post librum Iudicum ageturad explanationem libri Ruth, quod iden tidem ex ordine temporis euenire docet: nam historia libri Ruth in tempore vnius iudicis facta esse refertur: vt patet Ruth cap. 1. Conuenit etiam ex conditione promissionis: nam post librum Iudicum, librum Ruth transferre promisit, & iste ad secundum ordinem canonis veteris testamenti, scilicet prophetalium librorum pertinet: licet quidam eum inter agiographa scripserint, sed eos falli appatet: quoniam liber Ruth apocopa est libri Iudicum. *Et Esther.* Liber Esther est continens gesta Mardochei, qui tradidit Esther filiam fratris sui in vxorem regi Asuero: & eius precatu Iudęi liberati sunt a morte, quę eis fuerat decreta vniuersaliter in eadem die: propter quod beneficium Iudæi inter sacræ scripturæ libros Esther supputant. Ad eundem tamen ordinem non pertinet, ad quem liber Iosue, & Iudicum, & Ruth. Hi quippe de prophetali ordine sunt; sed Esther inter agiographa computatur: vt patet per Hieronym. ex prologo galeato. Pro his libris Paula, & Eustochium rogauerunt, vt eis in latinum verterentur sermonem, quoniam historici sunt: & hos magis intelligere poterant & attendere. Ad ea enim quæ difficillima cognitu sunt deuotio nulla est, quamquam honorabilia sunt: vt habetur ex principio secundi de anima. *Quos eisdem nominibus efferunt.* Idest & Iudæi vocant eos eisdē nominibus, quibus nos appellamus,

F libro Iosue dixit: quòd secundum Hebræos vocaretur Iosue Benun; & de libro Iudicum quòd vocaretur Sophtim. Dubitaret ergo aliquis quomodo apud Hebræos Ruth, & Esther appellentur. Et responderetur quòd eisdem nominibus efferũt, idest taliter eos appellant Iudæi sicut nos.

Libros Iosue, Iudicum, Ruth, & Esther, quando B. Hieronymus transtulit. Quæst. VII.

DE his quatuor libris, quos tangit hic Hieronymus, dicitur in historijs cōmunibus, quòd ipse eos de Hebræo sermone verterit ad petitionem beatæ Paulæ & Eustochij. In huius tamen prologi fine dicitur, cęterum post sanctæ Paulæ dormitionem, cuius vita exemplum est, hos libros Eustochio virgini Christi negare non potui. Videtur ergo quòd post mortem Paulæ, Eustochium petierit, & ad preces eius facta ista translatio sit. Respondendum est, quòd Paula & Eustochium a Beato Hieronymo hos libros transferri eis petierunt, quibus consensit. Sed tunc explanatione Pentateuchi tenebatur: vnde antequam inciperet horum librorum translationem defuncta est Paula: quia tamen mãsit virgo Christi Eustochium Paulæ filia Beatus Hieronymus adhuc ei ex promissione tenebatur obligatus. Ideo quamquam mortua esset Paula, tamen hos libros negare non potuit. Non tamen est sensus quòd Eustochium post mortem Paulæ precata sit beatum Hieronymum, vt ei hos libros transferret, quos beatus Hieronymus transtulerit tanquam ex promissione obligatus.

G

H

Monemusque lectorem, vt syluam Hebraicorum nominum, & distinctiones per membra diuisas diligens scriptura cōseruet: ne & noster labor, & illius studium pereat. Et vt in primis (quod sæpe testatus sũ) sciat me non in reprehensionem veterum noua cudere, sicut amici mei criminantur.

Opinio quædam Iudæorum de ordine librorum Ruth & Esther. Quæst. VI.

IN quo quidam dicunt esse sensum: quòd Iudæi efferunt eisdem nominibus Ruth & Esther, vt cæteros, idest dicũt eos esse eiusdem ordinis, cuius Iosue, & liber Iudicum, scilicet quòd liber Iosue, & liber Iudicum pertinent ad secundum ordinem canonis sacræ scripturæ, scilicet ad prophetales; & Ruth, atque Esther eodem modo vocantur prophetales. Sed hoc stare nequit: nam licet de libro Ruth conuenienter dicatur quòd ad libros pertineat prophetales, quia est finis libri Iudicum; tamen de libro Esther falsum est: quoniam in tertio ordine ponitur, scilicet inter agiographa. Nam in prophetalibus octo libri ponuntur, scilicet Iosue, Iudicum, Samuel, & libri Regum, Isaias, Hieremias, Ezechiel: & liber duodecim Prophetarum. Alij sunt agiographi: quos nouem dicunt, scilicet Dauid, Iob, & tres libros Salomonis, & Paralipomenon, Daniel, Esdras, & Esther. De his autem ordinibus, & nominibus, & causis magis dicetur super prologum galeatum. Alio modo intelligitur: quos eisdem nominibus efferunt, idest quòd Iudæi vocant eos eisdem nominibus, quibus nos, scilicet q̃ ita ipsi Ruth vocant & Esther; sicut & nos. Et ponitur hoc: quia supra de

I

Hic ponitur secundum in quo lector redditur attentus: & hoc dupliciter ostenditur. Primo per operis difficultatem. Secundo per multiplicem monstratam vtilitatem. ibi. *Vnde & in primis.* Circa primum. *Monemusque lectorem,* ponitur hic operis huius difficultas in legentibus. Ideo attente lectores circa horum librorum lectionem vigilare debent, alioquin omnia corrumpentur. Attentum igitur reddit admonendo ne parumpendat: & circa scriptores librorum potissime hoc est, scilicet, vt correcte scribant hos libros: nam in his sunt multa Hebræa nomina: quorum Latini ignari sunt: quæ si lectores & scriptores non attenderint, omnia vitiabunt: ita vt postea legentibus nulla intelligendi facultas sit.

K Sępius namque plures dictiones Hebraicę coniunguntur in vnam vitio scriptorum nostrorum: & vna in plures incongrua sectione diuiditur. ita vt iam nō maneant eadem quæ prius fuerunt, sed quædam potius sarmatica aut valde barbara sunt: vt dicit Hieronymus in prologo super Paralipomenō, qui incipit, Eusebius. *Vt syluam Hebraicorum.* Vocatur sylua Hebraicorum nominum propter duo, scilicet propter obscuritatem, vt quidam volunt, scilicet, quia latinis ignota sunt. Sed magis dicendum est vocari syluam propter multitudinem: sicut in sylua arborum vel lignorum quorumcunque grandis copia est;

est: sic autem in hoc libro est. Nam in diuisione terræ promissionis cum nominantur distributorum locorum nomina, numerosa ponitur hebraicarum dictionum multitudo, vt apparet a c.14. vsque ad 20. in alijs multa sunt; sed in his potissime reperiuntur. Et non vocatur sylua propter obscuritatem: nam nihil differebat, an nomina hebrea nobis manifesta, vel obscura in hoc sint: potissimè quia omnia ꝙ hic ponuntur locorum aut personarum propria sunt: in quibus nihil obscurum esse potest: solam igitur multitudinem sylua signat.

Et distinctiones per membra diuisas diligens scriptor obseruet. Hic potest esse duplex sensus. Vnus vt referantur istę distinctiones ad dictiones singulares hebraicas: in quibus beatus Hieronymus fecit diuisiones per mēbra.i.membratim, vel distinctè posuit nomina hebraica. s. vt quamquam ad eiusdem ordinis compagem multa pertinerent, & sub eodem contextu plurima necterentur: in eis tamē distinctio seruaretur, & hoc est esse distinctionem per membra: nam omnia corporis membra eadem totius animalis compage continentur, singula tamen a cæteris distincta sunt, quod maximè competit dictionibus in contextu orationis locatis, cum debitum ordinem tenent, & scripturæ congruentiam. Et tunc est sensus, ꝙ Hieronymus posuit nomina hebrea distinctè quasi membra, ita vt singula ex conditione scripturæ a reliquis distincta pateant. Hunc tamen ordinem diligenter tenere debēt scriptores sequentes: alioquin erunt lacerata hebraica nomina, & prorsus nihil intelligetur, quòd in omnibus fere libris, in quibus hebraicarum dictionum grandis copia est, Hieronymus in prologis conqueritur scriptorum vitio corrupta fore, vt patet hic, & super Paralipomen. & super Esdram. vnde ista fuit vna de potissimis causis, quibus Hieronymus post translationem.70. interpretum, aliam adhuc necessariam fore putauit. Erant quippe eorum scripturæ negligentia librariorum vitiatæ. Sic patet in prologo super Paralipomen. qui incipit. Si 70. interpretum pura, & vt ab eis in grecum versa est, editio permaneret, superfluū me Chromati episcoporum sanctissime, atq; doctissime impelleres, vt tibi Hebrea volumina sermone latino transferrem. Et postea ibidem sequitur de corruptione tam in dictionibus quàm in sentētijs. in dictionibus tamen Hebraicis, quoniam peregrinæ linguæ sunt, latinis deuiare facilius est. In hoc igitur credidit admoneri necesse est librarios, vt sollicitè dictionum scripturam membrani custodirent.

Vitium librariorū in hebraicis.

Alius sensus est, vt dicantur hic distinctiones per membra.i. distinctiones sententiarum per puncta, siue per commata, vel colos, vel periodos, aut virgulas, sicut scripturę conditio expetit. Et cum ista puncta obseruantur a librarijs, tenetur sentētia, alioquin cuncta cōfundentur. nam sicut literæ eędem alio, & alio modo mixtæ diuersas efficiunt syllabas, & syllabę dictiones, vt ait Priscianus in principio minoris voluminis: ita dictiones eędem sub eadem orationis compage secundum aliam & aliam iuncturam, aliam longeque distantem sentētiam efficiunt. Vnde hinc quidam modus fallacię compositionis & diuisionis est, vt in hac oratione. facio te seruum entem liberum. si illud participium entem, coniungatur cum subiecto liberum, longe dissona sententia est, quàm si coniungatur cum subiecto seruum. Iste autem modus fallaciæ per compositionem & diuisionem frequentissimus est in sacris scripturis, & in alijs scriptoribus. Ista tamen ambiguitas sententiarum maxima ex parte abrogata foret, si omnes orationes diligenter punctatim scriptæ forent. vtraque ergo distinctio necessaria est, atq; tenenda: ideo vtrāque scriptores vigilan-

Distinctiones p puncta sunt maxime vtiles & necessarię.

A ter obseruare debent. Hieronymus tamen in præsenti, magis agit de prima diuisione membratim nominum Hebrçorum, ne copulentur plura in vnum, aut vnum inconcinne non secetur in plura.

Et dicuntur hic distinctiones diuisæ per membra, qui impropriius modus loquendi est: quoniam distinctio non diuiditur, nec est diuisa, sicut albedo non est alba, & motus non mouet iuxta Arist.2. Topic. sed est sensus. *Distinctiones per membra diuisas*. Idest dictiones Hebręas diuisas per membra.i. per spatia. Vel per mēbra.i. in modum membrorū, vt supra expositum est. *Diligens scriptor obseruet*. Scribendo omnia puncta & spatia, sicut fuerint in libro quem Hieronymus transtulit ex Hebræo.

B *Ne & labor illius, & nostrum studium pereat*. Si scriptores non attenderent diligenter puncta & membra in scribendo quantum ad dictiones & contextus earū: perit labor ipsorum, quoniam quod scribunt, ad nihil vtile est: cum nihil ex eis scriptis intelligi queat. Studium quoque beati Hieronymi perit: quoniam frustra fuit ipsum emendando desudasse, nisi eius emendatio a librarijs conseruetur. Sic ait beatus Hieronymus in prologo super Esdram, vtrum difficilius sit: dicens. admonentes, vt Hebræa nomina quorum grādis in hoc volumine copia est, distincte & per interualla transcribant: nihil.n. proderit emendasse librū, nisi emendatio librariorum diligentia obseruetur.

Et vt in primis. Hic secundo admonet scriptores, & le-
C ctores attentos reddit ex multiplici operis huius vtilitate. Et primo tollit quorundam opinionem de ipso. Dicebant enim, ꝙ ipse hæc omnia faciebat, ut 70. interpretes damnaret atque argueret, monstrans nō conuenienter trāstulisse. hoc autem testatur nequaquam esse intentionis suæ, sed ad vtilitatem futurorū agit: qui sine magno labore veritatem hebraicę literę per hanc emendatam translationem poterunt inuenire. *Et vt in primis*. Idest in primo ego testor me non facere hoc in criminationem veterum. Hoc primo poni decuit: quoniam Hieronymus hic ponit vtilitatem huius translationis emendatę.

Sed aliquis diceret, ꝙ quamquā ista translatio multipliciter vtilis lectoribus esset, translator tamen non merebatur eam ab aliquibus recipi, quia eam ex liuo-
D re cudebat, vt antiquorum reprobaret doctrinam. Primo ergo excusari de hoc oportuit, vt dicta sua de vtilitate multiplici huius operis recipiantur, & est ordo literæ. In primis sciant me non cudere.i. fabricare noua.i. nouam translationem in reprehensionem veterum.i.70. interpretum, vt ego sæpe testatus sum.

Quod sæpe testatus sum. Scilicet id quod infra sequit.s. ꝙ non cudebam noua ad criminādum vetera, & hoc testatur in multis prologis. Sic patet in prologo sup Genesim, qui incipit. Desiderij mei: dicente ibidē Hieronymo. Periculosum opus certe, & obtrectatorū meorū latratibus patens, qui me asserunt. in 70. interpretum sugillationem noua pro veteribus cudere. Sic patet in prologo super Iob, qui incipit. Cogor per singulos scripturæ diuinæ libros aduersariorum re-
E spondere maledictis, qui interpretationem meam reprehensionem.70. interpretum criminantur.

Sciant me non in reprehensionem veterum noua cudere. Idest intelligant, ꝙ ego non cudo.i. formo noua.i. nouam translationem ad reprehensionem veterum.i. 70. interpretum, sicut ipsi criminantur. Vel in reprehensionem veterum.i. aliorum priorum translatorū & facientium editiones. magis tamen intelligitur de 70. interpretibus quàm de alijs. Primo, quia ipsi proprie veteres appellantur, quia ante ipsos nemo transtulit, & ipsi multo tempore ante omnes.s. ad preces regis Ptolomei, de quo dictum est super prologum,

qui

qui incipit. Desiderij mei. Allj autem non erant in interpretatione valde antiqui. Secundo quia nō arguebat Hieronymus, quòd aliorum translatorum & facientium editiones, translationes, aut editiones reprehenderet, quia illæ non erant maioris auctoritatis quàm sua interpretatio: sed solum culpabatur, quòd vellet redarguere Interpretes septuaginta, qui in maxima auctoritate a tota ecclesia tenebantur, quod de translatione sua nondum parebat. Sic patet in prologo super Paralipomen. qui incipit. Si septuaginta cum dicitur. quod enim semel aures hominum occupauerat, & nascentis ecclesiæ roborauerat fidem: Iustum erat &c. nostro silentio comprobari. Cudere significat formare, vel facere, fabricare, ferire, polire, & sculpere, & maxime pertinet ad monetam, quæ cuditur, id est feriendo in charactere formam recipit imprimendam: hic autem accipitur pro facere vel fabricare.

G

Sicut amici mei criminantur. Idest sicut arguunt vel reprehendunt mei æmuli. Criminari est crimina imponere vel de criminib⁹ argui, infamari, vel accusare, & in eadem voce habet vtranque tam passiuam quàm actiuam significationem, quia est de nouem communibus verbis, & accipitur hic in significatione actiua, scilicet quòd amici sui, idest æmuli sui criminabantur .i. accusabant vel infamabant eum de hoc. & est hic antiphrasis, quia æmuli vocantur amici: nam amicorum non est crimina imponere, sed æmulorum. Sic patet in prologo super Iob, qui incipit. Cogor per singulos sacræ scripturæ libros maledictis aduersariorum respondere. Aduersarios criminatores vocauit, & non amicos.

H

Aliter accipi potest, vt amici teneantur proprie, scilicet quod amici mei criminātur de hoc. i. arguuntur, ita quòd criminari teneatur in passiua significatione, & est sensus, quòd æmuli criminantur. i. accusant amicos meos dicentes eis. Ecce amicus vester Hieronymus ex liuore antiquorum, vt eorum detrahat operibus, nouam cudit translationem. & est sensus, quod detractores non audebant ista Hieronymo in faciem dicere, sed amicis eius ista murmurabant, vt quoquo modo conceptum virus effunderent, sed magis videtur primus sensus quàm iste.

I

Sed pro virili portione offerre linguæ meæ hominibus, quos tamen nostra delectant, vt pro græcorū hexaplis, quæ & sumptu & labore maximo indigent, editionem nostram habeant. Et sicubi in antiquorum voluminum lectione dubitarint, hæc illis cōferentes inueniant quod requirunt. Maxime cum apud latinos tot sint exemplaria quot codices, & vnusquisque pro arbitrio suo, vel addiderit vel subtraxerit, quod ei visum est, & vtique non possit verum esse, quod dissonat.

K

Sed pro virili parte offerre linguæ meæ hominibus quos tamen nostra delectant. Idest non est intentio nostra cudere noua in sugillationem veterum, sed est intentio offerre supple vnius linguæ meæ hominibus: quos nostra scripta delectant, & hoc pro virili parte, idest æqualiter sicut antiqui. *Sed pro virili parte.* Idest pro parte æquali. Iste modus loquendi venit ex legibus humanis, vt habetur. ff. de regulis iuris. vbi vocatur

Virilis pars qd signet.

F

pars virilis pars æqualis, scilicet quando paterna hæreditas in plures partes diuiditur secundum numerū filiorum, & omnes partes sunt æquales. Dicitur autem pars virilis, idest pars debita viro, scilicet filio succedenti, qui omnes sunt æquales, cum ab intestato succedunt, nisi aliqua primogenituræ iura obseruentur. Et iste modus loquendi etiam est apud poetas. sic ait Ouidius in primo libro de Ponto in principio, scilicet.

Gaudia Cæsareæ domus pro parte virili,
Sunt mea, priuati nil habet illa domus.

Idest omnia gaudia & bona domus imperatoriæ sunt mea pro parte virili, idest æquali, scilicet quātum alijs rationis prouenit. & hoc, quia illa domus nihil habet priuati, idest non habet aliquid proprium, sed omnia communicat ex magnifica largitate. Alij libri habent. *Sed pro parte vili.* Scilicet quòd Hierony. se humiliet hic dicens se offerre partem vilem, idest pauci valoris, sed nihil est. non est enim ista intentio beati Hierony. nec aliquo modo corresponderet intentioni arguentium ipsum.

Linguæ meæ hominibus, quos tamen nostra delectant, offerre. Idest ego volo impendere obsequium linguæ meæ. dicitur impendere obsequium linguæ qui docet, aut ad aliorum vtilitatem qualitercunque loquitur. *Quos tamen nostra delectant.* Idest hoc solum facio pro his, quibus placent dicta nostra. nam fastidientibus ingessisse superfluum, quoniam non audient & contemnent. iuxta illud Ecclesiastici. vbi non est auditus non proferas sermonem. Sic patet in prologo super Esdram, qui incipit. Vtrum difficilius sit: cum dicitur. Itaque obsecro vos mi Domnion & Rogatiane carissimi, vt priuata lectione contenti librum non efferatis in publicum, nec fastidiosis ingeratis cibos: vitetisque eorum supercilium, qui iudicare tantum de alijs, & ipsi nihil facere nouerunt: si qui autem fratrū sunt, quibus nostra non displicent, his tribuatis exemplar. *Vt pro græcorum hexaplois.* Hic ponit magnam vtilitatem quæ consequitur ex hoc opere, scilicet quod excusantur valde magni sumptus requisiti ad exemplaria habenda, quæ apud græcos habentur, scilicet vt suscipiant istam editionem beati Hieronymi, quæ paucos requirit sumptus pro grecorum hexaplois. i. loco grecarum hexaploarum, quæ magnis sumptibus indigent.

De labore Origenis circa bibliam, & quòd descripsit eam per sex columnellas seu hexaploas. Quæst. VIII.

PRo quo considerandum est, quòd sicut ait Eusebius in sexto libro ecclesiasticę historię, Origenes primus famosissimos codices cōposuit, in q̄bus per singulas columnellas separatim e regione opus cuiuslibet interpretis describit, vt primo omnium ipsa hebraica verba hebraicis literis describeret. secundo vulgatæ editionis verba poneret. tertio Aquilæ editionem subiungeret. quarto Symmachi. quinto. 70. interpretū, quæ nostra est. sexto Theodotionis editionem collocaret. & propter huiusmodi compositionem vocauit hanc editionem hexaploas, idest sextuplici ordine scriptam. Dicuntur autem hexaploa, idest scripturæ positæ in sex columnis. Est autem istud nomen hexaploa trisyllabum, quamquam secundum nostram prolationem quadrisyllabum est, quia diphthōgum grecam vnam syllabam constituentem in duas syllabas diuidimus. Et dicitur hexaploa ab hexa, quod est sex, & ploa quod est plica vel planum, quasi sex plicæ vel planities, vel sex columnellę: in quarum singulis singulæ cōtinebantur editiones. vel dicuntur hexaploæ ab

Hexaploa quid sit.

hex

hex, quod est sex & ploa, quod est simplex vel rectũ. ideft sex editiones recte vel simpliciter positæ, quia quælibet in vna ponebatur columnella recta, & simpliciter ponebatur, quia non adijciebatur ad editionem cuiuslibet Interpretis aliqua expositio, sed simpliciter ponebatur. Et vocantur hexaploa pluraliter declinata, scilicet hexaploa hexaploorum, sicut plurima nomina sunt, quæ singulari carent, vt arma armorum: exta extorum: ilia ilium. quidam tamẽ nostrorum corrupte in singulari per primam declinant hexaploas pluraliter appellantes. An vero nomen istud in primordio aspirari debeat, ita hexaploas, vel per S, loco aspirationis signari, vt sexaploas proferamus: patet per Isidorum Etymolog. libro 4. dicit enim, sex & septem a greco veniunt. In multis enim nominibus, quæ in greco aspirationem habent, nos pro aspiratione .s. ponimus. Inde est, ꝙ pro hexa. sex. & pro hepta septem, sicut pro herpillo herba serpillum appellamus. *Vt pro gręcorum hexaplois.* Dicit de hexaplois, quòd ista exemplaria maximę auctoritatis, siue reputationis inter gręcos habebantur. Fuerat quippe Origenes horum auctor grecus: ideo eius scripta magno pendebantur honore. nam his maxima ex parte gręci catholici vtebantur.

Quæ & sumptu & labore maximo indigent. Duo erant retractiua, ne homines circa hexaploa laborarẽt. Primum erat magnitudo sumptuum. Secundum erat vehementia laborum. De sumptu manifestum est: quia cum hexaploa totam bibliam veteris testamẽti per sex columnas distinctam haberent: qui vnam bibliam scribere vellet, necesse eft, vt sex biblias scriptitaret. Nec solum sex, sed vltra sex. nam quælibet aliarum translationum amplius aliquid habet quàm litera veritatis hæbraicę, vt in quibusdam explanare, & non solum transferre videantur. Cum igitur sex hæ expositiones adiunctæ fuerint: necesse est plus quàm sex bibliarum scripturam simul poni. Erat præter hoc magnorum laborum opus. nam qui inquirere vellet veritatem, sex exemplaria simul perlegere deberet, & hoc difficile erat.

Amplius autem dubia inexterminabilia inde nascebantur. nam cum ponerẽtur istę sex columnę sex exemplarium pro textu sacræ scripturæ, & tamen inter se dissentiebant istę editiones & translationes, & ea quæ inter se dissonant vera non sunt: quoniam alterum falsum esse necesse est: difficultas subapparebat maxima quid pro veritate in his accipiendum foret. Et si daremus aliquam illarum editionum, vel continentiam exemplarium veram esse, alias quę ei dissonabant inutiles esse patebat. labor ergo in eorũ impensus studio superfluus erat. magnam ergo difficultatẽ Origenis pręstabãt hexaploa ad intelligentiã sacræ scripturę. In translatione autem beati Hieron. vtrunque exclusum est. Primo, quia ista paruorum sumptuum est, cum vnica habeatur translatio, & simpliciter veritas hebraica hic scripta sit. Secũdo, quia non insurgunt aliqua dubia ex hac translatione. nam nihil est hic dissonans eum vnicũ sit, sed firma & vera translatio hebraicæ soliditatis. *Editionem nostram habeant.* i. translationem istam, quæ minoris sumptus & laboris est, vt in præcedentibus declaratum fuit.

In quo differunt editio & translatio. Et de approbatione & vtilitate translationis B. Hieronymi. Quæst. IX.

SCIENDVM, quòd editio & translatio differunt. Translatio nempe solam conuersionem vnius linguæ in alteram obseruans sententijs connuet nullo addito explanatiuo commento. sic enim ipsum nomen translationis notat, scilicet vnius linguæ in alteram conuersio. Editio enim aliquid vel signat, scilicet quando ipse qui transfert aliquid de proprio apposuit, vel subtraxit, aut mutauit, vt veritas clarior, aut artificiosior ad intelligendum sit. Secundum hoc translatio quam Hieronymus facit, debet solum vocari translatio, quia nihil addidit, nec mutauit in sententia, & in verbali contextu rarissime præter id, quod idiomatis ratio exigebat. Editio autem vocari debet Theodotionis translatio, quoniam multa addidit quæ in veritate hebraica non habentur. Aliæ autem in hunc modum editiones sunt: vnde interpretatio beati Hieronymi non debuit editio, sed translatio appellari. interdum tamen hęc differentia non seruatur.

Et sicubi in antiquorum voluminum lectione dubitauerint: hæc illis conferentes inuenient quod requirunt. Hic subiungitur alia vtilitas, quæ est in translatione beati Hieronymi, scilicet ad tollendam dubietatem. Erat autem potissima dubitatio in translatione septuaginta Interpretum, quæ maxime recipiebatur tam inter gręcos quàm latinos, & ista erat pluralitas translatorũ: quoniam de illa interpretatione quilibet transferebat secundum iudicium suum, vt patet in prologo super Paralipomen. qui incipit. Si septuaginta Interpretũ, cum dicitur. Quod enim semel aures hominum occupauerat, & nascentis ecclesiæ fidem roborauerat: iustum erat etiam nostro silentio comprobari. Nunc vero cum pro varietate regionum, varia ferantur exẽplaria, & germana illa antiquaque translatio corrupta sit, atque violata: nostri arbitrij putas, aut e pluribus iudicare quid verum sit, aut nouum opus in veteri opere cudere. Et postea ponit quomodo varij de interpretatione septuaginta varias fecerũt postea translationes. & has diuersæ ecclesiæ sequebantur: dicens. Alexandria, & Aegyptus in 70. suis Esitium laudant auctorem. Constantinopolis vsque Antiochiam Luciani martyris exemplaria probat. Mediæ inter has prouincię Palesthinos codices legunt: quos ab Origine elaboratos Eusebius, & Pamphilus vulgauerunt: totusque orbis terrarum inter se trifaria varietate compugnat. Ecce igitur qualiter variæ factę interpretationes de septuaginta Interpretibus inter se repugnabant, sed falsum est, quod vtique repugnat, sicut infra dicitur. Necesse igitur erat harum translationum plurimas esse mendaces, & quamquã non omnes essent mendaces, sed quędam, quia tamen repugnabant, & non constabat, quæ earum essent veriores, omnes erant suspectę de mendacio, aut saltem nulla earum satis solidam continebat veritatem. Cum ergo plura horum exemplarium volerentur, & inter se repugnantia reperirentur, lectores de veritate efficiebantur incerti: in quo succurrendum duxit horum ambiguitati beatus Hieronymus transferens ex hebraica veritate. Et dicit, quòd per hunc modum, cum dubitetur de antiquis voluminibus, ideft de translationibus factis post translationem septuaginta Interpretum, quæ illarum contineat veritatem interpretationis, conferatur cum eis translatio ista, ideft comparetur, & illa, quæ huic consonauerit, cęteris verior est, & hoc dicebat beatus Hieronymus, an Chromatius episcopus peteret ab eo, quòd declararet, quę harum translationum, quæ post septuaginta Interpretes factę fuerant, veritatem contineret, aut faceret vnam nouam translationem ex veritate antiquæ translationis septuaginta Interpretum, vt patet in eodem prologo super Paralipomenon.

Alio modo intelligi potest, quòd cum dubitatum fuerit in lectione antiquorum voluminum, ideft septuaginta Interpretum, conferatur eis illud exemplar

plar beati Hieronymi, & tunc cognoscetur quid verum sit in his. Iste sensus procedit constante translatione septuaginta Interpretum in sua puritate. nam adhuc hoc dato quædā auctoritates deficiunt in trāslatione septuaginta Interpretum, quæ in litera hebraica habentur, & Euangelistę tanquam a Christo dictæ, sic protulerunt, de quibus septuaginta Interpretes penitus subticuerunt, aut longe aliter protulerunt, vt declarat Hieronymus in prologo.2.super Genes. qui incipit. Desiderij mei. Quia ergo in quibusdam septuaginta Interpretum translatio a veritate hebraica delirauit, cuius erroris causas Hieronymus subticet, adhuc post Interpretum translationē sua necessaria fuit. Et tunc est sensus cum translatio septuaginta Interpretum in quibusdā a veritate hebraica deuiauerit, & nesciatur in quo, conferantur exemplaria illa translationi beati Hieronymi, & ex hac cognosceretur in quo concordent septuaginta Interpretes veritati hebraicę, & in quo dissonent. Vterque sensus conueniens est, quia vtrorumque voluminum veritas per Hieronymi translationem comprehenditur. *Inuenient quod requirunt.* Ipsi enim volunt certificari de veritate hebraica, & hoc inuenient conferendo hanc meam trāslationem cęteris. *Maxime cum & apud latinos tot sint exemplaria quot codices.* Ista litera potest dupliciter introduci. Vno modo, vt sit expositio & approbatio præcedentium. Alio modo, vt sit causa distincta vtilitatis huiusmodi translationis beati Hieronymi.

Primo modo est sensus. Supra dicebatur, ꝙ cum dubitaretur in lectione antiquorum voluminum, induceretur translatio beati Hieronymi ad cognoscendum veritatem harum. & quia dubitatio erat in antiquis voluminibus propter diuersitatem, subiungit hic quomodo ista volumina erant varia, scilicet quia erant multa. nam tot erāt exemplaria quot codices, idest non erat aliquis liber, qui esset tractus de alio, & ei consonaret: sed quilibet erat nouum exemplar aliquid addens ad cęteros mutans, aut minuens. Et quia non poterat esse maior librorum diuersitas, necesse erat maximam suboriri diuersitatem in sententijs, & ambigi vbi veritas esset. vel an in aliquo veritas esset propter quod fuit necessaria translatio Hieron.

Alio modo introduci pōt ista litera, scilicet quòd translatio Hieronymi fuit necessaria ad tollendum librorum pluralitatem. nam tot erant exemplaria quot codices. Ideo si quis de veritate firmam cuperet habere constantiam, oportebat vt omnium inquireret exemplaria. Et adhuc sic veritas non constaret, cum nulli illarum translationum, aut editionum firmam crederemus inesse constantiam. vt ergo euitetur ista pluralitas librorum, conueniens fuit vnum habere exemplar, scilicet beati Hieronymi translationem, quæ proculdubio veritati hebraicæ consona est.

Alio modo adhuc introduci potest, scilicet quòd necesse est exemplaria, quæ ab ecclesijs recipiebantur, esse vitiata. nam quod repugnat verū nō est, sed ipsa inter se non mediocriter repugnabant. vera ergo erant nequaquam, & tunc nō videbatur aliquod eorum cui fides potior danda esset, ergo nulli dāda erat, cum omnia æquè suspecta de vitio erant. necessaria erat igitur alia translatio, quæ immediate esset a veritate hebraica, vt omnium harum tolleret ambiguitatem.

Cum & apud latinos tot sint exemplaria quot codices. Apud gręcos quoque erat exemplarium varietas: quoniam quidam simplices per se translationes sequebantur, vt Theodotionis, vel Aquilæ aut Symmachi: alij autem hexaploas: alij vero septuaginta

F Interpretum solum tenebant expositionem. Sed beatus Hieronymus solum meminit varietatem latinorum, & hoc propter duo.

Primo quia inter latinos maior quàm inter gręcos varietas erat, & de eis potius dicendum fuit. Quod patet: nam latini a græcis transtulerunt. necessario igitur maior in latinis quàm in græcis varietas sequebatur. & sicut inter græcos erat minor varietas, ita quoque erant exemplaria emendatiora, quia exēplaria cum per manus librariorum in amplius dilatātur, necesse est magis vitiari.

Error impressorum maxime nocet ꝑfectum in libris sacræ scripturæ.

Hanc arguendi radicem habet Hieronymus in ꝓlogo secundo super Genes. qui incipit. Desiderij mei. vbi per ironiam arguit contra illos, qui dicunt hebræos corrupisse libros suos, vt nobis nocerent, inquiens.
G Aliud est si contra se postea vsurpata testimonia probauerunt, & emendatiora sunt exemplaria latina quàm græca, & græca quàm hebræa. quasi dicat non sunt emendatiora latina exemplaria quàm græca, & græca quàm hebręa, sed hebræa magis quā græca, & græca magis quàm latina.

Alia ratio est, quia Hieronymus volebat inducere vtilitatem suæ translationis, quæ potissimum proficiebat propter varietatem exēplarium, sed ipsa nō erat profectura græcis, sed duntaxat latinis, cum in latino sermone transcriberet, ideo de varietate latinorum exemplarium tantummodo dicendum fuit. De gręcis autem nihil attinebat. *Tot sunt exemplaria quot codices.* Dicuntur exemplaria libri primi compositi ab aliquibus, a quibus cæteri trahunt scripta, & ea quæ
H inde trahuntur vocantur exemplata. vnde idem est exemplar, quod liber originalis. codex autem dicitur quicunque liber, & dicitur a codice qui est secundus cortex arboris, in quo antiquorum mos fuit scribere prius quàm membranatum & papyrorum vsus inuentus foret. Et est sensus, quòd tot sunt libri originales quot libri. in quo innuitur, quòd nullus per alterum translatus est, sed aliquid in eo est, quod a cæteris differt, & hoc erat, quia nemo de scriptoribus dignabatur, quod in exemplari inuenisset, transcribere, sed aliquid de proprio sensu addebat vel minuebat, aut aliquo modo aliàs quàm in cæteris haberetur ordinabat, in quo mani-
I feste arguitur nullam in huiusmodi solidam esse veritatem.

Et vnusquisq; pro arbitrio suo addiderit, vel subtraxerit, quod ei visum fuit. Idest non sunt aliqui libri tracti ab alijs, sed omnes sunt velut exemplaria, propter quod necesse est esse falsum in eis, quia vnusquisque scriptor addidit vel immutauit. *Pro arbitrio suo.* Idest non sequens aliquam rationem deducentem ad hoc, vtpote si vnus variaret a cæteris, vt quia diuersum ab eis veritas hebraica protulisset, rationabiliter mutasse videretur. Hoc modo beatus Hieronymus transferens a cęteris differebat: quoniam ipse hebraicam veritatem summo opere inquisiuit.

K *Et vtique non possit verum esse, quod discrepat.* Idest ea quæ inter se repugnant, non possunt simul esse vera quamquam possunt simul esse falsa, secundum legē propositionum contrariarum. Et patet. nam vero omnia consonant existentia. Falso autem verum dissonat, vt patet in primo Ethicor. Si igitur istæ trāslationes essent omnes simul verę: impossibile erat, quod sibi repugnarent. Intendit autem hic beatus Hieronymus facere aliquas rationes, & non ponit formam earum, sed duntaxat ponit virtutem earum. Est intentio hic in fine, quòd ea quæ inter se repugnant, vera esse simul nequeunt, sed latinorum exemplaria simul discrepāt, cum tot sint exemplaria quot codices, ergo codices latini non sunt veri, aut saltem

nullus

nullus eorum de veritate certus est, sed ex quolibet suspicandi falsum occasio magna est. Cũ autem dicitur. & non vtique possit esse verum, quod discrepat, idest contrariatur: non est sensus, quòd id quod discrepat, idest quælibet pars discrepantiæ non sit vera. nam tunc esset sensus, quòd quælibet contrariarum semper esset falsa potissime, quia hic non accipitur repugnare in genere contrariarum propositionum solum, sed in quacunque repugnantia, s. siue contrarietatis, siue contradictionis. & necesse est alteram partem contradictionis esse veram: alioquin omnis propositio erit falsa, quia omnis propositio est vnum extremum contradictionis. sed accipitur quod discrepat pro tota contrarietate vel contradictione. s. p ambabus extremitatibus simul. Et tunc ve- B rum est, quod id quod discrepat, idest extremitates contrarietatis vel contradictionis non sunt verę. Et sic est necesse accipi hic. nam vna extremitas cõtrarietatis vel contradictionis per se sumpta non dicitur discrepare: quoniam discrepantia ad alteram est. sed hic non exprimitur ad quid sit ista repugnantia, ergo necesse est per discrepantiam intelligi vtranque partem contradictionis vel contrarietatis. & sic per hoc quod h.c dicitur, scilicet quod discrepant: intelliguntur omnia volumina latinorum tempore beati Hieronymi existentia, quæ inter se discrepabant.

Vnde cesset arcuato vulnere contra nos C insurgere scorpius, & sanctum opus venenata carpere lingua desistat, vel suscipiens si placet, vel contemnens si displicet. Meminerit que illorum versuum. Os tuum abundauit malitia, & lingua tua concinnabat dolos. Sedens aduersus fratrem tuum loquebaris, & aduersus filium matris tuæ ponebas scandalum. Hæc fecisti, & tacui. Existimasti inique, quòd ero tui similis: arguam te & statuam illa contra faciem tuam. Quæ enim audientis vel legentis vtilitas est, nos D laborando sudare, & alios detrahendo laborare? dolere Iudæos, quòd calumniandi eis & irridendi Christianos sit ablata occasio, & ecclesiæ homines id despicere immo lacerare vnde aduersarij torqueantur?

Hic ponitur tertia particula: in qua compescit detractiones æmulorum, & tangit mala, quæ eis eueniunt pp quæ vitare deberent, ne æmuli essent. Sunt enim ęmuli venenosi in corde, dolosi in ore, perniciosi in opere. Et primo tangitur venenositas in corde, scilicet.

Aemulus est, sicut scorpius.

E *Vnde cesset arcuato vulnere in nos insurgere scorpius*. Vocat scorpiones vel scorpios æmulos: quoniam velut scorpius facie blanditur, & in posterioribus vnco pungit vel vulnerat, atque venenum diffundit. Ita ęmuli nostri, cum nobis colloquuntur sermone blando affabiles sunt, sed in posterioribus pungunt: quoniam cum absentes fuerimus, vitam nostram, & omnia opera lacerant. Hoc modo Hieronymo accidebat: quoniam æmuli sui non audebant ei in faciem resistere, sed post tergum calumniabantur dicentes, cum liuore antiquorum commotum noua pro ve-

A teribus cudere, cum magis ipsi in eum sæuo odio concitati, & maledico liuore hoc obijciant. De detractoribus quomodo scorpionibus similes sint, patet Hierem. 9. capitu. scilicet in ore suo pacem, cum amico suo loquitur, & occulte ponit ei insidias. Dicuntur contra Hieronymum insurgere scorpiones, quia venenum liuoris sui effundunt maledicta enunciantes. Dicuntur habere arcuatum vulnus, idest quòd non infigunt vulnus rectum. scilicet a parte anteriori, sicut omnia, siue venenata, siue laniantia morsu animalia. omnia enim hęc ab anteriori parte nocent: in posterioribus autem nullum nocendi genus est. Scorpius autem cum in vultu nihil lædat arcuat caudam, idest conuertit in arcum ad anteriora, vt aculeum infigat, & sic vulnus arcuatum est, scilicet infixum per arcuationem caudę, & hoc faciebant detractores palam nihil audentes, & in abscondito repugnantes.

Et sanctum opus venenata carpere lingua desistat. Idest iam cesset reprehendere lingua sua maledica opus istud plenum sanctitate. Ecce iam egreditur terminos metaphorę. nam si conferatur æmulus scorpioni, nullus ei aculeus in lingua ponendus est: quoniam aculeus in anteriori nihil lędit, sed in posterioribus. hic tamen conuertitur ad veritatem manifestam, scilicet quòd ęmulus linguam habet venenatam, quia venenum in prauo corde conceptum per linguam effundit, & hoc iam pertinet ad malum qđ ęmuli in lingua habent, de quibus in psalmo venenũ aspidum sub labijs eorum.

Vocat hic opus sanctum Hieronymus translationem suam, quia sancta intentione fiebat, scilicet nullo liuore, nec desiderio gloriandi, sed solum ad profectum lectorum secundum vtilitates supra positas. Vel vocatur opus sanctum, quia ipsum in se sanctum est, scilicet sacra scriptura, qua nullum studium sanctius est, nec approbatius, aut solidius. laborare autẽ in rebus sanctis laudabile est, & non arguendum. Vel vocatur opus sanctum, idest preciosum, scilicet quia veritatem continet cum immediate sit eductũ de libris hebraicę veritatis, & hoc ponitur ad retundendum eorum inuidentiam, cum ipse opus suum sanctum comprobauerit. Carpere signat hic reprehendere, vel lacerare: habet tamen multas significationes, scilicet sex, vt patet in hoc versu. Carpere multa significat.

Dissipo, purgo, paro, scindo, minuo, reprehendo.
Dicendo carpo sex simul ista noto.

Vel suscipiens si placet. Idest si videtur ei conueniens translatio, suscipiat & legat eam non maledicẽs, nec murmurans. Fiebat tamen è contrario, quoniam quibusdam placebat translatio Hieronymi, & eam legebant in occulto inde aliquid scire cupientes, sed in publico illi manifestè repugnabant: dicentes non esse recipiendam. & hoc est maximę inuidentiæ, scilicet obuiare cognitæ veritati. de hoc patet in prologo super Paralipomenon, qui incipit. Si septuaginta Interpretum, cum dicitur. hęc pace veterum loquor, & obtrectatoribus meis tantum respondeo, qui canino dente me rodunt in publico detrahentes, & legentes in angulis ijdem & accusatores & defensores, cum in alijs probent, quod in me reprobant, quasi virtus & vitium non in rebus sit, sed cum auctore mutetur.

Aut contemnens si displicet. Idest si alicui displicuerit mea translatio, quia forte non conuenienter vertisse videor ex hebręo sermone, despiciat, & contemnat eam nihil curans, sed non detrahens.

Quomodo

Quomodo loquitur hic Hierony. & in quo sensu contra æmulos suos. Quæstio. X. F

SEd dicet aliquis, quòd non loquatur Hieron. hic bene distinguendo, scilicet quòd æmuli, aut susciperent, aut contemnerent: quoniam certum est illos contemnere hanc translationem. ipse tamen videtur innuere, quòd nec recipiunt, nec contemnunt eam.

Respondetur, quia æmuli nec recipiebant, nec cõtemnebant. nam reciperent si publice legentes approbarent, & maledictis non lacerarent: sed hoc quidem non faciebant, sed potius econtrario.

Etiam non contemnebant, & hoc intelligitur dupliciter. Vno modo, quòd si non displicet eis contemnant eam, scilicet reputando inanem, & non le- G gant eam, sed hoc ipsi non faciebant. nam in publico arguebant, & legebant in angulis, vt ipse conqueritur in prologo super Paralipomenon. qui incipit. Si septuaginta Interpretum. Alio modo est sensus, quòd si displicebat contemnerent, idest non curarẽt de ea laniantes, sed cessarẽt a detractione. & sic quocunque modo sequebatur, quòd non deberent detrahere de hac translatione.

Memineritisq; illorum versuum. Qui habentur in psalmo 49. in quibus tangitur conditio detractorum propter quam (quia vituperabilis est) deberent fugere detractionem.

Os tuum abundabat malitia. Idest in ore detractoris sunt multa verba mala, & non accipitur proprie malitia; quia malitia in anima est, siue vt dicit actum, si- H ue habitum. sed ipsa verba mala, quæ procedunt a malitia sunt in ore. vel accipitur os pro corde, quia inde omnia mala deriuantur vel bona, sicut in lingua omnis sermo malus, vel bonus est. Et tales modi mutationum frequentes sunt in sacra scriptura.

Et lingua tua concinnabat dolos. Idest lingua tua componebat falsitatem & deceptiones. Cõcinnare enim est commiscere, componere, ordinare, separare. Et sic accipitur sæpe in Exodo oleum ad cõcinnanda luminaria, idest ad componenda vel ordinanda. & aliquis dolos concinnat, cum multa coniungit, vt fallat. Isti primo concinnantur in corde, sed postea in lingua concinnantur, cum sic caute verba I proferuntur, vt fallant.

Cõcinnare multa significat.

Sedens aduersum fratrem tuum loquebaris. Hic adhuc tangitur magis detractorum prauitas, quia non solum contra alienos arguunt & maledicunt, sed etiam coniunctos sibi amicitia, vel consanguinitate, venenata lingua carpunt. nihil enim isti sibi bonum facere videntur, nisi detraxerint. nec est qui a lingua eorum immunis sit, nemini parcunt. nullus est, qui se abscondat a calore eorum.

Et dicitur, quia sedens loquebatur. hoc dupliciter potest intelligi. Vno modo, quòd iste detractor sedens loquebatur, ita quod hoc sit cautela, vt adhibeatur fides: ne videatur aliqua leuitate hoc dicere. K vel commotus ira perturbante, quia ista non sinunt esse quietum, sed tranquillo vultu & pacato toto corporis habitu ista profert, quasi ex sola rei dignitate, & magnitudine ad dicendum inducatur. Sic est modus in iudicibus, quia ad hoc ne videantur sententiare ex quadam leuitate, iubentur sedere, cum sententiaturi sunt. & ista est magna nequitia, quia qui sic agunt, non ideo detrahunt, quia detrahendo delectantur. sicut quidam mentiendo gaudent, quos Aristotel. vanos vocat in quarto Ethicorum, sed hi parum mali sunt. detractores autem huiusmodi ex iniquitate agunt nocere cupientes.

Alio modo intelligi potest, quòd isti sedentes loquebantur aduersum fratres suos: ad significandum magnitudinem detractionis, scilicet quòd tanta de proximis suis detrahentes dicebant, quòd fatigarentur si starent: ideo sedebant ad dicendum.

Alio modo adhuc posset intelligi, scilicet quòd sedens loquebatur aduersus fratrẽ suum, idest quandocunque sederet, loquebatur contra fratrem suũ, scilicet quòd istud erat opus eius, quando sedebat maledicere, scilicet fratribus suis.

Et aduersum filium matris tuæ ponebas scandalum. Ista est replicatio eiusdem sententiæ, & pertinet ad modum cantorum. sic est in psalmis proprius stilus, quoniam Psalmi cantici sunt, siue in voce, siue in organis musicis. Frater & filius matris idem est. & dicebat quòd ponebat scandalum contra eum, quia detractor praua enarrat, & tali modo, vt mouere possit, & tunc frequentissime ad inimicitias alicuius concitamur, vel ei mala inferimus auditu detractorum informati, & hoc est scandalum contra eum, de quo detrahitur: quoniam sic plurimi pereunt, sic quoque plurimæ amicitiæ dissoluuntur, sed non de firmatis solide. Nam veri amici secundum virtutem detractoribus non accommodant aures, & si interdum audierint, non accommodant fidem: quoniã difficile est, vt quis credat praua de eo, qui ab ipso magno tempore probatus est. De amicis aũt secundum vtilitatem & delectationem incõueniens non est interdum praua suspicari: quoniam suam causam agunt, & non amicorum. De hoc Aristotel. octauo Ethicorum.

Hæc fecisti & tacui. Deus loquitur hic ad detractores dicens, ꝙ quamquã ipsi ista mala fecerunt, tamen Deus tacuit, idest non influxit aliquam punitionem, misericorditer expectans, vt conuertantur. Et non ponitur proprie tacere pro non clamare, sed pro nihil agere, & iste est modus vsitatus in vulgari nostro, cum enim alicui iubemus, vt ab omni motu cesset, dicimus ei, quod taceat. Sic quoque in sacra scriptura interdum ponitur, vt patet Exodi 14. cap. cum dixit Moyses ad Iudæos. dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis, idest nihil agetis, scilicet quòd vos non pugnabitis, quia ipse solus Deus conuertit aquas maris super Aegyptios nihil agentibus Iudæis, vt patet eodem cap.

Existimasti, quòd ero similis tui. Hic tollitur falsa existimatio detractorum, in quo Deus deterret eos a detrahendo. nam est sensus, quòd detractores videbant impunitatem suam, quæ ad tempus eis ex diuina clementia proueniebat, & existimabant sic eis semper futurum, & in hoc putabant Deum esse similem eis. nam nemo malos arcere potens puniendo eos tolerat, nisi in malis eorum aliquo modo delectetur: aut si non delectetur, tamen ex aliqua parte consentit, quia cum potuerit mala tollere, non abstulit, in quo malus est, & pœna dignus, quia non solum pœna digni sunt, qui faciunt mala, sed qui consentiunt etiam facientibus, vt patet ad Roma. 1. capitu. Si ergo putaremus, quòd Deus simpliciter tolerabat mala, scilicet quòd poterat punire, & tamen nullo modo puniebat: existimaremus Deum esse similem malis, sed malis non similatur, ergo nõ deseret scelera impunita, licet ad tempus non puniat, expectans nos, vt misereatur nostri, vt patet Isa. 30. & hoc subdit.

Arguam te. Hoc non de argumento, vel reprehensione in verbo. nam de hoc non curat, licet aliquando Deus præmoneat peccatores antequam puniat: sed illa præmonitio non est pertinens ad pœnam, sed

magis

magis ad excusationem poenæ, cum per hoc emendari potest homo, vt malum euitet & pęnam. Hic tamen ponitur argui tanquam poena: ideo intelligitur de arguendo qđ est in inflictione poenarum. nam cum pęnæ alicui pro opere suo infligitur, tunc de opere suo arguitur. nam si malum non esset, non argueretur in poenarum inflictione pro illo.

Et statuam contra faciem tuam. Idest statuam contra te pęnam. Contra faciem enim alicuius quicquam poni, est contra ipsum poni. statuere autem firmitatem notat, in quo signatur, quòd pęna quam Deus posuerit, certissime infligetur, & istum modum loquendi habet scriptura in multis locis, vt patet Leui. 17. cap. Homo si comederit sanguinem, obfirmabo faciem meam contra animam illius, & disperdam eã de populo suo, idest ponam faciem meam firmiter contra illam, donec disperdam eam de populo suo. & Leuit. 19. cap. scilicet quòd si negligens populus terræ, & quasi paruipendens imperium meum dimiserit hominem, qui dederit de semine suo idolo moloch, nec voluerit occidere eum, ponam faciem meam super hominem illum, & cognationem eius, & succidam ipsum, & omnes qui ei consenserunt, vt fornicaretur eum idolo moloch. Vel potest esse. *Statuam contra faciem tuam*. Idest ego statuam contra te peccata æmulationum, & detractionum tuarum imputando ea ad pęnam. Iste modus loquendi habetur Actuum. 7. cap. cum Iudæi lapidarent Stephanum dixit. Domine ne statuas illis hoc peccatum, quia nesciunt quid faciunt.

Quæ enim audientis vtilitas est. Hic ponitur tertium malum, quod habent æmulatores, scilicet impediunt bonum aliorum, quod est perniciositas in opere. Ad introductionem huius literæ considerandum est, ꝙ præter vtilitates multas particulares, quæ ex hoc opere eueniebant, duæ erant potissimæ vniuersales vtilitates.

Prima erat, quòd legentes multum proficiebant per istam translationem, & hoc quia tollebatur magnitudo sumptuum requisitorum ad habendum hexaploas, vel multitudinem exemplarium inter latinos, cum iam tot essent exemplaria quot codices, vt supra patet.

[Nota vtilitates vniuersales translationis Hiero.] Euitabatur etiam laboris vehementia: nam ad inquirendam veritatem, sine hac translatione multis egebamus exemplaribus. data autem ista translatione omnia ablata sunt, & quod potissimum est alijs perquisitis propter varietatem, aut verum, quod inueniebatur non erat, aut nequaquam constans, sed in hac translatione veritas solida hebraica exemplata est.

Alia vtilitas est ablatio improperij & irrisionis Iudaicę. Irridebant enim Christianos habentes septuaginta Interpretum trãslationem, quòd in ea plenam biblię translationem non haberent: quoniam multa in veritate hebraica habebantur, quæ apud latinos nõ erant codices, vel longe aliter habebantur: nunc translata per beatum Hieronym. in latinum sermonem nihil in hebręa veritate relictum est, quod in latinis codicibus non habeatur: deridere ergo non poterũt, sed dolebunt. Nunc dicit, quod vtraque vtilitas tollitur, aut saltem diminuitur propter detractores. Et primo dicit. *Quæ audientis vtilitas non laborando sudare, & alios detrahendo laborare*. Quasi dicat, quæ esse potest vtilitas, cum tantum alij laborent in improbando opus meæ translationis, quantum ego laboraui in transferendo? Nulla enim vtilitas esse potest, quòd propter hoc accidit: nam vtilitas huius translationis est, vt dubia aliarum translationum tollat: ad quod oportebat, vt maioris ei firmitudinis da-

A retur auctoritas quàm cæteris. Alioquin ita de ipsa vt de cæteris dubitabitur. Sed si eam improbant aliqui, diminuitur auctoritas eius, vel prorsus aufertur, ergo non poterit proficere, quia audientes non præbebunt plenum assensum, potissime cum æmuli non leniter redarguant, sed violentissime, quoniam tantum ipsi ad destruendum laborant quantum nos ad construendum: est destructio ista in detrahendo.

Secunda vtilitas tollitur & significatur immediate cum dicitur.

Dolere Iudæos, quòd calumniandi eis & irridendi Christianos occasio ablata sit. Idest q̃ vtilitas est, quòd Iudæi doleant, quòd iam non habent occasionem irridendi Christianos, dicendo bibliam suam nullam esse, quia non contineret ea, quæ continet biblia hebręorum. B Hoc autem ablatum est eis per translationem Hiero. quæ continet omnia, quæ sunt in biblia eorum, & ista magna erat vtilitas & honor, quòd Iudæi qui miserrimi sunt non illudant nobis. sed nunc non videbatur esse vtilitas cũ nosipsi Christiani dicamus hoc nihil esse detrahendo. nam gaudium nobis esse debebat, cum intelligeremus aliquid nos habere secundũ quòd Iudęi non illuderent nobis, & ipsi in hoc dolerent, quia æmuli nostri sunt, sed quia nos intelligimus nihil esse, non gaudemus. & quia Iudæi vident, quòd nos abijcimus id, in quo nobis cõtra ipsos erat defensio, non tristantur, sicut tristari eos necesse erat, sed magis gaudent, ergo nulla vtilitas est habere vnde Iudæi doleant, cum nos id detestemur detrahendo. C *Calumniandi eis & irridendi occasio ablata sit*. Duo faciebant Iudæi contra Christianos, quando habebant translationem septuaginta Interpretum, & nondum erat translatio beati Hieron. scilicet irridebant & calumniabantur. [Duo faciebát Iudæi cõtra christianos añ trãslationẽ Hiero.] Irrisio erat quantum ad incompletionem translationis septuaginta Interpretum. Nam Iudęi eam dicebant nullam esse: monstrantes multa in biblia sua, quæ in trãslatione septuaginta Interpretũ minime haberentur, aut longe secus, & hoc irrisione dignũ erat, scilicet fidem attribuere illi translationi, quæ ab exemplari deuiaret. Calumniabantur etiam interdum habentes occasionẽ illudendi Christianos in arguendo. nam interdum christiani arguebant contra Iudęos de aliquibus articulis legis, vt cõ- D mũiter argui solet, & cum Christiani nitebãtur probare ex textu ueteris testamẽti, allegantes translationem septuaginta Interpretum: dicebant sic non haberi apud Iudęos etiam si sic haberetur. & isto modo eludendo eos his calumnijs euadebant. Quòd autem non haberetur sic in hebręo, erat satis verisimile per hoc, quòd multa alia non haberentur in hebręo, quę apud Interpretes erant, & econuerso. & illa exempla demonstrabant, ita per vnam dissimilitudinem dicebant multa dissimilia esse, etiam si non essent. Data autem Hieron. translatione, nec calumniantur, nec irrident: quoniam veritas hebraica perfecte exemplata est in hac translatione.

Et ecclesiæ homines id despicere, immo lacerare vnde aduer- E *sarij torqueantur*. Repetenda est litera superior ad constructionem, scilicet quæ vtilitas est ecclesiæ homines despicere id, vnde Iudæi aduersarij torqueri debent? quasi dicat, si viri ecclesiastici tempore Hiero. non contemnerent suam translationem, Iudæi torquerentur ex illa ex causis supradictis, quia tamen cõtemnebant, non erat aliqua vtilitas, quia iam Iudęi non torquerentur ex ea, videntes quòd Christiani eã contemnebant, & hoc faciebant detractores, ergo ipsi tollebant multiplices vtilitates. *Et ecclesiæ homines id despicere*. Dicit ecclesiæ homines quoslibet christianos ad differentiam Iudęorum. q. d. quod Iudęi detraherent de hac translatione: quamquam non conuenientér

nienter agerent, tamen admirabile non erat, quia erant hostes christianorum, & ista translatio tollebat eis occasionem deridendi & calumniandi, sed quia viri ecclesię, idest Christiani detraherent de ea, deterius erat, cum ipsis potius gaudēdum erat, quia ad eorum defensionem ista proficiebat. Etiam aliter potest introduci. q.d. si Iudæi insultarent huic translationi, non ex hoc tollebatur vtilitas eius, quia Iudæis hostibus non crederetur, cum tamen christiani detrahunt ei, quod ad eorum adiutorium est, credendum est eis. Ideo eorum detractio facit translationem nullius esse vtilitatis.

Alio modo vocare potest hic viros ecclesię ipsos viros pertinentes ad ministerium ecclesiæ, quia isti erant qui contemnebant & detrahebant, & erat iniustius. nam magis decebat hos ueritatem & iustitiam colere, & ea quæ ad statum fidei faciebant erigendū, amare. Iterum faciebat hoc translationem esse minoris vtilitatis: nam si qui de popularibus hoc contemnerent, eis nihil aut parum credendum foret, qa tamen viri ecclesię, idest sapientes, & ecclesiæ ministri hoc contemnebant detrahentes, iure ei detrahendum videbatur.

Immo lacerare. Exaggerat ęmulationem detractorum, qui non solum despiciebant translationem Hieron. sed etiam lacerabant, idest destruebant, uel in frusta diuidebant.

Quod si vetus eis tantum interpretatio placet, quæ & mihi non displicet, & nihil extra recipiendum putant: cur ea quæ sub asteriscis & obelis vel addita sunt, vel amputata, legunt & negligunt? Quare Danielem iuxta Theodotionis traditionem ecclesiæ susceperunt? Cur Origenem mirantur, & Eusebium Pamphili cunctas editiones similiter disserentes? Aut quæ fuit stultitia, postquam vera dixerint proferre quæ falsa sunt? Vnde autem in nouo testamento probare poterunt assumpta testimonia, quæ in libris veteribus non habentur? Hæc dicimus ne omnino calumniantibus tacere videamur.

Hic ponitur quarta particula, in qua multipliciter consutat eos qui præter translationem. 70. Interpretum nihil suscipiendum dicunt, & consutat quadrupliciter. Secunda ibi. *Quare Danielem.* Tertia ibi. *Cur Origenem.* Quarta ibi. *Aut quæ fuit stultitia.*

Circa primū consutat hos ex veritate cognita quā contemnunt. nam si nihil præter. 70. Interpretū translationem recipiendum erat, non erat legendum qđ Origenes in emendationem. 70. Interpretum fecit, quædam amputans, & alia addens, distinguēdo opus per astericos & obelos, & tamen isti detractores legebant. *Quòd si vetus eis interpretatio tantum placet.* i. si solum placet eis interpretatio vetus, & hanc recipiendā solam dicunt: vocat veterem interpretationem ipsam, quæ est. 70. Interpretum: quoniā inter interpretationes aut editiones ante eam nulla facta est, & oēs aliæ multo tempore post eam factæ sunt. *Quæ & mihi non displicet.* Nō refertur hoc ad totam complexionem superiorem, sed solum ad veterem interpretationem: nam si ad totam complexionem referatur, cum supradictum sit, ꝙ istis solum vetus interpretatio placet, erit sensus, ꝙ Hieronymo placet hoc. s. ꝙ sola interpretatio vetus recipiatur, sed hoc est contra intentionem suam: nam si sola interpretatio vetus suscipienda est, ergo nō erat suscipiēda ista noua trāslatio Hieronymi, sed refertur ad interpretationem solum. s. quæ mihi non displicet. i. non displicet mihi interpretatio. 70. interpretum. Sic ipse declarat in prologo super Paralipo. qui incipit. Si 70. interpretum. vbi dicit, ꝙ si interpretatio. 70. interpretum pura, & vt ab illis in græcum versa est permaneret, non oporteret, ꝙ ipse quicquam scriberet, sed quia cuncta additionibus & detruncationibus viriata sunt, aliam oportuit fieri translationem. *Et nihil extra recipiendum putant.* Idest dicūt nullam aliam interpretationem pręter eā quæ est. 70. interpretum debere recipi. qui autē talia existimant, possunt ex hoc moueri, ꝙ credunt illam interpretationem cōtinere solidissimam veritatem, & tunc omnes aliæ interpretationes, aut ei cōsonant, aut dissentiunt. Si autem ei dissentiunt, recipiendæ non sunt: nam manifeste falsum est, ꝙ a vero discrepat: quoniam iuxta Arist. 1. Ethic. vero omnia consonant existentia. i. vera: si autem ei consonant quamq̃ verę sint, tamen recipi non oportet, cum eadem veritas in translatione. 70. iam habeatur. Argumentum istorum fortassis aliqualiter procederet, sed defuit in fundamentis: translatio quippe. 70. interpretum tota lacerata est, & a veritate hebraica additionibus & detruncationibus sæpissime differens, ergo alia quæ veritatem solidam contineret, necessaria erat.

Cur ea quæ sub asteriscis & obelis, vel addita sunt, vel amputata legunt & negligunt. Idest quare legunt interpretationem. 70. interpretum correctam ab Origene, & distinctā per astericos & obelos, vbi plurima addidit & diminuit, & cum ista legerint, contemnunt, dicētes solam septuaginta interpretum esse recipiendam interpretationem.

Obijcit contra prædicta, quæ ad 70. interpretum expositionem pertinent. Quæstio. XI.

SED dicet aliquis, ꝙ ea quę posita sunt sub asteriscis & obelis pertinent ad interpretationem. 70. interpretum. Respondendum est, ꝙ in hoc nemo dubitat, nisi qui nihil de hac materia nouit. nam neque ipsi græci hoc dicunt, qm̄ constat ibi multa posita esse & adempta ex arbitrio Origenis, & ideo cum illa legerint, contemnenda dicunt, vt hic recitat Hiero. Si tñ hęc ad additionem. 70. interpretū pertinerent, non legerent, & contemnerent, sed approbarent. Item qm̄ etiam si dixerimus illa pertinere ad translationem. 70. interpretum, ipsi asterisci & obeli contrarium eloquuntur.

Quomodo se habeant ea quæ posita sunt in translatione Origenis sub asteriscis & obelis. & hæc quid erant, & quid signabant. Quæstio. XII.

PRO quo sciendum est, ꝙ Origenes in opere suo, quod hexaploa nūcupauit. i. sex columnatum, de quo supra diximus vltra quatuor editiones, quas simpliciter recitauit, nihil addens, aut minuens, posuit. 70. interpretum translationem, & in hac miscuit editionem Theodotionis: hoc modo, vt de duabus trāslationem vnam faceret, sed vbi litera. 70. interpretum, cum Theodotionis editione cōcordabat relinquebat intactum, vbi vero dissonabat alterum ab altero, si aliquid haberetur in lr̄a, 70. interpretum, quod apud editionem Theodotionis non esset, obelis distinguebat, vt confoderet: designans illa superflue haberi. Si vero aliquid in Theodotione haberetur quod 70. subucuissent interpretes,

literæ

literæ septuaginta illud adijciebat, distinguens a litera A interpretum per asteriscos, idest per quędam signa q̃ posita erant ad illuminandum, idest ad signandum id, quod additum erat ad declarationem maiorem pertinente translationis. Tangit hęc Hieron. succinctè in ꝓlogo 2. super Gen. qui incipit. Desiderij mei, & hic, & magis in prologo super Paralipom. qui incipit. Si 70. interpretum, cum ait: & certe Origenes non solũ exemplaria composuit quatuor editionũ e regione singula verba describens, vt vnus dissentiens statim cęteris inter se consentientibus arguatur, sed quod maioris audaciæ est in editione 70. Theodotionis editionem miscuit, asteriscis videlicet designãs quę minus ante fuerãt, & virgulis q̃ ex superfluo videbantur apposita. De asteriscis, & obelis considerandum est, ꝙ sunt duę notę sententiarum non ad pausãdũ, vel distinguendum sicut cõmata, & coli, atq; periodi, sed notę exteriores ad denotandum operis diminutionem, vel falsitatem. Et est asteriscus quoddam signum in modum astri radiantis factum, & ab astro deriuatum, quod ibi ponit vbi aliquid defecisse signatur, quod postea supplet, sic

Quid sit asteriscus, & qd obelus, & qd significat.

erat in translatione 70. ab Origene factũ, vbi aliqd de editione Theodotionis habebatur. Obelus dr̃ quędã nota sniarum in modũ sagittę, & ideo ponitur vt confodere, & iugulare videatur. Hoc autem ad sñias illas est, quę superflue ab aliquibus positę in editione 70. videbantur. De his dicit Isidor. Etym. lib. 1. asteriscus apponitur in his quę omissa sunt, vt illucescant per eam notam, quæ deesse videntur: stella enim aster dicitur Gręco sermone, a quo asteriscus est deriuatus. Obe- C lus est virga iacens, quæ apponitur in verbis, vel in sententijs superfluis iteratis, siue in his locis, vbi lectio aliqua falsitate notata est, vt quasi sagitta iugulet superuacua, atque falsa confodiat. Sagitta enim Græce obelus dicitur. *Quæ sub asteriscis, & obelis addita sunt & amputata.* Additum ad asteriscos pertinet. Amputatum vero ad obelos, non est tñ intelligendum, ꝙ aliquid eius quod in translatione 70. interpretum haberemr, Origenes amputauerit, quasi detraxerit resecando: sed dicitur amputando, quia apponebat quibusdam sententijs obelos, signans superfluas esse, vel falsas, & sic manente integritate vtriusque editionis, s. Theodotionis & septuaginta interpretum, quod in eis verum, aut superfluum, vel falsum esset, solis asteriscis, & obelis ap- D positis designabat.

Legunt & negligunt. Est argumentum Hieronymi cõtra hos. Si enim falsa, aut non recipienda sunt quęcun que pręter septuaginta interpretes sunt, non deberẽt legere, quidam tamen legunt & contẽnunt, idest con temnendum dicunt.

Est enim præsumptio contra ipsos, ꝙ ipsi intelligãt vera vel vtilia esse, quæ ab Origene apposita, & amputata sciunt, cum in illis magno labore studeant, & ergo contemnant, idest postea contemnendum dicant, nequitia est. nam eruduntur ex eo, ꝙ contemnendum dicunt, & tamen intra se non contemnunt. Itaque de suis scriptis conquerebatur Hieronymus, qui in publico reprehendebant, & legebant in angulis, vt patet in prologo super Paralip. qui incipit, Si 70. interpre E tum. Sciendum autem circa asteriscos, & obelos, ꝙ licet istum modũ scribendi in translatione Biblię apud Origenem primum inuenerimus, tñ in Hiero. aliqñ licet rarissime comperimus. Sic patet in Daniele, vbi in c. 3. Danielis, vbi multa ponuntur ex dictis Theodotionis, quæ in Hebręis voluminibus non habentur, & 13. atq; 14. c. eiusdem Danielis de sola Theodotionis editione translata sunt: vt patet ibidem. & hęc in quibusdam antiquis libris per obelos, & asteriscos designantur. Ad obelos namq; pertinẽt. in libro quoq; Esther iste modus est, nam multa ibi sunt quæ in vulgata hñr.

editione, sed nullum Hebręorum codicẽ sui testẽ hñt, quę ibi quoq; in antiquis Biblijs sub his sñiarum notis designantur. *Quare Danielem.* Hic ponit Hieron. secundam cõfutationem ꝯ illos qui solam 70. interpretum translationem recipiẽdam dñt, & est de singulari opinione, q̃ nõ suscipiebãt ea q̃ oẽs ecclesię susceperũt, & hoc erat liber Danielis ex editione Theodotionis.

Translatio septuaginta in libro Danielis non fuit recepta ab ecclesia. *Quæst. XIII.*

Ad huius euidentiam considerandum est, ꝙ ipse beati Hiero. translatio 70. interpretum maximę erat auctoritatis, qa nascẽtis ecclesię fidem roborauerat, vt patet in Prologo B super Paralip. qui incipit. Si 70. interpretum. Sed spãliter in libro Danielis non receperunt accipiẽtes Theodotionis editionem. & hoc quia multa falsa in libro illo reperiebantur. De his dicit Hiero. in ꝓlogo sup Danielem cũ incipit. Danielẽ prophetam iuxta 70. interpretes dñi ecclesię non legunt vtentes Theodotionis editione, & hoc cur acciderit nescio, siue quia sermo caldaicus est, & in quibusdam ꝓprietatibus a nostro eloquio discrepat, noluerunt 70. interpretes easdẽ linguę lineas in translatione seruare; siue sub noĩe eorum ab alio nescio quo non satis Caldeam lingua sciente editus liber est, siue aliud quid causæ extiterit, ignorans hoc vnum affirmare possum ꝙ multum a veritate discordet, & recto iudicio repudiatus sit. Isti ñ detractores in hac parte singularem tenentes opinionẽ 70. interpretum suscipiebant interpretationẽ: Theodotionis vero editionem quã oẽs susceperant ecclesię repudiabant, quod dementię non mediocris astimari aufim. *Quare Danielem iuxta Theodotionis translationem ecclesiæ susceperunt.* i. si sola 70. interpretũ expositio recipiẽda est. Quare oẽs ecclesię susceperũt Theodotionem in Daniele, abijcientes translationem interpretũ, & tñ oẽs ecclesię non errauerunt? ergo aliqd recipiendum erat vltra 70. interpretationem, quin potius recto iudicio translatio 70. in quibusdam repudiari debuit. *Cur Origenem.* Hic ponitur 3. confutatio dicentiũ nihil recipi debere pręter translationẽ 70. interpretum, & hoc ex indiscretione, s. qa commendant valde ea q̃ recipiẽda nõ iudicant. *Cur Origenem imitantur, & Eusebium Pamphili cunctas editiones similiter differentes.* i. si isti oñt nihil recipiendum esse pter 70. interpretũ translationẽ, quare ipsi imitantur studium Origenis, & Eusebij Pamphili, q̃ describunt simul oẽs editioues, sicut isti scripserunt? Stultum est qppe tanto labore consumi, & tãtarum expensarum effusioni incũbere faciendo oẽs has editiones digesto ordine in eodem libro, sicut Origenes, & Eusebius Pamphili primo fecerunt.

De natiuitate Origenis, & laboribus suis in Scriptura sacra. Quis fuit Eusebius, & quis Pamphilus. *Quæst. XIIII.*

Ad euidentiã huius considerandũ est de Origene, ꝙ fuit vir natione Grecus, qui & Adamantius dictus est, de quo Hieron. in libro illustriũ virorũ dicit. Origenes qui & Adamantius Alexandrię dispersa Ecclesia. 18. suę ętatis anno catheseon, i. doctrinę opus aggressus p multos annos floruit, qs ignorat, ꝙ tm̃ habuit in sacris scripturis studij, vt Hebręã linguã ꝯtrium gentis suę, & naturã addisceret? & exceptis 70. interp̃tibus alias quoq; editiones in vnũ ꝯgregaret Aquilę, s. Pontici Proseliti, & Theodotionis Ebionei, & Simmachi eiusdẽ dogmatis. Præterea qntã, sextã, & septimã editionẽ: quas etiã nos de eius Bibliotheca hẽmus, multo labore repit, & cũ cęteris edõnib' ꝯparauit. Istę oẽs editiões differũt, qa i exaplois illas collocauit singulas i colũnellis suis è regione, vt sic i quo ꝯueniãt, & discrepent cognoscat.

De Eusebio Pamphili dicit etiam, ꝙ isti imitantur hos duos differētes omnes editiones, sicut ipsi. In quo vr, ꝙ isti duo compegerunt oēs editiones. De Origene certissimum est, ꝙ prius compegerit in vnum oēs editiones, an vero Eusebius Pamphili idē fecerit, nō constat, sed Hierony. hic videtur hoc velle. Fortassis cuiq̃ dicendum videbitur, ꝙ Origenes fuit auctor compingendi in vnum volumen has oēs editiones, sed eū Eusebius Pāphili adiuuit, vnde & ipse de auctoribus ponitur. Dicendum est nō posse stare, nam Eusebius Pāphili. & Origenes non fuerunt eodem tpe, quia Eusebius Pamphili, & historiographus fuit, & in suis historijs de Origene egit narrans diuinitatem ingenij sui, & solertiam circa studium, & ex ordine historię suæ vr ꝙ post eum aliquantis fuerit tpibus. Sed dici poterit, ꝙ hic agitur de Eusebio Pamphili, quia post Origenem ipse excellenter laborauit ipsas editiones in vnū colligere, & hoc potest signare litera dicens. *Cur mirantur Origenem, & Eusebium Pamphili cunctas editiones similiter disserentes.* Idest cur mirabiliter isti cōmendant Origenem, & Eusebium Pamphili, nam Origenes cunctas editiones disseruit, idest simul posuit in eadē plana in sex columnellis, & Eusebius Pamphili similiter disseruit, idest non differebat ab hoc in compingēdo has editiones. & isti emuli vtrunq; laudant qui similiter posuerunt has editiones ergo debent approbare, & recipere, quod laudant. Alio modo poterat hoc intelligi quantum ad similitudinem studiorum, nam sicut Origenes in sacra Scriptura studiosius fuit, ita & Eusebius Pamphili multa operū genera digessit. Vnde ipse primus historiam ecclesiasticam apud Chrīanos descripsit: vt ait Isidorus Etym. libr. 6. Isti antē laudantur, quia diuersis generibus operum studuerunt: ergo non videtur rationabile, ꝙ sola interpretatio 70. tenenda sit. Sed primus modus est conuenientior, i. ꝙ Eusebius similiter digesserit omnes expositiones, vt Origenes: & hi laudātur a Grecis & Latinis, qui emulantur Hieronymo omnibus obuiantes, preterquam translationi 70. interpretum. Forte autem ista dicūtur de Eusebio Pamphili, quia ipse fuit valde diligens pscrutator sacrę Scripturę, & edidit multa volumina, & fortassis de trāslationibus, & hmōi editionibus tenuit modum quem Origenes: de hoc Hierony. in lib. de Illustribus viris: ait Eusebius Cęsareę Palestinę eps ī scripturis diuinis studiosissimus, cum Pamphilo martyre diligētissimus peruestigator edidit infinita volumina. Vocatur iste Eusebius Pamphili tanquam pręnomē, huius prænominis causam assignat Hieron. in pdicto libro illustrium virorum dicens, ꝙ pp amicitiam ꝯctā cum Pamphilo martyre ab eo cognomētum sortitus est. De Pamphilo martyre dicit Hieron. ibidem Pamphilus presbyter Eusebij Cęsarien. epi tanto Bibliothecę diuinæ amore flagrauit, vt maximam partē Origenis voluminum sua manu descripserit. Sciendū, ꝙ ista lrā pōt dupliciter intelligi pp istud participium disserentes. nam pōt referri ad Origenem, & Eusebiū Pamphili, vel ad ęmulos. Si referatur ad Origenē, & Eusebium est sensus, ꝙ isti admirantur, & collaudant Origenē, & Eusebium similiter disserentes cūctas editiones, idest sicut Origenes transtulit oēs editiones in hexaplois, similiter & Eusebius Pamphili, i. ēt iste idem egit, nihil differens in cōparatione oīum editionum, & vtrūq; isti ęmuli admirantē, & laudant, & tūc est sensus, ꝙ cum isti laudent hos duos recipientes, & facientes alias editiones preter interpretum 70. translationē, quare non recipiunt illā? q. d. vr irrationabiliter factū. Alio modo pōt esse sensus, vt istud participium referatē ad ęmulos, i. cur admirantē Origenem, & Pamphili Eusebium, i. qui præter 70. interpretum translationē multa alia volumina fecerūt super sacram Scripturā,

F & coniunxerunt? & hoc similiter differentes, i. non solum laudant eos, sed ēt disserunt similiter cunctas editiones, i. ita isti ęmuli faciebant scribi oēs editiones semel in vna plana per sex colūnellas, sicut fecerat Origenes in hexaplois. Et iste sensus etiā verus est, nam hi faciebant transferri libros Origenis quosdam, quia supra dicit, ꝙ isti legebant ea quæ scripta erant sub asteriscis, & obelis, & hęc sunt hexaploa, in quibus erant oēs editiones distinctę per colūnellas, sed non poterāt isti legere in his libris, nisi eos scribi facerent, ergo isti similiter disserebant oēs translationes vel editiones, sicut Origenes & Eusebius Pamphili. Et dicitur disserētes, idest distinguentes, nam disserere est sapienter loqui, & confirmare, & distinguere. Quōcunque autem G litera accipiatur, s. siue isti similiter disserant, vt Origenes & Eusebius, vel ipsi laudent Eusebium & Origenem, similiter disserentes, nihil differt, nam semper redarguendi sunt, s. si vituperant, quod laudauerint, vel quod imitantur. *Aut quæ fuit stultitia.* Hic ponit quarta confirmatio eorum qui solos 70. interpretes recipiendos asserunt. Et isti arguebant contra translationē beati Hieron. dicentes in ea falsa esse expressa, & arguunt sic. Interpretatio 70. est vera: ergo tua est falsa. Valet consequentia, quia interpretatio beati Hieron. erat ꝯtra interpretationi 70. sed vnum verum alteri vero nō repugnat, ergo interpretatio Hieronymi est falsa, & ob hoc ꝙ stulte egerit interpretādo. Et ad hoc rīdet Hieronymus dicens, quę fuit stultitia postquam vera dixerint, proferre quę falsa sunt? quasi dicat, si consta- H ret. ꝙ 70. interpretes veritatem dixerint, cum ego post illos trāstulerim, quę stultitia erat cognita veritate delirare? quasi dicat, maxima: nec erat vlla huic comparabilis. Est autem argumentum istud rhetoricum. Et satis quidem probabile, sed non necessarium, & nō debēt illa omnia verba referri ad idem suppositum, sed ad suppositum, i. quæ stultitia fuit postquam vera dixerint, i. 70. interpretes (vt vos dicitis) proferre quæ falsa sunt, idest, ꝙ ego proferrem falsa contra intentionem eorum? Beatus Hieronymus recipit argumētū istud; sed negat fundamentum, i. ꝙ interpretes verum dixerint, nam aut verum non dixerunt, aut incompletum, aut ab aliqbus vitiata sunt librarijs. Ideo ego proferens contra eos non protuli falsa, sed quę vera sunt. Ista lite- I ra potest dupliciter introduci. Vno modo, ꝙ sit litera beati Hieronymi arguentis probabiliter, ꝙ ea quę dixit, vera sunt: nam si ea quæ dixit, manifeste falsa sunt, quia repugnant dictis septuaginta interpretum, quę stultitia esset, ꝙ postquam interpretes vera dixissent, & illa manifesta essent, ꝙ Hieronym. vellet dicere falsitatem? quasi dicat, magna valde stultitia erat, sed nō est pręsumendum, ꝙ tantam incurrerit stultitiam beatus Hieron. ergo non est credendum, ꝙ ea quę dixerit quamquam sint ꝯ continentiam 70. interpretum sint falsa. Alio modo potest introduci ista litera, s. ꝙ sit de intentione ęmulorum, & sint verba eorum dicētium: quę stultitia fuit in hac tua translatione, vt post veritatem 70. interpretum velles describere falsitatem? Ad K hoc rīdet fm hanc expositionem in sequenti litera beatus Hieron. dicens, ꝙ ipse non protulit falsa, sed potius 70. interpretes falsa, aut in quibusdam diminute protulerunt. Quod probat ex auctoritatibus quę sunt in nouo testamento adductę de cōnnentia sacrę Scripturę, & tñ non reperiuntur in aliquo libro 70. interpretum. & inueniunt in translatione beati Hieron. ergo translatio beati Hieron. est vera, & translatio 70. interpretum est diminuta, aut in quibusdam vitiata insa. *Vnde autem in nouo testamento probare poterunt assumpta testimonia.* Hic probat beatus Hierony. suam translationē esse completam, quia cōtinet omnia testimonia quæ allegat Christus in euangelijs, & Apostoli in epistolis.

Argumētū Hierony. quo carēt

Nam

Nam interdum Christus quędam probat inducens auctoritatibus veteris testamenti: & non est dicendũ, ꝙ Christus nõ terigerit veritatem literę Hebraicę, vbi tale habetur testimonium. Sic quoq; de Apostolis allegauerunt aliqua in epistolis suis, & tñ ista non repeniuntur in translatione 70. interpretum, aut longe secus hñr. In translatione autem beati Hierony. sic repeniuntur, vt in nouo testamento alleganẽ. ergo ista trãslatio vera est. Quæ aũt sint testimonia quæ in Euangelijs, & toto nouo testamento allegata sint, quę non inueniantur apud 70. interpretes, hr̃ in Prologo 2. super Gene. qui incipit. Desiderij mei, & partim in Prologo super Paralipom. qui incipit. Si 70. interpretum.

Vnde poterunt in nouo testamento probare assumpta testimonia. Istud casuale cum propositione, s. in nouo testamẽto nõ determinat istud verbum probare, sed istud participium assumpta. Nam primo modo esset sensus vnde poterunt probare in nouo testamento, i. ex quo loco noui testamenti poterunt probari assumpta testimonia? Sed iste sensus nullus est: quoniam non debebant aliqua testimonia probari ex nouo testamento, sed ex veteri potissime, quia hic est cõtrouersia de translatione septuaginta interpretum: & tamẽ ipsi nihil transtulerunt de nouo testamento, sed de veteri. non ergo stat vllo modo ille sensus.

Accipiendo alio modo, quòd istud casuale cum ꝓpositione determinet istud participium assumpta, est sensus conueniens, s. vnde probare poterunt, idest, ex quo loco totius scripturæ septuaginta interpretum poterunt isti æmuli probare testimonia assumpta in nouo testamento, quasi dicat, nullum habent locum in suis interpretibus ad demonstrandum hæc: tamen necesse est, quòd dicamus ista haberi in canone Bibliæ, quia a Christo, & Apostolis allegantur. Ergo trãslatio septuaginta interpretum, in qua non habentur hæc, sufficienter probatur quòd sit diminuta, sed in libris translationis beati Hieronymi habentur, ergo cõsonantior est ista veritati Hebraicę.

Quæ in libris veteribus non habentur. Idest non habentur ista testimonia, quæ in Euangelio & in epistolis reperiuntur, in libris veteribus, idest in libris translationis septuaginta interpretum, qui vocantur libri veteres, idest primæ translationis, ante eam quippe nulla fuit translatio.

Hæc dicimus ne omnino calumniantibus tacere videamur. Hic excusat arrogantiam, quoniam ex argumento suprapposito infertur implicite, quod translatio sua melior & verior est, quàm trãslatio septuaginta interpretum, nam septuaginta interpretes non expresserunt omnia quæ erant in veritate Hebraica, vel nõ eodem modo quo in veritate Hebraica habebantur, & trãslatio Hierony. hæc omnia complet, vt patet ex assumptis testimonijs in nouo testamento: ergo sua expositio melior est.

De hoc autem aliqui eum arguerent, ꝙ 70. interpretibus qui in tanta auctoritate habebantur se pręferret. Ideo dicit, ꝙ quicquid ex verbis suis inferatur, ipse nõ intendit hoc, nisi ad monstrandum se inculpabilem, s. ne omnino tacere videatur calumniantibus: calũniantur enim ęmuli de suprapositis, & si ipse oĩno subticuisset videretur eis oĩno consentire, vel non posse rñdere, ex quo confirmaretur intentio eorum, & trãslatio Hieron. semper infirmior videretur, iõ in oĩbus fere prologis rñdet ęmulis. Istum modum loquẽdi hẽt in prologo super Paralipo. qui incipit. Si 70. interpretum, vbi ait postq̃ posuit argumenta confutantia trãslationẽ 70. interpretum, vt non directe videatur ꝯ eos arguisse, sed hæc pace veterum loquor, & obtrectatoribus meis tantum rñdeo, qui canino dente me laniãt in publico detrahentes, legentes in angulis.

Aemulis rñdere, qñ oportet, & qñ non.

Quando iniuriæ non sunt tolerandæ etiam a viro sancto. Quæst. XV.

IN talibus autem virtuosum est respondere aduersariis, nec est conueniens simpliciter tolerare iniurias, nam si iniuria est simpliciter personalis, vt quòd diceretur aliquem hominem esse malum virum, vel esse malæ famę, & sic de cęteris quæ solam personam commaculant, tolerare virtutis erat. Si tamen dicatur doctrina tua est falsa, vel tu es deceptus in fide, tunc nõ solum est iniuria personalis, sed etiam est iniuria, vel damnum doctrinę & fidei. Ideo tunc respondendum est, & si non spiritu iræ concitato. Sic autem erat hic. Beatus Hieronym. transtulerat hanc Bibliam, quæ continebat veritatem Hebraicam: Aemuli autem dicebant, hic multa falsa contineri. Si autem beatus Hieronym. toleraret hanc iniuriam, non solũ esset iniuria eius qui in transferendo erudite nõ se habuerat, sed magis esset damnum huius veritatis fidei nostræ quam sineret indefensam. Malum ergo valde erat si subticuisset, nam sicut contra eos qui fidem nostram violenter delere volunt, moriendo vsque ad sanguinem resistendum est: ita & si oportuerit mori, est mors gratis acceptanda. Cõsimiliter si quis detractionibus, aut quibuscunque argumẽtis fidem nostram, aut aliquam veritatem catholicam eneruare conetur, peccatum grauissimum est, si quis ei habens vim in sermone ex negligentia, timore, amore, aut verecundia accedat, velut si quis a confessione nominis Christi mortis timore ductus recedat. Valde ergo conuenienter factum est, vt Hieronymus detractoribus respõderet, & sic cuilibet viro in opere doctrinę, potissime circa sacram Scripturam pro defensione veritatis quilibet respondere debet.

Cęterum post sanctæ Paulæ dormitionẽ, cuius vita virtutis exemplũ est, & hos libros quos Eustochio virgini Christi negare non potui, decreuimus dum spiritus hos reget artus, prophetarum explanationi incumbere, & omissum iam diu opus, quasi quodã postliminio repetere: pręsertim cum & admirabilis sanctusque vir Pammachius hoc idem literis flagitet, & nos ad patriam festinantes mortiferos syrenarum cantus surda debeamus aure transire.

Hic ponitur quinta particula, s. ꝯtinuatio ad futuros labores, qũo post istud tp̃s se hr̃e dẽat, transferendo se ad libros cęteros prophetales. *Cæterum post dormitionem sanctæ Paulæ.* Dicit ꝙ ꝓmisit Paulæ & Eustochio virgini, scribere libros prophetales, ideo q̃q̃ iam defuncta foret Paula, tñ Eustochio virgini manẽti obligabatur reddere hos libros. Et dr̃. *Post dormitionem sanctæ Paulæ.* i. post mortem; vocat. n. dormitionem mortẽ, & sic dr̃ Io. 11. i. Lazarus amicus noster dormit, i. mortuus est. Et prima ad Thessalon. capit. 4. dicitur. Nolumus vos ignorare de dormientibus ne cõtristemini, sicut cęteri, qui spem non habent, & in multis locis similiter.

Historia Paulæ & Eustochij. Et quare Hieronymus eas nimis dilexit. Quæst. XVI.

AD euidentiam eorum quæ dñt de Paula, & Eustochio considerandum est, ꝙ Paula ista de qua hic agit nobilissima inter Romanas fuit, cuius vitam scripsit B. Hieronym. Huius mater fuit Blesilla, & fuit de

primis In Romano senatu Scipionum Gracchorumq;
progenies. Pater eius Rogatus Agamenuonis sobo-
les. Coxatius maritus ipsius descendens de stirpe Ae-
neę, & Iuliorum. Quinque liberos edidit Blesillā, Pau-
linam matrem Pammachij, Eustochium, Ruffinam,
& Coxatium. Cumq; orientis, & occidentis ep̄os ob
quasdam ecclesiarum dissensiones Romam imperia-
les literę contraxissent: Epiphanium Salaminæ Cypri
ep̄m hospitem habuit, & Paulinum Antiochenæ vr-
bis ep̄m in alia manentem domo, quasi propria huma
nitate possedit, quorum accēsa virtutibus exacta hye-
me redeuntibus ipsis ad ecclesias suas, ipsa assumpta
secum Eustochio virgine cum eis nauigauit: & in Cy
pro decem diebus commorata, lustratis monasterijs
refrigeria sumptuum fratribus dereliquit. Inde per Se
leuciam ascendens Antiochiam sancti Paulini mo-
dicum charitate detenta, per maritima ascendit Hie-
rosolymam, & lustratis sanctis locis terræ promissio-
nis descēdit in Aegyptum, & visitatis Heremitis, atq;
monachis ibi degētibus habitare inter tot millia mo-
nachorum cum puellis cupiebat. Sed cum maius desi
derium sanctorum locorum eam retraxisset, in Beth-
lehem reuersa est, in qua ędificauit tria monasteria vir
ginum, quas ex diuersis prouincijs congregauit, & in
tres turmas diuisit, ita dumtaxat, vt in opere, & cibo se
paratę Psalmis, & orationibus iungerentur. Mane ho
ra Tertia, & Sexta, & Nona, & Vespere, & noctis me-
dio per ordinem psalterium canebant, vixit in sancto
proposito Romæ annos quinque. Bethlehem 20. om-
ne tp̄s vitæ eius impleuit annos 56. menses octo, dies
20. hęc enim de illa Hieronymus. Eustochium aūt de
qua hic dr̄, huius erat filia. *Cuius vita virtutis exemplum
est.* Idest vita sanctæ Paulæ est exemplum ad recte vi-
uendum, qm̄ virtuose valde vixit, vt patet ex prędictis
dę ea. *Et hos libros Eustochio virgini Christi negare non po-
tui.* Idest post mortem Paulæ, ego non potui negare
hos libros Eustochio superstiti filiæ eius. Sciendum.n.
ꝙ Hieronymus nimis dilexit has sanctas fęminas, cū
vita earum ēt viris viuēdi norma foret. ideo precibus
earum multos sacræ Scripturæ libros transtulit, & cō
mētarios edidit. De libris autem his, s. Iosue, Iudicum,
Ruth. & Esther, vt ex pręcedentibus patet, dicendum
est, ꝙ Paula & Eustochium petierūt a beato Hierony-
mo sibi transferri, sed dū occupatus teneretur in trans
latione Pentateuchi ad preces Desiderij episcopi, Pau
la mortua est, quia tamen Eustochium Christi virgo
supererat, cui cum Paula promissio facta extiterat, nō
poterat negare beatus Hieronymus illi libros quos ꝓ-
miserat. nam cum vtrique hoc promissum sit, cuilibet
insolidum debetur. Et dato ꝙ beatus Hieronym. pos-
set negare hos libros Eustochio virgini, tamen ꝓpter
matrem suam Paulam nimis eā diligebat, ideo ea ro-
gante non negaret hos libros. *Virgini Christi.* Vocat Eu
stochium virginem, vt faciat differētiam a Paula, quæ
matrona erat, & quinq; liberos ediderat. Vocatur vir-
go Christi, quia manebat cum alijs monialibus in san
cto proposito vsque ad mortē in monasterijs quę ma-
ter eius Paula construxit. *Decreuimus dum spiritus hos re-
get artus prophetarum explanationi incumbere.* Idest ego a-
pud me decreui, ꝙ dum vixero, laborem vertendo li-
bros prophetarum in Latinum sermonem. Accipitur
hic spiritus pro anima, quæ viuificat, & vegetat corp⁹,
& mouet. Vel potest accipi spiritus pro spiritu vitali, q
est aliquid causatum a corde. Et distinguuntur dupli-
ces spiritus, s. vitales, & pulsatiles. Sed iste spiritus dicit̄
instrumentum animæ ad vegetādum corpus, qm̄ ani-
ma, nisi per virtutes suas non posset aliquid operari.
Reget artus. Artus membra sunt. Dicitur aūt spiritus re-
gere artus, quia per se artus vitam, aut motum nullū
habent, sed totum a spiritu sortiuntur. *Prophetarum ex-*
F *planationi incumbere.* Prophetę possunt hic accipi dupli
citer. Vno modo prophetæ pro libris qui vocantur ꝓ-
phetales, i. qui a prophetis scripti sunt, ēt si non conti-
neant prophetiam. Alio modo prophetę pro libris cō
tinentibus futurorum pręnunciationē, & hoc modo
nos accipimus prophetas in cōi vsu. Primo modo est
sensus, quòd Hieronymus dicat decreuere se, vt in to
ta vita laboret transferendo libros prophetales.

*Qui libri pertineant ad sacram Scripturam. Et quòd libri sacræ
Scripturæ in quatuor ordines distinguuntur.
Quæst. XVII.*

AD huius euidentiam considerandum est, ꝙ
G oēs libri, tam noui quàm veteris testamēti
in quatuor ordines distinguuntur, & pręci-
pue libri veteris testamenti, de quibus hic,
s. in legales, prophetales, & agiographos, & isti tres or-
dines ad canonem sacrę Scripturę pertinent. Alius au-
tem, s. quartus ordo apocripha complectitur. Ad pri-
mum ordinem pertinet solus Pentateuchus. Ad secū
dum ordinem pertinent libri octo, s. Iosue, Iudicum,
Malachim, & Samuelis, & Isaię, Hieremię, Ezechielis,
& 12. prophetarum minorum. De his & alijs dicit Hie
ronymus late in Prologo galeato super libros Regū,
& supra in proęmio huius operis actum est. Quātum
ergo ad istum modum exponendi erat sensus, ꝙ Hie-
ronymus incumberet librorum prophetarum exposi
tioni, idest laboraret ad vertendum de Hebręo in Lati
H num sensum. Et iste est conueniens sensus, quia ante
hoc beatus Hieronymus solum transtulerat Pentateu
chum, qui pertinebat ad primum ordinē librorū, s. ad
legales. Secundum ergo continētiam veteris testamē
ti sequebatur ordo librorum prophetalium, in quibus
erat primus Iosue, de his ergo prophetis, idest prophe-
talibus libris intelligitur. Item quoniā B. Hieronymus
intelligit hic continuare opus istud ad pręcedentia, si-
cut in principio prologi dixerat, s. tandem finito Pen-
tateucho ad Iesum Naue manum mittimus. Si ergo
diceret, ꝙ totum tp̄s vitæ suę volebat impēdere libris
prophetarum, i. prophetarum maiorum, vel minorū,
non conuenienter litera coaptaretur, qm̄ hic nullum
librum prophetarum inchoabat. Item dixit s̄. ꝙ manū
I mittebat ad librum Iosue, & Iudicum, & Ruth, & E-
sther: ergo non erat vita sua impendenda libris ꝓphe-
tarum quousq; ista finiret, quæ aliquanti laboris erant.
Dicendum ergo est, ꝙ accipiuntur hic libri propheta-
rum, i. libri prophetales, siue contineant prophetiam,
siue non: dum tn̄ a prophetis scripti sint, qui propheta
les appellantur, & in istis libris prophetalibus includū
tur oēs libri prophetarum, quos nos vulgariter solum
prophetas appellamus. Alio modo intelligi potest, vt
assumantur libri prophetarum pro libris continenti-
bus prophetias, quę sunt futurorum pręnūciationes.
Et tunc est sensus, ꝙ dum beatus Hieronymus vixerit
incumbet expositioni prophetarum, idest laborabit
vertendo de Hebręo in Latinum libros prophetales,
K quod intelligendum est postq̄ compleret quę promi-
sit, s. ꝙ scriberet librum Iosue, & librū Iudicū, & Ruth,
atque Esther: his quippe ex obligatione promissionis
primo incūbere debebat. In his duobus modis accipit̄
expositio ꝓphetarum, i. translatio in Latinum, qm̄ qđ
sub Hebręo sermone claudebat̄, nobis obscurū erat,
cum vero in Latinum vertitur eloquium, manifestū
vel expositum reddit̄. Alio modo pōt intelligi ista lite
ra, ita ꝙ expositio accipiat̄ pro declaratione commen-
tantium. Et tunc est sensus, ꝙ dum beatus Hieronym.
viueret, incumberet scripturæ ad explanationem pro
phetarū, s. faciendo commentarios in libris propheta-
rum, & istos fecit ad preces Pāmachij nepotis Paulæ,

filij Paulinæ, de quo in Prologo habetur immediate. A
Et isti commentarij beati Hieronymi apud nos habẽtur super prophetas, & quamquam sensus superius assignati videantur esse conuenientes: tamen vera intentio est ista vltima, s. ꝙ beatus Hierony. intendit incumbere commentarijs prophetarum faciendo aliquod declaratiuum opus super prophetas. Quod patet, nam non refertur hoc ad librum istum & alios, quos precibus Paulæ, & Eustochij transferebat. Sed ad id quod precibus sancti Pammachij faciebat, vt dicit litera inferior, s. præsertim cum admirabilis sanctusq; vir Pammachius hoc idem literis flagitet. Item patet, quia istud opus prophetarum, s. expositionis, cui se incubiturũ dicit, iam inceperat sed omiserat. Nunc vero ad illud se rediturum pollicebatur cum ait, & omissum diu
B opus quodam quasi postliminio repetere. Sed de libro Iosue, & alijs prophetalibus non stat hoc, quia nondum inceperat, vt patet hic in principio prologi, cum ait tandem finito Pentateucho ad Iesum Naue manũ mittimus: ergo nondum cœptum opus istud erat. Et sic Hieronymus vult complere opus, quod promiserat Paulæ, & Eustochio, s. Iosue, & Iudicum, & Ruth, atque Esther libros ad quos se manum mittere dicebat: & postea tota vita sua prophetarum explanationi intendit incumbere. Sed non sic factum est: quoniam postea precibus aliorum quosdam alios scribebat libros, quousque totum vtriusque testamenti compleuit corpus. Commentarios tamen non omisit, quosdam autem fecit, qui inter nos habentur, an vero plures confecerit cognitum nobis non est. *Et omissum iam diu opus.* Non refertur ad librum Iosue, vel Iudicum,
C quos precibus Paulæ, & Eustochij scribit, nam hos nũquam inchoauerat, cum nunc ad eos manum mittat, sed ad commentarios super prophetas, quibus se incubiturum dicit, dum spiritus reget artus, quia hos iam diu inceperat, s. antequam cœpisset transferre Pentateuchum: sed postea superueniens nouo labore transferendi, s. Pentateuchi precibus Desiderij episcopi omiserat illud, nunc quoque Iosue, & Iudicum, Ruth, atq; Esther libris insudabit: diu igitur est, ꝙ commẽtarios super prophetas cœperat. *Quodam postliminio repetere.* Idest ego decreui repetere, idest iterũ redire ad opus expositionis prophetarum, & hoc quodam postliminio, idest quadam reuersione facta super ipsum, cum
D olim a nobis relictum sit. Et est quidam modus loquẽdi sm metaphoram: quoniam postliminium est reditus de captiuitate. Et sic in legibus humanis dicitur de reuersis postliminium. Isti autẽ sm iura recuperabant omnia, quæ primo possederant, & vocantur postliminij, idest de captiuitate reuersi. Ita beatus Hieronym. cum pridem esset libere interpretationi, & explanationi librorum prophetarum insistens promissione facta episcopo Desiderio cœpit Pentateuchum in latinum vertere sermonem, & iam recedebat ab expositione prophetarum. Nunc vero finito illo cum finierit istos libros conuertere, quos Paulę, & Eustochio promiserat, redibit ad commentarios prophetarum, quasi de captiuitate rediens, velut si pridem iuris sui nõ fuerit,
E cum Pentateuchum conuerteret, erit autem iuris sui cum hæc finierit libere vacans quibus placuerit.

Postliminium quid sit.

Pro quo sciendum, ꝙ Hieronymus antequam quicquam de veteri testamẽto in sermonem nostrum verteret, precibus Paulę, & Eustochij, commentarios super Naum, Ageum, Sophoniam, Michęam ediderat, aliorumque intendebat expositioni, sed superueniente translatione Pentateuchi intermiserat. Nunc vero libertati redditus idem reincipere tendit.

Præsertim cum admirabilis. Dat causam huius, & est duplex. Prima erat intentio sua a principio quæ ad hoc fuit, vt prophetarum intenderet expositioni.

A Secunda erat, ꝙ Pammachius hoc literis suis sæpe fieri petierat, & in hoc signatur maioritas causæ, s. ꝙ magis mouetur ad hoc faciẽdum, quia Pammachius hoc fieri expetit, quàm propter desiderium suum a principio. *Præsertim cum admirabilis sanctusque vir Pammachius hoc literis efflagitet.* Idest Pammachius monachus vir sanctus hoc petit, quem admirabilem vocat, quia de conuersatione sua admirandum, s. quòd cum magni, & altissimi generis existeret senatorum, se tantum abiecerit propter Christum, vt monachus in paupertate degens efficeretur. sanctus vocatur, quia eius mũda erat conuersatio: iste Pammachius filius fuit Paulinæ sororis Eustochij & Blesillæ. Has enim tres filias Paula legitur habuisse, vt patet in epistola de dormitione
B sanctæ Paulæ, quam fecit beatus Hieronymus, in qua epistola commendat Pammachium monachum dicens. Nobis post dormitionem Paulinæ Pammachiũ monachum ecclesia peperit, nunc multi monachi potentes, nobiles, sapiẽtes, quibus cunctis Pammachius sapientior, potentior, nobilior: quis hęc crederet, vt cõsulum pronepos, & Fusiani germinis decus, inter purpuras senatorum, furua tunica pullatus incederet, & non erubesceret oculos sodalium, vt deridentes ipse derideret. Hũc enim Pammachium nimis dilexit Hieronymus, ideo ad eius preces Hieronymus commentarios fecit super Osee, Ionam, & Abdiam, Ioel, & Amos, vt patet in commento super Abacuch. *Et nos ad patriam festinantes.* Hic Hieronymus ad suprapositaredit. Dixerat supra de detractoribus, quòd cum corroderent, ex quo alicui lacessito, & angustijs affecto cedendi a proposito occasio nasceretur. Dicit tamen nõ esse de hoc curandum, quoniam sibi via ad patriam cęlestem est, ideo dicta, & clamores maledicorum surda aure præteriet. Dicit se festinare ad patriam, quoniam sic Apostolus admonet ad Hebręos 4. c. s. festinemus fratres in illam ingredi requiem. Festinare autem dicitur, qui in omnibus actionibus suis nititur, vt illuc tendat, sic in beato Hieronymo erat. *Mortiferos syrenarum cantus surda debeamus aure pertransire.* Idest quamquam syrenæ sibilent nos ad naufragium deducentes, tamen non est curandum, sed festinanter transeũdum ne noceant, vtitur autem hac metaphora de syrenibus.

Quis fuerit Pammachius, & de laudib⁹ eius.

Quare de detractoribus nõ est curandũ.

D *De syrenibus, & cantu earum periculisque nautarum, & remedijs. Quæst. XVIII.*

PRo quo sciendum, quòd syren syrenis, vel syrena syrenæ, secundum Isidorum Etymologiarum libro vndecimo. vbi agit de transformatis, & portentis: dicit fuisse tres syrenes, quæ ex parte erant habẽtes vultus virgineos, & ex parte piscium substantiam, & cantu suo dormire cogunt nautas inducentes in loca periculosa, vel facientes, vt dormientibus, & toto gubernaculo derelicto, nauis submergatur in fluctibus. Vel cum viderint nautas consopitos se naui applicantes regimine carentẽ subuertant: vnde nautæ timent periculum syrenarũ can-
E tu. quoniam horum inexperti nesciebant remedium. immo quid malum subsequi posset, ignorabãt: incauti subuersi sunt, & isti vocati sunt argonautæ. Audito autem periculo argonautarum, alij nautæ contra syrenes remedia inquisierunt. & quoniam cantus dulcedine incautos nautas in discrimina perducebant, vt cantus cantu excluderetur, musicos dulciter canentes sibi nautæ inquisierunt, vt cum syrenes cantare inciperent, ipsi quoque musicis concentibus eorum impedientes, aut superãtes melodiam dulce periculum disturbarent. Ideo Hercules cum nauigauit in Hispaniam, contra periculum argonautarum habuit in classe sua Mercurium magnum musicum, vt sunt vulgarę

historiæ, & recitat Ioannes Aegidij Zamorẽ in Chro F
nica de laudibus Hispaniæ.

Alij autem contra Syrenes alia inquirunt remedia, s. vt cum eas viderint, antequam quicquam de cantus dulcedine audiunt, aures cera, aut quomodocunque firmiter obturent, vt sic nihil audientes, consopiri nequeant. sic enim Vlysses, & socij eius Syrenum discrimina euaserunt, de quibus vulgarę historiæ sunt. Et G
istud remedium tangit hic aliqualiter Hieronym. dicens: mortiferos cantus syrenarum surda debeamus aure transire. auris autem surda, idest non audiens efficitur, cum obturatur ne audiat.

De istis syrenibus dicitur libr. 18. de proprietatibus rerum, quòd ex parte piscis, & ex parte fœmineum habet vultum. Vnde hominem quem apprehendere po H
tuerit ad littus perducit. & secum commisceri cogit, quod si effecerit, eum liberum dimittit. si autem nequiuerit, aut noluerit, illum necat. De his dicit, quod festinantes debemus surda pertransire aure, quasi dicat, siquis dulcedinem cantus syrenum attente audire voluerit, discrimen subibit. Si vero festinanter trãseat, non soporabitur, nec mortem incurret. & hoc si sur- I
da aure transierimus. s. non audientes quicquam. nam si quicquam audire voluerimus, etiam si velociter trãseamus, dulcedine cantus permoti sistemus, & soporem incurremus ęternum. Has autem syrenes, æmulos & detractores dicit, quos tanquam syrenas vitare debemus, nam si eis aurẽ prębeamus, necesse est nos interire. qui & si non sint syrenibus similes in cantus K
dulcedine, cum potius atrocia, & aspera oblatrent, in hoc tamen similantur, quòd nos aures eis præbentes, ad mortem vsque perducunt. Cum enim nobis quippiam boni agentibus, aut saltem sincera affectione quicquam boni efficere conantibus, detractorum obsistũt

Aemuli quò assimilantur syrenibus.

maledicta, si aures prębemus, tędio affecti desistemus. quod est in veram mortem incidere, quia nemo mittens manum ad aratrum, & respiciens retro, est aptus regno Dei, vt patet Lucę 9. cap. Et sunt ista duo extrema fortitudinis, s. quòd aliquis syrenum blanditiei, & dulcedini cedat, vel quòd maledictis asperis detractorum terreatur. firmis ergo viribus medium tenẽdum est vtrunque fugiendo extremum. & erit nobis quicquam boni agentibus facile detractoribus non cedere, si ad patriam festinemus, idest, si sit totum desiderium nostrum ad vitam æternã, & vt Deo placeamus: tunc enim nihil nobis de detractorũ maledictis, quoniam de his quæ foris sunt, nihil ad nos cęlestem nobis inquirentibus mansionem, si vero desiderium nostrum ad hæc quæ videntur pręsentia, & caduca bona sit, detractorum verbis credemus, quoniam honorẽ diligimus qui ab his, aut tollitur, aut conculcatur. Et hoc quidem facilius est, quia festinanter in patriã tendimus, idest omnem operationem nostram illuc dirigimus: nam tunc circa alia minime implicabimur. festinanter autem transeuntes parum ab obuijs permouentur. facillimum aut detractores elidere est, si aure surda transeamus, idest si nõ accommodauerimus aurem detractorum maledictis. nam & si festinanter trãseamus, si tamen eis quomodolibet aurem impenderimus, retrahemur. surdis ergo auribus transeundum est hæc aspera euitantes: quoniam & si amara detractorum verba sint penetrabiliora omni gladio ancipiti, pertingentia vsque ad diuisionem animę & spiritus: tamen vaniloquia sunt, nihilque nobis efficere queũt, sed virtutis exercẽdæ materia sunt. omnibus ergo nobis consilium hoc est, cum beatus Hieronymus hoc sibi faciendum esse censuerit.

Prologi B. Hieronymi in Iosue Finis.

ALPHONSI TOSTATI EPISCOPI ABVLENSIS, IN LIBRVM IOSVE Commentaria.

CAPITVLVM PRIMVM.

T factum est post mortem Moysi serui Domini, vt loqueretur dominus ad Iosue filium Nun ministrũ Moysi, & diceret ei. Moyses seruus meus mortuus est Surge, & transi Iordanem istum, tu & omnis populus tecum, in terram quã ego
Deut.11. dabo filijs Israel. Omnem locum quem calcauerit vestigium pedis vestri, vobis tradã, sicut locutus sum Moysi. A deserto, & Libano vsq; ad fluuium magnum Euphratem omnis terra Ethęorum vsq; ad mare magnum cõtra solis occasum erit terminus vester. Nullus poterit vobis resistere cunctis diebus vitæ
Infra 3. Hebr. 3. tuæ. Sicut fui cum Moyse, ita ero tecum: nõ dimittam, nec derelinquam te.

An a Iosue fuerit iste liber scriptus. *Quæst.* 1.

T *factum est* De libro isto Iosue a quo scriptus sit, in Prologo tetigimus, & Deuter. 34 cap. nec enim ideo Iosue vocatur liber, quia cũ Iosue descripserat: de hoc enim nihil referebat: nam nec cum totum a Iosue scriptum esse possibile erat, cum in eo quædam sint in vltimo ca. quæ ab eo, vel eo viuente scripta fuisse impossibile est, quæ ad eius funera pertinẽt, & quędam al a post eius obitum euenisse enarrat, sed ab alio conscriptus est.

An liber Iosue vocetur prophetalis. Et diuisio totius ipsius continentiæ. *Quæst.* II.

B NEc etiam vocatur liber iste de prophetalibus, quamquam Iosue Propheta fuerit, qa Deus cum eo loquebatur, vt pater Eccles. 46. I. fortis in bello Iesus Naue successor Moysi in prophetis, qui fuit magnus iuxta nomẽ suũ. sed quia a quodam Propheta cõscriptus est, nam hoc modo libri Iudicum non vocarentur prophetales, qa non fuerunt iudices Prophetæ. Etiam liber Ruth de prophetalibus est, tamen Ruth nõ fuit prophetes. sed
C ideo isti dicuntur prophetales, quia a prophetis conscripti sunt. Et si quis arguet de libro Iob qui scriptus fuit a Moyse, & tamen nõ ponitur inter prophetales, supra in Prologo meo auctoris responsum est. Si quęratur de libro Danielis qui est liber prophetalis, idest factus a Propheta & scriptus, atque futurorum continens pronunciationes, responsum est ibidem. De Psal
D mis autem Dauid eadem erit argumẽtatio, quoniam a Propheta compositi sunt, sed non ponuntur in serie prophetali. Respondendum est, ꝙ ordo librorum ꝓphetalium nimis auctenticus est. Psalmi autem Dauid tantam auctoritatem sortiti non sunt, ideo in serie illa poni non meruerunt. De Iosue autem quis fuerit, aut qualiter se habuerit, liber iste in processu manifestat, sed sub quadam brachilogia in Prologo auctoris cõ
E prehensum est. Nunc autem his tactis liber iste Iosue diuiditur in quatuor partes. Primo determinatur de terræ promissionis introitu. Secundo de multiplici cõflictu infra cap. 6. Tertio de terræ diuisione, & hęreditario obtentu infra c. 13. Quarto de Ducis ordinatione, & obitu cap. 22.

Circa primum agitur primo de dispositione bellatorum. Secundo de missione exploratorum seq. c. Tertio ad loca explorata eorum ingressio infra 3. c. Prima in duas, quia primo ponitur Iosue facta præceptio. Secundo subiungitur executio. ibi. *Præcepitq; Iosue.* Prima in tres, ſm ꝙ Iosue triplex mandatum imponitur. Primum de terra promissionis capienda. Secundũ de ea diuidenda. Tertium de lege Domini seruanda. Secundã ibi. *Confortare, & esto robustus.* Tertia ibi. *Confortare igitur.* Circa primum dr. *Et factum est post mortem Moysi.*

An Iosue deberet præesse tempore Moysi. Quæst. III.

HIc agitur de principatu, & operibus Iosue, & determinatur in quibus tẽporibus fuerit, s. post mortem Moysi. nã Iosue fuit successor Moysi, vt patet Eccl. 46. cap. & hunc Deus sibi dedit antequam moreretur, cum ipse hoc petijt a dño, vt patet Num. 27. c. s. prouideat dñs Deus spirituum oĩs carnis hominem qui sit super multitudinem hanc, & possit exire, & intrare, & educere illos, vel introducere, ne sit populus domini, sicut oues sine pastore. Et sequitur rñsio Dei. tolle Iosue filiũ Nun virum, in quo est spiritus Dei, & pone manum tuam super eum, qui stabit corã Eleazaro sacerdote, & omni multitudine &c. Non debuit ergo iste tpe Moysi præesse, quamquam moyses eũ viuenti pauco tpe ante mortem suam, postquam Deus prænũciauit, quòd non introiret in terram promissionis, honorem quendam, & auctoritatem dabat in populo, faciens vt aliqñ loqueretur ad multitudinem tanquam imperãs, & regens, atque concionans. & hoc innuitur Nume. 27. ca. cum dr. & dabis ei præcepta cunctis videntibus, & partem gloriæ tuæ, & audiat eum oĩs synagoga filiorum Israel. Sed ista quæ viuẽte Moyse faciebat Iosue: non erant tanquam apud eum exercitium & iurisdictio imperãdi resideret, sed vt instrueretur, & vt assuesceret populus ei auctoritatem præbere. nũc vero defuncto Moyse, cœpit Iosue habere auctoritatẽ, & exercitium mandandi, & Israelitæ ei obedire cœperunt, vt patet Deut. 34. c. Iosue autem filius Nun impletus est spiritu sapiẽtiæ, quia Moyses imposuit super eum manus suas, & obedierunt ei filij Israel, feceruntque, sicut præcepit dominus.

An apparitio Dei ad Iosue fuerit ante finem planctus Moysi, uel post. Et quando Iosue impletus est spiritu sapientiæ. Qõ. IIII.

CIRCA hoc est dubium, an ista apparitio Dei facta Iosue de qua hic dr, & præcepta data, fuerint post plãctum Moysi, qui durauit per 30. dies, vt patet Deute. 34 vel fuerint ante. Quibusdam vr, ꝙ fuerint facta ante finem dierum plãctus siue luctus, qñ prius ista facta sunt, quam Iosue mitteret exploratores. & tñ exploratores ſm ꝙ dicũt expositores Hebrœorũ, fuerunt missi ante dies finitos planctus, ergo & ista. Alij de nostris dicũt, ꝙ tam apparitio Dei facta Iosue, quam missio exploratorum fuit post expletionem plãctus. Nicolaus aũt dicit rationabilius esse dictum Hebrœorum, de quo postea dicetur. Sed dictum nostrorum confirmari vr ex eo, quod hr Deut. 34. c. s. fleuerũt filij Israel in campestribus Moab Moysen, & finiti sunt dies planctus lugentiũ Moysen. ergo vr, ꝙ ante fuerũt finiti quam quicquam Iosue ageret. Ad hoc rñderi poterit, ꝙ planctus lugẽtium Moysen finitus est, s. ꝙ non recesserunt Israeluẽ de mansione q̃ vocatur Bellethim, quousq; finitus fuit iste plãctus. non tñ intelligitur, ꝙ finitus fuit planctus ante oĩa alia quæ facta sunt p dñm ad Iosue, vel per Iosue ad populum. Sed adhuc cõuenientius dicendum vr, ꝙ Israelitæ, & Iosue non miserint exploratores vsq; ad cõpletionẽ planctus, nec Deus apparuerit Iosue dicẽs hoc, quia diuersa negotia erant plangendi, & de rebus bellicis agendi, ideo diuersa tpa eis distribui debuerunt: non enim videretur alioquin honorabiliter planctus super Moysen factus. Item Deut. 34. c. dr, ꝙ Iosue fuit impletus spiritu sapiẽtię, quia Moyses posuerat super eum manus suas, & ista impletio sapiẽtiæ fuit per collocutionem Dei ad ipsum in qua roboratus est, & edoctus in his quę agere debebat, sed impletio sapientiæ fuit completo planctu super Moysen: ergo collocutio Dei ad eum non fuit vsq; ad expletionem plãctus. Patent hęc, quia non obstat si quis dicat Iosue fuisse impletum sapientia ante mortẽ Moysi. s. qñ Moyses imposuit manus suas super eum, vt patet Deuter. 34. c. Iosue aũt impletus est spiritu sapientię, quia Moyses posuit manus suas super eum: ergo in impositione manuum ei sapientia data est, sed ista fuit viuente Moyse. Rñdendum est, ꝙ Iosue habuit spiritum sapiẽtiæ post mortem Moysi, qñ Deus locutus est ad eum, & confortatus atq; edoctus est. Et cum dr, quia imposuit super eum Moyses manus suas. non est sensus, ꝙ tunc quando manus impositæ sunt, sapientia sit data, sed ꝙ ista impositio fuit cã. nã non dr, qñ Moyses imposuit manus suas, sed quia, & est sensus. Ideo post mortẽ Moysi Deus impleuit Iosue sapientia, vt esset dux Israel, qa Moyses posuerat manus suas sup eum, designando illum sibi successorem ex mandato Dei. si aũt aliũ ante mortem designasset, tunc nõ impleuisset Deus Iosue spiritu sapientiæ ad præsidendum Israeli, sed alterum. ista tñ impletio sapiẽtiæ post mortem Moysi, & complecionem planctus proprie fuisse dr, vt patet Deuter. 34. c. cum dr. Fleuerunt q; filij Israel eum 30. diebus in campestribus Moab, & completi sunt dies plãctus lugentium Moysen. Iosue vero filius Nun repletus fuit spiritu sapiẽtiæ. ergo vr, ꝙ prius completi sunt 30. dies planctus super Moysen, quam Iosue impleretur sapiẽtia. Et quod supra rñdebatur, ꝙ ista completio non inducet hoc, sed solum, ꝙ non recesserunt Israelitę de loco planctus, quousq; finiti fuerunt 30. dies. Dicẽdum est non posse stare, nam ad hoc sufficiebat, quod dicebat in litera, s. fleueruntq; eum filij Israel in campestribus Moab 30. diebus. ergo non recesserunt de cãpestribus quousq; expleti fuerũt 30. dies. nec oportebat addi, & completi sunt dies lugentium Moysen, nisi aliquid alterum sit ad quod referatur. & necessario dẽt referri ad immediata. Ergo cũ sequatur ibi, Iosue vero filius Nun repletus fuit spiritu sapientię. dicendum erit, ꝙ sit sensus, ꝙ postquam completi sunt dies lugentium Moysen, Iosue filius Nun fuit repletus spiritu sapiẽtię. & tunc non potuit hoc esse, nisi in apparitione Dei, & confortatione, de qua dr hic. Item Hebrœorum quidã dicunt, ꝙ missio exploratorum, & apparitio Dei facta Iosue fuerunt ante completionem dierum planctus super Moysen. Sed hoc stare nequit, nam immediate, vt fuit facta ista apparitio Iosue, mandauit præconizari per oĩa castra, vt oẽs ad recedendum inde se pararent. si tñ ista apparitio fuisset facta ante completionẽ dierum fletus super Moysen, sequeretur ꝙ non fuisset finitus numerus dierum fletus, cũ oẽs se parauerint ad recedẽdum eo tpe quo iusserit Iosue, vt patet infra in litera, sed 30. dies impleti sunt in campestribus Moab lugendo Moysen, ergo nõ fuit facta ista apparitio, vel missio exploratorum, vsque quo complerentur dies 30. fletus. *Et factum est.* Sciendum ꝙ ista clausula non ponitur ad signandum aliquid contigisse, quod per eã importet. sed est tanquã principium rõnis ex more latini idiomatis. nã non põt poni aliquis actus qui hic p hãc clausulã importet: nõ enim põt dici, ꝙ importet mortuo Moyse locutio facta ad Iosue. nã ista in lĩa exprimitur,

[Margin notes: F; G; H; I; K — Qñ Iosue impletus est spiritu sapientiæ. — Opin. catholicorũ inf. ca. seq. quæst. 9. — Determinatio auctoris.]

A mitur,& tunc ista clausula esset superflua, sed est modus incipiendi, sicut ista dictio igit, q̃ ex viribus suis importat illationem, ponit̃ aliq̃n in principio rõnum ad signandum inchoationem, & iste modus loquẽdi est frequentatus in sacra Scriptura, vt patet 2. Reg. 1. c. s. factum est aũt, vt Dauid reuerteretur. & Threnorũ 1. & factum est postquam, & Ezech. 1. & factũ est in 3. anno. *Vt post mortem Moysi*. Non immediate post mortẽ, sed post mortẽ, & dies luctus triginta, vel in fine horum dierũ, scilicet die triginta, vel duobus ante, quia hoc dato satis supra inducta stant. *Post mortem Moysi serui Domini*. Scriptura sacra dat testimonium, quod Moyses fuerit seruus Dei, quoniam actus eius valde placebant ei, & habetur ex testimonio ipsius Dei, vt

B patet Nume. 12. cap. scilicet siquis fuerit inter vos propheta Domini in visione apparebo ei, vel per somniũ loquar ad illum. at non talis seruus meus Moyses. Idẽ patet Mala. 4. cap. mementote legis Moysi serui mei.

An opinio quorundam, quòd Moyses fuerit æternaliter damnatus sit erronea. Quæst. V.

IN hoc confutatur quorundam error dicentium, ꝙ Moyses damnatus fuerit post mortem æternaliter, quia ad aquam contradictionis peccauit, vt patet Nume. 20. & 27. c. Sed stare nequit, quia hic post mortem vocat eum Deus seruum suum. si tamẽ damnaretur non vocaretur seruus Dei. Et si obijcias, ꝙ nõ vocat eum Deus seruum suum, sed scriptura vo-

C cat eum seruum Dei. Rñdendum est tantundem hoc esse, ac si Deus eum seruum suum vocet. verba quippe sacræ Scripturæ impermutabilis veritatis sunt. ideo necesse est verum esse, quod hic dr̃, s. ꝙ Moyses vere seruus Dei dici mereretur post mortem, sed qui damnatus est æternaliter, seruus Dei dici non debet. ergo Moyses non fuit damnatus. sed adhuc post mortem habemus testimonium, quo eum Deus seruum suũ dicat. nam Malach. c. 4. dr̃ mementote legis Moysi serui mei. Ecce enim ex persona Dei propheta loquitur. ergo Deus eum seruum vocat.

Vtrum valeat ista consequentia iste peccauit, & non legitur eius pœnitentia ergo damnatus est. Quæst. VI.

D AMPLIVS autem hi qui Moysen damnatũ dicunt, nihil verisimilitudinis habent: nam quia de eo reperiunt, ꝙ peccatum vnum fecerit, eum damnatum asserunt: sed ista est iniquissima consequentia: nam hoc modo argueretur, beatus Petrus peccauit. ergo condemnatus est: & Maria Magdalena peccatrix fuit, & magna quidem: ergo morti æternæ mancipata est. sed ista consequentia absurda est. de vtroq; enim horum notum est, ꝙ æternæ perennitatis gaudia assecutus est. Sed dices forte de vtroq; horum legit̃, ꝙ peccauerit, & ꝙ pœnitentiam egerit. Ideo q̃q̃ peccatum præcesserit absolutio secuta est, sed de Moyse non legitur. Ad hoc dupliciter rñderi põt. vno modo non valere ꝯsequẽtiam, s. de hoc, vel

E illo legitur, ꝙ peccauit, & non, ꝙ pœnituit. ergo damnatus est: nam hoc pacto cum de nullo horũ qui nũc decedunt legatur, ꝙ saluentur, & de quolibet eorum ꝯstat, ꝙ peccet. ergo nemo horum saluatur, nihil tñ absurdius. Alio mõ rñderi põt, ꝙ de Moyse satis apparet, ꝙ pœnituerit, & ꝙ saluatus sit. Primo, quia ipse precatus fuit sæpe Dñm, vt remitteret peccatum eius, vt patet Deut. 3. c. & Deus nolẽs remittere pœnam tpalem ait. caue ne vltra loquaris ad me de hac re, sufficit tibi. ascende cacumen Phasge, & oculos tuos circumfer ad occidentem, & aquilonem, & austrum, & Orientem, & aspice: nec enim transibis Iordanem istum. Ex

A quo apparet, ꝙ Deus remisit ei pœnã æternam debitã ꝑ culpa, quia doluit. si enim non doluisset non petijsset pro remissione peccati. & dato, ꝙ non orasset pro remissione peccati, sufficiebat ꝙ pœniteret. Est autem impossibile, ꝙ si quis pro peccatorum suorum remissione orauerit, Deus illum non exaudiat; quia quacũque hora ingemuerit peccator, omnium iniquitatum eius non ero memor. vt patet Ezech. 18. c. Potissime, quia peccatum Moysi fuit valde paruum, vt declaratum est Deut. 34. & Nu. 20. & fortassis dici posset de venialibus aut de paruis mortalibus. nihil enim ex malitia fecit, sed ex quadam omissione. nam cum debuisset excitare Israelitas ad laudandum Deum ꝓp beneficium aquarũ de petra excussarum, motus zelo Dei

Impossibile est, ꝙ qs doleat de peccato & ꝙ damnet æternaliter.

B cœpit increpare Israelitas de infidelitate in Deum dicens, audite rebelles, & increduli: num de petra hac aquam vobis poterimus eijcere? Modicum ergo peccatum fuit. & hoc quidem quodam iusto zelo concitatus egit, licet non discrete. de quo magis Numeri 20. capitu. paruam ergo maculam incurrens faciliter eam excutere poterat.

An valeat ista consequentia. Deus post peccatum locutus est Moysi, ita familiariter, sicut prius, ergo pœnituit de peccato. Et quod nec ad purgatorium descendit Moyses. Quæst. VII.

C ALIQVIS forte vellet probare pœnitentiã, & acceptationem Moysi a Deo post peccatum, eo ꝙ postea multotiens ei Deus locutus est multa declarans. sed non fecisset si non pœniteret. Rñdendum est non tenere istam rationem. nam donum propheticum, ita malis, sicut bonis indifferenter datur. quod patet in Balaam qui erat vir malus, & conabatur maledicere Iudæis ponẽs aras, & faciẽs multas cæremonias, & tñ Deus ei apparebat, & loquebatur, multa dicens, vt patet Nume. 22. 23. & 24. c. Et si aliquis dicat, ꝙ non cõstat, an tunc Balaam esset in peccato mortali. Rñdendum satis constare: nam Deus nolebat, ꝙ malediceret, ipse aũt conabat̃ maledicere, vt patet ĩ præal. c. Potissime, quia cum iret via sua, Angelus stetit in via inter duas macerias vinea-

D rum, & voluit percutere eum, nisi asina dedisset locũ, & hoc, quia erat praua intentio eius. sic patet Nume. 22. c. s. ego veni, vt aduersarer tibi, quia peruersa est via tua: mihiq; ꝯtria, & nisi asina declinasset de via dans locum resistẽti, te occidissem, & illa viueret. Idem patet de principe sacerdotum Caypha, qui cum esset princeps anno illo prophetauit. & tñ erat vir nequam desiderans mortem nostri Redemptoris, vt patet Io. 11. nõ ergo ex hac parte quicq̃ argui põt, ẽt si sæpius Deꝰ locutus fuerit Moysi post peccatum quam ante. Sed ex alijs hoc inducitur. Primo: quia consensit Deus partim eius precibus, ipse equidem rogauit, vt trãsiret ad videndum terram promissionis. Deus autem non cõcessit hoc simpliciter, sed fecit eum ascendere in cacumen Phasga, & ostendit oẽm terram promissionis, vt

E patet Deut. 34. & hoc fuit factum per quandam supnaturalem eleuationem, vt ibidem probatum est. ergo Deus tunc diligebat eum. Idẽ patet hoc, quia Moyses benigne suscepit pœnam a Deo impositã pro peccato, nihil resistens, vt patet Num. 20. & 27. & Deut. 3. c. sed qui patienter pro peccatis pœnam sustinet, eorũdem remissionem proculdubio adipiscitur. hoc autẽ manifestatur: nam ad mandatum Dei moriturus in montem Abarim spontaneus ascendit, vt patet Deut. 34. cap. Item patet, quia Deus tanquam eius acceptans obedientiam fecit ei sepulchrum, & nemini inueniẽdum dedit vsque in præsentem diem, vt patet Deute. 34. c. ergo non decessit in peccato. & consequẽter iuxta ho-

Peccator qui ꝓ peccato patiẽter pœnam sustinet, remissionem consequit̃.

ta horum insaniam non fuit ęternaliter morti adiudicatus. Item ad hoc sufficit tonus sacrę Scripturę fides, quę cum semper tenuit, & tenet post mortem tanquam virum [sanctum].

Determinatio autoris.

Dicendum ergo, quòd non fuit ęternaliter damnatus, sed etiam ad purgatorium non descēdit, quia peccatum suum valde paruum fuit, vt ex parte supra declaratum fuit, & magis Numeri 20. cap. Pęna autem fuit satis grauis, s. quòd nō ingrederetur in terram quam tantū desiderabat. & demonstrat hoc Deute. 3. & plangit propter hoc Deuterono. 4. cap. Etiam pęnalitates aliç quas tolerabat, erant in satisfactionem pro hoc peccato. Grauiter enim Moyses laborabat vsque ad mortem, ita vt aliquando rogaret, vt Deus eum occideret, vt patet Nume. 11. cap. cum dicitur, sed & Moysi intoleranda res visa est. & ait ad dominum. cur afflixisti seruum tuum, & quare non inuenio gratiam coram te? cur imposuisti pondus vniuersi populi huius super me? nunquid ego concepi omnem hanc multitudinem, vel genui eam. vt dicas mihi porta eos in sinu tuo, sicut portare solet nutrix infantulum, & defer in terram pro qua iurasti patribus eorum? Vnde mihi carnes, vt dem tantę multitudini? flent contra me dicētes, da nobis carnes, vt comedamus: non possum sustinere solus hunc populum, quia grauis mihi est. sin aliter tibi videtur, obsecro, vt interficias me, & inueniam gratiam in oculis tuis, ne tantis afficiar malis. Tantus ergo quotidianus labor sufficiebat ad euacuādas multas pęnalitates debitas pro peccatis. Dicendum ergo rationabiliter, quòd Moyses nō descendit in purgatorios ignes, sed in sinum Abrahę, qui locus nullius pęnalitatis est. *Loqueretur Dominus ad Iosue filium Nun.*

Ad quid profuit locutio Dei quam habuit hic ad Iosue. Quęst. VIII.

ISTA locutio Dei ad Iosue multum fuit vtilis, & quasi necessaria ex presuppositione finis. Deus enim instituerat hunc ducem belli, vt introduceret Israelitas in terram promissionis, & sciret quid agendum esset, & pugnaret contra multitudinē hostium. pro hoc autem opus erat, vt esset vir confortatus animo. Alioquin visa magnitudine rerum, quas aggressurus erat, deficeret: sicut exploratores Israelitarum qui iuerunt in terra Chanaan lętati sunt de fertilitate terrę, sed consternati sunt videntes multitudinem, & magnitudinem gentis, & structuras murorū. & postea conturbauerūt Israelitas dicentes, venimus in terram, ad quā misisti nos quę reuera lacte, & melle fluit, vt ex his fructibus cognosci potest, sed cultores fortissimos habet, & vrbes grandes atque munitas. & postea in fine eiusdem c. dr̄. populus quem aspeximus procerę staturę est, ibi vidimus monstra quędā filiorum Enach de genere giganteo, quibus comparati quasi locustę videbamur. vt patet Nume. 13. c. populus autem Israelitarum audiens hęc fleuit tota nocte, & murmurauit dicens: vtinam mortui essemus in Aegypto, & non in hac vasta solitudine: vtinam pereamus, & nō inducat nos dominus in terram istam. nonne melius erat reuerti in Aegyptum? Cum ergo nunc essent in maiori discrimine, quam qñ murmurauerunt in deserto Pharam, indigebant confortatione a Deo. Nec sufficiebat, quòd Moyses moriens confortasset Iosue, dicens ei, confortare & esto vir robustus tu enim introduces populum istum in terram quam daturum se patribus eorum iurauit dñs, & forte diuides. & Dñs qui ductor est nostri, ipse erit tecum, & nō dimittet te nec derelinquet. nam licet ista Moyses dixisset ex parte Dei, vt patet Deut. 31. & Deus ante dixisset, & Iosue iste trāsibit ante te. nō poterat intellige-

F re Iosue, quòd Deus esset mutatus pp peccata plebis ad alteram sententiam. sicut de Moyse cui Deus mandauerat, vt introduceret Israelitas in terram promissionis, vt patet Deut. 10. c. & tñ postea propter peccata Israelitarum concitatus est dñs cōtra Moysen, & diffiniuit ne intraret in terram promissionis, vt patet Deut. 3. ca. & Num. 20. & 27. & cum se non ita dignum crederet, vt Moysen, arbitratus est Deum facilius in eum concitari posse quam contra Moysen. Oportuit ergo, vt nunc post mortem Moysi loqueretur Deus Iosue, vt crederet Deum esse adiutorem suum. Item hoc necessarium videbatur, quia nunc magnum discrimen Iudęis imminebat, nisi Deus eis auxiliator esset, quia ingrediebātur in terram gentium multarum, & robustarū transito Iordane, vt ergo non pauore conciderent, apparuit
G eis. Item quia iam expleto planctu post mortem Moysi consistebant in campestribus Moab super Iordanē, vbi eis transitus erat ad terram hostilem. decuit ergo Deum eis loqui, vt quid facturi essent pręcognoscerent. *Vt loqueretur dominus.*

Quis hic vocatur dominus, & an glos. ordinaria in hoc sit vera. Quęst. IX.

DICIT glo. ordinaria interlinearis, quòd qui vocatur hic Dñs est Deus pater. Sed dicendū, quòd illud nō pertinet ad sensum literalem. nā non est verum, quòd Deus pater, aut filius, vel Spiritus sanctus locutus fuerit, quia qui loquitur hic, non est Deus, sed Angelus loco Dei, vt statim dr̄. ideo
H non est facienda distinctio inter personas quę illarū loquatur. Sed dato, quòd diuinę personę fm esse diuinū loquerentur: non poterat loqui vna diuina persona, quin loquerentur alia, quia istę sunt actiones nō notionales, ideo communes oportet esse tribus personis, nō poterat loqui Deus pater, quin Filius, & Spiritus sanctus loquerentur. Neq; obstat, quòd vox patris audita est super Christum. Math. 3. & Luc. 3. ca. quia ista vox nullius personę diuinę erat, sed cuiusdam Angeli nomine solius Dei patris, & non alterius personę, vt declarabit Matth. 3. c. Sed dicendum quòd illa glo. loquitur mystice, & non ad literam, & nomine Dñi dicit intelligi patrem, eo quòd statim adiungit noīe Iosue intelligi

Determinatio.

I filium, quia cum dr̄, vt loqueretur Dñs ad Iosue. dicit gl. vt loqueretur ad Iesum filium Dei. & tñ ga inter loquentem, & cū ad quē fit locutio est distinctio personarū, necesse est, quòd si fit locutio ad filium Dei, ipse loquens solū sit pr̄. Et tñ fm veritatē nihil horū erat, ga neq; q loquebat erat Deus pr̄, neq; ille ad quē locutio fiebat erat filius, sed erat Iosue ad quē fiebat ista locutio ex parte Dei. Sed fuit occasio gl. vt sic diceret: ga Iosue vocatur Iesus in Hebręo, & hīc vere idē nomē, quòd Saluator nr̄, & cū eisdem lrīs, & pronunciatione, ideo in aliis trāslationibus Biblię de Gręco in Latinū, q̄ apud antiquos innumerabiles erant, vt dicunt Hieronym. & August. ponit Iesus vbicunq; nr̄a translatio dicit Iosue. vnde fm alias trāslationes diceē in lrā, vt loqueretē Dñs ad Iesum. & sic gl. occasione nōis in mystico sensu, dixit ad Iesum filiū Dei. Multa hmōi ptinet gl. illa,
K de qbus non curamus, quia sunt in sensu mystico. nos aūt solū literalē pquirere intendimus, & tñ qñā illorum interdū parū sapientibus dubium faciunt, an in sensu lrāli, vel in mystico dicant, sed ea prudens lector aduertat. Cōsiderandum aūt circa hoc, quòd iste q loquebatur non erat Deus, sed Angelus eius. Deus quippe nullo quidē nec vnquam locutus est. nam voces formare nō pōt, ga actio Dei eo, quòd ęterna est simul tota est, iō nō pōt formare vocē q̄ cum successione, & motu est. hīc nō pōt eam creare, quia vox creabilis nō est, ga essentia sua est in successione partiū syllabicarū, sicut motus consistit in successione partiū, & est īpossibile motū abstrahi

Deus non potest formare voces.

abstrahi a successione. manifestũ est ergo nullo modo Deum posse formare vocem, & consequenter, ꝙ nulli locutus sit. De hoc latius disputatum est Exo.23. & 25. & Leui.1.c. Sed dicendum est, quòd iste qui loquebat, erat Angelus Dei qui in sacra Scriptura Deus sępe appellatur, vt declarauimus Exo.3. & 19. Potissime, quia loco Dei verba proferebat, ideo Dei nomine potest appellari. Si quis vero de Christo arguat qui verus Deus erat, & tamen loquebatur. Respondendum est, vt declaratum fuit Exo.23. & in dictis c.

An locutio Dei ad Iosue fuerit in voce, vel per somnium, Quæst. X.

QVAERET autem quispiam de ista locutione Dei ad Iosue, an fuerit in reali apparitione, vel per somnium, aut quomodo. Aliqs respondere posset, ꝙ ista locutio Domini ad Iosue fuerit in vigilia, s. quia Angelus qui erat sup arcam inter duo Cherubin loquebatur. sic enim iterũ factum est ad eum, quãdo iacuit coram arca conspersus puluere caput, & locutus est ei dominus, ꝙ Israel furatus fuerat de Anathemate, vt patet infra.7.c. Sed dicendum est, ꝙ iste modus applicari non potest, quia nemini loquitur Deus de propinatorio, nisi cum intrat ad inquirendum oraculum ab intentione. De Iosue autẽ non videtur sic hic, quia significatur, ꝙ Deus venerit ad loquendum ei, & nõ, ꝙ ipse inquireret a domino oraculum. nã aliter diceretur, ꝙ Iosue locutus est ad dominum, & Deus respondit ei. Aliqnis dicere posset istam locutionem aliter fuisse factã, s. ꝙ Iosue dixit sacerdoti magno Eleazaro, ꝙ inquireret pro eo a domino oraculum quid agendum esset, & Deus respondit Eleazaro, & Eleazarus Iosue. sic enim iusserat Deus fieri, s. vt Eleazarus consuleret dominum pro Iosue. vt patet Nume.27. cum dicit̃ tolle Iosue filium Nun virum in quo est spiritus sapientię. & postea sequitur. pro hoc si quid agendum fuerit Eleazar sacerdos consulet dominum. Ad verbum eius ingredientur, & egredientur ipse, & omnes filij Israel cum eo. Sed non stat iste modus, sicut nec præcedens. qm̃ ad hoc oportebat, vt Iosue consuleret Dominum, & tamen non videtur hic, ꝙ Iosue per se, vel alius pro eo consuleret Dominum, sed ꝙ Dñs ad loquendum veniret.

Item quia si Eleazarus sacerdos consuluisset Dominum pro Iosue, poneretur aliqua quæstio ad quam Deus respondisset. Sed nihil tale ponitur, sed qnędam confortatio, & admonitio de custodienda lege. ergo non respõdit Deus hic ad aliquid, sed ipse locutus est nõ inqnisitus. Hoc autem poterat esse duobus modis. vno modo, ꝙ appareret ei in somnijs, & loqueretur, & iste mod⁹ apud alios fuerat: sicut patet de rege Abimelech cui apparuit dominus per noctem ne tangeret vxorem Abrahę, vt patet Gene.20. sic etiam, & in prophetis est. nam quibusdam per somnium nocturnum reuelatio fit, vt patet Nume.12.ca. s. si quis inter vos fuerit propheta domini ĩ visione apparebo ei, aut per somnium loquar ad illum. Danieli quoque aliqñ fiebant visiones per somnium. vt patet Danie.7. s. anno primo Balthasar regis Babylonis Daniel somniũ vidit. visio autem capitis eius in cubiculo suo, & sic multotiens in eodem libro. Alio modo esse poterat ista locutio per vigiliam, sicut consueuerat loqui dominus ad Moysen, vt patet ex processu pentateuchi, ipsi quoque Iosue in visione vigiliarum aliqñ locutio facta est, vt patet infra 5.c. cum dicitur, cumq; esset Iosue ĩ agro vrbis Iericho, leuauit oculos suos, viditque virum stantem contra se, & euaginatum tenentẽ gladium, perrexitq; ad eum, & ait. noster es, an aduersariorum? cui rñdit. nequaq̃, sed sum princeps exercitus

A Domini, & nunc venio. Vtroq; igitur horum duorũ modorum dici potest de Iosue, ꝙ locutus fuerit ei dominus, sed verisimilius est, ꝙ isto secũdo modo, cum postea similiter ei locutum legamus, & nunquam p visionem nocturnam. *Ministrum Moysi*. Vocatur Iosue minister Moysi, idest qui quondam ministrabat Moysi. erat enim puer eius. sic patet Exo.33.c. s. cumque ille reuerteretur in castra, minister eius Iosue filius Nũ non recedebat de tabernaculo. & ob hoc sequebatur Iosue Moysen quocunq; iret. vnde & in montem ascendit cum ipso, & mansit ibi in aliqua parte inferiori montis, qñ iuit pro tabulis legis, vt patet Exo.34.ca. & postea descendit cum Moyse descendẽte, vt patet Exod.32. diligebatq; eum Moyses valde, quia erat vir

B industrius, & in cunctis prospere agens. *Moyses seruus meus mortuus est.* Ecce vocat Deus Moysen seruum suũ post mortem. Ex quo conuincitur, ꝙ tunc eum acceptum habebat. ergo non erat ęternaliter damnatus, sicut insipientissimi quidam arbitrantur, & istud ponitur tanq̃ causa eius quod sequitur, s. quia Moyses seruus meus mortuus est, surge & transi Iordanem, s. dirigẽdo populum, quasi dicat, si Moyses superuiueret non erat necesse, quod tu introduceres populum, sed quia mortuus est, surge tu ad regendum pro eo.

Quare sacra Scriptura dicit Moysen mortuum, & eum esse seruum Dei. & an opi. bisto. schola. sit vera. Quæst. XI.

C DVBIVM est quare dr̃ hic Moyses seruus me⁹ mortuus est. Dicendum ꝙ vt aliqui volũt, fuit ad tollẽdum duos errores. Primus est, quia aliqui putauerunt, ꝙ Moyses non fuerat mortuus, sed dixerunt eum raptum in cęlum, vel in paradisum Dei, sicut fuit Enoch. Gen.5.c. vel Elias 4. Reg.2. capi. & ad hoc fuit motiuum, quia non viderunt Israelitę morientem Moysen: neq; etiam sciuerunt locum sepulchri, sicut dr̃ Deute.34 c. sepeliuit eũ Deus in valle terrę Moab ꝯ Phegor, & non cognouit homo sepulchrum eius vsq; ad præsentem diem, & sic cum nemo viderit eum mortuũ, neq; cognouerit sepulchrum eius, potuit putari raptus a Deo. Sed dicẽ

D dum, ꝙ non dubitatum fuit hoc a Iudęis, quia non potuit rõnabiliter dubitari, quia de morte Moysi multa testimonia extabant. Primo, quia qñ ad aquas ꝯdictionis Moyses non laudauit Deum, iussit Deus, ꝙ moreretur ante introitum in terram Chanaan Num.20.c. s. dixit Dominus ad Moysen, & Aaron, quia non credidistis, vt sanctificaretis me coram filijs Israel, nõ introducetis hos populos in terram, quã ego dabo eis. & tñ Aaron mortuus est paulopost hoc Nu.21.ca. ergo de Moyse idem dicendum est. Secundo, quia scriptura asserit Moysen ante hoc mortuum Deute.34.c. s. mortuus est Moyses seruus dñi in terra Moab. Aliquis dicet, ꝙ de hoc non constabat, qa ista litera non fuit scripta per Moysem, quia ipse non scripsit de morte sua, sed postea fuit addita per Esdram, & sic tpe istorũ He-

De morte Moysi nullus poterat dubitare pp īī rationes.

E bręorum non erat, qñ scripta fuit litera huius libri. & ita ex hoc non ꝯstaret de morte Moysi. Dicendum, ꝙ non est certum, an Esdras istud scripserit, vel Moyses viuens, quia certum est, ꝙ poterat scribere Moyses de morte propria, quia erat propheta, & reuelaret Deus ei ista, sicut rem pręteritam, & sic posset scribere. Tertio patet, quia dato, ꝙ ex hoc non ꝯstaret, sunt alia clara testimonia, vt Num.27.c. cum Deus vellet cõstituere principem ipsum Iosue, vocauit populum, & exposuit causam quare ille cõstitui deberet, s. dixit Dñs ad Moysen, ascende in montem istum Abarim, & contẽplare, & vide terram, q̃ daturus sum filijs Israel. cumq; videris eam, ibis tu ad populum tuum, sicut iuit frater

tuus

tutus Aaron. & tñ certum est, ꝙ Aarõ mortuus fuerat Nume. 21. c. ergo, & Moyses mortuus est. Et non potest dici, ꝙ populus ignorauerit istud dictum esse ad Moysem, quia aliàs non haberet Moyses causam cõstituendi Iosue in principem loco sui: nisi exprimeret populo, ꝙ ipse moriturus erat, & Deus iusserat illud, & ita sciret illud populus. Maxime quia hoc exprimitur ibi Nume. 27. c. s. ꝙ imposuit Moyses manus sup Iosue, & replicauit cuncta quę dixerat Dominus, & ita de morte sua dixit. Quarto: quia iterum dixit hoc Deus Moysi Nume. 31. ca. vlciscere prius filios Israel de Madianitis, & sic colligeris ad populũ tuum, idest vindica illos antequam moriaris, quia colligi ad populum suum est mori, talis est modus loquendi scripturę. nam cum diceret de Abraham, ꝙ mortuus est, dixit ꝙ congregatus est ad populum suum Gene. 25. c. Et de Isaac dicitur, ꝙ appositus est ad populum suum. Gene. 35. ca. De Iacob eodem modo dr̃ Gene. 49. c. iõ iste modus locutionis est ad significandum mortem. & sic dixit Deus ad Moysem, ꝙ iret ad populum suum idest moreretur. Quinto patet, quia Deut. 31. cap. dixit Moyses ad totum populum, ꝙ Deus dixerat illi, ꝙ nõ transiret Iordanem, & tunc confortauit Iosue ad principandum, ideo sciret ex hoc populus, ꝙ Moyses moriturus erat cum non esset transiturus Iordanem, quia tunc transiret cum eis cum esset dux eorum.

Colligi ad populum suũ est mori.

Aliæ quatuor rationes quibus Moysi mors probatur. Quæst. XII.

ADHVC sunt manifestiora testimonia ad hęc. Et patet sexto, quia Deut. 31. c. dr̃. ꝙ ait Deus ad Moysen, ecce prope sunt dies mortis tuæ voca Iosue, & sta in tabernaculo testimonii, & dixit Dominus ad Moysen: ecce tu dormies cũ patribus tuis, & populus iste consurgens fornicabitur. ergo notificabatur hic mors Moysi. Septimo adhuc patet, quia eod. c. confessus fuit hoc Moyses coram Israelitis, qñ contestabatur eis mala quę ventura erant, scio contentionem tuam, & ceruicem tuam durissimam, adhuc viuente me, & ingrediente, & egrediente vobiscum semper contentiose egistis contra Dominum: quanto magis cum mortuus fuero? & ita cõfitebatur mortem coram toto populo. Octauo patet, adhuc certius, quia Deut. 4. ca. congregato toto populo dixit Moyses, ecce moriar in hac humo. & non trãsibo Iordanẽ, vos autem transibitis, & possidebitis terram egregiam. ideo iam nemo de morte Moysi dubitare posset. & ideo qñcũq; post hoc Iudæi scirẽt Moysen absentem, crederent eum mortuum. Deus igitur completis his dixit ei, ascende in montem istum Abarim, & morere in monte, & iungeris patribus tuis, sicut mortuus est Aaron in monte Hor. Deute. 32. & ideo post hoc ascendit Moyses in montem iubente Deo, & ibi mortuus est, atque sepultus in valle terræ Moab. Deut. 34. c. Nono adhuc magis istud confirmatur, quia Israelitæ fleuerunt Moysen, vt mortuum triginta diebus Deut. 34. capitu. quomodo ergo dubitarent ipsi, an mortuus esset ille, pro quo velut pro mortuo triginta diebus flebant sm consuetudinem celebrium exequiarum? nam tot diebus fleuerũt pro Aaron quem sciuerunt vere esse mortuum Nume. 21. c.

Opinio reprobatur quam affert historia scholastica de morte Moysi. Et quod hic liber a Iosue non fuit scriptus. Quæst. XIII.

DICENDVM ergo, ꝙ non poterat esse dubium apud Hebræos an Moyses mortuus fuisset. Dicit tñ historia scholastica, nota: quia cum dixit dominus, mortuus est Moyses, sugillauit errorem quorundam dicentium Moysem raptum esse cum Helia, & Enoch, quia nullum vestigium mortis eius relictum est. Sed dicendum istam opinionem esse erroneam: vt patet ex dictis. Et motiuum non est conueniens, si quis vellet certificare Israelitas de morte Moysi per scripta huius libri, quia non fuit liber iste scriptus per Iosue statim post mortem Moysi, immo neq; scriptus fuit vnquam per Iosue: cum in eo contineantur multa quæ fuerunt post mortem Iosue, sed fuit scriptus p Samuelem prophetam: vnde non poterat scriptura ista tollere dubium si nasceretur de morte Moysi, cũ illud deberet tolli in illis qui fuerũt post mortẽ Moysi statim, quia in illis poterat esse hoc dubiũ, & tñ scriptura ista fuit multo post scripta. Sed dicendum, ꝙ si tale dubium insurrexisset in Israelitis qui fuerũt tempore Moysi, poterat melius istud dubium aliter tolli, s. non per scripturam libri huius, sed per locutionem Dei factam ad Iosue quæ fuit post mortem Moysi, sicut dr̃ hic, & factum est, vt post mortem Moysi loqueretur dominus ad Iosue. & fuit pauco tempore ista locutio post mortem Moysi, vt declaratum fuit supra q. 4. & dixit tunc Deus ad Iosue. Moyses seruus meus mortuus est, tunc Iosue certificaretur de morte Moysi, & ipse certificaret Israelitas de Moysi morte per id, quod ei dixerat Deus. & tñ nulla dubitatio erat apud Israelitas de morte Moysi, ideo neque certificatione circa hoc opus erat.

Responsio ad motiuum historiæ scholasticæ de morte Moysi. Quæst. XIIII.

MOTIVVM etiam, quod allegant non est conueniens, s. ꝙ putarent eum raptum, & non mortuum, quia non inueniebant illum, neque signum aliquod sepulchri eius. Primo quia istud haberet aliquem colorem si nihil præcessisset notificans mortem Moysi, & tamen multa præcesserant, q2 ipse sępe dixerat Israelitis, ꝙ moriturus erat, & ꝙ statim moreretur, vt patet ex dictis supra q. 11. & 12. ideo etiam si nulla alia vestigia mortis eius inuenirent, sufficienter eis constare deberet Moysen esse mortuum. Secundo: quia ꝙ Israelitę nõ vidissent mori Moysen, aut mortuum, nõ faciebat eis dubitare de morte eius: quia ipsi non viderunt Aaron mori, neq; mortuum: quia Eleazarus, & Moyses soli affuerũt cũ moreretur in monte Hor Nume. 21. c. & tñ cognouerunt Israelitę certissime mortuum esse Aarõ, & planxerunt eũ eod. c. Nec valet si dicas, ꝙ Moyses, & Eleazarus descendentes de mõte certificauerunt eos, quia antequam isti aliquid dicerent Israelitę videntes Eleazarum indutum vestibus patris cognouerunt mortuum, & planxerunt, vt colligitur Num. 21. c. sicut ergo illud signum erat eis sufficiens, cum nulla alia prenunciatio facta fuisset de morte Aaron, a fortiori cũ de morte Moysi totiens per Deum, & per ipsum dictum fuisset populo, certũ signum eis esset ad cognoscendum Moysen esse mortuum, qñ eum viderẽt absentem, & non putarent raptum. Tertio quia non inuenire sepulchrum Moysi non erat sufficiẽs motiuũ ad credendum eum raptum esse, quia Deus fecit hoc ex causa, vt Israelitę non haberent causam idolatrandi cognito sepulchro eius. Ideo sepulto Moyse Sathanas qui sciebat sepulchrum eius, volebat illud reuelare Iudæis, vt peccandi occasionem haberent, sed Michael Archangelus impediuit eum, increpans, & dicẽs, imperet Deus in te Sathan, vt patet in Epistola Iudę. & ideo Deus voluit, ꝙ nullus esset præsens morti eius neque sepulchro. Et verum est, ꝙ si nihil præcessisset in quo mors Moysi prænunciaretur, poterat aliqualiter

Quare Deus voluit, ꝙ sepulchrum Moysi nõ appareret.

A qualiter dubitare Hebręi, an raptus esset vel mortuus, tñ multa pręcesserant quę hoc ostendebant, cum ipse sępe hoc dixisset, vt patet s.q.11.& 12. ergo ēt si nō inueniretur sepulchrum eius, non deberet credi raptus sed mortuus. Quarto quia si deberet rapi Moyses, deberet prius denunciari, vt cognosceretur. nam ita factum fuit de Helia qñ raptus est: nā cognouerunt hoc filij prophetarū, & annunciauerunt illud Heliseo discipulo eius, & postea illud vidit Heliseus cum raperetur, & clamabat ad illum 4.Reg.2.c. Sed de Moyse nihil prenunciatum erat quantū ad raptum, ergo non poterāt hoc verisimiliter credere, vel suspicari, quod Moyses raptus fuisset, sed potius, ꝙ mortuus esset, qa ad hoc pręcesserant multa signa, vt dictum est.

B

Determinatio dubij, verborum antecedentium, scilicet, quòd Moyses mortuus est. Quæst. XV.

DICENDVM ergo, ꝙ ista verba, s. Moyses mortuus est: non dicta fuerunt ad certificādum de morte Moysi quasi Israelitę putarent eum raptum, sed dicta sunt ad ostendendam cām sequētium. Nam Deus volebat, ꝙ Israelitę transirent Iordanem, & transituri erant cum duce suo, quia ibāt ad bellum, & ita dixit Deus Iosue, surge: & transi Iordanem istum tu, & omnis populus tecum. & tñ ante hoc semper fuerat Moyses dux, & ipse pręcedebat populū. Si aūt ille viueret, ēt ipse pręcederet, & non Iosue. vt ergo ostendatur, ꝙ Iosue debe- C ret pręcedere, dictum est Moyses mortuus est, idest, quia ille mortuus est oportet, ꝙ tu pręcedas. Qđ autē dicit historia scholastica dictum esse hoc ad certificādum de Moyse an raptus esset, vel mortuus cum putaretur raptus. Dicendū, ꝙ sequitur opinionem quorundam habētiū paucam auctoritatem. Motiuū quoque suum leuissimum est, quia satis manebant probationes sufficientes mortis Moysi, licet sepulchrū eius a nullo sciretur, & nemo eum vidisset morientem, vt ostendimus.

Quare sacra Scriptura appellat Moysen seruum Dei, & an fuerit damnatus. Quinimmo quod Deus in multis eum magnificauit. Quæst. XVI.

D

QVOD autem dicebatur de alio dubio, s. quare dr̄ Moyses seruus, & ꝙ dicatur ad tollendum opinionē illorum, qui dixerunt Moysen fuisse damnatum, quia irritauit Deum ad aquas ꝯtradictionis non satis stat. Primo: quia tunc satis staret semel post hoc dici, ꝙ Moyses erat seruus Dei, quia tunc tollebatur dubium. & tñ non fit sic, sed sępissime in isto libro, & in alijs qñ fit locutio de Moyse vocatur seruus Dei. & maxime fit hoc, qñ introducitur Deus loquens de ipso Moyse. nam vocat eū seruum suum, ideo non fit ad tollendum istud dubium, sed ad aliquid alterum. Secundo quia etiam si peccauerit Moyses ad aquas contradictionis, nō mā sit sem- E per in peccato illo, sed expiatum fuit peccatum illud quantum ad culpam, vel maculam, licet manserit quā tum ad quendam reatum pęnæ. nam Deus pro hoc fecit, ꝙ non introiret in terram Chanaan vltra Iordanē Num.27.& Deut.4.c. & hoc sufficiebat ad hoc, quod Moyses esset seruus Dei, quia esse obligatū ad pęnam non tollit charitatem, neq; facit aliquem non esse seruum Dei, sed manere in culpa, vel macula peccati. Qđ vero Moyses post peccatū illud fuerit acceptus Deo, sicut prius, satis patet: qa ita loquebatur ei familiariter sicut prius, vt patet Num.2c.a 1. vsq; ad finem. & p totum Deut. ēt quia post hoc Deus dedit Israelitis p manum Moysi magnificas victorias, s. ꝯ regem Sehon, &

Obligatio ad pęnam non arguit non esse in charitate, sed manere in culpa.

A regem Og Chananæos Num.21. & Deut.2.& 3.c. ēt ꝯ Madianitas Num.31.& postea dedit ei Deut. legis, & dedit ei verba cantici ꝯ Israelitas, vt patet Deut.31. & 32. Etiam Deus honorauit eum valde post hoc in morte sua. nam dr̄ Deut.34.ca. ꝙ Deus sepeliuit eum in valle terræ Moab. & istū honorē non legitur fecisse alijs, ideo ante mortē, & in ipsa morte apparuit Moyses, vt seruus Dei, & vt ei valde acceptus, & non sicut aliquis qui deberet puniri ęternaliter, & sic non diceretur istud ad tollendū illam dubitationē. Tertio patet adhuc manifestius, quia si post mortem solū Moysi dixisset Deus de Moyse, ꝙ erat famulus eius; posset putari, ꝙ dicebat ad tollēdum istud dubium: & tñ dū Moyses viueret dicebat hoc Deus de illo, vt patet Nu.

B 12.c. s. at non talis Moyses seruus meus. ergo cum, ita diceretur in vita, non fuit dictum post mortem ad tollendum istam dubitationem. Dicendū igitur, ꝙ non fuit dictum hoc ad tollendum aliquod dubium de salute, vel damnatione Moysi, sed solū fuit dictum ad laudem eius, quia scriptura vult laudare eum, eo ꝙ ipse fuit valde excellens. Deus enim magnificauerat eū in multis: tam ī familiaritate locutionis diuinę, quam in operatione miraculorum, & prodigiorum, quàm in magnitudine meritorū. & de omnibus his laudat eum scriptura. quia Deus non voluit, ꝙ laudes eius tacerentur cum in illis magnificaretur Deus. De primo patet Deut.34.c.s. & non surrexit vltra propheta in Israel, sicut Moyses, quem nosset dñs facie ad faciem

Determinatio auctoris.

C in omnibus signis atq; portentis, quę per eum misit, vt faceret in terra Aegypti. De alijs patet Num.32.c. s. at non talis seruus meus, idest non est talis, sicut alij, sed multo excellētior illis. & sequitur qui in omni domo mea fidelis est, idest nullus est fidelis mihi, sicut ipse inter omnes seruos meos, & sequitur, ore ad os loquor ei, & palam, & non per ęnigmata Deum videt. & sic erat excellentior omnibus in ista familiaritate colloquij. Etiam erat excellens in meritis, & virtute. quia dr̄ eo.c. Moyses erat vir mitissimus super omnes hoīes, qui morabantur in terra. ideo ad ostendendum istam excellentiā Moysi tam in vita quam post mortem, vocat scriptura Moysen famulū Dei, siue Deus loquatur ex seipso, sicut nunc, siue scriptura loquatur

D ex se. sunt ergo ista ad laudem Moysi, & nō ad aliquā excusationem eius. de his diximus supra q.6.& 7. *Surge, & transi Iordanem.* Ex hoc patet, ꝙ Deus locutus fuit ista Iosue post mortem, & planctum pro Moyse. nam Deus iussit Iosue, vt surgeret inde, s. ꝙ moueret castra de mansione in qua erat vsq; ad transitum Iordanis, & Iosue immediate obediuit, vt subiungitur. ergo vr̄, ꝙ factum fuit post finitum planctum pro morte Moysi, cum dicat lra Deut.34. ꝙ completi sunt dies 30. pro planctu in morte Moysi. potissime, quia Deus non iuberet, vt recederent Israelitę de loco illo vsq; ad finē planctus, quia volebat, vt Moyses defunctus ab Israelitis in hoc honoraretur. Nicolaus aūt dicit, ꝙ ante cōpletum terminum planctus per aliqđ tps Israelitę recesserunt de illa mansione, exploratores quoq; prius

E missi sunt quàm compleretur, & hoc magis probare nititur infra sequenti c. sed ibi de hoc dicetur quòd stare nequit. *Surge, & transi Iordanem.* Non est sensus, ꝙ Iosue tunc iaceret, & Deus iuberet ei, vt surgeret ad transeundum. sed est modus sacrę scripturę: ꝙ cum qs non agebat, & postea agere incipit, surgere dicatur, qa ab ocio in actionem surgit. ēt dr̄ egredi, idest exire in actum, quamquam non sit ibi vlla quęuis egressio, vt patet Exo.2.c. per ibi declarata. Et quamquam Deus iuberet, vt Iosue trāsiret Iordanem, non tamen iubebat, vt immediate transiret, qm̄ prius ad transeundum parari debebant. & sic Iosue fecit, vt patet infra, iubēs vt diceretur per medium castrorum pręparate vobis

cibaria,

cibaria, qm̄ post diem tertium transibitis Iordanem. Ideo sensus huius dicti est, surge & transi Iordanem, idest incipe te præparare ad transeundum Iordanem. *Iordanem istum*. Dixit hoc per demonstrationem qm̄ Iordanis erat apud mansionem illam in qua tunc erāt Israelitę. quod patet, quia qn̄ Israelitę recesserunt de mansione illa in qua tunc erant, per noctem recesserunt,& peruenerunt vsq; in Iordanis fluenta. vt patet Iosue 3.c. Item patet hoc Num. 3. vbi ponitur catalogus mãsionum, quia ibi in fine dr̄, ꝙ castrametati sunt in campestribus Moab super Iordanē contra Iericho, & hoc erat in quadam mansione quę vocatur Bethsimon. inde vero recesserunt in Belsethim ad planiora loca Moab. ergo vr̄, ꝙ erat ista mansio multum coniuncta Iordani: ea autem quæ coniuncta sunt, digito monstrari possunt. *Tu, & omnis populus tecum*. Ad Iosue loquitur principaliter: quia ipse erat dux populi,& dux est eminenter totus populus. Et dr̄ omnis populus qui tecū est, idest sub custodia tua, quia Deus tradiderat Iosue ad dirigendum Israelitarum populum per manum Moysi confirmantis, & corroborātis eū, vt patet Deute. 3.& 31.& Nume. 27. Ideo omnes cum eo esse dicebantur. *In terram quam ego dabo filijs Israel*. Quia terram septem gentium quę erant vltra Iordanem Deus traditurus erat Iudęis.& dr̄ ipse traditurus, quia licet ipsi Iudæi pugnauerint contra gentes illas, & deleuerint eas, non ipsi hoc fecerunt, sed Deus qui illis robur conferebat. ipsi quippe tanta agere non suffecissent, vt patet Deute. 8.c. ne diceres in corde tuo fortitudo mea,& robur manus meę hæc mihi omnia præstiterunt, sed recorderis domini Dei tui: ꝙ ipse vires tibi præbeant, vt impleret pactum suū, & ipse misit terrorem in gentes illas, vt fugerent a facie Israelitarum. vt patet Exo. 23. Et non solum dedit terrorem, sed etiam misit crabrones, qui occiderēt eos, qui euaderent de manu Israelitarum, cum dr̄. timorem meū mittam in præcursum tuum, & occidam omnem populum ad quem ingredieris: cunctorumq; inimicorū tuorum coram te terga vertam, emittēs prius Crabrones qui fugabunt Heuęum antequā introeas.& Deut. c.7. dr̄. insuper & Crabrones mittet dominus Deus in eos donec deleat omnes, atque disperdat qui te fugerint,& latere potuerint.

An solum terra quæ erat vltra Iordanem, dicatur terra promissionis. Et an Moyses intrauit in eam.
Quæst. XVII.

EX hoc arguunt quidam, ꝙ terra quę erat vltra Iordanem quam nunc Israelitę ingressuri erant, dicebatur solum terra promissionis. nam de hac dicit Deus, ꝙ ipse hanc daturus esset Israelitis, sed ipse daturus erat terrā promissam, hęc ergo duntaxat erat terra promissionis. Itē patet hoc, quia Deus dedit in pęnam Moysi, ꝙ videret a lōge terram promissionis, sed non intraret in eam, ipse tn̄ intrauit in totam terram vsque ad planiora Iordanis terrę Moab, f. in mãsione quę vocatur Belsethim; ibi enim mortuus est iubente domino, & sepeliuit eū Deus in valle terræ Moab, quod patet: quia Israelitæ manserunt 30. dies plangentes mortem Moysi, vt patet Deut. 34. Et cum recesserunt finito planctu dr̄, ꝙ recesserunt de Belsethim, vt patet sequen. c.& infra 3. ergo ista quę erat vltra Iordanem, erat terra promissionis. Item patet; quia Aaron, & Moyses in eodem peccauerunt delicto ad aquas contradictionis in Cades deserti Sin, & eadem pęna eis data est. sed Aaron data est pęna, ꝙ non intraret in terram promissionis. ergo neq; Moysi concessum est introire. patet Nume. 20. c. f. pergat inquit Aaron ad populos suos: non enim introibit terram quam dedi filijs Israel, eo ꝙ incredulus fuit ori meo. Ad hoc responderi posset, ꝙ Moyses introiuit in terram promissionis. nam terra promissionis dicitur quęcunq; a Deo Israelitis in hæreditate promissa est, sed constat, ꝙ Moyses introiuit in aliquam partem terrę huius. ergo introiuit in terrā promissionis, & hoc constat quomodocunq; accipere velimus terram promissionis. Nam si dicamus terram promissionis totū quod promisit Deus Abrahę: manifestum est, ꝙ Moyses introiuit ī terram promissionis, ei quippe gentes decē promisit, & tn̄ inter eos erant gentes quas occupauerant Israelitę ante mortem Moysi, vt patet Gen. 15. cap. ibi quippe dr̄ de Raphaim, idest gigantibus, & tn̄ terra regis Og contra quem pugnauerat Moyses, & cuius regnum occupauerunt Israelitę, erat terra gigantum, qm̄ Hebraice vocātur Raphaim, sic patet Deut. 3. c. f. solus quippe Og restiterat de stirpe gigantum.& in Hebræo dicitur de stirpe Raphaim, ergo terram Raphaim acceperant. Item terra regis Og, erat terra gigantum, quia Og erat rex Basan, vt patet Deut. 3.& tn̄ ibidem dicitur, cuncta Basan vocabatur terra gigantum.& in Hebręo dicitur terra Raphaim, hanc autem cepit Moyses, vt patet eod. c.& Num. 21. ergo introiuit in terram promissionis. Si autem accipiatur aliter terra promissionis prout est terra septem populorum, vt patet Deut. 7.& sępe in alijs libris Moysi: Adhuc introiuit Moyses in terram promissionis, quia inter hos septem populos computatur Amorrhęus, & tn̄ in terrā Amorrhęorum introiuit Moyses, quia introiuit in regnum regis Sehō,& regis Og,& hos duos reges Moyses deleuit, atque eorum terram cepit, isti tamen duo reges erant Amorrhęi, vt patet sequē. c. 1. audiuimus, ꝙ siccauerit dominus aquas maris ad vestrum introitum, qn̄ egressi estis de Aegypto, & quid feceritis duobus regibus Amorrhęorum, qui erant trans Iordanem Sehon,& Og, quos interfecistis. Et Deut. 3. c. dicitur tulimusque illo tempore terram de manu duorum regū Amorrhęorum,& dicitur de Og rege Basan,& de Sehon rege Esebon. Apparet igitur, ꝙ introierit Moyses in terram promissionis, quia introiuit in duo regna regum Amorrhęorum. sed non introiuit in totā terram promissionis, quia non transiuit Iordanem. Ideo qn̄ de ipso dr̄, ꝙ nō intrauit in terram promissionis, debet intelligi, ꝙ non introiuit in terram vltra Iordanem. & ideo non est proprius modus loquendi, quòd non introiuerit Moyses in terram promissionis, sed quòd non introierit in partem terræ promissionis quę erat vltra Iordanem.

Respondit ad argumenta, volentium quod terra quæ erat vltra Iordanem, esset sola promissa Iudæis. Quæst. XVIII.

AD argumenta respondendum est. Ad primum, qn̄ dicitur, ꝙ illa erat terra promissionis quam Deus Israelitis traditurus erat, sed de ea quę erat vltra Iordanem dicitur, ꝙ Deus traditurus erat eam Iudæis. ergo ipsa sola erat terra promissionis. Respondendum est non valere consequentiam. nam quamquam de terra quę erat vltra Iordanem dicatur, ꝙ Deus erat Iudæis traditurus eā; non tamen de ea duntaxat dicitur, sed etiam de terra regum duorum Amorrhęorum, f. Og,& Sehon dicitur. Patet hoc generaliter, & specialiter. Generaliter patet Gene. 15. vbi Deus pollicetur Abrahę se daturū gentes multas inter quas computantur Amorrhęi.& isti duo reges quos deleuit Moyses erant Amorrhęi: ergo terram eorum Deus dare pollicitus fuerat. Idem patet in multis locis præcedentis Pentateuchi Moysi, vbi Deus frequenter se gentem Amorrhęorum cū

alijs daturum pollicetur. patet etiam hoc ĩ speciali de quolibet horum regum duorum Amorrhæorum. de rege Og habetur Num.21.cũ pugnaturus esset Moyses contra regem Og:ait ei Deus.ne timeas eum,quia in manu tua tradidi eum, & omnem populum ac terram eius,faciesque illi, sicut fecisti Sehon regi Amorrhęorum habitatori Esebõ.Idem totaliter patet Deuterono.3.c.cum dicitur.dixitq̃ue dominus ad me, ecce cępi tibi tradere Sehon, & terram eius, incipe possidere eam. ergo ita vocabatur proprie terra horum duorum regũ terra promissionis, sicut terra quę erat vltra Iordanem. Ad secundum argumentum quando dicebatur,Deus dedit Moysi in pęnam,vt non introiret in terram promissionis. sed ipse introiuit vsque ad Bellethim quę est apud Iordanem. ergo non est terra promissionis, nisi ea quę est vltra Iordanem. Respondetur maiorem esse falsam,s.ꝙ Deus dedit in pęnam Moysi non ingredi terram promissionis. nam quamquam hoc a quibusdam vulgariter referatur,falsum tamen est, quia abutuntur hoc nomine terra promissionis, immo vt proprius loquamur ignorãt quid dicaĩ terra promissionis.sed si volumus proprie enunciare de Moyse dicetur, ꝙ dedit ei Deus in pęnam ne ingrederetur ĩ terram promissionis quę erat vltra Iordanem.sed non in terram promissionis simpliciter.

Ad tertium cum dicitur, ꝙ Moyses, & Aaron eodem crimine peccauerunt. ergo vtrique eandem sustinuerunt pęnam. sed Aaron non introiuit. ergo neque Moyses. Respondetur, ꝙ neque eadem pęna fuit Moysi,& Aaron:nec eadem culpa. nec tantum Deus aggrauat culpam Moysi, sicut Aaron:quia vocat Aaron incredulum ori eius,vt patet Num.20.c.de Moyse tamen nunquam dictum est, ꝙ esset incredulus ori Dei vbicunq; agitur de pęna imposita ei pro hoc peccato.s.Num.27.& Deute.3.& 32. Fuit etiam inęqualis pęna, quia Aarõ mortuus est antequam accederet ad aliquã partẽ terrę promissionis, s.ante terram Amorrhęorum,& non vidit bellum factum contra duos reges Amorrhęorum Sehon,& Og,nec introiuit in terram eorum qui iam pertinebant ad reges terrę promissionis,vt patet Nume.20. vbi Aaron mortuus est, & sequenti ca.21. agitur de pugna contra duos reges Amorrhęos. Moyses autem intrauit ĩ terram regum horum, & adeptus est illam occisis regibus, vt patet Nume.21.& Deute.2.& 23. Item non tantum fuit punitus Moyses, vt Aaron: quia præter hoc, ꝙ Moyses intrauit in terrę promissionis quandam particulam, Deus ostendit ei reliquam quam non intrabat eleuãs supernaturaliter oculos eius.de quo Deut.34.c.Aaron autem neque introiuit in particulam quamcũque terrę promissionis,nec quicquam ei Deus a longe ostendit,sed simpliciter ei Deus mandauit, quod moreretur in monte Hor,vt patet Num.20.cap. Quamquam ergo Aaron non introiuit in terram promissionis,tamen Moyses introiuit, licet non totam incedens penetrauerit, sed solum vsque ad Iordanem.

Culpa & pęna Moysi, & Aarõ nõ fuit eadem.

Prima obiectio contra prædicta, scilicet, quòd Moyses non introierit terram promissionis. Et quod tribus Leui non fuit prohibita intrare terram promissionis,

Quæst. XIX.

ALIQVIS adhuc arguet, ꝙ Moyses non introiuerit in aliquam partem terræ promissionis,ita vt dici possit, ꝙ introierit in terrã promissionis, quia de omnibus qui erant numerati a 20.annis, & supra, eo tempore quo venerunt exploratores,& murmurauit populus in deserto Pharan, nullus introiturus erat in terram promissionis preter Iosue,& Caleb,vt patet Nu.c.14. sed Moyses erat plurium quàm 80. annorum: quia annorum erat 80.qñ egressus est de Aegypto, vt patet Exo.7. Ergo non introiuit in terram promissionis. Rñdendum est,ꝙ illa sententia non intelligitur de Leuitis,sed solũ de alijs Israelitis, quia dicitur, ꝙ de omnibus numeratis a 20.annis,& supra nemo pręter Iosue, & Caleb introiuit in terram promissionis,isti Leuitę non erant de computatis,vt patet Num.1.vbi computantur viri bellatores a 20.annis, & supra in omnibus tribubus, & subiũctum est de tribu Leui. tribum Leui noli numerare.nec ponas summam eorum cum filijs Israel. etiam patet hoc, quia intelligebatur illa sententia de viris bellatoribus, vt patet Num.c.26.& Deute.2. sed Leuitę non computabantur inter bellatores, vt patet Num.1.ergo non intelligitur de eis. sed Moyses erat Leuita, ergo non fuit sententia ista data ꝯ eum, nec contra aliquem de Leuitis, & sic potuit intrare in terram promissionis. Aliter autem argui potest contra Moysen ex eo quod hr̃ Nu.27.c.s. Dixit dominus ad Moysen ascende montem istum Abarim, & contemplare terram quam daturus sum filijs Israel.cumque videris eam, ibis ad populum tuum, sicut iuit Aaron frater tuus, quia offendistis me in deserto Sin. Ecce qualiter Deus dixit, ꝙ nõ introiturus esset Moyses in terram quam daturus erat Deus Israelitis, & ista est terra promissionis. Item patet ex eo, quod hr̃ Deute.3.c.cum dr̃,nec enim transibis Iordanem istum, præcipe Iosue,& corrobora eum atque conforta, quia ipse pręcedet populum istum,& diuidet eis terram quã visurus es. Idem arguitur ex eo quod hr̃ Deut.32.ca.s. è contra videbis eam, & non ingredieris in eam, quã ego dabo filijs Israel. & semper loquitur de terra promissionis, ergo illam Moyses visurus erat solum, & non introiturus. Rñspondendum, ꝙ Moyses introiuit in terram promissionis, licet non in totam, vt supra declaratum est, & qñ supra dicebatur Num.27. contemplare terram quam daturus sum filijs Israel,& ibis ad populum tuum,idest morieris, non intelligitur de terra tota promissionis sed quadam parte eius,s.quam possessurę erant nouem tribus,& dimidia. nam terra duarum tribuum, & dimidię est ante Iordanem, & ipse ambulauerat eam, quia pugnans Israelitis subiecerat.& cum dr̃ quam daturus sum filijs Israel, nõ est sensus,ꝙ nõ vidisset Moyses aliquam portionem terrę eius quam Deus dedisset, qm̃ iam viderat, sed eius quam daturus erat nullam partem Moyses introiuit. nam postquam ista verba dicta sunt,Moyses recitauit legem, & ascendit in montem Abarim, & mortuus est. Ad aliud quod habetur Deute.3.euidentior est responsio.solum enim dixit Deus, ꝙ Moyses non transiret Iordanem,& hoc verum erat, quia mortuus est in monte Abarim pertinente ad terram Moab, & sepeliuit Deus illum in terra Moab, vt patet Deute.34. c.& tñ ambulauerat quandam partem terræ promissionis,s.terram duarum tribuum, & dimidiæ.& cum dicitur,ꝙ Iosue diuisurus esset terram, quam Moyses videret: verum est, s. de terra vltra Iordanem quam Moyses non introiuit, ipse tñ diuisit aliquam terram promissionis,s.duabus tribubus,& dimidię. Ad id, qđ hr̃ Deut.32.c.s.videbis eam, & non ingredieris in illam,quam ego dabo filijs Israel. Respondendum, ꝙ terram quam tunc daturus erat Deus filijs Israel solũ vidit Moyses,& non introiuit in eam. vidit tñ terram quam iam dederat,& introierat in eam. Et non est dicendum, ꝙ non introiuit Moyses in terram promissionis simpliciter,sed ꝙ non introiuit in partem terrę quam datur⁹ erat Deus eo tempore quo ista verba dicta sunt. Nam si propter illam partem quam daturus erat Deus Israelitis tunc,qñ ista dicta sunt, & non introiuit in eam Moyses,diceretur non ingressus in ter-

ram promissionis, etiam diceretur Iosue non ingressus in terram promissionis, quia non introiuit in omnes partes eius. quod patet, quia mortuo Iosue manserunt multę partes terrę promissionis adhuc in manu hostili, vt patet Iudi. c. 3. hę sunt gẽtes quas dominus dereliquit, vt erudiret in eis omnem Israelem, & omnes qui non nouerant bella Chananæorum, vt postea discerent filij eorum certare, & haberent consuetudinem præliandi, quinque satrapas Philisthinorum, omnemque Chananęũ, & Sidonium: atque Heuæũ qui habitabant in monte Libano a monte Hermon vsque ad introitum Emath. Et postea sequitur. itaque filij Israel habitauerunt in medio Chananęi, & Ethei, & Amorrhæi, & Pherezæi, & Heuæi, & Iebusæi. duxeruntque vxores, &c. Ad has autem terras nõ introiuit Iosue. & tamen post eum Israelitæ acceperunt magnam partem harum terrarum. sicut patet Iudi. 1. & 18. & postea reges Iudæorum acceperunt multas terras, vt patet de Saule ex processu primi libri Regum, & magis de Dauid. Vltimo autem tempore Salomonis subiectæ sunt omnes gentes terræ promissionis q̃ vsque ad tempus illud non fuerant subiectę. vt patet Paralip. 2. in ca. 8. & tamen Iosue dicit̃ intrasse terram promissionis, vt patet Nume. 14. vbi soli Caleb, & Iosue dicuntur ingressuri in terram promissionis, & Nume. 27. & Deut. 3. & 31. atque 32. dicitur, ꝙ Iosue intraret in terram atque diuideret. non igitur dicetur Moyses non intrauisse in terram promissionis, quia quãdam eius partem reliquit in quam non introiuit.

Solum ad tẽps Salomonis tota terra promissionis fuit subiecta Iudęis.

Quinta obiectio contra conclusionem principalem. Et quæ sit proprie terra promissionis definitur. Quæst. XX.

SED adhuc arguetur, ꝙ nullo modo Moyses introierit in terram promissionis, quia non introiuit in terram quam Deus iurauit, vt daret Abrahæ, & Isaac, & Iacob. ergo non introiuit in terram promissam. patet, quia nulla alia vocatur terra promissionis: nisi pro qua Deus iurauit Abrahæ, Isaac, & Iacob. Quod autem in hanc non intrauerit, patet quia Deute. 34. c. dicitur. dixitque dominus ad eum: hæc est terra pro qua iuraui Abraham, Isaac, & Iacob dicens, semini tuo dabo eam: videbis eam oculis tuis, & non transibis ad illam: ergo non introiuit in terram promissionis. Respondẽdum est Moysen introiuisse in terram promissionis. & cum dicitur, ꝙ illa est terra pro qua iurauit Deus Abrahę Isaac, & Iacob, &c. Dicendum est verum esse. non tñ pro hac sola iurauit. nam cum Deus iurauerit pro terra septem gentium danda Israelitis, pro qualibet parte illius terrę iurauit. cum ergo Moyses introierit ĩ aliquam partem terrę huius, s. in terram duorum regum Amorrhæorum, introiuit in terram pro qua Deus iurauerat Israelitis. De terra quoque quę vltra Iordanem est, dicendum est, ꝙ pro illa iurauit dominus, & non introiuit in eam Moyses. non tñ sequitur, ꝙ Moyses non intrauit in terram pro qua iurauit dominus, quia arguitur a suppositione determinata ad confusam. Hoc enim modo sequeretur, ꝙ Iosue, & Caleb non introierunt in terram pro qua iurauit dominus Israelitis, quia cũ Deus iurauerat pro terra septem gentium tribuenda Iudæis, iurabat pro qualibet parte harum terrarum. sed multę partes manserunt in quas Iosue, & Caleb non introierunt, quia illę acquisitę sunt post mortem eorum tpe regum Israel. ergo quãtum ad illas partes erit verum, ꝙ Iosue, & Caleb non ingressi fuerint in terram pro qua iurauit Deus patribus eorum. sed hoc falsum est. De Caleb patet Num. 14. c. s. attamen omnes homines, qui viderunt maiestatem meam, & tentauerunt me iam per decem vices, nec obedierũt vo-

F ci meę: non videbunt terram pro qua iuraui patribus eorum. nec quisquam ex illis qui detraxit mihi intuebitur eam. seruum meum Caleb qui plenus alio spiritu secutus est me, inducam in terram hãc quam circuiuit. De Iosue patet Num. 27. & Deut. 3. & 31. ergo non debet dici de Moyse, ꝙ non introiuit in terram promissionis, quãquam non introierit in partem terrę illius quę erat vltra Iordanẽ. Quod autem introierit in aliquam partem terrę pro qua Deus iurauerat Abrahę Isaac, & Iacob patet, quia Deus promisit terram Amorrhęorum, vt patet Gene. 15. & frequentissime per totum pentateuchum, & tamen terra istorum duorum regum, in quam Moyses introiuit, erat terra Amorrhęorum, vt patet Deute. 3. & infra 2. cap.

Quid proprie sit terra promissionis.

G ergo introiuit in terrã promissionis. Amplius autem ista terra in qua manebant duæ tribus, & dimidia, erat terra promissionis, & Moyses introiuit in eam. ergo introiuit in terram promissionis. Secundum patet, quia Moyses distribuit terram istam duabus tribubus & dimidię, vt patet Nume. 32. & ipse pugnauit contra reges tenentes eam, vt patet Numer. 21. & Deutero. 2. & 3.

Primum patet, quia tunc diceretur, ꝙ non introierunt omnes tribus Israel in terram promissionis, & ꝙ aliquę tribus fuerunt, quę nunquam habitauerunt in terra promissionis. nemo tamen hoc confitetur qui quicquam attendat, igitur. sed hoc sequeretur dato, ꝙ terra duarum tribuum, & dimidiæ non erat promissionis.

H Item si ista non fuisset terra promissionis, sequeretur ꝙ Deus daret Israelitis aliquarum gentium terrã quam non promisisset. sed hoc quoque falsum est. ꝙ hæc erat pars terrę promissionis, cum eam Deus Israelitis dederit. Item patet hoc ex eo quod habetur Gene. 48. ibi quidem dixit Iacob ad Ioseph, ꝙ Deus promiserat ei terram Chanaan, & constituit, quod duo filij Ioseph, s. Ephraim, & Manasses acciperẽt sortes integras, sicut Ruben, & Simeon. & tamen si terra illa in qua habitauerunt duæ tribus & dimidia, non est de terra promissionis, non accepit Manasses sortem in terra promissionis, sicut Simeon, & aliæ tribus, quia Manasses suscepit medietatem sortis suę ante transi-

I tum Iordanis, vt patet Numeri 32. & Deuterono. 3. c. Et fortius adhuc arguitur de Ruben. nam hunc constituit Iacob tanquam principalem in sorte sua. ipse tamen non accepit sortem vltra Iordanem, sed ante transitum, vt patet in præalleg. cap. ergo non accepit sortem in terra promissionis nisi terra duarum tribuũ & dimidiæ in quam introiuit Moyses, dicatur terra promissionis. Item patet hoc ex pęna inflicta Iudæis propter murmurationem. nam dixit dominus, quod nullus eorum videret terram quam daturus erat, & iurauerat se daturum patribus eorum, sed quod omnes morerentur antequam illuc accederent, vt patet Nume. 14. & tamen omnes isti mortui sunt, antequã ingrederentur in terram duorum regum Amorrhęorum, vt patet Deuteronom. 2. vbi dicitur. surgentes transiuimus torrentem Zaret. tempus autem quo am-

K bulauimus a Cadesbarne vsque ad torrentem Zareth 38. annorum fuit, donec consumeretur omnis generatio bellatorum hominum de castris, sicut iurauerat dominus, & tamen post torrentem Zareth immediate est terra Ammon, & Moab finitur, & inter eas est terminus duarum terrarum regũ Amorrhęorum: quod patet Deuteronom. 2. vbi Deus iubet, ꝙ Israelitę non transeant per terminos terræ Ammon, & Moab, sed per terram regis Sehon, & sic post torrentẽ Zareth immediate ingressi sunt Israelitæ in terram duorũ regum Amorrhęorum. Hoc magis patet Num. 21. c. vbi post torrentem Zareth ponitur vnica

mansio

mansio ante terram Amorrhæorum, quæ est terminus Amorrhæorum, cum dr̃. & inde mouentes venerunt in torrentem Zareth, quem relinquentes castrametati sunt ꝯ̃ Arnon, quæ est in deserto, & prominet in finibus Amorrhæi. sed ante istum torrentem Zareth fecit Deus mori oẽs, qui murmurauerant, & dãnati erant ne intrarent in terram promissionis. Vr̃ ergo ꝙ terra duorum regum Amorrhęorũ, q̃ sequit̃, fit de terra promissionis: alioquin non fecisset Scriptura mentionem spãlem, ꝙ Deus fecerit oẽs illos mori añ torrentem Zareth, & mortuis eis iussit Moysi, vt trãsiret torrentem. Item patet hoc ex diuisione. nam terra tota diuisa fuit in 12. sortes per 12. tribus. sed manifestum est, ꝙ non fuerunt factæ omnes sortes in terra quæ vltra Iordanem est, sed solum nouẽ, & dimidia: **B** vt patet ex discursu libri Iosue ex cap. 15. vsque 20. Et ante transitum Iordanis factæ fuerunt duæ sortes, & dimidia: ergo ista terra etiam pertinebat ad terram promissionis. Quod autem terra promissionis diuidenda esset per omnes 12. tribus patet Numeri 26. cum enim enumeratæ fuissent familiæ omnium tribuum, & personæ: subiunctum est: istis diuidetur terra iuxta numerum vocabulorum in possessiones suas. ergo inter omnes 12. tribus terra diuisa est. sed diuisa est terra duorum regum Amorrhæorum inter duas tribus & dimidiam. ergo illa erat terra promissionis.

Arguit contra prædicta, quòd terra duorum reg. Amorrhæorum non sit terra promissionis. Et an Iordanes esset terminus terræ promissionis. Quæst. XXI. **C**

SED Contra hoc aliquis arguet, ꝙ terra duorũ regum Amorrhæorum nullo mõ computet in terra promissionis, quod patet ex terminis assignatis Num. 34. c. quia terra Amorrhęorũ est ex parte Orientali ad reliquam terram, quã postea Israelitæ acceperunt, vt patet Num. 32. c. vbi Rubenitæ, & Gaditæ atque dimidia tribus Manasse dixerunt Moysi volentes possidere terram duorum regum Amorrhæorum, non reuertemur in domos nostras vsq; dũ possideant filij Israel hæreditatem suam: nec quicquã q̃remus trans Iordanem, quia iã hẽmus possessionem nostram in Orientali plaga eius, & ista ter- **D** ra est ante Iordanẽ. quod patet, qa antequã Iudęi trãsirent Iordanẽ exierunt de terra duorũ regum Amorrhæorum, vt patet hic, & ĩ. 3. cap. & tñ terminus terrę promissionis a parte Orientali est fluuius Iordanis, vt patet Num. 34. c. ergo extra terminos terrę promissionis. s. vltra orientalem plagam eius est terra duorum regum Amorrhæorum, & sic Moyses qui non transiuit Iordanem, nõ transiuit in terram promissionis. Ad hoc respondendum est, quòd Moyses transiuit in terram promissionis, vt supra declaratum est. Et cum dr̃, ꝙ illi termini, qui ponuntur Num. 34. c. sunt termini terræ promissionis, est falsum simpliciter assumendo, sed est sensus, ꝙ erant solum termini terræ illius, quæ assumenda erat & inuadenda Israelitis, sed **E** non terminus totalis terræ promissionis. Et patet ex litera textus: cum dicitur. cum ingressi fueritis terrã Chanaan, & in possessionem vobis sorte ceciderit, his finibus terminabitur. Et ce solum locutus est de terra quam accepturi erant, & non de terra quam iã habebant: ergo non ponebatur terminus totius terræ sed solum eius quæ restabat assumenda. sed in partem quæ accepta fuerat Moyses intrauerat, quia ipse eam accepit pugnãs. ergo intrauit in terram promissionis: & hoc necessario tenendum est. *Omnem locum quem calcauerit vestigium pedis vestri vobis tradam.* Id est, omnis locus ad quem intraueritis, & quem calcaue- **A** ritis, vester erit, quod intelligitur inter terminos terræ illius quam Deus promiserat Israelitis. Sic patet Deutero. 11. cum dicitur omnis locus quem calcauerit pes vester, vester erit a deserto & Libano, & flumine magno Euphrate: vsque ad mare Occidẽtale erũt termini vestri. De terra autem non promissa eis non intelligebatur: nam quamquàm transirent per eam: tñ nihil habebant, sicut de terra Idumæorum, vt patet Deuter. 2. ca. transibitis per terminos fratres vestrorũ filiorum Esau, qui habitant in Seir, & timebunt vos. videte diligenter ne moueamini ꝯ̃ eos: nec enim dabo vobis de terra eorum quantum vnius pedis potest calcare vestigium. Idem præceptum ponitur de terminis Moabitarum & Ammonitarum, vt patet eo. c. **B** Hæc sñia satis patet ex litera huius textus, quæ ponit terminos gentium, quas Iudæi accepturi erant.

An Deus hic promiserit Iudæis dominium totius orbis. Et an Salomon habuerit illius dominium: item an habebit Messias. Quæst. XXII.

DICVNT autem Iudæi quidam ꝙ promittitur hic totius orbis eorum subdendus imperio: & sic intelligũt quod habetur Gen. 49. in benedictione Ioseph: cum dicit. donec veniret desiderium collium æternorum. In Hebræo dicitur collium seculi. s. ꝙ benedictio facta Iacob extendebatur vsque ad colles seculi. i. vsque ad fines orbis possidendi per semen eius: & hoc dicunt **C** fuisse impletum tempore Salomonis, cui tota terra deferebat munera, & desiderabat vultum illius videre: vt patet 3. Reg. 4. cap. s. vniuersa desiderabat videre vultum Salomonis, & singuli deferebant ei munera. i. tributa sm̃ expositionem suam. & istud dominiũ adhuc perfectius expectant dilatandum in Christo. s. Messia quem dicunt super cunctas gentes regnaturum. Sed ista non possunt stare: quoniam conuincuntur ex textu. nam de quocunque intelligant falsum est, cum litera ponat immediate terminos vsque ad quos intelligi debeat, ꝙ tota terra quam calcarent sua esset. vlterius autem ẽt si transirent, ad eos nõ pertinebat. Sed hoc quod dicũt de dominio totius orbis, pure confictum ab eis est. Cum autem dicũt de **D** Salomone, ꝙ dñaretur toti terræ, quis falsum esse dubitet? nã & ipse hostes habuit in senectute sua, vt patet 3. Reg. 11. Et cum dicunt ꝙ tota terra desiderabat videre vultum Salomonis, non erat hoc propter dominium eius: sed propter sapientiam, quia admirabantur omnes in sapientia, & verbis eius, & dispositione rei domesticæ eius. sicut omnibus his visis, dixit regina Sabba. Beati viri tui, & beati serui tui hi, qui stant coram te semper, & qui audiunt sapientiam tuam, vt patet 3. Reg. 10. & 2. Paralip. 9. ca. Quod autem dicunt de muneribus non est tanquam debitum datum Salomoni, sed dona gratis data ad prouocandum eum, vt beneuole responderet. Sic patet de regina Sabba, quæ cum venisset inquisitura a Salomone, attulit **E** aromata multa & plurima alia dona: vt patet 3. Reg. 10. & 2. Paralip. 9. c. Et ipsa a Salomone multa quoq; dona recepit: & tñ constat reginam Sabba non esse subditam Salomoni: sed de terra longinqua venisse. non ergo erat ei subdita tota terra vsque ad finem seculi. Quod etiam de Messia dicunt. s. ꝙ ipse perfectius regnaturus sit, & obtenturus omnia regna terræ. Verum est ꝙ regnaturus sit, regnum tamen eius non est de hoc mundo, vt ipse testatus est Ioan. 18. Ideo cum in hoc mundo non regnauerit; paupertatem induit. Sic enim Zacharias. cap. 9. prodit quod rex filiæ Sion, scilicet Messias quem ibi Saluatorem vocat in paupertate veniret: de quo alibi dicendi latior erit locus.

Opin. Hebræorum.

De hoc latius Gene. 49. dicit.

Alph. Tost. super Iosue.

Omnem locum quem calcauerit vestigium pedis vestri: vester erit. Designatur hic facilitas consequendi ꝓmissam terram.ſ.ꝙ quãcunque terram calcatam consequerentur Israelitæ. *Sicut locutus sum Moysi*. Ideſt, oẽm terram illam dabo.de qua dixi Moysi,ꝙ darem. nam ſæpe per Moysen Deus dixit, ꝙ traderet Iudæis terram ſeptem gentium. Vel dicitur, ſicut locutus ſum Moysi,ideſt,locutus ſum hoc Moysi, vt patet Deute. 11.cap.ſ.omnis locus quem calcauerit pes veſter, veſter erit a deſerto, & Libano &c. *A deserto & Libano*. Hic ponuntur termini terræ promiſſionis,& nõ quidem totius,ſed ſolum eius, quæ adhuc vltra Iordanẽ capienda erat: quamquàm in hoc non multum differt. Nam termini totius terræ promiſſionis,& terrę, quæ capienda manebat Ioſue, ſolum differebant in terminis Orientalibus. nam in cęteris eadem erat. Orientalis quippe terminus terræ illius, quæ capienda manebat,erat Iordanis, vt patet Nume.34.cap. Et terra Amorrhæorum erat Orientalis reſpectu Iordanis.ſ.reſpectu terræ capiendæ erat magis Orientalis q̃ Iordanis. Si autem accipiatur terminus totius terræ promiſſionis a parte Orientali, non erat Iordanis Orientalis terminus: ſed id quod erat finis Amorrhæorum regnorum ex parte Orientali,ſcilicet, torrens Zareth, vel ea, quæ ſunt coniuncta torrenti Zareth,& Arnon,vt patet Numeri 21.cap.In alijs autem terminis communicabat terra, quæ erat trans Iordanem cum terra Amorrhæorum regum,quæ erat ante tranſitum Iordanis.

Qui sunt termini terræ promissionis secundum diuersas assignationes, & computationes sacræ Scripturæ. Et quòd aliqui termini multis appellentur nominibus.

Quæst. XXIII.

CIRCA Hoc notandum, ꝙ Deus poſuit terminos terræ promiſſionis quando promiſit eam tradere Abrahę,& ſemini eius, vt patet Gen.15.ſ.ſemini tuo dabo terram hanc a fluuio Aegypti vſque ad flumen magnum Euphratẽ, & ibi ponuntur ſoli duo termini terræ illius.ſ.Auſtralis,& Septentrionalis.Flumen quippe Aegypti eſt terminus terræ illius a parte Meridiana per ſolitudines Arabicas. Flumen autem Euphrates eſt terminus a parte Aquilonis, ſiue Aquilonari.Nam venit per Babylonem,& terram Caldæorum, quæ eſt Septentrionalis,vel Aquilonaris terræ Iudææ, vt patet Hieremi. 1.ſ.ab Aquilone pandetur omne malum, quia ecce ego conuocabo cognationes regnorum Aquilonis, vt patet hoc dici de Caldęis deſtructuris Hieruſalem: etiam eſt Euphrates aliquo modo a parte Orientis. Iterum autem Deus poſuit terminos terræ huius. Exo.23.& Nume.34. Et iterum Deuteronom.11. Sed differunt iſtæ aſſignationes terminorum ſm̃ tẽpora,quibus fiebãt.nam aſſignatio facta Exo.23. erat quando Iudæi erant in monte Sinai,& nondum venerant in terram promiſſionis, nec quicquam de ea attigerant,Ideo poſuit Deus omnes terminos ſimpliciter terræ promiſſionis,non conſiderans de parte,quę erat ante Iordanem,vel de parte,quæ erat vltra Iordanem,& poſuit terminos ex omni parte mũdi dicens. ponam terminos tuos a mari rubro vſque ad mare Paleſtinorum,& a deſerto vſque ad fluuium.Cum dixit;a mari rubro,notauit terminum Orientalem: cũ vero dixit mare Paleſtinorum, deſignauit terminum Occidentalem: & poſuit hos duos terminos oppoſitos.Quòd autem mare rubrum ſit a parte Orientali patet. Nam Iudæi venerunt in terram promiſſionis de Aegypto,& intrauerunt per partem eius Orientalem.ſ.per Iordanem: qui eſt in capite Orientali terræ F huius,vt patet Nume.34.& tñ ante hoc ſteterunt circa mare rubrum. ergo mare rubrum adhuc magis Orientale eſt terræ promiſſionis,quàm Iordanis. Qñ ergo deſignatur hic mare rubrum pro termino terrę promiſſionis,neceſſe eſt, vt aſſignetur tanquam terminus Oriẽtalis. Aliter poteſt parere ex oppoſitione terminorum.nam hic ponũtur termini,vt ſunt oppoſiti. Sed ꝯſtat mare Paleſthinorum quod hic ponitur tanquam terminus oppoſitus mari rubro eſſe Occidentalem terminum,vt patet Num.34.& Deuter.11. ergo mare rubrum eſt terminus Orientalis. Item patet hoc,quia qñ Moyſes erat recitãs legem ante mortem ſuam in terra duorum regum Amorrhæorum, dr̃,ꝙ erat in ſolitudine campeſtri ꝯ mare rubrum qđ G venit de ſuperiori parte Indiæ, vt declarauimus Deuter. 1.cap.& intrat per Orientale caput Aegypti: erat hic tanquam Oriens ad terram Amorrhæorum, in qua tunc erat Moyſes.Item terra duorũ regũ Amorrhęorum erat Orientalis reſpectu Iordanis, & terræ, q̃ eſt vltra Iordanem:ergo mare rubrũ quod eſt Orientale ad terrã duorũ regum Amorrhæorum, erit magis Orientale ad terrã ſtãtem poſt Iordanẽ verſos Occidentem.Quòd aũt mare rubrũ ad terrã duorum regum Amorrhæorũ ſit Orientale,patet, qa cũ venirẽt Iſraelitæ in illam, acceſſerunt ad mare rubrum, non quidẽ cum de Aegypto exeuntes tranſierũt in mare rubrum,ſed cũ acceſſuri erãt ad terrã Amorrhęorũ. H ſic patet Deut.2.c.ſ.profecti inde.i.de Cadesbarne,de qua dictum fuerat in fine 1.cap.venimus ad ſolitudinem,q̃ ducit in mare rubrum:& poſt hoc venerũt in terram Amorrhęorum regum circuneuntes terram Seir.Item magis patet eo.c.quia dr̃. Cumq; tranſiſſemus fratres noſtros filios Eſau per viam cãpeſtrem de Elath, & Aſiongaber venimus ad deſertum iter quod ducit Moab.Ecce igit̃ de Elath, & Aſiongaber venerunt in deſertum Moab, ſed Aſiongaber eſt in littore maris rubri: ergo de maris rubri littore venerunt in terram Moab.hoc patet 3.Reg.9.ca.ſ.claſſem quoq; fecit rex Salomõ in Aſiongaber,q̃ iuxta haylã in littore maris rubri in terra Idumęę, & tñ terminus Orientalis terræ Moab,& Ammon ſunt ſimul,& inter vtroſq; eſt anguſta frons Orientalis terræ regum I Amorrhęorũ,quia regnum Amorrhęorũ quantum ad aliqd eſt pars regni Moab.Hęc patent Deute. 2.ca. vbi cum dictũ ſit,ꝙ venerint de Aſiongaber Iſraelitæ in iter deſerti Moab,iuſſum eſt ne intrarent ꝑ terram Moab,nec Ammon,ſed per terram Amorrhęi regis Sehon, q̃ eſt intermedia his: ergo mare rubrũ qđ eſt Orientale ad terrã Moab & Ammõ,erit Oriẽtale, & ꝓpinquũ terræ Amorrhęorũ regũ.Hæc ẽt aliqualiter colligunt̃ Nume.21.c. Apparet ergo poni hic terminos terræ ꝓmiſſionis hẽre ab Oriente mare rubrũ,& includere in ſe terrã Amorrhæorũ regũ. Alius terminus ponit̃ mare Paleſthinorũ,& eſt terminus terrę ꝓmiſſionis a parte Occidẽtali,qđ patet ex oppoſitione. Nã probatum eſt mare rubrũ eſſe terminum a parte K Oriẽtali:ergo mare Paleſthinorũ eſt terminus Occidentalis,qđ vocabat̃ in ſacra Scriptura mare magnũ. Et patet ꝙ ſit iſte termin⁹ Occidẽtalis,qa Num.34.c. ponunt̃ termini terrę promiſſionis,& dr̃ porrò plagę Occidẽtalis a mare magno termini incipiẽt,& in ipſo fine claudent̃.Idem patet Deut.11.c.ſ.a deſerto Libano, & flumine magno Euphrate vſq; ad mare Occidẽtale erũt termini veſtri. Et idẽ ſubijcit̃ hic in litera. ſ.omnis terra Ethęorum vſq; ad mare magnũ ad Solis occaſum erit terminus veſter. Alius terminus ponit̃ Meridianus terræ huius.ſ.a deſerto. Vocatur aũt deſertum ipſa ſolitudo Arabica, quæ tangit terram Iudæorum in latere Meridiano: vt patet Nume.34. cum ponuntur termini terræ promiſſionis dicit̃: pars

Meridiana

Meridiana incipiet a solitudine Sin, quę est iuxta Edō. Iste etiam terminus ponitur Deuterono. 11. s. a deserto & Libano, & posuit ibi desertū pro parte Meridiana, & Libanum pro parte Aquilonari, & mare pro Occidentali. Idem modus ponitur hic.

Vltimus terminus terræ huius promissionis ponitur a parte Aquilonari, & est vsque ad fluuium. vocat autem fluuium ipsum Euphratem, qui ponitur sine nomine proprio propter excellentiam suam, sicut dicimus Philosophum. i. Aristotelem, vel Apostolum i. Paulum: & hoc propter magnitudinem suam. sic enim vocat eum Scriptura flumē magnum Euphratem. Etiam ponitur sine nomine, quia valde notus erat Iudæis: cum per eorum terram transiret. Ideo cū Moyses in 2. cap. Genes. descripsisset de 4. fluminibus Paradisi, ad quas terras tenderent, de Euphrate non expressit, quia cognitus erat. de hoc habetur Deuter. 11. & hic in litera. ponuntur ergo totaliter claudētes terram promissionis termini: & intra hos claudunt sortes omnium tribuum 12. & ipsa terra duorum regum Amorrhęorum. Alibi autem ponuntur termini terræ promissionis, & non ponuntur sm eandem determinationem. s. Nume. 34. & hoc quia non fuerunt in eodem tempore designati, quo illi, qui ponūtur Exo. 23. sed postea cum adepti fuissent Israelitæ terram duorum regum Amorrhæorum, & eam possiderent: ideo ibi solum ponuntur termini terræ capiēdæ. quod patet, quia cum dicitur. cum ingressi fueritis terram Chanaan, & in possessionem vobis sorte ceciderit, his finibus terminabitur. de capienda ergo solum loquebatur. Idem patet magis, quia postea in eodem cap. dicitur. hæc est terra quam sorte possidebitis, & quam iussit Dominus dari nouem tribubus, & dimidiæ tribui: tribus enim Ruben per familias suas, & tribus filiorum Gad iuxta cognationū numerum, media quoque pars Manasse. i. duæ, & semis tribus acceperunt partem suam trans Iordanem cōtra Iericho ad Orientalem plagam, & sic cum pro solis nouem tribubus & dimidia ibi assignentur termini terræ promissionis, necesse est variari a suprapositis terminis, & est variatio in solis terminis Orientalib⁹. nam tota terra promissionis habet terminum Orientalem ipsam terram coniunctam mari rubro, vel mare rubrum, vt patet Exo. 23. terra autem nouem tribuum & dimidiæ habet terminum Orientalem Iordanem, & mare Cenereth, vt patet Num. 34.

Secunda assignatio terminorū terræ promissionis.

Alibi autem ponūtur termini terræ promissionis, scilicet, Deut. 11. & isti fuerunt assignati cum Moyses moriturus esset, & coincidunt cum illis, qui habētur Num. 34. c. sed non ponuntur ita explicite. & solū ponuntur ibi termini tres. s. Aquilonaris, qui est Liban⁹, & Meridianus, qui est desertum, & Occidentalis. s. mare magnum. Hic aūt eodem modo termini designātur. *A deserto.* Hic ponitur terminus a parte Meridiana: & est maior pars terræ promissionis a parte Meridiana habens coniunctum desertum, vt patet Nume. 34. s. pars Meridiana incipiet a solitudine Sin, quæ est contra Edom: & in eodem Meridiano latere ponitur ascensus Scorpionis, & Cadesbarne, quæ tota terra est deserta, quia ibi est magna solitudo Arabiæ.

Tertia assignatio terminorum.

Et Libano. Iste est terminus a parte Aquilonari, quia Libanus est ad Aquilonem terræ promissionis apud Sidonem, & Tyrum, quæ sunt Aquilonares terræ Iudæorum, & est Libanus in confinio lateris Occidentalis, & Aquilonaris. Idem ponitur Nume. cap. 11.

Isti duo termini. Aquilonaris, & Meridionalis aliter assignantur Gen. 15. & Exo. 23. nam Gene. 15. dicitur a fluuio Aegypti vsque ad flumen magnum Euphratem, & probatum est, quòd isti sunt termini Meridianus, & Aquilonaris. Sed dicendum est, quòd ad

A idem redeant, quia a parte Meridiana est desertum, & est etiam fluuius Aegypti. & patet hoc Nume. 34. vbi ponuntur termini explicatius. Dicitur quòd plaga Meridiana incipiet a deserto, vel solitudine Sin, & postea concluditur: ibitque per gyrum terminus ab Esemona vsq; ad torrentem Aegypti, & ibi vocatur torrens Aegypti id quod Genes. 15. vocatur fluuius Aegypti. Nec solum ista duo. s. desertum, & solitudo ponuntur in latere Meridiano terræ promissionis. sed etiam multa alia nominantur, quia est latus illud longum, & continet multa loca, vel solitudines, quarum quęlibet potest appellari terminus Meridianus. de his Num. 34. vbi ponuntur loca multa in latere Meridiano. Item in termino Septentrionali ponitur

B differentia Gene. 15. & Exo. 23. vbi ponitur solum Euphrates: hic autem ponitur Libanus. Pro quo dicendum est, quòd sicut in latere Meridiano terræ ꝓmissionis multa loca sunt, ita & in latere Aquilonari, & hoc habetur Num. 34. vbi nominantur. Et tamen adhuc non vocantur inter hæc Libanus, & Euphrates: quamquàm de Libano potest dici, quòd ibi nominetur: quia dicitur, quòd mons altissimus terminus sit Septentrionalis terræ promissionis, & iste est Libanus: cum inter omnes montes terræ promissionis altior sit. De Euphrate autem penitus nulla mentio fit. est tamē Euphrates terminus in latere Septētrionali magis coniunctus Orientali lateri quàm Liban⁹. est autem Libanus in confinio maris magni Occidētalis, & hoc signatur Num. 34. s. porro ad Septentrio-

C nalem plagam a mari magno termini incipient, peruenientes vsque ad montem altissimum. & vocatur mons altissimus Libanus: deinde ponuntur alia loca in latere Aquilonari.

Vsque ad flumen magnum Euphratem. Non ponuntur isti duo termini oppositi, scilicet, Libanus, & Euphrates. sed magis sunt in eodem latere. s. Aquilonari, vt declaratum est. tamen dicitur vsque ad flumen magnum, quia Libanus tangit terram promissionis in confinio lateris Occidentalis, & Aquilonaris. Quod patet, quia mare magnum erat terminus Occidentalis terræ Iudæorum, vt patet hic, & Exo. 33. & Nume. 34. & tamen radices montis sunt circa mare. quod patet, quia quando fabricata sunt ligna ad constructio-

D nem templi Salomonis, Sidonij deponebant ligna de libano ad mare, & componebant ea in ratibus, atque portabant in Hierusalem. vt patet 3. Reg. ca. 5. & 2. Paralipo. c. 2. Euphrates aūt erat terminus quidam in latere Aquilonari, sed magis ad Orientale latus accedebat, & quia vtrunque satis insigne, & famosum erat, nominata sunt hęc duo. Vocatur hic flumē magnum Euphrates, quia inter omnia flumina terræ ꝓmissionis nullum erat ita magnum, quamquàm Iordanis erat insignis fluuius. etiam quia iste fluuius est vnus de quatuor, qui egrediuntur de Paradiso terrestri: vt patet Gen. 2. c. *Omnis terra Ethæorum vsque ad mare magnum.* Hic accipitur terra Ethæorum pro terra omnium septē populorum. nam sicut aliqn̄ omnes

E hi populi vocantur Chananæi, ita vocantur Ethæi, & interdum Amorthęi, & aliquando accipiuntur ꝓ specialibus populis. hic autem non potest accipi pro populo aliquo speciali. quia tūc esset sensus, ꝙ Deus eis promitteret terram solius populi Ethęi, quod falsum patet ex assignatione positorum terminorum. non enim occupabat populus Ethęorum totam hanc terram. Sed omnes populi vocantur Ethæi, sicut interdū vocantur Amorrhæi, vt patet Deuter. 1. cap. s. venite ad montem Amorrhæorum, vbi secundum quosdā vocantur Amorrhæi omnes gentes terræ promissionis. & melius Gen. 15. c. nōdum enim completę sunt iniquitates Amorrhæorum vsque ad præsens tēpus.

Quid proprie sit terra Ethęorum.

Ethæi hic pro quibus populis accipiantur. *Quæst. XXIIII.* F

SED forte aliquis dicet, quòd Ethęi sunt hic gens specialis distincta ab alijs sex populis Chananæorũ. tamẽ dicitur hic omnis terra Ethęorum vsque ad mare magnum, quia isti sunt postremi in tota terra Chananæorum ꝯiuncta mari magno. R̃fidendum est stare non posse, quia Ethæi non sunt vltimi in terra promissionis versus mare magnum. Alij enim populi sunt magis ꝯiuncti. s. Chananæi. nam Ethęi habitabant in Montanis, & Chananæi in littore maris, vt patet Num. 13. cap. s. Amalech habitabat in meridie: Ethæus, & Iebusæus, & Amorrhæus in montanis. Chananęus iuxta mare, & iuxta fluenta Iordanis. Necesse est igitur accipi hic Ethæũ G pro omnibus populis Chananæorum, quos gñali nomine Ethæos vocant. *Vsque ad mare magnum.* Iste est terminus Occidentalis terræ promissionis. nam non possederunt Israelitę nisi vsque ad mare, & istud vocatur mare Occidentale, vt patet Deuterono. 11. quia erat ad partem Occidentalem totius terrę promissionis. vocatur etiam mare Palesthinorum. vt patet Exo. 23. vbi ponitur tanquam terminus Occidentalis. & hoc est, quia apud mare erãt ciuitates Philisthinorũ, quos Iudæi Pelistin, & Græci Palestinos vocant, quia vbi nos ponimus prolationem, & vim huius literę. f. in principio: Hebrçi. p. ponũnt: idem est in medio. Vocatur ẽt mare magnum ad drĩam aliorum marium H paruorum, quæ erant in terra promissionis. s. mare solitudinis, siue mare salsissimum, de quo ĩ. 3. c. & istud vocatur nunc mare mortuum, vel mare Sodomorũ. Erat etiam aliud mare quod vocatur mare Genesareth, vel mare Cenereth, vt patet Num. 34. & est mare Cenereth in parte Orientali terræ promissionis, & mare salsissimum, vt patet eo. cap. & istud vocatur aliquando mare Tyberiadis, vel lacus Tyberiadis, vt patet Io. 6. & 21. Ista. n. erãt maria parua, quæ verius sunt lacus magnę, vt ex libro de descriptione terræ sanctæ patet. Mare magnum vocatur hic ipsum mare Mediterraneum quod exit a mari Oceano, & transiens ꝑ medium terræ habitabilis, diuidens Africam, & Europam tendit per Athlanticas fauces: ascendens per magnos terræ tractus vsque ad Asiam, & ibi circunflecti I tur in modum crucis imperfectæ, & descendit in mare Oceanum, vt quidam dicunt: claudẽs Asiam a parte Occidentali. & sic terra Iudæorum est in fine Asiæ versus Occidentem: & tamen non claudit istud mare Asiam a parte Occidentis, quia non extenditur ꝯ Meridiem, & Septentrionem vsq; ad Oceanum. & licet istud mare non sit magnum respectu maris Oceani quod est mater aquarum, vocatur tñ mare respectu aliorum marium paruorum pręnominatorum, quæ sunt in terra Iudææ. *Contra Solis occasum.* Idest, mare magnum est terminus a parte Occidentis terræ promissionis. *Erit terminus vester.* Idest, tota ista terra inclusa his terminis erit vestra, non tamen cessit ista terra tota in possessionem Iudęorum vllo tempore. K nam tempore Iosue, & omnium iudicum semper restiterunt hostes, cum quibus Israelitæ dimicabant. In tempore regum etiam hoc fuit, nam Saul ꝯtra Philisthinos pugnabat tota vita sua, vt patet ex processu 1. Regum 31. cap. Dauid quoque contra alienigenas pugnabat. De bello eius contra Philisthinos patet 2. Reg. 5. cap. Tempore Salomonis cum fuit maxima gloria & pax Israelitarum, non fuit tota terra in possessionem Iudęorum, vt patet 2. Paralip. 8. sed solum omnes populi qui relicti fuerant de illis septem, effecti sunt tributarij. sed multo tpe adhuc post manebãt gentes quædam de illis in terra sua. Immo etiam tempore Saluatoris de his aliquę supererãt, vt patet Matt. cap. 15. cum dicitur. Et ecce mulier Chananæa a finibus illis egressa. Chananæi ergo supererant: immo & expulsis Iudæis de terra illa per Romanos, manserunt multæ de his gentibus in terris suis antiquis. sed Deᵒ dedit Iudæis istam terram, scilicet, vt partem earum possiderent habitantes. aliam vero tenerent dominãtes ẽt si eam non incolerent. *Nullus poterit vobis resistere.* Expellens vos de terra, vel defendens se a vobis. & subditur quandiu hoc duraturum foret, scilicet.

Iudæi nunquam possederũt totam terrã promissionis etiam nec tempore Christi.

Cunctis diebus vitæ tuæ. Idest omni tempore quo viueret Iosue. nam post mortem Iosue sæpissime afflicti sunt, gentes quippe illos in seruitutem subdiderunt, & angustiauerunt. Deus tñ liberabat eos mittens Saluatores, vt ibidem patet discurrendo. Idem autem tẽpore regum accidit. tpe aũt Iosue nihil horum accidit. nam semper Iosue victor extitit subijciẽs sibi oẽs populos ꝯ quos pugnauit. Sed hoc eueniebat, qa tũc Israelitę timebant Dñm. & obseruabant vias eius nõ declinantes ad idola. Post mortẽ eius aliquantis tpibᵒ declinauerunt ad idola, & cõmixti sunt gentibus terræ, & tunc tradidit Deus illos in manus hostium, vt patet Iudi. 2. c. qñ ẽt post mortem Iosue tpe aliquorũ seniorum, qui post eum fuerunt, non recesserunt a via Dñi: Deus illos cõseruauit ab hostibus vsquequo peccauerunt. vt patet Iudi. 2. cap.

Quo tempore Iosue nunquam hostes potuerunt resistere Israelitis. *Quæst. XXV.* H

SED obijciet aliquis, quòd tempore Iosue hostes restiterunt ei immo fugauerunt Israelitas, vt patet ĩ. 7. c. qñ ascenderunt Israelitæ ad oppidum Hay, & occisi sunt. 36. fugientesque verterunt terga, & Iosue clamauit ad Dñm prostratus coram arca fęderis, vt patet eo. c. R̃ndendũ est, ꝙ istud, quia valde paruum fuit, cõputatᷣ ac si nihil fuisset. nã Iosue non fuit in pugna illa nec totus Israel. sed quidã de Israel. s. tria millia pugnatorũ, vt patet Iosue 7. c. Hi versi sunt in fugam, atq; 36. solum de eis corruerunt. Iuste ergo pro nihilo cõputatᷣ: quia paruum quid fuit. sed adhuc illa resistentia, & fuga Israelitarum nõ fuit sine meritis, qñ pręuaricatus populus legem tulit spo I lia q̃dam de anathemate Iericho: vt patet eo. c. *Sicut fui cum Moyse ita ero, & tecum.* Idest, ita te adiuuabo, sicut adiuui Moysen. oĩa. n. quæ populus facit, princeps facere dr̃. & omnia quę Deus dabat Israelitis, dicebãtur dari principi eorum. erat aũt princeps Moyses ab exitu de Aegypto vsq; ad Iordanem. & quia Deus populo Israelitarum multa bona fecerat, Moysi oĩa illa fecisse dicebatur. Adiuuerat enim Moysen Deus dirigens in cunctis contra hostes, & administrans populo necessaria, ita & tempore Iosue Deus adiuuaret Israelitas, & sic factum est.

Deus adiuuit amplius Israelitas duce Iosue quàm Moyse. Et quòd maiora miracula fecit Duce Iosue quàm Duce Moyse. *Quæst. XXVI.* K

QVONIAM Adhuc amplius Deus adiuuit Israelitas Duce Iosue q̃ Duce Moyse. nam tempore Moysi miracula pro Israel facta sunt, ita & tẽpore Iosue. fuit enim insigne miraculum ꝙ tẽpore Moysi Deus aperuerit mare rubrum, vt transirent Israelitæ per siccum, vt patet Exo. 14. cap. Ita æque magnum factum est, cum Iordanis diuisus est, & pars aquarum surrexit in modum montis, & pars fugit vsque in mare solitudinis, vt patet infra 3. cap. Fuit etiam datum manna tpe Moysi, ita & tempore Iosue durauit vsquequo ingressus est populus trans Iordanem, & comedit de panibus

terræ

terræ illius, vt patet infra 5.cap. Amplius autem facta sunt miracula tempore Iosue maiora quàm vnquã fuerint tempore Moysi. nam Sol stetit spatio vnius diei non declinans donec Iosue de hostibus suis se vlcisceretur, vt patet J.10.cap. Omnia quippe alia q̃ tpe Moysi facta sunt, & si miracula fuerint, qm̃ Deo iubẽte facta sunt: tñ per Angelos fieri potuerunt, vt diuisio maris rubri, & sic de cęteris. sed mansio Solis per diei spatium iudicio hominum maius est, atque manifestius miraculum. Nam in hac elementali natura dęmonibus operatiuam attribuimus potestatem, in corporibus autem coelestibus nihil efficiunt: qm̃ a bonis Angelis illa mouentur: & magi, qui multa, quæ mirabilia in naturalibus videntur, efficiunt, in cęlestibus nihil vnquam agunt, aut agere queunt. Amplius autem & tpe Iosue lapides magni de cęlo ceciderunt super hostes, quibus plures hostium ceciderunt, q̃ Iudæi gladio occidissent, vt patet J.10.c. Tpa ergo Moysi miraculis non superant tpa Iosue. Præter hoc, tpe Moysi Deus in bello Israelitas adiuuit, vt cum pugnauit Israel ɔ̃ Amalech, & deuicit eum, vt patet Exo.17. & cum pugnauit contra Chananæum, & deleuit vrbes eius, vt patet Nume.21. & cum pugnauit contra Schon regem Esebon, & contra Og regem Basan, vt patet Num.21. & Deuteron.2. & 3.cap. Et cum pugnauit contra Madianitas, vt patet Num.31. Iosue autem plurima bella fecit, & in omnibus adiutus est. Tempore Moysi quinque reges Madianitarum Iudæi occiderunt, vt patet Num.31.cap. & duos reges Amorrhæorum, vt patet Num.21.capit. sed tempore Iosue occisi sunt reges 31. vt patet J.12. cap. vbi omnes numerantur, & cuius terræ quilibet rex fuerit. Item tpe Iosue multa terra Iudæis subiecta est. s. possessio nouem tribuum & dimidiæ. Tempore autem Moysi solum possessio duarum tribuum & dimidiæ, vt patet Num.32. & Deuterono.3. Item tempore Moysi Iudæi aliquando superati sunt. nam percussit posteriora eorum semel Amalech occidens eos, qui lassi resederant in via, vt patet Deuteron.26.cap. Iterum autem Iudæi a Chananæis superati sunt anno 2. ab exitu de Aegypto cum Amalechitæ, & Chananæi descendentes de montibus percusserunt eos vsque ad Horma, vt patet Nume.14. Iterum autem Chananæi præualuerunt contra Iudæos, & ceperunt de eis prædam, vt patet Nume.21. Tempore autem Iosue nunquam Israelitæ superati sunt: nisi cum semel missi exploratores pauci contra vrbem Hay terga verterunt, & corruerunt vulnerati 36. vt patet J.7.c. quod nihil penè erat. Adiuuit ergo Iosue, sicut Moysen, quin potius magis adiuuit Israelitas tpe Iosue quàm Moysi.

Maiora mala passi sunt Iudæi sub Moyse q̃ sub Iosue.

Non dimittam te nec derelinquam te. Ponuntur ista duo verba idem significantia ad magis certificandum, q̃a duplicatio semper est causa certitudinis, sicut patet de somniis Pharaonis, vt patet Gen.41. cum respondit Ioseph ad somnia duo, quæ idem significabant. cumq; primum exposuisset subiungit dicens. quod aũt vidisti secundò, ad eandem rem pertinet, somnium ſm firmitatis iudicium est, eo ꝙ fiat sermo Dñi & velocius impleatur. Alio modo intelligi potest ɔuenientius, ꝙ ista duo verba ad diuersa pertinent. dimittere quippe simpliciter dimittere est. i. solũ significat dimittere: & est dimissio tpalis. derelinquere autem est magis q̃ dimittere, ita ꝙ primum signat dimissionem tpalẽ. i. ꝙ Deus ad tempus dimitteret Iosue pati ab hostibus aliqua damna, vel incidere in aliqua mala, quãquàm hoc non semper duraret. derelinquere est totaliter dimittere. s. ad nunquam redeundum, vt si dimitteret Deus Israelitas simpliciter in manus hostium nunquam eos redimens, sicut nunc eis accidit a tempore quo a Romanis captiuati sunt. Primus modus accidit

A eis qñ tempore iudicum Deus tradebat illos ꝓp peccata in manus hostiles: & deinde mittebat illis Saluatorem, qui eos liberaret. vterque autem modus cessaturus, aut nunquam futurus erat tempore Iosue. nam neque Deus reliquit Iudæos totaliter eos delerens, nunquam ad eos rediens, nec vnquam deseruit ita vt permitteret in manu hostium, ita vt postea non liberaret. Et si arguitur de eo quod accidit super ciuitatẽ Hay, iam supra responsum est hoc cap.

Q̃ōne precedenti.

Confortare: & esto robustus. Tu enim sorte diuides populo huic terram, pro qua iuraui patribus tuis, vt traderem eam illis.

Infra eo. Deuter.31.

B Hic ponitur admonitio & mandatum de terra sorte diuidenda. & ad præceptum pręmittitur diuina cõfortatio: cum dicitur. *Confortare.* Pertinet confortatio ad casum. s. vt homo sit confidens non timens in aduersis, & hoc dicebatur, quia in promptu erat, vt Iosue intraret in terram hostilem inter tantas populorum numerosas multitudines, quæ omnes vno animo colligebantur ad delendum eum, & populũ suũ. erat ergo sibi causa timoris: ideo Deus subiungit confortationem siue consolationem dicens: confortare non timeas istas multitudines, quia facile est concludi multitudinem in manu paucorum, vt patet primo Machabæorum capit.3. & hoc quia non est Deo difficile saluare in multitudine, vel in paucis, vt patet
C 1.Reg.cap.14. Alio modo potest introduci ista litera, scilicet, quòd Iosue, qui fuerat minister Moysi, & semper eum fuerat comitatus, vt patet hic, & Exo.33. vidit quomodo Moyses propter Israelitas inductus est ad peccandum ad aquas contradictionis, & Deus priuauit eum ingressu terræ promissionis, vt patet Deuteron.3.cap. Quamquàm ei primo iussisset, quòd introduceret Israelitas in terram promissionis, vt patet Deuteron.10.cap. quia ergo ille sanctissimus vir erat, vt Deus de eo testimonium perhibet Numeri 12. scilicet, quòd erat mitis super omnes, qui habitabant in terra, & quòd famulus suus specialis esset, cui aliter loqueretur quàm cęteris prophetis. & tamen iste priuatus est terra promissionis, quæ erat vltra Iorda-
D nem. rationabiliter ergo timere poterat Iosue, quòd cum ipse fragilior esset, facillime peccare poterat, ita vt Deus ipsum & populum in hostilem traderet potestatem. ad hoc autem Deus confortat eum, quod nõ timeat hoc. nam certissime ipse diuidet terram promissionis trans Iordanem. *Et esto robustus.* Robur dicit vires nõ quidẽ animi ɔfidentiã, q̃ ad aĩositatem passionalẽ, aut ad moralẽ virtutem ptinet, sed corpis qualitatẽ ad fortiter opandũ. & istud robur ex cõplexione euenit, q̃q̃ p assuefactionẽ nutriť, & ɔseruať. sic ait Arist.2. Ethi. ex multũ cibum assumere, & frequẽtes labores sustinere, efficiť q̃s fortis. Manifestũ tñ est ꝙ de fortitudine, q̃ est virtus, vel ɔfidentia animi, hic agiť. Hęc tñ fortitudo, aut magis ꝓprie dicẽdo robur
E ad libertatẽ nostrã nõ ptinet. Idõ nõ iuberet hic Deus hoc Iosue, sed robustus accipiť large. i. fortis, vel bene sperãs in periculis, aut q̃buscunq; aduersitatib⁹, & tale est quod Iosue timere poterat. *Tu.n. forte diuides populo huic terram.* Ista est prophetia ſm certã p̃destinationẽ, in qua Deus ꝓmittit Iosue ꝙ ipse diuidet Iudęis terrã ꝓmissionis, in quo plura significat q̃ videať ꝓmittere. nã q̃ terrã diuisurus erat, necesse erat, vt prius terram de manu hostiũ vendicaret deletis eis, & ipse incolumis maneret, atq; populus suus cũ terram diuideret. oĩa ergo bona Deus ꝓmittebat Iosue promittendo, ꝙ terram diuideret. hæc promissio facta extiterat: Deute.3. & 31. atq; 32. sed non fuit facta Iosue in per-

sona sua, sed Deus faciebat promissionem Moysi de Iosue. nunc autem ad magis dandam certitudinem spei Deus promisit ipsi Iosue, & necessaria erat ista ꝓmissio, vt supra declaratum fuit. *Sortes diuides*. Hoc potest poni in modum præcepti, aut in modum prænunciationis. Accipiendo primo modo dat Deus Iosue præceptum, vt terram quam adeptus fuerit, sorte diuidat inter Israelitas, & patet etiam hoc ad Moysen dictum fuisse Nume. 36. cap. & hoc parum est. quia cum iam datum esset hoc præceptum Moysi, sciebat Iosue se obligatum ad obseruationem præcepti huius si superuiueret. non erat ergo hic opus repeti tale præceptum. Alio modo potest intelligi in modum prænunciationis, scilicet, quòd Deus diceret prænuncio tibi, quòd non peribis tu nec populus tuus in manu hostili, sed tu venies ad tale tempus, in quo diuidas terram huic populo sorte. & istud est aliquid valde magnum, scilicet, significare Iosue aliquam magnam lætitiam, scilicet, vt ipse in tanta multitudine hostili superuiueret, & vt omnibus calcatis, & vendicata terra eam populo Hebraico sorte diuideret possidendam. & iste est sensus proprie literæ huius, ita vt non sit præceptum, vt quidam volunt, sed magis ꝓphetica prænunciatio. *Populo huic*. Signat hic Deus Iosue aliud bonum, scilicet, quòd populus ille superuiueret. nam poterat esse, ꝙ Iosue hostes deuinceret, sed populus eius periret, sicut aliquando in historijs factum legitur, vt ipsi victores, aut totaliter, aut maxima ex parte in bello defecerint. vt patet in bello Lacedæmoniorum contra Persas, in quo princeps Leonida gloriosus ait: Prandete hic commilitones mei apud inferos cœnaturi. hi autem omnes, qui cum eo congressi contra Persas sunt, inter occisorum a se hostium globos, & gelatum cruorem lassi corruentes, cum deletis hostibus euadere viuẽtes potuissent, concepto feruore pugnandi defecerunt, vt ait Paulus Orosius libro 2. de Ormesta mundi. nunc autem dicitur de Iudæis, quòd quamquàm ipsi hostium cateruas funderent, tamen non defecerunt, aut minorati sunt. *Terram pro qua iuraui patribus eorum*. Vocat hic Deus patres horum, eos qui fuerunt primi viri clarissimi in hac descendente progenie, quorũ primus fuit Abraham ad quem promissiones factæ sunt, vt patet ad Gala. 3. cap. secundus Isaac, tertius Iacob. hos enim tres Patriarchas computamus, quia patrũ principes extiterunt, vel principales patres. Fuit autem iuramentum istud factum Abrahæ, vt patet Genes. 22. cap. scilicet, per memetipsum iuraui dicit Dominus, quia fecisti rem hanc, & non pepercisti filio tuo vnigenito propter me, benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum, sicut stellas cœli, & velut arenam, quæ est in littore maris, quia obedisti voci meæ, & possidebit semen tuum portas inimicorum suorum. De promissione autem terræ euidentius habetur Genes. 15. scilicet, in die illa pepigit Dominus fœdus cum Abraham dicens. semini tuo dabo terrã hàc a fluuio Aegypti vsque ad fluuium magnum Euphratẽ, &c. Et quamquàm dicas ibi non exprimi iuramentum, satis tamen patet intercessisse iuramentum, quia fuit fœdus initum, sed in fœdere iuramentum interuenit, & omnes validationes pactorum fortes. intelligi ergo datur, quod fuit factum iuramentum.

Victores, aut totaliter, aut ex maxima parte i bello deficiunt.

Et traderem eam illis. Non est sensus, quod Deus iurauit, vt traderet Iudæorum patribus hanc, scilicet, eis, quibus iurauit. nam quamquàm iurauit Deus Abrahæ tradere terram, non tamen ei, sed semini eius, vt patet Genes. decimoquinto capitu. ergo istud relatiuum eis, non refertur ad patres, sed ad antecedens quod intelligitur in illo relatiuo eorum, quod præcessit.

F Confortare igitur, & esto robustus valde, vt custodias, & facias omnem legem, quam præcepit tibi Moyses seruus meus. Ne declines ab ea ad dexteram, vel ad sinistram: vt intelligas cuncta, quæ agis. Non recedat volumen legis huius ab ore tuo, sed meditaberis in eo diebus ac noctibus, vt custodias, & facias omnia, quæ scripta sunt in eo. Tunc diriges viam tuam, & intelliges eam. Ecce præcipio tibi: confor-
G tare, & esto robustus. Noli metuere, & noli timere, quoniam tecum est Dominus Deus tuus in omnibus, ad quæcunque perrexeris.

3. Reg. 2. Supra eo.

Hic ponitur præceptum, & admonitio de lege seruãda. s. ꝙ Iosue obseruaret legem, & qui sub eo erãt. & hoc iubetur ad implendas promissiones factas. intelligitur quippe diuina promissio ꝯditionaliter. s. si illi quibus fit promissio maneant in statu illo, in quo facta fuit promissio: alioquin eis abijcientibus Deum non implet Deus, quæ promisit, vt patet 1. Reg. 2. &
H Hiere. 18. nunc aũt qñ Deus Iosue ista iubebat, non erant inclinati Iudæi ad Deos alienos, sed obseruabãt legem Dei veri. Si igitur manerent in eodem statu, maneret diuina promissio facta ad eos: alioquin minime. & quia per legem in hoc statu mansuri erant, iussit Deus, vt legem obseruarent. Sic aũt factum est, quia toto tpe vitæ Iosue, & seniorum, qui longo tpe post eum vixerunt, non declinauerunt Israelitæ a præceptis Dei, vt patet Iudi. 2. c. & ob hoc mansit ꝓmissio Dei semper in illis hoc tpe. *Confortare*. ſm animi confidentiam. *Et esto robustus valde*. Idest, habeas magnum ꝯstantiæ vigorem non consternatus mẽte. robustus ad corpus pertinebat. sed nõ iubet hoc Deus cum non sit vllatenus in potestate Iosue effici robustum corpore, vel non, sed bene de robore quod ad
I ꝯstantiam pertinet. *Vt custodias omnem legem*. Idest, ad hoc ꝯfortare, vt custodias legem. est. n. necessaria fortitudo animi ad complendum iussa legis. nam lex veteris testamẽti erat quoddam iugum, & valde graue, vt patet Actuũ 15. vbi dixit beatus Petrus hoc esse iugum quod nec ipsi nec patres sui ferre potuissent.

Promissio facta Iudæis fuit conditionalis.

Quare Iosue indigebat confortari, & ad quid. Et duo in prælato requiri, vt bene præsit. *Quæst. XXVII.*

AD subdendum ergo se huic grauitati, & ferendum eam, ꝯfortatione indigebat. potissime, quia ꝯcupiscentia non vrget qñ nõ est lex prohibens. cum vero lex vetans in-
K surrexerit, incipit concupiscentia repugnare. Sic ait Apostolus ad Rom. c. 7. Peccatum non cognoui nisi per legem. nam concupiscentiam nesciebam nisi lex diceret non concupisces. occasione autem accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscẽtiam. sine lege enim peccatum mortuum erat: ego aũt sine lege viuebam aliqñ, sed cum venisset mandatum, peccatum reuixit. ego aũt mortuus sum, & inuentum est mihi mandatũ quod erat ad vitam hoc esse ad mortem. nam peccatũ occasione accepta per mandatum seduxit me, & per illud occidit me. necesse erat igr̃, vt Iosue, qui ista obseruaturus erat quæ tantam ingerebant grauitatem, ꝯfortaretur. Et dicitur, vt custodias omnem legem. i. omnia

præcepta

præcepta legis.s.vt faciens quædam, nō omittas alia:
quoniam oportebat hæc facere,& illa non omittere,
vt patet Matth.23.c. Vnde si aliquod mandatū Iudæi
infringerent cęteris obseruatis, pro illius violatione
perirent, quia delinquens in vno factus est omnium
reus, vt patet extra de regu. iur. in regula deflear peccator.
Et dr̄ custodite Iosue legem, non ꝙ ipse solum
in persona sua custodiat, sed etiam ꝙ cęteros ad custodiendum
inducat,& cogat. Hoc.n.prælatorum est,q
coercendi vim habent. Et ad hoc requiritur maior
animi vigor q̄ si quis in seipso solum legem obseruare
debeat. Aliqui namq; sunt, qui bene viuunt, sed nō
bene præsint, qm̄ aut remissi circa subditos sunt, vel
rubore, aut animi inconstantia, & impotentia resoluuntur.
Hi autem sine culpa graui non sunt, qm̄ prælatorum
status non solum in se vitę puritatem exigit,
sed etiam in alijs rectitudinem dirigentis disciplinæ.
sic patet Eze.in c.3.s.fili hominis speculatorē dedi te
domui Israel,& ex ore meo audies verba & annūciabis
eis. si dicente me ad impium morte morieris, non
annunciaueris ei: nec locutus fueris, vt auertatur a via
sua impia, & viuat. ipse impius in iniquitate sua morietur.
sanguinem autem eius de manu tua requirā.
ita.n.prælati pro alienis, sicut pro suis tenentur: atque
pro peccatis alienis interdum moriuntur, sicut patet
de sacerdote Heli, qui in se iustus & sanctus erat, quia
tñ filiorum suorum peccatum graue non corripuit,
perijt ipse,& tota domus eius, vt patet 1.Reg.cap.4.de
hoc ēt extra de symonia.in c.licet Heli. Adhuc aūt ad
tenendum istam disciplinæ rectitudinem inflexam,
maiori virtute & robore prælati indigent,& animi vigore,
quam vt ipsi in se solum bene viuant. ꝯfortari ergo
valde Iosue debebat, vt tātam populi numerosam
multitudinem sibi subiectam ad obseruantiam legis
plenariam induceret, atque compelleret. Dr̄ hic. *Vt
custodias & facias omnem legem*. Custodire ad animum
pertinet.s.vt mente propositum teneas semper seruandi
legem,& cogites qūo obserues, vt infra patet.
facere ad executionem pertinet. s.vt legem Dei apud
se semper cogitet, & in ea explenda se exerceat, quia
neutrum sine altero sufficit. *Quam præcepit tibi Moyses
seruus meus*. Aliquis dicit hoc intelligi de aliquibus pręceptis
specialibus, quæ dedisset Moyses Iosue de dirigendo
Israelitas, vel de diuidendo eis terram. nam dr̄
hoc datum ipsi Iosue. de alia tñ lege, quę est Moysi,
dicendum est, quòd non solum fuit data a Moyse
Iosue, sed etiam cęteris Israelitis.

*An hæc lex fuerit aliqua specialis data Iosue a Moyse.
Quæst. XXVIII.*

SCIENDVM est, ꝙ intelligitur de tota lege
Mosaica, quæ data fuit Israeli. quod patet, quia
dr̄, vt custodias & facias omnem legem. Si tñ
diceretur de quibusdam specialibꝰ pręceptis,
non diceretur, vt custodias omnem legem. Itē patet
debere intelligi de lege, quā dedit Moyses toti Israel,
qa dr̄ ĩ.non recedat volumen legis huius de ore tuo,
sed meditaberis in eo. sed nō vocarcī volumē legis si
essent aliqua ꝑcepta data Iosue a Moyse, qa illa nō facerent
volumen, potissime, quia dixit volumen legis
huius. Dicendum igitur est, ꝙ hoc volumen intelligitur
de lege tota quam dedit Moyses ex parte Dei Israeli
obseruandam, & principaliter pro Deuteronomio,
in quo ꝯtinentur præcepta totius legis recollecta
in vnum. *Quam præcepit tibi Moyses*. Non est sensus,
ꝙ Moyses hāc legem soli Iosue mandauerit, qm̄ toti
Israeli mandauit, siue intelligatur de lege, quæ hr̄ in
Exodo,& Leuitico, atq; Numero, siue de lege, quę hr̄
in Deutero. nam lex, quæ hr̄ in primis tribus libris ad
totum Israelem data est, vt patet ex tenore cuiuslibet

A legis earum. nam fit in eis mentio de filijs Israel,& de
aduenis. De lege, quæ hr̄ in Deuteron. patet ꝙ fuerit
data omnibus Israelitis. nam omnes personaliter fuerunt
congregati ad audiēdam eam, siue Israelitę, siue
aduenæ, præter eos, qui cędebant ligna, & comportabant
aquas, vt patet Deute.29.c. sed dr̄, ꝙ data fuit ista
lex Iosue, qui ꝗuentlibet de Israelitis specialiter obligabat,
& omnes gñaliter. *Moyses seruus meus*. Non dedit
eam Moyses quasi ipse eam dictauerit, quoniam
nihil ipse dictabat cum non haberet potestatem condendi
legem, sed Deus condebat, & Moyses ferebat
leges ad populum, quas ei Deus dedisset. nam Deus
per se non loquebatur Israelitis, sed mandabat Moysi
vt perferret ad eos leges, quas ab eo audiebat, vt pa-
B tet ex processu 4.librorum Pentateuchi. nunquam
enim Deus per se Israelitis leges tulit nisi decalogum
præceptorum in monte Synai, vt patet Exo.20.&
Deutero.4.& 5.cap. Iudæi autem ibi rogauerunt, vt
non loqueretur eis Deus, sed Moyses, ne morerentr̄,
vt patet in eisdem cap. Et ob hoc Deus dedit prophetam
intermedium Moysen,& tangitur hoc Deuter.18.
Causa autem quare Deus per se, siue per Angelum
nihil nisi decalogum protulerit: declarata est
Exo.20.capit. Ecce Deus vocat hic Moysen seruum
suum. ex quo videtur ꝙ ipse erat in vita æterna in spe
certa. nam si damnatus foret, non vocaret eum seruū
suum, quia veraciter seruus non esset. Deus tñ non
perhibet testimonium falsitati. *Nec declines ab ea ad
dexteram neque ad sinistram*. Idest, nullo modo decli-
C nes a lege Dei. sed quicqd iubet facito. & est iste modus
loquendi vulgaris. nam rectum est inter dextrum
& sinistrum. cum autem tenditur in dextrum, vel in
sinistrum, relinquitur medium rectitudinis. & quia
non potest variari in aliquid alterum nisi in hoc, dicitē
nec in dexteram, nec sinistram. Aliter potest accipi,
quia per dexteram prospera vel bona designantur, ꝑ
sinistram vero mala. & est sensus non declines vllo
modo a lege siue faciendo aliquid quod videatur tibi
melius q̄ lex quod vocatur dextrum. i. bonum. nec faciendo
aliquid quod manifeste malum videatur, tñ
illud facias ex passione, vel malitia, & hoc vocatur sinistrum
legi. nam neque licet addi aliquid super legē
quod alicui videretr̄ bñ factum, neq; detrahere ex his,
D quæ lex iubet, quę viderentr̄ manifeste mala. sic patet
Deuter.4.ca.s.non addetis ad verbum quod vobis
loquor, nec auferetis ab eo. sic quoq; patet Deutero.
12.c.s.quod præcipio tibi hoc tm̄ facito Dño. nec addas
quicquam nec minuas. Pōt etiam hoc accipi inō
quo comparantur vitia ad virtutem. nam virtutes iuxta
Aristo.2.Ethic. media quædam sunt. vitia aūt sunt
extrema, & medium quod est æquale & rectum bonum
est. supra aūt & ĩ. sunt tanquam dextrum & sinistrū,
& ista declinant a medio virtutis,& mala sunt.
Vt intelligas cuncta quæ agis. Idest, vt intelligas qūo cuncta,
quæ agis sunt bene facta. vel vt intelligas an ea, q̄
agis bona, vel mala sint. actus enim nostri habent bonitatem,
vel malitiam s̄m operationē suam ad regu-
E lam rectitudinis mensurantem in bono & malo. est
enim lex regula directiua actuum humanorum. s̄m
ergo ꝙ actus nostri ꝯformantur regulæ, quæ est lex
diuina: intelligimus eos esse bonos: s̄m aūt ꝙ deuiant
ab illa regula, scimus eos deuiare a bono: ideo per legem
intelligemus. Adempta aūt lege diuina data, vel
humana, vel ꝯformitate ad legē naturalē, q̄ est ĩ principijs
rōnis practicę s̄m quā gentes, q̄ legē nō hñt naturaliter
ea, q̄ legis sunt faciunt, vt patet ad Rom.c.2.
nō erit aliquid s̄m quod appareat, actus humanos esse
bonos, vel malos. habet.n.se sic lex ad actus nostros,
sicut principia in speculatiuis ad ꝯclusiones, & cunctas
veritates. cum.n. aliqua propositio ꝯsonat prin-

cipijs rationis speculatiuę nobis innatis, iudicamus illam esse veram. si vero dissonet, iudicamus eam esse falsam. & ideo sicut cognitio speculatiua vocatur sapientia, ita cognitio diuinarum legum sapiētia appellatur, vt patet Deute. 4. ca. s. hæc est sapientia vestra, & intellectus coram populis, vt audientes vniuersi præcepta hæc dicant: ecce populus sapiens, & intelligēs.

Non recedas volumen legis huius de ore tuo. Idest, nunquam cesses recitare, & ruminare præcepta legis huius, vt mente illa teneas ad faciendum ea. Et dicit non recedat de ore. i. de corde. nam non erat opus, ꝙ Iosue vel quisquā de Israelitis ista recitaret, sed ꝙ recogitaret penes se & legeret. quod patet ex sequētibus. s. sed meditaberis in eo diebus ac noctibus. & hoc ponitur hic tanquam aduersatiuum, & tamen meditari dieb' ac noctibus non est aduersatiuum huius, quod est cadere volumen de ore, sed cadere de corde. Intelligit autem hoc volumen de volumine quod est Pentateuchus, in quo sunt omnia præcepta legis, & in hoc meditari debebat Iosue. Vel magis accipitur volumē pro Deuteronomio: in hoc. n. erat tota lex repetita & explanata, quantum attinebat ad omnes de populo. Ideo Moyses compilauit, & recitauit coram tota multitudine, quando moriturus erat, vt patet Deuter. 1. c. & c. 29. Et maxime ꝯuenit hoc in Iosue, quia ipse erat princeps totius huius gentis: & ad principes pertinebat scire Deuteronomium, vt scirent dirigere subditos in iustitia, vt patet Deutero. 17. c. vbi dicitur de regibus, quòd haberent Deuteronomium apud se. s. postquam aūt sederit in solio regni sui describet sibi Deuteronomium legis huius, accipiens exēplar a sacerdotibus Leuitici generis, & habebit secum, legatque illud omnibus diebus vitæ suæ, vt discat timere Dominum Deum suum, & custodiat verba, ac cæremonias eius. Et non solum reges, & principes hēre debebant Deuteronomium, sed ēt iubebāt, vt popularibus legerēt Deuter. de septennio in septennium in anno remissionis, qñ congregabantur omnes in locū Sanctuarij in festo tabernaculorum, vt patet Deuter. 31. c. s. præcepitq; eis dicens. post septem annos remissionis in solennitate tabernaculorum, ꝯuenientibus cunctis filijs Israel, vt appareant in ꝯspectu Dñi in loco quem elegerit, leges verba legis huius coram omni Israel audientibus eis tàm viris, q̃ mulieribus. Videbatur namq; ꝙ Deuteronomius solus necessarius esset ad cōem statum popularium: ad statum aūt sacerdotum preter hoc erat necessarius Leuiticus, quia ibi oēs eorum cæremoniæ ꝯtinentur.

Deuteronomius quare erat magis necessari' Iudæis quàm tota lex.

Sed meditaberis in eo diebus ac noctibus. Ista dicuntur ad signandum magnā attentionem, quam habere debebant Israelitæ circa legem. non tñ tanta erat necessaria, nec possibilis. s. vt tota die ac nocte ꝯsiderarent circa legem Dei, quia tunc non vacaret eis tempus ad vllam actionem. sed similiter ista accipienda sunt. s. ꝙ frequenter Iudæi imaginari debebant circa legem, siue per diem, siue per noctem, & similis mod' habeē Deute. c. 6. l. eritq; verba hæc quæ ego præcipio tibi hodie in corde tuo, & narrabis ea filijs tuis, & meditaberis ea sedēs in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens atq; consurgens, eruntque & mouebuntur inter oculos tuos: scribes ea in limina, & ostijs dom' tuæ. Sufficiebat enim tantum in his considerare, vt homo non ignoraret legem, & memoria quasi assidua horum non permitteret cogitantem errare contra legem Dei.

Vt custodias ea, & facias omnia quæ scripta sunt in eo. Cogitatio assidua legis ad nihil aliud prodest, nisi vt secundum eam faciamus, quoniam lex non est propter intelligere, sed propter agere, cum sit mensura, & regula humanarum actionum.

F *Ad quid prodest cogitatio assidua legis & sanctarum Scripturarum. Et de vario modo scientiæ circa agibilia.*

Quæst. XXIX.

ET dicitur ista ꝯsideratio esse dupliciter ad custodiendum, & faciendum omnia, quæ in lege scripta sunt. Primo modo tollendo ignorantiam. nam si quis ignoraret quid lege iubeatur, aut quid caueatur, nesciet quid agendum, aut fugiendum sit, nec faciet. cum vero meditationem assiduam in lege habuerit, non poterit ignorare quid lege iubeatur, vel caueatur. Alio modo proficiebat meditatio quasi ꝯtinua ad faciendum ea, quę in lege ꝯtinentur. nam q̃q̃ aliquis plene nosset quid in lege

G vetaretur, aut iuberetur, si illud nō ꝯsideraret actualiter, sed solum cognosceret secundum habitum, bene posset facere ꝯtrium, quia habitus nō repugnat actui: sed actus actum impedit, & ei repugnat. Et q̃q̃ aliqs cognoscat bonum śm habitum, pōt iudicare malum actualiter: si tñ bonum cogitauerit, & iudicauerit, nequibit malum iudicare. Sic. n. distinguit Arist. 7. Ethi. tractans de syllogismo incontinentis. s. q̃uo sciens decipiatur. & ponit aliquas distinctiones. s. ꝙ aliqui habent scientiam impeditam, sicut dormientes & vinolenti. Alij habent eam non impeditam, vt sobrij vigilantes. Item quoddam est scire śm propositionem vniuersalem: aliud est scire śm propositionem parti-

H cularem. qui scit bonum in vniuersali tātū, pōt errare. qui aūt cognoscit, & iudicat bonum in particulari, non pōt errare. Item quoddam scire est śm habitū, & aliud śm actum. scientes bonum śm habitum contingit errare iudicando. scientes autem śm actum, errare impossibile est. Sic ergo est in proposito. nam ēt si quis sciat legem Dei śm habitum, vtilis valde est frequens cogitatio in illa. nam dato ꝙ sciat eā, si tñ actualiter non ꝯsideret, falli ꝯtinget faciliter. si verò meditatio frequens sit, non ꝯtinget sic faciliter errare. & ob hoc valde laudatur in sacra Scriptura assidua meditatio in lege Dei sic patet Psalm. 1. vbi vir beatus designatur, & dicitur. si in lege eius meditabitur die ac nocte. Ex hoc autem nimis falli eos patet, qui cū viri sapientes circa sacras Scripturas sint, sermones

I verborum Dei a prædicantibus audire contemnunt, dicentes se hæc præcognouisse, quæ a prædicantibus audituri sunt. nam non est sola vtilitas prædicationis, vt nescientes erudiantur, sed & adhuc potissima est, vt scientes śm habitum tepidum, audito verbo Dei ad feruorem quendam redeant: & meditatio ex nouo auditu eos firmiores ad resistendum vitijs efficiat, q forte śm habitū cognoscentes tentationi succubituri erant.

Vtilitas prædicationis etiam in viris doctis.

Vt custodias, & facias, quæ in eo scripta sunt. Custodire & facere possunt ad idem pertinere, vt ex modo vulgaris locutionis fit: ita vt nihil importet alterum super alterum. Alio modo dici potest, ꝙ custodire pertinet ad præcepta negatiua, & facere ad affirmatiua. Negatiua quippe vetant, & in his cauendum est

K ne ꝯ inhibitionem agamus, & hoc est custodire nos ab agendo. facere ad affirmatiua pertinet, quia actionem quandā dicunt, & vtraq; Deus teneri volebat. Alio mō distinguunt, quia custodire pertinet ad mētem. s. vt præcepta teneantur in mente. s. ꝙ ea facere proponamus, & facere pertinet ad opus. s. ꝙ ea in opere compleamus. *Tunc diriges viam tuam.* Idest, cum tenueris in mente volumen legis. s. Deuteronomij meditans die ac nocte diriges viā tuā. i. erunt oēs operationes tuę bene se habentes. vocatur via hominis ipsa eius operatio, & dicitur ista via directa quando operationes śm legem Dei componuntur. operationes enim rectæ via dici debent. nam sicut ambulans antequā ambulet nihil de seipso manifestat, postea verò

via

via eum manifestat, ita operatio operantem prodit. A nam nihil de nobis constat nisi per operationẽ, quia quod non agẽtes, in potentia sumus, hoc actus annunciat, vt ait Aristo. ethi. lib. 9. Ista via directa esse dicitur, quia secundum leges regulatur. Dicitur enim via alicuius recta, si rectè tendat illuc quo ambulans peruenire intendit, si vero non perducat illuc, non est via sed deuium quoddam. Ita operationes cum se habeant respectu illius, sicut rectæ vel non rectæ, cum illuc perueniunt dicuntur directæ, vel non directæ. finis autem operationis nostræ est fęlicitas, quæ est in Deo. illa igitur est cõueniens, vel recta operatio qua in Deum rectè tendimus. tales autem sunt omnes, quæ per legem eius regulantur. *Et intelliges eam.* Idest B cum feceris ista obseruans mandata legis cognosces viam tuam, scilicet, qualis sit an recta, vel distorta. vel intelliges qualiter ad rectitudinem viam tuam perducere possis, etiam si recta non sit. *Ecce præcepio tibi confortare.* Repetuntur hic admonitiones, scilicet, quod Iosue confortaretur. & est sensus confortare, idest habe fiduciam non succumbendi hostibus, vel non deficiendi ab omnibus, quæ tibi dicta sunt. & hoc, quia ego præcipio tibi, quasi dicat, quia ego præcipio tibi, quod confortetis dans fiduciam de promissis cõfortari debes certissime sperando, quæ dicta sunt. *Et esto robustus.* Ad animi fiduciam pertinet non ad corporis robur, quia non erat hoc in potestate Iosue, ita vt Deus admoneret vt acciperet robur.

Et ponuntur ista duo, quia confortare signat acceptionem. & robustum esse signat permanentiam. & C est sensus, quod Iosue, qui tunc illis tunc timebat, robur acciperet, quod erat confortari, & maneret postea in eo istud robur, quod erat esse robustum. *Noli metuere, & noli timere.* Scilicet, non timeas, quod succumbes hostibus. vel non timeas, quod ego te deleiam, propter aliquod peccatum, sicut Moyses impeditus est ne transiret Iordanẽ. sed certissime omnia fient, quæ tibi prædicta sunt, scilicet, quòd tu diuides terram sorte. & ponuntur ista duo ad signandum maiorem certitudinem, & magis mouendum, sicut supra dicebatur, non dimittam te, nec derelinquam te. Alio modo accipi potest, quòd ista duo significent diuersa. s. quòd timere significet timorem quẽcunque, & metuere significet maiorem timorem, scilicet, quod nullũ D timorem haberet magnum, vel paruum. sicut differentia est inter timere, & tremere. quia timere simplicem notat pauorem. tremere autem est valido timore concuti, ita vt tota corporis statura moueatur.

In quo differũt timere, & tremere.

Et patet, quòd ponatur inter ista verba differentia. quia Deuterono. 31. vbi ponitur ista commonitio facta a Deo Iosue mediante Moyse dicitur, noli timere: nec paueas. est enim pauere magis quàm timere. quia timere dicit minimum gradum. pauere autem pertinet ad aliquantam corporis mutationem. Et ad populum ponitur eadem commonitio. & dicitur ibidem viriliter agite, & confortamini, nolite timere, nec paueatis ante conspectum eorum. *Quia tecum est Dominus Deus tuus.* Idest Deus adiuuat te, & tunc nul- E lus aduersum te poterit præualere, quoniam si Deus pro nobis, quis contra nos? vt patet ad Ro. 9. cap. *In omnibus ad quacumque perrexeris.* Idest Deus te adiuuabit in omnibus, quæ facere tentaueris, ita quòd in nullo eorum succumbas, sed prosperentur opera tua.

Pręcepitque Iosue principibus populi dicens. Transite per medium castrorum, & imperate populo, ac dicite. Præparate vobis cibaria, quoniam post diem tertium trá- A sibitis ad possidendam terram, quam Dominus Deus noster daturus est nobis.

· Hic ponitur secundum principale huius cap. scilicet, mandati diuini executio, & erat hic executio quãtum ad duas partes. Primo quantum ad totum populum. Secundo quantum ad duas tribus, & dimidiã solum ibi. *Rubenitis quoque.* Circa primum ponitur pręceptum quantum ad totum populum, vt disponat se ad recedendum de mansione illa: Et ex hoc patet quod supra dicebatur, scilicet, quòd locutio, quæ facta fuit ad Iosue a Domino, facta fuit mortuo Moyse, & facto planctu perfectè. nam cum Deus locutus B fuit Iosue subiungitur hic, quòd ipse mãdauerit omnibus Israelitis, quòd se pararent ad recedendum de loco illo, & recesserunt. & tamen recessus eorum fuit completo planctu pro Moyse. nã finiti sunt dies plangentium Moysen in Belsethim, vt patet Deutero. 34. cap. & tamen si quando datum est mandatum, & ista fiebant, non essent completi, recessissent Israelitæ de loco planctus pro Moyse ante finitum planctum. dicendum est ergo, quod locutio ad Iosue facta fuit post finitum planctum pro Moyse, & omnia, quæ sequunt. *Pracepitque Iosue.* Immediate, vt Deus dixit Iosue, quod transiret Iordanem, ipse dedit mandatum, quod omnes se pararent ad transeundum. *Principibus populi dicens.* Qõ. 4.

C *Qui vocentur principes populi modi quattuor assignantur. Quæst. XXX.*

POSSVNT hic vocari principes populi iudices constituti a Moyse per manum Ietro soceri sui, scilicet, decani, quinquagenarij, centuriones, & tribuni, vt patet Exo. 18. cap. totus quippe populus in his diuisus erat, & isti principabantur, quia dirimebant litigia, & ad horum imperiũ cęteri expectabant. Alio modo dici potest, quòd vocentur hic principes illi, qui vocabantur ad consilium cum aliqua facienda forent: nam inter Iudæos erant viri proceres, & prudentes, & nominatim vocabãtur ad consilium cum quid agendum foret. sic patet Nume. 16. cap. cum dicitur, alij quoque filij Israel ducẽti D quinquaginta viri proceres synagogæ, qui tempore consilij per nomina vocabantur, & quia inter istos deliberabatur de rebus magnis, poterãt isti vocari principes populi, sicut rectores ciuitatum principes vocarique sunt. Alio modo vocantur principes populi, & conuenientius principes tribuum. s. quia in qualibet tribu erat vnus princeps, qui veniebat directè a capite illius tribus per lineam primogenitorum, & isti erant honoratiores viri in tota tribu. de his patet Nume. 1. cap. vbi ponuntur 12. principes 12. tribuum, & hi cum Moyse fecerunt numerationem bellatorum, de qua ibi dicitur. Vocantur etiam isti principes, & erant excellentissimi in tota plebe. nam in dedicatione tabernaculi obtulerũt in 12. diebus quilibet in die E sua munera specialia, & non agitur de reliqua plebe, sed de istis tanquam de illustribus personis. & ad imperium istorum mouebãtur reliqui de tribubus suis, & cognationibus suis. Alio modo adhuc strictius possunt vocari principes populi ipsi, qui erant principes vexillorum: nam erant castra Israelitarum in deserto disposita per quadrum. s. in 4. partes, & inter eas erat Sanctuarium. & erant sub 4. vexillis. s. sub vexillo tribus Iuda erat ipsa tribus Iuda, & duæ alię tribus. Et sub vexillo Ruben ipsamet tribus, & aliæ duæ. Et sub vexillo Ephraim ipsamet trib' & aliæ duæ. Et sub vexillo Dan, ipsamet tribus, & aliæ duæ, vt patet Nume. 2. cap. quia ergo erãt hic 4. principes vexillorum,

essent

essent 4. principes specialiter in tota plebe Iudæorū, qui præsidebant super principes etiam aliarū tribuū. Cōclusio. & hos faceret vocari Iosue. Et sic videtur, quòd principes populi vocentur hic aliquo horum duorū modorum postremorum. vocauit autem eos Iosue, eo quòd debebant omnes Israelitæ se parare ad transeundum, vt isti notificarent in tribubus suis facientes præconizari. *Transite per medium castrorum.* Iste transitus erat clamando voce præconis, vt audirent cuncti qui cessuri erant de loco illo ad transeundum Iordanem. & non est sensus, quòd Iosue mandaret ista principibus, scilicet, vt ipsi transirent per media castra, & ista clamarent, quia vilissimum officium præconis est, sed quòd ipsi mandarent cuilibet in sua tribu alicui, vt transiret per totam tribum clamans, quòd pararēt se ad recedendum vsq; in dies tres, & sic breuiter sciri posset per omnia castra. *Transite per medium castrorum.* Medium signat hic interpositionem, scilicet, quod oia, quæ erant intra terminos castrorū, vocarent medium castrorum. nam si per medium castrorum, accipiendo medium secundum æque distantiā clamādum foret, rari audirent. sed per partes omnes castrorum transitus fieri debebat, vt omnes audirent.

Et imperate populo, & dicet. Idest faciatis, vt præcones imperent populo, & dicant, quę sequuntur, scilicet præparate vobis cibaria. hoc autem præcones imperabāt, non quidem ex seipsis imperatiue loquentes, sed dicentes hęc mandat Iosue dux noster, vt omnes parent cibaria, quia post tres dies transire debemus Iordanem. *Præparate vobis cibaria.* Mandauit parari cibaria, quia in expeditione bellica non est facile parari cibos: ideo ante parandi sunt.

Qui cibi erant quos præcepit Iosue parare Israelitis, cum transituri essent Iordanem. *Quæst.* XXXI.

QVAERET aliquis, quę cibaria essent ista: an esset manna. Et dicendum est, non posse esse manna, quoniam manna dato, quòd colligeretur, non posset conseruari per aliquot dies, sed scaturiebat vermibus, nisi cum colligebatur sexto die pro sabbato, cum non liceret colligi in sabbato, quia tunc duobus diebus manebat. sed hic pro pluribus diebus iubentur parari cibaria. de hoc Exodi 16.

Item quamquàm manna posset per multos dies conseruari, ita quod non scaturiret vermibus: tamen superfluum erat illud pro multis diebus colligi, quia quolibet die cadebat in campo extra castra: ideo quotidie colligere possent sine labore non facientes parationem vllam.

An ob id parare debebant cibos, quòd Manna iam defecerat. *Quæst.* XXXII.

SED adhuc aliquis obijciet, quòd manna iam non erat, sed alij cibi. quia accesserant Israelitę ad terminos terræ Chanaan. & de istis parare possent, & iubebantur. Respondendum est K esse falsum, quoniam nondum cessauerat manna, nec cessauit immediate post transitum Iordanis. sed in die 15. mensis primi anni 41. ab exitu de Aegypto cū transissent Iordanem, & facerent phase in Galgalis in campestribus Iericho. die 15. comederunt panes azymos, & tunc cessauit manna cum comedit populus de panibus, & polenta anni illius in terra Chanaan, vt patet infra 5. cap. cum dicitur, & fecerunt phase decima quarta die mensis ad vesperum in campestribus Iericho, & comederunt de frugibus terræ die altero azymorum panes, & polētam eiusdem anni, defecit- (Qñ cessauit māna.)

F que manna postquam comederunt de frugibus præsentis anni in terra Chanaan. Ergo ante trāsitum Iordanis quando Iosue ista dici iubebat, nondum cessauerat manna.

An Israelitæ pararent cibos de manna in crastinum. *Quæst.* XXXIII.

SED adhuc dicet aliquis, quòd Israelitæ parabant cibos de manna, quia quidam comedebant manna simpliciter sumptum. & in his paratio nulla necessaria erat nec fiebat. alij autem coquebant in ollis densantes in formam tortularum, vt patet Nume. 11. ca. cum dicitur, circuibatque popul', G & colligens illud frāgebat mola, siue terebat in mortario coquens in olla faciens ex eo tortulas, saporis quasi panis oleati. Et de hoc diceretur, quòd quamquàm manna simpliciter sumptum in cibos parationem nullam suscipiebat: tamen illud quod coquebatur in olla indigebat paratione, & pro hoc instrueretur populus, vt pararet sibi cibos.

Rñdendum est non posse stare: nam poterant Iudęi colligere quotidie, pro quolibet capite gomor vnū', & illa mensura sufficiebat pro quolibet die, ita quòd qualibet die comedere posset. & nullus est, qui vltra hoc cibos expeteret. & siquis conaretur plus accipere, magis nō hēbat, vt patet Exo. 16. c. ergo quāquàm Iudęi parare vellent cibos de manna pro alijs diebus, non possent accipere illud. Amplius autem quoniā, H & si acciperent possent de manna quantum vellent, nō non posset illud manere ad aliquot dies. sed in eo die quo sumebatur comedi debebat, alioquin vermibus scaturiret, vt patet Exo. 16. non poterat ergo vllatenus hoc intelligi de manna, sed de quibusdam alijs cibis.

An, vt Iudæi in deserto præter panem, & manna interdum alios cibos habebant, ita & hic possent habere. *Quæst.* XXXIIII.

CONSIDERANDVM autem est, quòd q̄q̄ Iudæi in deserto panem hr̄e non possent, poterant tñ habere quosdam alios cibos, de carnibus. n. patet, qm̄ pecora multa de Aegypto eduxerunt, vt patet Exo. 12. Et nunc ante exitum I de deserto quidā eorū valde multa pecora habebāt, vt patet de tribu Rubē, & Gad, & dimidia tribu Manasse. & propter hoc petierunt terram duorū regum Amorrhęorū. I. Og, & Sehon, sibi dari añ transitū Iordanis, vt patet Nu. 32. Alios quoque cibos interdū hēbant, vt patet cū transierunt Israelitæ per terram Moabitarū, qui habitabāt in Ar, & p terrā Idumęorū, vt patet Deut. 2. cibos emerūt ab eis pecunia, & comederūt, & aquā emptā hauriebāt, & bibebāt, & postea sequitur in eo. c. quō vendiderint eis cibos. sed non pt̄ intelligi de māna, quia illi non hēbant māna in ptāte, sua, vt possent vendere Iudæis, sed de alijs cibis. Similes cibos poterāt hic hr̄e Hebręi, siue de cambius, siue alia ū reiū, & de his dr̄ hic, qđ pararēt ad recedēdum.

An Iudæi nunc hic ab aliquibus gentibus reciperent cibos. *Quæst.* XXXV.

FORTE adhuc aliquis dicet, quòd Iudæi ab aliquibus gentibus nunc recipiebant cibos emptos, & de his dicitur, quòd pararent.

Respondendum est nō posse stare, quia nūc Iudęi non habebant aliquam gentem eis confęderatam, quę eis cibos daret, omnes quippe eis obuię erāt, & timebant eos de solis enim Moabitis, & Idumæis legitur, quòd eis cibos darent, & non aliæ gentes.

Sed

Sed adhuc quisquam diceret, quòd Moabitæ darent nunc sibi cibos venditos, qui i erant proxi :qui terræ Idumæorum: immo duæ mansiones dicebantur esse in terra Idumæorum, scilicet, vna in campestrib⁹ Moab, & aliæ in planioribus locis terræ Moab circa Iordanem, vt patet Nume. 32. cap. in catalogo mansionum. A

Solutio. Respondendum est, quòd nunc non recipiebant Israelitæ cibos a Moabitis, quia solum receperant ab eis cibos quando transierant per ciuitatē nomine Ar. vt patet Deuterono. cap. 2. cum dicitur, quòd Idumæi, & Moabitæ, qui morantur in Ar, dederunt viam Israelitis, & cibos venditos. sed Ar est ciuitas quædam in principio terræ Moab, vt patet Nume. 21. & Deuterono. 2. cap. dicitur, tu transibis hodie terminos Moab vrbem nomine Ar, & accedes in vicinia filiorum Ammon. postea vero ingressi sunt Israelitæ terram duorum regum Amorrhæorum, & nunc vltimo circa Iordanem accesserūt ad terram Moab. tamen Moabitæ non darent eis cibos quum potius excluderent eos, quia adduxerant cōtra eos Balaā ariolum filium Beor ad maledicendum illos, vt patet Nume. 22. & Deuterono. 23. non ergo poterant habere nunc cibos ab aliqua gente. sed ipsi poterant parare de carnibus, siue de alijs cōdimentis varijs, quę homines facere solent. B

Nec posset etiam dici, quòd in loco illo iam essent fruges, & Iudæi comedere possent. Respondendum est, quòd cum Iudæi transierunt, & delebant terram duorum regum Amorrhæorum, poterāt inde habere aliquos cibos de his, quæ habebant ad vitam ipsi Amorrhæi: non tamen possent habere panes, vel polentam de nouis frugibus anni illius, quia nondum fruges aliquæ ad maturitatem peruenerunt. nā quando Iudæi Iordanem transierunt, erat decima dies mēsis primi anni 41. vt patet infra 4. cap. & tunc est mensis martius, in quo in terra Chanaan incipit habere fruges primas aliqualiter venientes ad maturitatem. & vocatur iste mensis nouarū frugum, vt patet Exo. 23. & Deuteronom. 16. tunc enim Israelitæ exierunt de Aegypto, & dicebantur exire mense nouarū frugum. ergo tempore præcedente, scilicet, in mense 11. & 12. quando erant in vltima mansione deserti in cāpestribus, & planioribus locis terræ Moab circa Iordanem, nondum erant fruges maturæ ad cibum, sed forte nullæ erant. Cum autem transierunt Iordanē stantes in Galgalis vsque ad diem 14. mensis primi ad vesperum, inceperunt comedere sequenti die 15. panes, & polentam de nouis frugibus, vt patet infra 5. cap. & sic videtur, quòd ante hoc habere non poterāt nouas fruges in terra regum Amorrhæorum. C

Sed dicendum est, quòd in terra regum Amorrhæorum Iudæi inuenerunt cibaria. manifestum est enim, quòd illę gentes sine cibis nō erant, & quia velociter deletæ sunt, manebant cibi earum nondum consumpti, & possent illos accipere Iudæi tam in panibus quàm in carnibus, & cęteris rebus: potissime, quia manerent veteres fruges, & farina, de quibus poterant ali. D

Respondebit adhuc quisquam ad hoc, quòd quāquàm ista manerent: tamen non licebat Iudæis accipere hæc de gentilibus, quia immunda computarentur. E

Sed hoc stare nequit, quia Israelitæ susceperunt cibos a Moabitis, qui morabantur in Ar, & ab Idumæis, vt patet Deuteronom. secundo capitu. & tamen isti erant gentiles. ergo poterant recipere ab Amorrhæis.

An Hebræis non liceret accipere cibos ab Amorrhæis. Quæst. XXXVI. A

AD hoc forte quisquam respondebit, quòd licebat Iudæis accipere cibos de manu Idumæorum, & Moabitarum, & non de manu Amorrhæorum, quia Amorrhæi erant de gentilibus illis cū quibus nullū fœdus habituri erant, sed deleturi illos. Idumæi erant fratres eorum: Moabitæ autem etiam descendebant ex eodem genere propter Abraham. & iusserat Deus, vt his populis nō nocerent, vt patet Deuteronom. 2. cap.

Respondendum, quòd nō tenet positio istorum. nam sicut licebat Israelitis accipere ab Idumæis cibos, ita licebat de manu omnium aliorum gentiliū, quia omnes erant idolatræ, nec valet assignata ratio diuersitatis, quia Iudæi accepissent cibos libenter ab Amorrhæis si ipsi darent, immo petierunt ab eis, vt patet Deuteronom. 2. & Nume. 21. cum dicitur transibimus per terram tuam, publica gradiemur via, non declinabimus ad dexteram, neque ad sinistram, alimenta precio vende nobis, vt vescamur, aquam pecunia tribue. Ergo licebat Israelitis accipere alimenta ab Amorrhæis, sicut à cęteris gentibus. Ideo cum eis interfectis manerent in domibus suis multa cibaria, haberent inde gentes Iudæorū sustentationē pro multis diebus, potissime in fanna, & frumento, quæ haberēt Amorrhæi recondita pro anno sequenti. B

Item, quia dato, quod non liceret Iudæis accipere de cibis gentilium, verum esset hoc de cibis cōfectis, quæ vocantur pulmenta, poterant tamen de alijs cibis, quæ a natura sunt, vel sine humana confectione. sicut de fructibus, & de animalibus viuentibus, & de farina, & frumento. Hanc differentiam Iudæi, qui primarum legum sectatores sibi videntur, ad cibos nostros obseruant. ideo omnia alia acciperent Iudæi de manu Amorrhæorum. C

Dicendum ergo videtur, quòd Iudæi de rebus inuentis in domibus Amorrhęorum asportauerunt vniuersa, quæ poterant ad cibos. & de his sibi cibi parandi nunc erant, vt si deberent fruges terere, vel farinam in panes formare, egebant enim paratione: ideo dati sunt tres dies ad parandum. D

An Hebræi comederint in terra Amorrhæorum de cibarijs eorum. Quæst. XXXVII.

SED adhuc aliquis arguet, quòd non comederint Iudæi talia in terra Amorrhęorum. Nam si talia comedissent, deficeret eis manna, sed non defecit. ergo nōn comederunt. quòd autem non defecerit, patet quia non defecit vsque post transitum Iordanis die 15. mensis primi, vt patet infra cap. 5. Quòd autem defecisset, si comederent de frugibus terræ Amorrhæorum patet, quia quādo ingressi sunt in terram vltra Iordanem, & cęperunt comedere de frugibus terræ, illico manna cępit deficere, vt patet infra cap. 5. cum dicitur. defecitque manna postquam comederunt de frugibus terræ præsentis anni in terra Chanaan. ergo eodem modo si comedissent in terra Amorrhæorum de frugibus, defecisset manna. E

Respondendum est, quòd comederunt Iudæi in terra duorum regum Amorrhæorum de frugibus terræ veteribus, & cęteris alimentis: atque de eis se parare potuerunt antequam transirent Iordanem, quia Iudæi desiderauerunt habere de cibis Amorrhæorū, vt alerentur, & potuerunt habere nemine impediente. ergo acceperunt, & comederunt. Primum patet Deutero. 2. vbi petierunt Iudæi a rege Sehon Amorrhęo

rheo viam, & alimenta precio vendi. Quòd autem habere potuerint, patet quia subieecerunt sibi Iudæi duorum regum Amorrhęorum terram. ergo poterant accipere quæcunque in ea erant.

An post bellum Amorrhæorum manserunt sibi aliqui cibi, quibus vterentur Hebræi. Quæst. XXXVIII.

SED aliqnis dicet nullos superfuisse cibos nec veteres fruges quas Iudæi possent accipere in alimentum, quoniam bello ꝑmente consumpta erant, sicut alias fieri solet in vastitate hostili, ita vt interdum comedant homines cibos infames, & compellantur comedere fructum vteri sui, sicut patet Leui. 26. & Deuteronom. 28. & 4. Regum 6. in his ergo bellis poterant esse deleta vniuersa cibaria Amorrhęorum regum. ita vt nihil Iudæis relinqueretur comedendum. Respondendum, stare nō posse, quoniam Amorrhęorum reges non fuerunt a Iudæis diutino bello consumpti, aut longa obsessione fatigati, sed vnico bello quilibet regum illorum deletus est: nam vno fuit bello extinctus Sehon cum populo suo. Idem quoque accidit in rege Og, vt patet Nume. 21. & Deuteronom. 2. & 3. ideo non poterant esse consumpta alimenta, quæ ipsi recondita habebant pro sequenti anno saltem. Ideo necesse erat, vt Iudæi inuenirent in domibus Amorrhęorū cibos, & nullus impediret eos, quin acciperent de eis, cum deleti forent vniuersi Amorrhęi terrę illius, & ante hoc desiderarent de cibis illis: ergo nunc inuenientes eos, & a nullo impediti comderunt.

Et quando arguebatur, quòd si Israelitæ comedissent de cibis in terra Amorrhæorum defecisset manna, non tenet consequentia. nā eodem modo argueretur, quod quia Iudæi comederunt de cibis Moabitarum, & Idumæorū cessauit manna. sed falsum est. Quòd enim istorum cibos Iudæi comedissent, patet Deuteronom. 2. vbi mandat Deus, quòd transeant ꝑ terram Idumęorum, & accipiant cibos pecunia emptos, & idem postea dicitur de Moabitis. Et postea sequitur quomodo ab vtrisque alimenta acceperunt in eodem cap. & tamen non defecit manna vsquequo intrauerunt in terram vltra Iordanem, vt patet infra 5. capitu.

Quare mā na cessauit post transitum Iordanis & non ante.

Cum vero arguitur, quòd manna defecit, cum comederunt Iudæi de fructibus terræ Chanaan: ergo similiter deficere debuisset, cum comederēt de frugibus terrę Amorrhæorum. Respondendum non esse simile de terra Amorrhæorum, & de terra vltra Iordanem, & hoc propter duo. Primo, quia Israelitę, qui transibant Iordanem, manebant in terra illa, sed non erant mansuri in terra Amorrhæorum. Ideo in terra vltra Iordanem manna cessare debuit eis, quia iam erant in terra populata in qua mansuri erant.

Cum vero erant in terra Amorrhęorum, quia nō erant ibi mansuri, si ibi defecisset manna non haberent quid postea comederent dum transibant, & aliqualiter sedebant in terra, in qua mansuri erant.

Secunda causa, & potissima fuit, quia quando Iudęi erant in terra Amorrhęorum, nondum venerant nouę fruges, ita vt de eis comedere possent, sed aliquid de veteribus supererat. ideo non debebat cessare manna quousque haberent solidum, & certū nutrimentum. Hoc autem eis fuit in terra Chanaan vltra Iordanem: nam ibi habuerunt nouas fruges de quibus comederunt antequam cessaret manna, & ista est causa potissima. nam non immediate cessauit manna, vt Iudæi transierunt Iordanem, sed postquam inceperunt comedere de frugibus nouis illius anni, vt patet infra cap. 5 nam quinque diebus post-

F quam Israelitæ transierunt Iordanem, cessauit manna. Quod patet, quia decima die mensis primi anni 41. ab exitu de Aegypto transierunt Iordanem, vt patet infra 4. cap. sed die 15. sequenti, quę erat prima dies mensis Azymorum, cum comedissent Iudæi Azyma de frugibus nouis anni illius cessauit manna, vt patet infra 5. capitu. hoc autem non habuerunt Iudæi in terra Amorrhæorum, vt supra probatum est. ergo non debuit ibi cessare manna.

Quoniam post diem tertium transibitis Iordanem. Idest parate cibaria nunc pro aliquibus diebus sequentibus: non enim habebitis semper spatium, & hoc, quia post tres dies transibitis Iordanem, scilicet, quia sic determinatum est, vt post tres dies moueamus castra ad

G transeundum Iordanem, erant quippe castra prope Iordanem, scilicet, in planioribus locis apud Iordanem, vt patet Nume. 33. capitu.

Et intrabitis ad possidendum terram. Non dicitur, quòd intrabunt ad possidendum, quasi nihil aliud facturi essent nisi possidere. nam primo expulsuri aut verius deleturi erant hostes. Sed dicitur, quòd intrabunt ad possidendum dupliciter. Vno modo, quòd finis ingressus terræ erat iste, scilicet, quòd possiderēt, quāquàm ad possessionem præcederet deletio hostium. nam quamquàm Israelitę debellarent hostes, tamen ista debellatio non erat propter seipsam, sed propter possidendam terram, & res a suo fine denominari debet. Alio modo intelligitur, quòd intrabant Israelitæ ad possidendam terram, quasi dicat, quamquàm

H ante hoc hostes debellare deberent: tamen illud Deo agente, ita leue erat, quòd non videbatur esse alicuiꝰ laboris, & sic videbatur Iudæis nihil superesse nisi possidere terram, quæ erat vltra Iordanem. si autem difficilis esset hostium debellatio, diceretur quòd intrarent ad debellandum hostes, tanquam illud esset opus suum, quòd facturi essent. Et dicitur ad possidendam terram non, quia Israelitę iam nihil possiderent de terra quam Deus eis promiserat, cum possiderent terram duorum regum Amorrhęorum, quæ data fuit duabus tribubus, & dimidiæ, vt patet Nume. 32. & Deuteronom. 3. & infra in litera. sed dicitur ad possidendam terram, idest partem terræ, quia pars iam capta erat, & pars capienda restabat.

I *Quam Dominus Deus vester daturus est vobis.* Idest, quā pro parte Deus iam vobis dedit, & pro parte adhuc daturus est, vt possideatis. nam dederat terram duarum tribuum, & dimidiæ, restabat autem danda, & possidenda terra pro nouem tribubus, & dimidia: hanc autem quamquàm Iudæi de manibus hostium accepturi erant, tamen dicebatur eam daturus eo, ꝙ non accipiebant eam Iudæi viribus suis, sed Deus cōferebat vires recordatus pacti quod ad patres eorum habuerat, vt patet Deuteronom. 8. nam mittebat terrorem in gentes aduersantes, & in fugam compellebat, atque coram eis corruere cogebat, vt patet Exo. 23. & Deuteronom. 7. de his magis declaratum est Leuiti. 26. capitu.

Rubenitis quoque, & Gaditis. Hic ponitur præceptum

K Iosue, & admonitio quantum ad duas tribus, & dimidiam. nam istæ duę tribus, & dimidia, acceperāt possessionem ante transitum Iordanis, in terra duorum regum Amorrhæorum, vt patet Nume. 32. & vsque ad Iordanem in mansione in qua nunc erant Israelitæ, pertingebat possessio eorum. cum ergò nunc transeundum esset ad obtinendam terram, quæ erat vltra Iordanem, quę nullo modo ad eos pertinere debebat, nollent transire illę duę tribus, & dimidia fortassis, ideo Iosue admonet vt transeant ante fratres suos, sicut conuentum fuerat inter eos.

Post diem tertium transibitis Iordanem. Idest dispo-

natis

natis cibaria vestra, quia oportet, vt post tres dies transeatis Iordanem.

An Iosue cum dixit post diem 3. transibitis Iordanem, mentitus fuerit seu errauerit vt Augustinus, & alij dixerunt. vel sic factum fuerit vt Iosue dixit. Quæst. XXXIX.

IN hoc aliqui de nostris expositoribus dicũt Iosue mentitum fuisse falsa prænunciando. nam non transierunt Israelitæ Iordanem tribus diebus postquam istud preceptum factum est, sed ad minus septem, quod probant ex ordine literę. nã exploratores missi sunt de ista mansione, in qua tunc erãt Iudęi, quæ vocat̃ Setim, vel alio nomine Bellesthum. vt patet Numeri 33. cap. & isti ad minus manserunt quatuor diebus antequam reuerterentur in castra ad Iosue. quia hospitati sunt apud Raab Ierichontinam meretricem. & cum quæreret eos rex Iericho, consilio Raab ascenderunt in montana, & manserũt ibi diebus tribus, vt patet seq. cap. & postea venerunt ad Iosue. hoc autem ad minus 4. vel 5. dies exigebat. venientibus autem exploratoribus, mouit Iosue castra ad Iordanem, & mansit ibi diebus tribus, vt patet infra 3. cap. Ideo ad minus erant isti dies septẽ vel 8. postquam datum fuit istud præceptum, & non transierunt post dies tres. False ergo preconizabatur, scilicet, quoniam post diem tertium transibitis Iordanem. Et dicunt, quòd Deus permisit Iosue errare, quia consilio humano ductus non quęsiuit consiliũ Domini. potissime cum Deus iussisset, vt quomodocunque Iosue aliquid acturus esset, consuleret sacerdos magnus pro eo Dominum. vt patet Numeri 27. cap. scilicet, tolle Iosue filium Nun virum in quo est spiritus Dei, & pone manum tuam super eum, qui stabit coram Eleazaro sacerdote. pro hoc si quid agẽdum erit, Eleazar sacerdos consulet Dominum. Esset autem ei iste error instructio ad futura, ne ampli⁹ in his, quæ agenda forent suo sensu niteretur.

An dicendum sit, vt ponit Historia Scholastica, quòd humano consilio errauerit Iosue, quòd & Augusti. tenuit. Quæst. XL.

ISTAM positionẽ tenet historia scholastica dicẽs, quod enim dixit de tertio die, humano consilio dixit Iosue. non enim transierunt Iordanem vsque ad septimum diem. exploratores enim quos tunc misit, per triduum morati sunt, post reditũ quorum per triduum expectauit populus diminutionem aquarum, tunc & præparauit sibi cibaria iuxta mandatum Iosue. permisit ergo Dominus (vt ait Augusti.) errare Iosue, ne deinceps simile aliquid sine diuino consilio aggrederetur, pręsertim cum Domin⁹ dixisset Moysi in electione eius: Iosue succedet tibi. pro eo si quid agere voluerit Eleazar sacerdos consulet Dominum, quòd autem errauerit, patet: ignorabat enim, vtrum in diem tertium nubes attolleretur, sine cuius motu non mouerentur castra. hęc dicit historia. De Augustino dicendum, quòd idem tenet, scilicet, ꝙ fluxerint ab ista p̄conizatione vsq; ad transitum Iordanis saltẽ septẽ dies. & qñ Iosue istud dixit nõ fuit motus spũ Dei, sed humano ꝯsilio. putauit. n. ꝙ vsq; ad tp̃s illud redirent exploratores, & transire possent Israelitæ, sed accidit, ꝙ tardarẽt exploratores, & non potuerit fieri, quod cogitauit Iosue. Vnde ait Augusti. Quærit̃ quõ pręcepit, postquam Dñs exhortatus est eum, & ꝯfirmauit. promittens se cũ illo futurum, cũ post multo plures dies transierit Iordanem. cum. n. hoc mandasset misit exploratores in Iericho, qui diuerterunt ad Raab, & ab illa occultati, & a rege

A quæsiti, & non inuenti ipsa dimittente illos per fenestrã, & monente, vt triduo in mõtanis manerẽt. quatuor ergo dies in his videnẽ esse ꝯsumpti, cũque nunciassent, q̃ circa se gesta erãt ꝓmouit Iosue cũ oĩ populo de loco vbi erant diluculo, & veniẽs ad Iordanẽ diuertit. Hucusq; Augustinus. & isti ipse vult, ꝙ ista verba Iosue fuerint vera, non ꝓ prima vice, sed ꝓ secũda. Vnde innuit, ꝙ Iosue semel p̄conizari fecit hoc per castra, antequã mitteret exploratores in Iericho, & qa ab ipso die vsq; ad trãsitũ Iordanis fuerũt plures, q̃ tres dies, non fuerũt vera verba Iosue. sed vult, ꝙ reuersis exploratorib⁹ in castra ꝓmouerit popul⁹ cũ Iosue vsque ad Iordanem, & cũ ibi essent, rursus p̄conizari fecit Iosue, ꝙ pararẽt cibaria, qa post diẽ tertiũ trãsirẽt

B Iordanẽ. Et hoc apparet, qa statim subiũgit Augu. & veniẽs ad Iordanẽ diuertit, tũc popul⁹ admonet rursus, vt post triduum p̄pararet se transire Iordanẽ. Fuit ergo humana dispositio, quod prius fecit nũciari. sperauit. n. sicut hõ, hoc fieri posse si exploratores cito reuertissent, quibus tardantib⁹ intelligit̃, & si Scriptura taceat, cętera diuina dispõne impleta, vt iã incipet apud populũ glorificari Iosue: nam & illi quib⁹ Deus loquit̃ dispõne aliqd agere volũt humana, in qua Deũ rectorẽ sibi esse ꝯfidũt, sed eorũ ꝯsilia sępe ab illo mutant̃, cuius ꝓuidẽtia regunt̃. vñ Moyses tãquã hõ, putauit oẽs cãs populi sibi esse audiẽdas, sed dispositio eius suggerente sorro, diuinitus mutatur.

C *Confutatio vrbana opinionis Augu ex verbis sacræ scripturæ Et quòd recapitulatio, & anticipatio narrationis sæpe fit in sacra Scriptura & non semper seruatur rectus ordo, immo illud quòd fit prius, narratur posterius, & econtra, & per hoc tolluntur multa dubia. Quæst. XLI.*

DICENDVM ad intentionẽ Augustini, ꝙ satis ꝯcederemus Iosue errasse, & in hoc humanitus fuisse locutũ, vt sequeremur auctoritatẽ eius, nisi aliqua nos moneret. Primo, qa Iosue erat Propheta Dñi, & ab eo dirigebatur. Secundo, quia Deus locutus fuerat sibi nunc de trãsitu Iordanis, & dixit sibi, ꝙ trãsiret Iordanẽ, vt patet in litera, & ita vr̃, ꝙ dixerit ei oĩa circa hoc ꝯueniẽtia. s. qñ trãsirẽt, & quõ. nõ ergo erat verisimile, ꝙ Deo sibi

D loquente de his erraret ipse in illis. Tertio, qa De⁹ dixit ei nũc nõ dimittã te, neq; derelinquã. & tñ si ipse erraret in his, q̃ facturus erat, & pręsertim in principio ducatus sui, videretur eũ Deus deserere. ergo non est satis ꝯcedendũ. Quarto, & principalr̃, qa non est aliquod incõueniẽs ꝯcedẽdũ sine necessitate, & tñ errasse Iosue in p̄nũtiatione sua est aliquod incõueniẽs: qđ non est cõcedẽdũ sine necessitate, & tñ nulla necessitas mouet ad cõcedẽdũ prænũciationẽ Iosue esse falsam. ergo nõ est cõcedẽdũ. Cũ aũt arguit̃, ꝙ trãsierint plures dies q̃ tres ab ista p̄nũciatione ad trãsitũ Iordanis. Dicẽdũ, ꝙ nõ sequit̃, istud. n. esset, si eẽt semp rectus ordo lr̃ę, & nũquã esset anticipatio, neq; recapitulatio: & tñ sępe fit anticipatio, & recapitula-

E tio in hoc libro, & in alijs libris sacrę scripturę. nã multa ponunt̃ hic facta, vt infra 10. & 11. & 14. & 15. c. de captione vrbiũ, & deletione Gigãtũ, q̃ ꝯstat facta esse post mortẽ Iosue. Ita hic mutatus est ordo. nã pri⁹ misit Iosue exploratores q̃ p̄nũciauerit istud. & fuit ordo, ꝙ De⁹ locutus fuit ad Iosue de trãseũdo Iordanẽ, & ꝙ mitteret illuc exploratores, licet Scriptura illud taceat. & misit illuc exploratores, expectauitq; in loco in quo erat cũ toto populo, quousq; redierũt exploratores, quia nesciebat quãdiu moraturi essent, & qd afferrẽt. cũ vero redierũt referẽtes traditã esse terrã in manu⁹ ipsorũ, & ꝙ elãguerint corda Chananęorũ, prænũciari fecit Iosue, ꝙ pararẽt se oẽs, qa post triduum transirent

transirent Iordanem,& ita factum est:vñ vera fuerũt verba Iosue.Cã autem anticipationis fuit. vt seruaret ordo artificialis scripturæ qui interdum seruari non põt nisi recedatur ab ordine naturali rerum gestarũ. nam ante oĩa hęc fuit, ꝙ Deus loqueretur Iosue, ꝙ transiret Iordanem,quod ponitur hic in principio literæ.& post hoc fuit totum quod ponitur sequenti cap.de missione, & reditu exploratorum, & statim fuit prænunciatio Iosue de transeundo Iordanem, si aũt interponeretur quod pertinet ad exploratores,qa illud est magna narratio, oportebat rursus repeti de locutione Dei ad Iosue de transeundo Iordanem, qa aliàs videret̃ multum discontinuata narratio de eadem re.ideo vt non romperetur cõtinuitas narrationis,statim vt dictum est,quòd Deus dixerit ad Iosue, ꝙ transiret Iordanem,adiungitur, ꝙ fecerit ipse prænunciari,ꝙ pararent se oẽs ad transeundum Iordanẽ post tertium diem,& cętera, quę ad istum transitum pertinent ponuntur. & postea ponitur de exploratoribus sequenti c.& ita facta fuit hic quędã anticipatio.

Non potest dici,quòd ista verba bis dicta fuerint,vt Augustin. putauit, sed quòd semel. Et regula de diuina correctione ad eos,qui cum amici Dei sunt,aliquid tamen humana dispositione agunt. Quæst. X L I I.

ET hoc vult aliquo mõ Aug.nam dixit, ꝙ Iosue istud dixit,& tñ non mouit castra. & postea misit exploratores, quibus reuersis ipse cum toto populo mouerunt castra vsque ad Iordanem,& ibi prænunciauit iterum, ꝙ pararent se ad transeundum post tertium diem, & ita s'm eum necesse est dici ista verba dicta fuisse post regresũ exploratorum. Ex quo satis argui potest ꝯ intentionẽ Augustini. Primo de pluralitate.s.quia ponit bis dicta fuisse ista verba vel factam prænunciationem: cum tñ Scriptura semel tantum ponat, & ista pluralitas non habet necessitatem aliquam,quia satis est poni semel factum. Secundo, quia ponendo semel, sunt verba Iosue vera.s.ꝙ fuerint ista dicta post regressum exploratorum facta anticipatione, ponendo autem bis dicta esse, oportebit semel falsa esse.s.qñ prima vice dicta sunt: & tñ hoc est magnum inconueniens.s.ꝙ addendo aliquid ad scripturam reddamus illã falsam, cum potius additio, vel subauditio fiat ad reddendũ verum,quod aliàs videbatur esse falsum. Tertio,quia cum Aug.addat hic aliquid ad scripturam faciendo pluralitatem,idest, ꝙ bis dictũ fuerit, semel ante missionem exploratorum, & semel post, oportet ꝙ ista pluralitas fieret ad saluandum aliquid quod aliter saluari non poterat,quia aliàs esset vitium poni pluralitatem sine necessitate: & tñ ponendo hoc bis nõ saluat Aug.verba Iosue neque facit aliquam vtilitatẽ, sed potius corrumpit verba, quia facit semel esse falsa inquantum fuerunt dicta ante missionem exploratorum,& nihil plus saluat verba, quàm si dicat semel dicta fuisse.s.ante missionem exploratorum. ergo videtur,ꝙ ad nihil profuit asserere sic, ꝙ bis dicta fuerint ista verba.Si autem diceret semel tñ dicta.s.post regressum exploratorum, essent verba vera:ideo ꝯuenientius est dici,ꝙ fuerint semel dicta, & hoc post regressum exploratorum,& sic fit anticipatio.

Solutio ad motiuum Augustini.

Cum aũt Augu.conabatur rñdere ad id,quod arguebat.s.ꝙ Iosue nunc fuerat confirmatus a Deo,qũo ergo erraret in verbis?dicit,ꝙ illi cum quibus Deus loquitur interdum aliquid humana dispositione agere volunt, in qua Deum rectorem sibi esse ꝯfidunt, sed eorum ꝯsilia sæpe ab illo mutantur cuius prouidentia reguntur. & ita vult concludere applicando ad Iosue, ꝙ ille loquebatur cum Deo,& nunc putauit istud Deo placere,sed a Deo mutatũ est hoc,vt nõ sic eueniret qualiter Iosue cogitauerat. Dicendum,ꝙ in multis accidit istud,qui habent diuini colloquij facultatẽ, & tñ in Iosue licet potuisset accidere, non est ꝯcedendum,ꝙ acciderit ꝑ illa,quæ diximus præceden.q. Etiã, quia qñ talia accidunt, si sunt aliqua de quibus fiat mẽtio in scripturis, sequitur statim correctio illorum diuinitus facta, siue a Deo per seipsum, siue per aliũ. De primo patet,vt in Propheta Nathan,cui Deus loquebatur. nam Dauid vocauit eum dicens. vides ꝙ ego habitem in domo cedrina, & arca Dñi posita sit in medio pelliũ, in quo innuit, ꝙ volebat ædificare domum Dño,& dixit Nathan. Oẽ quod est in corde tuo,vade,& fac,quia Dñs tecum est.& tñ statim in G ipsa nocte apparuit Deus prophetæ Nathan mandans, ꝙ diceret Dauid,ne ędificaret templum Domino 2. Regum 7.& primo Paralipo.17.capitu.& sic, quia hoc non futurum erat, licet Nathan Propheta hoc putaret: Deus statim illud correxit per seipsum apparendo prophetæ Nathan.

De secundo patet in Moyse cui erat familiare colloquium ad Deum, cum nemo eum ita nosset facie ad faciem:Nume.12.& Deuteronom.34.& ille putauit Deo placere, quòd ipse audiret causas totius populi,sed non placebat Deo: ideo Deus illum statim correxit ꝑ Iethro sacerdotem Madiã faciendo,quòd constitueret diuersos iudices. Exodi 18.capitu.& tamen istud verbum Iosue non legitur hic emendatum a Deo per se,vel per hominem:ideo non est con- H cedendũ,ꝙ hic errauerit Iosue ista faciendo prænunciari,& quòd postea aliter res euenerit.

Quæ detur Solutio ad motiua illa historiæ Schol. Quæst. X L I I I.

DE eo autẽ quod dicebat historia Scholastica, minus curandum est, cum sit minoris auctoritatis quàm Aug.cui tamen propter honorem veritatis interdum non assentimus.Cum enim dicit certum esse, quòd Iosue hoc dixerit humano consilio. Non patet, immo potius tenendum,quòd diuino cõsilio dixerit,vt sicut Deus dixit ei,quòd transiret Iordanem ipse, & totus popu- I lus,ita credendum est, quòd diceret ei quando transiret,& cętera quantum ad hoc opportuna,& sic non ageret consilio humano. maxime,quia historia Scholastica hoc dixit, innuens, quòd Iosue in hoc errauerit,quod non fieret si consilio diuino egerit. & tamẽ iam supra ostendimus, quòd Iosue in hoc non errauerit.

Cum autem dicit,quòd non transierunt Israelitæ Iordanem post diem tertium, sed post septimũ postquam dicta fuerunt verba ista. Dicendum,quòd falsum est.Primo,quia hoc staret aliqualiter, si ista litera staret in ordine recto.& tamen est hic anticipatio, vt dictum fuit supra.

Secundo,quia si diceremus,quòd fuit ordo rectus adhuc non sequitur id quod hic dicitur de septẽ die- K bus,quia tunc non magis constaret an transirent Iordanem post septem dies quàm post triginta, vel centum.quod patet,quia ad concludendum istos septem dies oportet præsupponi aliqua.Primum est,quòd in ipsa die qua ista annunciari fecit Iosue,miserit exploratores, & in ipsa die introierint illi in Iericho, atque exierint inde per murum. & quòd tribus diebus sequentibus latuerint in montibus, & in die tertio istorum redierint in castra Hebræorum. & post hoc expectauerint Israelitæ tribus diebus ad aquas Iordanis, & tunc transierint,& ita transirent die septimo,vel post septimum,.

Sed ista non constant, quia non potest apparere, an Iosue in ipso die quo prænũciari fecit ista, miserit exploratores. & dato, quòd miserit, non constat an ipso die intrauerint in vrbem Iericho, & si intrarent non constat an in ipso die exirent, & ita de cęteris: ideo nõ poterat asseri, quòd die septimo post istam prenuntiationem transierint Israelitæ Iordanem. Sed dicẽdum est, quòd ex ista argumentatione hoc solum colligi videtur, scilicet, quòd si staret ordo rectus literæ, quòd non potuissent Israelitæ ante septimum diem a prænuntiatione ista transire Iordanem, poterant autem tardius transire quantumcunque vellemus.

Solutio ad tertium motiuum Historia Scholastica. Quæst. XLIIII.

CVM autem dixit historia Scholastica, quòd post aduentum exploratorum, mansit populus per tres dies, & tunc transiuit Iordanem, aliquis diceret, quòd non videtur quare posuerit istos tres dies, quia potius deberent Israelitæ statim, vt eis exploratores bona nunciauerunt, transire Iordanem.

Dicendum, quòd hoc accipit, quia vult tenere totã istam literam secundum ordinem rectum, & quia hic dicitur, quòd Iosue fecit annunciari hoc per castra, quòd post tres dies transirent Iordanem, putat quòd fuit hoc ante missionem exploratorum. Sed post reditum exploratorum de quo dicitur seq. cap. dicitur statim in principio 3. cap. Igitur Iosue de nocte consurgens mouit castra egredientesque de Sethim venerunt ad Iordanem ipse, & omnes filij Israel, & morati sunt ibi per tres dies. intelligit ergo istos tres dies fuisse alios, & ita cum quatuor pręcedentibus constituunt septem dies. Est dicendum, necesse esse poni tres dies post reditum exploratorum ante transitum Iordanis, sed isti tres dies non sunt alij ab illis tribus de quibus hic. Sed fuit ordo, sicut dictum est, scilicet, quòd postquam Deus locutus fuit ipsi Iosue misit ille exploratores expectans in castris quousque illi redirent, & interim nihil annunciari fecit Iosue, reuersis autem illis fecit pręconizari Iosue, quia post tres dies transirent Iordanem, & in ipsa nocte mouit castra perueniens vsque ad Iordanem, & stetit ibi vsque ad finem tertij diei, & tunc transijt. Vel vt alij volunt post reditum exploratorum mouit statim castra per noctem, & peruenit in Iordanem, & ibi fecit præconizari, quòd post tres dies transirent: & sic quocunq; modo accipiatur solum fuerunt tres dies ab ista pręconizatione vsque ad transitum Iordanis. Sed Scriptura decipit aliquos, quia posuit bis istos tres dies, scilicet, semel hic, & iterum infra 3. cap. & sic putant esse distinctos. sed hoc factum est propter anticipationem factam. nam posuerat hoc Scriptura semel hic ante locum proprium, scilicet, ante missionem exploratorum. & postea redeuntibus exploratoribus, posuit iterum, & hoc fuit infra 3. cap. Et vtrobique rectè factum est. hoc enim, vt non rumpatur continuitas narrationis, & maxime, vt adiungantur ea, quę pertinebant ad Rubenitas, & Gaditas, & dimidiã tribum Manasse, quę in nullo loco melius quàm hic ponuntur. & tamen non poterat conuenienter poni de trãsitu istorum, nisi etiam poneretur de transitu totius populi. ideo posuit Scriptura hic, quòd Iosue fecerit annunciari per castra, quòd post tertium diem transituri erant Iordanem, & ista fuit causa potissima. Sed reuersis exploratoribus ponitur iterum in loco proprio, quòd fecerit Iosue annunciari, quòd transituri erant Iordanem. & hoc fuit, vt haberent locum ea, q̃

A dicuntur infra 3. cap. de modo transitus Iordanis. & licet idem sit quod annunciatur hic, & infra 3. cap. & vnus, & idem actus: tamen quia Scriptura bis ponit, non ponit per eadem verba, sed hic dicitur pręcepit Iosue principibus populi transite per medium castrorum, & imperate populo ac dicite, pręparate cibaria, quoniam post diem tertium transibitis Iordanem. sed infra 3. cap. dicitur. quibus euolutis transierũt pręcones per castrorum medium, & clamare cęperunt, quando videritis arcam Domini &c. verum est autẽ, quòd tam id quod dicitur hic de apparatu ciborum, quàm quod dicitur de transitu arcæ fuit præconizatũ simul, licet Scriptura illud diuidat. Vel potest dici, *Expositio Auctoris veridica.*
B aliter, & magis conuenienter ad literam, quòd duæ fuerunt pręnunciationes, & tamen soli fuerunt tres dies, & esset ordo, quòd post reditum exploratorum ante mota castra fuerit annunciatum, pręparate cibaria, quia post tertium diem transibitis Iordanem, & tunc mota fuerint castra vsque ad Iordanem, ibique expectatum sit vsque ad diem tertium. & ista pręconizatio habetur hic, licet per anticipationem. cum autem esset dies tertius, & statim transituri essent Israelitæ Iordanem, pręcones transierunt per medium castrorum dicentes, quando videritis arcam Dñi &c. & istud magis conueniens est ad literam, & rationem, sed quomodocũque sit nulla præconizatio ponenda est ante reditum exploratorum.

C *Confutat aliud dictum Historia Scholastica, & quod fuerit motiuum eius erroris ostendit. Quæst. XLV.*

SED dixit litera Scholasticę historiæ, quòd expectauerunt Israelitę tribus diebus diminutionẽ aquarum Iordanis. Sed dicendum, quòd istud non est verum neque conuenienter dictum. Primo, quia scriptura non signat hoc, quòd autem istud asseratur sine causa, inconueniens est.

Secundo, & principaliter, quia istud esset verum, aut verisimile, si Israelitę transissent modo humano post cessationem aquarum. & tamen non fuit sic, sed potius transierunt miraculosè diuisis aquis Iordanis, & stantibus pro muro, vt patet infra 3. cap. ergo non expectabant diminutionem aquarum, immo potius
D quanto esset maior aquarum magnitudo, tanto magis cognosceretur diuinum miraculum. Aliquis forte dicet, quòd Israelitæ ad istum finem expectabant. & tamen, quia non cessauit abundantia aquarum, fuit necessarium, quòd transirent miraculosè. Sed dicẽdum, quòd non stat, quia hoc posset concedi: si Israelitæ sponte sua, aut humano cõsilio expectassent istis diebus, quia posset hoc accidere præter mentem eorum, quòd non diminuerentur aquæ: & tñ non fuit hoc, sed potius mãserunt ex diuino mãdato, q̃a Deus iusserat, quòd post tres dies transirent. Hoc enim dixit Iosue, & ipse a Deo illud acceperat. si autem Deus ad hunc finem dixisset, necesse erat, quòd post tertiũ diem aquæ decrescerent, ita quòd possent Israelitæ
E transire sine miraculo, quia Deus non potest falli in eo, quod cogitat. & tamen non factum est sic. ergo non expectauerunt his tribus diebus apud Iordanem ad hunc finem, sed ad alium. Dicendum tamen, quòd historia Scholastica mota est ad dicendum hoc, quia dicitur infra 3. cap. in litera. Iordanis autem tempore messis ripas aluei sui impleuerat, & sic erat magna abundantia aquarum. & ita putat ad hoc illud esse dictum, vt ostendatur, quòd expectabant Iudæi quousque cessaret illa aquarum abundantia. Sed dicendum, quòd non scriptum fuit ad alium finem, sed solum ad ostendendum quomodo fuerit miraculum in transitu Iordanis. nam aliquis diceret, quòd non *Quod fuerit motiuũ quod errare fecit Hist. schol.*

erat

F erat necessarium miraculũ, neque crederetur fuisse, quia Iordanis habebat vada p quę transiri posset. patet seq. ca. & consueuerant homines per illa transire, vt patet Iudi. 3. & 8. & 12. cap. & ita transirent Israelitæ per illa vada, & non esset necessarium miraculum. Ad ostendendum autem, quòd nõ erat locus aliquis transeundi illo tempore, nisi miraculosè: dicit, quòd Iordanis impleuerat ripas aluei sui tempore messis, scilicet, illo tempore quo transierunt Israelitæ, quia tunc erat messis, & in transitu comederunt ipsi de frugibus nouis terrę Chanaan. & sic cessauit manna infra 5. cap. & tunc, quia impleuerat Iordanis ripas sui alnei, non poterant transire Israelitę, nisi per miraculum, & sic fuit conueniens illud poni.

G *Quare tribus diebus expectauerunt Israelitæ antequam transirent Iordanem, & quare Iordanes crescit tempore messis. Quæst. XLVI.*

CAVSA autem quare expectauerunt Israelitæ tribus diebus iubente Deo per Iosue, videtur fuisse ad parandum cibos, cuius ista fuit expressa, scilicet, parare cibaria, quia post tertium diem transibitis Iordanem, vt patet in litera. Volebat enim Deus, quòd pararent cibaria pro aliquot diebus post transitum Iordanis, & quia melius poterat fieri ista paratio ante transitum Iordanis cum essent in terra sua, scilicet, quam ceperunt de manibus duorum regum Amorrhæorum, quàm post Iordanem, cum essent inter hostes, iussit Deus illam fieri, H & ad hoc concessit tres dies, quibus manserunt apud Iordanem parando hæc. & ista est satis sufficiens causa. Alia causa videtur, & magis ad intentionem Dei quare expectare fecerit istis tribus diebus, & pluribus alijs transitum Iordanis, scilicet, vt haberet locum transitus miraculosus. nam poterant Israelitæ transire alijs temporibus per vada Iordanis, sicut postea sępe faciebant tam ipsi quàm alię gentes. Iud. 3. & 8. cã. & non voluit Deus, quod illo tempore trãsirent, quia tunc non esset miraculum, sed expectauit tempus in quo necessarium esset miraculum, nam in omnibus temporibus habebat Iordanis aliqua vada, nisi tempore messis, quando implebat ripas aluei sui, & hoc modico tempore durabat: nam solum illo tempore I fiebat, vt patet Eccl. 24. c. & causa momentanea erat, idest pauci temporis, scilicet, resolutio niuiũ de mõte Libano, quia in monte Libano semper sunt niues. Iere. 18. cap. & in tempore messis resoluuntur, & implent Iordanem in quem influunt, quia Iordanis oritur ad radices Libani, & quia resolutio aquarum ex niuibus, fit subito, durat illa impletio Iordanis paucis diebus. Vnde hoc notauit litera infra 3. ca. scilicet, Iordanis ripas aluei sui tempore messis impleuerat. quasi dicat, si non fuisset illud tempus in quo Iordanis solet implere ripas sui aluei, non fuisset necesse fieri miraculum ad transeundum. fecit ergo Deus expectari vsque ad tempus illud, vt locum haberet miraculum, quod in alio tempore non haberet locum.

Et adhuc specialiter de istis tribus diebus dicendũ, K quòd Deus fecit expectari propter hoc, quia si non expectaret, adhuc non incęperat abundantia aquarũ, vel alluuio, & possent Israelitæ trãsire sine miraculo. Et patet, quia exploratores Iudęorum, tam eundo in Iericho quàm redeundo transierũt Iordanem, quia non poterant aliter ire, & tamen nullum miraculum fuit in transitu ipsorum, sed potius transierunt per vada, vt colligitur sequen. capitu. ita ergo possent Israelitæ facere, si statim vellent transire, vt redierũt exploratores. expectauerunt ergo per dies tres, & interim venit abundantia aquarum, & iam non poterant trãsire Israelitæ sine miraculo.

F *Quare Deus voluit, vt Iudæi transirent Iordanem cum miraculo, cum possent transire sine miraculo, vt transierunt exploratores. Quæst. XLVII.*

SED dicetur ad quid volebat Deus inducere istam necessitatem, vt oporteret Israelitas trãsire Iordanem cum miraculo? Dicendum, quòd fuit primo ad hostendendam gloriam suam. nam sicut diuisio maris rubri fuit ad magnam gloriã Dei, quia p hoc cognouerũt gentes ipsum esse Deũ, sicut dixit Raab Ierichontina, quòd ipse erat Deus in cęlo, & in terra. & hoc, quia diuiserat aquas maris. sequen. c. ita & statio aquarum Iordanis, quia non erat minus miraculum, manifestaret gloriam Dei, & si G Chananęi cognouerunt Deum Israel esse Deum potentem, quia diuisit mare rubrum quod ab eis multum distabat: multo conuenientius hoc agnoscerent per diuisionem, & stationem aquarum Iordanis, quia hoc fiebat in terra ipsorum, & manifestaretur magis miraculum.

Secundo fuit procurata necessitas istius miraculi ad exaltationem Iosue coram Israelitis. vt cognoscerent Israelitæ Iosue esse valde familiarem Deo, & quòd faciebat Deus magnalia, quæ dicebat Iosue. & hoc patet, quia erat valde cõueniens tam propter Iosue quàm propter populum. De Iosue patet, quia erat dux populi, & cõueniens erat, quòd populus haberet eum in magna veneratione; quia alias non libenter, & prompte obedirent ei: propter populum autẽ H erat conueniens, quia si populus sciret ducem suum esse familiarem Deo, & quòd Deus faciebat magnalia per manum eius, sumerent animositatem, & crederent sibi felicia cuncta ventura esse sub ducatu eius, sicut fuit, si autem non scirent, timerent in omnibus dubitantes an bene euenturum esset eis ex mandatis ducis sui: ideo erat conueniens, quòd Iosue princeps Iudæorum, cognosceretur a Iudæis, vt valde acceptus Deo; & per quem Deus faceret magnalia. Ad hoc autem erat conueniens modus, vt Deus faceret miraculum aliquod, quod videtur factum per manum Iosue, vel ipso dicente, & sic haberetur ipse, vt honorabilis valde coram populo. Sic patet in Moyse. nã in principio ducatus sui quando Deus voluit eum I ostendere reuerendum toti populo, vt honoraret eũ totus populus voluit loqui ei vidente toto populo, & facere mirabilia, quæ prænunciaret ipse, sic dicitur Exodi 19. capitu. & ait ei Dominus. Iam nunc veniã ad te in caligine nubis, vt audiat me populus loquentem ad te, & credat tibi in perpetuum. ita nunc cum Israelitę viderent aperiri Iordanem prenunciante illud Iosue, crederent eum acceptum Deo, & haberent eum de cętero valde venerabilẽ. sic dicitur infra 3. ca. Dixit Dominus ad Iosue. Hodie incipiam exaltare te coram omni Israel, vt sciant, quòd sicut cum Moyse fui, ita & tecum sum. & tamen hoc erat valde necessarium, scilicet, quod haberet Iosue talem auctoritatem, & venerationẽ apud populum: ergo debuit dari necessitas huius miraculi ex quo istud consequeretur. K

Tertia causa eiusdem transitus Iordanis cum miraculo facti. Quæst. XLVIII.

TERTIO fuit ad confortationem populi, quia Iudæi erant timidi, & increduli, egentes multis signis ad hoc, quòd crederent, & sic dicitur ad Corint. primo capitu. Iudæi signa petunt. Gręci autem sapientiam quęrunt. Tempore autem Moysi dederat eis Deus multa signa, per quę crederent dictis, & promissis eius: & tamen nunc erãt in

maiori

A maiori periculo, quam viuente Moyse, quia erant in terra hostili: & pugnaturi erant contra hostes ad eruendum terram de manu eorum: ideo egebant pluribus signis, quam tempore Moysi: ideo Deus debuit nunc in introitu in terram Chanaan ostendere aliquod magnum signũ per ꝙ confortaretur animus iudæorum: vt auderent incipere bella contra multitudinem Chananæorum. Fuit autem cõueniens valde miraculum istud de diuisione Iordanis: ideo opportunum fuit, quod Deus illud nunc faceret ad confortationem iudæorum, quod autem fieret ad istam intentionem patet, quia infra dicitur tertio capitulo dixit Iosue ad filios Israel: accedite huc & audite verbum domini Dei vestri. in hoc inquam scietis, quod dominus Deus viuens in medio vestri sit, & disperdet in conspectu vestro gentes quas promisit eiicere scilicet, quando uideritis tam magnum signum factum ad introitum vestrũ in terram hostilem.

Quarto fuit hoc ad incutiendum magnum timorem Chananæis: vt sic non auderent insurgere cõtra Israelitas. nam Chananæi septem populi erant, multo plures, & robustiores, quam Israelitæ. Deuteronomio septimo, & octauo, & nono capitulo: si autem Deus non incuteret timorem eis, tam acriter pugnarent contra Israelitas, quod formidarent Israelitę congredi cum eis. Debuit ergo incutere timorem Chananæis. Incusserat autem Deus aliqualiter hunc timorem eis per ea, quæ fecerat in fauorem Israelitarum in diuisione maris rubri, & in aliis quæ facta sunt in deserto: sicut dixit Raab ierichontina sequenti capitulo scilicet noni, quod tradiderit uobis dominus terram: etenim irruit in nos terror vester: & elanguerunt omnes habitatores terræ. audiuimus, quod siccauerit dominus aquas maris rubri ad introitum vestrum, quando egressi estis de Aegypto, & quæ feceritis duobus regibus Amorrhæis Sehon, & Og: quos interfecistis. & hæc audiẽtes pertimuimus, & elanguit cor nostrum: & non remansit nobis spũs ad introitum vestrum. Ad magis autem incutiendum hunc timorẽ debuit Deus nunc aliqua facere de nouo, per quæ amplius timerent Chananæi, aut saltem confirmaretur timor iã dudum incussus, & ita fuit in ista diuisione, & apertione iordanis. nam omnes populi Chananæorum hoc audientes timuerunt valde. sic patet infra quinto capitulo scilicet postquam audierunt omnes reges Amorrhæorum, qui habitabant trans iordanẽ, quod siccasset dominus fluenta iordanis coram filiis Israel donec transirent, dissolutum est cor eorum, & non remansit in eis animus, timentium introitum filiorum Israel. Fuit ergo valde conueniens quæri necessitatem ad faciendum miraculum istud.

An exploratores iudæorum transierint iordanem cum miraculo eodem, quo postea Israelitæ omnes transierunt scilicet desiccato ipsius Iordanis alueo.
Quæst. XLIX.

SED tunc dicetur, quomodo potuit stare, ꝙ nunc esset necessitas faciendi istud miraculum, quia exploratores iudæorum nunc trãsierant iordanem, & tamen non fuit miraculum aliquod in transitu eum bis transierint.

Aliquis forsitan dicet, ꝙ etiam fuit apertio miraculosa iordanis in transitu eorum, licet scriptura illud taceat, cum multa quoque alia taceat, quæ facta sunt.

Sed dicendum, ꝙ hoc non est verisimile. Primo quia quando misit eos Iosue in Iericho, ita misit ac si non esset necessarium miraculum, sed ipsi transituri essent Iordanem sine labore aliquo: quia nihil eis dixit, nisi ꝙ misit eos in Iericho.

Secundo patet, quia si in transitu exploratorum fuisset diuisio miraculosa aquarum Iordanis, scriptura non tacuisset illud. nam diuisionem factam in trãsitu Israelitarum expressit quasi pro magno miraculo, & cum lõga narratione infra tertio, & quarto capitulo. ergo etiam illud non tacuisset: sed nihil dixit, ergo non fuit aliquid tale factum.

Tertio, quia si fuisset diuisus aut siccatus iordanis ad transitum exploratorum: fuisset aliqualiter istud miraculum maius, quam in transitu Israelitarum, eo quod bis fieret pro exploratoribus scilicet eundo,
B & redeundo, pro Israelitis autẽ semel tantum: ideo non taceretur istud, cum id quod minus erat exprimeretur: & tamen tacitum fuit: ideo credẽdum est non fuisse.

Dicendum certum esse, quod in transitu Israelitarum fuit miraculum, sed non in transitu exploratorum, neque in regressu: sed transierunt exploratores per vada Iordanis: quia iordanis habebat vada ꝑ quæ solitum erat Israelitis transire, & aliis gentibus. Iud. tertio, & octauo capitulo, & per illa poterant transire exploratores. Item patet hoc: quia sequenti capitulo cum agitur de reuersu exploratorum de Iericho dicitur. quibus urbem ingressis reuersi sunt, & descenderunt exploratores de monte, & iordane
C transmisso uenerunt ad Iosue: & ita fit ibi mentio de transitu iordanis plane, quasi in illo transitu non accidisset aliquid speciale, sed solum, quod transierunt, sicut aliæ gentes transire solebant.

Cum autem obiicitur quomodo ergo non transierunt iordanem sicut transierunt exploratores? Dici potest dupliciter, uno modo ꝙ quando exploratores transierunt, nondum uenerat alluuio ex niuibus resolutis: ideo per uada erat transitus, cum autem Israelitæ transire uoluerunt, uenerat iam alluuio, & non poterant transire per uada, neque per alia loca.

Aliter potest dici, quod etiam Israelitæ poterãt
D nunc transire iordanem per uada, sed non iuerunt ad loca vadorum. Per alia autem loca non erat transitus, nisi miraculose, uada tamen non erant in quocunque loco, sed in rarissimis: & ita locus per quem nunc Israelitæ transibant, non erat uadabilis. Istud satis colligitur, quia Iudicum tertio capitulo, Aiod mandauit Israelitis, quod obseruarent vada iordanis ad occidendum Moabitas, & Gedeon iussit obseruari uada iordanis ad transitum orientalium populorum, Iudicum octauo, & occisi fuerunt ibi plurimi. Iepte quoque galadites fecit obseruari uada iordanis contra Ephraitas, & occisi fuerunt ibi quadraginta millia uirorum, Iudicũ duodecimo capitulo. ex quo apparet, quod erant uada iordanis in uno loco tantum, uel in ualde pau
E cis, quia alias licet obseruarentur aliqua loca, esset transitus per alia, & sic parum proderat talis obseruatio, & non possent ibi fieri illa, quæ significantur facta, Iudicum tertio, & octauo, & duodecimo capitulo. ideo cum essent vada illa in raris locis uel in uno tantum, accideret ꝙ non transirent Israelitę per illa loca, & sic esset necessarium miraculum ad transeundum.

Quis istorum duorum supradictorum modorum sit verisimilior scilicet, quomodo transierint Israelitæ Iordanem. Quæst. L.

SED tunc est dubium, quis de istis duobus modis sit verisimilis: Dicendum est, quod primus est credibilior.

Primo patet, quia si non esset nunc alluuio sed iordanis esset vadabilis per loca solita: verisimile erat, quod iudæi nunc per loca illa transirent, quia illa non longe distabant a castris Israelitarum cum exploratores euntes de castris in Iericho, & redeuntes transierint per vada, & ita ad illa uada poterant declinare Israelitæ, sed non declinauerunt G ideo verisimile est, quòd tunc non erat transitus per vada.

Secundo, quia si nnnc esset iordanis vadabilis, & Israelitæ non transirent per vada, uideretur miraculum factum sine necessitate: & hoc Deus non consueuit facere: quia esset aliquid inordinatum, scilicet quod deitas subueniat, vbi sufficit humana facultas, & tamen factum fuit miraculum, ergo videtur, ꝙ non poterat tunc transiri iordanis per vada aliqua.

Deus non consueuit facere miraculum sine necessitate.

Tertio patet, & efficacius, qnia aliter non cognoscerent Chananæi istud miraculum: Deus autem uolebat, quod Chananæi illud cognoscerent, ad hoc, quòd dissolueretur cor eorum, & timerent H Israelitas sicut factum est, quando cognouerunt siccationem aquarum iordanis infra quinto capitulo: & tamen si iordanis tunc esset vadabilis, possent putare, quod Israelitæ transissent per uada, & ita nunquam crederent, fuisse miraculum in transitu.

Quarto, & adhuc manifestius, quia infra tertio capitulo cum ponitur causa huius miraculi dicitur, iordanis quippe ripas aluei sui tempore messis impleuerat, & sic impletio iordanis erat causa quare non potuerunt transire sine miraculo, & non quod non declinauerint ad uada, & istud est necessarium concedi.

Quinto, quia si aliter diceretur, esset illa littera superuacua, nam cum littera dicat, quod iordanis im I pleuerat ripas suas, tunc quæretur an manerent tūc aliqua uada iordanis, aut non, si nulla uada manerent, manifestum erat, quod non poterat esse transitus sine miraculo, si autem dicatur, quod manebant adhuc uada, per quæ esset transitus, esset littera superuacua, & de nullo seruiens scilicet, quod impleuisset iordanis ripas suas tempore messis: quia etiam in omnibus aliis temporibus iordanis non erat transibilis per omnia loca nisi solum per vada: & tamen scriptura expressit hoc, ergo videtur, ꝙ tunc non erat transibilis iordanis, etiam per aliqua uada.

Dicendū ergo est, ꝙ illud tempus Deus obseruauit K in quo alluuio superueniens faceret iordanem non esse uadabilem, & tunc maneret miraculum sine calumnia etiam apud Chananæos, cum ipsi scirent, quod illo tempore quo ueniebat, & durabat alluuio ex resolutis niuibus, non erat iordanis vadabilis per aliquem locum, quia uada erant tunc valde profunda: & ita cum transirent iudæi, manifeste cognoscebant, quod siccasset dominus aquas iordanis. nam etiam puppes non erant ad transitum neq; pontes aliqui.

F *Insurgit iterum contra motiua Histo. Scholast. in multis falsis eius dictis, de præconizatione trium dierum a Iosue denunciata, ad transeundum Iordanem. Quæst. LI.*

CVM autem adiunxit Historia Schola. ꝙ Iosue errauit, dicendo post tertium diem trā sibitis iordanem, negandum est cum iam ostensum fuerit, quod fuerint uera illa uerba, & ꝙ post tres dies transiuerint. Cum uero addidit, quod Deus eum permisit errare, ne de cętero similia aggrederetur. Dicendum, quod est fundatum super falso, nam cum Iosue non errauerit, non est verum, ꝙ Deus eum errare permiserit: & si G Deus non permisit eum errare, non est danda causa quare errare permiserit, quia non entis non est causa, si autem uerum esset, qnod Iosue hic errasset, diceremus, quod Deus eum permisisset errare, & peteretur causa quare fecisset, essetque satis conueniens illa, quę allegatur. Cum autem adiungitur, quod errauit Iosue, quia non secutus fuit formam sibi traditam, nam Deus dixerat si quid agendum esset, consuleret Eleazar sacerdos Deum pro Iosue Num. 27. c.

Dicendum, ꝙ quandocunque Iosue super aliquo dubitabat, consulebat dominum per Eleazar sacerdotem, & tamen quando non dubitabat, utpote, quia Deus loquebatur ipsi Iosue per seipsum, non expediebat, quòd Eleazar consuleret dominum, H & tamen ita fuit hic, quia Deus locutus est Iosue, quod transiret iordanem supra in littera, ergo credendum est, quod etiam diceret ei de tempore trāseundi, & de omnibus, quæ pertinebant ad transitū iordanis. Vnde non oportebat, quod Iosue per se, vel per alium consuleret dominum ad faciendum illam prænunciationem.

Iterum insurgit contra alium errorem Hist. Scho. & eum impugnat in omnibus, quæ dixit in hac materia, a planta pedis vsq; ad uerticem propter honorem veritatis. Quæst. LII.

I ADHVC addidit Hist. Scho. volens ostendere manifeste, ꝙ errauerit Iosue dicens ꝙ ignorabat Iosue an in diem tertium attolleretur nubes, sine cuius motu nō mouerentur castra. Sed in hoc est magnus error Histo. Scholasticę. Primo, quia dicit, ꝙ hoc ignorabat Iosue, & tamen non potest ei constare, an Iosue istud ignoraret, quia scire illud poterat Deo reuelāte siue per se, siue per sacerdotem. Secundo, quia non solū poterat scire, sed etiam erat uerisimile, ꝙ illud sciret Iosue, si aliquid tale esset: qa Deus locutus fuerat Iosue de transitu iordanis, & ita erat uerisimile, ꝙ tam tempus transeundi, quam cętera ad transitum pertinentia reuelaret: & ita si diceret ei tertio die transibi K tis iordanem, certum erat ipsi Iosue, ꝙ illo die futurus esset transitus, & omnia alia sine quibus non esset transitus: & ita ꝙ moueretur nubes, si ad motum eius castra mouenda forent.

Adhuc antē, & principalius errat, qnia ꝓsupponit quòd castra non mouerentur sine motu nubis.

Sed hoc falsum est: quia post mortem Moysi nūquam nubes direxit castra. per desertum enim vsq; ad iordanem nubes direxerat castra: eo quod solum tunc proficiscebantur, vt irent in terram Chanaan: vt autem scirent, quando placeret Deo, ꝙ mouerēt castra, & per quem locum irent, & vbi castrametarentur, & quanto tempore ibi manerent, mouebat angelus nubem, & sine illius motu non mouebantur.

tur. Exodi capitulo quadragesimo, & Numeri nono capitulo. Cum autem essent in terra Chanaan, iam non itinerandum esset ad aliam regionem: sed solum pugnandum contra hostes: & tamen ad hoc non oportebat sequi nubem, quia Israelitæ diuidendi erant in multas partes; quidam ituri ad bellum, alii mansuri in castris: sicut factum est. Ad bellum autem magis est motus uoluntarius sequendo hostes, quam expectando nubem: ideo iam non oportebat esse nubem dirigentem, immo non conueniret nubes ad directionem. Et ideo antequam transirent Israelitæ iordanem, cum in prima vice mouit Iosue castra, cœperunt habere arcam tanquam directricem, quæ præcedebat eos: sic dicitur infra tertio capitulo scilicet quando uideritis arcam Dei uestri, & sacerdotes portantes eam, vos quoque consurgite, & sequimini: & ita non habebant nubem dirigentem, cum poneretur arca ad dirigendum. A B

Item patet hoc magis, quia infra tertio capitulo dicitur, sitque inter uos, & arcam spatium cubitorum duum millium, ut possitis procul videre, & nosse, per quam uiam ingrediamini: quia prius non ambulastis per eam: & ita apparet, quod arca sola dirigebat eos, quia innuitur, quod si non uiderent arcam, nescirent, per quam uiam ituri essent, & tamen si nubes præcederet eos sicut solitum erat, etiam si non præcederet arca, scirent uiam, & adhuc C manifestius, quam si arca præcederet, quia a pluribus poterat uideri nubes, quam arca, eo quòd illa erat eleuata in sublime, Arca uero portabatur ab hominibus ambulantibus per uiam super humeros suos. Ergo non præcedebat columna nubis, & sicut tunc non præcessit, ita neque postea vnquam, quia iam non erat conueniens directio eius. Et ideo dicendum est, falsum esse id quod præsupponit historia scholastica scilicet, quod Iosue nesciebat, quando futurus erat transitus iordanis, quia nesciebat, quando eleuaretur nubes.

Quod esset inconueniens magnum, si diceretur, quòd Iosues errasset in illa prænunciatione transitus Iordanis. D
Quæst. LIII.

IDEO redeundo ad propositum, dicendum, quod uera fuerunt verba Iosue, & non errauit. Et cum obiicitur, quod non fuit transitus post tertium diem, & quod errauerit.

Respondendum uidetur, quod Iosue non errauerit in hoc præcepto præconizando, sed post dies tres post factum præconium iordanē transiit totus populus. & inducitur non esse uerisimile, quod errauerit, quia hoc erat in principio ducatus sui, nullum enim præceptum ante hoc tribuerat, quo concesso in primo præcepto errauisset, Deus tamen promiserat, quòd non dimitteret eum, ut patet supra cum dicitur, ecce præcipio tibi, confortare, & esto robustus, noli metuere, & noli timere, quoniam tecum est dominus Deus tuus in omnibus ad quæcunque perrexeris: & tamen si Iosue errasset in primo præcepto, uideretur Deus maxime eum dereliquisse, quia ad primordia magis, quam ad sequentia respicitur, & multum contemptibilis coram populo apparuisset. Ergo non est rationabiliter dictum, quod errauerit in hoc præcepto. E

Obiectio, tacita. scilicet Histo. Schola. contra prædicta.
Quæst. LIIII.

AD hoc aliquis respondebit dicens, quod Iosue errauerit, & hoc non obstat, quia Deus nunquam relicturus erat Iosue quandiu ipse obseruauerit legem Moysi: ut patet supra, sed ipse non obseruauit eam cum egerit ductus humano consilio, ergo Deus rationabiliter eum in hac parte relinquere potuit. Patet antecedens. s. quod intelligatur hoc, quando Iosue obseruaret legem Dei, nam dicitur supra. cōfortare, & esto robustus, ut custodias omnem legem, quam præcepit tibi Moyses seruus meus, nō declines ad dexteram neq; ad sinistram, ut intelligas cūcta, quæ agis, & postea sequitur, tunc diriges uiam tuam, & intelliges eam. Ex quo innuitur, ꝙ si Iosue non sequeretur legem Moysi non dirigeret uiam suam, sed nunc non secutus fuit uiam legis Moysi: vt isti referunt. ergo non prosperauit viam suam, quod probant quia iusserat Deus, vt quando aliquid acturus esset Iosue, consuleret dominum pro eo Eleazar, ut habetur Numeri uigesimo septimo, & hic non consuluit, ergo non tenuit legem Moysi.

Ad hoc respondetur, quod isti non probant, quod intendunt, nam si Iosue non fuisset secutus legem Moysi in hoc præcepto præconizando: satis erat uerisimile, quod Deus eum dereliquisset in hoc, non tamen probant isti, quod non secutus fuerit hic Iosue legem Moysi, sed solum hoc dicunt scilicet, quod non egerit ex consilio Dei. non tenet ergo ratio sua, potissime, quia constat contrarium scilicet, quod fecerit Iosue hoc ex Dei consilio, & mandato, nam supra in principio capituli ponitur, quod apparuerit Deus Iosue, & post hoc Iosue fecit præconizari, quod transirent Iordanem post tres dies. ergo uidetur rationabiliter dictum, quod Deus ei hoc prænunciauerit. potissime, quia dixit ei Deus, surge, & transi Iordanem istum, tu, & omnis populus tecum, quamquam non fuerit ibi positum tempus, quando transituri erant, uidetur quod Deus illud Iosue prædixerit ex quo mandauit, quod transiret, sed non fuit expressum, quia sacra scriptura breuiloqua est, & non facit frequentes repetitiones nisi causa subsit, potissime, quia hic subiungendum erat de termino, & sic sæpe ibi poneretur.

Et cum obiicis, quod non consuluit hic Iosue dominum per Eleazar. Respondendum non fuisse conueniens, quia Deus uenit ad loquendum Iosue nondum quærenti, si autem Deus non loqueretur, fuisset conueniens, ut Iosue consuleret dñm.

An decuerit, ꝙ Deus permiserit Iosue in prima prænunciatione sua mentiri, & ꝙ postea in aliis uerum diceret.
Quæst. LV.

ADHVC autem dicendum est, quod quanquam Iosue errasset hic aliqualiter a lege domini non consulens dominum in agendis, tamen Deus non permisisset eum errare in primo præcepto suo, quia error Iosue non solum esset ad ignominiam eius, & afflictionem, sed etiam ad populi desolationem. Nam si uiderent, quod Iosue in primo actu ducatus sui errare inciperet, consternarentur mente, & non auderent transire iordanem: totum namque bonum eorum erat in hoc quod Deus prosperaret actus ducis sui, nam non solū ipsi Iosue promisit dominus, quod prosperaret actus eius, sed etiam Israelitis hoc idem dixit de du-

ce suo, & in hoc admonnit eos confortari debere,
vt patet Deuteronomio trigesimoprimo scilicet lo
cutus est Moyses ad uniuersum Israel, dominus De⁹
tuus transibit ante te, & ipse delebit omnes gentes
has in conspectu tuo, & possidebis eas: & Iosue iste
transibit ante sicut locutus est dominus. ne ergo po-
pulus magno concuteretur timore, atque in despera
tionem caderet, non permitteret Deus Iosue ꝙ erra-
ret in isto primo actu ducatus sui. nam ex hoc crede-
ret populus, ꝙ non erat in eo spiritus Dei cum erra-
ret. Deus tamen perhibuerat testimoniũ, ꝙ in eo esset
spiritus Dei: ut patet Numeri 27.

Item hoc repugnat intentioni Dei volentis eum
exaltare, vt coram toto populo admirabilis, & reue-
rendus appareret, & eum hostes timerent: ut patet
infra tertio capitulo cum dicitur. Hodie incipiam
te exaltare coram omni Israel, ut sciant, quòd sicut
cum Moyse fui, ita sum tecum. si tamen in primo mã
dato erraret, non esset exaltatus coram toto populo,
sed magis ignominiosus, ergo non errauit: sed ut ip-
se dixit, ita factum est, ut post tres dies transirent Ior-
danem.

Quomodo intelligitur, quòd Israelitæ post dies tres transierint Iordanem, secundum duplicem textus expositionem aliquorum. Quæst. LVI.

QVOMODO autem præceptum istud Iosue
stare posset: aduertendum est, quod qui-
dam volunt istam litteram intelligere per
modum apparationis, & non per modum
pręnunciationis. Ita ꝙ nõ sit sensus, ego annuncio
uobis, quod post tres dies transibitis Iordanem: sed
sit intentio, parate uobis cibaria ad hoc, quod tran-
seamus Iordanem post tres dies, & tunc non asserit,
quod post tres dies Iordanem transibunt: sed quòd
est intentio sua, ut transeant Iordanem post tres dies,
& tunc non est verum neque falsum: quia veritas, &
falsitas est solum in his, quę indicatiue proferuntur,
quæ uero ad optantem aut imperantem pertinent,
nec uera nec falsa sunt.

Sed hoc non multum conuenit litteræ. nam ad
hoc deberet dici: præparate uobis cibaria, ut post
diem tertium transeamus Iordanem, vel ad transeun
dum: sed ponitur magis per modum indicantis. s. tran
sibitis Iordanem.

Item magis adhuc patet, quia ponitur ibi, quoniã
post diem tertium transibitis: & illa dictio est reddi-
tiua causæ, cum ergo transitus Iordanis ponatur hic
tanquam causa, necesse est, ut ponatur per modum
indicantis: quia coniunctio causalis non conuenit nisi
indicatiuo: ideo necesse est vt ista propositio verum
vel falsum significet.

Item adhuc uidetur, quòd ad istum tertium diem
veritas huius literæ referenda sit, quia infra tertio ca-
pitulo dicitur quod post tres dies fecit Iosue: ut arca
domini & totus populus transiret Iordanem, & sic si-
cut de tribus diebus enunciatum fuit, ita ibi comple-
tum est.

Alio modo potest secundum quosdam exponi lit-
tera ista scilicet, quòd ista limitatio post tertium diẽ
non referatur ad istud uerbum transibitis, sed ad uer-
bum parate scilicet, quod sit sensus parate uobis ci-
baria in his tribus diebus sequentibus, quia transituri
estis Iordanem, & tunc siue transirent post tres dies si
ue post uiginti, non erat falsitas vlla in dicto Iosue.

Ad hoc dicendum est, quod stare nequit, quia hic
sunt duæ clausulę distinctæ: & ista determinatio post
tertium diem ponitur in secunda: & nullo modo po-
test pertinere ad primam.

F Item quoniam si deberet esse iste sensus, non dice
retur post tertium diem, sed ad tertium diem: scili-
cet, quòd in illis tribus diebus sequentibus pararent
cibaria: sed non potest stare, quia ista dictio post, facit
vt actus quem determinat cum suo casuali non sit
immediate, & sic esset sensus, quod iudæi non debe-
rent parare cibaria immediate, sed post tres dies pa-
rare deberent incipere: quod nequaquam conuenit.
Ideo debet ista determinatio temporalis referri ad il-
lud uerbum transibitis: & tunc conuenit.

Item non stat iste sensus, quia ponitur hic *quoniam*
nam si non poneretur hic quoniam: posset littera sic
punctuari. *Præparate vobis cibaria post tertium diem.* &
tunc sequatur *transibitis Iordanem* tanquam alia clau-
G sula, sed quia mediat ibi *quoniam* necesse est ut refera-
tur ista limitatio temporalis ad uerbum sequens scili
cet transibitis Iordanem post tertium diem, non po-
test igitur ulla harum expositionum consistere.

Vera expositio aucthoris, super sensu prædicto, saluando uerba textus, vt iacent, & sonant. Quæst. LVII.

ALITER dicendum est scilicet, quod uere
Iosue locutus fuerit asserendo, quod Israe-
litæ transirent Iordanem post tres dies: &
sic factum fuerit quod a die, qua istud man
datum præconizatum est, usque ad transitum Iorda-
H nis tres dies effluxerint. & hoc uidetur innui infra ter-
tio capitulo cum dicitur, quod recedentes de Sethim
posuerunt castra apud iordanem, & ibi morati sunt
diebus tribus; & postea transierunt. Argumentum
autem factum militat ex ordine litteræ scilicet, quod
prius factum fuit istud mandatum, quam mitteren-
tur exploratores, & ipsi morati sunt per quattuor aut
quinque dies saltem eundo, & redeundo, & stando,
& post hoc fuerunt tres dies quibus manserunt Israe
litæ apud fluenta iordanis, & sic non fuit transitus
post dies tres a præconizato præcepto.

Dicendum est non procedere argumentum, ut su
pra dictum est: quia hic est anticipatio, & consequen-
ter permutatio ordinis, sicut frequentissime fit in sa-
I cra scriptura. Ita quod quamquam ponatur hic istud
præceptum datum, & præconizatum, & postea se-
quatur de missione exploratorum, tamen missio
exploratorum fuit ante pręconizationem huius man
dati, & tunc non stat argumentum.

Est autem ordo in hoc. primo, quod apparuerit
Deus Iosue, & locutus fuerit, ut transiret iorda-
nem, ut patet in principio. Et forte ibi dixit ei quod
mitteret exploratores, quamquam scriptura non e-
narret quoniam multa subticet sacra scriptura de his
quæ gesta sunt, maxime quando ex aliis intelligi pos-
sunt: & sic est hic, quia non erat verisimile, quod
auderet Iosue mittere exploratores non dicente do-
mino. Pręsertum cum prius quando misit eos Moy
K ses de Cadesbarne, in malum recesserint facientes
populum murmurare, ut patet Numeri decimoter-
tio, & decimoquarto, & Deuteronomio primo.
Auditis autem uerbis Dei misit duos exploratores,
ut patet sequenti capitulo, & isti manserunt quattuor
vel quinque diebus aut pluribus eundo, & redeundo,
& stando: & in hoc non differt an pluribus, uel pau-
cis diebus morati fuerint: cum uero redierunt in ca-
stra nunciauerunt Iosue ea, quæ uiderant, & eadem
die mandauit Iosue, ut præconizaretur per castra, ꝙ
pararent cibaria ꝙ trãsituri erant iordanem post dies
tres. eademque die Iosue mouit castra de Sethim, &
posuit ea super ripam Iordanis, & manserunt ibi tri-
bus

bus diebus. Post diem autem tertium scilicet in quartum transierunt Iordanem, ut patet infra tertio, & quarto capitulo, & sic uerum est, quod post diem tertium a præconizatione mandati huius transierunt Iordanem sicut Iosue prędixerat, & nihil fefellit, nec præter diuinum consilium egit. tota autem ambiguitatis ratio in anticipatione ortum habet.

Rubenitis quoque, & Gaditis, & dimidiæ tribui Manasse, ait. Mementote sermonis quem præcepit uobis Moyses famulus domini dicens. Dominus Deus vester dedit vobis requiem, & omnem terram. Vxores vestræ, & filij vestri, ac iumenta manebunt in terra, quam tradidit vobis Moyses trans Iordanem. Vos autem transite armati ante fratres vestros omnes fortes manu, & pugnate pro eis: donec det dominus requiem fratribus vestris, sicut & vobis dedit: & possideāt ipsi quoque terram, quam dominus Deus vester daturus est eis: & sic reuertemini in terram possessionis vestræ: & habitabitis in ea, quam vobis dedit Moyses famulus domini trans Iordanem contra solis ortum. Responderuntque ad Iosue, atque dixerunt. Omnia quæ præcepisti nobis faciemus, & quocunq; miseris, ibimus. Sicut obediuimus in cunctis Moysi, ita obediemus, & tibi: tantum sit Dominus tecum sicut fuit cum Moyse. Qui contradixerit ori tuo, & non obedierit cunctis sermonibus quos præceperis ei, moriatur. Tu tantū confortare, & uiriliter age.

Rubenitis. Hę duæ tribus, & dimidia acceperant sortem ante Iordanis transitum, & pactum fecerant cum reliquo Israel, ut adiuuarent eos quousque acciperent terram quam possessuri erant: alioquin perderent terram, quam recipiebant, ut patet Numeri. 32. ideo ad has duas tribus, & dimidiam fuit specialiter hic locutus Iosue.

Quare tribus Manasse non mansit integra sicut cæteræ, sed vna medietas accepit possessionem trans Iordanem, alia citra. Et an ea fuerit maior cæteris.

Quæst. LVIII.

QVAERET aliquis quare tribus Manasse diuisa est, ut medietas eius acciperet possessionem ante Iordanem, & reliqua medietas ultra Iordanem, cum magis uideretur, ꝙ deberet tribus integra esse, sicut omnes alię tribus permanebant.

Ad hoc aliquis respondebit hoc factum esse, quia tribus Manasse erat maior, quam tribus aliæ: ideo nō debuit vnicam sortem accipere sed duas: & sic medietas eius accepit hæreditatem ante Iordanem, & medietas vltra Iordanem.

Sed dicendum est rationem istam stare non posse quia errat in duobus. Primo, quia falsum dicit. Secundo, quia inconuenienter concludit.

Alph. Tost. super Iosue.

A Primo quippe falsum est populosiorem fuisse tribum Manasse aliis tribubus. nam antequam aliqui nascerentur in his tribubus, prophetatum fuerat de tribu Manasse ꝙ esset minor tribu Ephraim. sic patet Gen. 48. cum dicitur in benedictione Iacob. scio quidē fili mi, scio. & iste quidem erit in populos, sed frater eius iunior maior illo erit, & crescet in gentes: & sic dixit ibi tribum Ephraim futuram esse maiorem tribu Manasse. Idem signauit Moyses in benedictione, qua benedixit filijs Israel cum moriturus esset, ut patet Deu. 33. dicēs: hæ sunt multitudines Ephraim: hæc millia Manasse. posuit enim multitudines ꝓ Ephraim sine numero ad signandum maioritatem: in Manasse numerum posuit, dicens millia.

Item patet ꝙ non fuerat tribus Manasse maior, qđ
B clare inducitur ex numerationib. factis in deserto per Moysen, in quibus computabantur omnia capita domorum. Et sunt duę computationes. prima hr̄ Num. 1. c. & in hac recensiti sunt oēs potentes ad bellum a. 20. annis, & s̄. vsq; ad 60. sed tunc non fuit maior tribus Manasse aliis, quin potius econtra nulla fuit minor, ut patet ibidem. quia ī tribu Manasse fuerunt. 32. millia, & ducenti uiri. sed in qualibet aliarum tribuū fuerunt plures. s. in tribu Ruben quadraginta sex millia quingenti. In tribu Simeon quinquaginta nouem millia trecenti. In tribu Gad quadraginta quinq; millia sexcenti quinquaginta. In tribu Iuda, septuaginta quattuor millia sexcenti. In tribu Issachar, quinquaginta quattuor millia, & quadringēti. In tribu Zabulō, quin
C quaginta quattuor millia quadringenti. In tribu Ephraim quadraginta millia quingēn. De tribu Beniamin triginta quinq; millia quadringenti. In tribu Dan sexaginta duo millia septingenti: in tribu Aser. quadraginta millia, & mille, & quingenti. In tribu Nephthalim quinquaginta tria millia, & quadringenti. Ecce igitur ꝙ in hac tota computatione non fuit aliqua tribus paucioris numeri, quam tribus Manasse. Alia numeratio fuit facta anno. 40. ab exitu de Aegypto postquam mortui sunt oēs, qui murmurauerant, de hac hr̄ Nu. 26. & fuit cum ingressuri forent Israelitæ in terram trans Iordanem. in hac computatione non fuit tribus Manasse minor omnib. nec tñ fuit maior, sed quædā fuerunt maiores. s. quinq; trib. ꝙ patet: quia
D in tribu Manasse inuenta sunt quinquaginta duo millia septingēti, ut patet e. c. sed trib. Iudæ habuit septuaginta millia quingētos. Trib. Issachar habuit sexaginta quattuor millia trecentos. Tribus Zibulon habuit sexaginta millia quingentos. Tribus Dan habuit sexaginta quattuor millia quadringentos. Tribus Aser habuit quinquaginta tria millia quadringentos: ut patet eo. c. Patet igitur, quòd nequaquam debuit tribus Manasse magis diuidi, quam quæcunque de aliis tribubus, sed poterat accipere sortem unam.

Secundo errant isti, quia non bene concludunt. nā dato quod tribus Manasse cæteris maior foret, non tamen ex hoc infertur, quod deberet diuidi in duas sortes. hoc enim fortassis haberet colorem, si omnes distributiones sortium æquales essent: & ista tribus si
E maior esset, deberet diuidi, ut acciperet quantum ei conueniens foret. Sed falsum est: non enim erant sortes æquales, sed maiori tribui dabatur maior sors, & minori minor sors, ut patet Numeri 26. capitulo cū dicitur istis diuidetur terra iuxta numerum uocabulorum in possessiones suas: pluribus maiorem partē dabis, & paucioribus minorem.

Item patet hoc, quia tribus Iuda erat valde magna: ideo data est ei grandis sors. tribus autem Simeon erat parua, adeo non accepit distinctam sortem, sed locata est in medio tribus Iuda: ut patet infra 19. cum dicitur: & egressa est sors secunda filiorum Simeon per

cognationes suas: fuitque hæreditas eorum in medio F possessionis filiorum Iuda. Et postea subditur ibidem causa huius cum dicitur hæc est hęreditas filiorum Simeon iuxta cognationes suas, in funiculo, & possessione filiorum Iuda, quia maior erat: ideo possederunt filij Simeon in medio eius. Cum ergo semper tribus Iuda fuerit maior tribu Manasse, & illa non diuisa est, poterat non diuidi tribus Manasse.

Conueniēs erat diuidi vnam de tribubus in duas partes, & quare magis fuit conueniens in Manasse, quam in alys,
Quæst. *LIX.*

ALITER ergo respondendum est ad prædicta, & hoc dupliciter. Vno modo, quod di- G uisa fuerit tribus Manasse, quia magis conueniebat ei diuidi, quam cuiquā alteri, eo quòd consonabat tribus Ruben, & Gad magis, quam cęteræ tribus. nam tribus Ruben, & Gad ideo uoluerunt accipere possessionem ante Iordanem, quia terra illa magis pascualis erat: ipsi uero multa pecora habebant, sic patet Numeri 32. capitulo, De dimidia vero tribu Manasse sic erat, quòd multa pecora, & iumēta habebant: ideo uoluerunt etiam in terra illa morari.

Alio modo responderi potest, & forte conuenientius scilicet, quòd dimidia tribus Manasse acceperit possessionem ante Iordanem, non quia pecora habuerit, sed quia Moyses uidit terram illam esse latam nimis, & sufficere pluribus, quam duabus tribubus. De- H dit ergo partem eius dimidiæ tribui scilicet Manasse: sed quare magis hoc fecerit in tribu Manasse, quam cęteris ratio non patet.

Fortassis aliquis dicet, quòd ideo cepit eam dimidia tribus Manasse, quia princeps huius dimidiæ tribus scilicet Iair de filiis Machir accepit terram istam expulso Amorrhæo habitatore eius, & nominauit ciuitates, & oppida terrę illius de nomine suo scilicet Anoth Iayr idest uillas Iayr, ut patet Numeri 32. rationabilius ergo fuit ei dari villas has, quam alteri tribui.

Sed dicendum est non stare responsionem hanc; quia non cepit Iayr, uel dimidia tribus Manasse terrā I hanc de manu hostium prius, quam ei diuideretur in possessionem, sed primo cepit in possessionem, deinde pugnauit, & expulit Amorrhæum habitatorem terrę; nam antequā caperet in possessionem, non erat sibi ulla specialis cura pugnandi contra habitatores terræ illius magis, quam aliis iudæis, imo quamquam ipsi acquirere uellent per se terrā illam de manu hostium, non permitterent cęteri Israelitæ, quia non pertinebat ad eos specialius ex aliquo iure: sed Moyses dedit dimidiæ tribui Manasse terram illam, in qua adhuc manebāt aliqui Amorrhęi, & Iayr princeps huius dimidiæ tribus pugnans expugnauit Amorrhęum habitatorem terrę: sic fecerunt omnes aliæ tribus ultra Iordanem, nam cum diuisa est terra, K manebant adhuc in ea quidam de Chananæis: & singulariter quælibet tribus pugnabat contra eos, qui erant ī sorte sua, ut patet infra a capitulo decimoquinto usque ad capitulum 19. inclusiue.

Sed dicendum est, quòd tribus dimidia Manasse acceperit terram hanc ante Iordanem, quia forte nulla alia tribus hoc uoluit: & elegit possessionem hanc dimidia tribus Manasse.

Determinatio auctoris duplex.

Vel forte melius dicendum est, quòd multæ tribus hanc partem possessionis uolebant, sed Moyses sorte diremit inter omnes sicut Deus iusserat: & hoc videtur habere apparentiam infra decimoseptimo capitulo cum dicitur. terra autem Galaad cecidit in sorF tem filiorum Manasse, qui reliqui erant, & sic fuit ibi sors: de terra autem aliarum duarum tribuum scilicet Ruben, & Gad constat, quòd sorte non diuisa sit: sed istę duę tribus petierunt terram illam aliis non petentibus. ideo concessa est, ut patet Numeri. 32. & in hoc aliæ tribus cedebant iuri sortiendi, quod habebant super terram illam, alioquin si aliæ quoque tribus petiuissent terram illam, sorte diuidendum foret. De dimidia autem tribu Manasse eodem modo faciliter dici potest.

Quia si obiicias cecidisse eis in sortem terram hāc Galaad: respondebitur, quòd est sensus, quòd acceperunt eam in sortem idest in hæreditatem; non tamen quòd posuerunt sortem, sicut factæ sunt postea sorG tes in aliis tribubus residuis. Quod autem non habuerit dimidia trib. Manasse terram Amorrhæi ante Iordanem propter multitudinem pecorum, & iumentorum, sicut Ruben tribus, & Gad, videtur induci Numeri 32. capitulo, quia ibi solum fit mentio, quòd tribus Ruben, & Gad petierunt terram trans Iordanem in possessionem. & de eis solum dicitur, quòd haberent pecora multa, & iumenta. De tribu autem dimidia Manasse omnino subticetur: nec cum eis factum uidetur fœdus de transeundo Iordanem, sed cum aliis duabus tribubus, sed in fine c. dicitur quomodo Moyses dederit terram illam dimidiæ tribui Manasse.

An tribus Manasse diuisa fuerit in duas medietates secundum numerum uirorum, vel secundum numerum fami-
H *liarum,* *Quæst.* *LX.*

QVAERET amplius aliquis, quomodo trib. Manasse diuisa sit in duas medietates, an per numerum uirorum, vel per familias, scilicet quod familiæ quædam tribus Manasse acceperint possessionem ante Iordanem, & alię post. Et dicendum est, quod non diuisa sit tribus Manasse in duas medietates æquales per capita virorum, sed solum facta fuit diuisio per familias. nam in tribu Manasse fuerunt familiæ scilicet familia Machiritarum, Galaditarum, Iezeritarum Elechitarum, Atrielitarum, Sechimitarum, Semidaitarum, Epheritarum, ut patet Numeri. 26. capitulo. Aliquæ autem harum I familiarum acceperunt terram Galaad ante Iordanem: aliæ autem acceperunt terram post Iordanem, & non stat conuenienter dictum, quod diuideretur tribus ista in partes æquales per capita uirorum, quia tunc non solum diuideretur tribus, sed etiam familiæ: & hoc non est conueniens, quia cuilibet familiæ dabatur specialis possessio in sortem cuiuslibet tribus.

Mementote sermonis quem præcepit vobis Moyses. Idest nunc est tēpus, ut recordemini sermonis Moysi quasi dicat in tempore elapso non erat conueniens memorari sermonis Moysi, quia nihil conferebat. nunc uero, quia secundum illum tempus operandi uenit, recordari oportet. Fuit autem sermo iste, pactum factū K inter Israelitas omnes, & Moysen ex parte una, cum duabus tribubus, & dimidia; quamquam de dimidia tribu mentio non fiat, & habetur Numero trigesimosecundo scilicet, quòd quando tribus Ruben, & Gad petierunt terram ante Iordanem, increpauit eos valde Moyses existimans, quod ipsi recusarent transire Iordanem. Ipsi uero dixerunt, quod uolebant transire Iordanem cum aliis tribubus non redituri in possessionem suam, quousque aliæ tribus pacifice possiderent terram suam: huic pacto consensit Moyses adiiciens, quod si filii Gad & Ruben transirent Iordanē facientes qđ dixerant, daretur eis terra, quam petebant, si uero non complerent, auferretur, possessio illa de manu eorum: nunc uero tempus erat explendi:

explendi:ideo admonuit Iosue, quòd memorarentur pacti huius. *Moyses famulus domini.* Hic perhibet Iosue testimonium, quod Moyses sit famulus Dei, quia Deus primo perhibuerat loquens ad Iosue, ut patet supra in littera.

Dominus Deus vester dedit nobis requiem.

An verba hæc sint Moysi, vel Iosue.
Quæst. LXI.

IN ista littera aliqui dubitant dicentes esse verba Moysi: quia dicitur hic, mementote sermonis quem præcepit Moyses dicens. Dominus Deus vester &c. sed non potest stare: quin potius necessarium est dici, esse ista verba Iosue ad Rubenitas, & Gaditas, quod patet: quia tota ista littera usque ad illam partē. *Responderuntque ad Iosue atque dixerunt.* Est continuata sub eodē contextu, ideo necesse est, ut uel tota ad Moysen pertineat, uel tota ad Iosue. Nullatenus enim diuidi potest. sed tota nequit pertinere ad Moysen, quod patet, quia cū ista uerba prolata fuissent, Rubenitæ, & Gaditæ, & dimidia tribus Manasse responderunt ad Iosue, ut patet infra, sed non responderunt ad Iosue, nisi eis loqueretur Iosue, ergo ista sunt uerba Iosue, & nō Moysi.

Item non possunt ista esse uerba Moysi, quia hic fit mentio de Moyse in tertia persona eum dicitur, & sic reuertimini in terram possessionis vestræ, quam uobis dedit Moyses famulus domini. hoc autem nullo modo Moyses sic loqueretur. ergo sunt verba Iosue: & sic dicendum est quod omnia ista uerba ad eum pertinent. Et tunc quoque dicendum est, quod istud participium dicens, non refertur ad Moysen: ita ut dicamus, quam præcepit uobis famulus Dei dicens. sed referendum est ad Iosue: & punctabitur sic. Iosue ait. mementote sermonis quem præcepit Moyses famulus Dei. & hoc dicens scilicet Iosue, dominus Deus uester &cætera: nam si istud participium dicens, ad Moysen referatur, necesse est, ut omnia uerba, quæ sequuntur pertineant ad Moysen: quod falsum est, nullum quippe eorum pertinet ad Moysen: ut probatum est.

Dominus Deus vester dedit vobis requiem. Scilicet Rubenitis, & Gaditis, & dimidiæ tribui Manasse, & hoc quia dederat eis terram possessionis, quam pacifice tenebant, exclusis inde habitatoribus terræ Amorrhęis. nam, & post hoc construxerant isti urbes, & caulas pro pecoribus: & collocauerunt ibi uxores, & filios, & pecora atque iumenta, ut patet Numeri trigesimosecundo capitulo: aliæ autem tribus nondum habebant requiem, quia adhuc habituræ erant possessionem ultra Iordanem. sed nihil adhuc possidebant quiete, uel litigiose.

Et omnem terram. Idest omnem terram, quam possessuri estis quasi dicat totam terram, quam habituri eratis, habetis, nihilque uobis acquirendum manet, ideo completam habetis quietem. si ueto aliquid eis acquirendum maneret, adhuc non haberent plenam quietem. Quod autem non essent amplius habituri de possessione in terra promissionis patet, quia ipsi confessi sunt se recepisse integraliter totam sortem suam, ut patet Numeri trigesimosecundo cum dicitur, non reuertemur in possessiones nostras, usquedum possideant filii Israel hæreditatem suam. Nec quicquam quærimus trans Iordanem: quoniam iam habemus possessiones nostras in orientali plaga eius.

Vxores uestræ, & filij uestri, ac iumenta manebunt in terra. Dat hic modum Iosue quomodo transire debeant duæ tribus, & dimidia Iordanem scilicet, quod dimittant uxores, & filios, & pecora in terra possessionis suæ: ipsi uero duntaxat præcedant ante filios Israel armati, & istis rationabile erat, quod dimitterent vxores, & omnia in terra, quam accepetant: nam isti non erant quicquam ultra Iordanem accepturi, nec ibi moraturi, frustra ergo erat iumenta, & pecora, & vxores illuc transducere, quia ista ad pugnam impeditiua sunt, & nihil prosunt. Alij autem de nouem tribubus, & dimidia portauerunt secum uxores suas, & pecora, & quicquid haberē ponentur ultra Iordanem, quia ipsi accepturi erant possessionem suam ultra Iordanē, & ibi moraturi. cōgruum ergo fuit, quod transducerent illuc uxores suas, & pecora ad manendum.

Item quia non habebant nouem tribus, & dimidia quicquam citra Iordanem, ubi dimitterent uxores, & pecora, quia tota illa terra erat duarum tribuum, & dimidiæ.

Vxores vestræ, & filij.

Vxores, & senes grandæui duorum tribuum non transferunt Iordanem, & quare. Quæst. LXII.

NON solum isti manserunt in terra illa, sed etiam uiri, qui erant grandæui, & ultra sexaginta annos, nam isti nōn procedebant ad bellum, nec computabantur inter alios hi tamen solum procedebant, qui poterant pugnare adiuuando alias tribus. Quod patet, quia dicitur, uos autem transite armati ante fratres vestros, sed transire armatos solum pertinebat ad bellatores, ergo alii, qui non erant ad bellum. s. vltra sexaginta annos non transierunt cum eis Iordanem.

Item, quia dicitur omnes fortes manu, & pugnate pro eis: sed manifestum est, quòd uiri ultra sexaginta annos, quando iam non computantur inter bellatores, non sunt uiri fortes, ergo non erant isti transituri cum aliis Iordanem, & sic manserunt omnes fœminæ istarum duarum tribuum ante Iordanem, & cum eis omnes pueri, qui nondum compleuerant annum uigesimum, & omnes senes, qui annum sexagesimum excedebant.

Et iumenta. Idest pecora, quę sunt ad cibum, & alia animalia, quæ non sunt ad cibum, sed ad ferenda onera, sicut equi, & asini, & cameli, atque huiusmodi, quæ proptie a iuuando iumenta uocata sunt.

Cum solæ fœminæ uiderentur manere in terra duorum regum Amorrhæorum transeuntibus iudæis Iordanem, quomodo potuerunt defensari, & an dici possit quod hoc fuerit modico tempore.
Quæst. LXIII.

QVAERET aliquis circa hoc, cum solæ fœminæ manerent in terra duarum tribuum, & dimidię ante Iordanem, quomodo interim defensari poterat terra illa ab hostibus.

Aliquis forte respondebit modicum fuisse tempus, quo manserunt fęmīnę solę in terra illa: nam cito ad illas uiri sui redierunt, ideo potuit satis conseruari terra illa, quòd eam hostes non inuaderent nec occuparent.

Sed hic est duplex error. Primus, quia falsum dicitur. Secundus, quia non conuenienter respondetur.

Primus patet, quia duæ tribus, & dimidia manserunt cum aliis nouem tribubus, & dimidia, donec acceperunt terram de manu hostium, & eam diuiserunt, atque sortiti sunt, & pacifice possederunt. hoc autem fuit magnum tēpus, quod patet infra uigesimosecundo

c.cum dicitur, eodem tempore uocauit Iosue Rube- F
nitas,& Gaditas,& dimidiam tribum Manasse, dixitq;
ad eos: fecistis omnia, quæ præcepit uobis Moyses fa-
mulus domini. Mihi quoq; in omnibus obedistis, nec
reliquistis fratres vestros longo tempore usque in præ
sentem diem,& sequitur, reuertimini in tabernacula
vestra,& in terram possessionis vestræ. Non potest er-
go dici modicum fuisse tempus absentiæ uirorũ mu-
lieribus manentibus ante iordanem: ita vt locus non
esset hostibus occupandi terram.

Secundo isti errant, quia non conuenienter respon
dent. dato enim ꝙ modicum fuisse tempus quo man-
serunt solæ uxores uirorum de his duabus tribubus,&
dimidia: tamen in illo paruo tempore poterant hostes
occupare terram illam. nam tota terra in circuitu erat G
hostilis. mox igitur ut hostes sentirent recessisse uiros
relictis mulieribus, irruerent super eas,& iumenta, oc-
cupantes totam terram. non ergo stat rationabiliter
modus iste positionis.

Secunda opinio aliorum Et an transeuntibus Israelitis Iordanẽ manserit tota circunstans terra sine hostibus ita, quòd nullus posset inuadere res iudæorum relictas.

Quæst. LXIIII.

ALITER videtur aliis respondendum. sc. ꝙ nõ
manebant hostes vlli qui possent irruere su
per mulieres,& pecora ad occupandam ter
ram, quia totus Israel deleuerat duos reges.
habitatores terrę illius. s. Sehõ,& Og cum populis suis H
ut patet Numeri. 21.& Deut. 2.& 3. c. remanserunt au
tem pauci de Amorrhæis in terra, quæ proueniebat di
midiæ tribui Manasse,& illos expulit Iayr de filiis Ma-
nasse princeps in familia illa, & occupauit terram illo-
rũ, ut patet Numeri. trentesimosecundo capitulo. non
ergo poterant hostes ulli insurgere ad occupandum
terram hanc.

Respondendum est non posse hoc stare. nam dato
ꝙ hostes qui habitauerant in terra deleti forent, sed il-
li, qui morabantur in confinibus terræ illius, quam oc
cupauerant iudæi, non erant deleti. nam iudæi non pu-
gnauerunt contra ullam gentem, nisi contra eam cu-
ius terram accepturi erant, præter quam contra Ma- I
dianitas, quia hostiliter se habuerant contra eos. de
hoc Numeri. 31. capitulo. manebant ergo omnes gen
tes non expugnatæ, quæ erant in confinibus terræ re-
gum Amorrhęorum. De Moabitis patet Numeri 21.
capitulo ubi dicitur quòd Arnon terminus est Moab
diuidens Moabitas,& Amorrhæos. de omnibus his gẽ
tibus simul habetur Deuteronomio secundo ubi dici
tur quòd cum ĩgressuri essent Israelitæ terram Amor
rhęorum regum: accesserunt ad confinia Idumæorũ,
& Moabitarum,& Ammonitarum,& iussit ne contra
eos mouerentur in bellum. ergo adhuc manebant ho
stes coniuncti terrę in qua manebant uxores iudæorũ
qui possent occupare terram illam, quod patet: nam
etiam ista mansio in qua nunc erant scilicet Sethim, K
vel Belsethim, dicebatur esse ĩ campestribus Moab. ut
patet Numeri trentesimotertio capitulo. leuissime er-
go poterant Moabitæ incurrere super hostes, & iumẽ
ta relicta,& occupare terram.

Ad hoc aliquis respondebit, quod Moabitæ forte
erant amici iudæorum,& non mouerentur contra eo-
rum terram, sicut nec ipsi Israelitæ uoluerunt pugna-
re contra eos iubente domino contra eos non moue-
ri: de hoc Deut. 2. c.

Sed hoc non stat quin potius Moabitæ erant hostes
& ęmuli iudęorum, & noluerunt eis occurrere cum
pane, & aqua, ut patet Deuteronomio 23. & condu-
xerunt contra eos Balaam ariolum, ut malediceret eis
atq; morerentur, ut patet Numeri vigesimosecundo
& Deuteronomij vigesimotertio capitulis, si ergo
possent mouerentur contra eos ad occupandam ter-
ram eorum, potissime cum pars quædam terrę occu-
patæ nunc à iudęis de manibus regis Sehõ, fuisset quõ-
dam pertinens ad regnum Moab: & rex Sehon acce-
pit in bello eam de manu regis Moab. vt patet Nume
ri vigesimoprimo capitulo: cum dicitur. vrbs Esebon
fuit regis Sehon Amorrhæi, qui pugnauit contra
Moab regem, & tulit omnem terram, quæ ditionis il-
lius fuerat vsque Arnon. Cum ergo non potuissent re
cuperare terram suam de manu regis Sehon, forte
vellent eam nunc recuperare de manu Iudæorum, qui
successerant in ea,& videbantur eodem modo deten
tatores. data autem nunc opportunitate, melius erat
sibi eam accipere quàm aliàs, potissime cum post mul
ta tempora post trecẽtos annos,& plures rex Ammõ,
& Moab petierunt terram hanc ab Israelitis, cum esset
iudex in Israel Iepte Galadites, vt patet Iudi. 11. capit.&
ipse respondit multiplici ratione. ad vltimum: & si cæ
tera non obstarent, defendit se longissima præscriptio
ne, scilicet, trecentorum annorum,& sic pugnatũ est.
Nunc ergo, quia nouiter accepta fuerat terra: maiorẽ
colorem habebant Moabitæ, & Ammonitę irruendi
super vxores Iudæorum, & occupandi terram ab eis
susceptam de manu Sehon regis, quæ quõdam fuerat
Moabitarum. non ergo potest stare ista responsio.

Tertia opinio aliorum ad quæstionem. Et an in terra prædicta manserint aliqui viri ad defendendam eam.

Quæst. LXV.

ALITER quidam respondere conantur dicẽ
tes, quòd in terra duarum tribuum,& dimi-
dię manserunt viri aliqui bellatores, qui eã
ab incursantibus hostibus tuerentur, cęteri
autem perrexerunt transeuntes Iordanem cum reli-
quis Israelitis.

Sed dicendum est hoc non posse stare. nã nõ profi-
ciebat paucos de his duab⁹ tribub⁹, & dimidia mane-
re in terra suscepta, cęteris transeuntibus Iordanem,
quia terra illa duorum regum Amorrhęorum ma-
gna erat, & spatiosa satis, ita vt vix duę tribus, & di-
midia ibi manentes possent eam ab hostibus defensa-
re, quanto magis pauci de eis.

Item non potest hoc stare, scilicet, quòd aliqui de
viris bellatoribus harum duarum tribuum & dimidiæ
manserint ad tuendum terram. nam hic iubet Iosue,
quòd omnes de his tribubus, qui ad arma viri fortes
sunt, transeant Iordanem dicens. vos transite armati
ante fratres vestros omnes fortes manu. nullus ergo
de fortibus ad pugnam mansit quin transiret Iorda-
nem. Nec obstat si dicas, quòd quamquàm sic ius-
serit Iosue: tamen non sic factum est: nam Iosue testa
tur, quòd in omnibus ei obedierint: vt patet infra vi-
gesimo secundo capitu. scilicet fecistis omnia, quæ
præcepit vobis Moyses famulus Domini: mihique
in omnibus obediuistis: & ipsimet immediate, vt
ista eis mandauit, Iosue dixerunt se per omnia obe-
dituros, vt patet immediate in litera, quòd si in ali-
quo quantum ad hoc recusarent mandatum Iosue, co
gerentur dimittere terram duorum regum Amor-
rhęorum, quam acceperant: talis quippe inter eos,
& reliquum Israel conditio interuenerat, vt patet Nu-
me. trigesimo secundo cap.

Aliquis autem aliter respondebit, quòd alii qui ma-
nebant in terra illa ante annum vigesimum non-
dum attingentes, & excedentes sexagesimum, eam
ab hostibus defensarent: hi quippe non transierunt Ior
danem.

Ad hoc respondetur, quòd non habet vllam apparentiam: nam omnes qui ad bellum fortes erant, transierunt Iordanem, vt patet hic. Reliqui vero manentes ad defensandam terram prorsus erant inutiles: ideo quippe non transierunt Iordanem, quia ad bellum inepti erant.

Quinta opinio aliorum satis apparens. Et quòd nullus vir bellator manserit ad defensionem illius terræ. Quæst. LXVI.

DIcendvm igitur videtur quibusdam, ꝙ in terra illa duarum tribuum, & dimidiæ non mansit vllus vir de bellatoribus, transeuntibus omnibus cũ Iosue Iordanẽ: nec erat qui posset terrã tueri ab incursantibus hostibus si eã expugnare tentarent, sed reliquerunt eam soli diuinę protectioni, quamquàm hostes vndique sonarent. cõfidebant enim Iudęi, ꝙ Deus cõprimeret omnes hostes eorum qui in circuitu habitabant, nec auderet quispiam eorum insurgere ad occupandam terrã eorum quamquàm solitaria maneret. sic enim promiserat Deus Iudęis, quando essent in terra promissionis, iubẽs ꝙ ascenderent ter quolibet anno in locum sanctuarii omnes masculi, promittẽs ꝙ nullus hostiũ tunc inuaderet terram eorum, & sic fiebat, vt patet Exod. 34.c. cum dicitur: cum enim tulero gentes a facie tua, & dilatauero terminos tuos, nullus insidiabitur terræ tuæ ascendente te, & comparente in conspectu domini Dei tui ter in anno. Ita autẽ Iudęi de duabus tribubus, & dimidia, confidebant sibi euenturum esse in hoc tempore, cum ex mandato Moysi transirent Iordanem ad adiuuandum fratres suos. Et credẽdum est, ꝙ modus fuerit. s. ꝙ Moyses dederit his certam fiduciam de Deo, ꝙ comprimeret hostes incutiens eis timorem, ne auderent insurgere contra terram, quæ tunc quasi solitaria erat, vel distrahebat eos ab his dando eis in corde, vt alia facerent. De primo patet exemplum in Iacob, & filiis eius. nam cum filii Iacob dolose occidissent Sichimitas manentes, vel iacentes inermes 3. die ex dolore circuncisionis, vt patet Gen. 34. c. congregati sunt omnes habitatores terræ illius pariter, vt delerent Iacob, & domũ eius. Deus tamen incussit timorem omnibus eis, & non ausi sũt persequi Iacob, & filios eius recedentes, vt patet Gen. 35. cap. De secundo patet exemplum. s. quòd Deus distraheret corda hostium ne desiderarent ascẽdere ad occupandum terram Iudæorum, vel dato, ꝙ desiderarent, occupabat Deus circa alia, ita vt non vacaret eis ascendere ad terram Iudæorum, sicut factum est in rege Senacherib qui veniebat deleturus Hierosolymã, Deus tamen peruertit cor eius, quia fecit venire nuncios ad eum, quòd rex Aethiopiæ veniebat in pugnã contra eum. & reuersus est, nec venit in Hierusalem, vt patet 4. Regũ 19. c. cum dicitur. hæc dicit dominus noli metuere a facie sermonum quos audisti, quibus blasphemauerunt pueri regis Assyriorum me. Ecce ego mittam ei spiritum, & audiet nuncium, & reuertetur in terram suam, & deiiciam cum gladio in terra sua. Et postea sequitur ibidem quomodo venerunt nuncii ad Senacherib, ꝙ Tharthã rex Aethiopię exierat contra eum in pugnam, & reuersus est, nec iuit in Hierusalem. Aliquo modo ergo istorum Deus fecit toto hoc tempore quo mansit solitaria terra illarum duarum tribuum, & dimidiæ solis mulieribus ibi manentibus, viris euntibus in bellum. De hoc autem cõfidebant Iudæi Deum firmiter facturum. ideo transierunt intrepide Iordanem relictis vxoribus, filiis, pecoribus, & iumentis. Hoc satis verisimile erat ex similibus: constat tamen, ꝙ non fuit factum sic, quia de dua-

A bus tribubus, & dimidia soli 40. millia virorum transierunt Iordanem, vt patet infra 4. constat tamen, ꝙ plures erant, quam 80. millia virorum in his duabus tribubus & dimidia: immo plus quam centum millia computando summam eorum Num. 23. in vltima cõputatione. & quamquàm dicatur hic, ꝙ omnis vir fortis transiret Iordanem, quia tamen Iosue vidit sufficere 40. millia, reliquit cęteros ad defensionem terræ illius, & isti erant multi. Determinatio auctoris. De his latius dicit infra 4. ca. q. 10.

Quomodo toto tempore quo Israelitæ manserunt trans Iordanem pugnando, potuerunt habere cibos fœmina relictæ citra Iordanem. Quæst. LXVII.

B

QVaerit adhuc aliquis de toto hoc tempore quo manserunt fœminæ in terra harũ duarum tribuum, & dimidiæ solitariæ, vnde cibum habebant. Cui quispiam respondebit, ꝙ comederunt de his quæ manserant recondita in promptuariis hostium: nam cum illa terra duorum regum Amorrhęorum capta est, non fuerunt multa bella, sed quilibet illorum duorum Regũ vnico bello cum populo suo deletus est, vt patet Nume. 21. c. Deuteronom. 2. & 3. cap. manserunt ergo multa pertinentia ad cibos, quæ non fuerant consumpta, & hæc ipsi recondita tenebant pro expensis annalibus. de his autem alimentari poterant, donec redirent viri de bello. Sed dicendum est, hoc stare non posse. nã

C ea quæ tenebant recondita Amorrhęi in cibis pro alimento anni ipsius, exercitus Iudæorum breui tempore deuastaret, quia erant hebræi in magna valde multitudine. s. plures, quam septingenti mille viri bellatores, præter minores anno vigesimo, & maiores sexagesimo, & fœminas, & Aegyptios ascendentes cũ eis, qui erant infinitæ multitudinis, vt patet Exod. 12. cap. ita vt omnes simul essent plusquam ter mille millia hominum: ita vt inexcogitabilis ciborum copia breuiter ab eis consumeretur, sic conquerebatur Moyses cum Israelitæ petierunt ab eo carnes, vt patet Nume. 11. c. cum dicitur. Nunquid ouium, & boum multitudo cædetur, vt possit sufficere ad cibum, vel omnes pisces maris in vnum congregabuntur, vt eos satiẽt? Numerus Iudæorum i ingressu terrę promissionis, & adhuc plures erãt in egressu de Aegypto.

D isti ergo in breui tempore deuorare poterant omnia, quæ parauerant Amorrhæi pro anno illo, potissime quia manserunt in terra illa aliquanto tempore. s. dũ viri harum duarum tribuum, & dimidiæ extruxerũt oppida vxoribꝰ, & filiis suis, & caulas pecoribus, vt patet Nume. 32. & postea Moyses recitauit totũ Deuteronomium manens in terra illa, vt patet Deuterono. 3. c. & postea mortuus est in terra eadem, & manserũt ibidem Israelitæ plangentes cum diebus 30. vt patet Deuteronom. 34. & nunc consumato hoc tẽpore inde recedebant, & sic in hoc tempore poterant deuorare ea, quæ mansissent recondita in cellariis & promptuariis Amorrhęorum pro quotidiano victu. Item

E patet hoc maxime, quia hoc erat in fine anni circa tẽpus nouarum frugum, & hoc tempore deficere solẽt translati anni fruges, vt patet in omnibus terris. Quod autem hoc tempus esset, apparet, quia Israelitæ transierunt Iordanem die decima mensis primi anni 41. ab exitu de Aegypto, vt patet infra 4. cap. & post dies quinque comederunt de frugibus nouis anni illius pollentam, & azymam: vt patet infra 5. c. Erat igitur finis anni quando reliquerunt viri duarum tribuum & dimidię vxores suas ante Iordanis transitum, & sic non possent habere alimenta de residuis reconditis ab Amorrhęis. Item dato quòd multa manerent de recõditis quę hebręorum exercitus ibidem commoratus diu non deuorasset, tamen non sufficerent ad cibum virorum

vitorum, & mulierum manentium in terra illa, & filiorum, & filiarum, atque veterum: quia mansio virorum vltra Iordanem fuit per plures annos. Aliqui enim dicunt hos fuisse 14. sicut historia scholastica asseuerat. & alij historiographi. quidquid autem sit, dicitur fuisse longum tempus, vt patet infra. 23. c. & sic non sufficerent eis in toto hoc tempore: aliter ergo eis prouidendum erat.

Secunda responsio aliorum, ad idem quęsitum. Quæst. LXVIII.

ALIQVI forte respondebunt, ꝙ toto tempore quo mãserunt fęminæ solitariæ ĩ terra illa euntibus viris in bellum, pluit manna de cœlo ad saturitatem, sicut pluerat in deserto, & inde alebantur. Sed hoc non conueniẽter dicitur. nam si hoc tempore pluisset manna, pluribus, quam 40. annis: immo pluribus quam. 50. pluisset mãna. scriptura tamen solis. 40. annis manna de cœlo descendisse asseuerat: vt patet Deuteronom. 8. & 29. cap. ergo non potest dici, quòd manna plueit ad alimenta harum mulierum. Item Exo. 16. dicitur de manna. hoc cibo aliti sunt filii Israel 40. annis quousque tangerent fines terræ Chanaan, sed cum manserunt mulieres istę in terra duorum regum Amorrhęorum, transierant Iordanẽ viri Israelitæ tangentes terminos terræ Chanaan. ergo cessauerat manna. non potest igitur dici, ꝙ mulieres istæ interim fuerint sumentes manna. Item patet, quia infra 5. c. dicitur, quòd cum Israelitę comederunt panes, & polentam de frugibus nouis anni illius, altero die post phase. s. 15. die mẽsis primi anni illius, defecit manna, nec vltra hoc cibo aliti sunt. hoc autem fuit. 5. diebus postquam Israelitæ trãsierunt Iordanem, nam die decimo mensis primi trãsierunt Israelitę Iordanem, vt patet infra. 5. c. & die 15. mensis eiusdem comederunt panes, & polentam de frugibus nouis anni eiusdem, & cessauit manna quinque diebus. ergo solum durauit manna post transitũ Iordanis. mulieres ergo, virorum duarum tribuum, & dimidiæ, quæ manebant in terra duorum regum Amorrhęorum qui erant ante Iordanem, non poterant alimento hoc vti tempore absentiæ virorum.

Manna tantum durauit an. 40.

Determinatio auctoris super eodem quæsito. Quæst. LXIX.

ALITER ergo dicendum est. s. ꝙ istę mulieres & viri, & veteres atque pueri manentes cũ eis: alebantur de agricultura. nam cũ ipsę manserunt in terra illa recedẽtibus viris: incęperunt comedere de frugibus nouis anni illius. quod patet, quia Israelitæ transeuntes Iordanem, post dies quinque comedere cęperunt de frugibus nouis terræ illius: vt ante hoc probatum est. ergo ipsę in terra sua ante Iordanem fruges maturas haberent, qbus vesci possent. nam terra ante Iordanem, & vltra eiusdem complexionis est, cum solus Iordanis mediet inter eas. has autem fruges seminauerant Amorrhęi. sequentibus autem annis de agricultura viuebant, & sicut viri exercere debebant agros. nam erant ibi viri sexagenarij, & vltra qui ad labores agriculturos adhuc potentes erant. Pueri quoque pertingentes annum vigesimum, vel paulo ante hoc: poterant enim hi vacare agriculturæ, vt haberent faciliter sufficientiam ad vitam. Item & si viri nulli extarent, fęminę solitariæ agriculturæ vacarent. nam in terra Amazonum vir nullus est inter eas, sed agriculturæ ipsę insudant, atque panibus abundant. Inter nos quoque fęminę agriculturę vacant. potissime, quia necessitas ad omnia

F impellit. nec esset in hoc vlla difficultas. Sic namque quibusdam philosophis visum est, vt fęminę ęqualiter sicut viri, circa agriculturam vacare deberent, & circa actus bellicos sumentes parabolam ab animalibus cæteris, & hoc tenuit Socrates in politia sua. Hoc idem Plato, vt refert Aristo. 2. politi. c. 2. quantum ergo ad hoc nulla difficultas erat quin fęminę sibi in cibis prouidere possent, sed adhuc viri multi manserant in terra illa qui possent terram colere, vt supra declaratum est. isti tamen fundant rationem super falso. s. quòd solę fęminę manserint.

Quomodo potuerunt se bene habere viri ad vxores, cum toto G *tempore bellorum fere annorum 14 nunquam ad eas redierint. Quæst. LXX.*

QVAERERET aliquis adhuc amplius, quõ fœminę, & viri se habuerunt toto hoc tempore longo. s. ꝙ viri non viderunt vxores suas. Aliquis autem fortassis respondebit, quòd viri istarum duarum tribuum & dimidiæ successiue, & per partes dimittebantur, vt venirent ad visitãdum vxores suas, & postea redirent ad aciem. Sed ad hoc non videtur modus qũn dimitterent reliquos in acie, & ipsi venirent ad vxores. Item patet esse falsum, quia toto tempore quo bella durauerunt, quousque terra pacifice possessa est, & diuisa: non reliquerunt toto tẽpore Rubenitæ, & Gaditæ, atque dimidia tribus Manasse alios Israelitas: dimisissent tamen si cateruatim, & per successiones venirent ad visitandũ vxores suas
H per tempora. de hoc infra. 22. cap. cum dicitur. fecistis omnia quæ præcepit vobis Moyses famulus domini: mihi quoque in omnibus obedistis: nec reliquistis fratres vestros longo tempore, vsque in præsentem diẽ. ergo nunquam veniebant ad visitandas vxores toto hoc tempore quousque ad vltimum terra suscepta, & pacifice possessa, dimisit eos Iosue, vt pacifice redirẽt, vt patet infra 22. c. De vxoribus autem faciliter respõdendum est, ꝙ compellerentur continere toto hoc tẽpore. nec iniuria, quoniam multæ aliæ maiori tempore continent euntibus viris in bellicam expeditionẽ, sicut fuit in bello Troiano, quod decem annis durauit & non reuersi fuerũt Gręci in terram suam, vsque ad completionem illius temporis, & multi detenti sunt magno tempore in reditu, sicut Vlisses, & socij eius, &
I tamen continebant vxores eorũ interim, & tm̃ fuit hoc tempus, quòd quidam relinquentes vxores suas puellas reperiebant eas veteres cum redirent, sic conqueritur Penelope de viro suo Vlisse tarde redeunte, vt patet per Ouid. in lib. Heroidum, qui alio nomine dr̃ liber epistolarum, in epist. 1. quæ incipit.

Hanc tua Penelope lento tibi mittit Vlisses, dicens
Quæ fueram dudum te recedente puella,
Protinus vt veneris facta videbor anus. i. vetula.

De viris tamen difficilius est responderi, quia ipsi difficilius continent, quam fęminę, potissime viri assueti ad bellum. nam bellum nimis incitat homines ad libi
K dinem, potissime in equestribus. causa autem satis patet. Ideo Arist. increpat politiam Lacedęmoniorum. in 2. Politic. vt in c. de politia Lacedęmoniorum. erat enim inter hos lex non duci fœminas vllas ad bellũ: ita vt viri nunquam commiscerentur fœminis dum vacarent bellis. dicit Aristote. hoc inconueniens esse, quia hinc sequitur coitus sodomiticus. lex autẽ dans occasionem ad talia, iniqua aut inconsiderata est. Dat causam huius, quia bellatores nimis ad libidinem pręcipites sunt, & dicit, ꝙ propter hoc poetæ Venerem Marti miscuerũt. s. ꝙ viris belli libido maxime coaptatur. abstrahendo ergo his Iudæis fœminas difficilis sequebatur illatio. sed quomodo huic prouideretur,

Viri bellatores maxime equestres sunt nimis libidinosi, & quare.

cui-

cuicunque facile apparet, sed non oportet ad omnia respondere. An vero inter Iudæos meretrices eē possent, declaratum est, quòd sic Leuit. c. 21. quamquàm videantur prohiberi Deuter. 23. Patet ergo qualiter se habere possent, tam viri, quàm vxores eorum diuturnam absentiam patientes.

Vera auctoris opinio, & determinatio ad antecedens quæsitum. Quæst. LXXI.

PRædicta satis sustineri possunt. sed melius dicetur, ꝙ non passi sunt tam longā absentiam, & continentiam. Primo ꝑ periculum adulterij, tam ex parte virorum cum mulieribus aliarum tribuum, q̄ ex parte mulierum cū viris, qui manserant in terra ante Iordanem. Secundo, quia erat detrimentum totius populi Israel, & potissime harum duarum tribuum, & dimidiæ, ꝙ in 13. vel 14. annis non vacarent proli, quia sic minueretur populus, & præstaretur impedimentum ad postea nō generandum, cū tam viri, quàm vxores multæ interim efficerentur veteres elapso tempore generandi. Tertio, quia erat cogere, tam viros, quàm fœminas ad duram vitam. s. ad tandiu continendum, cum hoc nō sit præcepti, sed cōsilij. 1. Corin. 7. c. & Apostolus suadet coniugibus, ꝙ non se fraudent debito, nisi ad modicū tempus, vt interim orationi vacent: ne eos tentet Sathanas propter incontinentiam suā. Quarto, quia modus ille qui dabatur ad satisfaciendum desiderio. s. existentibus in populo meretricibus non est satis conueniens. Primo, quia nō poterant esse meretrices aliquæ de filiabus Israel. Deut. 23. c. & tamen de alijs gentibus non erat satis promptum dicere, quō nunc essent meretrices inter Israelitas, quia non erant nunc cū Israelitis, nisi quidam Aegyptij qui cum eis ascenderāt de Aegypto. Exod. 12. c. & hi pro maiori parte perierunt in sepulchris concupiscentiæ, quia flebant concupiscendo carnes. Num. 11. c. Secundo, quia etiam si eēnt tunc meretrices inter Israelitas, Deus non induceret Israelitas talem, quasi necessitatē, vt meretricibus iungerentur, cum hoc sit peccatum mortale, potissime cum possent misceri vxoribus suis. sed hoc videretur fieri quantum ad homines imperfectos cogendo eos abstinere ab vxoribus p annos quatuordecim, aut plures. ergo non abstinebant, sed miscebantur interim suis vxoribus. D

Quomodo Israelitæ miscebantur vxoribus suis, licet illæ non transierint cum eis Iordanem, idq; dupliciter. Quæst. LXXII.

DIcendum ergo, ꝙ isti viri de duabus tribubus, & dimidia, hoc tempore miscebantur vxoribus suis, qn̄ opus erat, licet illę nō transierint eum eis Iordanem. & hoc fieri poterat duobus modis. Primus erat, ꝙ viri nunquam redirent ad terram suam, & tamen vxores eorum aliquando venirent ad eos, & manerent aliquandiu cum eis. Secundus modus erat, ꝙ viri irent aliquando ad terrā ante Iordanem in qua manebant vxores.

Tenendo primum modum diceremus, ꝙ non veniebant omnes vxores horum in castra simul, sed ꝙ quorundam vxores venirent, & manerent aliquādiu ibi, & illis redeuntibus in terram suam, ibant aliæ ad visitandum viros suos, & ibi quoque paruo tēpore manebant. & sic non grauarentur castra pugnatorū ex multitudine simultanea mulierum. & etiam non videretur deseri terra, in qua illæ manere debebant.

Ad istud non sequebatur aliquod inconueniens, Primo, quia non erat difficile mulieres istas ire ad visitandum viros suos in bello existentes. quia terra illa in qua fuerunt bella, non erat procul a terra ante Iordanem, in qua manebant istæ mulieres.

A Secundo, & principaliter, quia non oporteret mulieres istas sequi Israelitas per omnia loca ad quę ibāt ad pugnam, sed solum venirent in castra, quæ erant in Galgalis. iste fuit modus Israelitarum, quòd die qua transierunt Iordanem, fixerunt castra in Galgalis, infra quarto capitulo, non longe a Iordane. ibi autem mansit sanctuarium domini, & mulieres omnes, & pecora, & paruuli, atque tota possessio nouē tribuum, & dimidiæ fere toto tempore quo durauerunt Israelitæ in subijciendo terram vltra Iordanem. Et quando ibant ad pugnandum contra aliquam vrbem, facto

B bello redibant in castra illa, & postea inde ibant rursus ad pugnam, & quando ibant ad pugnandum non ferebant secum omnia sua, quia hoc potius eos impediret, sed manebant illa in Galgalis, & reuertebantur rursus Israelitæ in castra Galgalæ, illuc ergo poterant venire mulieres duarum tribuum, & dimidiæ ad viros suos, quando essent in Galgalis, & erat parua distātia, quia terra duarum tribuū, & dimidiæ, & terra nouem tribuum, & dimidiæ non distinguebantur, nisi mediante Iordane. vt dicitur infra duodecimo capitulo, & tamen castra, quæ erant in Galgalis, non distabant a Iordane adhuc itinere diei vnius, quia ibi castra metatus est Israel die qua transiuit Iordanem, infra quarto capitulo, ergo paruū iter erat mulieribus duarum tribuum, & dimidiæ, vt venirent ad visitandum

C viros suos in castra Galgalæ.

Tertio, quia non est aliquid contra scripturam, ꝙ ita ponatur. nam dicendo, quòd viri venirent ad eas existentes ante Iordanem, videtur esse saltem in superficie literæ contra id, quod habetur infra vigesimo secundo capitulo, scilicet neque reliquistis fratres vestros longo tempore, vsque in præsentem diē: De mulieribus non negatur, ꝙ ad eos iuerint, ideo nō est inconueniens, ꝙ ad eos irent.

Obiectio contra supradicta. Quæst. LXXIII.

SEd obijcietur, si vxores istorum ibant erāt ad eos vltra Iordanem, ad quid relinquebant eas ante Iordanem ad orientem eius. Dicendum quòd causa fuit: viri isti non acceperāt possessionem aliquam vltra Iordanem, quia iam habebāt partem suam ante Iordanem Nume. 32. c. ideo pecora, iumenta, filios, & possessa omnia relinquere debuerunt in terra illa ante Iordanem in vrbibus suis, & ibi quoque relinquerent vxores, & oē quod eis impedimentum erat ad bellum, secus de alijs qui non acceperant adhuc sortes suas, quia nō habebant vbi relinquerent res suas, ideo transferūt Iordanem ipsi, & omnia quę ad eos pertinebant. Secundo, quia isti relinquebāt terram suam, quam iam acceperant in possessionē. & ibi relinquebant pecora sua, & iumenta, quæ multa

E erant. Nume. 32. & tamen non poterant ista manere ibi, nisi quis gereret curam illorum: ideo debuerunt saltem vxores manere, quæ ordinant rem domesticā. Tertio poterat hoc esse ad prouidendum exercitui, qui erat vltra Iordanem ad occidentem, quia cum essent impediti bellis, & non possent conuenienter vacare agriculturę, neque iam haberent manna in cibū, egebant prouisione humana ad quā conferebant istæ fœminę: vt infra dicetur. ideo debuerunt ipsæ manere ibi cum filiis suis, & alijs. & poterant aliquando ire in castra vltra Iordanem in Galgalam, & ibi conuenire cum viris suis.

Propter tria relinquunt vxores añ Iordanem.

Sicut

Sicut vxores poterant ire ad viros, ita, & e contra, neque sequebatur aliquod inconueniens.
Quæst. LXXIIII.

SECVNDVS modus erat, quòd viri irent aliquãdo ad vxores, quę erant trans Iordanem ad orientalem partem eius. Et poterat hoc fieri facilitèr quia Israelitę toto illo tempore quo durauerunt subiugando terram, non semper pugnabant, sed sępe quiescebant. etiam aliquando ibant pauci ad bellum, & cęteri manebant in castris: sicut quando iuerunt cõtra vrbem Hay soli tria millia virorum infra. 7. c. His enim temporibus manebat totus exercitus in castris Galgalę, vbi erat tabernaculum, & arca domini, & cũ interim nihil facerent Israelitę, sed requiescerent a labore bellorum, poterant viri de duabus tribubus, & dimidia ire ad vxores suas, quę erant trans Iordanem, & hoc nulla difficultas erat, quia inter castra Galgalę, & terram illorum non erat vna dieta integra, vt ostensũ fuit. Etiam nihil videbatur conuenientius, quam hoc agere, quia cęteri viri Israelitę non ducebant etiam secum vxores suas quando ibant ad bellum, sed euntes expediti relinquebant tam vxores quam totam supellectilem in castris Galgalę. cum autem cessarent aliqualiter a bello, reuertebantur ad castra vbi erant vxores eorum, & refocillabantur paulisper a labore belli: interim autem nihil negotij erat duabus tribubus, & dimidię: nihil ergo opportunius eis esset, quam redire ad vxores suas, & filios q erant ante Iordanem, vt ipsi quoque refocillarentur. Et hoc modo non grauarentur plus in abstinentia ab vxoribus viri de duabus tribubus, & dimidię, quam cęteri Israelitę: quia quando hi redirent ad vxores, & illi similiter facerẽt. Secũdus modus poterat esse quantum ad hoc quòd viri de duabus tribubus, & dimidia redirent ad vxores suas per vices, idest non omnes simul, sed aliqui nunc, & alii post, & hoc possent facere etiam durantibus bellis, quia tunc ꝙ omnes simul redirent ad vxores suas, forte esset inconueniens, sed quòd aliqui pauci per vices redirent, non nocebat.

Alius modus eundi ad vxores.

Sed dicendum, quòd adhuc modus pręcedẽs erat conuenientior, quia non fieret tunc aliquid specialius in duabus tribubus, & dimidia, ꝙ in reliquo Israel.

Cum autem obijcitur tunc de eo, quod habetur infra. 22. cap. I. neque reliquistis fratres vestros lõgo tempore, vsque in pręsentem diem. Potest dici vno modo, quòd non reliquerunt: quia relinquere erat ire in terram suam cum intentione non redeundi in castra. Et tamen quandocunq; isti ibant ad vxores suas, ibant cum intentione statim redeundi, & dimittebant arma sua, vel res bellicas ad eos pertinentes in castris: ideo nunquam relinquebant fratres suos.

Secundo potest dici: quòd non relinquebãt fratres suos. s. quia nunquam omnes ipsi redibant simul ad vxores, sed aliqui ipsorum per vices. ideo censebãtur omnes manere, & sic non relinquebant eos.

Tertio potest adhuc dici, quòd hoc accipiatur quãtum ad bella, scilicet, quòd illi nunquam reliquerant alios Israelitas in bellis, sed in omnibus bellis in quibus erant illi, erant ipsi quoque. & quando redibant illi ad castra ad refocillandum, ibant quoque isti vltra Iordanem ad vxores suas. Et quia viri de duabus tribubus, & dimidia solum comitabantur Israelitas ad adiutoria bellorum, cum nunquam dimitterent eos in aliquo bello, dicebantur absolute, nunquam eos dimittere, licet aliquando recederent ab eis, scilicet tempore quo non pugnabant.

F *An omnes viri bellatores duarum tribuum, & dimidiæ fuerint plures, quam 40. millia, & an omnes transierint Iordanem. Quæst. LXXV.*

DVBIVM quoque est circa pręcedentia: cũ dicatur de viris duarum tribuum, & dimidię, quòd trãsierunt Iordanem omnes armati de illis tribubus, & tamen erant valde pauci: nã solum transierunt quadraginta millia infra 4. c. Aliquis dicet, quòd non transierunt omnes viri bellatores de his duabus tribubus, & dimidia, & sic licet multi essent, transierunt hi soli. Sed obijcietur ꝙ hoc non stet: quia videtur quòd omnes transierint.
G nam ita pręcepit Moyses Nume. 32. c. vbi istę petierunt terrã ante Iordanem, & dicitur. quibus ait Moyses si facitis, quod promittitis expediti pergetis coram domino ad pugnam, & omnis vir pugnator armatus Iordanem transeat, donec subuertat dominus inimicos suos. Aliquis dicet verum esse quòd Moyses iussit quòd omnes viri pugnatores de his tribubus transirent: & tamen postea non fecit illud Iosue, sed accepit aliquos, idest quadraginta millia. Sed adhuc obijcietur, ꝙ non stat. primo, quia Iosue seruabat mandata Moysi per omnia. ita enim Deus ei iusserat, vt patet supra in litera. etiam Moyses quando constituit eum in principem coram multitudine, docuit eum quid obseruare deberet. Num. 27. & Deut. 31. c. & sic non erat verisimile, ꝙ modo Iosue in aliquo contrafaceret. Secundo, & principaliter patet, quia hic in litera apparet, ꝙ seruatum fuerit istud, quia dicitur vxores
H vestræ, ac filij, & iumenta manebũt in terra, quam dedit vobis dominus trans Iordanem. vos autem transibitis, & ita innuitur, ꝙ solæ vxores, & filii paruuli mãserunt, & transierunt omnes viri. Tertio patet, quia dicitur: vos autem transite ante fratres vestros omnes fortes manu, sed omnes numerati a viginti annis supra vocantur fortes manu, immo viri fortissimi. Numer. 1. c. & isti erant multo plures, quam quadraginta millia, ergo non transierunt isti soli. Quarto patet, quia dicitur, ꝙ responderunt isti ad Iosue: omnia quę præcepisti nobis faciemus, vt patet in litera. Et tñ Iosue dixit eis: vos autem trãsite armati ante fratres vestros omnes fortes manu. ergo omnes transierunt, & sic nõ fuerunt soli quadraginta millia.

I *Determinatio auctoris, circa præcedens quæsitum.*
Quæst. LXXVI.

DICENDVM ꝙ multitudo istorum duorum pugnatorum de tribu Ruben, & Gad, & dimidia tribu Manasse, erat valde maior, quã quadraginta millia, quia Nume. 26. c. ponit numerus virorum singularum tribuum. & de Ruben sunt 43. millia septingenti & triginta. in tribu Gad fuerunt quadraginta millia quingenti. in tribu Manasse fuerunt quinquaginta duo millia, & septingenti: quorum medietas est vigintisex millia trecenti, & quin-
K quaginta, & fit tota summa centum, & decem milliũ quingentorum, & octoginta. Sed hoc dato dicunt aliqui, ꝙ omnes numerati de his tribubus transierunt cum Iosue. & tñ tempore transitus non supererãt de tota ista multitudine, nisi quadraginta millia, & ita putant se satisfacere mandatis Moysi Num. 32. c. & eis, quæ nunc dixit Iosue, & responderunt istę tribus, vt patet hic in litera. Et ad hoc oportet, ꝙ isti dicant, ꝙ de ista multitudine perierunt post illam numerationẽ plusquam septuaginta millia virorum, & nunc manebant solum quadraginta millia. Sed dicendum, ꝙ non stat, quia si ista multitudo defuisset, aut esset bello, aut morbo, sed neutro modo. De primo patet, quia iuxta

ordinem scripturæ post istam numerationem nō habuerunt Israelitæ aliquod bellum, nisi contra Madianitas, quia numeratio habetur Num. 26. & bellum cōtra Madianitas Num. 31. & post illud bellum nullum aliud habuerunt Israelitæ, vsque ad transitū Iordanis, vt patet ex sequenti scriptura libri Numerorum, vbi ponitur historia, vsque ad transitum Iordanis. & tñ in bello contra Madianitas nullus de Iudæis mortuus est, vt patet Nume. 31. sed nos serui tui recensuimus numerum pugnatorū, quos habuimus sub manu nr̄a, & neque vnus quidem defuit. Similiter non pōt dici, ꝙ ista multitudo perierit morbo. primo, quia si tanta multitudo perijsset de his tribubus morbo, esset morbus ille valde grauis, & talem non taceret scriptura, cum alia multo minora referat, quæ pertinent
B ad progressum huius populi per desertum. & tamen de hoc nihil expressum est. ergo non fuit. Secundo, quia si tam grauis morbus incidisset, esset propter aliquod graue peccatum, illud aūt scriptura referret, sicut ibidem ante hoc .s. Num. 25. ponitur peccatū quorundam Israelitarum .s. de idolatria, & meretricio cū Madianitis, & simul ponitur pena .s. ꝙ perierint viginti quatuor millia, a fortiori si pro alio peccato perijssent ista septuaginta millia virorum, & vltra, referret scriptura, tam peccatum, quam penam, sed neutrum expressit. ergo credendum est non fuisse. Tertio, quia videtur, ꝙ post istam numerationem non videtur, ꝙ fuerit aliquod peccatum, neque pena inflicta Israelitis, sed iam crimina eorum erant sufficienter punita
C Num. 26. c. vbi ponitur ista numeratio, tanquam pro causa numerationis dr̄, postquam sanguis noxiorum effusus est dixit dn̄s ad Moysen, & Eleazarum, numerate oēm summam filiorum Israel, ac si dicat anteꝗ funderetur sanguis impiorum frustra erat numerare populū, quia statim de illa summa numeratorū multi deficerent. ideo facta est numeratio, postꝗ sanguis impiorum effusus est, vt de illis qui computarentur, nullus iam deesset. Quarto patet, quia facta ista numeratione Nu. 26. statim ibidem additur, locutus est dn̄s ad Moysen, illis diuidetur terra iuxta numerum vocabulorum in possessiones suas, pluribus maiorem partem dabis, & paucioribus minorem: singulis, vt nunc recēsiti sunt tradetur possessio, in quo innuitur, ꝙ omnibus istis qui nunc numerabantur, tradenda erat pos-
D sessio terræ. & tñ ista terra erat vltra Iordanem. ergo omnes transituri erant, & nemo eorū moriturus erat ante Iordanis transitum. vnde non moreretur tota ista multitudo. Aliquis diceret, ꝙ isti non mortui fuit inflicta aliqua plaga propter aliquod peccatū, sed mortui sunt naturaliter in longitudine temporis, sicut naturale est hominibus mori. Sed dicendum, ꝙ nō stat. primo, quia vt patet ex prædictis innuebatur, ꝙ nullus eorum qui numeratus nūc fuerat moreretur ante introitum in terram vltra Iordanem, & ita non moreretur tanta multitudo. Secundo, & principaliter, quia inter illam numerationem, & introitum Iosue vltra Ior-
E danem, quasi nullum tempus fuit, & ita non poterat naturaliter mori aliqua multitudo illo tpe. patet hoc, quia ista numeratio Israelitarum fuit in loco vbi nūc erat Iosue, quando ista locutus fuit ad istas duas trib⁹ & dimidiam .s. iuxta Iordanem, quod patet Num. 26. c. vbi Deus iubet fieri istam numerationem, & dr̄ locuti sunt Moyses, & Eleazar sacerdos in campestrib⁹ Moab super Iordanem contra Iericho ad eos, qui erant a viginti annis, & supra, sed qñ nunc Iosue locutus est viris istis, erant circa Iordanem, & transierunt cum eo: ergo paucum tempus fuit inter numerationem, & transitum, & ita non potuit mori multitudo ista medio tempore. maxime, quia totum hoc fuit in fine anni quadragesimi, & principio anni quadragesi-
A mi primi, qñ mortuus est Moyses, & populus incepit esse sub principatu Iosue, & tunc illa facta sunt, & trāsierunt Iordanem. ideo hoc non stat.

Secunda opinio aliorum, quòd solum 40. millia erant viri fortes. Et quos vocet sacra scriptura viros fortes, & potentes ad bella. Quæst. LXXVII.

ALII respondent aliter .s. ꝙ illa tota multitudo istarum duarum tribuum, & dimidiæ, quarum posita fuit summa Nu. 26. c. manebat nūc, & nemo eorum perierat, aut valde pauci, & tñ nō iuerunt cū Iosue, nisi 40. millia: & hoc quia isti soli erāt viri fortes ad pugnādū de tota illa multitudine: & hoc consonat lr̄æ inquantum dr̄: vos au-
B tem transite Iordanem, & pugnate añ fratres vestros omnes fortes manu: & ita non voluit, ꝙ oēs transirēt, sed solum qui erant fortes manu, & illi erant soli 40. millia. Dicendum ꝙ non stat primum, quia non concordat hoc verbis Iosue: nam ipse dixit, vxores vr̄æ, & filii, atque iumenta manebunt. vos aūt transite, & ita innuitur, ꝙ soli filii paruuli transituri nō erant, qui non ponuntur in numero virorum, sed computantur nomine filiorum. Secundo patet, quia Iosue mandauit nunc istis viris, ꝙ mādauerat eis Moyses, sed Moyses mandauit omnibus viris numeratis in duabus tribubus & dimidia, ꝙ transirent Iordanem, ergo omnib⁹ iussit nunc transire Iosue. patet hoc, quia Nume. 32. c. qñ Moyses arguebat viros de his duabus tribubus &
C dimidia, quia petebant hereditatem ante Iordanē, dixerunt caulas enim fabricauimus, & stabula iumētorū, paruulis quoque nostris vrbes munitas, nos aūt ipsi armati, & accincti pergemus ante fratres nr̄os filios Israel, donec introducamus eos ad loca sua: paruuli aūt nostri, & quidquid hr̄e possumus, erunt in vrbib⁹ munitis, pp habitatorum insidias. Tertio patet ex verbis Moysis ibi. nā dixit si facitis, quod promittitis, expediti pergite ad pugnam, & oīs vir bellator armatus Iordanem transeat. & ita nō elegit aliquos de ipsis, sed voluit ꝙ omnes transirent Iordanem, præter paruulos .s. qui non perueniebant ad annum 20. Adhuc aūt magis confirmatur ex verbis sequentibus ipsorum .s. dixerunt Gad, & Ruben ad Moysen, serui tui sumus,
D & quod iubet dominus noster faciemus: paruulos nostros, & mulieres, ac pecora relinquemus in vrbibus Galaad. nos aūt famuli tui omnes expediti pergemus ad bellū: ergo oēs præter paruulos transituri erant Iordanem. Cum aūt obijcitur, ꝙ soli viri fortes transituri erant. Dicendum, ꝙ per viros fortes manu nō intellexit Iosue aliquos in speciali de tota multitudine illarum duarum tribuū, & dimidiæ, sed oēs viros qui numerati erant a 20. annis, & supra: quia de oībus illis intellexerat Moyses expresse, & tñ Iosue loquebatur iuxta intentionem Moysi: & omnes illos qui numerati erant, vocauit Iosue fortes manu.

Secundo patet, quia ista est consuetudo scripturæ,
E scilicet, quod viri potentes ad bellum vocentur viri fortes, vt patet Numer. 1. cap. vbi omnes numerati a vigesimo anno vocantur potentes ad bella procedere, & viri fortes, quia illa fortitudo non signat aliquā specialem potestatem, sed solum potentiam exercendi se in armis, quod possunt communiter qui sunt supra vigesimum annum. Et ita Iosue locutus est hic dicens: vos autem transite ante fratres vestros, omnes fortes manu, idest qui habetis fortitudinem in manibus ad pugnandum.

Determinatio auctoris, & resolutio totius quæstionis, cum responsionibus ad argumenta.
Quæst. LXXVIII.

DICENDVM veritatem esse, ꝙ nunc superérat tota illa multitudo duarum tribuũ, & dimidiæ, quæ fuit in numeratione Nu. 26. c. Et de tota illa dixerat Moyses, quod transiret Iordanem cum Iosue, & Israelitis. ipse quoq; Iosue oĩbus illis dixit nunc quod transirẽt, & ita illi obedientes tunc Iosue promittebant se facturos cum dixerunt. oĩa quæcunque præcipisti faciemus, & quocũque miseris ibimus. sicut obediuimus Moysi, ita obediemus tibi. Sed post hoc Iosue, & cęteri Israelitę considerantes, ꝙ non esset necessaria tota illa multitudo acceperunt quadraginta millia de illis, reliquos vero manere permiserunt in terra sua, tam ad defensionẽ terrę, quam ad agriculturam. Et ita non manet aliqđ inconueniens. Et iuxta hoc potest rñderi ad argumenta posita supra. q. 56. Ad primum dicendum, ꝙ Iosue seruauit omnia mandata Moysi, & in hoc etiã seruauit. Nam iussit omnibus viris duarum tribuum, & dimidię transire Iordanem: sed postea visum est Israelitis, ꝙ satis erat trãsire quadraginta millia, & ita voluerunt. Poterant autem isti facere hoc, quia potest quilibet realiter renunciare iuri suo. Erat aũt ista obligatio introducta in fauorem Israelitarum. s. ꝙ ipsi pugnando acquisiuerant terram duarum tribuũ, & dimidię: ideo iustum erat, ꝙ duæ tribus, & dimidia transirent Iordanẽ ad adiuuandum Israelitas, vt acquirerent terram pro seipsis. & ita innuitur ex verbis Moysi. Num. 32. poterant ergo Israelitæ renunciare huic iuri pro se introducto in toto, vel in parte. & sic poterant facere, ꝙ non transirent cum eis omnes viri duarum tribuũ, & dimidiæ, sed soli quadraginta millia. Ad secundum cum dicitur vxores vestrę, & filij, atque iumenta manebunt. Dicendum, ꝙ Iosue mandabat omnibus viris illarum duarum tribuum, & dimidię transire Iordanem, & tamen postquam illi obedierunt, placuit vniuerso Israeli, ꝙ soli quadraginta millia transirent, & Iosue non faciebat in hoc contra mandata Moysi. nã si ipse inuitis Israelitis absoluisset duas tribus & dimidiam ab hac obligatione transeundi Iordanem, faceret contra mandatum Moysi. & tamen de voluntate populi, immo populo toto hoc concedente potuit ipse hoc facere. Ad tertium dicendũ, ꝙ per omnes fortes manu intelligebãtur omnes numerati a vigesimo anno supra, & tamen non omnes illi fuerunt, quia licet nunc Iosue illud præceperit, postea obedientibus illis visum est toti Israeli, ꝙ satis erat ire quadraginta millia, & non transierunt plures. Ad quartum dicendum, ꝙ viri de duabus tribubus & dimidia, quando responderunt, intendebant transire omnes sicut promiserant Moysi, & sicut iusserat Iosue. tamen postea visum est Israeli, ꝙ aliter fieret, & transierunt soli quadraginta millia.

Manebunt in terra quam tradidit vobis Moyses. Non erat conueniens, ꝙ isti transirent Iordanẽ, quia nihil acturi erant vltra Iordanem. in hac autem terra mansuri erant semper: melius ergo ibi essent.

Quam tradidit vobis Moyses. Nam cum ista terra tradita fuit duabus tribubus & dimidiæ. adhuc viuebat Moyses, & ipse dedit terram cum ea conditione, quę habetur Num. 32. cap.

Trans Iordanem. i. transitum Iordanis, est. n. terra ista ad orientalem plagam Iordanis ante transitũ, vt patet Nu. 32. c. & hic, & qñ Moyses eam tradidit, nondum transierant Iordanem. nam Moyses non trãsiuit Iordanem, vt patet Deut. 3. c. cum dr̃ non transibis Iordanem istum. & dicitur trans Iordanem. i. citra Iordanẽ.

F ista tamen respectiue dicuntur, & id quod a quibusdam vocatur citra Iordanem, vocãt ab aliis vltra Iordanem, secundum diuersas positiones locorum.

Vos autem transite armati ante fratres vestros. Iussit Iosue, vt trãnsirent armati, quia ad bella ibant, & ob hoc soli illi transierunt Iordanem de his duabus tribubus, & dimidia, qui erant apti ad pugnandum. Alii autem manserunt cum mulieribus, & paruulis ante transitum Iordanis.

Quomodo Israelitæ potuerunt habere arma, vt transirent armati Iordanem. *Quæst.* LXXIX.

G QVAERET aliquis quõ Israelitę potuerunt habere arma, vt transirent armati. Respondendum est, ꝙ de Aegypto eduxerunt arma, vt habetur Exo. 13. c. cum dicitur, & armati exierunt filij Israel de Aegypto. quõ autẽ filij Israel potuerint in Aegypto habere arma, cũ in rectis politiis non permittantur serui habere arma, vt sepe tangit Aristo. in libris politi. dato ꝙ habuerint, quomodo potuerint educere de Aegypto, habitum fuit supra. 13. c. Exo. Item potuerunt Israelitę postea habere multa in deserto, quando faciebant bella, & delebant, vel superabant aliquam gentẽ, & de spoliis ditabantur. Et primo factum est hoc in littore maris rubri, cum conuersi sunt fluctus super Aegyptios, & suffocauerunt eos, atque ad ripam corpora eorum appulsa sunt. vt patet Exo. 14. & dicunt doctores hoc factum esse, vt hebręi caperẽt arma, & spolia Aegyptiorum:
H sicut cum percussi sunt ab Angelo Assyrij vna nocte centum octoginta quinque millia, vt patet 4. reg. 19. c. et manserunt eorum vestes illęsę, & arma. inde autẽ potuerunt habere arma multa Israelitę. Amplius aũt habere potuerunt cum pugnauerunt contra Amalechitas in Raphidim. vt patet Exo. 17. qa ibi fugatus est Amalech, & multi ex eis corruerũt gladio, & horum arma atque spolia poterant capere Iudęi. Item poterant capere arma multa cum pugnauerunt contra Chananæum habitantem ad meridiem, & subuerterunt vrbes eius, sic patet Num. 21. c. sed an ibi omnia anathematizata fuerint, sicut ciuitates, ita vt nihil assumere liceret, dictum est Num. 21. c.

Item acceperunt arma multa, cum pugnauerunt contra duos reges Amorrhęorum Sehon, & Og. &
I occiderunt eos cum populo suo, & assumpserunt omnia spolia eorum, vt patet Num. 21. & Deuteronomi. 2. & 3. c. Item acceperunt arma multa, cum pugnauerunt contra Madianitas ante transitum Iordanis viuẽte Moyse, & occiderunt quinque reges eorum, & acceperunt omnia spolia terræ Madian, vt patet Nume. 31. cap. Poterant ergo habere multa arma Iudæi cum transirent Iordanem, ita vt Rubenitæ, & Gaditæ, atq; dimidia tribus Manasse præcederent armati, potissime, quia horum arma leuis erat cum essent pedestres & pugna pedestris expeditior est, quam equestris.

Ante fratres vestros.

K *Ista præpositio Ante, quomodo capitur in proposito. Et quo ordine procederent, cum mouebantur castra.*
Quæst. LXXX.

ISTA præpositio, ante, potest teneri pro cum scilicet, quòd istæ duę tribus & dimidia procederent cum cæteris Israelitis, qui erant fratres eorum. vel põt teneri in propria vi, scilicet, vt Rubenitæ, & Gaditæ, & dimidia tribus Manasse præcederent cæteros ad pugnam euntes in fronte belli, & hoc propter duo,

Primo, quia isti expeditiores erant, cum non portarent

tarent secum iumenta,& pecora,nec vxores, aut quic quam de supellectilibus, sed ipsi expediti ibant. Alii autem portabant vxores,& omnia sua secũ; ideo non erant sic expediti: conuenientius ergo isti in itinere præcedebant. Alia ratio est, vt cęteri Israelitę securiores essent de his, ne retrocederẽt reuertentes in terrã suam,quam acceperant ante transitum Iordanis. Cũ ergo pręcederent reliquos Israelitas,non poterant retrocedere. Si tamen Gaditæ,Rubenitę,& dimidia tribus Manasse pręcederent reliquos Israelitas itinerando vltra Iordanẽ,iam periret totus ordo quem tenuerant Israelitę in deserto. Nam ibi cum castra mouenda forent,primum vexillum tribus Iuda mouebatur, & tota tribus,,& consequenter tribus Isachar, quæ erat sub vexillo Iuda,& postea tribus Zabulon, quę erat sub eodem vexillo. Deinde mouebatur vexillum secundum filiorum Ruben, & tota tribus, & consequenter tribus Simeon sub eodem vexillo, & postea tribus Gad sub eodem.Deinde mouebatur totum sanctuarium portatũ per ordinem suum a Leuitis Chaathitis,Gersonitis,& Meraritis.Deinde tertium vexillũ mouebatur filiorum Ephraim cũ tota tribu Ephraim & consequenter tribus Manasse sub eodem vexillo, & tribus Beniamin sub eodem. Vltimo mouebatur 4.vexillum filiorum Dan cum tota tribu, & cum eis tribus Aser,& tribus Nephthalin sub eodem vexillo. iste ordo procedendi in via habetur Num. 10.c. ordo autem figendi tentoria, & castra sub quatuor vexillis per quadrum, habetur Num.e.2.c. dato tamen hoc,ꝙ Rubenitæ,& Gaditæ,& dimidia tribus Manasse pręcederet cæteros Israelitas in transeundo Iordanẽ, & deinde procedendo ad bellum, turbaretẽ omnis ordo, qui prius erat a Deo institutus inter Israelitas:non est ergo credendum,ꝙ præcederet hic cęteros,sed ꝙ manerent in ordine pristino. Quod autem dr̃ hic,ꝙ pręcederent isti cęteros, non accipitur ibi ante proprie, sed solum pro cum,scilicet, ꝙ irẽt cum fratribus suis in transitu Iordanis.Et patet ꝙ in transeundo Iordanẽ non transierint isti ante reliquos,nam sacerdotes pręcesserunt,deinde totus populus secutus est.vt patet infra.4.c. Sed hoc opinantur hi: falsũm tamen est, quia non mansit idem ordo post transiũ Iordanis in motu castrorum qui ante erat:nec erat conueniens, quia ante mouebantur,vt itinerantes,nunc vero vt bellum acturi, sed Rubenitæ,& Gaditæ, atque dimidia tribus Manasse præcedebat alias tribus, vt patet infra 4. c. cũ dicitur filii quoque Ruben,& Gad,& dimidia tribus Manasse armati præcedebant filios Israel,sicut eis pręceperat Moyses. *Omnes fortes manu*.i. omnes qui inter vos sunt potentes ad pugnandum trãsire. Vocãtur.n. viri bellatores potentes,vel fortes manu ex quo videtur sequi,quod supra ab aliquibus dicebatẽ.s. ꝙ in terra ante Iordanem quę fuerat duorum regum Amorrhęorum,non mansit aliquis vir fortis potens pugnare ad tuendnm terram ab hostibus, sed solę fęminę, & paruuli,& viri grandęui vltra 60.annos,sed de hoc veritas supra quęstion. 78. posita est: nam multi manserunt.

Et pugnate pro eis. idest pugnate adiuuando eos.q.d. id qđ nunc pugnantes agitis,non est pro vobis, sed ꝓ ipsis,ꝙ patet, quia Israelitę transibant ad pugnandum vltra Iordanem,vt eriperent terram illã pro se de potestate hostium, sed Rubenitæ, & Gaditæ, & dimidia tribus Manasse nihil de hac terra habituri erant, sicut ipsi composuerunt cum reliquo Israel, vt habetẽ Numer.32.cap.scilicet non reuertemur in terras nostras vsque dum possideant filii Israel hæreditatem suam: nec quicquam quęrimus trans Iordanem, quoniam iam habemus possessiones nostras in orientali eius plaga: ergo id quod agentes pugnabant, non erat pro

A eis, sed pro fratribus ipsorum, vt hęreditatem acciperent.

Donec det requiem dominus fratribus vestris.i. nõ solũ pugnare debetis pro eis aliquo tempore, sed quousq; habeant requiem,possidentes, sicut iam vos possidetis, & ob hoc Rubenitę,& Gaditę,& dimidia tribus Manasse non redirent ad possessiones suas, quæ erant ante transitum Iordanis, quousq; hostes subiecti essent Israelitis, & possiderent terram pacifice, atque diuisa fuisset per sortes, & tradita cuilibet tribui, & ad hoc manserunt longo tempore cum eis, non reuertentes in possessiones suas, vt patet infra vigesimosecundo capit.

B *An duæ tribus, & dimidia manserint cum reliquis trans Iordanem vsquequo pacifice possederint terram Et quòd triplex fuit status Iudæorum in terra Chanaan. Quæst. LXXXI.*

SED dicet aliquis,quòd non manserunt Rubenitę,& Gaditę,& dimidia tribus Manasse cum cęteris Israelitis,quousque habuissent pacifice terram vltra Iordanem.nam hoc mõ nunquã redijsset in possessionem suam,cum toto tempore Iosue bella manserint contra gentes illas ad expellendũ eas de terra, & post mortem Iosue pugnabat ẽt Israel contra Chananęos,vt patet Iudicum primo,quia consuluerunt dominum quis esset dux eorum in pugna, & respondit,quòd Iudas. Toto etiam tempore iudi- C cum,bella fuerunt Israelitis contra Chananęos,vt patet ex processu libri Iudicum: ergo nõ manserunt isti quousque Israelitæ pacifice possiderent.

Respondendum est, quòd status Iudęorum possidendo terram Chananęorum fuit triplex.

Primus fuit cum aliquid possidebant, & tamẽ a bellis nondum cessabant,vt plura obtinerent: nec manebant habitãtes in locis quę acquisiuerant,nec illa diuiserant. Et hoc est cum pugnarent contra Chananęos, & acciperent aliqua loca, atque tenerent ea: illud tamen non erat pacifice possidere,quia nondum manebant Iudęi in locis acquisitis. sed semper manebant in bellica expeditione pugnantes contra hostes,& iste status durauit quousque Israelitę acceperũt magnam D partem terrę Chananęorum,& diuiserunt eam in sortes Israelitis,atque cessauerunt continue pugnare contra gentes,& manere in expeditione bellica, sed incęperunt habitare in locis acceptis de manu hostium.

. Secundus status Iudęorum fuit in terra promissionis, postquam cęperunt manere in terra Chanaan in locis acceptis de manu hostium,& cessauerunt a bellis. Et tamen aliqñ surgebant in pugnã ad accipiendũ aliqua loca vlteriora, quæ nondum capta fuerant tempore Iosue: nã Deus dixerat a principio,ꝙ non traderet totam terrã simul in manus hebræorum,sed paulatim atque per partes.& hoc quia terra erat spaciosa, & non sufficerent Iudæi ad replendum eã, vnde mul- E tiplicarentur bestię contra eos, vt patet Deuterono. septimo,& Exod.vigesimotertio cap. & sic tempore Iosue pugnatum fuit vno impetu bellico tandiu, vsquequo esset tanta terra capta, quę sufficeret ad habitationem Israelitarum existentium,& tunc Deus dedit in mentem Iosue, quòd non pugnaret vltra contra superstites Chananęos, de quibus habetur Iudicũ tertio cap. sed diuisit terram per sortes, & incępit populus habitare in locis, quæ ceperat, & cessauerunt a quotidianis bellis.

Deinde per aliquanti temporis successionem creuerunt in maiorem numerum Israelitę, & indigebãt pluribus locis: ideo singulę tribus incipiebant pugnare contra Gentiles, qui manebant in fortibus suis, &

paula-

F paulatim expellebant eos de locis, & duranit iste status secundus vsque ad tempus illud quo Iudęi fuerũt in magna gloria, & maxima. s. tempore regis Salomonis. nam tunc omnes gentes quæ manserant de Chananęorum septem populis subiectæ fuerunt Israelitis, vel cedentes locis, vel effectę tributariæ, vt patet 2. Paralipom. 8. cum dicitur. omnem populum qui dereclictus fuerat de Ethęis, & Amorrhęis, & Pherezæis, Heuęis, & Iebusęis, qui nõ erant de stirpe Israel de filijs eorum, & posteris, quos non interfecerant filij Israel: subiugauit Salomon in tributarios vsque in diem hanc. Ante tempus autem hoc bellum erat Iudæis contra gentes has, accipiendo aliqua loca earũ ad manendum in eis. G De tempore iudicum patet in toto libro Iudicum. nam in primo cap. dicitur. quomodo in bellum iuerunt, & ceperunt quandam ciuitatem. Etiam hoc fuit tempore regum. nam tota vita Saulis fuit bellum potens contra Philistęos, vt patet primo Reg. c. 14 Fuit etiam bellum tempore Dauid. nam ipse cepit Ierusalem de manu Iebusæorum, vt patet 2. Reg. cap. 5. Tempore autem Salomonis ista bella consummata sunt.

Status tertius populi Iudaici fuit in terra Chanaan, cum creuisset ad maximum numerum suum, & haberet omnia loca quæ posset occupare, & iam non habebat aliquod bellum contra Chananęos, subiectis sibi omnibus. iste status mansit post Salomonem vsque ad reges finitos in transmigratione Babylonis. nam sic dicitur 2. Paralipom. 8. ca. ꝙ subiectæ fuerint omnes nationes illæ, & manserint vsque in præsentẽ diem, quod refertur ad tempus scripturæ libri illius, H quę, quomodocunque aut quocunque tempore facta assignetur, pertinebit ad tempus post reges finitos, cum historia ipsa de fine regum, & de transitu in Babylonem agat. de statu autem iudęorum in terra illa post reditum de Babylone, non comprehensum est in aliquo pręcedentium statuum. nam secundum quòd Iudæi trãslati fuerunt de sedibus suis per Babilonios, ita per eos & Assyrios multæ gentes, quæ in terra illa erant, mutatæ sunt.

Nunc autem applicandum est ad propositum. s. qñ Iudæi dicantur habuisse requiem, & dicendum est, quòd in toto primo statu qui fuit in bellis continuis, non commorantibus Iudęis in aliquibus locis specialiter, & durauit vsque ad diuisionem terræ per sortes: I non dicuntur Iudęi quieuisse, nec pacifice possedisse, quamquam aliquid possiderent, cum semper essent continua bella. ideo toto hoc tempore manserunt Rubenitę & Gaditę, atq; dimidia pars tribus Manasse, cum reliquis Israelitis vltra Iordanem.

In secundo autem & tertio statu, dicuntur Israelitę mansisse in pace, quamquam magis in tertio, quã in secundo statu: ideo in principio status secundi, poterant Rubenitæ & Gaditæ redire in terram suam. & sic factum est, quia cum accepta esset maxima pars terræ promissionis a Iudæis, & deinde per sortes eam diuisissent, Iosue dimisit Rubenitas & Gaditas, vt venirent in terram suam, vt patet infra 22. capit. & hoc K modo accipienda est possessio pacifica, & non stricte.

Sicut vobis dedit. Quia isti Rubenitæ & Gaditæ, atque dimidia tribus Manasse acceperant sedes, in quibus habitarent ante Iordanem exclusis Amorrhęis habitatoribus terrę: Ita vt iam eis nihil laborandum esset pro assecutione sedium.

Et possideant quoque ipsi terram quam dominus Deus daturus est eis. Sic factum est: nam non venerunt Rubenitę, & Gaditę in terras suas, quousque accepta terra illa, & diuisa quæ erat vltra Iordanem, quælibet tribus incępit possidere, quod ei sorte proueniebat, vt patet infra 22.

De tribus causis propter quas magna pars terra Chanaan mansit non capta moriente Iosue. Quæst. LXXXII.

SED adhuc differentia aliqua erat inter Rubenitas & Gaditas & dimidiam tribum Manasse a reliquis populis nouem tribuum & dimidię. nam istæ duę tribus & dimidia totum possidebant, quod possessuræ erant: nihil quippe postea acceperunt cum reliquis tribubus vel ab alijs gentibus. nouem antem tribus & dimidia non acceperũt tempore Iosue totum quod accepturæ erant: multa quippe terra Chananæorum mansit post mortem Iosue nondum occupata a Iudæis, vt patet Iudicum G cap. 2.

Quod ex tribus causis accidit. Prima, quia gens Iudæorum tunc pauca erat, & terra Chananæorum erat lata nimis. quòd si tota eis data fuisset immediate habitanda, non possent eam implere: & sic crescerent bestiæ contra eos, quod erat incõueniens. dedit ergo Deus terram illam Iudæis paulatim & per partes, vt patet Exo. 23. cum dicitur. non eijciam eos a facie tua anno vno, ne terra in solitudinem redigatur, & crescant contra te bestiæ. paulatim expellam eos de conspectu tuo, donec augearis & possideas terram. Idem patet Deuter. 7. cap.

Secunda causa fuit propter peccata Iudæorum. nã Deus iusserat Israelitis, vt nullam haberent communicationem cum Chananæis in connubijs, aut quibuscunque alijs. ipsi autem cum eis fecere connubia, & alia participia: ideo Deus reliquit gentiles vt essent H eis in ruinam. sic patet Iudicum cap. 2. cum dicitur. Ascenditque Angelus Domini de Galgala in locum flentium & ait: eduxi vos de Aegypto, & introduxi in terram pro qua iuraui patribus vestris, & pollicitus sum, vt non facerem irritum pactum meũ vobiscum in sempiternum, ita duntaxat, vt non feriretis fędus cum habitatoribus terræ huius, & aras eorum subuerteretis, & noluistis audire vocem meam. cur hoc fecistis? quamobrem nolui delere eos a facie vestra, vt habeatis hostes, & dij eorum sint vobis in ruinam. Causa tertia fuit ad hoc quòd Iudæi non fierent inepti per longam pacem, quæ homines viribus eneruare solet, & effęminare, & ineptos ad virilia opera efficere. & quia si Deus tradidisset mox Iudęis omnes hostes in manus, non maneret aliquis cum I quo possent habere consuetudinem præliandi; ideo fuit valde vtile eis, quòd aliqui manerent cum quibus Hebræi possent interdum habere bellicam concertationem. sic patet Iudicum 3. cap. cum dicitur. hæ sunt gentes quas Dominus dereliquit, vt erudiret in eis Israelem: & omnes qui non nouerant bella Chananæorum: vt postea discerent filij eorum certare cum hostibus, & haberent consuetudinem præliandi. Quomodo autem poni possunt hic tres causæ, quarum duæ sunt ad bonum Iudæorum, & vna ad malum eorum, & propter demerita in eadem re, videtur esse ambiguum: sed Iudicum 2. cap. dissol- K uetur.

Et sic reuertemini in terram possessionis vestræ. Idest cũ hæc feceritis transeuntes cum fratribus tuis, scilicet nouem tribubus & dimidia, & pugnaueritis pro eis quousque possideant terram, sicut vos possidetis, poteritis reuerti in terram vestram. Aliter enim non dabitur vobis licentia reuertendi: & si nunc volueritis in ea permanere non permittemini. & hoc quia conuentum fuerat inter eos & reliquum Israel, iudice Moyse, quòd si transire vellent Iordanem, & pugnare quousque fratres sui quietem haberent, daretur eis terra Amorrhæorum regum, quam petebant a Moyse, alioquin auferretur eis, vt patet Nu. 32. cap.

Vt habitetis in ea. Quasi dicat, tunc redibitis ad firmiter manendum in ea. nam nunc quamquam possideatis eam pacifice, tamen in ea manere non potestis, quousque fratres vestri possideant terram suam vltra Iordanem.

Quam dedit vobis Moyses famulus Dei. Dicitur eam dedisse Moyses, quia quando isti Gaditę & Rubenitæ, atque dimidia tribus Manasse petierunt terram hãc, viuebat Moyses, & ipse eis tradidit terram illam, adiecta conditione quę habetur Numeri 32. cap. Vocatur autem Moyses famulus Dei in laudem. sic enim eum Deus vocauit, vt patet supra in litera.

Trans Iordanem. Idest terra ista vestra est trans Iordanem, idest ante transitum Iordanis venientibus de parte orientali ad terram Chanaan.

Trans diuersimode significat. Ista tamen positio non semper manet eadem, quia aliquando id quod est ante transitum Iordanis ex parte orientali, vocatur trans Iordanem. sicut hic, & supra in litera. Aliquando vero id, quod vltra Iordanẽ est, scilicet ad partem occidẽtalem Iordanis vocatur trans Iordanem. sic patet Numeri 32. ca. cum dicitur. nec quicquam quærimus trans Iordanem, quia iam habemus possessiones nostras in orientali eius plaga, & sic loquebantur ibi Rubenitæ & Gaditæ, quòd nolebant aliquid trans Iordanem, sed manifestum est, quòd non accipitur trans Iordanem pro eo, quod in parte orientali est, quia tunc dicerent se nolle possessionem quam habebant in terra duorum reg. Amorrhęorum, quod falsum est, cum ipsi dicant se aliquid nolle trans Iordanem, quia iam habebant ad partem orientalem Iordanis. non ergo accipitur vniformiter trans Iordanem, sed aliquando dicitur trans Iordanẽ, idest citra Iordanem, & aliquando vltra.

Oriens & occidens sumuntur respectiue. *Contra solis ortum.* Idest ad partem orientalem, hoc dicitur respectiue. nam accipiendo absolute quæcunque terra est ad solis ortum & occasum, quia in quocunque puncto notato, est oriens alicuius orizontis, & occasus alterius. nec secundum naturam vocatur magis vna terra orientalis, quam alia. sed secundum dispositionem habitatorum. constituta ergo terra Indię tanquam fronte orientis, eam terram quæ magis propinqua Indię sit, magis orientalem dicimus, quę vero magis recedit inde, uocatur magis occidẽtalis. Et sic est de terra duorum regum Amorrhęorum, quam susceperunt in sortem Rubenitæ & Gaditæ, & dimidia tribus Manasse, quòd ipsa magis appropinquat terrę Indicæ quàm Iordanis, ideo vocatur ad orientalem eius plagam. Cætera autem terra Chananęorum est ad occidẽtalem partem Iordanis. Vnde in descriptione terminorum terrę illius, Iordanis ponitur terminus orientalis, vt patet Numeri 33. cap. Ideo nunc quando Israelitæ transibant Iordanẽ, veniebant directe ab orientali plaga terrę promissionis in eius occidentem.

Responderuntque ad Iosue. Scilicet Rubenitæ, & Gaditæ, & dimidia tribus Manasse, scilicet quòd principes harum tribuum respondebant loco totius multitudinis, & quod illi agunt, tota multitudo agere dicitur, quia princeps eminenter continet populum. Vel potest dici, quòd totus populus responderet simul vna voce. sic enim aliquando Israelitę respondebant Moysi, sicut patet in datione legis, cum quæreret Moyses ex parte Dei, an suscipere vellent legem eius, & subiungitur. respõditq; vniuersus populus simul, cuncta quæ locutus est dominus faciemus. Simile factum est iterum in confirmatione legis, quando Moyses iterum recitauit populo totam legem datam, an eam vellent tenere, & subiungitur. reditque cunctus populus vna voce, omnia verba domini, quæ locutus est faciemus. De primo patet Exo. 16. de secundo habetur Exo. 24. c. quid autem horum fuerit nihil differt. *Atque dixerunt omnia quæ præcepisti nobis faciemus.* Iam ista promiserant istæ duæ tribus & dimidia. ideo tenere volebant. nam & si recusarent, compellerentur secundum conditionem positam ab initio quæ habetur Nume. 32. nam necesse erat quocũque modo, vt Israelitæ transirent terram vltra Iordanem, nam si vellent tenere conditionem positam, cũ Moyse, transirent, vt patet Numeri 32. si autem nollent tenere eam eriperetur de manu eorũ terra duorum regum Amorrhęorum, & cogerentur inquirere possessionem, sicut aliæ tribus faciebant. quocunque modo igitur oportebat transire Iordanem. melius ergo eis erat, vt libenter Iosue obedirent.

Et quocunque miseris ibimus. In hoc duæ tribus & dimidia se sponte offerunt ad id, quod in contractu expressum non erat. s. vt irent quocunque Iosue mitteret eas, & hoc intelligitur, postquam transirent Iordanem, si mitteret eos Iosue solos ad explorandum aliquam gentem, vel pugnandum contra eam irent. nam aliquando non ibat totus exercitus, sed mittebãtur aliqui, sicut ad explorandum ciuitatem Hay, missi sunt viri tres mille, vt patet infra 7. cap.

Sicut obediuimus in cunctis Moysi, ita obediemus & tibi. Hic designant istę duæ tribus & dimidia magnã obedientiam, quam haberent ad Iosue: nam æqualiter ei se obedituros dicunt, vt Moysi, nec irrationabile hoc est. nam quemadmodum Moyses iussu Dei erat præfectus populi, ita & Iosue, vt patet Deutero. 3. & 31. & 36. & Numeri 27. Signant etiam Rubenitæ & Gaditę in hoc, quòd semper fuerunt obedientes Moysi, non enim legitur, ꝙ aliquãdo ei inobediẽtes fuerint.

Obiectio contra prædicta, scilicet quòd non semper obedierunt Moysi, uiri de tribu Ruben. Quæst. LXXXIII.

SI obijciatur de viris de tribu Ruben, qui cõspirauerunt contra Moysen & Aaron, vt acciperent sibi sacerdotium, vt patet Numeri 16. & 26. & Admoniti atque increpati a Moyse non destiterunt, vt patet ibidem.

Respondendum est, quòd isti loquebantur pro seipsis, quoniam quamquam aliqui de tribu istorum errauerunt contra Moysen, isti tamen non deliquerũt. immo patet, ꝙ obedierint tunc, si aliqui horum erãt viuentes. nam Moyses iussit omnibus, vt recederent a tabernaculo horum, ut patet Numeri 16. cum dicitur recedite a tabernaculis hominum impiorum, & nolite tangere, quę ad eos pertinent, ne inuoluamini in peccatis eorum, & sequitur ibidẽ, quomodo omnes recesserunt ab eis, & ipsi absorpti sunt.

Tantum sit Dominus Deus tuus tecum. Ista litera habet duos sensus. Vno modo intelligitur, ꝙ istę duæ tribus & dimidia, promitterent se obedituros Iosue cũ hac conditione, quòd id quod mandaret, esset ex consilio vel mandato Dei. i. ꝙ non esset inhonestum vel illicitum: nam ad illicita & inhonesta nemo obedire tenetur alicui iubentis. & sic est sensus obediemus tibi in oĩbus, sicut obediuimus Moysi, dum tñ sit dñs tecũ, sicut fuit cum Moyse. i. dum tñ mandatũ sit ex parte Dei, ꝙ est esse Deũ tecum. s. in iubẽdo, sicut fuit cum Moyse, quia ipse oĩa q̃ mandabat, ex parte Dei mãdabat, nec vnq̃ mãdabat aliqd illicitũ, vel inhonestum. Alio mõ est sẽsus: tm̃ sit dñs tecũ. i. nõ multũ te oportet laborare, vt nos inducas ad faciendũ, quod iusseris, quia sponte faciemus, sed tantum mõ labora in hoc, ꝙ sit dominus tecum adiuuando te & prosperando actus tuos, sicut factum est cum Moyse, cuius oẽs act⁹ prosperati sunt. *Sicut fuit cum Moyse.* Duos sensus habet, sicut supra declaratum est. vnus est, ꝙ Deus fuit

Literæ duplex sensus.

semper cum Moyse, scilicet quòd omnia, quæ mandabat Moyses, erant cum Deo non discordantia ab intentione diuina, quoniam vel Deus illa primo mandabat, vel contra Deum nequaquam militabant.

F

Alio modo fuit Deus cum Moyse, & Moyses cũ Deo, quia omnia in manu eius directa, atque prosperata sunt, & Deus propter eum multa beneficia populo contulit, atque miraculose operatus est in multis, & quantum ad horum vtrumque, fuit Deus cum Iosue. nam ipse quicquid mãdauit licitum fuit, & a Dei consilio & mandato procedens. Item Deus prosperauit actus eius. nam plura atque clariora miracula, & ampliora beneficia tempore eius collata sunt, quàm tempore Moysi, vt declaratum fuit supra circa princ. (In isto c. q. 36.)

Qui contradixerit ori tuo. Contradicere ori est contradicere eis quæ ore proferuntur: nam ad os cõtradictio aut contrarietas nulla est. Est autem contradictio duplex, scilicet in verbis, & in rebus. in verbis cõtradicit qui publice testatur se facere nolle, quod iubetur, aut dicit nequaquam faciendum esse. & ista est magna repugnantia. Rebus contradicit, qui quamquam ore nihil proferat, ea tamen quæ iussa sunt exequi non curat, & ista minor videtur iniuria: vtraque tamen satis grauis est, cum in eum est, qui iubendi auctoritatem habet, & vtraque exprimitur hic. (Cõtradictio dupl. est.)

G

Prima, quia dicitur, qui contradixerit ori tuo, dicẽs se facere nolle, aut ad faciendum obligatum nõ esse.

Secunda tangitur in litera sequenti cum dicitur. Et non obedierit cunctis in sermonibus quos præceperis. q.d. dato, quòd aliquis non repugnet tibi directe dicens nolle se facere, quod iubes, si tamen iussa tua non expleuerit etiam puniatur. *Moriatur*. Ponitur vltimũ suppliciũ. & non ponit aliqua dña in peccato, sed quicquid illud sit, in quo aliquis repugnauerit ori tuo, vel non executus fuerit quæ ei iubes, moriatur.

H

Quare qui repugnat principi ore, uel facto mortem meretur.
Quæstio. LXXXIIII.

IN quo dicet aliquis iniustum esse, quia non omnia peccata eadem pœna punienda sunt. Respõdendum est, ꝙ non est respiciendum id, in quo quis repugnauerit principi ore vel facto. sed quicquid illud fuerit: faciens mortem meretur. & hoc, quia non punitur hęc faciens pro ea re quam facit, sed quia illam faciendo, principem contemnit. contemptus autem principis quicunque sit, morte plectendus est, quia de maximis vitijs est. nihil quippe magis obuiat statui rei publicæ, quam non obedire principi. nam hoc modo iura nihil sunt. ideo contemptus principis aut iudicantis mortem meretur. sic patet Deuter. 17. s. qui autem superbierit nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat, decreto iudicis morietur homo ille, & auferes malum de Israel, & quia iste non obediens principi turbat statũ publicum tota communitas de eo vindictam petit, & eum omnes lapidant, vt patet ibidem. cum dicitur ante hoc, de quibusdam alijs delictis, ꝙ pœna lapidationis punirentur.

I

Tu tantum confortare & viriliter age. Est quasi repetitio superioris sententiæ. s. tu non cures multum laborare in ducẽdo nos ad obediendum tibi, quia omnes libenter obediemus, & si quis repugnauerit, occidemus eum, sed solum de hoc habe curam, ꝙ conforteris. s. vt non timeas hostes, & agas viriliter cõtra eos dimicando, & aggrediendo fortia: quoniam nos te sequemur quocunque ieris, & quicquid iusseris, exequemur. & sic est sensus, habe curam de mandando nobis taliter, vt viriliter agamus: quoniam de obediẽtia satis poteris esse securus, ꝙ subijciemus tibi.

K

CAP. II.

MISIT igitur Iosue filius Nun de Sethim duos viros exploratores in abscõdito. Et dixit eis, Ite & cõsiderate terram, vrbemque Iericho. Qui pergentes ingressi sunt domum mulieris meretricis nomine Raab, & quieuerunt apud eam. Nunciatumque est regi Iericho, & dictum. Ecce viri ingressi sunt huc per noctem de filijs Israel, vt explorent terram. Misitque rex Iericho ad Raab meretricem dicens. Educ viros qui venerunt ad te, & ingressi sunt domum tuam. Exploratores quippe sunt, & omnem terram considerare venerunt. (Iacob. 2. Heb 11. 32. q. 1. S. cum ergo.)

MISIT *ergo*. Præcedens c. expediuit diuinã ad Iosue locutionem. hic transitur ad exploratorum missionẽ. & diuiditur in particulas. 5. Primo agitur de exploratorum missione. Secundo de eorum facta absconsione. Tertio de contracta eum Raab pactione. Quarto de signi ad liberandum appositione. Quinto de eorum in castra reuersione. Secunda ibi. *Tollensque mulier*. Tertia ibi. *Nec dum obdormierant*. Quarta. *Dimisit ergo eos*. Quinta ibi. *Illi uero ambulantes*.

Quomodo capitur hic ista dictio ergo, quia inceptiue.
Quæstio. I.

CIRCA primum. *Misit ergo Iosue*. Ista dictio ergo, non ponitur hic illatiue. s. ꝙ propter supradicta miserit Iosue exploratores. Esset enim error hic in duobus.

Primo quia in superioribus non ponit̃ aliquid propter quod moueri debuisset Iosue ad mittẽdum exploratores. non ergo debet poni hic illatiue ista dictio. Item secundus error esset, quia tunc sequeretur, quòd hic non esset aliqua anticipatio, sed rectus ordo, eo quòd superiora erant causa illationis ad mittendum exploratores. hoc tamen falsum est, quia supra probatum est pręcedenti cap. q. 38. quòd hic est anticipatio: nam prius fuit anticipatum quod posterius esse debebat. prius enim exploratores missi sunt, quàm præconizaretur per castra id quod supra positum de transitu Iordanis post tres dies. non ponitur ergo illatiue, sed inceptiue. sicut plerunque ista dictio, igitur, ponitur ad inchoandum, sicut quoniam, vel similes cõiunctiones, & ponit hic ergo, quasi pro et. s. & misit Iosue filius Nun duos viros exploratores, sic enim habetur in Hebręo.

Quare cum prius fuerit exploratorum missio quàm præconizatio, prius posita est præconizatio.
Quæstio. II.

QVAERET aliquis cũ prius fuerit missio exploratorũ, ꝙ pconizatio eius, qd sup. dictũ est: quare posteri⁹ ponit̃ missio exploratorũ. Rñdeĩ, ꝙ tõ anticipatiõis fuit hic ad cõtinuandam sniam, & ad enarrãdum cõplete historiã.

Est

In narratione historica est duplex ordo. s. naturalis. & artificialis. Et quædã animaduersio in illis ordinibus.

Est enim ordo duplex in enarratione historica. s. ordo naturalis, & ordo artificialis. Ordo naturalis est quandocũque res totaliter enarratur ordine quo gesta est. Ordo artificialis est quando res non totaliter narratur eo ordine, quo gesta est, sed aliquo modo fit permutatio ex aliqua causa. Tenere autem ordinem naturalem in omnibus narrationibus, nec pulchrum est, nec vtile. nam hoc pacto necesse est varias historiarum trũcationes fieri, & incompletas narrationes. nam cum multa interdum simul facta sint, & nõ possint simul narrari, necesse est, vt ex aliqua parte, rerũ gestarum in enarrãdo diminutio & detruncatio fiat. Amplius autem, sicut in disciplinis quędam sunt quę sine principijs non intelliguntur, cum in speculatiuis conclusiones dependeant ex principijs, sicut in moralibus omnes electiones depẽdent ex fine, iuxta Arist. 7. Ethic. & non possunt intelligi conclusiones, nisi præcognitis principijs: Ita in narrationibus historicis quædam sunt quæ ad aliorum intellectum præexiguntur. Ideo quamquam ordo rei gestę illa posteriora esse faciat, necessitas tamen cognitionis facit ea esse priora. ob hoc igitur inuentus est ordo artificialis, secundum quem in narrationibus sunt frequẽtes anticipationes, & recapitulationes, & hoc ordine singula complete & manifeste enarrantur. decuit ergo nũc ordinem artificialem in sacra Scriptura obseruari, & obseruatur, cum crebra in ea fiat anticipatio.

Nota

Et tamen notandum, ꝙ nunquam ab ordine naturali in historia deuiandum sit, nisi ex aliqua causa. Cũ ergo hic fiat anticipatio est sciendum quare factum sit. nam cum res ita conuenienter narrari possunt in ordine naturali, sicut aliàs, peccatũ est ab ordine naturali deuiare. Dicendum ergo est, ꝙ causa naturalis ordinis mutati hic, est duplex. Prima est continuitas sententiæ. nam in principio præcedentis cap. dictum fuerat, ꝙ Deus apparuerat Iosue, & iusserat ei, vt transiret Iordanem. debebat ergo enarrari quomodo ipse ista populo iusserit. Et quia si interponeret de missione exploratorum, cum longa narratio sit, cum postea rediretur ad preconizationem præcepti Iosue, videretur non pertinere ad superiora. Potissime cum interposita fuerit narratio de missione exploratorũ, quæ impertinens videretur. Conueniens ergo ordo fuit, vt postquam positum est, quomodo Deus dederit præceptum de transeundo Iordanem, poneretur præconizatio eius facta mandato Iosue, & hoc facit ad euidentiorem notitiam eorum quæ narrantur. nã cum ea quæ ad idem pertinent collecta ponuntur, faciliter intelliguntur. cum vero dispersa sunt, difficile intelligi est. Secunda ratio prædictorum est, vt nõ esset necesse detruncari historias. nam si post datũ præceptum de transeundo Iordanem poneretur missio exploratorum, priusquam apponeretur eiusdem pcepti præconizatio, vt ista viderentur aliquo modo pertinere ad idem, decurtaretur historia media de missione exploratorum: alioquin cum multum quibusdam interpositis distarent, viderentur non pertinere ad idem. vt ergo non detruncaretur historia, conuenientius fuit permutari ordinem secundum anticipationem.

Iosue filius Num. Cognitum erat nomen eius. sed ponitur ad differentiam aliorum, qui etiam Iosue vocabantur. *De Sethim.* Idest quando Iosue misit exploratores erant castra Israelitarum in Sethim. istemet erat locus, in quo dominus locutus fuit ei, vt patet præcedenti cap. & erat ultima de mansionibus Israelitarum per desertum, quæ fuit in planioribus locis Iordanis. Et vocatur in catalogo mansionum Belsethim, ut patet Num. 33. cap. cum dicitur: profectique de montibus Abarim transierũt ad campestria Moab

A super Iordanem contra Iericho: ibique castrametati
sunt, de Bethsimõ vsque ad Belsethin in planioribus
locis Moabitarũ. Et patet esse eandẽ mansionem Se-
thim & Belsethim, quia cõstat Sethim esse mansionẽ
circa Iordanem cum dicatur sequenti cap. ꝙ Israeli-
tę egrediẽtes de Sethim venerunt vsque ad Iordanẽ,
& tamen Nume. 33. c. ponitur tanquam vltima man
sio, & apud Iordanem cõtra Iericho. eadem ergo est.
ista etiam mansio est, in qua erant Israelitæ cum mor
tuus est Moyses, quia post mortem Moysi non moti
fuerunt Israelitæ per aliquam mansionem, quousque
locutus fuit Deus ad Iosue, sed Deus locutus est ad
Iosue in Sethim, siue Belsethim, vt hic apparet, ergo
in Belsethim mortuus est Moyses.

Sethim & Betsethim idem sunt.

Item Moyses ambulauit per omnes mansiones cũ
B Israelitis: nam & in Belsethim iussit ei Deus, vt loque
retur ad Israelitas, ꝙ disperderẽt Chananços, & deos
eorum, atque aras, vt patet Nume. 33. cap. & in Belse-
thim erat Iosue post mortem Moysi, quãdo ei Deus
locutus est. ergo in Belsethim mortuus est Moyses.
Duos viros exploratores. Idest duos viros ad inquiren-
dum de statu terrę & de vrbe Iericho.

In qua mãsione est mortuus Moyses.

Quare Iosue exploratores miserit, & an in hoc fuerit modicæ fidei. Et quando quis peccat utendo humana prudentia, & quando non: immo ea tenetur uti.

Quæstio. III.

C QVAERET aliquis circa istos exploratores,
quare Iosue exploratores miserit. nam vi-
detur hoc esse modicæ fidei. debuisset enĩ
Iosue confidere Deo, qui promiserat ei, ꝙ
eum in omnibus dirigeret, & non erat necesse, quòd
mitteret exploratores, sed ꝙ ipse secure introiret cõ-
fidens, ꝙ Deus traderet hostes in manus eius.
Respondendum est, ꝙ Iosue nihil peccauerit mit-
tendo exploratores. nam Moyses misit exploratores
de Cadesbarne ad explorandum terram Chanaan, vt
patet Numeri 13. cap. & tamen non fuit a Deo incre-
patus.
Item mittere exploratores est actus prudentiæ hu-
manæ. agere autem secundum humanam pruden-
D tiam, vbi Deus non diffiniuit certum modum agen-
di, nec vetuit actum humanæ prudentiæ, iustum
est. immo non agere in tali casu secundum humanã
prudentiam imprudentia est. si autem Deus diffinie-
rit nobis in re certum modum agendi, vel vetuerit a-
ctum humanæ prouidentiæ, est modicæ fidei recur-
rere ad humanam prouidentiam. Sic erat in aposto-
lis, quibus Christus dixerat Matth. 10. cap. cum enim
tradent vos, nolite cogitare qualiter, aut quid loqua-
mini: dabitur enim vobis in illa hora quid loquami-
ni. non enim estis vos, qui loquimini, sed spiritus
patris vestri qui loquitur in vobis. Vnde si aliquis de
apostolis, cum duceretur ante reges & pręsides, nol-
let respondere antequam præcogitaret, grauiter pec-
E caret magnam Deo iniuriam faciens: quoniam diffi-
debat verbis eius, cum promisisset, quòd in illa ho-
ra daret eis quid loquerentur. Si tamen Christus
non dixisset ista discipulis, quamquam ipsi firmiter
credere deberent, quòd ipse poneret in ore ipsorum
quid loquerentur, quia eius causam agebant, & pro-
pter eum moriebantur, tamen sapienter agerent, si
antequam inquirerentur, præcogitarent de rñsione,
quia ad prudentiam humanã hoc pertinet. In Iosue
aũt sic erat, quia Deus non vetuerat ei mittere explo-
ratores, nec dederat ɔtrium modum: quin potius cre-
dendum est, quòd iusserit, quamquam subticeatur,
cum non omnia enarrentur in sacra Scriptura. recte

ergo Iosue fecit secundum humanam prudentiã exploratores mittens, vt inquirerent de statu terræ. & sic consueuerat in alijs locis terræ promissionis, sicut hic fecit ad vrbem Iericho. nam contra vrbem Hay misit exploratores priusquam in bellum irent. vt patet infra 7. cap. Et isti exploratores multum proficiebant, quia ex narratu istorum sciebat Iosue, quomodo populus deberet ad pugnam disponi, & an ire deberent omnes vel pauci vel multi. sic factum est euntibus exploratoribus contra oppidum Hay: nam venientes dixerunt: non ascendat omnis populus, sed duo vel tria millia pergant, & deleant ciuitatem, vt patet infra 7. cap. & si isti non exiuissent ad explorandum, iuisset omnis populus frustra in bellum contra paruulam ciuitatem. non erat ergo inconueniens mitti exploratores, sed valde congruum, ergo Iosue nõ peccauit. nam sic cognouit de statu terræ, de quo aliter non cognouisset. Et præter cætera ad quæ profecit ista missio exploratorum, saltem profuisse videtur ad duo.

Ad quid utilis fuit missio exploratorũ, quia ad duo.

Primo ad corroborationem Iudæorum. nam cum quis pugnat contra alios, nihil magis fortificat eum, & cor apponit, quàm si cognoscat aduersarios timere. hoc autem cognouerunt Iudæi missis exploratoribus, quod aliàs cognoscere non potuissent. qđ patet infra in litera, cum Raab retulit exploratoribus dicẽs. noui, quòd tradiderit vobis dominus terram: etenim irruit in nos terror vester, & elanguerunt omnes habitatores terræ. & sequitur infra. hæc audientes pertimuimus, & elanguit cor nostrum, nec remansit in nobis spiritus ad introitum vestrũ. & sic postea enarrauerunt exploratores Iosue, vt patet infra in fine c. cum dicitur. tradidit dominus in manus nostras omnem terram hanc, & timore prostrati sunt omnes habitatores eius.

Secundum ad quod profuit missio exploratorum erat liberatio Raab Ierichontinę: statuerat Deus liberare Raab, quia de ea volebat nasci progeniem regalem Israel, ad vltimum per eius lineam deriuari lineam generationis messię, & ad liberandum eam, & vt Israelitæ haberent curam accipiendi eam inter se, non videbatur conuenientior modus, quam vt missos exploratores ipsa saluaret, & daret eis signũ quomodo ipsi eam saluarent. hoc autem non contingebat sine exploratorum missione. ergo fuit conueniẽs mitti exploratores.

Quare misit nunc Iosue exploratores, cum alios iam misisset Moyses, & an illi suffecerint. *Quæstio. IIII.*

QVAERET adhuc aliquis dicens, quòd dato quòd debuissent exploratores mitti, ad qđ mittebat nunc eos Iosue, nam Moyses miserat eos de Cadesbarne, vt patet Nume. 13. cap. suffecisset ergo illa missio, ita vt non esset necesse, quòd iterum mitteret Iosue exploratores.

Respondendum videretur alicui, quòd magnum tempus erat quo miserat Moyses exploratores, & ꝙ non maneret idem status rerum.

Pro quo sciendum, quòd a tempore quo Moyses miserat exploratores, vsque ad tempus quo misit Iosue, transierunt anni 39. vel quasi. quod patet, qa Moyses misit exploratores in secundo anno ab exitu de Aegypto ad medium anni, vel ante. quod patet, quia Israelitæ recesserunt de monte Sinai anno secundo ab exitu de Aegypto, mense secundo, die vigesimo, & postea venerunt in mãsionem, quæ vocatur sepulchra concupiscentiæ. de his patet Numeri 10. & 11. cap. Post hoc manentes ibi plusquam per mensem in comestione coturnicum, vt patet Numeri 11. &

F in lepra Mariæ sororis Aaron, vt patet ibidem 12. cap. venerunt in desertum Pharan, vbi erat mansio quæ vocatur Cadesbarne, vel Cades deserti Sin. vt patet Numeri 13. & inde misit Moyses exploratores, qui manserunt quadraginta diebus explorando terram Chanaan, vt patet Numeri 14. cap. & tunc attulerunt botrum pendentem cum vua sua, ex quo coniicitur, quòd nondum erat medietas anni, vel non erat vltra medietatem, quia illa terra valde temporanea est, cum fruges sint maturæ in primo mense anni, scilicet in Martio secundum computationem Iudæorum, vt patet Exo. 12. Ecce igitur qualiter in secundo anno ab exitu de Aegypto ad medietatem anni, vel ante misit Moyses exploratores ad terram Chanaan.

G Iosue autem misit exploratores in principio anni 41. ab exitu de Aegyto. quod patet, quia postquam exploratores missi a Iosue venerũt in castra, mouit exercitum Iosue ad Iordanem, vt patet ex fine huius iuncto principio sequentis cap. & post tres dies transierunt Iordanem, vt patet sequenti cap. & tamen dies transitus Iordanis fuit decima dies mensis primi anni 41. ab exitu de Aegypto, vt patet infra 4. cap. & tamen in exploratione paucis diebus manserunt viri isti, quia ad plus. 5. vel 6. vt colligitur ex hoc cap. ergo missio eorum fuit in principio mensis primi anni 41. ab exitu de Aegypto, scilicet die primo, vel secundo anni. & sic fuerũt quasi anni 39. inter missionem exploratorum a Moyse, & missionem factam a Iosue.

H *Exploratores missi a Iosue non inquirebant aliquid eorum, quæ inquisiuerunt exploratores missi a Moyse.* *Quæstio. V.*

NVNC autem dicet aliquis conuenientem fuisse missionem exploratorum factam a Iosue, quia in tanto tempore fuisset mutatus status rerum, de quibus enunciauerãt exploratores missi per Iosue, & Moysen.

Respondendum est non posse stare. nam exploratores missi a Moyse iuerunt ad considerandum terram, an conueniret eis ascendere per vnam partem, vel alteram, & an primo ire in pugnam contra has ciuitates vel illas, vt patet Deuter. primo, cum dicitur:

I mittamus viros, qui considerent terram, & renunciẽt nobis per quod iter ascendere debeamus, & ad quas pergere ciuitates. propter hoc autem non oportebat mitti exploratores illos, quia iam manifestum esset, ꝙ deberent ascendere per iter Iordanis, & primo ad vrbem Iericho, quæ eis propinqua erat. Item exploratores missi a Moyse iuerunt ad explorãdum de habitudine gentis in robore, & multitudine, & de cõditione terræ in vbertate, & statu vrbiũ in munitionibus, vt patet Nu. 13. cum dr̃. cumq; veneritis ad montes considerate terram qualis sit, & populũ qui habitator eius est: vtrũ fortis sit, an infirmus, pauci numero, an plures: ipsa terra bona, an mala: vrbes quales, munitę, an absq; muris: humus pinguis, an sterilis: nemorosa an absq; arboribus. Manifestũ est aũt, ꝙ non

K oportebat mitti rursus ẽt post 40. annos ad inquirendũ de statu horum. nam oĩa hæc in eodẽ statu manerent, in quo enarrauerunt exploratores missi a Moyse. Nam quod dr̃ de robore, & infirmitate habitatorũ semper idem maneret. ista quippe a natura originem sumunt, cum gẽtes quarundam terrarũ ex natura locorũ robustiores, & animosiores, atq; prudentiores sint, gentibus aliorum locorũ ſm diuersa climata, & varias mundi positiones, iuxta Aristo. 7. Polit. c. 5. ista igitur, quia naturalia sunt, eadẽ manerent, nec oportebat rursus de eis inquiri, cũ semel cognouissent de conditione eorũ. De paucitate quoq; & multitudine

incola-

incolarum non oportebat rursus inquiri, quia cum illi populi Chananæorum essent antiqui, non fierent in eis mutationes notabiles augendo, vel diminuẽdo gentem. eadẽ ergo habitudo deberet existimari manens tempore Iosue, quæ erat tempore missorum exploratorum a Moyse. Cum vero de terra inquiritur an murata esset, vel non, & exploratores Moysi respõdissent eam esse muratam vsq; ad cęlos, vt patet Numeri 13. & Deuteron. primo, non oportebat rursus inquiri de statu murorum, quia illi idem muri manerent, & aliqui forte nouiter constructi forent. Quantum autem ad habitudinem terræ, an sit sterilis vel pinguis, & nemorosa, vel sine arboribus, adhuc minus inquiri oportebat, quia ista pure procedunt ex radice naturæ. Ideo semper eadem manent, nisi interdum quædam valde magnæ mutationes, vt pinguis terra in sterilem conuertatur. sed ista secundum naturam non contingunt, nisi in magno tempore, qđ non conueniebat hic in 40. annis.

Determinatio authoris.

Dicendum igitur est, quòd non expediebat, vt Iosue mitteret exploratores ad cognoscendum aliquid eorum pro quibus Moyses miserat. & sic consequenter patet non bene dici, quòd oportuerat, vt cognosceretur status rerum, quia inter tẽpus missionis Moysi & Iosue multa spatia interciderant: potissime cum hic in litera non videatur, quòd Iosue miserit exploratores ad aliquid eorum quæ miserit Moyses.

Dicendum est igitur, quòd conueniens fuit, vt mitteret Iosue exploratores, non tamen mittebat ad aliquid eorum ad quę mittebat Moyses, sed quia Iosue erat ascensurus ad vrbem Iericho, quæ propinqua erat post transitum Iordanis, & Chananæi cognoscebant adesse exercitum Iudęorum, voluit scire, an parati essent Chananęi ad bellum, vtrum esset magna multitudo, & an vrbs Iericho haberet aliqua noua propugnacula. & hoc patet aliqualiter ex litera infra cum dicitur. ite considerate terram vrbemque Iericho, & hoc faciebat Iosue in alijs locis ad quæ iturus erat in pugnam. sic patet, quia capta Iericho cum iturus esset ad vrbem Hay quæ propinqua erat, misit exploratores, & illi renunciauerunt, quòd non oportebat ire totum exercitum, sed duo millia, vel tria millia virorum, vt patet infra 7. cap. Patet ergo ex dictis, quod congruum fuerit mitti exploratores, & ad quid miserit.

Qui fuerunt, & quo nõie appellabãtur exploratores missi a Iosue.

Duos viros exploratores. De istis duobus viris dicit Ra. Salo. quòd erant Phinees & Caleb. erat enim Caleb de tribu Iuda, vt patet Num. 13. & infra. 14. & 15. Phinees autem erat filius Eleazari nepos Aaron. sed an isti fuerint vel alteri non cõstat, nec videtur aliqua ratio fundamentalis. satis tamen intelligendum est, quòd Iosue diligenter inquisiuerit viros bonos, qui haberent zelum Dei, ne iterum turbarent populum, sicut exploratores missi a Moyse. de quo Numeri 13. & 14.

Ad dictum Ra. Salo. potest esse aliqua ratio probabilitatis, quia in omnibus exploratoribus primis, nullus fuit bonus, nisi Iosue & Caleb. Iosue autem non poterat nunc mitti in exploratorẽ, quia erat dux populi. solum ergo manebat Caleb, qui mitti posset de bonis exploratoribus. quòd autem iste bonus esset, patet Numeri 14. cum dicitur. Caleb autem seruum meum qui plenus alio spiritu, secutus est me, inducam in terram hanc quam circuiuit, & semen eius possidebit eam. De reliquis autem Israelitis nõ esset visum Ra. Salo. quòd aliquis esset magis zelator Dei quã Phinees filius Eleazari, quia ipse transfodit Zambri principem tribus Simeon coeũtem cum Madianitide, & dicitur placasse iram Dei, vt patet Nume. 25. cap. ideo hunc cum Caleb posuit exploratorem.

Quare Iosue misit duos exploratores cum Moyses miserit. 12. Quæstio. VI.

Quæreret aliquis quare misit Iosue duos exploratores solum cũ Moyses miserit. 12. cum erat in Cadesbarne, vt patet Nu. 13. c. Respondendum est, quòd quando Moyses misit exploratores ad terram Chanaan, distabant magis Israelitæ a terra Chanaan quàm nunc cũ erant apud Iordanem. Etiam non audierant Chananæi aliqua referri de Israelitis, ita vt timere deberent, vel cauere se ab eis. Ideo quamquam multi exploratores mitterentur, non aduerterent ad hoc Chananæi, nec putarent illos esse exploratores, & sic factum est: nam ipsi lustrauerunt totam terram Chanaan. 40. diebus, vt patet Numeri 13. cum dicitur. cumque ascendissent exploratores terram a deserto Sin vsque Rohob intrantibus Emath, & ascenderunt ad meridiem, & venerunt in Hebron. & postea concluditur, reuersiq; exploratores terræ post. 40. dies omni regione circuita &c. poterat ergo Moyses hoc tempore secure mittere quotcunque vellet exploratores, & nemo cognouit, an exploratores essent, nec quæsiuit. nunc autem erant Israelitæ in confinio Iericho apud Iordanem, & sciebant Chananæi ibi esse Israelitas volentes intrare ad capiendam terram eorum. Audierant etiam de eis quomodo pugnauerant contra duos reges Amorrhęorum fortissimos, & eos occiderant, & occupauerant terram eorum, & hæc audientes timebant valde, vt infra patet ex verbis Raab Ierichontinę ad exploratores, ideo diligenter custodiebãt Chananæi ne intrarent Israelitæ, & sic si multi de exploratoribus Iudæorum iuissent in Iericho, statim cogniti fuissent & comprehendissent eos Ierichõtini. nam adhuc duos quos misit Iosue comprehendere voluerunt, & immediate, vt in ciuitate fuerunt cogniti, dictum est regi Iericho, quòd erant ibi exploratores, & misit ad tenendum eos, qui fugerunt occultati a Raab. vt infra patet. quanto magis si missi fuissent multi.

Item quia Iosue voluit eos mittere abscondite, vt patet in litera, & tamen si multos misisset non poterant esse absconditi, quoniam ipsa pluralitas eos notos efficeret: non decuit ergo plures mitti.

Quare misit duos, quia sufficisset vnus. Et quare duos misisse expedierit. Quæstio. VII.

Sed dicet aliquis quare Iosue non misit vnum solum exploratorem, vt magis esset absconditus? Respondendum est, quòd paucum differt quantum ad esse manifestum, vel absconditum esse vnum, vel duos. & tamen quamquã magis absconditus vnus sit, non decuit vnum mitti. Non enim decet ad aliquos actus similes, & quoscunque in quibus aliqua deliberatio, vel consilium requiritur, vnum solum mitti. Nam vnus non perfecte iudicat, neque deliberat, quia consilia eius timida & incompleta sunt. cum vero duo sunt, melius deliberant, & de agendis iudicant. Et ista est causa quare expedit hominem semper habere amicum cui conuiuat, quia duo firmius iudicant & agunt. sic dicit Aristotel. octauo Ethicorum in principio. Simulque duo viuentes: etenim agere & intelligere potentiores sunt.

Item vnus homo qñ solus est vltra q̃ debitum sit, trepidat in his, quæ agenda sunt, & non audet aggredi. timet. n. quia non hẽt adiutorem, nec cõsiliatorẽ. non est ergo bonũ esse vnũ solum. sic dixit Salomon

Eccle. cap. 4. melius est ergo duos esse simul, quàm vnum. habent enim emolumentum societatis suæ. si enim vnus ceciderit ab alio fulcietur. Væ soli, quia cum ceciderit non habet subleuantem. & si quispiã præualuerit contra vnum, duo resistunt ei. non ergo fuit decens vnum solum mitti, quia forte ille non auderet ire.

Item erat prudentia, quia si vnum contingeret cõprehendi, poterat alius renunciare Israelitis: si autem vnicus mitteretur & comprehenderetur, nemo esset potens renunciare in castris, decuit ergo duos simul mitti,

An exploratores missi fuerunt a Iosue post terminum luctus pro Moyse, vel ante, Quæst. VIII,

NVNC quoq; quærendum est de tpe missionis exploratorum a Iosue. quidam nãque dicunt eos missos fuisse ante terminũ luctus pro morte Moysi, alij vero post. Rabbi Sal. dicit missos fuisse ante terminum luctus, quod probat ex duobus fundamentis. s. ex tempore quo Iudæi transierunt Iordanem, & ex tempore quo mortuus est Moyses. transierunt enim Israelitæ Iordanem die decima mensis primi, anni 41. ab exitu de Aegypto, vt patet infra. 4. cap.

Item Moyses secundum Iudæos mortuus fuit die septima mensis. 12. immediate præcedentis. s. in anno 40 ab exitu de Aegypto. Hoc autem non probat Ra. Salo. ex aliquo loco sacræ scripturę. sed dicit hoc Nicolaus esse verisimile, quod Iudæi in annalibus suis istã diẽ registrauerint certissimè, quia fieret mẽtio de die mortis Moysi, cum fuisset inter Iudæos tam excellẽs vir. ergo computando a die mortis Moysi vsque ad transitum Iordanis solum sunt dies triginta tres. Quod patet, quia assumentur dies 23. de mense 12. in quo mortuus fuit Moyses, & decem de mense primo anni, in quo Israelitæ transierunt Iordanem. Patet autem ista computatio ex modo faciendi menses secũdum Iudæos, quia Iudæi computant menses per lunationes, & duæ lunationes faciunt dies quinquaginta nouem, & sunt duo menses. & sic combinando duos menses faciunt primum mensem dierum triginta. secundum vero viginti & nouem, & sic consequenter de alijs mensibus vsq; ad finem anni. Et hoc modo mensis duodecimus continebit apud Iudæos dies 29. a quibus demantur sex dies mẽsis huius duodecimi, qui præcesserunt mortem (fuit quippe ipsa mense eodem, die septimo) manebunt dies viginti tres, quibus addantur dies decem (quia decimo die mensis primi anni sequentis transierunt Israelitæ Iordanem) erunt dies 33. a morte Moysi vsque ad transitum Iordanis sumendo vtrũque diem inclusiue. Luctus autem Moysi mortui durauit diebus 30. vt patet Deuterono. 34. Manent ergo soli tres dies a fine luctus Moysi vsque ad transitum Iordanis. A missione tamen exploratorum vsque ad trãsitum Iordanis inclusiue sunt ad minus septem dies. ergo missio ista exploratorum fuit ad minus quatuor diebus ante terminum luctus Moysi. Patet antecedens, quia exploratores venerunt ad Iosue in castra antequam mouerẽtur castra de Sethim ad Iordanem, vt patet ex fine huius iuncto cap. sequenti. Et tamen exploratores ad minus ex die, qua missi sunt vsque ad reditum, morati sunt diebus quatuor vel quinque. Quod patet, quia tribus diebus manserunt absconditi in montibus, vt patet infra in litera. in eundo tamẽ & redeundo, & manendo in Iericho ad minus manerent vno die, vel duobus, & sic a die qua iuerunt, vsquequo redierũt, fuerũt dies quatuor vel quinq; ad minus, post

F hoc autem mouit Iosue castra de Sethim, & venit vsque in ripam Iordanis, & manserunt ibi diebus tribus, vt patet seq. c. & sic a die missionis explorator vsque transitum Iordanis, fluxerunt dies septem, vel octo ad minus. Et cum ex prædictis constet planctũ pro Moyse finitum fuisse tribus diebus duntaxat ante transitum Iordanis, sequitur quòd quatuor vel quinque diebus ante finitum planctum pro morte Moysi exploratores fuerint missi.

Ex hoc etiam inferre poterunt, quòd die quo finitus fuit planctus pro morte Mosi, recesserunt Israelitæ de Sethim, siue Belsethim. quod patet, quia ex prędictis. 33. diebus ante transitum Iordanis mortuus est Moyses, vtrũque inclusiue sumẽdo. & tribus diebus G post finitum planctum pro Moyse fuit transitio Iordanis. sed diebus tribus ante transitum Iordanis recesserunt Israelitæ de Sethim, vt patet sequen. cap. scilicet quòd Israelitæ recesserunt de Sethim: venientes vsque ad ripam Iordanis per noctem, & manserunt diebus tribus, quo finito planctu pro Moyse in die septimo mensis primi per noctem, mota sunt castra & applicita ad Iordanem.

Determinatio aucttoris antecedentis quæsiti. Et quo tempore Moyses obierit. Quæstio. IX.

IN contrarium autem alij dicunt non fuisse exploratores missos dum durarent dies planctus pro H Moyse, sed post. & hoc tenendum est. Dependet autem quæstio ista ex ea quam pręcedenti cap. ventilauimus, scilicet an Deus apparuerit Iosue completis diebus luctus pro Moyse vel ante: nam si dicamus ante completionem luctus apparitionem factã, consequenter dicemus, quòd ante finitum luctum fuerit facta missio exploratorum. quod patet, quia immediate, vt Deus iuberet aliquid, Iosue disponeret ad faciendum illud, sed ipse dixit ei. Surge & transi Iordanem istum, tu & omnis populus tecum. ergo confestim mitteret exploratores ad cognoscendum de statu vrbis Iericho. Si autem dicamus, quòd fuerit facta apparitio post completa tempora luctus: consequenter dicendum erit missionem postea fuis- I se, cum prius fuerit apparitio Dei facta Iosue quàm missio exploratorum: ipse quippe nõ moueretur ad aliquid agendum, nisi consulto Deo. Supra tñ declaratum est, quòd ista locutio fuerit facta post tempus luctus expletum, necesse est igitur posterius fuisse factam missionem exploratorum.

Ad argumentum autem Nicolai ex parte Ra. Sal. & aliorum Iudęorum: Respondendum est satis cõcludi intentionem eorum datis fundamentis, sed negãdum est vnum fundamẽtum, s. quòd Moyses mortuus fuerit die septima mẽsis duodecimi anno 40. ab exitu de Aegypto, non enim hoc probare possunt ex aliquo loco autentico, immo contrarium magis probabiliter patet, scilicet quòd Moyses mortuus fuerit ante transitum Iordanis pluribus quam sexaginta tri- K bus diebus, quod patet, quia Moyses peccauerat ad aquas contradictionis non sanctificans Deum coram Israelitis, ideo in pœnam ei dedit, quòd non transiret Iordanem ad videndam terram illam Israelitarum. Ideo cum peruentum est ad mansionem quæ vocatur Sethim, & alio nomine Belsethim, dixit ei Deus, quòd ascenderet in montem Abarim, & videret terram filiorum Israel, quia non erat transiturus in eam, vt patet Numeri 27. ca. tunc Moyses expletis quibusdam alijs quæ facturus erat, incœpit declarare Iudęis legem anteq̃ moreretur, conuocans totum Israel pręter cęsores lignorum, & aquarum portitores, vt patet

Quo die & mense mortuus est Moyses.

vt patet Deuteron. 29. cap. & coram eis recitauit totū Deuteronomium, vt patet Deuter. primo cap. & 29. cap. Finito autem eo, dedit illum scriptum Israelitis, vt Leuitæ tenerent eum in latere arcæ fęderis, vt patet Deuter. 31. & tunc confortauit Israelitas & Iosue, & proposuit canticum contra Israelitas, & ad vltimū benedixit illis, vt patet Deuter. 32. & 33. & tunc ascendit in montem, & contemplatus est terram, atque mortuus est, vt habetur Deuter. 34. cap. ista autem facta sunt in tribus vel quatuor diebus, vel etiam breuius, vt quidam de Iudęis dicunt, & hoc satis probabiliter, quia Moyses solum recitabat Deuterono. totum coram Israelitis, quod breuiter fieri poterat. & sic post tres uel quatuor dies, quando incępit Moyses recitare Deuteronomium mortuus est. sed Moyses cępit hoc anno quadragesimo ab exitu de Aegypto mense vndecimo, die primo mensis illius, ergo moreretur in tertio uel quarto eiusdē mensis 11.

Nota mirabilem, atque irrefragabilē computatiōnē contra Iudęos ex intimis penetralibus sacræ scripturæ.

Quòd autem hoc tempore cępit recitare Deuter. patet Deutero. primo cap. Computando ergo a die. 3. vel 4. mensis vndecimi, vsque ad diem decimum mensis primi anni sequentis, cum fuit transitus Iordanis, manebunt dies sexaginta sex uel quasi. quod patet, quia mensis vndecimus & duodecimus simul apud Iudęos continent dies quinquaginta nouem, qui sunt duæ lunationes integræ. his addantur dies decem mensis primi anni sequentis, quia in decimo fuit transitus Iordanis, erunt dies sexaginta nouem. Ab his demantur tres dies, si volumus, quòd Moyses moreretur quarto die mensis vndecimi, scilicet quòd duraret in recitando Deuteronomium quatuor diebus, & dies quartus erit inclusiue de luctu Moysi, cū eo die moreretur: manebūt dies sexaginta sex a morte Moysi vsque ad transitum Iordanis, assumendo vtrunque inclusiue. & sic erit spatium duplicatum, ad id quod dant Rab. Sal. & Nicolaus. Facta ergo hac computatione demantur dies luctus Moysi triginta manebunt triginta sex. & ab his demantur septem vel octo dies, qui ad minus esse poterant ex die missionis exploratorum vsque ad diem transitus Iordanis, manebūt viginti octo dies post planctum Moysi, & missionē exploratorū. & in his poterat Deus apparere Iosue, & loqui de transitu Iordanis, & poterāt mitti exploratores, q manerēt pluribus diebus in explorando terram vsque ad reditum. & ista positio videtur esse, quasi necessaria ex fundamēto literæ Deuteron. primo, inducendo, vt inductum est.

Quare mouentur Iudæi ad dicendum, quòd Moyses mortuus fuerit die. 7. mēsis. 12. Quæst. X.

SED dicet aliquis, vnde ergo Iudæi mouentur, vt dicāt Moysen fuisse mortuum die septima mēsis duodecimi, anno 40. ab exitu de Aegypto? Respondetur motiuum esse suum, vt non detur aliquod tempus superuacuum in mansione, quæ dicitur Bellsethim, siue Sethim post mortem Moysi. & tamen si dicunt Moysen mortuum fuisse ante diem septimum mensis duodecimi, dabunt aliquod tempus, in quo nescient dare, quid fecerint Iudęi in mansione illa: dederunt ergo quòd mortuus fuisset Moyses die septimo mensis duodecimi.

Inductionis huius modus est, si dicamus Moysen mortuum die septima mensis duodecimi, cōputando. 30. dies planctus eius, perueniretur ad diem. 7. mensis primi anni sequentis. & accipiātur tres dies, quibus steterunt Israelitæ ad ripam Iordanis postquam recesserunt de Sethim: erit dies decimus mensis primi anni 41. ab exitu de Aegypto. & iste est dies transitus Iordanis. vt patet infra quarto cap. ergo modo

A non dabitur aliquod tempus superfluum in mansione Sethim post mortem Moysi. nam vt supra inducebatur ex positione Nicolai & Ra. Sal. in ea die qua expletus est planctus pro Moyse, mouerunt castra Israelitæ per noctem, scilicet in nocte sequenti, & venerunt ad littus Iordanis. Si autem Iudæi dicant mortem Moysi fuisse post diem septimam mensis duodecimi anni 40. ab exitu de Aegypto, repugnabit eis litera, vtpote si dicant eam fuisse die decima mensis. 12. tunc accipiuntur dies. 30. luctus Moysi, quibus steterunt in Sethim: non recedent quousque finiretur luctus pro Moyse, vt patet Deuteron. 34. & tunc perueniretur ad diem decimum mensis primi anni sequentis. tunc accipiantur tres dies, quibus post recessum de Sethim, B steterunt Israelitæ super Iordanē antequam transirent, vt patet sequenti cap. erunt dies tredecim mensis primi. & sic in die tredecimo mensis primi fuisset transitus Iordanis. fuit tamen in decimo, vt patet infra quarto cap. tres dies, ergo deficiūt; hoc autem est, quia diximus mortuum fuisse Moysen die decimo anno. 40. non potest igitur dici mortuus post diem septimum mensis duodecimi.

Si autem dicant eum mortuum ante diem septimum mensis duodecimi anni. 40. non videtur eis posse dari, in quo totum tempus impensum sit in mā sione Sethim post mortem Moysi, quod patet, vt verbi gratia dicatur. Moyses mortuus die primo mēsis duodecimi anni. 40. accipiātur dies 30. luctus Moysi, perueniretur ad diem primum inclusiue mensis C sequentis, cum mensis duodecimus secundum computationem Iudæorum sit viginti nouem dierum, vt supra declaratum est. Accipiantur etiam vltra tres dies, quibus Iudæi manserunt sup Iordanem anteq̃ transirent, postqoam peruenerunt de Bellsethim, vt patet sequenti cap. erunt dies quatuor mensis primi anni sequentis, & sic in hac die quarta mensis sequitur fuisse factam transitionem Iordanis. fuit tamen in die decimo, vt patet infra quarto ca. ergo dies sex, qui excedunt inter quartum & decimum, anticipati sunt. redeundū ergo erit ad hoc, vt fuerit mors Moysi in die septimo mensis duodecimi anni quadragesimi ab exitu de Aegypto.

D *Motiuum illud Iudæorum nihil valet, nec probat. Quæstio. XI.*

SED istud motiuum Iudæorum non est habēs aliquid rationis. nam si volunt dare aliquod tempus superuacuum Iudæis in Sethim post mortem, dent quid fecerint per 40. annos, quibus vagantes fuerint in deserto retrocedendo, & nihil agendo, vt patet Numeri 14. qui tamen vagus est nihil agit.

Dent etiam quid fecerint Israelitæ in Cadesbarne, in qua manserunt Israelitæ multo tempore, vt patet Deuterono. primo cap. Dent etiam quid fecerint. 38. annis quibus venerunt de Cadesbarne vsque ad torE rentem Zareth, vt patet Deuterono. 2. cap. & tamen non erat iter dierum vndecim, quia de monte Sinai vsque ad mansionem quæ est Bellsethim in qua Moyses Deuteronomium recitauit, est iter dierum vndecim, vt patet Deuteron. 1. cap. & tamen inter montem Sinai & Cadesbarne sunt multæ mansiones, & inter torrentem Zareth & Bellethim, vt patet Numeri 33. cap. vbi ponitur catalogus mansionum. & sic hoc quòd Iudęi annis. 38. ambulauerunt, non erat forte iter sex dierū. quid ergo in tanto tpe fecerunt? sed de his nō potent dari qd egerint. ergo nec est petendū qd egerint in Sethim post mortē Moysi. Potissime qm adhuc dari poterit, qd egerint Israelitę hoc

tempore quo steterunt in Sethim post mortẽ Moysi, nam dicetur, quòd apparuit Deus Iosue, postea miserunt exploratores, & expectauerunt eos quousque redirent in castra. Hoc autem tempus missorum exploratorum non computant Iudæi tempore intermedio, sed in tempore luctus pro Moyse, quæ non est rationabilis computatio, vt patet ex dictis præceden. capitu.

Item dicetur, quòd toto tempore intermedio inter finitum planctum Moysi, & missionem exploratorum, atque transitum Iordanis, expectauerunt Israelitæ in pœnam, sicut expectauerunt toto tempore præcedente, quousque complerentur. 40. anni mansionis deserti, quibus condemnauerat Deus Israelitas ne transirent Iordanem, vt patet Numeri 14. si tamẽ (G) immediate post mortem Moysi transirent, nondum esset completus annus. 40. cum ipse mortuus fuerit mense vndecimo anni. 40. die tertio vel quarto, vt supra inductum est. Non ergo statim, vt completum fuit tempus luctus, debuerunt Israelitæ transire Iordanem, sed manere in Sethim vsque ad principium sequentis anni, qui erat. 41. in cuius die prima vel secunda videntur missi exploratores in Iericho, vt ex præpositis inductum est. Patet ergo ex superioribus, quod exploratores non fuerunt missi in Iericho ante finitum tempus luctus pro Moyse, sed postea.

In absconditæ, Alia litera habet, *Abscondite*. Sed ad idem pertinet: hebræi habent hic vnam dictionem æquiuocam, scilicet hæres, quæ nimis apud eos aspiratur contra conditionem latini idiomatis. Et signat (H) quatuor, scilicet magistrum, vel testam terream, vel surdum, vel absconditum, & in qualibet harum significationum exponunt Iudæi.

Ista dictio hæres 4. significat apud hebræos.

Primo modo. ꝙ misit exploratores magistros, scilicet dando eis instrumenta fabrilia pertinentia ad fabros lignarios, quæ gestarent manibus, ita vt Chananæis Ierichontinis viderentur artifices, & non putarent eos exploratores. Sed iste sensus non conuenit, quia hoc modo isti exploratores deberent se ostẽdere Iericontinis, & sic caperẽt eos in sermone, si irẽt tanquam artificiabile aliquid inquisituri.

Secundo modo, hæres, signat testam, & dicunt Iudæi, ꝙ Iosue dedit his duobus exploratoribus ollas fictiles quæ testeę sunt, pendentes ad collum, vt vide- (I) rentur ire ad vendendum ollas in Iericho. Sed hoc ridiculum est, nec oportet contra hoc argui.

Tertio modo dicitur, hæres, idest surde, & dicitur, quòd Iosue misit istos exploratores tanquam surdos, scilicet vt fingerent se surdos, & mutos. sic enim finxit se Dauid fatuum coram Achis rege Geth: & pingebat monstra in portis, & defluebant saliuę per barbam eius, vt incognitus esset. sic primo Re. 21. cap. Isti autem debebant se fingere surdos, vt neminem audirent, nec attenderent loquentem, ita vt non haberẽt occasionem manẽdi cum aliquo, sed vt ab omnibus se expedirent fingebant se mutos, vt non cognoscerentur per linguam hebręam. Sed ista expositio nõ tenet, primo quia isti non se finxerunt surdos & mutos. nam locuti sunt cum Raab Iericontina, vt patet (K) hic in litera.

Item si fingerent se surdos & mutos, darent maiorem occasionem suspicandi de se aliquod malum, nam qui surdus & mutus est, non potest habere humanam communicationem cum incognitis, & tales nunquam solitarij vadunt in exteras regiones, quia nesciunt quo vadunt, nec petere locum ad viam, & non poterunt habere alios modos explicandi diffusiores, qui requiruntur ad incognitos. non enim sufficiunt nutus & signa, sicut inter cognitos. cum ergo Iericontini viderent hos esse alienigenas & mutos

(F) & surdos, manifeste arguerent, nec surdos, nec mutos esse, quia in terram alienam venerant. & quia hoc fingebant, conuincerent eos velle fallere. & sic arbitrarentur esse exploratores, non ergo decebat illos ire, vt mutos & surdos.

Item cum dicitur, quòd erant simulantes esse mutos, ne cognoscerentur per linguam hebræam. nihil arguitur, quia poterant isti Israelitæ loqui in lingua Aegyptia, in qua semper nutriti fuerant patres eorũ. potissime quia credendum est aliquos fuisse missos, qui scirent idioma Iericontinorum.

Quarto modo accipitur, hæres, idest absconditum, & dicũt quidam Iudæi, quòd misit Iosue istos exploratores abscondite, scilicet ita vt non viderent cæteri (G) Israelitæ. & hoc vt non suspicarẽtur aliquod malum futurum sibi per exploratores, sicut euenerat quãdo Moyses misit exploratores de Cadesbarne. Sed hoc non stat, quia non poterat celari missio exploratorũ: nam cum redirent, nunciaturi erant quæ vidissent, & sic cognosceret missos fuisse exploratores, & tunc irascerentur cur eis nescientibus Iosue exploratores miserit.

Dicendum est igitur, quòd de consilio & voluntate plebis missi sunt exploratores, & quantum ad hoc non missi sunt abscondite, sed quia Iosue misit eos, ita secrete, quòd Chananæi nõ intelligerẽt eos missos, vt non comprehenderent nec impedirent. erat quippe facile eos cognosci a Iericontinis, quia circa hoc aduertebant, potissime si mitterentur palam, si- (H) cut cum misit eos Moyses, debuerunt ergo multum secrete mitti. *Qui dixit eis*. Idest mandauit. *Ite considerate terram vrbemque Iericho*. Non iussit Iosue, vt irent exploratores ad cõsiderandum omnem terram propinquam vrbi Iericho, & transitum Iordanis. nam Iericontini & cæteri Chananæi cognoscebant Iudæos adesse, ideo suspicabatur Iosue, quòd aliquas insidias ponerent circa transitum Iordanis, & ante vrbem Iericho. hoc autem voluit scire per exploratores inquisituros statum terræ ante Iericho. etiam iussit, vt contemplarentur statum vrbis Iericho, scilicet an ibi multa gens armatorum esset, vel ponerentur ibi aliqua specialia defensacula. De alijs autem locis terrę vltra Iordanem non differebat nunc inquiri, (I) quoniam post quam deuentum esset ad Iericho, cognosceretur de statu aliorum locorum. *Qui pergentes*. Scilicet in vrbem Iericho.

Determinatio auctoris.

Quomodo exploratores potuerunt transire Iordanem, cum Israelitæ non potuerint postea transire sine miraculo.

Quæstio. XII.

QVAERET aliquis quomodo exploratores transierunt Iordanem, vt irent in Iericho, nam cæteri Israelitæ non potuerunt transire, nisi Deus miraculose diuisisset aquas Iordanis, vt patet in sequen. capitu.

Aliquis ad hoc respondebit, quòd ad trãsitum exploratorum transierunt aquæ inferiores Iordanis, & (K) superiores steterunt, sicut factum fuit post in transitu omnium Israelitarum. Sed hoc non conuenienter dicitur. nam istud erat valde magnum miraculum, in quo Deus ostendebat magnitudinem suam, & beneuolentiam Iudęis, vt patet sequenti cap. cum Deus diceret se diuisurum aquam Iordanis, dictum est: in hoc scietis, quòd dominus Deus viuens in medio vestrum est, & disperdet in conspectu vestro Chananæum & Ethæum &c. Tantum ergo miraculum factum cum exploratoribus nõ subticuisset scriptura, sicut non subticuit cum factum est hoc transeuntibus omnibus Israelitis.

Item

A Item exploratores cum redierunt in castra, narrassent Israelitis hoc miraculum, sicut narrauerũt alia quæ eis acciderant, & in conspectu huius nullius erãt momenti: potissime cum infra dicatur, quòd exploratores venientes narrauerunt Iosue omnia quæ eis acciderant. vt patet infra in litera: & tamen nihil tale narrauerunt: dicendum ergo nihil tale accidisse. Aliquis ergo dicet ꝙ exploratores transierunt Iordanem per aliquem pontem. nam tantus fluuius haberet pontem in aliquo loco. Sed contra hoc arguetur: si aliquis pons erat in Iordane per quem Israelitæ transirent, & transierunt exploratores, ad quid faciendum est miraculum in diuisione aquarum Iordanis? nam miracula non fiunt sine necessitate. Dicendum est ergo non fuisse pontem in Iordane per quem transitus esset. quod patet: nam si pons esset quando Ierichontini secuti sunt exploratores Iudęorum vt eos comprehenderent, iuissent per viam pontis Iordanis. dicitur tamen infra in litera quòd Ierichontini secuti sunt Iudæos exploratores per viam quæ ducit ad vadum Iordanis. non erat ergo pons in Iordane ad transeundum. Dicẽdum est igitur quòd exploratores transierunt Iordanem per vadum. nam quamquam Iordanis magnus fluuius sit, habet tamẽ vada in quibusdam locis, specialiter in quodam loco versus Iericho. Quod patet quia infra dicitur. hi autem qui missi fuerant secuti sunt eos per viam quæ ducit ad vada Iordanis. Itẽ patet quòd Iordanis haberet vada, vt patet Iudicum 3. cap. cum dicitur: descenderuntque post eum, & occupauerunt vada Iordanis, quæ transmittunt in Moab. Sed tunc argues, si Iordanis vada habebat, & exploratores poterant transire, atque transierunt, quare non transierunt omnes Israelitæ per vada? & ad quid factum est miraculum diuisionis aquarum Iordanis? Respondendum est quòd Iordanis est fluuius altus, & in paucissimis locis vada habet: & hæc non manent omni tempore. aliquando quidem vadatur, interdum vero nequaquam: sicut contingit in alijs fluminibus magnis. habet autem Iordanis consuetudinem, vt in tempore messis intumescat: cuius causam infra sequenti cap. tangemus. & quando transierunt exploratores eundo & redeundo, nõdum intumuerat Iordanis: ideo faciliter transierunt. cum vero Israelitæ transire debuerũt, s. quatuor diebus postquã transierũt exploratores, intumuerat Iordanis: quia alluuiones repente fiunt, & non potuerunt transire Israelitę. hoc totum patet sequẽ. cap. cum dicitur. Iordanis autem ripas alueị sui tempore messis impleuerat, idest tunc fuit factus tumor ex conditione temporis, quia tunc annuatim solet intumescere Iordanis. ad hoc igitur quòd Israelitæ transirent, necesse fuit vt diuiderentur aquæ Iordanis. *Ingressi sunt in domum mulieris meretricis nomine Raab.* Ista tenebat hospitium, & colligebat hospites in domo sua, & ob hoc intrauerunt in domum eius exploratores.

Determinatio auctoris.

Iordanis habebat vada; & vbi.

Quare exploratores potius ingressi sunt in domum Raab quàm in aliud hospitium. Quæst. XIII.

MAGIS autem ingressi sunt exploratores in domum Raab quàm in aliud hospitium: quia Deus dirigebat eos vt in domo illa liberarentur. nam si iuissent in domum aliã, hospes prodidisset eos esse exploratores, cum inquireret eos rex Iericho. nam vt isti fuerunt in domo Raab, misit eos ad quærendum rex Iericho: quia annunciatum erat ei, quòd exploratores venissent: & Raab abscondit eos. si tamen fuisset alia hospes, prodidisset eos. direxit ergo Deus illos ad domũ Raab. Item factũ est hoc, quia Deus volebat saluare Raab & domum eius: & hoc modo posita conditione inter eam & exploratores saluata est. alioquin autem non potuisset saluari, sed perijsset cum tota Iericho. Deus tamen eam saluare volebat, quia per eam deriuata est posteritas regũ Israel, & Messias quoque ex ea descendit: vt patet Matth. 1. cap. & Lucæ 3. Sed quamquam ista fuerit ratio, quare Deus direxit exploratores, ipsi tamen nihil horum intelligebant, sed faciebãt propter aliam causam, s. quia hospitiũ Raab erat ad portam ciuitatis Iericho. & ipsi volebant manere apud portam, vt non cogerentur manentes per vrbem Iericho discurrere: quia sic certius cognoscerentur: etiam si opportunum foret, liberiorem B haberent exitum manẽtes apud portam vrbis: quam si manerẽt in medio vrbis. Quòd autẽ domus Raab esset in confinio portæ ciuitatis satis colligitur, quia dicitur infra, domus enim eius hærebat muro. Etiã quia Raab dimisit exploratores per murum, vt patet infra. Et etiam hoc conueniens erat domui Raab, quia erat hospitium transeuntium, vt esset apud portam vrbis: vt sic facilius declinarent viatores in domum eius. *In domum mulieris meretricis.* Aliqui dicũt istam esse meretricem, i. venditricem, quia vendebat diuersa in domo sua, & colligebat ad se viatores. & hoc satis notum est, cum ad eam declinauerint duo exploratores Iudæorum, alioquin nesciuissent in domum eius ire, nec haberent eundi causam.

Messias descendit ex Raab.

C *An Raab fuerit vere meretrix, vel fuerit hospitalaria, aut venditrix: vt Nicolaus asserit. Quæst. XIIII.*

SED an Raab hæc sit meretrix, videtur quibusdam dubium. Dicunt autẽ quidam eam fuisse vere meretricem: & exploratores intrasse in domum eius, non desiderio fornicandi, sed diuertendi & manendi apud ipsam in abscondito. sciebant enim esse peccatum cognoscere alienigenas mulieres. nam propter hoc Deus multas fecerat punitiones in Israelitis, cum miscuerunt se Madianitarum virginibus apud montem Phegor, & coluerũt Deum alienum: vt patet Num. 25. cap. Alij dicunt ꝙ ista mulier fuerat quondam meretrix, & tamen nunc D non erat meretrix. vocabatur tamẽ meretrix ex actibus præteritis. sic patet de Pharisæo apud quem discubuit Iesus, vt comederet panẽ. nam dicitur quòd recubuit in domo Simonis leprosi: vt patet Marci 14. Ille tamẽ nõ erat tunc leprosus, sed aliquãdo fuerat. nam si tunc leprosus esset non haberet domum in vrbe, nec quisquam de sanis tunc comederet cum eo, nec ad eum accederet: sed maneret extra vrbem discooperto capite, & cooperto ore, atque dissutis vestibus: vt patet Leuit. 14. cap. sic ergo de Raab diceretur quòd meretrix fuisset, tamen nunc non erat. Nicolaus dicit vtrunque horum esse irrationabiliter dictum, quia ista fuit postea copulata in matrimoniũ Salmon principi tribus Iudæ, vt patet Matth. 1. cap. non tamen est verisimile, quòd accepisset in matri-E monium mulierem tam infamem vir de nobiliori tribu Israelitarum, sed dicit quòd vocatur meretrix, idest hospitalaria, quod probat ex auctoritate translationis Caldaicę, in qua vocatur Raab hospitalaria. Dicit autem Nicolaus fuisse hoc factũ, propter æquiuocationem nominis hebraici, quod hic ponitur, qđ interdum sonat meretricem, & interdum hospitalariam. Iudęis autem dicentibus eam esse meretricem, vel aliquando fuisse, non consentit. Ad hoc tamen dicendum est quòd sacra scriptura vocat Raab meretricem proprie, ideo necesse esse vel quòd aliquando meretrix fuerit, quod magis concedendum est:

Determinatio auctoris.

vel

vel quòd tunc meretrix esset, quod absurdius patet. F
Et quando Nicolaus dicit non fuisse eam meretricē, sed hospitalariam, nihil arguit, nam ex translatione Chaldaica nihil tale patet. Verum est enim quòd ista mulier hospitalaria erat, secundū ꝙ eam litera Chaldaica vocat: tamen nō negatur ibi esse meretricem. nam eam fuisse hospitalariam, tam ex litera nostra ꝗ ex Hebræa patet: cum ipsa receperit in domo sua exploratores hos, & ipsi declinauerint in domum eius. Ipsi quippe incogniti in terra illa non habuissent occasionem declinandi in domo eius, nisi esset hospitium cæteris viatoribus præbens. Meretricem tamen eam esse, aut fuisse non excusabimus: quia scriptura eam meretricem vocat. Et cum dicit Nicolaus quòd istud nomen quod ponitur hic, in Hebræo est

Solutio ad secundū.

æquiuocum ad hospitalariam, & meretricem, stare G nequit: quia hic ponitur in Hebræo *Zona* quod semper & proprie significat meretricem, vel quamcunque fornicariam. Si verò ex aliqua occasione aut proprietate ad hospitalarias transferre volueris, non dissentio, sed hoc necesse est, vt semper transmutetur secundum conditionem fornicandi: ita vt simul fornicaria, & hospitalaria sit. Item patet hanc fuisse intentionem translationis nostræ, quia beatus Hieronymus qui vir peritus fuit in transferendo Hebraicā scripturam in Latinam, nō posuit hospitalariam, sed meretricem, cuius clara & sine æquiuocatione apud Latinos significatio est. Si tamen potuisset Hieronymus conuenienter transferre ad hospitalariam, non posuisset meretricem: quia honestius erat eam hospitalariam quàm meretricem appellari. Primo quia H in genealogia Saluatoris posita est, vt patet Matth. 1. & tamen honestius esset eam nō fuisse meretricem, vt ex honestioribus fœminis Saluatoris linea texeretur, vt videtur. Item hoc fuisset propter Salmon qui duxit eam in vxorem, & erat princeps in tribu Iuda, tamen vocauit meretricem. ergo videtur quòd intellexerit non posse eam aliter vocari ex sacra Scriptura. Cum autem dicitur secundum Nicolaum quòd non stat vllo modo eam fuisse meretricem, quia assumpta est in vxorem a principe tribus Iuda. Respondendum est honestius esse si dari posset, vt ipsa poneretur non meretrix. non tamen potest vllo modo subterfugi, quin meretrix appelletur. Et quando dicitur I quòd nō est verisimile, quòd Salmon princeps filiorum Iuda sumeret eam in vxorem, si meretrix esset vel fuisset. Respondendum est Raab non esse tunc meretricem, quando ad eam diuerterunt exploratores, sed aliquando fuit: & tamen manebat ei nomen illud. sicut dictum est de Simone leproso, quòd ille esset leprosus, & tamen non erat leprosus: sed quondam fuerat. & sic non erat tanta infamiæ nota. Item considerandum est quòd Raab non fuerit meretrix, scilicet publice prostituta, sed solum fuit fornicaria, quia aliquibus se commiscebat: sicut dictum est de Magdalena Lucæ 7. quòd erat mulier peccatrix, & K hoc in fornicatione. nemo tamen de ea dicit, quòd fuerat prostituta venaliter, vel omniū libidini satiandæ: sed aliquibus amatoribus se inhoneste tradiderit. non enim erat verisimile, vt mulier de tanto genere, & tam diues exponeret se publice venalem. & sic ꝗꝗ infamia esset aliqua, nimis tamen differt ab ea quam incurrit publice prostituta. non ergo erat valde absonum: quòd Salmon hanc duceret in vxorem, quia nō erat publice prostituta. Erat autem alia causa ad hoc inducens, s. quia Israelitæ promiserūt facere misericordiam cum ea. vt ergo regratiarētur beneficio ab ea suscepto, princeps nobilioris tribus eam in vxorem susciperet. Intelligendum quoque est Raab de magno genere inter Ierichontinos extitisse: vnde

Zona non est nomen æquiuocū: vt putat Nicolaus.

Raab non fuit meretrix publice prostituta: sed fornicaria sicut Magdalena.

eam gratanter Salmon susciperet. *Nomine Raab*. Ponitur nomen eius, quia ista postea inter Iudæos magni honoris fuit, cū accepta fuerit in vxorem a Salmon principe tribus Iuda, & ex linea eius reges descenderint, & de ea in nouo testamento mentio fiat. *Quieuerunt apud eam*. Idest manserunt in domo illius. Et potest dupliciter intelligi. Vno modo quòd quieuerunt apud eam, idest manserūt in domo illius non exeuntes in vrbem, nec ambulantes per vicos, & hoc forte facere poterant: quia timebant cognosci in vrbe, & cōprehendi. Alio modo potest intelligi quòd quieuerunt apud eam, idest acceperunt in domo sua locum ad manendum, & hoc secundum verius est: quia non poterāt bene explorare isti duo viri vrbem Iericho, nisi ambularēt per eam. & sic cognitum est quòd essent in vrbe, & dictum est regi. *Nunciatumque est regi Iericho*. Erat in vrbe illa rex qui iusserat diligenter inspici, an aliqui alienigenæ ingrederētur vrbem: ideo mox vt cognitū est Iudæos esse in ciuitate, nunciatum est regi quòd venissent exploratores. *Ecce viri ingressi sunt huc de filijs Israel*. Qui viderunt hos Israelitas, non comprehenderunt eos. non enim voluerunt sine regis mandato hoc efficere, præcipue quia cum essent in domo Raab, existimabāt eos non posse euadere capta vrbis porta. Et dato quòd Ierichontini non cognouissent certissime esse exploratores, vel de filijs Israel viros illos, tamen extimabant eos esse de Israelitis, quia illos solos sciebant tunc insidiari, & imminere terræ suæ capiendæ. *Per noctem*. Idest illi duo viri exploratores ingressi sunt in crepusculo noctis, ita vt non viderentur, nec cognoscerentur. & ex hoc Ierichontini magis intellexerunt illos esse exploratores: quia qui male agit, odit lucem: vt patet Lucæ 6. cap. & mox vt ingressi sunt, iuerunt Ierichontini ad regem nunciantes venisse exploratores. quod patet: quia viri Israel ingressi sunt vrbem Iericho per noctem: vt patet hic: & tamen antequam ipsi obdormiuissent, venerunt nuncij a rege ad Raab, vt proderet viros qui in domo sua erant, quoniam exploratores erant. & sic paucum noctis spatium intercidit inter ingressum eorum in Iericho, & aduētum nunciorum regis. Ideo necesse est dici quòd immediate vt ingressi sunt viri Israelitæ Iericho, nūciatum est regi. Patet etiam ex hoc quod Israelitæ exploratores valde modico tempore māserūt in vrbe Iericho: forte non per quatuor vel quinque horas. Quod patet: quia ipsi introierunt ad vesperum siue per noctem, vt hic dicitur, & antequam obdormirēt, venerunt nuncij regis, vt comprehenderent eos, & tunc Raab dimisit eos per murum: vt patet infra. Et sic non potuerunt aliquid cognoscere de statu vrbis Iericho, nisi quòd omnes habitatores terræ erant timidi, quod audiuerunt a Raab: vt patet infra. Et hoc solum etiam narrauerunt in castris, vt patet in litera.

Quid dicit Iosephus historiographus Iudæus de exploratoribus istis: & in quo concordat literæ sacræ Scripturæ: & in quo discordat. Quæst. XV.

QVAMVIS de exploratoribus vera sciamus esse ea quæ infra declarantur, & quę tangit litera scripturæ sacræ: quia tamē Iosephus inter Hebræos est historiographus famosissimus, qui & sacram Scripturam non ignorauit, dicemus quid ille de exploratoribus asserat, vt videatur in quo nobis cōcordat, aut discordat. Dicit enim ille lib. 5. antiquitatum: cumque fuisset illic Iosue castrametatus, repente exploratores aduenerunt nihil horum quæ agebantur apud Chananæos ignorantes. latenter enim prius omnem vrbem eorum licenter conside-

considerauerunt simul & muros: & quicunque fortes,& qui non ita cauti esse viderentur: sed & portas quæ dum essent fragiles,opportunum præberent inuasuris introitum. non autem curabant ciues quicunque vidissent eos ista considerate, putantes visionis gratia peregrinos aptissima ciuitatis loca singula perscrutari, non voluntate hostili tamen: cumque vespere factum fuisset, & discedentes in habitaculum quoddam muro vicinum venissent, in quo & cęnaturi erant: esserque eis iam discedēdi cura, nunciatum est regi cęnanti, quia exploratores quidam ciuitatis Hebræorum exercitus venientes essent in Raab habitaculo cum multa latendi prouidētia constituti. ille vero repente præcepit eos comprehēsos adduci,vt eos torquens agnosceret quid agere volentes adessent. cumque inuasionem eorū Raab agnouisset, nam supra murum stipulam lini siccabat: exploratores quidem illic abscōdit, his autem qui fuerant missi a rege, dicebat quòd peregrini qui ignoti fuerant, ante paululum quàm sol occubuisset apud eam cęnantes abscesserunt: quos si timorem ciuitati & periculum regi ferentes venisse putarent, sine labore eos comprehenderent persequentes. illi verò muliere ita loquente nullum eius dolum cognoscentes abscesserunt, neque perscrutati sunt habitaculum eius. cumque perrexissent per vias, per quas potissime ire credebant, & quæ ducerent ad vada Iordanis, & nullum signum agnoscerent,a labore quieuerunt: tumultu autem sedato Raab educens viros, & periculum pro eorum salute faciens suum: nam si capi in eorum occultatione potuisset, nequaquam supplicia regis euaderet, sed cum omni domo pessime deperijsset, rogabat vt haberent sui memoriam. Et dum Chananęorum terram obtinerent, huius salutis recompensationem sibi afferre poscebat: cætera quæ Iosephus de exploratoribus dicit cum sacra Scriptura omnia concordant.

Applicatio dictorum Iosephi literæ sacræ Scripturæ.
Quæst. XVI.

NVnc ea quæ Iosephus dicit applicabimus. Ioquantum dicit quòd exploratores repente aduenerunt. conueniens est, quia scriptura dicit quòd misit eos secretè vel in abscondito: sed quæ secretè fiunt cito fiūt, quia per longinquitatem temporis cognosceretur, quid vellent isti exploratores. Cum autem dicitur nihil horum quæ agebantur apud Chananæos ignorantes: est sensus quòd cognouerant omnia pro quibus venerant. & hoc poterat esse referente Raab statum vrbis, & totius gentis Chananæorum, scilicet quòd non haberent Chananæi animos ad se defendendum, sed omnes defecerant corde. nam dicitur infra in litera. noui quòd tradiderit vobis Dominus terram: etenim irruit in nos terror vester,& elanguerunt omnes habitatores terræ: & postea sequitur. hæc audientes pertimuimus,& elāguit cor nostrum: & nō remansit nobis spiritus ad introitum vestrum. aliter autem nō videtur quomodo exploratores possent cognoscere totum statum Chananæorum. Et cum dicit Iosephus. latenter enim prius omnem vrbem eorum licenter considerauerunt. in quo innuit Iosephus quòd antequam exploratores intrarent domum Raab ad hospitandum, ambulauerant totam vrbem,& considerauerant muros. Quod aliquis negabit dicens non esse verisimile, quòd daretur eis locus ad hoc, cum Ierichontini sub tanto timore constituti essent, & sub multa custodia: cum dicatur infra 6.cap. & Iericho clausa erat, atque munita: nullusque audebat egredi, aut ingredi timore filiorum Israel.

Sed dici potest quòd neque istud omnino obstat. Primo,quia licet ita esset, constat quòd exploratores ingredi potuerunt vrbem: & ingressi fuerunt sine vlla difficultate: non ergo erat tam diligenter custodita ciuitas, cum scriptura non referat aliquam difficultatem eis accidisse in introitu in vrbem. Secundo quia illud quod dicitur infra 6.cap.intelligitur in tempore postquā Israelitæ transierunt Iordanem, erātq; in Galgalis iuxta Iericho,vt patet ex ordine literæ: & tunc necessarium erat,vt multo magis timerēt Israelitas Chananæi quàm cum venerunt exploratores Iericho. Primo quia quando venerunt exploratores, nondum transierant Israelitæ Iordanem, & nesciebant Chananæi an transirent Israelitæ: quia Iordanis impediebat eos tempore alluuionis. tunc verò iam transierant. & ita magis eos timebant Chananæi. Secundo quia tunc erant propinquiores, scilicet iuxta Iericho: nam dicebantur esse in agro vrbis Iericho infra 5.cap. ideo tunc Chananæi clauserunt vrbem: ita vt nullus auderet ingredi, aut egredi timore filiorum Israel, qui erant ita vicini: vnde si tūc irent exploratores,nō possent intrare in vrbem,cum neque Ierichontini possent exire. & tamen quando venerunt exploratores, non erat talis timor, neque erant portæ conclusę, sed solum custodiebantur. Tertio quia quando venerunt exploratores, nondum acciderat miraculum de siccatione aquarum Iordanis: tunc vero iam fuerat, & istud intulit magnum timorem Chananęis,ita vt dissoluerentur corda eorum sicut aqua; infra 5. cap. & ideo nunc claudebant portas, atque muniebant præ timore, quod prius non sic faciebant in aduentu exploratorum.

Confutatur Iosephus a planta pedis vsque ad verticem: quia in multis sentit contra sacram Scripturam.
Quæst. XVII.

DIcendum ergo quòd non obstantibus contrarijs satis poterat concedi quod Iosephus asserit, sed sacra Scriptura aliqualiter repugnat. nā innuit Iosephus quod exploratores venerunt per diem, & introeuntes in vrbem antequam declinarent in domum Raab perambulauerunt vrbem: & considerauerunt muros eius, & omnia infirma, atque fortia: & tamen infra in litera innuitur quòd exploratores venerunt in vrbem ad noctem,idest occidente sole, & in ipsa nocte recesserunt. Constat ergo quòd nō potuerunt ambulare per vrbem, neque scire aliquid de statu vrbis, nisi quòd Raab eis exponeret. Et patet hoc cum dicitur in litera,qui pergētes ingressi sunt domum mulieris meretricis nomine Raab, & quieuerunt apud eam: nunciatumque est regi Iericho, & dictum. ecce viri ingressi sunt huc per noctem, vt explorarent terram. Et ita apparent hic duo. Primum quòd quando venerunt exploratores non ambulauerunt per vrbem, sed manserunt in domo Raab. & antequam de domo exirent, cum dicatur quòd ingressi sunt in domum Raab,& quieuerunt apud eam: manebant in domo eius quando venerunt nuncij regis. Et licet sua intētio esset ambulare postea per vrbem, & cōsiderare omnia quæ Iosephus dicit: tamen præoccupauit rex Iericho mittere nuncios in domum Raab: & sic non fuit locus exploratoribus exeundi de domo eius ad videndum quæ dicta sunt. Secundū est quòd exploratores nō intrauerunt in Iericho per diem, sed per noctem: & ita nō poterant quicquam videre de vrbe vsque ad sequentem diem, & tamen in

in ipsa

Determinatio auctoris contra Iosephum. In ipsa nocte recesserant postquam venerunt nuncij regis: ergo non viderant aliquid de vrbe. Dicendum igitur quòd omnia quæ exploratores cognouerunt de statu vrbis Iericho, & omnium Chananæorũ sciuerunt referente Raab, & non per visum. Cum autem dicit Iosephus latenter prius omnem vrbem considerauerunt: intelligit non quòd considerauerunt non videntibus Ierichontinis, cum per diem asserat ea facta: sed quòd Ierichontini videbant illos, sed nesciebant ad quid ista facerent: ideo latenter facere dicebantur, quia latebat interiò, licet non opus.

Confutatio alterius dicti. Dicit etiam quòd licenter considerauerunt, idest sine difficultate aliqua, quasi esset licentia ad hoc data, & nemo prohiberet. Et cum non concedamus hoc factum, sicut patet ex præcedentibus: ideo neque licenter, neque cum difficultate considerabant ista: & tamen si exploratores ista considerarent, necesse erat ita fieri, sicut Iosephus dicit. nam si non licenter ista possent facere, non auderent facere.

Confutatio alterius dicti falsi. Et eiusdem obiectio ex dicto Ambrosij, quod non tenet. Quæst. XVIII.

Dicit etiam Iosephus quòd exploratores considerauerũt muros, & quicunque fortes & qui non cauti esse viderentur. Certum est quòd exploratores si eis licuisset ista considerassent, quia ad hæc mittebantur, & tamẽ non licuit: quia mox vt ingressi fuerant vrbem, misit rex Iericho ad capiendum eos: vt dictum est. Sed obijcietur: quia præsupponit in hoc Iosephus muros Iericho fuisse ex aliqua parte infirmos: & tamen muri Iericho erant fortissimi. Sic ait Ambrosius super Lucã, scilicet meminimus itaque quòd Iericho, sicut legimus in libro qui scribitur Iesus Naue, magna ciuitas fuit mirabilibus sepra parietibus, quæ non ferro peruia, non ariete posset esse penetrabilis. Dici posset vno modo quòd auctoritas Ambrosij non multum militat contra Iosephum, quia non videtur esse maioris auctoritatis Ambrosius in hoc quàm Iosephus: cum Iosephus sit famosissimus inter historicos, qui & sacræ scripturæ curiosus est: & istud tam ad historiam quàm ad scripturam sacram pertinet. Alio modo potest dici quòd Ambrosius & Iosephus non repugnant sibi in hoc: quia Iosephus non asserit infirmos fuisse muros Iericho: sed dicit quòd exploratores ibant ad videndum qui muri essent fortes, & qui infirmi. nam nesciebant Israelitæ quales essent muri Iericho quando miserunt exploratores. si enim sciuissent, non mitterent exploratores: & tamen si respicerent eos, inuenirent omnes esse fortes, & nullos infirmos. sic fuit quando Moyses misit de Cadesbarne exploratores ad considerandum terram Chanaan. nam dixit eis considerate terram qualis sit, & populum qui habitator est eius, vtrũ fortis an infirmus, pauci numero an plures: ipsa terra bona an mala: vrbes quales, muratæ an absque muris. Numeri 13. cap. & ita de hoc tũc dubitabat Moyses, & Israelitæ: tamen regressi exploratores dixerunt cultores haber fortissimos: vrbes grandes atque muratas. Et licet vtrunque teneri posset, magis dicendum videtur quòd fuerit ciuitas fortiter munita admirabilibus muris, licet Ambrosius vt orator exaggerando in laudem aliquid ampliauerit. fortitudo autem murorum Iericho aliqualiter colligitur, quia Deus voluit ostendere fortitudinem circa illos a fundamentis eos eruendo modo mirabili, quod in nullo alio loco fecit.

F *Confutatio alterius dicti Iosephi, scilicet, quòd portæ Iericho erant fragiles. Et alterius quoque, s. quòd ciues nihil mali timebant.* Quæst. XIX.

Dicit quoque Iosephus quòd considerauerunt portas, quæ dum essent fragiles, opportunum præberẽt inuasuris introitum. Sed hoc vnde Iosephus acceperit, non apparet, neque enim ex sacra scriptura, neque ex rei verisimilitudine. Immo potius in hoc videtur ei scriptura resistere, & in hoc expresse repugnat Ambrosius, qui dixit quòd Iericho erat mirabilibus sepra parietibus, quæ neque ferro peruia, nec arieti esset penetrabilis. & tamen si portæ essent fragiles, ita vt inuasuris opportunum præberent introitum, essent ferro peruiæ & ariete penetrabiles: immo sine ferro & ariete faciliter superabiles. ergo nõ põt stare hic Ambrosius cum Iosepho. Item videtur hoc esse contra G intentionem scripturæ: quia dicitur infra 6. cap. Iericho erat clausa atque munita, in quo signatur fortis clausura, potissime, quia in Hebræo dicitur Iericho erat clausa, atque conclusa: quod signat bis claudi, scilicet magna clausione.

Ad hoc posset aliquis dicere, quòd istud fuit postquam Israelitæ transeuntes Iordanem manebant in Galgalis apud Iericho. nam tunc præ timore fortiter clauserunt vrbem: & tamen non erat sic quando venerunt exploratores in Iericho. Sed dicendum neque istud esse satis verisimile. Primo quia ciuitas quæ fortis erat vt Iericho: non haberet portas fragi-H les ad hoc quòd cito capi posset. Secundo: quia etiã si prius haberet Iericho fragiles portas: non est verisimile quòd quando Israelitæ accesserunt ad Iordanem, permitterent Ierichontini sic eas, & non munirent, cum iam timerẽt valde ipsos Israelitas, sicut dixit Raab: vt patet infra in litera. & ideo istud nõ est satis verisimile de dictis Iosephi, potissime cum non habeat fundamentum ex aliquo loco.

Dixit etiam Iosephus quòd non curauerunt ciues quicunque vidissent eos ista considerare putantes visionis gratia peregrinos aptissima ciuitatis loca singula perscrutari. Innuit quòd poterant licenter, idest sine difficultate ista considerare: quia ciues ni-I hil mali suspicabantur ex his.

Ista autem negata sunt, quia supra ostendimus. q. 16. & 17. quòd exploratores non ambulauerunt per vrbem Iericho, sed statim vt venerunt introeuntes in domum Raab, non exierunt inde: sed quiescentes modicum, & præoccupati a nuncijs regis, coacti sunt recedere ipsa nocte per murum.

Et tamen Iosephus rationabiliter dicit ista, vt consequentia ad præcedentia. nam ipse dixerat quòd exploratores licenter considerauerunt muros vrbis Iericho, & alia vrbis loca. & quia aliquis diceret quomodo poterant hoc facere, quia Ierichontini videntes eos alienigenas, statim suspicarentur contra eos, K potissime videndo quòd isti considerarent muros, & loca per quæ capi & inuadi deberet ciuitas? dicit ꝙ hoc erat, quia ciues Ierichontini qui videbant eos ista considerare, nihil suspicabantur mali: quia si suspicarentur, & statim eos caperẽt, & torquerẽt ad eruendam veritatem. Et quia aliquis diceret quomodo poterat esse quòd non præsumerent cõtra eos, cum ista respicerent? dicit quòd hoc erat, quia Ierichontini putabant quòd isti faciebãt, sicut peregrini, quorum proprium est velle videre singula pulchra & magnifica, atque memoratu digna in locis, ad quæ declinauerint. & ita putabant quòd isti facerent visionis gratia, & non animo hostili.

Clarissime probat Iosephum falsum dixisse. Quæst. XX.

SED sciendum quòd ista non fuerunt sic, vt supra ostēsum est, ideo neque excusatione indigent: & tamen si sic fuissent, non potuissent melius defendi, atq; excusari, quàm Iosephus illud faciat. quia non videtur aliquid aliud quod insuspicabiles redderet exploratores ista cōsiderantes, nisi quòd ciues putarent istos, vt peregrinos singula apta ciuitatis velle conspicere. Et tamen istud non fuit, cum nullam partem ciuitatis deambulauerint, sed statim coacti fuerint fugere. Etiā non erat istud verisimile, quòd Iosephus dixit. nam si Ierichontini essent in pace, sublato omni timore bellorum, poterat putari quòd si aliqui peregrini deambulantes per vrbem conspicerent muros, & cætera loca: quòd facerent hoc visionis gratia, & nō animo hostili: cum tamen haberent Ierichontini hostes tam de propinquo, scilicet apud Iordanem: & timerent eos nimiū, ita vt elanguisset cor ipsorum, & non maneret in eis spiritus: vt dicitur infra in litera: non erat verisimile quòd reciperent peregrinos sine suspitione. ideo non solum si muros, & alia loca vrbis considerarēt, sed & si solum introirent in vrbem nihil cōtemplantes, haberent eos suspectos, & inquirerent ab eis singula. Et hoc confirmatur ex eo quod hic factum legitur: nam mox vt intrauerunt exploratores, nunciatum est regi Iericho quòd exploratores venerant, & misit ad tenendum eos. & tamen non vagati fuerant per vrbem, neque etiam ad petendum hospitiū, quia statim vt introierunt, declinauerunt in domum Raab: quæ erat coniuncta portæ vrbis, & muro. Et non solū fuit aliqualis vel parua suspitio contra istos, sed dictum est quòd erant exploratores, scilicet ecce viri de filijs Israel ingressi sunt huc per noctem, vt explorent terram. & cum dictum fuit regi, adhuc ipse auxit suspitionem istam dicens per nuncios, & omnem terram explorare venerunt: vt patet supra in litera.

Confutatio alterius dicti Iosephi, scilicet quòd ambulauerant iam per vrbem. Quæst. XXI.

DICIT vlterius Iosephus. cumque vespere factum fuisset, & discedentes in habitaculum quoddam muro vicinum, in quo & cęnaturi erant: essetque his iam discedendi cura. Ista ponit Iosephus ad reddendum rationem dictorum suorum. verum est quòd isti venerunt in habitaculum muro vicinum. quia istud erat habitaculum Raab quod erat super murum. sed præsupponit Iosephus, quòd venerūt ad noctem in domum Raab. & hoc verum est, quia scriptura ita significat hic, scilicet quòd per noctē intrauerint ad eam. Sed præsupponit Iosephus quòd iam isti perambulauerāt ciuitatem, & contemplati fuerant muros, & portas, & tunc redierunt in domum, quasi expletis eis pro quibus venerant. hoc tamen non est verum: vt iam ostensum est, quia non potuerunt ambulare per vrbem, sed mox vt ingressi vrbem declinauerunt in domum Raab, præoccupati fuerunt a nuncijs regis, vt caperentur.

Sed Iosephus putauit necessarium esse istud asseri: quasi sine hoc vanum esset opus exploratorum. nam postquam declinauerunt in domum Raab, constat quòd non exierunt inde: sed pręoccupati a nuncijs regis coacti sunt fugere. si autem prius non ambulassent per vrbem, videretur ꝙ nihil fecissent de eo ad quod venerant. & tamen quando reuersi sunt ad castra Israel, nunciauerunt omnia quæ apud Chana-

A næos gerebātur: vt patet in litera. ergo videtur quòd per diem ambulauerant per vrbem, & ad vesperum cum omnia expleuissent, declinauerunt in domum Raab.

Dicēdum quòd hoc valde rationabile dictum est, si concedemus aliquādo exploratores ambulasse per vrbem. & tamen iam ostendimus quòd non ambulauerant. Quia autem Iosephus putat necessarium esse dari, quòd exploratores per vrbem ambulauerint ad contemplandum muros, ad hoc quòd scirent referre Israelitis statum vrbis: non est necessarium. quia verum est quòd exploratores hoc intendebant si permitterentur: sed non fuerunt permissi. verum tamen cognouerūt statum vrbis & genus, & hoc nō

B quasi aliquid ipsi contemplati essent, sed quia didicerunt illud a Raab.

Et patet hoc: quia exploratores reuersi ad Iosue nihil aliud retulerunt, nisi quod audiuerant a Raab. quod appatet: quia infra in litera dicitur, reuersi exploratores narrauerunt omnia quæ acciderant eis, atque dixerunt. tradidit Dominus omnem terram hanc in manus nostras, & timore prostrati sunt omnes habitatores eius. sed hæc omnia latius dixerat eis Raab, scilicet noui quòd tradiderit vobis Dominus terrā: etenim irruit in nos terror vester: & elanguerunt omnes habitatores terrę. ideo patet quòd etiam si nihil contemplati fuissent exploratores, poterant plene informare Israelitas de statu vrbis & gentis: vnde neque legitur quòd aliquid dixerint de condi-

C tione murorum, scilicet, quia non conspexerūt illos, neque Raab quicquam de illis retulit.

Confutatio alterius dicti Iosephi, s. quòd ad cœnandum redirēt, & alterius, s. quòd erant cum magna prouidentia latendi. Quæst. XXII.

QVOD autem dicit Iosephus redijsse exploratores in domum Raab ad noctem, ponit propter duo. Primo propter scripturam, quia asserit illos fuisse in domo Raab. & tamen Iosephus nō vult, quòd ibi fuerint antequam deambularent vrbem. ideo oportet quòd dicat illos redijsse ad vesperum. Secundo vt locus sit eis quæ postea acciderant, s. quòd vellent eos capere nuncij

D regis, & quòd per murum dimitterentur per funem: quæ non potuerunt fieri, nisi in domo hospitij. Cum vero dicit quòd ad cęnandum redibāt exploratores in domum Raab: non habet illud sacra scriptura, immo neque est verum: cum non redierint in domum perambulata vrbe. Sed hoc potest dicere propter duo. Primo quia hoc potest consonare aliqualiter verbis sacræ scripturæ, licet nō sensui eius. cum dicatur supra in litera. ingressi sunt in domum mulieris meretricis nomine Raab: & quieuerunt apud eam. ista autē quies posset accipi pro quiete in manducando. Secundo & pręcipue quia non potest Iosephus reddere aliam causam verisimilem: quare exploratores reuerterentur in domum Raab. nam ipsi

E explorauerunt iam vrbē, & non supererat sibi quicquam agendum de eo ad quod venerant. & sic verisimile est quòd non contraherent ampliorem moram in vrbe: ideo cum necesse esset poni, quòd redierint, ponit causam propter quam reuerti voluerunt, scilicet, quia ibi cęnaturi erant. Addidit Iosephus. nunciatum est regi cęnāti quòd exploratores quidam vrbis Hebræorum exercitus veniētes essent in Raab habitaculo, cum multa latendi prouidentia constituti. Quòd autem dixit nunciatum esse regi cęnanti: non habet illud scriptura, neque patet vnde acceperit Iosephus. sed forte accepit ex tēpore, s. quia

illud

illud tempus quo nunciatum est regi, erat tempus cęnandi. Quod autem dixit nunciatum esse quòd manerent exploratores in domo Raab, vel illuc introissent, cum scriptura sacra cõcordat, quę dicit ingressi sunt domum mulieris meretricis nomine Raab. Cũ vero dicit quòd erant cum magna prouidentia latendi constituti, idest latebant cum multa diligentia, nõ multum conuenit. Primo, quia non conuenit verbis pręcedentibus Iosephi. ipse enim dixit quòd isti exploratores discurrebant latenter per vrbem, & ciues non suspicabantur quicquam contra eos. quomodo ergo in domo vellent diligẽter latere, qui per vrbem palam & sine suspitione incedebant? Secũdo quia si verum esset quòd exploratores (vt Iosephus asserit) vagabantur per vrbem licenter, & hoc viderant qui regi renunciauerunt, non poterant illi cogitare, quòd vellent exploratores valde latere in domo Raab. Tertio, quia non concordat hoc ad sacram Scripturam. nam si dictum esset regi quòd exploratores cum multa latendi prouidẽtia essent in domo Raab, iuberet eos diligenter ibi inquiri: & tamen nõ factum est, quia quando nuncij regis venerunt in domum Raab quærentes de exploratoribus, audito ꝙ recessissent: non curauerunt inquirere aliquid in domo. ergo nulla eis suspitio erat absconditos esse viros in domo. quia sic diligenter omnia domus latibula scrutarentur, antequam inde recederent, quod scriptura asserit non factum esse. Dicendum ergo videtur: quòd regi non fuit nunciatum exploratores latere cum magna prouidentia in domo Raab, sed ꝙ illi viri Israelitæ ingressi fuerant domum: & ob hoc misit illuc: sed non fecit perquiri domum. & tamen Iosephus potest hoc accipere ex eo quod mulier postea fecit, s. quia abscondit viros sub stipula lini. sed istud postea factum est: & nondum fuerat, quando regi nunciatum fuit de exploratoribus: immo si ita fuisset regi nunciatum, fecisset eos quæri sub stipula lini.

Confutatio reliquorum verborum Iosephi: & aliqualis conuenientia cum sacra Scriptura. Quæst. XXIII.

QVOD autem Iosephus addidit: ille vero repente pręcepit eos comprehensos adduci: verum est. nam ad hoc misit nuncios in domum Raab, vt exploratores caperent, & adducerent ad eum. cum vero adiunxit, vt eos torquens agnosceret quid agere volentes adessent. non habet istud scriptura, sed est credibile. nam ad hoc rex volebat tenere eos, vt ab eis disceret quid illi facere voluerant: & non permitteret redire an nunciaturos quæ vidissent. & si illi non confiterentur sponte ad quid venissent, tormentis erueret veritatem.

Addidit Iosephus. cumque inuasionem eorum Raab agnouisset (nam supra murũ lini stipulam siccabat.) exploratores quidem illic abscondit. hoc verum est: quia Raab non abscondit viros a principio cum introierunt domum eius, quia istud sine causa erat, sed quando vidit quòd nuncij regis veniebant ad tenendum eos. Et tamen non est putandum ꝙ fuerit ordo, quòd nuncij regis venirent ad Raab quęrentes de exploratoribus: & respõderit non esse ibi, & tunc abscõderit illos. Et hoc quia istud non proderat. nam quando Raab respondit recessisse viros, abierunt nuncij regis ad quærendum eos per viam: vt patet infra in litera. & tunc ad nihil proderat occultari viros in domo, cum non quærerentur ibi. sed dicendum est quòd ista abscõsio fuit antequam nuncij regis quęrerent aliquid à Raab. & quia illa nouit, quòd ingressi nuncij regis domum eius quærerent

F viros, abscondit eos. Et fuit ordo ad hoc: quia erat nox quando venerunt nuncij regis ad quęrẽdum exploratores, & clausa erat porta domus Raab. cumq; illi clamarent ad portam, cognito Raab quòd nũcij regis essent, abscõdit cito viros sub stipula lini, & tũc exiuit ad respondendum nuncijs aperiens portam: quasi nihil nosset, & respondit eis quòd recessissent viri illi. Et hoc adhuc patet: quia quando Raab redijt ad viros, erant sub stipula lini. nam dicitur in litera. nondum obdormierant qui latebant: & ecce mulier ascendit ad eos, s. postquam respondit nuncijs regis ad portam domus non esse ibi viros illos, ascendit ad portam superiorem domus, s. ad solarium, vbi siccabat linum super murum: & illi latebant sub stipula lini, sed nondum obdormierant. Addidit Iose-
G phus: his autem qui a rege fuerant missi, dicebat ꝙ peregrini, qui ignoti fuerant, ante paululum quàm sol occumberet apud eam cęnantes, abscesserunt. hæc conuenientia sunt scripturę. nam Raab finxit se non cognouisse illos, nisi quòd peregrini erant: & permisisset recedere. sed quòd dicit ille ante paululum quàm sol occumberet. dicit litera: cumque porta clauderetur in tenebris pariter exierunt. & ita necesse est dicere quòd asseruisset Raab exploratores exiuisse per noctem in principio noctis, & non ante solis occubitum: sed possumus facere ꝙ concordet cum scriptura, s. quòd illa determinatio de occasu solis referatur ad cęnam, & non ad exitum, s. ꝙ cęnauerunt apud eam paulo ante solis occasum, & postea recesserunt quando porta claudebatur in
H tenebris in principio noctis. Cętera quæ de exploratoribus Iosephus dicit, concordant cum sacra scriptura. ideo non expedit illa applicare. *Vt explorent terram*. Quamquam non scirent Ierichontini venisse viros illos ad explorandum, tamen arbitrati sunt, quòd cognouerunt illos esse viros alienigenas, & hostes de propinquo imminebant.

Misitque rex Iericho ad Raab meretricem. Forte viri Ierichontini qui viderunt Israelitas ingredientes, nõ ausi sunt capere eos, quia erant tuti cum manerent in domo Raab. & si traherentur inde violenter, fieret iniuria Raab. nemo igitur ausus est tenere illos, donec venit regis imperium. & hoc notatur aliqualiter ex
I verbis nunciorum regis Raab. nam etiam rex non volebat adducere viros illos de domo Raab sola voluntate, sed expressit causam huius, s. Exploratores. n. sunt, quasi dicat, non debent propter hoc gaudere immunitate locorum. *Educ viros qui venerunt ad te*. Quasi dicat educ tu eos, vt nemo ingerat violẽtiam domui tuæ educendo eos te inuita. Ista enim erat coactio aliqua propter hoc ꝙ præsumebatur viros esse exploratores: non tamen erat violentia: sicut si inuita Raab, aliquis eos de domo illius eduxisset. *Qui venerunt ad te*. Idest ad hospitandũ in domo tua. Vel vt aliqui exponunt: qui venerunt ad te, idest ad coeundum tecum, eo quod Raab meretrix esset. nam
K venire ad aliquam vel ingredi ad eam, est accedere ad carnaliter cognoscendum. Sic patet Gen. 16. cum dixit Sarra Abrahæ, ingredere ad ancillã meam, idest cognosce eam carnaliter. & Gen. 29. cum dixit Iacob ad Labam. Da mihi vxorem meã, quia tempus est, vt ingrediar ad illam, idest vt cognoscam eam carnaliter. Non tamen est sic intelligendum: quia vt dictũ est, Raab non erat tũc meretrix. & dato ꝙ esset meretrix, viri Iudæi non cognoscerent eam, quia erat de alienigenis. Item non innuitur ex litera: quia ingredi ad aliquam vel venire ad eam sit cognoscere carnaliter illam. nam quamquã aliquando sic assumat, tamen non est semper generale. nã dicitur de Pharaone Exo. 8. cap. ad te & ad seruos tuos ingredientur

Exploratores non introierũt domum Raab ad coeũdum.

ranę:

ranę: tamen non significatur ibi carnalis cognitio. A *Et ingressi sunt domum tuam.* Additum fuit hoc, ne posset Raab negare ingressos fuisse viros in domum suam. nam dicere posset Raab. venerunt ad me viri isti, tamen non ingressi sunt domum meam, quia non recepi eos. rex ergo excludit hanc excusationem dicens: quòd ingressi fuissent domum eius. & sic Raab cognoscens hoc scitum a rege, non inficiata est introiisse ad eam viros, sed asseruit recessisse. *Exploratores quippe sunt.*

Quare viri inquirentes exploratores in domo Raab dixerunt exploratores sunt: quia propter duas rationes.
Quæst. XXIIII.

B HOc adiunctum est a Domino. Primum ne Raab moleste ferret: quod rex de domo sua educere vellet hospites, cum ad quiescendum ibi declinassent, & in hoc fieret aliqua iniuria ipsi Raab. sicut patet de Loth quando viri sodomitæ circundederunt domum eius iubentes, vt educeret viros qui ingressi fuerant domum eius, alioquin effringerēt fores: vt patet Gen. 19. Respondit Loth dicens, nolite quæso fratris mei, nolite hoc malum facere: habeo duas filias quæ nondum cognouerunt viros, educam eas ad vos, & abutimini eis vt placet, dummodo viris istis nihil faciatis mali, qui ingressi sunt sub vmbra culminis mei. Cum tamen exprimeretur Raab causa legitima quare deberent educi, non fieret ei iniuria, nec debebat moleste ferre. C

Secundum erat, vt Raab dignaretur eos prodere. nam dato, quòd iustum esset viros illos educi de domo Raab propter aliquod maleficium, tamen Raab forte misereretur eorum, & nō proderet illos: cum tamen sciret eos exploratores, nullatenus tegeret: quia viros illos superstites relinqui redundat in malum publicum vrbis Iericho. quia illi denunciarent hostibus statum vrbis: & sic delerent eam. Etiā erat malum redūdans in Raab & totam eius cognationem. quia exploratores illi facerent deleri vrbē: qua pereunte, Raab & totam eius cognationem eadem ruina inuolui necesse erat. Ideo credebant quod hoc audito, ipsa eos proderet, si apud se haberet. & sic rationabile erat fieri. & proculdubio sic fecisset D Raab, nisi eam Deus mouisset specialiter ad occultandum Iudæos illos, & sperandum saluationem cæteris pereuntibus.

Raab a Deo mota est specialiter ad tegendum exploratores.

Quòd autem Raab a Deo mota fuerit ad tegendum exploratores, & saluandum eos, patet ex verbis, quę ipsa locuta est ad eos. nam mulier Chananæa non mota a Deo, non potuisset loqui ea quæ Raab protulit dicens. noui quòd tradiderit vobis Dominus terram. etenim irruit in nos timor vester, & elanguerunt omnes habitatores terræ. Ecce enim qualiter potentiam Dei Hebręorum ad tradendam terram confessa est. & quòd corda mouere posset faciendo ea pauitare. Nec solum hoc confessa est, sed etiam eum Deum verum esse, & excellentiam habere in omnibus rebus cum dixit: Dominus enim E Deus vester ipse est Deus in cęlo sursum, & in terra deorsum. Mota fuit ergo Raab ad faciendum hęc a Deo quæ non fecisset quispiam alius motus prudentia & consilio humano. *Et omnem terram considerare venerunt.* Ierichontini in omnibus his loquebantur ex pręsumptione: nihil quippe secundum certitudinem cognoscebant, tamen in primo verum dixerūt, scilicet quòd isti duo viri Israelitæ exploratores essent. In hoc autem secundo errauerunt, quia non venerant isti duo cōsiderare omnem terram, sed solum vrbem Iericho, & terrā in circuitu eius: vel apud eam: vt patet supra, cum dicitur. Ite cōsiderate terram vrbemque Iericho. dixerunt tamen nuncij regis ad Raab, quòd isti venerant ad explorandum omnem terram propter duo. Primo quia sic opinabantur. nam putabant quòd non solum vrbem Iericho Israelitæ accipere vellent, sed etiam totam terram illam. & hoc verum est. & ex hoc arguebant, exploratores missos ad explorandum omnem terram. Secundum erat vt mouerent magis Raab ad prodendum viros illos si teneret domi. nam acrius sonat quod isti vellent totam terram explorare, quàm solam vrbem Iericho. magis ergo sic ei persuaderent.

B Tollensque mulier viros abscondit: & ait. Fateor venerunt ad me, sed nesciebam vnde essent. Cumque porta clauderetur in tenebris, & illi pariter exierunt, nescio quo abierunt. Persequimini cito, & comprehendetis eos. Ipsa autem fecit ascendere viros in solarium domus suæ: operuitque eos stipula lini quæ ibi erat. Hi autem qui missi fuerant, secuti sunt eos per viam quæ ducit ad vadum Iordanis. Illisque egressis statim porta clausa est. *Infra 6.*

C Hic ponitur secundum principale, scilicet de exploratorum facta occultatione.

Quare Raab occultauit exploratores: nam potius debuisset eos prodere pro salute sua, & vrbis Iericho.
Quæst. XXV.

Causę quare Raab abscōdit exploratores.

QVAERET aliquis quare Raab abscondit exploratores, cū potius debuisset eos prodere, nō solum propter salutem publicam, sed etiam propter salutem suam & cognationis suæ. quia exploratores ad malum totius patrię veniebant. Respondendum est quòd Raab si ducta D fuisset prudentia & consilio humano, non texisset exploratores, sed magis eos duxisset ad mortem. fuit tamen hoc propter duo. Primo quia fuit a Deo mota ad faciendum hoc, vt supra probatum est. nam patet satis ex verbis eius, quòd ipsa cognouerit Deum Hebræorum satis distincte: quòd non eueniret vni simplici mulieri Chananææ, quæ de Deo vero nihil vnquam audierat.

Secundo fuit hoc factum, quia ipsa audierat miracula, quæ Deus fecerat in ducendo Israelitas per desertum, & diuidendo mare rubrum, & occidēdo postea reges fortes Amorrhæorum: sicut ipsa enarrauit exploratoribus: vt infra patet. & ob hoc putauit: quòd sicut illi præualuerant contra Amorrhæos, qui erant fortissimi, ita contra eos præualerent, & adhuc E facilius. potissime, quia intelligebant per miracula esse eis terram tradendam, quando aliter tradi non posset. intellexit ergo bonum sibi esse, vt liberaret eos, & committeret se fidei eorum, vt eam postea a morte liberarent. & tamen adhuc istud sine diuino speciali motu non fecisset. est igitur causa huius pręcipua, & quasi totalis, quia Deus mouit Raab.

Quando

Quando Raab abscondit exploratores, s. an mox vt ingressi sunt domum eius, vel quando venerunt nuncij regis ad eam. Quaest. XXVI.

QVAERETVR etiam circa hoc quando Raab absconderit exploratores an immediatè vt ingressi sunt ad eam, vel quando venerunt nuncij a rege. Non est dicendum quòd absconderit eos immediate, vt ad eam introierunt. nam nō videbatur aliqua causa quare absconderet eos immediate. Et si dicas quòd absconditi sunt exploratores immediate vt venerunt: quia timebant quòd Ierichontini ad comprehendendum eos venirent, sicut factum est. non videtur rationabiliter dictum: quia tunc immediate vt ingressi sunt domum Raab, requisiuissent ab ea de statu terrae, & recessissent antequam venissent nuncij a rege. sed non factum est. non ergo dicendum est quòd exploratores immediate vt ad Raab venerunt, absconditi fuerunt. Nec rursus dicendum est: quod absconderit Raab viros istos, postquam locuti sunt ei nuncij a rege missi. nam tūc non poterat eos abscondere. Sed modus fuit quòd Raab concluserat domum suam, postquam ad eam ingressi sunt exploratores: quia iam nox erat, cum ad eam ingressi sunt, vt patet supra: cum dicitur. ecce viri ingressi sunt huc per noctem de filijs Israel, vt explorent terram. Cum autem venissent nuncij regis ad fores, ipsa habebat exploratores in parte inferiori domus, & fecit eos ascendere ad partem superiorem: vt patet infra: cum dicitur. ipsa autem fecit ascendere viros in solario domus suae, & abscondit eos sub stipula lini: & dum hoc faceret Raab nō respondit clamantibus ad fores. deinde velociter descendens de solario aperiens fores respondit quae habentur infra nuncijs a rege missis. Cōtra hoc aliquis obijciet exploratores fuisse absconditos postquam Raab locuta est ad nuncios regis, quia infra dicitur. persequimini cito, & comprehendetis eos: ipsa autē fecit ascendere viros in solario domus suae: operuitq; lini stipula. Respondendum prius fuisse absconditos exploratores, quàm loqueretur Raab ad nuncios regis: sicut supradictum est. Et quando arguitur ex litera quod prius locuta fuerit Raab quàm absconderit exploratores. Respondendum est non posse hunc esse literae sensum. nam valde esset hoc frustra. quid enim proderat, vt operirentur exploratores stipula lini, postquam persecutores eorum recesserant a domo Raab, & exierant vrbem ad persequendum eos? non ergo fieret hoc vllo modo, sed antequam loqueretur Raab nuncijs regis. causa quippe occultationis huius erat, vt si forte nuncij regis non credentes Raab scrutarentur domum eius, non inuenirent eos. Et cum ex ordine literae arguis: quia prius dicitur de collocutione ad nūcios regis quàm de modo occultationis. dicendum ex litera eodem modo arguendo contrarium concludi. nam antequam loquatur hic Raab aliquid nuncijs regis: dicit tollensq; mulier viros abscōdit. Si vero dicas: quomodo ergo stabit litera ista? Respondendum est hic poni recapitulationem quandam. nam primo Raab abscondit viros exploratores, quam loqueretur ad nuncios regis: & hoc signat hic litera: cū ponit primo quòd mulier absconderit viros, quam quòd loqueretur ad regis nuncios. & tamē quia voluit facere distinctionem magnam inter aduentum nunciorum regis ad Raab, & locutionem ad ipsos: subtexuit hic modum occultationis exploratorum. & postea interpositis quibusdam enarrauit illum per recapitulationem. & iste modus obseruatur in frequentissimis narrationibus historicis sacrae scripturae, vt artificiosius tradantur, & breuius quàm si teneretur ordo naturalis semper in narrando.

Determinatio auctoris.

Tollensque mulier viros abscondit. Scilicet faciens eos ascendere in solarium domus, & ponens eos sub stipula lini: vt infra datur modus horum. In Hebraeo dicitur hic. *Tollensque mulier viros abscondit eum.*

Quid fabulantur Iudaei de absconsione exploratorum qui vocatur vnus in Hebraeo: & an ex hoc arguatur de incarnatione contra eos: vt putat Nicolaus. Quaest. XXVII.

HOc autem exponunt Iudaei multipliciter. Primo quòd Raab festinabat abscondere viros illos, & in tam paruo loco abscondit eos quòd non videbatur posse sufficere ad capiendum nisi vnum virum.

Sed iste modus exponendi nihil est, nec habet aliquem colorem aut apparentiam.

Secundo modo exponunt dicentes: quòd solum vnus vir fuit absconditus. & hoc tenet Rabbi Salomon, dat enim modum huius, dicens quòd isti duo exploratores erant Caleb & Phinees: & Phinees erat angelus. ideo quando volebat videbatur ab hominibus. cum autem nolebat non videbatur: ideo nō fuit necesse abscondi hunc, sed solum Caleb. & sic vnicus fuit absconditus.

Nicolaus autem dicit quòd quamquam hoc falsum sit, tamen ex hac positione Iudaeorum potest contra ipsos concludi possibilitas diuinae incarnationis. Nam cum Phinees esset angelus & homo: necesse erat vt esset ibi angelus incarnatus, & esset natura humana suppositata, in supposito angeli. si ergo angelus potest suppositare naturam humanam, facilius poterit eā suppositare diuina. ergo est satis possibilis incarnatio.

Dicendum est: quòd nihil contra Iudaeos ex hoc arguitur. quia Iudaei non vocant hic angelum Dei secundum substantiam, ita quòd verè sit angelus. sed dicunt hoc, quia erat sacerdos. Nam erat Phinees filius Eleazari sacerdotis magni filij Aaron: vt patet Num. 25. & primo Machabaeorum 2. cap. & sacerdotes vocantur angeli in sacra scriptura, vt patet Malac. 2. cap. scilicet labia sacerdotis custodient scientiam, & legem exquirent ex ore eius: quia angelus Domini exercituum est. & tamen nemo intelligit sacerdotes esse vere angelos.

Quod si dicas non posse fieri inuisibilem, nisi esset angelus secundum substantiam: non valet argumentum contra eos, quia ipsi satis imperite ista accipiūt: nec habent aliunde occasionem accipiendi esse angelos sacerdotes, nisi ex dicto Malachiae. Ideo ex illa litera est contra eos arguendum: sed ex illa nihil concludetur.

Item adhuc non tenet argumentum Nicolai contra Iudaeos. quia quamquam dicerent quod Phinees erat vere angelus: non ex hoc concluderetur incarnatio possibilis apud eos. Nam non diceretur Phinees esse angelus in carne assumpta, sed vocarēt eum angelum in corpore aereo assumpto ad apparendum inter mortales: sicut frequenter in sacra scriptura apparuerunt angeli in specie virorum. vt patet Gen. 18. vbi tres angeli apparuerunt Abrahae vt viri: & postea viri illi angeli appellantur. idem patet Gen. 19. de duobus angelis horum euntibus ad Loth in ciuitatem Sodomam, qui etiam in specie virorum apparuerunt, & viri appellantur.

Sed ista Hebraeorum expositio nullo modo stare potest. quia nullo modo potest Eleazari filius Phinees angelus dici. non enim potest dici angelus in assumpto corpore aereo. quia tunc non esset verus

homo,

homo, fuit tamen verus homo, vt patet ex sacra Scriptura, quæ vocat eum filium Eleazari, vt habetur Nu. 25. & 1. Machab. 2. c. Item fuit sacerdos magnus, quia Deus promisit ei sacerdotium magnum, vt patet 25. c. & postea refertur ei collatum, 1. Machab. c. 2. Si autem dicas, quod sit homo verus, & Angelus, hoc nō stat, quia nullus Iudeorum hoc concederet, nec imaginaretur. Item adhuc ista nihil agunt. nam dato quod Phinees fuisset Angelus Domini habens corpus humanum, non poterat se occultare ex hoc, quia erat Angelus, nisi per quædam artificia quæ ī maleficijs sunt: ita vt interdum se inuisibiles faciant, vel poterāt facere percutiendo cęcitate, sicut fecerunt duo Angeli in domo Loth in vrbe Sodomorum, quia omnes de populo appropinquantes domui Loth cęcitate percusserunt, vt patet Gene. 19. ca. & hoc modo potuisset Phinees cęcitate percutere Ierichontinos si fuisset Angelus, & non potuissent accedere ad eos, nec oportebat occultari illos in stipula lini. Nihil ergo habet apparētiam, quod vnus istorum fuerit Angelus, & nūquam fuerit occultatus.

Determinatio auctoris.

Dicendum ergo, quòd hic ponitur in Hebręo tollens viros abscondit eum, ex improprietate idiomatis, quia interdum ponitur singulare pro plurali, & nimis barbarice. sicut patet Isaię 19. c. vbi litera nostra dicit. & tradam Aegyptum in manum dominorum crudelium. dicit litera Hebraica: ponam super Aegyptum dominos durum. cum deberet dicere dominos duros. Et cum verbum ponatur in plurali, ponitur suppositum in singulari, sicut patet Ecclesiast. 2. c. quis est homo, qui posset ingredi post regem, qui fecerunt eum. ita igitur cum deberet hic poni abscondit eos, positum est abscondit eum, nec potest hoc saluari ex aliqua figura, vt in nominibus collectiuis, vel quasi collectiuis, ī quibus cum singulari nomine ponitur verbum pluralis. Nec potest dici, quod ponatur hic singulare pro plurali, sicut dicitur Exodi 8. venit musca grauissima, idest multitudo muscarum. nam ibi ex modo loquendi vulgari ponitur singulare pro plurali. hic autem nihil tale est, sed sola Barbarici idiomatis inconcinna congeries. *Et ait.* Scilicet ad nuncios missos a rege, postquam descendit de solario vbi abscōderat exploratores. *Fateor venerunt ad me.* Cōfessa fuit Raab venisse ad eam exploratores: quoniam sciebat, quod cognitum esset ad eam venisse. si ergo negaret, & post conuinceretur mendacij: argueretur rea & conscia facti, confessa est igitur ad eam venisse. *Sed nesciebam vnde essent.* Non respondit Raab: venerunt ad me, & recesserunt, quia tunc argueretur rea sceleris. diceret quippe, cum ad te venissent viri isti qui erāt exploratores, & veniebant terram scrutari, vt delerent, & fauisti eis, recipiendo in domo tua, & non prodidisti hoc, ipsa videns particeps sceleris, quod huiusmodi sceleratos non prodidisti, sed fouisti. nam receptatores criminosorū puniuntur, sicut in receptatoribus hęreticorum, vt patet extra de hęreticis, & scismaticis, in c. ad abolendā. Respondit ergo Raab se non fuisse horum consciam dicens, nesciebam vnde essent, i. nesciui an essent de Israelitis, vel de alia gēte, q. d. si cognouissem eos Israelitas fore, tenuissem eos, & renunciassem vobis, vt cōprehendissetis, in hoc autem Raab mēntita est. sciebat quidem eos esse de Israelitis, & esse exploratores, cū eos occultauit, alioquin non occultasset.

Barbaries Hebraici idiomatis.

De his dicit latius Abulen in repetitione de beata Trinitate quā multum nota pro isto loco contra Iudæos.

An Raab mentiendo, peccauerit vel meruerit. quia sic excusabat hebræos a morte. Et quomodo mereamur apud Deum. Quæst. XXVIII.

QVAERET aliquis, circa mendacium istud Raab, an peccauerit, vel meruerit apud Deum. Cui aliquis fortassis dicet nimis meruisse Raab apud Deum,

Alph. Tost. super Iosue.

A quia occultauit exploratores. nam adiuuare voluit exploratores exercitus Dei, alioquin caperentur a Ierichontinis, & occiderentur.

In contrarium videtur, quòd peccauerit, quia Raab mentita est, & mendacium peccatum est.

Primo videndum est, an Raab meruerit, & pro hoc distinguendum est de merito, & de hoc, quod meremur.

Quid est proprie mereri.

Et dicendum est, quod cum nos mereamur a Deo, quęcunque meremur, s. quia ipse iudicat actus nostros esse dignos aliquo bono remuneratiuo, oportet, vt nos accepti simus Deo ad hoc, quod mereamur. est autē homo acceptus Deo per charitatem: tūc enim actus nostri Deo placiti sunt. nam qui diligit Deum vnus spiritus est, cum eo, vt patet 2. ad Corinth. 6. & qui non diligit in morte manet, vt patet 1. Ioan. 4. c. Vnde ad hoc,

B quod quis proprie mereatur, debet esse in charitate: sine hac enim nemo Deo placet. est autem proprie mereri, quando quis vitam æternam meretur, quam per actum bonum meremur. nam per actum bonum in charitate factum non possumus minus mereri, quàm vitam ęternam, quia bona temporalia quantacunque sint, non sunt sufficiens pręmium pro aliquo actu bono, etiam secundum doctrinam Philosophorum, vt late declaratum fuit super Leui. 26. ca. Potest autem quispiā mereri large sumendo meritum, inquantū actus suus est dignus, vt pro eo aliquod bonum detur, licet nō vita ęterna. Et isto modo dicendum est, quod mereri proprie, quod est mereri vitam æternam, non stat nisi in eis qui non sunt in peccato mortali, sed ex charitate a-

C gunt quę informat actus nostros. mereri autē prosperitatem in diuturnitate vitæ, aut longa pace, & larga rerum fertilitate, est mereri temporalia bona. Ideo hoc contingit sine charitate, vt in eis qui in mortali peccato sunt. Et hoc modo dicimus eleemosynam factā in mortali peccato, & cętera bona, prodesse ad temporalium multiplicationē, & ad quędam alia, sicut doctores sacri assignant. & notat Henricus in c. oīs vtriusq; sexus. de pęnitentijs, & remiss. Nunc autem applicando ista ad Raab: dicendum est, quod Raab non meruerit primo modo, s. vitam ęternam in actu isto, quia in isto mēdacio erat peccatum, in peccato autem nemo meretur vitam ęternam. Et non solum nō meremur per ipsum actum mortalis peccati, quia hoc erat contra naturā

D sed etiam non meremur, quando sumus in peccato mortali per quemcūque actum, siue bonum, siue malum faciamus, quia non habemus charitatem quę est merēdi radix, & forma. Si autem accipiatur meritum large pro mereri bonum quodcunque temporale, dicendum est, quod meruerit Raab, Nam quamquam in mentiēdo peccauerit, tamen quia istud mendacium fuit vtile valde Iudęis, & ipsa fecit intentione proficiēdi eis: ergo meruit, potissime quia mouebatur a Deo ad faciendum hæc. nam si Raab consilio, & prudentia humana egisset, prodidisset exploratores. sed a Deo mota fuit ad hęc, vt supra declaratum fuit. qui tamen a Deo mouetur specialiter ad aliquid, non male agit in illo.

E *Si Deus mouet hominem ad malum, vt ad occidendum alterum, an ex hoc excusetur homicida. Et quomodo dicatur Deus mouere ad aliquod malum. Quæst. XXIX.*

SED contra hoc aliquis arguet, quia Deus mouet aliquem hominem ad occidendum alterū, & tamen occidere hominem peccatū est. patet antecedens, quia quando aliquis occiditur a casu, Deus mouit occisorem, vt taliter percuteret, vel ageret, quod alius ex actu suo moreretur, & mouit occisum, vt caderet percussus ab alio, Sic patet Exo. 21. ca. s. Qui percusserit hominem volens occidere, morte moriatur. qui autem nō est insidiatus, sed Deus illum tradidit in

manus eius, constituam tibi locum quo fugere debeat. ecce enim dicit, ꝙ Deus tradidit occisum in manus occidentis, quod est mouere occidentem ad occidendũ. Ad hoc rñderi potest dupliciter. Vno modo, ꝙ Deus non mouit istum ad occidendum, nec hoc dicit litera. sed solum, ꝙ mouit occisum, vt caderet in manus occisoris, qm̃ dicitur ego tradidi eum in manus eius. Et quamquam iste occiderit alterum, tñ non motus est ad occidendum, quia uoluit occidere, quamquã occidit. nam dr̃ inuoluntarius per ignorantiam, & sm̃ violentiam, iuxta Aristo. 3. Ethic. & inuoluntaria non merentur laudes, nec pęnas. vt patet in eod. 3. & sic Deus hunc non mouit, quia ipse nesciuit quid faciebat. Vel si confiteri velimus hunc a Deo motum ad occidendum. Rñdendum est, ꝙ moueri aliquem ad malũ est dupliciter, s. determinate, vel indeterminate. Quod. n. aliquis moueatur ad malum indeterminate a Deo satis stat, quia malum indeterminate non est malum, & sic Deus ad malum mouet. Alio modo accipitur moueri determinate ad malum, quia cognitum est id in quod homo mouetur. Et tunc dicendum est, ꝙ Deus non mouet quemquam in malum, quia Deus nõ est tentator, nec incentor ad malum, sed quilibet a cupiditate sua tentatur, vt patet Iaco. ca. 1. Alio modo rñderi potest, ꝙ Deus mouit occidentem a casu ad occidendum, & tamen nõ mouit ad malum, siue mortale peccatum. nam occidere a proposito malum est: occidere autem a casu nullum malum est, quia omne malũ est voluntarium. Quod autem per ignorantiam fit, inuoluntarium est: cum dupliciter dicatur inuoluntarium. & hoc est, quia non determinate mouet Deus aliquem ad occidendum, sed ad iaciendum sagittam, vel telum. & sic sequitur inde mors quam Deus intẽdit, & non est intenta ab isto qui iecit sagittam vel telum. cum ergo iste terminet se ad ea quæ sunt immediata, & non ad ea quę sunt mediate sequentia: non dicitur Deus mouere ad occidendum, nec ad malum.

An Deus posset mouere hominem ad peccatum veniale, & cum sit malum qualiter mouet. *Quæst.* XXX.

SED adhuc quæret, quomodo Deus potest mouere aliquem ad peccatum veniale. nam peccatum veniale malum est, tamen Raab q̃ a Deo motam dicimus, necesse est ad minus venialiter peccauisse. Rñdendum est, ꝙ de peccato veniali non est sic rñdendum, sicut de peccato mortali. nam cum peccato mortali non consistit aliquis ordo amoris in Deum, cum veniali autẽ consistit charitas. Deus ergo ad mortale non mouebit. Quod autem ad veniale aliquando moueat, non videtur esse inconueniens. potissime si ex veniali aliquod bonum proueniat. Pro quo sciendum, ꝙ Deus aliquando mouet hominem ad peccatum veniale, nõ quidem ratione venialis peccati, aut peccati quomodocunque. nam peccatum in quacunque ratione, habet naturam vel rationem mali. Deus autem non potest mouere ad rationem mali, cum non sit ens. contingit tamen ꝙ ille actus qui est peccatum veniale, contineat occasionaliter bonũ aliquod, & Deus intendens bonum illud mouebit ad veniale, quod non est directe contra Deum. Ideo dicẽdum est, ꝙ Deus non potest mouere hominem ad quodcunque veniale. Causa est, quia quædam sunt venialia quæ ad nullum bonum proficere videntur, sed solum sunt defectus nostri. Et ad tales actus venialis peccati Deus non mouet. Aliqua autem venialia peccata sunt, quę ad bonum quoddam proficiunt. immo si nõ fiant, sequitur maius malum. & in tali casu Deus mouet ad peccata illa, qm̃ si non inciderimus in peccata illa, incidemus necessario in maiora, vt si quis alte-
F rum quærat ad mortem iniustẽ, & alius simplici mendacio eius vitam conseruare possit, conseruare debet, & si mentiri recusauerit, alius iniuste peribit, melius est peccare venialiter mentiendo quàm vera proferẽdo alteri causam mortis iniquę prestare, quod ad mortalia pertinet, & in multis simile est. sic ergo Deus mouebit hominem ad peccãdum venialiter propter magnum bonum, quod inde sequitur, & ne in maiora peccata incidat.

Quæ bona temporalia meruit Raab apud Deum. *Quæst.* XXXI.

G DE peccato Raab sic factum est, s. ꝙ eam mẽtiri peccatum erat, & tamen quia magnum bonum inde sequebatur, s. liberatio exploratorum, Deus mouit eam ad hoc paruum peccatum, quod veniale erat, & non repugnabat charitatis ordini. non est ergo hoc modo inconueniẽs, ꝙ aliquis moueatur a Deo ad peccatum veniale. Deus ergo mouit Raab ad abscondendum exploratores, & mentiendum pro eorum ꝯseruatione, & in hoc merebatur. ꝑꝑ quod sicut ipsa benefecerat Iudęis eorum exploratores ꝯseruando, & dirigendo, ita meruit apud Deum, vt faceret eam magnam tpaliter apud Iudęos. Et fecit eam primo misericordiam reperire apud Iudæos, quia eam, & totam eius cognationem ꝑꝑ illam a morte liberauerunt, sicut promiserunt hic exploratores, & postea factum est, vt hr̃ ĩ. 6. ca. Etiam fecit eã
H mereri apud Iudęos, vt esset coniuncta magnis principibus. nam Salmon filius Naason princeps in tribu Iuda accepit eam in vxorem, vt patet Matth. 1. c. cum dr̃. Salmon autem genuit Booz de Raab. Hęc tñ bona tẽporalia sine Deo non dispensantur. Nec valet si dicas ista bona euenisse Raab ex alia causa, & non meruisse hoc apud Deum ꝑꝑ liberationem exploratorũ Iudęorum. Rñdendum est, ꝙ Raab ꝑꝑ hoc meruit hãc exaltationem a Deo inter Iudęos. nam obstetricibus duabus Aegyptiorũ quarum altera dicebatur Sephora, & altera Phua idem accidit, mentitę quippe sunt Pharaoni, vt liberarent paruulos Iudęorum a morte. & dr̃, ꝙ ꝑꝑ hoc Deus ędificauit eis tabernacula, s. fecit eas diuites. sicut patet Exo. 1. c. Cum Raab similiter a mor-
I te eripuerit Iudęorũ exploratores, promeruit vt Deus ędificaret ei tabernaculum. & sic factum est, qm̃ ędificauit ei Deus domum regiam, cum tradita fuerit in vxorem nobilissimo principi Iudęorum, & de ꝓgenie illius reges deriuati sunt, & ad vltimum ipse Messias, vt patet ex genealogia Saluatoris quę retexitur Matt. 1. c. Sciendum autem est, ꝙ in his, qñ dr̃, ꝙ obstetrices mentiendo aliquid meruerunt, vel Raab Iericho̅tina, non est sic accipiendum, nam mentiri veniale peccatum saltem hic erat, in mentiendo vero, & male faciẽdo, non poterant mereri, quia tunc malum sm̃ se proficeret ad meritum: sed dr̃, obstetrices meruerũt apud Deum, quòd eis ędificaret tabernacula, non quidem quia mentitæ sunt, sed quia paruulos Hebręorum libe-
K rauerunt. Et Raab mentita est, & apud Deum promeruit, vt inter Iudęos exaltaretur, non quidem quia mẽtita est, sed quia exploratores liberauit. & quamquam liberatio fuerit per mẽdacium nihil differt, quia actus distincti sunt. Ideo in vno venialiter peccatur, & in alio est meritum, quãtum ad bona temporalia Per peccatum enim, siue mortale, siue veniale sit, mereri impossibile est, nec per ipsum actum peccati, sed bene aliquis merebitur bona temporalia cum venialiter peccat, quia cum illo malo veniali consistit aliquis alius actus, qui est bonus saltem materialiter, per quem est meritum rerum temporalium.

Arguit

Arguit contra prædicta probando, quòd Raab per istud mendacium, seu peccatum veniale potuit mereri vitam æternam, & est forte argumentum ad probandum, quòd per veniale quis possit mereri vitam æternam. Et quomodo id intelligi debeat. Quæst. XXXII. A

SED adhuc aliquis dicet, ꝙ Raab potuit hic mereri vitam æternam liberando exploratores a morte, quod patet, quia mortale peccatum est, quod facit nos nõ posse mereri. nam radix merendi est charitas, & cum peccato mortali non consistit charitas. Ideo non poterit vitam æternam mereri per quemcunque actum, qui in mortali peccato est. Peccatum autem veniale non repugnat charitati, nec excludit eam. ideo cum peccato veniali poterit stare B meritum proprie dictum, quod est mereri vitam æternam, quia manebit ibi actus charitatis. sed in Raab sic factum est, quia mendacium istud in conseruandis exploratoribus fuit peccatum veniale. ergo non potuit per hoc auferri charitas, & consequenter potuit ibi esse meritum proprie dictum de vita æterna, quia manebat radix merendi, s. charitas. Respondendum est, ꝙ Raab non potuit mereri vitam æternam mentiendo, & per hoc mendacium exploratores liberando, quia in hoc peccabat, & in eo in quo est peccatum, non est meritum proprie dictum de vita æterna, sed de bonis tpalibus. Cum vero arguitur, ꝙ peccatum veniale nõ tollit charitatem, quæ est radix merendi, ideo manente ipso adhuc stat meritum proprie dictum. Rñdendũ C est, ꝙ cum peccato veniali bene stat meritum proprie dictum de vita æterna, s. ꝙ aliquis qui hẽt multa venialia põt facere aliquem actũ directũ in Deũ per charitatem, & per illum merebitur vitam æternam, & tñ per ipsum actum in quo est peccatum veniale nemo merebitur vitam æternam, qa valde repugnat, vt in eo actu q aliqualiter deordinatus est, sit meritũ de vita æterna. Vt si quis mentiatur officiose, s. vt eripiat aliquem a morte, vel ne grauis iactura cuiquã infligatur, & manẽs in isto mendacio officioso eliciat aliquem actũ bonũ in Deum q non sit peccatum veniale, nec mortale, poterit vitam æternam mereri per istum actũ. tñ si aliqs solum commiserit vnum veniale, p illud veniale non põt vllo mõ promereri vitam æternam. Et si obijcias, ꝙ p peccatum veniale põt aliqs promereri bona tpa- D lia, ergo poterit p illum actum, in quo est peccatũ veniale promereri vitam æternã: dumtñ nullum sit peccatum mortale. Rñdendum est non esse simile, qa si aliquis faciat actum q est bonus ex genere, et si in peccato mortali sit, promerebitur tpalia bona, nemo tñ confitebitur, ꝙ quisquam in peccato mortali existens possit pmereri vitam æternã. non ergo est ex hoc arguendum. Et si dicas, ꝙ cum ipso actu peccati venialis est aliquis actus bonus, vt cum mendacio est liberatio a morte, Ideo q̃q̃ non possit aliquis mereri vitam æternam, quia mentit: merebitur tñ eam, quia liberat aliquẽ a morte. Rñdendum hoc qdẽ sufficere ad meritum rerum tpalium, q̃ non requirũt pfectam ordinationem actus in eo qui meret: non tñ sufficit ad merẽ E dum vitam æternã. sed sicut vita æterna est verũ, & pfectũ bonum, quod a solo Deo datũ oportet, ꝙ actus ille per quem meremur illã, sit totaliter ordinatus, qđ non contingit in actu illo cum quo intercidit peccatũ veniale. non põt igitur mereri vitam æternam, q peccat venialiter in eo actu in quo venialiter peccat, q̃q̃ possit eandem mereri per alios actus, qui non sunt peccatum mortale nec veniale, cum manserit in peccatis venialibus, De Raab autem sic factum est, qm ipsa nõ potuit mereri vitam æternam per liberationẽ exploratorum, quia ipsa cum peccato veniali pattata est. Iõ lum ergo promeruit bona tpalia, vt fuit declaratum.

An peccauerit Raab excusando per mendacium a morte exploratores, et de multis regulis circa mendacium, quod triplex esse statuitur. Quæst. XXXIII. A

SECVNDO inquirendum est de Raab, an in mẽdacio pro liberatione exploratorum Iudæorũ peccauerit, & arguetur sicut i principio arguebatur. Rñdendum, ꝙ peccatum Raab fuit hic in mendacio. Est aũt mendacium triplex, s. pernitiosum, officiosum, & iocosum. De pernitioso mẽdacio, quod ad alicuius damnum vergit iudicandum est; ꝙ semper sit peccatum mortale. De mẽdacio autem iocoso a doctoribus cõiter dr, ꝙ veniale sit, nisi ex assuefactione mentiendi, vel ex desiderio. nam tunc interdum illud mortale faciunt. De mendacio autem offi- B cioso, quod ad vtilitatem alicuius est, & in nullius vergit præiudicium, dicũt ꝙ veniale sit. sed adhuc in hoc differt, quia culpa quæ est in officioso mẽdacio, potest aggrauari vel diminui diuersimode. nam cũ generale sit, ꝙ in mendacio officioso alicui bonum proueniat, & nulli noceatur: nimis differt, an bonum, quod alicui prouenit sit in lucro capiando, vel in malo euitando: nam multa permittuntur in iuribus diuinis, & humanis pro damno euitando, quæ non licerent pro capiãdo lucro. nam licet alicui defendendo bona, pro euitã do damno, occidere alterũ, sed non licet nobis quenquam occidere, vt lucrum captemus, qũocunque. Est ergo regula, quod quandocunque mendacium officiosum est pro capiando lucro, est maioris culpæ quã C si sit pro euitando malo. Adhuc autem malum, quod euitatur differt, quia quædam sunt mala in perditione rerum, & alia in damnis personalibus. peiora autẽ sunt quæ infliguntur personæ quam q̃ infliguntur rebus. Est ergo regula mendacium officiosum pro euitãdo dãno personali, est minoris culpæ q̃ mendacium p euitando dãno rerũ. Amplius aũt nocumenta personalia differunt, s. quędam grauiora, quædã vero minus grauia sunt, vt percuti infamari, occidi, deflorari. & tunc est regula, ꝙ mendacium officiosum pro maiori nocumento personali euitando, est semper minoris culpę. & mendacium officiosum ad euitandum maximũ nocumẽtum, est minimæ culpæ. Adhuc autem nimis in his differt, quia nocumentorum personalium quæ D alicui infliguntur, quædam infliguntur iuste, alia vero hominibus nihil meritis. & quia ea quæ nihil meritis infliguntur maiora mala sunt, est regula ꝙ mendaciũ personale pro euitandis nocumentis personalibus iniuste inflictis, cęteris paribus semper est minoris culpę. rationes harum regularum satis per se notæ sunt. Nunc vero applicando ad mendacium Raab, dicẽdũ est, ꝙ mẽdacium Raab fuit officiosum, quia in eo nulli nocebatur, & procurabatur bonum aliquorum.

Item non erat mẽdacium officiosum pro lucro capiando, sed pro damno euitãdo. nam nullum bonum hic acquirebatur, vel inuestigabatur, sed solum exploratorum vita conseruabatur. Itẽ non erat officiosum mendacium pro euitando damno rerum, sed pro euitãdo damno personali. nam auferri vitam in personis E est. Item non erat istud mendacium ad euitanda parua damna personalia, sed maximum, s. mortem, nam mors vltimum terribilium est, iuxta Aristot. 2. Ethic. cum per illam totum bonũ indiuidui tollatur. Raab quippe mendacium ad defendendam vitam exploratorum erat. Amplius quoniam Raab iuste illos exploratores defendit, quia erant exploratores exercitus Dei. & hoc ipsa cognoscebat, vt patet inf. in litera. fuit ergo mendacium Raab officiosum, & veniale, & leuissimæ culpę, sicut fuit mendacium obstetricum Aegypti pro liberandis paruulis Iudæorum, quas leuissime peccasse asserunt doctores sacri.

Mendaciũ triplex.

Mendaciũ Raab fuit officiosum quia nulli nocebat, & multis proficiebat.

Quæ peccauit leuius mentiendo, an Raab Ierichontina, vel obstetrices Aegypti. Et regula ad cognoscendum, quod mendacium est vnum altero damnabilius.
Quæst. XXXIIII.

QVAERET aliquis cum mendaciũ Raab fuerit officiosum pro saluanda vita exploratorum, & mendacium obstetricum idẽ̃idem officiosum pro saluanda vita paruulorũ Hebręorum, quod eorum fuerit leuioris culpę.

Ad hoc quispiam forte respondebit vtrũque ęquale fuisse. nam vtrunque fuit officiosum, & pro vitãdo damno, & vtrobique erat damnum personale, & vtrobique erat maximum, s. euitatio mortis: ergo per regulas suprapositas vtrobiq; erit ęqualis culpę mendacium. Respondendum est, ꝙ peccatum obstetricum fuit minoris culpæ quàm peccatum Raab. nam quãquam sint ęqualia quantum ad omnia supraposita, tamen adhuc manent aliqua in quibus sint inęqualia. Et potest argui per vnam de regulis superioribus, scilicet mendacium officiosum, quod est ad euitandum maius malum vel damnum, siue nocumentum personale, dupliciter est maius, vel minus, s. intensiue, & extensiue. Intensiue est maius nocumentum personale, quando duę personę in eodem actu vel diuersis lęduntur in seipsis, & tamen vna magis quàm alia. Damnũ maius extensiue est personale, quando in vno actu lęditur vna persona, vel paucæ, & in alio lęduntur multo plures, etiam si quęlibet harum plurium non magis lędatur, quàm quęlibet personarum paucarũ quæ in alio actu lęditur, vel dato ꝙ quęlibet harum multarum non tantum lędatur. Tunc ergo sit regula, quòd quandocunque sunt duo nocumenta personalia, vel in rebus, & ambo sunt æqualia intensiue, & vnum maius extensiue est, simpliciter est maius nocumentum. Si autem sunt duo nocumenta inęqualia intẽsiue, aut vnum est maius altero intensiue, & extensiue simul. Aut vnum est maius in intensione, & minus in extensione. Et alterum est minus in intensione, & maius in extensione. Si autem primo modo se habeant nocumenta personalia vel realia: manifestum est, ꝙ nocumentum illud, quod tam intensiue, quàm extensiue maius est, erit simpliciter maius. Si autem vnũ sit majus intensiue, & minus extensiue, & alterum è contrario, non potest fieri comparatio immediate per vniuocum, s. per intensionem vel extensionem, sed cõparanda est magnitudo intensionis magnitudini extensionis, & erit ista comparatio in vniuoco magnitudinis eo modo quo poterit reperiri vniuocatio. nam satis cognosci poterit quid dicatur esse maius, s. an intensio vnius, vel extensio alterius. Et si intensio vnius fuerit maior q̃ extensio alterius, id quod est intensius est maius simpliciter. si aũt extensio vnius fuerit maior, q̃ alterius intensio, id quod est intensius, est maius simpliciter. Et s̃m hoc dati poterunt regulæ, s. qñ mendacia officiosa sunt ad euitanda duo damna realia, vel ꝑsonalia, quorum vnũ est maius altero extẽsiue, & ambo sunt æqualia intensiue, vel ambo sunt ęqualia extẽsiue, & alterum est maius intensiue, mendacium officiosum erit minoris culpę, quod est pro euitando majori dãno intensiue, vel extensiue, & similiter de ęquali. Quãtũ ad alterũ horum sit alia regula, qñ sunt duo mendacia officiosa ad euitanda duo nocumenta ꝑsonalia, vel realia, illud quod est pro euitando maiori nocumento intensiue, & extensiue, est minoris culpę. Sit tertia regula, ꝙ qñ sunt duo mendacia officiosa, quorum alterum est ad euitãdũ maius malum intẽsiue, & aliud ad euitandum maius nocumentum extẽsiue, illud est minoris culpę, quod est ꝓ maiori simpliciter, siue extensione, siue intensione, vt s̃. commẽsurabat.

F *Aliæ determinatio circa damnum, & nocumentum futurum, nisi mentitæ fuissent obstetrices Aegypti, & Raab.*
Quæst. XXXV.

NVNC vero magis applicando ad mendaciũ officiosum obstetricum, & Raab. Dicendum est, ꝙ dubium forte videbitur, quid esset maius nocumentum intensiue, s. occidi exploratores, vel occidi paruulos. & forte dicetur ꝙ occidi paruulos erat maius peccatum intensiue, q̃a ad occisionem istorum non erat aliqua causa saltẽ colorata. Ad occisionem autem exploratorum videbantur habere Ierichontini aliquam causam, quia veniebant ad explorandam terram eorum. & hoc dato ma-
G nifestum erit minoris culpæ fuisse mendacium obstetricum quàm Raab. Si tñ adhuc aliquis volens aliter sentire dicat intẽsiue ęquale malum esse in morte exploratorum, vel maius quàm in morte paruulorum in Aegypto. tñ in nocumento s̃m extensionẽ non poterant ęquari: nam dato ꝙ Raab non mentita foret, solum perijssent duo exploratores missi in Iericho. si tñ obstetrices Aegyptiæ nõ mentitę fuissent perijsset tota posteritas Iudęorum, iusserat quippe Pharao obstetricibus, vt totum genus fęmininum cum in partu effunderetur obseruarẽt. De masculis autem iusserat, vt in ipsa emissione ab vtero necarentur, vt patet Exo. 1. c. excedit ergo in immensum malum, quod esset in occisione paruulorum ipsum, quod erat in occisione exploratorũ, & ꝯñr mẽdacium obstetricum minoris
H culpę erat valde quàm mendacium Raab Ierichontinę. Amplius aũt quia obstetrices per mendacium suũ maius malum excusauerunt q̃ Raab excusauerit. nam Raab per mendacium solum excusauit mortẽ exploratorum, obstetrices aũt excusauerũt mortem paruulorũ Hebręorum, & peccatũ, quod ipsę alioquin patraturę forent. nam Pharao iusserat eis, vt occiderent in partu oẽ genus masculinum, & si ipsę nõ mentitę fuissent dicentes, ꝙ Hebręę non erant, sicut Aegyptię, q̃a ipsę habebant scientiam obstetricandi, & prius quã ad eas venirẽt, pariebant, compulisset rex illas ad occidẽdum paruulos, vel eas occideret. ipsę vero ne occiderẽtur, fortassis ad necandum paruulos in natiuitate magis inclinarent, & sic peccarent grauiter. excusauerũt
I ergo per mendaciũ scelus, quod aliàs patraturę essent mortẽ paruulorũ. minoris ergo culpę fuit in eis mẽdacium q̃ in Raab, quia Raab solũ fecisset perire exploratores si non mentita fuisset. cũ ipsa non induceret ad aliquod vlterius peccatũ, q̃a nõ erat occisura eos. Amplius aũt ex quadã regula de superioribus patet, maius fuisse mendaciũ Raab. nã datis dãnis realibus, vel nocumentis pluribus ęqualibus illud mendaciũ officiosum minoris culpę est, qđ est ad excusandum pęnã iniustiorẽ, q̃a pęna quãto iniustius illata fuerit, peior est, sed pęna q̃ inferẽda erat in occisione paruulorum Iudęorũ esset iniustior, q̃ pęna quę esset in occisione exploratorum. nã Pharao rex Aegypti nullã cãm hẽbat veram vel coloratã saltẽ rationabilẽ ad occidendũ par-
K uulos Hebręorũ, & ob hoc non fecit eos publice occidi, sed iussit obstetricibus, vt eos secrete in ipsa effusione ab vtero necarent, vt patet Exod. 1. ca. Ierichontini aũt hẽbant cãm rationabilem ad occidendum exploratores Iudęorum, q̃a veniebant ad inquirendum quõ terrã illam inbuerterent: leges aũt cuiuslibet politiæ cum iuste puniant peccata, q̃ in alterutrũ fiunt, iustius puniunt peccata facta ꝯ statum publicũ. non est enim mors iustius inflicta, q̃ ea quę patrię proditoribus irrogatur. exploratores autem huiusmodi se habent, q̃a veniebant ad inbuertendum statũ vrbis Ierichontinę. iustissime igit Ierichõtini eis mortem intulissent, nec aliquo mõ poterãt dici peccasse in Deũ, q̃q̃ occidissent

explo-

A exploratores exercitus Dei, quia pro tuendo statu patriæ hoc faciebant. Deus tamen vult, vt nos statum patriæ, & leges eius obseruemus, est quippe naturaliter hoc mentibus nostris insitum, & tanquam vnum de præceptis naturalibus quæ secundum legistas præcepta iuris gentium appellantur, quod tamen vere naturale est. De hoc. ff. de iustitia, & iure. in l. veluti, scilicet veluti religio erga Deum, & quòd parentibus, & patriæ pareamus. agentes ergo isti secundum ius naturale nihil peccabant. Raab ergo excusans per mẽdaciũ suum mortem exploratorum grauius, quàm obstetrices Iudæorum paruulos per mẽdacium eripientes peccauit, quamquam vtrunque veniale fuit.

B *An peccauerit Raab contra ius naturale, & contra rectas leges excusando exploratores Iudæorum per mendacium a morte, & an fuerit fautrix proditorum, & rea criminis proditionis patriæ. Quæst. XXXVI.*

QVAERET autem aliquis, an Raab peccauerit excusando exploratores a morte, quę eis alias per Ierichontinos inferenda erat. Dicet aliquis, ꝙ peccauerit, tiam qui agit contra ius naturale peccat: sed Raab egit contra ius naturale, ergo peccauit: maior patet, quia ius naturale est aliquid innatũ in principijs practicis rationis nostræ: vbi nos conscientiam vocamus, & in hoc est totum bonum nostrum, ꝙ agamus s'm dictamẽ iuris huius, sicut ait Apostolus: hæc est gloria nostra testimoniũ C conscientiæ nostrę. 2. Corin. 1. idest in hoc est bonum nostrum, ꝙ conscientia nostra reddat nobis testimonium, quod bene agimus. Idem signatur ad Rom. ca. 2. vbi Apostolus de iure naturali agit, & cum contra conscientiam istam agimus peccatum est. sic patet ad Rom. 14. cap. s. omne, quod non est ex fide peccatum est, idest quicquid est contra conscientiam, est peccatum mortale, vel ędificat ad gehennam, vt patet extra, de restitutione spoliatorum, cap. literas. Quod autem Raab egerit contra ius naturale, patet quia de iure naturali est desiderium obseruandi patriam, vt supra ꝓbatum est. & ad hoc exponere se debet homo multis periculis, vt eam defendat: nam virtuoso viro pro patria si contingat, moriendum est, & dimittet honores & omnia bona, vt eam conseruet. magisq; eliget pro D patria semel moriẽs perfectam operationem bonam facere, quàm a morte honesta pro patria conseruãda se subtrahens ad multas, & paruas actiones bonas in futurum se conseruet: sic ait Aristot. 9. Ethic. cap. 5. verum & studioso amicorum gratia multa agere, & patrię, & si oporteat mori: proijciet enim pecunias, & honores, & totaliter circũpugnabilia bona procurans sibiipsi bonum: paucum enim tempus delectari valde magis diliget vtique quàm multum & quiete. & viuere bene vnum annum quàm multos annos qualitercunque, & vnam actionem bonam, & magnam, quã multas & paruas. Cum ergo virtuosi debeant pro patrię conseruatione mori, quanto magis cauere debet quis ne causa desolationis patriæ sit? sed Raab hoc fa- E ciebat, quia conseruabat a morte eos qui totum statũ Ierichontinæ vrbis subuertere laborabant, & ad vltimum subuerterunt. Nec solum Raab conseruabat salutem exploratorum, sed etiam fauebat eis, vt cõplerent explorationem suam referentes ad Iosue, vt sic cognosceretur status vrbis. nam & si Raab exploratores morte dignos apud ciues Ierichontinos a morte liberasset, nihil vltra agens, paruum malum erat, quia non dabat occasionem vllam, vel fauorem ad desolationem patriæ, quia tamen conseruauit exploratores, & dedit eis modum quomodo redirẽt in castra Israelitarum ad renunciãdum statum terræ illius, manifeste suam patriam lęsit: ergo peccauit valde.

Qđo intelligitur qđ, quod non est ex fide peccatum est.

Item non solum hoc fecit, sed etiam exploratoribus statum patrię prodidit. nam illi non poterant ex aliquo alio in tota ciuitate Iericho statum patrię, nisi ex Raab cognoscere, quod patet, quia ipsi intrauerũt in vrbẽ Iericho per noctem, vt patet supra, cum dicitur, ingressi sunt huc per noctem viri de filijs Israel. & isti etiam per noctem reuersi sunt pauco interiecto spatio, vt supra declaratum est, nec cum aliquo in tota ciuitate Iericho locuti sunt, ita vt ab eo statum vrbis possent addiscere, nec ipsi quoque per vrbem vagari potuerunt, ita vt aliquid cognoscerẽt. Sola autẽ Raab eis narrauit statum trepidantis patriæ, s. quòd omnes habitatores terrę illius elanguerant, vt patet infra: & B ipsi quoque in castra reuertentes, de statu Ierichontinę ciuitatis hoc solum retulerunt, dicentes tradidit Deus in manus nostras omnem terram hanc, & timore prostrati sunt omnes habitatores eius. valde ergo videtur Raab ex his peccasse. Item quilibet tenetur obseruare leges iustas in politia illa in qua viuit, & illi qui infringunt legem quæ in præiudicium alterius vertitur, cum violatur mortaliter peccat, cum hoc pacto alteri noceamus: sed in qualibet politia quæ perfectam legis lationem habet, ponuntur leges contra proditores patriæ, & omnes destruentes statum eius, & contra fautores eorum, & receptatores, & has leges tenẽtur sub pœna mortalis peccati obseruare omnes, qui viuunt in illis municipijs, quoniam etiam si tales leges C darę non essent, ad eas obligarẽtur ex naturali iure, in ciuitate ergo Ierichontina, sicut in cæteris tales leges essent. & Raab has infringens, quia erat receptatrix, & fautrix hostium proditorum patriæ illius, incidebat in maximum scelus, vnde graue erat peccatum.

Determinatio auctoris ad superius quæsitum. Quæst. XXXVII.

AD hoc respondendũ est, quòd in actu Raab multa fuerunt. Primum fuit, quòd Raab exploratores Iudęorum liberare voluit.

Secũdum fuit, quòd ad liberandum eos mentita est.

Tertium fuit, quòd per artificia sua eos a morte li- D berauit.

Quantum ad primum dicendum est, quòd Raab voluisse saluare a morte exploratores non erat secundum se valde honestum, quia exploratores erãt digni morte, quia ad subuertendum statum totius terrę illius veniebant. Impedire autem executionem iustitię videbatur quid malum. Potissimè quia non solum isti peccauerant, quasi simpliciter peccantes, sed peccauerunt cõtra statum publicum. & talia peccata maxima sunt, & tamen in hoc, quod Raab abscondit exploratores, vel voluit eos a morte eripere, non oportet, ꝙ dicamus eam peccauisse, vel quòd quicunque taliter faciens peccaret, velut si quis malum fecit, & apud aliquem latet, ne iudices eum occidant: non est necesse E vt dicamus mortaliter peccare eum, qui huiusmodi reos mortis absconderit, quamquam in ista occultatione aliquando mortale peccatum est.

Sed erat aliquod alterum, in quo Raab videbatur necessario debere incurrere mortale peccatum. sciebat quippe Raab, quòd isti exploratores redeuntes in castra Israelitarum destructioni Ierichõtinę vrbis prę starent causam, vt factum est. ipsa tamen fauit eis dans modum quomodo redirent illęsi in castra Hebręorũ, & hoc voluit, ergo dedit opportunitatem sceleris patrandi, sed & ad illud patrandum cooperata est. & hoc nunquam potest secundum seipsum excusari a grauissimo scelere. Non enim condoluit casuræ patriæ,

quæ per hos exploratores, casus sui sūmebat exordiū. Velut si quis sciret aliquem velle occidere alterū, vel furari, & daret ei opportunitatem occidendi, vel furādi occultans eum donec ista ageret. iste quippe procul dubio eodem crimine reus tenetur, quo ille qui huiusmodi maleficia patrat. Multum enim differt, ꝙ post patratum maleficium quisquam malefactorem pietate ductus occultet ne moriatur, vel ꝙ ei nondum operato malum ad explendum iniquam cogitationem suam opportunitatem tribuat, & fauorem. Primum quippe multoties peccato caret. Secundum vero semper crimen graue est.

Quomodo Raab liberatur a crimine propter multa quæ eam excusant. Et quomodo intelligatur, quòd non tenemur semper conformari Deo in volito, sed in modo volendi, & quomodo ea differant. *Quæst.* XXXVIII.

DE Raab ergo, ista dicenda erant, nisi aliqua specialia in ea intercessissent, s. ꝙ ipsa valde grauiter mortaliter peccasset, abscondēdo exploratores, & dando eis modum ad redeundum in castra Israelitarum, & quòd ipsa vere extiterit prodens patriam. multa tamen interciderunt quæ Raab a crimine liberant.

Primum ꝙ Raab intelligebat, & clarissime cognoscebat mota a Deo, quòd isti exploratores erant viri de exercitu domini, & ꝙ Deus dare volebat terram istam in manus eorum. ideo voluit cooperari eis, vt in hoc non repugnaret menti diuinæ, sed magis eius executoribus cooperaretur. Quod autem ista intellexerit Raab, patet infra, cum dicitur: noui enim ꝙ dn̄s tradident vobis terram: etenim irruit in nos timor vester. si autem Raab non mota specialiter a Deo, nec cognito, ꝙ Deus determinasset tradere terram istā Iudęis, fauisset exploratoribus Iudęorum, occultans eos, & dās illis fauorem ad redeundum in castra, valde grauiter peccaret rea criminis proditionis patriæ.

Sed adhuc hoc non sufficit ad excusationem Raab. nā dato ꝙ ipsa cognosceret determinate, ꝙ Deus vellet dare terram istam in manus Iudęorum, non tenebatur ipsa velle, ꝙ traderetur illis, quoniam non tenemur cōformari Deo semper in volito, quamuis illud cognoscamus, sed solum in modo volendi, vt sicut ille quicquid vult ex charitate vult, & ad bonū, ita nos velimus ex charitate, & ad bonum, quamquam non idem, immo aliquando peccamus si conformemur Deo in volito. Vt Deus vult patrem meum occidi ab aliquo, & ego cognosco hoc mihi reuelatum a Deo, non teneor velle patrem meum occidi ab alio. Immo si volo illū occidi, sicut Deus vult, mortaliter pecco, quia nō amo, sicut naturaliter amare obligor. Sed magis dolere debeo, quia ab alio occiditur, & eum defendere obligor quantum potero, & repercutere, vel occidere percussorem eum defendēdo. Nam si quis cognoscat reuelante Deo, ꝙ pater suus occidatur ab aliquo, & occisor veniat percussurus patrem, & ipse videns sinat occidere, peccat mortaliter, nisi quantum pōt defenderit, & tunc non conformamur Deo in volito, sed in modo volēdi, quia sicut Deus iuste vult patrem meū occidi ab aliquo ex eius demeritis, ita ego iuste volo eum, non occidi ex charitate ſm quam ad eum diligendum naturaliter, & ex lege diuina teneor. Simile est in animabus pereuntibus æternaliter. Deus enim vult nolentē conuerti, perire æternaliter, & vult perire oēs qui pereūt. nam nisi vellet, nemo posset perire, nos tñ neminem perire velle debemus, sed potius de oībus pereuntibus dolere. & si cui placeat, ꝙ aliqs ęternaliter pereat, ēt postq̄ perijt, delectatur ī eo, quod perierit, grauiter peccat: non tenemur ergo cōforma-

F ri Deo in volito. Et sic Raab non tenebať conformari
Deo, ita ꝙ vellet perituram fore vrbē Iericho, sicut
Deus volebat, sed potius ei cōdolere nimis debebat,
quia sciebat determinatam esse voluntatē Dei, ad hoc
ꝙ ciuitas illa periret Hunc modum Christus in seipso
nobis monstrauit. nam ipse Deus verus existens diffiniuerat perituram vrbem Ierusalē pp peccata, & potissime pp mortem Saluatoris. ipse tñ homo factus in tpe, & in ciuitate illa conuersatus, atque enutritus, de eius perditione tanquam de patria naturali doluit, & lachrymatus est, conformans se sibijpsi Deo in volēdi modo, sed non in volito. sic patet Luc. 19. c. cum dr̄, cū appropinquaret ciuitati fleuit sup illam dicens, quia si cognouisses, & tu, & quidem in hac die quæ ad pacē ti
G bi, nunc abscondita sunt ab oculis tuis, qa venient dies in te, & circundabunt te inimici tui vallo, & coangustabunt, & ad terram prosternent, & filios tuos qui in te sunt, & non relinquent in te lapidem super lapidē: eo ꝙ non cognoueris tp̄s visitationis tuę. Ex prędictis ergo non poterat excusari Raab. Sed fuit alterū, quod eam excusauit, s. ꝙ ipsa cognouit ciuitatē, & totam terram delendam a Iudęis, & ipsa in hoc doluit condolēs patrię cadenti. quia tñ cognouit hoc impermutabile esse, cum Deus illud firmiter determinaret volens, vt patria cadente ipsa saltem liberari posset, cōciliata est exploratoribus Iudęorū eos liberans de manibus Ierichuntinorum, vt cum Deus traderet terram in manibus eorū, sic misererenť eius. Quod aūt ista fuerit intētio eius patet, qa postq̄ locuta fuit ad ipsos de libera-
H tione ipsorum, & de statu terrę ait: nunc ergo iurate mihi p dn̄m Deum, vt quō ego feci vobiscum misericordiā, ita & vos faciatis cum domo pr̄is mei. Si autē sciret Raab, aut saltem dubitaret, vrbē Iericho posse pmanere, & non ꝯstaret ei ꝯtrium, s. ꝙ tradenda erat in manus Israelitarū, peccasset nimis si fauisset exploratoribus occultans eos, & dans opportunitatem redeūdi: quia tñ sciuit oīmode tradendam vrbē, nihil magis pderat impedire exploratores q̄ adiuuare. Item si exploratoribus non redeuntibus in castra Israelitarum posset excusari subuersio vrbis Iericho, vel saltem Raab existimaret hoc modo posse excusari, tenereť prodere hostes exploratores, vt occiderenť, & impedire eorū reditum in castra, & si daret eis opportunitatē redeun
I di, vel occultaret eos ne morerenť, valde grauiter peccabat. Sed de oībus his desperauit: firmā. n. Dei sn̄iam sciebat, vt traderetur vrbs Iericho in manus Iudęorū, & hoc nullo modo euitabile, iō nō potens aliquo mō succurrere patriæ succurrit saltem sibi, in quo nimia prudentia recte egit, nec ordini charitatis repugnauit in aliquo, qn potius a Deo ad hęc mota est, vt ipsa declarauit. sed dato ꝙ Deus eā ad hoc spāliter nō mouisset recte agebat. non est igitur Raab in aliquo arguenda, nec peccauit, ꝙ exploratores Iudęorum occultare & a morte excusare voluit. Scd̄m erat, an peccauerit in hoc, ꝙ mentita est, & ad hoc rn̄sum ē. fuit, peccatū non fuisse mortale, qa mēdacium officiosum erat, qđ inter mortalia non computaī, sed fuit veniale, nec qui
K dē fuit magna culpa venialis, sed de leuissimis. Tertiū erat ī actu Raab, ꝙ exploratores occultauerit, & a morte protexerit. hoc aūt non differt a primo, nisi tanquā actus imperatus ab elicito, vel tanq̄ actus volūtatis ab actu executiuarum potentiarum. Isti aūt semper pertinent ad eundem gradū, vel modum bonitatis & malitiæ, quia actus exterior non hēt aliquid bonitatis, vel malitię, nisi ſm ꝙ est procedens a voluntate & intellectu, quia sensus siue potentię executiuę ad quas ptinet actus exterior, non sunt principia actionum humanarum proprie sumendo, sed solū intellectus, & volūtas, iuxta Aristot. 6. Ethic. t. c. cum ergo actus interior bonus est, necesse est actum fore bonum exteriorē. si aūt

Scd'a para qōnis 37.

Qōne 33.

Tertia pars quęstionis

actus interior malus fuerit, necesse erit, vt actus exte- A rior malus sit. sicut ergo de primo dictum est, ita de isto tertio dicendum erit.

Ad primum argumentum positum quæstione 36. Quæst. XXXIX.

NUnc vero respondendum est ad argumenta quæ fiebant contra Raab: & primo cum dicebatur, quod conseruare patriam est de iure naturæ, & qui non conseruat, vel qui eam prodit, facit contra ius naturæ. sic autem fecit Raab quæ exploratores conseruauit, & fauit eis ad redeundum. Respondendum est, quod Raab non infregit ius naturæ, quia ipsa desiderauit salutem Iericho ntinę vrbis quan- B tum desiderare debuit, & doluit de casu eius: & tamen quia cognouit necessario tradendam vrbem in manus Iudęorum, nec ipsam posse aliquid proficere vrbi, siue exploratores comprehenderet atque occideret, vel occidi faceret, vel occultaret, & in via dirigeret: non potens consulere saluti vrbis, consuluit saluti suæ, & cognationis suæ pacificans sibi Hebręorum exploratores, vt misererentur eius, cum subuerterent vrbem. In hoc autem nihil mali intulit vrbi non prodens exploratores, qui ad subuersionem eius veniebant. nam sic non profecisset aliquo modo vrbi, & seipsam cum cęteris de vrbe faceret deleri. nec delens exploratoribus vrbs ex hoc liberanda erat. melius ergo fuit, vt cum vrbs semper delenda erat, Raab cum cognatione sua superesset, quàm vt indigne ciuitati commoreretur. C Et cum dicitur, quod agens Raab ista in fauorem exploratorum agebat contra conscientiam, ergo peccabat. Respondendum est nihil egisse contra conscientiam. nam cum occultauit exploratores, non credidit se aliquid facere contra vrbem quam sciebat in omni casu delendam ab hostibus, sed magis credidit se bene agere, quia salutem suam, & cognationis suę sine alicuius præiudicio procurabat.

Raab non fecit côtra ius naturę, nec ordini charitatis repugnauit, immo fecit secundum eum.

Ad secundum argumentum, quando dicebatur, quod Raab egit contra leges iustas positas, quæ puniunt receptatores, & fautores proditorum patriæ, & omnium destruentium statum publicum. Respondendum est, non egisse Raab contra has leges, sed magis conformauit se intentioni legislatoris, quia legislator posuit D legem de puniendis proditoribus patriæ, & fautoribus atque receptatoribus, quia intellexit patriam posse defendi. si tamen intellexisset legislator aliquem casum esse in quo necesse erat statum publicum destrui, siue abijcerentur proditores, siue non, nihil curasset de fautoribus, & receptatoribus. Ita tamen fuit in destructione vrbis Iericho, quia siue exploratores venirent ad vrbem Iericho, siue non: & siue ibi occiderentur, siue redirent in castra, semper vrbs delenda erat. & hoc clare cognoscebat Raab, cum dixit, noui quod tradiderit vobis dñs terram: etenim irruit in nos terror vester. nihil ergo Raab contra leges agebat. Aliquis fortassis vellet excusare Raab, sicut fuit de obstetricibus dicendo, quod sicut fecerunt obstetrices Aegyptię per mendacium liberantes paruulos Aegyptiorum a morte, ita & Raab eruens E exploratores. sed obstetrices commendantur in sacra Scriptura. & dicitur, quod non peccauerunt dimittendo paruulos Hebręorum, ergo sic erit de Raab. Respondendum est non esse simile de Raab, & de obstetricibus. nam obstetrices habebant iustam causam faciendi hoc, quia paruuli Hebręorum nullum malum meruerant, nec patres eorum, vt necarentur in partu. exploratores tamen aliquod malum meruerant, nam iuste eis poterant Ierichontini mortem infligere, quia veniebant ad subuertendam ciuitatem suam, & habebant contra eos omne ius, quod habent iustum fouentes bellum. nam iustius ad-

Quilibet in necessitate conformari debet intentioni legislatoris, & non curare de verbis legis.

huc videbatur bellum, quod gerebant Ierichontini pro ciuitate sua, quam Hebręi ad capiendam eam. Item non erat simile in Raab, & obstetricibus. nam obstetrices mentitę sunt, vt excusarent se a sanguine innocentum paruulorum, quem ipsę effunderent iuxta Pharaonis imperium, nisi ei mentirentur. Raab vero nihil tale actura erat, quoniam ipsa non erat occisura exploratores Iudęorum, quamquam non mentiretur. & dato quod occideret ipsa illos, non videbatur ipsa peccare, sicut peccarent obstetrices occidendo paruulos Hebręorum, quia Hebręi erant hostes Ierichontinorum, & Raab tanquam vna de Ierichontinis potuit hostiliter se habendo contra exploratores Iudęorum eos occidere. non est ergo conueniens argumentum de actu obstetricum ad actum Raab quantum ad omnia. Item principaliter aliud mouebat: nam obstetrices etiam si non occiderent paruulos Hebręorum in partu, non putabant, quod in aliquo lędebant Aegyptios, quia non erat Inde malum prouenturum Aegyptijs: nec verisimiliter pręsumebatur. ideo nihil mali agebant in non occidendo paruulos. Sed Raab non manifestando exploratores verisimiliter lędebat patriam suam, quia poterat rationabiliter cogitare, quod illis proditis, & occisis in vrbe Iericho, impediretur conatus Israelitarum, quia non haberent instructionem, & formidarent. ideo non erat simile de Raab, & obstetricibus.

An peccauisset Raab, nisi abscondisset, & direxisset exploratores Hebræorum, vel an peccasset si prodidisset eos tradendo in manus Ierichontinorum, & an ex fide hospitalitatis tenentur eos seruare. Quæst. XL.

SEd adhuc quærendum est de Raab, an peccauisset, nisi absconderet, & dirigeret Hebręorum exploratores. Cui aliquis poterit respondere, quantum ad terminos huius quęstionis manifestum esse nihil teneri Raab. nam nemo cogitur alteri benefacere: sed occultare exploratores, & dirigere eos in via, erat eis benefacere. non tenebatur ergo ad hoc Raab, nec quisquam de Ierichontinis, vel alijs gentibus. Ideo aliter ponatur quęstio. s. an peccasset Raab si prodidisset exploratores Iudęorum tradendo in manus Ierichontinorum, vt occiderentur. nec est simile huic cum superiori quęstione, nam prior erat in bene D faciendo, hęc autem est de non nocendo. ad benefaciendum autem nemo alteri tenetur, sed ad non nocendum obligatur. Quod autem Raab traderet exploratores in manus Ierichontinorum, erat eis nocumentum inferre, ideo longe distant.

Ad hoc arguet aliquis Raab peccare si tradidisset eos. Primo ex fide quam tenebatur obseruare Raab ipsis exploratoribus Iudæorum venientibus in domum suam. collegerat quidem eos Raab in domum suam, & ipsi ad eam declinauerant, vt requiescerent apud eam. videbatur ergo agere contra ius naturę tradendo ad mortem commissos fidei suę. potissime, quia hospitalarij tenentur tueri hospites declinantes ad eos, cum ad eorum protectionem cucurrerint. Hoc videbatur signi- E ficare Loth Genes. 19. cum dixit, nolite quæso fratres mei, nolite hoc malum facere: habeo enim duas filias quę nondum cognouerunt virum, educam eas ad vos, & abutemini eis, sicut vobis placuerit, dummodo viris istis nihil faciatis mali, qui ingressi sunt sub vmbra culminis mei. Et sic ex hoc, quod in domum suam, tanquam ad protectionem intrauerant, videbatur Loth, quod erat obligatus ad eos tuendum.

Item videtur idem, quia Raab fuit a Deo mota ad agendum illa, quoniam Deus monstrauit Raab vrbem Iericho, & totam terram Chananęorum delendam a Iudęis, & mouit eam ad hoc, quod susciperet hos exploratores, & præseruaret

uaret eos, ergo si non ageret, sicut a Deo mouebatur, peccaret. Respondendum est, ꝙ Raab nõ peccauisset quicquam nec saltem leuissime, si prodidisset Iudęorũ exploratores, & tradidisset eos in manibus Ierichõtinorum occidendos. nec hoc solum (si nollet pro eorum vitæ defensione mẽtiri, nam quamquam hoc in aliquo casu bonum esse poterat, tñ non obligabatur ad id) sed etiam non peccasset Raab, si ab intentione fallere cuperet exploratores Iudęorum, vt traderet in manus Ierichontinorum occidendos. Ratio huius est, quia Israelitæ erant publici hostes ciuitatis Iericho, & totius terræ Chanaan, ideo hostiliter contra eos agendo poterant eis iuste mortem infligere quocunq; modo possent, præsertim quia Ierichontini erant defendentes se, & plura licent defensori quàm aggressori. De iure ergo naturali, quod legistę ius gentiũ vocant est, vt hostes capiantur vel occidantur, aut subdantur in seruitutem, vt patet. ff. de iustitia & iure, in l. ex hoc iure. & quia hostes non solum agunt ꝯ vnam personã sed ꝯ statum publicum vrbis, & contra omnes personas, & quaslibet diuisim, expetitio vindictæ competit toti vrbi simul, vel cuilibet priuatarum personarum. Licebat ergo Raab, ꝙ ipsa quocũq; modo occideret, vel falleret exploratores Iudęorum, cũ essent hostes publici, & ei tanquam vni de ciuitate competebat vindictæ expetitio. si autem Raab abscondidit exploratores, & pro ipsis mentita est, atque direxit in via, non fuit ex aliqua obligatione, vel vt non incideret in peccatũ: sed quia eis benefica esse voluit, & ita ipsa signauit infra dicens: se agere misericorditer cum exploratoribus, ideo ꝙ ipsi misericorditer se haberẽt cum ea, & domo patris sui, vt in litera patet. Et tamen si obligata esset aliquo iure Raab ad defendendum eos, vel non occidendum, non esset beneficium, quoniam beneficium actio voluntaria est.

Cuicunq; de ciuitate cõpetit vindictę expetitio cõtra hostes, & sic põt eos tradere, & occidere.

Hospitalarij tenentur tueri hospites declinantes ad eos de iure naturali, & seruare eis fidem. *Quæst.* *XLI.*

AD argumenta respondẽdum est. Ad primũ quando dicitur de fide quam tenebatur seruare Raab, quia collegerat eos in domum suam. Dicendum quòd cuicunque homini tenẽda est fides hospitalitatis, quia ex iure naturę hoc est, s. quòd si declinauerit ad hospitium meum, tanquã ibi secure mansurus, ꝙ eum nec opprimam, nec oppressoribus tradam. hostibus tamen fides nulla seruãda est, quia illi moliuntur destruere funditus eos quorum hostes sunt, immo rationi disconuenire videtur, vt fidem aliquam hostibus obseruemus. quamquam ergo declinassent in domum Raab ad manendum, tñ non tenebatur eos conseruare, sed magis poterat licite tradere illos occidendos. ipsi quoque exploratores Iudæorum si quid sapiebant, satis notum hẽtẽt Raab, non obligari ad obseruandum eis aliquam fidem. sed potius econtra obligari vrbi Ierichontinæ ad obseruãdam fidem, & incolumitatem vrbis, & ob hoc obligari ad occidendum eos, vel ad tradendum in manus Ierichontinorum, vt occiderentur: & sic vere erat, quoniam grauiter peccauisset Raab contra ius naturale, & patriæ pietatem, si non prodidisset exploratores, nisi quia vidit certissime patriam perituram quocũque modo, nihilque proficere impeditionem exploratorũ vel occisionem. Ideo benefaciens eis acquisiuit salutem sibi, cum non potuerit eam acquirere patriæ necessario periturę.

Ad alterum argumentum, quãdo dicebatur, quòd Deus mouerat Raab ad conseruandos exploratores, & notificauerat sibi excidiũ patriæ indubitatum, ideo facere tenebatur hoc, nec euadebat reatum criminis

F contrafaciens: Respondendum est differre nimis, ꝙ Deus notificet alicui aliquid futurum esse. Vel quod mandet ei expresse facere illud. Vel quód moueat eũ ad faciendum illud. Quantum ad primum dicendum est, quòd non teneor facere, aut velle ea quæ Deus notificat nobis futura. nam si Deus notificat mihi, ꝙ pater meus ab aliquo occidendus est, non obligor ad occidendum eum, nec ad volendum, ꝙ occidatur quod adhuc minus est. sed potius obligor ad dolendum, ꝙ sic de patre meo diffinitum est, & ad defendendum eum a quolibet inuasore, vt supra declaratum est, scilicet, ꝙ non tenemur conformari Deo in volito, sed in modo volendi.

Quęst. 38.

Aliud est, ꝙ Deus nobis aliquid expresse facere iu-
G beat. nam tunc siue bonum sit secundũ se, vt dare eleemosynam, vel colere ipsum, siue indifferens, sicut ire ad talem, vel talem locum, siue malum secundum se videatur, vt occidere fratrem, filium, vel sororem, aut patrem, tenemur obedire. De bono secundum se, & indifferenti non est dubium, quin obedire teneamur. De malo tamen secundum se, vt occidere aliquem innocentem, maxime patrem vel matrem, sororem vel alium cognatum, dubium videtur magis. Sed de hoc dicẽdum est, ꝙ obligamur, nam a Deo totum esse recipimus: ei ergo ad omnia obligamur. Potissime quia voluntas diuina regula est omnium agendorum errare non potens. quicquid ergo iubet proculdubio iustum est, & ad illud obligamur. Sic patet in Abraham, cui Deus mandauit, vt immolaret vnigenitum filium suũ
H Isaac, quẽ diligebat, & confestim executus est vadens in locum quem Deus iusserat ad immolandum, vt patet Gene. 22. cap. & ob hoc apud Deum nimis promeruit, vt patet ex iuramento, quod Deus fecit ei. eodem ca. cũ dicitur. per memetipsum iuraui dicit dominus, quia fecisti rem hanc, & non pepercisti filio tuo vnigenito propter me benedicã tibi, & multiplicabo semẽ tuum, sicut stellas cęli, & arenam quę est in littore maris, & possidebit semen tuum portas inimicorum suorum, & in semine tuo benedicentur omnes gẽtes terræ, quia obedisti voci meæ. constat tamen ꝙ si non fecisset bonum Abraham obediens Deo ad occidendũ filium suum, non laudauisset eum Deus ita admirabiliter, nec tanta ei promisisset bona. Sit ergo regula, ꝙ
I quomodocunque nobis Deus quicquã expresse mandat, de quo nobis constat, ꝙ ipse mandat, tenemur illud proculdubio exequi sine aliqua deliberatione quęsita, siue iubeat occidere patrem, siue matrẽ, siue fornicari, siue occidere nosmetipsos.

Regula theologica, quodcunque nobis Deus facere iubeat, dũmõ constet expresse, ꝙ Deus iubet, tenemur illud pculdubio facere quantũcũque malum & difficile, & occidere nosmetipsos sine aliqua mora.

Cauendum tamen in his est diligenter, ne quis velociter moueatur ad credendum talia, quæ secũdum se mala sunt, & sceleratissima, a Deo iuberi: nã Deus talia rarissime iubet. Ideo inuestigandum est, an Deus dicat. nam iuxta doctrinam Apostoli non est credendum omni spiritui, sed probandum est, an ex Deo sit, quomodo autem scire possimus, an Deus talia iubeat, vel qui iubet, an Deus sit, vel dęmon, habetur modus in eis quę declarauimus satis late Genes. 20. & 22. s. de
K pręcepto facto Abimelech, & postea Abrahæ.

Notã bonũ cõsiliũ, circa uisiones, & inspiratiões quæ ad malum aliquã suadent.

Tertium erat, quando Deus mouet hominem ad faciendum aliquid dato, ꝙ non iubeat. & in hoc dicendum est, quòd aut id ad quod impellimur est bonũ, aut indifferens, vel est aliquid malum secundum se. Si est bonum vel indifferens, dicendũ est, ꝙ si a Deo mouemur dato, ꝙ non sit totaliter motus iste determinate a Deo, illud facere debemus, & hoc quidẽ consiliũ est, nõ autem obligatio. nam obligatio nulla causatur ad agendum, nisi manifeste sciamus a Deo esse, velut si expresse pręcepit, aut ita clare moueat intellectum nostrum, & voluntatem omnia ista significans, tanquam si verba eius nostris auribus insonarent.

Si autem id ad quod mouet est malum per se, vtpote contra ius naturę, vel est aliquod scelus, distinguẽdum est, an Deus moueat nos multũ efficaciter, vel non. si mouet nos non multum efficaciter, est dicendum, quòd nec obligamur illa agere ad quę inclinamur, nec licitum nobis est illa agere. quia non cõstat plene an talis spiritus ex Deo sit. Si vero motus ille a Deo ita sit intensus, vt certissime nobis videatur, quòd Deus hoc iubet, nec in hoc vllo modo hęsitemus: agẽdum est. Sic patet de Moyse qui putabat se a Deo constitutum iudicem filiorum Israel, & ad hoc inclinabatur tanquam certissime a Deo motus. ideo vindicabat iniurias illatas filijs Israel ab Aegyptijs. Sic patet Actu. 7. c. existimabat autẽ intelligere fratres, quoniam Deus per manum ipsius daret salutem illis, at illi non intellexerunt. nunc autem ista ad Raab applicãda sunt. Et dicendum, ꝙ si primum fuisset in Raab, s. ꝙ Deus notificasset ei, ꝙ proculdubio vrbs Iericho tradenda foret in manum Iudæorum, non propter hoc ipsa tenebatur cooperari ad tradendum eam illis, immo si cooperaretur propter hoc solum, peccabat valde grauiter, velut si Deus notificaret mihi, quòd pater meus erat ab aliquo occidendus, & propter hoc, ego eum occiderem, non est dubium quin grauissimum perpetrassem scelus. Et non solum hoc, sed etiam nõ tenebatur Raab velle perire vrbem Iericho nihil cooperando ad eius destructionem, quamquam certissime cognosceret hoc Deum velle. nam vulgatũ est non teneri nos conformari Deo in volito, sed in modo volendi, quin potius grauissimum esse scelus, interdum Deo in volito conformari. Si igitur primum hoc solum fuisset in Raab, nõ obligabatur ad conseruandos, vel non detegendos exploratores, nec saltem in occidendo eos, vel tradendo ad mortem qualitercunque, peccaret venialiter, sed magis videretur iuste agens. Si autem secundum fuit in Raab, scilicet, quòd Deus ei mandauerit, quòd exploratores Iudæorum occultaret, tenebatur ad faciendum, & non prodendum illos Ierichontinis, etiam ad exponendũ se morti indubitatę apud Ierichontinos, si cõtingeret, vt exploratores saluaret, & tunc si Raab aliquid horũ omisisset, grauiter peccabat, quamquam id quod agebat esse videbatur contra ius naturale. hoc tamẽ non fuit in Raab, quia non meminit huius sacra Scriptura. si tamen Deus ei mandaret, quòd occultaret, & conseruaret exploratores Iudæorum, ipsa expressisset exploratoribus, sicut retulit eis, quòd notum erat ei Deum tradidisse terram illam in manus Iudæorũ, & per hoc adhuc magis poterat suadere exploratoribus, quòd cũ vastãda foret vrbs Iericho, eam cum cognatione sua reseruarent, quia sic cognoscerent magis determinate exploratores, voluntatis diuinę esse, vt Raab nõ periret. non ergo ex hoc fuit Raab obligata ad seruãdũ, vel non prodendum exploratores cum nihil tale extiterit, nec peccaret prodens eos. Erat autem tertium quòd Raab fuerit mota a Deo ad hoc faciendum. Et in hoc secundum distinctionem supra positam quantum ad hanc particulam dicendum est, quòd Raab abscondere exploratores, & dare eis opportunitatem cognoscendi statum vrbis, & renunciandi illum hostibus, erat contra ius naturę, quia infringebat fidelitatem quam debebat patrię, ideo non debebat hoc facere ex qualicunque motu Dei ad hoc. sed requirebatur motus ita intensus, & euidens, quòd transiret quasi in vim præcepti, talem autem motum non apparet fuisse in Raab, ideo ex hac parte obligari non videbatur ad conseruandum, vel non prodendum exploratores. Sed dicendum est, quòd Raab non fuit obligata ex aliquo istorũ, vel ex aliquibus alijs, & dato, quod prodidisset, & occidisset, vel occidi fecisset Israelitas

A non peccaret, voluit tamẽ eos abscondere saniori ducta consilio. Nam cum sciret vrbem certissime tradẽdã in manibus Iudæorum, siue exploratores custodirentur, siue non, maluit vt corruente patria quę nullatenus conseruari poterat, ipsa incolumis cum sua consanguinitate seruaretur, quam vt ipsa cum patria inutiliter caderet. non tamen ex aliqua obligatione actũ est, vt exploratores incolumes ab ea seruarentur. Ad argumenta facta in principio satis responsio patet ex prædictis. Rñdit ad argumẽta facta supra q̃ne 45. pro & contra.

Ad primum quando dicitur, Raab voluit occultare, & adiuuare exploratores exercitus Dei, ergo non peccauit. verum est, quia cognoscebat terram necessario tradendam Iudęis, alioquin peccasset tanquam B proditrix patriæ. nec tamen meruit in hoc bona vitæ ęternę, sed solum temporalia. vt patet ex præpositis.

Ad secundum argumentum quando dicitur, quòd Raab mentita est quando abscondit exploratores.

Respondendum est eam peccauisse. sed hoc solum venialiter, vt patet in primo declaratis.

Cumque porta clauderetur. Hic ponitur modus colorationis mendacij Raab, scilicet, quòd exploratores exierint cum clauderetur porta.

Hæc porta an fuerit ciuitatis, vel domus. *Quæst. XLII.*

ISTA porta potest intelligi de porta ciuitatis Iericho, vel de porta domus suæ. Si intelligatur de porta domus suę, est sensus, quòd illi viri fuerant in C domo Raab, & tamen cum iam esset nox, & ipsa clauderet portam, exierunt per tenebras viri illi, non vidente Raab. & tunc ponitur ista clausula ad duo. Primum ad colorandum factum. nam Raab enarratura erat nuncijs missis a rege Iericho, quid de viris illis factum esset, & ad enarrandum decenter mendacium, quod commentabatur, exposuit istum ordinẽ rei gestę, quia iste videbatur esse conueniens ordo, & probabilis ad hoc, ꝙ accidisset res ista. Secundum est, vt nuncij regis non inquirerent domum eius: nam si forte Raab posuisset aliam excusationem, nuncij regis non certificarentur, & inquirerent domum eius, dixit eos recessisse cum clauderetur porta, vt sic rece- D derent, non curantes scrutari domum illius. Alio modo potest intelligi de porta vrbis, s. ꝙ viri illi egressi fuerunt è ciuitate, s. ꝙ exploratores isti steterũt in domo Raab, & postea cum tenebræ essent, & clauderetur porta vrbis, illi egressi sũt de vrbe, nec cogniti sũt a custodibus portarum. hoc autem dicit Raab ad excludendum, ne inquirant domum eius, quia cum esset clausa porta vrbis, & viri nõ essent in domo Raab, existimarent nuncij regis, ꝙ essent viri in vrbe, & perquirerent eos per vrbem, & postea redirent ad ipsam domum Raab, cum non inuenirent in vrbe. Vel ꝙ magis consonum est rationi, dixit eos exiuisse portam vrbis. quia si diceret eos manere in vrbe, vel non diceret exiuisse de vrbe, daretur locus suspicandi, ꝙ in domo Raab essent, quia illi non auderent ambulare per E vrbem, ne cognoscerentur: cum propter hoc uenissent per noctem in domum Raab, verisimile erat eos manere in domo Raab, si in vrbe manebant, & sic scrutarentur domum Raab.

Quomodo poterat dicere Raab, quòd exploratores iam exierant portam vrbis, & vnde hoc scire poterat. *Quæst. XLIII.*

SED dices quomodo poterat dicere Raab, ꝙ illi egressi fuerunt portam vrbis. vnde enim ipsa scire poterat, vel dato, quod verum esset illos exiuisse, & ipsam aliquo casu hoc cognouisse, quomodo verisimile esset ipsam scire potuisse, quod

illi

illi exiuerant portam vrbis. nam si non esset verisimi-
lis narratio eius, non crederetur ei, sed potius conuin
ceretur eam velle fallere, & tūc inquireretur domus
eius. Respondēdum est, verisimile esse potuisse Raab
cognoscere, an viri illi exiuissent per portā vrbis, quia
domus eius erat coniuncta portę ciuitatis, & stans in
domo sua scire poterat, an aliquis egrediebaẗ, & quis
erat egrediens. hoc patet ex litera, quia dicitur infra,
ꝙ domus Raab hęrebat muro, & ipsa dimisit explora
tores per funiculum per murū. erat ergo domus apud
portam, ita vt faciliter cognosci possent omnes ingre
dientes, & egredientes vrbem. Sed dices, ꝙ quamuis
constet domum fuisse apud murum, non constat, an
fuerit apud portam, quia satis stat vnum sine altero.

Respondendum est non concludi necessario ex li-
tera fuisse domum Raab apud portam ciuitatis. sed cū
dicatur fuisse apud murum, & quia ipsa erat hospita-
laria, quæ ad hoc est, vt viatores ad se colligat, veri-
similius est eam habuisse domicilium apud portam vr-
bis, quam in alio loco, & sic dicere potuit verisimili-
ter de exitu eorum.

Cum dixit Raab, quòd egressi fuerant exploratores portam, an intellexit de porta domus, vel vrbis. *Quæst.* XLIIII.

Qvaeret aliquis, cum possit ista litera de
porta vrbis, vel de porta domus Raab intel-
ligi, de qua verisimilius intelligatur. Respō
dendum est verisimilius deberi intelligi de
porta vrbis, quam de porta domus Raab.

Quod patet, quia si intelligeretur de porta domus
Raab, non diceret ipsa ad nuncios regis, persequimini
cito, & comprehendetis eos, in quo dicebat eis, quòd
irent extra vrbem ad persequendum exploratores. Si
tamen ipsa diceret de porta domus suæ, nihil ageret
ad propositum, ꝙ ipsi persequerentur eos extra vrbē.
Sed intelligendo hoc de porta vrbis, est conueniens
sensus, scilicet egressi sunt per tenebras, quando clau-
debatur porta ciuitatis, ideo persequimini eos cito.

Item patet iste sensus ex eo, quod fecerunt nuncij
regis. nā immediate vt eis ista dixit Raab, egressi sunt
portam vrbis, & persecuti sunt exploratores per viā,
quæ ducit ad vada Iordanis, vt patet infra, & tamen si
non diceret Raab illos egressos portam vrbis, non p-
sequerentur illos nuncij regis. Item verisimile est, ꝙ
Raab magis de hac porta dixerit, quàm de porta do-
mus suæ. nam ipsa intendebat excludere nuncios re-
gis, ne scrutarentur domum suam. verisimile est igi-
tur, ꝙ ipsa posuerit eum colorem in narrando, qui effi
cacior ad hoc esset, cum falsum enarraret ad coloran-
dum, & tamen valde magis suadebat intentum, dicēs
illos egressos fore vrbem, quam egressos fore portam
domus suę. de porta ergo vrbis locuti sunt Raab, &
nuncij regis. Patet hoc, quia si Raab diceret eos egres
sos domum suam, & non vrbem, ipsi non persequerē
tur eos immediate extra vrbem, sed primo inquirerēt
vrbem, & ad hoc inquirerent domum Raab, ne forte
laterent in domo sua, & deinde totam vrbem, & hoc
modo inuenirentur. Et dato, quòd nō scrutarentur do
mum Raab, scrutarentur totam vrbem reliquam, &
cum non reperirent eos, redirent ad domum Raab
inquirentes, an illuc rediissent, vel ibi mānsissent: & tūc
aut teneret Raab exploratores ī domo, vel dimisisset
eos per funem extra vrbem: si teneret eos in domo,
possent reperire Ierichontini, cum diligenter inquire
rent, vel si dimisisset eos, cum Ierichontini non reper
tis exploratoribus ī vrbe vellent eos inquirere per viā
Iordanis, possent reperire, non erat ergo modus con-
uenientior, quàm vt Raab diceret nuncijs regis, vt p-
sequerentur eos, & postquam illi exirent, mitteret ex-

F ploratores ad montana, ne eos haberent obuios Ieri-
chontini redeuntes, & sic factum est. istud autem arti-
ficium quamquam ab homine fieri satis faciliter pos-
set, tamen credendum est Deum specialiter direxisse
Raab ad sic agendum, quoniam multa hic dicta, & fa
cta sunt, & omnia valde ordinate, & exitum prosperū
habuerunt.

Clauderetur porta in tenebris. Idest, quando claudeba
tur porta hora tenebrarum, quia iam erat nox atra, cū
porta Iericho clausa est. Dicitur hoc, quia forte nun-
cij regis dicerent ad Raab, non est hoc verisimile, quia
si exiissēt portam ciuitatis visi fuissent, & custodes ci-
uitatis tenuissent eos, excludit hoc Raab dicēs, quòd
clausa fuit porta in tenebris, idest hora qua erant iam
G tenebrę, & sic potuerunt faciliter egredi a nullo co-
gniti.

Si autem obijceretur ipsi Raab, quomodo ipsa co-
gnouit eos egressos vrbem. Respondere posset, quòd
egressi sunt de domo eius, & hoc ipsa vidit, & quia do
mus sua erat conterminа foribus vrbis, potuit eos vi-
dere egredi portas vrbis, & cognoscere, quia sciebat
antequam egrederentur qui erant.

Illi pariter exierunt. Idest simul illi exierunt, & por-
ta clausa est, quasi dicat, illi expectabant, vt egrederen-
tur per noctem atram a nullo cogniti, & ob hoc tan-
diu expectauerunt, quousq; porta claudebatur, & tūc
ipsi exierunt. & quia erant in domo Raab quæ erat ꝯ-
termina foribus ciuitatis, poterant videre quando cu-
stodes claudere pararent, & tunc per tenebras egressi
H sunt. Omnia ista quamquam falsa forent, erant tamē
verisimilia, quia erat porta Raab apud portam vrbis.
Quod autem dicebatur supra, exploratores egressos
esse, cum clauderetur porta vrbis per tenebras, neces-
se est clausam fuisse portam, quando tenebræ erant.
nam exploratores introierūt in vrbem, cum esset nox.
vt patet supra, cum dictum fuit ad regem Iericho. ec-
ce viri ingressi sunt huc de filijs Israel per noctem, sed
postea clausa est porta, necesse est igitur illā clausam
fuisse per noctē. *Et nescio quo abierunt.* Hoc dicit Raab
ne dicatur conscia facti eorum. nam si ipsa sciret quo
ipsi iuissent, signum erat ipsam cognouisse, quomodo
exploratores essent, & tunc criminis rea ageretur, ꝙ
I exploratores cognitos non prodidisset. Sed dicet ali-
quis non posse hoc stare, quia infra dixit Raab ad per-
secutores, persequimini eos cito, & comprehendetis;
non poterat tamen dici conuenienter, ꝙ comprehen-
derentur, nisi cognosceretur via illorum. Respondē-
dum est: ꝙ Raab fingebat se nescire p certitudinem,
quo iuissent tanquam nihil ei expressissent, existima-
bat tamen, ꝙ ipsi redirent in castra Israelitarum a qui
bus venerunt, ideo monebat, vt per viam quæ illuc du
cit, eos persequerentur, & hoc significat, ꝙ compre-
henderent eos. *Et nescio quo abierunt.* Scilicet per certi-
tudinem, sed existimo, ꝙ redierint in castra Israelita-
rum, vt patet ex prędictis. *Persequimini cito.* Idest im-
mediate eatis post eos, & comprehendetis illos. Intē-
tio Raab erat, quòd exploratores non inuenirentur,
& adhuc non volebat eos tenere in domo sua vsque
K ad sequentem diem, quia sic posset cognosci, ꝙ essent
in domo eius, & inciderent in mortem tam explora-
tores quam Raab, nec voluit eos dimittere sequenti
die, quia inuenirentur per diem, & tenerentur, potissi-
me quia, vel exirent per portam vrbis, vel per murū:
non per portam vrbis, quia tenerentur, non per mu-
rum, quia viderentur, & nō auderet hoc facere Raab.
expediebat igitur, vt illa nocte emitteret eos Raab, &
quia si prius exploratores mitterentur a Raab, quàm
exirent Ierichontini ad persequendum eos, possent
eos inuenire Ierichontini velocius currentes, ideo ex-
pediebat, vt primo irent Ierichontini, posterius vero

explora-

A exploratores. Et quia si post exeuntes exploratores te petirentur a Ierichontinis requirētibus eos per diuersa loca tenerentur, dixit Raab, vt Ierichontini persequerentur cito Israelitas, s. vt immediate recederent, & in itinere non morarentur, & tunc postquā egressi sunt viri Iericho per aliquantum spatium, misit Raab exploratores per murum.

Et comprehendetis eos. Loquitur Raab non per certitudinem, sed quasi suspicās hoc esse rationabile, vel verisimile. nam exploratores exeuntes vrbem, verisimile est, vt ad suos redirent renunciaturi quæ viderāt, ideo si Ierichontini cito procederent, verisimile est, quòd cōprehenderent eos, quia exploratores Iudęorum nesciebant vias terrę illius, ideo non possent, ita **B** expedite procedere potissime per noctem: Ierichontini autem, quia optime terrā nouerant, velociter gradientes eos comprehenderent.

Ipsa autem fecit ascendere viros. Hic ponitur modus quo abscondit Raab exploratores, hoc legendum est per recapitulationem. nā supra posuerat: quòd Raab abscondit viros istos, & postea subiunctum est de verbis eius ad nuncios regis, nūc vero reuertitur scriptura ad enarrandum modum occultationis.

Quare auctor intelligit istam literam per recapitulationem. Quæst. XLV.

SED dicet aliquis, quare ponis recapitulationē, nunquid non sufficit ordo naturalis hic literæ **C** huic? Respondendum est impossibile esse literam istam intelligi eo ordine, quo describitur, quia primo ponitur occultatio, deinde verba ad nuncios regis, deinde subditur modus occultationis, sed manifestum est inter occultationem, & modum occultationis nihil posse intercidere, cum vnum sit accidens alterius. necesse est ergo hic esse mutationē ordinis a naturali processu rei gestæ, & oportet poni anticipationem, vel recapitulationem. erit enim anticipatio, si dicamus, quòd prius Raab locuta fuit nuncijs regis, & postea abscondit exploratores: & tamen, quia tangitur ab initio, quòd mulier tulerit exploratores, erit anticipatio ordinis. Si autem dicamus, quòd **D** primo Raab absconderit exploratores, & postea locuta fuerit ad nuncios regis, erit recapitulatio ordinis permutati.

Quid verius hic poni debet anticipatio, vel recapitulatio. Quæst. XLVI.

SED tunc quæres, cum hic necesse est poni anticipationem, vel recapitulationem, quid eorū verius poni debeat? Respondendum est dici debere, quòd sit recapitulatio, s. ꝙ fuerit Raab locuta ad nuncios regis, postquam abscondit exploratores, quod patet. nam non videtur rationabiliter dictum vllatenus, quòd Raab nō curauerit abscondere exploratores, antequam venirent nuncij regis ad inquirendum eos, & abscōderit postquam reliquerunt nun- **E** cij illi domum Raab. nam absconsio fiebat, ne viderētur, aut inuenirentur si inquirerentur, sed periculum erat adhuc, cum nuncij regis venerūt ad domū Raab, & poterant inquirere domum, cum vero recesserunt de domo eius, non erat vllum periculum, nec causa abscondendi, ergo si prius Raab non abscondisset, nō absconderet posterius. Aliç rationes ad hoc suprapositæ sunt.

Determinatio auctoris.

Dicendum ergo, ꝙ est sensus huius literę. *Ipsa autem fecit ascendere viros*. Idest, quòd quando Raab audiuit nuncios regis clamantes ad portam, fecit cito ascēdere exploratores in solarium domus antequam **A** aperiret portam, vel responderet illis, & operiens eos stipula lini descendit, & reserata porta, locuta est ea quæ supra posita sunt nuncijs regis.

In solarium domus suæ. Solarium dicitur locus ad solem expositus, vel soli patens, in litera Hebraica ponitur tectum, & idem est. Sūt enim domus in terra Chanaan habentes tecta plana non operta tegulis, sicut apud nos sunt, sed de terra, vel calce fabricata sunt, & ibi conueniunt homines ad quiescendum, secūdum ꝙ in aliquibus terris Hispaniæ sunt. Loca autē illa vocantur tecta, quia his domus tegitur. Vocantur etiam solaria, quia soli exposita sunt, eo ꝙ non sunt cooperta, vel sunt facta, vt ibi homines sint ad solem, & iste status tectorum, in quibus homines manerēt ad quie- **B** scendum, signatur Deut. 22. c. cum dicitur, cum ædificaueris domum nouam, facies murum tecti in circuitu, ne effundatur sanguis innoxius in domo tua, & sis reus labente alio, & in præceps ruente, & sic videtur, ꝙ super tectum homines sunt, cum inde ruere possint. Sed hoc intelligi non potest, nisi tecta domorum talia sint, qualia designata sunt. *Operuitque eos lini stipula quæ ibi erat*. Idest super solariū illud parabat Raab linum terens illud, & posuit linum super eos. vocatur autem stipula lini ipsum linum nondum factū, quod in morem stipularum est: vel vocatur stipula lini ipsa purgatura lini, quia in fractura decorticantur quædā partes quæ non sunt per modum fili, sed ad modum stipularum, aliæ vero filosę sunt, & flexibiles. quomo- **C** docunque assumatur stipula lini non differt, quia vtroque modo tegi poterāt. *Hi autem qui missi fuerant*. Scilicet qui missi fuerant a rege ad inquirendum exploratores in domo Raab. *Secuti sunt eos*. Scilicet exploratores. Audierant enim isti Ierichontini viri a Raab, ꝙ exiuissent exploratores portam vrbis, in quo arbitrabantur eos iuisse ad vadum Iordanis, vt redirent ad Iudæos, a quibus missi fuerant, & ob hoc secuti sunt eos. hoc autem non s*ecundu*m veritatem erat, quia exploratores non ibant per viam illam, nec per aliquam aliā, cum manerent in domo Raab absconditi, sed s*ecundu*m, ꝙ existimabant, Ierichontini persequebantur eos, hoc autem fecerunt nuncij regis, quia secuti sunt consiliū Raab. *Per viam quæ ducit ad vadum Iordanis*. Cum exi- **D** stimarent certissime Ierichontini decepti a Raab exploratores egressos portam vrbis, non potuit eis venire in mentem, ꝙ irent alio itinere quàm redeuntes in castra Israelitarum.

Ad illa autem iter erat per vadum Iordanis, ideo Ierichōtini persecuti sunt eos per viam quæ illuc ducit, ex hoc innuitur, ꝙ Iordanis non habebat pontem per quem Israelitç transire possent, sed solum erat vadū, & per locum illum iter erat omnibus transeuntibus, & quia non erant multa loca vadabilia in Iordane, erat locus determinatus, quo iretur ad vada Iordanis, & per hunc locum exploratores transierunt tam euntes, quam redeuntes.

Quare non transierunt Israelitæ per vada Iordanis. Quæst. XLVII.

E SED quæret aliquis quare non transierunt Israelitæ per vadum Iordanis, cum irent in Iericho, sicut transierunt exploratores. Respondēdum est, sicut supra dicebatur, scilicet, quòd Iordanis tunc intumuisset, & omnes ripæ eius plenæ essent in diebus messis, vt patet infra 3. ca. *Illisque egressis*. Scilicet nuncijs regis.

Statim porta clausa est. Scilicet porta vrbis, vel porta domus Raab, de vtraque enim intelligi potest. si accipiatur de porta domus Raab, est sensus, ꝙ steterunt nuncij regis Iericho cum Raab in domo sua inquirē-

tes de

Vt in valē tia & i ma xima par e bethueς.

Domus terrę Chanaā erant sine tegulis.

nes de exploratoribus, cum vero eis Raab respondisset exierant, & tunc porta domus Raab clausa est, & hoc ne aliqui alij ingrederentur domum Raab, qui videre possent exploratores. vel potest intelligi hoc de porta vrbis, scilicet, quòd cum Raab dixit egressos de vrbe exploratores, nuncij regis volētes persequi illos per viam, quę ducit ad vadum Iordanis, aperuerūt portam vrbis, & cum ipsi exirent, porta clausa est, & hoc vt si forte mauerent exploratores in vrbe, nō possent egredi postea, vel ne aliqui alij subingredi possent, & iste sensus est conueniētior. nā de porta domus Raab quòd clauderetur, nihil attinebat ad hoc, & tunc ponitur ista clausula tanquam redditiuum rationis eius, quod infra ponitur de dimissione exploratorum per murum. nam Raab postea voluerat dimittere exploratores per portam ciuitatis, quæ erat apud portam domus suę, sed nequiuit, quia clausa erat. Nam mox, vt exierant nuncij regis ad persequendum exploratores per viam vadi Iordanis, porta clausa est.

Necdum obdormierant qui latebant, & ecce mulier ascendit ad eos, & ait. Noui quòd dominus tradiderit vobis terram. Et enim irruit in nos terror vester, & elanguerunt omnes habitatores terrę. Audiuimus ꝙ Exo. 14.
siccauerit dominus aquas maris rubri ad vestrum introitū, quando egressi estis ex Aegypto, & quæ feceritis duobus Amorrhęorum Infra 6.
regibus qui erant trans Iordanem, Sehon & Og quos interfecistis. Et hæc audientes pertimuimus, & elanguit cor nostrum, nec remansit in nobis spiritus ad introitum vestrum. Dominus enim Deus vester ipse est Deus in cælo sursum, & in terra deorsum. Nunc ergo iurate mihi per dominū, vt quomodo ego misericordiam feci vobiscum, ita & vos faciatis cum domo patris mei, detisque mihi verum signum, vt saluetis patrem meum, & matrem, fratres, ac sorores meas, & omnia quę illorum sunt, & eruatis animas nostras a morte. Qui responderunt ei. Anima nostra sit pro vobis in mortem, si tamen non prodideris nos. Cumque tradiderit nobis dominus terram, faciemus in te misericordiam, & veritatem.

Hic ponitur tertium, s. de conuentione facta inter Raab, & exploratores, & ista fuit postquam recesserant nuncij regis, & requisiuit exploratores Raab de pacto ineūdo postquam eis periculum demōstrauit, & nondum plene illud euaserant. Nam si nollent tūc conuenire exploratores cum Raab, vt facerent misericordiam cum ea, & domo patris sui, poterat adhuc eos tradere in manus Iericontinorum, & sic conuenientius tempus ineundi fœderis, cum exploratoribus erat, postquam aduenientibus nuncijs regis abscondi ti sunt, quam antequam occultarentur. *Necdum obdormierant*. Vocantibus nuncijs regis ad portam domus Raab, abscondit exploratores sub stipula lini, & postea descendens de solario ad nuncios regis, locuta est cum eis, & mansit aliquanto tēpore deorsum non

F ausa ascendere ad solarium ne sentiretur quomodo illuc ascēdebat, & pręsumeretur aliquid cōtra ipsam: etiam quia ipsa volebat ascendere ad solarium, vt dimitteret eos per murum, tamen nō decebat, ꝙ dimitterentur vsq; ad magnam partem ipsius noctis in cōticinio, ne videretur Raab deponens eos per funem de muro ab aliquibus Iericontinis, quia sic criminis rea esset, & exploratores capi possent. In toto igitur hoc spatio dormire poterant exploratores, non tamē adhuc dormierant, quod fiebat in eis, quia in magno timore erant, veriti ne nuncij regis ascenderent ad inquirendum ipsos, vel Raab eos prodere vellet. nam tunc erant in manu eius, & adhuc non confidebant plene ei, quamquam ista faceret, vt patet infra: cum
G dicitur. responderunt ei, anima nostra sit pro vobis in mortem, si tamen non prodideris nos, si tamen nullatenus dubitarent de fide Raab, non adiecissent hanc conditionem. satis ergo erat rationabile, nō posse exploratores dormire quousque veniret ad eos Raab.

Forte aliquis dicet, ꝙ non erant absconditi isti, quādo dr̄, ꝙ nondum obdormierant. nam positi sub stipula lini nullatenus poterant dormire, frustra ergo erat dici de eis, ꝙ nondum obdormierant, & sic videbitur dicendum non fuisse eos tunc absconditos. Respondendum est, ꝙ absconditi erant, quando dr̄, ꝙ nondū obdormierant, quod patet ex litera quæ dicit, nondū obdormierant qui latebant, ergo tunc latebant. Cum dr̄, ꝙ non poterant dormire absconditi. Respondendum est, ꝙ taliter erant dispositi sub stipula lini, ꝙ dor-
H mire possent, nisi eos tenuisset terror, & ob hoc dr̄, ꝙ nondum obdormierant. *Ecce mulier ascendit ad eos*. Idest ascendit Raab ad solarium domus, non enim ausa est ascendere immediate, vt recesserunt ab ea nuncij regis, quia erat tunc parua pars noctis, & timuit videri ab aliquo de Iericontinis quando deponeret exploratores per murum, & sic tam ipsa quam exploratores caperentur atq; occiderētur. Item timuit, ne quis illam audiret colloquentem. Item quia non oportebat eam ascendere ad illos immediate, quia solū ascēsura erat ad deponendum eos per murum, & tamen non expediebat, ita cito eos deponere, cum tunc exiuissent nuncij regis euntes via Iordanis, & explorato-
I res si exirent possent eos habere obuios atque caperētur: expectauit ergo Raab aliquantam noctis partem, antequam ascenderet ad exploratores in solarium.

Noui, quod tradiderit vobis dominus terram. Hic ponitur causa quare Raab fecit omnia quæ ad pietatem erga exploratores pertinebāt, s. quia sciebat, ꝙ Deus traditurus erat totam terram Chananęorum in manus Israelitarum, & non poterant effugere aliquo modo, commota fuit ergo vtcunque pacificare obsequijs, & beneficijs Iudæorum exploratores, vt misererentur illius cum opportunum foret. Nā si ignoraret terrā tradēdā necessario siue ineuitabiliter in manus Iudæorū, & hoc faceret, esset proditrix ciuitatis, & teneretur rea legum, atque grauiter peccaret, hoc tamen eam excusauit, quia cum non posset succurrere patrię cadenti, sibi saltem succurrit.

K

Quomodo Raab sciuit, quòd Deus traditurus esset terram in manum Israelitarum. Et quod Gentilibus Deus multa reuelabat secreta: & quo modo. Quæst. XLVIII.

QVAERET aliquis, quomodo sciuisset Raab, ꝙ Deus tradidisset terram hanc, idest traditurus esset in manus Israelitarum. Et dicēdum est, ꝙ dupliciter hoc intelligi posset. vno modo, ꝙ hoc sciret Raab per coniecturas quasdā modo humano, quod nō est scire, sed suspicari, & tūc applicatur sic, viderat Raab, ꝙ timor inciderat in om-

nes

nes populos terrę, & hoc valde magnum signum est. A nam qui alios valde sic timent, non audent congredi cum illis, vel si congrediãtur, timor eos victos reddit, sicut patet de Moabitis q timore magno ↄcepto de Israelitis, non ausi sunt congredi cũ eis, sed vocauerunt Balaam Ariolum ad maledicendũ eis, vt patet Num. 22. s. videns autem Balac filius Sephor omnia quæ fecerat Israel Amorrhęo, & ꝙ Moabitæ timuissent eũ, & eius impetum ferre non possent, dixit ad maiores natu Madian, ita delebit hic populus omnes qui in nostris finibus commorantur, quõ solet bos herbas vsque ad radices carpere, vel si aliquando timentes aggrediantur, vel resistant, postea timore premente deficiunt, talis autem timor inciderat in Chananæos, vt testata fuit Raab, & patet ĩmediate. Ideo ex hoc mo- B do humano aliqualiter argui poterat, ꝙ traditi essent in manus Iudæorum. Item iudicio humano poterat hoc pręnosticari ex præcedentibus nam viderant Chananæi, ꝙ Deus aperuisset mare rubrum ad introitum Iudæorum, & hoc manifeste erat miraculum Dei, vñ sicut Deus pro eis dignabatur hoc efficere, ita hostes eorum deleret. præsumebat ergo Raab, ꝙ traderet Deus in manus Israelitarum Chananæos. Item arguebat hoc ex deletione Amorrhęorum regum duorũ. nam hi erant reges fortissimi, & hos destruxerunt Israelitę, poterant ergo destruere Chananęos. Alio modo potest ista litera capi, vel accipi, s. ꝙ Raab cognouerit hoc Deo reuelante illi tradendam esse terrã. nõ.n. est inconueniens, ꝙ Deus gentili[illegible]s quædam reue- C let. nam Balaam filius Beor erat propheta, tamen gẽtilis erat de Haram, vt patet Num. 22. c. & 23. posset igitur aliquid reuelari Raab. Amplius autẽ qm̃ Balaam erat idolatra pessimus, & Ariolus, vt patet Deut. 23. tamen Deus ei loquebatur. Raab autem ad Deum conuersa est, & tunc bonæ mentis erat, qñ ista fiebant. ergo rationabilius adhuc videtur Deum debuisse loqui ei, quam ad Balaam. Nec tamen adhuc oportet, ꝙ poneretur Deum fuisse locutum, vel misisse aliquẽ Angelum ad Raab, sed sufficiebat, ꝙ illustraret intellectũ eius, dans ei cognoscere manifeste istam futuram veritatem, s. ꝙ Deus traditurus erat certissime terram illam in manus Iudæorum. Si autem arguas, quia hic dicitur, etenim irruit in nos terror vester. Hoc autem D argm̃ humanum est, & per hoc probat Raab, ꝙ Deus tradiderit terrã Iudæis, ergo nõ est cognitum ex reuelatione, sed modo humano. Respondendum est hoc non stare: satis est enim conueniens argumentum. nã per terrorem incussum poterat Raab iudicare esse tradendam terram, quia potest timor iste intelligi, ꝙ nõ eueniret naturaliter, sed supernaturaliter. nam sicut Deus interdũ hominibus infligit ęgritudines, & alia mala inuitis, ita infligit timorem, & hãc pęnam Deus infligebat Iudæis interdum pro peccatis suis, vt patet Leui. 26. cum dr̃, & qui de vobis remanserint, dabo pauorem in cordibus eorum, in regionibus hostium terrebit eos sonitus folij volantis, & ita fugient quasi gladium, cadent nullo persequente, & corruẽt singuli super fratres suos, quasi bella fugientes. Idem patet E Deut. 28. c. Ideo poterat talis timor nunc inesse Chananæis, & hoc in se experientes iudicare possent, ꝙ Deus tradere vellet illos in manus hostiles. Potest autẽ discerni iste timor a cęteris. Nam cum aliquis ex humana infirmitate timet, non est timor ita durus, & penitus eneruãs, cum vero a Deo infligitur, durior est, ita ꝙ totaliter cor deficit, ita enim in Chananæis factum est, quia non remansit in eis spiritus ad introitũ Iudæorum, vt patet hic. Et necesse est de timore isto Chananæorum dici, ꝙ non fuerit naturalis infirmitatis, quasi ipsi Iudæos timerent, quia multo plures, & fortiores erant Chananæi, quàm Iudæi, vt patet Deut.

In quo pōt discerni timor diuinus, & supernaturaliter immissus ab humano.

A 7. immo Iudæi timuerunt Chananæos, ita ꝙ reuerti voluerunt in Aegyptum, vt patet Num. 14. c. sed fuit timor supernaturaliter a Deo incussus, ipse eos faciebat timere, quamquam audaces, vel constantes esse vellent, sic patet Exo. 23. c. cum dr̃, terrorem mittam in præcursum tuũ, & occidam omnem populum ad quem ingredieris, cunctorumque inimicorum tuorum terga vertam. Idem patet Deut. 7. conuenienter ergo valde Raab per timorẽ incussum, iudicabat terram tradendam in manus Iudæorum, quia terror iste non erat talis qualis humanus, sed durior. Nunc autẽ cum litera posset vtroque modo intelligi quid verisimilius sit, an Deus mouerit Raab, & spiritu eius ista locuta fuerit, vel humana solũ præsumptione hoc di- B xerit. Et dicendum est verisimilius esse, ꝙ diuino spiritu afflata fuerit. Nam necesse est dici, ꝙ ipsa a Deo illuminata sit, qm̃ ipsa cognouit veritatem deitatis, & vniuersalitatem potestatis in Deo Hebræorum, vt patet infra, cum dr̃, Dominus enim Deus vester ipse est Deus in cęlo sursum, & in terra deorsum, ipsa tamen Raab quæ Chananęa erat, & rudis, in gentilitate semper edocta, nõ potuisset hęc cognoscere, nisi eã Deus illustraret. *Noui, quòd tradiderit vobis dominus Deus terram.* Scilicet totam terram Chanaan, quasi dicat, ego cognoui reuelante Deo tradendam esse in manus vestras totam terram hanc. *Etenim irruit in nos terror vester.* In hoc declarat Raab, quod dixerat, s. ꝙ Deus tradidisset in manus Iudæorum terram, quia terror eo- C rum, idest terror cõceptus de eis irruit super nos, s. ꝙ timebant omnes gẽtes Iudæos. Et hoc, quia siue Deus posuerat timorem suum super omnes gentes, vt promiserat Exo. 23. siue ꝙ auditis miraculis de transitu maris, & alijs quę Deus pro Israelitis fecerat, incęperunt contremiscere, ad vtrunque enim referri potest sm̃ quod potest accipi de timore humano, & timore a Deo incusso, quilibet enim horum modorum est conueniens probatio, ad hoc, ꝙ Deus vellet tradere Chananæos in manus Iudæorum, magis tamen pertinet ad hoc, ꝙ intelligitur a Deo cognouisse, quia dr̃, ꝙ tradiderit Deus, aliter enim, quamquam Chananęi viderent se victos a Iudæis, non imputarent Deo Iudæorum, dicentes Deum tradidisse illam terram eis, D sed magis hoc euenisse temerario rerum fluctu sine aliquo prouidentiæ regimine, sicut inter gentiles plerique arbitrarentur, vel dicerẽt hoc esse a Deo aliquo de gentilibus, sicut dixerunt Syri serui regi Benadab, cum viderunt se victos ab Achab rege Israel in montibus, ꝙ dij Israelitarum erant dij montium, & nõ vallium, ideo pręualuerant in montibus, sed si instauraretur bellum in vallibus, & pręualerent Syri, sic patet 3. Reg. 20. c. s. serui vero regis Syrię dixerunt ei, dij mõtium dij eorum, ideo superauerũt nos, sed melius est, vt pugnemus cum eis in campestribus, & obtinebimus eos, & postea sequitur, quomodo Deus iratus pp verba ista tradidit iterum Syros in manum Israelitarũ, sed Raab cognouit Deum Iudæorum esse verũ Deũ & attribuit ei potestatem dicẽs, noui ꝙ tradiderit vo- E bis dominus terram, & non solum potestatem, sed ẽt potestatem vniuersalem, cũ dicatur infra. Deus enim vester ipse est Deus in cœlo sursum, & in terra deorsum. Dicendum ergo est, ꝙ Raab cognouerit Deum, & ab eo mota dixerit ista. *Et elanguerunt omnes habitatores terræ.* Idest facti sunt viribus debiles tanquam lãguentes, quia sicut languentes membra inualida habent, ita & timentes valde, donec timor si grauis fuerit eos corruere faciat, & metuant nullo persequente, atque fugiant a facie folij volantis tãquam qui fugit gladium, de hoc Leui. c. 26. & Deut. 28. c. *Audiuimus, quod siccauerit dominus aquas maris rubri.* Hic ponuntur ea, ex quibus incutiebatur timor omnibus habitatoribus

F ribus Chanaan. In quo sciendum, ꝙ nõ oportet poni Raab, & omnes Chananæos eodem modo cognouisse, atque sensisse de capienda terra. Nam Chananæi nihil cognoscebant reuelante Deo, nec apparet, ꝙ ipsi cognouerint capiendam terram Chanaan, sed timebant valde, & erat modus iste timoris ex radice eorũ, quæ audierant pro Iudęis facta. Nam sicut audierant ante Deum operatum fuisse admiranda pro Iudęis, ita & nunc suspicabantur, & timebant valde, nec tamen intelligẽdum est, ꝙ Chananæi solum timuerint, quia audierunt ea quæ narrantur hic, quia tunc esset iste timor humanus conceptus ex auditis, sed præter hęc immittebat Deus in corda Chananæorũ quendã terrorem pęnalem, qui non consurgebat ex aliqua cõsideratione rerũ, sed ex sola Dei inflictione, & de hoc G dicitur Exo. 23. c. timorem meum mittam in præcursum tuum, & occidam omnem populum ad quẽ ingredieris, & cunctorum inimicorum tuorum coram te terga vertam. *Quod siccauerit dominus aquas maris rubri.* Hoc factum est admirabile, & cognitũ est per gentes omnes, quæ in circuitu erant, & timuerunt valde, vt patet Exo, 15. c. cum dicitur, ascenderunt populi, & irati sunt, & dolores obtinuerunt omnes habitatores Philisthin, tũc turbati sunt principes Edom, robustos Moab obtinuit tremor, obriguerunt omnes habitatores Chanaan.

Duplex sensus lrę. *Ad introitum vestrum.* Istud potest intelligi duobus modis. Vno modo ad introitum vestrum, idest, quando vos introistis in mare rubrum, & tunc est sensus, ꝙ Iudæi ingressi sunt primo in mare, & tunc diuisę H sunt aquæ maris. Sed falsum est, quia nullus Iudæorum intrauit, aut saltem tetigit aquas maris, quousq; apertum fuit, vt patet Exo. 14. vbi ponitur qñ Moyses eleuata virga diuiserit mare, & postea filij Israel ingressi sunt, sed debet esse hic secundus sensus, s. ꝙ ad introitum Iudeorum diuisum est mare rubrum, idest diuisum est ad hoc, ꝙ ingrederẽtur, & sic præcederet diuisio ipsam ingressionem: primus tamen sensus in sacra Scriptura aliquando est, sic patet Gene. 30. ca. s. benedixit tibi dominus ad introitum meum, idest benedixit tibi dominus, quando ego ingressus sum, vel postquam, & hoc intendebat dicere Iacob ad Laban, ꝙ ante aduentum suum ad eum, nihil habuerat, & I postquam ad eum venerat Iacob, diues effectus fuerat, & sic patet ibidem, ponitur ergo introitus prior quam benedictio. *Quando egressi estis de Aegypto.* Determinatur tempus, hoc dicit Raab, quia apertio maris rubri a multis temporibus acciderat, s. ab anno primo exitus de Aegypto, & iam erat annus 41. ideo nõ debebat dici egressus de Aegypto simpliciter, sed determinaretur tempus, & non fuit transitus maris rubri in ipsa prima die ab exitu de Aegypto, quia ea die peruenerunt in Sochoth, vt patet Exo. 12. & Nume. 33. c. sed aliquibus diebus post primam diem recessus de Aegypto, paucis tamẽ interpositis, vt patet ex mãsionibus quę describuntur Num. 33. ꝙ recedentes Israelitę die prima de Ramesse, in qua comederunt agnum paschalem, venerunt in Sochoth, de Sochoth venerunt in Ethan, quę est in extremis finibus solitu- K dinis, inde egressi venerunt contra Phiaroth quę respicit Helsephon, & castrametati sunt ante Magdalũ, profecti de Phiaroth transierunt per medium mare rubrum. Idem patet Exo. 14. Si tamen dicere uelimus aliter, poterimus dicere, ꝙ Israelitę non fecerunt aliquas mansiones inter exitum de Aegypto, & transitũ maris rubri, sed magis mare rubrum est terminus Aegypti ex illa parte qua Israelitę exierunt, fuerunt tamen aliquæ mansiones inter ciuitatem Ramesses, de qua primo mouerunt Israelitę castra vsque ad mare rubrum, & iste est conueniens modus loquendi.

F *Et quæ feceritis duobus regibus Amorrhæorum.* Ista etiã terruerũt Chananęos nimis. nam erant isti duo reges, scilicet Og, & Sehon reges fortissimi inter alios reges Chananęorum, & cum hos Israelitę deleuissent velociter, timebant Ierichontini, & omnes Chananęi similiter sibi futurum: nec terrebantur isti, quia Israelitę solum occidissent hos duos reges Amorrhęos gladio superatos, sed quia ita velociter, s. vnico bello superassent. Nam in alijs bellis solum per diuturnitatem satis erat deleri aliquod regnum, Iudęi autem vno in tempore abstulerunt duo regna de manu Chananęorum, siue Amorrhęorum quod idem est. Admirabantur etiam, quia nullũ viuere permittebant sub aliqua conditione pacis, vel seruitutis, aut tributi, sed omnes occidebant gladio, hoc autẽ erat, quia Deus iusserat, G vt de populis quorum terram in possessionem accepturi essent, nullum omnino viuere permitterent, vt patet Num. 33. & Deut. 20. gentiles autem hoc ignorabant. Ideo de tanta crudelitate admirabantur. sic innuebat rex Moabitarum Balac loquens ad maiores natu Madian, & dicẽs, sic delebit populus iste omnes qui in nostris finibus commorantur, sicut solet bos herbas vsque ad radices carpere, s. nihil relinquendo.

Iudęi oẽs occidebãt & nullum viuere permittebant sub aliqua cõditione pacis, seu tributi, & quare.

Duobus regibus Amorrhæorum. Non solũ erant Amorrhęi ante transitum Iordanis, sed etiam erant alij reges Amorrhęorum vltra Iordanem post transitum, quia quãquam totus populus Amorrhęus simul habitaret nullo alio populo interposito, tamen Iordanis mediabat per terram Amorrhęorum. Quod autem H alij reges Amorrhæorum essent post transitum Iordanis, patet infra 5. c. cum dr̃, postquam audierunt ergo omnes reges Amorrhęorum qui habitabant trãs Iordanem ad Occidentalem plagam, & cuncti reges Chanaan, &c. *Sehon, & Og quos interfecistis.* Sehon erat rex Esebon, & habitabat in principio introitus Israelitarum, apud confinia frontis Orientalis terrę Moabitarum, & Ammonitarum, vt colligitur Num. 21. iuncto. 2. c. Deut. & contra hunc primo pugnauerunt Israelitę, & deleuerunt eum cum populo suo, vt patet Deut. 2. ca. Og erat secundus rex Amorrhęorum, & iste erat de genere gigantum, vt patet Deut. 3. cum dicitur, solus quippe Og restiterat de genere gigãtum, I monstratur lectus eius ferreus in Rabath filiorũ Ammon nouem cubitos habẽs longitudinis, & quatuor cubitos latitudinis, cõtra istum pugnatum fuit secundo loco, & deletus est ipse cum toto populo suo, iste verò vocabatur rex Basan, quia terra Basan erat principalis in toto regno suo, & fuerat olim terra gigantũ.

Et hæc audientes pertimuimus. Loquitur hic Raab de toto genere Chananęorum, quia auditis his omnes timore cõcussi sunt. Et fuit iste timor rationabilis, quia cum viderent Deum operatum fuisse miracula in diuisione maris rubri pro Iudæis, ita verisimiliter operari posset, & faceret in pugna contra hostes. Item sicut pręualuerunt vnico impetu cõtra reges duos Amorrhęorum, s. Og, & Sehõ, quemlibet eorum vnico delentes bello, ita & contra alias gentes pręualerẽt. Nec tamen timor qui irruerat in Chananæos, erat solum K conceptus modo humano pro his quę audierant de Iudęis, sed etiam Deus incussit eis quẽdam specialem timorem in pęnam, & iste diuinus affligebat, atq; tollebat animositatem, & robur, quàm quicunque timor humano more conceptus, sicut supra declaratum est. Et non dr̃ hic, ꝙ timuimus, sed ꝙ pertimuimus: nam timere est simpliciter timere, siue paruũ, siue multũ. pertimescere, vel ptimere est valde timere, vel totaliter timere, quia ista præpositio per, coniuncta p compositionem augmentat, vt ait Ebrardus. & sic acciderat Chananęis, quia non solum timebant, sed erat in eis timor validus, ita vt consternarentur mente penitus

tus deficientes. *Et elanguit cor nostrum*. Dicitur cor elanguescere quando prę magnitudine mali futuri deficiunt vires, ita ꝙ resistere non audeamus. In quo sciendum est, ꝙ timor est passio circa malum, & ponitur sub ira, est autem ad futurum malum, vnde diffinitur, ꝙ timor est expectatio mali futuri. Quando autē malum futurum paruum æstimatur, per timorem cauti efficimur, sed non deficimus. Cum vero res terribilis nobis magna atque intoleranda vr̄, desperantes posse euadere, vel resistere, viribus deficimus, mente totaliter consternata, & ista vocatur desperatio. In primo modo non elanguescunt vires animi, sed acuuntur ad resistendum, cum vero increuerit magnitudo mali, hebetantur vires animi, sed non deficiunt prorsus, cum vero ad valde magnam quantitatem peruenerit terribile, desperatio facit vires animi elāguescere, & hoc est, quod dicitur elanguisse cor Chananæorum propter timorem validum. *Nec remansit in nobis spiritus ad introitum vestrum*. idest non mansit aliquod robur animi ad resistendum vobis. nam nec voluntatem resistendi habebamus, & hoc notat magnum timorem. Interdum quippe nos corpore debiles efficimur, ita ꝙ non maneant vires in corpore ad pugnandum, tamen adhuc est virtus in animo nostro ad volendum resistere, magnus tamen timor vtrunque tollit. nam enervat vires corporis, & animi, cuius causa est, quia omnes vires sūt in nobis propter discursum spirituum per venas pulsatiles, & per corpus totum, & cum cessat, vel debilitatur aliqualiter ista multiplicatio spirituū, quæ a corde fit, lassamur. & ista est causa quare homines qui per aliquātum tempus sine quiete media laborauerint, lassantur. quia per frequentē motū spiritus multi defecerunt, & euaporarūt: cū vero sumpserimus aliquantam requiem, resumimus vires, cuius est causa, quia dum quiescimus, non euaporant spiritus, sicut in labore. Ideo tunc collectis spiritibus efficimur potentes ad labores, donec iterum euanuerint per calorem laboris. In timentibus autem valde, hoc euenit, ꝙ propter timorem recurrūt spiritus ad cor, & cętera membra deserta ab illis vires nullas habent; cum propter spiritus vires sint, necessariū est igitur, vt tunc membra viribus destituta corruant, sicut in somnis est, tunc enim nullę vires in membris sunt, sed totus spiritus vires suas emittit ad loca digestionis ad celebrandas operationes virium naturaliū, operationes autem virium animalium, vel motiuarū tunc nihil sunt. In Hebręo habetur. *Nec remansit spiritus in viro ad introitum vestrum*. Eadem sententia est.

[Margin: Timor qd est. — Magnus timor quę faciat. — Quare homines qui sine quiete media laborant lassantur.]

Quid dicat Rabbi Salomon de Raab, quia multa absurda, & impudica. Et an illa potuerit cognoscere naturaliter quæ hic dicit, cum de Deo cognitionem naturaliter habere possimus. Et de omnipotentia Dei secundum Christianos negata a gentilibus probatur. Quæst. XLIX.

SED Rab. Salom. dicit, ꝙ Raab erat meretrix, & incepit meretricari anno quo Israelitę exierant de Aegypto, & tunc ipsa erat annorum decē, & fornicata est vsque ad annum quo trāsierūt Iordanem, ita ꝙ esset iam 50. annorum, & durasset in fornicatione per annos. 40. nunc vero venientibus Iudæis apud terram Chanaā nullus poterat eam cognoscere. Et de hoc ipsa conquerītur dicens, ꝙ non remāsit in viro spiritus, idest in nullo viro remansit spiritus inflans genitalia. nam sm medicos vnum de necessarijs ad coitum est spiritus, & in hoc cognouit Raab, ꝙ Israelitæ accepturi essent terrā. Sed ista absurda sunt, & impudica, nec oportet ꝑ illa argui, nec saltem ore contingi. *Ad introitum vestrum*. Idest quādo vos ingressi estis in terram istam venientes prope terminos Iordanis. *Dominus enim Deus vester ipse est Deus*. Hic ponit Raab fundamentum omnium istorum, s. quomodo Raab posset scire, ꝙ Deus daturus esset terram Chanaan in manus Iudæorum, s. ꝙ Deus Iudæorum erat verus Deus, & dij aliarum gentium non erant dij, nec poterant eripere cultores suos de manu Iudęorum. Deus autem Israelitarum, quia erat verus Deus, poterat tradere omnes gentes in manus cultorum suorū Iudæorum, in hoc patet, ꝙ Raab fuit a Deo illuminata: nam ipsa non poterat cognoscere Deum Iudæorū esse verum Deum, nisi Deus ipsam ad hoc illuminaret. Et si dicas, ꝙ cognitio Dei naturaliter inest. ergo poterat cognosci a Raab. Respondendū est, ꝙ cognoscere hoc, ꝙ aliquis Deus sit, inest naturaliter, & sic

B Raab cognoscebat aliquem Deum esse, & nulla gens in hoc dubitabat, sed non sequitur ex hoc, ꝙ crederet Deum Hebræorum esse verum Deum. Et si obijcias, ꝙ non solum de Deo naturaliter cognoscitur, ꝙ sit, sed ꝙ vnus sit, & ꝙ ęternus, & similia attributa, sicut ait Apostolus ad Ro. 1. s. inuisibilia Dei per ea quę facta sunt, a creatura mundi intellecta conspiciuntur, sempiterna quoq; eius deitas, ergo poterat hoc Raab cognoscere. Ad hoc respondendum est multipliciter primo, ꝙ dato, ꝙ omnia ista cognoscerentur naturaliter de Deo, tamen non cognouit ea Raab naturaliter. nam simplices mulieres non cognoscunt de Deo omnia, quæ de eo naturaliter cognoscibilia sunt. Hoc quippe satis est pro ipsis viris magni ingenij occupatis circa speculatiuam negociationem, cum ergo Raab ista

C cognouerit, quamquam naturaliter cognosci posset, tamen non est arbitrij probabilis eam naturaliter cognouisse, cum fœminæ nunquam circa speculabilia insudent. Aliter responderi potest: ꝙ quamquam naturaliter cognosci posset Deum esse per ordinē causarum, & quamquam cognosci posset esse vnicum perueniendo vsque ad primam causam sm, ꝙ Aristo. in 12. Meta. declarat statuēs esse vnam primam causam, quam nos Deum vocamus, de qua multas proprietates probat, quas nos Deo soli attribuimus, & quamquam de Deo probetur, & cognoscatur naturaliter ęternitas, vt dicit Apostolus ad Ro. 1. qm, & Aristoteles statuit ęternitatē primi motoris naturaliter in 8. Phy.

D Tamen omnipotentiam Dei nullus adhuc Philosophorum concessit aut protulit. concessit quippe Aristo. infinitatem primę causę in duratione, sed in essētia aut potentia non concessit. Et quidem rationabiliter quantum ad intentionem suam. nam si concederet omnipotentiam Dei, non dimitteret aliquam propositionem necessariam in naturalibus, quæ sunt in motu, cum tamen ipse omnes asserat necessarias, asserit necessario solem cras oriturum, & similes propositiones, quarum veritas dependet ex motu, & has dicit ineuitabiles, quia existimat nullam causam esse in tota rerum vniuersitate potentem impedire hūc euentum. Si tn̄ concedat omnipotentiam primę causę nullam harum propositionum quæ in motu sunt, siue ad naturam, siue ad astronomicam considerationem ꝑtineant, diceret esse necessariam, & consequenter tollet

[Margin: Nota Philosophe hoc esse contra cōmunē opinionē omniū recte sentientiū i via Aris.]

E necessitatem simpliciter sine qua non existimat esse scientiam. Nam tunc scire aliquid opinamur simpliciter, & non sophistico modo, quod est sm accidens, cum causam cognoscimus ꝑ quam res est, & qm illius causa est, & quia non est contingens aliter se habere, vt patet in 1. Poste. & tamen Philosophi volebāt hr̄i scientiam, ideo excluserūt omnia illa per quę tollebatur scientia. Hoc autem est per omnipotentiam primę causę, ideo negauerunt aliquam causam esse in rebus omnipotentē, & hoc dicit impijssimus Cōmentator, ꝙ Nazareni, idest Christiani sunt indispositi ad scire, quia concedunt miracula, & omnipotentiam

tiam Dei, & hoc modo tollunt necessitatem rerum. Et tamen nos pp hoc non tollimus scientiam, nec propositionum necessitatem, non tñ vocamus propositiones necessarias eas, quarum euentus non põt vllatenus distorqueri, sed illas quę sm naturam, & ordinem causarum suarum, determinate se habent ad vnum euentum, semper relicta libertate omnipotentis causę, & quamquam postea signatum per talem propositionem impediatur, nõ minus vocatur necessaria, sicut solem cras oriturum, dicimus necessariam propositionem, & veritatem, tñ Deus potest distorquere, & aliquando distorquet, sicut perturbauit motum cęli stante sole ĩ Gabaon, vt patet infra x.c. & cũ reuersus est sol lineis decem in horologio Acham, vt patet 4. Reg. 20. & Isai. 38. ca. Et tñ non vocamus minus necessariam illam propositionem quæ aliqñ impeditur ne sit vera, quam illam propositionem cuius veritas nunquam impeditur, cum ex natura sua ęqualiter determinata sit ad talem, vel talem modum res, qñ impeditur, in suo actu, & qñ non impeditur. Ecce igitur qualiter antiqui Philosophi non concesserunt infinitatem potentię in aliqua causa, quamquam fuerunt valde speculantes. Non potuisset ergo Raab hoc naturaliter cognoscere, sed ipsa dixit hic de Dei omnipotentia, cum ait, dominus enim Deus vester ipse est Deus in cęlo sursum, & in terra deorsum, & sic concessit, & asseruit eum omnipotentem. in omnibus ergo necesse est, q hoc supernaturaliter, i. Deo reuelante cognouerit. Aliter responderi poterat ad hoc, i. q dato, q naturaliter posset cognosci Deum esse omnipotentem (q nequaquam est) & omnia alia attributa, tñ adhuc nõ inferretur Raab cognoscere potuisse ista naturaliter. nam quamquam cognoscatur Deum esse vnicum, & omnipotentem, tñ non cognoscitur, an sit iste quem colunt Iudæi, vel aliæ gẽtes, sed cognitio huius ad alterum modum pertinet. Sed Raab non solum cognouit hic, Deum esse verum, & omnipotentem, sed etiam hunc esse Deum quem colebant Iudei, ergo cognouit aliquid, quod non poterat cognosci naturaliter; fuit igitur supernaturalis ista cognitio, i. q Deus reuelauit hoc Raab illustrando mentẽ eius.

Dominus enim Deus vester. Scilicet, Deus quem vos colitis. *Ipse est Deus in cęlo sursum, & in terra deorsum.* Idest ipse habet potestatẽ in cęlo quod est supra nos; & in terra quę est infra nos, & nomine horum duorum intelligit omnia quę sunt, i. terram, & aquam nomine terræ, & aerem, & ignem, atque cęlestia corpora nomine cęli. Et non est sensus, q Deus sit in cęlo, & in terra, accipiendo proprie esse. nam esse non habet relationem ad aliquem locum, vel tempus, nec homo est magis homo in cęlo quam in terra, q̃q̃ morarẽ in terra, & nõ alibi, & ita de Deo. Etiã q̃tũ ad hunc sensum nõ est magis Deus Hebręorũ Deus in cęlo, & in terra, q̃ dij aliarũ gẽtiũ q solũ sunt idola. Sed accipitur esse Deũ in cęlo, & terra, i. hr̃e potestatem in cęlo, & in terra, & in hoc faciebat Raab Deũ Hebręorũ differre a dijs quos colebant Chananęi, & nõ concessit eis oĩpotẽtiã, & est sensus, q Deus vester hñs potẽtẽ ĩ cęlo, & terra põt vobis tradere totã terrã hãc. & ego noui, q tradet, iõ volo, q misereamini mihi, cũ ipse tradiderit terrã hãc in manus vestras. *Nunc ergo iurate mihi per Deum.* Vult Raab firmitatẽ de exploratoribus, i. q misereãtur eius. sicut ipsa eorũ miserta est, & qa firmitas maior hẽret cõtestãdo p Deũ, q̃ simplr̃ pmittẽdo, petiuit Raab ab exploratoribus, q iurarẽt, & hoc p Deũ suũ.

Christiani quomodo accipiunt iuramenta a Iudæis, & ab alijs infidelibus, & è contra. Quæst. L.

Iste est modus apud omnes gentes, q qñ sunt gẽtes disparis ritus, & abinuicem assumũt iuramentum, non assumit vna gens ab altera per Deum quem colit ipsa gens, iuramentum, sed per Deum quem colit ipsa gens quę iurat, & sic Christiani a Iudæis poscũt iuramentum non secundum, q Christiani iurant super crucem, vel euangelia, sed super thorath iuxta cęremonias ipsorum Hebręorum. Et a Sarracenis similiter petunt iuramentum secundum ritus ipsorũ Sarracenorum. Ita quoque cum Iudęi petunt sacramentum dari a Christianis, petunt super euangelium, vel crucem, & sic se habet quęlibet gens ad alteram, & hoc fit, quia si Christiani peterent a Iudæis iuramentum super crucem, vel euangelia, vel in nomine Christi, non dicerent veritatem, quia existimant ista nihil esse, ita Raab petit iuramentum ab exploratoribus super Deum suũ, quia si peteret, vt iurarent super Deos Chananęorum, ipsi non iurarent, immo nec nominare vellent, quia prohibitum eis erat, vt patet Exod. 23. c. s. per nomen Deorum externorũ non iurabitis, nec audientur ex ore vestro, vel si aliqñ vellent iurare exploratores per nomina Chananæorum Deorum, nihil se fecisse, vel obligatos esse existimarent, quia dij illi nihil erant. conuenit ergo assumi iuramentum ab exploratoribus in Deo suo. Item fecit hoc Raab, quia ipsa iam a Deo vero illustrata credebat Deũ Hebręorum esse Deum verum, Deus autem aliarum gentiũ nihil esse, ideo nollet, q iurarent per Deos aliarũ gentium. An liceat Christiano petere iuramẽtum ab Hebręo, vel Sarraceno secũdum ritus, & an peccet Hebręus iurando super thorath, vel talmud, & euangelium: Et an peccet Agarenus iurando super Alcoranum, vel super ensem Maometicum, & de multis particularibus quæstionibus circa hoc dictum fuit late Exo. 23. cap. *Vt quemadmodum ego feci vobiscum misericordiam.* Quia liberauerat eos a morte ex sola pietate, nã cum esset de gente hostili deberet magis prodere illos, & morti tradere, nec sm Deũ obligata erat ad nõ detegendum eos, vel liberandum a morte, vt declaratum fuit in præcedentibus, & cum quis alicui non merito benefacit misericordia est, iuxta communem vocem, q̃quam differret, quia qui alteri bonum facit, aut agit ex obligatione, & tunc iuste agit, quia iustitia est qua vnicuique distribuimus quæ sua sunt. Si autem bonum agimus alicui nondum merito, aut est in liberatione a malis, aut in conferẽdo bonum, si autem est in liberando a malo, vocatur misericordia, i. qñ aliquis est positus in amaritudine, & miseria, & alius eũ inde eripit, vnde misericordia a miseris dr̃. Si autem alicui benefaciamus qui in miseria non est, misericordia non est. quamquam nos abutentes vocibus eã misericordiam appellamus. Cum ergo aliquis proficit aliqui conferẽdo bonum, aut est bonum in collatione aliquorum bonorum, aut in remissione pęnarum. Si vero sit bonum in collatione aliquorum desiderabilium dr̃ esse liberalitas, vel magnificentia. Liberalitas quidem quantum ad ea q̃ mediocria sunt, magnificẽtia aũt quantum ad maxima, & insolita. si autem sit in remissione pęnarum vocatur clementia, vt cum aliqs nobis offensus fuit, & possemus eum punire, sed parcimus. Recte aũt vocatur hic misericordia quam exercuit hic Raab ad exploratores, ipsi equidẽ in miseria positi erant. nam eos Iericho[n]tini caperent, nisi Raab custodisset eorum miserta. *Ita & vos faciatis cum domo patris mei.* Vocatur domus patris Raab tota cognatio Raab, i. pater, & mater, & fratres, & sorores, & cæteri cognati, qui tunc superstites aderant: vel vocatur domus patris quantum ad omnes illos qui descendunt a patre suo, & iste est conueniens modus accipiendi domum patris sui. nam non est aliquid continẽs rationis, quod tota cognatio alicuius dicat domus patris eius, cum non pertineant omnes ad domum patris eius,

sed

Non ex eo quod nos Christiani ponimus primã causam esse infinitam vigore tollimus propositiones necessarias.

In benefaciendo diuersimode nos hẽmus.

sed illa, quæ dicuntur esse domus alicuius ad eum pertinent. & hoc signatur infra cum dicitur. Detisque mihi signum, vt eruatis patrem meum & matrem, fratres & sorores meas, & omnia quæ eorum sunt. Ecce hic cum explicaret domum patris sui, solum tetigit matrem, & omnes descendentes a patre & matre. cæteri vero cognati, qui transuersaliter se habent ad patrem, vocari non possunt domus patris.

Domus accipitur in sacra Scriptura quadrupliciter.
Quæst. LI.

CONSIDERANDVM, quod domus accipitur multipliciter in sacra Scriptura. Primo modo accipitur domus pro quadam maxima congregatione, quæ est congregatio omniū tribuum, & isto modo dicitur domus Iacob pro tota congregatione Israelitarum, & eadē vocatur domus Israel, cum dicitur. In exitu Israel de Aegypto, domus Iacob de populo Barbaro. Et aliquando ista vocat domus Israel, vt patet Psalmo eodem 113. cum dicitur. Benedixit domui Israel. Alio modo accipitur domus pro tota congregatione vnius tribus, & hoc modo dicitur eodem Psalmo. Benedixit domui Israel, benedixit domui Aaron. Alio modo accipitur domus pro quadam congregatione plurium personarum sub eadem familia, & continet in se plures œconomias. & sic accipitur Iudic.6. cum dicitur. ecce familia mea infima est in Manasse, & ego minimus in domo patris mei. Ecce dixit ibi se esse Gedeon in domo patris sui, sed non potest accipi domus pro congregatione viri, & vxoris ad communicationem œconomicam: nam hoc modo Gedeon non pertinebat ad domum patris sui, quia ipse per se habebat vnam œconomiam, & satis magnam, habens filios & vxores, atque cōcubinas & seruos. nam septuaginta filios masculos habuit de coniugibus, & vnum de concubina, vt patet Iud.9.c. ergo accipitur ibi domus pro congregatione omniū descendentium ab eodem patre viuente.i. filiorum & filiarum, quamquam diuersas habeant œconomias. & hoc modo accipitur hic domus patris Raab. nam non potest accipi domus stricte pro cōmunicatione œconomica, quia hoc modo Raab non pertinebat ad domum patris sui, quia ipsa habebat domū per se distinctā. quod pater, quia si ipsa maneret in familia patris sui, non diceret scriptura, quod venerunt exploratores in domum mulieris meretricis nomine Raab, sed vocaretur domus a patre eius, qui esset paterfamilias. Item si ipsa mansisset in domo paterna, non potuisset facere libere ea quæ faciebat, exploratores occultando. nā hæc ad habentem libertatem agendi pertinebāt. Erat ergo Raab habēs domum per se sine domo paterna. Dicebatur tamen ad domum paternam pertinere, secundum quod omnes descendentes a patre superstite, dicuntur pertinere ad domum eius. Alio modo accipitur domus stricte, pro communicatione viri, & vxoris cum boue aratore, iuxta doctrinam Hesiodi, quam approbat Arist.1. Polit.c.1. Vel dicitur domus communicatio œconomica viri & vxoris, domini & serui, patris, & filiorum, vt ait Arist.1. Polit.c.2. Et quamquam ponantur sex termini communicationis œconomicæ, tamen ad quatuor personas reducuntur. Nam qui pater est, ipse est dominus & vir, sed non ad idem relatus, sed ad vxorem est vir, ad filios est pater, ad seruos est dominus. Dicit hic Ra. Dauid Canhi, quod non rogauit hic Raab, quod exploratores facerent cum ea misericordiam, quia ad eam non erat misericordia, sed iustitia. nam tenebantur eam a morte eripere si possent, cum ipsa a morte eos liberasset, sed rogabat pro domo patris sui, idest pro alijs. ad illos quidem erat mi-

Quare Raab non rogauit, vt facerēt misericordiā cum ea.

A sericordia, quia nihil meruerant, sed propter meritū Raab saluari deberent a morte: & inducit hoc etiam ex verbis exploratorum, qui dixerunt. faciemus in te veritatem, & misericordiam. dicuntur facere cum ipsa veritatem quātum ad ipsam, quia iam ipsa meruerat. dicuntur facere misericordiam cum reliqua domo patris eius, quę nihil meruerat. Sed dicendum est, quod Raab per domum patris sui non solum intellexit alios qui erant de eadem domo, sed ēt seipsām, sicut Ionathas filius Gedeonis, dixit ad viros Sichem, quod male fecerant Gedeoni, & domui eius, & per domū Gedeonis, qui erat pater eius, intellexit Ionathas etiā seipsum. s. quòd male se habuissent ad eum viri Sichem. Et cum dixit, quod ad Raab non erat misericordia.
B Respondendum est, quòd formaliter non erat misericordia, eo quòd erat aliquid debitum: tamen materialiter erat misericordia, scilicet, quod Israelitę occiderēt omnes Ierichontinos & non Raab. Et cum dicunt quod exploratores dixerūt, se ei facturos misericordiam & veritatem. Misericordiam quidem quantum ad domum patris eius, veritatem aūt quantum ad eam. Dicendum est, quod quantum ad ipsam erat vtrunque in hoc quod non occiderent eam, sed hoc vocaretur veritas, inquantum erat aliquid promissum, & iuramento firmatū. vocaretur misericordia, inquātum videbatur ei impendi aliquid homi existenti in miseria, quod cæteri Ierichontini perirent gladio, & ipsa euaderet.

Detis mihi signum verum. Intelligebat Raab, quòd Iudæi venturi essent ad delendum vrbem Iericho, ideo
C volebat pro tunc habere aliquod signum, per quod euaderet, & ad hoc dixit, detis mihi aliquod signum verum.i. detis mihi signum, in quo non fallamini, scilicet, quod vos non obliuiscamini, nec possitis errare.

Vt saluetis patrem meum & matrem, & fratres & sorores. Orauerat Raab pro domo patris sui. & ponuntur hic qui sunt qui comprehenduntur nomine patris, & dicit, quod domus patris dicit patrem, & matrem, fratres & sorores, & descendentes ab istis, si qui sunt: pro omnibus his orauit Raab, quia habebat totam istam cognationem, & petebat saluationem horum.i. liberationē a morte. *Et omnia quæ eorum sunt.* Hoc potest referri ad possessa, vel ad natos, quia nominauerat fratres & sorores. forte isti habebant filios, aut filias, & pro his etiā
D orabat. hi autem dicebantur esse eorum, quia pertinebant ad eos: vel pertinet ad res possessas. s. quod non caperent iure bellico ea, quę pertinebant ad eos.

Et eruatis animas nostras de morte. Expolitio est eiusdem sententiæ, scilicet, quod Israelitæ eruerent Raab, & totam domum patris eius, vt non caderent gladio inter ruinas Iericho.

Qui responderunt. Exploratores viderunt quod Raab iuste petebat, ideo concesserunt petitionem eius.

An exploratores poterant promittere Raab, quòd liberarent eam a morte, cum non liceret respectu alicuius Chananæi. Quæst. LII.

E SED aliquis arguet, dicens, quod exploratores non potuerunt promittere, quod liberarent eā a morte & cognationem eius. nam Deus vetuerat hoc dicens Nu.33. & Deut.30. quod de Ethęis Heuęis, Chananæis, &c. nullū oino dimitterēt viuere. de alijs autem gentibus poterant accipere in tributarios. Sed de his nulla cōditione pacis dicendum est, quod possent eos dimittere: Ierichontini tamē pertinebant ad hos populos. s. ad Chananęos. ideo non poterant exploratores promittere, quod dimitterent Raab, & cognationē eius, & peccabant in dimittendo, & cęteri Israelitæ nō debuissent complere, quamquam exploratores promitterent.

Respondendum est, ꝙ de his populis nullos poterant Israelitæ dimittere viuentes, alioquin peccarent cum Deus vetuisset. Hoc verum est si ad placitum dimitterent: hic tamen suberat causa valde rationabilis quare fieri deberet, sed quia Raab liberauerat a morte exploratores Israelitarum, tenebantur ei ad liberandum eam, nec erat contra intentionem legis Dei, ꝙ ista fierent, potissime cum ista diuino instinctu acta sint. *Anima nostra sit pro vobis in mortem.* Ista est ꝓmissio ac iuramentum exploratorum, & non ponitur hic forma iuramenti, vel verba exprimentia iuramentũ, quamquam Raab petierit iuramentum ab eis, vt pater supra cum dicitur. nunc ergo iurate mihi per dominum.

Forte potest dici, ꝙ quamquam petierit Raab iuramentũ, ipsi tamen responderunt verba hęc. & Raab non curauit postea petere maiorem firmitudinem.

Vel potest dici, quòd quamquam expresserint exploratores verba iuramenti, tamen scriptura subticuit illa, & expressit verba hæc.

Vel potest dici, ꝙ ista verba quæ protulerunt Israelitarum exploratores, habebantur tanquam iuramentum, quod petijt Raab, & dixerunt exploratores ad Raab. anima nostra sit pro vobis, idest anima nostra pereat, si anima vestra perierit. ponitur hic anima pro ipso homine: non potest accipi pro anima, quæ est spiritus: nam spiritus non moritur. non potest etiam accipi pro vita, quia vita perit per mortem: tamen non dicitur mori. solum enim moritur, quod animatum est, & hoc est ipsum animal: ideo dicebant exploratores, anima nostra, idest nos ambo sumus in mortẽ, idest moriamur pro vobis, scilicet pro te, & pro tota domo patris tui, quasi dicat rogamus Deum, quòd si aliquis de vobis mortuus fuerit gladio, nos pro illo pereamus.

Anima quo capitur hic.

Si tamen non prodideris nos. Adijciunt conditionẽ exploratores, si ipsa Raab non proderet eos: prodere est declarare hostibus de statu eorum. dicunt hoc exploratores, quia non perfecte adhuc cõfidebant de Raab. Si enim de ipsa confisi forent, non expressissent hanc conditionem.

Poterat autem Raab prodere exploratores tunc, dum adhuc manerent apud eam, quia poterat vocare Ierichontinos, vt eos tenerent. & dato, ꝙ tunc vellent discedere exploratores, posset hoc reuelare Ierichontinis, & persequerentur eos cito, atq; cõprehenderẽt. Item poterat alio modo prodere, scilicet, quòd diceret ad se venisse exploratores etiam postquam recederent exploratores, & hoc tenet Ra. Dauid Canhi.

Sed iste modus non conuenit, quia nihil videbatur proficere Ierichontinis, ꝙ tunc diceret Raab venisse exploratores, cum non possent eos comprehendere. Et si dicas, vt ait Rab. Dauid Canhi, quod proficeret ad hoc, quòd Chananæi munirentur armis, & gentibus multis.

Respondendum est nõ conuenire. nam nihil propter hoc magis agerent de bellicis parationibus, quã aliter facturi essent. nam iam sciebant Ierichõtini venisse viros exploratores in vrbem Iericho, cũ ipsi fuissent ad regem dicentes, ingressi sunt huc viri per noctem de filiis Israel, vt explorarent terram. ergo si propter exploratores parari deberent, pararentur nihil etiam dicente Raab, quia hoc iam cognoscebant.

Item nihil magis cognoscere possent Ierichontini post recessum Israelitarum exploratorum a Raab, q̃ cognouerant ipsis præsentibus. quod patet, quia ipsa confessa fuit, quòd in domum suam intrauerant, sed ea nesciente quo irent, recesserunt, vt patet supra. Si ergo postea confiteretur eos fuisse in domo sua, non poterant aliquid amplius coufiteri.

F Item non nocebat aliquo modo talis confessio, & proditio exploratoribus, quia ipsi tunc essent reuersi in castra Israelitarum, ergo non erat rationabile, quòd tunc proderet eos, etiam si haberet oculum ad malũ, & vellet eos prodere, nec exploratores hoc modo intelligerent, quia iste modus nõ erat vllo modo probabilis.

Item quia si Raab proderet exploratores fuisse in domo sua, ipsa traderet se in mortem. nam Ierichontini eam occiderent, quia occultasset exploratores, & ore suo conuinceretur tenuisse eos. non ergo intelligebant hoc exploratores, sed erat sensus, ꝙ non proderet eos Raab tunc quando erant adhuc in domo sua, quia quamquam dimitteret eos per murum, tamen
G poterat post eos mittere Ierichontinos qui caperent illos, & tunc nihil differebat, ꝙ proderet eos in domo sua, vel cum irent itinere suo.

Vel timebant, ꝙ proderet eos, dum adhuc tenebat in domo, scilicet, quòd locuta fuisset nunciis regis de ipsis, & ꝙ ipsi ascenderent ad tenendum eos.

Sed quæret aliquis, quomodo exploratores dicebant Raab, quòd anima eorum esset in mortem pro animabus domus patris Raab, si non proderet eos, quasi dicat, quòd se obligabant ad mortem si quis periret de domo Raab, & hoc si non proderet eos, & si proderet, non obligabant se ad hoc. nam si Raab proderet exploratores occiderẽtur a Ierichontinis, quo-
H modo ergo dicunt, quòd si proderet eos, non maneret obligatio?

Respondendum est, quòd exploratores intelligebant, quòd dato, quòd Raab eos ꝓderet, tamen Deus eos a morte miraculose liberaret, & tunc non manerent astricti iuramento, quod præstiterant Raab: sed venientes in vrbẽ Iericho, delerent eos cum tota domo sua, sicut cæteros Ierichontinoss: quia iam non maneret aliquid ex quo ei tenerentur ad gratiarum actiones.

Cumque tradiderit nobis terram dominus. Credebant certissime exploratores tradẽdam terram illam eis, quia Deus hoc sępe promiserat. Item quia multa mirabilia ab eo viderant, per quæ arguebatur eum posse dare, & velle. Item quia partem terrę iam tradiderat, sci-
I licet terram duorum regum Amorrhęorũ. Item quia videbant conterritos Chananęos, quod erat signum perditionis eorum, & hoc ipsa Raab confitebatur.

Faciemus in te misericordiam, & veritatem. Non loquũtur exploratores nomine suo, quia ipsi modicum facere possent, sed nomine totius populi Israelitici qui eos miserat. Credendum satis erat, ꝙ totus Israel consentiret misericorditer agi cum muliere illa, quę exploratores eorum a morte seruauerat, & hoc etiam credebat Raab. ideo si ipsi procurare hoc vellent, credebant omnes Israelitas consensuros. Dicitur, ꝙ facerent veritatem, & misericordiam. ad eundem actum ista pertinent, scilicet ad hoc, quòd liberarent a morte eam, & domum patris eius. Dicitur tamen obserua-
K ri veritas quantum ad promissionem iuramento firmatam. Iurauerant quippe eam, & domum patris eius seruare a morte. veritatem ergo complebant hoc facientes. dicebantur obseruare misericordiam inquãtum videbatur conferri hoc quod erat misericordia, scilicet liberatio a morte. & dicunt, quòd obseruabant hoc in Raab. tamen non solum intelligitur de Raab, sed etiam de domo patris sui. nam hoc petiit sibi Raab. hoc etiam concesserunt exploratores, vt infra patet. sed dicendo, ꝙ facerent misericordiam, & veritatem ad eam, intelligebant de domo patris eius. sed quia misericordia ad omnes illos fiebat propter Raab solam, dictum fuit de ea duntaxat,

Dimisit

32.q.3.§. cum ergo.

Dimisit ergo eos per funem de fenestra. Domus enim eius hęrebat muro. Dixitque ad eos. Ad montana conscendite ne forte occurrant vobis reuertentes: ibique latitate tribus diebus donec redeant: & sic ibitis per viã vestram. Qui dixerunt ad eam. Innoxij erimus a iuramento hoc, quo adiurasti nos: si ingredientibus nobis terram signum non fuerit funiculus iste coccineus, & ligaueris eũ in fenestra per quam dimisisti nos, & patrem tuum ac matrem, fratresq;, & oẽm cognationem tuam congregaueris in domum tuam, Qui ostium domus tuę egressus fuerit, reus sibi erit: sanguis ipsius erit in caput eius, & nos erimus alieni. Cunctorum autem sanguis qui tecum in domo fuerit redundabit in caput nostrum, si eos aliquis tetigerit. Quod si nos prodere volueris, & sermonem istũ proferre in medium: erimus mundi ab hoc iuramento quo adiurasti nos. Et illa respõdit. Sicut locuti estis, ita fiat. Dimittẽsq; eos vt pergerent, appendit funiculum coccineum in fenestra.

Hic ponitur quartum .§. de exploratorum emissione: & ponitur modus dimissionis eorũ, & recessus. *Dimisit eos per funem.* Idest dependit de muro deorsum per funem: & dimisit eos Raab postquam iurauerunt secundum ꝙ ipsa petierat, & non dicitur dimisit eos idest, dimisit abire sed dimisit, idest dependit per funem. vt sic descenderent nam non poterant exire per portã ciuitatis, quia clausa fuerat immediate, vt exierunt exploratorum persecutores Ierichontini: vt patet supra. coacta fuit ergo eos sic dimittere ne expectarent vsque ad sequentem diem ad apertionem portę: quia tunc viderentur exire, & tenerentur. *Per funem.* s. deponendo eos deorsum per funem.

Opi. Ra. Sal. quòd Raab recipiebat fornicarios per funem. Quaest. LIII.

Dicit Ra. Sa. ꝙ erat Raab meretrix, & recipiebat fornicarios ad se per fenem illũ ascẽdentes per partem muri. & quia cognouerat se per hoc peccasse, voluit ꝑ hoc peccatorũ suorũ remissionẽ hẽre, ita vt eadẽ essent instra merendi indulgentiam, q̃ fuerunt instra ad iniquitates, & scelera. Sed hoc nihil est. nam dato ꝙ Raab meretrix esset, & ꝑ locum illum reciperet ad se fornicarios, tñ non ꝑꝑ hoc dimisit exploratores ꝑ locum illum, sed quia porta ciuitatis clausa erat, sicut supradictum est. Item non est conuenienter dictum, ꝙ Raab reciperet fornicarios per locum illum, quia hoc mõ oportebat vt ipsi essent extra ciuitatem. satis. n. hẽt modicã apparentiam, sed in hoc non oportet multum argui. *De fenestra.* Erat domus Raab apud murum ciuitatis, & forte ædificium domus eius erat super męnia vrbis, & ꝑ aliquam fenestram domus eius super męnia ciuitatis potuit dimittere exploratores. Alio modo dici põt, ꝙ domus sua non eminebat męnibus vrbis, sed vnũ latus domus eius erat ipse murus ciuitatis, & per murũ erat facta aliqua fenestra per quam dimitterentur ex-

A ploratores. sic enim multæ domus sunt in vrbibus apud muros habentes fenestras in muris. *Domus enim eius hærebat muro.* Hic declaratur superius dictum. quoniam aliquis diceret quomodo poterat Raab dimittere exploratores extra vrbem per fenestram. & dicitur hoc fuisse, quia domus eius hærebat muro. i. habebat vnum latus suum murum vrbis. *Dixitque ad eos.* Hic ponitur instructio Raab ad exploratores quomodo deberent in via procedere, & ponitur hoc per recapitulationem necessario. nam Raab non fuit locuta ad exploratores postquam descenderunt de muro vrbis per funem, quia timeret ne aliquis audiret, quod vertebatur in discrimen, tam Raab, quam exploratorum. Etiam quia non esset conueniens locutio, sed locuta B fuit eis hæc antequam descenderent per funem. Scriptura tamen facit recapitulationes, & anticipationes frequenter, vt ordo artificiosior, & conuenientior in enarrando sit. *Ad montana conscendite.* i. ascendite ad loca montuosa. ista erant ad vnam partem vrbis Iericho. via autem, quæ ducebat ad vadum Iordanis erat plana. *Ne forte occurrant vobis reuertentes.* Conueniens admonitio fuit ista, nam si hoc non fecissent, caperentur exploratores a Ierichontinis: non enim poterant attingere in via exploratores Ierichontinos euntes, quia illi ibant veloci motu, cum dixisset eis Raab, persequimini cito, & comprehendetis eos: at illi persecuti sunt eos per viam, quæ ducit ad vadum Iordanis, vt patet supra. in reditu tamen necesse erat, vt obuiarent Ierichontini exploratoribus, cum irent via eadem, & C tenerent eos. expediuit ergo quòd non irent per viã eandem, nec per aliam, quia nesciebant aliam, cũ nunquam stetissent in terra illa. Vel quia non erat alia via quæ duceret ad vada Iordanis. oportuit ergo, quòd manerent diebus aliquot in montibus absconditi. Et dixit ne occurrerent eis Ierichontini reuertẽtes, quia non poterant exploratores inuenire in itinere, donec reuerterentur Ierichontini, & hoc quia isti præcesserant, & velociter mouebantur.

Ibiq; latitate diebus tribus. Quæret aliquis quare Raab dixit, ꝙ laterent, alias manerent in montanis diebus tribus donec redirent Ierichontini qui eos persecuti fuerant, in quo modo scire poterant, quod post tres dies reuerterentur. (Quare Raab dixit exploratoribus, ꝙ manerent tribus dieb[us] in montanis.)

D Rab. Salom. respondet, & quidam alii Iudæi, quòd Deus reuelauit Raab ad salutem exploratorum post tres dies reuersuros esse exploratorum persecutores Ierichontinos. ideo dixit vt tribus diebus laterent.

Aliquis forte dicet, ꝙ non manserunt Ierichontini inquirentes exploratores per tres dies extra vrbẽ Iericho, sed post paululum reuersi sunt.

Ad hoc dicendum est, ꝙ vsque ad tres dies nõ fuerunt reuersi viri illi in vrbem, vt patet infra cum dicitur. illi vero ambulantes peruenerunt ad montana; & manserunt ibi tres dies, donec reuerterentur qui fuerant persecuti eos, quibus in vrbẽ regressis descenderunt exploratores de monte.

Alii vero dicunt, vt Rab. Dauid canhi, quòd non E cognouit istam moram exploratorum Deo reuelante, sed extimatione humana. nam a Iericho, vsque ad transitum Iordanis erat vnius diei iter, & in reditu esset iter alterius diei, & inquirendo morarentur quasi die altera, & sic fierent dies tres. admonuit ergo, vt absconderentur tres dies, quousque redirent Ierichõtini, & sic est factum. Dicit Nicolaus, quod non distat multum Iordanis ab vrbe Iericho in loco transitus vadorum, tamen quia Ierichontini quæsierũt exploratores, non solum in itinere, sed in latibulis circumquaque, morati sunt diebus tribus. ꝙ autem persecutores quęsierint exploratores in latibulis, aliqualiter cõuincitur infra cum dicitur. quærentes enim per

omnem viam non inuenerunt eos. An tamen Iordanis distaret aliquantulum ab vrbe Iericho, non multum apparet ex litera, sed satis videtur dicendum, ꝙ Iordanis distet a Iericho, quasi per diem vnã, & in eundo, & redeundo Ierichontini moratentur, quasi duobus diebus, & reliquo tempore morarentur, inquirendo per vias & latibula.

Iordanis quantũ distat a Iericho.

Quod autem Iordanis aliquantum distet a Iericho, & quasi per iter diei vnius, patet quia Iudæi surrexerunt per noctem in die, quam transierunt Iordanem, vt patet sequenti capit. & postea ambulauerunt tota die, cum dixerit ei Deus infra 4. ꝙ sumerent. 12. lapides de Iordane, & portarent vsque ad locum in quo ipsa die figerent castra. & tamen ipsa die non peruenerunt Iericho, sed vsque ad campum quendam qui vocatur Galgala, vt patet infra 5. c. & locus iste aliquantũ distat a Iericho, ita ꝙ vocatur ager Iericho, vt patet eodem 5. c. ergo quamquam dicamus Iudæos ea die parum itineris transisse, ita ꝙ nõ sit dieta completa, erit tamen quasi dieta. *Donec redeant*. Ierichontini persequentes exploratores. & sic factum est, quia post tres dies redierunt, vt patet infra cum dicitur. illi vero ambulantes peruenerunt vsque ad montana, & manserunt ibi dies tres, donec reuerterentur qui fuerant persecuti. quærentes enim per omnem viam non inuenerant eos. quibus vrbem ingressis descenderunt exploratores de monte. *Et sic ibitis viam vestram*. i. postquam latueritis per dies tres, poteritis ire ad castra Israelitarum securi, quia persecutores iam redierint. Ante autem non licet ambulare, quia reperirent vos in regressu. *Qui dixerunt ad eam*. Ista etiam verba exploratorum ad Raab fuerunt antequam descenderẽt de muro per funem, cum ipsa adiurauit eos; quia postea non erat eis conueniens colloquendi locus. & iõ necessario in omnibus istis verbis est recapitulatio, sicut in superioribus. *Innoxij erimus a iuramento hoc quo adiurasti nos*. i. absoluti erimus a iuramento, quod tibi præstitimus, vel absoluti erimus a pęna quam imprecati sumus super nos iurantes, atque dicentes. anima nostra sit pro nobis in mortem, si tamen non prodideris nos. hoc dicebant exploratores si non manerent in domo Raab omnes pertinentes ad domũ patris eius, quia ipsi non cognoscebant eos. ideo si quãdo discurrerent per vrbem inuenirent aliquos de eis extra domum, occiderent eos per errorem, & tunc dicũt exploratores, quòd non teneantur, quia non est in eis. si tamen aliquis intra portam domus Raab fuerit occisus, sit peccatum super eos.

Etiam dicunt hoc: si nõ poneret signum in domo Raab ad cognoscendum domũ, quia Israelitæ ingredientes non cognoscerent domum Raab, nisi esset insignita, & si esset signum habens, obligabantur iuramento, & maledictione, si periret aliquis in domo Raab. si autem nullum signum esset, erãt innoxii a iuramento.

Duplex litera bibliæ.

Ista litera dupliciter habetur in bibliis, quidam habent cum negatione. s. *Si ingredientibus nobis terram signum non fuerit funiculus iste coccineus*. Et tunc est sensus qui supra positus est. i. ꝙ quamquam Israelitæ occiderent aliquos de eis qui erant in domo Raab, tamẽ nõ inciderent in pęnam iuramenti, nec in periurium: si non esset funiculus in fenestra, tanquam pro signo. Aliç bibliæ habent literam istam, sine negatione. s. *Si ingredientibus nobis terram signum fuerit funiculus iste coccineus*. Et tunc est sensus, innoxij erimus a iuramento si fuerit funiculus pro signo, quasi dicat, si non esset funiculus pro signo, nos possemus facere contra iuramentum nescientes, & sic non essemus innoxii a iuramento saltem materialiter, quia possemus occidere aliquem de existentibus in domo tua. Si tamẽ fue-

F rit pro signo erimus innoxii, quia nullum occidemus in domo tua: & sic non incidemus in pęnam iuramẽti formaliter, vel materialiter. sed prima litera conuenientior est. *Si ingredientibus nobis terram*. i. vrbem Iericho: quia non erat necesse, quòd esset signum illud in fenestra, quãdo Iudæi transirẽt Iordanem, & in omnibus diebus antequam intrarent in vrbem Iericho. *Signum fuerit funiculus iste*. Hebræi dicunt globum filorum, quem nos vulgariter madexa appellamus. s. ꝙ posuerit Raab ad fenestram quendam globum coccineum, vt viderent exploratores. litera tamen nostra non dicit sic, sed funem. vnde quidam dicunt eundẽ fuisse funiculum, qui positus est in signum, & illum quo dimissi sunt exploratores per murum. Raab

G petierat, vt exploratores darent ei signum, vt liberarent patrem suum, & matrem, fratres & sorores, & cuncta quæ illorum erant. ipsi autem dederunt pro signo funiculum, & de cõsensu ipsorum, & Raab positus fuit funiculus dependens.

Coccineus rube⁹, coccus bis tinctus idem sunt.

Funiculus iste coccineus. Vocatur coccineus. i. rubeus valde, quia est de cocco bis tincto. sicut dicebatur de filis pro cortinis, ꝙ essent de cocco bis tincto, vt patet Exod. 26. cap. & de vestibus sacerdotalibus in rationali, & super humerali, ꝙ essent de cocco bis tincto. vt patet Exod. 28. & aliquando ponitur coccinum sine aliqua additione pro re nimis rubea. sic patet Isa. 1. cum dicitur. si fuerint peccata vestra velut coccinum,

Vestis sacerdotalis slege erat de rubeo ad denotãdum sanguinẽ Christi effundẽdum.

H sicut nix dealbabuntur. & si fuerint, sicut vermiculus rubra, velut lana alba erunt. erat igitur funiculus iste coccineus. i. valde rubeus, vel rubricatus.

Aliqui quęrunt quare fuit funiculus iste coccineus & non alterius coloris. Respondet Adamantius, & glo. ordi. ꝙ fuit, quia pannus coccineus sanguinis formam gerebat. sciebat enim, ꝙ nulli esset salus, nisi in sanguine Christi.

Sed dicendum, ꝙ ista sunt mystica, quia secundum veritatem literę Raab nihil tale intelligebat, sed solũ volebat dare exploratoribus signum ad cognoscendum domum suam, & exploratores hoc volebant, & ad hoc sufficiebat funiculus cuiuscunque coloris, de quo concordatum esset inter Raab, & exploratores. Quòd autẽ ille funiculus potius esset coccineus,

I idest rubeus, quam alterius coloris causa potuit esse: quia forte tempore huius pacti initi accidit ibi reperiri illum, & non alium, & ille positus est in signum. Aut forte fuit coccineus, & nõ fuit positus funiculus coloris communis, vt maior distinctio haberi posset, & cognosceretur manifeste, ꝙ ad distinctionem, & signum positus fuisset.

Ex hoc potest colligi causa quare Papa, & Cardinales vtãtur colore coccineo, seu rubeo.

Ad quid ponebatur signum cum domus Raab esset satis nota. Quæst. LIIII.

SED dicet aliquis ad quid ponebatur in signum funiculus, quia satis cognosci poterat domus Raab sine signo, cum esset apud portam vrbis

K & habebat fenestram in muro. Respondendũ est necessarium fuisse signum, quia forte aliæ domus, quæ hęrebant muro, habebant fenestras per murum, vel super męnia, sicut domus Raab. ideo distingui nõ posset, nisi poneretur aliquod signum. *Et ligaueris eum in fenestram, per quam nos dimisisti*. In hoc videtur, ꝙ exploratores dicerent ista verba Raab: postquã dimissi essent per murũ, qa dicebant per quam nos dimisisti. Rñdendum est locutionem istam, & omnes alias fuisse ante dimissionem, q̃q̃ hic postponantur, quia hic fit recapitulatio, & q̃n dicitur dimisisti in pręterito.

Respondendum est, ꝙ dr̃ hoc referẽdo ad tempus quo venirent Israelitę super Iericho, & esset funiculus ad fenestram. nam tunc præterita esset dimissio

explo-

exploratorum, quamquàm nonc quando ista dicebātur non erat facta. Similis modus loquendi habetur Leui.26.c.vbi dicitur, ꝙ postquam Deus affligeret, ducendo in captiuitates, recordaretur fęderis sui pristini, quod pepigerat cum eis. Et tamen fędus de quo ibi Deus loquitur referēdo ad ipsum tempus in quo ista loquebatur, erat valde nouum, quia fuerat iussum in monte Synai, vt patet Exo. 19. & in eodem mōte vocauit Deus fędus ipsum pristinum, vt patet Leuiti. 26. non tamen dicitur fędus pristinum respectu temporis, in quo ista Deus proferebat, sed respectu temporis in quo essent in captiuitatibus, & Deus recordaretur fęderis sui, vt magis eodem c. declaratum est. Dixerūt exploratores, ꝙ in eadem fenestra, per quam dimissi fuerant, ligaretur coccineus funiculus. Ex quo apparet, ꝙ funiculus pendebat ad partem exteriorem vrbis per murum, per partem, per quam ipsi exploratores descenderant, & Iudæi venientes a parte exteriori vrbis, per viam quæ est ad vadum Iordanis, venturi erant ad portam illam, & locum, in quo pendebat coccineus funiculus. & sic factum est in deletione Iericontinæ vrbis, quia duo viri exploratores ingressi sūt ad vrbem in domum Raab, & eduxerunt eā, & cognatos illius, & omnia quæ eorum erant, vt patet infra 6. Deinde tota vrbs incensa est.

Patrem tuum, atque matrem, & fratres aggregaueris in domum tuam. Duas conditiones posuerunt exploratores. prima erat, quòd poneretur coccineus funiculus pendens. secunda cōditio erat, quòd omnes cognati eius in domo essent. alioquin si aliquis eorum occideretē, non erat imputandum Israelitis. nam si non poneretē funiculus in fenestra pendens in signum, quamquàm omnes cognati eius in domo essent congregati, occiderent eos Israelitæ, quia non cognoscerent domum. Item si deficeret secundum signum, scilicet dato, ꝙ penderet funiculus ad fenestram, tamen non essent in domo Raab congregati omnes cognati, occiderentur ab Israelitis, quia non cognoscerent illos, quamquam cognoscerent domum.

In hoc patet, quod dicebatur supra, scilicet, ꝙ Raab non viuebat in domo patris sui, quasi sub patria potestate, & custodia, sed per se domum habebat, alioquin non congregaret ipsa ad domum suam patrē, & matrem, & fratres, sed ipsa esset in domo patris sui.

Item patet ex hoc, quòd domus patris Raab non accipitur hic pro quadam œconomica communicatione constante ex viro, & vxore, domino & seruo. patre & filio, vt patet in primo Politicorum, cap.2. sed pro quadam congregatione omnium cognatorum, descendentium ex eodem patre superstite, quamquam aliquando largius assumatur in sacra scriptura, hic tamen solum assumitur pro hoc.

Sed dicetur quomodo non fit hic mentio de Raab sororibus, cum ipsa supra dixerit de fratribus suis, & sororibus?

Respondendum est, quòd exploratores intelligebant se astrictos ad seruandum a morte sorores Raab sicut fratres, tamen nō exprimuntur, quia nomine fratrum intelliguntur sorores potissime in lingua vulgari, ideo non oportuit explicite de sororibus dici. Etiā non oportuit nominari sorores specialiter, quia comprehēduntur clausula generali, quæ sequitur, scilicet. *Et omnem cognationem tuam.* Nam sorores ad cognationem pertinent. etiam intelliguntur per cognationem omnes alii descendentes, qui hic non nominantur. s. filii fratrum, & sororum Raab, quia illi ad cognationem pertinebāt, & ad domum patris Raab. hos etiam exploratores a morte custodierunt.

An si Raab haberet consanguineos collateraliter se habentes ad patrem eius, an hi liberarentur hac promissione. Quæst. LV.

SED quæret aliquis si Raab haberet patruos, vel auunculos, materteras, vel amitas, aut alios consanguineos collateraliter se habētes ad patrem suum in secūdo, vel tertio, vel quarto gradu, an illi liberari debebant hac promissione facta ab exploratoribus.

Respondendum est, ꝙ non intelligebantur per hāc promissionem, nisi pater, & mater, & omnes descendentes ab eis. alii autem collaterales eis in 2. vel 3. vel 4. gradibus, non pertinent ad hunc modum. ideo non saluabantur hac promissione.

Item quia solum petiit Raab pro se, & de domo patris sui, manifestum est collaterales patri suo nihil pertinere ad domū eius, sed solum descendentes ab illo. Item quia Raab explicando qui essent qui liberari debebant, dixit. Detis mihi signum verum, vt libereris patrem meum, fratres, & sorores meas. ergo isti soli habebant saluari hac compositione facta inter eam & exploratores. Credendum autem est Raab non habuisse aliquos cognatos in aliqua propinquitate, nisi fratres, & sorores, & parentes. ideo pro his duntaxat intercessisse. Si tamen habuisset alios, & intercessisset, non refutassent petitionem eius exploratores, etiam si ad amplius petijsset.

Si Raab haberet auos, & proauos, an per hanc promissionem saluari deberent. Quæst. LVI.

SED nunc inquirendum est, si Raab haberet auos, & proauos, an per compositionē hanc saluari deberent illi, cum de illis mentio nō fiat. Aliquis respondebit, ꝙ non venirent saluandi hac conuentione, quia non pertinebant ad domū patris pro qua solum rogauerat Raab. sed in cōpositione non veniunt, nisi ea quæ exprimuntur, vel quæ necessario intelliguntur ex expressis.

Item quia in petitionis suæ declaratione, solum posuit patrem & matrem, fratres & sorores.

Respondendum est, quòd etiam si nulla alia fieret expressio, per pactionem factam saluarentur aui, & proaui Raab, & cæteri ascendentes, si qui essent ex vtroque latere, & non solum hi, sed etiam tota cognatio descendentiū ab eis, scilicet patrui, & auunculi Raab, materteræ, & amitæ, & omnes alii attinentes patri, & matri Raab in secundo, & tertio, & quarto gradu, vel in omnibus illis in quibus apud veteres cognatio vocabatur. Fundamentum huius est, quia orauit Raab pro domo patris sui. & vocatur domus patris tota cōgregatio descendentium ab aliquo superiore adhuc superstite. Ideo si viuente Raab aliquis de proauis, aut abauis Raab superuiueret, omnes descendentes ab eo dicerentur pertinere ad domum illius, & quia ille vocatur pater Raab cum sacra Scriptura vocet patrē, auum, & proauum, & vlterius. vt patet extra de verborum significationibus. c. nam & Nabuchodonosor pater tuus. Et iste idem modus obseruatur in legibus humanis. ergo diceretur domus patris Raab tota cognatio omnium descendentium ab illo. & sic auunculi, & patrui, qui sunt collaterales patri Raab, de quibus ante dicebatur, ꝙ non saluant per hanc promissionem, saluabuntur. Causa diuersitatis est, quia in casu præcedenti, non ponebatur habere Raab aliquem superiorem, nisi patrem immediatum, quo dato auunculi, & patrui non pertinebant ad domum paternam, nec saluabantur hac compositione. in hoc autē casu

Sacra scriptura & iuris vocāt patrē auū, & proauū, & vocant domum patris totam congregationem descendētiū ab aliquo superstite.

concedimus ꝙ Raab haberet aliquos superiores præter patrem. s. auum, vel proauum. & tunc auunculi, & patrui, & materteræ atq; amitæ pertinent ad domum patris, & liberandi sunt hac compositione. Cum aūt arguitur ꝙ Raab solum rogauit pro domo patris, ergo aui, & proaui, & alij superiores non intelliguntur, rñdendum est, ꝙ immo econuerso valet consequentia formaliter. s. rogauit Raab pro domo patris sui. ergo orauit pro auis, & proauis, & omnibus ascendentibus. cum illi more sacræ Scripturæ, & legum humanarum vocentur patres, & maiores. vt patet extra de verborum significationibus. ca. nam & Nabuchodonosor. iuncta glo. Ad argumentum dr̄, ꝙ errat in accipiendo istud nomen pater stricte more vulgari. tamē non solum immediati genitores vocantur parentes, vel patres, sed etiam alij superiores. Ad secundum argumentum qñ dicebatur, ꝙ Raab solum expressit patrem & matrē, fratres & sorores. rñderi potest dupliciter. vno modo ꝙ Raab solum expressit istos, quia nō habebat alios cognatos, quos saluari desideraret: & tñ alij etiam comprehendebātur nomine paternæ domus si existerent. Alio modo rñderi potest, quòd Raab non curauit exprimere per singula quamquàm essent alij cognati, quia alij necessario intelligebantur nomine horum, cū ipsa expressisset de domo paterna: per quam etiam intelligebantur aui, & proaui si existerent, & omnes descendentes ab eis. Verisimile tamen est: ꝙ Raab solum habuisset istos cognatos, quos expressit, alioquin etiam de illis expressisset, cū libenter ei concederetur quicquid peteret.

Congregaueris in domum tuam. Scilicet, in domum istam, in qua pendens erit funiculus coccineus. nam dato quòd Raab haberet aliam domum, & poneret ibi cognatos suos non fuissent liberati, sed solum in illa vbi absconditi fuerant exploratores. propter hoc enim positus fuerat funiculus coccineus pendens, vt scirent exploratores ingredi domum illam ad saluandum a morte eos, quos reperirent.

Qui ostium domus egressus fuerit. Hic ponitur alia cōditio ab exploratoribus. s. quòd omnes cognati Raab essent in domo illa, in qua latuerant exploratores, & non prodirent foras. nam si exirent, occiderentur, quia non cognoscerentur ab Israelitis: immo si ipsa Raab discurreret per ciuitatē occideretur, quia quāquàm cognoscerent eam exploratores, reliqui tamē Israelitæ non cognoscebant, & non distinguentes occiderent. *Sanguis ipsius erit in caput eius*. Idest, sanguis effundetur in caput ipsius, quia morietur. Dicitur sanguis alicuius super eum, cum propter culpam suam moritur: sic esset de illis, qui egrederentur limen domus Raab, quia ob culpam suam perirent.

Et nos erimus alieni. Idest, nos erimus alieni a crimine, quia nihil nos culpabimur de morte eius. *Cunctorum autem sanguis, qui tecum fuerint in domo*. Si autem essent aliqui in domo cum Raab, & occiderentur nō exeuntes portam, culpa erat exploratorum, quia omnes conditiones ibi obseruabantur. scilicet, quòd esset pendens funiculus coccineus ad fenestram, & ꝙ omnes cognati Raab congregati essent cum ea in domo pendentis funiculi. *Redundabit in caput nostrum*. Idest, si aliquis occubuerit gladio de manentibus tecum, nos pro ipso mori obligamur, & confitemur culpam mortis eius super nos fuisse. *Si eos aliquis tetigerit*. Scilicet, ad lædendum, & non solum exploratores obligabantur pro seipsis, sed etiam nomine omnium Israelitarum, quia ibi gerebāt personam totius populi, & credebant, quòd cum Raab adiuuisset eos, ita adiuuabat totum populum, & omnis multitudo haberet gratam quamcunque initam pactionem in fauorem eius, & sic factum est, quia Israeli-

F tæ plene obseruauerunt cuncta, quæ pepigerant exploratores cum Raab. *Quod si nos perdere volueris*. Nondum erant securi exploratores de Raab, quia adhuc cum manebant cum ipsa, poterant capi a Ierichontinis ipsa prodente. vel post eorum recessum poterat mittere Ierichontinos ad loca ad quæ missi fuerant exploratores, & tenerentur ab eis. quocunq; ergo modo Raab proderet exploratores, non tenebantur iuramento præstito. De modo proditionis huius supra declaratum est magis, & dicitur. *Si nos prodere volueris*. Idest, si nos prodideris, quia dato, quòd Raab aliquando deliberaret prodere exploratores, & tamē postea ob aliquam causam impediretur proditio: non erant absoluti exploratores a præsti-
G to iuramento, quia voluntas sola in his pœnam non habet. Item non poterat peruenire ad notitiam exploratorū an Raab eos prodere voluisset, nisi actualiter prodidisset. Ipsi tamen adiecerunt hanc conditionem tanquam aliquid, de quo eis constare posset, & soluerentur per hoc a iuramento. Ponitur ergo prodere volueris, idest, prodideris.

Et sermonem istum proferre in medium. Idest, si publicaueris. Proferre in medium sermonem aliquem est publicare illum, scilicet in medio aliorum proferre. & si Raab hoc publicaret, exploratores non manerent obligati præstito iuramento.

Erimus mundi ab hoc iuramento, quo adiurasti nos. Idest,
H erimus absoluti, scilicet, quòd nihil tanget nos de pœna quamquàm contrafaciamus: nec quidquam periurij incidemus: & dicuntur fore mundi, tāquam aliquid contagionis ex iuramento accidere posset, & verum est, quòd fractio iuramenti est peccatum, & frangentes culpam incurrunt, quæ vere commaculat. Si tamen Raab proderet exploratores, quāquàm contra iuramentum agerent, essent mundi, scilicet, quòd non inciderent culpam periurij, ita vt ex hoc commacularentur. *Et illa respondit, sicut locuti estis ita fiat*. Ecce pactum hic vtrorumque consensu firmatum est. consensit enim Raab, quia valde rationabiliter exploratores petierunt. *Dimittensque eos, vt pergerent*. Istud dimittere refertur ad dimissionem per funem. & istud ponitur hic ad signādum, quòd omnia
I verba collocutionis huius fuerunt antequam Raab dimitteret eos per funem. nam postquam descenderent de domo eius, non erat expediens locutio, quia forte ipsi viderentur stantes apud murum ab aliquibus, & audirentur colloquentes: quòd in discrimen vtrorumque redundabat. Supra autem dr̄, ꝙ dimisit eos per fenestrā. sed illud necessario per anticipationem intelligendum est, & tamē fiunt anticipationes, & recapitulationes in sacra Scriptura, ad tradendum artificiosius ipsum quod enarrat, & vt explicatius cognoscatur: nam semper obseruato naturali ordine, q̄dam sententiæ fient longiores quàm deceat: & alijs non cohærenti ordine cohærebunt.

Multa per anticipationem & recapitulationem intelligūtur.

Alio modo pōt intelligi, ꝙ dimisit eos, vt perge-
K rent. i. expediuit eos a se cum salutatione dicens, ꝙ Deus dirigeret iter eorum, & conseruaret eos ab hostibus, vt exponit Rab. Da. canhi. sed prima expositio melior est. *Appendit funiculum coccineum*. Idest, funiculum valde rubeum in fenestra, sicut supra declaratum est. & dicitur, quòd iste funiculus fuerit appensus, quando recesserunt exploratores, & hoc, vt dicunt quidam, ad hoc ne obliuisceretur Raab illum ponere aliqua occasione. & hoc modo dicendum est, quòd manserit funiculus coccineus pendens toto tempore intermedio, vsquequo venerunt Israelitę in Iericho: sed an fuerit sic pendens non differt. Est tamen saltem dicendum rationabiliter, quòd diebus septem quibus Iudæi cum arca circundabant vrbem

Qn̄ funiculus fuerit appensus.

Iericho,

Iericho, penderet funiculus, vt sic viderent eum. nam fenestra illa erat in muro, & Israelitæ lustrantes vrbẽ in quolibet septem dierum videre poterant, cum apud murum & fenestram pendentis funiculi coccinei transirent, & hoc modo constitutum foret inter illos de liberanda Raab.

Alio modo intelligi potest ista litera. s. quòd Raab appendit funiculum per fenestram quando recesserunt exploratores, non vt toto tempore intermedio ibi pẽderet signum, sed vt exploratores cognoscerẽt modum pendẽtis funiculi, ne postea dubitarent: & iste est conuenientior sensus.

Illi vero ambulantes peruenerunt ad mõtana, & manserunt ibi tres dies: donec reuerterentur, qui fuerant persecuti. Quærentes enim per omnem viam non repererunt eos. Quibus vrbem ingressis reuersi sunt, & descenderunt exploratores de monte, & transmisso Iordane venerunt ad Iosue filium Nũ, narraueruntq; ei omnia quæ acciderãt sibi: atq; dixerunt. Tradidit Dominus omnem terram hanc in manus nostras, & in timore prostrati sunt cuncti habitatores eius.

Hîc ponitur quintum. s. eorum reuersio ad castra Israelitarum. *Illi vero ambulantes.* Non per viã, quæ ducit ad vada Iordanis, quia per hanc viam haberent obuios Ierichõtinos reuertentes, & hoc vetuerat eis Raab, sed ambulauerunt per viam ad montana ducentem. *Peruenerunt ad montana.* Idest, ad loca mõtana: est hic montana accusatiuus pluralis numeri nominis adiectiui. sic habetur Luc. primo cap. s. exurgens autem Maria in diebus illis abijt cum festinatione in montana, idest, ad loca montuosa, in quibus morabatur Zacharias pater Beati Ioannis. erant & loca ista ad vnam partem vrbis semota a via quæ ducit ad vada Iordanis, & ibi conuenienter latere poterant quousque redirent Ierichontini: & dato, quòd inquirerentur a persecutoribus, non inuenirentur propter distantiam, & quia erat ibi magnitudo, & pluralitas latibulorum. nam si circa viam latuissent, poterant eos inuenire Ierichontini. nam per totam viam quæsierunt eos: vt patet infra cum dicitur. quærentes enim per omnem viam non inuenerunt eos. *Manserunt enim tres dies.* Scilicet, tres dies sequentes: nam per noctem recesserunt exploratores de domo Raab, vt patet hic in litera.

Quid comederunt exploratores tribus diebus quibus manebant in montanis, & an comederint de manna. *Quæst. LVII.*

QVAERET Aliquis, quid comederunt Israelitæ exploratores his tribus diebus quibus latuerunt in montanis. Aliqui fortassis respondebunt, quòd comederunt de mãna, sed dicetur contra hos, quòd non erat manna cadens de cœlo, tempore quo intrauerunt isti exploratores in terram Iericho. nam manna solum durauit vsque quo accederent Israelitæ ad terminos Chanaã, vt patet Exo. 16. cum dicitur. filij autem Israel comederunt manna 40. annis, donec venirent in terram habitabilem, & vsquequo tangerẽt fines terræ Chanaã: constat tamen quòd accedendo ad Iordanem erant Israelitę in terminis terrę Chanaan. ergo postquam illuc introierunt exploratores non habuerunt mãna.

Dicendum est hoc non posse stare, quia siue acci-

A piantur termini terræ Chanaan large siue stricte, prius tetigerunt Israelitæ terminos terræ Chanaan quam manna cessauerit. nam terra duorum regum Amorrhæorum erat de terra Chanaan. nam Amorrhæus est vnus de septem populis pertinentibus ad terram Chanaan, sed manifestum est, quòd non cessauit manna immediate, vt tetigerunt terminos Amorrhæorum Israelitæ, quia tunc ad ciuitatem nomine Ar propè Arnon cessauisset manna, quia ibi est ingressus in terram Amorrhæorum, & Moabitarum, vt patet infra vigesimoprimo cap. Sed hoc falsum est, quia tunc non durasset per quadraginta annos manna, quia postquam accesserunt ad terram illam vsque ad finem anni quadragesimi transierunt
B aliqua tempora, scilicet, totum tempus pugnæ contra duos reges Amorrhæorum, & contra Madianitas, & constructio caularum, & reparatio vrbium pro tribu Ruben, & Gad, & dimidia tribu Manasse: hæc omnia facta sunt ante finem anni quadragesimi, vt patet Num. 21. & 31. & 32. cap.

Item non potest dici, quòd cessauerit manna postquam accesserint Israelitæ ad terminos terræ Chanaan strictius assumendo pro Iordane. nam post transitum Iordanis per quatuor, vel quinque dies cessauit manna. quod patet, quia transitus Iordanis fuit die decimo mensis primi anni quadragesimiprimi ab exitu de Aegypto, & in eodẽ mense primo, die decimooctauo cessauit manna. De primo patet infra 4. De secundo patet infra quinto, cum dicitur. fecerunt
C phase decimoquarto die mensis ad vesperum in campestribus Iericho, & comederunt de frugibus terræ die altero azymos panes, & polentam eiusdem anni. Defecitque manna postquam comederunt de frugibus terræ. non est ergo verum, quòd immediate, vt Israelitæ ad terminos Chanaan accesserunt, cessauit manna.

Et quando obijcitur de eo quod habetur Exodi decimosexto, quòd Israelitæ comederunt manna vsque ad terminos terræ Chanaan, responderi posset quòd quamquàm dicatur eos comedisse vsque illuc manna, tamen non sequitur postea non comedisse, sicut patet Psalm. 108. scilicet, sede a dextris meis, Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuo-
D rum. tamen non sequitur, quòd postea non sederit ad dexteram eius: & Genes. vigesimooctauo, non dimittam te donec compleuero vniuersa quæ dixi: & tamen non dimisit Deus Iacob immediate, vt illa compleuit. sed hoc modo dicemus, quòd ista dictio donec, non taxat terminum. Satis tamen apparet ex modo sacræ Scripturæ, quòd ibi sit taxatiua temporis, quo durauit manna.

Quo sumitur illa dictio donec & vsque: & an sint taxatiuę temporis.

Aliter ergo responderi potest, quòd quamquàm donec, vel vsquequo sit taxatiua termini, tamen non accipitur multum stricte illa assignatio: ideo post terminos terræ Chanaan adhuc durauit manna per aliquot dies.

E *Quomodo est intelligendum, quòd quadraginta annis comederunt manna Iudæi. Et quando Iudæi cœperunt computare annum inchoantes primum.* *Quæst. LVIII.*

AD hoc aũt q̃ istud conuenienter intelligatur est dicendũ, q̃ Exo. 16. voluit Scriptura ostendere quãto tpe durauerit, & dixit. filij aũt Israel comederũt mãna 40. annis, donec venirẽt in terrã habitabilem. Hoc. n. cibo aliti sunt vsquequo tangerent fines terræ Chanaã. in quo ponuntur tres designationes tpis. Prima est proprie designatio tpis: aliæ duæ licet ad locum ptineant, tñ limitant tps: cum. n. dr̃, q̃ filij Israel comederunt manna quadra-

ginta

ginta annis intelligendum est, quòd non fuerant cõpleti quadraginta anni, sed defuit vnus mensis ad cõplendum quadraginta annos. Et hoc patet, quia Israelitę cęperunt comedere mãna anno, quo egressi sunt de Aegypto in mense secundo eiusdem, die decimo sexto eiusdem mensis. nam prius comederant panẽ; cessauit aũt mãna anno quadragesimoprimo ab exitu de Aegypto die quintodecimo, vel tertiodecimo mensis eiusdem. Ad complendum autem annos quadraginta quibus Hebræi manducarent manna, sicut cęperunt manducare die decimosexto mensis secundi anni primi, ita deberet cessare manna die decimo sexto mensis secundi anni quadragesimi primi: & tamen cessauit die quintodecimo, vel decimosexto mẽsis primi anni quadragesimi primi. **G** ergo defuit vnus mensis ad hoc, ꝙ complerentur quadraginta anni, q̃bus Israelitæ manducauerunt manna.

Antecedentia patent, quia Israelitæ dicuntur mansisse quadraginta annis in deserto in pœnam præuaricationum suarum Numeri 14. capit. & isti anni cęperunt computari in ipso die, quo de Aegypto egredi cęperunt. Veruntamen quando cęperunt egredi, erat dies quintusdecimus mensis primi anni illius. nam quando Deus voluit educere illos, iussit quòd ille mẽsis, in quo educebat, esset principium annorum semper. Exo. 12. c. scilicet, dixit Dominus ad Moysen, & Aaron in terra Aegypti. mensis iste principium mensium primus erit in mensibus anni: & non egressi **H** sunt in die primo mensis illius, qui erat primus dies anni, sed manserunt vsque ad quintumdecimum. nã fecerunt phase iubente Deo die quartodecimo mensis eiusdem ad vesperum. Exo. 12. cap. & sequenti die quintodecimo incęperunt exire, vt patet eodem cap. & Numeri 33. Et tamen non cępit computari annus a die exitus de Aegypto. sed a primo die mensis eiusdem ne mutaretur ordo mensium, & ita computantur quadraginta anni vsque ad finem. In toto isto tempore annorum quadraginta viuebat Moyses: nã in anno quadragesimo mense vndecimo, die prima mensis ipsius cępit ille recitare verba Deuteronomij coram toto populo, vt patet Deuteronom. primo capitu. & vixit post aliquot diebus, sed paucis, & mortuus est ante complementum anni ipsius quadragesi**I**mi, vt patet ex dictis præcedenti capitu. Erant autem tunc Iosue & Israelitę omnes in planioribus locis terræ Moab iuxta Iordanem, & mortuo Moyse fleuerunt eum triginta diebus. Deutero. 34. capi. & sic finitus est annus quadragesimus. in sequenti vero anno in mense primo die decimo mensis eiusdem transierunt Israelitæ Iordanem cum Iosue, vt patet infra 4. cap. & ita apparet, quòd non fuerunt completi anni quadraginta, in quibus Israelitæ in pœnam præuaricationum suarum vagati sunt per desertum: nam defecerunt dies quinque, quia in die quinto decimo mensis primi anni primi cęperunt egredi de Aegypto, idest, de Ramesse vbi manebant in Aegypto, Numeri 33. capitu. & in die decimo mensis primi, an**K**ni quadragesimi primi transierunt Iordanem, & tunc cessauerunt peregrinari, quia iam erant in terra sua: sed quia dies quinque non faciunt quantitatem notabilem respectu annorum quadraginta, dictum est, quòd quadraginta annis vagati sunt per desertum quasi totum tempus quadraginta annorum in hoc expendissent. Nam si quis dicat, quòd completi fuerunt isti quadraginta anni, quia computari incipiunt non a die quo egredi cęperunt Israelitæ, sed a die primo mensis eiusdem, qui erat primus mensis anni illius, vt dictum est hic. & sic computando manserunt Israelitæ in deserto annis quadraginta completus, & diebus nouem, quia die decimo transierunt

Iudæi non vagati sũt per desertum 40. annis cõpletis.

F Iordanem infra 4. cap. & vsque ad illum transitum dicuntur fuisse in deserto. Sed dicendum, quòd in hoc parum differt, sed quomodocunque computentur anni vndecunque incipiãt, constat quòd non fuerunt completi quadraginta anni completi, quibus vagati sunt Israelitæ per desertum, quia defuerunt dies quinque. Ex hoc apparet manifestius quod volebamus, scilicet, quòd non manducauerunt Israelitæ manna annis quadraginta completis, sed defuit vnus mensis. nam Israelitæ egressi sunt de Aegypto die quintodecimo mensis primi anni illius, & non comederunt manna statim, quia portabant secum massas azymas ligatas in pallijs. Exodi 12. cap. & de illis mãducauerunt quasi triginta diebus, scilicet, ad diem **G** quintãdecimam mensis secundi eiusdem anni. nam tunc deficientibus panibus murmurauerunt Israelitæ, & Deus dedit eis manna die sequenti, scilicet, decimosexto eiusdem mensis. hoc patet Exodi 15. & 16. cap. scilicet, profecti de Helin venit omnis multitudo filiorum Israel in desertum Sin, quod est inter Helim, & Sinai quintodecimo die mensis secundi postquam egressi sunt de terra Aegypti. & sequitur: & murmurauit omnis congregatio filiorum Israel contra Moysen, & Aaron. & ita die quintodecimo mensis secundi murmurauerunt. & in ipsa die prouidit Deus Israelitis mittendo ipsa die ad noctem coturnices ad saturitatem, & sequenti die, idest, decimo **H** sexto in aurora misit Deus manna. nam dicitur eodẽ cap. dabit vobis Dominus vespere carnes edere, & mane panes in saturitate. Et ita de illo anno transierat mensis & dimidius, in quo non comederunt Israelitæ manna, sed cessauit manna die quintodecimo mensis primi anni quadragesimi primi ab exitu de Aegypto, vt patet infra 5. capitu. feceruntque phase quartadecima die mensis ad vesperum in campestribus Iericho, & comederunt de frugibus terrę die altero azymos panes, & polentam eiusdem anni. Defecitque manna postquam comederunt de frugibus terræ, nec vsi sunt vltra cibo illo filij Israel, sed comederunt de frugibus præsentis anni terræ Chanaan. & tamen ad complendum annos quadraginta, quibus comedissent Israelitæ manna, oportebat quòd cessa**I**ret manna die quintodecimo mensis secundi, in quo cęperat, sed quia vnus mensis non facit quantitatem notabilem in respectu ad quadraginta annos, dictum est, quia filij Israel aliti sunt quadraginta annis cibo illo, idest, manna quasi toto illo tempore quadraginta annorum comederunt manna.

Iudæi non manducauerunt manna annis 40. cõpletis.

Declarat alias duas limitationes temporis, quo comederunt manna. Quæst. LIX.

ALIAE duæ limitationes erant. s. comederunt manna, donec venirent in terram habitabilem, & vsquequo tangerent fines terræ Chanaan. De prima dicendum; quòd **K** notantur duo in ea. vnum est causa manducationis manna. & alterum simul limitatio temporis. Et de isto secundo dicendum, ꝙ per hoc limitatur tempus, quia aduentus ad terram habitabilem ostendit, quæ pars anni quadragesimi erat, an completus esset, vel aliquid insuper abundaret, ne putaretur omnino tempus illud fuisse completum, quia non fuit, sicut ostendimus præcedenti q. De primo dicendum, ꝙ designat causa, q̃a ideo Israelitę manducabãt mãna, q̃a nõ erãt in terra habitabili. nã erat ille cibus miraculose dat⁹. miracula aũt nõ fiũt a Deo, nisi qñ deficit humana possibilitas. Israelitę aũt processuri erant per terram, in qua nõ erant habitatores, a quibus possent accipere necessaria ad cibos, ideo Deus prouidit cęlitus

de

de cibo. sic dicitur Hiere. 2. cap. ascendere vos fecit de terra Aegypti, & transduxit vos per desertum per terram inhabitabilem, & inuiam, per terram sitis, & imaginem mortis, per terram in qua non ambulauit vir, neque habitauit homo. Sed obiicietur, quòd manna durauit, etiam postquam venerunt ad terram habitabilem. nam venerunt ad vicinia terrę Edom, & Moab, & Ammon Numeri 20. & 21. cap. & tamen non cessauit manna. Dicendum, quòd intelligitur ad terram habitabilem, idest ad terram, quæ ab eis habitari deberet. illa tamen terra non erat habitanda ab Israelitis, quia Deus vetuerat eis facere bellum contra habitatores terrarum illarum dicens, quòd non daret Israelitis de regionibus illis neque passum pedis. Deuteronom. 2. cap. Etiam nondum cessabat causa habēdi manna, quia Israelitæ, licet peruenerunt ad regiones illas, non intrauerunt in eas, sed per confinia earum transierunt: immo, & habitatores earum noluerunt concedere transitum Israelitis per terras illas, & noluerunt eis vendere cibaria Nume. 20. & Deut. 2. & 23. cap. ideo adhuc erat necessarium manna. cum autem venirent ad terram, in qua ipsi habitarēt, iam poterant hēre cibos per seipsos, & ibi deberet deficere manna. Sed adhuc obiiceretur, quòd venerunt ad terram habitabilem, idest a se habitandam, & in ea habitauerant, & adhuc non deficiebat manna. nam venerunt ad terram duorum regum Amorrhęorum quam ceperunt Nume. 21. cap. & Deuteronom. 2. & 3. cap. & tamen non cessauit manna quousque transierunt Iordanem post mortem Moysi infra 5. ca.

Dicendū, quòd intelligitur de terra habitabili, idest, in qua omnes Israelitæ habitare debent. hoc autē fuit vltra Iordanem ad occidentalem partem eius. nam terra duorum regum Amorrhæorum ante trāsitum Iordanis solis duabus tribubus, & dimidiæ cōcessa est ad habitandum: Nume. 32. ideo quandiu ibi manserunt Israelitæ, non cessabat manna, sed postquā transierunt Iordanem, quia erant in terra habitabili in qua oēs ipsi habitaturi erant, cessauit manna.

Declarat tertiam limitationem, eiusdem temporis. Quæst. LX.

Tertia limitatio erat. hoc cibo aliti sunt vsquequo tangerent fines terræ Chanaan. per hoc enim magis apparet in qua parte tēporis cessauit manna, quia certum est quando Israelitæ tetigerunt terminos terræ Chanaan.

Sed obiicietur, quòd non cessauit manna statim, vt tetigerunt terminos terrę Chanaan. nam terra duorum regum Amorrhæorum erat de terra Chanaan, & tamen non cessauit manna quando ibi fuerunt Israelitæ. Dicendum, quòd licet illa terra pertineat ad terram Chanaan, & Israelitæ ideo illam acceperāt in possessionē: tamen non est illa intra terminos terræ Chanaan secundo consuetudinem loquendi Scripturæ: nam quando Deus limitauit terminos terræ Chanaan, posuit Iordanem, vt terminum orientalem Nume. 34. cap. & sic terra, quæ est ante Iordanē ad orientem eius, extra terminos terrę Chanaan est, sed terra duorum regum Amorrhæorum, quam ceperūt duę tribus & dimidia in possessionem, est ad orientalem partem Iordanis. Numeri 32. cap. ideo secundū modū loquendi Scripturæ non est illa terra intra terminos terræ Chanaan. & sic non cessauit manna quando ad terram illam peruentum est. Solutio.

Sed dicetur quare non cessauit manna quādo peruentum est ad terram duorum regum Amorrhæorum: cum illam acceperunt Iudęi deletis habitatoribus eius, & poterant ibi manducare de fructibus ter-

A rę ipsius. Dicendum, quòd voluit Deus prouidere Iudæis de cibo quandiu ipsi puenirent, & sufficienter non poterant habere aliunde. sed in terra duorum regum Amorrhęorum non poterant habere cibos sufficienter: ideo prouidit Deus faciendo, quòd non cessaret manna. Et hoc fuit propter duo. Primo, qa terra duorum illorum non erat tanta, vt inde possent omnes Israelitę habere cibos. nam nequoad habitādum sufficiebat omnibus, sed solis duabus tribubus, & dimidię, secus autem de terra vltra Iordanem, quæ erat lata, & magna, & fructus eius sufficerent.

Secundo, & principaliter, quia quando Israelitę occupauerunt terram duorum regum Amorrhæorum,
B erat finis anni, vel quasi: nam fuit parum ante mortē Moysi, qui mortuus est mense vndecimo, anni quadragesimi. & tamen circa finem anni solent deficere cibi. vocatur enim finis anni secundū consuetudinem Hebræorum Februarius, aut Martius, & tunc incipiunt nouæ fruges in terra Chanaan: ideo non debuit Deus tali tempore facere, quòd cessaret manna, quia Iudæi non haberent cibos sufficientes, & ob hoc distulit vsque ad principium sequentis anni, quando erant iam nouæ fruges: nam tunc poterat esse copia fructuum. & hæc est vera causa: nam ob hoc cessauit manna die quintodecimo mensis primi, & tunc erāt nouæ fruges in terra, & hoc innuit Scriptura infra 5. cap. dans cām cessationis mannę. s. manserunt filij Israel in Galgalis, & fecerunt phase quartadecima die
C mensis ad vesperum in campestribus Iericho, & comederūt de frugibus terræ die altero azymos panes, & polentam eiusdem anni. Defecitque manna postquam comederant de frugibus terræ, neque vsi sunt vltra cibo illo filij Israel, sed comederunt de frugibus præsentis anni terrę Chanaā. Sed dicet aliquis, ꝙ fundamentum huius rationis non est certum: nam non constat quanto tpe ante mortem Moysi acceperunt Israelitæ terram regum Amorrhæorum, & ita poterat esse, ꝙ acceperint illam in principio anni quadragesimi, & tunc esset copia frugum in terra, & posset conuenienter cessare manna. Dicendum, ꝙ licet nō constet quanto tpe ante mortem Moysi capta fuerit illa terra, constat tn̄ ꝙ erat post medietatem anni aliquanto tpe. nam istud fuit post mortem Aaron, quia
D de morte Aaron habetur Numeri 20. c. Et de bello ꝯ duos reges Amorrhęos, & occupatione terrę eorum habetur Nume. 21. Aarō tn̄ mortuus est in anno quadragesimo ab exitu de Aegypto, mense quinto eiusdem anni. vt patet Numeri. 33. c. Et m̄ adhuc non fuit occupatio illius terræ statim post mortem Aaron. ipse enim mortuus est in monte Hor, & plāxit eum ibi populus triginta diebus Nume. 20. cap. Et postea ambulauit populus per multas mansiones, antequam pugnaret ꝯ duos reges Amorrhęos. Nume. 21. c. & ita esset octauus, vel nonus mensis anni illius quadragesimi, vel plus quando caperetur terra illa, & sic manet fundamentū datum. s. ꝙ cū esset circa finē anni, essent pauci fructus: ideo non erat conueniens tunc
E cessare manna.

Quo tpe capta fuit terra duorum regū Amorrhęorum.

Bona dubitatio contra prædicta, & determinatio auctoris. Quæst. LXI.

Sed adhuc dicet aliquis, quòd nō cessauit mā-na quando peruenerunt ad terminos terræ Chanaan, quia vltra Iordanem transierant, quando cessauit manna, & tamen Exo. 16. ca. dicitur, quòd solum durauit manna vsquequo tangerent terminos terræ Chanaan.

Dicendum, quòd debent accipi stricte termini terrę Chanaan; sicut accipit Scriptura Nume. 34. cap. & Solutio.

tunc

tunc non dicebantur tangere terminos terræ Chanaan quousque venirent ad Iordanem, quia Iordanis

Rñdit ad motiuum. est terminus orientalis terræ illius.eo.cap. Cum autem dicitur, quòd iam transierant Iordanem, nondũ cessauerat manna, dicendum quòd Israelitæ transierunt Iordanem die decimo mensis primi, vt patet infra 4.cap.& die quinto decimo cessauit manna, vt patet infra 5.cap.& sic quatuor diebus, vel quinque comederunt manna post transitum Iordanis. & tamen dicendum, quòd tunc in terminis terrę Chanaã erãt, vel dicebantur contingere ipsos, quia licet transiuissent Iordanem, nondum peruenerant ad aliquem locum terræ Chanaan, sed erant in agris.nam manserũt in Galgalis, vbi non erat locus aliquis, sed campus.primus autem locus in terra illa erat Iericho ad quem nondum peruenerant: ideo cum ad nullum adhuc locum terræ Chanaan venissent, quãdo cessauit manna, licet essent intra eam, dicebantur esse intra terminum eius, vel tangere terminos. Redeundo autem ad id quod inceperamus de exploratoribus, dicendũ quòd manna adhuc erat inter Israelitas qui nondum Iordanem transierant, sed ipsi non potuerunt comedere de illo quando latebant.

Aliter ergo respondendum est ad quęsitũ, scilicet, quòd non potuerunt habere manna exploratores tribus diebus illis quibus fuerant in mõtanis, nam quãq; tunc duraret manna, & durauerit vltra Iordanem vsque ad campestria Iericho in mansione quæ dicitur Galgala, tamẽ non poterãt habere exploratores, quia solum cadebat manna in circuitu castrorum, vt patet Exo. 16. cap. scilicet; mane quoque ros iacuit per circuitum castrorum, & Numeri. 11. dicitur cũque descenderet nocte super castra ros, descendebat pariter, & manna. exploratores autem erant distantes a castris. ergo non pluebat illis manna ad vescendum.

Dicet aliquis, quòd exploratores in triduo quo latuerunt comederunt de herbis siluestribus, nam in angustiis exponunt se homines quibuscunque cibis, quousque veniant ad cibos infames. & cum durauerunt solum per tres dies, leue erat tolerare. Aliter di-

Determinatio Auctoris. cendum est, & conuenientius, quòd exploratores duxerunt cibos de vrbe Iericho pro illis tribus diebus. nam cum Raab illos admonuisset per dies illos tres manere in occulto, & ipsi irent cum proposito manendi, ducerent cibos de domo Raab, quia in montanis nihil se nouerant inuenturos. *Donec reuerterentur, qui fuerant persecuti*. Idest donec reuerterenẽ nuncij regis Iericho, qui persecuti fuerant exploratores, post tres dies autem illi regressi sunt. non est autẽ sensus, quòd tandiu exploratores morarentur absconditi quousque redirent Ierichontini, ita quòd illi cognoscerent illorum regressum, & post hoc ipsi recederent de montanis, sed quod eos Raab in montanis per tres dies admonnerit manere, quia vsque ad illud tempus verisimile erat regressuros esse exploratores, & ipsi tandiu permanserunt. *Quærentes enim per omnem viam non inuenerant eos*. Ierichontini primo gressu concito peruenerunt vsque ad Iordanis vada, vt attingere possent exploratores quos fugisse arbitrabantur. vltra Iordanem autem transire noluerunt, quia castra Israelitarum erant apud Iordanem, & non erat his tutum transire. cum vero non inuenerunt eos, inceperunt eos inquirere in circuitu viarum an alicubi laterent, & sic morati sunt vsque ad diem tertium.

Quibus vrbem regressis. Ante completionem trium dierum regressi sunt Ierichontini persecutores exploratorum in vrbem. Exploratores autem manserunt in montanis tota illa nocte qua exierunt ab vrbe, &

F diebus illis sequentibus tribus: Ideo post regressum p̃secutorum recesserunt exploratores. *Descenderunt exploratores de monte*. In quo latebant per tres dies, & venerunt per iter quod ducit ad vada Iordanis. *Et Iordane transmisso*. Per vadum, quia per illum locum prius transierant, quoniam tunc Iordanis vadabilis erat. nondum enim inundauerat impletis ripis suis, sicut factum est post, quando transiuit totus Israel, vt patet sequenti capitu.

Venerunt ad Iosue filium Nun. Venerunt exploratores in castra, quæ erãt non procul a Iordane. dicuntur venisse ad Iosue, quia ipse erat princeps Israelitarum, & fit denominatio a principali. Vel dicuntur venisse ad eum, quia primo venerunt ad narrandum ei, quæ

G acciderant illis, quam narrarent reliquę multitudini, cum ab ipso destinati fuissent.

Narrauerunt ei omnia, quæ acciderant eis. Scilicet, ista quæ supra enarrata sunt. Scriptura tamen non repetit ea, quia sufficienter supra enarrata sunt.

Et dixerunt tradidit Deus in manus nostras. Dicebant terram traditam in manibus eorum, quia videbatur eis certum esse, quòd traderetur terra illis: ideo de ea tradenda loquebantur tanquam de iam tradita. vel dicebant, quòd tradita erat terra in manus eorum, quia ita modicum laborem existimabant ad capiendam eam, velut si iam capta foret. hoc dicebant exploratores propter signa timoris magni, quem conspexerant in Chananęis, vt infra patet.

H *Omnem terram hanc*. Idest totam terram Chananęorum, quę est vltra Iordanem. est autem hic demonstratio ad intellectum, quia Iosue, & exploratores non habebant pręsentem oculis suis terram, de qua loquebantur, sed demonstrabant ad intellectũ: sicut dicitur, hic est vere martyr. & dicimus, iste cõfessor Domini sacratus: & tamen neutrum horum videmus. & dixerunt exploratores, tradidit Deus terrã hanc, & non dixerunt tradita est terra hęc in manus nostras, quia signa traditionis terrę, quæ videbant exploratores, non erant ab eis, sed a Deo. nam hoc iudicauerunt ipsi per timorem hostium, sed iste timor non fuit incussus a Iudæis, sed a Deo, vt patet Exo. 23. & Deuteronom. 7. scilicet, terrorem meum mittam in pręcursum tuum, & occidam omnem populum

I ad quem ingredieris, cunctorumque inimicorum tuorum coram te terga vertam, & sicut Deus posuit signa tradendi populi huius in manus Iudęorum, ita ipse tradidit per mirabilia, & portenta, vt patet infra 10. mittendo lapides grandes, qui plures occiderunt de hostibus, quam occiderent Iudæi. item tenendo solem immotum, quousque Iosue vlcisceretur se de hostibus suis, vt patet eodem capitu. & in eis, quę Israelitæ per se faciebant, adhuc Deus dicebatur eis dare vires ad agendum, vt patet Deuteronomij octauo ne diceres in corde tuo fortitudo mea, & robur manus meæ hæc mihi omnia pręstiterunt, sed recorderis Domini Dei tui, quod ipse tibi vires præbuerit.

Et timore prostrati sunt omnes habitatores eius. Non

K solum dicitur, quod timuerunt, sed quod timore prostrati sunt. in quo magnitudo timoris signatur, quia qui timore cadit, maximum timorem patitur. Hoc autem fit cum concutiente valido timore, vires animi nostri elanguescunt, & corpus viribus destitutum corruit. non erat adhuc tantus timor in Chananæis, sed ad magnitudinem timoris eorum signãdam, positum fuit hoc, & est talis sententia per hyperbolem, quæ est transcensus veri, vt dicitur in Doctrinali, vt astra ferit clangor. consueti sunt similes modi loquendi in Scriptura.

CAP. III.

EGITUR Iosue de nocte consurgens mouit castra. Egredientesque de Sethim venerūt ad Iordanem, ipse & omnes filij Israel, & morati sunt ibi per tres dies. Quibus euolutis transierunt præcones per castrorum medium, & clamare cœperunt. Quando videritis arcam fœderis Domini Dei vestri, & sacerdotes stirpis Leuiticæ portantes eam, vos quoque cōsurgite, & sequimini præcedentes, sitque inter vos, & arcam spatium cubitorum duum millium, vt procul magis videre possitis, & nosse per quam viam ingrediamini: quia prius non ambulastis per eam. Et cauete appropinquetis ad arcam. Dixitque Iosue

Leui. 10. ad populum. Sanctificamini: cras enim faciet Dominus inter vos mirabilia. Et ait ad

Nume. 21. sacerdotes. Tollite arcam fœderis, & præcedite populum. Qui iussa complentes tulerunt, C & ambulauerunt ante eos.

IGitur. In superioribus dictum est de missione exploratorum ad terræ statum cognoscendum. hic consequenter agitur de transitu Iordanis ad hostes de terra expellendum, & diuiditur in tres partes, quia primo dicitur quid populus egerit tran-

Diuisio. seundo. Secundo quid fecerit de Iordane exeundo. Tertio quid egerit post transitum Iordanis castra figendo. Secūda sequenti cap. Tertia infra 5. cap. Prima diuiditur in tres partes. Primo de transeundo Iordanem datur præceptum. Secundo additur signum a Deo implendum. Tertio ponitur vtriusque complementum. Secunda ibi. *Dixitque Dominus ad Iosue.* D Tertia ibi. *Egressus est populus.* Circa primum dicitur. *Igitur Iosue de nocte consurgens.* Hic ponitur recessus Israelitarum de mansione Sethim, in qua ante erant.

Quòd præconizatio trium dierum ad transitum Iordanis fuit post aduentum exploratorum. Quæst. I.

IN quo sciendum, quòd postquam Iosue misit exploratores in Iericho mansit populus in Sethim quousque venirent, cum redierunt, iussit Iosue principibus populi, vt facerent præconizari per omnia castra, quod omnes pararent cibos, quia post tres dies transirent Iordanem, tunc totus populus se parauit, & in nocte sequenti surrexit Iosue per noctē E ad faciendum populum parari ad recessum, & in aurora diei illius recedentes fixerunt castra apud Iordanem, & manserunt ibi die ipsa, & sequētibus duob', die autem quarta transierunt Iordanem. erat autē Sethim apud Iordanem: ideo non morati sunt per vnam dietam Israelitæ veniendo de Sethim in Iordanem, sed factum est hoc, vt essent apud ripas Iordanis in illis tribus diebus, & contemplarentur multitudinem aquarum Iordanis, vt postea magis admirarentur de transitu miraculoso.

In hebrǫo habetur hic. *Igitur Iosue de mane consurgens.* Ratio diuersitatis est, quia id quod vocatur aurora, potest vocari nox. nam mane, vel aurora est vlti-

A ma pars noctis, & prima pars lucis magis communicans cum nocte quàm cum die. Ideo id quod Hebrǫi vocauerunt mane, litera nostra latino more noctem appellauit. Similis modus respondendi est Nicolai, & est satis conueniens. Alio modo responderi potest, quòd hic potest poni nox pro ipsa nocte, vel potest poni aurora, quæ est dies. & hoc secūdū, quòd refertur ad diuersa. nā dicitur, quòd Iosue de nocte cōsurgens mouit castra. ista determinatio temporis, scilicet de nocte, potest referri ad istud participium cōsurgens, vel ad illud verbum, scilicet mouit castra.

Et sciendum, quòd Iosue surrexit de nocte ad faciendum, vt Israelitæ pararentur ad recedendum de B Sethim: & tamen quando parati cœperunt mouere castra, erat iam mane, siue aurora. vnde si ista determinatio temporis, quæ hic ponitur referatur ad participium consurgens, debet dici de nocte, scilicet Iosue de nocte consurgens mouit castra. Si autem ista determinatio referatur ad verbum illud mouit castra debet dici de mane, quia in mane mota sunt castra, & tunc erit sensus, & punctuatio. Iosue consurgens mouit castra de mane.

Hoc modo tolluntur similes contrarietates, quæ videntur esse in Euangelijs, quia beatus Marcus dicit venisse mulieres ferentes vnguenta ad sepulchrum Domini orto iam sole, vt patet Marci 16. Sed beatus Ioannes dicit hoc fuisse factum per noctem, vt patet Iosue 20. cum dicitur. vna autem sabbati Maria Mag- C dalenæ venit cum adhuc tenebræ essent ad monumentum. Et beatus Lucas idem vult cum dicat: vna autem sabbati valde diluculo venerunt ad monumētum, vt patet Lucæ 24. Soluitur autem contrarietas ista apparens, quia venire potest significare terminū a quo, respectu cuius est venire, vel terminum in quē, respectu cuius est peruenire. Si autem accipiatur respectu termini a quo dicendum est, quòd mulieres ferentes aromata surrexerunt per noctem, cum adhuc essent tenebræ: & tamen dum se parauerūt, & peruenerunt ad monumentum, quod satis tunc ab vrbe distabat, facta est dies, & ortus est Sol, & sic dictū beati Ioannis, & Lucæ intelligitur de surgendo, & parādo, dictum vero beati Marci intelligitur de tempore, quo ad monumentum peruenerunt. Et soluitur ista cō- D trarietas in eadem litera Marci 16. cap. cum dicitur, & valde mane vna sabbatorum venerunt ad monumētum orto iam sole: ecce dixit fuisse valde mane, & tamen esse ortum Solem. nam si ad idem referantur impossibilia sunt, aut saltem incompossibilia. nam quomodo Sol ortus est, quamquàm mane dici posset: tamen non est valde mane: sed necessario referēda sunt ista ad diuersa, scilicet ad terminum a quo, & terminum in quem, & tunc verum est, quòd valde mane vna sabbatorum venerunt, idest venire incœperunt, aut ad veniendum se parauerunt: & tamen orto iam Sole ad monumentum venerūt, quia ortus erat quando illuc peruenerunt, sic dicendum est in diuersitate literæ Hebraicæ, & nostrę. *Mouit castra.* Idest E fecit moueri castra. ad mouendum castra oportebat, vt clangeretur buccinis, & erat clangor prolixus atq; concisus, vt patet Numeri 10. & tunc audito clangore mouebant castra, qui erant ad partem orientalem sub vexillo filiorum Iuda, scilicet filij Iuda, & tribus Isachar, atque Zabulon, deinde mouebant castra, quæ erant in vexillo partis Meridianę, scilicet filij Ruben, & Simeon, & Gad. De toto autem ordine præcedētium in itinere habetur Numeri 10. de situatione autem castrorum in manentibus, patet Numeri 2. cap. An vero in transitu Iordanis, & postea obseruatus fuerit idem modus procedendi, qui habetur in deserto declaratum est supra primo cap. scilicet, quòd non, q̄a In q5. 80.

Qõo tollā tur contrarietates tēporis, quæ vident esse in Euangelijs.

tribus

tribus Gad, & Ruben, & dimidia tribus Manasse præcedebant accinctæ armis reliquam multitudinẽ Israelitarum, vt patet infra sequenti.c.& hoc factum fuit in ista mutatione de Sethim, vsque ad ripas Iordanis.

Progredientesque de Sethim. Istud est nomen mansionis in qua tunc erant Israelitæ, & ista fuit vltima in mãsionibus, quæ habentur in catalago mansionum Numeri 33.c.& ibi mortuus est Moyses: mansio autem, vel castrametatio facta in ripa Iordanis, non computatur inter mansiones, vocatur ista mansio Belsethim Nume.33.c. Sciendum autem, ꝙ de ista mansione nõ recesserunt Israelitæ, sicut de cæteris: quia in aliis nunquam fiebat motus castrorum, nisi mota nube, & in nullo loco quiescebatur, aut figebantur castra, nisi nubes primo quieuisset, vt patet Exo.40. & Numer.9.c. & hoc siue paruo, siue magno tempore nubes maneret. hic autẽ cessauit nubes post mortem Moysi: ideo cum de ista mansione recedere debuerunt Israelitæ, non præcessit nubes: nec mota sunt castra ad motum nubis, sed Iosue mouit castra, & loco nubis præcedentis fecit præcedere castra arcam Dei, vt patet infra. Et ipsa disponebat locum castrorum. Quare autem cessauit nubes post mortem Moysi, infra dicetur.

Venerunt ad Iordanem ipse, & omnes filij Israel. i. venerunt ad ripas Iordanis. nam fuerunt castra fixa apud aquas Iordanis: ante enim cum essent in Sethim aliqualiter distabant ab aquis Iordanis. *Ipse & omnes filij Israel.* Quia Iosue erat dux, & quo ipse iret oẽs Israelitæ pariter irent: hic autem nomine Israelitarum intelliguntur etiam Leuitæ. nam non solũ aliæ tribus iuerunt cum Iosue, sed etiam Leuitæ, & sacerdotes: quoniam isti portabant sanctuarium, & arcam. Raro tamen nomine filiorum Israel comprehenduntur Leuitæ, & hoc quia Leuitæ non acceperunt sortem, vel partem hæreditatis cum reliquis Israelitis, vt patet Nume.18.& 35. quia Deus erat sors eorum. Item iussit Deus, vt non computarentur cum Israelitis, nec poneretur summa eorum cum tota Israelitarũ summa, vt patet Num.1.cum dicitur: tribum Leui noli numerare, nec ponas summam eorum cum filiis Israel, sed constitue eos super tabernaculum testimonii. vbi tñ agitur de aliquo speciali nomine Israelitarum intelliguntur Leuitæ, & hoc magis declaratum est Nu.1.c.

Expositio hebræorũ. *Et commorati sunt ibi per tres dies.* In litera hebraica ponitur quædam dictio, quæ significat manere, vel dormire, & hebræi exponunt dicentes, ꝙ venerunt Israelitæ in Iordanem, & dormierunt: & post tres dies transierunt. & est sensus horum ꝙ non manserunt Israelitæ apud Iordanem diebus tribus, sed solum dormierunt ibi, & postea recesserunt, s. sequenti die: & cum dicitur post tres dies. dicunt quod refertur ad missionem exploratorum. scilicet ꝙ tribus diebus post missionẽ exploratorum transierunt Iordanem.

Sed hoc non stat; quia ad minus necesse est fuisse. 4. vel.5. dies quia a mansione Sethim vsque Iericho esset vna dieta vel amplius, cum a vadis Iordanis vsque ad Iericho quidam vnã dietam ponãt: quod satis rationabile videtur ex præcedenti ca. & tamen magis distat Sethim a Iericho, quam Iordanis, cũ sit iter per vadũ Iordanis: & post hoc steterunt exploratores in vrbe Iericho: & dimissi a Raab latuerunt in montibus tribus diebus, vt patet præcedenti.c.& postea redierunt in castra. ergo ad minus eundo, & redeundo morarentur exploratores diebus.4.vel.5.& sic nõ stat ꝙ tribus diebus post exploratorum missionem fuerit transitus Iordanis. Aliter responderi posset: ꝙ isti tres dies ponantur a tempore illo quo posuit Iosue edictum publicũ dicens. præparate vobis cibaria, quia post diem tertiũ transibitis Iordanem: vt patet supra primo.c. Et hoc satis saluatur ex litera: conuenientius tamen stare videtur litera nostra dicens, ꝙ venerunt Israelitæ in Iordanem, & morati sunt ibi per tres dies .s. simpliciter morati sunt. postea tamẽ dicitur, & post tres dies. lrã ergo nostra conuinat ista faciens clariorem sensũ. s. manserunt ibi tribus diebus, & postea ait: quibus euolutis vbi litera hebraica dicit: & post dies tres.

F

Ad quid manserit tota Iudæorum multitudo tribus diebus ad ripam Iordanis.

Quæst. II.

CIRCA istos tres dies dubitatur ad quid manserit ibi Israel: Aliqui de doctoribus nostris respondent ad hoc, ꝙ Iordanis eo tempore intumuerat aquis resolutis ex niuibus, & alluuio ista erat breuis: expectauerunt ergo per dies tres, vt interim Iordanis aliquantulum decresceret: & sic transire possent. Contra hos arguit Nicolaus dicens non concordare veritati hebraicæ. nam vbi nos dicimus. *Iordanis autem ripas aluei sui tempore messis impleuerat.* In hebræo habetur. *Iordanis super omnes ripas suas omnibus diebus messis* .i. ꝙ toto tempore quo messis duraret, Iordanis in tumore suo manebat, & tamen tempus messis secundum hebræos est duorũ mensium: vt declaratum fuit Gene.8. ideo non manerent Israelitæ tribus diebus solũ, sed pluribus expectantes diminui tumorem Iordanis. non ergo videtur conuenienter dictũ. Dictum istorum non est conueniens, & tamen argumentum Nicolai non militat contra illud. nam cum dicitur in litera hebraica, ꝙ Iordanis impleuerat super omnes ripas suas omnibus diebus messis: non est sensus, ꝙ duraret ille tumor toto tempore messis. s. per duos menses, aut amplius. sed est sensus ꝙ Iordanis ripas suas implebat omnibus diebus messis. i. in quolibet anno tempore messis Iordanis ex resolutis niuibus implebatur. an vero duraret per vnum diem vel paucos aut multos, non constat ex litera: & tunc non infertur quicquam contra dictum illorum. quia quamquam Iordanis non esset tumens, non transirent eum Israelitæ: quia fuerat positum edictum, ꝙ post dies tres transirent Iordanem, vt patet supra primo. c. ergo quamquam accederent ante, nõn auderent transire. Nicolaus dicit, ꝙ causa expectationis huius fuit, quia Iosue expectabat reuelationem domini de modo transeundi Iordanem: & ista reuelatio fuit facta tertia die. ergo tunc transire debuerunt .s. facta reuelatione in die tertia, fuit transitus in die quarta. quod erat transire post tertiam diem, & hoc inducit ex litera cum dicitur infra, sanctificamini: cras enim faciet dominus inter vos mirabilia. Si enim sciuisset Iosue, ꝙ ad eorum transitum siccari debebat alueus Iordanis, non oportuisset expectare diẽ neque horã, sed immediate transiuissent. Sed adhuc ista positio non totaliter stat. dicit enim ꝙ solum expectabat responsum Dei, & ꝙ si sciuisset Iordanem siccandũ ad introitum suum, non expectasset Iosue diem, nec horam. huic tamen repugnat litera etiam allegata per ipsum Nicolaum. s. sanctificamini: cras enim faciet inter vos mirabilia. ecce in die priori sciuit Iosue quid facturus esset Deus in transitu Iordanis: sed non transiuit, quoniam prius expectauit vsque ad sequentem diem. nam in sequenti die dixerat Deus se facturum mirabilia, & si in eadem die tentasset Iosue transire Iordanem, non siccaretur alueus eius. Conuenientius ergo dicendum est, ꝙ Israelitæ expectauerunt in his tribus diebus expletionem mandati Dei. nam Deus mandauerat Iosue, ꝙ transiret Iordanem: vt patet supra 1.c.& Iosue præcepit præconizari ꝙ pararent se ad transeundũ post tres dies: & istud credit recepisse Iosue a Deo in mandatis. alioquin non auderet iubere, Determinatio auctoris.

G H I K

& post

& post istud præconium, sequenti nocte recesserunt Israelitę de Sethim, & venerūt in ripas Iordanis in primo dierum trium prędictorum: expectauit ergo populus his tribus diebus non audens transire, donec expleretur tempus pręfinitum a Deo.

Quare Iosue iussit ne transirent Iudæi Iordanem, vsque ad tres dies. Quæst. III.

SED quæret aliquis quare iussum est, vt nō transiret populus vsq; ad tres dies. Forte rñderi poterit secundum aliquos factum fuisse, vt populus videret magnitudinem aquarum Iordanis his diebus tribus, vt sic magis admiraretur de admirabili transitu. Sed melius forte dicendum erit, ꝙ Deus voluit, vt Israelitæ expectarent per illos tres dies, donec inciperet tumescere Iordanis. nam cum ad ripas eius venerunt non erat tumens, & satis hoc colligi potest, quia exploratores transierunt bis Iordanem euntes. s. & redeuntes, & semper per vadum eius, in quo apparet, ꝙ non erat tumens. nam tunc non esset alicubi vadabilis, & tñ immediate, vt exploratores redierunt ad castra, mouit Iosue de Sethim, & castrametatus est super ripas Iordanis. sicut ergo pręcedenti die transeuntibus exploratoribus, nihil rumoris extiterat, ita probabile erat ea die, qua illuc castra Israelitarum peruenerunt nihil creuisse, & post tres dies fuisse tumores aquarum niuibus resolutis: nam si esset Iordanis vadabilis, nulla esset occasio ad faciendum miraculum, quia sic totus Israel transiret, & tñ Deus volebat facere miraculosum transitum Israelis ad concutiendū tremore corda Chananęorū, quod sic factum est. nam audita siccatione aluei Iordanis oēs cōtremuerunt, vt patet ĩ. 5. c. s. postquam igitur audierunt oēs reges Amorrhęorum, qui habitabant trans Iordanē ad occidētalem plagam, & oēs reges Chanaan, ꝙ siccasset Deus fluenta Iordanis, dissolutum est cor eorū, & non remansit in eis spiritus. Dicunt quidam de hebræis, & Nicolaus, ꝙ ista dies prima horum trium dierum fuit dies trigesima mortis Moysi, in qua completus fuit planctus Moysi. nam 30. diebus durauit fletus pro eo, vt patet Deut. 34. c. & probant hoc præsupposita inductione, q̃ fecerūt. s̃. 1. c. & magis in secūdo. s. ꝙ 33. diebus post mortem Moysi fuit transitus Iordanis assumendo diem vtrunque inclusiue; & tñ manifestum est, ꝙ post istos tres dies fuit trāsitus Iordanis. s. die. 4 ergo dies iste primus erat trigesimus, & consequenter erat vltimus dies fletus pro Moyse. Sed ista positio improbata fuit. s̃. 1. & 2. cap. & satis apparet ex hoc. nam pro Moyse fuerunt 30. dies planctus, vt patet Deute. 34. & isti fuerunt completi in mansione in qua mortuus est Moyses. s. in vallibus terræ Moab, vt patet Deut. 34. ergo ante finitum planctum nō recesserunt de loco ipso planctus. tamen data ipsa positione requiritur, ꝙ ante finitum planctum Israelitæ mouerunt castra. s. die vltima, quod conuenit. ergo non erat ista dies trigesima a morte Moysi. *Quibus euolutis.* s. in fine diei tertii. erat iste dies tertius, a tempore quo venerant in ripas Iordanis, & quantū ad assignationem, quæ facta fuerat in Bessethim. s. post tres dies transibitis Iordanem.

Primo ca. q. 4. & 2. c. q. 8. & 9.

An ista quæ dicuntur hic fuerint facta die 4. vel 3. Quæst. IIII.

DICET aliquis, ꝙ ista quæ dñr hic, facta sunt in 4. die, quia dñr facta euolutis diebus tribus, sed cū dies tres euoluti sunt, dies quartus est. Rñdendum est hunc diē fuisse tertium, in quo ista dicta sunt, quod patet ex sequentibus

A verbis Iosue ad populum. s. sanctificamini: cras. n. faciet dñs inter vos mirabilia, & istud necessario est in die transitus, quia tunc facta sunt mirabilia. ergo dicta fuerunt hæc die 3. qui erat præcedens ad introitum in Iordanem, & dñr tunc dies tres euoluti, quia forte ista dicta sunt in illo die ad vesperum, & sic erant euoluti dies tres. *Trāsierunt præcones per castrorum medium.* Iosue mandauerat eis, vt præconizarent hæc, quæ hñr hic, & sic in hac tertia die facta est Iosue reuelatio de transitu Iordanis, sed non declarauit ipse immediate in speciali, sed solum dixit in generali, ꝙ facturus esset dñs mirabilia inter Israelitas sequenti die. *Quando videbitis arcam domini Dei vestri* Hic ponitur qñ deberent Israelitæ B moueri ad ambulandū, & mouendum castra, & dr̃ ꝙ qñ arca portaretur a sacerdotibus, oēs mouerētur ad procedendum secundum ordinem suum.

Duplex erat directiuum Iudæorum in itinere post cessationem nubeculæ. s. clangor, & arca. Et quòd non erat idem modus profectionis præcedente arca, aut nube. Quæst. V.

SCIENDUM autem sicut supra dictum fuit, iā cessauerat nubecula dirigens Israelitas in itinere, ideo indigebant directiuis ad procedendū: erat aūt duplex directiuum. vnum ad assignādum tp̃a mouēdorum castrorum: aliud ad signandū per quam viam pergere deberent Primum erat, ꝙ ad C motum castrorum clangeretur tubis argenteis. de q̃bus Num. 10. & cum esset clangor prolixus, atque cōcisus, mouebant singuli tentoria sua colligentes sarcinulas, & iste erat motus castrorum. Secundum directiuum erat ad dirigendum in via. nam dato ꝙ Israelitæ per clangorem tubarum scirent quando mouenda essent castra, tñ nescirent per quam viam eundum erat. adhuc ergo egebant alio directiuo, & istud erat arca, quia illa præcedebat per viā qua ituri erant Israelitæ, & eam videntes sequebantur. Cum vero nubes dirigeret Israelitas per desertum, ipsa vtrūque explebat officium. nam dabat signum ad tempus mouendi castra, nam toto tempore quo nubes pendebat super tabernaculum, Israelitæ manebant in castrametationibus suis, siue magno tempore, siue paruo maneret nu- D bes. cum autem recederet de tabernaculo, mouebāt castra Israelitæ sm̃ ordinem suum, primo filii Iuda q̃ erant ad partem orientalem, & aliæ duæ tribus existētes sub vexillo eius, & pñr aliæ sm̃ ordinem, qui habetur Num. 10. & ista nubes ab omnibus Israelitis videbatur, siue stans, siue recedens, vt patet Exo. 40. cū dr̃. nubes quoque dñi incubabat per diem tabernaculo, & ignis in nocte videntibus populis Israel per cunctas mansiones suas, & hoc quidem proficiebat, siue Israelitæ castra mouere deberent per diem, vel per noctē. nam per noctem apparebat figura ignis lucentis, & videbatur an staret, vel moueret, & sm̃ hoc scirent Iudæi an castra mutanda forent, vel manendū. Et q̃q̃ raro Iudęi castra mouerent p̃ noctē, & tñ si qñ contin- E geret, ꝙ mouerent, ita videbant signū motus castrorum in spē ignis, sicut in die in columna nubis. sic patuit in transitu maris rubri. nā tunc p̃ noctem transierunt Israelitæ, & colūna posita est inter Aegyptios, & Israel illuminans Israel, & excęcans Aegyptios, vt tota nocte nō possent Aegyptii irruere in Iudæos, vt patet Exo. 14. cū dr̃. steut nubes inter castra Aegyptiorū & castra Israel, & erat nubes tenebrosa, & illuminans noctē, ita vt ad se toto noctis tp̃e accedere nō valerēt. Nubes quoque ista in via dirigebat. nā ipsa præcedebat Israelitas eleuata, ita vt in motu suo videri posset ab oībus, sicut ante videbatur stans, & qua via pergerēt, illac Israelitis currendum erat. quō mō dato. sola

nubes

nubes Iudæis sufficiebat. Nunc vero ea cessante non sufficiebat vnũ signum. nam quãquã clangor argẽtearum tubarum esset conueniens signum mouendorum castrorum, tñ non erat ad dirigendum in via. Arca ẽt testamenti quãquã præcedens viam monstraret Israelitis, tñ non erat signũ conueniens Israelitis ad mouendũ castra, quia non poterat videri qñ mouebatur, vel quando stabat. Et qñ dixerunt hic præcones, ꝙ cum Israelitæ viderent arcam Dei, ꝙ mouerentur: non est sensus, ꝙ arca sola esset eis signum mouendi, sed prius clangebatur buccinis, & tunc Israelitæ parabant se ad gradiendum tollentes castra quæ fixerant, & tunc respiciebant per quam partem iret arca dñi, & per illã ꝓficiscebantur. Cõsiderandum ẽt, ꝙ omnibus istis adhuc assignatis non erat idem modus profectionis, qñ nubes præcedebat dirigẽs Israelitas, & qñ præcedebat arca. nam nubes solo iudicio angeli, qui in ea erat, mouebatur, & hebræi nesciebant quo itura foret, sed quocunque pergeret, sequebantur. In arca aũt præcedente, sic fieri non poterat, quia ipsa non mouebatur ab angelo, sed a sacerdotibus, vt patet hic, vel a Leuitis, vt dicitur Num. 4. c. necesse erat igit̃, vt prius Israelitæ concordarent, qua via eis pergendum erat, siue ꝑ diuinum oraculum, siue humanum consiliũ, & tunc princeps dicebat sacerdotibus portantibus arcam, per talem viam procedatis, & in tali loco consistite. & tũc sacerdotibus iussa complentibus, totus populus vidẽs arcam mouebatur, vt dictum est, quousque arca quiesceret, vel quousque assignaretur a Iosue. hoc aũt dr̃, H quia in transitu Iordanis arca præcessit Israelitas ad intrandum in fluuii alueum, sed ipsa manente in fluuio, transierunt omnes Israelitæ, & postea arca incœpit præcedere, vsque ad locum castrametationis.

Quare post mortem Moysi cessauit nubes, & successit arca. Et an fuerit in terra Chanaan necessaria nubes.
Quæst. VI.

NVNC autem aliquis inquiret, quare post mortem Moysi cessauit nubes, & successit arca. Respondendum est: ꝙ Deus prouidere voluit Iudæis in eis in quibus ipsi per se insufficientes erant, sicut non poterant in deserto I habere cibos: ideo Deus eis manna de cælo contulit: vt patet Exo. 16. & hoc quidem non datum est, quousque defecisset panis, & Israelitæ clamarent pro alimento. Ita, & de vestibus factum est, atque calceamẽtis. nam annis 40. mansit Israel in deserto, & his nõ cõmunicauit cum aliqua gente, quæ ei in necessarijs vestibus, & calceis sufficere posset: Deus igitur fecit, vt vestes & calcei educti de Aegypto sufficerent eis vsq; ad introitũ terræ Chanaan, vt patet Deut. 8. c. ita & in directione itinerum factum est. nam terra illa per quã ibant Israelitæ erat deserta, & inuia, ita vt nescirẽt qua pergendum eis erat, & dato ꝙ scirent aliquã viam, nesciebant per quam partem terræ Deus vellet ingredi Israelitas, dedit ergo Deus nubem dirigentem ꝑ diem & speciem ignis per noctem. Hæc autem necessitas K non mansit in terra promissionis. nam cũ Iudæi tunc essent in terra populata, non erat eis necessarius motus nubis, ipsi nãque scirent ad quas ciuitates, vel loca moueri vellent, & ad hoc sufficiebat eis arca ꝑcedens per viam illam, quam ipsi determinassent. in deserto autem non suffecisset motus arcæ. nam non fuit arca fabricata, vsque ad mãsionem Synai: vt patet ex processu Exodi. ergo vsque ad montem Synai non haberent aliquid quo dirigerentur. Item adhuc post fabricationem arcæ non sufficiebat motus eius ad dirigendum in via, quia arca ab hominibus ducebatur. necesse erat ergo hoc modo, vt homines portantes præcognoscerent viam: sed hoc non contingebat per solitudinem illam magnam: ergo non sufficeret arca. Nisi forte dicamus secundum insaniam Ra. Salo. s. ꝙ arca portabat portantes se, de quo infra dicetur: necesse erat igitur dari præcedentem nubem, quæ angelico motu dirigeret, impotentibus hominibus regulare. 4. c. huius q. 20.

An in terra Chanaan conuenientius fuerit Israelitis dirigi nube quam arca, vel econtra, aut interdum motu proprio. Et cur arca fœderis dicatur.
Quæst. VII.

COGNITO ꝙ non esset necessaria nubes ad directionem Israelitarum accedentiũ ad terram promissionis, inquirendum est an conuenientius erat dirigi per nubem, vel per arcam, aut interdum motu proprio. Respondendũ est conuenientius fuisse in terra promissionis non dirigi per nubem, quia varius modus procedendi Israelitarum erat per desertum, & in terra Chanaan. nam per desertum procedebant directe via sua, non flectentes se ad aliquam partem. In terra autem Chanaan, non erat eis recto itinere procedendum, sed nunc ad vnã ciuitatem, nunc vero ad alteram flectebantur. Itẽ non conueniebat propter motus bellicos, quia postquam Israelitæ introierunt, in terram Chanaan, tota vita eis in bellis ducenda erat, quousque subiicerẽt hostes habentes sufficientem terram ad habitandum. cum autem semel adepti essent terram, non egebant aliquo directiuo viarum, quia iam quiescendum eis erat. cũ autem in bello manerent, non cõueniebat eis nubes, quia valde varius est motus bellicus. nam interdum standum est, nunc vero huc atque illuc discurrendũ, vel prosequendo, aut fugiendo, & in hoc nulla regula necessaria est, nisi habitudo hostium, quia per hos sciri potest, an deceat huc vel illuc moueri, stare, vel progredi. Si autem nubem haberent Israelitæ dirigentẽ, oportebat eos respicere motum nubis, & non habitudinem hostium, & respicientes eam disturbarent ab eis, quæ agerent alias. In hoc ergo bellico tumultu nõ fuit necessarium aliquod directiuum, sed prudentia pugnatorum, s̃m dispositionem hostium sufficiẽter dirigens. Non igitur conueniens erat directio nubis Israelitis post ingressum in terram promissionis, nec ẽt arcæ, quia raro castra mouebãtur simul, sed manebant in Galgalis apud Iericho, aut in alio loco, & pars virorum pugnatorum procedebat ad bellum, vt patet infra 7. & 8. reliquis manentibus in castris, & tunc non præcedebat arca, nec aliquid alterum. Aliquãdo vero omnes viri pugnatores procedebant ad pugnã, manentibus fixis Israelitarum castris, qui non procedebant ad pugnam. Aliqñ autem castra mouebantur simul ad aliquem locum, & tunc arca domini præcedebat, & sic factum fuit hic. *Quando videritis arcam domini Dei vestri.* s. quando videritis eam præcedentẽ post clangorem tubarum qui præcedebat ad motum castrorum. In hebræo dicit. *Quando videritis arcam Deum vestrum.* Et tñ non potest legi ista litera intransitiue. s. vt arca sit Deus, hoc enim nullus existimat, sed intelligendum est possessiorie. s. quum videritis arcam Dei vestri. Sed in hebræo ponitur illa litera, quia nõ est differentia in casibus, cum nõ sint ibi variæ terminationes, & formationes casuales, sicut inter Latinos, & Græcos, sed solum distinguuntur casualia per habitudines quæ ponunt̃ inter Iudæos, & non inter Latinos. & qa hic non ponit̃ aliqua habitudo possessoria, in hebræo legitur intransitiue. s. qñ videritis arcam dñm vestrũ, qa tñ iste modus nõ põt stare, reducendum est ad habitudinẽ possessoriam transitiuam, vt dicatur arca Dei vr̃i. Aliqui hebræi aliter legunt, dicentes istam literã esse

Hebræi nõ seruant varietatẽ in casib⁹, nec numeros, nec psonas vide infra q. 10.

A diminutam.s.ꝙ intelligatur ibi copulatiua, &.s.qñ videritis arcam,& Deum vestrum, quia cum arca erat Deus,cum diceretur sedere inter Cherubin, vt patet 1.Reg.4.& 2.Re.6. sed conuenientior est litera nostra, nam quamquam large diceretur sedere Deus super propitiatorium arcę inter duo Cherubin, tamen precedente arca nihil videbant Iudęi nisi arcã. non diceretur ergo cõuenienter, quando videritis arcam, & Deum vestrum: sed quando videritis arcam Dei vestri. Vocatur ista arca fęderis. quia in se continebat fędus quod pepigit Deus cum Israelitis. fędus enim pactum, vel compositio est,& in hoc aliquid Deus obseruare promisit,& aliquid Iudęi. Deus promisit,ꝙ acciperet Israelitas in gentem sanctam, & regale sacerdotium, & populum peculiarem de cunctis populis terrę,& ꝙ eis specialia faceret beneficia,vt patet Exo.19. ca. Israelitę autem promiserunt omnia mandata Dei obseruare,vt patet Exo.19.& 24. Et quia prima mãdata fuerunt ipse decalogus, qui lapideis tabulis scriptus in arca reconditus erat,dicebatur illa arca fęderis.i.cõtinens compositionem Dei,& Iudæorum. *Et sacerdotes stirpis Leuiticæ.* Non vocantur hic sacerdotes stirpis Leuiticæ ad drĩam aliorum sacerdotum, quasi aliqui alij essent sacerdotes inter Iudæos præter hos, sed vocantur sacerdotes stirpis Leuiticæ,quod sic verũ erat, ꝙ erant de stirpe Leuitica. Quamquam aliqñ accipiendo sacerdotes valde large pro viris potentibus, & excellentibus ſm varietatem hebraicæ æquiuocationis, alij sunt sacerdotes præter filios Leui. & sic dr̃ de filijs David. filij autem Dauid erant sacerdotes, vt patet 2. Reg.8.c. constat aűt sacerdotes facientes sacra in sola tribu Leuitica fuisse, & si quis extraneorum vellet ministrare, moriebatur. vt patet Num.3.& 18. sicut factũ est in Chore,& Dathan, atque Abiron, cæterisq; eorũ complicibus cum ministrare voluerunt vsurpantes sacerdotium,vt patet Nu. 16. Ideo nullus de tribu Iuda de qua erant filij Dauid, fuit vnquam sacerdos. sic ait Apostolus ad hebræ. c. 7. in quo.n. hæc dñr de tribu illa est,de qua nullus altario præsto fuit. manifestũ enim ꝙ de Iuda ortus est dñs noster, in qua tribu nihil de sacerdotibus locutus est Moyses. *Portantes arcã.* Ecce iubet hic Deus,vt sacerdotes portent arcam. & hoc speciale fuit, quia sacerdotibus non competebat portare arcam, sed Leuitis, ad quos pertinebant minores ministrationes.

Viri potentes & excellentes qñque uocantur sacerdotes.

Diuisio tribus Leui per Leuitas,& sacerdotes & de familijs Leuitarum.& officijs eorum distinctis.
Quæst. VIII.

PRo quo sciendum est, ꝙ tribus Leui, prima sui diuisione diuidebatur in tres familias, scilicet Chaathitas,Meraritas,Gersonitas,vt patet Nu.3.& 4. & hoc quia Leui habuit tres filios s.Chaath, Merari,& Gerson,vt patet Exo.6 postea autem diuidunt̃ aliæ familiæ specialiores p nepotes Leui.de quibus habetur Num.26. In familia autẽ Chaathitarum fuerunt Amranitæ, quia Amram fuit filius Chaath,vt patet Exod.6.filij Amram sunt Moyses, & Aaron. De Aaron egressi sunt sacerdotes. præter familiam ergo Aaronitarum oẽs alij, siue Chaathitæ, siue Meraritæ, siue Gersonitæ,vocabantur Leuitæ: solum autem diuisit Deus istis ministeria,quia Aaronitis dedit,ꝙ ministrarent in sanctuario in sacrificiis, & oblatione thimiamatis quotidiani, & panibus propositionis,& apparatione candelarum, quæ erant ministeria sanctuarij.ad hęc ãt nulli accedere licebat, nisi Aaronitis.si aũt aliorum quisquam accederet,moriebat̃,vt patet Nu.3.& 18. hos aũt pro sanctitate ministeriorũ sacerdotes appellauit.reliquos autem vocauit Leuitas nomine tribus suæ,& quia erant 3. familiæ Chaathitarum, & Gersonitarum, atque Meraritarum distinxit eis officia.erant tñ eis oĩa officia circa sanctuarium, vt patet Nume.1.c. tribum Leui noli numerare: nec ponas summam eorum cum filijs Israel: sed constitue eos super tabernaculum testimonij.i. da eis officia ministrationum pertinentium ad tabernaculum. Omnibus aũt eis,tam Leuitis quam sacerdotibus erat vnum cõe.s.ꝙ excubarent in circuitu sanctuarij, figentes ibi tentoria sua ſm ordinem assignatum eis, vt patet Nu. 3.c. Nullus autem de popularibus poterat figere tentorium suum apud sanctuariũ, qm̃ moreretur, vt patet Num.1.c. In alijs autem officijs differebant sacer- B dotes,& Leuitæ: & Leuitæ inter se. nam cum ad oẽs familias Leuitarum pertineret portare sanctuarium, tñ non portabant easdem partes,sed distinctum est totum sanctuarium in tres partes. Nam quædam erãt in sanctuario,quæ erant vela vtensilia,& nõ erant partes sanctuarij, sicut arca, & candelabrum, & altare holocaustorum. atque thimiamatum, & mẽsa propositionis cum vasis eorum, & labrum ęneum in quo lauabantur sacerdotes,& vasa singulorum. Ista oĩa pertinebant ad Chaathitas, qui portabant ea inuoluta vestimẽtis rubeis, & hyacinthinis super humeros suos impositis vectibus.prius tamen,q̃ ipsi portarent, sacerdotes tegebant ea vestimentis, atque ligabant. nam Leuitæ non poterant accedere ad ista, cum essent nuda, alioquin morerentur.de his omnibus Num.3. & ma- C gis.4.c. Alia aũt quæ erant in sanctuario, erant partes eius,sed istæ erant duplices. Quædam.n. erant partes duræ,sicut tabulæ,& columnæ.& bases,atque capitella.& ista pertinebant ad Gersonitas. ipsi enim portabant ea cum mouerentur castra,vt patet Nume. 3. & 4.cap. Aliæ autem partes sanctuarij erãt molles, sicut cortinę.& saga, atque pelles rubricatæ, & hyacinthinæ,& vela,atque tentoria,quę operiebant tabernaculum,& circundabant atrium. Ista autem pertinebant ad Meraritas,vt patet Num.3.& 4. Sed differebat portatio ista, quia Chaathitæ ferebãt onera sua humeris per vectes. Gersonitæ autem, & Meraritæ portabant in plaustris,vt patet Num.7.c. Rõ diuersitatis est ponderositas eorum quę portabantur.

Totũ sanctuarium erat diuisum in 3. partes.

Ad hos Leuitas pertinebat deponere tabernaculũ, D cum castra mouenda forent. & ad eos pertinebat erigere, cum locabantur castra.

Depositio tabernaculi quõo fiebat.

Modus autem horum erat, ꝙ cum nubes recederet desuper tabernaculum, & mouenda essent castra, vt patet Exo.40.& Num.9. ingrediebantur sacerdotes in sancta Sanctorum,& cooperiebant arcam, deponẽtes velum,quod ante eam erat,& operiebãt altare thimiamatum,& holocaustorum,& labium æneũ, candelabrum aureum, atque propositionis mensam cũ vasis suis, singula vestimentis proprijs velabant, & sic dimittebant. Chaathitæ autem tunc ingrediebantur sanctuarium, tollentes onera sua, quæ aptata reperiebant. Meraritæ ibant in sanctuarium, & deponebant cortinas,& omnia velamenta, atque aptantes in one- E ra sua ferebant in plaustris. manebant autem tunc tabulæ nudæ,& columnę,atque bases, & tunc Gersonitæ venientes hæc portabant in plaustris. In figendo autem sanctuarium cum castrametabantur Israelitę cõtrarius modus erat, quia tunc Gersonitæ figebant primo tabulas,& columnas ſm ordinẽ dispositionis sanctuarij. post hęc Meraritæ appendebant cortinas,& cęteram operimenta, atque vela super tabulas, & colũnas ſm ordinem, quę habetur Exod. 26. & 27. Chaathitæ autem nihil faciebant, sed deponebant onera sua, relinquentes ea operta, sicut inuenerant. Postea aũt ę sacerdotes, disponebant vasa illa locis suis tollentes vestimenta,& ligamenta soluentes. Chaathitis non licebar

In figendo sanctuariũ qualis modus, quia cõtrarius.

bar

bat hoc, quia nunquã debebant videre nuda vasa sanctuarii, vt patet Num. 4. c. Ex prædictis patet ꝙ portare arcam non pertinebat ad sacerdotes, sed ad solos Chaathitas qui erant simplices Leuitæ, Ad sacerdotes autem pertinebant ministrationes, quæ fiebant in sanctuario. Hic tamen dicitur, ꝙ sacerdotes portabant arcam. In quo dicendum est, ꝙ generale erat Leuitas de genere alias de familia Caathitarum portare arcã. Sacerdotes tamen leguntur ter vel quater portasse arcam. Primo in transitu Iordanis, de quo habetur hic. Secundo in lustratione Iericho quando per septem dies septies Instrauerunt Israelitæ ciuitatem, & arca domini cum illis portabatur autem tunc arca a sacerdotibus, vt patet infra. 6. cum dicitur. vocauit autẽ Iosue filius Nun sacerdotes, & dixit ad eos: tollite arcã fœderis. & postea sequitur in eodem c. quomodo sacerdotes arcam portauerint. Tertio legitur portata arca a sacerdotibus, in portatione eius de domo Obededõ Gethei ad domum Dauid, vt patet primi Parali. 15. c. cum dicitur, ꝙ dixerit Dauid sacerdotibus, vt portarẽt arcam. Quarto legitur portata a sacerdotibus in regressu ad sanctuarium, quãdo exierat arca domini cũ Dauid fugiente filium suum Absalonem: & iussit sacerdotibus, vt reducerent arcam in sanctuarium. ibi enim dicitur quòd Sadoch, & Abiathar portauerunt arcam in sanctuarium, & tamẽ isti erant de maximis sacerdotibus: vt patet. 2. Reg. 15. c. *Vos quoque sequimini præcedentes.* i. quando videritis arcam vos sequimini euntes post eam. ex quo apparet, ꝙ non erat hic idem ordo mouendi arcam qui erat in deserto. nam ibi præcedebant sex tribus cum duobus vexillis, & deinde sequebatur arca cum toto sanctuario, & postea sex aliæ tribus cum duobus aliis vexillis, vt patet Nu. 10. c. Hic autem arca præcedebat: causa diuersitatis est, quia in deserto Israelitæ non dirigebantur per arcam, sed per nubẽ præcedentem, ideo non oportebat, ꝙ præcederet. nunc autem quia non erat nubes præcedens dirigebat arca. ideo necesse erat, ꝙ præcederet.

Portare arcam conueniebat solis Leuitis.

Quoties sacerdotes portauerint arcã.

An arca præcederet necessario, & in quanta spatij distantia præcedebat hebræos. Quæst. IX.

SED diceret aliquis, quòd arca non præcedebat, sed Israelitæ ibant ante arcam: quia dicitur hic sequimini præcedentes. Respondendum est, arca præcedebat: alioquin nullum sensum haberet istud præceptum, scilicet, quòd quãdo arca moueretur, Israelitæ ambularent. non enim esset conueniens directiuum ad motum, nisi præcederet.

Item patet ex litera, quòd arca præcederet, quia dicitur. cum videritis arcam, & sacerdotes portantes eã, vos quoque sequimini. si tamen præcederent, non dicerentur sequi.

Item quia dicitur infra, quòd inter arcã, & Iudæos esset spatium duorum millium passuum, vt possent eam procul videre. ergo præcedebat arca.

Item quia dicitur, quòd arca distabat ab eis, vt ipsi scirent viam per quam ingredi deberent. necesse erat igitur, quòd arca præcederet: alioquin non monstraret viam. Et quando obiicitur, quòd hic dicitur præcedentes, respondetur quòd non ponitur præcedentes proprie, sed progredientes vel procedentes.

Sitque inter vos & arcam spatium cubitorum duum millium. Ista distantia ponebatur inter populum, & arcã propter duo.

Primo ad reuerẽtiam maiorem arcæ: vt ad eam nõ accederent populares, & extimarent se indignos accedere. sic enim Deus magis honorabatur in æstimatione nostra.

Secundo fiebat ad demostrandum viam, vt omnes

F viderent arcam. nam si arca iret in prima fronte præcedentium Israelitarum, soli ipsi viderent eam. cum vero spatium duum millium cubitorum distaret, videri poterat ab omnibus, & hoc videtur signari infra, cum dicitur. vt procul videre possitis, & nosse p quã viam ingredi debeatis. & forte ista est potissima causa, quam causa reuerentiæ. nam in deserto eodem modo tenebatur arca in magna reuerentia. sed in medio Israelitarum portabant eam Leuitæ, vt patet Numer. 10.

Vbi dicitur. *Sitque inter vos, & arcam spatium duum millium cubitorũ.* In hebræo dicitur. *Sitque inter vos, & ipsas spatium, &c.* Ita ꝙ arca ponatur pluraliter.

G *An arca in qua portabantur ossa Ioseph ferebatur simul apud arcam Dei. Quæst. X.*

ET Rab. Salom. dicit hoc poni, quia erant duæ arcæ, vna erat arca fœderis Dei, & alia erat arca, in qua ferebantur ossa Ioseph: adiurauerat enim Israelitas, vt secum ducerent ossa sua, vt patet Gene 50. postea vero Moyses in exitu de Aegypto eduxit illa, vt patet Exod. 13. istam arcam ossium Ioseph dicebat esse simul cum arca fœderis. Sed dicendum est verum esse, quòd Israelitæ portauerint ossa Ioseph, & postea sepelierint ea in Sichẽ, vt patet infra 24. cap. tamen ista non ferebatur simul cum arca fœderis. Multum enim videtur hoc derrahere honori arcæ fœderis. nam inter omnes immunditias, quæ
H sunt per simplicem tactum, nulla maior est, quam in morticino humano, vnde si quis in illo polluatur, est septem diebus immundus, & non poterat accedere ad res sacras, vt patet Nume. 19. c. Quanto magis ergo ipsa humana morticina essent immũda, & procul a sanctuario? sed in arca fœderis erat maxima sanctitas Iudæorum. ergo procul inde esse debebat omne morticinum, & consequenter ossa Ioseph. nullatenus ergo conueniens erat, vt portaretur simul arca ossium cũ arca fœderis. Sed aliquis forte dicet non esse aliquam immunditiam in ossibus Ioseph. esset tamen si ibi esset morticinum habens carnem, quæ tabida est & immunda, & contagione sua omnia pollnit, atque fœtore conturbat. ossa autem a multis temporibus desiccata, nihil hoc habent.

I Respondendum est, ꝙ quamquam ad pollutionẽ naturalem, quæ est secundum rem, maior sit pollutio in morticino habente carnes, quam in ossibus solum. tamen quantum ad pollutionem, quæ est secundum opinionem, & positionem legis nihil differt. nã æquale tempus immũditiæ est, si quis tetigerit cadauer, vel ossa mortui hominis reperta in agro, vel sepulchrum aliquod, vt patet Num. 19. c. esset ergo immunditia in ossibus Ioseph, sicut si esset cadauer fetidum carnem habens tabidam. Item quod amplius est necesse erat, qui ille qui portaret cassam, vel arcam in qua erant ossa Ioseph, esset immundus. nam qui tangeret sepulchrũ hominis mortui, erat immundus septẽ diebus, sed portans ossa Ioseph in arca super se portabat semp sepul-
K chrũ hõis mortui: ergo semper erat immundus. Cõsequenter ergo nunquam accedere debebat ad sanctuarium, & a fortiori, nec ipsa arca in qua erant ossa Ioseph. De immunditia tangentis sepulchrum, patet Num. 19. cap. valde ergo absurdum est arcam ossium Ioseph simul esse cum arca fœderis. nam & tunc æque honorabilem vtranque simplices arbitrarentur, cum ponerentur in loco æqualiter reuerendo: Deus tamen hoc zelabat, potissime, quòd daretur occasio idolatrandi. nam sicut cum Israelitæ transierunt Iordanẽ, stetit arca domini donec omnes transissent, & manente ista, steterunt aquæ immotæ: exeunte autem fluxerunt

fluxerunt, & signabatur hoc fieri a Deo, cuius fędus erat in arca illa, ita crederent Israelitæ aliquam numinis virtutē fuisse in ossibus Ioseph ad tenendas aquas, ne fluerent, in quo nimis diuino detrahebatur honori. Motiuum autem Ra. Sal. nullum est, quia quamquam ponatur hic pluraliter, tñ signatur in singulari. sed fit propter inconcinnam barbariem hebraici idiomatis. nō enim obseruat numeros, nec personas, nec cæteras conuenientias suppositi & appositi, & relatiuorum & antecedentium. & satis apparet, quia cum supra etiam in litera hebrea, diceretur de arca simpliciter alias singulariter, adiunctū est relatiuum pluraliter dictum. & ponitur plurale cum deberet poni singulare. econtrario fit præcedēti c. cum dicitur de exploratoribus tollensque mulier viros abscōdit eum. debebat tñ dici eos. ibi declaratum est de hoc. solum igitur erat arca fędetis. & sic dicit Ra. Dauid Canhi, quòd accipiatur plurale pro singulari.

Barbaries Hebraici idiomatis.

Qōne. 27.

Spatium cubitorum duum millium. Est cubitus secundū quosdam spatium pedis & dimidij: s̄m alios est spatiū duorum pedum. Quantum ad primum modum dicetur, ꝙ inter arcam & populum erat spatium trium millium pedum. Per secundam opinionem dicetur fuisse spatium. 4. millium pedum. Qualitercunq; autem sit: erat inter populum, & arcam satis magnum spatium.

Cubitus quid sit.

An inter arcam & populum erant duo mille cubiti, ideo vt possit populus venire ad orandum in sabbato, an ob aliud. Quæstio, XI.

DICIT Ra. Sal. ꝙ istud spatium constitutum fuerat inter arcam, & populum, & non maius, vt populus haberet licentiam veniendi circa ipsam ad orandū in Sabbato: nam non eis progredi licebat in Sabbato. si aūt, amplius distaret arca a sanctuario, non potuissent ad eam accedere oraturi. Ad hoc dicendum est, non fuisse hanc intentionē Dei iubentis. & primo posset argui ex fundamento ipsius Ra. Sa. s. ꝙ arca erat distans a popularibus pp reuerentiam. ergo ēt in sabbato ad eā accedere nō possent, quia tūc nō maneret reuerētia hęc. Sed hoc abiecto dicendum est nō posse stare. nā hoc non erat pro quolibet die, ita vt queniret sabbatū dū sic arca moueretur ante Israelitas. sed solum pro ipsa die qua trāsierunt Israelitæ Iordanē. sed in vespere ad eandem mansionē peruenerunt Israelitæ & arca Dei, s. in Galgalan in cāpestribus Iericho, vt patet infra. 5. c. Et postea fuit arca simul cum Israelitis in castris in diebus sequentibus, qū obsessa est Iericho, & Israelitę apud arcā ambulantes lustrabant ciuitatē per dies septem, vt patet infra 6. c. Item dato, ꝙ debuisset continuari via illa per dies multos, ita ꝙ intercideret sabbatum mediū, vel multa sabbata: non ob hoc erat distantia duorum millíū cubitorū, quia quamq̄ arca præcederet Israelitas in via dum moueretur ad monstrādū viam, tñ quando castrametaturi essent, arca manebat. quod patet, quia si arca semper præcederet per duo millia passuum, nunquam Israelitæ scirent locum castrametationis suæ. necesse erat igitur, vt quando castrorum locus assumendus foret, arca consisteret, & Israelitę mouebantur quousque peruenissent ad locū illum, in quo arca quieuisset, & ibi figebant castra. cū ergo perueniret dies sabbati, & quiescerent Israelitę: necesse erat, vt arca esset in eadem mansione, in qua Israelitæ. ideo poterant tunc orare qualitercunq; vellent, nec oportebat moueri per duo milliaria passuū. nihil igitur ad hoc faciebat, magis distare arcam ab Israelitis in via per duo millia passuum, quàm p quatuor millia, vel amplius.

A Dicendum igitur ꝙ ratio assignata per Rab. Salo. non est vera, neque cōueniens. Sed sciendum quòd duo erant hic. s. populus non habebat signum ad cognoscendum viam per quam progressuri erāt transito Iordane & indigebat illo. & ad hoc puidit Deus dando quòd arca pręcederet populum distando per duo millia cubitorum: quia sic arca præcedens ostenderet eis viam. quod non posset fieri si arca iret inter eos, vel parum eos præcederet. quia si inter illos iret, non dirigeret: quia dirigentem oportet præcedere. si autem præcederet, & tamen iuxta eos, non videretur nisi a paucis, s. ab illis qui essent in fronte exercitus. volebat tamen Deus quòd videretur a tota mul-

B titudine. ideo debuit pręcedere longo interuallo. & hoc fuit taxatum a Deo quod esset spatium duorum millium cubitorum. Ambo prędicta patent in litera cum dicitur. sitque inter vos & arcam spatium cubitorum duorum millium, vt magis procul videre possitis, & nosse per quam viam ingrediamini, quia prius non ambulastis per eam. Inquantum dicitur, vt magis procul videre possitis, datur primū, scilicet signum directiuum, s. quòd cum arca pręcederet eos per duo millia cubitorum viderent eam de procul, s. totus populus tam qui erāt in vna parte pręcedentiū, quàm qui erant in alia parte opposita multum distante: quod nō fieret si arca esset inter eos, vel iuxta eos. Inquantum autem dicitur: & nosse viam per quam ingrediamini: pertinet ad idem, s. quia arca pręcedēs magno interuallo ostenderet eis viam quam sine signo taliter præcedente non cognoscerent. Inquantū

C dicitur, quia prius non ambulastis per eam, signatur necessitas signi, s. quia si Iudæi ambulassent prius per terram illam, non indigerent nunc aliquo signo dirigente.

Est autem supponendum: quòd Iudæi nullum aliud signum habebant nunc ad dirigendum in via nisi arcam. quia si haberent aliquod aliud sufficiens signum, non daretur quòd præcederet arca. & ita dicendum quòd nunc non pręcedebat nubecula in figura columnę quæ solebat pręcedere in deserto. quia si illa pręcederet non daretur aliud signum.

Supradicta sententia est August. & glo. ordin. dicit enim, longo iussum est arcam præcedere vt posset a populo videri. tam grande enim agmen erat, quòd si post eam proxime pergeret, nō eam videret pręire:

D nec nossent qui sequerentur. ex hoc innuitur quòd columna nubis quę solebat mouēdis castris signum dare, & iter ostendere, iam recesserat: neque eis apparebat.

Vt procul videre possitis. Hic ponitur causa huius distantiæ arcæ ab Israelitis, scilicet arca præcedebat vt monstraret viam. tamen si solum præcederet paruo spatio ante frontem castrorum, non possent videre omnes Israelitæ arcam pręcedētem, sed soli qui pręcederent in prima fronte. cum autem distaret duobus millibus passibus, possent omnes qui in castris erant videre propter distātiam: & satis notatur cum

E dicitur, vt procul videre possitis, idest sic in magna distantia poteritis eam videre, & aliter non.

Et nosse per quam viam ingrediamini. Idest motus arcæ declarabit vobis per quam viam debeatis moueri: non poterant omnes Israelitæ ire per vnam viam in successione. nam sic valde longum agmen texeretur: sed procedebant simul quidam per viam, alij per dēuia. & quia aliqui eorum non tenentes viam nescirent contra quam partem gressus dirigere deberent, oportuit vt viderent arcam præcedentem: & sic cognoscerent quò pergendum foret.

Cum autem nubes dirigebat Israelitas, nō tantum distabat ab eis: sed præcedebat frontem primæ acie-

tribus Iuda, videbatur tamen ab omnibus, quia erat in sublime eleuata, de arca non poterat sic esse, cum portaretur a sacerdotibus.

Quia prius per eam non ambulastis. Quasi dicat, arca ponitur præcedens ad dirigendum vos in via, quia non ambulauistis ante hoc in via hac, ita vt eam cognoscere possitis. hoc ponitur, quia nunc erat nouiter facta mutatio dirigentis in via. hactenus enim direxerat nubes pręcedens, nunc vero non præcedebat. ideo oportebat dari aliquod directiuum, & dabatur arca secundum modum assignatum supra.

Litera Hebraica.

In Hebræo dicitur. *Quia non ambulastis eam ab heri, & nudius tertius.* Ista aduerbia temporalia secundum propriam significationem inducunt dies tres, s. ꝙ a tribus diebus ante hoc non ambulauerant per hanc viam. & sensus est, quòd nunquam ambulauerant per viã istã. istum modum loquendi sequitur Apostolus ad Hebr. ca. 13. vbi volens signare æternitatem Christi, & quòd nũquam cępisset, nec esset finem accepturus: ait. Christus est ab heri, & hodie, & ipse vsque in secula. per heri & hodie signat carentiam principij temporis a parte ante.

Et cauete ne appropinquetis ad arcam. Forte Israelitę, vt velociter ambularent, vellent appropinquare ad arcã festinantes, hoc autem Deus vetat. Causa huius est ipsa propter quam datum est mandatum: nam non cognoscebant Israelitę viam, sed cogniturí erant pręcedente arca. hanc autem videre non poterant si propinqua esset primæ fronti pręcedentium Iudæorum. Decuit ergo, vt non mouerentur festinantes ad appropinquandum ei, si quis autem contra pręceptum hoc conaretur festinanter appropiare arcæ, tanquam contemptor diuinæ iussionis moreretur. & cum dicitur, ꝙ distarent ab arca Iudæi duobus millibus passuum, non est sensus, ꝙ pręcise duobus millibus passibus distarent. nam hoc cognoscere non possent Israelitæ, s. an duobus millibus, vel amplius, aut minus. sed vocatur hic spatium duorum millium passuum, tantum quantum intelligerẽt Iudæi esse duo millia passuum.

Dixitque Iosue ad populum. Istud fuit dictum in tertia die postquam recesserunt de Sethim cum complebãtur tres dies, de quibus ibi dictum fuerat, pręparamini quia post tres dies transibitis Iordanem. & patet, quia sequenti die fuit transitus Iordanis, cum infra dicatur, sanctificamini quia cras faciet dominus inter vos mirabilia, quod in transitu fuit.

Sanctificare quid importet.

Sanctificamini. Quidam de expositoribus nostris dicunt sanctificationem istam fuisse, quòd continerent Israelitæ ab vxoribus suis in die ipsa, quia propter honorem appariturí miraculi in crastinum a coniugalibus amplexibus ad tempus cessandum erat. hoc autẽ dicunt, quia in datione facta legis in monte Synai iussum est, vt Israelitæ lauarent vestimenta sua, & abstinerent ab vxoribus vsque in diem tertium, vt patet Exodi 19. an vero hic similiter esse debuerit non apparet. Dicunt Hebræi, quòd sanctificare significat hic apparationem, & sic multoties accipitur, vt patet Nu. 11. populo quoque dices sanctificamini, cras enim comedetis carnes, idest sitis parati ad comedendum carnes in crastinum accepturi coturnices. & iste videtur conueniens modus, s. ꝙ Israelitæ essent parati ad vidẽdum miraculum, qđ Deus facturus erat, ista admonitio erat ad maiorem attentionem. nam Israelitę si nõ admonerentur, non multum accederent sequẽti die ad miraculum. & sic contemneretur, vel minus æstimaretur miraculum Dei, quam rationabile foret, debuerunt ergo pręmoneri, vt sic essent soliciti quid facturus esset dominus. *Cras enim faciet dominus inter vos mirabilia.* Quasi dicat, non erunt mirabilia ad tempora nimis distantia, sed cras, nec erunt procul a vobis in

F gente alia, vel loco, ita vt videre non possitis. sed inter vos: ideo attenti valde esse debetis, attenti ad contemplandum hoc. Fuit autem istud mirabile in diuisione aquarum Iordanis, quia sequenti die nullum aliud miraculum fuit. *Et ait ad sacerdotes.* Hoc quod hic dicitur ad alterum diem pertinet, s. ad quartum diem, in quo fuit transitus Iordanis. nam in die tertio non acceperunt sacerdotes arcam ad præcedendum populum, sicut dicitur hic. Hic patet, quod supra dicebatur, s. ꝙ sacerdotes portauerint arcam hac vice in transitu Iordanis, & non Leuitæ Chaathitæ ad quos ex officio pertinebat, vt patet Num. 4. cap. & hoc fiebat ad maiorem reuerentiam: etiam non erat aliquod inconueniens, ꝙ sacerdotes explerent ministeria Leuitarum, erat tamen inconueniens, ꝙ Leuitę vsurparent ministeria G sacerdotum. minores enim nunquam possunt in id in quo maiores, sed maioribus semper licent ea quæ minoribus. & sic est de sacerdotibus minoribus ad ministrationem summi sacerdotis. *Tollite arcam fœderis, & præcedite populum.* In duobus erat hic motus arcę differens a motibus consuetis. Primo, quia in alijs consueuerat ire in medio procedentium, vt patet Nume. 10. c. nunc vero præcedebat totum populum.

Secundum erat, quia consueuerat arca portari a Chaathitis qui sunt Leuitæ simplices, vt patet Nume. 4. nũc vero a sacerdotibus portabatur, & patet ex hoc, quod ante dicebatur, scilicet, ꝙ non deberet populus præcedere arcam: sed magis e conuerso, & hoc fuit in motu castrorum. nam die quarto, cum castra mouenda H erant, facto clangore tubarum qui fieri debebat in motu castrorum, vt patet Num. 10. cępit arca portari a sacerdotibus, & per eam partem qua ipsa tendebat, alij Israelitæ mouebantur. nam die pręcedenti hoc publicatum fuerat a pręconibus per castra, vt patet supra cum dicitur, quando videritis arcam fœderis Domini Dei vestri &c.

Quomodo Israelitæ obedierunt Iosue, quando iussit sacerdotibus portare arcam quia videbatur agere contra legem. Et quòd officia sacerdotalia tempore necessitatis Leuitis conueniebant. Quæst. XII.

I Q*Vi iussa complentes tulerunt, & ambulauerunt ante eos.* Hoc ponitur, quia forte aliquis putaret ꝙ sacerdotes recusarent hoc facere. nã erat officium Chaathitarum portare arcam, vt patet Nume. 4. ꝙ autem sacerdotes hoc vellent, videbatur vsurpatio ministerij Leuitarũ. potissime, quia ante hoc, nunquam fuerat consueta talis portatio. Postea autem aliquando facta est, s. ter facta legitur, vt supra declaratum fuit. Ratio tamen quare sacerdotes non debebant recusare, erat, quia Deus dederat mandandi auctoritatem Iosue nõ solum super populares, sed etiam super sacerdotes, nec solum super minores, sed etiam super summum sacerdotem, vt patet Num. 27. ca. cum dicitur. pro hoc si quid agendum erit Elea K zar sacerdos cõsulet dominum, ad verbum eius ingredietur, & egredietur ipse, & omnes filij Israel: cum ergo iuberet hoc, tenebantur obedire. Sed obijciet aliqs quòd tenebantur Israelitę obedire Iosue, quando mãdatum suum non contineret intolerabilem errorem, vtpote, quia esset expresse contra legem Dei, in qua Iosue non poterat dispensare, nec eam mutare. Iosue autem mandante oppositum, non tenebantur. sed talia mandare poterat, pro quibus totus populus tenebatur eum lapidare, vt si iuberet ire ad colendum Deos alienos, vt patet Deuteron. 13. & 17. sic autem videbatur esse in hoc mandato, quia iubebat vsurpari officiũ Leuitarum a sacerdotibus, ergo non debuit ei obediri. Respondendum est, vt supra dicebatur: ꝙ quando

maiores ministrant in officio minorum, nunquam est vsurpatio, sed quando ministrant minores in officijs pertinentibus ad maiores. sacerdotes quippe agere quæ Leuitæ consueuerunt, nulla vsurpatio est, nec pęna dignum. si autem Leuitę attentarent facere, quæ sacerdotes, vsurpatio est, & mors infligenda est. sicut patet in Chore & socijs eius. Nume. 16. Hic autem Iosue præcepit sacerdotibus, explere ministeria simplicium Leuitarum: nihil ergo vsurpari iussit, aut contra legem agi. Esset tamen aliqua vsurpatio si iussisset, vt Leuitæ facerent sacrificia, vel offerrent thimiama coram domino, & si talia iuberet, non erat obediendum ei, donec constaret, quòd ista Deus iuberet: quamquam ex necessitate officia sacerdotalia aliquando Leuitis licuerunt, vt facere sacrificia iugulando & decoriando, & cęteras sacrificiorũ cæremonias complendo, sacerdotum est. tamen Leuitæ aliquando fecerunt, scilicet tempore regis Ezechiæ, quando purgauit Sanctuarium ab immunditijs, quas ibi posuerant reges priores, & cum essent pauci sacerdotes consecrati, qui non sufficiebant ad explēdas cæremonias sacrificiorum, adiuuerunt eos Leuitę, vt patet 2. Paralip. c. 29. cum dicitur. sacerdotes vero pauci erant, nec poterant sufficere, vt pelles holocaustorum detraherent. vnde & Leuitæ fratres eorum adiuuerunt eos, donec impleretur opus, & cõsecraretur antistes. Item consenserunt sacerdotes verbis Iosue, quia ipse erat propheta cui Deus loquebatur, vt patet supra. 1. c. & erat vir, in quo erat spiritus Dei, vt ipse Deus testimonium perhibuit Num. 27 cũ dicitur. tolle Iosue filium Nun, virum in quo est spiritus Dei, & non solum erat in eo spiritus Dei & sapiẽtiæ: sed etiam erat plenus hoc spiritu, sicut patet Deuter. 34. c. cum dicitur. Iosue vero filius Nun repletus est spiritu sapientiæ, quia posuit super eum Moyses manus suas. non erat ergo verisimile, ꝙ iste aliquid contra Dei legem & voluntatem mandaret. obediebant ergo ei simpliciter Israelitę, quicquid ab eo dicebatur, a Deo iussum esse putantes.

1. Reg. 16. Supra 1. Dixitque Dominus ad Iosue. Hodie incipiam exaltare te coram omni Israel, vt sciant ꝙ sicut cum Moyse fui, ita & tecum sim. Tu aũt præcipe sacerdotibus, qui portãt arcã fœderis, & dic eis. Cum ingressi fueritis partem aquæ Iordanis, state in ea. Dixitq; Iosue ad filios Israel. Accedite huc & audite verbum Domini Dei vestri. Et rursum. In hoc inquit scietis, ꝙ Dñs Deus viuẽs in medio vestri est, & disperdet in cõspectu vestro Chananæũ, & Ethæum Heuæum & Phetezæũ, & Gergezęũ quoq; & Iebusæum, & Amorrhæũ. Ecce arca fęderis domini omnis terræ antecedet vos per Iordanem. Parate duodecim viros de duodecim tribubus Israel, singulos p singulas tribus. Et cũ posuerint vestigia pedum suorum sacerdotes, qui portant arcam fœderis domini Dei vniuersæ terræ in aquis Iordanis, aquæ quæ inferiores sunt, decurrent atque deficient, quæ autem desuper veniunt, in vna mole consistent.

Hic ponitur secundum huius cap. scilicet mandatum diuinitus complendum. *Dixitque Dominus ad Iosue.* Ista locutio fuit facta ad Iosue in die trãsitus Iordanis. quod patet ex sequentibus verbis, scilicet hodie incipiã te exaltare. & fuit hoc in trãsitu Iordanis.

Quomodo Deus loquebatur hic Iosue, & de modis loquendi ad eum, & ad Moysen: & in quibus locis. Et quare Iosue non licebat intrare in sancta sanctorum. *Quæst. XIII.*

CIRCA hoc aliquis quæret: quomodo Deus loquebatur Iosue. Non enim potest responderi eo modo, quo respondebatur de Moyse. nam Moysi solitus erat Deus frequenter loqui: & hoc erat in tribus locis. Primus locus erat intra sancta sanctorum super propitiatorium. nam ibi erat angelus qui in corpore formato de aere formabat voces ad respondendum, de hoc Num. 7. cap. dicitur. cumque ingrederetur Moyses tabernaculũ fęderis vt consuleret oraculum, audiebat vocem loquentis ad se de propitiatorio quod erat super arcam testimonij inter duos Cherubin. vnde & loquebatur ei. Secundus locus erat ad ostium tabernaculi testimonij. vt patet Exo. 29. & Num. 12. vbi dicitur ibi cõstituam, vt loquar ad te, atque præcipiã filijs Israel. & Num. 12. vocauit Deus Mariam & Aaron ad ostiũ tabernaculi, & locutus est ad eos. Aliquando Deus loquebatur Moysi in columna nubis extra castra: vt patet Exo. 16. & 33. cum dicitur. Ingresso autem illo tabernaculum fęderis descendebat columna nubis, & stabat ad ostium, loquebaturque Dominus ad Moysen facie ad faciem, sicut solet homo loqui ad amicum suum. Non poterat fieri locutio Dei ad Iosue in quolibet horum locorum. nam non poterat fieri intra sancta sanctorum desuper propitiatorium. illuc enim nulli ingredi licebat nisi summo sacerdoti, & hoc semel in anno: vt patet Leuit. 16. & ad Hebræos 9. immo non licebat alicui homini esse in toto tabernaculo, quando sacerdos magnus introibat in sancta sanctorum: vt patet Leui. 16. cap. Moysi autem specialiter licuit ingredi ad sancta sanctorum quandocunque voluit, vt patet Num. 7. cap. sed hoc fuit speciale, quia non fuit aliquis cui Deus tam familiariter vnquam loqueretur, vt patet Nu. 12. & Deuteronomij 34.

Alia autem duo loca erant licita Iosue & cuicunque. nam in ostio tabernaculi cuicunque etiam populari stare licebat. quoniam cum Maria & Aaron murmurauerunt contra Moysen vocati sunt ad ostium tabernaculi, & ibi locutus fuit eis: vt patet Nume. 12. cap. de alio autem loco, scilicet nube extra castra vel in castris, manifestum est quòd posset Iosue accedere quandocunque vellet: potissime cum ipse esset propheta, quia Deus ante hoc locutus fuerat ei, vt patet supra 1. cap. in quocunque ergo horum duorum locorum Deus ei loqui poterat.

Amplius etiam dici potest quòd loqueretur desuper arcam. non quidem quando arca esset intra sanctuarium in propitiatorio: quia tunc non licebat vlli illuc intrare, sed cum esset foris: vt quãdo castra mouebantur, & portabatur per se arca a sacerdotibus. & sic aliquãdo Deus locutus fuit Iosue coram arca manente: vt patet infra 7. cum dicitur quòd erat pronus Iosue corã arca: & dixit Deus ei. surge cur iaces pronus in terra? peccauit Israel &c. Causa diuersitatis, s. quare non posset intrare coram arca in sancta sanctorum, & tamẽ liceret ei & cuilibet alteri stare corã ea, erat: quia cũ arca esset in sancta sanctorum erat nuda: cum vero extra esset, manebat cooperta pallijs: vt patet Numeri 4. etiam quia nõ licebat intrare

laico in tabernaculum, nec videre aliquod de vasis san ctis, cum nuda essent. nã ipsi Leuitę qui humeris suis portabant ea, si viderent ea nuda, morerentur, vt patet Num. 4. & populus multus periit, s. quinquaginta millia, & de populo Dei perierunt septuaginta viri, quia viderunt arcam Dei nudam. vt patet 1. Reg. 6. cap. Item causa principalis huius erat, quia quando erat arca Dei in sancta Sanctorum, erat gloria Domini super eam, s. Angelus in corpore assumpto de aere ad loquẽdum, & nõ licebat videri ab aliquo, nisi a Moyse. ideo sacerdos magnus intraturus illuc nihil videbat, sed ponebat ante se thymiama emittens fumum grossum, vt operiretur propitiatorium, & nihil posset videre, vt patet Leui. 16. & ibi de hoc late dictum est. Cum vero arca esset extra sancta Sanctorum, nihil horũ ibi erat, ideo licebat Iosue, & cuilibet videre. de hoc magis declaratum est Leui. 16. Dicendum igitur, ꝙ ista locutio Dei ad Iosue fieri potuit in tribus locis, s. super arcam opertam non manentem in Sanctuario, & ad ostium tabernaculi, & in aliqua nube i castris, vel extra castra.

Quorundam obiectio contra prædicta, scilicet, quòd locutio ista non fuerit immediate facta a Deo ad Iosue. Et eius obiectionis solutio. Et differentia excellentiæ Moysi, & Iosue. *Quæst. XIIII.*

Aliquis autem forte dicet, ꝙ ista locutio fuit facta ad Iosue non immediate, sed mediante Eleazaro, quia Num. 27. c. dr̃ de eo, pro hoc si quid agendum fuerit Eleazar sacerdos cõsulet dñm. ergo ad Eleazarum Deus loqueretur primo, & ipse ad Iosue. Rñdendum est, ꝙ non fuit facta ista locutio ad Eleazarum, deinde ad Iosue, sed immediate ad Iosue. nam ad hoc, ꝙ Deus loqueretur Iosue mediante Eleazaro, oportebat, vt Iosue inquireret aliquid a Deo, & Eleazarus pro hoc consuleret. Deus autem tunc rñderet. hic tñ nihil tale factum est, quia Iosue nunc non consuluit, nec fecit cõsuli dñm: sed Deus ad eum nihil tale cogitantem locutus est. & patet ĩ. 7. quia cum conquereret Iosue coram arca Israel fugisse a facie hostium. Deus dixit: surge cur iaces pronus? peccauit Israel: manifestum est enim, ꝙ ista verba non fuerunt dicta per aliquem mediatorem.

Quando aũt Deus iussit, vt Eleazarus consuleret, p Iosue, si quid agendum foret. Rñdendum est, ꝙ verbum Dñi erat dupliciter ad Iosue: vno modo per modum simplicis enunciationis: alio modo per viam tñ sťad īquisita. Primo modo loqnebatur Deus ad Iosue non mediante Eleazaro, sed per seipsum, nec erat hoc in potestate Iosue, s. qũo, & qñ Deus ei loqueretur, iõ de hac locutione præceptum nullum datum est, quia non erat in potestate Iosue. Secũdus modus locutionis Dẽi ad Iosue per modum responsi non erat ad Iosue immediate, sed mediante Eleazaro qui cõsulebat dominum pro eo, sicut iussum fuerat. Et quantum ad istam viam secundam non auderet Iosue consulere dominum, quia non erat ei licitum intrare in sancta Sanctorum, cum non esset sacerdos magnus. Itẽ non licebat ei inquirere applicito Ephod, & rationali. Nullus ergo modus inquirendi ei manebat per se, sed per sacerdotem magnum Eleazarum. Et in hoc manifesta est magna differentia excellentiæ inter Iosue, & Moysen, quia licet Deus impleuerit sapientia Iosue, vt patet Deute. 34. c. tñ nunquam fuit ęqualis Moysi, quia Moyses non inquirebat dominum per aliquem sacerdotem, sed ipse introibat in sancta Sãctorũ quotiescunq; volebat. vt patet Num. 7. & adhuc magis ꝗ̃ sacerdotes magni, illis enim solum semel in anno ingredi licebat, vt patet Leui. 16. & ad Hebræos 9. & ibi diuersitatis ratio posita est. de Iosue autem non fuit

F sic factum, ideo qñ Deus mandauit eum assumi in ducem populi, dedit ei immediate consultorem adiuuã tem quãtum ad ea quæ a Deo perquirere vellet cum dictum fuit, pro hoc si quid agendum fuerit, Eleazar consulet dominum. Patet ergo, ꝙ locutio Dei ad Iosue fuerit facta in vno de tribus locis, vt ex prędictis colligitur. *Hodie incipiam te exaltare coram omni Israel.* Ante hoc Iudæi obediebant Iosue, quia dixerunt ei, sicut obediuimus in cunctis Moysi, ita obediemus tibi, vt patet supra primo. tamen nondum aliquid patuerat in Iosue propter quod deberent eum Israelitę nimis honorare. in die autem hac promisit ei Deus, ꝙ exaltaret eum coram toto Israel. hoc fuit, quia fecit miraculũ transeunte Israel Iordanem per siccum, & in hoc exal
G tabatur Iosue, quia regẽte eo populum factum est miraculum hoc. Item quia factum est sciente Iosue, & Deo sibi prius reuelante quam fieret. Ipse quoque dedit populo modum quomodo se haberent in transitu, vt patet in litera. Simili modo dixit Deus Moysi, ꝙ exaltaret Deus illum in monte Synai, qñ audiente tota plebe locutus est cum eo, vt patet Exo. 19. cap. iam nunc veniam ad te in caligine nubis, vt audiat me omnis populus loquentem ad te, & credat tibi in perpetuum. & non dixit Deus hodie te exaltabo, sed hodie te incipiam exaltare, quia nõ est facta tota exaltatio Iosue coram Israelitis die hac, sed adhuc magis eum postea exaltauit, quando orante eo stetit Sol contra Gabaon, & Luna contra vallem Hayalon, vt patet infra
H 10. cap. maius namque miraculum erat in statione solis, quàm in diuisione, & siccatione Iordanis.

Quomodo est verum, quòd in die isto incæpit Deus exaltare Iosue, & an exaltatus fuit tempore Moysi, & quomodo. *Quæst. XV.*

Sed aliquis dicet, quomodo Deus dixit hodie incipiam te exaltare. nam multa miracula ante hoc facta fuerãt, per quę poterat esse exaltatio. Respondet ad hoc Adamantius, quòd hoc fuit, quia istud fuit in transitu Iordanis, in quo signatur baptismus, & ibi cœpit exaltari Christus, & cõpleta est exaltatio sua in passione cum ait, multa prodigia in heremo facta sunt, & nusquam dicitur exaltatus Iesus. vbi vero trãsitur Iordanis, dicitur hodie incipiam
I te exaltare. exaltatio Iesu in conspectu populi a baptismo sumit exordium, cuius mors in Crucis exaltatione completur. Sed dicendum, ꝙ iste sensus mysticus est. nam litera non agit hic de exaltatione Iesu Domini nostri, sed de exaltatione Iosue principis Iudæorũ, qui habet idem nomen cum Deo nostro.

Et adhuc si quis vellet intelligere de Iesu Deo nostro, non vr̃ satis verum, quia exaltatio sua potius videtur incępisse in natiuitate, cum Angeli annunciauerũt eum natum pastoribus, & cantauerũt Gloria in excelsis Deo, Luc. 2. c. etiam exaltatus est in aduentu magorum, & ortu stellę. nam vniuersa Ierusalem commo
K ta est ad eorũ aduentum. Matth. 2. c. nisi forte dicatur, ꝙ tunc fiebant opera mirabilia propter eum, sed adhuc ipse latebat, in baptismo tñ apparuit. vel dicatur, ꝙ in natiuitate, & aduentu magorum incępit ostendi, & statim occultatus est, ita vt neq; de eo fieret sermo: post baptismum autem cum manifestatus est, nũquã postea fuit occultatus, sed semper in publico apparuit & operatus est, quod ante baptismum non faciebat. Sed quicquid sit, dicendum, ꝙ ista litera non intelligitur de Christo, sed de Iosue, & de illo verum est, ꝙ incępit exaltari in transitu Iordanis. nam post illum semper continuata est exaltatio sua, & tamen ante transitum Iordanis in nullo exaltatus fuerat. Cum autem dicitur, ꝙ ante illum transitũ in deserto fuerant facta mu lta

multa mirabilia, concedendum est. & tamen illa non fuerant facta propter Iosue, sed propter Moysen. & iō non pertinebant ad exaltationem Iosue, cum nondū ipse esset princeps. nunc vero mortuo Moyse apud Iordanem, factus est ipse princeps. ideo tunc cœpit exaltari, & non prius.

Sed obijcietur, quòd prius inceperat exaltari Iosue. nam ipse pugnauit & vicit Amalechitas. Exo. 17. cap. etiam ipse ascendit solus in montem cum Moyse. Exo. 24. & 32. etiam ipse rediens cum exploratoribus mansit incolumis alijs pereuntibus. Nume. 14. etiam de eo iussit Deus, quòd esset princeps totius populi, & quòd ei obediret totus Israel, & summus sacerdos Nume. 27. & ista omnia sunt ante transitum Iordanis. Dicendum, ꝙ ista & alia multa pertinuerāt ad laudes Iosue ante transitum Iordanis, & tamen non pertinent ista ad exaltationem, quia exaltatio non dicit quamlibet laudem, sed magnam & de re magna. talia autem fuerunt quæ ad Iosue pertinuerunt post trāsitum Iordanis. ideo ab ipso transitu dicitur, quòd cœpit exaltatio & non prius. Secundo potest dici, quòd etiam si omnia ista pertinerent ad maximam excellētiam Iosue, non facerent ad propositum, quia omnia illa fuerunt antequam ille inciperet esse princeps populi. Deus tamen non loquitur, nisi de exaltatione, quæ fuit postquam cœpit esse princeps. & ista non potuit esse ante transitum Iordanis. quia ibi mortuus est Moyses iuxta Iordanem, & assumptus est in principē Iosue, vt patet supra 1. cap. & hoc innuitur in litera, cū dicitur. Dixitque dominus ad Iosue: hodie incipiam te exaltare coram omni Israel, vt sciant quòd sicut fui cum Moyse, ita & tecum sum. & sic intelligitur de tempore quod est post mortem Moysi in ducatu Iosue. & ista est veritas. Tertio potest responderi quātum ad singula istorum, quòd non fuerunt exaltationes. De primo dicendum, quòd non apparet ibi magna laus Iosue, immo nulla: sed potius laus omnis Moysi, quia dicitur quòd quotiescunq; Moyses orando teneret manus eleuatas, superabat Iosue Amalechitas. cum autem Moyses deprimeret manus, vincebatur Iosue ab Amalechitis. Exo. 17. cap. & ita nulla erat laus Iosue, sed solius Moysi in hoc facto.

Ad secundum dicendum, quòd ibi non est exaltatio Iosue, sed Moysi. nam ipse solus ascendit ad caliginem montis, & locutus fuit cum Deo. Exo. 24. cap. Iosue autem non fuit locutus cum Deo, sed expectauit Moysen extra caliginem tanquam minister eius. e. c. & postea descendit cum eo, quando ille descendit de monte Exo. 32. cap.

Ad tertium dicendum, quòd istud non pertinet solum ad laudem Iosue, sed æquales fuerunt in hoc Caleb & Iosue. ambo enim superuixerunt pereuntibus alijs exploratoribus Nume. 14. & Iosue 14. cap. talia autem, quæ pertinent æqualiter ad Iosue & alios non computantur in exaltationem Iosue, sicut etiam victoria de quinq; regib' Madianitarū, qn̄ Iosue & Phinees fuerunt duces belli. Num. 31. Ad quartum dicēdum, ꝙ nō fuit tunc exaltatus Iosue, quia viuēte Moyse, nūquam exercuit principatum Iosue, sed Moyses. sed solum p hoc fuit designatus in successorē Moysi. & sic post mortem Moysi cœpit exaltatio eius.

Coram omni Israel. Quia totus Israel vidēs hoc tenuit Iosue in maiori reuerentia, credens esse magnum virum, & nimis acceptum Deo, cū in ducatu suo tam insigne miraculum factum foret. Non solum tamen coram Israelitis fuit exaltatus Iosue in hoc facto, sed adhuc magis coram Chananæis, qui audito hoc miraculo totaliter viribus defecerunt, vt patet infra 5. c. cum dicitur. postquam ergo audierunt omnes reges Amorrhæorū, qui habitabant trans Iordanē ad occi-

A dentalem plagam, & cuncti reges Chananæorum, ꝙ siccasset Dominus fluenta Iordanis corā filijs Israel dissolutum est cor eorum, nec remāsit in eis spiritus. *Vt sciant, quia sicut cum Moyse fui, ita tecum sum.* Quamquam Israelitæ sciebant quòd Deus statuisset Iosue principem super Israel, vt patet Num. 27. & Deuter. 3. & 31. & 32. tamen nesciebant adhuc an acceptus esset Deo, & prosperaretur populus in manu eius, sicut fuit prosperatus duce Moyse. hoc autem patet ex verbis Israelitarum supra 1. cap. qui contradixerit ori tuo, & non obedierit cunctis sermonibus tuis, moriatur. Tu autem confortare & viriliter age: & sic dubitabant adhuc de eo, qualiter se habiturus esset.
B & ante hoc dixerunt, sicut obediuimus Moysi in cunctis, ita obediemus & tibi. tātum sit Dominus Deus tuus tecum, idest in hoc solū delibera, vt Deus prosperet actus tuos.

Nunc autem Deus volebat dare Israelitis certitudinem, quòd sicut prosperati fuerāt in manu Moysi, ita prosperarentur in manu Iosue. *Vt sciant.* Manifesta cognitio erat Israelitis in hoc miraculo. nam constabat a Deo esse. sicut ergo Moyses acceptus Deo dicebatur, quia ducatus in manu eius fuit nobilitatus miraculis, ita & ducatus in manu Iosue. *Quòd sicut fui cum Moyse.* Aperiendo mare Rubrum. *Ita tecum sum.* Scilicet diuidendo Iordanem: & vtrūq; miraculum æquale est, quāquam plures fuerint aquę maris Rubri. sed hoc nihil facit differre. nam qui potuit tenere aquas Iordanis pendentes in modum muri, atque in sublime elatas, potuit totum Oceanū
C desiccare, vel diuidere in partes quot vellet. Vel sicut fui cum Moyse faciendo tempore ducatus eius multa miracula, ita tecum sum faciendo tecum multa: plura tamen & maiora miracula fecit Deus regente Iosue, quàm Moyse. & magis prosperatus est populus in manu eius, quàm Moysi: vt declaratum fuit in primo capit. non tamen factum est hoc tanquam sanctior esset Iosue Moyse. nā valde sanctior & excellentior fuit Moyses, atque Deo acceptior: vt colligitur ex præpositis: sed fiebat sola Dei voluntate. *Tu autem præcipe sacerdotibus quòd portent arcam.*

Miraculū de diuisione Iordanis & de diuisione maris sunt æqualia.

In quæstione 83.

Iosue habebat iurisdictionem tam super sacerdotes quàm supra populares propter duas rationes. Et quare in veteri testamento nō erant distinctæ iurisdictiones secularis & ecclesia-
D *stica sicut nunc, sed vnica.* Quæst. XVI.

IOSVE non solum erat dux popularium, sed etiā sacerdotum: quamquam ipse non esset de sacerdotibus vel leuitis, sed de tribu Ephraim: vt patet Nume. 13. cap. & non solum mandabat sacerdotibus minoribus portātibus arcā, de quibus hic: sed etiā sacerdoti magno. vt patet Nu. 27. c. cum dr̄. pro hoc si quid agendū erit Eleazar sacerdos cōsulet Dn̄m: ad verbum eius ingredietur & egredietur ipse & oēs filij Israel. Causa huius est: quia in veteri testō non erāt distinctę iurisdictiones secularis & ecclesia-
E stica, vel sacerdotalis & regalis: sicut nunc sunt. q̄q̄ officia sacerdotū & leuitarū essent prorsus distincta ab operibus laicorum. vnde poterant occidi sacerdotes a rege, cum delinquerent sicut laici. quod patet, quia in toto veteri testamento non ponitur aliqua pęna distincta pro leuitis vel sacerdotibus, sed ponitur pęnæ vniuersaliter. si tn̄ essēt distinctæ iurisdictiones, & pęnarū inflictiones, Deus expressisset modos pęnarū sacerdotū & leuitarū: sicut expressit modos pęnarū laicorū: sed nihil distinguit. Si quis aūt dicat nō argui conuenienter negatiue in his, sicut in locis ab auctoritate. Rn̄dendū est esse cōueniens argumentū, nam cum Israelitæ a nullo alio legem suscepissent,

 nisi

nisi a Deo, nõ poterant ipsi facere aliquid, nisi quod F
De' eis dedisset circa cæremonialia, & iudicialia, quæ
magis dependent ex volũtate conditoris legis, quàm
ex aliqua ratione. potissime quia si istud solum in le-
ge datum sit, videntur tam laici quam sacerdotes su-
biecti eidem iurisdictioni. Si quis ergo conaretur di-
stinguere iurisdictiones, pręiudicaret illi iurisdictioni
ptimę, quę esset totalis, & indistincta. Item dicit Rab.
Salom. quòd si sacerdos aliquis delinqueret in crimi-
ne, ꝙ morte plectendum foret, etiam si esset in San-
ctuario apud altare debebat inde trahi, dum tñ nõ es-
set ministrando. si aũt ministraret expectabatur quo-
usq; finiuisset ministrationem suam, & exueretur ve-
stibus sacris, & tunc etiam de cornibus altaris traheba
tur. In nouo testamento immediate cęperũt esse duæ G
iurisdictiones, s. Ecclesiastica, & secularis, quas Salua-
tor noster signauit in duobus gladijs quos dixit satis
esse, i. sufficere ad vniuersi regimen, Ideo fm diuersas
iurisdictiones fuerunt diuersę pęnarum inflictiones,
ẽt in eisdem sceleribus, nec Ecclesia sanguinis effusio
nem facit, quod tñ legibus humanis consentaneũ est.

Quare in nouo testamento sacerdotalis iurisdictio distincta fuit a seculari cum non esset sic in veteri. Et quòd principatus monarchicus est melior inter omnes: Et is fuit semper apud Iudęos. Quæst. XVII.

CAVSA autẽ quare in nouo testamento fuit
sacerdotalis iurisdictio distincta a seculari,
quod non fuit in veteri testamento, est quia H
in veteri testamento non fuit perfectũ sacer-
dotium, nec ordines, sicut in nouo testõ, sed quidam
status incompletus, quibusdam cæremonijs corporali
bus solum a secularium statu distans. principes ergo
seculares debuerũt habere potestatem super sacerdo-
tes. In nouo autem testamento fuerunt perfectę cęre-
monię, & integrum sacerdotium. ideo honorabilior
debuit esse status sacerdotum nunc, quam in veteri te-
stamento. Et consequenter, nec laicis subesse debue-
runt. Alia causa est in speciali pp quam Iosue debebat
habere potestatem super sacerdotes, quia nunc Israeli
tę mouebantur in castris ad bellum, oportebat ergo
dari vnum principem vltimatum, in quem oĩa redu-
cerentur, & contineret totum principatum. Alioquin I
si multi essent, cõtingeret variare, & discordarẽt, nec
quicquam fieret: principatus enim qui est vnius, & vo
catur monarchicus, est melior omnibus fm naturã,
vt patet 8. Ethic. & 3. Politic. dicit tñ eum Aristot. esse
periculosum, quia difficile est committere omnia vni
viro, pręcipue cum tales principatus non sunt eligibi-
les, sed ex successione, vel sortiales. Ideo quamquam
principatus democraticus non sit de bonis principati
bus, dicit eum Aristo. securiorem ciuitatibus, vt patet
in 3. Politico. nam & principatus aristocraticus qui est
multorum, & fm virtutem, quamquam sit de bonis
fm naturam, tñ est litigiosus, quia datur locus ęmula-
tioni, & viri animosi non ferunt cum per electionem K
quidam alijs in probitate pręponi videãtur. monarchi
cus autem non est pp alterum periculosus, nisi quia
cõtingit eum qui monarcha est, cum vnus sit peruer-
ti, & tunc tota politia subuertitur, cum tamen securũ
esset de monarcha, ꝙ non subuerteretur, non esset ali
quis principatus pręter istum assumendus, & qa Deus
cognoscit quid sit in homine, semper quando statue-
bat principem ponebat vnum faciens monarchicum
principatum, sicut fuit in Moyse, quẽ primo fecit mo
narcham simpliciter nullo alio iudice, vel dño existẽ-
te. Deinde autem ad petitionem ipsius adiũxit sibi se-
ptuaginta viros, vt patet Num. 11. c. Et tñ semper man
sit monarcha cum semp subordinarentur ad ipsum,

F de quo late declaratum fuit Exo. 18. In Iosue autẽ sic
factum est, quia ipse factus est princeps simpliciter in
toto Israel, ita vt oẽs sibi obedirent, sic patet Nu. 27. c.
s. ad verbum eius ingredietur, & egredietur, tam ipse
quàm omnes filij Israel. Post mortem etiam Iosue
Deus suscitauit alios principes Israelitarum qui erant
iudices, sed omnium horum principatus erat monar-
chicus. Ipse enim suscitabat quemlibet de iudicibus,
qui liberabat Israel, sic patet in libro Iudicum: vbicũq;
enim opprimerẽtur ab hostibus, dicitur suscitauit eis
Deus Saluatorem nomine Sãgar, vel nomine Aioth:
& sic de cęteris, vt patet 3. & 4. Iudicum, & primo Re
gum. 12. c. postea etiam, qñ factus est principatus rega-
lis inter Iudæos ille monarchicus fuit. nullum enim
G alterum genus principatus fuit vnquam in Israelitis,
quantum ad totum populum, & tamen quamquam
iste sit periculosus necesse est interdum recurrere ad
eum, & hoc maxime in bellicis expeditionibus, quę
conuenienter nõ fiunt, nisi imperium deuoluatur ad
vnum. Nam Romani quamquam fugerent principa-
tum monarchicum propter superbiam regum, qui vr
bem captiuabant, & fecerunt principatum aristocrati
cum constituentes duos cõsules quolibet anno, & se-
natores perpetuos, atque tribunos populi & equitũ:
& sic de varijs modis principatuum, qui erant partes
aristocratię: tamen in bellis faciebãt principatum mo
narchicum committentes summam imperij vni, ex-
perimento enim didicerãt, ꝙ pluralitas ducum ęqua-
lium impediebat statum belli propter discordiam, si-
H cut fuit in bello apud cannas, quando contra Anniba-
lem certatum est: nam tunc duo consules missi sunt
in duces, scilicet, Terẽtius Varro, & Paulus Aemilius,
quodam eorum volente bellum ad alteram diem dif-
ferri; altero autem non consentiente, tandem cum di
scordia pugnatum est, non sine magna status Roma-
ni calamitate. nulla enim vnquam maiora Romanis
duriora bella fuerunt, quam apud cannas, & Trãsime-
num, de hoc Titus Liuius, de 2. bello Punico, libro 2.
& Romuleon, libro 4. hoc ergo edocti Romani, quan
do bella gerenda erant, dictatorem creabant, qui pau-
co tempore durabat. tamen potestas huius erat super
consules, & absoluta. & hoc modo quamquam am-
I bo consules irent in bellum, quia dictator imperabat
eis, nõ sequebatur discordia, vnde prospere agebatur,
quod attendebant hostes Romanorum. nam si cõtra
Romanorum consules in bello sine dictatore creato
irent, audacter aggrediebantur eos, tãquam per discor
diam perituros. Cum vero creatum haberent ad bel-
lum dictatorem, congredi formidabãt. Iudęis autem
nunc sic erat, quia in expeditione bellica ibant, tam se-
culares, quàm sacerdotes, & Leuitæ. omnes ergo eidẽ
principi subdi debuerũt, sed Iosue erat princeps inter
seculares. ergo etiam sacerdotibus debuit imperare.
Præcipe sacerdotibus qui portant arcam fœderis. Nõ dicitur
qui portant, idest qui habent officium portandi, quia
Leuitarum Chaathitarum hoc erat, vt patet Nume.
K quarto cap. sed qui portant, idest qui nunc eã portant,
quia tunc ex mandato Iosue illam portabant, vel qui
portant, idest qui portare debent ex mandato tuo, q̃q̃
actualiter nondum portent. *Cum ingressi fueritis partem
aquæ Iordanis*. Hic dat Iosue documentum sacerdoti-
bus qualiter deberent se habere in transeundo Iorda-
nem, scilicet, quod non transirent totum Iordanem,
sed quòd starent in eo, donec totus populus transijs-
set.

Quidam dicunt de hoc transitu, quòd sacerdotes
intrauerunt in partem valde paruam aquarum Iorda-
nis quousque aquæ diuisę sunt, & tunc substiterunt,
totus autem populus tunc transiuit,

An sacerdotes intrauerint in partem paruam aquæ ante diuisionem Iordanis, vt aliqui dicunt. Quæst. XVIII.

SED hoc non stat: nam isti deficiunt in duobus. Primo, quia existimant, quod sacerdotes intrauerunt aliquantam partem aquæ etiam si paruā antequam cessaret fluxus Iordanis. Sed hoc falsum est, quia immediate vt plantæ sacerdotum tetigerunt aquas diuisæ sunt, vt patet infra cum dr. Ingressisq; eis Iordanem & pedibus eorū tinctis in parte aquę, steterunt aquæ descendentes in vno loco. Secundo erant, quia dicunt quod sacerdotes substiterint cum aqua apud ripam Iordanis trāsmissa paruula parte aquarum, sed falsum est, quia vsq; ad medium fluminis peruenerunt, vt patet infra cum dr. sacerdotes qui portabant arcam fœderis dñi stabant super siccam humum in medio Iordanis. ergo vsque ad medium aquarum transierunt, vbi erat maior impetus aquarū & eleuatiores. Vnde *Cum ingressi fueritis partem aquæ*. Scilicet medietatem, quæ est altera duarum æqualiū partium. & dr̄ partem aquæ large loquendo. non enim ingressi sunt sacerdotes aliquam partem aquæ, cum mox, vt tetigerint plantæ sacerdotum aquas, cessauerit fluxus Iordanis, sed vocatur pars aquæ. i. pars alnei, per quem aqua decurrere solebat. *State in ea*. (non procedatis vltra exeuntes de Iordane, sed manete ibi. Causa huius fuit propter duo. Primo vt Iudæi intelligerent hoc miraculum fieri a Deo suo præsente arca gloriæ suæ, & cum arca exiret de Iordane conuersas aquas ad consuetum cursum. Si autem aliter fieret, non haberet tantam causam dicendi a Deo fuisse factum. Causa secunda erat ad tollendum timorē Iudæis. nam cum vidissent Iudæi, quod arca introeunte in aquam cessauerit fluxus Iordanis, intelligebant propter eius præsentiam factum miraculum, & in eius absentia defiturum. timerent ergo recedente arca de Iordanis medio ingredi alueum, ne voluerentur sup eos gurgites aquarum, sicut factum fuerat sup Aegyptios in mari rubro. ingressis enim illis per vias diuisi maris, sicut fecerant Iudæi, effluxerunt super eos altitudines, pfundi maris, vt patet Exo. 14. Fuit ergo opportunum, quod maneret arca in medio Iordanis donec transirent omnes Israelitæ.

Dixitque Iosue ad filios Israel. Idest ad totum populū. præcedenti die Iosue fecerat eos attentos ad futurū miraculum proponens in generali, scilicet sanctificamini. cras enim faciet dominus mirabilia inter vos. nunc autem, quia instabat futurum miraculum, declarauit eis diuisionem aquarum, & hoc fuit antequam mouerentur de castris ad transeundum Iordanem. quod patet, quia postea ponitur de motu eorū, & postea ponitur de exitu de tabernaculis.

Accedite huc & audite verba. Nicolaus dicit, quòd solum audierunt ista uerba principes populi. nam in principibus eminenter continetur totus populus. Ideo quicquid faciunt principes populi, dicetur fecisse totus populus, & hoc dicit, quasi non potuisset totus populus audire verba Iosue.

In hoc forte dicere possemus, sicut de Moyse dictum est, quòd ipse locutus fuerit ad totam multitudinem Israel, & omnes audierunt eum, quando explanauit legem recitans Deuteronomium: omnes quippe de toto populo tam viri quàm fœminæ, conuersi, & Iudæi ex genere astabant, præter portantes aquas, & lignorum cęsores, vt patet Deutero. 29. omnes tamen hi audiebant verba Moysi. ergo ita poterant omnes Israelitæ nunc audire vocem Iosue. Sed hoc an fuerit, incertum est: non tamen est curandum valde an fuerit: satis enim nobis est, quòd Iosue vocauerit ad se oēs Israelitas ad audiendum miraculum

A quod narraturus erat: & quamquam nō omnes accesserint, vel non omnes audierint, retulit eis qui accesserunt & audire potuerunt. illi autem alijs illico renunciauerunt, ita vt velocissime per omnia castra verbum istud diuulgatum esset. Nec oportet dici quod ad hoc vocaretur specialiter principes, & illis præsentibus diceretur totus populus adesse, vel adesse filios Israel.

An positio Rab. Salo. quòd Iosue fecit stare omnes Iudæos inter duos vectes arcæ, sit vera. Et quòd miraculum de diuisione Iordanis & maris poterat fieri à Dæmonibus vel Angelis. Et quæ sunt miracula quæ sunt immediate à Deo. Quæst. XIX.

B RABBI Salomon dicit: quòd quando vocauit hic Iosue filios Israel dicens, vt accederent ad audiēdum, fecit eos stare simul inter duos vectes arcæ. sunt autem vectes duo ligna longa posita per latera arcæ in circulis, vt possit portari arca, de quibus Exo. 25. cap. inter hæc duo ligna, dicit fuisse recollectos omnes Israelitas simul ad audiendum verba Iosue. est enim paruum spatium inter vectem & vectem, scilicet duorum cubitorum & dimidij: sicut declaratum est Exo. 25. in quo spatio vix capientur duo vel tres viri.

Hoc autem valde absonum est, nam si factū esset, miraculum magnum factum esset, & maius quidem quàm diuisio aquarum Iordanis. nam licet diuisio ista aquarum vere fuerit miraculum, & Deus illam

C operatus est: tamē opere angelorum vel dęmonum fieri potuit. Facile enim erat demonibus aperire vias in aquis, & tenere aquas ne mouerentur, cum ista ad potentiam corporalem pertineant: quamquam illa magna sit. & August. in 18. de ciuitate Dei. dicit facile esse dæmonibus mouere aquas maris, & iacere ad aliquem locum ad quem alias non accedebant: cum agit de pęna inflicta Atheniensibus, quia imposuerunt nomen vrbi de nomine Palladis, & ferentes testimonium efficacius pro Pallade quàm Neptuno: de quibus ponitur concertatio in 18. de ciuitate Dei cap. 9. & ponit hoc Ouidius Meta. lib. 6.

Item constat hoc factum per angelos, quamquam Dei iussu factum sit. nam operatio Dei nō est in successione, cū esse Dei & operatio sua sint simul & idē.

D si ergo esse Dei simul totum est, quia æternum atque præsentarium est, necesse est operationem non esse successiuam. tenere tamen aquas Iordanis ne fluerent, sed leuarent infra magnam molem, non est aliqua operatio instantanea, sed in successione, quamdiu durauit trāsitus Israelitici populi, & quādiu hoc mansit, semper maioratum fuit miraculum. nam semper veniebat maior aquarum multitudo de fonte, & in sublimius tollebatur. oportebat ergo actionem continentis aquas esse successiuam, sm quod aduentus aquarum successiuus erat. Angeli ergo ista fecerunt quibus successio non repugnat in operatione: sicut nec

E in mensura essendi. operationes autē quæ sunt proprie diuinæ, instantaneę sunt: sicut creatio, mortuorum suscitatio, & similia. hæc enim nullam dicunt successionem, & tales actus semper sunt miraculosi, nec possunt vllo modo cōmitti angelis. nam tāta potestas quanta est in creatione, nō pōt alicui substautię creatæ cōicari: quia est potentia increati entis. ista tū quæ ad motū & successionem pertinent, quātęcūq; potentiæ sint, per se Deus illa nunq̄ agit nec agere potest: sed angeli de mandato eius agunt. Ista ratio est satis apparens, sed de veritate fundamenti eius nō insistimus. f. an Deus possit per se facere aliquid cuius fieri consistat in successione.

Quæ sunt miracula quò possunt committi angelis: sed q̄ sūt immediate à Deo facta.

Nec quisquam admiretur, ꝙ dicamus actionem diuisionis maris rubri, & Iordanis, non fuisse diuinam, sed angelicam, quia nemo dubitabit maioris esse potestatis mouere cœlos, quam diuidere mare, vel tenere aquas fluminis immotas. Angeli tamen mouent cęlicos orbes secundum modum loquendi Aristo. in 8. Physic. & in 12. Metaph. & non solum est hęc positio sua, sed veritas, & assertio catholica. sic enim patet Iob 9. ca. cum dicitur. Deus cui nemo resistere potest, & sub quo curuantur qui portant orbem. portare orbem est mouere cęlum. est enim cęleste corpus proprie orbis propter circularitatem, & sphęricitatē, non ergo erit admirandum Angelos posse diuidere flumina, & tenere ea. Malefici quoque opere dęmonum interdum flumina sistere possunt, & Augustinus maiora, quæ miracula nobis videntur, opere dęmonum effecta concedit in 18. de ciuitate Dei, cum agit de quibusdam quę mirabilia videntur, & facta dicũtur a dijs gentium.

Angeli ét secundum theologos mouent cęlos.

Miracula fiũt opere dęmonum quandoq;.

Aperte ostenditur falsitas, & mendacium Rabbi Salomonis, de supradicta eius assertione. Quæst. XX.

QVOD autem Israelitę omnes fuerint recollecti intra vectes Arcę, maius nec imparũ est. nam hoc est reducere eos ad indiuisibile. nam quòd plures, quàm ter mille millia computatis viris, & fęminis Iudæis, & conuersis, senibus, & iunioribus, maneant in loco, in quo vix duo viri manere possunt, est reducere ad indiuisibile, vel ad aliquid diuisibile, quod sensui nõ subiacet. hoc autem non subijcitur potentię alicuius, nisi in cuius potestate natura est, sed hęc non subijcitur, nisi Deo directe. nam Angelis non subijcitur, nisi quatenus per naturalia agentia agunt, tanquam per instrumenta, vt declaratum est super 7. Exodi. Sed per naturalia agẽtia corporalia, nõ potest reduci aliquid ad indiuisibile, cũ natura semper præsupponat quantitatem extensam in quam agat, & quantumcunque in aliquid agat, nõ potest illud reducere ad non corpus, vel non quantum, vel vt aliter dicam ad non extensum, quamquam aliquando reducat ad maiorem quantitatem, & aliquando ad minorem. Angeli ergo nõ poterunt, nec dęmones istud, cum in natura non sit via vlla ad agendum, & ipsi solum agunt per virtutes naturę. pertinebit autem ad solum Deum reducere ad indiuisibile aliquid vel ad tam paruam extensionem, ita ꝙ sensibile non sit. Et hoc modo se habet corpus Saluatoris nostri in hostia modo indiuisibili. alioquin non posset dari integer in hostia quę est tam paruę quãtitatis, pręcipue cum in qualibet particula hostię sit totus integer quãtumcunque diuidatur hostia. Hoc tamen non contingeret, si daretur ibi Christus sub aliquanta extensione diuisibili quantumcunque parua: nam data illa extensione parua, posset diuidi hostia in minores particulas quam esset illa extensio, cum sit diuisibilis in infinitũ, & tunc darentur actualiter multæ partes hostię consecratę in quibus non esset corpus Christi, quod est contra omnem catholicam assertionem.

Christus ĩ hostia, & ĩ qualibet eius parte est modo indiuisibili, & non sub aliqua extensione diuisibili, & quare.

Item dari posset, quod esset aliqua hostia consecrata, & ibi Christus, & diuisa ipsa in partes, in nulla parte eius, nec in omnibus simul esset Christus. hoc autem est valde inconueniens, nec quisquam concedet. Patet consequentia, quia data extensione illa parua, sub qua Christus est in hostia, diuidatur aliqua hostia consecrata in partes quarum quęlibet sit minor illa extẽsione, sequitur ꝙ in nulla earum sit Christus, & consequenter nec in omnibus simul sumptis. nam cum omnes simul sint actualiter diuisę, & non faciant vnũ ens per se, non erit in omnibus Christus, nisi in quali- F bet earum sit, quod negabatur. erit ergo indiuisibiliter in hostia.

Patet ergo ex dictis, quòd maius miraculum est reducere ad indiuisibile Iudęos, siue ponere omnes inter duos vectes arcę, quam diuidere aquas Iordanis. De hoc tñ satis vř, ꝙ factum non fuerit. Nam miracula nunquam fiunt sine aliqua necessitate, aut vtilitate, reducere tamen omnes Iudæos ad indiuisibile ponẽdo eos ad hoc, quòd essent inter duos vectes arcę, nõ erat ad aliquam necessitatem aut vtilitatem. ergo nõ factum est. Maior patet, quia Deus nihil facit frustra, sicut nec natura: vt patet 1. Politicorum. minor manifesta est, quia intentio Rabbi Salo. ponentis hanc congregationem factam est, vt audirent omnes Israelitæ G verba Iosue, sed quòd audirent omnes, vel quidã eorum immediate a Iosue, non videbatur aliquid differre, quia quamquam non audirent omnes simul, poterant quidam alijs referre, & hoc sufficiebat: sic enim factũ est de præceptis plurimis datis a Moyse, ad quæ audienda non conueniebant omnes Israelitę, sed quidam, & hi cęteris referebãt, sic factum est in pręcepto de celebrãdo Phase, & de eductione Israelitarum de Aegypto: soli enim seniores populi hęc audierunt, alij autem nequaquam. sic patet Exo. 12. maioris tamẽ ponderis, & vtilitatis erat liberatio de Aegypto, quam diuisio Iordanis: nam quamquã hoc miraculum est, tñ nõ erat nimiæ necessitatis, quoniam si expectassent per aliquot dies, cessauisset rumor Iordanis, & possent per vada transire. Item hic non fuit aliqua necessitas H audiendi verba Iosue, quia non dabatur aliquod pręceptum, quod Israelitę expleturi essent, sed solum prænunciabatur miraculum. in Aegypto tamen dabatur pręceptum de celebrãdo Phase per singulas domos, quod si non obseruaretur, erat Iudæis scãdalum, illud tamen non fuit auditum ab omnibus Israelitis simul, ergo non erat probabile, ꝙ ad audiendum prædicendum miraculum, omnes Israelitæ clauderentur inter duos vectes arcę. Item Scriptura sacra intendit ostendere laudem Dei in operatione miraculorum, cũ ergo enarrauerit minora miracula, cõsequens est, vt maiora pręcipue enarret. Sed maius miraculum erat reducere omnes Iudæos ad hoc, quòd essent inter vectes arcę, quam diuidere aquas Iordanis, & in altum I pendentes eas tenere, sed miraculum de aquarum diuisione diligenter, & per extensum expositum est. ergo illud quod erat recludendo Iudęos inter vectes arcę, magis enarraretur si accidisset, sed nihil de eo meminit scriptura, ergo non factum est.

Miracula non fiunt sine aliqua necessitate aut vtilitate.

Quarta ratio contra Rabbi Salomonem, eo quòd homo si ad indiuisibile reduceretur non posset agere secundum naturam, nec pati cum anima humana requirat quantitatem, & figuram debitam organorum ad suas operationes. Quæst. XXI.

ITEM adhuc fortius patet intentum, quia dato, quòd tale miraculum factum fuisset, nõ habeba- K tur intentio Rabbi Salom. scilicet; quòd omnes Israelitæ audirent verba Iosue, nam qui ad indiuisibile reductus est, non potest secundum naturam agere, nec pati. De actione patet, quia omnis actio fit per virtutem quę est in aliquo corpore applicãdo partes illius corporis partibus rei passæ, sed in indiuisibili non sunt partes extensæ: ergo non est applicatio, nec actio.

Item in actione in animalibus anima pręexigit conuenientiam organorum quantum ad debitam quantitatem, & figurã, & qualitates actiuas. ideo dicimus non posse animam humanam vegetare corpus habẽs quantitatem vnius digiti, quia paruitas quantitatis excludit distinctionem organorum plurium, vel si sit

distin-

distinctio, erunt partes in tam parua quantitate, vt anima non sufficiat per illas explere motum aliquem: sed in indiuisibili minor adhuc proportio est organorum in quantitate debita, quoniam proportio nulla est: cum indiuisibile ad diuisibile nullam omnino habeat collationem, sicut finitum ad infinitum. ergo in indiuisibili existente ipsa re naturali, nihil agere poterit. Item anima nostra in nobis existens non habet operationes suas (præter intelligere, & velle) se ipsa, sed per deriuationẽ virtutis per organa: sed corpore reducto ad ĩdiuisibile nõ est aliqđ organũ, cũ organũ dicat quã dam partem integralem corporis determinatam in quantitate. & figura, quod tamen indiuisibile est, non habet vllam figuram nec extensionem, & ita anima non poterit operari per illud, sicut per seipsam solam quia illud iam non habet conditiones vllas corporũ, sicut nec habet anima: nec dicetur vllatenus habere organa, sicut ipsa anima per se existens organa non habet, quia solum quicquid in ea est, indiuisibile est.

De patientibus autem manifestum est, ꝙ secundũ naturam oportet esse corporea, & extensa. nam etiam si actio naturalis semper fit ab extenso agente in passũ extensum, tamen agens interdum potest esse spiritus, & erit extensio in eo in uirtutem, & non secundum quantitatem, ita ꝙ partes uirtutis agentis spiritus, applicentur partibus corporis passi. sicut in motu cęli, q fit ab angelis, qui sunt incorporei: applicant tamen totam uirtutem suam coelo. in patientibus autem secundum naturam generale est, ꝙ omne patiens sit extensum: nec est possibile in indiuisibili patiente fieri passionem naturalem, quia tunc passio excederet suum subiectum. nam actio, & passio sunt motus, & vnus motus iuxta Aristotilem. 2. de anima: & Gilbertum ĩ 6. principiis, sed motus non potest excedere corpus, quod est subiectum suum: necesse est igitur, quandocunque fiat motus, esse ibi corpus sub conditionibus corporis: cum tamen corpus reducitur, ut sit sub indiuisibili, non habet conditionem vllam corporis naturalis, nec est corpus naturale proprie loquẽdo, quia si semper sic maneret, nunquam esset corpus naturale. ergo in corpore reducto ad inuisibile, impossibile est fieri aliquam actionem.

Item actio, & passio fiunt per contactum iuxta Aristotilem 2. de generatione, & corruptione. si tamen aliquid reducatur ad indiuisibile nullo modo contingi potest. ergo nec poterit pati. Hoc patet: quia quamquam agens contingere posset secundum extensionẽ quantitatis, vel extensionem uirtutis applicitæ ad passum: ipsum tamen passum nunquam potest contingi nisi secundum quantitatem, quoniam contingi secundum uirtutem nihil est, nec talis contactus ab vllo ponetur, quia tunc indiuisibile contingeret indiuisibile, ergo non poterit fieri actio in tale, ꝙ reductum est ad indiuisibile. de hoc latius dictum est Exodi uigesimotertio cap.

Secunda ratio principalis ad probationem maioris quartæ rationis antedictæ. Quæst. XXII.

ITEM magis in speciali hoc patet. s. ꝙ si iudæi fuissent reducti ad indiuisibile inter arcæ vectes, non potuissent uidere Iosue, nec audire uerba eius.

Primum patet de visione, quia visio fit per piramidem radiosam multiplicatam a re uisa, vsque ad pupillam uidentis, & tunc recipitur species intra pupillã, & fit uisio: sed nõ potest fieri vlla talis uisibilis speciei receptio reducto corpore ad indiuisibile, quia intra indiuisibile, nihil habens conditionem corporis recipitur, ergo non fiet uisio. Item patet, quia ad uisionem requiritur dispositio in oculo omnium humorũ di-

A stinctorum in eo, in suis qualitatibus, sed reducto homine ad indiuisibile nihil horum manere potest, cum illa dispositio requirat extensionem: ergo non fiet visio. Item argui potest ex natura radiosæ piramidis terminantis conum in pupilla oculi nostri, & ex aliis prĩcipiis perspectiuæ.

Item quia si reducatur aliquid ad indiuisibile siue album siue nigrum, nos manentes in naturali dispositione illud uidere non possumus, ita si manente obiecto uisibili in sua conditione nos reducti ad indiuisibile non poterimus illud uidere, ergo iudæi reducti ad indiuisibile non possent uidere, & si Iosue cum eis pariter reductus esset ad indiuisibile, non posset uideri ab eis, & hoc propter duo.

B Primo, quia ipse indiuisibilis erat, & indiuisibile nõ videtur. Secundo, quia iudæi indiuisibiliter se habebant, & indiuisibile ens non immutatur a passibilibus qualitatibus. Secundum erat, quia Iudæi non possent audire verba Iosue, quod patet, quia ad audiendum requirebãt, ꝙ perueniat sonus ipse realis, uel imago soni ad pelliculã aeris connaturalis, & tangat eam: si tñ iudæi reducti eẽnt ad ĩdiuisibile, nõ eẽt ibi distincta pellis connaturalis aeris a reliquis partibus corporis humani: non posset ergo permutari a specie audibili, & consequenter non fieret auditio. Nullatenus ergo Iudæi reclusi sunt inter vectes arcę reducti ad indiuisibile, vt audirent verba Iosue.

Sed dicet aliquis, ꝙ quamquam Iudæi fuerint collecti intra vectes arcæ, non sequitur ꝙ fuerint reducti
C ad indiuisibile: nam spatium inter duos vectes erat diuisibile. s. duorum cubitorum & dimidium secundũ longitudinem maiorum laterum arcæ, vt patet Exodi 25. cap. ergo poterant ibi contineri diuisibiliter existentes. Respondendum est, ꝙ illud spatium erat valde paruum, & si plura quam ter tria millia hominum Iudæorum, & alienigenarum marium & fœminarũ, iuuenum, & senum recludi deberent intra vectes arcæ, necesse erat, vt quilibet eorũ reduceretur ad quantitatem poenę insensibilem ad magnitudinem aucisorICANI, vel pulicis, & tunc sub tam parua quantitate non possunt manere distincta membra corporis humani secundum situm, vel erunt totaliter indiuisibilia ex paruitate. Et sicut per indiuisibile anima nõ po-
D test operari, vt ex præpositis patet, ita & per illa ita parua & insensibilia organa impossibile erit aliquam fieri operationem. Nullatenus ergo Iudæi congregati fuerunt inter duos vectes arcę, siue indiuisibiliter, siue diuisibiliter extitisse videantur. non stabit ergo vllo modo dictum Ra. Sal. s. ꝙ fuerint omnes Iudæi inter vectes arcæ collecti ad audiendum verba Iosue: sed dicendum est, vt supra dicebatur.

Et audite verba Domini Dei vestri. Idest uerba quæ ego dico vobis ex parte Dei vestri. i. ꝙ ipse mihi ista dixit, vt vobis manifestatem. *Et rursus.* Istud aduerbium iterandi non signat hic iterationem. i. ꝙ Iosue dixerit Israelitis: accedite & audite verba Domini Dei vestri,
E Et sic procul erat verba dicens, & nunc iterum loqui incipiat quædam alia: nam tunc non ponerentur hic verba quæ protulisset Iosue ex parte Dei. etiam signaretur, quòd ista verba, quæ hic subduntur. in hoc inqt scietis, ꝙ Dominus Deus vester in medio vestri est &c. non essent verba Dei. Sed falsum est, quia non conuenienter poneretur hic quomodo populus ad audiendam vocem Dei vocatus sit, & subnecterentur verba. dicendum ergo, ꝙ verba quę ex parte Dei Iosue protulit, sunt ea, quæ sequuntur. i. in hoc inquit scietis: ponitur tamen istud aduerbium iterandi non, ꝙ aliqua verba intercciderint, quæ significentur per hoc aduerbiũ & rursum: Sed est sensus, ꝙ Iosue dixerit: accedite huc & audite verba Domini Dei vestri. & tunc subticuit

euerit quousq; indæi accederent ad eum, quo facto
incępit dicere ꝙ subditur scilicet in hoc scietis, ꝙ do-
minus Deus vester in medio vestrum est.& quia non
fuit vnica locutio sed interpolata, ponitur istud aduer
bium rursum, ad significandam aliam inchoationem,
si tamen fuisset vnica prolatio non interponeretur,
& rursum. *In hoc laquit scietis.* Idest Iosue dixit, in hoc
scietis. i. per istud signum, quod nunc Deus facit pro
vobis aperiendo iordanem, cognoscetis manifeste, ꝙ
ipse traditurus sit nobis terram Chananæorum.

An uerba ista Iosue essent uera scilicet, ꝙ Israelitæ scirent, ꝙ a facie eorum Deus deleturus esset gentes per hoc, ꝙ aperiebat eis Iordanem. Quæst. XXIII.

EST autem modus iste, quia cum aquę iorda-
nis scinderentur coram iudæis, manifestum
erat istam esse operationem diuinam. p hãc
autem duo significari debebant. s. ꝙ Deus
posset introducere Israelitas delendo Chananæos. se-
cundum erat ꝙ ipse vellet hoc: quia ista duo requirun
tur ad hoc, ꝙ faceret. Quantum ad primum: sufficiẽs
signum erat diuisio aquarum iordanis, nam qui hoc
posset, posset etiam expellere Chananæos, & introdu
cere iudæos in terram illam: vtrumque enim ad ma-
gnam potentiam pertinet, & concesso alicui potentię
vnum miraculum concedemus infinita posse facere.
Quod autem Deus vellet eos introducere satis patet,
quia ipse Deus promittebat, ꝙ introduceret iudæos ĩ
terram Chanaan, & expelleret hostes eorum, & in si-
gnum huius faciebat miraculum diuisionis aquarum
per quod signaretur Deum esse facientem, & promit
tẽtem hæc, sed Deus nunquam mentitur, ergo cum
ipse faceret istud miraculum ad demonstrandum, ꝙ
iudæos introducturus esset, certissime introduceret:
quia fidelis est Deus, & non mentitur, quia seipsum
negare non potest, ut patet 2. ad Timo. c. 2. hoc enim
omnibus propositum est, ꝙ si Deus aliquid promit-
tat non fallet. Ad sciendum tamen an Deus promittit
vel nõ, est miraculum præcedẽs, quod manifeste no-
tat Deum promittere, quod dicitur.

An per signa, quæ prophetæ ponunt, confirmetur prophetia eorum, & an ex signis datis ab eis cognoscatur certitudo rei futuræ. Quæst. XXIIII.

SED aliquis arguet dicens, de his non esse du-
bium, si Deus promisisset, ꝙ ĩtroduceret israe
litas in terram Chanaan, & daret hoc in signũ,
sed ista solum sunt uerba Iosue, & non Dei.
Respondendum ꝙ quamquam nõ sint verba Dei,
sed cuiuscunque hominis, per istud signum datum e-
runt certa. Aliqui tamen dicent ista verba credi esse
certa quamquam non essent uerba Dei, quia erãt ver
ba Iosue, qui erat propheta. Sed hoc non stat. nam si
ideo crederentur verba, quia sunt alicuius prophetæ:
nun magis crederetur eis datis cum signo, quam siue
signo. hoc tamen falsum est, quia signi additio multũ
operatur.
Item quamquam ille, qui propheta est, cum a Deo
mouetur uera dicat, interdum tamen dicere potest a-
liquid, quod Deus ei non iussit, sed cõfinxit per tumo-
rem cordis sui: ut patet Deuteronomio 18. cap. Nam
in prophetis etiam, qui uera dixerunt, & signa dederũt
cõtingit interdum, ꝙ aliquid postea per tumorem cor
dis sui dicant, ut patet Deuteronomio 13. ca. Non er-
Determinatio auctoris. go credendum esset Iosue solum, quia erat ante hoc
propheta, quia primo dicẽs aliquid uerum, postea po-
terat fallere in his, quæ diceret. sed dicendum est, ꝙ
ista uerba Iosue data cum isto signo addito sunt certa,
F non quia dicta sunt a Iosue, sed quia cum signo imme
diate futuro, & patenti data sunt, nam Deus dat istum
modum cognoscendi veritatem prophetarum. nam
prophetarum, quidam pręmittunt signa ad confirma
tionem eorum, q̃ dñt, quidã nõ. Si autẽ nõ præmittãt
signũ, non p̃t cognosci ueritas pphetię sed solũ crediẽ
pphetę illi, qa alias uera dixit, uel quia approbatus est
sicut in prophetis qui iam mortui sunt, quorum dicta
suscepit Ecclesia tanquam uerissima. & in his non o-
portet inquiri certitudinem ueritatis alio modo, nam
& prophetia eorum iam in factis Messiæ completa
sunt. Quando autem prophetæ erant uiuentes, & nõ
credebatur eis, faciebant signa sicut patet in Helia de
sacrificio facto in monte Carmeli. 3. Regum 18. capit.
G cum autem credebatur eis simpliciter dicentibus, nõ
oportebat esse alias probationes: sed dato, ꝙ aliquis
non crederet prophetæ a principio prædicenti aliqua
antequam illa per signum demonstraret: non uidebatᷣ
aliquis modus certitudinis in dictis, nec etiam nõ cre
dens, non uidebatur peccare nisi omnes illi assentirẽt,
& iam esset approbatus, & unus vel rari nollent ei con
sentire. Si autem propheta vult confirmare dicta sua
per aliqđ signũ: Aut signũ uenit anteq̃ dicantur verba
quæ vult confirmare per signum, aut prius dicuntur
uerba, & postea euenit signum.
Si primo modo dicendum est, ꝙ nullo modo con-
firmatur ueritas eorum, quæ dicuntur per signum, qa
signum non uenit ad confirmandum illa, ut si postq̃
H euenisset diuisio aquarũ iordanis, diceret aliquis urbs
Iericho tradenda est uobis. & do uobis in signum hu-
ius, diuisionem aquarum, quæ facta est: nã istud signũ
datum est a Deo: & nesciret iste qui postea talia præ-
diceret, ad quam intentionem Deus istud signum de-
disset. Ideo, ꝙ iste vellet applicare ad propositum suũ,
non uidetur aliqua ratio manifesta: nam postquam fa
ctum est signum, sicut possumus applicare ad vnam
intentionem, ita possumus ad quamcunque, & nulla
applicatio habet aliquam firmitudinem, quia non ap-
paret fundamentum applicationis. hoc enim modo
quilibet esset propheta, quoniam postquam euenit a-
liquod miraculum, dabit illud in signum cuiuscunq;
rei, quam prædicere uoluerit, & tamen nihil est, quia
non constat illud miraculum fuisse signum datum ad
I aliquid præmonstrandum.
Si autem uerba, quæ aliquis dicat signantia futuros
euentus, dicantur ante euentum signi: aut illud mira-
culum euenturum ponitur tanquam signum illorũ,
quæ prædicuntur post illud futura: aut non. si non po
nitur tanquam signum, sed solum ipsum miraculum
prædicitur, & post illud alia futura esse prædicuntur,
quamquam eueniat miraculum illud, non confirmatᷣ
veritas eorum, quæ dicuntᷣ euentura post ipsum mira-
culum. Vt si Iosue dixisset: ego prædico uobis esse ior
danem diuidendum, & annuncio uobis, ꝙ post annũ
debemus colere idola, & non Deum, quamquam eue
niret iordanis diuisio, non erat intelligendum, ꝙ ido-
la vtcunque colenda forent. & hæc satis stãt, quia pri-
mum potuit a Deo cognoscere propheta, secundum
K vero confingere potuit ex animo suo, quia eo ꝙ aliqs
est propheta, non sequitur ꝙ sit factus nunquam pec-
cans. nam contrarium patet de Balaam, qui prędice-
bat ea quæ Deus iubebat, & tamen habebat intentio-
nem faciendi contra ea, quæ Deus ei mandabat, ut pa
tet Numeri 22. & 23. & 24. capit.
Prædicta patẽt Deuteronomio 13. cum dicitur. si
surrexerit in medio tui propheres, aut qui somnium
se uidisse dicat, & prædixerit signum atque portentũ,
& euenerit, quod locutus est, & dixerit tibi, eamus &
sequamur Deos alienos quos ignoras, & seruiamus
eis, non audies verba prophetę illius. Ecce enim Deus

dixit

dixit ista posse stare.s. ꝙ propheta prædicat verum signum futurum:& postea adiungat falsa alia,quæ futura non sunt,vel quæ fieri non oportet.

Et sicut posuit Deus exemplum in isto facto vetito.s.quando propheta dixit eamus, & seruiamus dijs alienis:ita potest poni in quolibet:nam si propheta potuit prædicere verum signum, & postea adiungere istud factum tam detestabile, ita & a fortiori poterit adiungere quodlibet aliud factum indifferens: & erit falsum, vel saltem non confirmabitur ueritas eius ex miraculo dato.Vt si dixisset Iosue. ego dico uobis diuidendas esse cras aquas iordanis,& ꝙ tota terra Chananæorum erit tradenda in manus vestras ante quinque,vel sex annos,nam hoc falsum esset, quia nõ fuit tota tradita vsque ad tempus regis Salomonis, ut patet.2.Paralipom.8.cap.

Quod autem propheta posset prædicere verum signum,& simul prędicere aliquid quod non eueniet, satis stat,quia non includit aliquod inconueniens: nã cum duæ propositiones,vel orationes de futuro sint; & una non dependet quantum ad veritatem aliquo modo ex altera,poterit prædicere vnam veram,& aliã falsam,quia sic se habet in propositionibus de præsenti, quia ego possum proferre simul duas propositiones,quarum altera sit necessaria,& altera impossibilis vt triangulus habet tres angulos ęquales duobus rectis,& asinus est risibilis, si tamen ueritas vnius propositionis dependeret ex altera, non posset simul proferre duas quarum altera esset falsa,& altera uera, sed aut vtraq; falsa,aut vtraq; vera.

Obiectio tacita ad prædicta.Et quòd falsa quandoque Deus permittit a prophetis dici ad tentationem nostram. Quæst. XXV.

SED dices verum est, ꝙ secundum se ex parte ꝓpositionum non includitur aliquod inconueniens, ꝙ proferat quis simul duas ꝓpositiones de futuro quarum altera sit uera, & altera sit falsa.tamen ex parte Dei est incõueniens. s. ꝙ ipse det signa,& permittat illa esse ad falsitatem.

Respondendum est,ꝙ talia mirabilia,quæ prædicũtur,non ponuntur tanquam signa:sed simpliciter prę nunciantur,& alia quæ cum eis dicuntur, eodem modo simpliciter prædicuntur: Deus tamen scit, ꝙ iste cui dedit verum signum prædicere est adiũcturus falsa illi signo vero a Deo dato, & tamen interdum ista consentit ad tentationem nostram.nec in hoc in Deo aliquod inconueniens inducitur, aut falsitas in eis, q̃ ab ipso dicuntur,sic patet Deuteronomio 13. vbi cũ posuisset non esse audiendum prophetam, qui signo vero admiscuit falsa quæ Deus non dixit,ait,quia tentat uos Deus vester,ut palam fiat an diligatis eum, an non,in toto corde uestro.

Si autem aliquis prędicat aliquid futurum, & in signum eius prædicat aliquid futurum, & eueniat, necesse est id quod prædicitur esse verum,ut si Iosue prędixisset,ego dico uobis Iericho esse tradendam in manus vestras, & in signum huius Iordanis diuidetur ad transitum vestrum.si Iordanis aperiatur, necesse est, ut Iericho tradatur in manus iudæorum, alioquin si Iericho non esset tradenda in manus iudæorum,Deus non permitteret,ꝙ eueniret, vel non faceret euenire id ꝙ posuit tanq̃ signum,q talia loqueretur. Cã huius est,qa Deus nos directe deciperet, & esset confirmator falsitatis,ꝙ nimis repugnat dignitati Dei atque est impossibile:nam mirabilia a solo Deo fieri possunt. Si ergo ꝑdiceret Iosue, ego dico vrbem Iericho esse tradendam,& in signum huius Iordanis aperietur ad transitum vestrum,si falsum esset ꝙ Iericho traderet:

A & tñ postea Deus aperiret Iordanem ad transitum iudæorum,esset Deus auctor,& confirmator falsitatis. Ideo si falsum est.ꝙ vrbs Iericho tradenda esset in manus iudæorum, & Iosue ꝑdixisset tradendam dans in signum diuisionem futuram Iordanis, illa non accideret.hoc patet Deut.18.c.cum dr̃, ꝙ si tacita cogitatione rñderis quomodo possum intelligere uerba,qđ nõ est locutus dñs,hoc habebis signum, ꝙ in nomine domini propheta ille prædixerit,& non euenerit,hoc dominus non est locutus, sed per tumorem animi sui ꝓpheta ille confinxit, econtrario aũt concluditur, ꝙ si aliquid futurum prædixerit,& in signum eius prædixerit aliquid quod eueniat,dñs locutus est illud.

Diuersitas autem inter casum istum,& superiorem B est,quia in superiori casu non ponebatur miraculum, quod prædicebatur tanquam signum alterius, ꝙ postea futurum prænunciabatur:sed simpliciter utrumque prædicebatur, ita ꝙ non haberet unum ad alterũ habitudinem tanquam signi ad significatum, in secũdo autem casu ponitur unum tanquam signum alterius.Iõ in primo casu Deus non decipit nos:in secundo autem casu nos decipit: nam si aliquis pronunciet futurum aliquid mirabile,& deinde dicat ꝙ ad alterũ aliquid euenturum est,aut primum eueniat, & secundum non:& nos credamus secundum propter primũ atque fallamur,non decipimur a Deo, quia quamquã aliquis proferat unam veritatem, postea potest proferre mendacium,& istæ duæ propositiones datæ,nec secundum ueritatem,nec ſm modũ dicentis hñt con- C nexionem aliquam inter se.Tñ in secundo mõ qñ ponuntur duo futura,& unum prædicitur tanquam alterius signum,ex mõ proferentis vr̃ dependere ueritas unius ex ueritate alterius,& sic in re esset, si essent tanquam vere signum,& signatum.ideo si data aliqua re euentura vt signum alterius,Deus faciat primam euenire,quę solum per ipsum euenire poterat cum miraculosa sit:ipse nos decipit si secunda non euenit, quia nos ei credimus cum sciamus præcedens miraculum quod ponebatur tanquam signum ab eo factum, & cum hoc credentes decipimur.

D *Si Deus prædicat prophetæ aliquod signum futurum,an poterit ille per malitiam suam ponere illud ad confirmationem alicuius falsi. Quæst. XXVI.*

SED aliquis arguet contra hæc,ut ponatur, ꝙ alicui prophetæ Deus reuelauerit aliquid futurũ quod mandauit ut diceret, & dedit ei aliquod signum ad illud,& postea ille propheta per tumorem animi sui noluit ꝑdicere futurum esse, quod Deus iussit,sed aliquid alterum, ꝙ falsum est, vtpote contrarium eius,ꝙ Deus iussit: & tñ ad confirmationem huius dat signum,qđ Deus ei prędixit euenturũ esse: Ecce hic eueniet signum,ꝙ iste propheta dat, qa Deus prędixit illud euenturum,& tñ non eueniet id ad ꝙ signandũ positum est,quia est contra id,ꝙ Deus E futurum prædixit.Quod autem sit possibilis casus patet, quia propheta potest confingere per tumorem animi sui ꝙ uoluerit,sicut Deus dicit Deute.13.& 18. c.ergo non erit aliqua certitudo ex signis datis a prophetis.

Ad hoc respondendum est,ꝙ nõ põt stare,ꝙ inducitur,sed responderi debet ad casum ꝙ id qđ Deus posuit in signum rei alicuius futuræ,& mandauit ꝓphetæ,vt ꝑdiceret illud tanq̃ signum,aut est tale, ꝙ aliter etiam euenturum esset, etiam si non futura esset res illa cuius Deus fecit esse signum,aut est tale ꝙ solum a Deo fiet ad signandum rem illam,quam vult prænũciari esse futuram.

Si autem secundo modo dicatur, erit respondendum,

dum, ꝙ si Deus dederit prophetæ rem aliquam futuram prędicendam, & signum futurum ad illam, si propheta per tumorem animi sui prædixerit futurum, qđ Deus non prædixit, & prædixerit ad hoc signum, ꝙ Deus ad aliam rem posuerat, non eueniet illud signũ, & sic fallet propheta tam in signo, quam in re, quam prędixit futuram.

Et tunc si arguas, ꝙ signum semper eueniet, quia Deus illud prædixit euenturum. Respondendum est, ꝙ si Deus prædixisset simpliciter euenturum non tanquam signum, ēt si iste propheta mutaret uerbũ Dei, euenturum erat, quia tñ prædixit solum, vt esset signũ alicuius rei, & propheta noluit exprimere rem illam cuius Deus volebat esse signum, nõ eueniet signum, esset quippe inperuacuum. Simile huius patet, qa qñ Deus aliquid alicui promittit, non semper euenit: sed frequenter mutatur, ut patet primo Reg. 2. c. cum dñ, loquens locutus sum, vt domus tua, & domus patris tui ministraret in conspectu meo vsque in sempiternum, nunc aũt dicit dñs absit a me hoc, sed quicunq; glorificauerit me, glorificabo eum: & quicunq; contemnunt me, erunt ignobiles. Simile patet Hier. 18. c. hoc autem est, quia intelliguntur omnia ista cum conditione status secundum quem facta est promissio, aliter non stat promissum. Sic autem est hic: quia cum Deus daret solum vnum signum futurum ad signandam rem, quam ipse uolebat, & iubebat futura signari, si propheta per tumorem animi sui transtulerit illud signum ad aliquid alterum signandum, non eueniet, quia iam non manet conditio, vel cã ad quã Deus dabat illud signum futurum in signum.

Si autem illud futurum, ꝙ Deus dabat in signũ alterius, erat tale ꝙ euenturum erat, ēt si non poneretur ad signandum veritatem futurã cuius ponitur signũ: est respondendum, ꝙ iste casus est impossibilis. Nam quamquam secundum se non includit aliquam impossibilitatem fieri, tñ Deus non permittet, ꝙ fiat, ne ipse sit cõfirmator falsitatis. s. ꝙ signum ab eo factum sit deceptiuum, ita ꝙ credamus per illud aliquid euenturum esse, ꝙ nequaquam eueniet. & tunc quamquã dato isto signo a Deo in demõstrationem alicuius rei quam vult prænunciari, propheta vellet ponere illud in demonstrationem, & in signum alterius rei, quam Deus non dixit: non permittet Deus illum dicere, ne sit signum falsitatis. Nec est inconueniens, qm̃ aliquãdo Deus facit hoĩem loqui contra id ꝙ ipse vult pręcipue in prophetis, sicut fuit in Balaam, qui vocatus est a rege Moabitarum ad maledicendum Israelitis, vt patet Num. 22. c. & ipse uolebat maledicere, & tentabat hoc efficere. Deus tñ non permittebat eum maledicere, sed magis faciebat, ꝙ benediceret, ut patet Numeri 23. & 24. & sic ipse dixit, ad benedicendum datus sum benedictionem prohibere non ualeo. & iterum si dederit mihi Balach totam domum suam plenam auri, & argenti, non potero præterire sermonem dñi, ut boni quid, vel mali proferam ex corde meo, ut patet Nume. 24. c. Ita ergo hic cum ista essent contra Dei veritatem. s. ꝙ miraculum ab eo factum, esset ad cõfirmationem falsitatis, non permitteret Deus, ꝙ propheta talia loqueretur, & sic non stabit casus.

Arguit contra prædicta. Et casus quatuor exponuntur in quib. mendacium dicat Propheta.
Quæst. XXVII.

SED contra hoc aliquis arguet dicens, quia si hoc modo dicatur, non poterunt prophetæ cõfingere quicq̃ de corde suo, qa Deus tenebit eos ne qđ confingant. & tñ aliqñ cõfingunt aliquid sicut illi, qui dicunt se aliquid accepisse a Deo, &

F acceperunt a dęmonib. Vel aliqui acceperũt a Deo reuelationes, & signa vera a Deo: & tñ postea adiungũt falsitates, sicut de illo, qui dixit signũ, & euenit, & postea adiunxit: & uenite eamus, & colamus Deos alienos, ut patet Deut. 13. c. sic quoq; eodẽ lib. 18. c. ergo similiter poterunt hic confingere, ꝙ uoluerint, & manebit signum datum a Deo verũ, & ipsi ponunt illud ad signandum aliquid quod nequaq̃ euenturũ est. Rñdẽdum est, ꝙ cõfictio, q̃ facit propheta de corde suo, aliqñ redundat in diminutionẽ honoris, & ueritatis diuinæ, aliqñ non. Verbi gratia, ut si aliquis proferat miraculũ, ꝙ Deus p̃dixit esse futurũ, & id ad ꝙ signandũ dandum est: & ꝓferat vnum tanquã signum alterius, & postea aũt adiciat aliqua falsa, q̃ p̃dicat esse futura: &

G non dicat ista signata esse per miraculum a Deo datũ in signum prioris reuelationis, quãquã signũ eueniat; & id ad ꝙ signãdum est datũ, & ꝓlatũ a ꝓpheta: & nõ eueniat sm̃: nõ dicet̃ signũ a Deo datum decipere uos quia nõ ponebat̃ in signũ eius ꝙ nõ euenit, nec ꝓpheta ad hoc ꝓtulit. Si aũt nos ꝓꝓ ueritatem signi oĩa credidimus: q̃ ille propheta postea protulit, & non dixit esse signata per illud miraculũ, & fallimur, nõ decipit nos Deus, sed nosipsi nos decipimus non distinguentes inter ea, quorũ ponebat̃ signum illud miraculũ, & ea quorũ non ponebat̃ signum: & iste est casus Deut. 13. c. hoc aũt Deus permittit, quia non cedit in eius dehonorationem. Alius casus est, ut si propheta aliquid cognouerit a Deo euenturum ꝙ non sit signum alicuius rei, uel sit signum alicuius rei, & propheta illam

H subticeat, & probato illo miraculo, vel re euentura a Deo proferat aliam quam dicat postea euenturam, & non fit, & tñ id ꝙ a Deo futurum est non detur ab isto propheta tanquam signũ eius, ꝙ ipse p̃nunciauit. hoc mõ si nos ꝓꝓ primum credamus secundo, nos seducimus nosipsos, & non futurum miraculum a Deo. Iõ in hoc casu Deus permittit prophetã confingere de corde suo, quia non sequit̃ aliqua falsitas, vel approbatio eius in prodigiis factis a Deo.

Alius casus confictionis prophetę esse potest, cum confingat aliqđ signum ꝙ Deus non dixit, nec euenturum est, & per illud uelit confirmare aliquid ꝙ vlterius dicit esse futurum, & illud etiam futurũ non est, & hæc est plena confictio. De hac dicitur Deut. 18. ca.

I & istã confictionem similiter Deus permittit, quia nõ redundat in diminutionem, vel dehonorationẽ eius.

Alius casus est cõfictionis, vt si propheta sciat aliqđ prodigium a Deo futurum, ꝙ non sit signum alicuius vel sit signum, & tñ non exprimat propheta id cuius est signum, sed confingat aliquid alterum, & ad confirmationem illius inducat in signum prodigiũ, ꝙ Deus reuelauit futurum, Deus non permittet talem confictionem, quia hoc mõ Deus esset per prodigia sua falsitatis humanæ, & iniquitatis fautor atq; confirmator & sic stat solutio. Alio mõ rñderi poterat ad principalem obiectionem, ꝙ Deus cognoscit, qđ in hoĩe sit: iõ si aliquẽ cognosceret talem esse, ut vellet signa data a Deo conuertere ad alterũ in quo signa Dei essent cõfirmatiua falsitatis, non dabit illi cognitionẽ horũ, &

Secũda solutio, ad ꝓpositum.

K sic tollet̃ inconueniens. Sed prior solutio solidior est.

Ex prędictis aũt satis patet rñsio ad id ꝙ q̃rebat̃. s. ꝙ quamquã non locutus fuit Deus ista, sed Iosue. & quãquã non loqueret̃ ipse, sed quicunq; aliorum hoĩum, si daret in cõfirmationem dictorum suorum aliquod prodigium ꝙ a Deo fieret, esset certa probatio dictorũ p̃nunciatorũ. Cã eius est: quia qñ aliqs dicit aliqđ signum futurum esse, & euenit, est p̃sumptio ꝙ eodem mõ poterit cognoscere de aliis futuris, nisi forte tale futurum sit ꝙ naturaliter cognosci possit, ut ĩ eis, q̃ cognoscunt̃ per motũ cęli, si tñ sint talia, quæ nullo mõ via humana cognosci possunt, cognito vno futuro, si-

gnum

gnum erit, ꝙ alterũ cognosci possit, potissime cũ illud futurũ, qđ datꝛ ĩ signũ, est tale, ꝙ a solo Deo fieri p̄t. nã tũc certissima atq; necessaria probatio est. In quo sciẽdũ, ꝙ qñ aliquis p̄dicit aliqua futura, & in cõfirmationẽ horum dat aliqua signa futura, quæ euenient ante rem, q̄ p̄nunciata est: aut illud signum est aliquid tale, ꝙ quamquã via humana sciri non p̄ōt: tñ non fit specialiter a Deo, sed est cõtingens, vel est aliquid ꝙ a solo Deo fieri possit. Si primo mõ signum ponatꝛ, & eueniat, causat p̄sumptionẽ magnã veritatis rerum, q̄ p̄dictæ sunt: tñ non causat sufficiens argumentum, aut necessitatem. Si aũt signum solum a Deo fieri possit, est probatio sufficiens, & certa, cum signum datum euenerit. Verbi gratia: si aliquis dicat vsque ad triginta annos erunt magna bella, vel iste patrem suum occidet, vel capietur ciuitas ab hostibus: & in signũ huius iste morietꝛ vsq; ad vnum annum integrum, vel habebit filium. ecce signa data naturaliter cognosci non p̄nt. s. ꝙ moriatꝛ iste vsq; ad vnum annum, vel ꝙ hẽat filiũ: & tñ qñ ista signa euenerint non est necessaria probatio, ꝙ euenient ea, q̄ p̄dicebantꝛ: qa ista signa non sunt aliquid, ꝙ a solo Deo fiat, sed contingentia ad vtrũlibet. Iõ sicut contingit, ꝙ aliqs p̄nuncians ea uerũ dicat, ita & continget, ꝙ dicat falsum. Si aũt sit secundo mõ vtpote si dicatꝛ tota ista terra erit in manu hostili, vsq; ad duos annos, & in signum huius mane stabit sol immotus per duas vel tres horas, vel durabit nox per. 50. vel 60. horas in terra ista. manifestum est. n. ista a solo Deo fieri posse, & ponuntur a nobis tanquã signa eorum, q̄ p̄nuciauimus. Si igitꝛ ista euenerint eo mõ, & tp̄e, quo nos diximus, argumentum necessarium est, ꝙ ea q̄ p̄diximus euenient: cã est, qa alias Deus esset confirmator falsitatis. nam cum positum sit istud prodigium in signũ futuri p̄nunciati, & solum a Deo fieri possit. si fiat, dicemus Deum confirmasse id ꝙ prænũciatum est, ꝙ si non euenerit, Deus est cõfirmator falsitatis, & tñ hoc falsum est, ergo necessario euenient, quę talib. signis confirmantꝛ. Sic aũt erat de signo posito a Iosue, quia ipse prædixit aliquid futurum. s. ꝙ De⁹ introduceret iudæos in terram illam expulsis Chananæis, & Ethæis &c. & in signum huius dixit Iordanẽ ĩ transitu eorum esse aperiendum. istud signum non erat contingens, sed solum per voluntatem, & mandatum Dei. Iõ cum euenisset istud mandatum signum, certa probatio erat de futuro prænunciato, alioquin Deus, qui fecerat istud signum, erat confirmator falsitatis.

Quædam dubitatio, quæ restat contra prædicta, de certitudine prædictionis. Quæst. XXVIII.

SED adhuc aliquis q̄ret, si aliquis a casu dicat aliquod signum, ꝙ Deus facturus est, & ponat illud in probationem alicuius rei, quam p̄dicit, & non eueniet. verbi gratia: si aliquis ĩ die qua aperuit Deus Iordanem ante iudæos, vel fecit stare solem, dixisset esse aliquid futurum ꝙ nequaquam futurum erat, & ad hoc daret signum dicens: hodie stabit sol super Gabaon, siue aperietꝛ Iordanis ad transitum Israelitarum, q̄uo ista starent? quia iam Deus esset approbator falsitatis. Quod aũt istud possibile sit: patet. Nam quamquã nemo scire posset per certitudinem, quæ Deus facturus est nisi ipse reuelauerit, tñ p̄t dicere quilibet a casu tale, vel tale futurum esse cras, & erit sicut p̄ōt contrarium asserere. Respondendum est totaliter eodem mõ sicut supra respondebatꝛ de propheta, q conatꝛ signa Dei ad aliqđ data, ad alterum vertere. s. ꝙ non permittet, vel non dabit tale quid ĩ corde, ne confirmator falsitatis Deus uideatur.

Quod dominus Deus vester in medio vestrum sit. Dicitur

A Deus esse in medio aliquorũ non, ꝙ ꝓprie in medio eorum sit, quia Deus in nullo loco est, cum nullus locus eum capiat: tñ ꝙ in loco est, a loco capitꝛ, qa mensuratꝛ ab eo. sed loquendo large Deus vbiq; est, qa potentia sua ubiq; est: & ubiq; aliquid agit. Dr̄ tñ Deus esse in medio alicuius gentis s̄m, ꝙ illi genti sp̄ãliter benefacit, uel pręsto est ad benefaciendum. Nã si De⁹ esset distãs a nobis prius magno tp̄e peteremus, ꝙ nos exaudiret, & succurreret: qñ ergo p̄sto ẽ nobis ad succurrendũ, dẽ esse in medio nostri, & hoc signatꝛ Deut. 4. cũ dr̄. nec est alia natio tã grãdis, q̄ hẽat Deos appropinquantes sibi, sicut dñs Deus nr̄ adest cunctis obsecrationib. nostris. & istum modum loquendi hẽbant iudæi, nam si Deus concederet, ꝙ ipsi petebant succur
B rens immediate in necessitatib. dicebant esse Deum ĩter se, alioquin negabant: sic patet Exo. 17. cũ dr̄. tentauerunt dñm dicentes: est ne dñs in nobis, an non. q. d. si in nobis est immediate dabit aquas, si non dat aquas non est inter nos. *Quod dominus Deus viuens.* Vocat hic Iosue Deum Israelitarum Deum uiuentem, & ĩ hoc distinguit a dijs gentium, qui sunt lapides, & lignũ. manus hñt, & non palpabunt, pedes habẽt, & non ambulabunt &c. Psal. 113. erant ergo dij mortui dij gentiũ, sed mortuo non competit actio, cum mortuum non sit ens, quia est connotatio distrahens, ergo non poterant operari, Deus aũt iudæorum operabatꝛ faciens mirabilia. ergo Deus uiuens erat: immo Deus uita est, qa est purus sp̄ũs, & est uita indeficiens, & esse permanẽs *Et disperdat.* i. disperdet. *In conspectu vestro Chananæum.*
C Istud erat ꝙ p̄dicebatꝛ. signum huius erat Iordanis diuisio. Erat. n. conueniens signum, qa a Deo ponebatꝛ. Dicit Deus, ꝙ disperdet Chananæũ, & Amorrhęũ &c. in conspectu iudæorum. i. ante conspectum eorum. s. ꝙ eis uidentib. Deus destruet Chananæos. sic patet cũ misit lapides grandes de cęlo super illos: & plures perierunt percussi lapidib. quam occidissent manibus iudæorum, ut patet ĩ. 10. c. vel dr̄ in conspectu eorum disperdi, quia intrãtib. iudæis fugiebant Chananęi, vel cadebant manib. ipsorum. Pōnuntꝛ hic oẽs septẽ populi Chananæorum large, & ponuntur etiam Gergesęi. Ex quo concluditꝛ contra quosdã dicentes, ꝙ Gergesæi non restiterunt iudæis intrantib. sed anteq̄ ipsi intrarent recesserunt. Vel intrantib. locum dederunt, ita
D ꝙ nulla pugna cum eis fuit. Hic tñ dicit Deus, ꝙ ẽt tradet Gergesęum in manus iudæorum, ergo certandũ erat cum eo. Dicunt tamen hoc quidam, quia cum alii populi Chananęorum nominentꝛ plerumq; in toto pentateucho, Gergesæus raro nominatur. habetur tamen Deut. 7. de illo: & hic.

Quomodo Deus daturus erat terram Amorrhæorum, cum iam illam dedisset. Quæst. XXIX.

SED aliquis obiiciet: cum Deus a principio promiserit iudæis decem gentes, vt patet Gen. 15. ca. vbi factum est fędus cum Abraham, & illę
E promissiones dicuntur completæ in posteris eius: quare Deus solum hic promittit gentes septem, quid. n. de aliis tribus factum est?

Respondendũ est de hoc sicut declarauimus Deut. 7. vbi dr̄ late de hoc. Sed adhuc aliquis quęret hic, q̄uo dicat Deus se daturum iudæis terram Amorrhæorũ, cum iam ista terra data fuerit. nam tp̄e Moysi anno. 40. ab exitu de Aegypto pugnatum est cum duob. regib. Amorrhæorum Sehon, & Og: & tota terra capta est de manu illorum duorum regum, ut patet Num. 21. & Deut. 2. & 3. c.

Respondendum est ꝙ Chananæorum populi erãt septem, quorum unus de p̄cipuis erat Amorrhęus, iste erat a parte orientali aliorum populorum, & pars eius

erat

erat ante transitum Iordanis ad orientem Iordanis: a- F
lia erat post transitum ad occidentem Iordanis. Prima pars erat quam possidebant duo reges Amorrhæi. s. Sehon,& Og,& istam de manu illorum abstulit Moyses,atq; tribuit duabus tribubus, & dimidiæ.s.Ruben & Gad,& dimidiæ tribui Manasse,vt patet Nume.32. & Deut.3.& de hac non dicitur hic. Alia pars terræ Amorrhæorum,erat post transitum Iordanis ad partē occidentis: & in hac etiam reges multi erant sicut in parte,quæ iam capta erat:sic patet infra.5.c.cum dicit̄ postquam igitur audierunt omnes reges Amorrhæorum,qui habitabant trans Iordanem ad occidentalem plagam, & cuncti reges Chananæorum, qui propinqua possidebant &c.de istis Amorrhæis,qui trans iordanem erant, hic dr̄ ꝙ Deus traderet illos in manus iudæorum,sicut cæteros Chananæos.

Ecce arca fœderis domini omnis terræ antecedet vos per Iordanem. Sacerdotes portantes arcam primo ingressi sunt in aquas iordanis,quam distinguerentur aquę,& tamen immediate, vt plantæ sacerdotum tetigerunt aquas,diuisus est iordanis in duas partes.

Antecessit hic arca Israelitas, ut non timerent, & vt crederēt miraculum illud a Deo fieri præsente gloria sua,quæ erat in arca.in mari rubro non est factum sic,qm̄ tunc non erat arca facta,quæ præcederet Israelitas ingredientes per profundi maris apertos gurgites.fuit.n.postea facta in monte Synai,sed ibi Moyses ingressus est ante eos,qui timorem abstulit,& cōsequēter alij ingressi sunt.

Antecedet per Iordanem. Non transeundo vsq; ad finem aquarum,sed perueniendo vsq; ad medium, & ibi sistendo quousq; transirent omnes Israelitæ, & sic cum peruentum est ad medium aluei ipsi inceperunt præcedere arcam.

Parate duodecim viros de.12.tribubus Israel. Ista loquebatur Iosue ad omnes Israelitas: & iubet hic parare viros duodecim,& non ponitur ad quid:sed sequenti capi. dicitur,& exprimitur.s.ad tollendum lapides.12.de alueo iordanis,& educendos eos, atque portandos in locum castrorum diei ipsius.

An electio duodecim virorum ad educendum lapides de Iordane fuerit facta per Iosue,vel per Israelitas. Et an sit hic recapitulatio, vel anticipatio. Quæst. XXX.

SED arguet aliquis, ꝙ non parauerint Israelitæ istos.12.viros,sed Iosue,vt patet sequenti capi. Deus.n.dixit ei,elige.12.viros singulos per singulas tribus.ergo ad Iosue pertinebat.

Respondendum est,ꝙ electio,uel paratio virorum est hic duplex.Vna per modum puræ electionis,alia p modum acceptationis,& institutionis.

Primum pertinebat ad Israelitas,quia quilibet Israelitæ in tribu sua,vnum uirum elegerunt ad hoc, & p̄sentauerunt Iosue,ipse autem approbauit, & recepit hos.Ita est in patronis Ecclesiarum,& prælatis.nā patroni habent ius eligendi clericum,& præsentandi p̄lato.ipse autem prælatus habet ius instituendi præsentatos,& abijciendi eos si indigni sunt.

Alio modo responderi potest,ꝙ electio ista fuit facta vere,& complete ab Israelitis, fuit tamen facta auctoritate a Iosue,quia eo præstante auctoritatem,& iubente facta est.& ponitur hic istud præceptum,& repe-
Scilicet in q.t. titur seq.c.vnde necesse est fieri anticipationem, vel recapitulationem, erit anticipatio si istud præceptum non fuit datum vsq;quo fuerint ingressi Israelitæ in Iordanem.erit autem recapitulatio si datum fuit ante introitum in iordanem,& repetitur post introitum.

Quid autem verius sit:dicendum vr̄ quibusdam, ꝙ infra ponatur per recapitulationem.nam istud præceptum fuit datum ante ingressum iordanis, sicut cetera supra descripta.iō fuit tactum hic.Tamen ne per enarrationem eius intercidantur,quæ narrantur, congruentius fuit postea enarrari, quam hic: quia postea non turbata historia posset plene enarrari.

Item patet,quia uiri,qui accepturi erant lapides in iordane,debebant eos sumere antequam exirent de iordane.nam alias oporteret eos redire cum exiissent iterum in iordanem,& hoc erat inutile, potissime cū isti lapides assumpti fuerint non de extremitate iordanis ad exitum eius,sed de medio.s.de loco in quo steterunt pedes sacerdotum,ut patet immediate, & tñ sacerdotes substiterunt in medio iordanis, ut patet in fi-
G ne capitu.

Nec potest aliqs dicere, ꝙ ista præcepta fuerint data procedentibus per iordanem,quia tunc non potuisset Iosue congregare Israelitas ad diceodum illis, ꝙ eligerent uiros ad educendum lapides de alueo iordanis, quia erant in motu, & præcedebant per turmas suas,ut patet seq.c.

Dicendum ergo, ꝙ infra ponitur istud præceptum per recapitulationem.4.c.quia datum fuit ante introitum iordanis:fuit tñ facta ista recapitulatio ex cā supra posita,ut conuenientior ordo esset. Istud quibusdam visum est:sed falsum est: veritas autem declarabitur in principio sequentis.c.& ibi soluentur rationes hæ.

Parate duodecim viros. Iussit parari viros.12.quia lapi-
H des duodecim educendi erant de alueo iordanis,& erant magni,nec sufficeret aliquis eorum ad educendū duos simul.

Singulos per singulas tribus. i.ꝙ de qualibet tribu eligeretur unus.causa est, quia hic numerabantur lapides isti ī memoriam tribuum duodecim Israel, & si aliqua tribus esset,de qua non sumeretur vir ad educendum lapidem, videretur tribus illa inter cęteras contempta: quod esset fomes odii.

Item tunc uidetetur, ꝙ pro tribu illa non relinquebatur aliquid in memoria,sicut pro cæteris.

An aliquis lapis de istis duodecim fuerit sumptus pro tribu Leui,& per aliquem Leuitam:& quando Leuitæ intelligebantur nomine duodecim tribuum, & quando non. Quæst. XXXI.
I

QVAERET aliquis an aliquis fuerit lapis sumptus ex parte tribus Leui, sicut de cęteris. Et uidebitur alicui,ꝙ non,quia cum computantur duodecim tribus Israel,non computantur Leuitæ cum eis,ut patet Num.1. vbi numeratis summis duodecim tribuum non ponitur ibi tribus Leui:immo iussum est, ꝙ non poneretur summa, Leuitarum cum filiis Israel,ergo cum hic dicatur sūptos lapides duodecim pro tribubus duodecim, non erit aliquis sumptus pro filiis Leui.

Ad hoc respondendum est, ꝙ in iordane sumptus fuerit vnus lapis pro tribu Leui, sicut pro qualibet alia
K rum tribuum,& vnus de Leuitis intrauit sicut de cæteris tribubus ad educendum lapidem vnum. In quo dicendum est,ꝙqn̄ nominantur duodecim tribus,vel duodecim filij Israel,vel omnes filij Israel,aliqn̄ intelliguntur Leuitæ,& aliqn̄ non.si enim est aliquid, ꝙ sit pure temporale,nominatis omnib.filijs Israel non intelliguntur Leuitæ,quia Leuitæ pertinebant ad specialem sortem Dei:& nihil percepturi erant de hæreditate,vel similibus cum filijs Israel,sed Deus erat pars eorum,ut patet Num.18.& 35.ideo cum dicitur,ꝙ inter omnes filios Israel erat terra diuidenda,non intelligebantur Leuitę.

Si autem esset aliquid spirituale, nomine filiorum Israel

A Israel intelliguntur Leuitę: vt q̄ncunq; datur aliqua lex coactiua, quæ dicatur ad omnes filios Israel, nō solum obligabuntur ibi Israelitæ laici, sed etiam Leuitę: alioquin daretur, ꝙ Leuitæ non essent obligati ad aliq̄ cōstituram a Deo legem, cum in eis dicat̄ homo de filiis Israel, vel de aduenis, q tale vel tale fecent, moriat̄: sed hoc absurdum est, quia ad oēs leges a Deo datas, ita tenebantur Leuitæ sicut cęteri israelitæ: immo adhuc videtur, ꝙ magis teneri deberent cum religiosiores sint. Sic aūt est de celatura nominū duodecim filiorum israel in duobus onichinis Ephod: & in duodecim lapidibus preciosis rationalis. nam ibi ponebat̄ nomen Leui sicut aliorum filiorum israel: alioquin cum ista nomina ponantur, vt essent israelitę in recordatione ante Deum, videretur, ꝙ tribus Leui non de- B beret esse in recordatione Dei.

Item quia sacerdos magnus orabat pro his quos gestabat scriptos in pectore, & humeris. si in̄ nō esset ibi scriptus Leui, non oraret sacerdos magnus pro Leuitis: qđ falsum est. nam primo pro eis rogabat, q̄ pro cęteris, & speciale sacrificium offerebat in die expiationis, vt patet Leui. 16. c.

Simile quoq; patet in approbatione legis, & dandis maledictionibus, & benedictionibus pro violatoribus & obseruatoribus legis. nam istæ datæ sunt ab oīb. tribub. Israel: & tñ inter duodecim interuenit tribus Leui ad hoc, quia fuit inter sex tribus benedicentes ī mōte Garizin, & aliæ sex steterunt ad maledicendum in monte Hebal, ut patet Deut. 27. cap. hoc aūt, quia dari maledictionem, & benedictionem obseruatoribus & C transgressoribus legis spiritualę aliquid est.

Sic aūt in confirmatione datæ legis in mōte Synai fuerunt facta sacrificia, & erecti fuerunt tituli per singulas tribus. s. duodecim tituli, & isti fuerūt in memoriam datę, & confirmatæ legis cum filiis Israel, & quia ista lex non solum dabatur laicis, sed etiam leuitis, positus fuit vnus de titulis ī memoriam leuitarum, de hoc Exod. 24. c.

In hoc loco conformiter dicendū est, quia isti duodecim lapides fuerunt educti de iordane, & positi in loco castrametationis, in signum ꝙ Deus per iordanē transduxisset pede sicco duodecim tribu. israel: sed non solum transduxit laicos, quinimmo, & Leuitas. nā ad D introitum sacerdotum cum arca sunt diuisæ aquæ. Iō pro Leuitis quoque lapis unus educi debuit, sicut pro qualibet aliarum tribuum.

Cum autem arguebatur, ꝙ nomine duodecim tribuum, non ponebantur Leuitæ: immo summa eorū disiungi præcipiebatur a computationibus aliorum filiorum israel.

Respondendum est, ꝙ ibi agebatur de aliquo temporali, q̄m computabantur viri bellatores, cum in qualibet summa dicatur uirorum fortium, uel procedentium ad bellum, Leuitæ autem ad istam ministrationem non pertinebant. Ideo cum his non computati sunt. sed Deus iussit, ut ponerentur super Sanctuariū, E & specialiter computarentur pro distinctione operū Sanctuarij, ut patet Num. 1. & 3. c. si tamen spirituale aliquid fuisset, non disiunctæ fuissent summæ Leuitarum, & cæterorum israelitarum.

Quando Leuitæ computantur inter reliquas tribus, quomodo cōputantur duodecim tribus, cum propter Leuitas sint tredecim tribus. Quæst. XXXII.

AMPLIVS aliquis dicet, vel quęret, cum dicamus Leuitas computari hic inter duodecim tribus, quomodo poterunt computari tribus duodecim. nam præter Leuitas sunt duodecim tribus israel, ut patet Num. 1. c. si autē A ponatur cum eis Leui, erunt tribus. 13. & tamen nunquam computantur nisi tribus duodecim quomodocunq; se habeat.

Respondendum est, ꝙ siue computentur Leuitæ, vt una tribus, siue non, semper sunt tribus duodecim, sed computantur diuersimode. nam cum ponitur Leui, ut una tribus, computantur tribus per filios, & nō per sortes. cum vero non computatur Leui dicuntur duodecim tribus per duodecim sortes, & nō per duodecim filios.

In quo sciendum, ꝙ Iacob genuit duodecim filios ex quatuor vxoribus: ut patet Ge. 29. & 30. c. q̄n enim per capita horum denominamus tribus, ita ut cognatio tota deriuata a quolibet horum tribus dicatur, erit B Leui tribus, & computabitur per viros, & non per sortes. nam Leui nullam sortem habet, & tamen computatur vna tribus, quia est vnus de filiis iacob, & Ioseph computatur, vt una tribus, & tñ habet duas sortes, ut patet Gen. 48. hæc autem computatio h̄r Deut. 27. nā Ioseph ponitur una de sex tribubus, quæ erat ad benedictionem super montem Garizin. Aliquando computatur tribus per sortes. s. vt illa cognatio in terra ꝓmissionis, quæ susceptura hæreditatem erat, diceretur vna tribus: & quia in terra promissionis fuerunt factæ duodecim sortes hæreditatum, uocantur duodecim tribus illæ cognationes, quæ has sortes possederunt. Et tunc quia Leuitę nullam sortem susceperunt, sed Deus erat sors eorum: non uocantur israelitarum una de duodecim tribubus Leuitæ. Et ista computatio fit C cōiter. tunc manent filii vndecim Iacob, q͂a tñ Ioseph in duas partes diuisus est. s. in Manassem, & Ephraim, quos tanquā filios subrogauit sibi Iacob, vt patet Gen. 48. accepit duas sortes: & sic non computatur Ioseph tanquam una tribus, sed tanquam duæ propter duas sortes: & sic Num. 1. & 2. non computatur Ioseph. Sed Manasses, & Ephraim duę tribus loco eius. Patet ergo per hunc modum q̄uo semper erunt duodecim israelitarum tribus, siue ponatur Leui, siue subtrahatur. hic autem fuit iste modus primo dictus. s. ꝙ tribus duodecim computatæ sunt per nomina filiorum, & non ꝑ numerum sortium, de his dictum est Deut. 27. c.

Et cum posuerunt pedum vestigia sacerdotes, qui portant arcam. ista uerba non continuantur aliquo modo ad su- D pradicta, sed est alia ratio per se de diuisione aquarum iordanis: fuit tamen interpositum præceptum de educendis duodecim lapidibus de Iordane, quod postea seq. c. finitur.

Et dicitur, ꝙ mox vt sacerdotes ponerent pedes in aquam cessarent fluctus labi: ita ꝙ non intrauerunt sacerdotes per aliquam partem aquę, nec steterunt expectantes in ripa positis plantis in aqua, ad signandam immensam Dei potentiam, ꝙ subito potuit diuidere & tenere magna fluenta iordanis.

Si enim paululum morerentur in aqua non diuisa: & postea diuideretur, existimarent quidam imperiti, ꝙ Deus toto illo tempore non potuisset, & ad ultimū E potuit: sicut est in operibus naturæ, quę non pōt in instanti, vel paruo tempore explere: sed hoc ex defectu cognitionis circa diuinam cognitionem prouenit. nā esse Dei est æternum, qđ est præsentaneum, & totum simul: ideo si non potest aliquid in instanti, non poterit in mille annis. Quamquam ista operatio diuisionis iordanis non facta est a Deo, sed ab angelis, ut supra declaratum est: & angelus quidem non operatur sine tempore, tamen ita repente operatur, ꝙ non uidetur mēsurata tempore operatio. Et quamquam angeli mandato Dei fecerint, si tamen nō immediate, vt ingressi sunt iordanem sacerdotes portantes arcam substitissent aquæ, sed post aliquantam moram, crederet̄ adhuc imperfectio in Deo, qui non haberet ministros

subitò

subitò aquarum moles diuidere potentes. *Aquæ,quæ inferiores sunt discurrent atque deficient.* Hic ponitur miraculum diuisionis iordanis: & hoc non fuit quantū ad aquas inferiores, quia illæ iuxta consuetum morē discurrerunt in mare solitudinis. Sed quantū ad aquas superiores, quæ steterunt pendentes quasi murus. Dicuntur aquę inferiores defecisse, quia aquæ manēt dū continuantur quantum ad flumina. cum autem discōtinuantur pereunt. nam flumina consistunt eadem sēper a principio originis suæ, non per vnitatem numeralem cuiuslibet partis pedalis aquæ. nam nullum pedale aquæ nunc est in Tago, & Dorio, quod fuerit ab vno anno retro, sed omnes tales partes in mare defluxerunt: sed dicitur manere idem Dorius vel Tagus, ppter continuitatem ordinis labendi, quia semper partibus succedunt partes in fluxu: cum autē discontinuatio fit, pereunt flumina. Sic autem factum est in iordane. nam aquę superiores non manserunt continuatæ inferioribus: ergo defecerunt, nec mansit tunc ,ppriè iordanis, sed solum alueus iordanis: quia iordanis flumen notat. si tamen aqua defecit non est fluuius, sed locus fluuii. dicit tamen litera aquas istas discurrisse, & defecisse: discurrisse in eo, φ non manserunt, sicut superiores, quę fuerunt inimotæ, & eleuatæ: defecisse ī quantum defecerūt de alueo iordanis, durabat enim alueus iordanis vsq; ad mare mortuum: sicut infra patet: postquam mare intrat non vocatur iordanis: sic antem factum est φ dum manerēt aquæ superiores trāseuntibus Israelitis per turmas suas, & ordinem, accesserunt aquæ inferiores ad mare salsum, quod non longe inde distat scilicet in valle Sodomorum, & tunc iam defecerunt, quia in toto alueo non patebant aquæ aliquę.

Tagus, & Dori⁹ sūt hispaniæ fluuii notissima flumina.

Versus q̄ partē currat iordanis. 1. c. q. 23.

Vocātur hic aquæ inferiores iordanis, illæ q̄ ad meridianam partem declinabant ad sinistram manū transeuntium Israelitarum. nam iordanis fluuius oritur in terra Chanaā in confinibus terrę Tyri, & Sidonis ī radicibus libani montis magni, qui est vnus de terminis terræ promissionis, ut patet Deut. 11. & supra 1. cap. & hoc est in latere sinistro. s. aquilonari terrę Chanaan, φ patet ex descensu fluminis. nam tendit ad mare mortuum, φ est in parte meridiana terræ promissionis. s. circa desertum Syn. ergo deriuatio sua est ab opposito. s. ab aquilone.

Item patet ex descriptione, quæ habetur Num. 34. c. vbi in latere aquilonari terræ Chanaan ponitur mōs altissimus vnus de terminis, & iste est libanus. aquę ergo venientes a parte aquilonari erant superiores, & illæ steterunt. Aquæ autem euntes versus partem meridianam erant inferiores, quia declinabant uersus mare solitudinis, & istæ discurrerunt.

Erant autem istæ aquæ discurrentes ad manum sinistram, quia ipsi intrabant in terram Chanaam per iordanem. ergo intrabant per partem orientalem eius & sic terra illa in qua erant Israelitæ antequam transirent iordanem, dicebatur orientalis ad terrā Chanaan vt patet Nnmeri. 32. & supra primo cap. cum confessi sunt duæ tribus, & dimidia hæreditatem possidere in parte orientali iordanis. Introeuntibus autem ab oriēte versus occidentem necesse est meridianam plagā esse sinistram, & aquilonarem esse dextram, sed aquæ inferiores erant meridianę, ut probatū est. ergo aquæ defecerunt iudęis transeuntibus iordanem ad partem sinistram, & ad partem dextram eleuatę sunt tanquā murus.

Et quæ desuper venient, in vna mole consistent. Dicebantur venire desuper aquæ, quæ veniebant de parte aquilonis, ubi erat scaturigo fontalis iordanis. Et rectè dicuntur venire desuper: quia aquæ semper prona petūt ex natura ponderis, & fluxibilitatis se nō valentis ter-

F minare. partes autem aquilonares mundi sunt eleuātiores partibus meridianis. ideo magis fluunt aquæ ab aquilone in austrum, quam econuerso: tamen quomodocunque res se habeat, locus, contra quem aquę labuntur, inferior dicitur.

Sciendum, quod Deus diuidens aquas Iordanis facere potuisset, ut toto hoc tempore quo trāsibant iudæi, & erant aquæ diuisæ, non prodiisset quicquam de cauerna iordanis, nec de aliis torrentibus in eum confluentibus, & sic manerent aquę æquales in parte superiori iordanis a loco scaturiginis usq; ad locum per quem iudæi transibant. hoc modo non potuissent aquæ superiores eleuari in aliquam magnam molem, quia non esset aliquid superueniens, sed permisit, vt

G flueret de scaturigine iordanis, & de confluentibus torrentibus secundum morem, ideo necesse erat; ut hoc modo aquæ superuenientes in magnam altitudinem tollerentur. sic factum est.

Et tamen sciendum, quod cum conflueret in unā molem multitudo aquarum, non solum non præcipitabatur super iudæos transeuntes ad hoc, quod flueret motu suo recto, sed etiam nō defluebant ad ripas, ita ut extenderentur in amplum ultra ripas solitas per planitiem terræ: sed mansit aqua intra alueum suum non excedens terminos, solum autem eleuabantur in sublime, & continuabatur ista eleuatio a loco in quo erant diuisę aquæ vsque ad aliquantam distantiā.

H Ponitur autem hic quantitas distantię. scilicet ab vrbe quę dicitur Adom vsque ad locum, qui dicitur Sarthan.

Quanquam in mari rubro, & Iordane fuerit diuisio aquarum: tamen non fuit totalis similitudo inter hæc duo miracula, & quare. Quæst. XXXIII.

SCIENDVM autem, quòd hic fuit factum miraculum in diuisione aquarum iordanis, sicut præsente Moyse fuit factum miraculum in diuisione maris rubri: sed non est similitudo totalis inter hæc. nam in mari rubro diuisę sunt aquæ: sed non fluxerunt superiores, aut inferiores, sed stabant aquę ex utraque parte quasi murus.

I Item in iordane aquę superiores semper intumescebant: ita ut erigerentur in magnam molem, & maior moles fuit, quando iudæi compleuerunt trāsitum suum, quam ab initio transitus, cum continue aquæ de scaturigine fontium iordanis superuenirent: in mari rubro non fuit maior tumor aquarum eleuatarum a principio noctis, quando mare diuisum est, quam quando transierunt iudæi paulo ante vigiliam matutinam. Ratio horum est, quia aquę maris rubri non sunt fluentes in omnibus locis, quamquam uere mare rubrum oriatur apud Indum flumen indiæ, & apud caucasum montem, & taurum, & fluat donec veniat in Aegyptum: sed nō est ita fluens sicut flumina quorum aquæ continue de fonte manant: sed magis est mare tanquam lacus magna æqualis vndique, non habens superius, & inferius, contra quod fluat, & a quo originem sumat, præcipue in locis vbi stagnatur.

Maris rubri ortus, & fluxus.

K Ideo cum ibi non sit dare superius, & inferius in aqua, non stabit aliqua pars aquæ, & discurret alia: sed vtraq; stabit non habens aliquid inferius in quod fluat, sed quasi stagnata, & manens. In iordane autem non erat sic, quia deriuatur de latere aquilonari in terra Chanaan, ad radices libani: & fluit contra latus meridianum, quod est decliuius: ideo est in eis impetus fluendi ad prona. vnde si Deus non fecisset aliud miraculum tenendo aquas inferiores iordanis, sicut tenebat superiores: necesse erat, quòd fluerent ad

A ad declinia: & sic factum est. Fuit etiam conueniēs quòd permitterentur labi ad infima magis quàm quòd manerent. nam consistentibus eis sicut superioribus, paruus locus manebat Iudęis ad transeundum. nunc autem eis discurrentibus, mansit liber totus alueus Iordanis Iudæis ad transitum. In mari Rubro est aqua tanquam in stagno sicut est in mari nostro Mediterraneo vel Oceano: & potissime in Mediterraneo quæ non æstuat. Ideo non habebant aquæ aliquid inferius in quod fluerent: cum omnia æqualia essent eis stagnatis, immo si Deus faceret aquas maris Rubri ex vna parte stare, & ex alia discurrere, fuisset aliud miraculum præter diuisionē aquarum: non decuit ergo addi miracula sine necessitate.

B Amplius autē fuit alia causa & principalior, quare non discurrerunt aquæ maris Rubri, quia non poterat signari discursus secundum figuram transitus Iudæorum: quoniam non transierunt ipsi mare Rubrum a fronte in frontem, vel a littore in littus: sed ab eodem littore in idem, facto circulo in via transitus. nam non erat transitus a meridie in aquilonem, vel ab aquilonari plaga in austrum quæ erant opposita littora, cum ibi mare veniat a parte orientali in occidentem: sed transierunt ab occidente in orientem redeundo ab eodem littore ad idem: vt patet Exo. 10. & 14. ex ibi declaratis.

Quo loco & modo Iudæi trāsierūt mare: & versus quam partem.

Et siue aquæ inferiores discurrerent, siue non, manentibus superioribus nihil proficiebat Iudæis transeuntibus: profecisset tamen si ipsi transirent a littore in littus oppositum.

C Alia differētia erat quòd in Iordane semper aquæ superiores intumescebant in altum, eleuatum habentes tumorem: aquę autem maris Rubri stantes quasi pro muro a dextris & a sinistris, non erigebantur in sublime. Ratio huius est: quia Iordanis habet ortum a fontibus superioribus & fluminibus, vel torrētibus confluentibus ex his, & continue per alueum Iordanis aqua deriuabatur: quæ cum peruenisset ad locum vbi finiebatur motus propter transitum Iudæorum, necesse erat vt maiorem faceret eleuationem continue. In mari Rubro non est cōtinua deriuatio aquę a superioribus, sed est tanquam stagnum. Ideo quamquam manerent aquæ eius, non sequebatur maior elatio.

D *Quomodo diuisus fuit Iordanis, & an desiccatus fuerit alueus ad transitum Iudæorum. Quæst. XXXIIII.*

QVAERET aliquis circa eleuationem Iordanis, an desiccatus fuerit alueus ad transitum Iudęorū, vel solum fuerit ablata aqua manente fundo lutoso. Aliquis forte respondebit non fuisse siccatum alueum Iordanis, sed solum ablatam aquam: & ob hoc dicūt quidam erectos fuisse lapides duodecim in loco vbi steterunt pedes sacerdotum tenentium aquam, scilicet, vt ipsi nō essent in luto.

E Item hoc declarant, quia hic fit mentio de diuisione Iordanis, & non de desiccatione aluei: ista autem distincta erant. Ideo si fuisset facta talis desiccatio, fieret mentio de ipsa in litera.

Simile patet de diuisione maris Rubri in transitu Iudæorum: ibi enim fit mentio de desiccatione, sicut de diuisione: nam misit Deus ventum vrentem tota nocte, qui vertit in siccum fundum maris: vt patet Exodi 14. cap. cum dicitur. abstulit illud Dominus flante vento vehementi, & vrente tota nocte, & vertit in siccum.

Respondendum est quòd Dominus diuisit aquas Iordanis, & illarum alueum siccauit: vt esset locus

A mundus ad transeūdum. nam alicubi forte esset locus lutosus, & infigerētur Iudęi, vel saltem coinquinarentur. aut manerent aliquæ aquarum partes in locis cauis, & istæ impedirent transeuntes: & tamen non factum est sicut in mari Rubro, quia ibi misit Deus ventum vrentem, & vertit lutum in siccum: hic autem non misit aliquid, sed subito versum est fundum in siccum. Et forte causa est: quia Deus diuisit mare Rubrum in principio noctis, & non erāt Israelitę ingressuri in illud vsque ad vigiliam matutinam. Ideo per totam noctem misit ventum vrentē, qui successiue verteret in siccum: in Iordane autem Iudęi statim transituri erant: ideo non missus est aliquis ventus qui verteret in siccum alueum fluminis:

B sed subito desiccatus est. Quòd autem transeuntibus Iudęis alueus Iordanis esset siccus patet: quia infra in litera dicitur. sacerdotes qui portabant arcam fęderis stabant super siccam humum, in medio Iordanis accincti. Idem patet sequēti cap. cum dicitur. per arentem alueum trāsiuit Israel Iordanem istum. Ad argumentum primum in contrarium quando dicitur: quòd positi fuerunt duodecim lapides sub pedibus sacerdotum, vt non coinquinarentur: ergo non erat siccus alueus.

Respondendum est, multipliciter hoc deficere. Primo: quia dato quòd esset alueus lutosus, poni istos lapides sub pedibus sacerdotum ne coinquinarentur, non staret: quia iam coinquinati essent: cum transissent vsque ad Iordanis medium: vt patet in li-

C tera. Item non fuerunt positi lapides isti sub pedibus sacerdotum: quia non dicitur, quòd ponerentur lapides duodecim vbi erant pedes sacerdotum, sed vbi steterant sacerdotes portantes arcam: vt patet sequenti cap. Item non fuerunt positi isti lapides, vt essent sub pedibus sacerdotum, sed vt manerent in memoria transitus filiorum Israel: sicut lapides alij duodecim positi in Galgalis.

Quō intelligitur q̄ ponebant lapides sub pedib⁹ sacerdotū.

Item non ponebantur lapides sub pedibus sacerdotum, quoniam pedibus eorum locus erat super siccam terram: vt patet infra cum dicitur: sacerdotes qui portabant arcam fęderis Domini stabant super siccam humum,

D Ad aliud argumentum quando dicitur, quòd de siccatione maris rubri fit mentio: hic tamen non fit mentio de siccatione: ergo non fuit desiccatus alueus.

Respondendum est: quòd non fuit facta mentio de modo siccationis aluei, fit tamen mentio quòd alueus siccatus fuerit cum dicatur arens terra, vt patet ex allegatis supra. patet ergo quòd Iordanis in transitu Iudęorum non solum diuisus fuerit, sed etiam siccatus.

E Igitur egressus est populus de tabernaculis suis, vt transirent Iordanem: & sacerdotes qui portabant arcam fœderis pergebant ante eum. Ingressisque eis Iordanem, & pedibus eorum in parte aquæ tinctis (Iordanis autem ripas aluei sui tempore messis impleuerat) steterunt aquæ descendentes in loco vno: & ad instar montis intumescentes apparebant procul ab vrbe quæ vocatur Edom vsque ad locum Sarthan. Quæ autem inferiores erant in mare solitudinis, quod nunc vocatur mor-

Eccl. 24. de consecra. dist. 1. c. te vera. ver. Iordanis.

I tuum,

tuum, descenderunt, vsquequo omnino deficerent. Populús autem incedebat contra Iordanem; & sacerdotes qui portabant arcam fęderis Domini stabant super siccam humum in medio Iordanis accincti: omnisque populus per arentem alueum pertransibat.

Hic ponitur tertium, scilicet complementum signi dati quod fuit in transitu Iordanis. *Igitur egressus est populus de tabernaculis suis*. Dicebatur populus egredi de tabernaculis: quia quando erant in loco castrametationis erant in tẽtorijs, & ista erant velut domus ipsorũ, quia non poterant alio modo tegi. Ad transeundum autem Iordanem egressus est de tabernaculis, quia mouebant castra: & non solum egressus est de tabernaculis, sed etiam mouit secum sua tabernacula: & iste erat motus castrorum & erectio. Ex hoc patet quòd præcepta omnia supra posita data fuerũt, & relata antequam introirent Israelitę in Iordanem: quia post illa dicitur de ingressu in Iordanem. *Vt transirent Iordanem*. Erant castra super ripam Iordanis, & quando egressi sunt Israelitæ de castris ad nihil aliud egressi sunt, nisi vt transirent Iordanem. *Et sacerdotes qui portabant arcam præcedebant ante eum*. Quia arca pręcedere debebat: vt ad ingressum eius in Iordanem aquæ diuiderentur: & post subibant Israelitæ Iordanem. Sciendum autem: quòd non potuit hic obseruari lex quæ habetur supra de arca præcedente per duo millia passuum. nam immediate vt arca Iordanem ingressa est, Israelitæ intrauerunt, & apud eam transibant: ipsaque in alueo Iordanis manebat: sed habuit locum præceptum illud post exitum de Iordane. nam tunc substiterunt Israelitæ in ripa, & arca præcessit vsque ad spatium duorum millium passuũ: & tunc Israelitæ ambulare cęperunt, sequentes semper in distantia quasi duum millium passuum. *Præcedebant ante eum*. Scilicet ante populum qui egressus fuerat de tabernaculis suis. *Ingressis eis Iordanem*. Scilicet sacerdotibus qui ingressi sũt in margine aquarũ solum, vbi tingerentur plantæ pedum sacerdotum: & non potest intelligi hoc de popularibus, quia illi non ingressi sunt vsquequo defecerunt omnes aquæ Iordanis detecto alueo: vnde nõ tinctæ fuerunt plantæ eorum in aquis: de his tamen dicitur: quòd pedes eorum tincti fuerint, *Et pedibus eorum tinctis in parte aquæ*. Fuerunt pedes sacerdotum portantium arcam tincti aqua: quia primo ipsi ingressi sunt quàm aperiretur Iordanis: & hoc vt crederetur, quòd Deus cuius gloria erat in arca portata a sacerdotibus, faciebat mirabilia hæc in aquis. non tamen fuerunt pedes sacerdotum tincti nisi in parte aquæ: quia immediate vt tetigerunt plantæ eorum aquarum substantiam, defecit Iordanis diuisis aquis. & hoc vt signaretur magna obedientia aquarum, & omnium rerũ ad Deum, scilicet vt immediate scinderentur obedientes virtuti Dei præsenti in arca specialiter. *Iordanis autem ripas aluei sui tempore messis impleuerat*. Hic signatur magnitudo miraculi & necessitas.

Primo patet quantum ad necessitatem. diceret enim aliquis, ad quid diuisit Deus aquas Iordanis, vt transirent Iordanem Iudæi? nam vadabilis erat, vt patet pręcedenti cap. vbi dicitur. hi autem qui missi fuerant secuti fuerunt eos per viam, quæ ducit ad vadum Iordanis. simile patet Iudicum 4. cap.

Respondetur necessitatem fuisse ad hoc miraculum: quia quamquam Iordanis aliquo tempore vadabilis sit, tamen tunc nõ erat: quia impleuerat om-

F nes ripas suas tempore messis. non poterant ergo transire, nisi facto miraculo. signatur etiam magnitudo miraculi, quia omnes ripæ Iordanis plenæ erãt tũc in diebus messis. Litera Hebręa habet. *Et Iordanis impleuerat super omnes ripas suas omnibus diebus messis*. Implere ripas vel super ripas idem signat. sed in hoc est diuersitas, quia dicitur omnibus diebus messis. & litera nostra solum dicit tempore messis. Nicolaus exponit quòd ista repletio erat omnib' diebus messis, idest durabat toto tempore illo quo durabat messis. sed tempus messis secundum Iudæos est duorũ mensium. vt declarauimus Gen. 8. cap. Intelligit ergo quòd toto isto tempore manebat tumor Iordanis. Sed non est conueniens iste sensus: quia quamquam tumor accideret Iordani ad impletionem omnium riparum suarum, tamen non duraret toto tempore messis, sed per aliquot dies: & continuo paulatim exinaniretur, quousque rediret ad solitum alueũ. Sed dicendum est: quòd Iordanis impleuerat omnes ripas suas omnibus diebus messis, idest quandocunque esset messis, fiebat vnus tumor Iordanis: ita quòd in quolibet anno tempore messis, solitus erat Iordanis intumescere, & replere ripas. Et hoc siue duraret ille tumor paucis diebus siue multis. est enim generale Iordani, quòd quolibet anno messium tempore intumescat. sic patet Ecclesiastici 24. cap. scilicet qui adimplet quasi Euphrates sensum, & multiplicat quasi Iordanis in tempore messis. Item non est conueniens sensus qui supra dabatur: quia tamen veniret tumor iste Iordanis ex causa, quę infra describetur, & illa non erat quolibet anno æqualis, non est vllatenus verisimile quòd quolibet anno duraret tumor Iordanis toto tempore messis, scilicet per duos menses.

Litera Hebræa.

An tumor Iordanis duret toto tempore messis, i. per duos menses.

G

H

Item iste sensus secundus conuenientior est: quia in hoc approbatur verisimilitudo miraculi. nã diceret aliquis quomodo Iordanis tantum intumuit, vt esset illa diuisio necessaria? Respondetur quòd omnibus diebus messis Iordanis ripas suas replebat, idest quolibet anno tẽpore messis accidebat ei iste tumor. *Tempore messis impleuerat*. In hoc signatur quòd Iudęi transierunt Iordanem tempore messis. & tunc intumuerat Iordanis.

I

An ideo quòd Iudæi transierunt die decima mensis primi; argui possit quòd non transierint tempore messis. Et quo mense sit messis in terra Chanaan. *Quæst. XXXV.*

SED dicet aliquis quòd non transierunt Israelitę Iordanem tempore messis, sed multo ante. nam transierũt decima die mensis primi, vt patet sequenti cap. tunc tamẽ non est messis: sed necdum vix apparent semina super terram, sed magis sunt magna frigora. Respondendum est argumentum istud deficere ex duobus. Primo quidem, quia non vocatur mensis primus hic qui apud nos vocatur primus, scilicet Ianuarius. sed mensis K primus apud Iudæos est tertius noster, scilicet Martius. & aliquando primus mensis suus coincidit cum Aprili nostro quasi totaliter. nam ipsi incipiunt mensem primum prima die lunationis propinquioris æquinoctio vernali. Est autem æquinoctium ferè in medio Martij, scilicet vndecima die. si autem aliqua lunatio accidat tredecim vel quatuordecim diebus post æquinoctium erit propinquior ęquinoctio, & incipiet ibi mensis primus Iudęorum. & tamen hoc est circa finem Martij nostri, scilicet die 27. vel 27. & tũc dies decima mẽsis primi erit sexta, vel 7. mensis nostri Aprilis. & tũc in quibusdã ter-

ris frugũ quędam maturuerunt, & sunt albę ad messem. Secundo errant in qualitate terræ: quia arguũt de terra promissionis secundum conditionem terræ huius. nam secundum quòd terra aliqua magis vel minus accedit ad æquinoctialem, est magis vel minus calida propter eleuationem maiorem vel minorem solis in illa: & in terris calidioribus necesse est fruges quæ nascuntur velocius maturescere. sed terra Chanaan est valde declinans ad ęquinoctialem respectu terræ huius. Quia terra illa est in tertio climate: & pars eius in secundo. hęc autem est in quinto, & pars eius in principio sexti. nam ciuitas hæc Salamãtina in quinto est: & eleuatio poli est valde maior hic, quàm in terra illa. nam in ciuitate ista Salamantina est eleuatio poli graduum 41. & minutorũ 19. & in ciuitate Hierusalem, quæ est quasi in medio terræ Chanaan, est eleuatio graduum 32. & nullius minuti. Tanto ergo magis appropinquat ad æquinoctialem quãto est eleuatio poli minor, secundum regulam communem astrologicam. Ideo quamquam in terra ista in principio mensis Aprilis, vel circa medium eius, non sit tempus messium: erit in terra illa quę calidior valde est. Quòd autem in tempore mensis primi sit in terra Chanaan tempus frugum patet: quia in festo azymorum quod est decimaquinta die mensis primi, offerebantur manipuli de nouis frugibus iam maturis, & conuertebantur in farinam: vt patet Leuit. 23. cap. Item istud tempus vocatur in terra Chanaan tempus nouarum frugum. quod patet: qa decimaquinta die mẽsis primi egressus est Israel de Aegypto, vt patet Num. 33. cap. & iste mensis vocatur in scriptura nouarum frugum, vt patet Exo. 13. & Deute. 16. cap. Item quòd tempus hoc fuerit colligendarum frugum ingredientibus Iudęis terram Chanaan & Iordane transmisso, patet: quia transitus iste fuit die decima mensis primi, vt patet sequenti cap. Sed post dies quinque, s. quintadecima mensis eiusdem comederunt de frugibus nouis anni eiusdem, & cessauit tunc mãna: vt patet infra 5. cap. ergo tempus erat metendarum frugum.

Vnde prouenit quòd in Iordane, quolibet anno tempore messis est inundatio aquarum, cum habeatur pro miraculo quòd tempore messis pluat in terra promissionis.

Quæst. XXXVI.

QVAERET nunc aliquis, cum dicatur hic ꝙ quolibet anno tempore messis sequatur tumor in Iordane vsque ad plenitudinem riparum, vnde hoc proueniat. Non potest dici hoc fieri ex confluẽtibus fluuijs aut torrẽtibus, quia tunc aut toto anno hoc maneret, aut inquireretur specialiter de causa tumoris illorum fluuiorum: & coinciderur cum quæstione de tumore Iordanis. Aliquis forte dicet hoc prouenire ex aquis pluuialib⁹ quę illo tempore exundant. Sed hoc non potest stare, quia tempus illud non est multum pluuiosum, potissime in terra illa quę est calidior valde hac. Item dato quòd aliquando in terra illa tempore messis accideren t magnę pluuię, quibus adauctus foret Iordanis: tamen non esset hoc regulare, cum videatur esse contra conditionem terrę. & tamen dicitur quòd quolibet anno tempore messis implet ripas suas. ergo non accidit ex pluuijs. Item adhuc magis hoc apparet: quia non solum non accidit pluuia communiter in terra Chanaan tempore messis, immo quasi nunquam ibi euenit, ita quòd pro miraculo habetur accidere pluuiam tempore illo. Vnde pro miraculo posuit Samuel loquens contra Iudęos, & faciens quòd venirent pluuię tempore messis ad contestan-

A dum eis quòd male fecissent petentes regem. Sic patet primo Regum 12. cum dicitur. sed nũc state & videte rem istam grandem, quam facturus est Dominus in conspectu vestro. nunquid non messis tritici est hodie? inuocabo Dominum, & dabit voces & pluuias: & scietis, & videbitis, quòd grande malũ feceritis in conspectu Domini Dei petentes super vos regem. Et clamauit Samuel ad Dominum & dedit voces, & pluuias in die illa. Ecce igitur quòd miraculum ponitur pluuias esse tempore messis. non igitur est tumor Iordanis veniens ex pluuijs tẽpore messis. Sed dicendum est, quòd tumor Iordanis quolibet anno tempore messium euenit ex niuibus liquefactis. nam quamquam terra illa calidior ista qualibet
B parte anni sit, tunc tamen incipit calor confortari per eleuationem, & niues quę in montibus sunt liquefactę Iordanem tumescere faciunt.

Quomodo est possibile quòd in terra promissionis cum calidissima sit niues generentur. Et quòd miraculum sit quòd niues deficiant in Libano tempore veris & summi æstus.

Quæst. XXXVII.

SED dicet aliquis, quomodo in terra Chanaan quę est tam calida, niues gignuntur? Respondendum est: quòd in terra plana terrę Chanaan, raro niues eueniunt. tamẽ in altissimis montibus propter magnitudinem frigoris, & paruã repercussionem radiorum, & vmbras magnas ne-
C morum, niues manent. sic autem est ibi in altissimo monte Libano qui est in aquilonari parte terrę Chanaan: quia ibi ex causis dictis niues sunt. sic patet ex nomine montis huius. nam Libanus candidatio vel albedo interpretatur. nam in Hebręo lauan albedo est. & hoc dicitur propter albedinem niuium. Niues autem Libani liquefactę cõfluunt in Iordanem, & in confluentes ei torrentes. & istę niues semper sunt in Libano, ita quòd sit miraculum niues deficere in Libano, nec vnquam totaliter defecerunt: sic patet Hiere. 14. scilicet nunquid deficiet de petra agri nix Libani, quasi dicat, nunquàm deficient. ideo niues inde liquefactę confluent in Iordanem, quia Iordanis ad radices Libani nascitur. Pro quo sciendum
D est de origine & meatu Iordanis, secundum quòd habetur in libro de descriptione terrę sanctę vbi sic est. A radice Libani oriuntur Ior & Dan fontes, illi duo de quibus sub montibus Gelboe Iordanis cõficitur: in quo Christus à pręcursore tertio lapide abiecto baptizari voluit: a montibus vsque ad lacum asphaltidis vallis per quam Iordanis labitur, Gortus appellatur. Aulon quidem vocabulo Hebręo dicitur: est vallis illa grandis, atque campestris, ex vtraque parte vallatur montibus continuis a Libano vsque ad deserta Pharan. diuidit autem Iordanis Galilęam, & Idumęam, & terram Bostron: quę Idumęę est secunda metropolis. Iordanis descensus interpretatur: Dan fere ab ortu suo subterraneum suum gurgitem
E ducit vsque ad Meldan planitiem illam, in qua satis patenter suum ostendit alueum. ex planitie pręedicta Dan se reddens in fluuiũ Suetam peragit: in qua piramis beati Iob adhuc superstes, a Gręcis & Gentibus solẽnis habetur: Dan cõtra Galilęã gẽtiũ se obliquãs ab vrbe Cedar secus medicabilia balnea Spineti plana transfluens Ior copulatur. Ior hinc longe a balneis lacum illius reddit ex se postea mare Galilęę sumens initium inter Bethsaida & Capharnaum. De modo autem quo in mare mortuum Iordanis fluat ibi non habetur. *Steterunt aquæ descendentes in vno loco.* Idest aquę Iordanis quę fluebant per alueum Iordanis non fluxerunt, sed apud locum transitus Iudęorũ

De origine Iordanis vide Gen. 13. & 32.

steterunt in loco vno semper in maius extumescentes, & eleuatæ in sublime. & hoc est de aquis descendētibus de parte superiori Iordanis ante locum transitus Iudęorum. Sed dicet aliquis repugnare literam istam, quia supra dicebatur quòd aquę inferiores Iordanis discurrent, & deficient. vocantur autem aquæ descendentes inferiores. hic tamē dicitur quòd aquę descendentes steterunt in loco vno. Respondendū est quòd aquæ inferiores defecerūt fluentes, & aquę superiores steterunt erectę in sublime. tamen aquæ descendentes non vocantur inferiores nec superiores. quinimo tota aqua fluminis vocatur descendēs, cum semper prona petat. ideo in toto Iordane erant aquę descendentes: quędam tamen inferiores erant, quædam superiores.

Quid appellentur hic aquę descēdentes.

Si autem aliter respondere vellemus: diceremus quòd aquæ descendentes dicūtur inferiores. sed tūc respectu Iudæorum non vocantur aquæ descendentes illæ quæ erant ad manum dextram, scilicet a parte aquilonari, a qua parte fluebat Iordanis: sed illę quæ erant ad manum sinistram, scilicet ad meridianam partem. & hoc modo non intelligitur quòd aquæ descendentes steterint in vno loco: sicut litera dicit. sed magis fluxerunt & defecerunt. sed vocantur hic aquæ descendentes inferiores respectu originis fontis. & tunc quamquam aquæ essent superiores respectu Iudęorum transeuntium Iordanem, tamen erant inferiores & descendentes respectu capitis Iordanis. & sic verum est aquas descendentes stetisse in vno loco.

Instar montis intumescentes. Dicuntur aquæ intumescentes, quia dum mansit arca Domini in Iordane: & perseuerauerunt Israelitæ transeuntes, semper aquæ amplius crescebant venientibus semper aquis a capite Iordanis: & cum non fluerēt, venientes ad locum illum erigebantur in sublime.

Duplex intellectus literæ.

Procul ab vrbe quæ vocatur Adom vsque ad locum Sarthan. Ista litera posset intelligi dupliciter. Vno modo quòd apparebant aquæ istæ intumescentes ab vrbe quæ vocatur Adom vsque ad locū Sarthan, idest tumor aquarū Iordanis non erat solum in loco transitus Iudęorum, quia tunc essent ibi aquæ nimis eleuatę. & aquæ venientes a parte capitis Iordanis ascendere deberent ad locū tumorū, vbi pariter in superioribus fieret tumor. & sic aqua perueniens ad locum vbi erat transitus Iudæorum, non potens transire intumescebat. & cum ibi nimis eleuaretur, refluebat in partem superiorem vnde venerat, & continue fiebat maior refluxus iste, cum continue aqua superueniret. & si durasset multis diebus, potuisset fieri refluxus vsque ad caput Iordanis, & amplius non flueret. in hoc tamen tempore huius refluxus aqua rediit a loco qui dicitur Adom vsque ad locum qui dicitur Sarthan: ita quòd totum spatium medium horum duorum locorum in flumine esset eleuatum in tumorem. Sed iste sensus non conuenit, quia dicitur quòd istæ aquæ apparebāt ab vrbe Adom vsque Sarthan. & sic non est Adom terminus aliquis vsque ad quē tumor iste accederet, sed a quo apparebant aquæ eleuatæ in sublime.

Secundus sensus verus istius textus.

Alius sensus est: quòd aquæ Iordanis intumescentes videbantur procul, eo quòd nimis intumuerant. & locus magis distans a quo videbatur, erat vrbs Adō: quoniam aliqui Chananęi ibi erant tempore diuisionis Iordanis, qui viderunt aquas eleuatas in sublime: sed non accedebant vsque ad ciuitatem Adom, sed solum vsque in locū qui dicitur Sarthan. & iste sensus est conueniens. Est autem intentio quòd aquæ Iordanis descendentes non potētes transire vltra locum arcæ Dei intumuerant. & iste tumor per reflexum redibat in partem superiorem fluminis, scilicet in partem aquilonarem: quia ab illa parte deriuatur Iordanis versus meridiem, vt patet ex prędictis. locus autem ad quem vltimate accesserunt isti reflexus tumoris fuit Sarthan. est autem Sarthan ad manū dexteram loci illius, per quem transibant Iudæi versus Aquilonem: & refluentes fluctus ad caput Iordanis accesserunt solum vsque ad locum, qui dicitur Sarthan. *Quæ autem inferiores erant.* Vocat aquas inferiores eas quæ erant ad manum sinistram Iudæorū versus meridiem & locum descensus Iordanis. *In mare solitudinis.* Idest aquæ inferiores non steterunt, quia nō erat opportunum eas manere, sed magis descendere, vt ampliorem locum trāseuntibus Iudęis concederent: etiam quia alioquin daretur miraculum sine necessitate. nam manere aquas inferiores ita erat miraculum sicut superiores manere. & tamen non erat necesse. si ergo manerent, esset miraculum, & non esset aliqua congruitas vel vtilitas illius: sed magis tollebatur amplitudo loci transeuntibus. si tamē mansissent aquę Iordanis inferiores sicut superiores, non fuisset factus tumor vllus in eis, sicut in superioribus. Causa huius est: quia in superioribus fiebat tumor superuenientibus nouiter aquis de capite Iordanis, ex confluentibus fluuiis. aquę autem inferiores non habebant aliquas superuenientes aquas, cum intercisus esset meatus earum per locum transitus Iordanis Iudęorum: non fuisset ergo tumor. Item si permāsissent aquę inferiores Iordanis, necesse erat, vel quòd vsque ad mare solitudinis detineretur totus fluxus Iordanis, vel alicubi fieret interruptio: cū aquæ superiores manerent fluentibus inferioribus. Istę aquę inferiores fluxerūt in mare solitudinis, idest in mare deserti. Vocatur hic mare deserti, mare mortuum: vt infra dicitur. vel mare vallis sodomorum. & hic vocatur mare solitudinis, idest mare deserti: quia est apud desertum Syn & Pharan. nam Iordanis transit per vallem sodomorū. vt patet Gen. 12. & antequam esset terra illa submersa, erat valde irrigua, fructifera, & fertilis: cum dicitur ibidem: vidit omnem circa regionem Iordanis quæ vniuersa irrigabatur, antequàm subuerteret Dominus Sodomam & Gomorrā, sicut paradisus Domini, & sicut Aegyptus venientibus in Segor. hęc terra deserta erat tempore quando fuit transitus Iordanis, & ante hoc. ideo mare illud mortuum, quod est vbi erant illę ciuitates, vocatur mare solitudinis, idest deserti. Alio modo vocatur mare deserti: quia est iuxta desertum Syn. nam Sodoma & Gomorra sunt in cōfinio lateris orientalis & meridiani terrę Chanaan. & adhuc aliqualiter declinat ab oriente eiusdem terrę. nam cum manerēt Loth, & Abraham apud Bethel, in terra Chanaan citra Iericho, Loth declinans ab eo versus Sodomam dicitur declinasse ab oriente. ergo non erat totaliter in cōfinio lateris orientalis & meridiani: sed magis in meridiano. Desertum etiā Syn dicitur esse in latere meridiano terrę Chanaan: vt patet Nu. 34. vbi ponitur terminorum assignatio. & dicitur incipere meridiana pars a solitudine Syn. & sic videtur ꝙ solitudo Syn sit circa lateris orientalis & occidentalis confinium, cum ibi dicatur incipere. & tñ in confinio orientis, & meridiani lateris vel quasi, est mare istud, quod hic accipitur: ergo est apud desertum Syn. Sic patet prędicto cap. cum dicitur. pars meridiana incipiet iuxta solitudinē Syn, quæ est iuxta Edom, & habebit terminos contra orientem mare salsissimum. Hoc tamen quod vocatur hic mare solitudinis, vocatur in Hebręo mare salsum. Et factū est propter duo. Primo ex æquiuocatione: qa dictio hic posita ad sal, & desertum trahi posset: q̃q̃ vulgarior

De mare sodomorū quot nōia habet: & de proprietatib' eius.

rior significatio sua est, vt pro sale assumatur. Alia ratio est, quia istud mare est apud solitudinem Syn. & in terra illa vocatur mare solitudinis. sic enim erat cum beatus Hieronymus totam terrã illam perambulauit, vt patet in prologo quodam super Paralipo. qui incipit. Eusebius. posuit ergo Hieronymus nomen illud sibi, tanquam conueniens ex loco & ex vsu. sed primum rationabilius est. Vocatur autem secundum literam hebraicam mare salsum vel salsissimum, vt litera nostra habet Num. 34. non quidem quòd salsum sit. nam hoc omni marinæ aquæ generale est quòd salsa sit. sed per excellentiam inter cætera maria est salsum. Vnde hãc exprimens proprietatem litera nostra vocauit illud salsissimum. Causa salsetudinis magnæ est sulphur & ignis qui de cęlo descenderunt super loca illa: & aqua conseruauit postea naturam ignis & sulphuris. hæc autem ad naturam salis tendunt quæ est igneæ naturæ.

Quod nunc vocatur mortuum descenderunt. Aquæ quæ erant in parte inferiori, scilicet ad manum sinistram transeuntium Iudęorum ad Meridiem, discurrerunt nullo tenente, & venerũt vsque ad mare solitudinis quod vocatur mortuum. ponitur istud mare tanq̃ terminus descendentium aquarum, quia cum Iordanis descenderit in mare illud, absorbetur: per mare illud Iordanem transire necesse est, cum antequam terra illa esset versa in mare, Iordanis irrigaret totam illã vallem quæ penthapolis dicebatur, scilicet quinque ciuitatum: vt patet Gen. 13. cap. Vsque ad hunc locũm peruenerunt aquæ defluẽtes, quia ad vlteriorem locum peruenire non potuerunt. *Quod nunc vocatur mare mortuum.*

Quare mare Solitudinis seu Sodoma appellatur mortuum: Et Quadam eius proprietates: & earum causa.
Quæst. XXXVIII.

ISTVD mare mortuum dicitur, quia in eo nullũ animal viuere potest. nam pisces nulli sunt, sicut in alijs maribus vel fluminibus. & causa huius est indispositio aquæ quæ est de natura sulphurea: & repugnat dispositioni & harmoniæ piscium, quæ est valde aquatica. qualitas autem maris illius ex sulphureitate magis est ignea quàm aquea. & apparet hoc in tenacitate aquæ. nam in cæteris aquis res sordidæ abluuntur: quia aqua tollit inhærentias suo humore laxando vires tenacitatis, & ipsamet nulli inhęrere potest. Ideo cum effunditur de vase nil manet, quod est contra naturam aliorum liquorum: qui quamquam effundãtur de vasis, aliquid manet in eis. sic dicitur Gen. 49. Ruben primogenitus meus tu fortitudo mea &c. Et postea dicitur effusus es sicut aqua, scilicet totaliter effusus es, ita quòd nihil mansit tibi de iuribus primogeniturę, scilicet de donis & principatu quod declaratur immediate: cum dicitur. non crescas, quia maculasti cubile patris tui. De ista aqua maris mortui quod etiam lacus asphaltidis dicitur, econtrario accidit: quoniam ipsa adhæret tenaciter, sicut gluten, & vestes in eo proiectæ non lauantur, sed magis sordidantur. sic dicit Aristot. in 2. Meteororum. vbi de ista aqua late agit. sunt enim aquę eius ita spissæ, quòd magis videntur lutũ quam aquę: & hoc ex natura sulphuris quod de cęlo cecidit, & ex natura ignis manentis in virtute. vnde in isto mari colligitur optimũ gluten supernatans. De hoc mari dixit Isidorus Etymologiarum lib. 13. quòd nullum viuens mergi potest, siue homo vel aliquod animal. & si fuerit aliquid mortuum ilico submergetur. candela quoque si ardens fuerit mergi non poterit: si vero extincta submergetur. Forte causa huius est, ipsa

A grossities aquarum lutearum sustinentium res viuentes tanquã si esset terra solida. Alia causa esse potest, ex igneitate & sulphureitate aquarum, quæ de natura sua eleuare habet, & cum aliquid viuens ibi fuerit illud eleuat. Res autem quę spiritum subleuantem non habent submergũtur. Multæ quoque sunt cõditiones speciales aquarum quarundam, vt ponit Isidorus Etymologiarum libro 13. de quibus naturalis non occurrit ratio. sed videtur esse ex vno de duobus, vel ex influentia speciali cęli super partem illam terrę quando cępit scaturigo fontalis, vel ex influentia quę nunc est secundum aspectũ aliquorum astrorum quantum ad motum sphęrę octauę. nam secundum alium quemcunque motum non posset aliqua B conditio fontis, aut cuiuscunque aquę magno tempore durare: cum omnes alij aspectus cito mutẽtur. & ista causa verior est. nam non manet rei proprietas sua quam ab origine habuit. sicut declarat Ouidius naturaliter in 15. Metamorphoseos, de multis fontibus & fluminibus alijsque rebus sermonẽ agẽs: & de ipso mari quod secũdum diuersa tempora mutat situm suum, vt deserat partes terrarum, quas nũc tegit, & alias patentes demergat. Sic enim ait ibidẽ.

Vidi ego quod fuerat olim solidissima tellus:
Esse fretum, & factas spatioso ex æquore terras.
Et procul a pelago conchæ iacuere marinæ.
Et vetus inuenta est in montibus anchora summis.

In his ergo fontibus, quibus nũc aliqua specialis valde & admiranda qualitas inest, non semper manebit, C sed si secula extenduntur, necesse est vt per aliquantum motum octauę sphęræ illa desistat. De proprietatibus autem huius maris mortui, quod interdum mare mortuum, interdum salsissimũ, interdum mare solitudinis, aliquãdo vero mare diaboli, & alijs nominibus appellatur, latius super 19. c. Gen. dictũ est.

Vnde prouenit diuersitas fontium & aquarum atque aliarum rerũ naturaliũ: de quo dicit latius Gen. 5. q. 9 & i prologo ad Paul. c. 6.

Quid Iosephus historiographus Iudæus scripserit de isto transitu Iordanis: & quare interdum discordat a sacra Scriptura, cum fuerit peritissimus in ea. *Quæst.* XXXIX.

NVNC autem vidẽdum est, quid Iosephus senserit de isto trãsitu Iordanis, & in quo concordet, aut discordet a sacra scriptura. D Dicit enim ille lib. 5. antiquitatum metuente vero duce transitum fluminis, cum esset eius impetus grandis, & neque pontibus transiretur: qui etiam si vellent ei pontem facere nequaquam se arbitrabantur propter hostes habere permissionem: inter hęc transibilem fluuium Deus fieri promisit magnitudinem eius imminuens. Et duobus diebus transactis Iosue trãsposuit exercitum totamque multitudinem tali modo. pręcedebant quidem sacerdotes habentes arcam. deinde Leuitæ tabernaculum & vasa quæ ad sacrificiorum ministeria necessaria sunt deferentes. sequebatur autem Leuitas per tribus suas omnis exercitus habens in medio infantes atque mulieres. metuebant enim propter eos ne E vim in flumine paterentur. Cumque sacerdotibus primis introeuntibus, meabilis iam fluuius videretur altitudine quidẽ eius imminuta, alueo vero, eo quòd non esset fluctus, quasi ad sicca pauimenti instar exposito: omnes iam confidenter fluuium transmeabant: & qualem eum Deus futurum esse pręduxerat, talem conspiciebant. Steterunt autem in medio sacerdotes, donec turba transiret, & securitatem attingeret. omnibus itaque transeuntibus egressi sunt sacerdotes, liberum iam fluuium relinquentes, vt more suo discurreret. & fluuius quidem egressis Hebręis denuo creuit, & magnitudinem recepit suam.

Examinantur illa verba Iosephi quo ad veritatem & probabilitatem eorum, cum sacra Scriptura. Et quare iste sit diuersimode sæpe locutus. Quæst. XL.

CVm dicit Iosephus metuente duce transitum fluminis cum esset eius impetus grandis. innuit quòd Iosue & Israelitæ venerūt vsque ad Iordanem cum intentione transeundi, & cum viderunt multitudinem aquarum & impetum grandem fluminis, non ausus fuit Iosue transire, neque Israelitæ: sed ibi expectauerunt donec Deus promisit quòd faceret fluuium transibilē, & ita fecit.

Sed dicendum quòd ista neque sunt vera, neque concordant sacræ Scripturæ. nam Iosue non venit ad Iordanem, nisi cum Deus mādauit: neque habuit intentionem transeundi, quousque Deus mandauit transire, & dedit modum transeundi. nam fuit ordo quòd castra Israelitarum erant in Sethim, vbi erant quando mortuus est Moyses: & non mota fuerunt inde, quousque Deus apparuit Iosue, & consolatus est eum, atque de multis instruens dixit: transi Iordanem istum tu & omnis populus qui tecum est supra primo cap.

Tunc Iosue missis exploratoribus, atque regressis de Iericho, annunciari fecit per castra quòd pararent cibaria: quia post diem tertium transituri essent Iordanem. tūc mouit Iosue castra vsque ad Iordanem, expectauitque populus diem tertium iuxta mandatū Domini. tunc transiuit per modum qui habetur in litera.

Iosephus scripsit historiā gentilib', ideo diuersimode res interpretabatur.

Sed Iosephus multum diuerse habet se in hoc & in alijs: non quidem ignarus sacræ Scripturæ in qua peritissimus erat, sed quia scribebat historiam gentibus. nam libros viginti antiquitatum Iudaicarum gentilibus legendos scripsit. & quia gentiles erant infideles, & non faciliter crederēt veritati sacræ Scripturæ, non scripsit simpliciter veritatem sacræ Scripturæ. sed in multis aliter se habuit eo modo quo res credidit fieri verisimiliores eis, quibus legendas tradebat.

Et ob hoc facit duo. Primū addit aliquid ad magnificandum res Hebræas, vel tacet aliquid, quod si plane scriberetur, videretur paupertas, & paruitas status Iudæorum. sic patet Iudicum 12.cap. vbi ad ostendendum magnitudinem status Abdon Iudicis Israel dicitur, quòd habuit quadraginta filios & triginta tres nepotes ascendentes super septuaginta pullos asinarum. & quia hoc magis ad ignominiam quàm ad honorem pertinebat, & apud Romanos iudicaretur hoc derisibile: dixit Iosephus quòd omnes illi septuaginta erāt exercitati equis. lib.5.antiquitatum.

Sic etiam Iudicum 4.cap. ponitur magna oppressio Iudæorum per regem Iabin. & ad hoc innuendū dicitur ibidem, quòd habebat nongentos currus falcatos. & quia Iosepho visum est quod gentiles cogitantes istam paruam potentiam, subiecisse atque oppressisse Hebræos, contemnerent eos. dixit quòd habebat rex Iabin armatorum trecenta millia, equitum decem millia, & curruum tria millia possidebat. & addidit multum ad id quod sacra Scriptura dixit.

Interdum autem tacet aliqua quæ paruitatem status Iudæorum signāt. sicut lib.1.Reg.11.cap. dicitur, quando venerunt ad regem Saulem nuncij de bello Ammonitarum, quòd ipse sequebatur boues suos de agro. & quia hoc pertinebat ad ignominiam status regis Iudæorum, subticuit illud Iosephus lib.6.antiquitatum.

Secundum est quòd ea quæ mirabilia sunt aut tacet, aut minus ea mirabiliter refert, quàm scriptura

F sacra commemoret, sic fuit de statione solis infra 10.cap. nam non dixit Iosephus solem stetisse tanquā Romanis incredibile, sed dixit quòd aliqualiter plus solito dies creuerat. lib.5. antiquitatum. Etiam hic dum modus mirabilis diuisionis aquarum, vel desiccationis poneretur in Iordane, non ausus est ponere modum quem ponit scriptura, scilicet, quòd steterūt aquę eleuatę ad modū montis. sed dixit plane quòd Deus minuit aquas Iordanis, quasi ille modus quem sacra Scriptura ponit, non esset Romanis credibilis.

Et ita fuit, cum Iosephus lib.2. antiquitatum in fine scripturus esset diuisionem maris Rubri, quando transierunt Hebræi, non ausus fuit simpliciter asserere, nisi quædam alia induceret facta apud gentes. & G tandem dixit: quòd de hoc quilibet crederet sicut vellet, asserendo tamen similia accidisse Alexandro: cum ait. ego siquidem inueni in sacris libris ita: hęc singula quoque tradidi. nullus vero discredat miraculum, si antiquis hominibus & malitia priuatis, via salutis licet per mare sit facta, siue voluntate Dei, siue sponte sit reuelata: dum & eis qui cum Alexādro rege Macedoniæ fuerunt olim & antiquitus contra resistentes pamphilicum mare diuisum sit. & cum aliud non esset iter, transitum prębuit eis, volēte Deo per eum destruere Persarum principatum. & hoc confitentur omnes qui actus Alexandri conscripserunt. de his itaque sicut placuerit cuilibet existimet.

H *Auctor tanquam doctor curiosus dat causam quare se intromittat hic in examinando verba Iosephi cum nihil videatur ad propositum. Quæst. XLI.*

EX prædictis apparet quare Iosephus in multis aliter quàm se haberet veritas sacrarum literarū scripsit, vt eis quibus scribebat, rem credibilem faceret. ideo cum dicta Iosephi in quibus aliquid diuersum scripsit inducimus, non arguimus eum velut scripturarū ignarum cum peritissimus fuerit, neque vt veritatis æmulum, aut sacrarum literarum corruptorem: sed egregij viri summum collaudamus ingenium, qui ita tradere nouit historiam, vt eis quibus scribebat conueniret. sed ideo dicta eius inducimus, vt parum scientibus hoI minibus dubitationem auferamus. nam cum quis legeret, aliter Iosephum scripsisse quàm veritas scripturæ se habeat, dubitare posset de sacris literis à quibus Iosephus dissonaret: qui earum cultor extiterat, aut saltem aliter intelligendum putaret; quàm sacræ literæ in cortice haberent, vt Iosepho velut exponenti eas assentiret. nunc vero manifestum est quod nō ob aliam causam sic scripserit, nisi vt res credibiles faceret eis quibus scribebat.

Sed nunc redeundum est ad propositum. cum enim dicit Iosephus. metuente vero duce transitum fluminis. non est hoc tanquàm verum accipiendū, quia Iosue non accessit ad Iordanem transiturus illū antequam Deus iuberet, & ipse declarauit quomodo transituri essent per arentem alueum. sed Iosephus K dixit hoc ad faciendum rem credibiliorem: quia nō vult inducere res factas diuinitus, nisi quanto tarius potest. ideo inducit, quasi Iosue timeret transitum. & quia non erat possibilis, tunc Deus prouiderit.

Cum autem addit quod erat eius impetus grandis, verum est. nam multas aquas Iordanis habet, pręcipue cum alluuionibus intumuerit: sicut nunc erat. Dicit etiam cum neque pontibus transiretur, verum est. quia Iordanis pontes non habet propter sui magnitudinem. Et dicit: qui etiam si vellent ei pontem facere, nequaquam se arbitrabantur propter hostes habere permissionem. non

est

A est putandum quòd in animos Iudæorum ascenderit velle Iordani pontem facere ad transeundum, cum à Deo in omnibus gubernarentur, qui prouidebat in omnibus necessitatibus. Sed posuit Iosephus vt credibilius hoc faceret, quasi Deus non succurreret Hebręis miraculosè, nisi cum humana facultas non sufficeret. & ita quia pons non erat, neque facere illum poterant, Deus prouidit de transitu.

Quomodo Deus minuit aquas Iordanis. Secundum positionem Iosephi. Quæst. XLII.

ET addidit inter hęc, Deus transibilem fluuiũ fieri promisit magnitudinẽ eius imminuens, B idest dum Iudæi anxiarentur nõ inuenientes pontes ad transitum Iordanis, neque illos facere potentes, prouidit Deus faciens fluuium transibilem: & dicit quòd modus fuit quòd Deus minuerit aquas Iordanis.

Sciendum quòd Deus nõ minuit aquas Iordanis, quia in tanta copia fluebant de fonte suo, & alijs concursibus in quanta prius. sed modus fuit, quòd fecit stare aquas quæ fluebant de superioribus in modum turrium excelsarum, & inferiores decurrerũt ad mare sicut prius. & ita mansit alueus Iordanis arens, vt per eum transire possent Hebræi: vt patet supra in litera. Et tamen Iosephus putauit modum istum non esse credibilem gentilibus quibus scribebat: ideo nõ scripsit illũ particulariter, sed dixit in generali, quòd C Deus minuit aquas Iordanis. quis autem modus minuendi fuerit, non exposuit: quia sic minus calumniabilia, atque magis credibilia essent dicta eius. cætera autem quæ ponit ibi Iosephus, satis cõsonant scripturę. Nam addidit in transitu fuisse priores sacerdotes. quod intelligitur, quòd prius intrauerunt in aquam Iordanis: tamen non exierunt inde, quousq; transierunt omnes Israelitæ. etiam dicit quòd sequebantur Leuitæ portantes tabernaculum: satis est verisimile. de mulieribus autem quòd irent in medio exercitus, & paruuli, ne timerent altitudinem fluminis, satis est credendum ne si in fine dimitterentur quasi soli, pauerent altitudinem aquarum. maximè quia in hoc non teneretur alius modus quàm in pro- D gressu quem faciebant in deserto, vbi quælibet tribus ibat sub vexillo sibi assignato Num. 2. cap. & ibi ibãt viri & mulieres & paruuli, & omnia q̃ ad ipsos pertinebant. ita esset in transitu Iordanis: quia omnia sua secum adducebant, vt morarentur in terra Chanaan.

Vsquequo omnino deficerent. Non est sensus quòd istæ aquæ motæ per alueum suum defecissent. nam aquę deficiunt quando siccitate consumente soluuntur. aquæ autem quæ erant infra transitum Israelitarum, erant tantę quòd non poterant deficere. defecissent tamen si paucæ essent, & non accederent ad mare solitudinis. istę tamen antequam Israelitæ transirent, illuc accedebant, cum a principio fuisset continuus fluxus Iordanis. Sed dicuntur defecisse aquæ dupliciter. E vno modo quòd ab oculis Iudęorum defecerunt. nam mox vt Iordanis diuisus est, viderunt Iudæi aquas inferiores defluentes, & elongantes se ab oculis eorũ, quousque nihil de eis videre potuerunt. hoc tamen breuiter fiet, quia aquæ velocis motus sunt. Alio modo dicitur, quousque omnino deficerent, idest aquæ istæ discurrerunt vsque ad mare solitudinis, vbi omnino defecerunt. Nam ibi Iordanis absorbetur, & cum aquę illę peruenerunt illuc, perdiderunt nomen Iordanis. & istud est conuenientius quàm primum: quia hic ex modo literæ apparet significari magnam distantiam, & tamen a loco diuisionis aquarum vsque ad locum, vbi deficerent aquæ

Qũo aquę Iordanis deficerent.

A ab oculis Iudæorum, parum erat. Item dicitur hic: quòd descenderũt in mare mortuum vsquequo omnino deficerent. Ideo patet quòd primo descenderint in mare quàm omnino deficerent. tamen si accipiatur deficere a visu, manifestum est falsum esse: quia non viderunt Israelitæ aquas recedentes vsque ad mare mortuum, quia locus iste satis distat a loco per quem Iudęi transierunt: cum sit in latere meridiano, scilicet ad cõfinium lateris meridiani & orientalis, vt supra probatum est.

Populus autem incedebat contra Iordanem. Alia litera habet quòd populus ambularet per Iordanẽ, & vtraque litera satis conuenit: quia istud erat stantibus sacerdotibus in medio Iordanis cum arca. tunc autem B populares videntes diuisum Iordanem manentibus sacerdotibus intra, incęperunt ambulare contra Iordanem, idest ad intrandum in alueum Iordanis. Alio modo intelligitur quòd sacerdotes erant intra Iordanem tenentes arcam: & tunc populares post eos introeuntes procedebant per Iordanem.

Sacerdotes qui portabant arcam fœderis. Qui primo ingressi sunt, vt eis ingressis scinderetur Iordanis.

Stabant super siccam humum in medio Iordanis. Cum sacerdotes ingressi sunt aquas Iordanis, diuisæ sunt aquę: sed non ideo substiterunt, sed intrauerunt vsq; ad medium: & ibi manserunt.

Causa huius est: quia si solum stetissent sacerdotes in introitu Iordanis diuisis iam aquis, viderentur formidare: quia vltra nõ transibant, & populus com- C motus hoc formidaret ingredi. debuerunt ergo sacerdotes introire vsque ad medietatẽ aluei, vbi erat maior impetus aquę, & profunditas: ibi enim steterunt. nam etiam non decuit vt transeuntes totum alueum exirent, quia tunc populus formidans ne moles aquarum subito super eos pendens deflueret, absente arca Domini transire non auderent. steterunt ergo in medio, & hoc super siccam humum. hoc signat duo, scilicet quòd humus erat sicca, idest non habens aquam, vt habebat ante hoc semper: & erat sicca, quia desiccatum fuit profundum, ne limositas & aquositas inquinaret transeuntium pedes. de Iordanis desiccatione sicut maris Rubri supra declaratum est. *c.4.q.15.*

D *Omnisque populus per arentem alueum transibat.* Idest stantibus sacerdotibus in medio Iordanis cunctus populus transire cępit, & pecora eorum, atque iumenta transibant per alueum arentem, idest per fundum Iordanis desiccatum. Vocatur alueus fluminis locus cauus per quem aqua fluere solet. Iste erat arẽs dupliciter, vt dictum fuit supra. nam non solum in loco diuisionis aquarum fuit terra desiccata, sed etiã tota terra inferior, quam detegebant aquæ fugientes in mare solitudinis, manebat sicca recedente aqua: & populus distendebatur per illam latitudinem ad transeundum, vt velocius transiret cum iumentis & pecoribus suis.

E

CAP. IIII.

QVIBVS transgressis dixit Dominus ad Iosue. Elige duodecim viros singulos per singulas tribus, & præcipe eis, vt tollant de medio Iordanis alueo, vbi steterunt pedes sacerdotũ, duodecim durissimos lapides: quos ponetis in loco castrorũ, vbi fixeritis hac nocte ten-

toria. Vocauitque Iosue duodecim viros, quos elegerat de filijs Israel, singulos de singulis tribubus; & ait ad eos. Ite ante arcam Domini Dei vestri ad Iordanis medium: & portate inde singuli singulos lapides in humeris vestris iuxta numerũ filiorum Israel, vt sit signum inter vos. Et quando interrogauerint vos filij vestri cras dicentes, quid sibi volunt isti lapides? respondebitis eis. Defecerunt aquæ Iordanis ante arcam fœderis Domini, cum transirent eum. Idcirco G positi sunt lapides isti in monumentum filiorum Israel vsque in æternum.

QVIBVS *transgressis*. Agebatur in superioribus de transitu Iordanis: hic consequenter ponitur quid actum sit post transitum eius. Id autem quod habetur in hoc cap. est de vigintiquatuor lapidibus quorum duodecim fuerunt de Iordane educti & asportati in locum castrorum, scilicet in Galgalan, & alijs duodecim ductis intra Iordanis alueum, de his qui extra erant. Et diuiditur in tres partes: quia primo ponitur Domini atque Iosue iussio. Secundo eiusdẽ expletio. Tertio temporis determinatio. Secunda ibi. *Fecerunt* H *ergo*. Tertia ibi. *Populus autem*. Circa primum. *Quibus transgressis*. Ponitur tempus quo educti fuerunt lapides de Iordanis alueo: & alij ibi positi. Et dicitur quòd hoc fuit trãsgressis Israelitis, scilicet postquam transierunt alueum Iordanis.

An transgressi hic intelligantur tam Israelitæ quam Sacerdotes. Et an præceptum de parandis duodecim viris per tribus ad asportandum duodecim lapides: fuerit per anticipationem vel recapitulationem. Quæst. I.

ET non intelligitur hoc de omnibus tam sacerdotibus, quàm Israelitis: sed solum Israelitis: nam si sacerdotes transissent Iordanẽ, I conclusæ fuissent aquę vel decurrerent: & non esset locus introeundi cuiquam pro lapidibus. Sed est sensus quòd postquam Israelitæ omnes cum Iosue transierũt Iordanem manẽtibus sacerdotibus in alueo, locutus fuit Dominus ad Iosue vt eligeret duodecim viros ex Israel ad redeundum in Iordanẽ pro lapidibus duodecim, & elegit, atque introierunt, alij quoque duodecim extra alueum existentes introducti sunt in alueum. omnibus autem completis iussum est vt sacerdotes ascenderent de Iordane: vt patet infra in litera.

Ex hoc patet solutio quæstionis positæ præcedenti cap. de isto præcepto de parandis duodecim filijs Israel per singulas tribus ad educẽdum lapides duodecim, an fuerit postea supra per anticipationem vel K hic per recapitulationem. Alterum enim horum necessarium est; quia nihil ante transitum Iordanis dictum est: vel potest hic positum intelligi dictum post transitum Iordanis. positum autem supra intelligatur dictum priusquam Iudæi transirent.

Aliqui respondebunt esse præceptum positum hic per recapitulationem, scilicet, quod fuerit datum ante transitum Iordanis, & locus suus sit præcedenti capitulo. hic autem ponitur recapitulando, vt plenius poneretur.

Determinatio auctoris. Sed dicendum est necessario positum fuisse hic recto ordine: & præcedenti cap. per anticipationem. nam fuit datum post transitum Iordanis: & supra ponebatur de his quæ erant ante transitum. Patet autem hoc, quia quamquam in sacra Scriptura aliqua per anticipationem, & aliqua per recapitulationem intelligantur. tamen quædam sunt determinationes quæ tollunt anticipationem & recapitulationem: vt determinationes temporales, & consecutiuæ, & signantes ordinem & similes. Ita est hic, cum dicatur. quibus transgressis. in quo necesse est ista quæ dicta sunt hic, facta fuisse post transitum Iordanis. Ad motiua autem rationum positarũ a quibusdam præcedenti cap. circa hoc, facilis est responsio. Cum dicitur prius quod viri qui lapides hos de Iordanis al- G ueo eduxerunt, antequam exirent de Iordane illos eduxerunt, alioquin necesse fuisset quòd redirent iterum in Iordanem. & hoc non stat conueniens, potissime cum non fuerint lapides educti de extremitate aluei, sed de medio Iordanis. Respondendum est quòd falsum præsupponit ista argumentatio, scilicet, quòd ante fuerint educti lapides, quàm viri exierint de Iordane. Contrarium enim dicit litera ista, scilicet quibus transgressis dixit Dominus ad Iosue &c. Et cum dicitur alioqnin reuerterẽtur in Iordanem viri isti post exitum. Respondendum est nõ esse inconueniens. sed sic accidisse, vt patet in litera. Alia ratio erat, quòd non poterat dici datum fuisse pręceptum istud præcedentibus Iudæis per Iordanẽ, cum congregari tunc non possent ad audiendum. H Respondendum est etiam rationem nihil procedere, quia præsupponit quod nemo concedet, scilicet non fuisse datum præceptum de educendis lapidibus post Iordanis transitum: & tamẽ sic necesse est concedi, cum litera hoc dicat. *Dixit Dominus ad Iosue.*

Quomodo locutus fuerit hic Deus ad Iosue: an super arcam; vel per angelum. Et quod Angeli apparentes in forma humana nunquam vocantur Deus, sed angeli vel viri. & quæ est huius causa. Quæst. II.

QVAERI potest de modo locutionis diuinæ nunc factę ad Iosue. nam ista fuit post trãsitum fluminis immediate, vt patet hic. I Non potest dici quòd ista locutio facta fuerit desuper arcam, sicut facta est locutio iterum ei infra 7. cap. quia arca manebat nunc in flumine cum sacerdotibus, & Iosue erat cum populo extra alueũ.

Sed dicendum est quòd modus locutionis istius fuit, quòd angelus Domini apparuerit ei in nube loquens: sicut frequenter loquebatur ad Moysen, ne videretur forma assumpta a loquente, quia non decebat fieri coram alijs Israelitis.

Et si aliquis dicat quòd apparuit angelus Domini loquẽs ad eum in figura viri manifeste, sicut fuit cum esset in agro Iericho: nam tũc apparuit angelus Domini Iosue in figura viri euaginatum habens gladiũ, vt patet infra seq. cap.

Respondendum est ꝙ illa apparitio angeli in for- K ma viri facta fuit per noctem vel semoto Iosue ab alijs Israelitis eunte ad meditandum. nam tunc ei apparere poterat a nullo alio visus. nunc autem erat Iosue inter Israelitas. ideo non decebat vt appareret ei vir in figura humana. quamquam in hoc fortassis alicui nihil differre videbitur, cum alijs apparuerit angelus in figura humana.

Sed dicendum semper est nõ apparuisse hic angelum in figura assumpta & manifesta, sed in nube absconditum. & est causa, quia in sacra Scriptura, ꝗꝗ qui loquuntur, vel aliquid agunt, angeli sunt & nõ Deus, vt declaratũ est Exo. 3. & magis 19. Tamen

aliquando

aliquando loquentes vocantur Angeli, & aliquando A Deus. Sed hoc valde notandum est, quòd nunquam apparentes in forma humana vocantur Deus, sed Angeli vel viri, vt patet Gen. 18. vbi tres angeli apparuerunt Abraham in forma humana. isti tamen non vocantur Deus, sed viri vel angeli postea. & duo illorū cum iuerunt in Sodomam in figura virorum, vocati sunt viri. vt patet Gen. 19. Simile patet de angelo, qui apparuit Gedeoni, qui vocatur vir & angelus: nam in assumpta figura fuit, vt patet Iudi. 6. cap.

Idem patet de angelo, qui apparuit Manue patri Samsonis & vxori illius in forma viri, & postea cognouerunt esse angelum Domini, vt patet Iudic. 13. cap. Iste autem non vocatur Deus, sed vir Dei & angelus. Ita generaliter in toto veteri testamento, angelus apparens in assumpta forma, nunquam vocatur B Deus, sed angelus vel vir.

Causa huius est, quia Deus uoluit tollere Israelitis idolatriam, quæ est in cultu rerum per Imagines, qa descenderent ad colendum ipsasmet imagines. & qa si Deus vnquam apparuisset in imagine sumpta, fabricarent ei aliquam imaginem. vel si angelus in assumpto corpore apparens Deum se vocaret, non decuit angelum qui se Deum vocaret, vel loqueret tanquam Deus, apparere in vlla assumpta figura. Quòd autem ista fuerit intentio sacræ Scripturæ patet Deuteron. 4. cap. cum dicitur. custodite igitur solicitè animas vestras, nō vidistis aliquam similitudinem in die, qua locutus est vobis Deus in Oreb de medio ignis: ne forte decepti faciatis vobis sculptam similitudinē masculi, aut feminę: imaginem omnium iumentorum &c. quando tamen apparebat angelus in assumpta figura, & dicebat se angelum. non existebat ista occasio ad idolatriam, quia cum ille se angelum proderet, & Israelitæ scirent angelum non esse colendū, nou fabricarent ei imaginem, aut similitudinem: secus si se Deum diceret.

Hæc etiam regula obseruata fuit in apparitione facta ipsi Iosue in agro Iericho. Apparuit nanque angelus euaginato gladio, & se angelum appellauit, & nō Deum, vt patet sequenti capitu. hic tamen dicitur, ꝙ Deus locutus sit, & non angelus. ergo quamquam iste loquens angelus fuerit, tamen nō apparuit in forma corporea assumpta, sed in nube aliqua velatus, vt non comprehendi posset vlla eius imago. & hoc facile erat fieri, siue in medio Israelitarum, siue distanter ab eis. nam interdum Deus loquebatur Moysi coram toto Israel in nube, vt patet Exo. 16 cap. cum apparuit gloria Domini in nube Israelitis, & locutus est Deus Moysi. *Elige. 12. viros.* De officio istorum. 12. virorum infra patet. Sed iubet Deus hic, ꝙ eligat eos Iosue, & immediate etiam dicitur, ꝙ Iosue vocauit viros quos elegerat. supra tamen præceden. cap. dicitur, ꝙ Israel parare deberet istos. 12. viros.

Respondendum est, sicut ibi. s. ꝙ Iosue ex mandato Dei instit. 12. tribubus, vt eligerent inter se hos viros. cum vero illi elegerunt, Iosue acceptauit eos. & sic dicitur elegisse, id est electos a populo approbauisse, vel acceptauisse. & hoc ad quandam pertinet iurisdictionem vel potestatem, sicut in prælato est auctoritas instituendi & approbandi præsentatos per patronos. Ad hos lapides educendos non erat necessarium magnum scrutinium vel labor in eligendo, quia personæ assumptæ non eligebantur ad aliquod magnū ministerium, nec magno tempore durans. sed vocatur electio. s. ꝙ darent viros quos vellent, & acciperet eos Iosue auctoritate sua.

Singulos per singulas tribus, Ne videretur aliqua tribus contempta in hoc, & quia lapides erant ad memoriam, ꝙ transierint Israelitæ per Iordanem arentem, quod omnibus tribubus collatum est, ideo debuerunt a qualibet tribu assumi, qui portarent lapidē ad memoriam tribus illius. Sciendum etiam, ꝙ Leuitę habuerunt hic suum lapidem, & aliquis de eis intrauit in Iordanem, quia cum hoc aliquid spirituale fuerit, non solum vocabantur ipsi, qui alias computabantur in tribus, sed etiam Leuitæ. vt patet ex declaratis præcedenti cap. q. 3 t.

Leuitæ habuerunt hic lapidē.

Quomodo se habent tunc filij Manasse & Ephraim, quando computantur Leuitæ pro vna tribu, & Manasse & Ephraim constituunt solum vnam tribum Ioseph. Quæst. III.

Qvaeret aliquis, cum Leuitæ computentur hic, vt vna tribus, & ob hoc necesse sit Ioseph reduci in vnam tribū, cū ante duas haberet. s. Ephraim & Manasse, de qua harum duarum tribuum assumeretur vir ad intrandū in Iordanem pro lapide.

Respondendum est, ꝙ quandocūque computabatur Leui, vt vna tribus, & necesse erat Ephraim, & Manasse coire in vnam tribum. s. Ioseph. & tunc aut erat quantum ad aliquid, in quo deberet nomen scribi tribus ipsius, aut quantum ad aliquid, quod facere deberent viri ipsarum tribuum. Si quantum ad primum: non erat scribendum nomen Manasse, vel Ephraim, sed nomen Ioseph, quod complectebatur vtranque tribum. & sic factum est in descriptione. 12. tribuum Israel filiorum, in duobus onichinis sup humeralis, & C in lapidibus. 12. rationalis, vt patet Exo. 28. nam ibi Ioseph fuit descriptus pro vtraque tribu duorum filiorum suorum. Si autem erat aliquid, in quo deberent viri singularum tribuum aliquid agere, aut de singulis tribubus vnus mittendus erat, aut omnes facere id debebant vel multi. si autem omnes vel multi, ibant omnes de tribu Ephraim, & Manasse loco tribus Ioseph. sic factum est in benedictionibus vel maledictionibus ponendis super montem Hebal & Garizin. nam ibi Ioseph fuit positus, vt vna de tribubus benedicētibus. in hac autem benedictione & maledictione, non erat vnus vir de qualibet tribu solum, sed omnes erant congregati vel multi saltem. & sic ambę tribus essent simul in benedicendo, vel multi, de qualibet harum duarum. Si autem de qualibet tribu esset D solum vnus vir, poterat hoc dupliciter effici. s. vt forte dirimeret, de qua tribu iste vir mitteretur vel daretur, aut de tribu Ephraim poneretur, & sic factum est hic. nam de qualibet tribu, vnus vir solū dabatur intraturus in Iordanem ad educēdum lapidem vnum. & Manasses & Ephraim erāt hic vna tribus. s. Ioseph. vnus ergo duntaxat vir de eis mittēdus erat, alioquin essent viri. 13. & totidem lapides.

Nota distinctionē pulchram & memorię cōmendandā pro multi.

Magis tamen dicendum est, ꝙ vir qui introiuit in Iordanem, & qui poni deberet, quandocunque de vtraque tribu vnus esset, fuit de tribu Ephraim, quia ista tribus fuit principalior tribu Manasse: quamquā Manasses primogenitus erat Ioseph. hęc autem excellentia Ephraim super Manassen, Deo dante & prę- E nunciatę facta est. sic patet Gen. 48. cum benediceret Iacob hos duos, & poneret manum dextram super Ephraim ait Ioseph. non ita conuenit pater, quia hic est primogenitus. pone dextram tuam super caput eius, qui renuens ait. scio fili mi scio. & iste quidē erit in populos, & multiplicabitur. Sed frater eius iunior maior illo erit, & semen illius crescet in gentes.

Fuit etiam Ephraim maior quàm Manasses in deserto in castrametatione, quia Ephraim habuit vnum de 4. vexillis. Manasses autem nullum. sed potius Manasses fuit castrametatus sub vexillo Ephraim, vt patet

Tribus Ephraim fuit semp maior tribu Manasse.

tet Nume.1.& 2.cap. Fuit quoque maior Ephraim, q̃ Manasses, quia de Ephraim fuerunt reges, cum omnes reges Israel post diuisionem regni in Roboã, facti fuerint de stirpe Ephraim. quia primus rex eorum .s. Ieroboan fuit de Ephraitis, vt patet 3. Reg.13. c. ad Ephraim igitur circa talia pertineret excellẽtia, quòd de tribu eius mitteretur vir, & non esset sors inter Ephraim & Manassen. de computatione autem harũ tribuum quomodo se habeant, quando Manasse & Ephraim in vnam tribum colliguntur dictũ fuit Deuteron.27.cap.

Et præcipe eis, vt tollant de medio Iordanis alueo, vbi steterunt sacerdotum pedes. De medio Iordanis isti lapides tolluntur, quia ibi fuerunt sacerdotes tenentes arcã. vel secundum q̄ alia litera habet, isti lapides tolli debe-
G bant de sub pedibus sacerdotum. hoc ad maiorẽ sanctificationem & conuenientiam signan miraculi. nã ponebantur lapides isti, vt essent in recordationem & signum posteris, quòd Deus transtulisset. 12. tribus per arentem Iordanis alueum. & quia hoc factũ est stantibus sacerdotibus in medio alnei Iordanis, vt tandiu aquę consisterent, quamdiu essent ibi sacerdotes cum arca: conuenientius erat tolli lapides de loco vbi steterant pedes sacerdotum.

De sub quorum sacerdotum pedibus debebant tolli isti. 12. lapides. Quæstio. IIII.

HIc cum dicitur de sacerdotibus, non exprimitur, an de sacerdotibus tenentibus
H arcam, vel de alijs. sed satis notum est de sacerdotibus arcam tenentibus intelligi. nam verum est, q̄ alij sacerdotes transierunt per Iordanem, sicut populares. tamen non erat aliquis locus specialis pedum suorum, cum ipsi transierint per totum alueum Iordanis. hic tamen signatur specialiter aliquis locus, cum dicatur de medio Iordanis alneo, vbi steterunt pedes sacerdotum. Item si intelligendũ esset de pedibus aliorum sacerdotum transeuntium, non esset maior ratio quare diceretur, vbi steterunt pedes sacerdotum quàm pedes populi. nam nihil amplius fecerunt sacerdotes non portantes arcam, quã populares. Cum tamen de sacerdotibus specialiter re-
I colitur, necesse est aliquid speciale ad illos pertinere.

Item quia vbi steterunt, vel transierunt pedes popularium, transierunt pedes sacerdotum aliorum nõ habentium arcam.

Itẽ qnia in litera dicitur, vbi steterunt pedes sacerdotum. sed manifestum est, q̄ pedes sacerdotum non portantium arcam non steterunt in aliquo loco Iordanis, prout stare signat quietem vel mansionem, sed solum transierunt. hic tamen dicitur, ubi steterunt. necesse est igitur referri ad sacerdotes portantes arcã, qui steterũt in medio Iordanis, donec totus populus transiret, & postea educerentur lapides, atque iuberetur eis, vt exirent de Iordane.
K

An in transitu Iordanis fuerint aliqui sacerdotes præter illos qui portauerunt arcam. Et an sacerdotes seu Leuitæ in deserto fuerint multiplicati vel diminuti in quadraginta annis. Quæstio. V.

SEd aliquis dicet frustra fuisse positam hanc distinctionem sacerdotum. s. quorundam portãtium arcam per Iordanẽ, & aliorum transeuntium simpliciter. nam omnes sacerdotes, qui tunc erãt, portauerunt arcam, & non supererant alij, qui transirent cum populo.

Ad hoc forte aliquis dicet non posse stare, quia in principio anni secundi ab exitu de Aegypto, quando
F facta fuit cõsecratio, erant sacerdotes Aaron Nadab, & Abiu, Eleazar, & Ithamar. hi enim consecrati sunt, vt patet Exo.29.& Leui.8. nec erant plures qui consecrarentur, tunc de genere Aaron, vt declaratum fuit Nume.3.cap. nunc autem erat annus. 41. ab exitu de Aegypto. s. q̄ interciderãt anni. 39. ergo in his tẽporibus medijs multiplicarẽtur isti sacerdotes ad satis magnum numerum, sicut fuit in multiplicatione Israelitarum in descensu in Aegyptum. nam 70. animę solum descenderunt, vt patet Exo.1. & Deuterono.10. & cum cõpleuissent ibi annos ducentos, & quasi quindecim, vt declaratum est Gen.15. & Exo.12. multiplicati sunt ad tantam summam, vt essent sexcenta millia peditum armatorum, præter senes & minores anno.20. vt patet Exo.12.& ibi, atque in 1.cap. eiusdem
G declaratum est. Proportionaliter ergo sacerdotes, qui erant quinqne viri in 40. annis multiplicarent ad aliquam summam.

Aliquis respondebit non valere argumentum, q̄a in alijs Israelitis sic factum est: quoniam in principio anni secundi ab exitu de Aegypto computati sunt, vt patet Nume.1. & postea in anno 40. apud Iordanem iterum computati sunt, & tamẽ in tempore intermedio non creuerunt, quia non fuit maior summa in anno 40. quam in anno secundo. immo minor fuit anno 40. qnia in anno secundo fuit summa totalis sexcẽtorum trium millium quingẽtorum quinquaginta. vt patet Nume.1. anno autem. 40. fuit summa sexcentorum & mille septingẽti triginta. vt patet Nume.26. cap. & sic in summa anni secundi superãt ad summã
H anni 40. mille septingenti septuaginta. cum ergo isti in istis annis quasi. 40. nihil creuerint, sed potius defecerint de primo numero eorum: de Leuitis & sacerdotibus satis patet fuisse verisimile, q̄ non creuerit summa illorum. non ergo essent in transitu Iordanis. s. anno. 41. ab exitu de Aegypto plures sacerdotes, q̃ qui possent portare arcam.

Ad hoc respondendum est, non valere istam argumentationem, qnia Israelitæ populares non fuerunt in maiori summa in anno 40. quam in secundo, quia Deus protulerat sententiam, vt omnes qui fuerant de Israelitis numeratis ab anno 20. & supra morerentur in deserto, quia murmurauerant contra dominum.
I immo propter hoc detenti sunt 40. annis in deserto, alioquin immediate in secũdo anno intrauissent terram promissionis. de hoc Nume.c.14. facta ergo fuit tam magna plaga in eis, præcipue cum ex multis murmurationibus plures perierint, & in fornicationibus, cum Moabitarum & Madianitarum mulieribus, de quibus Num.11.& 14.& 16. atque 21. & 25.c. In Leuitis autem non fuit data ista maledictio, quia ipsi nõ fuerunt de numeratis a. 20. annis, cum non fuerint numerati cum reliquo Israel, vt patet Num.1. & dato q̄ numerati fuissent per se, vt patet Num.3. tamẽ nõ fuerunt numerati ab anno.20. sicut populares, sed ab vno mense & amplius, vt patet Numeri 3.cap. etiam
K quia non fuerunt isti de viris bellatoribus. Sententia Dei tñ solum fuit ꝯ viros bellatores, vt patet Deut.2.c. non erat ergo idem argumentum in Leuitis, vt nõ augerentur ad magnam summam, quod fuit in reliquis popularibus. Item quia adhuc in tribubus Israelitarum non fuit facta simpliciter diminutio. nã quædam fuerunt in valde maiori numero in anno 40. ab exitu de Aegypto, q̃ in anno secundo, vt patet de tribu Manasse, cuius summa fuit in secũdo anno ab exitu de Aegypto triginta duo millia ducenti, vt patet Num.1. sed in anno. 40. ab exitu de Aegypto fuit summa quinquaginta duo millia septingenti, vt patet Numeri 26. & sic in quibusdam alijs tribubus facta fuit maior summa in anno quadragesimo, vt patet confe-

rendo

Determinatio Auctoris.

A tendo summas quę habentur Nume. 1. summis quæ habentur Num. 26. cap. Sed dicendum est, ꝙ quicqd horum fuerit in Leuitis, siue aliqua plaga inciderit, siue ex aliqua occasione non potuerint multiplicari, paruus fuit excessus eorum in anno .40. ab exitu de Aegypto ad annum secundum. nam in anno secũdo computatis omnibus Leuitis ab vno mense & supra, inuenta est summa 20. duorum millium, vt patet Numeri 3. cap. postea vero in anno 40. facta summa inuẽta est 20. trium millium, vt patet Nume. 26. soli ergo mille in 39. annis excreuerunt ad summam priorem.

De sacerdotibus ergo, qui erant minima pars Leuitarum, & quasi nulla: consequenter videtur dicendum probabiliter, quia parum excreuerunt. Ad aliquantum tamen maiorem numerum verisimile est B eos excreuisse, sed quamuis excreuissent, adhuc poterant esse omnes cum portantibus arcam. non quidẽ, quòd omnes humeris suis portarent, sed ꝙ omnes portantibus adessent ad honorandum arcam. & hoc rationabilius est, quàm quòd sacerdotes portantes arcam soli irent, & alij sacerdotes transirent vno impetu cum popularibus.

Quare nõ fuerunt lapides plures, nec pauciores, qui asportati fuerunt de Iordane.

Duodecim lapides durissimos. Fuerunt duodecim in memoriam tribuum duodecim, ne si ponerẽtur pauciores, videretur aliqua de tribubus inter alias contẽpta. nec rursus debuerunt esse multi lapides, vt 30. vel 40. vt expressius hoc proficeret ad memoriam duodecim tribuum Israelitarum transeuntium per arẽtem Iordanis alueum. Si autem plures essent, non viderẽtur determinatè ad hoc esse. sic etiam & in alijs locis, C vbi aliquid ponebatur ad memoriam Israelitarũ, semper ponebantur duodecim, vt patet in monte Sinai in modo confirmationis legis, præter altare ad sacrificia, erexit Moyses duodecim titulos lapideos per singulas tribus, vt patet Exo. 24. cap. *Durissimos*. Istud nõ habetur in Hebræo. vocantur lapides durissimi, vt nõ frangerentur nisi difficiliter, vel delerentur, sed manerent in æternum in memoriam.

Quos ponetis in loco castrorum. Non posuerunt Israelitę lapides illos in exim Iordanis in ripa, sed in loco castrorũ noctis ipsius. Alios enim lapides duodecim intra Iordanis alueum erexerunt, vt ibi etiam in testimonium essent, vt patet infra in litera. vocãtur loca castrorum. i. locus castrametationis. s. vbi Iudæi gra- D dientes per noctem dormirent, ponentes ibi tentoria sua. illa autem tentoria multa simul castra vocantur.

Vbi fixeritis hac nocte tentoria. Iudæi transeuntes Iordanem non manserunt ad ripas eius castrametantes. nihil quippe ea die ambulauerant Israelitę: sed solum transierant, cum de mane egressi de tabernaculis suis transierunt alueum arentem Iordanis. profecti ergo ilico de ripa Iordanis, portantes secum lapides illos duodecim, quos eduxerant de flumine, ambulauerũt itinere, quod ducit in Iericho, & peruenerunt vsque ad agrum Iericho, qui postea ex circuncisione Israelitarum nomen accepit Galgala. ibi enim manserunt nocte ipsa & alijs diebus multis. nam quamquam bellatores ad multa loca tenderent, manebant castra in Galgalis, vt patet ex processu libri huius. ibi enim po- E suerunt lapides illos duodecim, & manserunt in memoriam eorum. locus autem castrorum ad quem nocte illa Israelitæ pergere debebant, non determinabatur a Deo, sicut in deserto præcedente nube, qua manente figebantur castra, & mota ea mouebantur, vt patet Exo. 40. & Numeri 9. sed determinabatur ad voluntatem Israelitarum, scilicet determinabant quantum progredi vellent. & hoc dicebant Leuitis portãtibus arcam, qui præcedebant per duo millia passuũ, & cum illuc accederent, subsistebant. & eo modo ꝓgressus totus populus dirigebatur.

A *Vocauitque Iosue duodecim viros quos elegerat de filijs Israel*. Primo Iosue Israelitas eligere duodecim viros iussit, eosque elegerunt & Iosue præsentauerunt. ipse autem approbauit eos, & tunc dicitur vocauisse eos, atque mandasse, vt intrarent in Iordanem ad educendos lapides. 12.

Ite ante arcam Domini Dei uestri. In hoc patet, de quo loco lapides educti fuerint, scilicet de conspectu arcę. & hoc est, quod supra dicebatur de medio Iordanis alueo de loco, in quo steterunt pedes sacerdotum, & non signat hic ante processionem in motu, sed accipitur pro coram: nam arca non mouebatur, tunc ad aliquam partem, sed manebat in medio Iordanis.

B

Quare de conspectu arcæ lapides fuerunt educti. Quæstio. VI.

QVARE autem de conspectu arcæ lapides educti fuerunt poterat esse causa duplex. Vna quia forte non erat alius locus, in quo maiores & aptiores lapides essent in alueo toto ad erigendum in titulos, quàm in medio Iordanis apud sacerdotes tenentes arcam.

Alia causa est propter specialem memoriam huius facti. fuit enim positio ista lapidum ad memoriam eductionis, & transitus Israelitarum per arentem alueum Iordanis. Ista tamen facta sunt in virtute Dei, cuius gloria apparebat in arca: conueniens ergo fuit poni lapides in memoriam, qui fuissent ante arcam.

C *Ad Iordanis medium*. Quia ibi manebat adhuc arca: postquam Israelitæ omnes ad aliam ripam transierant, donec educerentur lapides. 12. & erigerentur totidem in Iordane. nam si exiuisset arca, præcipitarentur tumentes fluctus, & non possent lapides tolli inde, aut alij erigi.

Et portare singuli lapides singulos. Isti essent magni lapides quãtum quilibet virorum illorum portare possent: potissime quia viri isti essent de robustissimis in toto populo, cum electi fuissent ad ferenda onera magna. si enim lapides isti parui fuissent, ad nihil videbantur vtiles, quia non posset construi inde altare sufficienter, nec poterant erigi in titulos, sicut erecti fuerant tituli. 12. in monte Sinai, in loco confirma- D tionis legis, ad memoriam. 12. tribuum, quę ibi legẽ a Deo datam, & pactum vtrinque susceptum confirmauerunt cum Deo, vt patet Exo. 12. & tamen isti lapides ad alterum istorum solum proficiebant.

In humeris vestris. In hoc signatur lapides fuisse magnos. Alioquin non oportuisset poni illos in humeris, sed in manibus portarent. & hoc fuit vsque ad ripam Iordanis. nam postea in itinere vsque ad Galgalam, vbi fuit locus castrametationis ipsius, vt patet infra. & sequenti capitu. in iumentis portati sunt. nequaquam enim suffecissent viri ad portãdum eos. nec erat aliquid quare magis portari deberent in humeris virorum, quàm in iumentis. nam & onera sacra aliquando portabantur super iumenta, vt in plau- E stris, sicut arca Domini quando portabatur de Cariatharin in ciuitatẽ Dauid. tunc enim in plaustro nouo portabatur, & boues calcitrantes inclinauerunt eam, vt patet 2. Regum 6. & primo Paralipomenon. 13. capitulo.

Iuxta numerum filiorum Israel. Idest tot erunt lapides quot sunt filij Israel, scilicet duodecim, & in hoc signatur, quòd ponebantur isti duodecim lapides pro memoria filiorum. 12. Israel, vt in recordatione posterorum maneret, quòd fecisset dominus transire Israelitarum duodecim tribus per Iordanem desiccatum.

Enume-

Enumeratio beneficiorum quæ Deus dedit Iudæis, & quomodo pro singulis reliquit aliquod memoriale, vt non obliuiscerentur eorum Iudæi. *Quæst. VII.* F

DEvs enim volebat, ꝙ beneficia ab eo col-
lata Israelitis manerent in memoria. ideo
posuit diuersa signa. Primo enim in Aegy
pto liberauit primogenitos Israelitarum
ab angelo percutiente, qui ea nocte qua Israelitæ erãt
egressuri, introibat in singulas domos percutiens om
nia primogenita Aegyptiorum ab homine vsque ad
pecus, ita vt nõ esset in toto Aegypto aliqua domus
in qua non esset aliquis mortuus, vt patet Exo. 12. &
quia istud fuit magnum beneficium collatum illis,
existente sanguine agni pascalis in postibus domus
cuiuslibet Hebræi, iussit Deus, vt quolibet anno die il G
lo quo facta fuerat ista liberatio, fieret ĩmolatio agni
pascalis in memoriam huius, vt patet Exo. 12. & quia
istud fuit magnum beneficium, non solum positum
fuit istud signum, sed etiam mãsit redemptio primó-
genitorum humanorum, & immolatio primogeni-
torum pecorum, vt patet Exo. 13. & Nume. 3.

Fuit quoq; aliud beneficium in exitu de Aegypto
collatum. nam Israelitæ fuerant in durissima seruitu-
te Pharaonis, quæ vocabatur fornax ferrea Aegypti,
vt patet Deuter. 4. & dicebantur habere catheuas in
ceruicibus, quia nimis premebantur, vt patet Leuit.
26. & esse in ergastulo, vt patet Exod. 6. & quia hoc
fuit magnum beneficium, iussit dominus, vt quoli-
bet anno tempore exitus comederent Iudęi panes
azymos per dies septem. nam in exitu de Aegypto H
premente Pharaone & seruis eius, non potuit massa
fermentari, sed sic cõspersa portata est, vt patet Exo.
12. & in memoriam huius, quod in exitu fuit, come-
dere illis iussit per septem dies azyma, vt patet Deu-
teron. 16. s. septem diebus comedes absque fermen-
to panem afflictionis, quia in pauore egressus es de
Aegypto, vt memineris diei egressionis tuę de Aegy
pto omnibus diebus vitæ tuæ.

Aliud beneficium fuit in datione legis, quæ vt qui-
dam computant, data est. 50. die post exitum de Aegy
pto, de quo diximus Exo. 19. & 24. & in memoriã hu
ius fiebat festum pentecostes, quod apud Iudæos vo-
catur festum hebdomadarum, vt patet Leui. 23 c. I

Alterum beneficium fuit patribus Israelitarũ col-
latum. s. ꝙ liberauerit a morte Isaac, cum volebat eũ
Abraham immolare iubẽte Deo, & datus est pro eo
aries, ut patet Gen. 22. cap. In hoc autem liberato oẽs
Israelitæ liberati sunt. nam si ille mortuus fuisset sine
liberis, nemo de Israelitis natus fuisset, cum omnes
ab illo descendant: pro hac liberatione faciunt festũ
clangoris, vt patet Leuit. 23. cap.

Alterum fuit beneficium Israelitis, quando fuit cõ
firmatum pactum Dei cum illis in monte Sinai, & ip
si promiserunt obseruare legem a Deo datam, & in
memoriam confirmationis pacti, mansit erectum al-
tare lapideum, & duodecim tituli in memoriã duo- K
decim tribuum, vt patet Exo. 24. cap.

Alterum fuit beneficiũ collatũ Israelitis in hoc, ꝙ
annis quadraginta comederũt manna in deserto nõ
habentes alium cibum, & in signum huius fuit reser
uatum manna in vna aurea vrna capiente gomor, vt
patet Exodi 16. & fuit posita ista vrna in arca fęderis,
vt patet ad Hebręos. 9. ca. & declaratum fuit Exo. 25.

Alterum fuit beneficium collatũ Israelitis in hoc,
ꝙ quadraginta annis duxit Israelitas dñs per desertũ
educens de Aegypto, & faciens manere sub vmbra-
culis de ramis arborum. & in signum huius dedit, vt
quolibet anno mense septimo celebrent dies septem
manentes in vmbraculis factis de frondibus arborũ,

vt patet Leuit. 23. cap. Alterum fuit beneficium in
transitu Iordanis, & in memoriam huius fecit poni
duodecim lapides in Galgalis, qui est locus non mul-
tum distãs a Iordane. s. vbi castrameati sunt die quo
Iordanem transierunt, & alios duodecim in Iordane
erigi fecit, vt patet hic in litera.

Nota miraculum stupẽdum de signis curruum maris rubri.

Aliud beneficium fuit in transitu maris rubri, cum
cernẽtibus Aegyptijs in comitatu magno curruum,
& equitum atq; cęteri bellici apparatus, diuisit Deus
mare, & transierunt Iudæi, Aegyptij vero post eos in-
troeuntes submersi sunt. in memoriam huius manet
vsque hodie insigne valde miraculum: orbitarũ nan-
que curruum Aegyptiorum signa, vt arenis tunc im
pressa sunt, ita vsque hodie tam in propinquis arenis,
quàm sub aquis maris, humano aspectui peruia ma-
nent, & si quo casu puluere confundi signa orbitarũ
cõtigerit, mox Deo agẽte in figurã pristinã reuertun-
tur, ac si nouiter signa arenis impressa forẽt. hæc in sa-
cra Scriptura non leguntur, sed refert ea auctor certissi-
mus Paulus Orosius libro primo de Ormesta mũdi.

Alia autem minora atque minus famosa Israelitis
collata beneficia sunt, ideo illorum signa in recorda-
tionem posita non sunt.

c. 10. non longe a fine.

Alia autem Deus reliquit Iudęis in signum & te-
stimonium, sed non collatorum beneficiorum, sicut
tabulæ conditæ in arca, in testimonium cõtra Iudæos
manent, si negare vellent sibi traditam fuisse legem.

Nota alia signa minora in damnationem Iudæorum.

Manet quoque contra Iudæos in testimonium vir-
ga Aaron quę floruit, vt recordentur Israelitæ quo-
modo Deus dijudicauerit inter eos de quæstione as-
sumendi sacerdotij, ut patet Num. 17. c.

Manet quoque Deuteronomius, & carmen in late
re arcę, ad testimonium contra Israelitas, ꝙ in nouis-
simis temporibus peccarent, immo & non lõge post
mortem Moysi, de quo Deuter. 31. cap. De lapidibus
ergo Iordanis eductis in memoriam sic factum est,
hoc tamen ad collati beneficij memoriam pertinet.

Quid differt, cum dicitur iuxta numerum duodecim filiorum Israel, & cum dicitur, iuxta numerum duodecim tribuum. Et quòd nomine filiorum Israel propriè non intelliguntur Ephraim & Manasse: bene tamen nomine tribus, & quòd ista differentia non semper seruantur in sacra Scriptura.

Quæstio. VIII.

IVXTA *numerum filiorum Israel.* Non dixit iuxta nu
merum tribuum Israel, sed iuxta numerum fi-
liorum Israel. Magna enim distãtia est inter ista,
quia proprie accipiendo quando dicuntur duo-
decim tribus Israel, non debent comprehendi Leui-
tę, quia tribus dicit cognationem distinctam per sor-
tem hęreditatis susceptam: Leuitæ autem non susce
perunt sortem inter alias tribus, non ergo vocantur
proprie vna de tribubus Israel.

Filij Israel dicuntur personæ, siue hæreditatem ha-
beant siue non. & hoc modo necesse est Leui intelli-
gi, quia ipse est vnus de duodecim filijs Israel. i. Iacob,
& tunc non diuidetur Ioseph per Ephraim & Manas
sem, quia isti non fuerunt de filijs duodecim Iacob,
sed ipse Ioseph pater eorum. Si quis autem obijciat,
ꝙ nominatis duodecim tribubus Israel, intelligantur
Manasses & Ephraim, & nominatis duodecim filijs
eodem modo, quia Gen. 48. dicitur, duo filij tui, qui
nati sunt tibi in terra Aegypti antequam venirem ad
te, mei erũt Ephraim & Manasses, sicut Ruben & Si-
meon reputabuntur mihi.

Respondẽdum est, ꝙ Ephraim & Manasse fuerũt
filij adoptati ipsi Iacob, & hoc quantum ad ius perci-
piendi æqualitatem hęreditatis cum alijs filijs Iacob,
non tamen quantum ad hoc, ꝙ vocarentur filij sui: sic
patet

patet allegato.c.s.Ephraim & Manasses, sicut Simeõ & Ruben reputabuntur mihi: reliqui quos genueris post eos tui erunt, & nomine fratrum suorum vocabuntur. Cum ergo absolute nominantur duodecim filij Iacob, non attento ad ius percipiendæ hæreditatis, non debent Ephraim & Manasses nominari, vel vocari filij Iacob. Ideo nominatis duodecim filijs Iacob, necesse est Leui intelligi, & non Manasse & Ephraim, sed solum Ioseph patrem eorum. Ista differẽtia tamen non obseruatur semper in sacra scriptura. nam Exo.28. cum diceretur de duobus onichinis, φ ponerentur in eis nomina duodecim tribuum Israel, sex in quolibet eorum, & in duodecim lapidibus rationalis. dicitur etiam φ essent nomina filiorũ Israel subiunctum est, φ essent nomina duodecim tribuũ, nihil distinguendo inter nomina filiorum Israel, & nomina tribuum. Sic est hic: nam præceden.c. & sup. in principio eius dicebatur, φ ad educendos lapides hos eligerentur viri per singulas tribus, vel iuxta numerũ tribuum: nunc dr̃ φ erũt viri isti iuxta numerũ filiorum Israel, nihil ergo distinguitur hic, proprius tamen dicitur iuxta numerum filiorum Israel, quàm duodecim tribuum Israel ex causa supra data. *Vt sit signum inter vos.* Idest vt isti lapides sint signũ ad recordationem transitus Iordanis per arentem alueum.

Triplex est signum in sacra scriptura, ad indicandum. Et ad quid fuerunt positi isti duodecim lapides in signum. Quæstio. IX.

VOCATVR hic signum positio lapidum, non φ signet aliquid futurum secundum, φ communiter accipitur signum, sed vt est recordatiuũ alicuius præteriti. Triplex enim signum ponitur. s. prænosticatiuum a prænosticando .i. futura signãdo. & isto modo accipitur signũ communiter in prophetis iuxta illud Esa. 6. dñs ipse dabit vobis signum. ecce uirgo concipiet &c. conceptio enim virginalis ponitur signum eius, quod prędicebatur regi Achaz de duobus regibus qui coniurauerant contra ipsum, & dabatur de re futura, sic accipitur signum Deutero. 13. & 18. cum agitur de signis datis a prophetis.

Signum demõstratiuum est de re præsente quam ad oculum demonstrat, & sic pendulus ante tabernã, est signum, φ tunc ibi vinum venditur, & sic vexillũ est signum regis præsentis.

Signum tertio modo dictum est rememoratiuũ, & istud pertinet ad res præteritas, & hoc modo crux est signum Christi. s. passionis Christi, quæ iam in pręteritum abijt: hoc tertio modo accipitur hic signum. nã lapides positi signabant apertum fuisse quõdam Iordanem transeuntibus Iudæis. Ponitur autem ista lapidum positio dupliciter hic signum, vno modo signũ inter ipsos Iudęos, qui transierant Iordanem siccatũ.

Ad quid fuerũt positi duodecim lapides in signum.

Alio modo est signum quantum ad posteros. nam Iudæis, qui transierunt Iordanem, non erant illi lapides ad deducendum in cognitionem alicuius, quoniam etiam illis non existẽtibus, cognoscebant quomodo fuisset transitus Iordanis, sed solum erant istis rememoratiua signa. nam aliquando Iudæi qui transierant Iordanem, non recordarentur, nec actualiter cogitarent de beneficio Dei in transitu Iordanis. Postea tamen videntes lapides illos, reducerentur ad recordationem huius facti, & actualiter considerarent, & hoc tãgitur hic qñ dicitur, vt sit signum inter vos. s. qui transiuistis Iordanem desiccatũ. Signum aũt s. rememoratiuum quantum ad posteros erat signum non rememoratiuum proprie, sed magis faciens venire in cognitionem, quia isti nunq̃ cognouerant de

A transitu Iordanis, & qñ viderent lapides illos, quærerent quid illud sibi vellet, & tũc rñdentibus patribus cognoscerent filij trãsitum Iordanis, si tñ non fuisset factum istud de lapidũ eductione de Iordane, & erectione in Iordane, non habuissent posteri occasionẽ ad inquirendũ, nec patres ad rñdendum, & sic nec eis cognitus foret transitus, nisi a casu enarraretur.

Et quando interrogauerint vos filij uestri. Omnes posteri vocantur hic filij, & quicunq; minores: vnde quandocunq; aliquis de iunioribus, qui nõ transiuisset Iordanem, q̃reret de transitu Iordanis, quærens de lapidibus illis, dicebatur quærere filius: minores quippe respectu maiorũ filij dñr, quia vno modo patres p ętatem computantur. Ista est causa principalis pp quam B ponebantur ista signa. s. vt posteri cognoscerent magnalia Dei, & hoc quia ista signa inducerent eos ad inquirendũ, & consequẽter scirent causas, quę erant aliqua beneficia a Deo collata, sic patet de sanctificatione primogenitorũ quædam redimendo, q̃dam immolando. nam posteri q̃rerent quid hoc esset cur fiebat talis redemptio, & tunc patres dicere debebãt, de seruitute eduxit nos Deꝰ in manu forti de Aegypto. nam cum induratus esset Pharao, & nollet nos dimittere, occidit dñs omne primogenitũ in terra Aegypti a primogenito hoĩs vsq; ad primogenita iumentorum, idcirco immolo dño omne, qđ aperit vuluam masculini sexus, & oĩa primogenita filiorum meorũ redimo. sic patet Exo. 13.c. sic quoq; oẽs cęremoniales obseruationes principaliter ponebantur in signa C pteritorum beneficiorũ. s. vt interrogarẽt posteri cur ista fierent, & tunc rñderent parentes ista fieri, quia Deus liberauit Israelitas de Aegypto de dura seruitute, sic patet Deuter. 6.c. *Filij vestri cras.* Signat hic cras oẽ tp̃s futurum, quia in quocunq; tp̃e interrogarent, dicerentur interrogare cras, imò non põt hic accipi cras pro die sequenti: nam in die sequenti post transitum Iordanis, nullus de hoc q̃reret, quia esset tunc factum recentissimũ, & nullius memoriam effugisset, nec esset tunc aliquis de Israelitis, qui Iordanem non transiuisset, sed magis cras tp̃s futurum post lõga curricula notat. Sic heri signat aliqñ omne tp̃s præteritum. Vnde cum apostolus vellet designare ęternitatẽ Messię, cum ipse sit persona diuina, ait ad hebręos 13. D Christus Iesus heri & hodie ipse, & usq; in secula. per heri & hodie, non signauit duos dies continuos, qm̃ manifestum est Messiam Christũ, de quo Paulus loquebatur etiam s̃m carnem fuisse ab pluribus diebus q̃ ab heri & hodie, sed voluit signare æternitatem, qđ patet ex adiuncto. s. vsq; in secula. *Quid sibi uolunt isti lapides.* Videntes iuuenes diligenter aptatos, & nõ sine labore compositos, nescientes cãm positionis eorũ intelligent, non sine mysterio fuisse positos, qa q̃ diligenter & magnis cum laboribus facta sunt, nemo inaniter ageret. *Quid sibi uolunt isti lapides.* Quid volunt signare isti lapides? vel quid operantur hic? aut ad quid positi fuerunt? *Defecerunt aquæ Iordanis.* Hic erudiũtur Israelitę in forma rñdendi ad qõnem posterorum. s. defecerunt aquę Iordanis, non est sensus, φ defece- E runt aquę. i. φ desiccatę fuerint aut consumptę. nam oẽs aquę, quę in Iordane erant, introeunte arca domini manserunt in eo. Sed dr̃ defecerunt. i. defecerunt a continuitatẽ: nam Iordanis cõtinue fluebat, & partes aquarum partibus copulatæ erant. accedente aũt arca. i. cum tincti fuerunt pedes sacerdotum portantiũ arcam in parte aqnę Iordanis, defecerunt aquę. nam quę inferiores erant, defluxerunt vsq; ad mare solitudinis, quę aũt superiores, eleuatę sunt in sublime, vt patet pręced. c. & hoc patet in litera hebraica, quę dicit hic. *Diuisæ sunt aquæ Iordanis.* Vbi nos dicimus. *Defecerunt.* Est tamen conueniens vocabulum quantum ad

Cras hic quid significat.

Heri quid significat.

Ista præpositio ante, quot modis sumat.

cursum

cursum fluminum. nam in eis diuidi est deficere. in hoc enim fluuius continuatur in sua vnitate, quia partes partibus continuantur. deficiente ergo continuitate deficit vnitas fluuij. *Ante arcam fœderis domini.* Hic potest esse duplex sensus propter duplicem habitudinem istius propositionis ante. Vno modo signat antecessionem temporis vel motus, & est proprium consignatum suum, & tūc est sensus, ꝙ arca Dei moueretur per Iordanem, & isti viri pręcederent ante eā tollentes lapides de locis per quæ arca transitura foret. sed hoc falsum est, quia arca Domini manebat in medio Iordanis stans donec omnia ista fierent. steteruntque sacerdotes cum ea, doneç dictum est illis, ꝙ ascenderent de Iordane, vt patet infra. F

Alio modo ante signat præsentialitatem, & sumitur pro coram. s. ꝙ lapides isti tollerentur coram arca manente in medio Iordanis, & hoc est verum. istorum causa supra assignata est. *Cum transirent eum.* Idest Iordanem, & refertur istud transirent ad omnes Israelitas, & dicitur cum transirent. i. quando transituri essent. nam antequam introiret populus in Iordanem, diuisus est, vt patet præcedenti cap. G

In quęstio ne. 6.

Idcirco positi sunt lapides isti. Scilicet ad memoriam facti huius admirabilis ne obliuione deleatur, sed perueret in cognitione posterorum. *In monimentum filiorum Israel.* Idest ad memoriam. dicitur monimentum memoria vel recordatio, a monendo dictum, vel monimentum. i. monens mentem, quia qn̄ talia posita videmus permonetur mens nostra ad inquirēdum qd illa sint. Et dicitur monimentum filiorum Israel dupliciter. s. actiue vel passiue. ita vt ipsi recordentur per hęc, vel eorum per hęc recordatio fiat. vterque sensus est conueniens. Primus tangitur supra in litera. s. qn̄ interrogauerint vos filij vestri cras dicentes quid sibi volunt isti lapides &c. tunc enim deducebantur filij Israel, in cognitionem horum actiue, quia ipsi addiscebāt quid factum fuisset in Iordane. etiam hoc modo proficiebat in memoriam Israelitarum, quia ipsimet Israelitæ, qui Iordanem arente alueo transierant, aliqn̄ non cogitantes hoc si viderent lapides istos, reducerentur in memoriam & actualem cogitationē transitus Iordanis. H

Alio modo intelligitur passiue. s. vt per istos lapides positos, esset recordatio de Israelitis transeuntibus. s. vt omnes gentes videntes hos duodecim lapides erectos, scirent per hos quō duodecim tribus Israel transierant per Iordanem arentem. *Vsque in æternum.* Scilicet vsque in valde magna tempora. nam q̄diu manserunt Iudęi in terra Chanaan, manserunt tituli lapidum. nullus. n. audebat eos deijcere, aut dispergere, ageret. n. ꝯ statum publicum & præceptum diuinum. Dicit aūt August. quō dicitur vsq; in æternū, cum cęlum & terra transeant, & quō potest esse in ęternum, cum ipsi non essent ęterni? Rn̄det, ꝙ forte p ęternū significatur aliquid alterū, aut id qđ in latino dr̄ in ęternum, in gręco dr̄ vsq; in seculum, qđ non signat ęternitatē, sed lōgum tempus, & ista est veritas. I K

Aeternum quid significat.

Fecerunt ergo filij Israel, sicut pręcepit eis Iosue, portantes de medio Iordanis alueo duodecim lapides, vt dominus ei imperarat iuxta numerum filiorum Israel, vsque in locum, in quo castrametati sunt: ibique posuerunt eos. Alios quoque duodecim lapides posuit Iosue in medio Iordanis alueo, vbi steterunt sacerdotes, qui portabant arcam fœderis domini, & sunt ibi vsque in præsentē diē.

Sacerdotes autem, qui portabant arcam, stabant in Iordanis medio, donec omnia complerentur, quæ Iosue, vt loqueretur ad populum præceperat dominus, & dixerat ei Moyses. Festinauitque populus, & transijt. Cūque transissent omnes, transiuit & arca Domini: sacerdotes quoque pergebāt ante populum. Filij quoque Ruben, & Gad, & dimidia tribus Manasse, armati præcedebant fratres suos filios Israel, sicut eis præceperat Moyses, & quadraginta pugnatorum millia per turmas, & cuneos incedebant per plana, atque campestria vrbis Iericho. In die illa magnificauit dominus Iosue coram omni Israel, vt timerent eum, sicut timuerant Moysen, dum adhuc viueret. Dixitque ad eum. Præcipe sacerdotibus, qui portant arcam fœderis domini, vt ascendant de Iordane. Qui præcepit eis dicens. Ascendite de Iordane. Cumque ascendissent portantes arcam fœderis domini, & siccam humum calcare cępissent, reuersæ sunt aquæ in alueū suum, & fluebant, sicut ante consueuerant.

Num. 32.

Hic ponitur secundum. s. præcepti executio quantum ad eductionem lapidum de Iordane, & vocanē hic filij Israel, nō oēs de populo, sed soli duodecim viri qui ingressi sunt Iordanē. nam alij nihil habebāt qđ facerent, nisi eligere viros qui ingressuri erant in Iordanem, & hoc iam factum erat, quia post electionem factam, vocauerat eos Iosue, & iusserat introire in Iordanem: executio ergo ista, quæ hic ponitur, solū intelligitur quantum ad duodecim viros, qui introierunt in Iordanem, quia isti nondum executi fuerant hoc. *Sicut eis præceperat Iosue.* Præceperat eis tollere lapides duodecim de ꝯspectu arcæ de alueo Iordanis, & hoc fecerunt, vt litera replicat immediate. *Portantes de medio Iordanis.* In hoc apparet, ꝙ filij Israel non dicantur hic omnes Israelitæ, sed soli viri duodecim, quia non intrauerunt omnes Israelitæ in Iordanem ad tollendum inde lapides, sed soli duodecim, vt patet hic. *Vt ei dominus imperarat.* Idest Deus mandauit Iosue, vt præciperet Israelitis separare viros duodecim ad tollendum lapides duodecim de alueo Iordanis. *Iuxta numerum filiorum Israel.* Idest vt pro quolibet filiorum Israel esset vnus lapis in memoriam, accipiendo filios Israel pro personis, & non pro tribubus, & hoc modo Leui erit vnus de eis, vt dictum est supra.

An duodecim lapides qui positi fuerunt in Galgalis, fuerint positi singillatim in modum duodecim titulorum, vel simul in modum altaris. Et quanto tempore manserunt lapides isti. Quæst. X.

DE lapidibus istis quomodo fuerint erecti in loco castramerationis. s. an in globum vnum positi fuerint, vt in modum altaris, vel quilibet per se erectus fuerit, vt in titulum, non constat. nam poterat vtroque modo fieri. s. vt ex omnibus constitueretur vnum altare, vel vt quilibet esset per se, & essent duodecim tituli. Sed dicet

aliquis

A aliquis quid horum rationabilius dictum est.
Respondẽdum est, verisimilius atq; rõnabilius fo-
re, vt ponerẽtur in modum titulorum.s. quilibet per
se, quã vt ponerentur in modum altaris simul erecti.
Primo, quia si ponerentur in cumulo vno ad for-
mam altaris, repręsentarent aliquid, qđ esset pertinẽs
ad altare.s.ꝙ aliqua sacrificia solẽnia facta fuissent ibi,
vel aliquid simile, tñ non ponebantur ad hoc, sed ad
signandum transitum per Iordanem arentem. Itẽ isti
duodecim lapides positi fuerunt ad memoriam duo-
decim tribuum Israel, & ideo solum fuerunt duode-
cim, vt immediate haberetur cognitio tribuum duo-
decim. Alioquin non dixisset dñs tollẽdos duodecim
lapides iuxta numerũ filiorũ Israel, sed ꝙ tollerentur
B lapides, siue multi, siue pauci ad memoriam duode-
cim tribuum Israel. ergo oportebat tali modo dispo-
ni lapides istos, vt cognoscerentur esse duodecim. si ta
men ponerentur in altari, non cognoscerentur esse
duodecim, cum in tra altare essent de eis lapides aliq.
ergo non debuerunt poni in altari, vel aliquo tumu-
lo, sed distincti, vt cognoscerentur. Item patet ex si-
mili. nam in monte Synai, quando fuit facta confir-
matio legis in memoriam duodecim tribuum Israel,
erecti fuerunt lapides, qui non simul positi sunt, sed
in duodecim titulos distincti fuerunt, sic dicitur in
Exo. 24. quòd Moyses cõstruxit altare, & duodecim
titulos per duodecim tribus Israel, cum ergo hic ad
memoriam duodecim tribuũ fieret, erat rationabile
duodecim erigi titulos. illi nãque duodecim lapides
C erigerentur in duodecim titulos, Ita vt cognosci di-
stincte possent pro duodecim tribubus positi.
Vsque ad locum vbi castrametati sunt. Refertur ad par-
ticipium supra positum portantes. s. ꝙ isti duodecim
viri portauerunt de medio Iordanis alueo duodecim
lapides, & vsque ad locum castrametationis, non ta-
men est intelligendum, ꝙ isti duodecim viri portaue
runt hos duodecim lapides vsq; ad locum castrame-
tationis, quia castrametatio fuit longe a Iordane, cum
in die qua transierunt Iordanem nihil ambulauerint,
quia de mane surgentes transierunt Iordanem, & po
stea tota die ambulauerunt vsque ad noctem, & vene
runt circa Iericho. s. in Galgalis: non poterant tamen
viri tota die portare lapides illos, immo non poterãt
portare per aliquod spatium notabiliter magnũ, sed
D imposuerunt eos iumentis, & sic portauisse dicuntur:
fixerunt autem eos postea in loco castrametationis,
vt manerent in memoria. fuit locus iste Galgala. s. cir
ca Iericho in agro eius, qui postea ex circuncisione Iu
dęorum sic appellatus est, vt patet sequenti capitu.
Ibique posuerunt eos. Sic enim iusserat dominus supra
cum dicitur, quos ponetis in loco castrametationis,
vbi figetis hac nocte tentoria. fuit autem ista positio,
distincta eorum collocatio, ita vt essent in forma titu-
lorum erectorum, & manserunt ibi toto tẽpore quo
Iudæi possederunt terram, & quamquam de his lapi-
dibus quomodo postea manserint nihil dicatur, tamẽ
intelligendum est, ꝙ semper manserint, cum Iudæi
ibi fuerint, sicut dicitur infra de duodecim alijs lapidi
E bus, qui fuerunt erecti in Iordane. s. qui ibi sunt vsque
ad præsentem diem.
Alios quoque duodecim lapides. Supra fuerunt positi
duodecim lapides extra aquas Iordanis, qui fuerunt
educti ex ipso alueo. nunc ponuntur alij duodecim
intra ipsum alueum erecti, & hoc fuit, quia Deus vo-
lebat haberi miraculorum suorum fidem, siue ex his
quæ erant in aqua, siue extra aquam, & tunc extra a-
quam duodecim lapides statui fecit. Ita & intra aquã
similiter factum est, vt semper maneret eadem signi-
ficatio duodecim tribuum, atque memoria.

A *An lapides duodecim, qui erecti fuerunt in Iordane, erant prius in ipso alueo, vel ducti sunt de ripa fluminis, vt communiter dicitur. Et quomodo erant collocati, ita vt videri possent?*
Quæst. XI.

POSVIT *Iosue in medio Iordanis alueo*. Ex hoc
aliqui habent occasionem errandi dicentes
istos duodecim lapides fuisse adductos de ex-
tra Iordanem, & locatos in flumine, vt sicut
de flumine educebantur ad ponendum extra, ita de
extra inducerentur in flumen. nam si de flumine fuis
sent lapides, nõ debuisset dici, ꝙ posuit eos ibi Iosue,
sed ꝙ erexit, quia ibi erant: sed non erãt eleuati, vt ap-
B parerent, & Iosue fecit eos eleuari. Sed dicendum est
falsum esse. nam non videtur aliqua ratio, quare lapi-
des qui erant extra Iordanem, inducerentur illuc, qa
miraculum factum fuerat in alueo Iordanis, & non
extra ripam, ideo lapides de extra sumi non videba-
tur rationabile.
Dicendum est igitur fuisse lapides istos in alueo
Iordanis, sicut priores: alioquin expressisset Deus de-
buisse sumi de extra, quoniam ipsi alias intelligerent
sumendos fore de alueo, sicut priores. litera tamẽ nõ
secuta fuit proprietatem dictionis, quoniam dici de-
buisset erexit duodecim alios, & nõ, posuit duodecim
alios, quia positio signat, ꝙ res nõ fuerit prius ibi, vbi
collocatur: erectio signat, ꝙ res ante ibi fuerit, sed nõ
habuerit eũdem situm. s. depressionis & eleuationis.
C De his duodecim lapidibus nõ iubetur, ꝙ duodecim
viri erigerent eos in alueo Iordanis, sicut inde tulerũt
duodecim priores, sed dicitur ꝙ Iosue eos posuit.
Non est autem intelligendum, ꝙ Iosue eos per se
erexerit, quia ipse solus hoc efficere nõ valeret. Tum
quia ipse erat princeps totius Israel, & ipse per se non
faceret ista opera corporalia. Sed dicitur fecisse, quia
fieri iussit, vel quia oĩa quæ fiunt sub ducatu alicuius
principis, ipse facere dicitur. Et sic dicitur de Salomo-
ne, ꝙ ædificauit tabernaculum siue templum dñi, &
domum saltus, vt patet 3. Regũ. 6. & tñ Salomon qui
rex erat, horum nihil per se faciebat, sed artifices ius-
su eius. De his lapidibus duodecim dicendum est, ꝙ
fuerint valde magni: non enim fuerunt sicut priores:
illi enim non erant valde magni, cum quemlibet eo-
D rum duceret vir vnus super humerum suum. Isti ta-
men si parui fuissent nihil proderant, quia ponebãtur
ad memoriam facti huius de transitu, ideo apparere
debebant. nam signum neminem ducit in cognitio-
nem, nisi cum videtur: si tamen parui essent, nunquã
viderentur in aquis Iordanis, potissime, quia fuerunt
positi in medio aluei: ideo necesse fuit esse magnos
lapides. Et erant erecti in sublime appositis sibi aliorũ
lapidum fulcimentis, ne cadant aqua impellente. Ad
hos lapides erigendos multi de Israelitis cõuenissent,
non. n. sufficiebant duodecim viri priores, ideo nõ iu-
bentur duodecim viri hos erigere, sicut de alijs duo-
decim lapidibus prioribus dictum est, sed dicit̃ quòd
Iosue fecit. s. multi de populo ad mandatum eius.
E Isti lapides taliter erecti sunt, quòd quando Iorda-
nis paruo alueo continetur, capita sua extra aquas eri
gunt, vt duodecim discernantur. Cum aũt maioribus
terminis Iordanis distendatur, nisi pluuioso impe-
tu, aut liquefactarum niuium turbido tumore obscu-
rus sit, conspiciuntur inter ipsas aquas, ita vt quocun
que modo, liberum sit cuicunque, illos duodecim la-
pides intra alueum sitos inspicere.

Lapides isti duodecim in alueo Iordanis videñ hodie a trãseuntibus, & ꝙ de illis Ioannes locutus sit Mat. 3.

De his duodecim lapidibus communiter dicitur a
doctoribus, quòd locutus fuerit beatus Ioannes Ba-
ptista cum ait. potens est Deus de lapidibus istis susci
tare filios Abrahæ. & valde rationabile est, qa ista lo-
queba-

quebatur Ioannes stans apud Iordanem, venientibus ad se,vt baptizarētur ibidem, & quia isti lapides duodecim erant insignes, magis demōstraret hos quàm alios,de hoc Matth.3.c.

An licuerit Iudæis erigere duodecim lapides in Iordane, & totidem in Galgalis, cum videatur lege vetitum erigi titulos, & lapidem insignem. Et quòd cum aliqua persona esset approbata,licebat ei erigere titulos,& altaria. Quæst. XII.

QVAERET aliquis circa hoc, quomodo Iudæi potuerint erigere lapides istos duodecim in Iordane, & duodecim alios in Galgalis nam hoc erat vetitū,vt patet Leu. 26. nec insignem lapidem ponetis in terra vestra: vocātur autem lapides insignes.i.magni & eleuati, atq; distincti a cæteris, ita vt ad aliquid specialiter positi videantur. Ita autem erat de his duodecim lapidibus, q erant positi in Galgalis. erant namque insignes, quia alias non viderentur distincti a reliquis ad signandū id,quod intendebatur per eos, sicut Deus volebat signari. Idem est de alijs duodecim, qui erant in Iordane: isti enim insigniores erāt,cum essent, ita magni, quòd existentes intra aquas videbantur.

G Ad hoc dicet aliquis,quòd non erat vetitum erigi lapidem insignem simpliciter,sed erat vetitum eleuari illum ad adorandum eum,si patet Leui.26. in eadē litera.s.non ponetis lapidem insignem in terra vestra ad adorandum eum,ergo licebat alijs modis poni.

Respondendum, ꝙ adhuc non licebat cuiquā erigere tales lapides vllo modo: etiam si non erigeret ad adorandum. nam iste finis improbatur tanquam dānatus valde,& quia ad istum finem multi ponere consueuerunt,tñ etiam illicitum est, quocunque modo poni.sic patet Leui.26.cum dicitur. non erigetis titulos.ibi enim simpliciter negauit licentiam erigendorum titulorum, non adijciens si ad adorandum, vel alias erigerentur.ergo isti lapides, qui erecti erant in titulum,non licite erigebantur.

Aliquis respondebit; ꝙ quamquam ista lex generalis sit,tamen aliquibus personis licuit erigere titulos, sicut patet de Iacob, qui ter erexit titulos. Primo in Bethel,vt patet Gen.28.cum dicitur, tulit lapidē quē supposuerat capiti suo, & erexit in titulū fundēs desuper oleum.& postea subiungitur,& lapis iste quem erexi vocabitur domus Dei. Iterum autem in Bethel erexit titulum Iacob,rediens de Mesopotamia,vt patet Gen.35. cum dicitur.ille vero erexit titulum lapideum in loco,in quo locutus fuerat ei dominus, libās super eum libamina,& fundens oleum. Iterum autē erexit titulum in sepulchro Rachelis vxoris suę apud Bethleem.de hoc Gen.35.cum dicitur. erexitque Iacob titulum super sepulchrum eius: hic est titulus monumenti Rachelis vsque in præsentem diem.

Item Moyses erexit titulos duodecim in mōte Synai,vt patet Exo.24. Similiter ergo liceret hic erigi titulos. Respondendum est ex hoc nihil induci, quia lex de non erigendis titulis, nec ponendis lapidibus insignibus,data fuit in anno secundo ab exitu de Aegypto in mōte Synai, cū sit in Leuitico, & oēs illæ datę sunt in mēse primo anni secūdi egressionis de Aegypto, vt probatū fuit Leui.1. & 26. atque 27. Iacob tamē per valde multos annos ante hoc erexit titulos. Moyses quoque erexit titulos in monte Synai, ante datam legem hanc,quia tituli illi fuerunt erecti in cōfirmationē legis, quæ fuit in anno primo egressionis de Aegypto mense tertio, vt patet ex declaratis Exo. 24.& aliqualiter in litera. non ergo tenebantur hac lege, cum lex ante promulgationem suam neminē obligare posset: tempore autem quo erecti fuerunt

F isti tituli, siue in flumine,siue extra, erat data lex,cū fuisset data Moysi in monte Synai, ergo obligabat. Ideo respondendum est, non fuisse simile de Iacob & Moyse,& alijs qui titulos erexerunt post datam legem,quia qui postea fuerunt, obligati sunt.

Sed dicendum est istos licite egisse, quia Deus iussit eis erigere hos titulos. sed obediens Deo iubenti, nunquam peccat: Deus autem iubens primo nō erigi titulos,nunc iussit,quia ipse non potuit sibi imponere legem a qua recedere non posset, quia cum par in parem non habeat imperium,& Deus non sit se ipso maior, non potuit obligare seipsum etiam si vellet,quia includit contradictionem,quia inducens vinculum est maioris potestatis, quàm ille cui inducitur. Hæc autem vera sunt per modum legis, ꝙ nemo possit seipsum obligare,potest tamen seipsum obligare via connentionis,vel alias: maxime qa Deus iubendo,quòd erigerent Iudęi nunc titulos,non egit in destructionem legis, sicut dicitur secundum leges humanas, ꝙ priuilegia non destruunt legem cōmunem,sed sunt præter intentionem illarum, cum sint leges priuatæ. Priuilegia non destruunt legem, sed sunt leges priuatæ.

Item dato,ꝙ non reducatur istud præceptū ad modum priuilegij,tamen adhuc nullo modo militat cōtra legem illam,quia intentio legis illius erat, vt non erigerentur tituli ad adorādum, nec lapides insignes, cum autem hic constet non fuisse erectos lapides ad adorandum, sed ad memoriam Israelitarum transeūtium per arentem Iordanem,licebat ergo fieri.

H Cum autem arguitur,ꝙ non solum non licebat erigi lapides ad adorandum, sed etiam nullo alio modo licet. Dicendum est,ꝙ totaliter vetabantur ista, quia quamquam aliquis non faceret hęc ad adorandum, tamen non constabat: ideo præsumebatur,ꝙ ad adorandum faceret, nisi esset talis persona, de qua nō dubitaretur,ꝙ faceret ad adorandum nequaquam, sed ad alium vsum. ideo cum aliqua persona nō suspecta esset,licebat ei erigere titulos.

Simile est de fabricatione altaris,quia nemini licebat facere altare: sed conuenire debebant omnes ad immolandum victimas suas in altari vno, quod erat in loco quem elegisset dñs,vt patet Exo.20. & Deut. 12.& Leui.17.hoc autem erat ne daretur occasio ido

I latrandi.ideo quando erat persona approbata, licebat ei immolare in alijs locis, sicut fecit Helias in monte Carmelo coram sacerdotibus Baal, vt patet 3.Regū. 18.c.idem patet de Samuele, qui aliquando sacrificabat in Masphad,vt patet 1.Reg.7. aliquādo in Ramatha,vt patet eod.c.aliqñ in Bethleem, vt patet 1.Reg. 16.& in quocūque loco vellet: ipse enim erat famosissimus propheta tpis illius,vt patet 1.Regum.3.cap.

Alijs tamen qui non erant personę approbatæ, nō licebat hoc facere, ꝙ si facerent occiderentur, sicut factum est cum duæ tribus & dimidia extruxerunt altare apud Iordanem, tunc enim insurgebant contra eas in pugnam reliquę tribus.vt patet infra 22.c.

K Dicēdum ergo, quòd hic licebat his tribubus omnibus facere,quia mandauerat Deus: etiam quia si nō iussisset poterant facere, cum de omnibus non erat præsumptio vlla, potissime præsente Iosue: ipse enim propheta erat domini,de quo nō erat dubium, quòd nihil ageret contra Deum. Conclusio.

Quomodo lapides poterant uideri intra fluuium. Quæst. XIII.

CIRCA lapides duodecim supradictos si quis quærat, quomodo poterant intra Iordanē manere in memoriam cum non videantur. Rñdendū est,ꝙ vident,& hoc qa sunt valde magni & erecti, ita ꝙ capita eorū plerūq; emineant. Aliquis

Aliquis forte dicet non esse valde magnos lapides, sed facile est eos apparere, cum sint circa ripam Iordanis modicum depressi in aqua. Dicendum est nō posse stare, quia lapides isti non sunt in ripa, sed in medio Iordanis alueo, vbi est maior aquarum profunditas, & impetus: vt patet immediate, cū dr̄: posuit Iosue duodecim alios lapides in Iordanis alueo, in loco vbi steterant pedes sacerdotum. ergo necessario redeundum est ad modum supra assignatum, s. quod lapides isti valde magni erant, & imminebant aquis. *In medio Iordanis alueo.* In loco illo lapides magni erant, & non duxerunt eos Israelitæ aliunde, ideo nihil fecerunt in eis, nisi quod erexerunt eos cum iacerent, & sic non videbātur. Etiā dato, quod aliqui lapides viderentur in fundo Iordanis prospicienti aquis, tamen non distinguerentur ad quid ibi essent: imo non viderentur ad aliquid esse, cum nulla humana industria positi constarent. Erecti fuerunt igitur in sublime, vt ipsa eorum positio signaret eos ad aliquid signandum locatos fore. *Vbi steterant pedes sacerdotum.* In medio Iordanis sacerdotes portantes arcā steterunt vsq; ad consummationem omnium horum quæ fiebant, & hoc ne viderentur formidare, cum se in maiori fluminis profunditate, & impetu aquarum ponerent: si enim in ripa quasi formidantes manerēt, populo occasionem tribuerent formidandi. *Et ibi sunt vsque in præsentem diem.* Sicut positi sunt ab Israelitis, ita manserunt, & quamquam Iordanis plenis ripis interdum magnos motus agat, tamen lapides illi inconcussi manent, hoc autem Deo volente fit, vt in memoriā manerent posterorum. nam licet fulcimenta aliqua Israelitæ cuilibet lapidi circumposuerint, difficile tamē erat lapidem solitarium nullo pondere pressum intra fluctuum magnitudinem manere inconcussum. Dr̄ vsq; in præsentem diem, quia liber iste nō fuit scriptus a Iosue, cū hic agatur de morte Iosue, & funere eius: ista tn̄ ipse nequaquā descripsit. de his q. 24. sed postea magno tpe liber iste descriptus est, vt quidam dicunt ab Isaia, vel vt alij volunt a Samuele: de quo diximus Deut. vlt. in fine. A quocunq; aūt horum liber scriptus fuerit, satis magnum tempus est, inter tps quo lapides isti positi sunt, & liber scriptus: manebant tn̄ eo tpe quo liber scriptus est, vt patet hic, nec solum tunc, sed & tpe Christi manebant, cum sacri doctores asserant tpe Christi baptistā Ioannem loquentem Israelitis dixisse demonstratis his lapidibus: potēs est Deus de his lapidibus suscitare filios Abrahę, isti etiā forte ad hodiernum diem manent. *Sacerdotes autem qui portabant arcam stabant in Iordanis medio, donec omnia complerentur.* Isti sacerdotes manebant in Iordane, quia eis præsentibus manebant immotę Iordanis aquæ, si autem ipsi exiuissent, cursu solito aquæ discurrissent, ideo quousq; oīa complerentur, manebant sacerdotes tenentes arcam. ipsi tn̄ nihil horum faciebat, vt tenerentur, vel non tenerentur, quia virtus nulla erat in eis similium effectiua. faciebat tn̄ Deus ista præsente arca, quia gloria sua manifestabatur in arca, & vt videret, quod Deus Hebręorum faciebat hęc, cum pręsente arca, q erat insignium suum faciebat, absente autem illa nihil faciebat. stabāt aūt sacerdotes in medio Iordanis ex causa supra assignata. *Donec omnia complerentur.* Dicuntur oīa completa, s. transitus populi per alueum Iordanis, & ingressus duodecim virorū pro duodecim lapidibus, & erectio aliorum lapidum duodecim in alueo Iordanis. Et adhuc completis his sacerdotes non exibant cum arca quousq; iussum est, vt ascenderent de Iordane. *Quæ Iosue vt loqueretur ad populum præceperat dominus.* Idest, donec complerentur oīa quę dn̄s præceperat Iosue, vt loqueretur Israelitis, & sunt omnia supra posita.

Lapides isti duodecim sic erecti iuxta Iordanem manebant per tempus Christi, & manent vsque ad pręsentē diē.

Et dixerat ei Moyses. Idest non ascenderunt sacerdotes portantes arcam de Iordane, donec complerentur omnia, quæ iusserat dominus, & quæ dixerat Moyses Iosue.

Quæ fuerunt ista quæ locutus fuerat Moyses Iosue, de iis quæ postea facta sunt in transitu Iordanis. Quæst. XIIII.

SED dices quæ sunt hęc? Rn̄dendum est hoc intelligi de introductione Israelitarum in terram quam possessuri erant. nam Moyses petierat, vt Deus daret ei licentiam ingrediendi in terram vltra Iordanem, vt patet Num. 27. & Deuter. 3. ideo autem noluit ei dare propter peccatum ad aquas cōtradictionis in Cades, vt patet Num. 20. & dixit, quod Moyses non transiret Iordanem, sed Iosue transiret, & introduceret populum illuc. Hæc eadē verba dixit Moyses moriturus Iosue, confortando ipsum ad transeundum Iordanē, vt patet Deuter. 31. c. & sic est sensus, quod non recesserunt sacerdotes de medio Iordanis alueo quousque complerentur omnia, quæ Moyses dixerat Iosue, s. introductio Israelitarum in terram possessionis suę. nam prius transierunt omnes Israelitę, q̄ transiret arca dn̄i, & hoc fuit introduci Israelitas in terram possessionis suæ, sicut dixerat Moyses. Ad quod sciendum, quod terra duorum regum Amorrhęorum, q̄ erat aū transitū Iordanis, erat pars terrę Chanaan, vt declaratum fuit supra 1. ca. & pars terrę promissionis. hanc autem possidebant duæ tribus & dimidia, s. Ruben, & Gad, & dimidia tribus Manasse, vt patet Deute. 3. cap. & dederat hanc eis Moyses. reliqui autem Israelitę, s. nouem tribus & dimidia, nondum habebant aliquam partem possessionis suæ, quia tota terra ante Iordanē pertinebat ad Ruben, & Gad, & dimidiam tribum Manasse. cum vero transierunt Israelitę Iordanem, inceperunt manere in terra possessionis suę: facere ergo quòd transirent Iordanem, erat introducere eos in possessionem suam, & hoc fecit eis Iosue, quod impletum fuit antequam exiret arca de Iordane. Quod autem Iordanis sit medius inter terram pertinentem ad duas tribus, & dimidiam, patet ex verbis Rubenitarū, & Gaditarum, vt patet infra 22. ca. cum dicitur, terminum posuit inter nos, & vos dominus o filij Ruben, & Gad Iordanem fluuium, ideo partem non habetis in domino. In q6. an. & 13.

Festinauitque populus, & transiuit. Ista est recapitulatio superiorum. nam supradictum fuerat præcedenti c. quod transiuerat totus populus per arentem alueum Iordanis, & in principio huius dicitur, quibus transgressis dixit dominus ad Iosue &c. Iam ergo trāsierant, cū post eorum transitum facta fuerint ea, quæ supra enarrata sunt, fuit tamen facta ista recapitulatio ad notandum contentionē populi transeuntis, s. quod velociter transierit. dicitur populus festinasse in transeundo, quia erat magna multitudo, s. plurium, quam sexcentorum millium virorum bellatorum, pręter senes & iuuenes minores anno. 20. & fœminas, vt patet in computatione quę habetur Num. 26. ipsa enim facta fuit in fine anni 40. ab exitu de Aegypto paulo ante transitum istum, erat ergo multitudo quasi innumerabilis, & si nō trāsiret velociter, moraretur multum transeūdo. Etiam festinauerunt: quia eadem die conuenerunt inter se, quod irent vsque in agrum Iericho, s. in Galgalis, & non possent illuc vsque transcurrere, nisi festinate transirent Iordanem. patet hoc, quia non determinabatur nunc quantitas dietę, & locus castrametationis a nube mota super eos, sicut in deserto, sed ipsi determinare debebant de vtroque, & tunc dicebatur portantibus arcam, quod ad talem locum figerent castrorum notam, & ibi consistebat vniuersus Israel. *Cumque transiuissent omnes.* Idest postquam transierunt. nam dum ipsi transibant, manebat arca in medio Iordanis.

Transiuit, & arca Domini. Non est sensus, quòd imme diate, vt transiuit populus transiret arca: prius enim cō pleta sunt omnia quam transiret arca, & tamen transeunte populo, nondum erant omnia completa, cum post hoc educti fuerint lapides duodecim de Iordane, & alij duodecim fuerint erecti ibidem, vt patet supra. Item subintelligendum est hic id, quod infra ponitur, s. ꝙ præciperet Iosue sacerdotibus, ꝙ ascenderent de Iordane, & tunc ascenderunt. *Sacerdotesque pergebant ante populum.* Non potest hoc intelligi per Iordanem, qa dum populus transibat, sacerdotes portantes arcā nō fuerunt moti. Modus autem huius fuit, quia sacerdotes primo intrauerunt in aquas Iordanis, nondum patente alueo, sed ad eorum primum ingressum patuit: tunc ambulantes vsque ad medium aluei Iordanis ibi substiterunt, & dum hęc fierent, manebat populus in ripa Iordanis nihil gradiens. Cum autem sacerdotes substitissent in medio alueo, inceperunt proficisci Israelitæ præcedentibus Rubenitis, & Gaditis, atque dimidia tribu Manasse, sed dū populus moueretur, man sit semper non mota arca in medio Iordanis. Quantū ergo ad hoc non præcedebant sacerdotes populum: sed refertur ad iter post transitum Iordanis. Nam existente toto populo ad ripas Iordanis, mansit ibi diuisus per turmas suas, & non fuit progressus quousque arca ascēderet de Iordane, & pergeret ante populum spatio duum millium cubitorum, vt dictū fuit supra. *Filij quoque Ruben & Gad, & dimidia tribus Manasse armati præcedebant filios Israel.* Istæ duæ tribus & dimidia præcedebant omnia castra Israelitarum, & hoc quia sic promiserant Moysi coram toto Israel.

Quare Rubenitæ, & Gaditæ, & dimidia tribus Manasse præcedebant reliquas tribus. Quæst. XV.

CAVSA autem præcessionis suæ erat duplex. Prima erat, vt alij Israelitę confiderent magis de fide eorum. nam si manerent in posteriori extremitate castrorum, dubitarent reli- qui Israelitę, an redire vellent in terram suam, quam iam possidebant pacifice ante Iordanis transitum ad Orientem, præcedentes autem totum exercitum tollebant hanc præsumptionem.

Vide de hoc et supra c. q.. 80.

Secunda causa erat propter hostes, quia erant iam Israelitæ in terra hostili, in qua timebant forte subitaneum hostium incursum ex insidijs, & quia totus populus procedebat cum vxoribus suis, & armentis, totaque supellectili, nō erat promptus ad subitaneos incursus bellicos. Rubenitę autem & Gaditę, atq; dimidia pars Manasse prompti ibant ad bellum, quia non portabant paruulos, nec vxores, armenta, nec reliquā supellectilem: omnibus quippe relictis in terra sua ante transitum Iordanis, accincti veniebant ad pugnam, vt patet Nume. 32. & supra primo. ideo isti conuenienter erant in castrorum fronte.

Obiectio ad superiora diluitur. Quæst. XVI.

SED dices non fuisse istam causam, nam tūc daretur, ꝙ sic fuerit ordo in deserto, vt isti præcederent omnia castra, sicut hic. sed falsum est, qa semper præcedebat ibi vexillum filiorum Iudæ, & ibi tres tribus cum eo Ruben autem, & Gad in secundo vexillo gradiebātur: Manasses autem sub tertio vexillo filiorum Ephraim, vt patet Num. 2. & 10. cap. Responderi potest, ꝙ in deserto non fuit ordo pugnantium, sed magis itinerantium, ideo non oportuit esse aliquos in fronte exercitus expeditos ad pugnam. Sed adhuc non stat hoc. nam cum Israelitæ peruenerunt in terram duorum regum Amorrhæorū, in qua

F eis pugnandum erat, & pugnauerunt contra reges illos, donec delerent omnes habitatores terrę illius gladio, vt patet Numeri 21. & Deuteron. 2. & 3. erat apparatus bellicus Iudæis necessarius, sed non præcedebant Rubenitæ, & Gaditę, atque dimidia tribus Manasse accincti, sed semper filij Iuda.

Dicendum ergo est, ꝙ Rubenitæ, & Gaditę præcedebant accinctí Israelitas propter insultus hostiles, & hoc non fuit in deserto, non quidem quasi non esset necessarium, sed quia esse non poterat. nulli namque tunc erant expediti ad pugnam qui præcederent, sicut factum est nūc. nam Rubenitæ & Gaditę, & dimidia tribus Manasse, nunquam fuerunt expediti ad pugnā,

G quousq; acquisita fuit tota terra duorum regum Amorrhæorum: tunc enim relictis ibi cūctis quę ad eos pertinebant, potuerunt expediti transire Iordanem, quamquam autem in toto deserto fuisset necessarius bellicus apparatus præsentibus hostibus, tamen nulli expediti præcedere castra poterant, cum nulli essent: præcedebat ergo vexillum filiorū Iuda in ordine suo. Ex hoc autem patet, quòd mutatus fuit in trāsitu Iordanis ordo castra mouendi, qui fuit in toto deserto. nā in deserto erant quatuor vexilla, & sub illis duodecim tribubus distributa loca. In primo vexillo procedebat Iudas, & postea Isachar, deinde Zabulon. Secundum vexillum erat tribus Ruben, in quo procedebant Rubenitę, & consequenter de tribu Simeon, postea autem tribus Gad.

Ordo castra mouēdi mutatus fuit in trāsitu Iordanis.

H Tertium vexillū erat in quo præcedebat Ephraim, & postea Manasses, deinde Beniamin. Sub quarto vexillo præcedebat Dan, & postea Aser, deinde Nephthalin, & sic vt numeratę sunt tribus istę procedebant lōgo agmine, vt patet Num. 2. & 10. cap.

Nunc autem præcedebant castra Rubenitę, Gaditę & dimidia tribus Manasse. Ratio autem mutationis huius est, quia in deserto erat processus viatorū, nunc autem est via bellatorum, & potissime, quia in deserto non erat aliquis expeditus ad pugnam. ideo in præcessione castrorum tenebatur ordo ſm dignitatem. nunc vero qa istę duę tribus, & dimidia expeditę erāt, expediebat eis committi frōtem castrorum, vt magis attenderetur vtilitas & necessitas, quā dignitas, potissime quia vnum alterum nō subuertit. ratio eius patet.

I *An ideo, quòd mutatus fuerit in transitu Iordanis ordo procedendi duarum tribuum, & dimidiæ, etiam mutatus fuerit totus ordo qui erat cum reliquis in deserto, & quid mutatum fuerit, & quid mansit. Quæst. XVII.*

QVAERET circa hoc aliquis, an cum mutatus fuerit hic ordo procedendi præcedentibus duabus tribubus & dimidia, fuerit mutatus totus ordo a priori statu qui tenebatur in deserto. Respondendum est non posse manifeste patere, cum litera nihil horum exprefserit.

K Sed videtur dicēdum rationabiliter, quòd nihil de priori ordine quantum ad alia mutatum fuerit. nam quandocunque debet fieri mutatio priorum statutorum, debet aliqua causa satis vrgens mouere ad mutationem eorum, & nunquam debet mutari statutum, vel lex, nisi pro alio manifeste meliori. Ideo si inueniatur alia lex, vel statutum æque conueniens, peccatum est propter illud mutari priora, nisi manifeste excedat priora: sed adhuc non semper debet mutari lex, vel statutum quandocunque inuenitur aliud melius, sed magis debet interdum tolerari iniquitas legis si magna non sit, vt non assuescat populus ad continuam mutationem legum. nam cum sit consuetus sic exuere iugum legis de collo suo, fiet indomitus & indo-

Mutatio statutorū, & legū nō debet fieri nisi cū vrgenti causa et pro alia meliora statuta, & quę est causa.

& inobediens legibus bonis, quæ dantur mutatis prio A ribus, ita vt nullam toleret legem bonam vel malam, melius tamen est ferre aliquales leges, quam nullas: ideo mutatio legum rara esse debet, sic declarat Arist. 2. Politic. cap. de politia hipodamij Eriphontis. sic autem erat hic, quòd ordo progressus Israelitarum erat valde conueniens: si ergo debebat nunc mutari, oportebat apparere aliquam causam, & conuenientiorem dare ordinem: ideo dicendum est non fuisse mutatũ, cum nihil tale appareat. Item dato, φ Israelitas ordinari sic, vel sic in processu castrorum esset indifferens, tamen postquam semel datus esset ordo, non deberet mutari sine causa rationabili & vrgẽti: maxime cum different sic, vel sic ordinatum esse exercitum.

Erant autem ordinatę tribus Israelitarum in proce B dendo s'm ordinem quendam valde rationabilem, & non erat conueniens ordinari aliàs, vt particulariter declaratũ est de qual bet tribu Num. 2. c. Nõ decebat ergo mutari, nisi ex aliqua causa multum manifeste rationabili. In Rubenitis autem, & Gaditis, & dimidia tribu Manasse sic erat, φ eos pręcedere conueniens erat, cum accincti forent ad pugnam, vt dictum est: aliæ tamen tribus, quantum ad hoc non habebant aliquam differentiam, ergo non debebant a priori ordine mutari. Dicendum est ergo hic duo fuisse mutata, quantum ad ordinem præcedendi, s. istas duas tribus, & dimidiam, quantum ad ordinem aliarum tribuum, & arcam cum Leuitis, quantum ad reliqua quę erant in Sanctuario.

De duabus tribubus, & dimidia, dicendum est, C quòd incœperint pręcedere, & quia tribus Ruben habebat in priori ordine vnum de quatuor vexillis totius castrametationis, quod erat in secũdo loco, habebet nunc alterum: sed in primo loco, & sub eodem esset tribus Gad, quia sub eodem erat in priori castrametatione manebat, esset quoq; sub eo dimidia tribus Manasse, quæ prius erat sub vexillo Ephraim. Alia autem tria vexilla priora, s. Dan, & Ephraim, & Iudæ manebant, vt prius: quamquam deficeret dimidia tribus vexillo Ephraim, sed in hoc nihil differebat, tribus tamẽ Simeon quæ quondam fuerat sub vexillo Ruben manebat extra illa 4. Sed dicendum est, φ reciperetur in vexillo tribus Iuda: quoniam sic factũ est de sorte eius, D nam Simeon erat parua tribus, & Iuda erat magna, atque possidens magnam sortem, ideo recepit Simeonem intra sortem suam, vt patet inf. 19 cap.

Secundum quod mutatum fuit hic ab ordine prio ri, erat arca respectu totius Sanctuarij. ordo namque progressus Leuitarum, & sacerdotum in deserto erat, vt pręcederent sex tribus, quæ erant sub duobus vexillis, & tunc Leuitæ sequerentur portantes Sãctuarium cum omnibus vasis suis per officia sua, post eos vero sequebantur aliæ sex tribus cum duobus vexillis, vt patet Nume. 2. & 10. capitu. vnde tunc portabatur arca a Chaathitis in medio castrorum progredientium, nũc vero ipsa pręcedebat totum populum cum Leuitis duobus millibus passuum, vt patet præcedenti c. Causa autem præcessionis arcæ satis declarata fuit pręcedenti cap. E

In q6.3.& 2.

Armati præcedebant. Dicebantur istę duę tribus, & dimidia pręcedere armatę, quia accinctę ad pugnam, s. expediti bello, reliquæ vero portabant filios, & vxores, & reliqua quæ eorum erant: ideo non erant armati, id est expediti ad pugnam, vel vocantur armati, quia vere armati ibant. nam præcedebant in fronte exercitus propter subitaneos incursus hostiles, ideo conueniebant eis arma, sed erat leuis eorum armatura, quia pedites erant: peditibus autem leuis conuenit expeditio.

Pulchra obiectio ad quæsiti superioris conclusionem.

Quæst. XVIII.

Sed dicet aliquis, φ non conueniebat Israelitis habere accinctos viros ad pugnã in fronte exercitus, cum Deus dixisset eis, quia mitteret terrorem in omnes Chananæos, & fugerent a facie eorum non audẽtes resistere, vt patet Exo. 23. & Deuteronom. 7.

Respondendum est, φ quamquam Deus ista promiserit Israelitis, tamen non vetabatur humana cautela, & sedulitas in operando. promissiones enim Dei quantum ad ea sunt, in quibus non valet humana potentia: sed vbi discretio nostra & robur sufficit, nõ est attendenda diuina operatio, ideo Iosue omnibus modis humanę prudentię vsus est in actionibus bellicis: ideo enim exploratores misit in Iericho, antequam introiret in terram, vt patet supra 2. cap. & ad alia loca mittebat exploratores, vt scirent loca quomodo capienda forent, vt patet infra 7.

Vbi discretio nostra, & robur sufficit nõ est expectanda diuina operatio, immo vti debemus cautela & sedulitate.

Item aliquãdo ponebat insidias in bello, sed ista humanę prudentię sunt, vt patet j. 8. licuit ergo facere Iosue quicquid humanæ fuit prudentię, & in reliquis de diuina sperare bonitate: alioquin nõ debuissent Iudæi pugnare contra Chananæos, sed expectare, φ Deus illos per se deleret. sed nihil tale erat facturus, quin potius daturus vires Iudęis, vt pugnarent contra eos, vt patet Deuteronom. 8. cum dicitur. ne diceres in corde tuo, fortitudo mea, & robur manus meæ hęc mihi omnia contulerunt: sed recorderis domini Dei tui, φ ipse tibi uires prębuerit, vt impleret pactum suum. cõueniens erat ergo Iudęis, vt haberent in fronte exercitus sui viros expeditos ad pugnam, cum intrauerũt in terram Chanaan.

Præcedebant filios Israel. Vocantur hic filij Israel non omnes qui nati sunt de Iacob, sed solum nouẽ tribus, & dimidia. nam duę tribus & dimidia, non vocantur filij Israel, sed quòd ipsi ibant ante filios Israel, alioquin diceretur, φ filij Israel ibant ante filios Israel.

Sicut eis præceperat Moyses. Hoc mãdatum est Num. 32. cap. vbi duabus tribubus & dimidia, petentibus terram duorum regum Amorrhęorum Moyses dixit eis, φ pręcederent filios Israel armati in terram Chanaan, & donec haberent illi in pace terram possessionis suę non redirent. si autem recusarent pactum istud, non poterant possidere terram duorum regum Amorrhæorum, sed aliæ tribus sibi ereptur erant, vt patet Num. 32.

Quadraginta pugnatorum millia per turmas suas. Id est de istis duabus tribubus & dimidia, fuerunt quadraginta millia pugnatorum.

An de duabus tribubus & dimidia. solum quadraginta millia pugnatorum transierint Iordanem, & an essent plures ibi bellatores. Et quod nullus erat qui haberet sexaginta annos completos, vt ex computationibus ostenditur. *Quæst.* XIX.

Sed aliquis circa istum numerum pugnatorum duarum tribuum & dimidię dubitabit, quomodo dicatur: solum quadraginta millia processisse ad pugnam. nam omnes viri pugnatores ire debebant ad bellum relictis filijs, & vxoribus in terra ante Iordanem, vt patet Numeri 32. & supra primo cap.

Ad hoc forte aliquis respondebit, quòd in istis duabus tribubus & dimidia, non erant viri bellatores pręter quadraginta millia.

Sed falsum est, quia fuit facta cõputatio in istis tribus

anno quadragesimo ab exitu de Aegypto, cũ Israelitę transituri essent Iordanem, de qua numeratione habetur Numeri 26. cap. & in hac inuenta est summa filiorum Ruben quadragintatria millia septingenti triginta. In tribu Gad quadraginta millia quingenti. In tribu Manasse erant quinquaginta duo millia septingenti, & quamquam hic assumenda esset medietas tribus, essent saltem viginti millia, coniunctis autem his tribus summis sunt plures, quam centum quinque millia virorum, non erant igitur solum quadraginta millia pugnatorum.

Ad hoc responderi potest dupliciter. Vno modo, quòd quamquam esset ista summa magna virorũ de tribu Gad, & Ruben, & dimidiæ tribus Manasse, tamẽ non erant omnes ad pugnam apti, quia computabantur a vigesimo anno, & supra, & inter hanc magnam multitudinem reperti solum sunt quadraginta millia virorum fortium ad pugnam, & non est hoc contra præceptum Moysi, & Iosue. nam dixit Iosue, vt patet supra primo. vos autem trãsite armati ante fratres vestros omnes fortes manu. ideo quamquam esset summa virorum magna, quia tamen non erãt omnes fortes manu ad pugnandum, non fuerunt inuenti vltra quadraginta millia.

Sed hoc non stat, quia isti qui computabantur a viginti annis & supra, erant apti ad bellum, quoniã non computabantur illi qui valde vetusti erant, & inepti, omnes ergo tam in tribu Ruben, quàm Gad, quam Manasse erant apti ad bellum, & cõsequenter omnes transire debebant Iordanem.

Item adhuc, dato quod computarẽtur senes, & inepti ad pugnam, non potest dici, quòd hi computati in tribu Ruben, & Gad, & dimidia tribu Manasse, qui habentur Numeri 26. essent ex aliqua parte inepti propter senectutem. quod patet, quia in computatione facta in exitu de deserto apud Iordanem, quæ habetur Numeri 26. cap. nullus esse potuit, qui haberet annos sexaginta completos præter Iosue, & Caleb. Quod patet, quia in principio anni secundi ab exitu de Aegypto fuit facta computatio Israelitarum, vt patet Num. primo, & ista fuit ab anno vigesimo & supra: & sic nullus mansit tunc in Israelitis habens completos annos viginti qui non computaretur, omnes tamen isti numerati mortui fuerunt in deserto præter Iosue, & Caleb: sic patet Numeri 14. & Deuteronomij 2. sed clarius Numeri 26. tamen dicitur. hic est numerus filiorum Israel, qui descripti sunt ab Eleazaro sacerdote in campestribus Moab, inter quos nullus fuit eorum, q̃ ante numerati sunt a Moyse, & Aaron in deserto Synai. prædixerat enim dominus, quòd morerentur in solitudine, nullusque remansit ex eis, nisi Caleb filius Iephone, & Iosue filius Nun: cum ergo nullus qui fuerit in prima numeratione potuit esse in secũda; & omnes qui in hac numeratione fuerunt computati, nondum attigerant annum vigesimum, quando fuit facta prima numeratio, alioquin numerati fuissent: sed ab illo tempore quo facta fuit illa numeratio prima vsq; ad secundam, transierunt quasi anni trigintaocto, & dimidius: ergo nullus eorum, quando fuit in secunda numeratione computatus, erat annorum sexaginta. nam maior ętate omnium horum qui computati fuerunt in numeratione secunda super Iordanem, nondum compleuerat annum vigesimum tempore primæ numerationis. Addantur ergo anni trigintaocto, & dimidius, qui interciderunt inter primam numerationem & secundam, cum vna fuerit in principio secundi anni exitus de Aegypto, vt patet Nume. primo. & alia circa finem anni quadragesimi, fient ad plus anni quinquagintaocto. & sic maior ætate qui in numeratione fuit facta super Iordanem, esset annorũ quin-

F quagintaocto, vel quasi, sed in hac ętate sunt homines adhuc conuenientes ad pugnam, potissime homines illius temporis, in quo etiã in anno octogesimoquinto, vel nonagesimo erant potentes ad pugnandum, & gradiendum. Sic patet de Caleb infra 14. cap. cum dicitur. quadraginta annorum eram, quãdo misit me Moyses de Cadesbarne ad explorãdum terram. & infra dicitur, hodie octogintaquinque annorum sum, sic valens vt eo valebam tempore quo ad explorandũ missus sum: illius enim temporis in me vsque hodie fortitudo permanet, tam ad bellandum quàm ad gradiendum. Nullus ergo de summa Rubenitatum, Gaditarum, & dimidiæ tribus Manasse, quæ habetur Numeri 26. erat senex, vel indispositus ad bellum, cum
G nullus annum quinquagesimum octauũ excederet. non potest ergo dici, quod quamquam essent plures, quam centum quinque millia computati, tamen in his solum quadraginta millia virorum fortium ad pugnam fuerunt.

Sed dicendum est, quòd erant omnes hi qui computati fuerant viri fortes, poterantque de his duabus tribubus, & dimidia procedere cum Israelitis plures, quàm centum decem millia virorum pugnatorum, tamen non processerunt, nisi quadraginta millia.

Sed tunc obijcies, quòd fecerunt contra mãdatum Iosue dicẽtis supra primo. vos autem pręcedite armati ante fratres vestros omnes fortes manu.

Item facerent contra promissionem suam, quia nõ solum ipsi promiserunt Moysi, quòd transirent Iorda-
H nem, quando dedit eis terram duorum Amorrhęorũ regum: vt patet Num. 32. sed etiam promiserunt hoc idem Iosue, nunc cum transirent Iordanem, scilicet, quòd omnes ipsi irent quocunque mandaret Iosue, vt patet supra primo. sed Iosue mandauit, vt omnes ipsi præcederent armati Israelitas, ergo omnes præcedere debebant, & præcesserunt.

Respondẽdum est, q̃ omnes viri computati de his tribubus, quorum summa habetur Numeri 26. obtulerunt se gratis ad transeundum cum Israelitis vltra Iordanem, & pugnandum pro eis, tamen Israelitę cęteri viderunt sufficiens esse, vt transirent quadraginta millia pugnatorum de electis totius Israel: cæteri vero manserunt in terra possessionis suæ, & proficiebant
I ad defensionem aliqualem terræ ab hostibus, & ad agriculturam: si tamen Israelitæ voluissent ducere plures pugnatores de Rubenitis, & Gaditis, plures duxissent. & iste est conuenientior modus respondendi.

Et dicendum, quod in hoc nõ est dubium aliquod, quia infra vigesimosecundo cap. aperte ponitur, quando consummatis bellis, & diuisione terræ dedit Iosue licentiam istis quadraginta millibus virorum de duabus tribubus & dimidia, quòd redirent in terram suã, dixit illis Iosue: in multa substantia atque diuitijs reuertimini ad sedes vestras, cum argento, & auro, ære, ac ferro, & veste multiplici: diuidite prædam hostium cum fratribus vestris. Et ita significauit, quòd multi alij de tribubus istis manserunt in terra duarum tri-
K buum & dimidiæ, cum quibus isti diuisuri erant prædam. & sic solum quadraginta millia pugnatorum de istis duabus tribubus, & dimidia transierunt Iordanem, cum reliquo Israel, & manserunt in terra illarum duarum tribuum, & dimidiæ forte plures, quam sexaginta millia virorum potentium pręcedere ad pugnam, qui manserunt ad custodiam terrę propter timores hostiles, & vt terram colerent, & prouiderent paruulis, & vxoribus suis, & aliorũ: & illi quoque colentes terram illam poterant in magna parte prouidere de victualibus reliquo Israel qui procedebat ad bella, cum terra duorum regum Amorrhæorũ, in qua morabantur istę duę tribus, & dimidia, esset coniun-

De hoc & tangit supra 1. c. q. 78. & magis determinate loquitur auctor, nunc q̃ tunc pp illud de c. 22. infr. q̃ totius [illegible] terræ decisset.

coniuncta Iordani, & huic terræ in qua bella ꝯ Chana
næos exercenda erant. *Per turmas suas.* In hoc designa-
tur ordo istorum pugnatorum de duabus tribubus, &
dimidia procedentium. Nā non ibant omnes sub vno
globo cōfuso, sed per turmas suas, s. ꝙ ipsi omnes por-
tarent primo vnum vexillum de quatuor principali-
bus exercitus, quod erat vexillum Rubenitarum. dein
de tribus Gad portaret alterum vexillum suum. Idem
de dimidia tribu Manasse, postea quęlibet istarum tri
buū esset distincta per familias, & familiæ per domos,
& in qualibet familia, & domo esset vnum vexillum,
siue signum, de his magis declaratum est Nume. 2. c.
& iste erat progressus ordinatus per turmas. *Et cuneos.*
Cuneus dicitur multitudo bellatorum simul debite
coniunctorum, & dicitur cuneus a cocundo, idest cō
iungendo, quia simul eunt, & hoc pertinebat proprie
ad istas duas tribus, & dimidiā præcedentes, ibant quip
pe dispositę modo bellico. *Incedebant super plana atque
campestria vrbis Iericho.* Idest tam Israelitæ simul, quàm
duæ tribus, & dimidia præcedentes gradiebantur per
plana, & campestria vrbis Iericho, totum spatium, qđ
a trāsitu Iordanis est vsq; ad vrbem Iericho, quoniam
hæc pertinent ad territorium vrbis illius. Vocantur
hic plana, & campestria loca quę totaliter plana sunt,
& quæ aliqualiter aspera, & ista differentia obseruatur
Numeri 33. vbi ponitur vna mansio in campestribus
Moab, & postea ponitur alia mansio in planioribus lo
cis Moabitarum, vbi cāmpestria signant aliqua loca
non totaliter plana: in Hebręo dicitur hic. *Incedebant*
Litera Hebraica. *per valles vrbis Iericho.* Hoc satis conueniebat, quia for-
te a Iordane vsque ad vrbem Iericho, est ascensus per
valles, cum Iordanis fluat per quasdam magnas valles
In c.3. q8. 36.37. sicut supra declaratum est, cum ageretur de ortu Ior-
danis. Tamen beatus Hieron. qui optime nouerat ter-
ram hanc, vtpote qui eā pedibus ambulauerat, cogno-
scens dispositionem locorum a transitu Iordanis vsq;
Iericho, posuit plana & campestria, quia sic via disposi
ta sit, vt aliqualiter plana, & aliqualiter aspera sit. *In illa
die magnificauit dominus Iosue.* Hoc refertur ad diem trā-
situs Iordanis: tunc enim magnificauit eum Deus, id-
est fecit reuerendum, vel magnę existimationis apud
filios Israel, nam videntes tanta mirabilia facta fore in
ducatu suo, & eo præcognoscente, atque prędicente
populo, existimabant omnes Israelitę eum valde ma-
gnum virum, & acceptum Deo, & iure honorandum
atque timendum. honorandum quidem, quia dignus
erat cum amicus Dei esset, & Deus cum eo tanta pro-
spera ageret. timendum aūt, quia cum acceptus Deo
esset, poterat multa in virtute Dei agere, sicut erat de
Elia, qui orans fecit comburi duos quinquagenarios,
& centum viros eorum, vt patet 4. Regum. 1. cap.
Israelitę ante hoc reputabant Iosue magnum virū,
cum Deus perhibuisset testimonium, quod esset spiri
tum Dei habens, vt patet Numeri 27. & de eo dicitur,
quòd sapientia plenus fuerit, vt patet Deuteron. 34. ca.
nullum tamen gestum mirandum viderant, propter
quod eum existimarent valde reuerendum, nunc au-
tem viderunt aliquid quod eum magnum reddit.
Coram filijs Israel. Non solum coram filijs Israel ma-
gnificatus fuit Iosue, sed etiam coram Chananęis, qui
auditis his timuerunt, & elanguit cor eorum, vt patet
sequenti cap. in principio.
Vt timerent eum, sicut timuerunt Moysen. Dicuntur time
rē Israelitę Iosue, idest reuereri, vel timere, quia cum
nondum aliquid Deus pro eo fecisset, poterant videri
præcepta sua non magnæ auctoritatis, & posset ea qs
contemnere, cum autem factum est miraculū in tran
situ Iordanis, cognoscentes Israelitæ, ꝙ Iosue esset ac-
ceptus Deo, formidarent pręcepta eius transgredi, ne
incurrerent indignationem Dei eo faciente.

A *Sicut timuerunt Moysen.* Idest tantum quantum vene-
rati fuerant Moysen venerati sunt Iosue, & tantū præ-
cepta eius timuerunt. rationabile quidem videbatur,
cum conspicerent in ducatu suo, tam solēnia fieri mi-
racula quanta facta fuerant sub Moyse.
Cum adhuc viueret. Ista litera potest intelligi ex super-
abundantia locutionis, scilicet, quòd nihil sententiæ
inducat. nam manifestum est, quòd nunc Israelitę nō
timebant Moysen cum non esset.
Vel poterit sic induci, quòd Israelitæ timebant val-
de Iosue, scilicet tantum, sicut Moysen.
Ad quod diceret aliquis parum, aut nihil nunc ti-
meri Moysen cum mortuus esset. Et respondebitur
non comparari Iosue Moysi nunc mortuo, sed cum
B viuens esset, scilicet, quòd tantum nunc timebatur
Iosue.
Alio modo accipi potest ista litera proprie, scilicet,
quòd tantum timeretur Iosue, sicut Moyses, quando
erat viuens, & nunc quando erat mortuus.
Primo enim, quia poterat facere, quod vellet, oran-
do Deum, nunc autem mortuus timebatur, quia ipse
præcepta, & testimonia ī lege dederat quę timebant:
quoniam quod ipse prædicebat certissime euēturum
erat: magis tamen timebatur cum viueret quam nūc,
quia facilius poterat contra rebelles inuocare Deum,
& punire, quam nunc, cum post mortem cura horum
ad alterum pertineret, pręcipue quia seculares sola sen
sibilia attendentes, magis timent quem præsentem vi
dent, quàm quem absentem nouerunt. Iosue autem
C timebatur ab Israelitis tantum, sicut Moyses, & non
sicut Moyses mortuus, quia hoc parum foret. sed tan-
tum quantum Moyses cum viueret.
Dixitque ad eum. Idest locutus fuit Deus Iosue, sem-
per intelligendum est esse Angelum qui loquitur: ad
Deum enim ista pertinere non possunt. De modo
istius locutionis dicendum est totaliter, sicut diceba-
tur de alia superiori, scilicet, quòd in aliqua nube An
gelus fuerit locutus, & non in figura assumpta mani-
festa.
An vero ista locutio sit eadem cum superiori, idest,
an ista verba dicta fuerint, quando dicta sunt superio-
ra, non constat ex litera: satis tamen videtur dicēdum,
ꝙ non fuerint simul dicta, quia superiora pertinent ad
D ingressum virorum in Iordanem, ista autem pertinēt
ad totalem exitum sacerdotum de Iordane, quę sunt
diuersa tempora. *Præcipe sacerdotibus qui portant arcam.*
Iosue pręcipiebat omnibus, siue sacerdotibus, siue lai-
cis, quia erat rector omnium a Deo constitutus, & nō
solum super minores sacerdotes, sed etiā super sacer-
dotem magnum Eleazarum, vt patet Nu. 27. & hoc
pręcipue, quia in veteri testamento non fuit distincta
iurisdictio sacerdotalis, vel regalis, vel secularis, sicut
distincta est in nouo testamento, sed ad principem lai
cum omnia iudicare pertinebat, causę horum fuerūt
assignatę. ca. pręced. *Qui portant arcam fœderis.* Hi enim In q8.16.
manebant in Iordane, & ad hos locuturus erat Iosue.
Vt ascendant de Iordane. Idest, vt exeant de Iordane, &
E accipitur conuenienter ascēdere, quia sacerdotes erāt
in parte profunda Iordanis in medio aluei, cum ergo
tenderetur ad alteram ripam, ascendere erat. Iubebat
autem Iosue ascendere sacerdotes, quia ipsi intraue-
rant in Iordanem ante populum, & mānserunt in me-
dio aluei, dum totus populus transiuit: postea quoque
dum educerentur duodecim lapides ad ponēdum in
loco castrametationis, & dum alij 12. erigerētur in me
dio aluei. his autem factis adhuc manebant sacerdo-
tes cum arca nescientes, an aliquid agendum restaret,
& ipsi manere deberent. omnibus ergo completis,
iussit Iosue, vt ascenderent de Iordane. Iosue quoque
quamquam compleuisset prædicta, nō audebat sacer-

dotibus mandare, ꝙ ascenderēt de Iordane. nesciebat enim, an aliquid alterum restaret agēdum, quousque dixit Deus, vt ascenderent sacerdotes de aqua.

Qui præcepit eis. Mox vt Deus ei dixit, iussit sacerdotibus ascendere de Iordane. *Ascendite de Iordane.* Idest venire ad ripam.

An in transitu Iordanis volauerit arca super aquas Iordanis, rapiens secum sacerdotes vsque ad duo millia cubitorum, vt Rabbi Salom affirmat. Quæst. XX.

RABBI Salom. dicit, ꝙ sacerdotes cum arca non venerūt ad ripam illam in qua erat totus populus Iordane transmisso, sed reuersi sunt ad ripam per quam intrauerant. & tunc cum fuerunt sacerdotes in ripa, cœpit Iordanis fluere, vt ante fluebat, ideo fuit inter sacerdotes, & reliquum populum Iordanis medius, & ad hoc, quòd trāsirent aquas, eleuata est arca in sublime, & volauit super Iordanem portans secum portitores suos. & non solum volauit super aquas, sed ēt trāsiuit super totum populum, vt transiret ad duo millia cubitorum vltra, quia supra iussum fuerat, vt præcederet arca populum duobus millibus cubitis. Et ex hoc dixit Rabbi Salo. ꝙ peccauit Oza volens tenere arcam Domini, qñ declinauerant eam boues calcitrantes. nam arca poterat tenere se, & portitores suos. Sed ista multum ficta esse vñr. Primo, quia nunquam est ponendū miraculum sine necessitate, cum sit peccatū per plura fieri, quod fieri potest per pauciora. vt patet 8. Topic. poterant tamen sacerdotes ascēdere de Iordane per ripam illam quam ascenderat populus, & non esset aliquod miraculum. cur ergo fieri debebat miraculum? hoc.n. erat multiplicari miracula inutiliter. si autem hoc volebat Deus, maius miraculum videbatur, quòd aperiret Iordanem, & transire faceret populum, deinde vt rediret, & concluso Iordane totum populum faceret volare super Iordanem, sed nihil horum fuit.

Item nō est hoc rationabiliter dictum, nam solum poterant ista sine miraculo fieri, sed etiam melius fiebant sine miraculo quam adiūcto miraculo, nā postquam sacerdotes fuerunt in medio Iordanis, ita faciliter poterant exire ad ripam in qua erat populus, sicut redire in ripam per quam intrauerāt. quòd ergo post hoc ad transeundum adderetur miraculum, scilicet, quòd volarent super Iordanis aquas, erat addere plura valde inutiliter.

Item non est verisimile. nam cum volatus sup Iordanem arcæ, & portitorum suorum magnum miraculum esset, non subticuisset scriptura: tamen subticuit. non fuit ergo aliquid tale factum.

Incitatiuum autem Rab. Salom. est, quia litera ista non dixit, vt transeant Iordanem, sed vt ascendant de Iordane. Sed hoc nihil est, quia congruentius est dicere, vt ascenderent, quam transirent. nam transire Iordanem erat ab extremo in extremum. nunc autem sacerdotes erant in medio Iordanis, ideo non ponebatur valde conuenienter. melius autem ponebatur, vt ascendant, quia erant sacerdotes in medio aluei Iordanis vbi est profunditas. ad quamcunque ergo ripam irent, erat ascendere magis, quam transire.

Item incitatiuum ad hoc nullum est. nam stāte ista litera, vt ascendant de Iordane, nihil magis signatur vna ripa Iordanis, quam altera, quia alueus erat profundior alterutra riparum, ideo ad quamcunque earū pergatur de alueo, est ascensus. *Cumque ascendissent portantes arcam.* Dum sacerdotes ascenderent de Iordane portantes arcam, & postquam ascenderunt, populus nihil mouebatur, quousque arca trāsiret per medium populi, & antecederet per duo millia passuum.

F *Et siccam humum calcare cœpissent.* Non dicitur hoc, tanquam ante cum transirent alueum Iordanis non pergerent per terram siccam. nam non solum fuerat aqua ablata ne flueret, sed etiam desiccata est planities aluei, ne inficerentur pedes transeuntium, vt supra præcedenti capitu. probatum est. & dicitur ibidem, sacerdotes qui portabant arcam, stabant super siccam humum in medio Iordanis accincti: omnisque populus per arentem alueum transibat. vocatur tamen terra sicca, quam calcare cœperunt sacerdotes exeuntes de Iordane, quia illa non erat olim madens fluente Iordane super eam, sicut erat de aluei Iordanis terra quę erat prius semper madens.

Reuersæ sunt aquæ in alueum suum, & fluere cœperunt.

G Duo erant hic, scilicet, quòd aquæ reuersæ sunt in alueum, & quòd fluxerunt: nam aquæ Iordanis cessauerant fluere, vt transirent Iudęi, & nunc iterum fluere cœperunt, etiam quia in loco transitus Iordanis Israelitarum eleuatę fuerant aquę in sublime pendentes, ita vt viderentur inde procul ab vrbe quæ vocatur Adom, vt patet pręcedenti c. nunc autem reuersæ sunt in alueum, idest decreuit tumor ille, & redditę sunt ad hoc, vt continerentur intra ripas suas, sicut prius. hoc autem factum est, quando sacerdotes cœperunt calcare siccam humum, quia iam non erat expediens ad aliquid impediri Iordanem a suo cursu.

Sicut ante consueuerant. Sicut omni tempore fuerat natura fluxus. In Hebręo dicitur. *Sicut heri, & nudius tertius.* Idest, sicut heri, & a tribus diebus ante. & per hoc

H signatur totum tempus præteritum, in quo fluebat Iordanis. similes modi locutionis sunt in sacra Scriptura, vt patet Exodi quarto, cum dicitur. obsecro domine non sum eloquēs ab heri, & nudius tertius. hoc autem dicit pro tota vita sua, quoniam vox sua non erat conueniens ad proponendum coram magnis dominis ambassiatam.

Populus autem ascendit de Iordane decimo die, mensis primi: & castrametati sunt in Galgalis contra Orientalem plagam vrbis Iericho. Duodecim quoque lapides quos de Iordanis alueo sumpserant, posuit Iosue

I in Galgalis, & dixit ad filios Israel. Quando interrogauerint filij vestri cras patres suos, & dixerint eis, quid sibi volunt lapides isti? docebitis eos atque dicetis. Per arentem alueum transiuit Israel Iordanem istum, siccante Domino Deo nostro aquas eius in conspectu nostro, donec transiremus, sicut fecerat prius in mari rubro, quod siccauit donec transiremus, vt discant omnes terrarum populi fortissimam Dei ma-

K num, vt & vos timeatis Deum vestrum omni tempore.

Hic ponitur terminus principale, s. tpis determinatio s. quantum ad hæc omnia quę facta sunt, & dr ascēdisse de Iordane, idest de ripa Iordanis, s. quia steterūt ibi expectantes, dum fierent positiones, & ablationes lapidum. & dñr ascendere respectu vrbis Iericho in quā tendebant: illa enim erat altior Iordane qui in valle quadam magna atq; depressa erat. vrbs autem Iericho erat altior. Alio modo potest intelligi, ꝙ ascenderunt de Iordane, i. ꝙ ascēderunt de alueo ad ripam, in quo erat ascensus, quia erat profundior alueus quàm ripa.

Vrbs Iericho erat in altum sita.

Et

Et istum sensum tenet Nicolaus. sed conuenientior est præcedens, quia Israelitę non conuenienter dicuntur ascendisse de Iordane, idest de alueo, sed transiuisse Iordanem, quia ad hoc, ꝙ ascenderent de Iordane, requirebatur ꝙ mansissent in alueo, sed non fuerunt ibi aliquo modo stantes sicut sacerdotes, sed transeūtes. sacerdotes autem conuenienter dicuntur ascendisse de Iordanis alueo, quia ibi manserunt aliquantum expectantes. Dicuntur tñ Israelitę ascendisse ɔuenienter de Iordane, idest de ripa eius ad loca altiora, s. ad vrbem Iericho, quia in ripa Iordanis manserunt expectātes donec figerentur lapides duodecim in alueo Iordanis, & tollerentur inde alij duodecim ad ponēdum in Galgalis. *Decima die mensis primi*. Assignantur tēpora transitus, s. in die 10. mensis primi. Non dr̄ hic cuius anni fuerit iste mensis, quia satis induci vr̄ ex superioribus, cum dicatur in toto Pentateucho, ꝙ quadraginta annis manserunt Israelitę in deserto, & s. in Deute. cui continuatur historia libri huius, vt patet ex principio libri, dicebatur quomodo anno 40. mense 11. locutus fuerit Moyses verba illa quæ hn̄t in toto Deuteronom. vt patet Deuter. 1. c. cum ergo successerit ei Iosue immediate, vt patet Deutero. 34. & post mortem eius Deus locutus fuerit Iosue, vt patet s. 1. c. vr̄ ꝙ fuerit in 41. anno, & erat iste mensis primus eiusdem anni. Non enim potest aliquis dicere hunc esse mensem primum, anni 40. quia adhuc viuebant Aarō, & Moyses. nam Aaron mortuus est anno 40. ab exitu de Aegypto die prima, mensis quinti: vt patet Nu. 33. Moyses autem viuens erat mense 11. anni 40. nam tunc incępit declarare legem, vt patet Deuteron. 1. sed Iosue non transiuit Iordanem his viuentibus, vt patet s. 1. ergo non fuit transitus iste in anno 40. Item non potest dici, ꝙ fuerit iste transitus anno 42. quia tunc mansissent Israelitæ in deserto anno 41. Sed falsum est, quia tota scriptura assignat fuisse annos solum 40. vt patet Exo. 16. & Deutero. 8. Item daretur, ꝙ post mortem Moysi māsissent Israelitæ apud Iordanem plusquam per annum. nam Moyses accesserat vsque ad Iordanē, vt patet Deuteron. 3. & ibi numerauit ipse cum Eleazaro totum Israel, vt patet Nume. 26. & hoc fuit anno 40. ergo si in principio anni 42. fuisset transitus Iordanis, mansissent Israelitę post mortem Moysi circa Iordanem magis quam per annum in eadem mansione, s. in Sethim, vbi mortuus est Moyses. omnia tamen ista inconuenientia sunt, ergo necesse est, ꝙ fuerit in anno intermedio horum duorum, scilicet in anno quadragesimoprimo egressionis de Aegypto.

Quare Israelitæ transierunt Iordanem die decimo mensis, potius quam alia die. Et quare iussit Deus Iudæis, quòd pararent agnum, die decimo. Quæst. XXI.

SED aliqui quærunt, quare Israelitæ transierunt Iordanem die decimo mensis. Ad hoc dicunt quidam, quòd fuit, quia celebraturi erant Phase die quartadecima mensis primi, ad vesperū, & ad hoc accipere debebant agnum die decimo mēsis. Exodi 12. capit. ideo vt celebrare possent, venerunt die decima. sic dicit Adamantius, & Glo. ordinar. s. nō sine causa signatur, quando venit Israel ad Iordanem. decima inquit die mēsis primi, hæc est ipsa dies in qua agni mysterium præcipiebatur in Aegypto, in eandē terram promissionis intrant. Sed dicendum, ꝙ nō est ista causa, quia licet verum sit, quòd Iudæi celebraturi essent Phase transito Iordane, satis erat ad hoc, ꝙ die quartadecima mensis transirent, quia illa die celebrandum erat ad vesperum, Exo. 12. & Leuit. 23. Quod autem obijcitur Exod. 12. cap. ꝙ die decimo acciperetur agnus. Dicendum, ꝙ in illo die nihil agendum erat, quod pertineret ad festum Paschale, quia illud incipiebat quartadecima die ad vesperū, i. ad solis occasum, vt patet Deuteron. 16. ca. & nunc ita factum est, vt patet infra in litera, s. fecerunt Phase quartadecima die mensis ad vesperum. & tñ Exo. 12. c. mandatum est, ꝙ acciperetur agnus die decimo, nō pro alijs vicibus, sed solum pro illa, quia tunc nouiter incipiebant, & forte si expectarent diem quartumdecimum, qn̄ celebrandum erat Phase, obliti essent parare, & non occurreret eis facere, quod debebāt, ideo voluit Deus, ꝙ prius haberent paratum. Alia etiam causa fuit pręcipua, s. quia Iudęi recessuri erant de Aegypto illa nocte qua celebrauerunt Phase. Exo. 12. & Nume. 33. ca. & hoc sciebant Iudęi. Exo. 11. & 12. & cum pararent se ad recessum, forte obliuiscerentur parare ea quę pertinebant ad Phase, vel non possent: ideo fuit conueniens, ꝙ per quatuor dies ante haberēt agnum in domo, vt nō impediretur cęremonia Paschalis: postea autem nō fuit aliquid tale, ideo nihil obligabātur facere die decima. Sed dicendum, ꝙ ideo transierunt Iordanem die decimo, & non prius, neque posterius, quia manserunt Israelitæ apud Iordanem mortuo Moyse, quousque se ad transeundum parauerunt, & quia accidit factam esse totam parationem die decimo mensis, & nō prius, transierunt illo die, & ista est vera causa, & non aliqua pertinens ad significationem numeri denarij. *Et castrametati sunt in Galgalis*. Idest fixerunt tentoria sua in loco dicto Galgala. Est autem Galgala apud Iericho, vnde vocatur ager Iericho. sic patet sequ. c. nam cum essent Israelitæ in Galgalis, dicebantur esse in agro Iericho. Angelus enim nudato ense apparuit Iosue in Galgalis, & tamen dr̄, ꝙ apparuit in agro Iericho, vt patet sequenti c. Et ponitur hic istud nomen per anticipationem, quia non fuit vocatus locus iste Galgala, antē q̄ Israelitæ illuc venissent, sed postea fuit ab euentu sic dictus, quia ibi circuncisio facta est, vt patet sequē. c. & ibi declarabitur causa nominis huius. fuerunt autem Israelitæ castrametati in Galgalis, quia non potuerunt venire vlterius die illa. Et potissime, quia quamquam vlterius potuissent peruenire, tñ non expediebat, quia ipsi pugnaturi erant primo cōtra vrbem Iericho. ideo enim miserant exploratores, & non expediebat transire vltra vrbem. Sciendum, ꝙ castrametari, idest figere, vel ponere castra dupliciter accipitur, quia aliquando est vnum verbū, scilicet castrametor, aris. Aliquando autem est verbum metor metaris, idest figere, vel locare, aut ponere, & castrum. Quod autem aliquādo sint duæ partes patet Nume. 1. cap. cum dicitur: metabuntur autem castra filij Israel vnusquisq; per turmas suas, idest figent, vel ponent, & iterum ibidem cum ꝓficiscendum fuerit, Leuitę deponent tabernaculum, cum castra metāda fuerint, erigent. Necesse est, quod metanda sit participium illius nominis castra, alioqu non esset sensus vllus. Ideo dicēdum est, quòd quamquam aliqui per ignorantiam declinationis cōponant illud verbum, tamen ipsum semper est simplex, s. metor, aris, sed magis ponitur cum illo nomine castra in plurali, quam cum alijs, ideo aliqui vnum verbum per compositionem putauerunt esse.

Castrametari quid significat.

Contra orientalem plagam vrbis Iericho. Idest Galgala est ad partem Orientalem Iericho. nam cum Israelitę intrauerunt in terram Chanaan transeundo Iordanem, fuit introitus per partem Orientalem procedēdo versus Occidentem, cum Iordanis sit in parte Orientali terrę huius: vt patet Numeri 32. cap. deinde cum procedebatur a Iordane in Iericho, erat ab Oriente in Occidentem. Erat tamen Galgala ante Iericho, ideo oportebat Galgalam ad Orientem esse Iericho, cum venientibus a Iordane in Iericho, Galgala sit in medio itineris.

Duodecim quoq; lapides quos de Iordanis alueo sumpserant. F
Fuerunt viginti quatuor lapides sumpti ad denotationem huius miraculosi transitus, s. duodecim qui ablati de Iordane ducti sunt vsque in Galgalam, & duodecim alij qui erecti sunt in Iordane. dicitur hic de duodecim primis, ꝙ in Galgala positi fuerunt, s. in 12. titulos erecti, & distincti, ita vt cognosci posset, ad memoriam 12. tribuum Israel ista facta fuisse.

An lapides duodecim qui positi sunt in Galgalis portati fuerint primo de Iordane in montem Hebal, & Garizin, vt Iudæi dicunt. Quæst. XXII.

CIRCA istos duodecim lapides Iudæi dicunt, ꝙ fuerunt portati in montem Hebal, & Garizin, vbi erat scribendum Deuteronomiū, & ponendæ maledictiones & benedictiones solenniter, & super lapides illos scripserunt mādata legis, & rursus de lapidibus illis facto altari immolauerunt hostias, & rursus venerunt in Galgalam portātes illos duodecim lapides, quos posuerunt in signū transitus miraculosi. Ad hoc autem adducunt, quod habetur supra in litera, s. donec complerentur quę Iosue, vt loqueretur ad populum præceperat dominus, & dixerat ei Moyses, s. ꝙ ista facta sunt antequam veniretur in Galgalam. sed Moyses præceperat Iosue, & Israelitis, vt transito Iordane ponerēt maledictionem, & benedictionem in monte Hebal & Garizin, & scriberēt Deuteronomium, & cętera quę habentur Deuteron. 27.c. & tñ hoc dicitur antequam dicatur, qūo Israelitę iuerint ad castrametandum in Galgalis. ergo oīa hæc primo facta sunt, quam iretur in Galgalam, & habet aliqualem colorem, quia mandauit Moyses, vt trāsito Iordane ponerent lapides, & lęuigarent calce in monte Garizin, & ponerent ibi maledictiones, & benedictiones &c. putant ergo, ꝙ transito Iordane ista facta sunt. Sed dicendum est valde falsum esse, quod multipliciter inducitur. Primo, quia dr̄ lapides istos 12. fuisse ductos de Iordane in mōtem Garizin, & Hebal, & ibi linitos calce in altari positos, & debuisse describi ibi Deuteron. non enim fuerunt ijdem lapides, sed alij satis differentes. ideo non potest stare, quia Deuteron. 27. dr̄, ꝙ erigerentur in monte Hebal, & Garizin lapides, & non ꝙ ducerentur aliunde. si tamen isti lapides qui in Iordanis alueo fuerant, ibi ponerentur: non dicerentur erecti in monte, sed adducti ad locum illum. Item quia dicitur, ꝙ erigerentur lapides ingentes ad scribendum legem, & ad faciendum altare. sed cōstat non fuisse ingentes eos qui habebantur in Iordane, & inde ducti sunt ab Israelitis. vnus enim vir non posset super humerum suum valde magnum lapidem ponere, & educere de Iordanis medio ad ripam, non erant ergo isti. Item non potest hoc stare, quia dicunt quòd de eisdem lapidibus duodecim altare fabricatum est, & postea scripta fuerunt verba legis in eis, vel è conuerso, sed contra probatum fuit Deuteron. 27. s. quòd alij lapides erigerentur ad scribendum Deuteronomium, & alij ad altare fabricandum. Item non potest stare, quia hoc etiam dato necesse erat, ꝙ immediate, vt magno cum labore super lapides descriptus fuisset Deuteronomius, & calce lęuigati essent, destrueretur tota scriptura, & solueret̄ compago dictorū lapidū, vt inde ducerentur in Galgalā, q̄a in galgala lapides 12. in memoria debebant manere, & sic confitebātur Iudæi, sed non stant prędicta, s. ꝙ descripto Deuteronomio super lapides calce lęuigatos, lapidum solueretur compago, & ducerentur in Galgala, quia ideo describebatur Deuteronomius totus super lapides calce lęuigatos, vt maneret in memoria posterorum, ꝙ datæ fuissent maledictiones effractoribus legis illius, & benedictiones obseruatoribus. quomodo ergo maneret memoria vlla, si mox vt Deuteronomius descriptus foret, tolleretur calcis lęuigatura, & lapides inde ferrentur? Item dato, ꝙ non esset hoc in memoriam posterorum, sed qualitercunque ponatur, quid stultius erat quam tanto cum labore describere totum Deuteronomium super lapides calce lęuigatos, & mox totū dissoluere? nullus enim hoc capit, quòd isti imperite phantasiantes non aduertunt. Item ad quid Deus iubebat plane & lucide Deuteronomium describi, si mox soluendus erat ablatis lapidibus?

G H I K

Confutantur Iudæi in alia parte suæ opinionis, scilicet quantum ad itinerationem. Quæst. XXIII.

ITEM non potest stare vllo modo istud dictum, quantum ad alterū, s. quòd primo iuerint in montem Hebal & Garizin, & fecerunt omnia hęc, & deinde venerint in Galgalam. Et primo quātum ad itinerationem. nā mons Hebal & Garizin sunt coniuncti ciuitati Bethel, quæ est post Iericho, s. quòd venientes de Iordane in Bethel primo transeunt per vrbem Iericho: & postea interposita terra veniunt in ciuitatem Hay, & Bethel. quod patet ex processu libri huius, quia postquam Israelitæ ceperunt vrbem Iericho, miserunt exploratores contra vrbem Hay, vt patet infr. 7. & capta vrbe Iosue in monte Garizin, & Hebal fecit omnia quæ iusserat Moyses. & habēt ur Deuteron. 27.c. vt patet infra 8. ergo in die illa qua Israelitę transierunt Iordanem, non potuissent illuc vllatenus venire. nam in transeundo Iordanē Israelitæ satis morati sunt, cum omnes expectarent, quousque totus populus plene transiuisset alueum, deinde steterunt in ripa quousq; lapides duodecim in Iordane erecti sunt & alij fuerunt educti, vt ponerētur in Galgalis. in hoc ergo transijsset aliquāta pars diei, vix igitur potuissent peruenire in Iericho, quanto magis in mōtem Hebal & Garizin? Item dato, quòd suffecissent eo die ire vsque in montem Hebal, & Garizin, quomodo sufficerent, vt redirent ea die ad castrametandum in Galgalis? non videtur possibile.

Item dato, ꝙ esset vllatenus possibile, videbatur absurdum penitus, s. quòd primo irent in montem Hebal & Garizin, qui satis magis distabant quam Galgala: & deinde eadem die redituri essent in Galgalam retrocedendo, nulla ratio patitur.

Item quis nos cogit ponere hanc fatuam implicationem, s. vt dicamus lapides qui educti sunt de Iordane, fuisse positos in monte Hebal? cum horum nihil Moyses in Deuteron. 27. cap. iusserit, nec postea Deus præcepit Iosue. Itē dato, quòd omnia ista fieri debuissent, tamen fieri non poterant eadem die quod isti asserunt: etiam si de Iordane in montem Garizin, & Hebal venire sufficissent, & regredi in Galgalam. nā multa debuerunt fieri intermedia quæ requirebant spaciū plus quàm vnius diei. nam in montibus illis erant Israelitę posituri maledictiones, & benedictiones solenniter, eo modo quo describitur Deuteronom. 27. cap. sed ad hoc aliquanta requirebatur mora, s. vt disponeretur populus in turmas suas diuisus ad benedicendū, & maledicendum: vt patet infra 8. & Deuteron. 27. ca. Item in eodem monte solennes epulas facturi erant, & oblaturi holocausta, & pacificas hostias super altare factum. immolatio tamen ista plurium hostiarum & epulæ solennes populi requirebant saltem spatium diei medij. quomodo ergo in reliquo medio diei possent iter peragere veniendo a Iordane vsque montē Hebal & Garizin, atque redeundo in Galgalam? non erat intelligibile.

Confu.

Confutantur Iudæi quantum ad constructionem altaris, de illis duodecim lapidibus Iordanis. Quæst. XXIIII.

AMPLIVS est maior absurditas, quia debebant cōstruere altare de lapidibus illis duodecim, vt ipsi referunt, & offerre holocausta, & postea super eos calce leuigatos, describere Deute. hoc tamen nequaquam stat, etiam si prędicta maneret, quia magna scriptura est totius Deuteronomij quā scriba satis velox calamo suo vix duobus, vel tribus diebus celeriter transcribens conficere posset in papyro, quanto magis super lapides? cuius comparatio nulla est in tarditate, & velocitate, fortassis enim indigerent ad explendum hęc Israelitę diebus 10. vel 12. Nec valet si quis dicat, sola decem pręcepta in lapidibus illis describenda fore, sicut quidam Iudæi astruxerunt, quoniam Moyses dixit, vt posset in eis scribere omnia verba legis huius, legem autē hanc vocabat demonstrans eam, quam tunc recitabat, scilicet Deuteronomium, & illa erat distincta a lege data in monte Synai, sic patet Deuter. 29. cum dicitur, hęc sunt verba fœderis quod præcepit dominus Moysi, vt feriret cum filijs Israel in terra Moab, præter illud fœdus quod cum eis pepigit in Oreb. non ergo poterat intelligi decalogus per hanc legem quam tunc nominabat Moyses, quia erat distincta a decalogo. Quod autem hanc legem, & totam eam describere deberent in lapidibus, patet infra 8. c. cum dicitur, scripsit super lapides Deuteronomiū legis Moysi, quod ille digesserat coram filiis Israel, totum tamē Deuteronomium super lapides scribere multorum dierum opus erat.

Item quia non qualitercunque, sed lucide, & plane scribenda omnia erant, vt patet Deuteron. 27. sed hæc moram magnam, & attentionem expectabant. Item non sufficissent 12. lapides illi qui de Iordane educti fuerant, vt super eos scriberentur hęc, quia scriptura valde multa erat, lapides autem parui, & pauci, quamquam ergo calce liti forent, forte ad medietatem nō sufficeret scriptura. Item non stat hęc facta fuisse antequam Iudæi castrametarentur in galgalis. nam vt patet ex ordine literę, primo deuentum est in galgalam, & facta circuncisione pugnatum est contra Iericho, & capta est ciuitas Hay, suspenso autem rege eius facta est solennitas in monte Garizin, & Hebal, vt patet vsque ad finem 8. c. huius libri. non potest ergo dici fuisse prius illa facta, quam castrametaretur populus in galgalis: nisi forte astruatur anticipatio, & in hoc non stat, quia nunquam recedendum est ab ordine literę, nisi ex causa necessaria, s. quia in litera patefit, quod sit anticipatio, vel recapitulatio, vel necessario inducitur, aut includetur aliquod inconueniens, nisi ordinē literę permutatorum anticipatione aut recapitulatione dicamus, hic autem nihil tale est, immo posita anticipatione multa inducuntur inconuenientia, quorum quædam in superioribus explicita sunt, quorum nullum esset stante ordine literę. Item dato, quod qualitercū que vellemus facere anticipationē, vel recapitulationem nō potest poni, quia quędam adiunctiones sunt, quæ tollūt omnem anticipationem, & recapitulationem, vt connotationes temporalis ordinis aut actus, vt post hoc. hoc ante hoc, quibus positis non stat anticipatio, vel recapitulatio, sed sic, vt signat scriptura, alioqnin eam mendacem efficimus, cum ipsa ordinē suum declaret. Alię quoque similes connotationes sunt temporum, vt tunc, ipso die, illo in tempore, eodem anno, & huiusmodi, sed hic ponitur quædam talis connotatio, ergo non potest dici facta anticipatio vel recapitulatio, vt patet infra 8. cum dicta fuisset subuersio vrbis Hay, & crucifixio regis eius, subditur, tunc ædificauit Iosue altare domino Deo Israel in mō

Non est recedendum ab ordine literę, nisi cum necessitate.

Nota quæ sint cōnotationes tēporalis ordinis, aut actus, quæ tollūt anticipationē, aut recapitulationē.

A te Hebal, ergo sequitur non posse poni factum ante susceptionem regis illius. nulla ergo erat anticipatio, aut recapitulatio.

Solutio ad duo motiua illius opinionis Iudæorum. Quæst. XXV.

ITEM litera quam Iudæi inducunt in probatione horum nihil adiuuat eos, sed potius obstat, s. donec complerentur quæ Iosue, vt loqueretur ad populū pręceperat dominus, & dixerat ei Moyses. nam si hoc modo Iudæi ex hac litera arguere vellent, cum ista litera dicat non ascendisse sacerdotes cū arca de alueo Iordanis, donec complerentur omnia

B quæ pręceperat Deus Iosue, vt loqueretur ad populum, & dixerat ei Moyses, inducetur, quod ante iuerunt Israelitę in Galgalam, & in Garizin, & Hebal, secerūtque ibi holocausta, & positis maledictionibus, & benedictionibus descripserint Deuteronomium, quàm sacerdotes ascenderent de Iordane. Sed tunc quomodo dabetur, quod Israelitę irent in tam longinquum relictis sacerdotibus in alueo Iordanis? & ad qd opus erat manere sacerdotes ibidē semper diuiso Iordane? valde enim absona sunt. Item non pręcederet arca Israelitas duobus millibus passibus, vel cubitis, sicut dominus iusserat pręceden. c. Item non possunt hęc stare, quia quando ponebantur maledictiones, & benedictiones super montem Hebal, & Garizin, sacerdotes

C erant ibi tenentes arcam in medio maledicentium, & benedicentium, vt patet ex his quę habentur infra 8. ergo non manebant in Iordane: atque consequenter nō intelligetur ista auctoritas de completione eorum, quæ facta sunt in monte Garizin, & Hebal. Item totus populus expectauit in ripa Iordanis, quousque sacerdotes portantes arcam exirent de alueo, & pręcederent, sed ex prędictis colligebatur arcam mansisse in alueo, donec fierent omnia quę iusserat Moyses fieri in monte Hebal, & Garizin. ergo non recessit populus Israelitarum de ripa Iordanis, quousque complerentur quę fieri debebant in monte Garizin, hoc autem non meretur auditum, quis enim ista faceret nō existente ibi aliquo Israelita? cum Israelitę iubeantur

D ista facere Deuterono. 27. c.

Item quia totus populus dicitur fuisse in montibus prędictis, cum hęc facta sunt, vt patet infra 8. cap. Item non debet mouere Iudæos quod dicitur Deuterono. 11. & 27. c. s. quod transito Iordane, deberent ponere maledictionem, & benedictionem, non enim sequitur ex hoc, quod mox post Iordanis transitum fieri debeant omnia quæ iubentur, nam licet iubeantur fieri post Iordanem, tamen locus assignatus fuit ad ea, s. in monte Garizin, & Hebal, sed isti montes non sunt immediate post transitum Iordanis, ergo non poterant hęc fieri immediate post transitum eius, sed prius perueniretur in Galgalam, & Iericho, hęc enim loca priora sunt in ordine progrediendi, similis modus loquendi sępe est in his libris pręcedentibus Moysi, s. in ter-

E ram quam transito Iordane pergis possidendam, scilicet, quod post transitum Iordanis possessuri erant terram illam, non tamen immediate post transitum Iordanis, prius enim plura transierunt quam transito Iordane possiderent terram.

Dicendum ergo est veritatem huius fuisse, quòd Israelitæ transito Iordane lapides duodecim inde sumptos tulerunt in Galgalam figētes eos ibi, postea facta circuncisione, & deletis duabus ciuitatibus, scilicet Iericho, & Hay, Iosue cum toto populo iuit in montē Garizin, & Hebal erigens ibi lapides grandes, qui erāt in eodem loco, manentibus alijs in Galgalis, & factæ sunt solennitates omnes quę iubentur Deuteron. 27. siue

Solutio ad aliud motiuum Iudæorum.

Determinatio auctoris.

siue durauerint paucis diebus ista, siue multis, quomodo autem intelligatur dictum illud quod adducebant Iudæi, scilicet donec complerentur, quæ vt loqueretur Iosue ad populũ præceperat dominus, & dixerat ei Moyses, supra in literę prosecutione declaratũ est.

Posuit Iosue in Galgalis. Non posuit per se Iosue, sed Israelitæ iubẽte Iosue, dicitur enim facere aliquis quę facere iubet, vt Salomon ædificauit domum domini, idest iussit ædificari.

Quid senserit Iosephus circa istum transitum Iudæorum, & circa ea quæ post transitum facta fuerunt. Et quæ distantia erat Iordanis a Galgala, & a Galgala ad Iericho. Quæst. XXVI.

SED considerandum est quid in his Iosephus dicat, ait enim lib. 5. antiquitatum, fluuius quidem egressis Hebræis denuo creuit, & magnitudinem recepit suam, illis vero quinquaginta stadijs præcedentibus, exercitus vsque ad decẽm stadia Iericho tunc accessit. Iosue autem altare ex lapidibus, quos singuli principes tribuum tulerunt de profundo Iordanis iubente propheta, constituens pro facto signo interrupti fluminis, super illud sacrificauit Deo. In hoc designat Iosephus distantiam Iordanis a Galgalis, & ipsius loci a Iericho. nam postquam exierunt de Iordane, processerunt illo die vsque ad vesperum. nam nõ dederat eis Deus certum locum castrametandi, sed dixit, ꝙ in loco in quo castrametarẽtur, illa nocte figerent lapides quos acceperant de Iordane, accidit autem, quòd venissent vsque ad campum quendam nõ longo ab vrbe Iericho vbi nulla erat habitatio, vocatusq; est locus ille postea Galgala sequẽti capitulo, & ibi posuerunt lapides. A Iordane autem vsque ad Galgalam erant quinquaginta duo stadia, quæ faciunt tres leucas, & quartam partem leucę. Inde autem vsque Iericho erant stadia decem quæ faciunt plus quam mediam leucam. nam octo stadia faciunt mediam leucam. Hæc autem non habentur ex sacra scriptura, sed Iosepho erat facile hoc designare, quia cum ipse esset habitator terrę illius, sciret locorum distantias.

Quare Iudæi illo die non ambularunt, nisi tres leucas. Quæst. XXVII.

CAVSA autẽ quare Israelitę illo die quo transierunt Iordanem, non ambulauerunt, nisi illas tres leucas, & quartam, potuisset esse prima, quia erat populus multus virorum, mulierum, & pecorum, & paruulorum, ideo non poterat esse horum magna itineratio, & sic forte non potuerunt progredi plus illo die.

Secunda causa est, quia illa die transierunt Iordanẽ in quo multum morati sunt manentibus sacerdotibus cum arca quandiu totus populus transiret, & interim expectabat foris totus populus, quousque transgressis omnibus exirent sacerdotes cum arca, & ipsa arca præcederet populum. nã debebat præcedere spatio duorum millium cubitorum, præceden. c. E nam eduxerunt duodecim viri duodecim lapides de Iordane, quos tulerunt in locum castrametationis, & alios duodecim lapides magnos extra fluuium acceperũt, & posuerunt in fluuio figentes eos in loco vbi steterant pedes sacerdotum, & hoc totum factum est postquam totus populus transiuit Iordanem, quia dũ transibat, non poterant hęc fieri, quia fiebant in ipso loco in quo erat transitus, & ita magna pars diei consumeretur ĩ hoc. Tertia causa fuit, quia postquam totus populus trãsiuit, & omnia supra posita facta sunt, exiue-

F runt sacerdotes cum arca de flumine, & adhuc populus manebat, & incępit sola arca cum sacerdotibus progredi, quousque distaret duobus millibus passuum a populo, nã causa cur Deus iussit, ꝙ distaret, est ꝙ nullus auderet appropinquare ad arcam in spatio illorũ duorum millium cubitorum, & dum arca pertransibat istud, adhuc expẽderetur multum temporis, ideo parum possent postea Israelitę ipsa die progredi.

Quarta fuit, quia Israelitæ erant populus multus, & indigebant loco apto ad castramerandum, vbi essent aquæ, & pascua, & quia in Galgalis hoc inuenerunt, etiam si possent vlterius progredi non processerunt, vt ibi conuenientius manerent. Quinta causa fuit, quia Israelitæ procedebant nunc via recta in vrbem Iericho ad quam iusserant exploratores, nõ erat

G autem conueniens, ꝙ castra omnium virorum, mulierum, & puerorum, atque pecorũ essent iuxta Iericho propter subitos incursus hostiles, sed ꝙ vel nulli ibi essent, vel soli viri bellatores, & tamen non debuerunt nunc esse ibi viri bellatores, quia non erat sic pugnandum contra Iericho, sicut contra alia loca, ideo fuit conueniens, vt aliquantulum distarent castra, & ita factũ est, vt distarent decem stadijs a Iericho, scilicet plus ꝙ̃ media leuca, ex quo loco conuenienter poterat procedi cum arca ad Iericho, & rediretur in castra lustrata vrbe, ideo fuit opportunum figi castra in Galgalis, & non procedi vltra contra Iericho, licet potuissent Israelitę ipsa die plus progredi.

H *Opinio Iosephi, quòd de istis duodecim lapidibus factum est altare. Quæst. XXVIII.*

DICIT Iosephus, ꝙ de illis duodecim lapidibus factum est altare in quo sacrificauit Iosue. Aliquis dicet, ꝙ hoc non stat, quia Iosue non fecit sacrificium in Galgalis, ideo neque super lapides illos, neque in alio loco illa fecit, nam non legitur hic, quòd sacrificia fecerit. Dicendũ est certum esse, quòd in Galgalis facta sunt sacrificia. nam ibi celebratum est phase, vt patet sequenti capit. & tamen Phase non fit sine sacrificio, & hoc dupliciter. Primo, quia in festo Phase, & azymorum præ-

I ter quasdam cęremonias frugum quę fiũt in festo ipso Leui. 23. adhuc fiebant quotidie quædam sacrificia quæ limitantur. Numc. 28. ca. & tamen habebant nũc Israelitæ copiam omnium quæ ad istam festiuitatem requirebantur, vt dicit Iosephus lib. 5. antiquitatum, ideo facerent illa sacrificia.

Secundo facerent sacrificia, quia immolabatũ agnus die quartadecima mensis ad vesperum, & illud erat Phase. Exod. 12. & Leui. 23. cap. & tamen agnus vocatur sacrificium. Num. 19. c. & ob hoc non poterat quisquam celebrare Phase, nisi in loco quem Deus elegisset, scilicet, vbi erat Sanctuarium. Deuterono. 16. cap. scilicet, quia immolabatur agnus in Sanctuario in altari, sicut cętera sacrificia, ideo cum nunc fieret Phase in Galgalis, necesse erat, quòd fierent ibi sacrificia super aliquod altare.

K

Confutatio præcedentium verborum Iosephi. Quæst. XXIX.

DICANDVM quòd certum est sacrificia multa facta fuisse in Galgalis, & tamen illa non fuerunt facta super altare factum de lapidibus illis duodecim, sed super altare holocaustorum.

Primo, quia Deus iusserat omnia sacrificia offerri super altare holocaustorum. Leuit. 1. & 3. & 4. & 7. & tamen agnus Paschalis erat sacrificium. Numc. 9. cap.

A ergo super illud altare offerretur. Secundo, quia erat nefas offerri sacrificia super aliquod aliud altare quasi quis hominem occidisset. Leuit. 17. ca. & tamen Iosue custodiebat valde legem, cum ipse voluerit mouere bellum contra duas tribus, & dimidiam, quia fecerāt altare apud Iordanem, licet nondum ibi obtulissent sacrificia infra 22. ca. ergo magis istud caueret Iosue, quòd non offerret alibi sacrificia, nisi in altari holocaustorum.

Tertio, quia quomodocunque offerretur sacrificium extra locum Sāctuarij, erat graue delictum, sed grauius esset, quando presente altari holocaustorum offerrentur sacrificia extra illud, sed ita esset hic, quia in Galgalis erat totum Sanctuarium in quo erat altare. quod ergo ibi super lapides fierent sacrificia, grauis B simum peccatum erat.

Quarto, quia videtur superuacuum istud poni, cū scriptura non cogat ad hoc, vt patet hic, & sequen. ca. ideo non debet poni. Sed aliquis dicet, quòd precedētia non cogant, quia licet sit regulariter quod dictum est, tamen interdum viri sancti offerebāt sacrificia extra locum Sanctuarij, sicut Samuel immolabat in Galgalis, & Malphath, & in Ramatha. & aliquādo ī Bethlehem, vt colligitur 1. Reg. 7. & 8. & 13. & 16. sed nemo dicit eum peccasse, sic esset de Iosue qui similiter erat vir sanctus, & propheta.

Iosue non immolauit extra locū Sāctuarij.

Dicendum, quòd istud non excusat, quia non est simile. Primo, quia id quod est contra legem, non est C concedendum esse factum, nisi sit aliquid quod nos cogat illud confiteri. in Samuele autem necesse est asseri, quòd immolauerit in multis locis extra Sanctuarium, vt patet ex dictis, ideo concedimus illud, sed de Iosue nō constat hic, neque alicubi, quòd factum fuerit sacrificium per eum in aliquo altari lapideo, ideo non est concedendum, quia exorbitantia a lege non sunt concedenda sine necessitate.

Secundo, quia Samuel, & quidam alij viri sancti leguntur fecisse sacrificia alicubi extra locum Sanctuarij, quia vbi ipsi volebant offerre, & erat opportunum offerri, non erat locus Sanctuarij, neque altare holocaustorum; non tamen legitur de aliquo, q̄ existens in loco Sanctuarij vbi erat altare holocaustorum offerret sacrificium, & nō in altari holocaustorum. sed D in Galgalis vbi erat nunc Iosue erat Sanctuarium, & altare holocaustorum, ideo quòd ipse offerret ibi sacrificia super altare aliquod lapideum, erat aliter facere quàm fecerunt alij viri sancti, ideo neque est concedendum.

Probat, quòd non immolauit Iosue super altare duodecim lapidum. Quaest. XXX.

AMPLIVS patet, quòd non fecerit Iosue sacrificium in illo altari lapideo, quia hoc posset aliqualiter concedi, si de lapidibus illis fuisset factum altare, sed istud non patet, quia non dicitur, quòd fuerit factum altare de istis lapidibus, sed solum, quòd ducerentur isti duodecim E lapides, & ponerentur in Galgalis, vbi castrametarent.

Secūdo, quia Deus dixit ad quid essent isti lapides, scilicet, quod essent ad memoriam transitus per Iordanem pro generatione futura, vt patet hic in litera, & ita videtur, quòd Deus dederat eis certum vsum, ideo non erant ad hoc, quòd de ipsis fabricaretur altare in quo fierent sacrificia.

Tertio patet, quia isti lapides erant in memoriam duodecim tribuum Israel, quòd transierant per Iordanem arentem, & tamen si de lapidibus istis fieret altare, coniungerentur lapides, & aliqui eorum forte laterent, & non cognosceretur numerus lapidum. vt ergo maneret memoria duodecim filiorum Israel, necesse erat manere duodecim lapides seorsum, & non coniunctos, vt altare efficerent.

Quarto, quia isti duodecim lapides assumpti sunt ad idem significandum, ad quod illi duodecim qui accepti extra fluuium positi fuerunt intra alueum Iordanis, scilicet ad signandum transitum duodecim tribuum filiorum Israel per Iordanem, & tamen illi lapides qui positi fuerunt intra Iordanem; fuerunt seorsum positi, & non coniuncti in modum altaris. ergo & illi qui in Galgalam ducti sunt, seorsum dispositi fuerunt, & non fuit ex eis altare fabricatum.

Quinto apparet ex litera, quia quando redditur cā huius rei, in litera dicitur, dixit ad filios Israel quando B interrogauerint filij vestri patres suos quid sibi volūt lapides isti, & ita videt̄, quòd lapides distincti, & seorsum positi erant, quia aliàs non interrogarent dicentes quid sibi volunt lapides isti? sed quid sibi vult iste aceruus lapidum? vel potius quid sibi vult altare istud? & tamen non sic interrogabant. ergo erant lapides seorsum.

Sexto, quia si de lapidibus illis formaret̄ altare, non retineretur conuenienter ibi intenta significatio. nam dato, quòd omnes illi duodecim lapides apparerent in altari inde constructo, & nullus occultaretur, non videtur signari per illos lapides coniunctos in modū altaris, nisi aliquid pertinens ad altare: nam licet signarentur duodecim filij Israel, eo quòd altare erat conC structum ex duodecim lapidibus, tamen signarentur quantum ad aliquid pertinens ad altare, scilicet, quòd ibi obtulissent sacrificia duodecim filij Israel. Deus tamen volebat signare transitum Iordanis, ergo nō debuit construi altare ex lapidibus illis, & consequenter neque Iosue obtulit sacrificium super illo altari.

Et dixit ad filios Israel. Hic instruit Iosue Israelitas in eo in quo erant vtiles lapides duodecim qui fuerant positi in Galgalis, scilicet ad memoriam futurorum.

Quando interrogauerint filij vestri. Omnes interrogantes vocantur hic filij, & omnes respondentes vocantur hic patres, quia pater doctrina sicut etate, & genitura dicitur, ideo non solum erant obligati respondere in hac questione de lapidibus duodecim patres fiD lijs, sed etiam omnes maiores qui aliquid nouerāt minoribus. Vocantur tamen hic patres, & filij propter duo.

Primo, quia quamquam minores a maioribus querant, magis tamen filij a patribus inquirunt, quam ab alijs propter familiaritatem. Vel vocantur patres omnes qui tunc erant, quia ista verba dicuntur ad Israel, & oēs qui postea nascerētur, essent filij populi huius. Ideo quicunque postea interrogaret, diceretur filius esse istorum, scilicet alicuius eorum. *Cras*. Scilicet in toto tempore futuro, nam nō potest intelligi pro die crastina, nullus enim die crastina post Iordanis transitum inquireret de lapidibus positis in Galgalis, quoniam tunc cūctis qui aderant factum cognitum erat, cum esset valde recens, sed in temporibus diu post inE ueterato facto successu generationum, questio fieret de his lapidibus.

Patres suos. Quia magis consueuerunt filij inquirere a patribus, quam ab alijs ex causa preposita, vel quia vocantur patres omnes qui tunc erant respectu aliorum minorum qui postea nascerentur, aut nati erāt, nesciebant tamē iudicare de eo, quod factum fuerat.

Quid sibi volunt lapides isti. Idest quid signant hi lapides sic positi. Erant enim lapides duodecim positi in Galgala artificiose, ita vt videntes illos scirent, non a casu, sed ex industria sic positos, monerētur igitur ad inquirendum quid volebant, idest quid signabant lapides.

Docebitis eos. Ex hoc tenebantur patres ad erudiendum filios in his.

Vnde si aliquis de minoribus īterrogaret maiores de his, & non responderent, mortaliter peccabant, quia non annunciabant mirabilia Dei inquirentibus ad quæ annuncianda obligabantur. nam ex hoc diminuebatur honor Dei inter eos, cum non appareret id de quo Deus honorādus erat. Ideo iubet scriptura, vt filij interrogent patres, & omnes maiores, & imponit illis necessitatem respondendi, sic patet Deute. 32. ca. scilicet interroga patrem tuum, & annunciabit tibi, & maiores tuos, & dicent tibi.

Per arentem alueum transiuit Israel Iordanem. Istud est miraculum ad quod signandum ponuntur lapides, scilicet, quia transiuit Israel Iordanē alueo arente: in quo signantur duo.

Primum erat, quòd omnes aquæ Iordanis defecerant ad introitum Iudæorum, scilicet, quòd non fluxerunt. Secūdum erat, ꝗ immediate fuit totus alueus desiccatus, ne transirent Israelitę per lutosa loca fluminis, & inquinarentur, vtrunque autem erat miraculum. *Siccante domino Deo vestro aquas eius.* Idest Deus miraculose desiccauit aquas. Quod non est sic intelligendum. Nullæ enim aquæ in Iordane desiccatę sunt, sed inferiores decurrerunt in mare solitudinis, superiores autem manserunt in mole magna erectæ, vt patet pręceden. capitu. solum enim fuit desiccata terræ superficies, quoniam decurrentibus aquis, mansit imbibitus humor superficiei aluei, qui desiccatus est.

Dicuntur tamen aquę desiccatæ, quia cessauerunt a fluxu suo. & patet hoc, quia dicitur, quòd dominus siccauit aquas vsquequo transirent Israelitę, nulla tamen siccatio magis ante quam post fuit, sed detentio ne fluerent, donec transirent Israelitæ. Dicuntur tamen siccatæ aquæ Iordanis, quoniam quilibet fluuius semper fluit, dum desiccatus non est, sed Iordanis non defluebat transeuntibus Israelitis, ergo dicebatur iure desiccatus a Deo.

In conspectu vestro. Idest vobis videntibus, & præsentibus. *Donec transiremus.* Idest ista desiccatio aquarum vel detentio durauit dum transierunt Israelitę. nā postquam totus populus transiuit, & sacerdotes ascenderunt de alueo, reuersę sunt aquæ Iordanis in priorem cursum, vt patet supra.

Sicut fecerat prius in mari rubro. De hoc habetur Exo. 14. Instantibus Aegyptijs a tergo, vt percuterent Israelitas, interposuit Deus nubem quæ erat tenebrosa, & illuminans noctem, scilicet ex parte Israelitarum erat clara, & ex parte Aegyptiorū atra, ita vt ad se toto noctis tempore accedere non valerent, postea autem diuiso mari, transierunt Israelitę ad alteram partem.

Quod siccauit donec transiremus. Mare rubrum siccatum dicitur sicut Iordanis, non quidem, quòd aquæ maris fuerint desiccatæ, sed diuisæ sunt in vnam diuisionem, vel plures, vt quidam volunt, de quo declaratum fuit Exodi decimoquarto. & ista diuisio facta est subito a Deo, deinde missus est ventus vrens tota nocte, qui siccauit alueum maris, & in vigilia vltima noctis circa matutinam horam transierunt Israelitæ. Dicitur tamē mare siccatum, quia diuisę erāt aquæ eius, & quia stabant altrinsecus pro muro aquæ, & non iungebantur, tanquam si essent aliquid solidum, & siccum.

Vt discant omnes populi terræ fortissimam Dei manum. idest illa miraculosa diuisio Iordanis facta est, & rubri maris desiccatio, vt cognoscentes omnes populi terrarum timeāt Deum, & sic factum est. nā diuisio maris rubri audita est in multas terras, & timuerunt gentes, sic patet Exodi decimoquinto, cum dicitur. Ascēderūt populi, & irati sunt, & dolores obtinuerūt omnes habitatores Philisthin, tunc conturbati sunt principes Edō, robustos Moab obtinuit tremor, obriguerunt omnes habitatores terrę Chanaan. In diuisione quoq; Iordanis magnus irriguit pauor in omnes Chananæos, ad quos res ista attinebat, vt patet sequen. ca. & hoc est, quòd cognoscerent manum Dei fortissimam, idest potentiam Dei valde magnam quę demōstrabatur in his, non enim viderant vnquam gentiles talia a dijs suis facta.

Et vos timeatis dominum Deum vestrum omni tempore. Ex his miraculis tam gentiles, quam Iudæi erudiebantur ad Dei reuerentiam. Iudæi enim quia rudes erant, nō cognoscebant magnitudinem potentiæ Dei sui, nisi factis his miraculis, ante ergo quam cognoscerēt hęc G facta, non valde reuerebātur, cognitis vero illis timuerunt, scientes eum esse Deum potentem mala infligere non colentibus eum, vel offendentibus.

CAP. V.

POSTQVAM ergo audierunt omnes reges Amorrhęorum qui habitabant trans Iordanem ad occidentalem plagam, & cuncti reges Chanaan qui propinqua possidebant magni maris lo- H ca, quòd siccasset dominus fluenta Iordanis coram filijs Israel donec transirent, dissolutum est cor eorum, & non remansit in eis spiritus, timentium introitum filiorum Israel.

POSTQVAM. Actum est in superioribus qd Israelitis in transitu Iordanis, & ante euenerit, nunc autem inquiritur quid post transitū ante pugnam cum gentilibus egerint. nam non immediate, vt Israelitę transierunt Iordanem ꝓgressi sunt cum hostibus, sed quædam intermedia ac- I ciderunt, scilicet, quòd celebrauerunt pascha, & quòd circuncisi fuerunt, de quibus in hoc capitu.

Ideo primo agitur hic de eo, quod Israelitæ præmiserunt.

Secundo de eo quod postea pugnantes egerunt sequenti capitu. Prima diuiditur in tres partes.

Primo agitur de Israelitarum omnium circuncisione.

Secundo de Paschali celebratione. Tertio de populi confortatione. Secunda ibi. *Manseruntque.* Tertia ibi. *Cum autem esset Iosue.*

Circa primum ponitur quid ex superioribus consecutum sit, cum dicitur. *Postquam ergo audierunt omnes reges.* Hic ponitur timor immissus a Deo super Chananæos, quorum terram Iudęi possessuri erant, scilicet, quòd omnes timuerunt valde ad ingressum Iu- K dæorum. *Postquam igitur audierunt.* Cum Iudæi transierunt Iordanem, cito cognitum est per omnes Chananæos de diuisione aquarum, & timuerunt.

Quomodo poterant cognoscere reges Amorrhæorum, quòd transiuissent Iudæi per Iordanem desiccatum.

Quæst. 1.

SED dicet aliquis, quomodo reges Chananæorum cognoscere potuerunt, quòd Iudæi transiuissent Iordanem diuisum, & desiccatum?

Respondendum est hoc cognitum fuisse, quia ali-

A qui de Chananæis hoc viderunt. non enim per relationem ab aliis factam cognoscere poterant, nemo quippe eorum ad Iudæos accedebat, vt ex eis addisceret quomodo transiuissent, omnes enim Chananæi fugiebant a facie Iudæorum: nec poterit dici legatos esse intermedios. Iudæi enim non mittebant aliquos nuncios, quia erant istæ ciuitates quas possessuri erāt, ideo non poterant cum eis inire aliquod fœdus pacis, aut vitæ, potuissent tamē si fuissent de ciuitatibus illis, quas Iudæi non erant suscepturi in possessionem, vt patet Deute. 20. cap. Chananæi quoque non mitterent legatos aliquos ad Israelitas, ex quibus cognoscere possēt per relationem transitum Iordanis, quia audierant isti quid fecerāt Israelitæ duob⁹ regibus Amorrhæis quomodo deleuissent eos cum populis suis non dimittē-

B tes vllas reliquias, vt patet Num. 21. & Deutero. 2. & 3. nec vllum pactum cum eis inire volebāt: sic ergo certissime credebant sibi euenturum, ideo credentes inducias, aut pacis fœdera se inutiliter petituros, si peterent nihil perebant, quod colligitur ex eo quod fecit Balach rex Moabitarum, qui cum timuisset Israelitas, non petiuit ab eis aliquam confœderationem, nec rursus pugnauit, quia non poterant Moabitæ eorum impetum sustinere, vt patet Numeri 22. non petijt pacis pactum, sed misit pro Balaam ad maledicendum eis, vt sic eos posset abigere, vt patet eodem cap.

Item clarius patet hoc ex eo, quòd fecerūt Gabaonitę. nam scientes, quòd non componerent cum eis Israelitæ pacem, finxerunt se de terra longinqua, &

C ad hoc habitum mutauerunt, de quo infra nono capitulo.

Ecce igitur qualiter isti Chananæi intellexerūt nō posse esse pacem sibi cum Israelitis, si essent de terra illa, hoc autem cęteri cognoscentes Chananæi nō mittebant legationem pacis ad Iudæos, sed magis congregabantur in vnum ad delēdum Israelitas, vt patet infra 9. & 10. non poterant ergo Israelitarum transitum per arentem Iordanem cognoscere Chananæi p relationem a Iudæis, cum nulla in alterutrum collocutio fuerit.

Sed dicendum est, quòd cognouerunt hoc per visionem, scilicet, quòd quidam de Chananæis viderūt

D Iudęos transeuntes per alueum Iordanis arentem, latebant enim in locis secretis, cum terra non esset cognita Iudæis, & inde videbant transeuntes Iudæos. Poterat etiam fieri visio ex aliquo loco terrę Chanaan. Nam tumor aquarū visus fuit ex aliquibus locis Chananęorum, scilicet ab vrbe quæ dicit Adom, vt patet supra 3. cap. scilicet ad instar montis intumescentes apparebant procul ab vrbe quæ dicitur Adom vsque ad locū Sarthan: sicut ergo videbatur ex vrbe illa tumor aquarum, ita viderentur transeuntes Iudęi qui erant in valde magna multitudine. potissime, quia viso tumore aquarum, quamquam non videretur locus diuisionis Iordanis, satis poterat intelligi, alioquin non consisteret moles fluctuum pendentium in sublime.

Item poterant Chananęi cognoscere hoc argumētatiue. nam sciebant, quòd transiuissent Iordanem, &

E cognoscebant esse tumentem, & nullo modo tūc vadabilem Iordanem, necesse erat ergo imaginari aliquem modum fuisse transitus miraculosum.

Hoc patet ex tumore aquarum quem sciebāt Chananæi aduenire Iordani tempore illo, cum dicatur supra 3. capitu. secundum literā Hebraicam, quod omnibus diebus messis Iordanis implet ripas suas. Sed magis dicendum est primum, scilicet aliquos de Chananæis vidisse transeuntes Iudæos Iordanem, & annūciasse reliquis, ita vt cito fama in tota terra Chanaan crebresceret. *Omnes reges Amorrhæorum qui habitabant trans Iordanem.*

A *Quomodo reges Amorrhæorum poterant audire hæc, cum iam fuissent occisi per Moysen. Et quod Amorrhæi sumuntur dupliciter. Et quod multi reges erant in terra Chanaan. Quæst. II.*

Arguit aliquis non posse stare hanc literam. nam reges Amorrhęorum iam mortui fuerant, vt patet Numeri 21. occiderat enim eos Moyses, & totum populum eorum, quomodo ergo nunc audire poterant hæc?

Ad hoc forte aliquis respondebit, quòd Amorrhęi accipiuntur dupliciter. Vno modo pro omnibus habitatoribus terrę Chanaan, qui vocātur in speciali nomine septē populorum, & hoc modo dicitur Gene. 15. ca. nondum completæ sunt iniquitates Amorrhęorum vsque in præsentem diem. ibi nō solum vocauit Amorrhęos omnem populū Amorrhęorum in speciali, sed omnes Chananæos, quia iniquitates eorum complēdę erant, sic patet Gene. 48. vbi vocant Amorrhęi ipsi qui sunt Heuæi, scilicet habitatores Sichem, cum dicitur, do tibi partem vnam extra fratres tuos quam tuli de manu Amorrhęi ī gladio, & arcu meo. Et loquitur de vrbe Sichē quam filij sui depopulauerant, & postea non ausi sunt habitatores terrę illius venire super eum, vt patet Gene. 34. & 35. constat tamē, quòd Sichem non erat in potestate Amorrhęorum, sed Heuęorum. rex enim eius Heuęus erat, vt patet Gene. 34. non tamen esset Heuęus rex, nisi terra esset Heuæorum, dicuntur tamen Amorrhęi isti generaliter, sicut omnes septem populi vocantur generaliter Chananęi, quamquam sit inter hos vnus populus qui dicitur Chananęorum.

Alio modo Amorrhęi accipiuntur pro vno populo speciali istorum septem. cū enim numerantur, ponitur ibi Amorrhęus, vt patet infra 9. & Exodi 3. & 6. secundum hoc soluent isti argumētum, scilicet, quòd quando dicitur, quòd Moyses acceperat terram regū Amorrhęorum ante Iordanem, vocantur Amorrhęi specialiter, prout sunt vnus de septem gentibus, & habebant duos reges, scilicet Sehon, & Og. cum autem dicitur hic, quòd audierunt reges Amorrhęi, accipiētur Amorrhęi pro omnibus populis, sumendo large Amorrhęos, sed non potest hoc stare, quia quando Amorrhęi sumantur generaliter, non distinguuntur contra alios sex populos. hic tamen distinguuntur Amorrhęi ab alijs, cum dicitur, postquam audierūt omnes reges Amorrhęorum, & omnes reges Chanaan, non ergo potest sic accipi.

Sed dicendū est, quòd Amorrhęi assumuntur hic pro vno septem populorum Chananęorū, sicut cum dicimus duos reges Amorrhęorū Sehon, & Og, sed iste Amorrhęorum populus, vel gēs diuisus erat, quia quędam pars Amorrhęorum morabatur ante transitum Iordanis ad partem Orientalem, & erāt ibi duo reges, scilicet Sehon, & Og. tota autem Amorrhęorum multitudo quæ erat ante Iordanem, sub his duobus regibus distributa erat: post Iordanem autem erat alia pars Amorrhæorum: & isti non audierūt ea quæ dicuntur hic, quoniam iam occiderat eos Moyses. cū nondum transisset Israel Iordanem. Et de his primo dicitur, quòd audierint quam de alijs, quia primo audire poterant cum essent propinquiores Iordani quā cęteri populi. nam cū Amorrhęi diuisi essent in duas partes, solum diuidebantur Iordane intermedio. Poterant ergo isti primo audire de transitu Israelitarum per arentem alueū Iordanis quam cęteri Chananęorum populi.

Determinatio auctoris.

Et si dicas, quòd necesse est accipi hic reges Amorrhęorum pro omnibus regibus Chananæorum, non enim potest stare, quod illius populi qui Amorrhęus vocaba-

vocabatur essent tot reges, cum duo essent interfecti ante transitum Iordanis, & hic ponantur plures.

Respondendum est, quòd quilibet horum septem populorum Chananęorum habebat multos reges. nā Iosue occidit 31. reges, vt patet infra 12. cap. & tamen nō subiecit sibi omnem terram Chananęorum, vt patet Iudi. 3. cap. dicitur ibi. hę sunt gentes quas Deus reliquit, vt in eis experiretur Israelem. s. quinque satrapas Philisthinorum, omnemque Chananæum, atque Sidonium, & Heuæum, qui habitabant in monte Libano de Baal Hermon vsque ad introitum Emath.

Singulę vrbes hēbāt singulos reges. Poterat ergo quilibet horum populorum habere septem, vel octo reges. nam fere singulę vrbes habebāt singulos reges. Iericho enim habebat regem, & ciuitas Hay, quæ ei propinqua erat, atq; modica habebat regem, vt patet ista. 7. & 8. ideo Amorrhęus populus qui erat vnus de septem multos reges habere poterat, s. aliquos ante transitum Iordanis, & alios post.

Qui habitabant trans Iordanem. Ad differentiam illorum regum qui erant de Amorrhæis, & morabantur in parte ante Iordanis transitum. *Ad Occidentalem plagam.* Hoc ponitur ad maiorem euidentiam. nā quamquam dicatur istos reges fuisse, vel esse trans Iordanē, tñ non constat ad quam partem Iordanis sint. Nam illi qui sunt in parte Orientali Iordanis respectu eorum qui in Occidentali plaga morantur, dicuntur esse trās Iordanem.

Trans Iordanē quot modis capitur in sacra Scriptura.

Et qui sunt ad plagam Occidentalem respectu Occidentalium, dicuntur trans Iordanem. Et vterq; modus frequentatur in sacra Scriptura. Quod accipiatur trans Iordanem pro parte Occidentali Iordanis, patet Num. 32. cum dicitur, nec quicquam quærimus trans Iordanem, quia iam habemus possessionem nostrā in Orientali eius plaga.

Ecce quia ibi trans Iordanem, Occidentalem dicit partē Iordanis. ideo enim non quærebant aliquid duę tribus, & dimidia in parte Occidentali Iordanis, quia erat possessio eorum Orientalis. Si tñ acciperetur ibi trans Iordanem pro parte Orientali, illę duæ tribus, & dimidia includerent ɔdictionem in verbis suis dicentes se nihil quęrere in parte Oriētali Iordanis, cum in ea haberent possessionem suam.

Aliquando accipitur trans Iordanē pro parte Oriētali Iordanis, vt patet in eo. c. cum dicitur, & possessionem nos suscepisse confitemur trans Iordanem, s. in parte Orientali. sic enim ipsi supra eo. ca. confessi fuerant, sic accipitur supra 1. ca. vbi Iosue dicit duabus tribubus, & dimidiæ, q̄ dedit eis possessionem trans Iordanem Moyses, s. ad Orientem eius. ideo conueniēs fuit tolli hanc ambiguitatem per istam connotationē ad plagam Occidentalem Iordanis. nec vocantur isti reges Amorrhęorum Occidentales respectu totius terrę promissionis, quia alij sunt magis Occidentales in ea, s. Philisthini, & Sidonij qui sunt apud mare magnum quod ponitur terminus Occidētalis terrę Chanaan, vt patet Exo. 23. & Deut. 11. c. sed vocantur Occidentales respectu Iordanis, qui est in fronte terræ Chanaan Orientali, vt patet Num. 34. c.

Et cuncti reges Chanaan. Hic assumuntur generaliter reges Chanaan pro omnibus septem populis, vel magis pro sex populis qui relinquuntur præter Amorrhęos.

Et adhuc magis patet in hoc nomine Chanaan, q̄ in isto nomine Chananæus. nam in hoc nomine Chananęus est ambiguitas, quia interdum accipitur pro vno populo, vt cum numerantur septem populi, & inter eos ponitur vnus Chananęus. aliquando generaliter, vt cum dicitur hi omnes reges Chananæorum, & in alijs similibus locis, sed istud nomen Chanaan semper assumitur generaliter. Ideo cum dicimus ter-

F ram Chanaan, omnium septem populorum intelligimus regiones.

Qui propinqua possidebant magni maris loca. Idest reges Chananęorum qui erant apud mare magnum, vocatur mare magnum non Oceanus, quia iste non tangit terram Chanaan, sed solas terras quæ sunt ad extremitates mundi, sed mare magnū ipsum Mediterraneum quod licet comparatum ad Oceaneum paruum mare sit, ad alia tñ maria quæ sunt in terra Chanaan collatum, magnum est, & istud ponitur tanquā terminus Occidētalis Chananæorum populorum, sic patet Nu. 34. & Deut. 11. & supra 1. c. vocatur autem istud mare Palesthinorum, idest Philisthin, quia isti habitabāt in ripa eius. erant autem alia parua maria in terra Iudęę,

Quare mare Mediterraneum appellat mare Palesthinorũ.

G quę magis sunt lacus magnę, quia ibi aliqua flumina stagnentur, sic est de mari salsissimo, vel mari solitudinis, siue mari mortuo, quod est apud Sodomā, in valle illa Pentapolis, de quo Numer. 34. & supra 3. Aliud est mare Cenereth, de quo Num. 34. & vocatur in Euangelijs mare Genesaret, vel mare Tyberiadis, vt patet Io. 6. & 21. & multis locis. hic agitur de regibus habitantibus apud mare magnum, s. de regibus Philisthinorum, & aliarum gentium. nam mare illud vocatur mare Palesthinorum, vt patet Exo. 23. c.

Multa maria sunt in terra promissionis, & quę.

Et non dicitur hic de omnibus regibus terrę Chanaan, sed de regibus Chananæis qui tenebant loca propinqua maris magni. Et hoc referri potest ad duo, s. ad signandum magnam propinquitatem ad Iordanem, vel magnam distantiam, s. postquam audierūt transitum Iudæorum per Iordanem reges Chananæorū

H qui valde propinqui erant, & potuerunt cito hoc cognoscere, liquefactum est cor eorum, vel postquam reges qui fuerunt, vel qui erant in fine terrę Chanaā, audierunt, etiam consternati sunt mente. potest autē induci vtrunque ex litera.

Si volumus signare magnā distantiam a Iordane, designabitur in hoc, quod dicitur de regibus habitantibus apud mare magnum. erat enim mare magnum Occidentalis terminus terrę Chanaan, vt patet Deut. 11. cum dī. A deserto, & Libano, & flumine magno Euphrate vsque ad mare Occidentale erunt termini vestri. habitātes ergo apud istud mare essent maxime

I Occidentales, & nouissimi in tota terra Chanaan, cū mare ipsum esset nouissimum, vt patet supra 1. cum dicit, omnis terra Ethęorum vsque ad mare magnū contra solis occasum, erit terminus vester, & tunc dicitur de istis regibus habitantibus apud mare magnū, ad signandum, q̄ iam audierant omnes reges terræ Chanaan, cum isti vltimi essent, & peruenirer ad eos sonitus transitus Iordanis, & tunc generaliter dissolutum est cor omnium habitantium in terra illa.

Alio modo intelligi potest, vt referatur hoc ad paruam distantiam a Iordane, s. quòd postquam audierūt illi reges Chananæorum, qui erant apud loca propinqua maris magni, transitum Iudæorum, expauerunt totaliter.

Sed dicet aliquis, quomodo potest hoc referri ad paruam distantiam, cum reges habitantes apud mare

K magnum, sint maxime distantes a Iordane, cum sint maxime Occidentales, & nouissimi, vt supra declaratum est? Respondendum est, q̄ quamquam mare magnum, s. Mediterraneum sit terminus Occidētalis terrę Chanaan, & maxime distans a Iordane: tamen in quibusdam locis per subintrationes, & flexuras arcuatas subintrat terram: & in his flexuris appropinquat valde Iordani, & parti Orientali terrę Chanaan. Et tales subintrationes vocantur linguę maris, sicut patet infr. 15. & in diuisionibus terrę promissionis. per has linguas maris Iordanis, qui est terminus Orientalis Chananęorum, & mare magnum, quod est terminus Occidentalis,

Mare Mediterraneū Orientem versus, hēt plures flexuras atq; sinuatas.

cidentalis, satis sibi in quibusdam locis appropinquāt. Et hoc conuincitur aliqualiter Nume. 13. c. cum dicitur. Amalech habitat in Meridie. Iebuseus, & Etheus in montanis. Chananæus vero moratur iuxta mare, & circa fluenta Iordanis. ecce enim Chananęū apud mare, & Iordanem posuit, sed hoc non staret, nisi ex aliqua parte mare magnum, & Iordanis sibi appropinquarent.

Quod autem vterque horum sensuū ex litera possit haberi, forte aliquis dubitabit, quia non dicitur hic reges Chanaan qui possidebant loca maris magni, ita vt possit indifferenter vtrunque signari, sed sola propinquitas videtur signari, quia dicitur propinqua loca maris magni.

Respondendum est in hac litera totum signari posse secundum variam punctuationem. nam si litera sic punctuetur, vt referatur illa propinquitas ad Iordanē, habetur vnus sensus, s. ꝙ isti reges possidebāt loca maris magni propinqua, s. Iordani quem transierunt Iudęi. Si autem punctuetur, vt propinquitas referatur ad mare magnum, s. ꝙ isti reges possidebant loca propinqua mari magno, erit sensus secundus, est autem verus huius literę sensus, ꝙ isti reges Chanaan possidebant loca coniuncta mari magno sicut Palesthini, & Sidonij, & tamen ista ex aliqua parte non multum distabant a Iordane.

Quod siccasset dominus fluenta Iordanis. Non fuit vlla desiccatio fluentorum Iordanis. nam aquæ superiores steterunt semper erectę in vnum cumulum nihilo deficiente de eis, aquę autem inferiores decurrerunt vsque ad mare mortuum, vt patet supra 3. cap. & hoc non est siccari. Sed dicuntur fluenta Iordanis desiccata, quia fluenta semper fluunt quando non desiccata sunt, & quia in transitu Israelitarum non fluxerunt superiores aquæ Iordanis dicuntur desiccatę, vel Iordanis desiccatus. *Coram filijs Israel*. Idest antequam intrarent Israelitę, & tunc coram non stat proprie, sed pro ante. Alio modo coram filijs Israel. idest videntibus filijs Israel. *Donec transirent*. Idest desiccatio Iordanis solum mansit, dum transierunt Israelitę. ex quo patet accipi hic desiccationem pro statu, vel non fluxu aquarum, quia hoc durauit transeuntibus Israelitis, desiccatio tamen nulla magis fuit ante transitum, & post, q̄ dum transirent, & è contrario. *Dissolutum est cor eorum*. Idest totaliter periit animositas eorū, ante enim Chananæi erant populi animosi ad expugnandum gentes alias, & maxime ad se defendendum, & hoc quia erat in eis animositas quædam, nunc autem erat dissolutū cor eorum, idest effusę vires animi, ita ꝙ nihil remaneret. animositas autem est ex collectione animi, cū vero laxatur, pereunt vires, sic videtur innuere Boetius de consolatione, lib. 1. Prosa. 4. s. tunc ego collecto in vires animo, idest, ꝙ animositas erat per collectionē, ergo Chananæorum dissolutio erat per laxationē totius animositatis.

An timor de quo hic fuerit a Deo inflictus Chananæis ne auderent pugnare contra Iudæos nouiter circuncisos, vt putat Nicolaus. Et quod timor a Deo incussus sit maximus, & quare. Quæst. III.

ISTE timor Chananæorum fuit ex his quę audierunt, magnitudo enim harum rerum narratarū conturbabat eos, & potissime quia non erat ista res gesta ampla, & magnifica humana magnitudine, sed diuina: Deus enim fecerat hęc, & ita cognoscebant Chananæi. vnde nimis terrore concutiebant, quia videbant sibi non contra homines, sed ꝯ Deum pugnādum. Ecce iam superueniebat Chananæis multiplex timor.

A Primo enim timuerunt, quia audierunt fuisse diuisum mare rubrum, & quia postea audierunt atrocia bella eorum contra duos reges Amorrhęorum, vt patet supra 2. cū dixit Raab ad exploratores, audiuimus ꝙ siccauerit dominus aquas maris rubri ad introitū vestrum, & quæ feceritis duobus regibus Amorrhęorum qui erant trans Iordanem quos interfecistis, hæc audientes pertimuimus, & elanguit cor nostrum, & non remansit in nobis spiritus ad introitum vestrum. Nunc vero nouus superaddebatur timor, quia Iordanis desiccatus est sicut quondam fuerat desiccatum mare rubrum.

Sciendum tamen, ꝙ iste timor nō solum erat, quia audierunt Israelitas transisse alueum arētem, sed erat

B a Deo magis inductus eis in pęnam. Ipse enim mouet corda virorū, & facit pauitare quos vult, & quos vult fortes animo reddit. sic enim Iudæis in pęnam pauor incussus est, & Deus eis incutiēdum prędixit, vt patet Leui. 26. c. s. & qui remanserint de vobis dabo pauorē in cordibus eorum, & in regionibus hostium terrebit eos sonitus folij volātis, & ita fugient quasi gladium, cadent nullo sequente, & corruent singuli super fratres suos, quasi bella fugientes, simile patet Deutero. 28. capitu.

Iste timor a Deo incussus, maior est interdum, etiā si nulla res formidāda exterius sit, quàm si omnia terribilia quæ apponi possunt naturaliter apponerentur. Cuius causa est, quia formido magna est secundum

C speciem, quæ nimis mouet phantasiam, & dum species fuerit atrocior in phantasia fortiores sunt motus secundum timorem, Deus tamen potest formare in phantasia speciēm quantumcūque terribilem voluerit, etiā si extra nihil subsit, ideo timor ab eo inflictus maior est quocunque timore proueniente de rebus visis, aut auditis solum.

Nicolaus dicit fuisse istum timorē nunc incussum a Deo Chananæis, ne auderent insurgere contra Iudæos nouiter circuncisos qui pugnare non possent, viri enim qui sunt circuncisi per aliquot dies tanquam cęteri vulnerati, nihil agere possunt bellicum, immo nec libere se mouent, ideo si eis circuncisis per vnum vel duos dies post superuenirет hostilis impetus, subi-

D to delerentur non valentes resistere, sic patet de viris Sichimitis quos dolose filij Iacob circuncidi fecerūt, & postea die tertio, quando grauis vulnerum dolor insurgit, arripiētes gladios, ipsi pauci viri, & quasi nulli deleuerunt totam vrbem Sichem in ore gladij, vt patet Gene. trigesimoquarto, & si alijs diebus filij Iacob pugnam commisissent contra Sichimitas, subito delerentur.

Sed forte aliquis dicet non multum stare istam rationem datam, quia Iordanis apertus est, vt transirent Israelitæ, ad apertionem autem Iordanis, secutus fuit iste timor in Chananęis, etiam si Deus specialem timorem non incuteret, & hoc, siue Iudęi circuncidendi essent, siue non.

Item non multum videtur, quòd Chananæi insur-

E gerent contra Iudæos, quamquam non incuteretur iste timor. nam audita apertione maris rubri, & atrocibus bellis contra Amorrhęos conterriti sunt, & nō mansit in eis spiritus, vt ex verbis Raab patet supra capitu. secundo. ergo quamquam non superuenisset iste timor, non auderent Chananæi insurgere in Iudęos.

Sed nō multum ista cogunt, quia quamquam vterque superuenerit terror, tamē commoti sunt Chananæi contra Israelitas, vt omnes pariter venirent ad delendum eos, vt patet infra 9. & 10. ideo satis stat dictū Nicolai, magis tamen est indifferens, quam habēs euidentem veritatem.

An

An conuenienter incussus fuerit timor Chananæis de apertione Iordanis, & an ad aliquid profecerit, & ad quid. Quæst. IIII.

SED aliqs qreret, an iste timor incussus de apertione Iordanis, ꝯuenienter inflictus fuerit Chananęis, & an aliquid profecerit. Videtur enim, ꝙ sufficeisset timor incussus de transitu maris rubri per siccum, & de pugna contra Amorręhos, sicut patet supra. 2. vbi his duobus auditis elanguit cor Chananæorũ, & non manserunt in eis vllæ vires. Respondendum est profecisse timorem inflictum, aut consequentem in Chananæis de hac diuisione Iordanis.

Primo, quia quamquam timor de apertione maris rubri secundum se sufficeret ad dissoluendum Chananęorum corda, ita vt nullæ vires manerent, tamen erat factum nimis antiquarum. 40. enim anni ab eo tẽpore fluxerant, vetera tamen non tantũ mouent, qm̃ res habent magnam efficaciam in mouendo, ſm ꝙ sunt in sensu, res autem quanto veteratiores sunt, tanto a sensibus magis distant, qui solum pręsentia contemplantur, noua autem magis immutãt. Item causa huius est, quia motus ĩ nobis fit efficacior, aut minus efficax ſm vigorem specierum retentarum in phantasia: species autem dum veteratiores sunt debiliores sunt, & faciliter delebiles, appropinquantes ad non esse, dum autem recentiores sunt, maiorem habent efficaciam, ideo magis moueri poterant Chananęi per aliquem timorẽ nouiter superductum, quam per antiquum de diuisione maris rubri timorem. Item Chananęi existimabant ista esse a Deo quę fiebant Israelitis, & quia Deus propitiatus bona nobis agit, offensus autem nobis pęnas irrogat, quamuis aperuerit mare rubrum Iudęis nunc ab eo tempore defluxis. 40. annis poterant Israelitæ offendisse Deum, propter quod nõ adiuuaret eos, sed magis traderet in manus hostiles, sicut aliqñ in deserto factum est. Et hoc bis, s. primo cum Amalechitæ, & Chananæi persecuti sunt eos vsque in Horma, vt patet Numeri 14. capitu. Et secundo quando Chananæi victores existentes ceperunt prędam de Israelitis, vt patet Numeri 21. capitu. nunc autem cum nouiter Deus pro Iudęis miraculum effiiceret diuidendo Iordanem, non intelligerent Chananæi Deum illis offensum fore, sed magis adiuturum eos, ideo valde timerẽt, valde ergo profecit timor nouiter incussus propter apertionem Iordanis.

Et non remansit in eis spiritus. Idest non mansit anima, & est metaphora, sicut consueuimus, quando aliqua terribilia subito videmus, dicere, non mansit mihi anima in corpore. Vel accipitur spiritus pro animositate, animositas enim est per collectionem irascibilis ad aliquid aggrediendum, cum laxatur, vel effunditur spiritus, non manent vires, nec animositas, sicut patet si quis irascatur nimis, & cõuneat in se spiritum irę suæ, erit ira fortis, & ad aliquid aggrediendum, cum vero effunduntur spiritus irę, non manet vlla animositas, vel impetus ad aggrediendum, sic patet de iratis qui effundunt per verba iram suam, vel per punitionem, & tunc quiescunt, antea vero in eis motus difficilis est: vt patet in amaris, & difficilibus atque acrocolis, vt patet 4. Ethicor. cap. de mansuetudine. Hoc etiam patet in iratis si plorent. nam per lachrymas ira emittitur, & non sunt ita irati cum fleuerint sicut antequã fleant, quia emiserũt spiritus p̃ fletũ, ita in Chananęis non mansit vllus spiritus, idest vlla animositas, quoniam tota per magnitudinem terribilium defecit.

Ira intra animũ retenta adiuuat ad fortitudinem, emissa vero diminuit.

Timentibus introitum filiorum Israel. Timor istorum erat de malo per eos concepto, quod sibi affuturum expectabant, ad timẽdum autem mouebat eos apparitio diuina in apertione Iordanis, non erat tamen illud

F malum, quod ipsi formidabant, sed aliquid infligendum ab Israelitis cum introirent, ideo erant Chananęi timentes introitum Israelitarum. Et intelligitur non de introitu in terram suam, quia iam ibi fuerat, quando transierunt Iordanem, sed de introitu in terram ciuitatum, & locorum suorum.

Eo tempore ait dominus ad Iosue. Fac tibi cultros lapideos, & circuncide secundo filios Israel. Fecit quoque quod iusserat dominus, & circuncidit filios Israel in colle pręputiorum. Hæc autem causa est secundæ circuncisionis.

G Postquam descriptus est timor secutus in Chananæis ad transitum Iordanis, ponitur quid Israelitis tũc euenerit, & ponitur primo de circuncisione, & ponitur hic de circũcisione in introitu terrę Chanaã post Iordanem. Causa autem quare circuncisi fuerint omnes Hebręi, inf. in litera ponitur, vel subditur, scilicet, quia non fuerant circuncisi in toto deserto, & manebant omnes incircuncisi.

Quare circuncisi sint Iudæi immediate post transitum Iordanis. Et quod in deserto omnes Iudæi comedentes phase erant circuncisi, & quare nullus incircuncisus fuit prohibitus. Quæst. V.

H SED nunc quæritur, quare facta fuerit circuncisio hoc tempore, scilicet immediate post transitum Iordanis. Aliqui dicunt hoc fuisse factũ, quia Hebræi in 14. die mensis eiusdem primi erant celebraturi phase, vt factum fuit postea, & patet infra in litera, nemo tamen incircuncisus poterat comedere de agno paschali, vt patet Exodi 12. cap. omnes tamen Israelitæ, aut fere omnes incircuncisi erãt, ergo nisi immediate post transitum Iordanis fuissent circuncisi, non potuissent celebrare pascha.

Sed contra hoc obijcietur, quia in toto deserto nemo circuncisus fuit, sed manebant omnes in præputio, sicut nascebantur, vt patet infra in litera, & tamen

I ibi pascha celebratum est secundum omnes cęremonias suas, vt patet Numeri 9. ita ergo poterat hic.

Ad hoc forte aliquis respondebit, quòd facta fuit celebratio paschalis, & non ab omnibus Israelitis, sed solum ab illis qui erant circuncisi, scilicet qui sic exierant de Aegypto, qui autem incircuncisi in deserto erant, non gustauerunt ex eo.

Sed contra hoc dicetur non posse stare, quia hoc modo multi fuissẽt prohibiti, ne comederẽt de agno Paschali, cum multi essent incircuncisi, pro hoc tñ nemo legitur prohibitus, sed solum duo viri fuerũt prohibiti comedere pascha, quia erant contaminati super anima, idest in contactu hominis mortui, vt patet

K Num. 9. ca. de incircuncisis autem non legitur aliquis vetitus comedere, ergo nemo fuit vetitus. Aliquis forte dicet non tenere probationem, quia licet non exprimatur aliquos propter incircũcisos esse, fuisse prohibitos, tamen non ex hoc inducitur, quia non tenet in his argumentum negatiue per locum ab auctoritate. Respondendum est sufficienter hic argui. nam si aliqui de Israelitis fuissent vetiti comedere propter esse incircuncisi, illi conquererentur: sicut fuerunt conquesti polluti super anima. nam ęquum ius erat ad nõ comedendum, sed non exprimitur, ergo nihil tale accidit. Dicendum ergo est, ꝙ Israelitæ celebrauerunt pascha in deserto, & nullus incircũcisus comedit phase, nec tamen aliquis fuit vetitus comedere propter esse incircũcisum. Modus autẽ est, qa istud pascha so-

Determinatio auctoris.

lum

lum fuit celebratum in monte Synai, in principio anni secundi ab exitu de Aegypto. nam die quartodecimo, mensis primi, anni secundi ab exitu de Aegypto, factum est Pascha, & tūc erat vnus annus plenus, quo de Aegypto recesserant, vbi omnes qui inde exierāt, fuerant circuncisi, vt patet infra in litera. In anno autem illo forte nulli nati sunt, vel dato, ꝙ multi nascerentur, & non circunciderentur, non prohiberentur ab agno Paschali: ipsi enim prohibitione non egebāt, quia nondum poterant comedere carnes propter teneritudinem: non enim essent tunc ablactati: soli autem dicuntur prohiberi ne comedant, qui aliter comesturi erant, nisi prohiberentur. si autem in annis medijs. s. decimo, & duodecimo, & omnibus alijs facta fuisset Paschalis celebritas in deserto, necesse erat, B vt multi prohiberentur a comestione carnium agni, vel comederent incircuncisi, quod nō licebat. Et forte ista fuit vna de causis, quare Israelitę non celebrauerūt in deserto Pascha, nisi in anno secundo ab exitu de Aegypto. In transitu autem Iordanis, non potuit fieri celebratio Paschalis, nisi ante circunciderentur, quia rarissimi circuncisi erant, vt patet infra. Alia erat causa, quare in transitu Iordanis circuncisi sunt, quia ingrediebantur in terram nouam, quā possessuri erant, & in qua custodituri erant leges Dei, sicut patet in toto Pentateucho: cum enim datur aliqua lex, dicitur, cum ingressi fueritis terrā Chanaan, &c. quasi dicat, ꝙ ibi obseruaturi erant, & ante non obligabantur, sic concluditur Deuter. 12. c. & quia circuncisio est principium totius status veteris testamenti, & per quam C inducitur obligatio ad obseruandum totam veterem legem, vt patet ad Gal. 5. c. ego Paulus testificor omni homini circuncidenti se, ꝙ debitor sit vniuersæ legis faciendæ, sicut in nouo testamento baptismus est ianua omnium sacramentorum, & totius status noui testamenti: ideo in introitu terrę promissionis debuerat inchoari legis obseruatio, quātum ad principium suum, ꝙ simpliciter est in circuncisione, & ista etiam fuit causa, quare fuit celebratū Pascha, quia erat vna de primis cęremonijs veteris testamenti, cū fuerit data ad signandum, & commemorandum primum beneficium a Deo datum. s. eductionem de Aegypto. *Eo tempore dixit dominus ad Iosue.* s. eo tempore quo, timuerunt reges Amorrhęorum, & Chananęorum ꝑ D transitum per arentem Iordanis alueum. Vel eo tempore quo transierunt Israelitę Iordanem.

Quo die isti Iudæi fuerunt circuncisi, quia die 11. 12. 13. mensis primi, anni 41. & non ante nec post.

Quæst. VI.

De tempore autem quo fuerit facta circuncisio, non multum potest dubitari. constat enim factam post transitum Iordanis. s. in Galgalis: nec etiam multo tempore post transitum Iordanis. nam antequam veniret ad vrbem Iericho facta est. De die tamen factæ circuncisionis, E vel tempore stricte sumendo dubitabitur. Et dicendū est, ꝙ fuerit circūcisio facta in mēse primo, anni quadragesimi primi, quia in hoc fuit transitus Iordanis, vt supra patet: fuit etiam in die vndecimo, duodecimo, & terdecimo mensis eiusdem: nam neque ante esse potuit, nec post. Quod patet, quia Israelitę iubēte Deo receperunt circuncisionem in Galgalis, vt patet hic, & ista fuit castrametatio, quam fecerunt Israelitę die qua transierunt Iordanem, vt patet pręcedenti c. sed ista fuit decima die, primi mensis, anni quadragesimi primi: ergo in eadem die decima: nec ante eam non potuit fieri ista circuncisio: cum decima die ad noctē venerint in Galgalam.

A Nō potuit etiam fieri in quartodecimo die per totum. nam ibi erat celebratio phase, & comestio: ante tamen quam quisque celebraret phase circuncisus esse debebat: manserunt ergo tres dies medij inter decimum, & quartumdecimum, & in his potuit fieri circuncisio. Credendum est autem, ꝙ in his diebus tribus & parte diei quartidecimi explota fuerit circuncisio, quia in vno compleri non poterat, cū tot millia Israelitarum circuncidendi forent: facta autem circūcisione cępit paschalis celebritas. *Ait dominus ad Iosue.* Quō locutus fuerit dominus hic responderi potest, sicut pręcedenti c. responsum est. s. ꝙ apparuerit in nube: non enim potuit hic apparere in assumpta figura corporis humani, quia vocatur Deus secundum probationem factam in principio præcedentis c. q. 2. De loco B autem in quo fuerit illa locutio: Dicendum est, ꝙ fuerit in Galgalis, ibi enim facta est circuncisio. *Fac tibi cultros lapideos.* Quidam de hebręis dicūt fac tibi. i. fac pro te, quasi dicat, ꝙ Iosue fecit istos gladios pro se, quia ipse circuncidebat omnem Israelem. Quod autem solus Iosue circunciderit omnes Israelitas non stat, quia ipse solus non poterat circuncidere tot millia populi in magnis, & paruis: an vero ipse fuerit aliquis de circuncisoribus non patet. Et si obijciatur, qđ infra dicitur Iosue circuncidisse omnem Israelē, non arguitur ipsum fecisse, quia dicitur ipse facere, quę fieri iubet: forte dici posset, ꝙ ipse neminem circūcidit, sed magis sacerdotes, & Leuitę fecerunt hanc circūcisionem, quia erat aliquid pertinens ad religionem C veteris testamenti, sicut cęterę cęremonię. Sed etiā hoc non constat. nam ex nullo loco demonstrari potest in sacra Scriptura actum circuncidendi magis ꝑtinere ad sacerdotes, quam ad alios. Qualitercunque ergo se habeat res, dicendum est, quòd Iosue nullum circuncidit, vel saltem non omnes.

In q. 2.

An Iosue solus potuerit circuncidere omnes Iudæos.

Actus circuncidendi non magis pertinebat ad sacerdotes quam ad alios.

Fac tibi cultros lapideos. Ex hoc patet, quòd non solum Iosue circunciderit Israelitas, sed multi fuerint circuncisores. nam pro vno non oportebat fieri multos cultros, sed sufficiebat vnus. siue ergo Iosue fuerit de circuncisoribus, siue non: multi fuerunt circuncisores.

Cultros lapideos. Ex hoc aliqui dicunt fuisse datū pręceptum de circuncisione in cultris lapideis: litera tamen D hebraica dicit secundum ꝙ exponunt Iudęi, nouaculas acutas, quia est ęquiuocatio nominis.

An de necessitate sacramenti circuncisionis fuerit, quòd fieret cultro lapideo, & quid est in quo circuncidebantur Iudæi. Ex sententia Magistri sententiarum.

Quæstio. VII.

Circa hoc dubium est, an de necessitate sacramenti circuncisionis fuit, quòd fieret in determinato instrumento, scilicet in lapide, vel ferro. Et ad hoc respondet Sanctus Thomas, in quarto sentētiarum, distinctione prima, & ibi E vide argumenta: concludit autem, quòd non fuit sub necessitate danda in circuncisione determinatio instrumenti.

Sed adhuc hoc dato dubium est, quid esset in quo circuncideretur Israelitę, an gladio, vel lapideo cultro, & hoc quantum ad omnia tempora. Tenet autē Magister sententiarum. dist. 1. 4. ꝙ esset in lapideo cultro dicens: fiebat autem circūcisio die octaua lapideo cultro, vt in octaua resurrectionis per petram Christū omnis ab electis abscinderetur corruptio. Sed hoc nō tenetur a doctoribus, vt patet per Sanctum Thomam in quarto dist. 1. Fundamentum tamen eorum, qui dicunt circuncisionem iussam fieri lapideo cultro, est id qđ fecit Sephora vxor Moysi veniens de Madian in

Aegyptum, cum enim Angelus Dei vellet percutere Moysen virum eius, arripuit subito acutissimam petram abscindẽs prępunũ filij sui Eliezer, vt patet Exo. 4. capit. Ex hoc tamen nihil infertur si respiciamus: soluitur enim dupliciter. Primo, quoniam hebręi respõdere poterunt, circuncisionem Eliezer nõ fuisse factã in lapide acuto, sed nouacula: nam quamquam litera nostra dicat, tulit illico Sephora acutissimam petram, & circuncidit prępunum filij sui, tamen in hebręo ponitur, cor: vbi nos ponimus petram, & est dictio ęquiuoca ad petram, & ad nouaculam, quod ẽt patet ex litera nostra. nam Psal. 51. qui incipit, quid gloriaris in malitia, vbi litera nostra dicit, sicut nouacula acuta: ponit lr̃a hebraica cor: eandem. s. dictionem, quæ hic hr̃, ex illo ergo loco non magis probatur esse factam circuncisionem lapideo, quam ferreo cultro. vnde Iudæi cum exponunt particulam illam, non magis dicũt de nouacula acuta, quam de lapide acuto. Adhuc autem dato, ꝙ dicamus non factam fuisse circuncisionẽ istã nouacula acuta, sicut hebræi exponunt, sed acutissima petra, sicut hr̃ in litera nostra, non sequebatur ex hoc, ꝙ omnes successores nouacula acuta lapidea vti deberent in circuncidendo, nec ꝙ præcedentes ex tempore Abrahæ, vsque tunc lapide acuto vsi sint. hoc. n. ex indeliberatione factum est. Erat enim Sephora trãquilla, nihil futuri suspicans mali. & vt subito angelus domini arripuit Moysen torquens eum, attonitam eã reddidit: ipsa igitur succurrere curans, ne angelus virum suum occideret nesciens quid faceret, forte non habens gladium, vel attonita non respiciens, videns acutissimum lapidem, circuncidit filium suum: nihil enim forte tunc promptius reperiit: si tamen promptiorem sibi gladium reperijsset circuncidisset filium suum. iniustum ergo est, vt quod indeliberate gestum est, cæteris ad consequentiam sit trahendum.

Adhuc solidius fundamentum his est: ex eo, quod hic dr̃. nam cum essent in Galgalis Iudęi iussit Deus Iosue, vt circuncideret hebręos cultris lapideis: nõ poterit tamen hoc dici fuisse inconsulte factum, sicut dicitur de vxore Moysi: cum iubente Deo factum sit: ergo istud mandatum fuit in prioribus seculis, & debuit manere in successoribus.

Determinatio auctoris. An fieret circuncisio cultris lapideis: an aliter. Et quibus vtantur Iudæi moderni. Quæst. VIII.

AD hoc respondendum est, præceptum de circuncisione nõ magis obligauisse in cultro lapideo, quam ferreo. nã istud pceptum datum est Abrahę primo, & declarati sunt oẽs ritus eius. Gen. 17. inter eos tamen nõ ponitur instrumentũm an ferreum, vel lapideum. Ad neutrum ergo erat determinate obligatio, nec quantum ad ipsum actum circuncisionis, nec quantum ad principalem significationem. nam non magis differt in lapideo, ꝙ ferreo cultro fieri. Ad lr̃am istam rñderi põt eo modo quo superius dicebatur. s. ꝙ fm̃ litterã hebraicã ponitur hic dictio ęquiuoca, ꝙ nihil magis ad lapidẽ, ꝙ ferrum applicatur. Hieronymus tñ lapideos cultros transtulit: hebręi vero indifferenter lapideos cultros, vel nouaculas acutas dicunt: ideo nihil magis ad vnũ ꝙ ad alterum cogimur. Si aũt velimus tenere applicationem literę nostræ adhuc poterit responderi factũ fuisse hoc, non quia necesse esset sic fieri, vel quia sic fecissent priores. sed quia sic nũc specialiter Deus fieri voluit. Causa huius fuit ad significationem, & memoriam: ea quippe, quę Iudęi in futurorum memoriam relinquebant, lapidibus efficiebant: sic patet de duodecim titulis erectis lapideis in monte Synai, in

Quare Iudæi nunc circuncisi sunt cultro lapideo potius quam ferreo.

F die confirmationis legis, ad recordationem duodecim tribuum Israel. Idem patet in duodecim lapidibus erectis in alueo Iordanis intra aquas. Idẽ in duodecim lapidibus eductis de alueo Iordanis, ad ponendum in Galgalis: de quibus præcedenti. c. Idem patet, quia totum Deuteron. Iudæi tunc scripserunt in lapidibus calce litis, vt patet Deutero. 27. & infra 8. in hac tñ vice, quamquam lapideis cultris circuncisionẽ factam dicamus, tamen aliis temporibus magis gladiis, quam lapidibus facta est. Quod apparet ex modo circuncidendi hebręorum modernorum, qui nunquã lapideis cultris, sed ferreis circunciduntur: ergo a principio sic fecerunt, quia alias cęremonias ita obseruãt, vt in lege iussę fuerunt. Nec valet si dicas, ꝙ Iudęi per-
G mutauerint cęremonias suas post mortem Christi in odium christianorũ. nã nihil proficiebat eis hanc permutasse instr̃o lapideo, vel ferreo, quia nulla eis maior defensio a nobis, vel impugnatio ꝯ nos ex hoc erat. Et dato ꝙ aliqualem haberent defensionem, non est verisimile, ꝙ mutauerint. Et tamen adhuc nullatenus dici põt, ꝙ Iudęi obseruantias suas a ritu priorũ mutauerint, quod patet aspiciendo totum Pentateuchũ: in quo omnes cęremonię descriptæ sunt hebræorũ, & tamen non reperietur modernos Iudęorũ ab his, quicquam delirasse. Tenent ergo Iudęi eundem modum in cęremoniis nunc, quem tenuerunt priores, præterquam ꝙ aliqua omittuntur, quę impleri lex ve-
H tat existentibus extra terram Chanaan.

Circuncisio Iosue fuit facta cultris lapideis: & quare non gladijs. Et quare idem senserit, & transtulerit Hieronymus. Quæst. IX.

NVNC cum constet æqualiter dici posse, ꝙ ista circũcisio facta a Iosue, fuerit lapideis cultris, vel gladiis, quæritur quid magis dicendum sit, an lapide, vel ferro hoc actũ sit. Respondendum est, rationabilius esse dici factum lapidibus, quam gladiis. Primo, quia dicit̃ hic Iosue: fac tibi cultros, quicquid ergo istud factũ fuerit, quo facta est circuncisio, siue lapideo cultro, siue ferreo, nondum factum erat, sed fieri iubetur: manifestum ta-
I men est, ꝙ si de gladiis ferreis intelligeretur, non diceret Deus Iosue, quod faceret tunc illos cultros, quia multi cultri essent in Israel facti, & non expediebat fieri de nouo: ergo cultri lapidei fuerunt. Item cum consuetum esset a principio fieri circuncisionem gladiis illis, dato quòd nulli gladii essent in toto Israel, non iuberet Deus, quòd fierent, quia iubendo fieri circuncisionem, nullo addito, intelligebatur solitum instrumentum, sed Deus iussit fieri hic cultros ad circuncidendum: ergo rationabile videtur hoc fuisse aliquid differens a priori instrumento circuncisionis, sed priores in gladio hoc faciebant: ergo Iosue mandatum est illud facere cultris lapideis: forte enim has rationes habuit literæ nostræ scriptor, vt cum in hebræo ęquiuo-
K cationem inueniret: magis applicaret ad lapideos cultros, quam ferreos.

Circuncide secundo filios Israel.

An liceret bis circuncidi in veteri lege. Et quòd bis baptizari est grauissimum peccatum, & quare. Quæst. X.

DICVNT aliqui, ꝙ licebat bis circuncidi eosdem Iudæos, cum dicatur circuncide secũdo, & consequenter dicunt, ꝙ liceat eidem homini bis baptizari. Est enim circuncisio similis baptismo: si igitur duplicari licebat circuncisionem: ergo & baptismum.

An

An istud argumentum teneat, non est multum insistendum, cũ baptizari denuo nulli liceat, quia iniuria fit sacramento, cum semel collatum plenissimam tribuat efficaciam, ita vt postea datum nihil magis efficere queat. Sed adhuc difficilius est de circuncisione, quam de baptismo. nã baptismus corporaliter nihil tollit, aut apponit, ideo quamquam non debeat, tamen possibile est millesies tribui: in circuncisione autem secus accidit. nam fit in membro determinato, & tollitur solum prępurium, qui ergo semel circũcisus est, amplius circuncidi non potest. Potissime, quia isti qui nunc circuncisi fuerunt, nunquam fuerant circũcisi, vt patet immediate in litera, necesse est ergo has duas circuncisiones, non referri ad easdem personas.

Quare circuncisio quam nunc fecit Iosue vocetur secunda. Et quod non omnes Iudæi in nocte qua exierunt de Aegypto fuerint circuncisi. Quæst. XI.

SED adhuc quõ ista circuncisio dicatur secũda, difficultas est. Quidam Iudæi dicunt istam circuncisionem dici secundam respectu circuncisionis factæ in Aegypto: astruunt enim, ꝙ in nocte qua Israelitæ de Aegypto exierunt, fuit circuncisus totus populus, qui circuncisus non erat, & hoc quia Deus eos educebat de loco seruitutis, & incipiebat sibi assumere in populum, & ibi fuit facta circuncisio multorum simul. Ita fuit hic totus Israel rete circuncisus, ideo dicitur secunda circuncisio. Et de hoc exponunt dictum illud Zachar. 9. c. tu autem in sanguine testamenti tui eduxisti vinctos de lacu, in quo non erat aqua, vocant Aegyptum lacum sine aqua per metaphorã. vinctos vocant hebræos qui in Aegypto vincti erant, vt patet Exo. 6. c. & Leu. 26 c. sanguinem testamenti vocat sanguinem circuncisionis, quia in circuncisione sanguis effunditur, iuxta illud Exo. 4. cap. quod dixit Sephora Moysi viro suo: sponsus sanguinis mihi es, & sequitur ibidem: hoc dixit propter circuncisionem. Vocatur circuncisio pactum, vel testamentum, vel fędus: sic patet Gene. 17. & est sensus secundum illos, ꝙ per sanguinem circuncisionis eduxit Deus Israelitas de Aegypto. Ad hoc respondendũ est stare non posse. Et primo dicitur ad auctoritatem Zachariæ 9. c. ꝙ non intelligatur de aliquo horum. s. nec de circuncisione, nec de agni Paschalis sanguine, sed de sanguine Messię, vt Deo dante declarabitur cũ illuc deuentum sit. Quod autem non fuerit facta circuncisio nocte, qua exierunt Israelitæ de Aegypto patet, quia sciebant se tunc inchoaturos iter, tamen circuncisis si confestim itinerent pedibus suis, mortis periculum est propter quantitatem sanguinis effluentis de vulnere, potissime in genitali parte ad quam multa sanguinis cõcurrunt vasa, & ob hoc fuit impedita circuncisio in deserto, quia nesciebant determinatũ tempus motus sui, non ergo tunc circuncidere ntur, quia oportebat eos per dies aliquot manere in Aegypto. s. donec sanarentur: sic patet infra de Israelitis circuncisis in Galgalis, qui expectauerunt ibi donec sanarent̃, vt patet infra cum dicitur. postquam autẽ omnes circuncisi sunt, manserũt in eodem castrorum loco donec sanarentur. Item quia per duos vel tres dies post circuncisionem, sequitur ita grauis dolor in circuncisis etiam quando viri sunt, vt se mouere nequeãt, nec resistere alicui lædenti, sicut patet de viris Sichimitis quos dolose circuncidi fecerunt filii Iacob, & postea die tertio cum grauissimus vulnerum dolor inuigit, duo filii Iacob Symeon, & Leui deleuerunt omnes habitatores vrbis Sichem in ore gladii, vt patet Gene. 34. ergo post istam circuncisionem oportebat, vt manerent Israelitæ aliquibus diebus in Aegypto, quod

Vera respõsio auctoris ad hãc q. ponitur infra q. 43.

A falsum est. Item non est hoc verisimile, quia Iudæi nõ poterant habere spatiũ circuncidendi aliquos in exitu: nam etiam ad fermentandum panem habere tempus nequiuerunt vrgentibus Aegyptiis, & ad recedẽdum compellentibus dicendo omnes moriemur, vt patet Exod. c. 12. Item non videtur esse aliqua causa quare Israelitæ nocte qua exituri erant, vellent circuncidere filios suos, nisi forte dicatur, ꝙ dum fuerũt sub potestate Pharaonis, non permisit eos circuncidi, & nunc cum eam exuerent circuncidebantur, sicut fuit de Antiocho rege qui vetuit circuncidi paruulos Iudæorum. sic patet primo Macha. 1. c. s. mulieres, quæ circuncidebant filios suos, trucidabantur secundum iussum regis Antiochi, & suspendebant pueros a ceruicibus per vniuersas domos eorũ, & eos qui circun-
B ciderant illos trucidabant: sed nihil tale in Aegypto a regibus iussum fuit: ideo non erat vlla occasio Iudæis ad circuncidendum omnes paruulos suos, vel totum populum nocte qua exierunt de Aegypto.

An ex Aegyptiis fuerint circuncisi multi in egressu de Aegypto. Et an vocetur circuncisio secunda propter duos actus qui in ea fiunt, secundum Rab. Salo. Quæstio. XII.

ALII dicunt, ꝙ in nocte qua Israelitæ exierunt de Agypto, non fuerunt circuncisi Israelitæ, sed Aegyptii ascendentes cum Iudęis: multi enim Aegyptii cum Israelitis a-
C scenderunt, vt patet Exod. 12. s. sed & vulgus promiscuum innumerabile ascendit cum eis: hi autem non fuerant ante circuncisi, sed in nocte qua exierunt de Aegypto: cuius causa est, quia isti Aegyptii pręcedentibus diebus non fuerant circuncisi timentes ne alii Aegyptii recedere velle eos cognoscerent cum Israelitis, & impedirent, aut læderent. Sed dicẽdum est stare non posse, quia omnes rationes, quæ cõtra superiora militabant, & inconuenientia sequuntur ad hoc.

Item quia non videbatur quomodo conuenirent omnes Aegyptii, qui exituri erant cum Israelitis, vt omnes nocte præcedenti recessum circuncideterentur, quoniam sic notum fieret aliis Aegyptiis, & impedirent eos scientes conspirare cum Iudæis conuertentes
D se ad eorum ritum. Non stat ergo expositio istorum. s. ꝙ prima circuncisio dicatur facta in Aegypto nocte qua inde exierunt, & secunda sit quæ hic nunc facta est. Item patet non posse stare. nam quamquam fuerit facta circũcisio talis qualis dicitur in Aegypto, siue de Israelitis, siue de conuersis, tamen non vocabitur ista secunda circuncisio, quia illa non fuit prima, cum ante illam alię pręcesserint circuncisiones.

Et si respondeas hoc intelligi de circuncisionibus solennibus, & in his fuerit prima in Aegypto existentibus Israelitis, & secunda hic ingredientibus terram Chanaan: sunt enim solennes circuncisiones, quando multi simul circunciduntur, sicut hic.

Dicendum est adhuc non stare, quia hoc modo nõ
E fuit prima solennium circũcisionum ea quæ facta diceretur in Aegypto, sed prima fuit ea quam primo fecit Abraham, ipse enim omnes de domo sua, & seipsum eadem die circuncidit, cum prima a domino circuncisio facta est, & pactum cum Abraham. Aliter dicit Rab. Sa. s. istam vocari circuncisionem secundam, propter duos actus qui nũc facti sunt, scilicet, ꝙ præputium abscinderetur, & quód postea extremitas pellis manentis replicaretur. Et dicunt, ꝙ Abrahæ data fuit prima circuncisio, & non secunda, quia ipse non replicuit præputium.

Iosue autem accepit secundam circuncisionẽ. s. quia & abscidit p̃putia, & replicuit. Sed hoc nihil est. nã re-

plicatio pellis manentis nihil operatur ad circūcisionem; sed Iudęi illud faciunt, vt decentius, & sanius pelliculę extremitas maneat. ideo non debet vocari aliquid circuncisionis. Item dato, ꝙ ad circuncisionem esset aliquid accessorium ista replicatio pelliculæ, tamen non poterat vocari secunda circuncisio, sed secundus actus circuncisionis. nam primus actus circūcisio vocari potest, secundus autem nequaquam.

Item adhuc dato, ꝙ iste actus secundus in circuncisione vocaretur circuncisio, tamen non diceret Iosue, ꝙ faceret secundam circuncisionem, sed ꝙ faceret primam, & secūdam. Item patet hoc, quia dicitur infra. ista est causa secundę circuncisionis: ergo videtur, ꝙ ista circuncisio facta a Iosue, secunda fuerit, & non prima, sed falsum est, quia vtrunque simul fuit. Item patet hoc non conuenire literæ, quia cum dicatur immediate. s. hęc est causa secūdæ circuncisionis, subditur, ꝙ populus egressus de Aegypto, fuit circuncisus, & in deserto nemo circuncisus est: ideo hic oēs circuncisi sunt. Ecce qualiter secundam circuncisionem, simplicem circūcisionem vocat, cum dicat eos nunc fuisse circuncisos, quia in deserto non fuerint.

Aliter dicit Ra. Dauid Canhi. s. istam vocari circuncisionem secundam, quia non solum Iosue circuncidit vnum, sed multos, & post vnum alios circuncidebat, iteratio autem illa circuncisionis faciebat circūcisionem esse secundam. Sed hoc non stat, quia sic non solum fuisset ista vocata secunda circuncisio, sed etiam Abraham diceretur secundo circuncidisse, quia die circuncisionis suæ omnes vernaculos domus suę circuncidit, vt patet Gene. 17. tamen non vocatur illa secunda, sed magis prima omnium. Item quocunque tempore fierent multæ circuncisiones simul, diceretur secunda circuncisio, quia post vnam circuncisionem erat alia: et tunc poneretur aliqua circuncisio secunda ad distinctionem, & esset frustra dictum Iosue: circuncide secundo filios Israel, sed circuncide eos: cū ista connotatio secundo nihil addat.

Quinta opinio Nicolai de Lira. s. an vocetur circuncisio secunda, quia solennis fuit. Quæst. XIII.

ALITER dicit Nicolaus istam vocari secūdam circuncisionē. s. ꝙ circuncisiones nominantur hic solennes solum: est autem solennis qn̄ multi simul, vt populus, aut gēs, vel domus circunciditur, & ad hunc modum non ptinebant quotidianę circuncisiones, & in his non ponitur numerus: de solennibus autem dicitur esse ista secunda.

Primam dicit fuisse Nicolaus tempore Abrahæ. nā cum data fuit circuncisio Abrahę, nemo circuncisus erat, & fuerunt circūcisi simul eadem die omnes vernaculi domus eius cum ipso & filio suo Ismaele, nondum nato Isaac, vt patet Gene. 17. Postea autem non fuit facta alia circuncisio solennis. Nūc autem in exitu de deserto, & transitu Iordanis fuerunt fere omnes Israelitę circuncisi, vt patet infra, & hoc simul, scilicet die vndecima, & duodecima, atque terdecima, mensis primi, anni 41. egressionis de Aegypto.

Sed dicendum est hoc rationabilius esse omnibus suprapositis, sed adhuc non totaliter accedere ad intētionem literæ. nam non multum conuenit intentioni literæ in qua redditur causa huius circuncisionis cū dicitur, hæc est causa secundæ circuncisionis, & postea dicitur, ꝙ in deserto nemo circūcisus fuerat, ideo circuncidit Iosue nunc omnes: hoc autem nihil magis reddit causam secundæ circuncisionis solennis, quam tertię, quam primæ.

F *Sexta opinio, & est Adamantij. s. an lex Christi vocetur secunda circuncisio. Et septima opinio August. qua fuerit. Quæst. XIIII.*

ALII dicunt, ꝙ vocatur secunda circuncisio lex Christi. nam per legē Moysi est prima circuncisio a quibusdam peccatis, sed per legē Christi, quæ est spiritualis, plenius auferuntur peccata: ideo secundo dr̄ ibi homo circuncidi, sic dicit Adamantius, Dicant Iudæi quō pōt qs secundo circuncidi in circūcisione carnali? semel. n. circuncisus non habet quid secundo possit auferri. a nobis vero quibus dr̄, quia lex spiritualis est, digne & cōuenienter ista soluuntur, qui. n. in lege p Moysen eru-
G ditus est, idolatriæ errorem cultumque deposuit, hæc est prima circuncisio p legem: si vero ad euangelium perueniat, secundam circuncisionem accipiet per petram, q̄ est Christus, & auferetur ab eo opprobrium Aegypti. Sed dicendū, ꝙ iste sensus non est literalis, neq; esse pōt, sed mysticus. Primo, quia populus ille manebat in lege Moysi, immo nūc erat quasi inchoatio obseruationis eius, & sic non ageretur de aliquo, quod pertineret ad legem euangelii, sed solū ad legē Moysi. Secundo, & pręcipue, quia adhuc istud posset hr̄e colorem aliquem, si istud esset pręceptum solum, ita vt posset aliquid signare, quod esset futurum, & ptineret ad legem Christi, sed est historia, quia sicut dr̄
H ad Iosue, circuncide secundo filios Israel, ita sequit̄ in litera, ꝙ circuncidit eos. ideo non pōt intelligi, nisi de vera circuncisione carnali. Alij dicunt, ꝙ vocat̄ secunda circuncisio non respectu eorundem hominū, sed einsdem populi. nam idem homo non pōt bis circūcidi: populus aūt non est vnus vir, sed multi: ideo possunt multi circuncidi. & dicetur ille populus circuncidi, & manentibus quibusdam incircūcisis, si ipsi postea circuncidantur, dicetur ille populus secundo circuncidi, & ita erat in populo Israel, quia quidam illorum circuncisi erant, & alii non, qui nunc a Iosue circuncisi fuerunt: ideo dr̄ populus secundo circuncidi. Sic dicit Aug. s. quæritur cum dixerit circuncide iterum, non enim vnus homo bis circuncidendus erat, sed quia vnus populus erat in quibusdam circūcisus,
I & in quibusdam incircuncisus. ideo dictum est iterū, vt circuncisus iterum circuncideretur, nō homo, sed populus: quidam exeuntium de Aegypto filii in illo populo incircuncisi erant, quos circuncidere potuit Iesus: illorū. s. filios quos genuerunt in deserto, & contempserunt eos circuncidere. Dicendum, ꝙ ista expositio satis accedit ad rationem, & tn̄ hoc modo quandocunque circunciderentur aliqui Iudęi, diceret̄ populus Israel circuncidi secundo, quia pro illis qui incircuncisi erant circuncidebantur secundo, & tn̄ circuncisio secunda, nunquam dr̄ facta, nisi nūc, & quasi esset quid nouū & singulare, redditur ratio de illo in litera cum dr̄. hæc est causa secundæ circuncisionis.

Nota ꝙ auctor nō stat cū ista expositione Augu. sed suam propriam, vide infra q. 43.

K *Quid senserit Historia Scholast. de secunda circuncisione. Quæst. XV.*

ADHVC dicit circa hoc Historia Scholastica, ꝙ vocatur secunda circuncisio, non quidem intelligendo, ꝙ idem homo bis circuncideretur, sed paruuli qui nati fuerāt in deserto, per quadraginta annos incircuncisi erant, alii ex mandato domini, alii ex parentum neglīgētia, alij vero ex eorundem cautela, ne forte mox circuncisis attolleretur nubes, & necesse haberent progredi, & sic periclitarentur paruuli.

Ex verbis istis adhuc non colligitur, quomodo vocetur secunda circuncisio, vel dicantur secundo circun-

circuncidi filij Israel, sed solum semel, quia dicit, quod illi qui non fuerant in deserto circuncisi, fuerunt nunc circuncisi per Iosue. Sed assumenda est causa addendo ad verba ista, scilicet paruuli in deserto per quadraginta annos non fuerunt circuncisi, & toto illo tempore quadraginta annorum nemo circuncisus fuit, & quia nunc circuncisio a quadraginta annis omissa repetita fuit, dicitur secunda circuncisio, quia continuatio actus facit actum esse vnum, vel vocari eundem, interruptio autem eius facit multiplicari, vel dici plures, & tamen nunc fuerat circuncisio omissa, & repetitur: ideo vocabitur secunda.

Examinat verba Historiæ Scholasticæ. Et quòd paruuli in deserto manebant incircuncisi propter periculum, quod sequebatur. Quæst. XVI.

CVm autem dicit, quod paruuli in deserto manebant incircuncisi ex triplici causa. s. ex mandato Dei, ex negligentia parentum, ex cautela eorum refertur ad diuersos, quia negligentia & cautela non se compatiuntur.

Et dicendum, quòd causa vera, aut saltem principaliter motiua quare non circunciderentur paruuli in deserto fuit cautela parentum, scilicet ne sequeretur periculum paruulis: nam ipsi mouebantur ad motum nubis, & oportebat statim moueri, vt illa mouebatur, & manere cum illa staret. Exo. 40. & Num. 9. c. Si autem accideret aliquem notiter circuncisum esse, quando moueri incipiebat nubes: oportebat non obstante circuncisione, quòd portaretur in via: sed istud erat magnum periculum paruulorum, scilicet, quòd propter motū effunderetur sanguis ex vulnere, & morerentur, vel sequeretur magnus dolor, qui etiam causa periculi est. Nam non solum statim, vt quis circuncisus est, periculum est ei, si moueatur, sed etiam post aliquot dies, & non solum in paruulis, sed & in viris, vt patet Genes. 34. capit. quando filii Iacob in dolo fecerunt circuncidi omnes Sichimitas, & dicitur, quòd in die tertio, quando est grauissimus dolor vulnerum, Symeon, & Leui occiderunt omnes Sichimitas, scilicet, quia non poterant se mouere, sed erant quasi mortui, sed paruuli magis ista sentiunt, & facilius periclitantur, quàm viri: ideo periculum erat eis si circunciderentur, & statim mouerentur portati per viam, & tamen non poterat aliter fieri, si circuncisio fieret in deserto, quia nunquā erat Israelitis certa mutatio nubis. sed erant semper expectando quando moueretur, & ob hoc dicebantur semper esse in excubiis domini. i. vigilando attente quando Deus. s. angelus eius moueret illam nubem. Exo. cap. 40. ergo non poterant sine periculo circuncidi in deserto.

Item dato, quòd esset notus motus nubis, non tolleretur omnino periculum paruulorum circuncisorum, & hoc erat, quia circuncisio non fiebat ad placitum quocunque tempore, quis vellet anticipando, vel differendo tempus, sed oportebat fieri octauo die. Gene. 17. capit. & non poterat preueniri, vel tardari. si autem posset fieri quocunque tempore, & esset certus motus nubis quando fieret, poterat fieri circuncisio sine periculo paruulorum, anticipando vel posteriorando ad motum nubis, cum tamen oporteret fieri die octauo, adhuc sępe accideret periculum circuncisis, scilicet cum eueniret octauus dies in quo circuncisio celebratur tempore quo mouebatur nubes. & ita erat ista causa sufficiens ad hoc, quod nemo circunciderentur in deserto, quia omnibus erat istud periculum, si accideret moueri nubem tempore circuncisionis, vel ante curationem vulnerum.

A *An Iudæi manebant incircuncisi in deserto ex mandato Dei, scilicet, quòd Deus voluit, quòd non circunciderentur: quia sic secundum positionem Historiæ Scholasticæ. Quæst. XVII.*

CVm autem dicitur, quod ex mandato Dei aliqui manebant incircuncisi. Dicendum, quod non legitur aliquod tale mandatum de aliquo factū a Deo. Sed considerandum, quòd istud est verisimile. s. quod Deus mādasset non seruari circuncisionem in deserto, quia mandatum de circuncisione valde arctabat Israelitas, qa dicebatur, quod anima, quę non circunderetur, periret de suo populo. Gen. 17. c. ideo Israelitę nō auderent omittere illud sine Dei B auctoritate, ne ex hoc sequeretur indignatio super omnes & morerentur, & tamen generaliter oēs omiserunt circuncisionem in deserto: ideo credendū est, quod auctoritate Dei factum est. Secundo, quia si difficile esset haberi super hoc diuinum responsum, sicut & nobis nunc, forte Israelitæ videntes periculum circuncisorum committerent se diuinæ dispositioni, & dimitterent filios incircuncisos, non habito diuino responso: & tamen erat facillimum illis habere diuinū responsum in quacunque re vellent, quia habebant secum Moysen, qui loquebatur cum Deo, quandocunque volebat, siue in sanctuario super propitiatorium. Num. 7. c. siue ad ostium tabernaculi descendēte columna nubis. Exo. 33. c. nam tam familiariter ibi C quotidie loquebatur Moyses Deo, & audiebat verbū eius, quod dicebatur loqui ei, sicut solet homo loqui ad amicum suum. Cum ergo tanta facultas esset Israelitis consulendi dominum, non est verisimile, quod in tam graui rē procederent eo inconsulto, sed consuluerunt eū, & responderet, quod cessarent a circuncisione in deserto, & licet hoc scriptum non sit, credendum est ita factum fuisse. Tertio patet, quia cum præceptum de circuncisione obligaret sub magna necessitate. Gene. 17. c. dato, quod aliqui non consulto Deo cessare vellent ab obseruatione huius præcepti, sicut & multi negligentes sunt nunc in obseruatione diuinorum præceptorum, non erat tamen verisimile, quod in tanta multitudine omnes vellent contemnere mandatum de omittendo circuncisionem, cum essent multi viri sancti in tanta multitudine, & tamen omnes omiserunt D circuncisionē, quia vt dicitur hic in litera, natos in deserto nemo circunciderat: ergo non factum est sine diuino consensu. Quarto, & potissimum, quia in ista multitudine erat Moyses, tanquam dux & rector vir sanctus, & legis Dei zelantissimus, qui nullo modo permitteret Israelitas agere contra legem Dei, sed vindicaret in transgressores, & tamen viuente eo in toto tempore deserti per quadraginta annos nemo circuncisus est, & ipse hoc panebatur, neque obiurgabat Iudæos super hoc: ergo videtur, quod ipse consuluerat dūm super hoc, & responderat ei, & ita ex Dei consensu omittebatur circuncisio. Quinto patet, quia Deus dixit E nunc Iosue, circuncide filios Israel, & aliter ipse non circunciderent eos: cum ergo nunc mandauerit, & ante hoc non mandabat, videtur quod ex consensu suo toto tempore præcedenti cessauerunt a circuncisione, quia alias sicut nunc mandauit circuncidi Israelitas, mandauisset quocunque tempore ante hoc. Sexto patet ex modo imperandi. nam dixit circuncide secundo filios Israel, & non dixit cum obiurgatione aliqua. si tamen omittentibus Iudæis circuncisionem cōtra voluntatem Dei ipse mādaret, quod seruarent illam, obiurgaret eos pro præterita transgressione, sed non fecit. ergo videtur, quod toto tempore præterito cessauerāt ab ista obseruatione de voluntate Dei.

Nullus mansit in deserto incircuncisus negligentia parentum, sed ex mandato Dei. Quaest. XVIII.

CVM autem dicitur, ꝙ aliqui paruuli manebāt incircuncisi ex negligentia parentū non est concedendū. Primo, quia vbi erat causa legitima, non pōt imputari negligentia, & tamē oēs Israelitæ habebant causam legitimam in deserto ad non circuncidendum filios. s. propter periculū incertitudinis motus nubis, vt dictū est. s. q. 16. ergo non poterat alicui eorum imputari negligentia, & ita non poterat dici manere aliquis puer incircuncisus negligentia parentum. Secundo, quia si aliquis diceretur manere incircuncisus negligentiam parentum, oēs dicerentur manere incircuncisi negligentia parentum, cū oēs similiter dimitterent filios incircuncisos, & tñ nō dr̄ de omnibus hoc: ergo non poterat dici de aliquo. G Tertio, quia illi qui manebant incircuncisi auctoritate Dei, non poterant dici incircuncisi negligentia parentum, & tñ quantum ad omnes Israelitas fuit consensus Dei, ꝙ cessaret circuncisio toto tempore deserti, vt ostensum est præced. q. quia mandatum non erat speciale quantum ad aliquos. ergo de nullo potest dici, ꝙ manebat incircuncisus negligentia parentū. Dicendum ergo, ꝙ illa distinctio non est conuenienter polita. s. ꝙ quidam ex mandato Dei, alij ex negligētia parentum, alij ex cautela ipsorū manebant incircuncisi. Sed est dicendū, ꝙ oēs paruuli manebant incircū- H cisi ex cautela parentum, & Dei mandato, & nemo manebat incircuncisus ex parentum negligentia. Primū patet, qa omnes parentes cupiebant salutē paruulorum suorū, & prouidebant circa pericula, ne in illa incurrerent, & tñ oībus paruulis erat æquale periculū si circunciderentur, & tunc mota nube deberēt portari per viam: ergo oēs dimittebant paruulos suos incircuncisos ex conuenienti cautela. Secundum patet, quia mandatum Dei, vel consensus de omittendo circuncisionem, nō erat specialiter ad aliquos Israelitas, sed ad oēs: cū causa esset æqualis omnibus: ideo non manerent quidam incircuncisi ex mandato Dei, & alij ꝯ mandatum ex negligentia parentum. Tertium patet, quia vbi obseruabatur mandatum, non poterat I signari negligentia, sed mandatum Dei erat omnibus Israelitis de omittendo circuncisionem illo tempore, vt dictum est. ergo nullus manebat incircuncisus ex negligentia,

Conclusio auctoris.

Quod fuit motiuum Historiæ Scholasticæ, vt diceret aliquos incircuncisos fuisse negligentia parentum. Quaest. XIX.

MOTIVUM autem ad dicendū circuncisionem omissam fuisse ex negligentia in quibusdā, potuit hēre Historia Scholastica ex eo, quod dr̄ hic in litera; nec aliquis eos in via circunciderat, & sic vr̄ notari negligentia. s. ꝙ non curauerat aliquis circuncidere istos. Sed dicendū, ꝙ K hoc non stat. Primo, quia si istud poneretur ad notandum negligentiam parentum, non ascriberetū specialiter quibusdā, sed oībus Israelitis, quia de oībus dr̄. s. neque aliquis eos in via circunciderat, & tñ Historia Scholastica non attribuit negligentiam omnibus, sed quibusdam: ergo non est illud conueniens motiuū.

Secundo, quia litera magis signat dictū esse de omnibus natis in deserto, cum ait, populus autē, q natus est in deserto ꝑ quadraginta annos itineris latissimæ solitudinis incircuncisus fuit, & ita nemo natus fuit in deserto, qui circūcideretur, & additur, neque enim aliquis eos in via circunciderat, ergo non potest hoc induci pro quibusdam specialiter eorū signando ne- F gligentiam, sed vel omnes ostendentur negligentes, vel nullus. Tertio, quia neque omnibus potest imputari negligentia ex litera illa, quia si ad signandū negligentiam poneretur, esset cum quadam obiurgatione. tamen non est, sed plane legitur littera. Et debet accipi dictum, ꝙ nemo eos circunciderat, ad ostendēdum veritatem facti, & reddēdum causam præcepti, quia Deus dixit Iosue generaliter, ꝙ circuncideret filios Israel, quasi oēs essent incircuncisi. nam nō dixit: circuncide istos, vel illos, sed generaliter omnes. Ad ostendendum autem, quomodo omnes indigebant circuncisione, dicitur omnis populus qui natus est in deserto incircuncisus fuit, neque enim quisquam eos circunciderat. i. quia nullus fuit in deserto, qui circunG cideret filios suos, manserunt omnes incircuncisi, & ita omnes egebant circuncisione, & Deus de omnibus dixit, ꝙ circunciderentur.

Cum manserint Iudæi quadraginta annis in deserto incircuncisi, quare iussit Deus omnes circuncidi transito Iordane. Quaest. XX.

SED dicetur cum toto tempore 40. annorum Deus passus fuerit in deserto manere Israelitas incircuncisos, quare nunc mandauit, ꝙ circunciderētur? Aliquis dicet, ꝙ hoc fuit, quia in deserto non obligabantur Iudæi ad obseruantiam legis, H transito autem Iordane obligabantur: ideo cum nūc transierint Iordanem, debuerunt circuncidi. Hoc colligitur Deuter. 12. c. vbi dixit Moyses, ꝙ in deserto faciebat quilibet, ꝙ sibi rectum videbatur, & tamen nō sic facturi essent, cum venirent ad hęreditatem suam, quam transito Iordane haberent, & ideo erat nunc tēpus obseruandi legem, & consequenter circuncidendi incircuncisos, cum prima cęremonia ritus Iudaici sit circuncisio. Sed dicendum, ꝙ non stat. primo, quia non est verum, ꝙ circuncisio in deserto omissa fuerit, quasi tunc non obligaret, & postea cęperit obligare, sed quia erat causa multum vrgens in deserto ad hoc, ꝙ non fieret circuncisio. s. periculum paruulorum, & ideo non resumeretur nunc, quasi nūc inciperet obligare, & non prius. Secundo, quia non est verū, ꝙ non I obligabat lex in deserto. nam si lex non obligaret, nō darent̄ pęnę transgressionbus legis, & tñ dabantur, qa qui blasphemauit nomen domini lapidatus est. Leui. 24. c. Etiam circa cęremonialia illud erat, quia mandabat Deus, ꝙ in deserto non colligerent̄ ligna de agro. Exo. 16. c. & quidā ēt, quia inuentus est colligēs ligna in sabbato lapidatus est. Numer. 15. c. ergo lex obligabat in deserto, & ita obligaret circuncisio.

An lex Moysi obligaret ad obseruantiam sui in deserto.

In lege Moysi, quæ præcepta obligabant Iudæos in deserto, & quæ non. Quaest. XXI.

CVM autem dicitur, ꝙ non obligabat lex in deserto, sed faciebat quilibet quod sibi rectū videbatur. Dicendum, ꝙ non intelligitur de K tota lege, sed solū de quibusdā cęremonialibus. s. de sacrificiis, & decimis, & primitiis, & hmōi. Nam ista non poterant seruare Israelitę in deserto, eo ꝙ non habebant ibi, quæ necessaria erant ad hoc. s. vinum, farinam, & thus, & quędam alia libamenta, quę erant, quasi quædam necessaria condimenta sacrificiorum. Numer. 15. Cum autem essent in terra Chanaan, possent ista habere: ideo tūc possent seruare istas cæremonias, & obligarentur ad eas. Quantum ad cętera autem, quę non requirebant sacrificia, neq; sacrificiorum apparatus, obligati erant Israelitæ in deserto in omnibus generibus pręceptorū. s. tā in moralibus, quam cæremonialibus, q̄ iudicialibus. De moralibus

patet,

patet, quia illa semper obligauerunt etiam antequam darentur Israelitis, & nõ est aliquis locus, aut tempus in quo obseruari non possint, cum non exigãt aliquas determinationes particulares, quæ non possint haberi vbique, & semper: & ita debeat cessare aliquãdo obseruatio eorum. Item patet, quia si non obligarẽt moralia, non daretur pęna violatoribus eorum: blasphemia autem est cõtra moralia præcepta, & punitus fuit in deserto blasphemus. Leuitic. 24. nam lapidatus est: ergo obligabant ibi moraliter. Etiam siquis velit cõputare obseruationem sabbati inter moralia inquantum est in decalogo præceptorum, adhuc dicemus, ꝙ obligabat, quia lapidatus est, qui colligebat manna in sabbato. Num. 15. c. De iudicialibus etiam ꝙ obligarẽt apparet, quia iudices in deserto audiebant semper causas inter Israelitas. nam Moyses a mane, vsq; ad vesperum audiebat causas populi, vt patet Exo. 18. c. certum est ergo, ꝙ in procedendo, & sententiando seruarent aliqua pręcepta, quia alias iudicia nulla essent, & tamẽ non est rationabile dici, ꝙ seruarent aliquas leges, & non illas quas Deus dedisset: ergo oportet dici, ꝙ seruarent præcepta iudicialia, & sm illa iudicabant, & sic patet, ꝙ iudicialia obligabant in deserto. De cęremonialibus, ꝙ obligarẽt apparet, quia præcepta de excludendo de castris leprosos, & de proijciendo immũditias: erant cęremonialia, & tñ ista seruabantur in deserto. nam leprosi iubebantur exire de castris. Leu. 14. c. Et ita seruatum est, quia qñ Maria soror Moysi incurrit plagam lepræ, eiecta fuit de castris, & mansit foras septem diebus. Num. 12. c. Etiã de fluentibus sanguinem, & semen dr̃, ꝙ eijcerent eos extra castra. Nume. 5. c. & ita apparet, ꝙ in deserto seruabatur ista lex, qa ibi erant castra, & sic habetur intentio. nam si ista nõ obseruarentur in deserto, sed solum in terra Chanaã, non diceretur de eijciendo istos extra castra, sed solũ extra vrbes, vel populos. & tñ in omnibus legibus de purificationibus dr̃ de castris. Fuit ergo intentio Dei, ꝙ ista seruarentur in deserto, vbi erant castra, & ita dato, ꝙ obligarent ad obseruationem sui in terra Chanaan, directius obligabãt in deserto. Et ita apparet de omnibus præceptis legis, ꝙ omnia obligabant in deserto, & obseruabantur alia, nisi quædam cęremonialia de sacrificijs, & decimis, alijsque dependentibus ex his, quæ in deserto non poterant seruari, tam propter motus castrorum, quam etiam propter nõ esse in deserto materiam, quæ ad hoc requirebatur. & ita circuncisio, quæ non requirit materiam, quę non posset haberi in deserto, obligaret in deserto.

Falsum est dicere, quòd lex non obligabat in deserto. Et quòd erant quatuor conditiones requisitæ ad hoc, quòd lex obligaret. Quæst. XXII.

TERTIO quantum ad principale dicendum, ꝙ illa solutio non tenebat, cum dicebatur, ꝙ in deserto non obligaret lex, & transito Iordane obligaret. Quia istud non est verũ: nam illa lex, quæ non obligabat in deserto, ẽt nõ obligabat transito Iordane: sed solum obligaret, postquam transito Iordane possiderent Israelitę terram pacifice, quã eis Deus daturus esset, & esset sanctuarium dñi positũ in aliquo loco quem Deus elegisset. sic patet Deu. 12. cap. s. transibitis Iordanem, & habitabitis terram, quã dñs Deus vester daturus est vobis, vt requiescatis a cunctis hostibus per circuitum, & absque vllo timore habitetis in loco quem dñs Deus vester daturus est vobis, vt sit nomen eius in eo. illuc oĩa, q̃ præcipio conferetis holocausta, & hostias, ac decimas, & primitias manuũ vestrarum. Et ita requirebantur, quatuor cõditiones ad hoc, quòd inciperet lex illa obligare, de qua

A Deut. 12. c. Prima, ꝙ transissent iam Israelitę Iordanẽ. Secunda, ꝙ possiderent terram, quam Deus promiserat eis. Tertia, ꝙ possiderent pacifice sine timore hostium. s. ꝙ iam cessatum esset a bellis. Quarta, ꝙ iã esset designatus locus in quo sanctuarium manere deberet. Et tñ nunc sola prima conditio extabat. s. quòd Israelitæ transierant Iordanem. Alię aũt nondum impletę erant. immo nec inchoatę, quia nondũ possidebant terram, nec pacem habebant, aut securitatẽ a bellis. immo nec adhuc inceperant bella contra Chananæos, quę longo tempore postea durauerunt. I. 11. c. Etiam nondum fuerat positum sanctuariũ dñi in vrbe aliqua terræ Chanaan, sed multo tempore post hoc factum est, qñ cessato a prælijs tempore Iosue, & diuisa tota terra per sortes, cõuenit totus Israel, & posuit B sanctuarium domini in Sylo. I. 18. c. ergo illa lex, quæ in deserto obligabat, etiam non obligaret, nunc quando Israelitę transierunt Iordanem, & fuerunt in Galgalis. & ita si circuncisio non obligabat in deserto, nõ inciperet obligare statim transito Iordane. Quarto, qa etiam si verum esset, ꝙ lex Moysi nõ obligaret in deserto, immo nulla pars eius obligaret. adhuc obligaret circuncisio, quia circuncisio non pertinebat ad legẽ Moysi: nam multo ante data fuerat. s. tempore Abrahę. Gene. 17. c. ideo etiam si lex Moysi non obligaret in deserto, obligaret circuncisio, quia non erant eiusdem conditionis, cum neque pertinerent ad eandem legis dationem: ideo non est verũ, ꝙ ideo nunc circũcisi fuerunt, quia nũc inciperet obligare de nouo, vel C iterum circuncisio, & in deserto non obligasset.

Determinatio auctoris ad quæsitum de secunda circuncisione, hic statuta a Deo. Et quare eam præceperit. Quæst. XXIII.

DICENDVM ergo, ꝙ Deus iussit nunc circũcisionem, & non prius, cũ essent Israelitę in deserto. & hoc primo, quia Deus volebat, ꝙ statim celebrarent phase trãsito Iordane, sicut factũ est, vt patet in litera. tamen non poterat aliqs manducare phase, nisi prius circũcideret. Exod. 12. c. ideo vt oẽs possent manducare phase, debuerũt omnes circuncidi, cum essent oẽs incircuncisi, vt patet in D litera. Sed obijcietur, ꝙ istud non vrgeat, quia in toto deserto, nunquam aliquis circuncisus est, vt patet hic in litera, & tamen in deserto iussit Deus celebrari phase Nume. 10. c. & non iussit ibi circuncisionẽ fieri ad manducandum phase: ergo neque nunc mandaretur circuncisio propter celebrationem phale. Dicendũ, ꝙ pp hoc fuit, vt non deesset aliqua cęremonia necessaria ad manducationem phase, & in phase celebrato in deserto in monte Synai, fuerunt seruatæ omnes cęremonię necessarię, vt patet Nume. 9. c. s. faciant filij Israel phase in tempore suo quartadecima mensis huius ad vesperũ, iuxta omnes cæremonias, & iustificationes eorum. & nõ solum fuerũt obseruatæ cęremoniæ, quæ requirebantur ex parte ipsius agni paschalis, sed etiam omnes dispositiones, quę se tenebãt ex parte E manducantium. s. omnis munditia, & puritas requisita. nam eo. c. dr̃ de duobus qui erant immũdi, quia contigerant mortuum, an manducarent phase, & respondit Deus, ꝙ non manducarent tunc propter immunditiã, sed manducarent mense sequẽti quartadecima die mensis ad vesperũ, sed circũcisi esse erat cęremonia magis necessaria ad manducandum, quam quæcunque munditia. Et de ista specialiter fit mentio. Exod. 12. cap. ergo ista seruaretur.

Cum autem obijcitur, ꝙ Deus non iussit tunc fieri circuncisionem propter phase. Dicendum, quòd non fuit necessarium, quia omnes qui manducaturi erant

phase, erāt circuncisi. nam illud phase factum fuit anno secundo ab exitu de Aegypto. nam factum est in monte Synai mense primo, quartadecima mensis. Num.9.& in secundo mense, anni secundi, die decimo mensis recesserunt hi Israelitæ de monte Synai. Num.10.c.& ita pascha quod prius fuit, Nume.9. fuit mense primo, anni istius secundi. Ex quo sequitur, ꝙ erat vnus annus integer quo recesserant de Aegypto. nam in die phase.f. die quartodecimo ad noctem, vel quintodecimo in aurora recesserunt Israelitæ de Aegypto. Exo.12.& Num.33.cap.& sic transierat solum vnus annus integer a die exitus de Aegypto, vsq; ad diem quo celebratum est phase. Ex quo patet, ꝙ non erat necessaria circuncisio, tunc quia omnes, q exierunt de Aegypto circuncisi erant, sicut dicitur hic in litera.f. omnis populus qui egressus est ex Aegypto generis masculini, & vniuersi bellatores mortui sunt in deserto per longissimos viæ circuitus, qui oēs circūcisi erant, & tamen illi manducare poterāt phase. Relinquebantur illi soli, qui nati fuerant in deserto. nam isti non erant circuncisi, quia nemo in deserto circuncisus est, vt patet hic in litera, sed illi non poterant comedere etiam si circuncisi essent, quia erant paruuli, nondum vnius anni: ideo pro istis non fuit cōueniēs, quòd Deus iuberet fieri circuncisionem: si tamen essent ibi aliqui viri nondum circuncisi, certum est, ꝙ Deus iussisset illos circuncidi ad hoc, ꝙ manducarent phase, sed nunc cum transito Iordane celebraturi essent phase, erat totus populus incircuncisus, quia per 40. annos nemo circuncisus fuerat inter Israelitas, vt patet hic in litera, ergo opus erat, ꝙ omnes circuncideterentur, & ita factum est.

Secunda causa principalis eiusdem quæsiti, cur scilicet hic fuerit præcepta secunda circuncisio. Quæst. XXIIII.

ALIA causa circuncisionis fuit nūc, quia licet Israelitę non obligarentur nunc ad totam legem, sed solū ad illud ad quod obligabantur in deserto, quia nōdum possidebant terram pacifice, neque erat locatum sanctuariū in aliqua vrbe, vt ostendimus supra.q.22.tamē Deus voluit, quòd inciperēt aliquid obseruare de eo, quod prius non obseruabant in deserto, quia intrabant nūc in terram illā in qua lex seruanda erat, quando in ipsa pax haberetur. Et hoc nō erat incōueniens, qa sic fecit Deus in deserto in monte Synai. nam ibi data fuit tota lex, Exod.19.& 20. & Deu.4.& 5.& non erat lex ista quantum ad se totam, f. quantum ad sacrificia, & festiuitates obseruāda in deserto, sed quilibet faciebat quod sibi rectum videbatur, Deute.12.cap. Et tamen voluit Deus, quod in principio quando data fuit lex ista in monte Synai, tota inciperet obseruari, & ita facta sunt sacrificia, & obseruatum est phase. Leui.8.& 9.& Nu.9.c.& 7. Postquam autem recesserūt Israelitæ de monte Synai, neque fuerunt facta sacrificia, neque obseruatę festiuitates aliquę, sed vnusquisque faciebat, quòd sibi rectum videbatur, Deut.12.c. Ita ergo voluit Deus in introitu in terram Chanaam transito Iordane, ꝙ fieret. nā in terra illa obseruāda erat lex, licet non posset statim obseruari. Ideo statim, vt transierunt Israelitę Iordanem, voluit Deus, quòd inciperent totam legem obseruare, licet postea non obseruaturi essent eam. Vnde nunc iussit Deus, quòd circuncideterentur, & facerent phase, quia erat tempus faciendi illud. & non occurrebat aliqua alia seruanda, quia aliter etiam illa iussisset, & ista obseruata fuerunt in Galgalis, sed postea cum incepērū pugnare Israelitę contra Chananęos, non obseruabant totam legē,

F f. quantum ad sacrificia, & festiuitates, & decimas, & primitias, & huiusmodi, quousque data pace locauerunt tabernaculum Domini in Sylo, infra 18. Nam tunc cœperunt obseruare totam legem, ista tamē parua obseruatio facta in Galgalis, & statim post transitū Iordanis fuit quędam protestatio, ꝙ in terra illa, quæ erat transito Iordane, obseruanda erat lex Dei.

Tertia adhuc causa est præcipua, quare circuncisionem iussit Deus fieri statim post Iordanem. Quæst. XXV.

ET licet duę causę precedentes verę sint, quare circūcisionem iussit Deus fieri statim post Iordanem, tamen causa tertia est præcipua, f.
G quòd circuncisio erat cęremonia multū necessaria in statu, & ipsa erat prima omnium per quam est introitus ad statum, & professionem Iudaicam, sicut per baptismum est introitus ad professionē Christianam. Et data fuit ante totam legem, quia non fuit data Moysi, sed Abrahę, & obseruatio eiꝰ erat sub magna pœna, f. quòd masculus cuius præputij caro non esset circuncisa periret de populo suo. Gen.17.c. Ideo debebat semper obseruari. In deserto autem non potuit obseruari propter periculum paruulorū, vt ostensum est supra q.16.& illa causa erat summe necessaria contra quam non obligabat aliqua cæremonia legis: ideo cessante causa illa. f. periculo paruulorum, debuit
H rursus obseruari. ideo debebant circuncidi. Prædicta patent, quia periculum paruulorū, in deserto si circunciderent erat propter incertitudinem motus, quia mouebantur Israelitæ ad motum columnæ nubis. Exo.40.& Num.9.c.& si contingeret nubem moueri quando erat aliquis nouiter circuncisus, oportebat portari illum per viam, quia omnes sequebantur nubem, & tamen erat periculum mortis nouiter circunciso si moueretur itinerando: ideo non circuncidebāt tunc aliquis, quia omnibus erat incertus motus nubis. Sed nunc transito Iordane, non erat istud periculum, quia non mouebantur Israelitæ itinerādo ad motum nubis. nam post transitum Iordanis non fuerant Israelitę directi a nube, immo ante transitum Iordanis cessauit, ꝙ patet, quia iussit Deus, ꝙ iam arca diri-
I geret Israelitas in via.s.3.cap. motus autem arcæ non erat dubius, quia fiebat per homines, & non per angelum, sicut motus columnæ nubis. Ideo non erat periculum circuncidi cum arca præcederet: erat autē periculum circuncidi, quandiu columna nubis præcedebat. Secundo, quia quandiu manebant Israelitæ in deserto, licet non semper actualiter mouerentur, tamen erant semper in statu viatorum. transito autem Iordane, non erant iam viatores, quia non erant ad aliam terram ituri, sed in illa mansuri: ergo cum esset locus quietis, poterant paruuli sine periculo circuncidi. Sed obijcietur, ꝙ nec esse possent sine periculo circuncisi, quia licet non itineraturi essent ad aliam regionem, processuri tamen erant per terram Chanaan faciendo
K bella contra Chananæos, & ita redit id quod prius.

Dicēdum, ꝙ non stat, quia in terra Chanaā iā nunꝗ mouerentur paruuli itinerando, sed semp manerent securi in castris. Quia modus fuit iste cum transierunt Iordanem, fixerunt castra in Galgalis, vt præcedenti c. & hic, & cum bella agenda essent, procedebant viri soli bellatores de castris, vel omnes, vel quædam pars ipsorum: reliqua autem multitudo, tam mulierum, ꝗ paruulorum, quàm virorum manebant semper in castris Galgalæ, & ita non erat aliquod periculū circuncisionis, cum non mouerentur circuncisi, & ista fuit causa præcipua quare circuncisi fuerunt statim transito Iordane, scilicet, quia toto tempore quo fuerūt ante Iordanem erant sub incertitudine motus, erantq; viatores.

viatores. transito autem Iordane cessauit motus castrorum, sed non bellatorum: ideo fuit plena securitas tunc, & nunquam prius.

An hic in Galgalis quando nunc fuerunt circuncisi omnes Israelitæ, etiam fuerint nunc circuncisi viri de duabus tribubus, & dimidia. Et arguitur quòd non. Quæst. XXVI.

SED quæretur an nunc, quando iussit Deus fieri circuncisionem, fuerint circūcisi omnes viri de duabus tribubus, & dimidia. nam de nouē tribubus, & dimidia nullum dubium est, cum essent nūc cum Iosue. Aliquis dicet, quòd non fuerūt circuncisi. Primo, q̄a ista circuncisio fuit facta in Galgalis, & ibi sepulta sunt præputia in colle præputiorū, vt patet hic in litera, & tamen non erant in Galgalis duæ tribus & dimidia, quia manserant ad orientē Iordanis in terra duorum regum Amorrhęorum. Num. 32. & supra primo capit. ergo non fuerunt circuncisi. Secundo patet, quia ista circuncisio facta fuit p̄ Iosue, quia Deus iussit ei, q̄ circuncideret filios Israel, & tamen non erant duæ tribus & dimidia cum Iosue, sed in terris habitationum suarum: ergo non fuerunt circuncisi per Iosue. Tertio, quia ista circūcisio facta fuit die vndecimo, & duodecimo, atque tredecimo mensis primi, vel in aliquo istorum, sed in his diebus non potuerunt esse præsentes viri de duabus tribubus, & dimidia: ergo non fuerunt circuncisi. Primum istorū C patet, quia transitus Iordanis fuit die decimo mensis primi, præcedenti cap. phase autem fuit celebratum die quartodecimo mēsis eiusdem, vt patet infra in litera, sed circuncisio fuit post transitum Iordanis, cū fuerit facta in Galgalis, vt patet hic in litera. ergo fuit post diem decimum. etiam fuit necessario ante diem quartumdecimum, quia illo die fuit celebratū phase, vt patet hic in litera. & tamen circuncisio fuit an̄ mān ducationem phase, cum esset circuncisio quędam dispositio prauia necessaria in illis, qui māducaturi erāt phase: manent autē intermedij dies vndecimus, duodecimus, & tredecimus mēsis eiusdem primi. ideo in aliquo ipsorum, vel in ipsis tribus facta est ista circuncisio. Secundum patet. s. quòd non poterant præsentes esse viri de duabus tribubus & dimidia, quia non D poterant vocari, vt tam cito venirent. nam præceptū de circuncisione facienda videtur datum fuisse Iosue die vndecimo mensis, quia datum fuit in Galgalis, & tamen venerunt Israelitæ in Galgalā die decimo mēsis primi, præcedenti cap. & circuncisio facta est in ipso die, aut in duodecimo, vel tredecimo, quia necesse fuit fieri ante quartumdecimum, vt ostensum est hic. ergo non possent conuocari duæ tribus & dimidia, q̄ erant dispersæ per ciuitates suas in tota terra duorum regum Amorrhæorum. Num. 32. c. vt venirent statim omnes viri, & paruuli: ergo non fuerunt nunc circuncisi masculi de duabus tribubus & dimidia.

E *Arguit pro parte affirmatiua antecedentis quæsiti. Et quòd viri de duabus tribubus & dimidia, tam qui manserunt citra Iordanem, quam qui erant in Galgalis fuerunt circuncisi. Quæst. XXVII.*

ALIQVI dicunt, q̄ fuerunt circūcisi viri de duabus tribubus & dimidia, quia erāt nunc cum Iosue viri de duabus tribubus & dimidia. nam illi præcesserunt cæteros in transitu Iordanis præcedenti cap. ergo ipsi cum cęteris circuncideren tur hic. Dicendum, q̄ de duabus tribubus & dimidia, soli quadraginta millia virorum transierūt nunc cum Iosue, & reliquo Israel, vt patet præceden-

A ti cap. cęteri autem viri bellatores, & paruuli manserunt in terra sua ante Iordanem, vt colligitur s̄. 1. & ĩ. 22. c. De quadraginta millibus virorum qui transierunt Iordanem, & erant nunc cum Iosue in Galgalis, non est dubium quin circūcisi fuerint. omnes illi de eis, qui nati fuerant in deserto, & erant incircuncisi, & tamen de illis qui non transierunt Iordanem, sed mānserunt in terra duorum regum Amorrhęorū, est dubium an fuerint circuncisi nunc. Dicendum, q̄ non debet dubitari an circuncisi fuerint illi, immo asserendum est, q̄ tam illi qui erant nunc in Galgalis, quā illi qui erant in terra duorū regum Amorrhęorum, circuncisi fuerunt. Primo, quia istud mandatum videtur B datum de omnibus. nam dixit Deus ad Iosue. circuncide secundo filios Israel, & ita generaliter dixit, ac si diceret circuncide omnes filios Israel, qui incircuncisi sunt, & non dixit: circuncide istos qui tecum sunt. ergo etiam qui erant in terra Amorrhęorum, cū essent de filijs Israel, circuncisi sunt. Secundo videtur hoc innui ex causa, quæ redditur in litera pro circuncisione. nam dicitur omnis populus qui egressus est ex Aegypto generis masculini, & vniuersi bellatores mortui sunt in deserto, qui omnes circuncisi erant. populus autem qui natus est in deserto per 40. annos latissimę solitudinis incircuncisus fuit, quia neque aliquis eos in via circunciderat, & ita de omnibus Israelitis natis in deserto loquitur qui erant incircuncisi. ergo videtur velle reddere causam, q̄ omnes fuerint circūcisi. C Tertio patet, quia Israelitę erant eadem gens, & habebant eandem legem, atque obligabantur ad eadem p̄cepta, cum omnes accepissent legem in monte. ideo posuerunt ibi duodecim titulos, pro duodecim tribubus Israel. Exo. 24. c. Circuncisio autē erat, quæ maxime obligabat, tanquam prima, & fundamentalis cæremonia, quę omissa fuerat in deserto ex causa necessaria, vt ostensum est supra q. 16. Nunc vero cessante illa causa, iubebat Deus obseruari circuncisionem. ergo omnes illi qui prius obligati erant ad illam, & in quibus cessabat causa omissionis rursus obligabantur seruare illam. omnes tamen Israelitę tenebant̄ ad circuncisionem, cum essent de stirpe Abrahæ. Gene. 17. & omnibus his data fuit hæc lex, quæ erat fundamentum totius legis, sicut dicit Apostolus ad Galat. 5. c. q̄ D qui se circuncidit debitor est vniuersę legis seruandę. ergo duæ tribus, & dimidia tenebantur ad circūcisionem, cum cessabat in illis causa omissionis circuncisionis: sicut in alijs nouem tribubus, & dimidia. s. incertitudo motus columnæ nubis, & periculū paruulorum. immo in istis duabus tribubus, & dimidia magis cessabat ista causa, quam in alijs Israelitis, quia isti erant iam in vrbibus suis, quas possidebant pacifice ad Orientem Iordanis. Nume. 32. c. ergo isti circunciderentur nunc, sicut & aliæ nouem tribus, & dimidia. Quarto, quia si isti non circunciderentur nunc, quando alij Israelitæ signarent se, viderent̄ non pertinere ad eundē Deum, neque ad eandem legem, eundēq; ritū colendi, & tn̄ hoc abominabantur valde duæ tri- E bus & dimidia, & ob hoc fecerunt altare magnum apud tumulos Iordanis, vt maneret in testimonium, & non possent dicere filij nouem tribuum, & dimidiæ filiis duarum tribuum, & dimidię, q̄ non habebāt partem in Deo Israel, ĩ. 22. c. ergo nunc ēt si non mandaretur alijs Israelitis circuncidi, ipsi se circunciderēt: ne viderentur p̄tinere ad aliū Deū, & aliam gentem. Quinto, quia 40. millia virorū de duabus tribubus, & dimidia, q̄ transierunt Iordanem cū Iosue, & reliquo Israel, circuncisi fuerunt p̄ Iosue, vt dictum fuit. s̄. ergo cęteri de duabus tribub⁹ & dimidia, q̄ manebāt in terra duorū regū Amorrhęorū, q̄ erāt filij, & fr̄es istorū ēt circunciderent̄, q̄a alias videret̄ valde absurdum

An

An paruuli, & alij qui remanserunt intra Iordanem, fuerunt circuncisi eodem loco, & tempore, quo alij. Quaest. XXVIII.

EST dicendum de masculis duarum tribuum & dimidię, qui erant in terra duorum regum Amorrhęorum, ꝙ non est dubium, quin omnes circũcisi fuerint, postquã Deus istud præcepit Iosue, & tamen an circuncisi fuerint statim. s. eo tempore quo alij, & in eodem loco, est dubium. Dicendum autem videtur, ꝙ non fuerint circuncisi statim, neque in eodem loco: sed Deus dedit istud mandatum Iosue in Galgalis, & ibi statim circuncisi sunt ante diem quartumdecimum mensis primi, omnes de nouem tribubus, & dimidia, qui erant incircũcisi, & cum eis. 40. millia virorum de duabus tribubus, & dimidia, qui cũ Iosue erãt, & post hoc nunciauerunt istud omnibus viris de duabus tribubus, & dimidia, qui erant in terra duorũ regum Amorrhęorum, quomodo Deus istud iussisset, & ꝙ ipsi quoque circuncidcrentur, quod statim illi fecerunt per totam terram suam. Et secundum hoc potest respõderi ad rationes factas infra q. 26. Ad primam cum dr̃, ꝙ illi non fuerunt circũcisi, quia illa circuncisio fuit facta in Galgalis. Dicẽdũ, ꝙ masculi de duabus tribubus, & dimidia circuncisi fuerunt, sicut oẽs alij, & tñ non fuerunt circuncisi in Galgalis, sed in terra sua, & vrbibus suis: neque oportebat, ꝙ conuenirent in aliquem locum ad hoc, ꝙ ibi circunciderentur in terra duorum regũ Amorrhæorum, sed ibi quilibet in loco suo circuncidebatur misso mandato per Iosue. Ad secundũ dicendum, quòd ista circuncisio facta fuit per Iosue, non quidem, quòd Deus iussisset circuncidere oẽs Israelitas manu sua, quia forte nullum circũcidit. immo nec fieri poterat, quia oportebat expectari longo tempore si hoc per se facturus esset Iosue, cũ esset tanta multitudo incircuncisorum, sed quicunque indifferenter circuncidere poterat alterum, ita vt intra vnam diem, vel quasi posset hoc totum compleri. Dicebatur tamen circuncidere Iosue Israelitas, quia eo iubente, & auctore circuncidebantur, & ita Israelitæ de duabus tribubus, & dimidia, qui in terra duorũ regũ Amorrhæorum erant, dicuntur circuncisi per Iosue, sicut cęteri. s. quia Iosue mandante circuncisi sunt, misso mandato in terram eorum. Ad tertium concedendum est totũ, quod dicitur. s. ꝙ non circuncisi fuerunt masculi de duabus tribubus, & dimidia eo tempore, quo aliæ nouem tribus, & dimidia, quia istæ nouem & dimidia, cum essent in Galgalis cum Iosue, potuerunt circuncidi ipso die quo datum est mandatum de circuncidẽdo. s. die vndecimo, mensis primi. Ad masculos autem de duabus tribubus, & dimidia, qui erant dispersi per vrbes, & loca terræ duorum regum Amorrhæorum, non potuit ita cito perferri mandatum, neque ita cito tradi executioni. Sed dicendum, ꝙ facta circuncisione in Galgalis annunciatum fuit in tota terra duorum regum Amorrhæorum, & tunc omnes masculi qui incircuncisi erant, circuncisi fuerunt.

An viri de duabus tribubus, & dimidia, qui erant in terra Amorrhæorum obligabantur ad celebrandum nunc phase, & an liceret eis celebrare in terra sua. Quaestio. XXIX.

OCCASIONE præcedentium cum dictum fuerit, ꝙ viri de duabus tribubus, & dimidia circuncisi fuerunt, licet non in Galgalis, sed in terra sua, eo ꝙ illi qui in Galgalis erant cum Iosue circuncisi fuerunt, est dubium, an sicut celebrauerunt phase, qui erant in Galgalis, celebrarent

F etiam phase qui erant in terra duorum regum Amorrhæorum. Aliquis dicet, quòd nõ est dubium, q̃a eędẽ rationes manent ad istud, quæ manebant ad circuncisionem faciendam. Et primo, quia præceptum de faciendo phase, erat datum omnibus Israelitis, quia erat præceptum legis Moysi, quæ obligabat omnes duodecim tribus, & tamen qui erant in terra duorum regum Amorrhæorum, erant de duodecim tribubus: ideo obligabantur, & patet de hoc Nume. 9. c. s. si quis non fecerit phase, exterminabitur anima illa de populis suis, quia sacrificium non obtulit domino tempore suo, peccatum suum portabit ipse. peregrinus quoq;, & aduena si fuerit apud vos faciet phase domino, iuxta cæremonias, & iustificationes eius. pręceptũ idem
G erit apud vos, tam aduenæ, quam indigenæ. Secundo, quia tota erat eadem gens, & debebat sequi easdẽ cæremonias, quia habebat eundem Deum, & sub eadẽ lege. ideo etiam si viris de duabus tribubus, & dimidia non iuberetur facere phase, si ipsi scirent, quòd viri de alijs tribubus celebrabant phase in Galgalis, ipsi quoque celebrarent in terra duorum regum Amorrhæorum, quæ erat terra sua, vt non possent dici alieni a reliquo Israel, & non habere partem in Deo Israel, infra 22. c. Tertio, quia quadraginta millia virorum de duabus tribubus, & dimidia, qui erant cum Iosue in Galgalis, celebrauerunt ibi cum reliquis phase. ergo illi qui manebãt in terra duorum regum Amorrhæorum, cum essent filij, & fratres istorum, sequerentur cæremonias illorum, & facerent phase, sicut ipsi.
H

Determinatio auctoris super quaesito praecedenti. Et quòd qui erant in terra duorum regum non celebrauerunt nunc phase celebrantibus alijs in Galgalis propter septem rationes. Quaest. XXX.

DICENDUM, quòd Israelitæ de duabus tribubus, & dimidia, qui manebant in terra duorum regum Amorrhęorum, non celebrauerunt nunc phase celebrantibus alijs in Galgalis. Et patet primo, quia scriptura videret̃ innuere solum de illis qui erant in Galgalis, ꝙ celebrauerint phase, & non de aliis. nam dicitur infra in lr̃a. manserunt filij Israel in Galgalis, & fecerunt phase quar-
I tadecima die mensis, ad vesperum. & sic solũ de Galgalis innuit, quòd ibi fuerit factum phase. non ergo in terra Amorrhęorum. Secundo, quia dicitur. fecerunt phase die quartodecimo in campestribus Iericho. & ita qui in illis campestribus erant, signanť fecisse phase, & non alij: sed duæ tribus, & dimidia non erant in campestribus Iericho, sed in terra duorũ regũ Amorrhæorum. ergo non celebrauerunt phase. Tertio, quia additur ibi in litera. & comederunt de frugibus terræ Chanaan. & ponitur istud ad signandum opportunitatem ad faciendum phase. s. quia habebant fruges ad faciendum panes azymos. dicitur tamen de frugibus terræ Chanaan, sed terra duorum regum Amorrhęorum non vocatur terra Chanaan, sed solum illa, quæ
K est ad occidentem Iordanis, vt colligitur. Gene. 10. & infra 13. & 14. c. ergo signatur solum celebratum phase in Galgala, quæ erat in terra Chanaan. Quarto, quia non videtur quare vellent duæ tribus, & dimidia in terra duorum regum Amorrhęorum celebrare phase. Et non est simile de circuncisione facta a nouem tribubus, & dimidia, quam imitatę fuerunt duę tribus & dimidia. Primo, quia de circuncisione fuit datum mandatum per Iosue, & ideo obligabat. de celebratione autem phase non fuit datum mandatum aliquod, sed videtur sponte facta, quia dicitur in litera, ꝙ celebrauerunt phase filij Israel: ideo circuncisionem, tanquam necessariam assumerent, celebrationem autem

phase

A phase velut spontaneam, & non necessariam nõ imitarentur. Secundo: quia videbatur illud mandatum datum Iosue extendi ad viros duarum tribuum, & dimidię habitantes in terra duorum regum Amorrhęorũ, cum dictum fuerit ei. circuncide filios Israel, & tamẽ illi erant filij Israel. De celebratione aũt phase nullum mandatum fuerat nunc datum, quod ad istos, vel ad alios solum extenderetur, iõ non erat simile. Tertio, quia ista duo inter seipsa nõ erant ęqualia, quia magis obligabat circuncisio Israelitas, & magis sine limitatione, & additione aliqua, quam celebratio phase. ideo licet in vno imitarentur, non facerent in alio.

B *Quinta, & sexta, & septima ratio principalis ad quæsitum antecedens. Quæst. XXXI.*

ADHVC autem quantum ad principale videtur, ꝙ non possent viri de duabus tribubus, & dimidia in terra duorũ regũ Amorrhęorum celebrare phase, quia phase celebratur determinato tempore, & non alio. s. die quartodecimo, mensis primi ad vesperum. Exo. 12. & Leuitic. 23. c. & tamen hoc tempore non potuerunt illi celebrare, quia si illi celebrarent, hoc esset, quia viderent, ꝙ celebrabãt phase qui erant in Galgalis, sed illi celebrauerunt die quartodecimo mensis, vt patet infra in litera, & ita quando alij de hoc audirent, iam esset præteritum tempus celebrandi, & non possent celebrare. Idem esset si celebrare vellent admonẽte Io- C sue. ille enim voluit celebrare phase, postquam fuit in Galgalis, sed postquam ibi fuit, non fuit tempus annunciandi manentibus in terra Amorrhęorum, quia die decimo, mensis primi castrametati fuerunt Israelitę in Galgalis, præce. c. & phase fuit celebratum die quartodecimo, & sic interim non esset tempus annũciandi eis, vt illi possent se disponere ad celebrandum phase. Potissime, quia iam erant. 39. anni, ꝙ non celebrauerunt phase. s. anno secũdo ab exitu de Aegypto in monte Synai. Nume. 9. c. De circuncisione nõ fuit sic, quia illa non requirebat nunc certum tempus, sed poterat fieri quacunque die. ideo postquam viri de duabus tribubus, & dimidia audierunt, ꝙ reliqui Israelitę, qui erant in Galgalis circuncisi fuerant, ipsi quoque circuncisi fuerunt. Prædictæ rationes sunt proba- D biles ad ostendendum, ꝙ duæ tribus, & dimidia non celebrauerint phase, sed si quis velit proteruire non concluderent. sunt autem aliæ duæ, quæ illud necessario probant. Est autem sexta, quia nemo potest celebrare phase, nisi fuerit circuncisus. Exo. 12. c. & tamen viri de duabus tribubus, & dimidia in terra Amorrhęorum, non erant circuncisi. ergo non poterant celebrare phase. Hoc patet, quia isti viri circuncisi fuerunt quando audierunt, ꝙ alij fuerant circuncisi in Galgalis, sed qui erant in Galgalis fuerunt circuncisi die vndecimo, & duodecimo, & celebrauerunt phase die quartodecimo. non potuit autem peruenire istud tam cito ad omnes habitantes in terra Amorrhęorũ, ita vt possent circuncidi ante diem quartumdecimũ, E cum mandatum de circuncidendo in Galgalis fuerit datum die vndecimo, & tamen celebrandũ erat phase die quartodecimo, & qui ante illum diem nõ esset circuncisus, non poterat celebrare phase. ergo nõ potuerunt isti de duabus tribubus, & dimidia esse circuncisi ad hoc, ꝙ celebrarent phase, quia post diem quartumdecimum nõ poterant celebrare, etiam si postea circunciderentur. Septima ratio, & adhuc magis conuincens, quia dato, ꝙ duæ tribus, & dimidia habitantes in terra Amorrhęorum essent circuncisi, & mundi, & nullum impedimentum habẽtes ad celebrationem phase, non licebat eis celebrare phase: sed peccarent valde si facerent, quia phase non poterant celebrare in quocunque loco, sed solum in loco quem dominus elegisset, vt esset ibi sanctuarium eius. Deuter. 16. c. & tñ in terra Amorrhęorum nõ erat sanctuariũ domini. ideo neque in omnibus, neque in aliqua vrbium terræ illius poterat nunc celebrari phase, poterat autem celebrari in Galgalis, quia ibi erat nunc arca domini, & totum sanctuarium. ideo licite poterat ibi fieri phase, & quęcunq; sacrificia, & celebrari quęcunque festiuitates.

Distinctio eiusdem quæsiti præcedentis, & determinatio redeundo simul ad argumenta posita supra q. 29. & primo ad primam. Quæst. XXXII.

DICENDVM ergo, ꝙ si quęratur de quadraginta millibus virorum, qui erant de duabus tribubus, & dimidia, nunc cum Iosue in Galgalis, an celebrauerint phase, concedendum est, ꝙ sic. Si vero quęratur de viris, & fœminis harum duarum tribuum, & dimidię manentibus in terra duorum regum Amorrhęorum an celebrauerint phase nunc. Dicendum, quòd nec nũc, nec postea in mense secundo, quia non licebat eis, cũ essent extra locum sanctuarij. Et ita potest responderi ad rationes in contrarium positas supra. q. 29. ad primã, cũ dicitur, ꝙ præceptum de celebrando phase erat commune omnibus duodecim tribubus. concedendum est, & tamen non ideo sequitur, ꝙ tenerentur qui manebant in terra duorum regum Amorrhęorum, quia ad celebrandum phase requirebantur multę dispositiones, & quæcunque illarum deficeret, non licebat celebrari phase. Erat vna, quòd esset quis circuncisus. Exo. 12. c. & tamen isti non potuerunt esse circuncisi, vsque ad diem quartumdecimum, quando celebrandum erat phase, vt ostensum est præceden. q. ideo non licebat celebrare. Alia dispositio erat, ꝙ celebrans esset in loco sanctuarij. Deut. 16. & hoc qa phase erat sacrificium. Nu. 9. s. quia agnus paschalis immolabatur, & nõ poterat fieri immolatio, nisi in altari holocaustorum. Leui. 17. & Deuter. 12. c. & 22. ideo oportebat omnes celebrantes phase esse in loco sanctuarii. Et ob hoc Num. 9. c. iubetur, ꝙ omnes Israelitæ, & aduenæ, qui erant inter eos celebrarent domino phase tempore suo. s. die quartadecima, mensis primi ad vesperum. Et excipiuntur duo casus. s. si quis esset immundus, quia tetigerat immundum, vel ob aliã causam immunditiæ, aut si quis esset in itinere procul. & tamen istud secundum nõ poneretur, si liceret in quolibet loco celebrare phase. ideo innuitur in solo loco sanctuarij immolandum, atque manducandum esse phase, sed duæ tribus, & dimidia non erant nũc in loco sanctuarii, sed in terra duorum regum Amorrhęorum. ideo non obligabantur celebrare phase: immo non licebat eis celebrare etiam si vellent.

An tenerentur illi de duabus tribubus, & dimidia, qui remanserunt in terra duorum regum venire in Galgalis ad celebrandum phase cum eis non liceret in terra sua celebrare. Quæst. XXXIII.

SED manet nunc dubium, cum non liceret illis duabus tribubus, & dimidiæ celebrare phase in terra duorum regum Amorrhęorum, an tenerent venire in Galgalam ad celebrandum ibi phase. Aliquis dicet, ꝙ sic, quia obligabantur Israelitæ ter in anno venire omnes masculi in locũ sanctuarii ad celebrationem trium festorum, & præcipuum erat festum phase. Exo. 23. & 34. c. nunc autem erat prima illorum festorum. s. phase, & erat sanctuariũ domini

in

in Galgalam, ergo obligabantur illuc ire. Dicendũ, ꝙ viri de duabus tribubus, & dimidia non obligabantur nunc venire in Galgalam ad celebrandum phase.

Primo, quia nõ erat notum, an talis celebratio futura erat, quia ante hoc nunquam fuerant soliti Israelitę celebrare phase, quia solum bis celebrauerant, s; semel in Aegypto in nocte illa qua egressuri fuerunt inde, vt patet Exo. 12. & Nume. 33. c. & secundo celebrauerunt in monte Synai anno secundo ab exitu de Aegypto. Nume. 9. & 10. ca. manserunt autem postea triginta nouem annis in deserto non celebrãtes phase, neque faciẽtes aliquas cęremonias sacrificiorum: nunc autem quasi ex accidenti celebratum est tertio phase in Galgalis: & quia istud non fuit prenunciatũ, ꝙ deberet celebrari, & Israelitę essent dissueti ab ista celebratione, non obligabantur venire ad celebrandũ in Galgalam: nam non potuerunt scire, qui erant in terra Amorthęorum, an celebrandum esset phase: & Iosue nõ potuit premonere eos ante transitum Iordanis, quia Iosue tunc nesciebat an celebrandum esset phase. & patet hoc, quia non licebat Iudęis celebrare phase cum manerent incircuncisi. & tamen Iosue non sciebat, an circuncidendi essent, quousq; fuit in Galgalis, & ibi iussit ei Deus, quòd circuncideret filios Israel. ergo ante diem vndecimum, mensis primi, in quo fuit datum mandatum de circuncidendo, vt s. ostensum est, non potuit scire Iosue, an phase celebrãdum esset, & ita non potuit præmonere ante transitũ Iordanis Israelitas manentes in terra duorum regum Amorrhæorum, vt venirent in Galgalam ad celebrãdum phase.

Secundo, quia etiam si vellent venire, & celebrare non possent obstante Iordane, quia illi habitabant ad partem orientalem Iordanis, supra primo c. Num. 32. & ideo ad veniendum in Galgalam oportebat transire Iordanem, sed Iordanis nũc intumuerat, supra 3. c. ita vt Israelitæ non potuerint transire sine miraculo. ergo si non transirẽt cum eis illæ duę tribus, & dimidia non possent transire postea. Quia isti transierunt die decimo, mensis primi, præceden. c. & celebratum est phase die quartodecimo. ideo qui transituri essent ad phase, oportebat, quòd transirent tunc, vel ad plus tribus diebus post. & tamen tunc adhuc esset impetus magnus Iordanis, & non esset fluuius transibilis: ideo non possent transire, nisi transiuissent simul cum aliis Israelitis, sed cum illis non transierunt, quia solũ transiuerunt 40. millia virorum, de bis duabus tribubus, & dimidia præced. c. ergo non potuerunt transire Iordanem reliqui ad celebrandum phase.

Tertio, quia videbatũ ꝯ intentionẽ Moysi, & Iosue, ꝙ illi venirent nunc ad celebrandũ phase. nã Moyses concessit istis duabus tribubus, & dimidiæ terrã duorum regum Amorrhęorũ, vt ibi manerent, & solũ viri bellatores de eis transirent Iordanem cũ aliis tribubus ad obtinendũ terrã Chanaan. Num. 32. c. & istud fuerat pauco tpe ante transitũ Iordanis. deinde Iosue cũ transituri essent Israelitæ Iordanẽ, cõcessit duabus tribubus, & dimidiæ, ꝙ aliqui de ipsis manerent in terra ad defensionem ipsius contra hostes. soli autẽ 40. millia virorum de ipsis transirent Iordanem cum aliis tribubus, supra 1. c. ergo videtur, ꝙ oĩbus aliis mandabat Iosue manere in terra illa. & sic non venturi erant in Galgalam ad celebrandum phase.

An essent hic obligati ex lege Israelitæ ascendere ad locum sanctuarij pro celebrando phase. Quæst. XXXIIII.

CVm autem obijcitur, quòd Deus iusserat ter in anno omnibus masculis de Israel ascendere in locum sanctuarij. Dicendũ, quòd festiuitas phase erat

F principalis, in qua ascendere debebant Israelitæ in locum sanctuarij. Sed dicendum, quòd ista lex nondum incipiebat obligare, quousque traderetur terra pacifice in manus Israelitarum, & sanctuarium esset in aliqua vrbe, quam elegisset dominus, vt colligitur Deut. 12. c. & hoc nondum factum fuerat, vt ostensum est, supra q. 22. immo, & cum agitur de ascensu Israelitarum ad festiuitatem istam in locum sanctuarii dicit, cum abstulero gentes a facie tua, & dilatauero terminos tuos, nullus insidiabitur terræ tuæ ascendente, & apparente te in cõspectu domini Dei tui ter in anno. Exo. 34. c. & ita ad hoc, ꝙ Israelitæ obligarentur ascendere ad istam festiuitatem in locum sanctuarii, oportebat, ꝙ iam dominus abstulisset gentes a facie eorũ,
G & dilatasset terminos eorum, & tamen nunc neutrũ erat factum: ergo lex ista non obligabat.

Respondet ad secundam, & tertiam argumentationem quæstionis 29. nam ad primam iam responsio data est q. 32. Quæst. XXXV.

NVnc respondendum ad alias duas rationes factas, supra q. 29. Ad secundam ipsarum, cum dicebatur, quòd istæ duodecim tribus erant vna eademque gens, ideo deberẽt sequi easdem cæremonias. Concedendum est, & ita dicendum, quòd lex de faciendo phase erat communis omnibus Israelitis, sed illa habebat certas limitationes ex parte personarum, quæ deberent celebra-
H re phase, vt colligitur Num. 9. & ostensum est. s. q. 32. & non concurrebant istæ cæremoniarum conditiones manentibus in terra duorum regum Amorrhęorum. s. quia non erant circuncisi, & etiã quia erant extra locũ sanctuarii in quo solo licebat celebrare phase. ergo licet nouem tribus, & dimidia celebrarẽt phase in Galgalis, non licebat istis duabus tribubus & dimidiæ, quæ erant de eadem gente celebrare phase in terra Amorrhæorum. Ad tertiam rationem dicendũ, ꝙ erant illi qui manebant in terra duorũ regũ Amorrhęorum filii, & fratres istorum quadraginta millium qui transiuerant Iordanem cum Iosue, & tamen nũc non poterant imitari celebritatem ipsorum, quia isti quadraginta millia erant circuncisi per Iosue nunc.
I etiam erant in loco in quo erat sanctuarium. & sic nõ deerat eis dispositio aliqua ad celebrandum phase. illi autem qui manebãt in terra regum Amorrhęorum, licet essent fratres, & filii istorum, non erant dispositi ad istam celebritatem, quia non erant circuncisi, neq; erant in loco sanctuarii: ideo non licebat eis celebrare phase. vnde si isti quadraginta millia virorum, qui erãt nunc cum Iosue in Galgalis, manerent in terra duorũ regum Amorrhæorum, nõ liceret eis celebrare phase, sed quia accidit eos esse in tali loco, & esse dispositos, celebrauerunt illud. Amplius autem dicendum, ꝙ sicut non pertinebat ad manentes in terra Amorrhæorum celebrare phase, ita neque pertinebat ad terram ipsam, quòd in ea celebraretur. vnde si accidisset,
K quòd Israelitæ tempore huius celebritatis. i. die quartodecimo, mensis primi, nondũ Iordanem transissent, sed manerent in terra regum Amorrhæorum in qua erant moriente Moyse: non celebrassent ibi phase, licet venisset tempus in quo celebratur festum illud.

Sed istud factum est specialiter, quia illa festiuitas accidit tunc quando Israelitæ transierunt Iordanem. illa autem terra, quæ erat ad occidentem Iordanis, erat in qua Israelitæ mansuri erant, & obseruaturi legem: ideo in protestationem obseruationis illius futurę statim vt transierunt, cęperunt obseruare legem totam, quantum pro tempore obseruari poterat. s. circuncidendo se, & celebrando phase, quia tunc illa festiuitas accidit.

accidit. & tamen non fuit continnata ista obserua- A tio legis, ita vt postea semper obseruaretur, sed interrupta est, & supersedebatur vsquequo capta est terra de manu hostium, in qua possent habitare Israelitę, & cessatum est a prælis, de quo infra. 12. & postea locatū est sanctuarium domini in Sylo, infra. 18. tunc enim completæ fuerunt omnes conditiones, quę requirebā tur ad hoc, ꝗ Israelitę obligarenꝰ ab obseruandam legem totam, vt ostensum fuit supra q. 22. ergo tunc cępit totaliter obseruatio eius. Ad terram autem duorū regum Amorrhęorum, non pertinebat talis protestatio, quia non erat illa terra quam directe, & principaliter promiserat Deus Israelitis habitandam, sed terra ad Occidentem Iordanis, vt patet Nume. 34. cap. ideo B non debuit fieri obseruatio aliqua legis in terra duorū regum Amorthęorum in protestationem obseruationis ibi futuræ. nam ex accidenti videbatur prouenisse illa terra Iudæis, aut saltem non principaliter, & ob hoc licet ibi aliquandiu manserint, non incęperūt ibi aliquam obseruationem legis. nam & Moyse uiuente manserunt ibi Israelitæ aliquanto tempore, & tamen nulla obseruatio legis ibi facta legitur, potius quam in aliis partibus deserti. nam neq; fecit ibi Moyses circuncidi Israelitas qui manebant incircuncisi in deserto, neque Iosue illud præcepit. Ideo dicendum, ꝗ si accidisset aduenire diem quartumdecimū, mēsis primi manentibus Iudęis in terra Amorrhęorum, non fuisset ibi facta celebratio phase. multo ergo minus habitantes ibi deberent celebrare illud quando a- C lii Israelitæ celebrabant in Galgalis, aut deberent illuc ire, vt cum eis phase celebrarent.

An cessauit manna duabus tribubus, & dimidiæ, qui erant in terra duorum regum Amorrhæorum, tunc quando cessauit alijs Israelitis in Galgalis, vel cessauit post. Quæst. XXXVI.

AD complendum autem ea, quæ pertinent ad habitudinem duarum tribuum, & dimidię, qui manebant in terra duorum regum Amorrhęorum, ad nouem tribus, & dimidiam, quæ nunc erant in Galgalis: adhuc manet aliud dubium, circa cessationem mannæ. nam dicitur infra in litera, ꝗ filii Israel fecerunt phase die quartadecima D mensis primi ad vesperum in campestribus Iericho, & comederunt de frugibus terrę die altero azymos panes, & polentam eiusdem anni: defecitq; manna postquam comederunt de frugibus terræ, neque vsi sunt vltra cibo illo filii Israel, sed comederunt de frugibus pręsentis anni terræ Chanaan. cum ergo appareat, ꝗ cessauit manna nouem tribubus & dimidiæ, qui erant in Galgalis die altero. i. quintadecima mensis primi, est dubium: an tunc cessauit manna etiam duabus tribubus, & dimidię, quę erant in terra Amorrhæorum regum. Dicendum, ꝗ aut petitur, an cessauerit manna duabus tribubus, & dimidię, quasi sit dubiū, an eis plus durauerit, vel ꝗ sit dubium, an minus durauerit, & cessauerit illis, prius quam istis nouem tribubus, & E dimidię, quibus nunc cessauit manna in Galgalis.

De primo dicendum est, ꝗ certum est non durasse plus duabus tribubus & dimidiæ in terra Amorthæorum, quam nouem tribubus, & dimidiæ manentibus in terra Chanaan in Galgalis. Et patet primo ex causa pro qua cessauit māna. nam dicitur hic, quòd cessauit manna, postquam comederunt de frugibus terræ, & tamen qui erant in terra duorum regum Amorrhęorum, etiam comedebant de frugibus terrę: ergo non duraret eis manna vlterius.

Secundo, quia dicitur Exo. 16. & Deute. 13. ꝗ Israelitæ manducauerunt manna quadraginta annis, & tamen nunc complebantur quadraginta anni. ideo dicendum, ꝗ sicut neq; isti qui erant in Galgalis, ita neque illi qui erant in terra duorum regū Amorrhæorum comederint vltra manna, sed cessauerit.

Tertio, quia in litera dicitur, neque vsi sunt vltra cibo illo filii Israel, & tamen duę tribus, & dimidia manentes in terra regum Amorrhęorum erāt filii Israel: ergo non manducauerunt vltra manna, sed cessauit quando cessauit illis, qui erant in Galgala, idest saltē non plus durauit.

An cessauerit prius manna eis, qui erant in terra Amorrhæorum, quam nouem tribubus, & dimidiæ. Quæst. XXXVII.

SECVNDVM dubium erat, an cessauerit prius manna eis qui erant in terra Amorrhæorum, quam nouem tribubus, & dimidiæ. Aliqui dicunt, ꝗ non: quia si cessasset, fuisset scriptum, sicut scriptum fuit nunc de istis nouem tribubus, & dimidia, quæ erant in Galgalis, ꝗ cessauerit illis manna, & tamen non fuit scriptum: ergo nō cessauit prius. Secūdo, quia si cessasset istis manna, videtꝰ, ꝗ cessasset statim, vt fuerunt in terra sua, sed falsum est, quia ibi erat totus Israel simul cum duabus tribubus, & dimidia, quando capta fuit terra illa de manu hostium, & quando postea Moyses dedit eam duabus tribubus, & dimidię. Numeri 32. cap. & tamen tunc non cessabat manna: neque cessauit, quia omnes Israelitæ comedebant manna: ergo non cessauit postea, quousq; cessaret etiam aliis Israelitis in Galgalis. Tertio, quia si cessauisset illis manna, antequam cessauerit in Galgalis, non duraret manna quadraginta annis, & tamē durauit 40. annis. Exod. 16. & Deutero. 14. c. ergo non cessauit illis manna vsquequo cessauit in Galgalis.

Dicendum, quòd hoc est aliqualiter dubium, quia sacra illud Scriptura non declarat aperte. & tamen potest dici satis rationabiliter, quòd manna cessauit duabus tribubus, & dimidię, prius quam cessaret nouem tribubus, & dimidię in Galgalis. Primo, quia in illis fuit causa cessandi manna, antequam in aliis nouem tribubus, & dimidia. nam illis cessauit manna quando manducauerunt de frugibus terrę, vt patet infra in litera. & tamen duæ tribus, & dimidia, quando incęperunt habitare dispersæ per vrbes terræ duorum regū Amorrhęorum comedebant de frugibus terræ: ergo cessare debuit illis manna. Secundo, & principaliter, quia si non cessasset manna duabus tribubus, & dimidię, quando incęperunt habitare in terra illa Amorrhęorum, non videtur, ꝗ aliquando cessare debuisset. nam non superuenit postea causa aliqua de nouo ꝑꝑ quam cessare deberet: manna enim, sicut ex causa incępit, ita ex causa cessare debuit. cum autem incęperūt habitare duæ tribus, & dimidia terrā regū Amorrhæorum, habuerunt omne, quod postea habere poterant. s. quia habitabant pacifice in terra, & comedebant de fructibus eius. ergo cum postea lapsu temporis non superueniret aliqua noua causa ad hoc, quòd cessaret manna, oportet, ꝗ vel tunc cessauerit, vel postea nunquam cessaret, sed hoc est falsum, quia aliqñ cessauit, ergo tunc cessauit. Tertio, quia viderentur esse maioris priuilegij duæ tribus, & dimidia, quam nouem, & dimidia, quia nouem tribubus, & dimidiæ cessauit manna statim, vt comederunt de frugibus terræ Chanaan in qua habitaturæ erant, vt patet in litera. ergo & cessaret duabus tribubus, & dimidiæ, quando comederent de frugibus terræ Amorrhæorum habitando in ea, & ita prius cessaret eis, quam alijs nouem tribubus, & dimidię. Quarto, & magis fundamentaliter, q̃a Israelitę manducabant manna eo modo quo

habetur

habetur Exod.16.c.& tamen ibi dicitur,ꝙ manna cadebat in circuitu castrorum : ergo solum cadebat vbi erant castra in circuitu ipsorum. & tamen quādo nouē tribus,& dimidia recesserunt de terra Amorrhęorum, non manebant ibi castra : ergo non caderet ibi manna, & sic deficeret illis duabus tribubus, & dimidiæ ibi habitantibus, antequam deficeret nouem tribubus,& dimidiæ in Galgalis.

Quando cessauit manna duabus tribubus, & dimidiæ manentibus in terra duorum regum, quia immediate, vt separati sunt a castris per vrbes suas. Qō. XXXVIII.

SED nunc est dubium:cum prius deficeret duabus tribubus,& dimidię, quā alij Israelitis manna,quando fuit istud tempus quo defecit. Dicēdum,ꝙ non defecit statim, vt introierunt in terram illam, sed quando cęperunt habitare diuisim per vrbes,& loca terrę illius. Circa quod considerandum, ꝙ Israelitę intrauerūt terram duorum regum Amorrhęorū,& occupauerunt eam occisis regibus,& habitatoribus eius, & ibi licet Israelitę manducarent de fructibus terrę illius, & de illis quę Amorrhęi habebant recondita, non defecit manna,sed durauit vsque in Galgalam. Et hoc fuit primo, quia nondum venerant omnes Israelitę in terram habitationis:nam licet duę tribus, & dimidia haberent ibi habitationem,nō habuerunt alię tribus , sed vltra Iordanem, & ob hoc statim, vt transierunt Iordanem in prima castrametatione cessauit manna.s. in Galgalis. Secundo fuit hoc, quia licet in terra duorum regum Amorrhęorum comederent Israelitę de fructibus terrę non habebant ad sufficientiam, quia iam trāsierat tempus fructuum quando Israelitę occupauerunt terram illam. ideo vsque ad fruges sequentis anni quando haberetur copia fructuum,non deberet cessare manna,& ita factum est,nam infra in litera dicitur. comederunt de frugibus terrę azymos panes die altero, & polentam eiusdem anni:defecitque manna postquam comederunt de frugibus terrę. & sic in isto anno incipiente copia frugum debuit cessare manna,& non in fine anni pręcedentis,vel vltra medium eius quando erant Israelitę in terra Amorrhęorum, quia non haberent abundantiam,licet aliquos fructus haberent.de his tactum est supra 2.c.q.58. vsque ad 61. Considerandum etiā, ꝙ capta terra duorum regum Amorrhęorum manebant ibi omnes Israelitę viuente Moyse, & quotidie manducabant manna,licet etiam comederent de frugibus terræ. & tunc nondū diuisa terra illa duæ tribus & dimidia vidēes terrā illā valde pascualē, cū ipsi abūdarēt pecoribus, petierunt illā in possessionē a Moyse,& Israelitis.cōcessit aūt eis Moyses.Nu.32.c.& mādauit,ꝙ cōstruerēt ciuitates, & caulas pro pecoribus, & incęperunt ibi morari viuente Moyse, & alii Israelitæ adhuc in castris erant in illa terra viuente Moyse, & post mortem eius vsquequo transierunt Iordanē. nam tota terra in qua fuerunt, vsque ad Iordanem ptinebat ad reges Amorrhæos,quia illa attingit, vsque ad Iordanem.& ob hoc dicendum, ꝙ māna cadebat semper quandiu ibi erant castra Israelitarum.illi tñ de duabus tribubus,& dimidia,qui dispersi fuerant p terram ipsam ad construendas vrbes, & caulas,ꝓ suis pecoribus,& ad habitandum in ipsis vrbibus,non habebant manna ad vescendum, sed comedebant de fructibus terræ ipsius. Et patet hoc,quia manna non cadebat,nisi in circuitu castrorum quolibet mane.Exo.16.c.& tamen qui diuerterant ad construendas vrbes & caulas, & manendum in eis, erant longe a castris Israelitarum. ideo ipsi non poterant habere manna ad manducandum. Et ex hoc etiam soluitur,quod aliq

F petunt de exploratoribus Iudæorū, qui tribus diebus latuerūt in montibus,qd comederunt illis tribus diebus. Aliqui dicunt,ꝙ comederunt manna,quia illo tēpore adhuc durabat. Et dicendum,ꝙ non comederūt manna,quia licet eo tempore duraret manna, tamen illud non cadebat,nisi in circuitu castrorum. Exo.16. cap.exploratores tamen erant multum distantes a castris,quia erant vltra Iordanem ad occidentalem partem eius.ideo nun poterant habere manna. Et ita dicendum, quòd in terra duorum regum Amorrhæorum semper cecidit manna, quousque transiuerunt Israelitæ Iordanem,quia semꝑ manebant in terra hac. & tamen duæ tribus,& dimidia manentes in hac terra,non vescebantur manna, ex eo, quòd diuerterant.

G a castris, & incęperunt habitare in diuersis locis terræ ipsius,cum manna non caderet, nisi in circuitu castrorum.

Respondit ad argumenta facta in contrarium,pro antecedenti quæsito de tempore cessationis mannæ. Quæst. XXXIX.

NVNC autem respondendum est ad rationes factas,supra q.37. Ad primum cum dicebatur, ꝙ nō cessauit prius,quia si cessasset scriptum fuisset , sicut scribitur quādo cessauit aliis nouem tribubus, & dimidiæ in Galgalis, & scriptum fuit. Dici potest vno modo, ꝙ ista rō non tenet,quia multa facta sunt, quæ non referūtur in scri

H ptura,sed solum ea referuntur,quę sunt conuenientia intentioni sacræ Scripturæ. Aliter potest dici,& meliꝰ ꝙ ista cessatio mannę non debuit scribi,immo neque potuit, tanquam nihil esset. non enim fuit mutatum aliquid in re per hoc, ꝙ manna cessauit ipsis duabus tribubus,& dimidiæ,quia non fuit aliqua cessatio, sed solum, ꝙ Israelitæ de duabus tribubus, & dimidia se subtraxerunt a loco in quo erat manna, quia manna quotidie cadebat de cœlo in circuitu castrorum Israelitarum per quadraginta annos. Exud.16.cap. qui autem esset in castris poterat quotidie colligere manna,& comedere,nisi in die sabbati, quando non cadēbat.eod.c.si quis autem vellet elongare se a castris, nō inueniret manna.ita fuit de duabus tribubus, & dimi-

I dia, quia quando illæ petiuerunt a Moyse terram regum duorum Amorrhæorum, erant in castris cū reliquis Israelitis,& manducabant manna, sicut illi . cū autem voluerunt diuertere ad ciuitates terræ illius,vt ibi habitarent,exierunt de castris, & elongantes se ab eis,non poterant habere manna, & ita dicebatur deficere illis,non ꝙ non caderet manna,quod illi possent comedere vbi prius cadebat, & illi manducabant, sed quia ipsi sponte diuerterunt ad alia loca recedētes ab illo loco,& alibi non inueniebant manna.& ita no potuit scribi defectio ista ipsius mannę,quia ex parte rei nihil erat. nam ita fieret in quacunque parte illorum 40. annorū habitationis,vel diuagationis defectio, quia quicunq; discederet a castris,non inueniret ibi māna.

K Secus autem fuit de cessatione mannæ in Galgalis, quia ibi vere defecit. nam nō cecidit vltra in circuitu castrorum,sicut prius solitum erat:immo nec alibi cecidit,neque aliquis postea comedit manna ibi, neque alibi,neque vidit illud.vnde dicitur,quòd non vsi fuerunt postea isto cibo filii Israel. ideo ista cessatio debuit scribi,quia ista fuit vera cessatio quantum ad omnes Israelitas,& quantum ad omnia loca, quia postea in nullo loco inuentum est manna. *Nota contra malos dicentes manna hodie cadere in quibusdā terris.*

Si autem duæ tribus, & dimidia voluissent semper manere in castris Israel, nunquam defecisset eis manna,quousque defecit omnibus in Galgalis. & tamen, quia sponte discesserunt a castris,cessauit manna quā-

tum

tum ad eos, licet non cessaret in terra sua, sed adhuc fuit cadens quotidie manna in terra ipsorum, vsque ad diem quo Israelitæ transierunt Iordanem, quia vsque ad diem illum manebant in terra duarum tribuum, & dimidię, quę erat terra duorum regum Amorrhęorum.

Solutio ad secundum argumentum. Et quòd in terra duorum regum Amorrhæorum cessauit manna per dies sex, vel quasi, prius quam cessaret alÿs Israelitis in Galgalis. Quæst. XL.

AD secundum patet responsio ex dictis, & tamen dicendum est, ꝙ manna non cessabat duabus tribubus, & dimidię, quandiu erant Israelitarum castra in terra sua, & ipsę volebant esse in castris, & tamē quando ipsę recesserant de castris, statim cessauit eis manna, vel potius ipsi subtrahebant se a manna, & si ipsi vellent manere semper in castris Israel, nunquam cessasset eis manna, quousque cessauit omnibus in Galgalis. Et tamen dicendum ad hoc, ꝙ in terra duorum regum Amorrhęorum cessauit manna, prius quā cessaret alÿs Israelitis, & hoc fuit per dies sex, vel quasi. Et hoc patet, q̃a manna cecidit in terra duarum tribuum, & dimidiæ, siue in terra duorum regum Amorrhęorum, quandiu manserunt ibi Israelitę, & hoc fuit, vsque ad transitum Iordanis. nam tota terra ante Iordanem, in qua fuerunt Israelitę, postquam ceperunt terram Amorrhęorum vsquequo Iordanem transierunt, erat ipsorum regum Amorrhęorum, & tamen trāsierunt Iordanem Israelitę die decimo, mensis primi, anni quadragesimi primi ab exitu de Aegypto præced. c. ergo die ipso cessauit cadere manna in terra Amorrhęorū, cum præcedenti die 9. cecidisset ibi manna, & tamen manna totaliter cessauit in Galgalis die quintodecimo, mensis primi, quia dicitur infra in litera: filij Israel fecerunt phase in Galgalis die quartodecimo, mensis primi ad vesperum in cāpestribus Iericho, & comederunt de frugibus terræ azymos panes, & polentam die altero, defecitque manna, postquam comederunt de frugibus terrę, & ita die quintodecimo defecit mā na qui erat dies sequens post celebrationem phase. vnde apparet, ꝙ his quinque, vel sex diebus, scilicet a decimo, vsque ad quintumdecimum cessauit prius cadere manna in terra duarum tribuum, & dimidię, quam cessaret simpliciter.

Solutio duplex ad tertium argumentum. Et quòd proprie loquendo non defecit manna duabus tribubus, & dimidiæ prius quam alÿs. Quæst. XLI.

AD tertium dicendū, ꝙ cessauit manna duabus tribubus, & dimidię eo modo quo dictum est, antequam cessaret in Galgalis; & tamen non sequitur ex hoc, ꝙ non durauerit quadraginta annis manna. Et hoc patet primo, q̃a manna simpliciter durauit quadraginta annis, & cōputatur istud tempus, vsquequo simpliciter cessauit, quod fuit in Galgalis. defectio autem facta duabus tribubus, & dimidiæ non est defectio vera, quia ita cadebat manna, sicut prius, sed ꝙ ipsę recesserint a loco in quo cadebat manna, & ideo per talem cessationem non diceretur non durare manna quadraginta annis, quia ita cessasset illis, si in primo anno exitus de Aegypto diuertissent a castris, & alibi manerent, quia tunc deficeret eis manna, & non durasset illis manna anno vno. Et ideo si proprie loquamur dicemus, ꝙ non defecit manna duabus tribubus, & dimidiæ, prius q̃ alÿs Israelitis, sed omnibus defecit eodem die. s. q̃n desijt

A cadere in Galgalis, sed duę tribus, & dimidia subtraxerunt se a loco in quo erat manna, & aliæ tribus p̄manserunt quousque manna simpliciter defecit. Prædicta vera sunt: nisi quis putet, ꝙ sicut in castris Israelitarū cadebat quotidie manna, Exod. 16. c. ita quando duæ tribus, & dimidia diuerterunt ad habitandum in terra sua cadere deberet quotidie manna in terra ipsorū. Sed istud falsum est, quia sic nunquam cessaret manna si iam non cessaret illis, cum nullam causam haberent ad hoc, ꝙ caderet inter eos manna. Secūdo, quia manna non dicit scriptura, ꝙ cadebat, nisi in circuitu castrorū. Exo. 16. & in in terra duarum tribuum, & dimidię non erant castra, vt in circuitu eius manna caderet. B Tertio, quia si caderet in terra duorum regum Amorrhęorum, caderet in multis locis, quia oportebat, ꝙ caderet in circuitu cuiuslibet vrbis, & loci vbi habitarent Israelitę. quod satis est inconueniens, neq; aliquis istud concederet, quasi dissonū sacrę Scripturæ. Alio modo poterat responderi ad hoc. s. ꝙ non tenet ista rō, quia licet accipiatur defectio manna duabus tribubus, & dimidiæ, quasi ꝓpria defectio, adhuc diceretur, ꝙ durauit manna quadraginta annis, quia accipitur annus inchoatus pro completo secundū modum loquendi sacræ Scripturæ. Et ita fuit hic, quia quando data fuit terra duorum regum Amorrhęorū duabus tribubus, & dimidiæ, erat circa finem anni 40. ab exitu de Aegypto. Et patet hoc, quia Aaron mortuus est ante bella contra reges Amorrhęos, quia ipse C mortuus est in monte Hor. Nume. 20. c. & inter montem Hor, & mansionem vbi cępit pugna cōtra reges Amorrhæos, computantur aliquot mansiones. Nume. 21. cap. & 23. & tamen mortuus est Aaron mense quinto, anni quadragesimi ab exitu de Aegypto. Nume. 33. c. ergo dum fierent omnia hæc. s. ꝙ transirent Israelitę per mansiones illas, & postea pugnarent contra regem Sehon, & caperent terram eius, & deinde pugnarent contra regem Og, & caperent terrā ipsius, & postea traderet Moyses terram istam duabus tribubus, & dimidię: transiret aliquantum tempus, & forte plus quam trium, aut quatuor mensium, & ita esset mensis nonus, vel decimus anni quadragesimiprimi, q̃n daretur terra duabus tribubus, & dimidię, & inciperent habitare in ea discedendo a castris reliquæ D multitudinis, & tunc cessaret illis manna, & sic deficerent duo menses ad complendum annum quadragesimum, quando deficeret istis māna. ideo poterat dici, ꝙ durasset illis manna quadraginta annis, ac si vere completi essent, quia de illis duobus mensibus nō fieret mentio aliqua ad hoc, ꝙ minuerent numerum. Et hoc patet etiam quantum ad cessationem manna simpliciter in Galgalis, quia dicitur Exod. 16. c. ꝙ durauit manna quadraginta annis, & tamen computando stricte. s. a die primo quo cecidit manna, vsq; ad diē quo desijt cadere in Galgalis, non sunt quadraginta anni cōpleti, sed deficit vnus mensis integer. Et patet hoc, quia manna cecidit primū die decimosexto, mēsis secundi, in anno primo ab exitu de Aegypto, vt colligit E Exo. 15. & 16. c. defecit aūt manna die quintodecimo mensis primi, anni 41. ab exitu de Aegypto, vt colligitur hic in litera, si aūt deberent compleri quadraginta anni, deberet deficere manna die quintodecimo, vel decimosexto, mensis secundi, anni quadragesimi primi ab exitu de Aegypto: ergo defecit vnus mensis de quadraginta annis, vt magis inductum fuit supra. 2. c. q. 58. & 59. & nō obstante illo dr̄, ꝙ manducauerunt Israelitæ manna quadraginta annis. Exo. 16. c. ergo etiam si duabus tribubus, & dimidiæ cessaret manna duobus mensibus ante finem anni quadragesimi ab exitu de Aegypto, dicerentur manducasse mā na annis quadraginta.

An

An debuerit plus durare manna duabus tribubus, & dimidiæ, triplex solutio. Quæst. XLII.

SED adhuc aliquis dicet, ꝙ plus debuit durare manna duabus tribubus, & dimidiæ, qa Exod. 16.c.dr̄.ꝙ hoc cibo aliti sunt filij Israel, quousq; attingerent terminos terræ Chanaan, & tñ nõ tetigerunt terminos terræ Chanaan, quousque trãsierunt Iordanem, quia Iordanis est terminus orientalis terræ Chanaan. Nu.34.c. ergo vsque ad tempus illud debuit durare manna duabus tribubus, & dimidiæ. Dici põt vno modo, ꝙ verum est, ꝙ manna comederunt filij Israel, vsque ad terminos terræ Chanaan.s. vsque ad Iordanem: non solum vsquequo accederẽt ad illũ, sed ẽt vsquequo trãsirent. nam post transitum Iordanis quinque diebus durauit manna, quia transitus fuit die 10.præced.c.& cessatio fuit die 15.vt patet ĩ.in litera, & ita comederunt manna ẽt postquam tetigerunt terminos terrę Chanaan. Si vero duę tribus, & dimidia cessauerunt prius comedere manna, non fuit hoc, quasi non haberent manna, sed quia diuerterunt a loco in quo erat manna. Secundo potest dici, ꝙ etiam in terra duarum tribuum, & dimidię semper fuit manna, quousque Israelitæ tetigerunt terminos terrę Chanaan. nam semper steterunt Israelitæ in terra duorum regum Amorrhęorum, siue in terra duarum tribuum & dimidiæ, quousque transierunt Iordanem, quia terra illa vsque ad Iordanem pertingit. & ita cum caderet manna in terra istarum duarũ tribuũ & dimidię, poterant comedere de illo si vellent. Tertio põt dici, ꝙ illa auctoritas non facit in ꝯtrium, nam etiam si cessasset manna quãtum ad duas tribus, & dimidiam multo tempore ante, esset vera illa auctoritas, quia ibi dr̄, ꝙ filij Israel comederunt manna quadraginta annis, & hoc verum est, quia filij Israel nominant totum illum populum, & nõ specialiter duas tribus, & dimidiam. & verũ est, ꝙ ille populus comedit manna vsque ad terminos terræ Chanaan, qa semper in circuitu castrorum cadebat manna vsquequo transierunt Iordanem, & fuerunt in Galgalis.

Respondet secundum propriam opinionem ad quæstionem de secunda ista circuncisione hic instituta positam, supra q.11. & digressio ista curiosa fuit multum necessaria, ideo lector attende. Ratio ad hoc etiam potest sumi ex 6. Physicor. vbi ad vnitatem motus requiritur continuitas, & vnitas termini ad quẽ & temporis, &c. Quæst. XLIII.

NVNC autem redeundo ad id, quod dicebamus, s̄.q.14.& 15. dicendum, ꝙ modi p̄cedẽtes aliqualiter possunt stare. Sed melius aliter dicendum est, ꝙ vocatur hic secunda circuncisio, iterata, vel nouiter incępta: qñ.n. aliquis actus incipit, & nunquam intercipitur, quamquam ille actus per multa valde tempora duret, tamẽ non est iteratus, nec dr̄ plures, sed vnicus. si autem actus ille interpoletur, & postea redeat, dicẽt esse iteratus, vel secundus: ita fuit de circuncisione ex tempore quo data est, vsque ad exitum de Aegypto. nunquam enim cessauit, sed cum aliquis nascebatur, obseruabãtur in eo oẽs ritus circuncisionis. Et modus iste non interpolatus mansit etiam in Aegypto, vsque ad exitum de Aegypto, in deserto aũt cessauit circũcisio, qa cũ plurimi nascerentur, tamen in 40.annis, nemo circuncisus est. postea aũt in transitu Iordanis iterata est circuncisio mandante Deo. necesse est igit̃ istã circũcisionẽ iam non esse vnam, qa non fuit cõtinuata, sed iam esse hanc secundam, & iteratam, & si iterũ interpolẽt circuncisio necesse erit fieri tertiã circuncisionẽ, & sic de pluribus p multas interpolationes, & iste

F est conueniens sensus lr̃æ. *Circuncide secundo filios Israel.* Idest itera circuncisionem in Israelitis, quę interpolata fuerat interiectis 40. annis, in quibus nemo fuerat circuncisus. si aũt toto medio tempore durauisset circuncisio, q̃q̃ nunc in exitu Iordanis multi simul circũciderentur, non vocaretur secunda circũcisio, sed circuncisio simpliciter. *Fecit quod iusserat dominus.* i. fecit Iosue, qđ dominus iusserat. s. cultros lapideos ad circuncidendum, & hoc dicendum est factum fuisse die 11. mensis primi, anni 41. *Et circuncidit filios Israel.* Non intelligitur, ꝙ Iosue circunciderit. s. ꝙ ipse oẽs circunciderit, quia vel nullum ipse circuncidit, vel paucos. alij enim plures circuncisores fuerunt.

An in lege veteri esset determinatus minister circuncisionis, & G *quòd vir, vel fœmina, pater & mater, vel quicunque poterat illam conferre. In nouo testamento nemo potest sibi ipsi conferre sacramenta, bene tamen in veteri, & quæ est causa. Quæst. XLIIII.*

ET forte aliq dicẽt sacerdotes, & Leuitas fuisse istos q ad circuncidendum adiuuerunt, quia magis ministerium cæremoniale ad eos videbitur pertinere, q̃ ad alios, sicut in baptismo cõferendo est. nam quamquam ex necessitate qlibet baptizare posset. nemo tñ solenniter cum catechizatione baptizat, nisi sacerdos: ita de circuncisione, sed circuncisio, vt fere semper dabatur solẽniter, cum esset declaratum tempus ad dandũ. s. die octauo, vt pa- H tet Gene.7.c. ergo vr̃, ꝙ sacerdotes dabant, & Leuitę. Ad hoc aliquis arguet, ꝙ non solum hi, sed quilibet indifferenter conferebat, siue masculus, siue fœmina, & sic de cæteris differentijs. nec attẽditur an sit pater, vel mater, aut aliquis non cognatus, qđ in baptismate conferendo attendit̃, vt patet de Sephora vxore Moysi, quę Eliezer filium suum circuncidit, vt patet Exo. 4. Respondendum esset ex hoc nihil induci. nã istud ex necessitate temporis factum est, quia cum angelus domini in diuersorio torqueret Moysen persequens ad mortem, Sephora attonita intelligens hoc esse pp necessitatem circuncisionis, quæ omissa fuerat, illico arrepta petra acutissima præcidit filij sui præputiũ. si isi non fuisset necessitas illa, non circũcidisset mater, I sed alius. Ad quęsitum dicendũ est, ꝙ circuncisio non requirebat specialem ministrum. nam a principio cũ data fuit circuncisio, non erant aliqui sacerdotes, vel Leuitæ, sed cuilibet circuncidere se, vel alterum licebat. nam Abraham seipsum circuncidit. In nouo aũt testõ sacramenta requirunt specialiorem modum, nõ enim põt idem sibi conferre sacramenta, q̃q̃ alius conferre possit, sicut nemo potest seipsum absoluere, q̃uis alios absoluat, vt Papa seipsum absoluere nequit, sed ab alio in confessione absoluitur. Idem in baptismo, cõfirmatione, vnctione, ordine, & cæteris. & hoc est ex conditione formæ, vel institutionis sacramentorum, vt sine ministris conferri nequeant. & ob hoc est perfectior modus sacr̃orum noui testamenti, q̃ ve- K teris. Cum ergo in sua institutione non fuerint distincti ministri in circuncisione, non fuerunt quoque distincti aduenienti statu sacerdotali, & Leuitico. sed sicut a principio poterant viri, & fœminæ, & quicunq; circuncidere, ita & postea potuerunt, & circuncidebant matres suos paruulos, vt patet 1. Machab. 1. c. cũ dicitur, sed mulieres, quę circuncidebant filios suos, trucidabãtur secundum iussum regis Antiochi, & suspendebant pueros a ceruicibus per vniuersas domos eorum, & eos qui circũciderant illos trucidabant. hic videtur, ꝙ omnes Israelitę poterant circũcidere alios, & multi eorum qui circuncidebantur, circũcidebant alios, antequam circuncidere ntur, nihilone magis ad

Determinatio auctoris.

sacerdotes

sacerdotes,& Leuitas pertinebat,quam ad cęteros.

In colle præputiorum. Iste est locus in quo circuncisi sunt Israelitę scilicet in galgalis,& infra patet. Et uocatur hic collis præputiorum. habet enim iste locus hęc duo nomina a circuncisione imposita.

Primum est,ꝙ vocatur collis præputiorum scilicet locus altus in quo præputia Israelitarum secta sunt.& in hebræo dicitur in valle præputiorum, quia nomen positum est æquinocum ad vallem, & collem. littera nostra posuit collem: quoniam Hieronymus cognouit locum istum circuncisionis,quia perambulauit pedibus suis cum peritissimis hebræorum totam terrā sanctam,ut patet in prologo super Paralipom. qui incipit. Eusebius. dicitur autem collis præputiorum, qa non fuit aliquis collis in quo tot præputia abscinderētur sicut ibi.

Secundum nomen huius loci est galgala,quod impositum est, quia in circuncisione abstulit Deus improperium,& opprobrium Aegyptiorum,ut patet infra. & galgala ad ablationem pertinet,de quo infra declarabitur.

Quid factum est de tot præputijs hebræorum. Quæst. XLV.

CIRCA præputia istorum hebræorum multorum circuncisorum in galgalis,aliquis inquiret quid de eis factum est.

Respondendum est, ꝙ illa sepelierint velut cadauera sepeliuntur: & adhuc honoratiori loco videbantur reponendæ istæ particulæ. tum quia istæ erant abscissæ propter fędus Dei cum Israelitis. tum quia erant carnes viuentium hominum. cadauera vero uirorum mortuorum carnes sunt. ideo minus honorabilia, quanto minus ad naturæ humanæ veritatē pertinent. sic quoque iudæi moderni faciunt quando circuncidunt præputia paruulorum, ponunt ea in arena, vt ibi desiccentur,& deficiant resoluta.

Hæc autem est causa secundæ circuncisionis. Posito mandato,& executione eius, subsequitur causa mādati. & dicitur: hæc est causa secundæ circuncisionis idest ista quæ sequitur est causa quare facta fuit secunda circū cisio, quasi dicat circuncisio, quę a tempore Abrahæ vsque ad exitum de Aegypto semper fuerat continuata, in toto deserto interpolata est. Cum ergo tempore Iosue cępit, vocatur secunda circuncisio idest iterata. causa autem quare secunda sit ponitur hic scilicet, qa non fuerit semper continuata a tempore dationis, sed nunc nouiter incipiat.

Omnis populus,qui egressus est de Aegypto generis masculini vniuersi bellatores viri, mortui sunt in deserto per longissimos vię circuitus, qui omnes circuncisi erant. Populus autem, qui natus est in deserto per quadraginta annos itineris latissimę solitudinis, incircuncisus fuit, donec consumerētur, qui non audierunt vocem domini: & quibus ante iurauerat, vt ostenderet eis terram lacte,& melle manantem. Horum filij in locum successerunt patrum, & circuncisi sunt a Iosue: qui sicut nati fuerant in præputio erant, nec eos in via aliquis circunciderat.

Omnis populus,qui egressus est ex Aegypto generis masculini,& vniuersi bellatores. i. omnes exeuntes de Aegy-

A pto circuncisi erant. nam non prohibebat rex Aegypti iudęos circuncidi, sicut vetuerat Antiochus rex, vt patet 1. Mach. 1. c. libere ergo poterant circuncidi. dicitur hic vniuersum populum, atq; viros bellatores circuncisos fuisse in Aegypto, quia bellatores dicebantur viri computati ab anno vigesimo, & qui ad bellū potentes erant ut patet Num. 1. & 2. c. hi circuncisi erant. vocatur omnis populus tota alia multitudo, paruulorum nondum attingētium annum vigesimum, & senum qui non computantur inter uiros bellatores. hi omnes erant circuncisi, nisi forte aliquis natus fuisset ante exitum de Aegypto per. 4. vel quinque dies, ita ut non potuisset ei impleri tempus circunci- B sionis in Aegypto. hi enim, vel incircuncisi mortui sunt, vel in transitu iordanis in galgalis per Iosue circuncisi sunt. Potest etiam intelligi per omnem populum tota multitudo Aegyptiorum ascendentium cū iudęis. multi quippe eorum cum iudęis exierunt de Aegypto: ut patet Exo. 12. cum dicitur. sed & vulgus promiscuum innumerabile ascendit cum eis.

An Aegyptij ascendentes cum iudæis circuncisi fuerint, & quando. Et an cogerentur conuersi ad circuncisionem. Quæst. XLVI.

SED circa Aegyptios ascendentes cum iudæis, aliquis inquiret an circuncisi fuerint, & quando circuncisi fuerint.

Aliquis forte dicet, ꝙ circūcisi sunt in via post ipsum exitum de Aegypto, nam in Aegypto non au- C derent.

Respondendum est non posse stare: quia in toto deserto nullus circuncisus est, ut patet infra. sed in præputio omnes manserunt, sicut a principio fuerant.

Si autem aliquis respondere vellet, istam litteram solum dici de eis, qui nati fuerint in deserto, sed non de eis, qui intrauerunt incircuncisi in desertum.

Respondendum est eandem fore causam. nam qui nati sūt in deserto, nō frustra manserunt in ꝑputio, sed ex causa, quæ infra declarabitꝛ. Ista autem cā, quæ fuit ī natis in deserto, fuit in eis qui intrauerunt incircuncisi in desertum, quia postea nōn fuerunt circūcisi, nemo enim eos circuncidit. Alio modo potest dici, ꝙ Aegy- D ptij ascendentes cum Israelitis nunquam fuerunt circuncisi, sed fuerunt mortui in præputio, sicut nati fuerant: erat n. eadem causa nō circuncidendi in eis, & cęteris Israelitis. Et si obiiciatur, ꝙ in deserto fuit celebratio paschalis facta anno secundo ab exitu de Aegypto in monte Synai, vt patet Num. 9 c. & tñ nemo poterat comedere de agno paschali, nisi eēt circuncisus vt patet Exodi. 12. ergo Aegyptii ascendentes cum iudęis non poterant comedere phase: quod erat inconueniens.

Ad hoc rñdebitur, ꝙ non comederint de agno paschali, nec fecerint aliquam harum cæremoniarū, sed soli iudęi ex genere. Et si obuciatur, ꝙ isti morerentur E incircuncisi,& damnarenꝛ æternaliter. Rñdēdū est, ꝙ omittebaꝛ circuncisio in his. 40. annis ex necessitate, vt infra patebit ex Dei approbatione: ideo non peccabant, q̄q̄ ergo morerentur in præputio nihil peccabāt nec condemnabantur ęternaliter: ut infra magis dicetur. Et si obiiciatur, ꝙ habetur Nu. 9. c. s. peregrinus,& aduena si fuerint apud vos, faciēt phase iuxta cęremonias, & iustificationes eius. ꝑceptum idem erit apud vos tam aduenæ, q̄ indigenę: ergo fecerunt isti pascha sicut Israelitę. Rñdeꝛ, ꝙ istud erat ꝑceptum ad futura & non ad præterita, & ꝑsentia. tñ adhuc Aegyptii, qui tunc ascenderant cū iudæis si circuncisi forent, comedissent de agno paschali, sed non erāt, iō non poterāt:

vt patet Exod. 12. Sed obiicietur ex eodem scilicet, ꝙ cogerentur conuersi ad circuncisionem, & tunc ad expletionem omnium ceremoniarum: respondendum est, quod obligatio erat in iudæis ad circuncisionem: & magis in iudęis ex genere, quam in conuersis. nam conuersi nondum circuncisi poterant resipiscere, & non fieri iudęi: & erat hoc impune. si tamen aliquis de iudęis ex genere non susciperet circuncisionem, mortis reus erat. sic patet Gene. 17. capitulo, sed Israelitæ ex necessitate causę, quæ infra exprimetur, non tenebantur ad circuncisionem: ergo valde minus tenerentur conuersi circuncidi.

In ɔ̄riū ab aliis dici posset, ꝙ isti cōuersi ascendentes cū iudæis de Aegypto circūcisi fuerūt in ęgypto, per aliquot dies anteꝗ̄ exirent. nam cū vidissent mirabilia Dei pcutiētis Aegyptios in plagis multis, desiderauerunt exire de terra illa cum Israelitis, qui prædicentes eis per aliquot dies ante exitum, fecerunt illos circuncidi: & fuerunt omnes circuncisi. Et tunc non habetur aliqua de prioribus obiectionibus, quia comederunt hi phase in monte Synai cum Israelitis, de quo Num. 9. c.

Item non potest argui ꝙ perierint, cum non essent circuncisi, quia circuncisi fuerunt.

Et cum dicitur, ꝙ non potuerunt isti ī Aegypto circuncidi, quia alii Aegyptii uiderent, & impedirent.

Respondetur, quod potuerunt Aegyptii cum iudæis ascensuri circuncidi nihil scientibus aliis iudæis. nam quilibet secrete per aliquot dies ante exitum de Aegypto circuncidi potuit.

Nunc autem cum vtrunque fuerit satis probabiliter dictum scilicet, quod Aegyptii ascendentes cum hebræis circuncisi fuerint in Aegypto, vel quod non: quæritur quid eorum verius videatur.

Respondēdum est rationabilius esse, quod fuerint circuncisi, quam oppositum. quod patet: quia circuncisio est ianua status totius veteris testamenti, sicut baptismus est ianua sacramentorum noui, & si non fuissent circuncisi isti ascendentes, non permitterentur comedere de agno paschali, qui solum licebat circuncisis: etiam non permitterentur accedere ad offerendum nec intrandum in Sanctuarium, quia ista solis illis licebant qui pertinebant ad statum veteris testamenti: vt declaratum fuit Leui. 22. c. ꝙ tamen ascēdentes de Aegyptiis cum iudæis non permitterentur comedere de agno paschali, nec accedere ad sacrificia, vel facere alia, quę pertinebant ad iudæos, nimis contristarentur videntes se valde abiectos esse a cęteris. Ideo credendum est, ꝙ cum eis istas festiuitates, & cęremonias celebrauerint, alioquin non crederent se pertinere ad Deum iudæorum, cum non permitterētur agere cęremonias, quas ipse Deus hebræorum iubebat fieri.

Mortui sunt in deserto.

Sententia data in Cadesbarne de non intrando terram promissionis nullam fœminam ligauit: nullum Leuitam nullum paruorum 20. annis minorem, de quo q. 50. Quest. XLVII.

NON est intelligendum, ꝙ scriptura velit significare omnes, qui exierunt de Aegypto mortuos fuisse. Sed omnes, qui exierūt de Aegypto, siue mortui fuerunt in deserto, siue non, fuisse circuncisos. nati autem in deserto non fuerunt circuncisi. multi quippe exierunt de Aegypto, qui transierunt iordanem introeuntes in terrā Chanaan. nam Israelitæ manserunt. 40. annis in deserto: ut consumerent omnes viri, qui murmurauerunt de Deo. isti autem erant omnes, qui fuerant cōputati

F a 20. annis, & s̄. vt patet Num. 14. de istis nemo potuit transire iordanem, sed de cęteris multi transierunt. nā ista snīa non dabatur super paruulos, qui nondum cōpleuerant annum. 20. in principio mensis secundi anni secundi ab exitu de Aegypto, qn̄ fuit facta cōputatio in monte Synai. & isti paruuli erant in valde magna multitudine. nam ubi erant plura, q̄ sexcenta tria millia pugnatorum virorum, essent multi paruuli, cū in populis consueuerint esse tot aut plures paruuli, q̄ uiri. oēs aūt isti poterant intrare in terrā Chanaan, nō obstāte hac maledictione, & tn̄ exierunt de Aegypto. Item ista maledictio non fuit data super fęminas quātum appatet ex forma verborum, cum dicat solum de viris pugnatoribus, qui computati sunt a 20. annis, &
G s̄. ut patet Nu. 14. Tn̄ multæ de fęminis mortuę sūt pp eandem cām, pp quā ista sententia data est super uiros bellatores. ipsæ. n. murmurauerūt sępissime ɔ̄ Deū sicut viri: quia natura importunæ, & impatientes fœminæ sunt. Item non ligabantur hac sententia aliqui de Leuitis, quia fuit data sententia super uiros bellatores, nec computantur Leuitæ cum eis a. 20. annis, ut patet Num. 1. sed cōputati sunt ab uno mense, & s̄. ut patet Nu. 3. Et iterum ab anno. 30. vsq; ad. 50. vt patet Num. 4. Aliqui tn̄ de istis mortui sunt. multi ergo de eis, qui exierunt de Aegypto introierunt in terrā Chanaan trāsito iordane. Et qn̄ dr̄ ꝙ de exeuntibus de Aegypto nullus ingressus fuerit in terram Chanaan præter Iosue, & Caleb: ut patet Num. 14. & 26. Respondēdum est: ꝙ hoc intelligendum est de viris bellatoribꝰ
H numeratis ab anno. 20. vsq; ad magnam ætatem, de q̄bus erant Iosue, & Caleb, ꝙ apparet ex littera Nu. 26. cum dicitur. hic est numerus filiorum Israel, qui descripti sunt a Moyse, & Eleazaro sacerdote in campestribus Moab super iordanem: inter quos nullus fuit, eorum, qui ante numerati sunt a Moyse, & Aaron in deserto Synai. prædixerat enim dominus, quod omnes morerentur in solitudine, nullusque remansit ex eis nisi Caleb filius Iephone, & Iosue filius Nun. de aliis autem scilicet de his, qui paruuli egressi sunt de Aegypto, nondum completo anno. 19. & de mulieribus, & Leuitis, multi intrare potuerunt, quamquam exierint de Aegypto: & intrauerunt, quod patet in Eleazaro sacerdote, qui intrauit: & post mortem Iosue
I mortuus est, & sepultus in terra Chanaan, ut patet infra vltimo. Iste tamen exiuit de Aegypto. nam in exitu de Aegypto habuit Aaron quatuor filios scilicet Eleazar, Ithamar, Nadab, & Abiu. ut patet Exod. 6. capitulo. Et patet maxime: quia in principio anni secundi nondū completo uno anno ab exitu de Aegypto, iste & fratres sui consecrati sunt in sacerdotes, ut patet Exod. 29. & Leuiti. 8. quod autem consecratio fuerit in principio anni secundi ab exitu de Aegypto declaratū fuit Exodi quadragesimo, & Leuitico octauo, & tamen tunc consecrati filii Aaron ministrauerunt corā eo: ꝙ esse nō poterat, nisi essent uiri ætatis maturæ.

Item quia tunc Eleazar filius Aaron fuit constitutus princeps super principes Leuitarum. tamen hoc
K non fuisset, nisi esset uir discretionis, ut patet Numeri tertio capitulo. cum ergo ponitur in littera, quod omnis populus, & viri bellatores mortui sunt, debet ibi poni (&) expositiue magis, quam copulatiue scilicet, quod totus populus uirorum bellatorum mortuus fuerat. potissime, quia quamquam in quibusdā bibliis per errorem ponatur hic. *Omnis populus, qui egressus est ex Aegypto generis masculini, & vniuersi bellatores viri.* Tamen communiter non ponitur (&) hic. & ista est ueritas litterę. tunc enim non est aliqua difficultas in littera, quia intelligitur: oīs populus, qui egressus est de Aegypto vniuersi viri bellatores mortui sunt. i. oīs pp̄s virorū bellatorū mortuus est in deserto.

serto. & hoc verum est. præter Iosue. & Caleb, ut patet Numeri. 14. & 26. ca. *Mortui sunt in deserto.* Quia Deus tenuit eos in deserto non permittens transire in terrã promissam donec morerentur omnes super quos sententia data fuerat, quæ habetur Num. 14. & hoc patet Deuteronom. secundo cum dicitur. tempus autem quo ambulauerimus de Cadesbarne, vsque ad transitum torrentis Zareth. 38. annorum fuit, donec consumeretur oĩs generatio hoĩum bellatorũ de castris, sicut iurauerat dominus, cuius manus fuit aduersus eos ut interirent de medio castrorum.

Per longissimos viæ circuitus. Iudæi cum venerunt in Cadesbarne in anno secundo exitus de Aegypto, quæ alias vocat Cades desert Syn, erant cõiũcti terræ Chanaan, & miserunt exploratores, erantque immediate in eam ingressuri, nisi murmurauissent. Quod autem istud desertum Syn sit coniunctum terræ Chanaan, patet Numeri. 34. cap. vbi cum ponantur termini terræ ipsius, ponit Cades deserti Syn vel Cadesbarne, aut desertum Syn terminus a parte meridiana, quia tamẽ murmurauerunt, fecit Deus vagari toto residuo tempore Israelitas per desertum scilicet annis. 38. & amplius: vt patet Deuteronom. secundo scilicet tempus quo ambulauimus de Cadesbarne, vsque ad transitũ torrentis Zareth annorum. 38. fuit: donec consumeretur omnis generatio hominum bellatorũ de Castris, & in his temporibus non ambulabant aliquid viæ rectæ, sed per circuitus longos vagantes. ita vt non dicãtur ambulare, sed vagi esse. sic patet Numeri. 14. capit. scilicet filii vestri erunt vagi ĩ deserto quadraginta annis: & portabunt fornicationem vestram, donec consumantur cadauera patrum in solitudine, vnde quando fuit data ista sententia contra murmuratores, iussum fuit Moysi, ꝙ non procederent via qua tendebãt sed reuerterẽtur, ut patet præallegato. 14. c. scilicet quoniam Amalechites, & Chananæus habitant in vallib. cras mouete castra, & reuertimini in solitudinem per viam rubri maris. Postea enim inceperũt circuire terram magnam in deserto. sic patet Deuteronomii secundo, quod consequitur ad hoc, & dicitur, profectiq; inde venimus in solitudinem, quæ ducit ĩ mare rubrũ sicut mihi dixerat dominus circuiuimus montẽ Seyr longo tempore. Isti autem circuitus, quia non erant ad procedendum, nec transeundum aliquid de via recta, magis pertinebant ad stare, quam ambulare, quãquam veri motus forent, ideo scriptura sedere vocat istos motus. sic patet Deuteronomio primo scilicet sedistis ergo in Cadesbarne longo tempore.

Qui omnes circuncisi erant. Idest omnes isti bellatores, qui exierant de Aegypto erant circuncisi, quia qñdo exierunt de Aegypto erant magni scilicet ad minus annorum. 19. nam viri bellatores computabantur ab annis. 20. vt patet Numeri primo, & 14. sed computatio bellatorum fuit facta solum in deserto Syn, ut patet Num. 1. & ista fuit in secundo anno exitus de Aegypto prima die mensis secundi scilicet uno anno, & 15. diebus post exitum de Aegypto, quia exitus iste fuit die 15. mensis primi, ut patet Num. 33. c.

Quilibet ergo numeratus inter bellatores tempore illo necessario fuit in exitu de Aegypto annorum. 19. completorum, uel ad plus deficiebant eis dies. 15. Isti autem in Aegypto circuncisi fuissent.

Populus autem qui natus est in deserto. Hoc dicitur tam de iudæis ex genere, quam de Aegyptiis ascendentibus cum eis, & conuersis ad iudaismum: nulli enim horum fuerunt circuncisi, ut infra patet.

Per 40. annos latissimæ solitudinis. Idest ista circuncisio durauit per omnes. 40. annos. Ex quo patet, ꝙ in toto deserto nullus vnquam circuncisus est, quam quam in quibusdam mansionibus magno tempore

A manserint Israelitæ, ut patet de Cadesbarne Deuteronomio primo, & de monte Synai, & similibus. Vocatur hic latissima solitudo, quia ista terra, per quã tunc procedebant iudęi, erat desertum vsque ad terminos terræ Chanaan, qui possunt accipi in principio terræ regis Sehon apud torrentem Arnon, & sũt ista magna deserta Arabię, quæ tunc nullus habitabat, nunc vero habitantur. fuerunt quippe a principio inaquosa, & habitationi inepta. Postquam vero Moyses excussit aquas de petra Oreb in Raphidim mansit fons ille in terra irrigans magnam partem illius deserti deriuatus in fluuium, de quo in libro nostro de diuisione terræ sanctæ, sic quoque de fonte,

B qui factus est percutiente Moyse ad aquas contradictionis in Cades deserti Syn, de quo Numen uigesimo capitulo. Alia autem via erat, quæ modicum habebat deserti, & erat breuior scilicet per terram Philistiim: sed fecit Deus ascendere Israelitas per viam deserti, vt transirent mare rubrum ne reuerti possent commoti tędio itineris, & insurgentibus bellis in eos: sic patet Exodi decimotertio cum dicitur. igitur cum emisisset Pharao populum non duxit eos dominus per uiam terræ Philistiim, quæ uicina est, reputans ne forte pœniteret eum, si conspiceret contra se bella cõsurgere, & reuerterentur in Aegyptum, sed circunduxit per viam deserti, quæ est contra mare rubrum.

Incircuncisus fuit. Quia non circuncidebantur in die octauo, ut iussum erat hebræis, nec postea.

Donec consumerentur, qui non audierant vocem domini.

C *Quæ fuerit ista vox, quam non audierunt iudæi pro qua susceperunt pœnam. Sola murmuratio de Cadesbarne fuit causa, quod non intrarent terram promissionis. Quæst. XLVIII.*

NON refertur hoc ad immediata scilicet incircuncisus fuit, quia hoc nihil agit: sed ad superiora scilicet 40. annis scilicet, qđ populus vagatus est quadraginta annis ꝑ longissimos viæ circuitus, donec consumerentur, qui non audierant vocem domini quasi dicat non ambulauerunt Israelitę. 40. annis per desertum ab Aegypto in terram Chanaan, quasi esset magnum iter annorum. 40. non est etiam tantum spatium, etiam si quis

D decies circueret terram totam vel multotiens. possiĩ me, quia inter Aegyptum, & terram Chanaan satis modicum distat: Philistiini enim sunt coniuncti terræ Chanaan, tamen Philistiini sunt coniuncti terræ Aegypti. Non erat ergo iter decem dierum per viam rectam, vt dicunt, qui uiderunt, & dato, quod uenirent per iter Arabicę solitudinis, quod longius est, quia est in circuitu: tamen non erat iter mensis vnius nec 20. dierum: tamen faciebant multos circuitus: egrediebãtur per uias quibus uenerant Deo uetante procedere, vt supra declaratum est: & hoc vt in hoc tempore cõsumerentur illi, qui repugnauerant Deo, ne viderent terram, quam daturus erat Deus.

E Dicuntur non audiuisse quidam vocem domini, quia non obedierunt ei: non tamen est intelligendũ, ꝙ quilibet, qui non audierunt vocem domini, mortui sunt in deserto. nam antequam hebręi venirent in Cadesbarne, tentauerant Deum multotiens .s. super mare rubrum dicentes, nunquid deerant sepulchra in Aegypto? ideo tulisti nos, ut moreremur in hac solitudine. Et iterum Exo. 15. murmurauerũt pro aqua in Marath. Iterum autem pro manna in deserto Syn. vt patet Exo. 16. Iterum pro aqua in Raphidim.

Pro his tamen non dederat dñs sententiam ꝯ Israelitas, ut manerent in deserto quadraginta annis, & exiuissent in secundo anno, nisi murmurassent ve-

 nientibus

pientibus exploratoribus: de quo Nume. 13. & 14.

Iterum etiam factæ sunt murmurationes, vt in deserto ad aquas cõtradictionis: cum populus pro aqua murmurauerat, vt patet Numeri. 20. tamen non perierunt omnes illi: sed post parum introierunt in terram Chanaan, ista enim murmuratio facta est anno. 40. vt colligitur eodem. c.

Item in eodem anno. 40. post dimidium circa terram Amorrhæorum regum, cum tæderet populum itineris, & laboris, cœperunt de manna murmurare dicentes esse cibum leuissimum, & animam suam nauseare: vt patet Nume. 21. & tamen isti ingressi sunt in terram Chanaan: solum enim habuerunt serpentes ignitos tanquam vindicantes peccatum, ut patet eod. capitu. sola autem inobedientia, vel murmuratio habita in Cadesbarne venientibus exploratoribus de cõtemplanda terra est, quæ hoc promeruit: ibi enim clamauerunt, atq; fleuerunt dicentes. Vtinam mortui essemus in Aegypto: & non in hac vasta solitudine. Vtinam pereamus, & non inducat nos dominus in terrã: ne cadamus gladio, & vxores, ac liberi nostri ducantur captiui: nonne melius erat nobis reuerti in Aegyptum? dixeruntq; alter ad alterum: constituamus nobis ducem, & reuertamur ĩ Aegyptum. Pro hac murmuratione imposita est pęna, ꝙ nullus de viris numeratis ingrederetur in terram promissionis: hi autem quamquam mortem mererentur infligendam a domino, sicut decem de exploratoribus, qui subito mortui sunt coram toto populo. ut patet Numeri 14. tamẽ non occidit Deus illos subito, sed paulatim vsque ad 40. annos: ante completionem autem anni 40. omnes fuerunt mortui: vt patet Deuter. 2. & tunc incęperũt residui pergere recto itinere in terram Chanaan.

Sex causæ sunt, propter quas quamquam Iudæi peccauerint in Cadesbarne non fuerunt illico deleti: sed successiue per 40. annos. Quæst. XLIX.

CAVSA autem quare non mortui fuerunt subito omnes Israelitæ murmuratores, sicut mortui fuerunt decem de exploratoribus, est multiplex.

Prima causa, quia Deus distinguit quantitatem pęnarum p quantitatẽ culpaꝝ. sed non tñ peccauerant cęteri Israelitę, quantum exploratores: ideo non ęque puniri debuerunt, patet, quia cum uidissent exploratores terram bonam, & detraherent de ea, grauius peccabant, quam alii Israelitę, qui nihil viderant. Etiam quia exploratores non solum murmurauerunt, sed ad murmurandum cęteros Israelitas impulerunt: ergo grauius peccabant, & consequenter maiori pęna plectendi erant: unde data fuit decem viris exploratorib. mors subitanea, & pœnalis: Israelitis autem cęteris post aliquanta tempora successiue mors eueniebat, & velocius eis, qui magis murmurando peccauerant.

Secunda causa quare non subito mortui sunt, fuit, ne maneret populus Dei redactus in nihilum. nam si omnes uiri bellatores computati a 20. annis, & supra morerentur subito in loco murmurationis, soli paruuli manerent de populo Israelitarum: ita ꝙ de manentibus nullus esset annorum. 20. præterquam Leuitæ, quod patet: quia illa sententia data fuit contra omnes viros bellatores computatos ab anno. 20. ergo omnes manentes minores 20. anno essent. quod nõ decebat, quia hi non sunt viri, necdum ad uirorum numerum transeunt, cum transitio ad numerum fiat ab anno. 20 vt patet Exo. 30. quamquam ergo totius populi peccatum graue foret, non occideret omnes.

Causa tertia est, quia paruuli manerent sine parentibus, & nullus esset, qui eos aleret: cum illi, qui mane-

F rent, non essent viri prudentes ad aliquid adhuc disponendum: & ꝙ magis est, isti visa tanta suorum strage parentum, atque maiorum, tum magnitudine rei pet moti, tum deficientis ætatis excedenti pauore, atque disperatione, mente consternati deficerent: & ita finis esset totius populi Israelitici.

Quarta causa: quia tanta audita strage gentes, quæ ĩ circuitu essent, irruerent super reliquos iudæorum: tum quia pauci erãt, & nullatenus ad bellum apti, sed magis ad prædam hostilem: præter paucos de Israelitis. tum quia intelligerent Deum illos habere exosos, qui tantam multitudinem occidisset peccantem in se, & crederent alios faciliter manibus eorum Deo non protegente subiiciendos: si autem irruerent, de-

G lerent superstites.

Quinta causa fuit propter gloriam nominis Dei. nã si tantam multitudinem Deus occidisset subito sibi ĩ deserto peccantem, gentes quæ in circuitu erant, dicerent, ꝙ Deus hebræorum non poterat introducere in terram, quam promiserat populum illum: ideo occidit illos in deserto, & hoc cedebat Deo ad dedecus. Ideo Moyses cum orauit Deum, ne occideret totam illam multitudinem simul ait: ut audiant Aegyptii, de quorum medio eduxisti populum istum, & habitatores terræ huius &c. & sequitur, ꝙ occideris tantã multitudinem sicut hominem vnum, dicant: non poterat introducere populum in terram, pro qua iurauerat: iccirco occidit eos in solitudine: ut ergo non dice-

H rent hoc gentes, non perierunt subito iudæi.

Sexta causa, & principalissima fuit, quia mulri gignendi erant de istis, qui postea futuri erant in populo Dei: si autem isti subito mortui fuissent, non nascerẽtur de eis filij: ideo paulisper mortui sunt p successiones usque ad quadraginta annos, in quo tempore nasci poterant omnes, qui ab eis nascituri erant. Aliæ causę ad hoc possunt signari, quæ cuilibet patere possunt.

Si autem hę non fuissent, forte Deus subito occidisset omnes Israelitas murmuratores, sic patet ex verbis Moysi Nume. 14. capitulo scilicet, quod occideris tantam multitudinem tanquam unum hominem. Ecce inducit Moyses inconueniens, si occideret Deus totã

I multitudinem Israelitarum simul, tamen hoc valde esset impertinens, & inconueniẽter dictum, nisi Moyses intelligeret Deum velle occidere totam multitudinem.

Item patet hoc ex uerbis Dei præallegato. c. Dixit. n. dimisi iuxta verbum tuum. Ecce Deus remisisse dr̃ pęnam Israelitarum sicut rogauerat Moyses, tñ ĩmediate subditur, quõ dixit ꝙ oẽs morerentur in solitudine, vr̃ ergo ꝙ alia pęna erat, quam volebat infligere & hanc remisit. s. ꝙ demonstrabat se velle omnes occidere simul ĩ deserto, & occidisset nisi ex supra dictis causis. Ecce igitur, ꝙ uox Dei, quam non audierunt Israelitę, pro qua susceperunt pęnam prædictam, est ꝙ non crediderunt ei, & murmurauerunt in Cadesbar

K ne uenientibus exploratoribus.

Donec consumerentur, qui non audierant vocem domini.

Qui præcise fuerint illi qui consumarentur in deserto, & qui similiter fuerunt alij, qui ea sententia de non intrando terram promissionis non fuerunt ligati. Quæst. L.

NON dr̃ hic, ꝙ manserunt Israelitę in deserto, donec cõsumerent viri bellatores numerati a 20. annis q murmurauerunt, sicut Nu. 14. c. de his dr̃. ꝙ de viris bellatorib. numeratis nullus intraret in terrã promissionis, & ob hoc ista littera magis signat, q̃ illa ꝙ hr̃ ibidem. nam ibi signatur de solis viris bellatoribus, tamen

tamen plures fuerunt, qui non intrauerunt in terram promissionis, & verum est quod eodem cap. dicitur. nullum de eis, qui murmurauerunt intraturum in terrã Chanaan: tamen magis determinando ponitur regula de bellatoribus, quod intraturus de eis nullus foret. causa est, quia omnes peccauerant murmurando: nec solum isti, sed fere omnes alij. sic patet Numeri. 14. cum dicitur. igitur vociferans omnis turba fleuit nocte illa, & murmurati sunt contra Moysen, & Aaron cuncti filii Israel. omnes ergo viri bellatores mortui sunt, & consumpti: & nõ soli ipsi, sed & plures alii. Nam multi sunt, qui non includuntur sub regula bellatorum virorum, & peccare poterant.

Primo ipsi Leuitæ: qui non erant de bellatoribus.

Secundo fœminæ, siue Leuitarum, siue de aliis tribubus.

Tertio paruuli ante annum vigesimum.

Quarto conuersi de Aegyptiis ad iudaismum, & ascendentes cum eis cuiuscunque ætatis: isti enim nõ poterant comprehendi nomine bellatorum virorum computatorum a. 20. annis, quia soli Israelitæ erant, qui computabantur: vt patet Numeri primo. & secundo capitulo, omnes autem hi poterant peccare. Et primo ipsi Leuitæ: erant enim inter eos viri magni, sicut

De hoc & sup. q. 47.

in aliis tribubus, qui murmurare poterant, & peccare & forte non est negãdum Leuitas aliquos murmurasse, & ob hoc impeditos simpliciter ne intrarent in terram Chanaan. De eis tamen non dicitur sicut de viris bellatoribus, quia illi vniuersaliter peccauerunt, & perierunt: nullus enim fuit de illis, qui non murmuraret in Cadesbarne. De Leuitis autem quamquam quidam murmurauerint, tamen non fuit generale: si autem omnes peccauissent, ita fuisset de eis data regula sicut de viris bellatoribus.

Secundæ, quę non comprehenduntur nomine bellatorum sunt fęminę, & de his, quod aliquæ peccauerint, immo forte plures, quam uiri, cum naturæ instabilis, & impatientis sint, & ad murmurandum faciles, omnes etiam de his, quę murmurauerunt, defecerunt in deserto.

Tertii, qui non comprehenduntur nomine virorũ bellatorum sunt paruuli minores. 20. anno: & quamquam non possent peccare murmurando, qui valde parui erant, tamen multi erant, qui nõ cõputabantur inter bellatores, & poterant murmurare scilicet attingẽtes annum. 15. & vltra vsque ad viginti: in his enim peccatum consummatum est sicut in maioribus. Ideo de his quoque dicendum uidebitur, quod multi murmurauerint, & in deserto mortui sunt, tamen non fuit regula generalis sicut de viris bellatoribus, quia qui valde parui erant, murmurare non poterant.

Quarti sunt conuersi ad iudaismum de Aegyptiis, de his dicendum satis uidetur, quod multi peccauerint murmurantes, cum recordarentur natalis patriæ Aegypti, in qua quiescebant: & nunc in tantis angustiis positi erant per desertum: sic enim paulo ante hoc isti murmurauerant desiderantes carnes in solitudine, ut patet Numeri. 11. & isti videntur mouisse Israelitas ad desiderium carnium, de his quoque multi perirent magis ergo exprimitur ista littera scilicet donec consumerentur, qui non audierant uocem domini. nam cuiuscunque conditionis fuerint, omnes mortui sunt in deserto ante finem anni. 40. ante transitum torrentis Zareth, ut patet Deut. 2. e.

Quibus ante iurauerat. Quasi dicat, quia Deus promiserat sub iuramento his dare eis terram lacte, & melle manantem, & non crediderunt verbis eius, murmurãtes merebantur, vt non uiderent eam, sed morerẽtur in deserto. Est enim graue malum Deo non credere, cum summa ueritas sit: potissime cum iurat: Deus tñ

A nihil magis ueritatem suam solidat. quod eam iuramento fulciat, quã si simpliciter proferat: sed quantum ad nos differt. Nos enim securiores nobis esse videmur de diuinis promissis quando iuramento fulta sunt, q̃ si sint simpliciter prolata. Ideo Deus interdum volens condescendere modo humano firmandi pacta atque promissa, iuramento fulcit, quæ promittit. Etiam differt, quia ea, quæ Deus nobis sine iuramento promittit, tum quia cõditionaliter intelliguntur, tum ex aliis causis variata leguntur, quæ tamen Deus iuramento firmauit, non reperiuntur mutata. Quid autem prosit Deum nobis iurare, quę promittit, declaratũ fuit Ge. 22. cap.

B Dicitur, quod Deus iurauerat istis dare terram hanc: in quo non est intelligendum, quod istis particulariter Deus iurauerit, sed iurauit patribus eorum: nemini namque horum legitur quomodo Deus iurauit nisi Abrahę, postea autem Isaac, & Iacob filiis eius non iurauit personaliter, sed promittebat eis terram, quam promiserat patri eorum, referens se ad iuramentum factum Abrahæ. Sic enim patet de Isaac Gen. 26. c. cum dicitur. apparuitque ei dominus, & ait: ne descẽdas in Aegyptum, sed quiesce in terra hac, quam dixero ubi, & peregrinare in ea, eroque tecum, & benedicam tibi: tibi enim, & semini tuo dabo vniuersas regiones has complens iuramentum, quod spopondi Abrahæ patri tuo. De Iacob idem modus est: ita ergo, & de his dicebatur, quod iurasset Deus illis, quia promissiones factę illis personaliter erant, quamquam iuramento vallatę non essent, quia tamen referebantur ad iuramentum

C pręstitum Abrahæ, dicebantur omnes iuratę. Alio modo dicitur Deus iurasse istis, quia in iuramento pręstito Abrahæ fuit expressum semen eius, cum magis terra danda pertineret ad semen Abrahæ, quam ad ipsum, ut patet Gen. 15. & 22. c.

An Deus violauerit pactum suum. s. quod promisit introducere iudæos in terram Chanaan, & occidit in deserto. Et quod pacta Dei semper intelliguntur cum conditione. Quæst. LI.

ARGVET aliquis ex hac littera, quod Deus uiolauerit pactum, & iuramentum suum, quia iurauit his, quod ĩtroduceret eos in terrã Cha-

D naan, & factum non fuit.

Respondetur, quod pacta Dei de beneficiis conferendis, & pęnis infligendis, quamquam simpliciter proponantur, intelliguntur cum conditione. s. si res manserit in eodem statu bonitatis, aut prauitatis: in quo fit comminatio malorum, aut promissio bonorum. Mutato autem statu rerũ, mutatur diuina promissio. Sic autem in his fuit, quia intelligebantur si manerent in mandatis Dei nõ offendentes eum: nunc autem murmurauerant, ut patet Nume. 14. ideo pœna hæc eis inflicta est. Hoc patet 1. Reg. c. 2. cum dicitur. loquens locutus sum, vt domus tua, & domus patris tui ministraret in conspectu meo vsq; in sempiternum. Nunc aũt

E dicit dominus, absit hoc a me, sed quicunq; glorificauerit me, glorificabo eum, & qui contemnunt me erunt ignobiles. Sic, & Hieremi. 18. dicitur repente loquar aduersus gentem, & aduersus regnum, vt eradicem, & destruam, & disperdam illud, si pęnitentiam egerit gens illa a malo suo, agam & ego pęnitentiam de malo, quod cogitaui ei vt facerem. Et subito loquar de gẽte, & regno, vt ędificẽ, & plantẽ illud, si fecerit malũ in oculis meis, vt nõ audiat vocẽ meã, pñiam agam super bono, quod locutus sum, vt facerem. Hæc tanquã condĩonalia quantum ad pmissiones, & cõminationes intelligunt. In his aũt, quæ prænunciant futura nõ ptinẽtia ad aliquid istorũ, nunq̃ intelligitur cõditio, sed im-

mutabiliter prouenirunt, vt dicta sunt: sicut prędicitur quod virgo concipiet, vel quod veniet Saluator, & similia. De quibus magis declaratum est Deuterono. 18. cum ageba de prophetia secundum prædestinationem certam, vel secundum pręsentem iustitiam aut iniquitatem.

Vt ostenderet eis terram lacte, & melle manantem. Dicitur, ꝙ iurauerat ostendere his terram: non accipitur ostendere pro ostensione ad videndum, sed pro ostēsione in possidendo. nam si solum ostendisset eis terram, & non introduceret eos illuc, non complebat pactum: sic fuit in Moyse, cui Deus ostēdit terram vltra Iordanem de cacumine montis Abarim in vertice eius Phasga, & non introduxit eum in illam dicens: vidisti eam oculis tuis, sed nō ingredieris in illam, quā ego tradam filiis Israel: sic patet Deuteronomii tertio & 32. & tamen in Moyse non fuit completum pactū hoc de ostendenda terra; ꝙ nō impleretur in eo, quod cum cęteris implebatur: dicitur ergo ostendere idest dare ad possidendum, & patet, quia in omnibus promissionibus Dei, quæ habētur in toto Pentateucho, dicitur de dando terram, & nunquam de ostendendo.

Lacte, & melle manantem. Metaphora est: dicitur manare lacte, & melle ad notandum vbertatem eius in fructibus, & dulcedinem, quod patet Numeri. 13. ex verbis exploratorum dicentium, venimus in terram ad quam misisti nos, quæ reuera lacte, & melle fluit, vt ex his fructibus cognosci potest. Et sic ex abundantia & magnitudine fructuum, dicebant terram vere lacte & melle fluentem.

Horum filij successerunt in locum patrum. Istud demonstratiuum horum, non demonstrat omnes exeuntes de Aegypto, sed bellatores, & cæteros, qui non audierunt vocem domini. nam non fuerunt mortui in deserto omnes, qui exierunt de Aegypto, ut supra declaratum est: nullus tamen alteri succedere dicitur, nisi quando non est: filij tamen bellatorum, & aliorū omnium, qui non audierunt vocem domini, dicūtur successisse patrib. quantum ad ingressum in terram Chanaan. nam omnes, qui exierunt de Aegypto intrarunt erant in eam, nisi offendissent dominum in deserto, quia ergo hi non ingressi sunt, fuerunt filij eorum ingressi loco eorum. Et hoc, est quod filii successerunt loco patrum.

Aliquando dicitur filii succedere loco patrum ad peccandum. quod sicut patres fuerunt peccatores, ita & filij sunt: sic locutus fuit Moyses ad Rubenitas, & Gaditas, ut patet Numeri. 32. cum dicitur. cur subuertitis mentes filiorum Israel, ne transire audeant in locum quem eis Deus daturus est: nonne ista egerūt patres vestri? Et postea sequitur: & ecce inquit vos surrexistis pro patribus vestris incrementa, & alumni hominum peccatorum.

Et circuncisi sunt a Iosue. Scilicet in Galgalis post trāsitum Iordanis: non quidem a solo Iosue, sed mandato eius ab eo, cum aliis executoribus huius præcepti circuncisi sunt.

Quia sicut nati fuerant in pręputio erant. Quilibet in pręputio nascitur. habens pelliculam, quę postea abscinditur in circuncisione: ita iudæi nati in deserto in pręputio, manserunt in eo toto tempore, quo ibi fuerunt vsque ad transitum Iordanis.

Nec eos aliquis in via circunciderat. Idest dum veniēt Israelitæ per desertum in terram Chanaan, nemo circunciderat paruulos ibi natos, nec etiam aliquos conuersos ad iudaismum: qui. n. de Aegyptijs ascenderūt cum iudæis, non fuerunt circuncisi in deserto sed in Aegypto: ut supra declaratum est.

F *An iudæi peccauerint, quia non sunt circuncisi in toto tempore quo fuerunt in deserto. Et quod ibi diuersimode alias puniti fuerint. Quæst. LII.*

QVAERET aliquis, an Israelitæ peccauerint in deserto, quia nunquam circuncisi sunt. Respondebit aliquis, ꝙ peccauerunt, quia violauerunt pactum domini: qui enim de iudæis non circuncidebatur, dicebatur infringere fœdus Dei, & perire de populis suis: vt patet Gen. 17.

Dicendum tamen est, ꝙ non peccauerunt, quia si peccauissent, cum hic scriptura agat de circuncisione eorum, argueret eos: tamen nequaquam increpat, nec aliquis propheta aut vir sanctus eos vnq increpuit.

G Item Moyses erat durus zelator pro lege Dei, ut patet ex toto processu Pentateuchi, cum fortiter redargueret male agentes, sicut patet in immolantibus uitulo, & fabricantibus eum. nam occidit tunc pro reatu hoc viginti tria millia, ut patet Exod. 32. Si ergo iudæi in hoc peccauissent, argueret eos: sed nequaquam arguit, ergo non peccauerunt.

Item si iudęi in hoc peccauissent, Deus illos puniuisset: sed non puniuit: ergo non peccauerunt. Antecedens patet, quia Deus puniebat peccata Israelitarū in deserto etiam si parua forent, ut cum murmurabāt cōtra eum. Et quando populus gemuit pro labore itineris, multi consumpti sunt igne. Et quando desiderauerunt carnes, mortui sunt omnes, qui desiderauerāt, & pro eis murmurauerant, sic patet Numeri 11. capitulo. Et Maria, quia iurgata fuit contra Moysen, lepra

H percussa est, ut patet Numeri 12. Exploratores, quia detraxerunt terræ mortui sunt. Et Israelitę, quia murmurauerunt, ad mortem condemnati sunt, & priuationem ingressus terræ Chanaan, ut patet Numeri 14. de aliis similibus punitionibus habetur Numeri 16. & 21. & 25. Istud tamen factum si esset peccatum, maxime esset puniendum, quia erat de maximis peccatis. nam peccatum, quanto maiori tempore durat tanto maius est: sic dicitur extra de cōsuetudine. c. vlt. s. tanto grauiora sunt peccata, quanto diutius infelicē aīam detinēt alligatam, sed istud maximo tpe durauit inter iudæos. s. annis. 40. quia dr̄ hic, ꝙ in eo nemo erat

I circuncisus est: ergo maius esset cęteris: & consequēter grauius puniendum. Qđ autem non fuerit punitum, satis patet ex discursu totius Pentateuchi: qm̄ cum ꝓ aliis pleris ꝗ actib. reperiantur puniti, pro hoc nūnquam puniti sunt. Item si iudæi peccauissent omittentes circuncisionem omnib. tpib. quibus fuerunt in deserto, non introduxisset eos Deus in terram Chanaan quam promiserat. Sed introduxit: ergo non peccauerunt. patet hoc, quia ideo detinuit eos Deus. 40. annis in deserto, quia peccauerant in eum. Et ad extremū, eos qui peccauerant non introduxit in terram ꝓmissam, sed ī solitudine mori fecit: ut patet Num. 14. si ergo in circuncisione peccatum foret tanti tpis. non introduxisset eos in terram Chanaan, cum tempore in-

K troductionis in peccato illo manerent. Dicendum ergo, ꝙ nequaquam peccauerunt Israelitę in omissa circuncisione, nam ex causa hoc agebant vrgente, sed ex necessitate omnia omittenda sunt.

An Leuitæ circuncisi fuerint in deserto, vt iudæi affirmant. Quæst. LIII.

QVAERET ēt aliqs circa id ꝙ dr̄ de Leuitis sm iudæos, an circūcisi fuerūt ī deserto. Dicit. n. Rab. Dauid Canhi, & plures alii iudæorū, ꝙ ꝗꝗ oēs Israelitæ reliquerint circuncisionē, Leuitæ tn̄ ip illam obseruauerunt, sic probant ex eo, quod habetur Deuterono. 33. cum agitur de Leuitis dicitur, hi custodierunt eloquium tuum, & pactum tuū seruaue-

seruauerunt iudicia tua o Iacob, & legem tuam o Israel. Dicunt autem ista iudicia, & legem intelligi quantum ad circuncisionem, quæ erat data in pactum, & legem, & ipsi eam seruauerunt.

Sed dicendum est, ꝙ Leuitæ non fuerunt circuncisi sicut nec alij Israelitæ, quia hic dicitur de omnibus qui exierunt de Aegypto, ꝙ erant circūcisi, filii tamē eorum manserunt in præputio, quia nemo eos circuncideerat: ergo non magis Leuitæ, quam cæteri hoc fecerunt.

Item aut non circuncidi in deserto erat peccatum, aut non. si erat peccatum, non uidetur quomodo magis Leuitæ hoc obseruarent, quam cęteri, quia eodem modo alii cauerent peccatum, maxime quia probatū est non fuisse peccatū esse incircuncisum in deserto. Ideo non videbatur causa quare Leuitæ circunciderēt exponentes se labori, cum peccatum nullum esset manere incircuncisum.

Motiuum namque iudæorum est: ꝙ cęteri Israelitæ infregerint legem Dei cum non circunciderētur: Leuitæ autem, vt non peccarent circunciderint filios suos, & ob hoc allegant id quod dicitur Deuteron. 33. Hi custodierunt pactum tuum, & eloquium tuum seruauerunt quasi dicat cęteri, qui non fecerunt sicut isti, non custodierunt pactum Dei. Sed eorum fundamentum ablatum est scilicet, quod non erat peccatū omittendo circuncisionem hoc tempore.

Item iudæi omiserunt circuncisionem in deserto ex causa necessaria, quæ infra declarabitur. sed ista non solum erat in aliis Israelitis, sed etiam in Leuitis: ergo non circuncideren tur. Omittebant enim Israelitæ circuncisionem in deserto ad euitandum periculū mortis, siue esset propter ventum, siue propter motum itineris, ut infra declarabitur. sed hoc erat in Leuitis: ergo si circuncideren tur, multi eorum morerentur, nō igitur se circuncidebant.

Ad auctoritatem qua fundantur scilicet hi custodierunt eloquium tuum, & pactum tuū seruauerunt &c.

Respondendum est, ꝙ ista auctoritas nihil agit, nō enim loquitur quicquam de circuncisione, sed de occasione ipsorum idolatrarum, & de cauendo ab idolatria. nam, vt iudæi dicunt, & declaratum fuit Exo. 32. c. Leuitæ non peccauerunt in fabricatione vituli, & adoratione eius, & postea Moyse dicente ex parte Dei. Qui domini est, iungatur mihi. venerunt ad eum omnes Leuitę vnusquisque stricto gladio super femur suum, & occiderunt de aliis Israelitis. 23. millia: vt patet Exo. 32. c. & in hoc obseruauerunt dupliciter præceptum, & pactum Dei scilicet non peccando, & peccantes iussu Dei exterminando. Quod autem intelligatur de hoc patet ibidem ex littera præcedenti: cum dicitur. Qui dixit patri suo, & matri suæ nescio vos, & fratrib. suis ignoro illos: & nescierunt filios suos. hoc tamen necesse est exponi de nece facta in monte Synai super peccantes in uitulo, & sic omnes iudæi exponunt. Patet ergo ex prædictis, ꝙ Leuitæ non circunciderint filios suos in deserto, sicut nec alii Israelitæ.

Quare cum circuncisio esset caremonia summe necessaria in ueteri testamento, Iudæi omiserunt illam. 40. annis in deserto. Quæst. LIIII.

QVAERET aliquis, cum pceptū de circuncisione esset primum in statu veteris testi, sicut baptismus ĩ nouo testō est ianua oīm sacramentorum, & totius status nostri, & sub tanta pęna impositum esset: quare Iudæi omiserunt eam. 40. annis in deserto.

Respondent cōiter iudæi, ꝙ non fuerunt isti circuncisi, quia in 40. annis qnib. Israelitæ ambulauerunt p

A desertum, nō flauit uentus aquilonaris, quem nos Boream appellamus, aut septentrionalem. Fundamentū horum est in conditione eorum, qui circuncidunt ur quantum ad sanguinis effusionem. s. ꝙ si de vulnere facto per circuncisionē sanguis multus effluxerit, moriuntur: & quia fluxus sanguinis est si venæ mollificētur, & debilitetur vis retentiua, ꝙ fit per tempus pluuiale, aut per uentum austrum, notum, vel libicum, q aliter affricus dr, qui pene nobis ab eadem orbis parte efflāt. Isti. n. humidæ cōplexionis sunt, quorū actus est mollificare, & humiditates augere: & cōseque̅ter vires retentiuas dissoluere. Ideo tpe venti australis periculosa est circuncisio. Flatus autem Borealis, & om-

B nium ventorum flantium ab eadem parte mundi est valde frigidus, & siccus: ideo humiditates sua siccitate desiccat: & sua frigiditate congelat, atq; consolidat, & indurat, sicut patet in aqua. nam tempore quo uentus Borealis fortis est, aquę gelidæ sunt, & redactæ ad lapideam duritiem. consequenter ergo iste uentus cōfortare habet potentiam retentiuam indurādo venas, & capita earum, in quib. retinetur sanguineus humor ideo tunc fluere ita cito non poterit, sicut tempore flatus austrini, & magnarum pluuiarum, sed hoc toto tēpore. 40. annorum flauisse Boream nequaquam dicūt ideo quia nubes gloriæ eum detinebat: ideo non fuit conueniens tempus ad circuncisionem.

Improbatur Rabbi Dauid præmissa positio de circuncisione omissa in deserto. Quæst. LV.

C SED ista positio multum deficit. Primo quia pręsupponit, ꝙ in toto tempore quo non flat ventus aquilonaris, non sit facienda circuncisio. sed falsum est, quia tempore ęstatis raro flat aquilo, sed magis zephirus, aut alii venti. Item tempore hiemis cum sunt magnæ pluuię, auster flat, & non aquilo, qui aquas ligat: tunc tamen infantes circuncidunt, nec iudæi negant tunc esse circuncidendos, cum ipsi hoc obseruent. nam quocunq; tpe nascatur infans, ius sum est, ut octauo die circuncidatur. sic patet Gen. 17. Siue ergo auster, siue aquilo perflet, nō impeditur circuncisio, nisi alia causa subsTet: nec igitur ĩ deserto ob hoc impedita est.

Similiter arguit Ra. Dauid Canhi dicēs, quod fiat quotidie circuncisio, & tamen non sit quotidie aqui-

D lo flans.

Respondet: ꝙ sm Doctores suos quotidie flāt quatuor venti, & cum eis aquilo: qui vnus de principalib. est: ideo quandocunque fiat circūcisio, sit flante aqlone. Sed hoc non stat: quia nemo dicere poterit quondie flare aquilonem. isti. n. venti flant sm eleuationem materiæ illius ad locum superiorem, vbi per concussionem causatur uentus, sed quibusdam tpib. materia eleuatur, aliqñ aūt nulla, sicut ad sensum patet certissimis experimentis. Itē dato, ꝙ quotidie flarēt quatuor isti venti, & cum eis aquilo: nihil inde solueretur, quia cum auster fortissimus est, nihil aquilo agere potest,

E cum sint ab oppositis mundi partibus, & habeant oppositas qualitates in efficiēdo. Sed fundamērū est horū, ꝙ flante aqlone dēat fieri circuncisio, ut frigiditate sua stringat, & solidet capita venarum, & siccitate sua desiccet humiditatem, ne sanguineus effluat humor: sed flante validissimo austro omnia sunt ex opposito quamquam flet renuis aquilo. Ideo tunc deberet impediri circuncisio, ac si nullus flaret aquilo: cum nihil, & inutile equiparenť, & non videatur hře maiorem cālitatē talis aquilo, q̃ nullus. Iudæi tñ vt imperitiam suam priorem tenerent, finxerunt quotidie quatuor flare ventos: sed tam quod dicunt, quam quod intendunt, falsum est. Ideo ad vltimum Ra. Dauid Canhi

cogitur dicere, quod quamquam nõ flat aquilo quotidie, Deus custodit paruulos circuncisos ne pereant, allegans illud Ps. 114. s. custodiens paruulos dominus; sed omnia hęc nihil sunt.

Item quod dicunt non habet vllam apparentiam. s. quod nubes gloriæ impedierit aquilonem flantem. nam non videtur esse talis dispositio nubeculę apparentis, & dirigentis Israelitas. illa enim erat parua, & in forma columnari erecta erat in sublime, unde semper manebat super tabernaculum, ut patet Exod. 40. & Numeri. 9. Posset ergo ventus aquilonis uenire, & perflare omnia castra hebræorum, non impediente columna.

Item si columna illa nubis impediebat ventum aqlonarem, ita impediret ventum australem, & cęteros: & sic non esset tempus de qualitate alicuius venti, sed medie temperatum: ideo circuncisis non noceret, qa non erat facta in conditionibus austrini flatus.

Item hebræi sibi repugnant. dicunt enim, quod in quadraginta annis non flauit aquilonaris ventus, & rursus dicunt ꝙ nubes glorię impediebat ventum illũ: ista tamen implicant, quia nubes gloriæ non poterat impedire aquilonem, nisi detinẽdo eum ut transiret; si ergo non flabat, non impediebat eum.

Item non est habẽs aliquam probabilitatem, ꝙ nubes impediret transire vẽtos, aut perflare castra iudęorum. nam tollere naturalia nunquam concedendum est accidere sine causa aliqua. sed hic non erat aliqua causa ad impediendum flatus ventorum, quia nõ erat nociuum, ꝙ flaret aliquis ventus in castris, immo ecõtrario valde vtile erat: quia ventorum flatus renouant aerem nostrum, & faciunt uarias mutationes in corporibus nostris: & nisi venti essent, calore desiccaremur, vnde sanius uiuunt, qui sunt in locis patentibus vento saltem aquilonari, quam ubi nulla aura perflat Potissime, cum ad circuncidendos conferret flatus aquilonaris. non est ergo rationabiliter dictũ, ꝙ nubes gloriæ impedierit ventum aquilonarem 40. annis in deserto.

Item assumptum huius positionis nullo modo est verisimile scilicet, quod in quadraginta annis nunquã flauerit ventus aquilonaris. nulla enim hiems est, in qua parum aut multum Boreas non perflet, cum tẽporis conditio hoc exigat. ideo dato, quod ex aliquo euentu mirabili in aliqua hieme nunquam flaret Boreas: adhuc posset aliquo modo stare: quod tamen in quadraginta annis continuis nunquam perflauerit, monstrum quoddam temporis uidebatur: immo aliquid monstro maius. s. mutatio totius naturæ.

Item videtur ista positio multum conficta, & ab intentione: nam concedunt in anno quo Israelitæ exierunt de Aegypto, antequam exirent perflauisse aquilonem, & in anno exitus de deserto immediate, ut iordanem transierunt, concedunt eundem flatum. quis ergo abstulit eum annis quadraginta medijs cõtinuis? Nullam enim probabilitatem habet ista positio, sed magis totaliter quasi friuola abijcienda est.

Secunda opinio eorum, qui omissam dixerunt in deserto circuncisionem eo, quod non eguerunt ibi tali signo distinctiuo. Quæst. LVI.

ALIORVM positio est circa impedimentum circuncisionis dicentium, quia circuncisio fuit data tanquam signum distinctiuum populi Dei a cęteris gentibus, ut colligitur Genesis decimoseptimo, & magis ad Roma. quarto capitulo. Populus tamẽ iudaicus manens quadraginta annis in deserto non eguit distingui a cęte-

F ris populis, cum nullus ibi esset, ideo non fuit tunc circuncisio ad distinguendum: cum uero transiuit ĩ terram Chanaan, quia conuersaturus erat inter populos gentium, indigebat distinctione. ideo tunc erat circũcisio necessaria. Et ob hoc transito iordane fecit circuncidi omnes in Galgalis, ut patet hic. Ratio autẽ fundamenti horum est, quia distinctio ponitur inter extrema distinguibilia: cum autem solum vnum extremum est, distingui non potest. Sicut vnum solum non est simile, nec dissimile: maius nec minus. Iudæi autem erant vnum extremum distinguibile, qui cum erant in deserto, soli erant: nec ibi gentiles aliqui erãt, a quibus distinguerentur, ideo non erat opus poni distinctiuum signum.

G Sed ista responsio non stat.

Primo, quia circuncisio dabatur propter duo. s. propter causam præsentem, & propter significationem futurorum.

Causa pręsens erat distinctio istius populi a cęteris populis: & ista est causa litteralis.

Causa significatiua futuri erat, quia circuncisio cũ sit abscissio cuiusdam particulę superfluę carnis nostræ, signat amputationem mortalitatis: & hoc fit in octaua die, quia in octaua ętate, quæ in sanctorum requie clauditur, abscindetur ab electis omnis mortalitatis corruptio, quoniam iam non erit luctus, neque clamor, nec vllus dolor, nec tanget eos sol, nec cadet super eos æstus: quoniam priora transierunt, ut patet Apoca. 7. & Esa. 55. Significatio autem multum attenH ditur in sacramentis testamenti veteris, cum status ille vmbraticus foret, & omnia penè ad significãdum ponebantur, sic patet prima ad Corin. 11. Omnia in figura contingebant illis. oportebat ergo, ut illi qui erant de populo Dei, semper tenerent significationem, quę in eis intendebatur.

Item circuncisio non solum Israelitas ab alijs distinguebat, & futura designabat, sed etiam efficiebat. nam a peccato originali soluebat: licet non panderet ianuã vitæ eternæ, sicut nunc facit baptismus, qui est sacramentum perfectum nouæ legis. Si ergo existentes in deserto non circunciderentur, nulla existente causa, rei efficerentur contempti præcepti: & non aboleretur in eis culpa originalis, quod erat magnum inconI ueniens. nam hoc eis datum est in remedium abolendę culpę. dicẽdo ergo hoc modo oporteret, quod omnes, qui in deserto mortui fuissent, æternaliter perijssent, cum ex solo contemptu omisissent sacramentum remissionis originalis culpæ: hoc tamen valde durum est.

Item tertia ratio istorum fundamentalis non stat. dicunt enim ob hoc Israelitas non eguisse circuncisione in deserto, qa erant separati a gentib. & circuncisio erat data in signum distinctiuum. Si tamen hoc modo arguatur, dicendum est, quod iudæi non eguerint circuncisione cum fuerint in terra Chanaan, nam non habitabant tunc inter gentiles, cum iussisK set Deus, ut in locis, quæ ipsi possessuri essent, nullum omnino viuere permitterent, vt patet Deuteronomii 20. & Numeri 40. & tamen nemo concedet non eguisse eos circuncisione in terra Chanaan.

Item si hoc modo arguatur, dato, quod habitarent iudæi mixti gentilibus, quod amplius erat, non esset necessaria aliquando circuncisio. nam circuncisio, quamquam signum distinctiuum sit, non est ita distinctiuum, ut extra patens sit, & manifeste distinguat, sicut ea quem apparent in habitu. nam si aliquis gentilis uideret iudæum, aut econtrario, nunquã cognosceret eum esse iudæum, si sola circuncisio poneretur signum distinctiuum, nõ. n. patet tale signum, cũ sit in secretissimo loco, qa talia mẽbra,

verenda

verenda sunt. Data ergo hac cognitione, non magis quis cognosceretur per circuncisionem quam sine circuncisione. non est ergo sic accipiēdum, quòd circuncisio sit signum distinctiuum, idest, quòd manifestet distinctionem inter eos qui circuncisi sunt, & qui nō: & hoc palam. sed quòd quamquam publice non distinguantur Iudęi ab alijs, satis est, quod per circuncisionem ipsi se cognoscant distinctos ab alijs. & quòd Deus voluerit eos distinctos esse a cęteris faciens eos circuncidi. Cęteros autem nequaquam, & ipsi Iudęi cognoscunt se distinctos a cęteris, cum sciant se circuncisos. alios autem audiunt incircuncisos esse. & ipsi sępe hoc viderunt, sicut cum Dauid tulit ducenta pręputia Philisthinorū Sauli regi, vt fieret gener eius: vt patet primo Regum, cap. 18.

Signum autem ad cognoscendū Iudęos distinctos a cęteris gentibus in actu interiori, erat in modo colendi Deum, & iurandi, atque faciendi singulas cęremonias.

Erat autem aliud signum adhuc manifestius in habitu distinctiuum Iudęorum a cęteris in fimbrijs palliorum. Iusserat enim Deus, vt Iudęi per quatuor angulos palliorum portarent quatuor fimbrias hiacinthinas, vt patet Nume. 15. ideo cum aliquis istas fimbrias portans videretur, iudicabatur Hebręus, cum vero nō portaret, iudicabatur gentilis.

Item si ista causa staret, sequeretur quòd si tempore quo Iudęorum lex obligabat, aliquis Iudęus esset in terra multum solitaria, in qua nulla vnquam esset communicatio aliarum gentium, non teneretur circuncidere filios suos, quia iam non erat ibi aliquis, a quo per circuncisionem differret. & sic de omnibus Iudęis si habitarent in locis separatissimis mundi inadibilibus ab alijs gentibus, nunquam fuisset eis necessaria circuncisio. hoc tamen nullus concederet, quia hoc modo daretur penitus exclusum pręceptum de circuncisione.

Item hoc modo esset alterum concedēdum, s. si daretur, quòd omnes gentes conuerterentur ad Iudaismum, sequeretur non esse amplius necessariam circuncisionem. & sic si quando Deus dedit Abrahę circuncisionem, fuissent conuersę omnes gentes ad credendum, quod credebat Abraham, & expectandum, quod expectabat: sequeretur quòd non fuisset vllo tēpore circuncisio necessaria, nec conueniēs. hoc tamē falsum est, nec quisquam concedet. ergo quamquam Iudęi existentes in deserto non distinguerentur ab alijs gentibus per circuncisionem, quod adhuc falsum est, indigerent circuncisione. Non stat ergo vllatenus ista positio.

Cessauit circuncisio in deserto propter periculum quotidianū motus, ne circuncisi morerentur. *Quæst. LVII.*

DICENDVM ergo, quòd causa propter quam non fuerunt circuncisi in deserto, per quadraginta annos fuit periculum motus: nam caput virgę virilis, siue pręputium, est extremitas membri, & in magna venarum cōgerie finitur, quę propter debilitatem suam multum sanguinem interdum fundere possunt, & moreretur circuncisus. Fluxus autem huius sanguinis prouocatur per calorē subtiliantem humorem sanguineum, & propter apertionem venarum, quę a calore soluuntur, & debilitatur sic vis retentiua. calor autem iste prouocatur nimis per motū, ideo motus itinerationis circuncisis nimis obest. vnde contingit sępe in ęstate, quòd cū quis multum laborauerit, & velociter motus fuerit, largū sanguinem de naribus effluere, quod raro contingit frigore brumę. fluxus iste sanguinis per calorem ma-

A xime causatur in motu, quia motus calefacit ab intrinseco, & subtiliat interius maxime, & hoc, quia per motum causatur confricatio partium, & distensio: in calore autem solis, & ignis, si ille qui calefit non mouetur, non est huiusmodi periculum, ideo nihil magis nouiter circuncisis obest quàm motus itinerationis. illi tamen qui in deserto progrediebantur, erant continue in hoc periculo, quia nesciebant, quando castra mouenda forent: sed ad motum nubis mouebantur erantque illam expectantes: sic patet Exod. 40. & Nume. 9. capit. cum dicitur. Cumque ablata fuisset nubes quę tabernaculum protegebat, tunc proficiscebātur filij Israel, & in loco in quo stetisset, castramerabātur. ad imperium domini proficiscebantur, & ad imperiū illius figebant tabernaculum &c. His ergo sic se habē-

B tibus, si circuncisio facta fuisset in deserto, aliquando contingeret, quòd dum aliquis circuncidebatur, inciperet moueri columna, & immediate oportebat moueri post ipsam, tam circuncisum, quam circuncisores: quod in periculum manifestum eius qui circuncidebatur redundabat, maxime, quia circūcisi essent tenerę ętatis, scilicet octo dierum: & ex debilitate venarum, & paruitate potentię retentiuę, apertis capitibus venarum terminatis ad pręputium, vrgente motu itineris, necesse erat sanguinem effluere, & hoc ipsis nō dubiam mortem efficeret.

Arguit contra prædictam conclusionem. Et an peccaret Moyses quia non circuncidit filium in via. *Quæst. LVIII.*

C SED contra hoc aliquis arguet de Eliezer filio Moysi. nam cum portaret duos filios suos Gerson, & Eliezer cum vxore in Aegyptum, & esset in diuersorio, Angelus Domini voluit eum occidere, quia erat incircuncisus Eliezer, & cum circuncidisset eum Sephora vxor Moysi, cessauit Angelus persequi Moysen, vt patet Exodi 4 cap. Videtur ergo, quòd in itinere peccatum erat pueros portare incircuncisos, & non obstante motu itineris circuncidi deberent, alioquin Angelus non torsisset Moysen volens eum occidere, cum poena sine peccato nō sit, potissime illa quę a solo Deo est, qualis hęc erat.

Ad hoc respondendum est, quòd Moyses non ob-

D ligabatur circūcidere Eliezer filium suum in itinere, nec ob hoc Angelus eum occidere volebat, quia in via non circuncidebat, sed quia in terra Madian antequam inde recederet, non circūciderat, cum tempus habuisset. Vxor tamen Moysi vidēs eum torqueri ab Angelo, circuncidit filium sciens ob hoc venisse poenam illam.

Sed adhuc videbitur alicui semper manere argumentum, scilicet quòd in itinere positi circuncidendi sint, quamquam periculū mortis eis immineat, sicut fuit circuncisus Eliezer. Ad hoc responderi posset, quòd non peccabat Moyses, quamuis non circuncideret filium suum in via, sed Sephora vxor eius vidēs

E illum torqueri, recurrens ad hoc circuncidit filiū propter quem putabat hęc venisse, tamen quamquā tunc non circuncidisset, non peccabat Moyses.

Sed tunc obijcies, quare tunc dabatur ei poena. Respondendum est, quòd pro omissione quam fecerat in terra Madian, non tamen pro hoc, vt nunc circuncideret.

Aliter responderi potest, & valde conuenienter, quia in rebus dubijs homines agere debent secundum prudentiam suam: & maxime in periculosis debēt se caute habere a periculis deuiando. si tamen circa aliquod agibile dubium, vel periculosum diuina sententia habeatur, non debet inquiri vlterius aliquod consilium humanæ prudentię circa factum, vel modum agendi,

sicut

sicut declaratum fuit Deuteron. I. cap. Sic autem in proposito, filij Israel in deserto existentes videbāt manifestam imminere puerorum mortem, si eos circuncciderent: securi ergo humanam prudentiam euitantesque manifestum periculum, cum non haberent aliquam diuinam sententiam specialiter ad hunc casum, scilicet vtrum tunc deberent circuncidere, vel non, minime circuncidebant. si tamen Deus mandasset, tunc omnes circuncidi, ipsi non curassent de quocunque periculo, quantumcunque manifesto. Sic ergo Moyses videns filium suum Eliezer in periculo esse, si eum in via circunciderет, dimittebat eum in præputio, quousque veniret in Aegyptum, & ibi sine periculo puer in quiete manens, circunciderетur. Deus tamen aliter præuiderat, scilicet quòd deberet reuerti vxor Moysi, cum liberis in terram Madian, ne ergo maneret tanto tempore incircuncisus, voluit vt in itinere circunciderетur, & reducerетur in terram suam. Nam si Moyses recessisset puero incircunciso, nunquam circuncidisset eum mater, quæ erat Gentilis, de circuncisione modicum curans, immo inuita hoc faciens. quod patet ex verbis suis, cū circuncidit puerum, & dixit. sponsus sanguinis tu mihi es, vt patet Exo. 4. capi.

Sciendum, quòd istę duæ rationes conuenientes sunt, tamen procedunt ex contrarijs fundamentis. superior enim præsupponit, quòd Eliezer compleuerat octauum diem, in quo circuncidi deberet in terra Madian: & tamen in via angelus eum voluit occidere. id eò fecit, quòd omiserat circuncidere filium in terra Madian.

Alia ratio præsupponit, quòd Eliezer compleuit diem octauum in itinere, cum esset Moyses in diuersorio, & ipse volebat differre circuncisionem vsq; in Aegyptum. Deus autem voluit immediate cōpleri. Item non est simile de circūcisione Eliezer filij Moysi, & puerorum natorum in deserto: nam manentes in deserto mouebantur ad motum nubis. ideo quāquam in quibusdam mansionibus aliquanto starent tempore, tamen nesciebant quantum ibi mansuri essent, vel an immediate recessuri. Moyses autem cum mouebatur in itinere pergens in Aegyptum, poterat circuncidere filium suum, & manere aliquot diebus: donec sanaretur puer, & esset aptus ad itinerandū, cū eo. & angelus, ideo percutiebat Moysen, quia poterat filius eius conuenienter in itinere circuncidi, sicut postea factum est: quoniam recedente Moyse, vxor ipsa recessit in terram suam Madian, cum filijs suis, & ante hoc potuit manere, & credendum est, quòd manserit aliquot diebus in diuersorio, in quo filium suum circunciderat, donec sanaretur. hoc nō contingeret in manētibus in deserto, quia si moueretur columna, non poterant postea expectare, nec per mediam horam.

Quare cum Iudæi manebant in aliqua mansione deserti magno tempore non circuncidebantur, vt in monte Synai, & in Cadesbarne. Quæst. LIX.

SED aliquis forte arguet, quòd ista ratio teneret in anno primo, quo egressi sunt Israelitæ de Aegypto, in parte quadam anni secundi, quousque exploratores missi de Cadesbarne, lustrata terra redierunt, vt patet Numeri 13. & 14. & in anno quadragesimo egressionis. in his duobus annis, vel duobus & dimidio, Israelitæ moti sunt per desertū. in primo nāq; anno & fere dimidio, venerūt in Cadesbarne, vt patet Nu. 13. In 40. anno ab eodē loco vsq; ad planiora loca Moabitarū circa ripam Iordanis peruenerūt, vbi mortuus est Moyses: toto autē medio
F tempore quod fuit annorum ferè trigintaocto, non processerunt quicquam propter maledictionem eis a Deo datam, scilicet quòd distarent quadraginta annis in deserto: vt patet Nume. 14. & hoc toto tempore fixi steterunt, vt patet Deuter. 1. scilicet, Sedistis ergo in Cadesbarne multo tempore, scilicet annis triginta fere. poterant ergo in hoc tempore circuncidere omnes qui in anno & dimidio pręcedenti nati fuerant, & omnes qui in eo tempore nascerentur. manerent autem hoc modo incircuncisi soli qui nati fuerunt anno quadragesimo quo processerūt de Cadesbarne vsque ad planiora loca Moabitarum super Iordanem.

Ad hoc respondetur falsum præsupponi. si enim
G Israelitæ trigintaocto annis vt dicitur mansissent in Cadesbarne, & ibi tam diu māsuros se cognouissent, debuissent circuncidere omnes prius incircuncisos: & qui tunc nascerentur: tamen nec tanto tempore Israelitæ ibi manserunt. & tamen quamquā aliquanto manserint tempore, nihil se tamen ibi mansuros cognouerunt secundum certitudinem: sicut Israelitæ manserunt fere vno anno in monte Sinai, scilicet demptis decem diebus, scilicet a prima die mensis tertij anni primi egressionis de Aegypto, vsque ad diem vigesimū mensis secundi anni secundi: vt colligitur Exo. 19. & Num. 10. & tamen Iudæi nesciebāt an essent mansuri ibi, saltem per duos dies. Et si aliquis obijciat: quòd Iudæi sciebant se mansuros in
H Cadesbarne vsque ad annum quadragesimum, quia dixerat eis Deus, quòd manerent quadraginta annis in deserto. Respondendum est: quòd non concluditur ex hoc aliquid, sed magis oppositum. nam Numeri 40. dicitur. Quadraginta annis erunt filij vestri vagi per desertum: & portabunt fornicationem patrum suorum. qui tamen vagus est, non manet, sed mouetur: motus tamen suus non est rectus ad eam partem in quam tendere debet. in hoc autem differt motus istorum trigintaocto annorū fere a reliquis: quia in primo anno mouebantur directe per solitudinem versus terram Chanaan: & in fine huius anni & dimidij fere venerūt in Cadesbarne, In anno quadragesimo q erat vltimus annus egressionis de Aegypto mouebantur Israelitę directe versus terram Cha-
I naan, & accesserunt ad ripas Iordanis, qui est terminus terrę huius ab oriente. In trigintaocto annis nihil directe processerunt, sed fuerunt vagi toto tempore. verum est autem quòd in his trigintaocto annis contrahebant maiorem moram in mansionibus, quàm cum procedebant de Aegypto in terram Chanaan: an vero vagantes Israelitæ per desertum maiorem numerum mansionum fecerint, quàm contineatur in catalogo Numeri 33. ibi declarabitur.

Secundum erat, quòd quamquam isti manserint magno tempore in Cadesbarne & quibusdam alijs mansionibus, tamen nesciebant quanto tempore ibi mansuri essent: quia Deus eis nihil prædicebat, sed cum fieri debebat indicabat per motum nubis: vnde
K semper incerti erant quando castra mouenda forent expectantes motum colūnæ. ideo quamquam manerent in aliquo loco, vno vel duobus annis, aut pluribus semper erāt expectantes motum nubis nescientes, an immediate moueretur. ideo non erat secura circuncisio.

Idem argui pōt de deserto Sinai, in quo manserunt Israelitæ anno vno demptis decem diebus: vt supra probatum est, & magis declaratur Exo. 18. & tamen ibi non fuit facta circuncisio, quia nesciebant, an in crastinum recederent.

Aliquis contra hoc arguet dicens Iudæis cognitū fuisse, quòd in monte Sinai multo tempore mansuri forent

A forent, quia ibi iussit fieri tabernaculum cum ornamentis suis, & tamen ista erant tanti laboris, quę manifeste in tribus, vel quatuor mensibus finiri non poterant: ergo tunc securi de motu debuissent circuncidere omnes paruulos natos post exitum de Aegypto, adhuc manentes in præputio, & omnes qui ibi nascerentur.

Respondendum est, quod etiam hoc stante, non erant Israelitę certi, quanto tempore mansuri essent in mõte Sinai. nam dato, quòd inchoata forent opera Sanctuarij, poterat inde moueri nubes, & mouerētur omnia inchoata, atque in alijs mansionibus finirentur. Nulla ergo mansio fuit in toto deserto, in qua Israelitis certum esset, quòd aliquanto tempore mansuri forent. si tamen quis circuncideretur, & moueretur B nubes immediate, erat periculum circuncisi propter motum, ergo non debebat fieri circuncisio.

Alia causa erat propter dolorem, nam postquam aliquis circuncisus est, die tertio euenit ita magnus dolor, quòd ille qui circūcisus est, etiam si sit robustę ętatis, erit quasi mortuus, vt nequaquam moueri posset, & si moueatur, erit periculum mortis. patet hoc de viris Sichem vrbis, quos in dolo fecerunt circuncidi filij Iacob, vt secure eos occidere possent, & tunc dicitur, quòd die tertio, quando nimius esse solet dolor vulnerum, arreptis gladijs Simeō, & Leui duo filij Iacob intrauerunt confidenter vrbem, tanquam pugnaturi contra mortuos, & occiderunt omnes viros Sichem, ita quòd nec vnus ex eis resistere posset, vel po- C tuit: erant enim velut exanimati. non ergo decebat tali tempore circuncisos moueri, quia eis esset certissimum mortis periculum. Ex superioribus ergo patet, quare Iudęi in deserto per quadraginta annos non circunciderunt filios suos, & quomodo non peccauerunt.

Postquam autem omnes circuncisi fuerunt. Scilicet, tam Leuitę quam Israelitę, omnes enim in deserto nati in preputio, adhuc manebant.

An oēs generaliter fuerīt circūcisi, post transitum Iordanis.

Et non est intelligendum, quòd omnes Israelitę transeuntes Iordanem fuerint circuncisi. nam ipse Iosue non fuit ibi circuncisus, cū de Aegypto ipse egressus sit, & qui in Aegypto nati fuerunt circuncisi erāt, vt patet hic in litera.

D Item non fuit ibi circuncisus Caleb, qui de Aegypto quoque egressus est. hi duo enim inter viros bellatores computatos in monte Sinai intrauerunt in terram Chanaan, vt patet Num. 14. & 26.

Item multi de alijs, nunc ingressi sunt in terram Chanaan, qui circuncisi non sunt hic, scilicet illi, qui non fuerunt computati inter viros bellatores in monte Sinai. nam sententia vniuersalis data est cōtra viros bellatores a viginti annis supra, vt patet Numeri 14. & fuit facta computatio illorum bellatorum vno anno, & 15. diebus post egressum de Aegypto, vt supra declaratum est. ergo illi qui in exitu de Aegypto, nondum compleuerant annum 19. non potuerunt com- E putari inter hos viros bellatores contra quos sententia data est, & tamen omnes hi erant circuncisi in Aegypto. ergo isti omnes qui essent in satis magna quantitate ingredientes in terram Chanaan, non circunciderentur in Galgalis.

De istis enim omnibus qui nondum compleuerāt annum decimumnonum, cum egressi sunt de Aegypto, dicendum est, quòd potuerint ingredi in terram Chanaan, quia non obsistebat eis aliqua diuina sententia. Sed an omnes illuc intrauerint non constat. satis enim verisimile est, quòd multi eorum perierint ī deserto ex frequentibus murmurationibus, & tamen multi de eis ingrederentur, & non circunciderentur in Galgalis.

Postquam autem omnes circuncisi sunt, manserunt in eodem castrorum loco, donec sanarentur. Dixitque dominus ad Iosue. Hodie abstulisti opprobrium Aegypti a vobis. Vocatumque est nomen loci illius Galgala vsque in præsentem diem.

Postquam omnes. In duobus, s. vel tribus diebus, vt supra declaratum est vsque ad diem 14. mensis eiusdem primi, in quo transierunt Iordanem. *Manserunt in loco castrorum.* Scilicet in Galgalis: ibi enim castrametati fuerant prima die qua recesserunt de Iordane, vt patet pręceden. cap. & ibi postea circuncisi sunt, vnde ex circuncisione dictus est locus Galgala, vt infra patet.

Donec sanarentur. Scilicet a vulneribus circuncisionis. nam erant inepti tunc ad motum, sicut supra declaratum est: cum ex hoc Israelitæ 40. annis in deserto manserint in pręputio, quia non erant certi de temporibus manendi, & mouendi castra, durabat autem sanatio ista per aliquot dies. nam vsq; ad tertium diem semper augetē iste dolor, cum in tertio die maximus sit, ita vt ipsi circuncisi mortui videantur, sicut dictum est de viris Sichimitis, vt patet Gen. 34. cap.

Cur Iudæi post transitum Iordanis immediate circuncisi sunt, cum tunc etiam pergerent via sua, & eadem causa manere videbatur. Quæst. LX.

Quæreret aliquis quomodo Israelitæ post transitum Iordanis immediate circuncisi sunt, cum tunc procederent via sua, & propter motum cessauerat in deserto circuncisio, hic autem eadem causa manere videbatur.

Respondendum est, non manere eandem causam hic, & in progredientibus per desertum: non enim impediebat in deserto motus circuncisionem, sed incertitudo motus, quia nesciebant quando castra mouenda essent. Si enim cognouissent Israelitę quanto tempore mansuri essent in quolibet castrorum loco, etiam si non mansissent maiori tempore quam manserunt, potuissent circuncidere omnes filios suos, erāt tamen semper incerti, vt supra declaratum est. cū vero transierunt Israelitæ Iordanem, velocius mouebātur quàm per multa loca deserti, tamen iam nō erat eis incertitudo motus, cum non mouerentur nube mora, sed ad voluntatem suam pręcedente arca. iam enim nubes cessauerat, vt patet supra 3. c. ex ibi declaratis, mouebantur ergo quādo volebant, & manebāt ad libitum, ideo potuerunt manere in Galgalis quantum voluissent ad sanationem vulnerū. vnde quamquam in deserto non fuit peccatum manere in pręputio ex causis supra datis propter motum, tamē si post transitum Iordanis cessante nube, quisquam propter motum bellicum, aut itineris in pręputio maneret, reus legis esset, quę exterminandos de populo incircūcisos dicit, vt patet Gene. 17. Ideo data certitudine motus cessante nube, iussit Deus Israelitis, quòd circunciderentur. *Dixitque dominus ad Iosue.* Modus locutionis iste fuit, vt supra declaratum est, scilicet in nube aliqua, sicut declaratū fuit pręceden. c. quamquam pluribus alijs modis Deus loqui poterat Iosue, de quibus dictum est supra primo capitu.

Hodie abstuli. Hoc fuit dictum die 11. vel 12. mensis primi anni 41. egressionis de Aegypto, tunc enim facta est circuncisio, vt supra declaratum est. *Hodie abstulisti opprobrium Aegypti a vobis.* Multipliciter enim hanc literam quidam interpretantur.

Quomodo

Quomodo opprobrium Aegypti ablatum fuit ab Israelitis die quo circuncisi sunt post transitum Iordanis. Quæstio. LXI. F

QVIDAM de nostris expositoribus dicunt, ꝙ istud opptobiium Aegypti est incircuncisio, & quādo Israelitæ manebāt in Aegypto erant circuncisi, vt patet in litera. s. omnis populus qui egtessus est ex Aegypto, & vniuersi viri bellatores mortui sunt In deserio, qui omnes circuncisi erant, & quia Aegyptij etant incircuncisi, Iudæi improperabant eis, ꝙ essent incircuncisi, sed quia in deserto Iudęi erant incircūcisi, ipsi erant exprobrabiles, sicut exprobrabant Aegyptios, sed in ingressu terræ Chanaan Deus fecit circūcidi illos, ergo abstulit opprobtium Aegypti. i. quod ipsi Aegyptijs infligebant. G Sed iste sensus nullo modo stat. Non enim erat verisimile modo vllo, ꝙ Israelitę in Aegypro exprobtarent Aegyptijs esse incircūcisos. nam ipsi erāt in seruitute, & durissima quidem, quia affligebāt cos, perducentes vitam eotum ad amaritudinem operibus duris luti & latetis, omnique famulatu quo in terrę operibus premebantur. Sed magis verisimile est, ꝙ Aegyptij exprobrarent Iudęis, ꝙ essent circuncisi: nam erant domini eorum, & illudebant eis. sic patet Exodi primo. cum dicitur. Oderant filios Israel Aegyprij, & affligebant illudentes eis, & multum videbatur hoc probabile, sicut inter cōuersos de iudaismo ad Christum, qui circuncisi sunt, opprobrium est H quoddā, vel saltem in opinione sic tenetut, ita vt nullo modo arbitrarentur alij qui de parentibus christianis nati sunt, illos ad honores aliquos vel beneficia suscipiendus: Papa tamen censuit ob hoc non esse expellendos, vt patet extra de rescript. c. eam te. cum dicitur: pro eo, quòd Iudęus extiterit eum dedignari non debes.

Item dato, ꝙ Iudęi non essent serui Aegyptiorum in Aegypto, sed essent ęquales: non erat verisimile, ꝙ Iudęi in opprobrium ducerent Agyptios, quia nō erant circuncisi. nam quando aliquis debet exprobrare alteri, vel qualitercunque illudere, si colorate, vel non totaliter irrationabiliter illudit, debet habere aliquem colorem, ex eo ꝙ secundum naturam, vel secundum commune iudicium est exprobrabile. I Iudęi autem contra Aegyptios non habebant hoc, quia esse incircuncisum secundum naturam non est vitupe rabile, etiam secundum iudicium commune nequaquam exprobratut, quia fere omnes gentes incircuncisę sunt. ergo nō habebant Iudæi aliquem colorem illudendi vel exprobrandi Aegyptijs, dato ꝙ æquales essent. sed magis econtrario Aegyptij habebant aliquem colorem exprobrandi Iudęis. nam natura hominem incircuncisum producit, & ista pellicula quæ tollitur in circuncisione, non est aliquid superfluum mōstruosum, sed de integritate & pulchritudine corpons. si cui ergo particula illa abscisa sit, videbitur exprobrabile, sicut siquis naso careat aut digitis, quamquam in magnitudine deformitatis differt ex conditione membrorum. K Item ex cōi iudicio gētium erāt Iudęi exprobrabiles inter Aegyptios, quia cum omnibus gentibus vsitatum sit esse incircuncisas, cū contrarium viderint, iudicabunt vituperabile fore: inter solos Iudęos incircūcisum esse est vituperabile, quia sancitum etat inter eos quemlibet debere circuncidi. dato ergo ꝙ Iudæi & Aegyptij se haberent in ęqualitate, maiorem causam exprobrandi habebant Aegyptij super Iudęos, quàm econtrario. nullatenus ergo tenere potest ista expositio.

Secunda expositio aliorum catholicorum super quæsito præcedenti. Quæst. LXII.

ALII de expositoribus nostris dicunt aliter, intelligendum esse istud opprobrium actiue, scilicet, quòd Aegyptij illudebant Iudęis exprobtantes, quòd serui essent: & pręter angustiam, quam infligebant in operibus duris, adhuc maiorem infligebant illudendo. sic innuitur Exo. 1. cap. s. oderātque filios Israel Aegyptij, & affligebant illudentes eis: atque ad amaritudinem perducebant vitam eorum. Istud improperium durauit in Aegypto postquam surrexit rex nouus, qui non cognoscebat Ioseph vsque ad exitū de terra ipsa: G cum autem Israelitæ erant in deserto, non penitus videbatut ablatum: quia nondum introducti fuerant in terram quam Deus eis promiserat: sed nūc introducti fuerunt: ergo nunc fuit ablatum opprobtium Aegypti, scilicet in seruitute. Sed iste sensus non potest stare: quia cum hic dicitur, hodie abstuli opprobrium Aegypti a vobis: non agitur de liberatione a seruitute, sed de circuncisione: vt patet ex litera: ergo ad eam referendum est istud opprobrium.

Item patet hoc ex nomine quod imponitur loco huic. fuit enim vocatus Galgala: & dicunt hi quòd signat liberationem, qua Israelitę liberati sunt à seruitute. Sed falsum est, vt patet ex omnibus interpretationibus, s. Hieronymi & Remigij. Sed magis ad H rotam vel ablationem pertinet, vt infra declarabitur: & omnes sic istud nomen exponunt. Item non applicatur sensus istorum. nam dato quòd opprobriū Aegypti esset seruitus, tamen non fuit ablatum istud in Galgalis: sed magis in exitu de terra Aegypti. Et cum dicis: quòd nondum erant perfecte liberati a seruitute quousque introducerentur in terram promissam, nō habet aliquem colorem. Nam quæ maior liberatio a seruitute esse poterat, quàm quòd viderent Israelitæ omnes oppressores suos pristinos mortuos super littus maris rubri, scilicet Pharaonem & exercitum eius? vt patet Exo. 14. & postea populus iste nulli per desertū subiectus est, sed magis conturbabat gētes finitimas faciens eas timere, & faciēs pugnas magnas contra eas, vt patet ex processu libri I Numerorum. Ideo tunc debet dici ablatum opprobrium Aegypti ab eis, & non in Galgalis. Item dato: quòd concedatur id quod isti dicūt, scilicet, quòd nō fuerūt Israelitæ liberati perfecte a seruitute quousque ingrederentur in terram promissionis, non stabit dictum istorum. quod patet: quia quando Israelitę ingressi sunt terram duorum regū Amorrhęorum, & inceperunt eam possidere, intrauerunt in terram suā. nam Amorrhęi erant vna de gentibus quas Deus promiserat tradendas in manus Iudæorum: vt patet Gen. 15. & sępissime per totum Pētateuchum. Ita ergo dicerentur liberati cum fuerunt in torrente Arnon, qui est principium terrę Amorrhęorum: sicut cum fuerunt in Galgalis.

K Item patet hoc, quia terra duorum regum Amorrhęorum cessit in possessionem Israelitarū cum diuisa fuerit duabus tribubus & dimidiæ: vt patet Deuteronomij 3. cap.

Item adhuc dato quòd acciperetur terra promissionis stricte pro terra quæ est vltra Iordanem, sicut sępe accipitur in sacra scriptura: vt patet Numeri 34. & ponitur ibi terminus eius ab oriente Iordanis, non deberet dici, quòd opprobrium seruitutis ablatum esset cum Iudęi fuerunt in Galgalis, sed cum transierunt Iordanem. nam transito Iordane dicebantur Iudæi esse in terra promissionis vel possessionis suæ. sic patet Deuterono. 4. cap. scilicet, testes inuoco hodie

cęlum

cęlum & terram cito vos perituros esse de terra, quam transito Iordane possessuri estis, sed non dictum fuit hoc in Iordane, quin potius in Galgalis, ideo non dictum fuit de liberatione ab opprobrio seruitutis, sed de circuncisione.

Tertia expositio Iudæorum, & Nicolai de Lyra ad idem. Et an Aegyptij præuiderint multum sanguinem fundendum esse de corporibus Iudæorum, & completum fuerit hoc in circuncisione. Et an sanguis iste fundendus poterat cognosci per astra. Quæst. LXIII.

ALITER exponunt Iudęi, & Nicolaus cũ eis, s. q̃ in Galgalis in circuncisione fuit ablatũ opprobrium Aegypti, ideſt opprobrium, quod Iudęi susceperunt ab Aegyptijs in exitu. dicunt enim, q̃ Aegyptij dixerunt Iudæis. ecce miseri, qui egredi vultis, quia si egrediemini multus sanguis super vos venturus est. Et tunc facta circuncisione in Galgalis effusus est multus sanguis de Iudæis, ergo completum erat, & ablatum opprobriũ Aegypti. Sed ista expositio forte minus constat, quàm præcedẽtes: errat enim multipliciter. Primo, quia dicunt Aegyptios dixisse Iudęis, q̃ multus sanguis venturus erat super eos. hoc enim inducunt ex auctoritatibus quę nihil agunt. Primo ex eo, quod habetur Exo. 10. vbi dicitur in litera, cui dubium est, q̃ pessime cogitetis.

In Hebręo habetur, ecce malum in oculis vestris, quod ad idem pertinet, s. ecce vos habetis oculos vestros ad faciendum malum. & patet, quia immediate subditur, non fiet ita. Iudęi autem dicunt: ecce malum in oculis vestris, ideſt, q̃ videbant Aegyptij per astrorum iudicium multum sanguinem futurum super Iudęos. & de hoc dixerunt: ecce malum in oculis vestris ideſt ecce malum eſt coram oculis vestris, s. quòd si exieritis veniet super vos. Sed iste sensus manifeste eſt extortus, quia si cõsideretur litera, satis plane exprimitur, quomodo Pharao volebat tollere Iudęis occasionem recedendi totaliter de Aegypto. & ad hoc volebat, vt taliter permitterentur ire ad sacrificandum, vt cogerentur redire in Aegyptum pro eis quę relinquebant. Ideo dixit Pharao, qui de ipsis erant ituri ad sacrificandum. Respõdit Moyses. cum paruulis nostris, & senibus pergemus cum filijs, & filiabus, & omnibus armentis: eſt enim solennitas domini magna. Respõdit Pharao ironice. sic dominus sit vobiscum, quomodo dimittam vos, & paruulos vestros. & sequitur in litera nostra, cui dubium eſt, q̃ pessime cogitetis, quasi dicat, manifestum eſt, q̃ malum agere vultis, s. vt non redeatis in Aegyptum. Et idem signat litera Hebraica dicens. Ecce malum in oculis vestris, ideſt ecce manifestum eſt, q̃ oculi vestri ad malum faciendum respiciunt. & patet ex adiunctõ cum dicitur. nõ fiet ita, quasi dicat, non ibitis cum paruulis, & armẽtis. cum ergo nõ dixerint hoc Aegyptij Iudęis in opprobrium, nec significantes aliquid malum futurum super eos, non diceret Deus in Galgalis, q̃ abstulerit opprobrium Aegypti hoc modo intelligẽdo. Aliam auctoritatem habent ad hoc Iudæi cũ dicitur in litera nostra Exo. 32. ne quaeso dicant Aegyptij, callide eduxit eos, vt interficeret in montibus. in Hebręo dr̃, in malo eduxit eos. sed eodẽ mõ improbauimus ibi hunc sensum, & ibi vide.

Præmissę opinionis confutatio per rationes, quòd Aegyptij non poterant cognoscere Astrologice multum sanguinem per circuncisionem effundendum. Et ad quid se extendat cognitio Astrologica. Quæst. LXIIII.

ITEM errant, quia dato quòd litera posset hoc significare, tamen non poteſt stare, quòd Aegyptij cognoscerent per iudicia astrorũ multũ sanguinem esse effundẽdum de Iudæis per circuncisionem. nam corpora cęlestia non habent significationem super illud in quo non habent efficaciam, vt declaratũ fuit Gen. 40. & latius Leuit. 19. sed corpora cęlestia non habent efficaciam super ea quę sunt pure libera, cum corpora cęlestia habeant causalitatem naturalem, voluntas autem nullo modo dependet ex causis naturę, sed circuncisio erat in Iudæis pure libere inducenda, ergo non poterat signari in astris.

Item principaliter patet hoc, quia quamquam omnis voluntas sit libera, liberior tamen eſt voluntas diuina in quantum magis distat a conditionibus materiæ quæ determinant voluntatem ad aliquod genus volibilium, sicut intellectus eſt magis vniuersalis, & indeterminatus quam potentiæ sensitiuæ, quia sensitiuæ cum sint organicę, determinantur ad certum genus obiectorum ex conditione organi. Intellectus autem quia nulli parti corporis alligatus eſt, non determinat sibi aliquod speciale genus obiecti. sed sic erat, q̃ voluntate Dei, & non humana fuit facta circũcisio post transitum Iordanis: ipse enim hoc pręcepit Iosue, nõ poterat ergo vllatenus ista circuncisio per astra signari, & consequenter non poterant eam pręcognoscere, & prædicere Aegyptij. & Deus ergo non diceret se abstulisse opprobrium Aegypti, cum hoc Aegyptij non pręcognouerint. Item dato, q̃ fuisset cognoscibilis circuncisio per astra, & pręcognita, atque prænunciata Iudæis in vniuersali, s. de multo sanguine effundendo, tamen Deus in circuncisione facta non replicaret hoc Iudæis, sed magis subticendo dissimularet, quia si prædiceret hoc fuisse signatũ per astra, & prædictum ab Aegyptijs, daret eis occasionem attribuendi virtutem diuinam corporibus cęlestibus quæ hæc contingentia, & libera possent causare, & signare. ipse tamen vetuit valde hęc, dicens nõ esse curandum de iudicijs astrorum, nec de modo iudicandi gentilium circa hoc, vt patet Hieremię. 10. cũ dicitur. Iuxta vias gentium nolite discere, & a signis cęli nolite timere quæ timent gentes, quia leges populorum vanę sunt.

Et nõ solum vetuit respici ad iudicia astrorum, sed etiam ne eleuarent oculos ad videndum corpora cęlestia in pulchritudine sua, ne inducerentur ad colendum ea. Sic patet Deute. 4. s. caue ne eleuatis oculis in cęlum videas Solem, & Lunam, & omnia astra cęli, & errore deceptus colas ea, atque adores quę creauit dominus Deus tuus in ministerium cunctis gẽtibus. Nullo modo ergo Deus faceret hic mentionem de opprobrio ablato, si illud Aegyptij prænunciassent Iudæis. Item dato, q̃ Aegyptij cognouissent multũ sanguinem venturum super Iudęos, & prędicerẽt, & postea Deus hoc repeteret, non videretur intellĩgẽdum de sanguine effuso in circũcisione in Galgalis, sed magis de sanguine effuso in fabricatione vituli. tũc enim Moyses cum Leuitis transeuntes per medium castrorum occiderunt viginti tria millia virorum gladio. vt patet Exo. 32. vbi manifestũ eſt multipliciter amplius de sanguine fuisse effusum, quàm si circuncideretur totus Israel vigesies, cum per vulnera totus sanguis humanus idolatrarum effluxerit. ibi ergo diceret Deus hodie abstuli opprobrium Aegypti, & non in Galgalis. Dicendum ergo eſt, nullatenus stare istam expositionem.

Opprobrium Aegypti quid erat. Et eſt quarta, & vera expositio auctoris. Quæst. LXV.

SED eſt alius sensus, q̃ Deus abstulit ab Israelitis opprobrium Aegypti, ideſt incircũcisionẽ quę erat opprobrium Aegypti, ideſt Aegyptiorum. nam esse incircun-

incircuncisum erat magnum opprobrium inter Iudæos, & reputabant alias gentes valde vituperabiles, quia incircuncisæ erant. & cum vellent eis dicere aliquod vituperium, vocabant eas incircuncisas. sic dixit Ionathas ad armigerum suum: transeamus ad stationem incircuncisorum horum, vt patet primo Regum. 14. & Dauid cum vellet pugnare cōtra Goliath Gethæum volens ei improperare, vocauit eum incircuncisum, vt patet primo Reg. 17. cap. cum dicitur. erit ergo Philisthæus iste incircuncisus, quasi vnus ex illis. sed Aegyptij erant incircuncisi, ergo erant exprobrabiles secundum legem Dei & opinionem Iudæorum. In deserto autem quadraginta annis manserant Iudęi in pputio. ideo sic exprobrabiles erant, vt Aegyptij, quia tamē in Galgalis ablata fuit incircuncisio, dicitur, q De⁹ abstulerit hodie, scilicet in die circuncisionis in Galgalis opprobrium Aegypti de Iudęis.

Quare incircuncisio dicebatur opprobrium Aegypti, pro confirmatione positionis modo dictæ. Et quare locus circuncisionis vocatus fuit Galgala, & in Hebræo Guilgala. *Quæst. LXVI.*

Sed dicet aliquis: quomodo incircuncisio dicitur opprobrium Aegypti, cum non solum Aegyptij, sed etiam oēs aliæ gentes incircuncisæ essent? Respondendum est, incircuncisionem esse opprobrium omniū gentium, tamen Deus vocauit hic opprobrium Aegypti, quia Iudęi steterant solum inter Aegyptios, & cognoscebant de eis quomodo essent incircuncisi. de cęteris autem gentibus non tantum cognoscebant. De his ergo magis dici debuit opprobrium esse incircuncisionem.

Vocatumque est nomen loci illius Galgala. Anteqnam circuncisi essent Israelitæ in loco hoc, non habebat nomen speciale, sed vocabatur ager ipsius vrbis Iericho, quia erat circa vrbem illam. sic patet infra. nam cum esset Iosue in Galgalis dicitur de eo, cum autem esset Iosue in agro vrbis Iericho. accepit autē postea duo nomina hic ab ipsa circuncisione.

Primum est, quòd vocatus fuit collis preputiorū, vt patet supra cum dicitur. circuncidit Iosue filios Israel in colle pręputiorum. & hoc quia ibi fuerunt abscisa pręputia totius populi.

Secundum nomen fuit Galgala. Et hoc etiam venit propter circuncisionem. interpretatur enim Galgal, vel Galgala rota. & sic vocant Iudæi quodlibet cęlum Galgal, idest vnam rotam, & omnia cęlestia corpora vocant Galgalin, idest rotas, quia sunt rotę vel orbes, aut sphærę. & applicatur istud nomen ad circuncisionem, quia in circuncisione abscinditur pellicula de capite virgæ, quæ vocatur præputium, & illa rotūda est: pp illam autem rotūditatem abscisam vocatus est locus Galgala, idest rota. sic tenet Nicolaus.

Tamen secundum veritatem in hebræo non ponitur hic Galgala, sed Guilgala. vtrunque enim est nomen apud hebræos, & non signat idem: quia Galgala signat rotam, Guilgala significat ablationem. & istud nomen Galgala nullo mō conuenit literæ huic. quia dicitur in littera: hodie abstuli opprobrium: iō Galgala cum ponatur propter hanc ablationem debet significare ablationem, vel aliquid pertinens ad ablationem. & hoc nullo modo significat Galgala, sed Guilgala. & tunc est propria causalitas, & sic voluit ponere litera nostra in latino: tamen non cōsentit idioma latinū oēs prolationes, quę in hebręo fiūt. & econuerso: quædam. n. magnæ aspirationes sunt, q mos latinus nō toleraret. nullæ. n. literę apud latinos talis sonoritatis sunt. Et rursus apud latinos sunt qdā prolationes quę apud Hebręos sunt impossibiles, vt

F cum adiungitur nostrum I, alicui vocali in eadem syllaba, vt maior vel eius. nihil enim tale Hebræus sonare potest. ita & in differentia prolationis vulgaris ad latinam patet. quamquam ergo in Hebræo ponatur guilgala, quia tamen talis sonoritas & prolatio non coaptatur latinis, non dictum fuit guilgala, sed galgala. sensus tamen debet reduci ad guilgala. Simile patet in hoc nomine Israel: quod Hebrei, Zrael, & adhuc expressius, & maiori collisione in dentibus proferunt. sed ista non idem signant, quia, Zrael, vt Hebręi pronūciant, est fortis Domini, vel fortis cum Domino. Israel vt nos dicimus signat virum videntem Deum quod longe distat. Sensus tamen est q vocatum est nomē loci illius Guilgala, idest ablatio,
G scilicet, quòd ibi ablata est exprobratio vel opprobriū Aegypti, vt dicit litera.

Sed Iosephus lib. 5. antiquitatū, vult galgala signare libertatem, cum ait. nomen galgala signat libertatem: transeūtes enim fluuium iam semetipsos ab Aegyptijs, & ab ærumnis deserti confidebant esse securos. *Vsque in præsentem diem.* Refertur hoc ad tempus quo scriptus est iste liber. non enim fuit scriptus a Iosue, sed a quodam de prophetis: vt declaratum fuit Deutero. vlti. cap. & tunc adhuc vocabatur locus ille galgala: vt patet 1. Reg. 11. ibi enim innouatum fuit regnum Saulis: & postea semper inter Iudæos mansit istud nomen in memoriam rei ibi gestæ.

H Manseruntque filij Israel in Galgalis: & fecerunt phase quartadecima die mensis ad vesperum in campestribus Iericho: & comederunt de frugibus terræ die altero, & azymos panes, & polentam eiusdem anni. Defecitque manna postquam comederunt de frugibus terræ: nec vsi sunt vltra cibo illo filij Israel: sed comederunt de frugibus præsentis anni terræ Chanaan.

Hic ponitur secundū principale huius cap. de paschali celebratione. *Manseruntque filij Israel in Galgalis.*
I Scilicet a die 10. mēsis primi egressionis de Aegypto anno 41. vsque ad diem 14. in qua fecerunt phase. cōueniebat. n. māsio in Galgalis ad duo. Primo ad sanationē a vulneribus: quia sic dictū fuit supra māserūt in eodem castrorū loco, donec sanarētur. & necesse erat esse hoc in tpe qn pascha celebrādū erat. celebritas. n. paschalis fiebat die 14. mensis primi. Circūcisio tñ inchoari non potuit ante diē 11. mensis eiusdem. nam die 10. mensis ipsius trāsierūt Israelitæ Iordanē, & venerunt in Galgalam: vt patet præced. c. & tñ in Galgalis facta est circuncisio. Dato ergo q circunciderentur oēs die vndecima, esset maximus dolor die 14. & 13. quia in die tertio est nimius dolor in circuncisis, ita vt tunc exanimes videāntur: sicut patet de Si-
K chimitis Gen. 34. cap. ergo tpe celebritatis paschalis erat maximum impedimentū in Iudęis itinerandi pp circuncisionem. non enim sanati fuerunt vsque ad aliquot dies post. erat ergo ista cā necessaria manēdi in Galgalis. Erat alia causa manēdi celebritas paschalis. voluit enim Deus vt inciperent obseruare aliqua de cęremonialibus. nam leges datę in deserto nō tenuerant ibi locum: vt patet Deuter. 12. sed manebat obligatio eorū vsq; post ingressum terrę Chanaan & transitū Iordanis. quia ergo nunc transierāt Iordanē, cęperūt obseruare quędā de cęremonialibus. nec tñ intelligēdū est, q essent Iudęi obligati ad obseruationē cęremonialiū veteris testamenti immediate post

transitum

transitum Iordanis,sed vsqueqito pacifice possiderēt. A
Tempore enim bellorum non vacabat eis intendere
cęremonialibus operationibus. habita autē pace fue-
runt totaliter obligari.sic colligitur Deuteron.12 pro-
pter formam tamen cęperant tenere quasdam obser-
uationes, sicut cœperant obseruare circuncisionem,
quam ante nullo tempore tenebant. *In Galgalis.* Iste
locus aliquando vocatur Galgala singulariter,aliquan
do pluraliter Galgalæ. arum, sicut aliquando dicitur
apud Hierosolymam, & aliquando Hierosolymis.

Et fecerunt phase. Idest celebrauerunt festiuitatem Pa
schalem. iam enim habebant opportunitatem ad fa-
ciendum aliquas cęremoniales obseruationes: habe-
bant enim Israelitæ hic omnia quę necessaria erant in
celebratione hac,de quibus Exodi 12.c.Dicēdo, ꝙ fe- B
cerunt phase:non intelligitur, ꝙ celebrauerint dies a-
zymorum,nisi specialiter exprimatur, quia ista erant
duo festa distincta, & in significationē distinctorū be-
neficiorum,sicut satis declaratum fuit Leuitic.23.vbi
agitur de omnibus solennitatibus Hebręorum. Ad ce
lebrationem autem phase solum pertinebat agnus cū
cæremonijs suis.& ista solēnitas expletur decimaquar
ta die,mensis primi.deinde die 15. est solennitas azy-
morum,& ista durat per dies septem,vt patet Exo.12.
Iudæi autem hic non solum celebrauerunt phase, sed
etiam solennitatem azymorum,vt patet infra.

Quartadecima die mensis. Ista erat dies signata ad faciē
dum phase,& non dicitur hic, cuius mēsis sit ista dies
14.Et respondetur,ꝙ erat mensis primi,sed non expri
mitur propter duo. Primo,quia intelligitur ex præce- C
dentibus cum præcedenti c.dictum sit,ꝙ die decima,
mensis primi transierunt Israelitæ Iordanem,& eadē
die venerunt in Galgalam.& hic dr̄, ꝙ in eodem loco
celebrauerunt phase,ergo in eodem mēse esset, cum
nihil interpositum fuerit.Secundo,quia dicitur de ce-
lebratione phase. festum tamen istud habebat deter-
minatum tempus in quo fieret, s. die decimaquarta,
mensis primi,& non poterat anticipari, vel posteriora
ri,vt patet Num.9.ca.nisi ex duabus causis.Prima erat
si aliquis esset immundus, quia tunc debebat facere
phase.14.die,mensis secūdi. Secunda erat,si fuisset in
itinere extra terram promissionis, & tunc in secundo
mense eodem modo fiebat. quicunque alias anterio-
raret,vel posteriorarer,peribat de populis suis,vt patet D
Nume.9.cap.

Phase ꝑ duas causas poterat anticipari, & posteriorari.

Ad vesperum. Vocant Iudæi vesperum,postquā Sol
descendit a puncto circuli Meridiani vergens ad Occi
dentem, & tunc expurgant totam domum suam, ne
maneat in ea aliquid fermentatum. nam in festo isto
non solum non comedebantur fermētata, sed etiam
non licebat esse in domo. sic patet Exo.12.Et quando
occidebatur agnus paschalis non licebat esse fermen-
tarum in domo.sic innuitur Exo.23.e.s.non immola-
bis super fermentatum sanguinem hostiæ meæ, idest
manente fermentato in domo non immolabis agnū
Paschalem,qui vocatur hostia Dei. postquam autem
exclusum esset fermentatum post Meridiem, dicunt E
Iudæi licere hostiam Paschalem immolari,sed nō im
molabatur quocunque tempore post Meridiem, sed
solum ad solis occasum. sic patet Deuterono.16.cum
dicitur.immolabisque phase domino vespere ad solis
occasum,quando egressus es de Aegypto. Er hoc ve-
sperum signatur hic.

In campestribus Iericho. Hic signatur quomodo Gal-
gala sit apud vrbem Iericho, quia Israelitæ in Galgalis
circuncisi sunt,& fecerunt phase, vt patet supra. & ta-
men dicitur hic, quòd fecerunt in campestribus Ieri-
cho.erat enim Iericho habens apud se locum qui dici
tur Galgala,quod etiam patet, quia cum adhuc essent
in hoc loco Iudęi,apparuit Angelus Domini Iosue,&

A dicitur apparuisse ei in agro Iericho, vt patet infra.

Et comederunt de frugibus terræ. Scilicet de frugibus ter
ræ illius.nam si significaretur,quod comederūt de fru
gibus terrę simpliciter superuacuū erat. nemo enim
de hoc dubitabat.iste cibus erat de frugibus anni eius-
dem,vt infra patet.

Quid comederunt Iudæi cum celebrauerunt phase, post transi-
tum Iordanis. Et quòd non erat de necessitate celebra-
tionis phase, quòd comederent azyma.
Quæst. LXVII.

SED dicet aliquis, quid comederūt Iudæi in die
decimaquarta,cum celebrauerunt phase? nam
B hic dicitur, quòd die altero, scilicet post cele-
brationem phase comederunt de frugibus ter
ræ.Responderi posset,ꝙ Iudæi die 14.mensis primi ce
lebrantes phase non comederunt panem aliquem cū
agno Paschali,cum dicatur hic,ꝙ die altero comede-
runt panes,quasi dicat, ante tempus illud non come-
derunt panes de frugibus terræ. Sed dicendum est, ꝙ
comederunt de manna,sicut comedebant in deserto.
Sed dices, quomodo isti celebrauerunt phase non co
medentes azyma?nam iubebatur, ꝙ cū agno Pascha-
li comederentur azyma,vt patet Exod.12.ergo panes
comederent. Respondendum est ꝙ non erat de neces
sitate celebrationis phase,ꝙ comederētur azyma, sed
ꝙ non comederentur fermentata,vt declaratum fuit
Exodi 12.sed Iudæi comedentes manna solum nō co
C medebant fermentatum, ergo non transgrediebātur
legem agni Paschalis. Item posset aliter responderi,
quòd dato,quòd esset de necessitate celebrationis Pa
schalis comedere cum azymis. impossibilitas haben-
di excludit omnem obligationem. Iudæi autem non
poterant habere tunc, ergo nihil transgrediebātur de
celebritate. Sed adhuc aliquis dicet, ꝙ in die decima-
quarta,mensis primi in Paschali celebritate comede-
rint Israelitę azyma de frugibus terrę,quia sicut in die
decimaquinta, poterant de frugibus nouis habere ali
quid ad comedendum, ita potuissent habere die præ-
cedenti 14.ergo comederunt.

Respondendum est,quòd non comederūt de fru-
gibus terræ vsque ad diem decimumquintum, mēsis
D primi,nam manna cessauit illico, vt Israelitæ comede
runt de frugibus terræ, vt hic dictum est in litera. sed
cessauit manna die altero post celebrationem phase,
vt patet hic.ergo in ea die cœperūt comedere de fru-
gibus terræ,& in decimaquarta die,non comederant.
Die altero azymos panes. Scilicet in die decimaquinta:
ista enim erat dies prima azymorum,& cum istę duæ
festiuitates sint simul,scilicet phase,& azymorum, cū
celebrauerint phase Israelitæ,celebrauerunt immedia
te festum azymorum.iste dies est in quo fuerūt com-
pleti anni quadraginta ab exitu de Aegypto. nam die
decimaquinta, mēsis primi fuit egressio de Aegypto,
vt patet Num.33.c.& Exo.12.sed de anno. 41. transie-
E rant etiam dies 15.mensis primi, ergo complebantur
anni quadraginta, cum esset iste annus quadragesi-
mus primus.

Azymos panes. Fiebant isti panes azymi de farina fa-
cta de spicis nouis,scilicet,quòd cremarētur,& excus-
sa inde grana iam torrida tererentur mola, atque fie-
ret farina qualiscunque, & inde panes azymi forma-
bantur.Iste est modus quo in festo azymorum die se-
cundo,scilicet 16.die mensis primi, quando offerebā-
tur manipuli spicarum, conterebantur in farinam,&
offerebatur inde simila, vt patet Leuitici 2.capitu.&
vigesimotertio.

Panes azymi qualiter fiebant de nouis frugibus.

Et polentam eiusdem anni. Non sufficiebat populo
conuertere spicas in farinam ad comedendum azy-
mos,

mos, quia hoc erat magni laboris. ideo comedebant polentam quæ facilius parabatur. Dicebatur esse polenta cibus factus de granis coctis ad ignem. cũ enim spicas aliqualiter maturas, & aliqualiter virides ad ignem torremus, & inde excussa grana comedimus, polentam facere dicimur. hoc autẽ est, cum est principium messium, & quis non habet panem, nullus ei cibus est leuior ad parandum. Dicitur, ꝙ ista polenta & panes azymi erant anni eiusdem, quia iam cępe rant messes in terra illa. quod patet, quia supra 3. cap. dicitur. Iordanis enim tempore messis ripas aluei sui impleuerat. & sic cum transierunt Israelitæ Iordanẽ tempus messis erat. Quod magis adhuc patet, quia in festo azymorum iubebat Deus offerri sibi semper in terra Chanaan manipulos spicarum in primitias, G ergo iam messis erat, cum isti manipuli essent primitiæ frugum.

Quare cũ Iudæi comederunt panem in terra Chanaan mox deficit mãna, & in deserto aliquoties comedebant & non cessabat.

Defecitque manna postquam comederunt de frugibus terræ. In toto deserto comederunt Israelitæ manna, & nunquam defecit, quamquam aliquando comederunt panem, sicut in monte Synai, & in transitu per terrã Moabitarum, & prope Seyr. nam isti prębuerunt Iudęis alimenta, vt patet Deuteron. 2. cum dicitur: alimenta pretio vende nobis quibus vescamur: aquam pecunia tribue, & sic bibemus. tantum est, vt nobis concedas transitum, sicut fecerunt filij Esau, qui morantur in Seyr, & Moabitę qui morantur in Ar. deinde comederunt Israelitę de panibus in terra duorum regum Amorrhęorum, & possederunt loca eorum, H & omnia quæ prius possederant Amorrhæi. & ꝗa ibi reliquerant cibos, & aliqua pertinentia ad cibos, isti comederunt ea, vt declaratum fuit supra primo cap. ibi igitur quamquam Israelitę comederent de frugibus terræ, non cessauit manna. hic autem mox, vt de illis gustauerunt, defecit manna.

Causa diuersitatis est, quia quamquam in deserto Israelitę comederent panem, tamen non erat ei permanens. si ergo cessasset manna propter illũ, aliquando caruissent vtroque. s. pane & manna. nũc vero ingressi fuerant in terram abũdantem frugibus, in qua & mansuri erant: ideo quamq̃ non haberent manna, viuere possent, sicut postea victuri erant. defecit ergo manna. Erat quippe datum Iudæis, nõ quia semper illo vesci deberent, sed in defectum panis & cæterorum alimentorum: ideo non fuit datum Israelitis I mox, vt egressi sunt de Aegypto, sed vsquequo cępetunt deficere omnibus alimentis, & murmurare, vt patet Exo. 16. Erat autem Iudęis conueniens tempus hoc ad deficiendum manna, quia erat tunc tempus messium, & poterant in agris reperire, vnde panes cõficerent, vel comederent polentam leuius paratam. Etiam quia pugnabant aduersus Chananęos capientes loca eorum, in quibus promptuaria plena reperirent, quibus alimentarentur. De manna quanto tempore durauerit, & quãdo defecerit, & quare nõ prius, declaratum est latius supra 2. c. q. 47. vsque ad q. 52.

Quid factum est de manna existẽte in arca.

Defecitque manna. s. non descendit amplius in circuitu castrorum per noctem, sicut descendere solebat, vt K patet Num. 11. & Exodi 16. manna tamen, quod collectum fuerat in vrna aurea, & positum coram domino mansit custoditum in arca, vt patet ad Hebręos. c. 9. quia manebat ibi ad futuras generationes. quid autem manna in arca reconditum profecerit, declaratum est Exo. 16. & 20. mansit autem illud mãna semper in arca, & postea cum ipsa arca absconditum fuit in sepulchro Moysi, vt patet 2. Macha. 2. c. *Nec vsi sunt vltra cibo illo filij Israel.* Quia iam erant in terra, in qua poterant habere frugum copiam. manna autem datum erat in defectum frugum, quæ non habebantur in deserto. Ideo quamquam Iudæi postea tam ęssi F fuerunt, vel alias habuerint calamitates, manna nunquam habuerunt. *Sed comederunt de frugibus præsentis anni terræ Chanaan.* Hoc ponitur tanquam responsiuum, quia diceret aliquis: quomodo Israelitæ viuebant ingredientes terram Chanaan, cum non haberent manna? dicitur quòd viuebant de frugibus pręsentis anni, idest de frugibus quæ erant in agris. hoc intelligitur de temporibus illis quibus remanserunt Iudęi antequam caperẽt loca aliqua Chananæorum. nam postea comedebant de frugibus, quas tenebant Chananęi reseruatas ex alijs annis. sed difficultas videbatur esse priusquam caperentur talia loca: ideo dicitur quid tunc Israelitæ comederint.

G Cum autem esset Iosue in agro vrbis Iericho, leuauit oculos, & vidit virum stantem contra se euaginatum tenentem gladium. Pertexitque ad eum: & ait. Noster es an aduersariorum? Qui respondit. Nequaquam: sed sum princeps exercitus Domini, & nunc venio. Cecidit Iosue pronus in terram: & adorans ait. Quid Dominus meus loquitur ad seruum suum. Solue inquit calciamentum tuum de pedibus tuis. Locus enim in H quo stas, sanctus est. Fecitque Iosue vt sibi fuerat imperatum.

Exo. 3. Actu. 7.

Hic ponitur tertium principale, scilicet cõfortatio populi. fuit enim Iosue confortatus ab angelo apparente illi. & ex confortatione eius confortabatur totus populus, cum ipse esset dux eorum: & in principe vel duce continetur totus populus eminenter.

Cum autem esset Iosue in agro Iericho. In Hebręo dicitur. *Cum esset Iosue in Iericho.* Sed non potest sic intelligi litera. non enim erat intra vrbem, cum non fuerit in ea, quousque corruerent muri post factam lustrationẽ diebus septem: de quibus sequenti cap. sed vocant adiacẽtia Iericho vrbs Iericho. & sic exponunt Iudæi, vt habet litera nostra. Et notant ex hoc quod I id quod fit circa ciuitatẽ, scilicet in suburbanis eius, in ciuitate fieri dicitur. Hieronymus ergo transtulit in agro Iericho sciens literam Hebraicam esse deficientem in verbis: & vocatur ager Iericho, Galgala, quia erat circa vrbem. ibi enim erat Iosue quando apparuit ei angelus. nondum enim mouerant castra de Galgalis. Quod autem sit Galgala circa Iericho: patet supra, quia dicitur quòd phase celebratum sit in Galgalis. & postea repetitur quòd comederint panes azymos in campestribus Iericho: & sic eadem dicuntur campestria Iericho & Galgala. *Leuauit oculos.* Dicitur leuasse Iosue oculos, nõ quòd in altum respexerit ad videndum virum apparẽtem gladio euaginato, quia iste non apparebat super eum quasi in aere, sed econ-K tra in plano. sic patet infra cum dicitur. vidit virum stantem contra se euaginatum tenentem gladium. sed dicitur leuasse, idest direxisse in virum illum, quia ante non intendebat in virum illum: & tunc incępit intendere. & hoc modo dicimur eleuare oculos ad omnia illa quæ videmus. Vel forte Iosue erat meditans in agro solus defixis oculis in terrã: & cum debuit videre virum, eleuauit oculos. *Et vidit virum contra se stantem.* Vocatur hic vir angelus Dei: quia apparuit in forma viri tenentis gladium: & angeli sic apparentes in sacra scriptura consueuerunt appellari viri.

Hieronymus fuit diuinus & irrefragabilis interpres ꝙ non contra quosdam modernos: immo vt verius loquar hæreticos. vide simile supra q. 66. & infra 7. cap. q. 15.

Quomodo

Quomodo angeli in sacra scriptura appellantur viri, & quando Deus, de quo uide etiam supra 4.c.q.2.& infra 6.c.q.a. Quæstio. LXVIII. A

IN quo considerandum est angelos Dei in veteri testamento, raro angelos appellari, sed aliquando viri, & aliquando Deus. Vnde angeli aut apparent in corporibus assumptis figuratis ad humanam effigiem, atque manifestis nobis, & tunc vocantur viri, vt communiter, vt patet Gen. 18. de tribus viris apparentibus Abrahæ. & Gen. 19. de duobus eorũ euntibus Sodomam. Si autem angeli loquantur non assumpta figura humana manifesta, sed in nube vel aliàs, vocantur vt communiter Deus. & iste est modus vulgatissimus in toto Pentateucho, vbi dicitur, ꝙ locutus fuit Deus, & hoc sæpissime. & tamen angelus erat, qui tunc loquebatur. Deus enim nunquã fuit per se, vt putatur locutus, nec est possibile loqui, vt declaratum fuit Exo. 23. & 25. iste autem angelus, qui apparuit in forma viri, vocatur vir. B

Contra se stantem. Idest a fronte sua vel ex opposito. Angelus enim ille posuerat se a fronte sua, vt videretur a Iosue. *Euaginatum tenentem gladium.* Apparuit vir iste gladio euaginato, quia veniebat tanquam auxiliator Iudæorũ, sicut immediate subintulit. sum princeps exercitus domini, & nunc venio. & quia uolebat signare tradendos esse Chananeos in manibus Israelitarum, & occidendos gladio, mõstrauit gladium euaginatum, scilicet paratum se ad bellum indicans.

An apparitio facta Iosue fuerit multum conueniens Iudæis, & ad quid. Quæst. LXIX. C

CONSIDERANDVM, quòd ista apparitio facta Iosue fuit multum cõueniens Iudæis, & hoc tam ex parte totius populi, quàm ex parte ducis. Primo ex parte ducis, quia Iosue erat nouus dux: in cuius ducatu non fuerant facta aliqua bella. licet enim Iosue esset vir strenuus in armis, & nobilis dux belli, atque uiuente Moyse agebat bella, sicut patet in primo bello, quod fuit in deserto quando pugnauit contra Amalechitas, vt patet Exo. 17.c. Et iterum cum pugnatum est contra Madianitas, ipse duxit exercitum, & deleuit quinque reges Madianitarum, vt patet Num. 31. tamen non erat, tunc ipse dux populi, sed Moyses. solum enim fuerat positus ad bellum. si ergo nunc esset dux Moyses, sicut præcedentibus temporibus fuerat, quia eo regente Deus prosperanerat actus bellicos, non tantum timerent Israelitæ. In ducatu autem Iosue nullum adhuc bellũ gestum fuerat, ideo erat aliquantum dubium Israelitis de successu bellorum. Conueniens ergo fuit mitti angelum Dei auxiliatorem, vt confortaretur totus populus credens Deum illum adiuturum. D

Item erat hoc conueniens ex parte populi. nã prioribus temporibus fuerant Israelitæ in deserto, vbi raros habuerant conflictus hostiles, quia distabant a terra habitata. & quia non infestabant gentes priores ad expellendum eas de terra sua. Nunc vero transito Iordane maior eis instabat pugna. s. contra omnes reges populorum septem Chananæorum, qui erant plures quàm quinquaginta. nam Iosue occidit triginta vnum de eis, vt patet infra. 12. tamen adhuc restabat capienda magna terra post mortem eius, vt patet Iud. 3.cap. Formidabilis ergo eis congressus erat cum omnibus his. Vnde Deus eis misit consolatorem & corroboratorem angelum suum ne timerent. E

Perrexitque ad eum. Vt sciret quid sibi vellet gladius euaginatus, in quo Iosue monstrauit se impauidum, quia eum esset extra castra sua, & solus atque inermis in agro meditans, occurrit viro armato, nesciens an hostis esset.

Noster es an aduersariorum. Idest nunquid es de nostris vel de aduersarijs. Iosue nesciebat quorum esset vir iste. in quo datur intelligi, ꝙ ipse non cognoscebat omnes viros bellatores Hebræorum: alioquin distinxisset si erat de suis vel de aduersarijs. & non mirũ, quia erat multitudo bellatorum plusquam sexcentorum millium, vt patet ex computatione facta super Iordanem Num. 26. vbi omnium horum summa ponitur. Habebat Iosue causam dubitandi, de quibus esset vir iste armatus, nam, ipse erat extra exercitum suum solum meditans circa vrbem Iericho. si enim fuisset intra castra Israelitarum non hæsitasset. hic tamen dubitare fuit rationabile, quia poterat esse vir egressus de Iericho vrbe, vel venisse de castris Israel.

Nequaquam, sed sum princeps exercitus domini. Ista negatio potest dupliciter referri. Vno modo, ꝙ sit sensus, nequaquam. i. nequaquam sum de aduersarijs, & ita negauit vltimam partem quæsiti. Alio modo, ꝙ referatur ad totum. s. nequaquam. i. nec sum de vestris, nec de aduersarijs, sed princeps exercitus domini. & iste est conuenientior sensus, quia Iosue quærebat, an ille quẽ existimabat esse virum, esset aliquis de Ierichontinis, vel aliquis vir de exercitu Iudæorum, & neutrum horum erat. ideo simpliciter negauit dicens, nequaquam, idest non sum aliquis horum. *Sed princeps exercitus domini.*

Angeli vocantur milites, & castra, & exercitus. Quomodo angeli dantur ad custodiam singularum personarum, & archangeli, & maiores dantur ad custodiam vrbium, & prouinciarum. Quæst. LXX.

HOc dupliciter intelligitur. Vno modo, ꝙ iste angelus esset princeps exercitus dñi. i. exercitus Iudæorũ, qui erat exercitus Dei. s. quia Deo ducente venerant in terrã illã, & ipse traditurus erat eis terram omnium illarũ gentium Chananæarum. Alio modo, ꝙ sit princeps exercitus dñi. i. exercitus angelorum. vocantur enim exercitus vel castrum. sic enim qñ veniebat Iacob de Mesopotamia habuit obuios angelos Dei, & vocauit eos castra, vt patet Gen. 32. s. Iacob autem abijt itinere quo cœperat: fueruntq; ei obuiã angeli Dei, quos cum vidisset ait: castra Dei sunt. Etiã quia angeli Dei vocantur milites vel pugnatores, ergo facient exercitum, & dicentur hñe ducem. sic enim dicit Iob. 25.c. nunquid nosti numerum militum eius. i. angelorum. Et q̃q̃ iste qui apparuit Iosue fuit angelus, tñ non erit idem fm hos duos sensus. Primo enim modo est sensus, ꝙ iste angelus esset princeps exercitus dñi. i. Iudeorum. Pro quo sciendum, vt est vulgatum, hoĩes esse traditos custodiæ angelicæ. sed homines qui sunt psonæ priuatæ, habẽt angelos minorum ordinum custodes suos. & de his dicit Christus loquens de paruulis. angeli eorum. i. qui habent custodiam horum paruulorum, semper vidẽt faciem patris mei, vt patet Mat. 18. Homines autem qui sunt, vt ciuitas habent angelos maioris ordinis. & homines qui sunt, vt vna natio vel regnum, rursus habẽt fortiorem angelũ custodẽ, & vocantur isti angeli principes populorũ. de his dicitur psal. 46. Principes populorum congregati sunt cum Deo Abraham, scilicet angeli custodientes populos. & isti angeli habẽt specialem curam de suis ad dirigẽdum eos tam in bono spirituali quàm in statu. & cum bellum est, quilibet angelus adiuuat suos, donec determinate nouerit voluntatẽ Dei super facto illo, & tunc cessat vel exequitur, vt videt Deum velle.

Et hoc modo contingit esse pugnam & resistentiã

inter angelos diuersorum hominum & gentium super statu illorum, sicut ipsimet homines & gentes in alterutrum depugnant, sicut fuit de Michale & Gabriele contra principem Persarum. nam cum Deus vellet educere Iudæos de Babylone reducendo in terram suam, princeps Iudæorum, scilicet Michael angelus & Gabriel, qui erat reuelator visionum Danieli, insistebant, vt liberarentur Iudæi. angelus autem, qui erat princeps regni Persarum, videns ex hoc diminui statum regni Persarum, nolebat eos inde exire. durauerat autem ista pugna duorum principum populorum coram domino diebus viginti vno, & adhuc nō erat consumata. sic patet Daniel. 10. cum dicitur. exaudita sunt verba tua, & ego veni ꝓpter sermones tuos. princeps autem regni Persarum restitit mihi viginti vno diebus. & ecce Michael vnus de principibus vestris primis venit in adiutorium meum, & ego remansi iuxta regem Persarum.

Quo inter angelos è pugna, & pro quib' rebus.

Iterum autem iste angelus reuersus est, vt pugnaret contra principem Persarum coram Deo, donec Deus declararet eis quid diffiniret, & tunc etiam vidit ibi angelum principem gręcorum, qui pugnabat contra Principem Persarum coram Deo, vt Persicū dominium subderetur græcis, quod & factum est. sic patet Daniel. eodem cap. 10. cum dicitur. nunquid scis quare venerim ad te, & nunc reuertar, vt prælier aduersus principem Persarum. cum enim egrederer, apparuit princeps græcorum veniens. veruntamen annunciabo tibi quid expressum est in scriptura veritatis, & nemo est adiutor meus in omnibus his, nisi Michael princeps vester. Hoc ergo modo intelligi poterit, scilicet quòd fuerit princeps exercitus domini, idest Iudæorū, & veniebat ad adiuuandū eos in bello.

Si autem accipiatur alio modo, scilicet quòd iste sit princeps exercitus domini, idest princeps angelorum qui vocantur exercitus, erit iste nobilissimus inter angelos, quia principatus semp in ordinatissimis polinijs traditur nobilissimo. & tunc esset aliquis de Seraphin, qui tenent superiorem ordinem, & excellentiam inter angelos. Sed primus sensus conuenientior est. nam principem omnium angelorum mitti ad Iosue nihil attinebat, quia non habebat specialem curam populi illius: potissime, quia spiritus de supremis ordinibus non mittuntur, aut raro, vel si mittantur est hoc ad aliquem actum conuenientem ordini suo, sicut fuit de Seraphin qui volauit ad Isaiam, vt patet Isa. 6. scilicet volauit ad me vnus de Seraphin. veniebat enim ad purgandum & incēdendum Isaiam. quod patet, quia dicitur ibidem. volauit ad me vnus de Seraphin, & in manu eius calculus quem forcipe tulerat de altari, & tetigit os meum, & dixit. ecce tetigi labia tua, & auferetur iniquitas tua, & peccatum tuum mundabitur. quamquam de hoc an fuerit de supremo ordine Seraphin, vel de minoribus, & quomodo hoc factum fuerit, ibidem dicetur. Magis ergo dicendum est fuisse hunc angelum, qui princeps erat exercitus dñi. s. cui commendatus erat a Deo exercitus Iudæorum, vt defenderet eum, & nunc tēpus erat defendendi.

Quis angelus fuerit iste, qui apparuit Iosue, an fuerit Michael an Gabriel. Et quod Gabriel erat princeps curam agens Iudæorum: Michael verò eius adiutor.
Quæstio. LXXI.

ET tunc hoc dato dubitatur, quis fuerit angelus iste. Quidam volunt, ꝙ fuerit Gabriel. & ista est intentio Ra. Sal. quamquam non hic. & hoc quia vocatur vir. sic enim dicit de illo viro, qui apparuit in agro Ioseph erranti, & misit eum

F in Dothain ad fratres suos. vult enim eum fuisse Gabrielem apparentem: solum quia vocatur vir. Daniel namque eum semper virum vocat dicens. & ecce vir Gabriel, vt patet Daniel. 9. c. & 10. & vsque ad finem libri. Sed ista ratio nulla est, nam angeli, qui hominibus in forma humana, siue figura visi sunt, in sacra scriptura viri vocantur, vt patet de tribus viris apparentibus Abrahæ in cōualle Mambrę: quos sacra scriptura angelos prodit, vt patet Gen. 18. & duo angeli eorum apparuerunt in Sodomis, & vocantur duo viri, vt patet Gen. 19. manifestum tamen est, ꝙ isti tres non fuerunt Gabriel. aliquando, et ego apparent angeli qui vocantur viri, & non sunt Gabriel. Vocabatur autem Gabriel vir, non tanquā specialiter, sed quia om-

G nibus angelis assumētibus humanam effigiem, istud nomen commune est. De quo vide sup. 4. c. q. 2.

Alia causa est rationabilior, ꝙ iste fuerit Gabriel. s. quia iste specialiorem curam gerebat de Iudæis quā alij angeli. nam quamquā alij essent principes Iudęorum, & Michael de principibus magnis: nullus agebat causam Iudęorum pugnans contra principē Persarum, nisi Gabriel. Et si obijciatur de Michaele. Respondendum est, ꝙ ille non erat principaliter curam gerens, aut causam agens contra principem Persarū: sed erat fautor & adiutor Gabrielis, vt patet Daniel. 10. & ecce Michael vnus de principibus primis, venit in adiutorium meum. Et iterum in fine eiusdem, cap. dicitur, & nemo est adiutor meus in omnibus, nisi Michael princeps vester. Erat ergo Gabriel curam

H principalem agens gentis Hebræorum. vnde ipsi videtur conuenire, quòd nūc veniret auxiliator Iudęorum. Alij volunt, quòd fuerit angelus iste Michael, quia ipse vocatur princeps Hebręorum, vt patet Daniel. 10. s. & nemo est &c. nisi Michael princeps vester. Quid autem tenendum sit, non multum differt. si tamen dicere velis, quòd fuerit Gabriel, satis stabit. Et si obijcias, quòd dicitur hic princeps exercitus domini. i. Hebręorum, tamen Gabriel non erat princeps Iudæorum, sed Michael.

Respondendum est, quòd satis stare potest esse Gabrielem principem & Michaelem etiā: sed Michael vocatur princeps Iudęorum, quia erat de maioribus principibus Hebræorum, & conuenit sibi nomē per

I excellentiam, quod satis colligi potest Daniel. 10. cū dicit. & ecce Michael vnus de principibus primis. i. quòd ipse principalis erat. Gabrielem autē esse principem Iudæorum, etiam si non maximum, satis apparet, quia satis efficacius & diligentius procurabat causam Hebræorum, quàm cæteri, vt colligitur Daniel. 10. cap. Tamen non esset hoc, nisi pertinerent Iudæi ad eum.

Et forte dici debet cōuenienter, ꝙ iste est angelus qui ducebat columnam nubis per desertum ad dirigendum Iudæos. de quo Exo. 14. & ipse loquebatur Moysi, atque faciebat omnia quæ pertinebant ad illū populum, sicut ibidem declaratum est. Quis erat angelus q ducebat columnā nubis per desertum.

K *De modo quo animæ, vel angeli formant corpora de aere, in quibus appareant. Et quòd angeli, siue boni, siue mali possunt facere naturaliter multa quæ ignaris viderentur miracula. Quæst. LXXII.*

SCIENDVM autem de isto angelo, quòd apparuerit Iosue in figura assumpta, formando corpus de aere & apparendo, & de eadem materia assumpsit ad formationem gladij euaginati. est enim aer materia multum obediens ad omnes istas transmutationes, quia est humidus & delicatus. cum aūt condensatur, possunt in eo ꝗcunq; figuræ formari, & cuiuscunque coloris: inducitur tamen color

color varius in aere ex varia mixtione, & condensatione, sicut in omnibus elementalibus corporibus ex diuersitate mixtionis sequitur varietas colorum tā specifica quàm gradualis, ita & in condensatione aeris varie condensando causantur varij colores, & possunt ibi colores apparere multum viuidi, quia est materia delicata, & non porosa, multum obediens agenti ad quemcūque gradum mixtionis. vnde in talibus formationibus corporum, nihil supra naturę vires fit, sed omnia secūdum principia qualitatum naturaliū. Differt tamen in hoc, quia angeli sapientes artifices sunt cognoscentes secreta naturę, ideo possunt varia efficere ex ipsis visceribus naturæ matris, quæ nobis ignaris horum, vera miracula comprobarentur. Ideo corpora illa velociter ad quamcunque figuram & colorem effingere poterant. si autem nobis aliquid de absconditis naturę cognosci daretur, similia faceremus. Patet autem naturaliter hęc effecta fore, quia dęmones hęc efficiūt: per quos nulla miraculosa operatio administratur directè vel indirectè. Hæc autem admirāda celeritate fiunt, quia causas nouerunt propinquas, & passiua existentia in potentia propinqua, vt sic quasi sine motu producantur tales effectus. Et ob hoc dicimus operari angelos repente. nos autem qui non sumus ita experti, per causas naturæ magis remotas, atque minus efficaces operantes, cum immediatas reperire nequeamus, tardius efficimus, qđ optamus.

Angeli possunt formare corpora in præsentia illorum, quibus apparent illis non videntibus, vel in absentia, & moueri in illis, & quomodo. Quæst. LXXIII.

SCIENDVM autem circa formationem corporum aereorum quæ ad angelos pertinent, esse hoc accidens, ꝙ ipsi corpora illa in præsentia eius cui apparent formare possunt, vel aliunde formata adducere. Quod autem aliunde ducant formata, patet de viris, qui apparuerunt Abrahę sedenti sub ilice Mambrę: nam visi sunt venientes ad eum.

Cum autem apparent stantes, sicut hic, potuerunt corpora in eodem loco formari. & in hoc non multum differt, sed tamen licet illa corpora aliunde formata veniant, & nos respiciamus contra illam partē vnde veniunt, nō videbimus, nisi illi angeli in corporibus assumptis videri velint.

Et licet formentur coram nobis illa corpora, non videbimus immutationes, quæ in aere fiunt ad tales formationes, sed videbimus ea, cum formata sunt.

Forte aliquis existimabit hoc fieri, quia mutationes istę sunt repentinę, & non sunt perceptibiles. Sed non potest stare, quia nō pateretur natura rerum tantam velocitatem in transmutatione ad inducendas tales figuras, & colores, & condensationes, vt percipi non possent motus. sed ista nobis occulta sunt, quia angeli ea nobis occultare volunt. non est enim decēs vt nos videamus tales mutationes fieri in aere, quia tunc reducentes ista ad operationem naturæ, minus veneraremur apparentes angelos, & mysteria Dei, q̄ per eos geruntur. Vult ergo Deus nobis quædam occulta esse, vt eum maiori colamus honore. ad hoc enim pertinebat occultatio arcæ in sancto sanctorū, & velatio corporis latentis inter alas Cherubin super propitiatorium, de quo grandis est sermo, vt dictum fuit Exodi 25. Modus autem quo possunt ista coram nobis fieri, & non videamus, scilicet vt moueatur angelus in corpore assumpto, & non videatur, vel fortificet coram nobis, & occultum sit: est percutiendo nos quadam passione quam aorosiam vocant, vt ait Augustinus lib. 22. de ciuit. Dei. vel latini cęcitatem

Passio aorosia qd.

Alph. Tost. super Iosue.

A dicunt. non quidem quòd vera cęcitas sit: sed quòd dum omnia videamus quocunque nos conuerterimus, aliquid coram nobis positum non videamus, de quo Gen. 19. De sodomitis percussis cęcitate, qui cū omnia viderent, non videbant ostium domus Loth.

Et nunc venio. Quasi dicat ante non eram hic, sed nunc venio ad adiuuandum.

An angelus veniens ad Iosue dixerit, quòd veniebat tunc ad redargutionem Iudæorum de transgressione cæremoniarum. Et an angelus veniens ad Iosue dixerit, quòd Moyses noluerat eum recipere, ideo nunc veniebat. Quæst. LXXIIII.

B QVIDAM Iudæi dicunt, quòd angelus dixit nunc venio, scilicet ad increpandum vos, quia nō obseruaueritis legem sacrificij vespertini & matutini, scilicet quòd in die illa qua erat celebratio phase, non fuerant obseruati ritus sacrificij matutini & vespertini. Vel quòd venio nunc, scilicet ad increpandum vos, quòd non obseruatis legem Dei vniuersaliter.

Sed ista nihil attinent. nam si ad hoc venisset, non monstraret euaginatum gladium, quia iste magis est bellicus apparatus.

Item si hoc foret: posita fuissent aliqua verba de errore populi, & verba emendationis angeli, alioqnin superuacua esset talis apparitio, sed nihil tale ponitur.

C Item ad increpandum Iudæos de transgressione in sacrificijs, non vocasset se principem exercitus, quia ista pertinent ad ordinem bellicum, sed vocauit se sic.

Item non erat aliquid quare increparet angelus Iudæos ex omissione sacrificiorum, quia nondum erāt obligati ad faciendum sacrificia & cæteras cæremonias: quousque pacifice possiderent terram Chanaā, vt colligitur Deuteronom. 12. sed hoc nondum eis prouenerat, ergo non erant digni reprehensione.

Alij Hebrę, vt Ra. Salomon. dicunt, nunc venio, quasi dicat, ego veni ad magistrum tuum Moysen, & noluit me recipere, ideo nunc nouiter venio ad te. quasi dicat, si ille me recepisset, non venissem nunc

D nouiter: sed semper mansissem cum illo & tecum. Inducunt autem hoc, ex eo quod habetur Exodi 33. cum dixit Deus Moysi, & mittam præcursorem tui angelum meum. & post multa sequitur in litera. facies mea præcedet te: & respondit Moyses. si non tu ipse præcedis, non educas nos de loco isto.

Sed istæ insaniæ sunt, quia non præcessit Deus magis Israelitas, quàm ante præcedebat, & angelus semper præcessit eos in columna. per totum enim desertum nubes præcessit, vt patet Exodi 13. & tamen angelus mouebat nubem, quia ipsa non poterat moueri motu naturali, sic vt mouebatur, nisi ab aliquo

E moueretur. de hoc patet Exodi 14. & ibi declaratum est.

Est igitur sensus. nunc venio, scilicet ad adiuuandū. quasi dicat ante non erat necesse. nunc vero, quia opportunum fuit, veni.

Non est tamen intelligendum, quòd angelus nūc nouiter veniret ad Iudæos, quia ante stabat cum eis. sed dicitur nunc venisse, quia nunc nouiter visibilis apparuit. ante hoc enim eos protegebāt, sed visibilis eis non erat. nunc vero apparuit, quia ad confortandum necessarius fuit. erāt enim Iudęi positi in loco maioris terroris, q̄ fuissent ante hoc. Idō non solū egebant defensore, sed etiam cōsolatore. angelus aūt inuisibilis existēs Iudęos ꝓtegebat, sed eos non cōsolabatur. ideo Deus, tunc fecit apparere angelum suū:

Determinatio auctoris.

Sicut Iacob veniens de Mesopotamia custodiebatur ab angelo, qui apparuit Laban in itinere exterrens eũ ne noceret Iacob: tamen non apparebat ipsi Iacob, vt patet Gen. 31. cap. Cum vero venturus erat ante fratrem suum Esau quem timebat valde, vt patet Gen. 32. apparuerunt angeli venientes obuiam & consolãtes: ipse autem vocauit eos castra Dei. vt patet Gen. eodem cap. & quia adhuc maiori egebat consolatione, cum transire deberet Iordanem, luctabatur cum angelo, & angelus permisit se vinci ab eo, vt confortaret eum: vnde ait. si contra dominum fortis fuisti, quanto magis contra homines præualebis? vt patet eodem cap.

An Iosue ceciderit coram angelo pronus ad adorandum, vel ex timore, quasi non valens se continere. Et an adorauit Angelum adoratione latriæ.
Quæst. LXXV.

CECIDIT *Iosue pronus in terram.* Idest prostrauit se in terram, vt adoraret angelũ principem iudaici exercitus honore debito, q̃quam istud verbum cadere, nõ proprie hoc signat: sed magis cum quis impotentia ruit in terrã.

Et tunc poterat esse sensus, quòd Iosue ex visione conterritus est, & cecidit in terram. forte enim erat visio horrenda. Sic enim Daniel videns Gabrielem, & audiens verba eius conterritus est, ceciditque in terram, vt patet Daniel. 8. cum dicitur. cumque venisset: pauens in faciem meam corrui. & iterum ibi. cũque loqueretur, collapsus sum pronus in terram, & tetigit me, & statuit in gradu pristino. & iterum. 10. cap. & vidi visionem grandem, & nõ remansit in me fortitudo, sed & species mea immutata est in me, & emarcui, nec habui quicquam virium.

Sed dicendum est, quòd Iosue non cecidit præ timore, quia iste angelus veniebat ad confortandum. non ergo esset terrificus.

Item quia cum vidit Iosue virum stãtem euaginato gladio non timuit, sed perrexit contra eum inquirens, an esset ex aduersarijs, postea ergo non corruit timore.

Sed dicet aliquis, quòd potuit Iosue a principio non timere, cum putaret esse virum illum quem viderat. cum autẽ cognouit esse angelum fortassis contremisceret. Sic patet de patre Sampsonis Manue & matre eius, qui a principio videntes virum ad se venientem & prænunciantem de filio nascituro non timuerunt, cum vero cognouerunt, extimuerunt valde dicentes. moriemur, quia vidimus angelum domini, vt patet Iudi. 13. cap.

Respondendum est, quòd Iosue antequam cognosceret hunc virum esse angelum, vel postquam cognouit, non timuit. & cum cecidit, non cecidit timore prostratus, sed ex reuerentia. quod patet, quia dicitur, & adorans ait.

Item si Iosue corruisset timore, non potuisset loqui, tamen cum cecidit in terram locutus est dicens, quid dominus meus loquitur ad seruum suum?

Item dato, quòd Iosue cognosceret hunc esse angelum, non est verisimile, quòd timuisset, quia timor fit ex insolito. Iosue tamen non erat insolitum audire verba Dei cum sæpissime ad eum fieret diuina locutio. & ista oĩa fiebãt per angelos, quia Deus loqui nõ poterat, vt putatur, & declaratũ fuit Exo. 23. & 25. cecidit ergo Iosue in terram. i. ipse se in eam prostrauit ad adorandũ. *Et adorans ait.* Cũ adorauit Iosue angelũ non adoratione latriæ, quia hanc soli Deo impendere tenemur & licitum est. sed quadam minori quæ dulia vocatur, & hac etiam homines adoramus nos co-

F ram eis inclinantes, & sic dicitur Gen. 23. quia Abraham adorauit regem. & alibi sæpe dicitur adorasse, vt quando venerunt ad eum viri tres sub ilice Mambre, vt patet Gen. 18. Est autem gradus in hac dulia, quia aliter adoramus homines, & aliter angelos, & inter homines secundum excellẽtiæ dignitatem, magis & minus adoramus. *Quid dominus loquitur ad seruum suum.* Quia apparuerat angelus iste Iosue, intelligebat, quod aliquid ei proponere vellet. esset enim alioquin superuacua apparitio, ideo inquisiuit quid dominus meus loquitur ad seruum suum. i. quid iubes mihi vt faciam. Ex quo patet, quod angelus non fuit locutus immediate Iosue, sed ipse cadens ad pedes eius, cum videret illũ nihil dicere, inquisiuit quid vellet.

G

Angeli in veteri testamento magis se permittebant adorari, quàm nunc, & cur hoc causa affertur pulcherrima. Et quòd debemus adorare angelos dulia. *Quæst.* LXXVI.

CONSIDERANDVM autem, quod aliquis arguet circa istam adorationẽ. s. quod fuerit adoratio latriæ. nam non licet adorari angelos, nunc in statu noui testamenti, sicut licuit in veteri. quod patet, quia angeli hic, & semper in veteri testamento adorati sunt, & tamẽ cum apparuit angelus beato Ioanni in insula pathmos non permisit se adorari, vt patet Apoc. 19. & 22. & cecidi ante pedes eius, vt adorarem eum, & dixit mihi: conseruus tuus sum & fratrum tuorum habentium testimoniũ

H in Iesu, Deum adora. Sed manifestum est, quod adorari angelos adoratione duliæ æqualiter, licet in nouo & veteri testamento, cum exhiberi duliam hominibus etiam pertineat, ergo ea quæ angelis in veteri testamento exhibebatur latria erat.

Respondendum est, quod in veteri testamento nemo angelos adoratione latriæ coluit, semper enim illicita fuit. adoratione autem duliæ semper licuit adorari angelos, nec magis nunc vetitum est exhiberi duliæ reuerentiam angelis, quàm in veteri testamento. Et cũ dicitur, quod licuit in veteri testamento & adorati sunt, & nunc nequaquam. Respondendum est, quod nunc nõ magis vetitum est eos coli dulia q̃ tunc. sed tunc permittebant se ab omnibus coli. nunc vero nequaquã,

I etiam si illicitum non sit. Causa diuersitatis est, quia in statu veteris testamenti homines etiam boni erãt minores angelis. ideo in signum cuiusdam subiectionis permittebant se ab eis coli, iuxta illud Psalmi. 8. Minuisti eum paulo minus ab angelis gloria & honore. in statu autem noui testamenti, postquam Christus in crucem ascendit econtrario factũ est, quia natura humana in eo sublimata est super omnem conditionem angelicam, cum illam sibi verbum diuinũ vnierit, & nõ naturam angelicam, iuxta illud. nusquã angelos apprehendit semen autem Abrahæ apprehẽdit ad Hebr. a. c. angeli ergo effecti serui illius hominis Christi, ab aliis hominibus se adorari non sinunt: videntes eorum naturam exaltatam super angelicam conditionem. Et hoc signabat angelus loquens ad

K beatum Ioannem in præpositis verbis. s. caue ne feceris: conseruus enim tuus sum, & fratrum tuorum testimonium Iesu Christi habentium, quasi dicat, ego sum seruus iam, sicut & vos, & solum seruus in Christo. q. d. ex eo, quod ipse assumpsit humanitatem vestram, & eam exaltauit, eo factus sum conseruus vester. cũ ante essem dñs. Dicendum ergo, quod nunc licet adorari angelos, sicut adorauerunt veteris testamenti patres, q̃q̃ interdũ non permittant se a nobis adorari. Nobis autem æquum est, quod si interdum angeli apparuerint, atq; eos angelos cognouerimus, eis reuerẽtiã duliæ præbeamus, coram eis nos inclinãtes. si autem

ipsi

ipsi non permiserint, iam quòd arbitrij nostri est, A
executi sumus.

Cæremonia Sarracenorū nudis pedib. ingredientium loca sacra.

Solue inquit calciamentum de pedibus tuis. i. angelus inquit ad Iosue: solue calciamentū. i. tolle cito sotulares. hoc fiebat in reuerentiā. sic. n. obseruant Sarraceni, vt cum loca sacra intrant, nudis pedibus ingrediantur, ad fores calceos relinquentes.

* *Locus enim in quo stas sanctus est.* Non erat locus iste sanctus ex aliqua qualitate sanctificationis, quę ibi esset, vel propter aliqua quæ præcessissent ibidem, sed ex præsentia angeli apparentis. totus enim locus in giro sanctificatus hoc modo dicebatur, quòd si attendatur in hoc aliquid quantum ad rem nihil differt. nā dato, quòd ipsa terra contraxerit aliquam sanctificationē, sine ex antiquo, siue ex noua pręsentia angeli nihil magis munda est, si nudis pedibus humanis contingatur, quàm si calceis: sed solum ad opinionem nostram ista sunt. nam sicut loci sanctificatio nō est aliqua qualitas ipsius loci, sed est aliquid ex opinione nostra propter pręsentiam alicuius reuerendi, ita in re nihil magis honoris tribuitur, si in loco nudis pedibus steterimus, quàm si calciatis. sed ad opinionem differt, quia cum calceos de pedibus soluimus ob alicuius præsentiam intelligimus ei nos præstare reuerentiam non paruam. simile factum est in monte Synai, cum Moyses vidisset rubum ardentem, & non consumi, atque accederet: ait Deus ad eum. solue calciamentum de pedibus tuis. De sanctitate autem locorum, & hac reuerentia ibi magis dictum est. B

Fecit Iosue, vt fuerat imperatum. Idest soluit calciamentum de pedibus. C

Vsquequo Iosue tenuit pedes nudos. *Quæst. LXXVII.*

SED dices vsquequo tenuit Iosue pedes nudos. Respōdendum est semper dum angelus ei loquebatur in reuerentiam. cum autem cessauit loqui, atque disparuit, resumpsit Iosue calceos suos.

Sciendum etiam, quòd iste locus non fuit semper sanctus, ita quòd semper haberetur in reuerentiam, & non accederent ad illum viri calciati, sed solum dū angelus locutus est. & hoc non fuit propter locum, sed propter pręsentiam specialem angeli corporaliter apparentis, sicut erat de monte Synai, quia eo q̃ erat gloria Domini super totum montem fumantē, non licebat alicui tangere illum, vt patet Exo. 19. in datione legis. & quando Deus specialiter apparebat, locus accipiebat specialem sanctificationem, sicut fuit in die qua Deus debuit monstrare faciem suam, & totum bonum suum Moysi. nam tunc non solum illici tum fuit hominibus accedere ad montem, sed etiam non licebat in montibus oppositis esse boues, & iumenta, aut homines, vt patet Exo. 34. cum dicitur. nullus ascendet tecum, nec videatur quispiam per totum montem. boues quoque & oues non pascantur econtra. in alijs tamen diebus licebat hęc fieri. ergo præsentia specialis angeli, vel Dei sanctificabat locū, qua non existente non manebat sanctificatio loci. disparente ergo angelo, resumpsit Iosue calceos, reuersusque est in castra. D

Quid fecit angelus apparens circa Iosue, & ad quid ei calceos soluere fecerit. *Quæst. LXXVIII.* E

SED quæret aliquis quid iste angelus circa Iosue fecerit, vel ad quid ei calceos soluere fecerit. Respondendum est, quod fuit ei locutus. quid autem fuerit locutus, aliquis dubitabit dicens hæc subticeri.

Sed dicendum est non esse hoc conueniens. nam cum sacra scriptura descripserit apparitionem, & eius apparatum, debuit describere quid inde secutum sit: alioquin apparitio frustra describitur.

Dicendum ergo est, quòd ea quæ locutus fuit angelus, sunt ea quæ habentur sequenti c. de lustratione Iericho per septem dies, & consonat valde. tum quia immediate ponuntur post istam apparitionem: tum quia consonat apparatui angeli apparentis. ipse enim in bellico apparuit cultu, scilicet habens euaginatum gladium, & ita sequuntur verba notantia robur, scilicet ecce tradidi in manu tua Iericho, & regē eius, & omnes fortes viros.

Quando facta est apparitio angeli Iosue. *Quæst. LXXIX.*

CIRCA istam apparitionem aliquis dubitabit, quando facta est. Respōdendum est necessario fuisse factam post diem decimam mensis primi anni. 41. ab exitu de Aegypto. nam fuit facta in Galgala, quæ vocatur hic ager vrbis Iericho. ad hunc tamen locum non venerunt Iudæi ante decimam diem mensis primi. ibi enim castrametati sunt in vespere, vt patet præcedenti cap. nec rursus dicendum est fuisse factam in diebus sequentibus immediate, quia hic agitur de lustratione Iericho, quam Iosue executus fuit immediate, vt colligitur sequēti cap. nam immediate, vt Iosue ista locutus est, populus fuit executus, cum dicitur: cumq; Iosue verba finiuisset, & septem sacerdotes septem buccinis clangerent ante arcam Domini &c. quasi dicat, q̃ immediate, vt Iosue dixit, executioni tradita sunt. sed Israelitæ non poterunt ista efficere vsquequo sanarentur de vulneribus circuncisionis, cum dicatur supra. Postquam autem omnes circuncisi sunt, manserunt in eodem castrorum loco, donec sanarentur. ergo reddita sanitate facta fuit ista apparitio, scilicet ad diem vigesimam mensis eiusdem, vel quasi. & tūc fecerunt, quod præcedenti c. dicitur. non tamen propter hoc mouerūt castra de Galgalis, quia erat locus ille iuxta Iericho, & portantes arcam procedebant Israelitæ, & lustrabant vrbem quolibet sex dierum. & deinde reuertebantur in castra in Galgalan, vt patet sequenti cap. & adhuc magno tempore post ibi manserunt castra, vt patet ex processu libri.

CAP. VI.

IERICHO autem clausa erat, atque munita timore filiorum Israel, & nullus egredi audebat, aut ingredi. Dixitque Dominus ad Iosue. Ecce dedi in manus tuas Iericho, & regem eius: omnesque fortes viros. Circuite vrbem cuncti bellatores semel per diem. Sic facietis sex diebus. Septimo aūt die sacerdotes tollent septem buccinas, quarum vsus est in Iubileo, & præcedent arcam fœderis. Se. priesque circuibitis ciuitatem, & sacerdotes clangent buccinis. Cumque insonuerit vox tubæ longior, atque concisior, & in auribus

13. q. 5. c. remittunt. c. fi. ibi pp filios Israel.

vestris increpuerit: conclamabit omnis populus vociferatione maxima, & muri funditus corruent ciuitatis. Ingredienturque singuli per locum contra quem steterint.

IERICHO *autem*. In superioribus autem actum est de ingressu Israelitarum in terram Chanaan. Hic agitur de secundo principali huius libri. s. de conflictu contra hostes & terræ acquisitione. Et diuiditur in quatuor partes. Primo agitur de acquisitione Iericho. Secundo de acquisitione vrbis Hay. Tertio de bello contra quinque reges simul. Quarto de pugna contra multos congregatos in vnum. Secunda infra. 8. cap. Tertia infra. 10. cap. Quarta infra. 11. ca. Prima in duas. Primo ponitur pars principalis de Ierichontinę vrbis destructione. Secundo de anathematis deprehensione. cap. sequenti. Prima in duas. Primo ponitur anathematica præceptio. Secundo subditur Iudęorum executio, ibi. *Cumque Iosue.* Circa primum. *Iericho autem clausa erat*. Considerandum autem circa introductionem principij c. huius, quòd angelus apparens Iosue in agro vrbis Iericho. s. in Galgalis, erudiuit eum in modo capiendi Iericho, vt habetur hic. & debebant ista quæ sequuntur de captionis modo poni tanquam verba dicta ab angelo, sed fit hic quædam interpositio ad introducẽdum ea quę angelus locutus fuit Iosue. s. *Ierico autem clausa erat.* Quasi dicat quamquam Deus vellet dare modum capiendi vrbem Iericho Iudæis: tamẽ non dedisset hũc modum qui infra sequitur de lustratione per septem dies, & ruina vrbis in septimo, nisi esset clausa vrbs. nam si egrederentur Ierichontini ad pugnãdum cũ Israelitis, sicut egressi sunt viri de vrbe Hay, non dedisset Deus hunc modum ad capiendum vrbem, & delendos habitatores, sed dedisset modum quem dedit pro habitatoribus vrbis Hay, vt patet infra 8. cap. vel aliquem alium. quod patet, quia si Ierichontini egrederentur in pugnam contra Israelitas in campo, eos delerent vel conuerterent in fugam. vel si ipsi aliquo modo se possent vrbis tueri a Iudæis, dato quod corruerent muri vrbis Ierico, intra vrbem compugnantes se tuerentur. nihil ergo proderat ruina vrbis. Ad hoc ergo profuit iste modus, quia Ierichontini non sufficiebant pugnare contra Israelitas in campo nec in vrbe. quia tamen nullus ingrediebatur, nec egrediebatur clausa vrbe, fuit conueniens modus, vt caderent muri vrbis, vt sic Israelitis esset aditus ad pugnandum contra Ierichontinos. & sic factum est, quia ingressis eis per ruinas murorum, non fuit vllus vigor in Ierichõtinis ad resistendum. alioquin autem oportebat manere Israelitas magno tempore in obsidione vrbis Iericho: quousque vel diruerent muros eius, vel fame confecti ciues ad deditionem cogerentur.

Atque munita. Idest tota in circuitu firmis defensaculis cõstans. vel non solum portæ clausæ erant, sed etiam sic munitæ & firmatæ, vt aperiri non possent.

Litera hebraica. In hebręo dicitur. *Iericho autem clausa erat & reclusa.* Idest clausa & magis quàm clausa. quod notat dictio hebraica repetita in modum additionis, & loco huius dixit litera nostra, & munita. s. portæ nõ poterant aperiri, vt cum porę vrbium interdum post clausionem lapidibus vel parietibus appositis obstruuntur & obserantur ad maiorem firmitudinem.

Timore filiorum Israel. Qui erant in Galgalis apud vrbem Iericho, cum ibi existentes dicerentur esse in agro eius, vel etiam in campestribus, vt patet præcedẽti cap. & hoc quia sciebant eos hostes esse publicos, cum totam terram deleturi venirent, quod cognouerunt ex his, quæ fecerant duobus regibus Amor-

F rhæorum Sehon, & Og, vt patet supra secundo cap. In Hebręo dicitur. *Ante filios Israel*. Idest Iericho erat clausa ante filios Israel, scilicet propter eos vel timore eorum.

Et nullus egredi audebat. Scilicet ad pugnandum cũ filijs Israel. Obtinuerat enim eos timor, ita vt non remaneret in eis spiritus. vnde non audebant se opponere certamini, sed quomodolibet intra vrbis suæ męnia, se ab hostibus contueri. sic patet supra secundo capitulo.

An viri vrbis Hay robustiores erant, quàm viri vrbis Iericho & animosiores, vel econtra. *Quæst.* I.

G IN quo apparet robustiores valde, & animosiores fuisse viros vrbis Hay quàm Iericho. nam Ierichontini nõ audebant egredi, nec egressi sunt. Habitatores autem vrbis Hay egressi sunt bis ad Israelitas, & semel expugnauerunt eos, vt patet infra octauo.

Et adhuc apparet ex alio fuisse animosiores viros vrbis Hay quàm Ierichontinos, quia Ierichontini nõ audierant tanta de Iudęis propter quæ timerent, sicut viri vrbis Hay. ipsi enim audierant de transitu hebręorum per arentem alueum Iordanis, & cætera quæ Ierichontini. Amplius autem cognouerant aliud miraculũ, s. quomodo cecidissent muri vrbis Iericho Instrantibus Israelitis cum arca, quod erat tatis

H stupendum. & hoc nondum viso, Ierichontini non audebant congredi.

Sed dicet aliquis forsitan hoc euenisse, quia erant Ierichontini pauciores viris vrbis Hay. ideo isti confisi multitudine bellatorum egressi sunt ad puguandum contra Iudæos.

Respondendum hoc non stare. plures enim valde fuerunt Ierichontini. viri autem vrbis Hay valde pauci erant, vt patet sequenti cap. cum dixerunt exploratores: non ascendat omnis populus, sed duo, vel tria millia pergant, & deleant ciuitatem: quare omnis populus frustra vexatur contra hostes paucissimos? ipsi tamen pauci ausi sunt congredi cum tota multitudine Hebræorum, vt patet infra octauo cap.

I Sed forte dicet aliquis Ierichontinos conterritos fuisse valde visa arca domini lustrante vrbem, & audito clangore buccinarum, de quo infra. & hoc non viderant viri vrbis Hay.

Respondendum est non fuisse ex hoc conterritos Ierichontinos, quia antequam Israelitæ lustrarent vrbem, erat Iericho clausa muris, & non audebat quisquam ingredi, nec egredi, vt patet hic. & ob hoc fuit lustratio vrbis per dies septem.

Dicendum ergo necessario fuisse animosiores viros vrbis Hay quàm Ierichontinos. Vel dicitur. *Nec audebat egredi*. Idest nullus de existentibus in vrbe Iericho, audebat egredi, vt euaderent mortem. erat enim verisimile, quòd posuisset Iosue in circuitu vrbis aliquos vigiles, & custodes prohibentes ingredi, aut egredi. Ierichontini autem tanto fuerant

K timore conterriti, vt libenter recessissent de vrbe, si eis daretur fugiendi locus, sed non erat egredięndi via.

Nec ingredi. Idest nullus de exterioribus audebat ingredi vrbem Iericho ad defendandam eam. licet enim aliqui de finitimis vellent introire vrbem, vt ibi securius manerent, eamque tuerent: non audebãt accedere timore circunstantium hebræorum.

Dixitque dominus ad Iosue. Ista sunt verba quæ dixit angelus qui apparuerat Iosue, de quo supra præcedẽ. capit. non est enim intelligendum, quòd esset ista locutio distincta a superiori, quia tunc daretur, quod angelus apparens pręcedenti cap. nihil fuerit locutus, quod

quod non conuenit, sicut ibi declaratum est: debuerant autem subiungi immediate ista verba ad illud, quod dixerat angelus supra .s. solue calciamentum de pedibus tuis, sed fuerūt interposita ista quę dicta sunt. s. Iericho clausa erat &c. & hoc vt introducerentur ista quę dixit angelus de modo capiendi vrbem Iericho, vt introduximus supra, & tūc quia illis verbis interpositis illa, quæ sequuntur, non viderentur pertinere ad superiora, positum est hic tanquam caput orationis .s. dixitque dominus ad Iosue. Quòd autem ista locutus fuerit angelus non est dubium, quia Deus illa loqui non poterat cum ei repugnet, vt probatum est Exo. 23. & 25. cap.

An angelus qui supra apparuit locutus fuerit hic. Regula data supra quarto cap. q. 2. quomodo intelligitur. quando scilicet angelus apparens nocetur Vir aut Deus. Quæst. II.

B

SED an angelus qui supra apparuit Iosue ista locutus fuerit aliquis dubitabit. Sed dicendum est eundem hęc dixisse, immo nisi ista dixisset, nihil diceret, vt inductum est præcedenti cap. Sed nunc arguetur ex dictis supra 4. c. ibi enim data est regula, ꝙ quando apparebat angelus in humana figura assumpta, nūquam vocabatur Deus, sed vir vel angelus. Cum vero loquebatur occultatus nube, vel aliàs non apparens, interdum vocatur Deus, & interdum homo.

C Respondendum est tenere semper verum regulā illam in eodem contextu orationis, in quo dicitur apparuisse angelum in figura viri: ibi enim non vocabitur Deus, sed vir vel angelus. Sed iterum in alio contextu qui iam videatur ad alterum pertinere, bene vocabitur Deus, & sic factum est hic, quia præcedenti c. vbi dicitur apparuisse virum, non vocatur Deus, sed vir: nunc vero quibusdam interpositis, quasi iam ad alterum pertineat ista narratio, vocatur Deus.

Ecce dedi in manu tua Iericho & regem eius. Idest nihil tibi pugnandum est, vt capias vrbem Iericho, quia ego tradidi eam .i. iam habes eam in manu tua, eo ꝙ paruo labore habenda erat, & modicum distabat, vt haberetur. *Et regem eius omnesque fortes uiros.* Nomine Iericho sola munitio, vel locus intelligitur: ideo exprimuntur hic viri per se, & hanc tradiderat Deus in manu Iosue, quia nihil agentibus Iudæis muri vrbis corruerunt. Vel potest accipi Iericho, pro toto vulgo fęminarum & masculorum, non potentium pugnare, & isti tradita vrbe capti erant, non habentes vires resistendi. Viri autem fortes & rex non intelligūtur nomine vrbis, quia capta vrbe, vel diruptis muris, non erant capti isti. erat adhuc in eis vis aliqua resistendi: sed non restiterunt, quia nimis conterriti fuerant, elanguerat enim cor eorum, liquefactum instar aquarum.

De rege Iericho dicendum est, ꝙ mortuus fuerit morte cōi .s. in ore gladij, sicut cæteri ciues sui, nec factum est ei vllum supplicium, aut dedecus speciale, sicut regi vrbis Hay, qui viuus comprehensus appensus est patibulo, vt patet infra 8. cap. & sicut factum est quinque regibus pugnantibus contra Israelitas, & postea latentibus in spelunca, educti enim inde extensi sunt in terram, & Israelitæ posuerunt pedes super colla regum illorum. Postea vero appensi sunt in patibulis vsque ad vesperum, vt patet infra. 10. cap. Cuius causa est, quia rex vrbis Hay mouit populum suum in pugnam bis contra Israelitas, & alij quinque reges mouerant multam terram. debuerunt ergo luere specialem pœnam. Iericho ntinus autem rex nihil egerat contra Iudæos: non enim fuerant congres-

A sì cum eis, sicut viri vrbis Hay, vt patet hic: ideo non debuit aliqd tolerare magis quàm ciues sui. *Omnesque fortes viros.* Nomine virorum fortium vel ciuium vrbis, non intelligitur rex: quia princeps non est pars ciuitatis, sed caput, & nomine vniuersi non intelligitur Deus, quia ipse non est pars vniuersi, sed dominus vel rector.

Circuite vrbem cuncti bellatores. Iste est modus quo capienda erat Iericho: non enim in clypeo & hasta: sed Deo pugnante pro eis, & diruente muros vrbis, ipsis nihil agentibus iuxta illud Exodi 14. dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis: iubebat dominus, ꝙ circuirent vrbem .s. faciendo circulum perfectum redeundo a porta vrbis vsque ad eandem portam.

Cuncti bellatores. Secundum Hebręos quosdam vocantur hic bellatores viri de tribu Gad, & Ruben, & dimidia tribu Manasse, quia de istis dicitur supra quarto, quòd præcedebant de tribu Gad, Ruben, & dimidia Manasse. 40. millia virorum armatorum, & reliquum vulgus sequebatur: sed non solum vocantur isti bellatores, sed omnes viri potentes pugnare de omnibus tribubus, & isti circuibant vrbem, & non solum procedebant isti in circuitu ciuitatis, sed etiam tota alia multitudo Israelitarum virorum, siue potentium pugnare, siue non potentium. Etiam cum eis ibant sacerdotes portantes arcam. nam quidam præcedebant, alij sequebantur: hic tamen solum dicitur de viris bellatoribus, quia sacra Scriptura est breuiloqua deuitans frequentes repetitiones, & quia immediate repetendum erat istud præceptum in execuione, non fuerunt hic omnes clausulæ positę, sed quædam, & postea supplentur omnes. Sic fit Exo. 12. vbi agitur de cæremonijs agni paschalis, & primo ponuntur quædam cum datur præceptum, deinde superadduntur omnes quæ defuerunt, & si semper deberet enarrare res integre, cogeretur facere frequentes repetitiones inutiliter.

Semel per diem. Dicitur hoc, quia ciuitas multoties lustranda erat, scilicet tredecim vicibus, vt colligitur infra, & tamen non deberent omnes simul fieri continuato processu, sed qualibet die solum semel fiebat circuitus.

Sic facietis septem diebus. Idest quòd qualibet die horum semel circuirent, nec fiebant aliquæ aliæ cęremoniæ, sed cum semel lustrata esset vrbs fiebat regressus in castra. D

Septimo autem die. Aliqui dicunt, quòd iste dies septimus erat sabbatum, sic enim vult Ra. Salomon. & necessarium quidem est, quòd aliquis dies horum septem esset sabbatum, sed an vltimus horum non constat. Dicunt tamen fuisse septimum diem sabbatum ad maiorem honorem sabbati, quia tunc plures circulationes factæ sunt, & quia tunc muri corruerunt a sedibus. Quicquid autem sit patet, quòd licebat in die sabbati tractare negotium bellicum, quia quęlibet lustratio harum ad bellicum apparatum pertinebat: tamen in die Sabbati aliquis circuitus horum factus est, cum fuerint dies isti continui. *An septimus dies circuitus Iericho est sabbatum.*

E

Quare Deus iusserit toties circuiri vrbem Iericho, cum vnicus circuitus suffecisset. Et quòd quatuor signa, quæ Deus dedit concludebant, quòd ista ruina vrbis erat a Deo. Quæst. III.

QVAERET aliquis: quare dominus iusserit fieri tot circuitus, cum sufficeret vnus. Respondendum est hoc fuisse factum ad monstrandum, quòd ruina murorum Iericho ntinorum non fuisset a casu per aliquem terræ-

 motum:

motum: sicut aliàs vrbes dirutæ sunt, & magna ędificia a sedibus eruta. Hoc tam ex historijs gentium, quàm experientia ipsa teste didicimus: Christus etiam cum cæteris incommodis, quæ finitum orbem prçuentura sunt, terræmotum posuit, vt patet Luc.21.cap, scilicet surget gens contra gentem, & regnum aduersus regnum, & terręmotus magni erunt per loca. Hæc tamen naturaliter euentura sunt, quia cætera signa, quæ ibi Christus prædixit, naturaliter eueniunt. & philosophi ipsi horum manifestam causam tribuunt, vt patet per Aristot. 2. Meteo.

Voluit ergo Deus dare signum, per quod videretur ista murorum ruina fieri ab intentione, & viribus alicuius spiritualis agentis, & ad hoc dedit multas cōiecturas, quæ simul collectæ efficerent probationem.

Primum erat, quia arca domini præcedebat, cum Israelitis in lustratione vrbis Iericho: ipsa tamen nō erat ad opus bellicum, quantum attinebat ad apparatum modo humano: sed quantum ad operationem diuinam, si forte quid efficeret propter eam, quia in illa erat gloria sui decoris.

Item si vna vice Israelitæ circuirent ciuitatem portantes arcam, & tunc ruerent muri vrbis: videretur factum a casu. Etiam videretur, quòd non circuibant hac intentione Israelitæ, vt ruerēt, sed forte vt circundantes inuestigarent locum infirmiorem murorum, vt ex ea parte obsiderent depugnantes: cum autem sex diebus circundarent, & quotidie semel, nihil vlterius bellicæ operationis prætendentes, viderentur aliquid alterum præstolari, & cum fieret casus murorum, cognosceretur quòd ad hoc intendebant, qui toties circundederant vrbem.

Item alia coniectura huius est, quòd in die septimo quo muri corruerunt, non fuit facta lustratio simplex, vt præcedentibus diebus, sed septies repetita est. Videntes ergo hoc Ierichontini mutatum a præcedētibus diebus, suspicarentur aliquid velle breuiter concludi per hanc frequentem repetitionem circuitus, & cum factum viderent, suspicarentur Israelitas ad hoc attendisse vt fieret.

Item aliud signum est, & satis causat præsumptionem fortem, quia finito circuitu cum substiterunt, quasi iam nolentes amplius ambulare, corruerunt muri: in quo argueretur facta ruina murorum, & qđ isti perceperant futuram ruinam, & ad hoc hæc faciebant, & ab hoc septimo finito circuitu substitisse, qa sciebant tunc diruendam a sedibus vrbis munitionē. Si autem eis circueuntibus, nec habentibus imaginē standi fuisset facta ruina murorum, non tantum appareret eos attendisse ad hoc, vt caderent, vel si attendissent, non pręcognouisse tempus futuræ ruinæ.

Item aliud signum est magis signans determinatè, quòd Iudæi ad ruinam murorum hoc facerent, & præcognoscerent, scilicet quia cum murus cadere debuit, totus populus Israel ad præceptum Iosue cœpit clamare, & ante semper subticuerant: illico autem muri corruerunt. Quòd ergo per sex dies ante nunquam clamassent, & die septimo cum omnes clamare cęperunt, caderent muri: signum erat Ierichōtinis videntibus ea, quæ fiebant, cognouisse Iudęos futuram murorum ruinam, & ob hoc tunc fortiter clamasse tanquam vocantes Deum suum, ad diruendū muros a sedibus. Si autem quolibet præcedentium dierum clamassent, vel saltem aliquo eorum, clamor diei septimi non fuisset euidens argumentum horū: sed taciturnitas præcedentium dierum, cum valido clamore totius plebis cum cadere debuerunt muri, signum magnum est ab intentione hæc fieri, & cum præcognitione futuri euentus.

Amplius autem aliud efficacissimum in demon-

F strando signum est, quòd Israelitæ corruentibus muris, illico vrbem ingressi sunt ex ea parte qua quisque stabat. Nam si Israelitæ non cognouissent ista facta a Deo suo, & hoc a principio intendissent, cum caderent muri attoniti essent, sicut Ierichontini, quia erat aliquid mirabile, existimantes hoc prouenisse naturaliter ex terræmotu, timerent ne etiam loca, in quibus ipsi erant, mouerentur sub pedibus, & ipsa terræ voragine absorberentur. & dato quòd hoc nō formidarent, tamen timerent transire per locum ruinæ murorum, suspicantes ne aliqua ibi vorago pateret, non bene solidata terra. Et tamen Israelitę illico intrauerunt in vrbem per loca contra quæ quilibet stabat. Ergo videtur, quòd cognoscerent istam ruinam

G murorum, & scirent non prouenisse ex terræmotu, aut aliqua naturali causa, sed ex Deo operante, & pręmonstrante illis, quæ effecturus foret: singula ergo, quæ facta sunt in circulationibus repetitis murorum fuerunt ex aliqua causa, vt ex prædictis patet: nihilq; superuacuum in his fuit.

Quare magis fuerunt septem circulationes, quàm 5. vel 20. Et quòd regula generalis Theologorum & iuristarum est, quòd de taxationibus certorum numerorum non potest ratio reddi. Quæst. 1111.

SI autem quæras: quare magis fuerunt circulationes septem dierum, quàm quinque solum vel 20. & quare in die septimo fuerint septem

H circulationes determinatè, & in diebus alijs quotidie vnica.

Ratio reddi non potest: istud enim quasi commune est tam apud iura humana, quàm diuina, & quęlibet præcepta, quòd de taxationibus certorum numerorum non posset ratio reddi. Vt quare magis dentur decem dies ad appellandum, quàm vndecim vel nouem. Et quare magis pręscriptio rerum immobilium decem annis inter præsentes fiat, & non requirantur duodecim, vel sufficiant octo. Et quare fiat vsucapio rerum mobilium per tres annos, & sic de similibus, causa nulla est, quia quod principi placuit, legis habet vigorem, vt patet. ff. de constitutionibus omnium principum. l. quod principi. & insti-

I tuta de iure naturali & ciuili. §. principum quoque placita. nam non omnium quæ a maioribus nostris constituta sunt, ratio reddi potest, vt ff. de legibus. l. non omnium.

De similibus, in iure diuino satis patent exēpla in taxationibus preciorum pro redemptione primogenitorum, & pro votis, vt patet Leuit. 27. & fere in plu ribus cæremonialium pręceptorum. Hic autem similiter patet, quia aliquis numerus circuituum dandus erat, quicunque ergo ille esset, quæreretur quare ille magis quàm alius numerus, & sic non poterit de aliquo reddi causa determinate: poterit tamen reddi ratio, quare pluries & non semel tantum, vel quare multoties, & non paucis vicibus.

Septimo autem die. In hoc erat specialis apparatus qui

K sequitur, scilicet. *Sacerdotes tollant septem buccinas.* Non est intelligendum, quòd in die septimo solum sacerdotes tollerent buccinas ad clangendum, quia in quolibet septem dierum etiam clangebant præcedentes arcam lustrando ciuitatem. De die enim secundo & primo, in litera expresse ponitur quomodo clāgerent, & subditur, quòd in alijs diebus sic factum est: hic tamen non exprimitur pręceptum datum per singula, quia postea declaratur, cum repetitur in executione, vt supra declaratum est.

An clamor buccinarum fuerit ante diem septimum. Quæst. V.

SED dicet aliquis: forte ideo dici hic de buccinis in die septimo, quia non fuit clamor vllus vsque ad diem septimũ, sic enim iussit Iosue. Non clamabitis nec audietur vox vestra, nec vllus sermo ex ore vestro egredietur, donec veniat dies, in quo dicam vobis, clamate & vociferamini: & hoc fuit in die septimo cum fieri debuit ruina murorum Iericho: ergo recte dicitur de buccinis quòd tolli deberent die septimo.

Respondendum est non posse stare, quia litera declarat infra, quomodo quolibet die fuerit clangor buccinarum. Quod autem dixit Iosue, non clamabitis, nec audietur vox vestra &c. Respondendum est, hoc non intelligi de clangore tubarum, sed de vociferatione populi, & ista non fuit vsque ad diem septimum in fine septimę lustrationis, cum pręcepit Iosue vt clamarent: & vociferante toto populo muri ilico corruerunt: clangor tamen tubarum quotidianus erat.

Tollant septem buccinas quarum vsus est in iubileo. Idest accipient septem buccinas de illis quæ paratæ sunt ad tempora iubilei.

An festiuitas iubilei potuerit aliquando obseruari in deserto: quia non propter quatuor rationes. Et Iubileus quid erat apud Iudæos. Et quando fuit primus annus eiusdem. Quæst. VI.

PRO quo sciendum est, quòd inter Iudæos erat vnum festũ vel annus remissionis, qui erat de quinquaginta in quinquaginta annos: & in hoc tempore exibant in libertatẽ omnes qui fuerant in seruitute quocunque modo, si de genere Israelitarum essent: secus de conuersis ad Iudaismum qui non gaudebant hoc priuilegio. De modo & causa festiuitatis Iubilei & vtilitatibus eius habetur Leuit.25. & ibi late declaratum est: vocatur autem annus iste quinquagesimus Iubileus, idest annus tubæ: quia iouelis in Hebręo signat cornu vel tubam: & in hoc anno clangebatur tuba. nam erat Iubileus, & clãgebatur tuba mense septimo per vniuersam terram Iudęorum die decima mensis septimi in festo propitiationis: vt patet Leuit.25. cap. vt omnes scirent aduenisse annum libertatis. De istis tubis dicitur, quòd assumerentur septem tubæ, quarum erat vsus in Iubileo. Ex quo necessario concluditur, tales tunc tubas extitisse, cum eas assumerent sacerdotes. Etiam alicui videtur colligi ex hoc, quòd iam facta fuerint festa Iubileorum, cum assumantur tubæ, quarum vsus est in Iubileo.

Respondendum est: quòd nunquam fuerit ante tempus illud, factũ festum aliquod Iubilei: sic enim probatum fuit Leuit.25.cap.

Item patet: quia dato quòd Israelitæ vellent obseruare festiuitates & cęremonias quas non obligabantur obseruare, tamen Iubileum nunquam in deserto potuerunt obseruare: quia erat Iubileus annus remissionis, vt omnis qui in seruitute fuerat ex aliqua occasione, de qua Exo.21. & Leuit. 25. & non fuerat liberatus in anno septimo remissionis, liberabatur anno quinquagesimo Iubilei.

Item si aliquis vendidisset possessionem suam, & tempore medio eam non redimeret, redibat ad eam libera in Iubileo secundum conditiones quę habentur Leuit.25. vnde dicitur ibidem. sanctificabis annum quinquagesimũ, & vocabis remissionem cunctis habitatoribus terræ: ipse enim est Iubileus: re-

A uertetur homo ad possessionem suam, & vnusquisque ad familiam pristinam: quia Iubileus est, & quinquagesimus annus. Sed manifestum est, quòd in deserto nihil horum esse poterat: ibi enim nullus poterat alteri vendere possessionem suam, quia nullus quicquam possidebat, cũ essent in motu, & nondum venissent in terram quam possessuri erant: ergo quantum ad hoc non erat iubileus.

Item non poterat ibi esse seruitus aliqua a qua liberarentur homines per iubileum, quia non intelligitur liberatio a seruitute, nisi in illis qui sunt Iudæi ex genere, vt patet Leuit.25.cap. conuersi autem ad Iudaismum vel nati eorum, si venderentur Iudęis, manebant serui in æternum, & iure hęreditario trãs-
B mittebantur ad posteros. Iudęi autem cum inter seipsos vendebantur, erat ex paupertate, vt daretur eis aliquod pretium: sic innuitur Exo.21. & Leui.25. & Deut.15. sed in deserto nullus erat pauper vel diues, nec indigebat quis pecunia, cum omnia necessaria hominibus a Deo ministrarentur. nam cibus quotidianus de cęlo cadebat, vestes quoque vetustate nunquam defecerunt, & calciamenta nunquam attrita sunt quæ eduxerant de Aegypto per omnes quadraginta annos quibus fuit mansio in deserto: sic patet Deuter.8. non erat ergo aliquid propter quod esse deberet iubileus in deserto: immo non erat aliquid in quo iubileus locum habere posset.

Item dato quòd Israelitę haberent aliquid in deserto in quo iubileus locum haberet, tamen erat im-
C possibile quòd fuisset aliquis iubileus. nam ad hoc quod esset iubileus, Deus iubebat vt computarentur septẽ hebdomadæ annorũ: quæ sunt septem septies, idest anni quadraginta nouem, & in anno sequẽti qui erat quinquagesimus fiebat iubileus, vt patet Leuit. 25. Oportebat ergo quòd primus iubileus qui esse posset, computari inciperet a tempore datę legis de iubileo: & post annum quadragesimumnonum sequẽs annus esset iubileus: sed lex de iubileo data fuit secundo anno ab exitu de Aegypto, cum fuerit data in tabernaculo testimonij in monte Sinai: & fuit in mense primo anni secundi: sic enim fuit de omnibus legibus, quæ datæ sunt in Leuitico: de his declaratum fuit Leuit.1. & 27. cap. Sed in deserto solum
D steterunt Israelitę annis quadraginta, ergo primus iubileus qui esse poterat esset annis vndecim post ingressum terræ Chanaan. nam a tempore datæ legis de iubileo vsque ad exitum de deserto fluxerunt anni trigintanouem: deficiunt ergo vndecim ad complementum quinquagesimi anni iubilei. Impossibile ergo fuit in deserto fuisse aliquem iubileum. potissime cum ibi nunquam fuisset dato quòd mansissent Israelitę annis ducentis ex causis suprapositis.

Dicuntur autem istæ buccinę quòd erat vsus earũ in iubileis, idest quòd Moyses fecerat eas in deserto ad vsum iubileorum, scilicet, vt eas haberent Israelitę postquam essent in terra promissionis ad vsum iubileorum.

E *An tubæ istæ quibus clangebatur hic ante arcam fuerint argenteæ, vel corneæ. Quæst. VII.*

QVAERERET aliquis de istis tubis de quo essent, scilicet an de cornibus, an de metallo. nam apud Iudæos vtręque tubę erant. sic patet Psal 97. scilicet psallite Domino in cithara & cithara in voce psalmi in tubis ductilibus, & voce tubæ corneæ. Ecce vocauit tubas ductiles & corneas: ductiles sunt factę de metallo malleabili quod malleo extenditur, quod est ducere vel producere: cornea tuba est de cornibus facta.

Iudæi

Iudæl dicunt qnòd istæ tubæ iubllel erant de cornibus, quia Iouel significat cornu: sed ex hoc nihil probant: quia Iouel æquiuocum est ęqualiter ad tubam corneam & quamcunque. Ideo qnantum ex hoc indifferens est, an cornea vel metallina tuba foret. Sed dicendum est magis fuisse istas tubas argenteas, quia dicitur qnarum vsus est in iubileo. nam ex hoc innuitur quòd erant factæ ad istum vsum, si tamen essent tubæ corneæ, non essent factæ: nec portarent eas Israelitæ secum ex deserto pro multo posterioribus, quia tales tubæ vbicunque fieri poterant. Sed videtur quòd istæ tubę essent de argento, scilicet preciosę: & istæ conseruatæ essent ad vsum iubileorum. has enim fecerat Moyses in deserto. Iusserat enim sibi Deus facere tubas ductiles, duas ad conuocandū multitudinem quando castra mouenda erant, vt patet Num. 10. scilicet, fac tibi duas tubas argenteas ductiles, quibus conuocare possis multitudinem quando mouenda sunt castra.

Plures erant tubæ, & plures vsus tubarum. Quæst. VIII.

SED dicet aliquis ex hoc, quod istæ tubæ non erant argenteę ductiles, quia illę solum erant duæ: cum hoc iusserit Dominus: istæ tamen erant septem. Respōdendum est: has tubas argenteas fore. nam quamquam Deus iusserat duas tubas fieri, hoc erat ad vocationem Israelitarum in motu castrorum, vt simul his duabus clangeretur. plures tamen tubæ argēteæ factę sunt, quia erant plures vsus tubarum ad quos multæ tubę requirebantur, scilicet ad bellum euntibus, & in festiuitatibus, & principijs mensium, & conuiuijs: & tamen ad hoc multę tubę necessarię erant. sic patet Num. 10. cum dicitur, scilicet quando habueritis epulum, & dies festos, & calendas, canetis super holocaustis & pacificis victimis: vt sint vobis in recordationem Dei vestri. ergo præter duas tubas argenteas iussas fieri ad conuocandum populum in motu castrorum, erant aliæ tubæ argenteæ ad has ministrationes. Item patet specialiter de his tubis quòd fuerint argenteę: quia Num. 10. iussum est vt cum iretur ad bellum, sacerdotes clangerent his buccinis: cum dicitur. Filij Aaron clangēt tubis, eritque vobis legitimum sempiternum. si exieris ad bellum de terra tua clangetis vlulātibus tubis, eritque recordatio vestri coram Domino. sed hic procedebatur ad opus bellicum, & sacerdotes clangebant: ergo de buccinis ductilibus argenteis intelligitur, & non de corneis: & consequenter his erat vsus in iubileis. In prima autem die mensis septimi, cum erat festum clangoris, erat necesse clangi buccinis corneis: cum fieret ille clangor arietis immolati pro Isaac liberato a morte: de quo Gen. 22. cap.

Et præcedant arcam fœderis. Sacerdotes clangentes buccinis præcedebant arcam fœderis: quia erant ibi tanquam apud vexillum, cui omnes appropinquare debebant.

Circuitus isti septem an deberēt esse simul.

Septiesque circuibitis ciuitatem. Hoc erat in die septimo qui erat vltimus in circueundo. Et intelligendū est, quòd isti septem circuitus erāt simul, scilicet sine intermissione: non sicut in alijs pręcedētibus diebus, in quibus completis singulis circuitibus redibant in castra: Et ex hoc patet quòd vrbs Iericho non erat valde magna: quia si esset magna non possent circuire eodem die vrbem septies, potissime, quia motus ille non erat velox, cum portaretur arca humeris sacerdotum, qui non poterāt velociter procedere, nec decebat. potissime, quia post septenarium circuitum corruente muro vrbis, deleuerunt Israelitę omnes qui in vrbe erant in ore gladij, ab infante vsque ad

F senem tam masculos quàm fęminas, & ab homine vsque ad pecus: quod aliquanto egebat spatio temporis, & postea totam vrbem succenderunt. *Et sacerdotes clangent buccinis.* Scilicet buccinis argenteis quæ erant ad vsum bellicum. vt patet Num. 10. Sacerdotes autem clangebant tubis, quia constitutum erat vt semper sacerdotes tubis illis clangerent, siue in conuocatione castrorum, siue in sacrificijs, aut festiuitatibus, calendis, aut bellis: sic patet Num. 10. scilicet Filij Aaron clangent tubis: eritque vobis legitimum sempiternum. *Cumque insonuerit vox tubæ longior.* Hic de clangore septimi diei solum agitur: quamquam in pręcedentibus clangendum foret: & ponitur modus distinctus clangendi. patet enim in ipsis tubici-

G nis, quòd diuersos tonos & modos canendi faciant: & ad varia applicantur modi illi. posuit autem Deus duos modos clangendi. Num. 10. scilicet, quòd aliquando solum semel clāgeretur, ita quòd esset vnus tonus ęqualis canendi, & vox quasi continua & breuiter durans: & tunc veniebāt principes ad Moysen ad consilium aliquod. Alius modus canendi erat distinctus a priori in duobus, scilicet in prolixitate, cū prior breuis esset. Secundo distinguebatur in varietate toni: quia in primo modo clangoris tenetur vocis vnitas & continuitas: in secundo est vox concisa, idest quòd fiunt voces minimę, & vna est eleuata, & alia est depressa: vna fortis & acuta, alia grauis & depressior: & sic varij modi. istum secundum modum clangendi dicuntur hic habere sacerdotes. Pro quo

Multiplex modus canēdi cum buccina.

H sciendum quòd sacerdotes in quolibet sex dierum clangebant: sed iste clangor erat breuis & non concisus. in septimo quoque die in sex prioribus circulationibus tenebatur primus modus clangoris, & tūc populus subiicere debebat. in septimo autem circuitu eiusdem diei erat in fine clangendum secūdo modo clangoris, scilicet prolixe & concise, & tunc erat signum toti populo acclamandi: & fuit rationabile distingui duos modos clangoris hic, quia alias nescirent Israelitæ quando subiicendum, & quando vociferandum esset. *Cum insonuerit vox tubæ.* Idest vox tubarum septem: non erat vnica tuba, sed septē sacerdotes clangebant: vt patet hic & infra. *Longior atque concisior.* Scilicet secundus modus clangendi qui est

I prolixus: quia durabat prolatio illa magis quàm cū est simplex prolatio. dicitur concisus, quia est vox diuisa, vel voces diuisę, scilicet nō tenetur vnicus tenor vocis quasi vnica sit, sed mutatur in plures tonos graues & acutos: depressos & eleuatos: & quilibet eorū est paruæ durationis. *In auribus vestris increpuerit.* Idest sonuerit, s. quando audieritis vocem tubæ concisam & prolixam. *Conclamabit omnis populus.* Hoc erat in fine vltimę lustrationis: quia in omnibus alijs circuitibus tam pręcedentium dierum quàm ipsius diei septimi, non fuit auditus sonus prolixus & concisus. erat autem tota multitudo expectando, quando iste sonitus fieret, vt totus Israel simul acclamaret. Causa clamoris huius erat, vt videretur totus populus tūc

Quare totus populus alta voce clamauit.

K inuocare Deum suum ad diruēdum muros vrbis, & sic intelligerent Ierichontini, & cęteri postea audituri, quòd Iudęi ab intentione & pręcognitione futurę ruinę ista facerent: & ista volebat Deus, vt magis innotesceret miraculum eius, ne putaretur factū a casu, vt in superioribus declaratum est. Et non solum fiebat clamor iste ad demonstrandum quod dictum est audituris rem hanc, sed etiam vt ad clamorem eorū Deus miseratus eorum dirueret murum. nam dicebatur Deus recordari Israelitarum, quando clamabant ad eum, & quando buccinis clangebant. sic patet Num. 10. cum dicitur. Si exieris ad bellum de terra tua clangetis vlulantibus tubis, vt sit recordatio

vestra

vestra coram Domino Deo vestro. ex hac causa iubetur etiam, vt cum fuerint celebranda festa vel caIendę clangeretur lus tubis, vt patet eod. cap.

Vociferatione maxima. Idest proferet magnas voces, scilicet, quòd quilibet de populo emitteret voces fortissimas quàm emittere posset. Vel dicitur vociferatio maxima, quia quando tanta multitudo populi clamaret, dato quòd vox cuiuslibet magna nō foret, esset vox magna & rauca atque horrēda, cum sit turbati populi.

Et muri funditus corruent ciuitatis. Idest immediate, vt totus populus simul acclamauerit, corruent muri, scilicet tam turres & męnia, quàm reliqua munitio. Et dicitur quòd funditus corruent, scilicet, quòd non caderet aliqua pars murorum solum, vel caderet murus in omnibus partibus vrbis, & in nulla earum caderet murus vsque ad pauimētum, sed maneret parua munitio quasi ante murale: sed hoc etiam nō fuit, quin potius totus murus vsque ad fundamēta & planitiem corruit, vt esset locus patens Iudæis ad intrandum. manente autem aliqualiter pariete murorum erecto, nō faciliter intrarent, ita vt aliqualiter pateret Ierichontinis defensio contra eos.

Sciendum quòd quando corruerunt muri vrbis, non corruerunt ędificia aliqua ciuitatis, nisi forte essent super muros: quia hoc modo omnes Ierichontini obruti forēt, & sepulti cadēte vrbe sua super eos: & Israelitæ non inuenirent postea quem occiderent, sed inuenerunt, vt patet infra. ergo corruerunt non ædificia, sed solus murus.

Quare Deus reuelauit Iudæis murorum ruinam. Sciendum autē quòd Israelitis reuelauit Dominus murorū ruinā, & tempus ruinæ: & hoc vt ipsi attentius & animosius facerent istas lustrationes ciuitatis. si enim solum iussisset Deus lustrari vrbem, & non expressisset ruinam futuram: quamquam postea accideret, tamen ista Iudæi remisse agerent, nescientes ad quid agebant.

Item si Iudęi non cognouissent futuram ruinam murorum, quando postea accideret nescientes vnde proueniret, tantum ipsi quantum Ierichontini terrerentur: & non auderent ingredi per ruinam murorum, putantes relictam terrę voraginem, aut non solidatam terram pręcedente terręmotu: decuit ergo vt diceretur eis.

Item dictum fuit vt amplius gauderent, quia antequam ista fierent, gaudebant de eo quod futurum erat: & postquàm facta sunt, gaudebunt amplius q̄ si non pręcognouissent. *Ingredienturque singuli.* Idest singuli de Israelitis in vrbem Iericho. *Per locum contra quem steterint.* Idest non ingrediebantur omnes Israelitæ per vnum locum, sed quilibet per partem illam in qua erat. & dicitur hoc, quia erant omnes Israelitæ simul, sed in longo agmine: forte enim totam ciuitatem circundabant. erat enim non magna in continentia murorum vrbs Iericho, vt supra declaratum est. & cum Israelitæ essent in ordine, scilicet, quòd quidam pręcedebāt arcam, & alij sequebantur, vt infra patet, erant in longo agmine sicut in processionibus ordinariis. tanta autem multitudo Israel circundaret illam paruam vrbem. si autem omnes per eundem locum ingredi deberent corruentibus muris vrbis, quibusdam necesse esset circundare dimidium vrbis antequàm intrarent vrbem veniētes ad locum per quem cęteris ingressus erat.

Quare sigillatim de Israelitis ingrederetur per eā partem cōtra quā erat. Causa autem quare ingressi sunt Israelitæ per partem suam singuli, fuit, quia si omnes per eundem locum ingredi debuissent, cum muri vrbis penitus corruissent, poterant Ierichontini fugere per alias partes vrbis antequàm Israelitæ comprehēderent eos: omnes enim pedites erant. cum autem singuli intrarent per eam partem quam eis sors obtulisset, esset tota ciuitas vallata Israelitis propter longitudinem agminis eorum: & non pateret exitus Ierichontinis per aliquā partem, sed quocunque se verterent, perirent gladio Hebręorum.

Alia causa huius erat, quia Deus volebat demonstrare factum esse hoc ab intentione, & cum pręcognitione Iudæorū, vt magis pateret miraculum eis. & quia si Iudæi omnes ex eadem parte ingrederentur, viderentur formidare aditus locorum: & consequenter arguerentur non cognoscere causam huius ruinæ. quòd si ex quacunque parte indifferenter ingrederentur, nihil formidare eos constatet: & esset liquidum illos cognoscere causam huius ruinæ, & pręcognouisse futuram.

Item quòd omnes Israelitæ ingrederētur per eandem partē vrbis erat, quia non auderent dispersi congredi cum Ierichontinis, ne eos diuisim percuterēt. & hoc quidem formidandum erat, si Israelitæ essent populus paruus, & Ierichontini essent populus magnus valde & fortis: sed ecōtrario erat. timore enim multiplici consternati Ierichontini erant. potissime, cum vidissent muros vrbis suæ simul corruētes. Etiā quia populus non magnus erant: Israelitę autem plurimi viri, scilicet plures quàm sexcenta millia peditū armatorum.

Vocauit ergo Iosue filius Nun sacerdotes: & dixit ad eos. Tollite arcam fęderis: & septem alij sacerdotes tollant septem iubileorum buccinas: & incedant ante arcam Domini. Ad populum quoque ait. Ite & circuite ciuitatem armati præcedentes arcam Domini.

Supra positum fuerat pręceptum Domini datum ad Iosue. Hic datur præceptū istud recitatum Israelitis. *Vocauit autem Iosue filius Nun sacerdotes.* Non est intelligendum quòd iste fuerit ordo, quia hoc modo non cognosceret populus quid facturus esset Iosue: & mirarentur quid sibi vellet talis mutatio: & non conueniebat, quia populus non bene exequeretur, nec confidenter quod ignorabat. Fuit autem ordo, quòd Iosue conuocauerit totum populum, vel maiores & principes, dixeritque eis, quid Dominus iusserit. eis autem consentientibus & approbantibus, vocauit Iosue sacerdotes iubens eis exequi, quod dictum erat. *Tollite arcam fęderis.* Idest portate eam su per humeros vestros. erat enim transducenda in circuitu totius vrbis Iericho. & quamquam portare arcam pertineret ad Leuitas & Caathitas, vt patet Numeri 3. & 4. cap. tamen Deus iussit hic sacerdotibus portare: & hoc ad maiorem honorem. sic quoque in transitu Iordanis ipsi transduxerunt eam humeris suis, vt patet supra 3. cap. Idem factum est in portatione in domum Domini, cum fugeret Dauid a facie Absalonis: vt patet 3. Regum 15. Iterum autem cum portaretur arca de domo Obethedon gethei in ciuitate Dauid, sacerdotes eam portabant: vt colligitur primo Paralip. 15. Et iterum duo filij Eli portauerunt eam in bellum, vt patet 1. Regum 4. Sed isti sunt casus speciales. generaliter autem arca ad Chaathitas pertinebat.

Quare sacerdotes portarunt arcam: cū esset proprium Leuitarum.

Et septem alij sacerdotes. Scilicet pręter sacerdotes qui portant arcam. ad portandum autem illam saltem requirebantur quatuor sacerdotes per duos vectes, duo ante, & duo retrorsum.

Septem

Septem iubileorum buccinas. Ideſt ſeptem ſacerdotes portent ſeptem buccinas ad clangendũ in eis. quantum ad hoc non accipiebant ſacerdotes officium Leuitarum, ſicut in portatione arcę: quia clangere buccinis ſemper pertinebat ad ſacerdotes, ſiue eſſet clangor in bello, ſiue in calendis, ſiue ſacrificijs, aut conuiuijs. de his omnibus patet Num. 10. cap. cum dicitur. Filij Aaron ſacerdotis clangent tubis: eritque hoc vobis legitimum ſempiternũ in generationibus veſtris. Et ex hoc colligitur: quòd in veteri teſtamento aliqui ſacerdotes ibant ad bellum. nam cum irent Iudęi ad bellum, ſemper debebant portare buccinas argenteas ad clangendum: vt patet Nume. 10. cum dicitur. Si exieris ad bellum de terra tua contra hoſtes, clangetis vlulantibus tubis: & erit recordatio veſtri coram Domino Deo veſtro: & tamen ſacerdotes clangere debebant buccinis, & nemo alius: vt patet ibidem. ergo ſacerdotes ibant ad bellum ad exhortandum. Iuſſerat enim Deus, vt quandocunque pugnãdum foret, ſtaret ſacerdos ante acies, & exhortaretur ad pugnam: vt patet Deuter. 20. cum dicitur. Appropinquante autem prælio ſtabit ſacerdos ante aciem, & ſic loquetur ad populum. Audi Iſrael, vos hodie contra inimicos veſtros pugnam committitis: non pertimeſcat cor veſtrum, nolite metuere, nolite cedere, nec formidetis eos: quia Dominus Deus veſter in medio veſtri eſt, & pro vobis contra aduerſarios dimicabit, vt eruat vos a periculo.

Inter Iudæos ſacerdotes ibant ad bellum.

Item aliquando ſacerdotes ibant in bellum ad portandum arcam, vt magis conforrarentur pugnantes, vt patet de duobus filijs Eli, Ophni, & Phinees: qui portauerunt arcam in bellum pugnantibus Iſraelitis contra Philiſtin: vt patet 1. Reg. 4. cap.

Aliquando autem ſacerdotes pugnabant. Sed an licitũ eſſet ſacerdotibus pugnare in veteri teſtamento, declaratum eſt Numeri 1. cap. Ex hoc etiam patet, quòd tubæ quibus clangebatur in iubileis erant argenteę ductiles, & non corneæ: vt aliqui dicebant. quia clangendum erat hic in opere bellico buccinis quibus clangebatur in iubileis: ſed buccinæ bellicæ erant argenteæ, vt patet Num. 10. vbi mandantur fieri tubæ ductiles: & poſtea ſubduntur vſus earum, quorum vnus eſt clangere in bello. ergo in iubileis eiſdem argenteis clangebatur tubis.

Cõfirmatio ſolutionis q̃onis 7.

Et incedebant ante arcam Domini. Scilicet clangentes buccinis. nam in qualiber die luſtrationis Ierichο clangebatur buccinis: ſed differebat in modo, quia in omnibus ſex diebus, & in ſeptimo vſq; ad vltimum vrbis circuitum, clangebatur buccinatione vnius toni, & breuiter ceſſante: ſicut cum clangimus quaſi vnica continuata voce. in vltimo autem circuitu vrbis in fine clangor fuit vlulãtibus tubis, ſcilicet quando vox prolixa eſt & concita, ita vt nunc eleuetur in acũtam vocem, nunc vero deprimatur in grauem: & totus populus vociferaturus erat.

Ad populum quoque ait. Iſta quæ dicta ſunt, ſcilicet portatio arcæ & tubarum clangor ad ſacerdotes pertinebant, & eis imperata ſunt. nuuc iubet Ioſue quid populus facere debeat: & nomine populi nõ ſolum intelliguntur hic Iſraelitæ ſeculares, ſed etiam Leuitæ. Nec valet ſi quis obijciat, quòd non licebat Leuitis ire ad bellum: nam debet reſponderi, quod ſacerdotibus licebat ire, cum ipſi portarẽt arcam & tubas. ergo magis licitum eſſet Leuitis qui minus ad ſacra pertinebant, minusque diſtabant a popularibus.

Aliter autem reſponderi poſſet: quòd Leuitæ & ſacerdotes nunc ibant cum alijs Iſraelitis portantes arcam in circuitu Iericho. manifeſtum tamen eſt, quod ſacerdotes cum arca non introirent in vrbem corruentibus muris, cum ibi nihil proficerent: quia

F quilibet incedebat per vrbem cum impetu occiſurus aliquem de Ierichontinis quem inueniſſet: arca autem non decenter ibi moueretur.

Item non erat ibi iam aliquis ordo procedentium, ſicut cũ omnes luſtrabant vrbem Iericho: quia corruẽtibus muris quilibet intraturus erat in vrbem per eam partem, quam ei ſors tunc obtuliſſet. Non introducta fuit ergo arca in vrbem Iericho corruentibus muris, ſed ſacerdotes portantes eam cum ea manſerunt, & alij qui clangebant tubis. De Leuitis autẽ ſic dici poſſet, quòd ipſi quoque manerent cum arca Domini extra vrbem.

Sed quamquam dicatur, quòd introierint Leuitæ cum alijs popularibus in vrbem ruentibus muris ad G cędem Ierichontinorum: non eſt inconueniens, quia ſacerdotibus licebat pugnare, etiam ipſi ſacerdoti magno: vt patet de Iuda Machabęo, & de Ionatha fratre eius, & Simeone, & filio Simeonis, Ioãne hircano. omnes enim hi fuerunt ſacerdotes magni, & de genere Mathatię ſacerdotis magni: vt patet 1. Mach. 2. & colligitur ex diſcurſu totius libri primi. tamen ipſi fortiter pugnauerunt contra hoſtes, vt patet in duobus libris Machabæorum.

An ſacerdotibus liceret pugnare.

Ite & circuite ciuitatem armati. Quamquam non eſſent ingreſſuri Iſraelitæ vrbem Iericho vſque ad diẽ ſeptimum corruentibus muris: tamen omnibus diebus quibus luſtrauerunt vrbem fuerunt armati, vt ſi forte Ierichontini vellent impetũ facere ſubito apertis foribus vrbis, haberent reſiſtentiam. Etiam erant H armati potiſſime armis defenſiuis, ne forte Ierichontini videntes eos inermes iacerent ſagittas, & percuterent plures ex eis.

Præcedentes arcam Domini. Non eſt ſenſus, quòd omnes Iſraelitæ pręcederent arcam: ſed ſolum illi qui erãt pręcincti ad bellum, & viri fortes. reliqui autem qui in vulgus cõputãtur, ſubſequebantur: vt patet infra. hic tamen de armatis ſolum dicitur. Et quamquam hic non exprimatur de vulgo ſubſequente, tamen intelligendum eſt quod dixerit: alioquin illi nõ efficerent. poſtea tamen ſubditur, quòd vulgus reliquus ſubſequeretur arcam. ergo hoc iuſſit eis Ioſue: tamen non exprimuntur hic omnia, quia poſtea exprimendum eſt, ne fiat crebra repetitio.

I

Cumque Ioſue verba finiſſet: & ſeptem ſacerdotes ſeptem buccinis clangerent ante arcam fœderis Domini, omniſque populus præcederet armati exercitus: reliquum vulgus arcam ſequebatur, ac buccinis omnia concrepabant. Præceperat autem Ioſue populo dicens. Non clamabitis, nec audietur vox veſtra, neque vllus ſermo ex ore veſtro egredietur, donec veniat dies in quo dicam K vobis. Clamate, & vociferamini. Circuiuit ergo arca Domini ciuitatem ſemel per diem: & reuerſa in caſtra manſit ibi.

Hic ponitur ſecundum principale, ſcilicet pręcepti executio: & ponitur executio quantum ad tria. Primo quantum ad ciuitatis deſtructionem. Secundo quantum ad Raab meretricis ſaluationem. Tertio quantum ad Ioſue imprecationem. Secunda ibi. *Duobus autem viris*. Tertia ibi. *In tempore illo*.

Circa primum. *Cumque Ioſue verba finiuiſſet*. In hoc ſignatur promptitudo obediendi, quia immediate vt

Ioſue

Iosue præcepit cuilibet quid facere deberet, incepta est executio. *Et septem sacerdotes septem buccinis clangerent*. Ista fuit inchoatio huius negocij, scilicet, quod sacerdotes primo acceperunt arcam super humeros suos, & alij septem buccinis clangere cœperunt.

Ante arcam fœderis Domini. Non ibant tubæ in principio exercitus armatorum. *Omnisque populus præcederet armati exercitus*. Aliqui voluut per exercitum armatum hic intelligere solos viros de tribu Gad, & Ruben, & dimidia tribu Manasse, qui erant quadraginta millia. de his enim iussum erat, quòd isti præcederent omnes Israelitas. sic dicitur supra. Primo transite armati ante fratres vestros omnes fortes manu, & pugnate pro eis. & sic factum est postea in transitu Iordanis: isti enim transierunt ante cæteros. sic patet supra quarto, scilicet, Filij quoque Ruben & Gad,& dimidia tribus Manasse armati præcedebant filios Israel, sicut eis præceperat Moyses, quadraginta pugnatorum millia per turmas & cuneos.

An exercitus vocent hic viri de duabus tribubus: & dimidia: & reliquum vulgus vocetur trib' Dan.

Sed tunc nō stat: quia vocarētur omnes alij Israelitæ vulgus, quod patet, quia dicitur: quòd omnis armatus exercitus præcedebat, & reliquum vulgus sequebatur arcam: sed non cōuenit vocari omnes alias tribus vulgus, quia vulgus dicit aliquid defectuosum & carens viribus: sed in reliquis tribubus nouem & dimidia ita erant viri ad pugnam fortissimi, sicut in duabus & dimidia, immo plures.

Item non stat: quia cum lustraretur vrbs Iericho, ita incedebāt armati viri bellatores de nouem tribubus & dimidia, sicut de duabus & dimidia: ergo etiā vocarentur armatus exercitus. sed oīs armatus exercitus præcedebat: ergo nō solum præcedebant duæ tribus & dimidia, sed viri armati de duabus tribubus.

Item viri armati non coincidunt cum vulgo, cum distinguantur contra vulgus: sed solum vulgus subsequebatur arcam: ergo non solum præcedebant arcam viri armati de duabus tribubus & dimidia, sed etiam de omnibus alijs tribubus. *Reliquum vulgus arcam sequebatur*. Non est sensus, quòd vulgus propriè sumendo subsequeretur arcam, quia vulgus signat multitudinem promiscuam masculorum & fœminarum, tam senum quam paruulorum: sic dicitur Exo. 12. sed & vulgus promiscuum innumerabile ascendit cum eis: & vocatur ibi vulgus multitudo Aegyptiorum, paruulorum, & magnorum, masculorum, & fœminarum. Hic autem non est sic intelligēdum: quia paruuli,& vxores Hebræorum,& viri vetustissimi frustra irent cum arca: nisi dicatur, quòd isti ibāt ad manendum eum arca extra vrbem: cum reliqui introissent ruentibus muris.

Sed magis dicendum est: quòd exercitus armatus dicatur hic multitudo virorum robustorum & armatorum. Isti enim præcedebant arcam: erantque magis expediti ad bellum. Alij erant viri ætatis conuenientis ad pugnam, vtpote, quia erant annorum viginti, & supra: tamen non erant ita electi ad bellum sicut præcedentes, nec erant ita armati: sed ad pugnā vtrunque exigitur, scilicet robur corporis, & competentia armorum. isti autem subsequentes, quia deficiebant his, magis nominantur nomine vulgi quàm exercitus, vel bellatorum.

Nomine exercitus qui nam bellatores intelligantur hic secundum opinionem Rabbi Salom. & Nicolai. Et quo ordine procedebant tribus per desertum. *Quæst. IX.*

NICOLAVS & Rabbi Salomon cum quibusdam alijs Hebræis dicunt, quòd nomine exercitus intelliguntur bellatores de tribu Dan & alijs duabus tribubus cōiunctis sub vexillo suo, scilicet Aser & Nephthalim, vt

A patet Numeri 2. cap. & isti erant vltimi in motu castrorum, vt patet Numeri 10. cap.

Sed hoc non stat, quia præcedentes vocantur hic exercitus armatus, subsequentes vocantur vulgus, scilicet in tribus tribubus quæ erant sub vexillo Dan erant pugnatores viri, sicut in alijs: ergo non debebant magis vocari vulgus quàm cæteri præcedentes.

Ad hoc aliquis respondebit, quòd hoc venit ex errore translationis nostræ, quæ habet *Reliquum vulgus sequebatur*. In Hebræo autem non dicitur: reliquum vulgus: sed *Aggregati vel appropinquantes*. & hoc dicunt conuenire, quia tres tribus manentes sub vexillo Dan vocantur aggregatio, vel aggregantes: quia quando aliqui manebant de alijs aciebus propter las-
B situdinem, vel ex alia causa non procedētes in cuneis & turmis suis, coniungebantur vexillo tribus Dan. Item dicunt: quòd cum illi qui præcedebāt, aliquam rem perdidissent, qui erant in tribu Dan & sub vexillo suo habebant respicere vbi maneret, & dabant illud postea exercitibus præcedentibus. Sed isti in duobus errant. Primo, quia existimant hic manere ordinem præcedendi lustrādo vrbem qui fuerat in processu in deserto. & hoc falsum est, quia in deserto præcedebant viri de tribu Iuda, & aliæ duæ tribus sub vexillo eorum: vt patet Num. 2. & 10. nunc vero duæ tribus & dimidia, scilicet Gad & Ruben, atque dimidia tribus Manasse præcedebant reliquos Israelitas. sic enim iusserat eis Moyses apud Iordanem in planioribus locis Moab: vt patet Numeri 32. & cū tran-
C situri essent Iordanē: idem eis præcepit Iosue: cum vero transierunt, ipsi præcesserunt. sic patet supra 4. cap. ergo argumentum procedens ex ordine procedendi, qui erat in deserto, falso innititur.

Secundo, innititur falso positio istorum, quia existimant vexillum tribus Dan procedere apud arcam: sed dato quòd maneret ordo qui erat in deserto, manifestum est istos errare: quia ibi primo mouebatur vexillum tribus Iudæ cum tribus tribubus sub eo: secundo loco vexillum Ruben cum totidem tribubus: tunc proficiscebantur Leuitæ cum omnibus vasis sanctuarij per turmas suas: deinde vexillum filiorum Ephraim cum tribus tribubus: vltimo vexillum filiorum Dan cum totidem tribubus.

D Manifestum ergo est, quòd non erant viri de tribu Dan qui sequebantur arcā, sed viri de tribu Ephraim. Si ergo daretur iste modus in lustrando vrbem Iericho, dicendum esset: quòd duo vexilla cum sex tribubus præcederent arcam, & sex reliquæ subsequerentur cum duobus vexillis: nō ergo ista positio stat. Sed dicendum est literam nostram rectè transtulisse, scilicet, quòd exercitus omnis armatus præcederet, scilicet de omnibus tribubus, & reliquum vulgus subsequebatur, scilicet eorum qui non erāt ita prompti ad bellum, sicut præcedentes: & istud vulgus vocatur congregatio, idest multitudo: quia de popularibus non aptis ad pugnam vel non armatis est maior multitudo.

Ac buccinis omnia concrepabant. Idest valde magnus
E sonitus reddebatur sonantibus simul buccinis: sacerdotes quippe septem simul clangebant buccinis suis, vt maiorem incuterent timorem Iericontinis, & maiorem monstrarent bellicum apparatum.

Præceperat autem Iosue populo dicens, non clamabitis. Istud continuatur superiori sententiæ, scilicet buccinis omnia concrepabant, quasi dicat solus erat crepitus resonans buccinarum: viri tamen non clamabāt, & hoc, quia Iosue præceperat vt non clamarent. *Non clamabitis*. Scilicet efferendo vocem vestram in altum secundum morem clamoris pugnantium.

Nec audietur vox vestra. Idest nihil loquimini ad habitatores

habitatores vrbis Iericho, scilicet forte aliqui se posuerunt super muros ad videndum, quomodo Israelitæ circuibant vrbem: & hoc dicitur, quia consueuerunt hostes cum se a propinquo vident, verba contumeliosa in alterutrum iacere.

Nec egredietur vllus sermo ex ore vestro. Ponuntur ista ad magnã cautelã ne clamarẽt, quia nisi eis ista multum commendarentur, vociferarentur, cum sit iste modus pugnandi. sed non est sensus, quòd nullus sermo deberet egredi de ore eorum, idest nihil omnino loquerẽtur, quia tunc nõ liceret alicui de Israelitis cum lustrarent vrbem loqui ad alterum communi locutione. Sed hoc nullus diceret, nec haberet tale præceptum aliquem colorem: sed solum vetantur clamores bellici, vel locutiones contumeliosę ad Ierichontinos.

Donec veniat dies. Erat ista dies in qua Iosue præcepturus erat Israelitis, vt vociferarentur, dies septima, cum muri a sedibus eruendi erant.

Causa autem quare vsque ad diem illam non erant clamaturi Israelitæ erat, quia Deus volebat vt intelligeretur hoc euenisse eius nutu, & non a casu, vel naturali terręmotu: & quòd signaretur Israelitas intellexisse hoc euenturum fore: si tamen quotidie clamaretur, non esset aliquid signatiuum, quomodo vel Deus hoc faceret, vel Israelitæ hoc intelligerent. Cũ autem subticerent semper, & in fine diei septimi vltimi circuitus acclamarent vociferatione magna, & muri illico ruerent, signum esset, quòd Israelitæ tunc clamabant ad Deum suũ, vt dirueret muros, & Deus placatus hoc efficeret.

In qua dicam vobis. clamate & vociferamini. Scilicet die septima. tunc enim dixit Iosue populo hæc. Clamate & vociferati pro eodem sumitur hic: cum tamen distinguitur clamor & vociferatio, propriè est clamor magis conquerẽtium, vociferatio autem vocum eleuationem magnam notat. Etiam clamor est aliquis sonus confusus, vociferatio ad sermones articularos & intelligibiles pertinet.

Quomodo poterat dicere Iosue omnibus Iudæis, quòd clamarent: cum esset tantus populus: & quòd hoc poterat esse triplici modo. *Quæst. X.*

QVOMODO autem potuit dicere Iosue omnibus Israelitis quòd clamarent, quia erat tantus populus? Respondendũ est, quòd poterat hoc effici tripliciter. Vno modo, quòd Iosue nunc diceret Israelitis. ecce in die septimo in fine septimi circuitus eiusdem diei, cum ego monstrauero vobis tale vel tale signum clamabitis: & tunc cum venit tempus illud, monstrante Iosue signum illud clamauerunt. quòd ergo Iosue monstraret signum erat, quòd diceret eis clamandum esse. sic erat cum pugnatum est contra vrbem Hay: quia fugientibus Israelitis simulare ciues vrbis Hay, leuauit Iosue clipeum suum ad insidias quæ latebant post vrbem Hay, & tunc illi introierunt vrbem, & succenderunt: vt patet infra 8.

Alio modo intelligi potest: quòd Iosue in die septimo diceret Israelitis quòd clamarent demonstrando aliquod signum, & hoc esset in diuersitate clãgoris buccinarum. nam in diebus primis vsque ad septimum clanxerũt sacerdotes vno tono æquali, quasi vna voce continuata. in die autem septimo in fine septimę lustrationis fuit clangor buccinarum vlulantium & vocum disparium, minutarum, grauium, & acutarum in cantum prolixum: & tunc Israelitæ cęperunt vociferari, & Iosue faciens vt tũc sacerdotes clangerent vlulando & cõcise, dicebat Israelitis quòd

F vociferarent. Iste sensus innuitur supra cum dicitur. Cumque in sonitu erit vox tubæ longior atque concisior in auribus vestris, acclamabit omnis populus vociferatione maxima. Alio modo intelligi potest, quòd Iosue dixerit Israelitis vt clamarẽt, quia quamquam non posset totus Israel audire simul vociferationem Iosue, tamen audirent multi qui prope eum essent, & tunc eis incipientibus clamare reliqui conclamarent: sic enim edocti erant a Iosue. & iste sensus vltimus est multum conformis literæ: quamquã duo superiores satis consonant. *Circuiuit ergo arca Domini ciuitatem.* Secum iunctis Israelitis: sed nominatur arca, quia ipsam concomitabatur Israel: sicut cum mouetur exercitus dicitur moueri rex de aliquo lo-
G co, vel princeps belli, & de alijs nihil exprimitur: non tamen est sensus, quòd ipse solus moueatur inde.

Semel per diem. Hoc fuit in prima die, qua dixit Iosue Israelitis prędicta. tunc enim venientes de loco castrorum circuierũt vrbem, & reuersi sunt in castra. eadem namque die nulla alia lustratio facta est, sed in die septimo fuerunt factę sex lustrationes. *Et reuersa est in castra.* Idest postquam circuiuit semel vrbem, redijt in locum castrorum: erãt adhuc castra in Galgalis, & locus ille erat satis propinquus muris Iericho: quia stantes ibi dicebãtur stare in agro Iericho, vel in campestribus eius: & manserunt ibi castra etiã post deletionem vrbis Iericho & Hay: & dicitur, quòd reuersa est in castra, quasi dicat non manserunt Israelitę apud vrbem vt expugnarent, aut aliquid alterum
H facerent.

Mansitque ibi. Scilicet vsque ad diem sequentem cum reuersi sunt Israelitę, vt iterum lustrarent semel vrbem. *Igitur de nocte consurgente Iosue.* Hic ponitur de circuitu facto die secundo: & in hoc dicitur, quòd Iosue surrexerit de nocte, quia in die præcedenti non surrexerant in aurora Israelitæ ad lustrãdum vrbem. sed in die pręcedenti locutus fuerat Dominus ad Iosue de lustratione prędicta, & ipse dixit eis de hoc vt Deus iusserat, quòd mox executioni mandarunt: nõ ergo erat aurora in die primo cum lustrata est vrbs Iericho: sed fuit aurora secundo die, quia iam erant pręmoniti Iudęi quid facere deberent: & quamquã de alijs quatuor sequẽtibus diebus vsque ad septimũ
I non exprimatur quomodo factum fuerit: dicendum tamen est de eis, quòd in quolibet eorum surrexerint in aurora Israelitæ ad lustrandam vrbem: quod magis patet, quia etiam die septimo, de quo infra exprimitur, sic factum est, scilicet die autem septimo diluculo consurgentes circuierunt vrbem.

Igitur Iosue de nocte consurgentę tulerunt sacerdotes arcam Domini: & septem ex eis septem buccinas, quarum in iubileo vsus est: præcedebantque arcam Domini ambulantes atque clangentes: & armatus
K populus ibat ante eos: vulgus autem reliquum sequebatur arcam: & buccinis personabat. Circuieruntque ciuitatem secundo die semel, & reuersi sunt in castra: sic fecerunt sex diebus.

In Hebręo dicitur: quòd surrexit de mane: sed ad diẽ pertinet, quia ipse surrexit in aurora quę est confinium noctis & diei: ideo potest denominari a quolibet eorum, vel potest dici sicut dictũ fuit supra 3. c. vbi dicitur. *Igitur Iosue de nocte consurgens.* Nam potest intelligi

Litera Hebraica.

intelligi nox & aurora: nox quidem referendo ad tempus quo surrexit Iosue: aurora autem vel mane referendo ad tempus quo circuiuerũt vrbem Iericho. nam inter tempus quo surrexit, & circuitum vrbis intercideret aliquod spatium, dum se adhuc pararet. *Tulerunt sacerdotes arcam Domini.* Hoc pertinebat ad officium eorum: & fuit idem ordo in procedendo hac vice, sicut in prima. *Et septem ex eis septem buccinas.* Forte essent illimet sacerdotes qui ante lustrauerant clangentes buccinis. *Quarum in iubileis vsus est.* Idest septem buccinas argenteas ductiles, quæ erant factæ ad vsum iubileorum.

Non tamen est intelligendum, quòd aliquando sumptæ fuissent ad vsum iubilei alicuius: quia ante hoc nullus præcesserat iubileus, vt supra probatũ est. sed quia Moyses in deserto ad istum vsum pro terra promissionis eas fecerat. Nec est intelligendum, quod solum essent istę tubæ ad vsum iubileorum, quia etiã erant ad clangendum in bello, sicut hic factum est: & ad clangendum in calendis, scilicet mensium principijs: quia tunc erat magnum festum apud Iudæos: vt patet Psal. 80. cum dicitur. Buccinate in neomenia tuba in insigni die solennitatis vestræ. vocatur autem neomenia luna noua, a qua Iudæi menses inchoant. Erant etiam pro sacrificijs, & pro tempore conuiuiorum: de omnibus his Nume. 10. & fiebat clangor in omnibus istis ad recordationem Dei, quia dicitur quod cum clangerent buccina, essent in recordationẽ Dei sui, vt patet eodem cap. Erant etiam tubæ istæ, vt in iubileis per vniuersam terram clangeretur in illis: vt patet Leuit. 25. fuit tamen denominatio facta tubarũ istarum a iubileis, quia clangere in iubileo est vnus de actibus principalibus & vsibus tubarum.

Ad quos vsus erant istæ tubæ.

Præcedantque arcam Domini. Omnes septem sacerdotes præcedebant arcam clangentes buccinis, ita quod inter exercitum præcedentem & arcam mediarent sacerdotes clangentes. *Ambulantes atque clangentes.* Idest sacerdotes isti cum ambularent, semper clangebant quousque reuerterentur in castra.

Quomodo poterant clangere semper sacerdotes lustrando vrbem: cum dicatur, quod solum facerent hoc die septimo. Quæst. XI.

SED tunc arguet aliquis, quomodo poterant sacerdotes semper clangere in lustrãdo vrbem cum dicatur: quòd solum in die septimo in fine vltimę lustrationis vrbis debebat esse clãgor tubarum prolixior, siue longior atque concisior: & in alijs diebus non erat talis sonitus. quod patet: quia iubetur, quòd cum fuerit auditus iste sonitus, totus populus clamet vociferando altissime: & tamen nunquam clamor populi fuit vsque ad diem septimum: ergo ante non fuit sonitus ille prolixus & concisus.

Respondendum est, in die septimo solum fuisse sonitum longum, & tamen non vocatur sonitus longus, quia clangebatur magno spatio diei: sed quia clangor vnus continuatus erat maior. nam in primis diebus quamquam esset clangor semper cum lustraretur vrbs, tamen non erat longus concentus: quia fiebat multiplex clangor repetitus, & quilibet illorũ breuiter finiebatur. in vltima autem lustratione diei septimi clangebatur concise & prolixe: quia quilibet clangor longior erat clangoribus præcedentium dierum.

Et armatus populus ibat ante illos. Idest ante istos septem sacerdotes portantes buccinas, & ante arcam ibat populus armatus, scilicet omnes viri omnium tribuum, qui ad pugnam apti erant, & arma habebãt.

A In quo magis declaratur quod ante dicebatur scilicet, quòd isti præcedentes non sint soli viri de tribu Ruben & Gad, & dimidia tribu Manasse, quia vocatur hic populus: & populus nominat multitudinem. si tamen non essent in armatis his viri de nouem tribubus & dimidia, non vocarentur isti populus respectu aliorum: quoniam plures de armatis erant in nouem tribubus & dimidia, quàm in duabus & dimidia. *Reliquum autem vulgus.* Scilicet omnes viri qui non erant habentes perfectum robur ad bellum, nec habebant arma. Sciendum autem, quòd isti vulgares erant de nouem tribubus & dimidia. nam de duabus tribubus & dimidia nõ erant aliqui qui vocarentur vulgus: sed omnes viri fortes, potentes, & electi

B ad bellum & armati. sic dixit illis Iosue, vt patet supra 1. scilicet vos autem transite armati ante fratres vestros omnes fortes manu: & pugnate pro eis. Et factum est, quia cum esset magna multitudo virorũ bellatorum inter Gaditas, Rubenitas, & dimidiam tribum Manasse, scilicet plures quàm centum quinque millia virorũ, vt colligitur ex numeratione quæ habetur Num. 26. quę facta est super Iordanem: soli tamen quadraginta millia pugnatorum armatorum transierunt cum reliquis Israelitis: vt patet supra 4. & hoc vt essent electi inter multos. reliqui autem qui non erant ad bella apti, siue qui non erant ita strenui bellatores, manserũt in terra duorum Regũ Amorrhæorum ad orientalem plagam Iordanis, quæ erat possessio eorum. de solis ergo nouem tribubus &

C dimidia excrescebat vulgus quod hic nominatur, electis inde viribus bellatoribus armatis qui præcedebant. *Sequebatur arcam.* Isti ibant in parte posteriori adhęrentes arcæ. de his vulgaribus dicendum est, quod non intrauerunt in vrbem Iericho corruentibus muris: quia qui intrauerunt in vrbem ibant ad occidendum Ierichontinos, sed isti nõ portabant arma. nam si armati essent, computarentur in numero populi armati & non nomine vulgi, quod dicit aliquid carens viribus & imbelle. ad intrandum tamen nihil proficiebant nisi armati: nisi forte dicatur factum fuisse sicut in destructione vrbis Sichem: Leui & Simeon occiderunt Sichimitas, & cæteri filij Iacob vrbem diripuerunt, scilicet spolia interfectorum & do-

Vulgus nõ intrauit in Iericho corruentibus muris: & quare.

D morum, vt patet Gen. 34. cap. ita quòd hic vulgus ingrederetur ad prędam. Sed non stat, cum omnia posita fuissent sub Anathemate: & dictum fuisset ne quis raperet. Sed hic quoque Achan de stirpe Iudę qui rapuit inde parum, lapidatus est, vt patet infra in litera & sequenti cap. non ergo introiuit vulgus in ciuitatẽ, sed mansit cum arca foris. *Et buccinis personabat.* Hoc refertur ad vulgus: quia præter buccinas argenteas ductiles quas habebant septem sacerdotes præcedentes arcam, habebat vulgus multas buccinas corneas, & his personabant. attendebant tamen ad clangorem tubarum sacerdotalium, vt viderẽt quando esset concentus longior atque concisus, vt tunc omnes clamarent. Sed contra hoc aliquis arguet: quia dictum fuit supra, quòd vulgus nõ clamaret nec

E vociferaretur, nec exiret vllus sermo de ore eorum vsque ad diem qua iuberet Iosue, qui erat dies septimus. Respondendum est illud intelligi de vlulatu, atque clamore vocali: & de contumelijs non conijciendis in Ierichontinos: & hoc obseruauit populus: non tamen erat cautum, ne buccinis personarent: ideo ipsi quoque clangebant.

Circuierunt ciuitatem secundo die semel. Quia in omnibus sex primis diebus sola lustratio simplex fieri debebat. *Et reuersi sunt in castra.* Scilicet in Galgalam: qui erat locus castrorum apud vrbem Iericho, & tota illa die siluerunt: & sic faciebant omnibus sex

diebus

diebus circundantes in aurora vrbem. *Sic fecerunt sex diebus.* Scilicet in duobus diebus primis, qui iam expressi sunt in litera: & in quatuor sequētibus, scilicet, quòd surgebant in aurora, & lustrata vrbe regrediębantur in castra.

Die autem septimo diluculo consurgentes circuierunt vrbem sicut dispositum erat septies. Cumque septimo circuitu clangerent buccinis sacerdotes, dixit Iosue ad omnem Israel. Vociferamini: Tradidit enim vobis Dominus ciuitatem. Sitque ciuitas hæc anathema, & omnia quæ in ea sunt Do-

2.q.4. itē peccato ibi vt thesauri. supra 2. mino. Sola Raab meretrix viuat cum vniuersis quæ cum ea in domo sunt. Abscondit enim nuncios quos direximus.

Describitur ritus lustrationis diei septimi: quia fuit ritus iste diuersus à præcedentibus diebus. causa huius est ad expressius signandum quòd Deus ista faceret, & non rerum natura: & Iudæis præcognoscentibus & orantibus fieret. si autem accidisset ruina murorum in aliquo die simplicis circuitus, & in aliquo alio fuissent circuitus solenniores, quamquam Iudæi arguerentur hoc oranisse, tamen non arguerentur pręcognouisse. cum autem in hoc die futuræ ruinæ fuerint cęremoniæ auctæ super cæteros dies, & in fine cęremoniarum muri corruerint: satis arguuntur cognouisse, & Deum exoratum ab illis hęc fecisse.

Diluculo consurgentes. Hoc fuit generale in omnibus diebus quòd in aurora consurgerent ad lustrandum pręterquam in die primo, cum nondum essent præmoniti ad hoc faciendum. alijs autem quia iam cognouerant, diluculo expediebant quod acturi erāt.

Circuierunt vrbem sicut dispositum erat septies. Idest fecerunt lustrationes septem continuè nō reuertendo in castra: & in his non fuit aliquid immutatum a prioribus ad finem: & dicitur. *Sicut dispositum erat.* Idest sicut Deus iusserat: & totus populus postea inter se sic exequi conuenerat.

Cumque septimo circuitu. Scilicet circa finem circuitus vel in fine: alioquin nō dicerentur septem lustrationes die septimo factæ, sed sex solum.

Clangerent buccinis sacerdotes. Iste clangor diuersus esset a cęteris clangoribus pręcedentium lustrationum. Alioquin cum semper sacerdotes clangerent ante arcam in procedēdo, vt patet supra cum dicitur. sacerdotes pręcedebant arcam Domini ambulantes atque clangentes: frustra hoc diceretur. Item patet: quia supra dicitur. Cūque insonuerit vox tubæ longior atque cōcisior in auribus vestris, acclamabit omnis populus. ergo iste clangor quem nunc faciebant sacerdotes erat specialis, scilicet longior atque concisior, qui vocatur vlulatus tubarum, scilicet eleuando, & deprimendo, atque formando voces minutissimas. iste enim est clangor belli: sic dicitur Numeri 10.cap. Si exieris ad bellum contra hostes clangetis vlulantibus tubis. in alijs autem non dicebatur vlulatus, scilicet in epulis, & sacrificijs, & conuocatione principum.

Dixit Iosue ad omnem Israel. Nicolaus dicit, quòd Iosue non potuit hoc dicere ad omnem Israel, quia omnes non poterant audire voces illius, cum esset tanta multitudo. Sed dicendum est hoc intelligi posse

in q.10. tripliciter, vt supra declaratū est: & veritas huius est, quòd istud dicere Iosue fuit dupliciter, scilicet in si-

F gno & voce sua. Primo enim ipse erudiuit populum, quòd quando sacerdotes clangerent tubis vlulando prolixe atque concise, ipsi quoque clamarēt omnes: & pręter hoc ipse loqui debebat: quia tamē non poterat totus Israel audire vocem eius conuentum est, vt quando quidam clamarent, omnes alij audientes conclamarent. quod factum est. nam in fine septimi circuitus cum iussit Iosue, cęperunt clangere sacerdotes concise: & tunc ipse dixit vt totus populus clamaret: qui autem apud Iosue erant, cęperunt ilico clamare: & cęteri audientes voces quoque emiserunt: & sic vtrumque ponitur, signum, scilicet, & vox. Nec oportet poni vocem Iosue auditam fuisse miraculose a toto Israel: sicut dicimus de voce

G Moysi quę audita est ab omnibus Israelitis in recitatione Deuteronomij: vt declaratum est Deuteron. 1. & magis 29. & satis ibidem colligitur hoc ex litera.

Erat tamen ibi necessarium vel multum vtile: & non poterat alias expleri quod intendebat Moyses, nisi totus populus audiret simul vocem eius: hic autem satis erat vt quidam audirent: quoniam illis audientibus & clamantibus cęteri conclamarent, ac si omnes audirent: miracula tamen nunquam sine necessitate ponenda sunt, quia peccatum est per plura fieri quod fieri potest per pauciora: vt patet 8.top. litera tamen non innuit quòd totus Israel audiret, sed dicit quòd Iosue dixerit ad totum Israel: vociferamini. & verum est, quòd ad totum Israel locutus est: sed non audiuit totus Israel vocem illius: tantum ta-

H men profecit quantum si ab omnibus audita foret, quia omnes eo iubente clamauerunt.

Vociferamini: tradidit enim vobis Dominus ciuitatem. Idest clamate fortiter, quia ciuitas vestra est: istud ponitur causa vociferationis, scilicet. *Tradidit enim vobis Dominus ciuitatem.* Quod dupliciter intelligi potest. vno modo in signum lętitiæ: scilicet magnum gaudium est vobis, quia tradita est vobis ciuitas. ideo vociferate ad exprimendum istud gaudium. Alio modo intelligi potest iste clamor tanq̄ vox cohortantiū se ad bellum. sic enim bellatores clamare solent, vt patet Exo.32. cum dicitur. non est clamor hortantiū ad pugnam, nec vociferatio compellentium ad fugā: sed vocem cantantium ego audio. sic patet etiam in-

I fra 8. de viris Hay pugnantibus contra Iosue. s. at illi vociferantes, & pariter se mutuo cohortantes persecuti sunt eos. & iste sensus est conueniens, quia corruentibus muris ingressuri erant Israelitæ ad cędē Ierichontinorum: ideo hortabantur se ad hanc pugnā, vel magis cędem, vlulando vociferatione magna. Et applicatur ad literā. s. vociferamini: quia tradidit vobis Dn̄s ciuitatem. q.d. ante hoc non erat tp̄s pugnandi, quia non erat capta ciuitas. nunc autem tradidit eam vobis Dn̄s, ideo confortamini ad pugnā. & hoc signabant voces. Adhuc potest esse alius sensus. s. ꝙ istæ voces essent solum, quia Deus iusserat eos clamare, cum ruituri essent muri vrbis: & hoc in significationem, vt intelligeretur ꝙ a Deo fiebat ista mu-

K rorum dirutio ad preces & inuocationē Israelitarū. nam cum ante nunq̄ clamassent per septem dies, & nunc totus populus simul clamaret, q̄q̄ tūc Ierichontini videntes nescirent causam, tamē cū ilico muros a sedibus dirutos conspexerint, arguebant efficaciter hoc cognouisse Iudæos, & ad hoc clamasse. si autem ipsi tunc non clamarent, vel forte tunc clamarent, & alijs quoque diebus clamassent, non argueretur eos quicquam intellexisse eius quod fiebat postea. *Sitque ciuitas hæc anathema.* Hic ponitur edictum factum, ne quis caperet quicquā de vrbe Iericho pro seipso, sed omnia cremarentur præter ea quæ separabantur in thesauros Domini.

A *Non fuit datum septimo die præceptum de anathemate Iericho, sed ante hoc, sicut & alibi reperiuntur talia dicta per recapitulationem. Quæst. XII.*

CONSIDERANDVM circa hoc, esse hic mutatum ordinem per recapitulationem. nam ista quę hic dicuntur de anathemate Iericho non fuerunt dicta hic, sed antequam venirēt die septimo ad lustrandum ciuitatem, immo forte in principio septem dierum dictum fuit, quia credēdum est, quòd Deus iusserat ponere anathema ipsi Iosue super cuncta quę erant in vrbe Iericho, alioquin non auderet ipse anathema ponere priuando Israelitas tantis diuitijs quantę erant in vrbe Iericho, quia quamquam non clare pateat hic Deum illa iussisse, tamen sic intel B ligendum est. similia enim alia habētur hic quę Deus iussit fieri. Et tamen non dicitur hic, ꝙ Deus iusserit, sed solū narratur quomodo Iosue fecerit, vt patet de ipsa imprecatione super ædificantem vrbem Iericho, & non dicitur hic, quòd hęc Deus iusserit dici. ipse tamen dixit ea Iosue. sic patet 3. Regum 16. vbi dicitur. in diebus illis ædificauit Ahiel de Bethel Iericho, & in Abiram primitiuo suo fundauit eam, & in Segub nouissimo suo posuit portas eius, iuxta verbum domini quod locutus est in manu Iosue filij Nun. sic ergo dicendum est de ista positione anathematis, ꝙ Deus eā Iosue præceperit, licet non dicatur. & tūc dixisset eam Iosue ad Israelitas prima die qua locutus est eis de lustratione vrbis Iericho. quamquam in hoc non est tā C ta difficultas, scilicet, an in prima die, vel postea dixerit. sufficit tamen ꝙ non fuerunt dicta, nec potuerunt dici hoc loco. nam hic dicitur, quomodo populus cępit clamare. sed cum populus clamauit illico corruerunt muri vrbis. & quilibet ingressus est per locum contra quem erat. non poterāt ergo tunc audire Israelitę istud pręceptum, quia erant impetuosi ad intrandum in vrbem immediate, vt corruerunt muri.

Item non potuit tunc dari tale pręceptum, quia necesse erat, vt istud pręceptum perueniret ad omnes, & determinate omnes attenderent. alioquin cum viderent spolia pulchra, raperent non putantes esse illicitū qui præceptum non audierant, & tamen non poterat peruenire ad omnes Israelitas pręceptum hoc, si datū D fuisset cum clamauit totus Israel, quia tunc erant circūfusi omnes per diuersas partes vrbis in agro, vt sors obtulerat, cū dicatur infra, quòd quilibet ingressus est per eum locum contra quem erat, ergo in diuersis locis erant. Ad audiendum tamen istud præceptum debebant esse congregati in vnum, & attenti. Dicēdum ergo, ꝙ tunc pręceptum nullum datum est.

Item patet hic ordinis mutationem fore, quia immediate vt Iosue dixit Israelitis, quòd clamarent, clamauerunt nullo intercidente, cum supra iussum fuisset, cum insonuerit vox tubę longior, atque concisior in auribus vestris, omnis populus acclamabit. & tamē inter præceptum Iosue de vociferando, & vociferationem populi, narratur pręceptum de anathemate Iericho, ergo non est ordo hic naturalis. Item dato quòd E Iosue non dedisset pręceptum istud ante septimū circuitum diei septimi, sed paulo ante ruinam murorum daret præceptum hoc: tamen prius daret pręceptum, quàm diceret populo, quòd clamaret. Sed prius ponitur hic, quòd populo iusserit clamādum, & deinde apponitur pręceptum, & concluditur in clamore populi. nullatenus ergo potest hic manere ordo naturalis, sed necesse est esse ordinis mutationē, & quòd sit recapitulatio, quia postponitur, quod debuisset pręcedere.

Sitque ciuitas hæc anathema. Idest omnia quę in ciuitate ista sunt, sint sub anathemate, idest tota sit destructa & nemini liceat aliquid accipere.

A *Quomodo anathema significat tria in Hebræo, scilicet Herem, & omnia facta sunt in vrbe Iericho. Et quomodo anathema applicitum Deo intelligatur. Et quòd Iericho erat pulchra, & fertilis. Quæst. XIII.*

PONITVR hic in Hebræo Herem, vbi nos dicimus anathema. & signat destructionē, vel consecrationem, vel separationem, & omnia ista tria facta sunt hic. Primo fuerunt ista destructa, quia tota ciuitas quātum ad muros, & domos destructa fuit. Homines quoque, tam masculi, quam fœminæ cum omnibus pecoribus & iumentis deleta sunt. omnia autem metalla destructa sunt, inquātum fuerunt domino applicata. cętera autem supellectilia B cuiuscunque pretij, sicut vestes, & multa alia pretiosa destructa sunt, quia igne perierunt. de omnibus his patet, quia mortua & deleta sunt penitus, pręter metalla quę domino applicita fuere. de his tamē dicitur, quod fuerunt destructa, vel occisa eo modo, quo rebus mori, vel occidi pertinet. sic enim datur regula Leui. 27. s. omnis consecratio quæ offertur ab homine, non redimetur, sed morte morietur, idest omnes res consecratę Deo occidentur, quomodo autem omnibus rebus oblatis occidi conueniat, & quomodo singulæ occidātur, late declaratum est Leuit. 27. cap.

Secundum autem etiam erat hic, s. consecratio: omnia enim hæc consecrata dicebantur Deo, idest applicita ad eum, & remota ab humanis vsibus. de metallis satis patet, quia aurum, argentum, ferrum, & ęs, quic C quid inueniri potuit in vrbe Iericho reseruatum est in thesauris domini. omnia autem talia Deo specialiter applicita sunt. De alijs tamen dubium videbatur quomodo applicarentur Deo, quia cremabantur.

Respondendum est, quòd quædam res applicātur ad cultum Dei manentes, & alię deficiendo. Manendo applicantur Deo Leuitę, & sacerdotes qui ministrant in his quæ ad Deum pertinent. cū vero moriuntur iam non sunt appliciti, quia nihil ministrāt, nisi accipiamus applicationem pro futura fruitione, quæ fit per applicationem intellectus nostri ad maximū intelligibile euidenter cognitum, & applicationem voluntatis ad fontem totius boni, in quibus causatur fruitio. sed ista ad propositum nihil sunt. Identidem de vasis D sacri ministerij dicendum, quòd ista applicantur Deo manendo, & vtendo eis.

Alia sunt quæ applicantur Deo, & moriendo, & dū sunt non possunt applicari. Et ista dupliciter, quędam applicantur Deo moriēdo, quia eorum mors est directe ad honorem Dei, & in ipsis mortuis exercetur aliquis actus Deo, sicut est in sacrificijs. Animalia enim quę immolātur, per suam immolationem Deo applicantur, qa per sacrificia in illis exhibita manifestamus naturam diuinam, cum sacrificia nunquam impensa fuerint a seculis ab aliqua gente quantumcunque rudis esset, nisi vero Deo, aut alicui qui verus Deus putaretur. maximum ergo expressiuū naturę diuinę erat in exhibitione sacrificiorum. sicut igitur in alijs acti E bus nostris cæremonialibus, vt orationibus, & confessionibus laudum Deus honoratur: ita & in sacrificijs. sed horum sacrificiorum materia sunt ipsa animalia quæ immolantur, ergo per immolationem applicantur Deo animalia. & ista cum viuunt nō possunt Deo applicari, quia nihil in eis fieri potest, quod ad diuinū redundet obsequium.

Nunquam aliqua gēs quantumcunque rudis obtulit sacrificiū, nisi Deo vero, vel secundum opinionē.

Alia sunt quæ moriendo Deo applicantur, scilicet, quòd ex morte eorum honor quidam Deo exhibetur, non quòd directe talia sint diuinæ laudis, vel honoris materia, sed quia occidentes ad honorem diuinum, & propter zelum eius faciunt, sicut est in idolatris qui cum viuunt semper Deo displicent, cum

autem aliquis ob honorem Dei eos occidit, quia hostes eius sunt, honorat Deum. Et sic inbebat Deus, vt cum in aliqua ciuitate essent publici idolatræ, & frequentaret hoc totus populus, cęteri Israelitę consurgerent in eos delentes in ore gladij, atque omnia quæ in vrbe erant, cremarent ad honorem Dei, velut in sacrificium: vt patet Deuteron. 13. cum de pœna ciuitatis idolatrantis agatur, subiūgitur statim. percuties habitatores vrbis illius ī ore gladij, & delebis eam, & omnia quæ in ea sunt vsque ad pecora. quamquam enim supellectilis fuerit, congregabis in medio platearum eius, & cum ipsa ciuitate succendes, ita vt vniuersa cōsumas domino Deo tuo, & sit tumulus sempiternus. Sic ergo habitatores Iericho, quia erant idolatræ, poterant occidi & cremari cum tota ciuitate in honorē Dei, velut sacrificium eius. Omnia ergo quæ in vrbe Iericho erant, dicebantur esse sub anathemate, idest consecrata domino, quia delebantur propter eum. & hoc dicitur de consecratis Leuit. 27. omnis consecratio ab homine nō redimetur, sed morte morietur. deletio autem ista per cremationem erat, tanquā mors. Erat quoque tertium in rebus vrbis Iericho, quod pertinebat ad anathema, s. abdicatio, quia abdicauerūt Israelitæ a se omnia quæ erant in vrbe Iericho, & iste videt esse magis proprius sensus. omnia enim quæ erāt in vrbe Iericho, Israelitæ habituri erant iure bellico: vniuersa tamen abdicauerunt propter Deum.

Primo abdicauerunt ipsam vrbem cum habitaculis suis, quæ futura erat ad habitationem eorum, & abdicauerunt non solum pro tunc ne in ea habitarēt, sed etiam in æternum: quia imprecatus fuit Iosue, vt si qs ædificaret Iericho, maledictus esset, & in primogenito suo poneret fundamenta, in nouissimo autem liberorum suorum poneret portas illius, vt patet inf. Erat tamen valde bonæ habitationis vrbs ipsa, vt patet 4. Regum, 2. c. cum dicitur. dixeruntque viri ciuitatis ad Elisęum. ecce habitatio ciuitatis huius optima est, sicut tu ipse perspicis, sed aquæ pessimæ, & terra sterilis, & tunc sequitur quomodo miserit sal in aquas, & sanata est sterilitas aquæ, atque mansit ciuitas habitationis optimę. & hoc fuit postquam Ahiel ędificauerat Iericho, vt patet 3. Reg. 16.

Erāt autem in hac ciuitate fructus vberrimi, & maiores quàm in alijs locis, vt ait Bernardus in libro Speculi virginum.

Iericho bonæ qualitates.

Et præcipue erant ibi rosę ad magnitudinem scutellę in amplitudine comę. vnde rosę Ierichontinę famosiores erāt rosis aliorum locorum. & hoc videtur innui Ecclesiast. 24. vbi ponitur excellentia plantationum arborum, & herbarum secundum varietates locorum, & dicitur quasi palma exaltata sum in cades, & quasi plantatio rosę in Iericho. Sed hoc non diceretur, nisi ibi famosiores rosę quàm in alijs locis essent. hanc tamen vrbem quamquam amęnæ habitationis foret, Israelitę abdicauerunt.

Amplius abdicauerūt viros vrbis illius & fęminas. hos enim omnes iure bellico in seruos habituri erāt, sed hos non abdicauerunt speciali pręcepto nunc dato, quia ante hoc iusserat dominus, vt de gentibus illis quarum terram possessuri erant nullum omnino permitterent viuere, vel aliqua conditione pacis tributi, vel seruitutis. sed omnes in ore gladij occiderent, s. septem populos Chananęos, Amorrhęos &c. vt patet Deuterono. 20. & si qui de his remanerent, essent iudęis, sicut lanceę in lateribus, & claui in oculis, atque eis omni tempore aduersarentur, vt patet Nume. 34. & ita factum est, quia ex eo, quòd Israelitę reliquerūt quosdam de his tributarios sibi, vt patet inf. 16. & 17. Deus iratus dedit illos hostes Iudęis ad ruinam eorū, vt patet Iudicum. 2. & 3. cap.

F Amplius abdicauerunt a se boues, & asinos, omnia iumenta, & pecora. hæc enim habituri erant iure bellico, vt factum est postea capta vrbe Hay, vt patet infr. 8. & sic in alijs locis terrę Chanaan. hæc enim omnia occiderunt, & postea cremauerunt: vt patet infra in litera.

Item autem abdicauerunt omnia vasa metallina, & ipsa metalla, quæ in massa erant, sed hęc ad dominū peruenerunt reseruata in thesauros eius, vt patet infr.

Amplius omnia supellectilia pretiosa, quæ erant in vrbe, siue in filis, siue in pellibus, aut quocunque altero genere abdicata sunt ab Israelitis, & igne consumpta, ita vt nihil de tanto valore vrbis Ierichontinę peruenerit ad eos. & hęc omnia in reuerentiam Dei, fuit G ergo anathema in vrbe Iericho, scilicet destructio, cōsecratio, & abdicatio.

An quandocunque poneretur anathema, sic poneretur vt in vrbe Iericho. Et quòd anathema sit multiplex.

Quæst. XIIII.

CIRCA istud anathema vrbis Iericho aliquis quæreret, an quandocunque fieret anathema, sic fieret, vt in vrbe Iericho, s. ꝙ ciuitas, nunquam habitaretur, & quòd nihil de his quæ in vrbe erant, capi posset.

Respondendum est, ꝙ anathema hoc, quod ponebatur in vrbibus, erat in modum sententię excommunicationis. sentētia autem excommunicationis varie H ſm voluntatem iudicis concipitur, & profertur: & ſm diuersum modum hunc varie ligat, dum tamen iusta sit, iniusta etiam ligat si contemnitur. Ita ergo poterat poni anathema in vrbibus captis varie, s. quantum ad solam vrbem ne vnquam habitaretur, & quantum ad sola spolia, vt cremarentur, & maneret vrbs ad habitationem. Et quantum ad spolia adhuc varie concipi, & poni poterat anathema, s. vt super spolia inanimata esset anathema, & non super pecora & iumenta. & sic quotcunque modis formare vellent anathema poterant, cum ista dependerent ex voluntate ponentium, & non sit aliqua regula assignata de modo ponendi anathema.

Nisi forte aliquis dicat, ꝙ anathema nunquam po- I nebatur ab hominibus, sed a Deo. ideo ad ipsum pertinebat determinatio modi. Respondendum est, ꝙ anathema non ponebatur semper a Deo, sed aliquando ab hominibus. nam aliquando poterant Israelitę ponere anathema super aliquas vrbes, vt patet Num. 21. cum dicitur. at Israel voto se obligans ait, si tradideris populum istum in manu mea, delebo vrbes eius: & istud votum fuit de anathemare, vt patet postea in litera. exaudiuitque dominus preces Israel, & tradidit Chananęum quem ille occidit subuersis vrbibus eius, & vocauit nomen loci illius Horma, idest anathema. Poterant ergo concipere, & ponere homines anathema varie iuxta voluntatem suam. Sed quęreret aliquis, dato ꝙ anathema varie poni posset, an quandocunq; K anathema positum fuit, eodem modo semper positū fuerit? Respondendum est, ꝙ non, quia aliquando sola ciuitas combusta est, & posita in tumulum ęternū, ita vt nullus in ea habitaret. spolia tamē inanimata capi licuit, sicut patet in vrbe Hay quę fuit secunda quā ceperunt Israelitę in terra Chanaan. prima quippe fuerat Iericho. in hac autem omnia spolia diuisa sunt pugnatoribus. vrbs tamen mansit in tumulum sempiternum, vt nunquam habitaretur. sic patet infra octauo cap. cum dicitur. Iumenta autem & prędam ciuitatis diuiserunt sibi filij Israel, sicut pręceperat dominus Iosue, qui succendit vrbem, & fecit eam tumulū sempiternum. ecce enim hic positum est anathema,

& ta-

A & tamen sola ciuitas fuit in anathemate. & nõ ea quæ erant in vrbe. Sed aliquis dicet non fuisse anathema positum in vrbe Hay, quia nihil tale dicitur in litera ibidem.

Respondendum est, ꝙ fuerit ibi positũ anathema, quod patet, quia facta est tumulus sempiternus, & cõbusta, vt nemo in ea postea habitaret, sed nihil aliud erat esse anathema. quod patet hic de vrbe Iericho, de qua dicitur. sitque ciuitas hæc anathema. Postea autẽ dicitur, ꝙ vrbs succẽsa est, & Iosue imprecatus fuit maledictionem super illum qui eam suscitaret. sic etiam patet, ꝙ deletio vrbium facit vocari anathema vrbiũ, vt patet Nume. 21. vbi cum dicitur, ꝙ deleuit Israel vrbes Chananęorum, sequitur ꝙ vocauit nomen loci illius anathema.

B Item de vrbibus idolatrarum, quando Deus iubet, quòd ponantur inhabitabiles in æternum, iubetur, quòd crementur, & fiant tumuli ęterni, & dicuntur esse sub anathemate: vt patet Deutero. 13. vbi cum de his ciuitatibus dictum fuerit, subiungitur: non ædificabitur amplius, & non adhærebit in manu tua quicquã de illo anathemate. Sed in vrbe Hay fuit sic factus tumulus ęternus, ergo fuit anathema, quamquam litera non exprimat nomen anathematis. ecce ergo in vrbe Hay fuit anathema. sola tñ vrbs fuit sub anathemate iumenta autem, & cuncta præda quæ ibi erant, exercitui diuisa sunt.

Aliquando erat Anathema, ita ꝙ ciuitas esset sub anathemate, ne liceret cuiquam eam postea ædificare, aut morari in ea principalem fundando sedem, & C omnia quoq; quæ in illa erant sub anathemate essent, ita ꝙ nihil accederet pugnantibus, & tamen de rebus illis proueniret Deo quicquid ad thesauros eius applicari poterat, s. aurum, & argẽtum, æs, & ferrum, & omnia vasa metallina. & hoc modo facta fuit hic positio anathematis. sola enim hæc Deo prouenerunt. cætera autem quæ ad eum non pertinuerũt, cremata sunt. & sic quantum ad ipsos bellatores anathema erat vniuersaliter.

Aliquando ponebatur anathema, ita ꝙ vrbs esset sub anathemate, & in tumulum sempiternum, & omnia quæ in ea erant cremarẽtur, occisis prius omnibus hominibus, & pecoribus, atque iumentis. & de thesauris auri, argenti, & reliquorum vasorum metallinorũ D nihil Deo proueniret, nec pugnantibus, sed omnia cremarentur. sic erat in vrbibus Israelitarum idolatrãtiũ. nam illę cremandę erant cum hominibus, pecoribus, & iumentis, & cęteris quę ibi erant, vt patet Deutero. 13. quare autem de illo anathemate nihil Deo reseruaretur, causa ibi declarata est.

Quale fuerit anathema positũ in vrbibus Chananęis Regis Arath.

De anathemate, quod fuit in vrbibus Chananęi regis Arath qui habitabat ad Meridiem, dubitabit aliqs ad quod istorum anathematum pertineret.

Respondendum est, ꝙ pertinuit ad tertium modũ, s. vt tã vrbes, quàm habitatores, & quicquid in eis erat deleretur. nam Israelitę vouerunt delere vrbes: ergo istud votum ad aliquid proficiebat, alioquin non esset votum. si tamen solæ vrbes essent sub anathemate, de E nullo seruiebat votum, quoniam non erant habitaturi Israelitæ in vrbibus illis, cum non essent in terra promissionis: siue ergo deberent, siue non, nihil magis eis sic quàm aliter proderat. si autem delerent omnia spolia nihil inde sibi sumentes, votum erat aliquid, quia cum iure bellico deberent spolia sibi capere, & tamẽ propter Deum illa cremabant, aliquid votum cõtinebat. non erat ergo anathema primi modi, sicut in vrbe Hay. Non erat etiam anathema pertinens ad secundum modum, sicut in vrbe Iericho, s. quòd cremarentur omnia pręter aurum, & argentum, & æs, quæ reseruarẽtur in thesauris Dei. ibi enim nihil seruatum

A est, sed fuerunt omnia deleta. quare autem sic factum est, declarabitur Num. 21. ca. patet ergo, ꝙ anathema non semper ponebatur eodem modo, sed varie concipiebatur, & ponebatur secundum volũtatem eorum qui ponebant.

Quare Israelitæ in captione Iericho consecrauerunt Deo aurum, & argentum, & omnia metalla. Et quòd Deus vult, vt ei gratiarum actiones reddamus non solum vocaliter, sed per operis exhibitionem, & quare. Quæst. XV.

B NVNC autem aliquis quęret, quare Israelitæ consecrauerunt Deo in captione Iericho aurum, & argentum, & omnia metalla.

Aliquis respondebit, ꝙ hoc factum est, non quidem quia Israelitę hoc vellẽt facere, sed quia Deus eis facere iussit. nam vt dictum fuit supra, Iosue ista fecit Dei mandato. (In q6. 12.) Respondendum est, ꝙ quamquam Israelitæ ista fecerint Deo iubente: tamen factũ istud ita habet causam, ac si Israelitę fecissent pure voluntarie non iubente Deo. sic enim patet de pręceptis datis alijs locis, quę causam habent manifestam.

Causa autem fuit hic, quia cũ omnia nobis a Deo proueniant, Deus vult vt nos gratiarum reddamus ei actiones pro collatis. & sic dicebat Dauid cum consecrauit domino omnia quę manserunt Salomoni filio suo ad fabricationem Sanctuarij. quis ego & quis populus meus, vt possimus tibi hęc vniuersa promittere, C tua sunt omnia, & quę de manu tua accepimus dedimus tibi, vt patet 1. Paralip. 29. cap. Sic igitur vult Deus quantum ad omnia suscepta ab eo, vt ei partem conferamus. non quidem quasi data nostra aliquid ei conferant, quia bonorum nostrorum nõ eget, vt patet Psal. 15. Et si esurierit nõ dicet nobis. eius enim est orbis terrarum, & plenitudo illius, vt patet Psalmo 49. sed pro his omnibus vult sacrificium a nobis laudis exhiberi. Nec quidem solam laudem vocalem, cũ dicatur Psal. 49 immola Deo sacrificium laudis, & consequenter adiunctum fuit, & redde altissimo vota tua, reddere tamen vota ad realem pertinet exhibitionem. & hęc quidem vera laus est. Quia tamen ei aliquid impẽdimus, aliquid nos suscepisse fatemur, & aliquid debere. Hæc D autem confessio magnæ laudis est, & magis in re quã in voce, quanto maiorem continent fidem in moralibus operationes sermonibus, iuxta Aristotel. Ethicor. libro decimo.

Magis laudatur Deus in re quam in voce.

ob hoc autem Deus voluit, vt de fructibus terrę ei decimas pro ministris suis tribueremus, quasi reddentes cẽsualem exhibitionem annuam pro his quę continue confert. Amplius autem & primitias conferre pręcipimur, quia primitię de primis, & melioribus magisque electis tribuuntur. & hoc protestantes ad maiora, & meliora nos esse Deo obligatos quàm nos conferamus.

Quare Deus voluit, ꝙ decimę & primitiæ tribuerentur ministris suis.

Ita igitur in captione terrę Chanaan Iudęi non suis viribus, sed Dei operatione obtinuerunt, vt patet Deuteronom. octauo cap. scilicet, ne dicas in corde tuo fortitudo mea, & robur manus meę hęc mihi omnia contulerunt, sed recorderis E domini Dei tui, quòd ipse tibi vires prębuerit, vt impleret pactũ suum, quod promisit patribus tuis. quod patet in multis operationibus miraculosis, vbi non solum Deus quadam directione occulta, & auxilio Iudęorum actus prosperos efficiebat, sed interdum ipse totum, vel quasi totum efficiebat, iuxta illud Exo. 14. dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis, idest ipse aget totam pugnam, & vos manebitis ociantes. debuerunt ergo dare Israelitę de locis quę capiebant in terra Chanaan, & de spolijs aliqua Deo in signum receptionis omnium bonorum ab eo.

Cur potius Israe'tæ dederunt domino vrbem Iericho cum eis quæ in ea erant, quam aliquam de alys vrbibus Et quæ nostra munera illi gratiora sint. Quæst. XVI.

SED aliquis dicet, quare magis dederunt vrbem Iericho cum eis quæ in ea erãt, quàm aliquam de alijs vrbibus? Respondendum est rationabilius fuisse dari istam vrbem quàm cęteras. Primo, quia sicut de fructibus terræ quos Deo agẽte colligimus, ei primitias offerimus, ita & de alijs operationibus nostris in quibus nos a Deo prosperatos cognoscimus, primitias dare valde dignum est. magis namque æstimãtur primitiæ, quia de prioribus sunt, quàm quæcunque alia post data, licet æque põderantia sint. G desiderant quidem homines naturaliter frui laborum suorum fructu, & in hoc ꝙ de eis quicquã percipiunt releuantur. sic enim ait Apostolus ad Timot. 2. in c. 2. oportet agricolam de fructibus suis edere primum. cum ergo agricola priuat se hac iocunditate, s. quæ est comedere primo de fructibus suis, vt eos Deo consecret, laudabilius valde est, quàm si postquam comedisset, & frueretur labore suo, aliquid Deo daretur. Primitiæ igitur pretiosiores sunt apud Deum, quã quæcunque alia æquè ponderãtis quantitatis postea data. Ita ergo in captione terrę Chanaan esse debuit, s. ꝙ si primo caperent Iudęi pro se vrbes, & deinde Deo tribuerent, non esset tam acceptum. cõuenit ergo, ꝙ primam captam vrbem in primitias domino darent. hęc autem fuit Iericho, quoniam ante hãc nulla capta extiterat. H

De operationib9 nostris in quibus a Deo nos prosperatos cognoscimus primitias ei dare valde dignũ est.

Item quanto aliquis maiorem rem Deo dat, est magis liberalis, & magis acceptatur. liberalitas autem non attenditur ſm æqualitatem datorum inter se relatorum, aut maioritatem, sed ſm ꝙ aliquis ex pluribus, aut paucioribus dat. ex multis non est magnũ liberalitatis opus. si autem det ex paruis magna, quamquã non sint æqualia eis quæ quis ex valde magnis contulit, liberalior iure extimatur. sic ait Aristot. Ethico. lib. 4. cap. de liberalitate, s. ſm substantiam vtique liberalitas dicitur: non enim in multitudine datorum, quod liberale, sed in dantis habitu. hoc autem secundũ substantiam. nihil autem prohibet liberaliorem esse minora dantem si a minoribus det. Hanc sententiam solidauit Christus, vt patet Lucę 21. capit. cum vidit I diuersos offerentes in gazophilacium, & vidua, quę minus secundum quantitatem obtulerat, amplius extulit dicẽs. Vere dico vobis, ꝙ hęc vidua pauper plus omnibus misit. nam omnes hi ex abundanti sibi miserũt in munera domini. hæc autem ex eo, quod deest illi omnem victum suum quem habuit misit. Sic igitur in Iudæis fuit, quia cum ceperunt vrbem Ierichontinam, nihil præter illam ceperãt, & illam totam domino Deo dabant. magnum ergo, & vere magnum munus erat. Si autem postquam cepissent totam terram dedissent multas vrbes domino ponentes sub anathemate, non tantum apud Deum appenderetur, quia iã ex multis dabant. a principio autẽ dantes Iericho non dederunt ex multis vel ex paucis, sed quicquid habue- K runt dederunt: quoniam nec spolia, aut spoliorum partem sibi diripuerunt. Conuenit ergo magis dari Iericho quàm aliquam aliam vrbem.

Item cum nos demus Deo de laboribus nostris partem, quia eo prosperãte actus nostros scimus nos fuisse adeptos, quod habemus: dum aliquid lucidius Deo agente suscepimus, magis in illo, Deo tribuere tenemur. maiora enim Deus de nobis promeretur, dũ magis adiuuat, quia maiora tunc beneficia cõfert, sed quandocunque magis expresse nos Deus in aliquo actu adiuuat, magis nos adiuuare dicitur, ergo in illo actu magis sibi tenemur quàm in alijs. Sic autem fuit

F Iudæis respectu ciuitatis Ierichõtinæ, & aliarum, quia quamquam ad capiendas alias adiuuit, ad nullam tamen æque vt ad vrbem Iericho. ibi enim Iudæis nihil agentibus Deus tradidit in manibus eorum ciuitatẽ, diruendo muros eius a sedibus, & tunc ipsi introierũt a domino edocti singuli per loca contra quę stabant, magis ad Ierichontinorum cędem quam depugnandum. tanto enim Ierichontini fuerant timore prostrati, vt non ausi fuerint contra Israelitas educere gladiũ, sed more ouium in suis domibus mactabantur. vnde litera non dicit hic, quòd pugnauerint quicquã contra Ierichõtinos, sed quòd percusserint eos in ore gladij. De alijs vrbibus dicitur, ꝙ Iudæi pugnauerint, vt patet contra vrbem Hay infra 8. cap. & consequenter G contra alias. in nulla autem vrbe postea sic factum est, quòd muri ruerent. sed Iudęi vel per insidias capiebãt vrbes, vt patet in vrbe Hay infra 8. & in vrbe Bethel Iudic. 1. cap. in alijs autem quia expugnabant, & occidebant habitatores in campo: ideo magis patuit diuina operatio cum Hebræis in vrbe Iericho, quàm in cęteris. & consequẽter magis fuit obligata domino ista vrbs quàm alię. conueniens ergo fuit magis dari vrbẽ Iericho domino consecrando ei posito anathemate, quàm aliquam de alijs vrbibus.

Simile autem est in alijs quæ Deo agente suscipimus. nam filios gignere non est libertatis nostrę, quãquam potentes simus ad effundendum semẽ, & quãquam ipsa generatio a natura proueniat, sed Deus aliquid agit in generatione filiorum dans eos cui vult, H ideo cum generaliter teneatur ad gratiarum actiones quilibet suscipiens filios, abundantius tamen ille tenebitur qui Deo magis agente eos suscepit, sicut si impotens erat, vel vxorem sterilem habebat, ita vt generatio impossibilis foret. Et ob hoc mater Sampsonis, quia genuit filium dante Deo, & ante nunquam gignebat, consecrauit eum ad votum Nazareorum in ęternum, vt patet Iudicum 13. Quid autem esset obseruantia Nazareorum habetur Numeri, sexto capit. idem autem fecit Anna mater Samuelis. ipsa enim erat sterilis, & quia Deus dedit ei filium, obtulit eum sibi, vt ministraret coram eo in sempiternum, vt patet 1. Regum, 1. capit.

Quare filios Deo cõsecrare debemus, maxime dũ ab impotẽtibus nascuntur.

I *Quare cum vrbs Iericho data est Deo, & de illa solum consecrata sunt Deo quædam metella, reliqua quæ erant, non venerunt in partem Israelitarum. Quæst. XVII.*

SED adhuc quęret aliquis, dato quòd vrbs Iericho dari debuit, sicut supra declaratum est, quare cum de illa solum prouenirent domino aurũ, & argentum, ęs, & ferrum, vt patet in litera, cętera non manserunt in partem Israelitarum, scilicet, vt ciuitas maneret ad habitandum, & iumenta, & pecora, atque omnia supellectilia diuiderẽtur inter eos.

Respondendum est, quòd Deus non solũ voluit aurum, & argentum, ęs, & ferrum dari sibi, sed etiam K totam vrbem cum omnibus quæ in ea erãt, cum omnia Deus tradidisset in manus eorum.

Et si dicas, quomodo dari potuerunt ea quę combusta sunt?

Respondẽdum est, quòd sicut ad honorem Dei applicita sunt omnia metallina supellectilia, & massę vrbis Iericho, ita & quę cremata sunt. nam metalla applicita sunt, fabricando ex eis vasa pro vsibus Sanctuarij qui sunt ad cultum Dei: ita ea quę cremata sunt in vrbe Iericho fuerunt data Deo, quia propter honorem eius cremata sunt. Aliqua namque Deo dabantur, quæ non proficiebãt ad aliquem vsum, nisi quia propter diuinum honorem cremabantur. sic erat de

omni-

omnibus sacrificijs, quia animalia cum viuerent, nullatenus applicabantur in cultum Dei. cum vero immolabantur, redundabant in honorem illius. de his autem & varietate applicationis rerum ad Deum su-
In qõ. 13. pra declaratum est.

An ad honorem Dei proficeret, quòd exureretur vrbs gentilium idolatrarum, sicut vrbs Iudaeorum idolatrantium. Et ꝙ magis peccabant Iudaei idolatrando quàm gentiles. Quest. XVIII.

CONSIDERANDVM autem, ꝙ crematio facta vrbis Iericho dupliciter fuit ad honorem diuinum. Primo ex intentione dātium. nam Israelitæ, ideo cremauerunt vrbem, & oĩa q̃ in ea erant, vt in hoc Deum honorarent. cum aũt aliquid agimus, vt Deus a nobis colatur, hoc ipso, quia talia agimus colitur: non enim proficiunt Deo data nostra, sed intentionem acceptat. vult tñ interdum exhibitionem realem ad comprobādam veritatem, & sinceritatem intentionis, quia magis creditur in moralibus rei quàm voci, vt patet Ethicor. 10. & quia Iudæi cremantes vrbem Iericho eam propter Deum cremabant, & existimabant se impendere Deo obsequium, Deus acceptabat eorum intẽtionem, & cedebat hoc in honorem Dei, s̃m ꝙ quęcũque data sacrificia, quæ etiam solum ex voluntate offerentium acceptabant. Amplius patet hoc magis, quia ea quę nunc Israelitæ offerebant, erant sibi carissima. tribuebant namque vrbem Iericho, & nullam aliam habebāt: ex quo sibi erat carior. potissime, quia erat optimæ habitationis, vt de-
In qõ. 13. claratum fuit supra, etiam tribuebant oĩa spolia vrbis quæ erāt valde magni pretij. quis enim totam vrbem cum eis quę intus erant appretiari posset? magnum quidem foret pretium. magna aũt ista erant in oculis Iudęorum, & m̃ Deo tribuebant, Deus ergo acceptare debebat. Secundo ista crematio vrbis Ierichontinę cũ eis quæ intra erant, ad honorem Dei proficiebat aliqualiter ex ipsa re quæ fiebat. nam sicut ipsa sacrificia præter intentionem offerentium protestantur virtutẽ quandam numinis, in eo cui offeruntur, ita & crematio facta Ierichontinæ vrbis erat ad quendam honorẽ Dei, & Deus acceptabat: fiebat enim hoc ĩ vindictam illarum gentiũ quæ Deo repugnauerunt in idolatrijs, & impudicitijs suis. Sicut enim Deus occidit sodomi-
Nota contra spurcissimos sodomitas. tas, & quatuor eorum ciuitates subuertit, quia eũ valde offendebant, vt patet Gen. 18. & 19. ita & si quis vicem eius agens, vt vindicaret diuinam offensionem, occidisset illos infandos populos, Deo acceptus valde foret. De idolatris autem pariformiter iudicandũ est: sic patet de idolatris inter Iudęos. nam si in aliqua ciuitate colerẽtur idola, insurgere debebat reliquus Israel, & consumere ciues, & pecora, atque iumenta in ore gladij: eosque postea cum tota ciuitate, & omnibus q̃ in ea essent consumere igne, vt maneret ciuitas in tumulum æternum. & in hoc dicebatur Deus delectari, atque acceptare. sic patet Deut. 13. cum dr̃. statim percuties habitatores vrbis illius in ore gladij, delebisque eam, & omnia quæ in ea sunt vsque ad pecora, quicq̃d etiam supellectilis fuerit cōgregabis in medio platearum eius, & cum ipsa ciuitate succendes, ita vt vniuersa consumas domino Deo tuo, & sit tumulus sempiternus. Ecce igitur cuncta consumi dño Deo iubet, idest ad honorem Dei. sic ergo & crematio vrbis Iericho ad honorem Dei proficeret. Sed arguet aliq̃s non esse simile, quia q̃n cremaretur vrbs idolatrantium Iudęorum erat ad honorem Dei. q̃a erat lege cautum, vt patet Deut. 13. de gentibus tñ non erat iussum, vt cremarentur ipsi, & vrbes eorum ꝑꝑ idolatriam. Itẽ quia erat ibi maior offensio. Israelitę nempe pepigerant cũ

A dño, vt eum colerent non suscipientes Deũ alienum, ꝙ aũt aliquem alium colerent infringebant pactum. ideo cęteri Israelitę destruentes huiusmodi pacti violatores merebant̃. de gẽtilibus nõ erat sic, quia non pepigerant cum dño quicquam. R̃ñdendum est, ꝙ Israelitæ colentes idola grauius peccabant, quàm gentiles ex causis assignatis. sed non ex hoc tollit̃ gentiles non peccare idolatrādo, sicut probat Apostolus ad Rom. 1. c. ꝙ inexcusabiles sint gentes, quia Deum naturaliter cognoscere potuerunt, & tñ coluerunt vana. Sicut ergo peccatum Iudęorum idolatrantium maius peccato fuit gentium, ita & consequenter pœna grauiori puniri debuerunt. gentibus tamen aliqua pęna manere debuit. hoc ergo dato qui zelo Dei commotus pu-
B niret gentiles, quia Deum non colebant, mereretur. Iudęi ergo poterant conuenienter ad honorem Dei cremare vrbem Ierichontinam, cum omnibus quæ in ea erant.

Amplius autem patet hoc, quia si Iudęi nõ extimarent se placere Deo destruere sub anathemate vrbes gentilium, non vouerent Deo eas destruere, nec per hoc peterent a Deo sibi aliquid conferri, quasi in hoc domino specialiter famulantes, sed ipsi vouebant delere vrbes gentilium sub anathemate, vt patet Nume. 21. c. si tradideris populum istum in manu mea, delebo vrbes eius, ergo intelligebant se Deo in hoc placere. Item si Deus non acceptaret talia vota tanquam rationabilia, non exaudiret ea, sed exaudiuit, ergo acce-
C ptauit. sic patet Nume. 21. c. exaudiuitq́; dominus preces Israel, & tradidit Chananæum quem ille interfecit subuersis vrbibus eius, & vocauit nomẽ loci illius horma, idest anathema. ecce ꝙ non solum erat honor Dei succendere ciuitates Israelitarum idolatrantium, sed & ciuitates gentilium, ergo in Iericho hoc fuit. Patet igitur, ꝙ non solum acceptauit dñs aurum, argentum, ęs, & ferrum data sibi de vrbe Iericho, sed etiam cremationem vrbis cum omnibus quæ in ea erant.

Quare vrbs Hay quæ anathematizata est, non fuit sic anathematizata, vt Iericho. Quæst. XIX.

QVAERET adhuc aliquis, cum vrbs Hay posi-
D ta fuerit sub anathemate, vt supra probatũ fuit, quia fuit succensa, & posita in tumulũ æternum, quare non fuerit sic anathematizata, vt vrbs Iericho? In vrbe quippe Iericho nihil prouenit Iudęis, sed quędam Deo prouenerunt, reliqua vero ignis exussit. in vrbe autem Hay sola vrbs posita fuit sub anathemate, & in tumulum ęternum, tota tamen pręda exercitui diuisa est, vt patet infra 8. Respōdendum est, ꝙ nõ debuit sic anathematizari illa vrbs, sicut Iericho, quia Israelitę non veniebant in terram promissionis, vt eam in honorem Dei cremarẽt facirẽs tumulum ęternum, sed vt in ea habitarent. quamuis ergo vrbs Iericho in primitias domino applicari debuit: aliç tñ non. & quia in vrbe Iericho nihil Israelitis prouenerat, sed totum dño prouenerat, vt descen-
E deretur gradualiter, decuit vt postea in aliquibus alijs vrbibus aliquid Deo daretur, & aliquid concederet̃ in partem Israelitarũ, vt deueniretur vltimo ad id quod totaliter cedebat in ius Israelitarum. Ideo in vrbe Hay quę capta est immediate post vrbem Iericho sic factũ est, quòd vrbs combusta est in tumulum sempiternũ in honorem Dei: de pręda tamẽ nihil ei prouenit, sed inter bellatores diuisa est, vt patet infra 8. capit. postea vero in reliquis ciuitatibus quę capiebātur, nihil Deo proueniebat, sed totum Israelitis, tam ipsę vrbes ad habitandum, quàm tota præda animatorum, & inanimatorum.

Cum tota vrbs Iericho Deo fuerit applicata conseruando quadam, & cremando alia: quare non fuerunt omnia conseruata pro thesauris domini. Quæst. XX.

SED adhuc quæret aliquis, cum vrbs Iericho cum omnibus quæ in ea erãt fuerit tradita domino, partim applicando thesauris domini, & partim comburendo, quare non fuerunt applicata domino omnia manendo incombusta? Et primo quęritur de ipsa vrbe Iericho, quare non cesserit in partem domini.

Respondendũ est, ꝙ vrbs non poterat cedere Deo manẽs incombusta: nihil enim applicabatur Deo manens, nisi ministri, scilicet sacerdotes, & Leuitę, & apparatus ministrationis, s. vasa, & vestes. reliqua autem ad vsus sacerdotum magis erãt, vel pro sacrificijs quæ applicabantur domino moriendo: ciuitas autem Iericho non erat aliquid tale, quod ad ministrationem ꝓficeret. si ergo deberet applicari Deo, hoc erat, q̃a traderetur ministris Dei, s. sacerdotibus, & Leuitis. his enim iusserat Deus tradi ciuitates. sed ad hoc non debebat dari Iericho; quia iam ad hoc obligati erant Israelitæ, vt separarent quadraginta octo ciuitates pro Leuitis, vt patet Numeri 35. nihil ergo speciale, nunc offerrent tribuentes vrbem Iericho domino, tanquã vnam de vrbibus Leuitarum.

Item quia hic non intendebant dare Israelitæ aliquid Deo, quod pro ministris esset eius, sed quod in ipsius solius cederet honorem. manens tamen Iericho
H nõ applicabatur huiusmodi ad Dei cultum, ergo cremari debuit, vt sic in Dei solius cederet honorem.

An in hominibus vrbis Iericho fuerit positum anathema, sicut in cæteris quæ erant in vrbe. Et arguitur, quòd non. Quæst. XXI.

NVNC consequenter quæretur de hominibus vrbis Iericho, quare nõ fuerunt applicati in cultum Dei viuentes, cum tota vrbs applicaretur eo modo quo poterat?

Respondendum est, ꝙ non poterant, quia iusserat Deus omnes Chananæorum populos deleri gladio, vt patet Deuter. 20. non erat ergo arbitrij Iudæorum relinquere aliquos ad cultum Dei viuentes.
I Sed arguetur de Gabaonitis qui erãt de Chananęis, & tamen facti sunt serui Sanctuarij, vt patet inf. 9. cap. cum dicitur. decreuitque in die illo Iosue esse eos in ministerio populi domini, & altaris, cędentes ligna, & aquas portantes vsq; in præsens tempus, in loco quẽ dominus elegisset. poterat ergo sic fieri de Ierichontinis.

Respondendum est non potuisse fieri, quia Israelitæ non poterant inire aliquod fœdus cum Gabaonitis sub conditione seruitutis, siue eos seruos suos efficerent, siue seruos Dei, nec pactum conditionis tributariæ, aut cuiuscunque modi, dumtamen eos viuere sinerent: Deus enim vetuerat. decepti fuerunt tamen
K Israelitæ ab eis simulantibus se de terra venisse longinqua, & sic pactum iuratum initum est. Cum vero cognitum est eos de Chananæis esse, voluit vniuersus Israel eos occidere. sed Iosue & cęteri principes putantes se ligatos iureiurando, liberauerunt eos de manu populi, & vt totaliter mortem non effugerent, subdiderunt eos seruituti altaris Domini, quæ seruitus est mors ciuilis. De Ierichontinis autem sic esse non poterat, quia cognitum est, quòd erant Chananæi: ideo non potuit populus transmutare eis mortem naturalem in ciuilem, efficiendo seruos sanctuarij, sed eos occidit.

F *Hic arguitur, quòd in viris Ierichontinis fuit positum anathema. Quæst. XXII.*

SED dicet aliquis, ꝙ cætera, quæ erant in vrbe Ierichontina applicata sunt specialiter Deo, & in eis fuit positum anathema: tamen in hominibus non, quia etiam si non fuisset positum anathema, illi debebant occidi, quia erant de Chananæis. Respondendum est, ꝙ etiam viri Ierichontini Deo specialiter appliciti fuerunt, sicut cætera, quę erãt in vrbe, & fuit in eis magis, quam in cæteris Chananæis. Duo enim in eis facta sunt. Primo, ꝙ gladio occisi sunt. Secundo, ꝙ cum ipsa ciuitate corpora eorũ exusta sunt, vt patet infra. Primum sufficiebat ad legẽ
G communem Chananæorum. Secundum fuit quantum ad conditionem anathematis, & in hoc ipsi etiã specialiter Deo appliciti fuerunt, sicut cętera quę in vrbe cremata sunt. Hęc autem duo fiebant in vrbibus quandocunque ponebatur perfectum anathema, scilicet, quòd omnes homines, & iumenta occiderentur in ore gladij. deinde, quòd cum ipsa ciuitate succenderentur, & diruerentur super eas ędificia vrbis, vt esset tumulus ęternus, vt patet Deuteron. 13. cap. in hac autem ciuitate positum fuit anathema, vt patet hic, & homines, & iumenta occisa gladio. postea incendio consumpta sunt. ergo hoc pertinebat ad legem anathematis positi.

H *Quare pecora non sunt accepta ad immolandum domino, ex vrbe Iericho. Et quomodo non licebat offerre Deo pecora de gentilibus. Quæst. XXIII.*

ADHVC quæretur quare in vrbe Iericho pecora non accepta sunt in partem domini. nam de pecoribus non potest responderi, sicut de viris, cum non iussisset Deus pecora & iumenta Chananęorum occidi, sed diuidi inter exercitus bellatores.

Respondendum est, ꝙ si pecora Ierichontinorum acciperentur in partem domini, aut cederẽt Deo, aut ministris eius, scilicet sacerdotibus & Leuitis. pro ministris autem non debuerunt accipi, quia non intendebant Israelitę applicare hic aliquid Deo pro ministris,
I sed quòd ad honorem eius solius cederet. non debuerunt etiam dari Deo, quia nunc Israelitę non intendebant sacrificijs, sed bello. si tamen Deo pro parte sua traderentur, deberent immolari.

Et si arguas, quia Israelitę paulo post hoc fecerunt sacrificia multa in monte Hebal & Garizin. Respondendum est hoc fuisse factum, quia tunc fuerunt positæ benedictiones, & maledictiones obseruantibus, & infringentibus legem in montibus his, & tamẽ sacrificia non fuissent facta, nisi quia iusserat dominus ea fieri antequam Israelitæ transirent Iordanem viuente Moyse, vt patet Deuteron. 23. c. non igitur debuerunt dari pecora. Sed aliquis r̃ndebit aliter dicens, ꝙ non licebat fieri sacrificium de pecoribus Chananęorũ, q̃a
K oĩa immunda iudicabantur, vt patet Leui. 22. c. R̃ndẽdum est falsum esse: de pecoribus. n. Chananęorum, & quorumcunq; gentiliũ, nihil minus licebat ꝯsecrari, q̃ de pecoribus Iudęorum. Solum m̃ vetitũ erat accipi de manu ipsorum gentilium, i. ꝙ non offerret gẽtilis aliqua pecora, vel panes, quia non dẽbant recipi. si tñ Iudęi emissent a gentilibus pecora, & postea offerrent ea, licebat ea immolari. Cõformiter aũt si acciperent iure bellico, q̃a eodẽ modo efficiebant ipsorũ Iudęorũ capientiũ. liceret igĩ offerri in sacrificium oĩa pecora Ierichontinorum postq̃ ab Israelitis capta erãt. hoc enim solum vetat, s. de manu gẽtilis accipi. & hoc dr̃ Leui. 22. c. i. de manu alien. genæ nõ offeretis panes

domino

domino Deo vestro, & quicquid aliud dare voluerit, A quoniam corrupta, & maculata sunt omnia, non suscipieris ea. Quare autem liceat accipi ea quæ possidebant gentiles in sacrificium, & nõ de manu ipsorum: dicendum est euenire, quia defectus est in persona offerente, & non in re obligata. quomodo autem hoc sit, declaratum est Leuit. 22. Item patet, quòd liceret offerri de pecoribus quę possederũt gentiles. nam cũ Saul pugnauit contra Amalechitas, seruauit pecora eorum ad faciendum de illis sacrificium. sic enim respondit Samueli quærenti, quæ est hæc vox gregum quæ resonuit in auribus meis, & armentorum quam audio? & ait Saul: de Amalech adduxerunt ea. pepercit enim populus melioribus ouibus, & armentis, vt immolarent ea domino Deo tuo. sic habetur 1. Reg. 15. B Si tamen non liceret immolari pecora capta de manu gentilium, non sic respondisset Saul. Item non solum sic respondit, immo & de eis sacerdotes immolauerunt holocausta Deo, vt patet eodem cap. cum dicitur. venit Samuel ad Saul, & Saul offerebat holocaustum domino de initijs prędarum, quę attulerat ex Amalech. ergo licebat de eis offerri, alioquin sacerdotes non suscepissent talia ad holocaustum.

Item patet hoc ex responsione Samuelis ad Saulẽ. cum enim diceret Saul se immolasse de præda Amalech: ait Samuel. nunquid vult dominus holocausta, aut victimas, & non potius, vt obediatur voci eius? melior est obedientia quàm victima. Ecce si non licuisset offerri de pecoribus Amalech, aut gentilium omniũ, increpuisset Samuel Saulem, ꝙ offerret de illicitis, sed C non increpuit, quin potius consensit licitam esse oblationem, sed magis diligi a Deo obedientiam. licebat ergo offerri de pecoribus Amalech. & sic liceret de cuiuslibet gentis, pecoribus offerri domino. ergo etiã de pecoribus Ierichontinorum, sed non oblata sunt, nec Deo prouenerunt ex causa suprapofita.

Iumenta quare non prouenerunt in partem ministerij Domini. Quæst. XXIIII.

NVNC quæretur de iumentis quæ non immolantur, cur non prouenerũt in partem domini viuentia ad ministerium eius.

Respondendum est de his esse manife- D stiorem responsionem quàm de pecoribus, quia non licebat iumenta immolari, cum non essent munda ad esum. si ergo darentur viuentia Deo, cederent in partem ministrorum. In Ierichontina tamẽ destructione vel anathemate nihil factum est, vt applicaretur ministris Dei, sed soli honori diuino. Sed arguet aliquis de bello facto ꝯ Madianitas, & de spolijs acceptis, quia de pecoribus, & iumentis atq; hominibus prouenit pars Deo, s. de media parte pugnatorum de quingentis capitibus dabatur vnum, vt patet Num. 31. cap. ergo sic debuit hic dari.

Respondendum est, ꝙ illę partes prędę quę domino prouenerunt de bello contra Madianitas, nõ prouenerunt Deo pro se, vel pro Sanctuario, sed cesserũt E in ius sacerdotis magni Eleazari. sic patet eodem cap. cum dicitur, & separabis partẽ domino ab his qui pugnauerunt, & fuerũt in bello, vnam animam de quingentis, tam de hominibus quàm de asinis, & bobus, & ouibus: dabisque eam Eleazaro sacerdoti, quia primitiæ domini sunt. hic autem non intendebãt aliquid dare Israelitę ministris Dei, sed soli diuino honori applicare.

Sed obijcies, ꝙ de pręda contra Madianitas in bello aliquid prouenerit Deo non pro ministris, sed ad vsus Sanctuarij, quia totum aurum ei datũ est. sic patet eod. c. in fine. cum dicitur, susceptum intulerunt in tabernaculum testimonij in monimentum filiorum Israel coram domino. Respondendũ est, ꝙ nihil iussit Deus dari sibi de pręda Israelitarum contra Madianitas pugnantium, sed tota prouenit eis, & ministris Dei, sed ipsi gratis nullo iubente obtulerunt omne aurum, qđ in pręda habuerant. sic patet eod. cap. cum dicitur. nos serui tui recensuimus numerum pugnatorum, quos habuimus sub manu nostra, & ne vnus quidẽ defuit. ob hanc causam offerimus in donaria domini singuli, quod in præda auri potuimus inuenire periscelides, & armillas &c. Nihil ergo simile est de anathemate Iericho, ad diuisionem prędæ de Madianitis, quia hic constitutum fuerat dari omne metallum in thesauros domini. ibi autem nihil fuit constitutum, sed gratis impẽsum est: non debuit ergo de Ierichontinis pecoribus quicquam domino, aut de iumentis dari.

Quare cum in vrbe Iericho essent multæ materiæ profecturæ ad vsus Sanctuarij, non seruatæ sunt in thesauris Domini, sicut metalla. Quæst. XXV.

ADHVC quæret aliquis, cum in vrbe Iericho essent multæ materię pro rebus Sanctuarij, s. panni ad ministerium eius, & pelles: quare non fuerunt reseruata, sicut aurum, & reliquã metalla. quod declaratur, quia sicut in vsus Sãctuarij aurum, argentum, æs, & ferrum proficiunt, vt patet Exo. 25. & 35. ita & proficiunt purpura, & hiacinthus, coccus bis tinctus, byssus retorta, & pili caprarum ad faciendum saga, & pelles rubricatę, & hiacinthinę, vt patet eodem c. & de omnibus his obtulerunt Israelitæ in deserto in fabricatione Sanctuarij, vt patet ibidẽ. Sed dicet aliquis, quòd sicut oblatum est aurum, argẽtum, ęs, & ferrum in thesauros domini, debuerũt omnes alię prædictæ materię offerri.

Forte aliquis respondebit, ꝙ non fuerunt tales materię in vrbe Iericho. Dicendum est non esse verisimile, quia in vrbe illa non esset aliquid horum. pręcipue, quia patet ibi fuisse aliquid tale. nam sequen. c. dicitur de Achan, ꝙ furatus fuerit de anathemate palliũ coccineum valde bonum, ergo erat ibi coccus bis tinctus de quo fieret pallium coccineum. ita de purpura, & bysso, cęterisque materijs credendum est, vel saltem coccus bis tinctus ibi repertus tolli deberet.

Respondendum est, ꝙ non debuerunt illa applicari Deo, quia ad hoc, ꝙ illa quæ fuerant in vsu gentilium applicarentur Deo, debebant valde mundari, & ista munditia magna non poterat induci, nisi per ignem. illa ergo quę potuerunt tolerare ignem, potuerunt in vsus Sãctuarij applicari. cętera autem nequaquam. sic enim fuit de auro, argento, ęre, & ferro, quę igne examinata sunt, atque purgata. ideo in thesauros domini applicita sunt. supellectilia autem de pellibus, aut filis non poterant tolerare ignem: ideo non fuerunt domino consecrata. simile patet in pręda facta de Madianitis. iussit enim dominus, vt aurum, & argentum, & quicquid poterat tolerare ignem, purgaretur igne, vt patet Num. 31. c. Sed contra hoc arguetur ex eodem fundamento, s. ꝙ nõ erat necessaria omnibus eadem purgatio, quia quibusdam ignis, s. metallis, alijs autem aqua lustrationis, s. supellectili pellitiæ, & de filis. sic dicitur eodem c. hoc est pręceptum, quod mãdauit dominus Moysi aurum, argentum, ferrum, ęs, & stannũ, & plũbum, & omne quod potest trãsire flammas, igne purgabitur: quicquid autem non potest sustinere ignem, aqua expiationis sanctificabitur. sufficiebat ergo, ꝙ purpura, hiacinthus, coccus bis tinctus, & byssus retorta, cęterę q; in hunc modum materię applicatę Deo, expiarent aquã lustrationis, & seruarentur in thesauris Dei. Respondendum est, ꝙ ad applicandum vsui po-

pularium res quæ fuerant gentilium, sufficiebat purgare aqua lustrationis ea quæ non poterant transire ꝑ flammas. ad applicationem tamen ad Deum, exigebatur munditia maior, ideo non sufficiebat purgatio in aquis lustrationis, sed supellex pellitia, & ex filis, non poterat sustinere aliam purgationem, ergo non poterat Deo applicari in Thesauris eius. & cum dicitur Nume. 31. ꝙ quędam igne alia aqua purganda erant, intelligitur de illis quæ erant prouentura popularibus. nihil enim de illa pręda constituerat sibi dominus venire, sed vt tota diuideretur pugnatoribus, & reliquo populo, perueniente quadam parte ministris Dei, vt supra declaratum fuit. id tamen quod domino applicuerunt sponte Israelitę de pręda Madianitarum, poterat transire ignem. s. solum aurum, vt patet Num. 31. capi.

Conclusum ergo ex superioribus patet, quòd ex toto quod in vrbe Ierichōtina erat, nihil debuit reseruari ad cultum Dei, nisi aurum, & argentum, & æs, quãquam omnia fuerint cremata ad diuinum ministeriũ, vel honorem. *Sitque ciuitas hac anathema.* Idest ista ciuitas ponatur in destructionem, s. non habitetur, sed succendantur domus & diruantur. & loquitur hic de sola vrbe pro ędificijs, nam de alijs quę erant in vrbe infra subditur. Et sciendum, ꝙ non solum vrbs Iericho fuit sub anathemate, ꝙ incenderetur, sed etiam ꝙ diruerentur ædificia domorum ad terram, ne maneret ciuitas, sed tumulus sempiternus, idest sepulchrum. Et tamen si solum fuisset combusta adhuc videretur ciuitas, quia multa ædificia integra manerent, s. ea quæ nihil faciliter cremabile habebant. & omnia quamq̃ cremarentur in lignis, tamen pro maxima parte ædificiorum, s. parietum manerent, & sic adhuc esset, tanquam vrbs. de alijs tamen ciuitatibus quæ anathematizabantur, videtur ꝙ diruebãtur ad solum. nam Deuteron. 13. vbi dicitur, de ciuitatibus idolatrarum ponẽdis sub anathemate, iubetur quòd homines, & pecora post occisionem cum tota ipsa ciuitate succendantur, & subditur. non ædificabitur amplius. In quo præsupponitur ciuitatis muros, & cętera ędificia ad solũ prosterni debere. nam si solum succenderetur ciuitas, nõ corruerent muri, nec principalia ædificia. ideo adhuc maneret ciuitas illa, & non diceretur: non ædificabiť, sed non habitabitur amplius. litera tamen dicit, nõ ędificabitur, ergo manifeste pręsupponitur incensa, & diruta. Item hoc patet, quia vocatur tumulus sempiternus, non tamen esset ibi conuenienter nomen tumuli, nisi super cineres virorum occisorum, & pecorum, parietes vrbis, & domorum prosternerentur, sicut cũ humantur corpora, sed ciuitas Iericho sub anathemate posita erat. ergo muris dirutis a Deo, omnia etiam ciuitatis ædificia ad solum ab Israelitis prostrata sunt. quod satis facile erat tanto populo in quo erãt plures viri, quàm sexcenta mille pugnatores. *Et omnia quæ in ea sunt.* Idest nullum de supellectilibus vobis applicabitur, sed omnia sint sub anathemate, idest ĩ destructionem consecrata, & abdicatione, vt supra declaratum fuit. & magis accipitur ꝑ abdicatione, quasi dicat omnia quæ in ciuitate hac sunt, nobis illicita sunt ad accipiendum pro nobis.

Iericho fuit funditus destructa.

Sola Raab meretrix viuat. Intelligebatur istud pręceptum quantum ad omnia quæ erant in vrbe, siue animata, siue inanimata. ideo excepta est Raab, ne occideretur. & in hoc patet anathema etiam poni pro morte, vel destructione, s. ciuitas hæc sit sub anathemate, & omnia quæ in ea sunt, idest, tam ciuitas, quam omnia quæ intus sunt, destruantur, & moriantur quę mori possunt. sola autem Raab non sit sub anathemate.

Sola Raab meretrix. Quomodo Raab meretrix vocetur supra cap. 2. declaratum est.

In q5. 2.

Cum vniuersis quæ in domo eius sunt. Ipsa Raab fuit libe-

F rata propter se, quia eripuerat a morte exploratores Iudęorum. alij autem qui cum ea erãt, ob gratiam ipsius liberati sunt, & quamquam dicitur cũ vniuersis quæ in domo eius sunt, solum tamẽ intelligitur de cognatione illius, pro hac enim ipsa petijt firmitudinem ab exploratoribus, & ipsi iurauerunt, vt patet supra 2. c. & hi soli intra domum eius steterunt, vt patet infra, cum hi solum dicantur educti de vrbe. nam non conuenerunt aliqui alij in domum eius, cum nescirẽt domum illam priuilegiarã fore. ipsa quippe Raab subticuerat, quæ facta fuerant. si tamen plures conuenissent in domum Raab, exploratores qui ingressi sunt in domum Raab ad educendum eam cum cognatis suis, nõ eduxissent illos, sed occidissent. *Abscondit enim nuncios quos*
G *misimus.* Ponitur causa saluationis eius, s. quia abscõdit duos exploratores missos ab Israelitis in domo sua, cũ inquirerent eos nuncij venientes a rege, vt eos caperent, de quo supra 2. cap. *Quos direximus.* Idest quos direximus ad vrbem istam explorandam.

Vos autem cauete ne de his quæ præcepta sunt vobis, quidpiam contingatis, & sitis præuaricationis rei, & omnia castra Israel sub peccato sint, atque turbentur. Quicquid autem auri, & argenti fuerit, & vasorum æneorum ac ferri, domino consecretur, reposi-
H tum in thesauris eius.

1.q.4.6.ist peccato ibi, vt thesauri supr. a.

Hic replicat pręceptum de anathemate posito. & hoc vt magis infigatur mentibus Iudæorum, & solicite attendant. nam si leuiter dictum fuisset, non curassent Israelitę, & caperent aliquid de spolijs Iericho, q̃ desiderabilia erant nimis pręcipue eis cupientibus ditari. Etiam fit ista repetitio ad magis declarãdum pręceptum. nam supra solum dictum fuerat, ꝙ ciuitas esset anathema cum omnibus quæ in ea erãt. ex quo innuebatur, ꝙ deberent aurum, & argentum, ferrum, & ęs cum cęteris destrui illam cremando, sed immediate explicatur, quòd ista ad Deum debeant pertinere.

Ne de his quæ præcepta sunt. Idest ne de his quę vetita sunt. nõ accipitur pręcipere pro iubere, quia nihil hic
I iubebatur, sed interdicebatur, cũ vrbs, & omnia quę in ea erant, ponerentur sub anathemate.

Vel potest accipi pręcipere proprie, & tamen tunc subintelligitur aliud, scilicet de his quę pręcepta sunt, scilicet, ne acciperetis.

Quidpiam contingatis. Scilicet ad vsurpandum pro vobis occultando illud, sicut fecit Achan, vt patet sequẽti capit. bene tamen licebat aliquid accipi in thesauris domini. nam postquam omnes de vrbe occisi sunt, ab homine vsque ad pecus, inquisitum est in tota illa q̃d esset argenti, & auri, æris, & ferri, & hęc inde educta sunt, vt seruarentur in thesauris domini, deinde vrbs succensa est.

Vel potest accipi hoc, & conuenientius, pro omni-
K bus supellectilibus, quę non erant aurum, argentum, ęs, & ferrum. nam hæc non licebat vllo modo educi de vrbe: tamen non est intelligendum, quòd solũ contingendo illa peccarent, sed peccatum erat si illa educerent de vrbe, contingi quippe hęc necesse erat ad inuestigandum aurum, & ferrum, & alia latentia metalla.

Item quamquam solum aurum, argentum, ęs, atq; ferrum licitum esset educi de vrbe pro domino, tñ q̃ aliquid sibi sumeret, ita peccabat sumendo de his quę ad solum Deum pertinebant, sicut sumendo de his quæ erant totaliter illicita educi de vrbe, sicut patet in peccato Achan, qui furatus fuit regulam auream, &

duccn-

ducentos siclos, palliumque coccineum, de pallio tamen manifestum erat, quòd non pertinebat ad res, quę applicandæ erant thesauris domini. *Et sitis præuaricationis rei.* Idest qui tale quidpiā arripuerit, erit reus præuaricationis, scilicet erit reus mortis. nam cum ita ha præcepta Dei, vel principum ponerentur, transgredientes morte puniebantur. *Et omnia castra Israel sub peccato sint.* Idest non solum qui fecerit hoc erit mortis reus, sed etiam castra erunt sub peccato, ideſt omnes qui sunt in castris erunt sub peccato. Aliud est esse pręuaricationis reum, & aliud esse sub peccato. qui enim scelus committit, est præuaricationis reus, qui autem non peccat, & tamen subijcitur pęnæ peccati dicitur esse sub peccato, & sic castra Israelitarum non essent præuaricationis rea peccantibus quibusdam de Israelitis, sed tamen essent sub peccato, ideſt obligata ad aliquam pęnam. sic enim factum est peccante Achan, quoniam Israelitæ pugnantes contra vrbem Hay versi sunt in fugam, & corruerunt vulnerati ex eis 36. viri, vt patet sequen. cap. Et non solum isti corruissent, sed etiam nunquam populus pręualuisset contra hostes, quousque peccans puniretur. sic patet sequen. ca. cum dicitur, non poteris stare coram hostibus tuis, donec deleatur ex te, qui hoc contaminatus est scelere, in quo Iosue innuit etiam antequā fiat, quòd omnia castra pro vno peccante exturbarentur, quia sciebat istam esse conditionem Dei punientis.

Aliud est esse præuaricationis reum, & aliud esse sub peccato.

Quomodo aliquando pro peccato vnius punitur tota communitas, etiam si non fauit ei in hoc, & qui sunt modi ad hoc. Quæst. XXVI.

IN quo sciendum, φ cum aliquis peccat, & multitudo ei consentit directè, & fauet, tenetur multitudo rea sceleris, & quilibet de consentientibus tenetur directè ad pęnam, sicut ille qui principaliter committit scelus, & tunc dato, φ plectatur capite peccans, non erit ablata ira Dei, donec etiam pereant alij qui consenserunt, & Deus ita delebit eos qui particulariter consenserunt, sicut ipsum principaliter committentem, sic patet de immolatione de semine suo idolo Moloch, quia si populus terræ cognoscens parui pendens huiusmodi hominem lapidare, Deus illū delebit, & omnes qui consenserunt ei peccanti, sic patet Leui. 20. cap. cum dicitur, φ si populus terrę quasi paruipendens imperium meum dimiserit hominem qui dedit de semine suo idolo Moloch, nec voluerit eum occidere, ponam faciem contra hominem illū, & cognationem eius, succidamque ipsum, & omnes qui consenserunt ei, vt fornicaretur cum idolo Moloch de medio populi sui. Aliquando autem aliquis de communitate peccat, & communitas ei non fauet nec consentit, quia ignorat. Tunc solus peccans directè obligatus est ad pęnā, & est præuaricationis reus, Communitas autem interdum quippiam punitur, & interdum non. Cum autem punitur communitas, nō punitur directè, sed impeditur ab aliquo bono, quod alias habitura erat, donec vlciscatur offensam Deo factam in ipsa, facta autem vltione nihil pęnæ aut impedimenti est in communitate. Sic fuit peccante Achā, non enim cognouit hoc totus Israel. nam tunc non fuissent positæ sortes coram domino ad inuestigandum personam peccantem, sed iubente domino vlcisci illud nephas, lapidaretur Achan, nulla facta inquisitione tanquam pro notorio scelere. fuit tamen facta exactissima inquisitio, ergo non cognouit Israel, impediuit tamē dominus castra Israel, ne possent pugnare contra hostes, donec funderetur sanguis peccantis, sicut dicitur sequen. c. non poteris stare coram hostibus, donec deleatur qui contaminatus est hoc scelere, cum vero sanguis illius effusus est, potuerunt Israelitæ stare contra hostes, & fuerunt expugnatores vrbis Hay, nec Deus expetiuit aliam vltionem de Israelitis: si tamen consensissent Israelitę, non solum punitus fuisset Acham, sed etiam omnes consentientes illi, & illo pereſite, adhuc non cessaret indignatio Dei, quousque cęteri delerentur. Est autem modus in hac ira Dei concitata contra communitatem pro peccato vnius, aut paucorum, sicut cum quis irascitur toti ciuitati pro aliqua iniuria quę ibi ei ab aliquibus illata est. Et hoc modo comminabatur Deus se concitandum in iram contra totum populum peccantibus aliquibus, in quibusdam specialibus peccatis, quæ pertinebant ad ministrationem factam illi. sic dicitur Numeri 1. cap. de castrametatione Leuitarum, & Israelitarum, scilicet, quòd Leuitę castrametarentur in circuitu Sanctuarij, & nō accederet aliquis de extraneis, ne fieret indignatio super totam multitudinem. Item Nume. 18. de officio sacerdotali dicitur, quòd Aaron, & filij sui soli excubent in ministerijs sacerdotalibus, & non accedat aliquis de alienis, alioquin orietur indignatio super totam multitudinem.

De sex solutionibus seu modis, quos dat Beatus Augustinus: quomodo Deus puniat vnum pro peccato alterius, & quare non liceat hoc homini. Quæst. XXVII.

SED adhuc dicunt aliqui, cum Deus iustus sit, quare punit quosdam pro peccatis aliorum, & communitatem pro peccato aliquorum singularium? Aliqui dicunt, quod Deus iuste puniendo hoc facit, quia licet hoc non sit iustum homini iudici, est iustum Deo. & ista est vna solutio, sic dicit Augustinus, quæri solet, quomodo iuste pro alienus peccato in alios vindicetur, cum in lege dictum sit, neq; patres pro filiorum, neque filios pro patrum iniquitatibus esse puniendos, & respondet, an illud iudicātibus hominibus pręceptum, ne quemquam pro altero puniatur. Dei autem iudicia non sunt eiusmodi qui alta, & inuisibilia consilio suo nouit.

Secunda solutio est, quòd Deus iuste facit hoc, vt admoneat homines curam habere in alterutrum ne peccent, quia non solum quisque pro suo puniendus est, sed Deus vnum pro altero punit, & sic dicit ibidē Augustinus. non enim aliquid dutum quantum attinet ad vniuersi administrationem accidit mortalibus, cum moriuntur quandoque morituri, & tamē apud eos qui talia metuunt, disciplina sancitur, vt non solum se quisque curet in populo, sed inuicem sibi adhibeant diligentiam tanquam vnius corporis, & huius hominis, alia pro alijs sint membra sollicita.

Tertia solutio est, quòd Deus facit hoc ad signandum quanta vnitas debeat esse in populo, quia sunt tanquam partes vnius totius, in quo vna parte dolente transfunditur dolor ad alias, siue compassione, siue naturali coniunctione.

Quarta solutio est, quòd fit ad signandum magnū periculum, quod esset in peccato multorum. nam si peccante vno totus populus punitur, quid fieret si totus populus peccaret? de his duobus dicit Augustinus ibidem. Similiter ostenditur quantum connexa sit in populi societate ipsa vniuersitas, vt non in seipsis singuli, sed tanquam partes in toto existimentur, p vnius quoque peccatum mortemque paucorum admonitus populus vniuersus, tanquam in corpore vniuerso quæratur, quod admissum est. simul etiam significatū est quantum mali fieret si vniuersa multitudo peccaret, quando vnus quidem ita potuit vindicari, vt ab eo possent cęteri esse securi.

Quinta solutio est, quòd Deus facit istud in pœnis tempora-

temporalibus, sed non in æternis, quia ibi nō punitur vnus pro alio. vnde dicit Augustinus ibidem. Nec tamen credēdum est etiam in pœnis quæ post mortem irrogantur, alium posse damnari pro alio, sed in his tantum rebus hic irrogari pœnam, quæ finem fuerāt habituræ.

Sexta solutio est, ꝙ Deus potest istud, & nō homo, quia Deus si pœnas dederit, poterit liberare ab eis, etiā si mortem inferat, homo autem non potest, ideo non licet ei punire vnum pro altero, sic dicit ibidem Augusti. At vero si Achan ab aliquo inuentus, & comprehensus, & criminis reus ad iudicium Iosue fuisset adductus, non putandum est, hominem quemquam alium qui societate facti eius non teneretur, pro illo, vel cum illo fuisse puniturum: non enim mandatum legis licebat excedere, quod datum est hominibus ne iudicio suo, quod in homine homini iusserat, vel permissum est, alterum pro altero arbitretur esse plectendum. lōge autem secretiori iudicio iudicat Deus, qui potens est etiam post mortem, quod homo non potest, liberare vel perdere.

Conclusio auctoris praecedentis quæsiti. Et quòd vnus nunquam punitur pro peccato alterius loquendo de pœna quæ infligitur a Deo. secus de pœnis consequentibus conditionem naturæ: vt fames, sitis, &c. Quæst. XXVIII.

DICENDVM: quòd secūdum veritatē Deus non punit quemquam pro peccato alterius, sed anima quę peccat ipsa punitur, & filius non portat iniquitatem patris, & pater non portat iniquitatem filij. Ezechi. 18. cap.

Cum autem obijcitur, ꝙ Deus punit peccata patrū in filios vsq; in tertiam, & quartam progeniem. Exo. 34. & Num. 14. c. Dicendum, ꝙ licet circa hoc ab alijs, & a nobis soleant dari multæ limitationes quæ veræ sunt, tamen certissime dici potest, ꝙ nunquam punitur vere vnus pro peccato alterius, loquendo de pœna quæ infligitur a Deo, secus de pœnis consequentibus cōditionem naturæ, vt fames, sitis, & huiusmodi, quę verius dicuntur cōditio naturæ quàm pœna. nam istæ fuerunt etiam in Christo in quo nullum peccatum, neque etiam originale fuit, neque esse potuit.

Sed loquimur de pœnis inflictis a Deo quæ nō sunt ex conditione naturæ. Et hoc adhuc intelligendo, quòd istę sint proprie pœnæ, quod dicimus propter id, quod quis voluntarie assumit, nam illud non est ꝓprie pœna, licet ibi sit dolor, sicut fuit de passione Christi, quam quia sponte accepit, & non inuitus sustulit, non proprie dicimus esse pœnam, & ideo nō oportet dici, quòd tolerauit eam, aut punitus est pro peccato suo, vel peccato alterius, quia peccatum ipse nō fecit. Neque etiam pro peccato alicuius alterius ipse punitus est, sed pro peccatis aliorum ipse dolores aut pœnas large dictas tolerare voluit Esa. 53. cap.

De pœnis autem proprie dictis dicendū, quòd vnus nunquam punitur pro peccato alterius, sed quicunq; sit, siue subditus pro domino, siue dominus pro subdito, prælatus pro ouibus, aut oues pro prælato, communitas pro singularibus, pater pro filio, vel filius pro patre, semper qui punitur habet peccatum, vel causam pro qua a Deo punitur, & etiam non existēte alio pro quo punitur, Deus puniret iuste istum pro illo peccato, vel causa. Sed forte non puniretur tunc, nisi esset peccatū illius pro quo dicitur puniri, & differret Deꝰ pœnam illam ad aliud tempus. de quo Matth. 5. capitu. magis declarabimus.

F *Quomodo intelligitur, quòd puniuntur peccata patrum in filios & dominorum in subditos, & an vere puniantur, & quare hoc dicit scriptura. & quomodo intelligatur. Quæst. XXIX.*

MAXIMVM autem dubium circa hoc est de pœna filiorum pro peccatis patrum, quia de his dicit expresse scriptura, ꝙ Deus punit peccata patrum in filios. Sed adhuc de his dicendum est, ꝙ quicunque filius punitur, peccatū habet pro quo iuste puniatur, non existēte aliquo peccato patris, quia aut filius est paruus, aut adultus, si est paruus, habet debitum pœnarum consequentium pro peccato originali. nam his debita est mors, & aliquando G dabitur etiam si patres sint iustissimi. a fortiori ergo quęcunque alia pœna, cum aliæ pœnæ sint minores. Si autem filius sit adultus, præter debitum peccati originalis, habet aliqua actualia, quia nemo est qui non peccet 3. Reg. 8. cap. & pro illis infliget ur quæcunque pœna ei irrogetur, & non pro peccato patris. Sed hoc solum est, ꝙ forte pro peccato patris dabitur pœna illo tempore, quo alias non erat eam daturus si pater non peccasset, & tamē etiam non peccante patre peccatum filij mereretur illam pœnam sibi dari, siue illo tēpore, siue quocunque alio. Deus tamen dilaturus erat pœnam ad alia tempora si pater non peccaret. Causa autem huius est, quia tunc Deus puniens filios facit duo, s. ipsos iuste affligit pro eo, quod ipsi per se sine patribus meruerunt, quia apud Deum nullus per se in- H nocēs est Exo. 34. c. & etiam affligit patres, qui ita cruciantur videndo filiorum pœnas, sicut si ipsi punirentur, eo ꝙ nimis diligunt eos. Et ob hoc scriptura dicit specialiter de patrum peccatis, ꝙ puniantur in filijs, & non dicit communiter de alijs hominibus, ꝙ peccata eorum puniantur in alijs. Primo, quia nullus est naturaliter aliquid alterius sicut filius patris, quia est aliqua particula substantię eius 8. Eth. Secundo propter nimiam dilectionem, qua pater filium diligit, sicut seipsum, & ita dolet de pœna filij, sicut de pœna propria, quod non accidit regulariter in alijs hominibus. Etiā propter primū solet dici, ꝙ peccata dominorum puniantur in subditis, eo ꝙ subditi sunt aliquid domino- I rum, licet nō eodem modo, sicut filius est aliquid patris, ideo magis aut saltem directius punitur pater in filio quam dominus in subditis. Secundum etiam cōuenit, quia dominus amat subditos, vel tanquam amicos, vel saltem, vt rem possessam, & vtilē sibi, de cuius perditione tristatur, quia accidit inde sibi malum, & ideo vere punitur ipse quando subditi puniuntur.

Pro maiori declaratione huius vide inf. q. 34.

Cum puniuntur peccata patrum in filios aut dominorum in subditos, tunc in vnico actu duo puniuntur. Et quare dicitur, quòd puniuntur peccata patrum in filios vsque in tertiam, & quartam generationem, & non plus nec minus. Quæst. XXX.

K VNDE multum proprie dicitur, ꝙ puniūtur peccata patrum in filios: non ꝙ filij puniantur aliquando sine peccatis proprijs pro solis peccatis patrum, sed quia patres aliquando peccauerunt, & pro peccatis illis non dat eis Deus alias pœnas nisi in filijs, s. occidendo filios, vel alias affligendo eos, & hoc est, quia vere maiorem pœnam sustinent sic patres in pœna filiorum quam si aliter punirentur, vnde in vnico actu Dei affligentis pœnam duo puniuntur, s. filius in se pro peccato suo, & pater in filio pro peccato proprio. Sic etiam peccata dominorū in subditis puniuntur, vt enim pro peccato Dauid quādo numerauit populū, occidit Deus multa millia hominum peste de ipso populo, 2. Reg. 24. & 1. Paral. c.

21. vbi

21. vbi pęna inflicta a Deo materialiter, vel regulariter erat vnica, s. occisio populi per Angelum, & tñ ibi puniebantur duo peccata, vnum populi, s. quia populus peccauerat, & merebatur illam pęnam tunc, vel alio tempore sibi inferri, etiam si Dauid non peccaret, & tñ forte Deus differret illam tunc dare si non peccasset Dauid. Aliud erat peccatum Dauid, s. numerationis populi, pro quo sufficienter, & conuenienter puniebatur in occisione populi, quia perdebat multum de honore, & vtilitate perdendo populum, & etiam si nulla alia pęna īferretur Dauid, ista erat satis grauis, non solum pro peccato numerationis populi, sed etiã pro quocunque alio, quia forte magis affligeretur in illa pęna quã in aliqua alia, quod satis patet ex verbis eius. nam qñ vidit Angelum percutientem euaginato gladio, ego sum qui peccaui, ego sum qui inique egi, isti oues sunt quid fecerunt? vertatur obsecro ira tua contra me, & cõtra domum patris mei 2. Reg. 24. & Paralip. 21. c. Et ob hoc scriptura non dixit absolute, ꝙ Deus punit peccata patrum in filios, sed limitauit tempus dicens. vsque in tertiam, & quartam generationem, quia quantumcunque patres peccauerint, filij vltra quartam generationem non puniuntur pro eis, & hoc est, quia homines ad plus solẽt durare hoc tempore, s. vt videant tertiam, vel quartam generationem, & quandiu ipsi viuũt possunt sentire pęnam de pęna filiorum, aut nepotum, quos affligi vident, post mortem autem nihil istorum vident, ideo non possunt dolere de malo filiorũ, quia neque illud cognoscunt, vt dr̃ Iob 14. c. de mortuo, siue nobiles fuerint filij eius, siue ignobiles non intelliget, & sic post mortem patrum non puniuntur filij pro peccatis patrum, sed pro peccatis proprijs. Et ideo Deus interdum accelerat pęnas filiorum propter peccata patrum, s. vt patres videant pęnas filiorum, & in illis affligantur ꝓ peccatis proprijs, qui si non existerent forte Deus differret pęnam pro peccatis filiorum ad aliud tempus, neque tñ in hoc iniuriam filijs facit, ꝙ propter peccata patrum non differt pęnam ipsorum. nam filij cum iam peccauerint, iam merentur pęnam, siue pro illo tempore, siue pro alio in quo Deus voluerit illam inferre, & ita non facit iniuste qñcũq; illam inferat postquam iam peccauerunt. Videretur autem facere iniustum si ante peccatum ipsorum puniret eos pro peccatis patrum, quia tunc pro solo peccato patrum punirentur quod nunquam fit. Quod autem Deus non expectet eos diutius, cum alias forte expectaturus foret si patres non peccarent, nõ est facere eis iniuriam, sed non facere gratiã. Sic etiam est, qñ puniuntur peccata dominorum in subditis, quia peccauerunt subditi, & merebantur totam illam pęnam quę pro peccato dominorum dr̃ inferri, & etiam si Domini nõ peccarent inferretur illa pęna, & tamen forte differretur inflictio eius nisi accidisset peccatum dominorum, propter quod non expectatur, sed irrogatur statim.

Nota casũ specialẽ in quo punit̃ filius pro peccato patris post mortẽ pr̃is inf. 7. c. q6. 71. & 73.

Nunquam puniuntur filij pro patribus, nisi viuentibus patribus, & nunquam populi puniuntur pro peccato dominorum, nisi viuentibus eis, & quare hoc. Et quod vsque ad tertiam, & quartam generationem tunc extendatur punitio, cum prima, & secunda generatio fuerit innocens, & sancta.

Quæst. XXXI.

ET tamen sciendum, ꝙ quando punitur populus pro domino, non expectatur vsque in tertiam, & quartam generationem, sed ipso domino viuẽte infertur pęna, quia ideo punitur populus pro peccato dñi, vt Dñs de pęna populi affligatur, & illa afflictio fit ei in pęnam pro peccato suo, sicut supra de Dauid declarauimus, si tñ dñs iã mortuus esset, non sentiret malum, qđ infligebatur populo, & ita non affligeretur de illo, non ergo poterãt sic puniri peccata eius in populo. ideo generale est, ꝙ q̃tumcunq; peccauerit dñs, non punitur populus pro peccato eius, nisi eo viuẽte, post mortem autem eius quicquid populo accidat, non est pro peccatis domini, sed pro peccatis proprijs. Et adhuc de patribus de quibus magis vr̃ dicendum est idem, s. ꝙ solum puniũtur peccata patrum in filios eis viuentibus, post mortem autem patrum quicquid accidat filijs iam non est pro peccatis patrum, sed pro suis, quia pater nõ posset puniri in filijs post mortem, cum pęnam illorum nõ agnoscat, cum nesciat, an nobiles, vel ignobiles sint. Iob 14. c. Si autem obijcitur, quia dr̃ vsq; in tertiam, & quartam generationem. Exo. 34. c. Dicendum, ꝙ non est sensus, ꝙ semper peccata patrum puniãtur in filijs vsq; in tertiam, & quartam progeniem, quia sępissime patres peccant, & non puniuntur peccata eorum in filijs, vt si filij sint boni, & non habent aliqua peccata, propter quæ conueniat puniri peccata patrum in ipsis, vel dato, ꝙ filij habeant peccata, punit Deus ipsa peccata patrum in ipsismet, & non in filijs, sed est sensus, ꝙ qñ Deus voluerit punire peccata patrum in filios, ad plus puniet vsq; in quartam generationem, & non extendet illam vlterius ad alias generationes, & tñ hoc non fit, nisi quia vt dictum est tanto tpe solent homines viuere, vt videant tertiam, & quartam generationem, & non amplius, ideo quandiu viuunt possunt in aliqua istarum generatione puniri. Si autẽ moriatur pater, ẽt si multa peccata eius maneant punienda, non punientur in filijs, & alijs generationibus, sed ipse pater mortuus pęnas in seipso tolerabit. Dr̃ autẽ in tertiam, & quartam generationem propter duo. Primo, quia licet nunquam puniantur peccata patrũ in filijs, nisi qñ ipsi habent propria peccata pro quibus puniantur, tñ interdum patres non habent filios, vt qa defuncti sunt, & habent nepotes, vel pronepotes, & sic cum non possunt puniri peccata in vna generatione, quia illa non est, puniuntur in alia quæ superest, & hoc vsq; ad quartam, quia vltra non extenditur pęna.

Est tñ regulare: ꝙ si pater habet filios, potius eius peccata punientur in filijs quàm in nepotibus, & pronepotibus, eo ꝙ magis diligit filios quam nepotes, & magis pertinẽt ad eum, & sic acrius cruciabitur in pęna filiorum quam nepotum. similiter si non existentibus filijs sint nepotes, & pronepotes, potius puniet̃ in nepotibus, quam in pronepotibus propter eãdem causam, nisi aliquid obsistat.

Secundo & principaliter, quia licet puniantur peccata patrum in filios, nũquam fit, nisi ipsi filij propria peccata habeant pro quibus iuste puniri possint. accidet autem, ꝙ pater peccãs habeat filios suos, ĩ quibus nullum peccatum est expiandum, & habeat nepotes peccatores, tunc non poterit puniri peccatum patris in filijs, sed puniet in nepotibus. & ita si filij, & nepotes sancti sunt, pronepotes autem peccatores, punietur peccatum in pronepotibus, & ita fit vsq; ad quartam generationem. Sciendum autem, ꝙ licet puniantur peccata patrum in filios vsq; in tertiam, & quartã generationem, non solum fit hoc viuentibus eis dũtaxat, & non post mortem ipsorum, sed etiam fit istud statim, vt patres peccant, vel non multo tpe post hoc, sic est enim ex conditione pęnarum, vt patet Deut. 7. c. s. dominus Deus custodiens pactum, & misericordiam diligentibus se, & his qui custodiunt pręcepta eius in mille generationes, & reddens odientibus se statim, ita vt disperdat eos, & vltra non differat protinus eis restituens quod merentur. Idem autem est, qñ punitur peccatũ domini in subditis, quia non est post mortem dñi, & etiam est paucо tpe post peccatum,

Sicut

Sicut fuit in Dauid tam inquantum pater quam etiã dñs. nam inquantum pater, ipse peccauit in adulterio Bersabæ, & in morte Vriæ 2. Reg. 11. c. & ob hoc paruulus natus de adulterio statim mortuus est 2. Reg. 13. c.(veruntamen, quia blasphemare fecisti inimicos nomen dñi propter verbum hoc, filius qui natus est tibi morietur. De Dauid inquantum erat dominus patet, quia ipse peccauit numerando populum, & statim Deus intulit ei pœnam, & secuta est pestis grauissima in qua perierunt septuaginta millia 2. Reg. 24. c. & fuit ista pœna conueniens quãtum ad Dauid, quia ipse gloriatus fuerat faciendo populum numerari, vt cognosceret multitudinem subditorum suorum. Deus autẽ puniuit eum auferendo istam gloriationem diminuẽdo populum eius, ipse tamen populus, & quilibet qui hoc patiebatur aliàs illud meruerat per peccata propria, vt dictum est.

De differentijs quæ sunt inter Deum, & hominem iudicem in iudicando. Et quare dicatur quis in iudicio Dei pro altero puniri, & non in iudicio humano. Quæst. XXXII.

Declaratis præcedentibus redeundum est ad id, quod dicebamus, s. ꝙ Deus nunquam peccatum vnius punit in alio, ita ꝙ aliquis qui nunquam peccauit, vel non habeat peccatum pro quo sit debitor pœnæ, puniatur solum pro eo in quo alius peccauit. nam hoc modo neque punitur filius pro patre, neque populus pro dño, neque aliquis pro alio, sed quilibet pro peccato suo. Ezechi. 18. c. vnde qñ filius dr̃ puniri pro peccato patris, ipse habet peccatum proprium pro quo illam pœnam meretur, etiam si pater non peccasset. Et ita nihil plus facit Deus quam iudex humanus. nam sicut iudex non occidit patres pro filijs, neq; filios pro patribus, Deut. 24. c. ita neq; Deus, sed si occidit filios alicuius, ipsi peccauerunt, per quod illam mortem merentur, etiam si pater non peccasset. Sed differt Deus a iudice humano, primo quia Deus cognoscit delicta secreta hominum, tam ea quæ in opere, quàm quæ in sola cogitatione perpetrata sunt, & non indiget testibus ad probandum, sed ipse est testis, & iudex, sicut ipse dixit Hierem. 29. c. ego sum iudex, & testis dicit dominus. iudex autem, quia non cognoscit secreta, indiget testibus. Secundo iudex, quia est homo potens errare ex ignorantia, vel prauitate affectus, non irrogat pœnas quas vult, sed taxatas a lege, quia ipse nõ cognoscit pœnam debitam pro peccato, lex autem nouit illam. Etiam ille interdũ ex prauitate vellet maiorem, vel minorem debito pœnam inferre, cum autem taxatur per legem, vel aliquo modo de ea disponitur, non est in quo iudex erret. Deus autem neq; potest quicquam ignorare, neq; prauitatem voluntatis habere, ideo non est ei aliqua pœna taxata quam inferat, sed quam vult infert, quia illam iustum est irrogari, quam ipse intulerit. Tertio, quia quando sit infligenda pœna, & quando differenda, & generaliter de omnibus circunstantijs circa pœnas, iudex tenetur sequi legẽ, quia alias non appareret, an iustum, vel iniustum ageret. Deus autem non tenetur alicui legi, quia ipse est iustior, & rectior quacunq; lege. Ex prædictis autẽ apparet, ꝙ iudex non debeat punire vnum pro alio, quia ille totam potestatem habet a lege, & illa determinat in singulis criminibus, quæ pœna imponenda sit, & non concedit neq; statuit puniri vnum pro altero, quia lex non cognoscit peccatum vnius esse alterius, ideo facit, ꝙ delicta suos teneant auctores. Deus autem cognoscit peccata singulorum tam manifesta quàm occulta, & potest differre pœnam peccantis ad aliud tempus, & cognoscit in quo peccatum vnius attineat ad

F alterum, vel ad peccatum eius. Et etiam nouit quantum quis ex qualibet pœna affligitur, ideo ille potest iustissime peccatum patris punire in filio, quia scit an filius in secreto habeat aliquod peccatum pro quo iustum sit ei inferri illam pœnam, quæ infertur peccante patre, & etiam scit quantum pater affligetur de ista pœna filij, vt possit haberi commensuratio ad peccatum patris, s. ꝙ tantum pater in se doleat de pœna filij, quã tum mensura peccati ipsius patris exegit, & ipse pro peccato proprio cruciaretur, quando filius non puniretur. Ex quo apparet, ꝙ quantum ad veritatem rei, ita iuste iudicat Deus puniendo peccata patrum in filios, & peccata dominorum in subditos, sicut iudex humanus puniendo quemlibet solum pro peccato suo. neque facit aliquam exorbitantiam ab eo, quod rectum, G & iustum est, potius quam iudex humanus, quia sicut iudex humanus quando quemlibet pro se punit, dat ei solum pœnam pro peccato suo, & non pro peccato alterius. ita Deus cũ punit filiũ pro patre, vel populum pro domino aut rectore, punit quemlibet pro peccato suo, & solum tantum punit quantum conditio peccati sui exigit, etiam si nullus alius peccaret, vt declaratum est. Sed solum in hoc differt, quia Deus habet excellentiorem modum iudicandi secundum quem inuenitur hoc conuenire. Et non conuenit iudici humano, quia non potest accedere ad illum modum excellentem cognoscendi, vt dictũ est. Sicut est aliqua comparatio inter sensum, & intellectum, quia vterq; est potentia cognitiua, & idem cognoscunt. sensus tñ H non potest pertingere ad modum cognoscendi intellectus. vnde neq; cognoscit immaterialiter, neq; sine organo, neq; in absentia rei cognitæ. Vnde si iudex humanus haberet ea quæ Deus habet de cognitione, & rectitudine, esset ei iustum punire filium pro peccato patris, sicut est iustum Deo facere illud, sed homo nõ potest istud habere pp infinitam dissimilitudinem ad diuinam naturam. ergo homini est conueniens iudicare solum per legem puniendo quemlibet pro peccato suo, sicut iustum est Deo punire filiũ pro peccato patris, & populum pro domino, & communitatẽ pro peccato singularis personæ. Et hoc est, quod tenet Augustinus post omnes alias solutiones quas dare I videbatur, cum ait. Visibiles igitur afflictiones hominum, vel mortes, qm̃ his quibus ingeruntur, & obesse, & prodesse possunt, nouit dominus in occulto prouidentiæ suæ quemadmodum iuste quibusq; dispenset, etiam cum aliorum peccata in alios vr̃ vlcisci pœnas visibiles quæ nocent, & non prosunt, ita nullus Deo iudice pro alienis peccatis luit, sicut homine iudice nullus luere nisi ex propria culpa istas visibiles debet. hoc enim præcipit homini iudici Deus in his, quæ ad humanum iudiciũ pertinent iudicandis, quod iudicio suo facit ipse, quo potestas humana non aspirat. Et sic concludit, ꝙ idem facit homo in iudicio humano, quod Deus in iudicio diuino, sed nõ potest hoK mo pertingere ad excellentiam diuini iudicij.

Nec in iudicio diuino, nec humano punitur aliquis pro peccato alterius sed ꝓ suo, & ꝙ in hoc sunt æquales.

Sex solutiones Augustini, quòd puniatur vnus pro alio apud Deum ad hoc, quòd veræ sint, quomodo debent intelligi. Et quòd Deus nunquam occidit filios pro patribus, nec patres pro filijs iuxta legem: tametsi Deus non obligatur legi. Quæst. XXXIII.

Nunc autem redeundum est ad solutiones alias Augustini quæ in principio dabantur supra quæst. 27. & reducendæ sunt ad hãc vltimam, quia alias non continerent veritatem, aut æquitatem.

Prima erat hominibus iudicantibus præceptum est ne quemquam pro altero puniant, Dei autem iudicia

non

non sunt eiusmodi,qui alta, & inuisibilia nouit.

Dicendum autem, quòd istud absolute est iustum, quòd nullus pro peccato alterius puniatur, sed quilibet pro suo, & hoc tam homo in iudicio humano, quam Deus in suo iudicio obseruat. nam etiã si videatur punire vnum pro peccato alterius,tamen quemlibet pro suo peccato punit.

Cum autem dicitur, quòd in lege iubet ne patres occidantur pro filijs,nec filij pro patribus.istud inquãtum lege fuit cautum, solum obligat hominem cui data est lex. Deus autem qui est legis conditor non tenetur lege,& tamen vltra hoc, quod est cautum esse lege, est istud absolute iustum tam apud Deum quã homines, ideo etiam Deus illud in suo iudicio obseruat.nam nunquam occidit filios.pro peccatis patrum solis,sed quando illos occidit,ipsi meruerunt per peccata propria illam mortem sibi infligi, etiam si patres non peccarent, vt declaratum est.

Cum autem dicitur. Dei autem iudicia non sunt eiusmodi,qui alta, & inuisibilia nouit. non est intelligendum,quòd ex eo,quòd Dei iudicia sunt,alta & inuisibilia,sit iustum apud ipsum occidere aliquem, qui nihil omnino peccauit pro solo peccato alterius,quia hoc etiam apud Deum est iniustum, vt patet Gen. 18. cap.in verbis Abrahæ ad Deum, scilicet absit a te domine non facias rem hanc,vt occidas iustum cum impio, fiatque iustus sicut impius,non est tuum hoc qui iudicas omnem terram, nequaquam facies hoc iudicium.

Cum autẽ dixit,non est tuum hoc,manifeste ostendit,quòd repugnat Deo occidere iustos, sicut impios, vel cum impijs, sed adhuc videtur iniustius, quòd iustus puniatur pro peccato peccatoris, quàm quòd iustus absolute puniatur. ergo Deus nullo modo puniret filios pro patribus, si filij nihil omnino mererent, vel nullius pęnę debitores essent.

Sed intelligitur,quòd Dei iudicia non sunt eiusmodi,scilicet talia qualia humana,quia homo solum iudicat per legem, & non punit aliquem nisi conuictũ de crimine. Deus autem nulli legi subijcitur. Cum vero dicit qui alta, & inuisibilia cognoscit, datur causa quare liceat Deo punire vnum pro altero, scilicet, quia Deus cognoscit secreta peccata hominũ, & scit qua pęna digni sunt.& cum videtur, quòd punit vnũ pro peccato alterius, punit eũ pro peccato suo, quod ille in secreto nouit, quia cognoscit inuisibilia,homo autem non potest cognoscere inuisibilia, ideo nõ est sibi licitus talis modus puniendi, sed Deo soli licet qui hæc cognoscit.

Secunda solutio August. si de rigore intelligatur non potest stare, & quomodo recte interpretari debeat. Quæst. XXXIIII.

SECVNDA solutio erat, q Deus facit hoc, vt vnus homo habeat curam pro alio,quando nõ solum pro peccato suo, sed etiam pro alterius peccato punitur. Dicendum, q istud si solum sic teneatur,non stat.Primo, quia nunquam est iustũ, q ille qui nihil omnino peccauit, puniatur quantumcunq; inde sequatur bona admonitio, quia non sunt facienda mala, vt veniant bona. Ad Roma.3.cap.sed punire eũ qui nihil omnino peccauit est semper malum,quia neq; ad Deum pertinet. Gene.18.ergo pro bona significatione,vel admonitiõne quæ inde sequitur,non est faciendum.Secundo, quia si ista esset causa iusta puniendi vnum pro alio, vt ista admonitio fieret,liceret etiam hoc in iudicio humano, quia eadem admonitio inde sequeretur. immo tanto maior quãto pluries, & in pluribus iudicijs puniretur quis pro

A peccato alterius, & tamen in iudicio humano non licet puniri quemquam pro peccato alterius,vt dicitur Deut.24.c. & etiam Augustinus hoc dicit,q solum licet in diuino iudicio. ergo non erit licita talis punitio vt sequatur inde illa admonitio.

Dicendum, q illa non est causa reddens illum actũ licitum, neque Augustinus hoc intendit, sed est vna de commoditatibus quæ sequuntur ex hoc, q vnus punitur pro alio. Id vero, quod reddit actum iustum est, q Deus non punit aliquem solum pro peccato alterius,sed quando ipse habet peccata per quæ meretur illam pęnam,& tamen, quia illa peccata non manifestantur hominibus,videtur puniri ille pro peccato alterius, & tunc sequitur ista vtilitas ex tali puni-

B tione, scilicet, quòd admonentur homines habere curam aliorum ne peccent, ne pro peccatis aliorum puniantur.

Tertia solutio non potest stare de rigore. Et quæ sit illius veritas similiter se habet, & quarta solutio, & eius veritas. Quæst. XXXV.

ERAT tertia responsio, q Deus facit hoc ad signandum quanta vnitas debeat esse in populo.Sed dicendũ, q ista solutio nõ stat quia, sequuntur illa inconuenientia quæ sequebantur ad precedentem solutionem,sicut declaratum est preceden.quæst.nam pro nulla significatione habenda committendum est quod malum est. Sed veritas

C est, q ideo est actus licitus, quia quando videtur puniri vnus pro alio,punitur pro peccato proprio, licet illud non sit notum hominibus,& ita videtur ille puniri pro alio,& tunc vna de vtilitatibus quæ sequuntur est, q ostendit Deus quanta vnitas debeat esse in populo,ita q nõ sint,vt singuli, vel vt separati,sed vt partes vnius totius, & ideo vnus pro peccato alterius puniatur,sicut vna pars dolet in dolore alterius, vel compatitur ei.Quarta solutio erat, q istud fit ad signandũ magnum periculum, quod est in peccato multorum, quando pro peccato vnius punitur multitudo, quid fieret si peccaret tota multitudo? Dicendum q ista non est causa,vt vnus puniatur pro alio, quia quantũ-

D cũque sit bonum significari istud,semper manet iniustum, q vnus puniatur pro peccato alterius, si ille nihil omnino peccauit, vel si nullius pęnæ debitor est, cum istud etiam apud Deum nõ sit iustum. Gene.18. c.& ita non licebit fieri pro illo.Secundo,quia hoc data liceret idem in humano iudicio. nam tanto magis istud signaretur quanto in pluribus iudicijs,& pluries talis pęna inferretur.

Dicendum ergo, q non est ista causa,sed est vna de vtilitatibus consequentibus, quando talis pęna infertur,s.q signatur istud periculum, tamen ista significatio non facit talem punitionem esse licitam, sed id, quod iam diximus.

E *Quinta solutio August. non est satisfactoria. Et quid sentiendum sit circa eam solutionem. Et cum secundum veritatem Deus non puniat vnum pro alio pœna æterna, nec temporali quare conceditur, quòd punit pœna temporali, & non, quod puniat pœna æterna. Quæst. XXXVI.*

SOLVTIO quinta erat, q Deus facit istud in pęnis temporalibus, s.puniendo vnum pro alio, sed non facit in pena ęterna.Dicendum, q ista solutio non satisfacit. nam licet Deus non puniat vnum pro alio pęna eterna, non redditur inde iustum, q eum puniat pro alio pęna tẽporali, ideo hoc non est soluere inconueniens, sed dare doctrinam, vel limitationem.Est ergo dicendum, q sm veritatẽ

non punit Deus vnum pro alio pęna temporali neq; ęterna,f.ꝙ si nihil ipse peccauit, inferat ei pro alio pęnam temporalem aut ęternam, quia sicut omnino esset iniustum, quòd Deus puniret aliquem pro altero pęna ęterna,& hoc quilibet iudicaret iniustum, ita ēt esset iniustum si Deus puniret vnum pro alio pœna tpali, si ille nihil omnino meruisset. licet esset magis iniustum punire aliquem pro alio pęna ęterna quam temporali, inquantum pęna ęterna est incomparabiliter maior. Sed dicendum, ꝙ concedimus Deum punire vnum pro peccato alterius pęna temporali,& nō concedimus de pęna ęterna, quia ad vnum sequitur inconueniens,& ad aliud non. Et patet, quia quando dicimus vnū puniri pro peccato alterius, intelligitur ꝙ ille qui punitur peccauit, & mereatur illam pęnam pro peccato proprio, ēt si non peccasset ille pro quo dr̄ puniri,& tn̄ dicitur puniri pro peccato alterius propter duo. Primum est, quia forte peccatum illius qui punitur est occultum,& peccatum eius pro quo dicitur puniri est manifestū, & sic videtur puniri pro manifesto, quod est peccatum alterius,& non pro occulto, quod est peccatū suum, pro quo tn̄ vere punitur. Secundum est, quia in pęna illius qui punitur, cruciatur etiā ille cui non infligitur pęna, ac si ei vere in seipso inferretur. sicut est, qn̄ punitur filius pro peccato patris. nam in pœna quam filius tolerat pro peccato proprio, cruciatur pater ac si ei vere in seipso inferretur,& ꝙ istam pęnam toleraret pater in malo filij, meruit pater per peccatum proprium, & illud dr̄ puniri in filio. Data enim tali suppositione non sequitur inconueniens aliquod, quia non infertur ibi alicui pęna iniusta,& per talem modum sequuntur aliquę vtilitates inquantum vnus vr̄ puniri pro peccato alterius,& ideo concedimus, ꝙ vnus puniatur pro peccato alterius iuxta modum loqūendi scripturæ, & hoc quantū ad pęnam temporalem. In pęna autem ęterna, non sequitur aliqua vtilitas concedendo hoc, ideo non concedimus vnum pro altero tali pęna puniri. Nam si dicamus aliquem sic puniri pro altero, aut dicemus, ꝙ ille qui punitur ęternaliter, meruit pęnam illam per actus suos, aut non. si non meruit, sequeretur iniustū simpliciter, f.ꝙ aliquis puniret̄ in eo, quod nullo modo meruit, quod est valde inconueniens. nam etiam de pęna tpali non concedimus, ꝙ aliquis qui nihil omnino meruit, puniatur pro alio, vt supra dictum est. multo ergo minus concedemus hoc in pęna ęterna, quæ valde grauior est. Si autem dicatur, ꝙ ille qui punitur pęna ęterna meruit eam. Dicendum, ꝙ non potest dici conuenienter, ꝙ puniatur pro peccato alterius, quia ad hoc primū est necessarium, ꝙ pœna eius qui punitur pro alio sit nota, quia causa non apparebit an dicatur puniri pro peccato suo, vel pro peccato alterius,& tn̄ pęna ęterna est occulta, cum sit in alio seculo in quo nescimus qui sint, vel an puniantur, quia omnia illa nobis occulta manent. Et dato, ꝙ sciremus aliquem ibi manere, nesciremus quantitatem, aut modum pęnæ. Secundum, quod est principale, f.ꝙ qn̄ vnus dicitur puniri pro peccato alterius in illa pœna quam tolerat qui patitur, cruciatur etiā ille pro cuius peccato dicitur ille alius pati, sicut cum peccata patris puniuntur in filio, ipse pater cruciatur, & dolet valde de pęna filij, & ita in pęna filij sustinet ipse pater aliquid pro peccato suo. Sed in pęna ęterna non potest esse hoc, quia pęna illa non cognoscitur ab illis qui viuunt, quibus omnino manet occultus status mortuorum, ideo non potest dolere pater viuens de pęna filij in inferno,& sic non dicetur puniri pro eo. Et ista fuit causa assignata supra quæst. 30. quare peccata patrum non dicantur absolute puniri in filios, sed vsque in tertiam, & quartam generationem solum, f. quia vsque

F ad illud tempus possunt homines viuere,& videre bona, vel mala filiorum suorum. post illud autem tempus non viuunt, ideo nō puniuntur peccata ipsorum vlterius in filios suos. Sed eodem modo viui ignorāt statum defunctorū, sicut defuncti statum viuorum. ergo non dicetur quis mortuus tolerare pęnam ęternam pro peccato alterius, sed solum pro suo.

Tertiū est, quia per hoc, ꝙ Deus dicit, ꝙ punit peccata patrum in filios, erudit homines ad non peccandum, cum videant, ꝙ peccata sua non solum in eis, sed etiam in posteris suis puniantur. nam ad hunc finem scriptura dixit. Exo. 34. & Nume. 14. & similiter ad illud allicit Deute. 7. c. ꝙ omnia quę scripta sunt ad nostram doctrinam scripta sunt, ad Roma. 15. cap. &
G hoc bene fit, quando non solum qui punitur, & ille ꝓ cuius peccato alius punitur, hoc vident, sed etiam multi alij qui ex hoc admonentur, & tamen pœnam mortuorum nulli videntes vident qualis est pęna ęterna, ideo non prodesset, ꝙ diceretur quis pati pro alio pęnam ęternam.

Quartum est, quia Deus ita voluit nos in dictis, & factis suis instruere, ꝙ se non ostenderet crudelem, quod fieret si diceret̄ quis puniri ęternaliter pro alio. pęnæ enim temporales quæcunque sint tam acerbitate quam duratione paruæ sunt, quia aliquando finiuntur,& ita non sunt multum timendæ, sed pęnæ ęternæ sunt valde timendæ sicut Christus docuit Matth. 10. c. nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere, sed eum potius timete
H qui potest corpus, & animam perdere in gehennam, & ita ꝙ pœnam transitoriam inferret Deus filio pro patre, non esset admirandum, quod autem ęternam inferret, videretur crudele, ideo de temporali solum dicitur.

Quintum est, quia Deus voluit innuere, ꝙ pœna, quam ipse infert alicui pro alio, ad plus potest durare tandiu quandiu viuit ille pro quo infligitur, cum dicatur solum dari vsque ad tertiam, & quartam generationem. Exodi 34. & Numer. 14. & tamen nemo tandiu viuit quandiu pęna ęterna, ideo non cōuenit vllo modo dici, ꝙ puniatur quis pęna ęterna pro peccato alterius.

I

An concedi debeat, quòd Deus punit vnum pro alio pœna purgatoria post mortem, & quòd non est concedendum propter octo. Quæst. XXXVII.

SEd tunc quæretur, an. quis dicatur puniri pro alio pęna purgatoria. Aliquis dicet, ꝙ sic, quia solum negamus puniri aliquem pro alio pœna ęterna. pęna tn̄ purgatoria non est ęterna, quia aliqn̄ finitur: ergo punietur hac pęna vnus pro alio.

Sed dicendum, ꝙ nullus pro alio tali pęna punitur: nam aut puniretur pro peccato alterius solum hac pęna, ita ꝙ ipse nihil mali meruisset, aut ipse mereretur
K illam pro peccato suo,& tn̄ diceretur etiam illam pati pro peccato patris. Si primo modo, hoc esset simpliciter iniustum, f.ꝙ innocens puniretur. nam in pęna tēporali dicimus, ꝙ filius non punitur pro peccato patris, nisi cum filius illam pœnam meruit. a fortiori ergo dicemus hoc de pœna purgatoria, quia illa maior est quam tpalis quam in corpore toleramus. Si secūdo modo, non stat ꝓꝑ causas easdem quas posuimus præceden. q. De prima patet, quia pęna quam quis debet dici tolerare ꝓ peccato alterius, debet esse nota. pœna tn̄ purgatoria est ignota viuentibus, sicut & pęna ęterna. totus enim status post mortem vsque ad resurrectionem, iuxta illud August. tempus quod est inter hominis mortem, & eius vltimam resurrectionē, animas abditis receptaculis continet. ergo non dicetur

tur vnus pro alio tolerare pęnam purgatoriam. Secũdum etiam tenet, quia in tantum dr puniri peccatum patris in filio, vel alicuius in altero, inquantum ille pro quo alius dicitur puniri videt pęnam eius, & de illa ipse cruciatur, & tñ viuentes non vident neque cognoscunt pœnas eorum, qui sunt in purgatorio, ideo non poterũt dolere determinate pro illis, vel de illis, & sic non dicetur aliquis ibi puniri pro alio pęna purgatoria. Tertium etiam stat, f. pp eruditionẽ, f. vt qñ vnus dr pro alio puniri non solum qui punitur, & pro quo punitur hoc videant, sed ẽt alij, vt ipsi quoq; instruantur. sed pęnas purgatorias nõ possunt videre viuentes, quia sunt post hãc vitam, & ẽt sunt in sola anima quæ non est visibilis, ideo non dicetur puniri hac pęna vnus pro alio. Sed obijcietur: ꝙ licet patre viuente non debeat dici filius tolerare pro eo pœnas purgatorias, tñ mortuo patre si ambo fuerint in purgatorio, posset dici puniri filius pro patre. Dicendum, ꝙ nõ stat. Primo, quia quando vnus dr pro alio puniri, non punitur pęna actuali, nisi vnus eorum, & alius cruciatur condolendo ei, sed in casu dato tam pater quàm filius puniuntur pęna purgatoria. ergo non conuenit dici, ꝙ vnus pro alio puniatur. Secũdo, quia qñ vnus pro alio punitur, non solum debet hoc posse cognosci ab eis, sed ẽt ab alijs, vt admoneantur, vt dictum est nunc in ratione tertia, & tñ in casu dato ẽt si pater cognosceret de pęna filij non constaret viuentibus, ideo nõ cõuenienter vr, ꝙ punitur filius illa pęna pro patre. Quartum quantum ad principale tenet, quia sicut videretur crudele, ꝙ Deus puniret aliquem pro alio pœna gehennę pp magnitudinem illius pœnæ, ita ẽt videretur crudele si puniret vnum pro alio pęna purgatoria, quia licet pęna purgatoria non sit ita grauis, sicut pęna inferni, quia non est ęterna, tñ est valde maior quacunq; pęna tpali, sicut dicit Aug. & est 25. di. c. qui in aliud, f. qui in aliud seculum distulit fructum conuersionis prius purgabitur igne purgationis, hic ignis, & si non sit ęternus, miro tñ modo grauis est. superat. n. oẽm pœnam quam homo vnq̃ passus est in hac vita, vel quam pati potest, & ita Deus talem pœnam non infliget vni pro altero. Quintum etiam stat, quia pęna quam quis tolerat pro alio, non debet extendi vltra vitam illius pro quo eam tolerat, & tñ pęna purgatoria extenditur interdum longo tpe, ita vt maneat filius in purgatorio post mortem patris. ergo non dicetur tunc puniri pro illo, & ita pęnam purgatoriam nemo pro alio tolerare dr. Sextũ potest addi, quia pęna purgatoria fm conditionem nominis sui est ad purificandum aliquid quod nobis in hoc seculo mansit emendandum, vt innuit Apostolus 1. Chorin. 3. ca. vbi dicit de igne, ꝙ probabit opus cuiuslibet, f. de igne purgatorio, & ita innuit Aug. in Homelia de purgatorio. & Grego. similiter. & hr 25. distin. §. alias ea. & ca. qualis hinc. ergo in purgatorio non punietur quis, nisi pro peccato proprio. Septimum est, quia vr inconueniẽs & contra conditionem personarum, ꝙ puniatur quis post mortem pro alio siue in purgatorio, siue gehenna, quia qñ quis dr puniri pro peccato alterius, pro sit quia qui punitur est aliquid eius pro quo punitur, & ita dr puniri filius ꝓ peccato patris, & subditi pro peccato dñi, & tñ non dicitur puniri pater pro peccato filij, sicut dr puniri peccatum patris in filios vsq; in tertiam, & quartam generationem, & hoc est, quia filius est aliquid patris lib. 5. & 8. Ethic. & pater non est aliquid filij, & tñ post mortem qñ sola anima manet, dissoluitur ista habitudo, quia filius non est aliquid patris, quia nõ relinquitur nisi anima quæ ad patrem nullo modo pertinet, ideo post mortem non est conueniens dici, ꝙ puniatur aliquis pro alio siue in gehenna, siue in purgatorio.

A Sed dicet aliquis, ꝙ non stat ista ratio, quia non solum filij pro patribus, sed etiam patres pro filijs puniũtur, quia Heli mortuus est pro peccato filiorũ 1. Reg. 2. & 4. cap.

Dicendum, quòd non puniuntur patres pro filijs, quia neque Heli sic punitus est, sed pro peccato proprio, f. quia noluit corrigere filios suos, cum sciret peccata eorum. vnde Deus de eo conqueritur dicens, dilexisti filios tuos plus quam me 1. Reg. 2. c. & ita peccatum erat eius de quo Deus cõquerebatur, & pro quo ille punitus est, & non peccatum filiorum. sic etiam patet extra de simonia c. licet Heli.

Octauum est, quia non conueniunt pęnæ mortuis pro viuentibus, quia illæ infligerentur, vt viuentes pro

B quibus infligũtur, de illis dolerent, & tamẽ inter mortuos, & viuentes nõ manet ille affectus qui prius erat, licet aliquis sit, non tamen prorsus talis, cum neque ipsi sint id quod prius erant, neque habeant eundem statum, & ita non dolebunt inuicẽ tam viui pro mortuis quã mortui pro viuis, sicut si essent omnes viuentes. non igitur punietur quis post mortem pro peccato alterius, siue viuentis, siue mortui.

Sexta solutio Augusti. de rigore non stat. Et quis sit rectus sensus. Item quomodo dicatur puniri populus pro peccato prælati, & quod secundum veritatem non punit, & quomodo sunt ibi duæ pœnæ vna pro peccato populi, & alia pro peccato pastoris. *Quæst.* XXXVIII.

C SEXTA, & vltima solutio erat, ꝙ Deus potest punire vnum pro alio, & nõ homo, quia Deus potest liberare a quacunque pęna etiam suscitare a morte, quod non potest homo.

Dicendum, ꝙ non stat, quia licet hoc possit Deus, non redditur inde iusta pęna quæ daretur alicui si solum daretur pro peccato alterius, quia puniretur innocens, quod est totaliter iniustum.

Secundo, quia sequeretur, ꝙ iudex humanus posset vnum pro peccato alterius punire, qñ pęna ipsa talis esset a qua iudex qui inflixit posset liberare, & tamẽ falsum est, quia nunquam licet iudici punire vnum pro peccato alterius. ergo neq; esset iustum in diuino

D iudicio. Dicẽdum, ꝙ causa quę facit iustam talem inflictionem pęnę est, quia Deus non dat pęnam nisi ei qui meretur illam per peccatum proprium, ẽt si non peccasset ille pro quo dr puniri. ꝙ autem Deus posset liberare a quacunque pęna quam inflixerit, & non iudex humanus facit ad aliqualiter apparere iustius quã si per hoiem fiat. non est tñ ista causa iustificans actũ.

Sed adhuc aliqui dicunt, ꝙ tunc punitur communitas pro peccato vnius, qñ pastor, vel prælatus vidẽs peccata populi non corripit, & ita venit ira Dei super totum populum. Sic dicit Adamantius, non otiose transcurrendum est, ꝙ vno peccante ira Dei hic super totum populum venit. hoc accidit, quãdo sacerdotes qui populo pręsunt erga delinquentes benigni videri volunt, & verentes peccantium linguas ne forte de

E eis male loquantur, sacerdotalis seueritatis immemores peccantem coram omnibus nolũt publice arguere, vt cęteri timorem habeant, nec malum auferunt de seipsis, nec tradunt huiusmodi Sathanę in interitũ carnis, vt spiritus saluus sit, & dum vni parcunt vniuersæ Ecclesiæ moliuntur interitũ. ex vna enim oue morbida vniuersus grex inficitur. Sed dicendum est, ꝙ in isto casu nõ potest dici, nisi large vnus puniri pro peccato alterius, quia aut dicemus puniri pastorẽ pro peccato gregis, aut è contrario. Primum non est ad ꝓpositum horum dictorũ, & tñ si illud velimus dicemus, ꝙ non punitur pastor pro grege, sed potius pro peccato suo, f. quia ipse non exercuit solicitudinem necessariam

riam circa gregem. Si autem dicatur, ꝙ punitur grex totus pro peccato pastoris quod facit ad propositum. Dicendum, ꝙ non punitur pro peccato pastoris, sed pro proprio, licet illud habet aliquam causam ex peccato pastoris, s. pastor vidit aliquem de suis peccare, & non corripuit, quem si corripuisset cęteri timerent, & non peccarent, sed quia non corripuit, alij ausi sunt cōmittere grauia peccata propter quæ ira Dei venit super totum populum, & ita videtur venisse indirecte propter peccatum pastoris. vere tamen venit propter peccatum populi, ideo ipsi puniūtur pro peccato suo illa pęna, qua punirentur etiam si non haberent prælatum, vel pastorem, & tamen in aliquo peccauit pastor indirecte, s. quia nō adhibuit curam necessariam, quam si adhibuisset non fuisset illud secutum. Ideo cum sint ibi duo peccata, sunt duę pęnę vna populi, & alia pastoris, & vterq; pro suo punitur, sic patet Ezec. 3. c. fili hominis speculatorem dedi te domui Israel, & audies ex ore meo verbum, & annunciabis eis ex me dicente me ad impium morte morieris, si non annūciaueris ei, nec locutus fueris, vt auertatur a via sua mala, & viuat, ipse impius in iniquitate sua morietur. sanguinem autem eius de manu tua requiram.

An Heli fuit punitus ꝓ peccato filiorum, vel suo.

Sic fuit de Heli summo sacerdote qui vidit filios suos peccantes grauiter contra Deum, & cum ad officium suum pertineret eos corripere non correxit, ne contristaret illos, quia tenerrime eos diligebat, ita vt Deus de eo conquereretur, ꝙ diligeret filios suos plusquam ipsum. Et ita Deus intulit duplices pęnas, s. filijs Heli, quia peccauerant directe, intulit pœnam, s. ꝙ ambo in vna die occiderentur manu hostium, ipsi autem Heli, quia fuerat multum negligens in castigādo filios, dedit Deus, ꝙ tristaretur nimis audita captiuatione arcę, & morte duorum filiorum suorum, & pre tristitia, ꝙ ipse caderet de sede sua, & moreretur 1. Reg. 4. cap. sic solet Deus facere in omnibus alijs, ꝙ nūquam punit vnum pro alio. sed quemlibet pro peccato suo, dicitur tamen punire vnum pro peccato alterius, intelligendo per modos supra declaratos.

Cum Deus semper iuste puniat, quare interdum nocet communitati pro peccato singularium personarum. Et quod lex, & modus puniendi diuinæ iustitiæ est, ꝙ peccantes in omissione priuatiue puniat, peccantes in omissione, & positione vtroque modo puniat. Quæst. XXXIX.

SED circa hoc quæret aliquis, cum Deus iuste puniat, quare pro peccato singularium personarum nocet communitati nihil peccanti? nō enim intendo in eo casu in quo communitas consentit peccantibus, quia tunc omnes consentientes rei sunt directe. sed quando communitas ignorat, nec corrigere potest, sicut factū est in scelere Achan. ignorauit enim totus Israel scelus istud. Respondendum est, ꝙ quando posita est lex, ne quis acciperet de anathemate Iericho, fuerūt admoniti omnes ne peccarent quicquam assumendo, & ꝙ quilibet diligenter respiceret, an quisquam alius sumeret quippiam. cum vero Achan sumpsit aliquid de anathemate, ipse principaliter, & directe peccauit, communitas indirecte, quia non diligenter se habuit cauendo ne quis peccaret. hoc autem peccatum paruum erat, & non consistebat in commissione, sed in omissione, ideo non dedit Deus communitati Israelitarum pęnam in positione, sed in priuatione, s. ipsi præualituri erant cō̄ hostes, & deleturi eos breuiter. Quod autem non possent hoc efficere, quousque deleretur qui sumpserat de anathemate, erat peccati pęna in priuatione boni, quod adepturi erant, & non erat pœna in priuatione simpliciter, s. ꝙ Israelitę non essent habituri vnquam victoriam de hostibus, sed ꝙ non haberent donec de-

F leretur qui peccauerat. tunc enim purgaret communitas peccatū omissionis suę, ideo tunc quoque Deus auferret ab ea pęnā positam in priuatione habendi victoriam de hostibus. Et iste est cōuenientissimus modus puniendi diuinæ iustitiæ, vt peccantes in sola priuatione solum priuatiue puniat, peccantes autem in priuatione, & positione vtroq; puniat modo. Sic enim patet in paruulis decedentibus in originali reatu. ibi enim pura priuatio est non præcedente aliquo actu positiuo. ideo pęna eis in limbo datur in sola priuatione diuinæ visionis non data aliqua pęna sensus. qui vero in actuali decedētes peccato tartareis incendijs mācipantur, in priuatione, & positione reatum hn̄t. nam ibi priuatio est quæ est deordinatio debitarum circumstantiarum in actu, quod ad omne peccatum genera-
G le est. Secūdo est ibi positiuū, s. ipse actus qui est materialiter ipsum pc̄m̄, iō duplicia in inferno hi patiunt̄, s. priuationē diuinę visionis, & pęnā acerrimę sēsationis: ita vt sit priuatio ꝓ priuatione, & positio ꝓ pōne.

An peccato secundum omissionem debeatur pœna positiua. Et quod regula est generalis in theologia quod omne peccatum adulti est positiuum. ideo meretur pœnam sensus. Et regula etiam superior confirmatur. Quæst. XL.

SED arguet aliquis de adultis qui solum peccauerunt in peccatis omissionis, quia omiserunt agere, quod exequi tenebantur, & in his decesserūt solum, manifestum est, ꝙ puniuntur pœna sensus. & tn̄ peccatum eorum fuit in sola priuatione, cū
H omissio priuatio sit. Respondendum est infallibiliter tenere istam regulam, s. ꝙ peccantes solum priuatiue in sola priuatione puniuntur, peccantes priuatiue, & positiue vtroq; puniūtur modo. nulli autem esse possunt peccantes solum positione, ideo nulli damnati sunt qui habeant pęnas positiuas sine priuatione diuinæ visionis. Et cū obijcitur de adultis qui in solo peccato omissionis decesserunt. Respondendum est peccatum omissionis esse actuale, & consistere in positione, sicut peccatum commissionis.

Sed sciendum, quòd peccatum cōsistit in duobus, in electione interiori, & in executione exteriori. Ideo quantum ad hęc duo suscipit peccatum, quod consi-
I stat in positione, aut priuatione. Peccatum autem originale quantum ad horum vtrunque consistit in priuatione. nam electio ei nulla competit, quia anima illa cum corpori vnitur incurrit originalem labem, & tamen nōdum potuit habere aliquam electionem, aut iudicium in ipso corpore in quo est, sed solum incurritur peccatum illud, quia vnitur anima illa corpori deriuato per seminalem traductionem de corrupta massa in Adam. nam si peccatum originale consisteret in aliqua volitione, quam anima haberet cū vnitur corpori, quamquam cōtingeret quosdā incurrere huiusmodi labem, non tamen esset necessarium nec contingens omnes male eligere, vt peccarent. pure ergo
K priuatiuum est originale quantum ad electionem interiorem, ita ꝙ non est aliqua electio in cō̄hentibus originalem reatum. Item est originale pure priuatiuum quantum ad executionem exteriorem, quia non correspondet in potentijs executiuis aliquis actus qui sit determinatus in originali peccato. Potissime, quia est impossibile, ꝙ non existēte electione sit aliquis actus exteriorum potentiarum, quia illæ non mouentur nisi per imperium interiorum, & ob hoc executiuę appellantur. consistit ergo ex vtraq; parte originale peccatum in priuatione, ideo ei pęna priuatiua correspondet. Alia tamen sunt peccata quæ actualia dicunrur, & sunt quędam in omissione, quędam in cōmissione. Quæ aūt sunt in omissione sūt positiua ex pte electionis, quia qui scit se obligatum ad aliqd, & nō exequit̄,

eligit

elegit nō exequi. actus asit electionis ſitte ſit de faciendo, ſiue de non faciendo, poſitiuus ſemper eſt. nec eſt magis poſitiuū eligere non currere, q̃ eligere currere, ſed in re extra differt. Tamē quantū ad actū exteriorī potentiarū executiuarū peccatū omiſſionis con ſiſtit in priuatione, quia nullus actus exterior correſpondet omittenti currere vel legere, aut aliquid aliud. Eſt ergo peccatū omiſſionis partim in commiſſione, & partim in omiſſione, & priuatione: nos tamē vocamus illud peccatū omiſſionis reſpiciētes ſolū exterius, & ad differētiā alterius peccati quod in cōmiſſione ponimus. Tertiū peccatū quod vocatur p commiſſionē eſt poſitiuū ex omni parte. nā ex parte interiori correſpondet ſibi electio ad operandū, q̃ eſt poſitiua. ex parte exteriori correſpondet actus in potentijs executiuis, & ſic eſt pure poſitiuum: niſi quantum ad culpam, quę conſiſtit in deuiatione debitę rectitudinis: cum igitur ſit peccatum omiſſionis poſitiuum, quia principale ſuum. ſ. actus interior eſt poſitiuus, debet ei correſpondere pęna in poſitione. ſ. pęna ſenſus in gehennali cruciatu ignis. Et ſic eſt gñale documentum, q oē peccatum hominis adulti eſt poſitiuum habens aliquid qualitercunque fiat: ideo omne peccatū hominis vtentis libertate meretur pœnas ſenſus.

Quare cum peccatum ſecundum omiſſionem ſit medium inter peccatum originale, & actuale, non datur pro eo pœna media inter pœnam pro vtroque. Et quòd pœna pro peccato commiſſionis eſt maior pœna pro peccato omiſſionis. Quæſt. XLI.

SED quæret aliquis cum peccatum ſecundum omiſſionem ſit medium inter peccatum originale, & peccatum commiſſionis, quare non correſpondet ei pœna media? Quod declaratur, quia peccatum originale ex vtraque parte eſt in priuatione conſiſtens: peccatum cōmiſſionis ex vtraque parte eſt conſiſtens in poſitione: peccatum vero omiſſionis eſt priuatiuum quantum ad exteriora, & quantum ad interiora poſitiuum. debuit ergo eſſe pęna media pro illo inter pęnā pro originali, & peccato cōmiſſionis. Reſpondendū eſt, q neceſſe fuit dari pro peccato omiſſionis talē pęnā, qualē pro peccato com miſſionis. nam peccatū omiſſionis eſt poſitiuum, vt declaratum eſt: ergo debet ei pęna poſitiua correſpō-
D dere. Item conuenit priuationem quantum ad culpā: ergo debet pro illo etiam dari pœna in priuatione diuinę viſionis. Talis ergo neceſſario debuit dari pœna in peccato commiſſionis, ſicut in peccato omiſſionis. Item dato, q peccatū omiſſionis deberet habere aliā pęnā, quàm peccatum cōmiſſionis, tñ dari non poterat: quoniam non pōt inueniri pęna media inter pęnā ſenſus conſiſtentem in poſitione, & pęnā damni con ſiſtentem in priuatione, vel fingat, qui vult qualis illa erit. Ideo non fuit differentia aliqua ſecundū ſpeciem in pęna data pro peccato omiſſionis, ſed ſolum ſecundum quantitatem, quia maiora ſunt peccata commiſſionis cęteris paribus peccatis omiſſionis: maior ergo
E correſpondere debet pęna. Sicut differūt peccata, quę in ſola conceptione noſtra ſunt, & electione, ab his quæ ſunt extra, ſicut eligere occidere, & nondum efficere, vel eligere, & efficere illnd. ſolum tamen iſta habent pœnas diſtinctas ſecundum quantitatem, ſed non ſecundum ſpeciem. Et rationabile adhuc eſt non dari pœnam diſtinctam in ſpecie peccato omiſſionis, & commiſſionis, quia quamquam peccatū originale & commiſſionis differant in ſpecie, inquantum talia, quia vnum eſt in pura priuatione, alterum autem ex vtraque parte continet poſitionem, tamen peccatum omiſſionis, & commiſſionis, inquantum huiuſmodi, non habent differentiam proprie ſpecificam, ſed ma-

A gis ſecundum quantitatem, vel gradus, pœna ergo gradualiter differens eis dari debuit, ſed non differens in ſpecie, ſicut originali, & actuali.

Si omnes viri Iſraelitæ, qui repræſentabant totam communitatem, poſuiſſent diligentiam exactiſſimam ne quis furaretur de anathemate, & vnus furaretur, an pro hoc puniretur communitas, ſicut punita eſt. Et quòd Deus non punit nos, quando peccamus, ſed reſeruat pœnas in alia tempora, vel expectat nos, vt conuertamur. Quæſt. XLII.

SIc igitur de punitione Iſraelitarū erat, p Achan rapiente aliquid de anathemate Iericho, quia ipſi omiſerunt facere diligentiſſimā curam ingrēdo, ne quiſpiam acciperet aliquid de prēda
B illa. Ideo Deus puniuit eos faciendo, q nō poſſent cōtra hoſtes, & conſequēter, q indirectè lęderetur communitas poſitiue, quia in omiſſione illa erat aliquid poſitiuum. Sed ponatur, q omnes viri Iſraelitę, qui repręſentabant communitatem, poſuerunt diligentem cuſtodiam ne quis raperet aliquid, & tamen raptum eſt etiam poſita exactiſſima diligentia. nihil ergo peccauit tunc communitas, tamen punitur, quia ob hoc non poteſt ſtare coram hoſtibus ſuis. Reſpōdendum eſt ſatis eſſe veriſimile, quòd cōmunitas Iſraelitarum nihil committendo, vel omittendo peccauerit in ſcelere Achan, & tamen punita fuit. & tunc quia pęnæ a Deo inflictę iuſtiſſime dantur, neceſſe eſt, vt aſſignetur quomodo communitas meruerit pęnas iſtas. Pro
C quo ſciendum eſt, q communitas Hebræorum meruerat aliàs a Deo tantam pœnam quantam nunc ſuſtinuit ſuccumbendo, vel vertendo hoſtibus terga: Deus tamen tunc non dedit ei pęnam illam. nunc vero concitatus in iram propter ſcelus Achan, quod fuerat commiſſum in communitate Iſraelitarum, intulit illam pœnam. Et ſi Achan non peccaſſet, quamquam Iſraelitæ mererentur iſtam pęnam, quę eis inflicta eſt vertendo terga hoſtibus, ſi tamen Achan inquam nō peccaſſet, nō fuiſſet tūc inflicta, ſed diſtuliſſet Deus in alia tempora, vt aliter punirentur, vel forte placatus aliquibus eorum ſupplicationibus ſimpliciter remitteret. In punitione ergo facta in cōitate Iſraelitarū pec/ cante Achan nihil iniuſte actum eſt, ſed beneficium/
D Dei, quod alias nunquam erat apud eos, ablatum eſt: velut ſi aliqua ciuitas ſit obligata alicui ad aliquid ſoluendum, ad quod differt tempus ſolutionis, vel nullo modo petit: poſtea autem offenſus ab aliquo de vrbe illa, quamquam ciuitas in hoc nihil peccauerit, auferet beneficiū, ſ. vt nolit differre tps ſolutionis debiti, vel petat debitū ſolui, quod aliàs petiturus non erat, nihil grauat vrbem, quia iuſte petit, & tñ aufert beneficiū quod aliàs facturus erat, ſi nullus de vrbe peccaret in ipſum. Fundamentum autē huius poſitionis eſt, quia Deus non punit nos qñcunq; peccamus, ſed reſeruat pęnas in alia tpa, vel expectat nos, vt conuertamur, & auferantur pœnę cum culpis, iuxta illud Iſai. 30. Ideo
E expectat nos Deus, vt miſereatur noſtri, quia ergo expectat, & expectando non remittit debitas pęnas, pōt eas infligere, qñ voluerit. Ideo aliquando contingit, q hoīe nihil peccaute, ſed adhęrēte Deo, inducat Deus repentinas calamitates multas quidem ſuper ipſum, non quidem quia tunc peccauit, ſed quia aliàs: & placuit Deo differre pœnam ad alia tpa. ideo Dauid q̃ vir factus Domino adhęreret, petijt ne Deus recordaretur peccatorum adoleſcentię ſuæ. Pſal. 24. dicens, Delicta iuuentutis meę, & ignorantias meas ne memineris. Intelligebat ergo Dauid, q Deus aliquando conſuetus erat punire peccata adoleſcentiæ in ſenectu te, vel virilitate, alioqn fruſtra oraret, ne Deus recordaretur peccatorum adoleſcentię ſuę, q̃ iā tranſierant.

No. p cōſolatione ſanctorum cām, quare ſi iſti viri, & ſi nō peccēt multas qñque patiunt calamitates dicēte Gregorio nulla nobis nocebit aduerſitas, ſi nulla dominetur iniquitas, de quo vide melius infra 7. cap. q. 39.

Ex hoc autem causatur magna admiratio vulgi, & quidem non iniuste, quòd cum videant aliquem vere bonum, nullique culpabili actui immixtum, cernunt eum interdum magnis calamitatibus premi. Hæc tamen non iniuste eueniunt, quia iste aliàs promeruit, quæ nunc tolerat. Ex hoc autem vulgariter, & perperam intelligentibus occasio suboritur ad negandum diuinam in rebus prouidentiam, de qua non parua quidem, sed satis grauis querela apud multos est, etiam apud sanctos viros, sicut patet in Iob, & Hieremia. Aliquando autem aliter fit, vt quis præcedentibus temporibus peccauerit, & Deus punitionem distulerit: postea vero in aliquod paruum peccatum incidat, & tunc Deus petat vltionem omnium præcedentium peccatorum simul. Hoc autem Deus frequentat, quando aliquos ad pœnitentiam expectat, & non conuertuntur, quoniam postea etiam pro paruis peccatis inducit iram suã super eos simul. Et alij sunt qui magis peccauerunt, sed nondum tantum expectauit, ideo non simul punit: Sic patet Lucæ 13. vbi narrantibus quibusdam Christo de Galilęis, ꝙ miscuisset sanguinem eorum Pilatus cum sacrificijs suis, ait. putatis ꝙ hi Galilæi præ omnibus Galilæis peccatores fuerunt, quia talia passi sunt? non dico vobis, sed nisi pęnitentiam habueritis, omnes simul peribitis. Quòd autem Deus peccata pręteriti temporis puniat, patet Exo. 32. vbi cum rogaret Moyses Deum ne deleret Israelitas pro peccato vituli, ait. ego autem in die vltionis visitabo, & hoc peccatum eorum, idest nõ solum, quę tunc habuerint luent, sed etiam pro hoc peccato tunc luent pœnas. Manifestius autem hoc declarauit Christus, Matth. 23. vbi peccata a multis annis pręterita dicit super aliquos ventura propter noua peccata, q̄ faciũt, sicut dixit Pharisæis, vt veniat super vos omnis sanguis iustus, qui effusus est super terram, a sanguine Abel iusti, vsque ad sanguinẽ Zacharię filij Barachiæ, quem occidistis inter templum, & altare. Amen dico vobis venient hæc oĩa super generationem istam. Sic igitur ex aliquibus peccatis præteritorum temporum demeruit cõitas Israelitarum pęnã, quam habuit peccante Achan. s. vt non posset stare contra hostes, quã tñ non tunc habuisset, nisi peccasset Achan. Sed adhuc aliquis arguet dicens, ꝙ punita fuerit cõitas Hebręorum peccante Achan, ꝙ non potuerit stare contra hostes, & hoc quidem recte fuerit donec vlcisceretur scelus Achan, sed quõ mortui sunt trigintasex viri de Israelitis, q̃a hoc vr̃ pertinere ad directam vltionem, vel punitionem pro peccato? Respondendũ est, ꝙ pęna mortis horũ triginta sex virorum non fuit pro peccato Achan, quia isti merebantur a domino mortẽ ex alijs causis, & de morte Achan nihil ad eos attinebat: Deus tamen non permisisset eos manibus hostium, nisi peccasset Achan, sed ad alia tempora eos puniendos reseruasset, vel cõmutaret eis pęnam illam in aliud genus pęnę. dedit aũt tũc hanc pęnam inquantũ isti erant partes populi Israel, & in eis puniebatur cõitas Hebręorũ, vt sic punita incitaretur ad vlciscẽdum offensionem factam Deo. *Et omnia castra sint sub peccato.* Idest erunt castra Israelitarum, s. oẽs Israelitæ obligati ad pęnã pro peccato, q̃a inducet Deus in illos pęnas peccatorum antiquorum, quas non inducturus esset, nisi aliquis de vobis peccasset. *Atque turbentur.* Turbari castra est poni in periculo, vel timore, sicut homines timentes carent integro iudicio, & dicũtur turbati. sic factum est peccante Achan, & corruentibus in bello contra vrbem Hay triginta sex viris. nam timuit totus Israel intelligens maius malum affuturum esse, atque clamauit Iosue dicens, Mi Dñe Deus qd dicam videns Israelem hostibus suis terga vertentem? vt patet sequenti cap. & sic Iosue locutus est ad Achan cũ

F lapidauit eum populus, quia turbasti nos, exturbet te Deus in die hac. *Quicquid autem auri, & argenti.* Hic ponitur quid non erat consumendum cum ciuitate, sed reseruandum in thesauris Domini, scilicet aurum, & argentum, ęs, & ferrum.

Ad quid aurum, & argentum, æs, & ferrum, reponebantur in thesauris Domini. Et quid fiebat de quolibet metallo. Quæst. XLIII.

ALIQVIS quęret, quare non fuerunt in thesauris Dñi, reseruata alia supellectilia preciosa, quę erant in vrbe Iericho, & ad hoc iam iñsum est supra. de singulis. Sed dicet ali**G** quis ad quid ista assumebantur in thesauris Dei? Respondebit quispiam hęc sumi ad vsus tabernaculi, vt emerẽtur inde aĩalia ad sacrificia facienda, & alia, quę erant necessaria ad expensas sanctuarij. sic erat de medio siclo quem dabat quilibet trãsiens ad numerum, quia ponebatur ad vsus sanctuarij, vt patet Exo. 30. & de hac moneta reędificabatur, vel de nouo fiebat qcquid in domo Dñi fieri deberet. Sic enim patet 4. Regum 12. & 2. Paralip. 24. vbi Rex Ioas fecit de pecunia data in gazophilacio Dñi sarta tecta tẽpli, & oẽm instaurationẽ. ita ergo daretur hic aurũ, & argentum ad omnia hęc. Sic etiam factum est in bello Israelitarum contra Madianitas, quia oẽ aurũ sumptũ in præda da**H** tũ est ad vsus, vel expensas sanctuarij, s. vt emerentur inde animalia ad sacrificia, vel fierẽt alij sumptus, quia hoc modo etiam sumpta fuissent alia supellectilia preciosa, quę erant in vrbe Iericho. & q̃q̃ non transirent in thesauros Dñi per se, venderentur saltem, & reciperetur a popularibus pecunia pro ipsis, quę reponeretur in thesauris Domini, sed non fuit factum, quia sola illa suscepta sunt de præda vrbis. Dicendum ergo, ꝙ ista assumebantur, vt inde fierent aliqua vasa ad ministrationes sanctuarij: de auro aũt fierent vasa mensę propositionis, & vasa candelabri, & de argento fierent bases pro tabulis sanctuarij: fierent etiam tubę ad clangendum in bellis, & iubileis. Nec valet si aliquis dicat, ꝙ Moyses fecit hæc oĩa in deserto. Nam postea vasa ista multiplicabantur, quia ad decorem sanctuarij nõ **I** solum debebant vasa necessaria ad quotidianam ministrationem esse, sed etiã multa alia reseruata in thesauris eius, sicut est de thesauris ecclesiarum, vbi vasa sunt multiplicata. Sic ẽt patet de vasis, quæ obtulerũt duodecim Principes Israel in diebus dedicationis sanctuarij, vt patet Nume. 7. Illa quidem erãt talia qualia vasa sanctuarij, s. mortariola, & acceptabula, & phialę, & tñ ista fuerunt super ea, quæ fecerat Moyses. Similiter quoq; iussit Deus postea fieri tubas argenteas ductiles ad clangẽdũ in motu castrorũ, & festiuitatibus, & bellis. necesse erat ergo manere aliquod argentũ in thesauris Dñi ad hęc: & ad hoc datũ est quod captum est in vrbe Iericho, & non ad expensas sacrificiorũ. Cũ autem arguebatur, ꝙ de eis, quę reseruabantur in the**K** sauris Dñi, fiebant expensæ ædificationis, & reædificationis, & aliorum sumptuũ necessariorũ: concedendũ est, sed ista metalla non fuerũt ad hoc data. *Et vasorum eneorum.* Ista vasa ænea non sic transibant in thesauros Domini, vt capiebantur in vrbe Iericho, sed prius conflabantur igne, & cõuertebantur in massam, & sic reseruabantur in thesauris Dei: vt postea aliquid alterũ fieret. q̃m non debebant seruire in eadem ministratione Deo in qua seruierunt gentibus. Accipiebantur vasa ænea, quia de ære in sanctuario fiebant omnia vasa altaris holocaustorum, & omnia thuribula ad cremandum thimiama in altari thimiamatis, & ad faciendum columnas atrij, & paxillos omnium operimentorum sanctuarij, de quibus Exo. 27.

Determinatio autoris.

Quid fiebat de ęre.

Ad

At ferri. Assumebatur ferrum, vt inde fierent instrumenta pro Leuitis ad erigendum. & deponendum tabernaculum, vt cum figendę sunt columnę, & paxilli ęnei ad extendenda operimenta. hęc enim non fiunt sine instrumentis ferreis. Item instrumēta ferrea pro cęsoribus lignorum ad ignem sanctuarij necessaria. ad multos ergo vsus necessaria erant vasa ferrea, & in quacunque forma reperirentur accipienda erant, postea autem ad aliam figuram conuerterentur secundum genus ministrationis necessarię. Sciendum autē circa ista metalla accepta de vrbe Iericho, ꝙ antequā ponerentur in thesauris domini purgabantur igne, & illa, quę liquefactibilia erant sicut aurum, & argentũ, & quoddam genus ęris, liquefiebant in conflatorijs: alia autem, quę non liquefiunt, vt ferrũ & quoddam genus ęris, ponebantur in igne, & depurabantur, & ista est causa quare non suscepta sunt alia pretiosa supellectilia Iericontinę vrbis in thesauris Dei, quia nihil aliud poterat pati ignē. Nec solum ea, quę in thesauris Dei prouentura erant, igne purgari debebant, sed etiā ea, quę prouenerunt Israelitis, iussit Deus purgari in pręda Madianitarum, vt patet Numeri 31. s. ꝙ quicquid poterat sustinere ignem purgaretur p ignē, quod vero non poterat ignem tolerare, purgaretur aqua lustrationis. Ideo quamquam in vrbe Iericho esset aliqua moneta aurea, vel argentea, non sic translata est in thesauris domini, sed conflata est igne, & redacta in massam. supellectilia autem ferrea variorum vsuum inuenta in vrbe, non manserunt in eisdem figuris, quia in sanctuario domini non erant necessaria ad eosdem vsus ad quos fuerant inter Iericontinos: ideo cōflata sunt, & in massam redacta, vt postea inde aliquid fieret. *Domino consecrentur.* i. offerantur ipsi vel separentur pro eo. s. vt sint ad vsum sanctuarii sui. *Reposita in thesauris eius.* Isti thesauri sunt quædam gazophilacia in quibus reponebantur ea quæ dabantur dño, & inde postea educebantur, secundum ꝙ in ecclesijs nostris sunt. quō autem educeretur de his pecunia ad impensas sanctuarii, patet 4. Reg. 12. c. nunc aūt erant thesauri domini penes sacerdotes. s. ꝙ isti custodiebant quicquid dabatur domino.

Quid de ferro.

Oĩa metalla vrbis Iericho, antequā reponerentur in thesauris Dñi fuerũt depurata, & purgata igne, & quare.

An solum reposita fuerint in thesauris domini ista quatuor metalla, aurum, argentum, æs, & ferrum, vel etiam omnia metalla vrbis Iericho.
Quæst. XLIIII.

SED aliquis quæret circa ista quatuor metalla hic posita, an essent plura data Deo. Et videt, ꝙ sic. nam quamquam hic sola. 4. exprimātur, tamen intelliguntur omnia alia per illa, sicut mos est sacrarum scripturarum. Item patet hoc, quia in præda Madianitarum factum est idem: non solum enim aurum, argētum, æs, & ferrum sumpta sunt, sed omnia metalla cuiuscunque generis. sic patet Nu. 31. cum dr. hoc est præceptum, quod mādauit dñs Moysi aurũ, & argentũ, æs, & ferrũ, stannum, plumbũ, & oē quod pōt transire flammas igne purgabitur. ergo hic similiter oĩa capta sunt metalla. Rñdendum est ista quatuor solũ fuisse capta. & hoc quia de his quatuor solum iussit dñs, & non erat prætermittenda forma mandati. Item ꝗꝗ oĩa metalla poterant sustinere ignē quædam liquefacta, alia non liquefacta: tñ non erant oĩa conuenientia ad opera sanctuarii, ideo nō sumpta sunt. quod patet, quia plumbũ, & stannũ, & cuprũ nō erant ad aliquam necessitatem in operibus sanctuarii, vt patet inquirēdo omnia, quæ fiebant in sanctuario, nec de his iussum est aliquid consecrari domino, & offerri, vt patet Exo. 25. & 35. hæc autem quatuor, quæ ponuntur hic, proficiebant ad vsum sanctuarii:

A ideo iussa sunt venire in thesauros domini. Cum autem agitur de præda Madianitarũ in qua sumpta sunt omnia metalla, & in igne purgata. Respondendum est non esse simile, quia tota præda capta in terra Madian diuisa est Israelitis, præter illa quæ ipsi domino obtulerunt sponte. popularibus autem quæcunque licebat accipere, nō solum hæc quatuor, sed omnia alia metalla, & non solum metalla, sed etiam omnem supellectilem, quæ alicuius valoris est. sic patet Numeri 31. vbi boues, & oues, & asini inter pugnatores, & alios de multitudine diuisi sunt. hic autem dicitur de eis, quæ solum in thesauris domini reseruanda erant. ideo solum debuerunt hic custodiri, & accipi, quæ erant ad vsus sanctuarij, & huiusmodi erant ista quatuor. si autem licuisset Israelitis pro seipsis aliquid accipere de præda, non solum accepissent hæc metalla, sed etiam omnia alia.
B

Arguit contra prædicta, & resoluuntur obiecta.
Quæst. XLV.

SED adhuc arguet aliquis hoc non stare. nam si solum acciperentur hic metalla, quæ proficiebāt ad vsus sanctuarij, nō acciperetur ferrũ, sed solum aurum, argentum, & æs. nullum quippe vas, aut supellex requireret in toto sanctuario de ferro factum: ideo cum Deus iussit offerri omnia, quę necessaria erant ad vsus sanctuarii, non iussit quicquam
C de ferro, vt patet Exo. 25. & 35. vbi ponuntur hęc.

Respondendum est, ꝙ ferrum fuit reseruatum in thesauris domini, quia erat necessarium ad vsus sanctuarii. nam ex illo fiebant instrumenta pro Leuitis ad deponendum, & erigendum tabernaculum. nam sine his figere non possent æneos paxillos, & argenteas bases, & postea diuellere fixos, & ad tenēda ligna cæteraq; ministeriorũ genera, quæ satis patent. Cum autem dicitur, ꝙ nullum vas in sanctuario de ferro factum est. Respondetur, ꝙ in vsu sanctuarii, tam in partibus eius, quàm in vasis ministrationis illius nō erat aliquod vas factum de ferro, sed omnia erant ænea, argentea, aut aurea. tamen ad subministrationem mediatam sanctuarii, quæ erat magis remota, necessaria
D erant instrumenta ferrea. ideo ferrum quoque seruādum erat in thesauris Dei. Cum autem arguit, ꝙ non iubetur offerri ferrum, sicut alia tria metalla. Respondendum est causam huius esse, quia ibi solum Deus iubebat offerri ea, quæ erant materialia ad sanctuariũ & ad vasa eius, & non ea quæ erant ad instrumenta, quibus disponebantur res sanctuarii, & quia ferrum non erat aliquid ex quo componeretur aliqua res, vel pars sanctuarii, non iussum est de ferro. Nunc autem, quia erant necessaria instrumenta ferrea ad quasdam ministrationes remotas sanctuarii, sicut supra declaratum est, iussit auferri, & recondi totum ferrum repertum in sanctuarii thesauris.

E

Igitur omni populo vociferante, & clangentibus tubis, postquam in aures multitudinis vox sonitusque increpuit, muri ilico corruerunt, & ascendit vnusquisque per locum qui contra se erat. Ceperuntque ciuitatem, & interfecerunt omnia, quæ erant in ea à viro, vsque ad mulierem: ab infante vsque ad senem. Boues quoque & oues, & asinos, in ore gladij percusserunt.

Heb 11.

Descripta positione anathematis super vrbem Ie- F
richo. hic redit litera ad declarandum destructionem
vrbis. *Igitur vociferante populo*. Supra datum fuerat si-
gnum, quòd cum clangerent sacerdotes concise, &
prolixe totus populus vociferaret. & sic factum est. &
tunc corruerunt muri vrbis. *Et clangentibus tubis*. Hoc
erat prius. nã nõ erant clamaturi populares quousque
audiretur clangor concisus vlulantium tubarum. &
sic factum est. Nec accipitur hic clangere simplici-
ter, quia non vociferabant populares ad omnem clan
gorem. qualibet enim die sacerdotes præcedebant ar-
cam ambulantes, atque clangentes cum lustraretur
vrbs, vt supra patet, tamen non clamabant populares
vsque ad septimum diem, vocatur ergo hic clangor
specialiter pro conciso, & prolixo, de quo supra dice- G
batur, cumque insonuerit vox tubæ prolixior, atque
concisior, clamabit omnis populus: & declaratur hoc
per id quod subditur, scilicet. *Postquam in aures multitu-
dinis vox sonitus increpuerit*. In hoc notatur ordo, quia
primo sonuit clangor, quam populares. ille enim clan
gor erat eis signum pro tempore clamandi. signatur
etiam in hoc specialis clangor, quia dicitur, quòd post
quam sonitus increpuit vociferati sunt. nam si accipè-
retur pro quocunque, qualibet die clamassent. sed si-
gnum est, quòd aliquis sonitus specialis increpuerit
ad quem mouerentur populares. *Vox sonitus*. Supera-
bundantia est. nam sufficiebat, vt diceretur sonitus,
vel vox cum idem importetur per ea geminata. *Incre-* H
puit. Idest sonuit. non descendit hic increpuit de in-
crepo increpas, quod est redarguere: sed de increpo
increpis: quod est sonare. & denuatur de crepo crepis
tertiæ coniugationis, idest sonare. & sic dicimus cre-
pitum vocis, idest sonitum. *Muri ilico corruerunt*. Quasi
dicat non fuit aliqua mora media. sed ipsis clamanti-
bus a sedibus muri disrupti sunt.

*Muri Iericho æqualiter, & simul complanati sunt, & non pars
post partem. Quæst. XLVI.*

IN quo clarissime datur intelligi non fuisse istum
casum murorum ab aliqua naturali causa, sed a
Deo agente: quia ad preces Iudæorum ipsis cla-
mantibus factum est. Item patet Iudæos cogno- I
uisse istam ruinam. nam toto præcedenti tempore sex
dierum subticuerunt, & in toto septimo die vsque ad
septimum circuitum vrbis in fine. ibi enim clamaue-
runt, & ipsis clamantibus immediate corruerunt mu
ri. quicunque ergo ista vidissent, quamquam dum fie-
rent, causas eorum ignorarent, tamen factis eis satis
arguerent Hebræos hæc omnia priusquam fierent co
gnouisse. Item sciendum est de istis muris, quòd non
ceciderunt inæqualiter, sed totus murus vrbis simul
corruit, quod patet: quia iussum est in litera, quòd om
nes Israelitæ intrarent per eam partem muri contra
quam starent. si tamen non corruissent omnes partes
muri simul vnico ictu, ingrederentur quidam, & alij
stantes apud alias partes murorum non corruentium K
non potentes ingredi per locum ipsum, confluerent
ad locum illum per quem alij ingressi fuissent. litera
tamen dicit, quòd quilibet ingressus est per eam par-
tem contra quam stabat. ergo murus totius ciuitatis
in circuitu simul a sedibus disruptus est. Item scien-
dum, quòd in omnibus locis ciuitatis murus æquali-
ter corruit, scilicet a fundamentis, ita quòd non man-
sit aliqua pars inæqualis, vel eleuata muri, sicut cum
parietes ædificiorum non diruuntur vsque ad solum,
sed totus locus murorum in circuitu complanatus
est. Quod patet, quia dictum est in litera, quòd qui-
libet ingrederetur per partem contra quam stabat, si
tamen in aliqua parte murus corruisset vsque ad so-
lum, & in alijs non, qui starent contra partem illam,
quæ non æqualiter corruisset, non potentes ingredi
per illam cõfluerent ad alias partes, in quibus planius
muri corruissent. non ergo intraret quilibet per eam
partem muri contra quam erat, quod vult litera.
Item si non esset ruina æqualis in omnibus locis, for-
midarent intrare Iudæi per loca inæqualia, vtpote si
aliquæ foueæ paterent, & confluerent ad alias partes
murorum, & sic sequeretur id quod ante. erat ergo
tota ruina murorum simul facta, & æqualiter com-
planati vndique muri in pauimento.

*Casus murorum Iericho sufficienter apparebat supernaturalis,
& quòd non potuisset sic naturaliter euenire, & an
corruerit domus Raab. Quæst. XLVII.*

EX his autem patet, quòd ista ruina erat super-
naturalis ab aliqua causa agente, ab intentio-
ne, & per libertatem, & non a causa pure na-
turali, scilicet a causa terræmotus impellente
interius ad rupturam, & diuisionem terræ. nam si fuis-
set aliqua causa naturalis, ruisset aliqua pars muri, &
non totus murus, scilicet, quia spatium interius to-
tum erat repletum grosso spiritu impellente, non so-
lum corruissent muri, sed etiam tota ciuitas, quæ in-
tra illos continebatur, vel saltem maior pars ciuita-
tis. Vel etiam si hæc proteruientes diffiteamur, coge-
mur confiteri, ꝙ domus quæ hærebant muro ruerent
cum ipso muro: nisi quis confingere velit illum spiri-
tum commouentem ad terræmotum, & ruinam, fuis-
se, vt ita dicam, in indiuisibili sub ipsa radice muro-
rum. Satis enim confictum videretur, nec cuiquam
rationi consentaneum, quòd sub toto illo circulo
muri foret spiritus impellens ad terræmotum, & ad
partes propinquas interiores vrbis, & exteriores nihil
contingeret: & adhuc concesso isto absurdo, neces-
se erat quòd domus hærentes muris corruerent, quia
etiam si non esset spiritus venti sub eis, sed solum mo-
tis muris, quibus ipsæ coniunctæ erant, ruerent. Po-
tissime, cum quædam domus Ierichontinæ crant ita
coniunctæ muro; vt murus esset vnus paries, & latus
domus, & in ipso muro fenestras haberent. istæ ergo
caderent cum ipsis muris, si naturali impulsu terræ-
motus muri corruissent. sed nullæ domus corruerunt.
ergo non fuit ista ruina naturalis. Aliquis volens ef-
fugere ista dicet, quòd muri Iericho corruerunt na-
turaliter, & cum eis corruit aliqua pars domorum
coniunctarum muris. Et quamquam nos dicamus
solos muros corruisse, cum de eis solum litera reco-
lat, dicet domos corruisse, & subticeri. Respondendum
est stare non posse, quia domus Raab erat con-
iũcta muro, & habebat fenestram in ipso muro, ita ꝙ
murus erat vnum latus, vel paries domus, vt patet su-
pra 2. cap. Nam per murum dimisit Raab explora-
tores, & vt hoc esset verisimile quomodo fieret su-
biunxit litera. domus quippe eius hærebat muro, &
ista non corruit: ergo non corruerunt aliæ domus
coniunctæ muro: nisi forte assignare velis miracu-
lum, quòd aliæ corruerint, & ista non: sed hoc iam
redit in id quod volumus, scilicet quòd in isto terræ-
motu, vel ruina fuerit operatio supernaturalis. Quòd
autem non corruerit domus Raab, patet, quia tunc
perijsset ipsa cum cognatione sua, quæ intus erat. Sed
falsum est, quia exploratores ingressi sunt in domum
illius ad educendum eam cum cognatione sua, vt pa-
tet infra, ergo non corruit.

Replica

Replica quòd domus Raab corruerit cum muris, vt quidam volunt: quod tamen multipliciter refellitur. Et comprobatur etiam superior positio, quòd ruina fuerit supernaturalis. Quæst. XLVIII.

SED aliquis forte proteruiens respondebit, quòd Raab habebat aliam domum, quæ nõ erat adhęrens, sed in medio ciuitatis: & in hac tunc mansit. domus autẽ eius apud murum corruit cũ muro. Sed hoc stare non potest. nam siue Raab habuerit in vrbe Iericho aliam domum, vel plures nihil differt. necesse tñ est dici, ꝙ ipsa esset in domo, quę hęrebat muro qñ muri corruerunt, quod patet, quia qñ exploratores dimissi sunt ab ea per murũ de fenestra, & fecerunt cũ ea pactũ, dixerunt. Innoxij erimus a iuramento quo nos adiurasti, si ingrediẽtibus nobis B terrã signũ non fuerit funiculus iste coccineus, & ligaueris eũ in fenestra p quã dimisisti nos. & postea sequitur qũo hoc fecerit Raab, cũ dr̃. Dimittensq; eos vt pergerent, appẽdit funiculũ coccineum in fenestra. Si tñ nõ esset Raab in domo illa tpe quo muri ruerẽt, esset positũ signũ superuacue. ergo ibi erat cũ tota cognatione sua. Itẽ corruentibus muris ingressi sunt viri exploratores ad educendũ Raab, & cognationem suã. si tñ non fuisset Raab in domo in qua positus erat coccineus funiculus, de qua dimiserat exploratores per murũ, nescirent eam inuenire cum ad hoc solum positus eẽt funiculus coccineus, vt cognoscerẽt exploratores domũ illã. ergo in illa erat tunc Raab corruente C muro, & non corruit. ergo nõ corruerũt domus coniũctę muro: & cõsequẽter fuit supnaturalis ista ruina murorũ. s. qa in toto ciuitatis ambitu muri æqualiter corruerũt. Nã si esset a cã naturali, cũ hoc ex impetu spiritus ventorum ingrossatorum interius fiat, in partibus illis vbi maior est impulsus, fieret maior ruina. sed ad hoc ꝙ fieret naturalis ista ruina, necesse erat vt spiritus ille esset regularis: & in oĩbus partibus æqualiter incuteret, quod non põt stare, qa ad vnã partẽ versus quã impetus spiritus dirigitur, est fortior terręmotus: in alijs autẽ minor. sed hic in oĩbus partibus fuit murorũ æqualis ruina. ergo fuit supernaturalis ab aliqua cã agẽte ab intẽtione, & p libertatẽ. Itẽ patet fuisse supernaturalẽ ruinã: quia oẽs partes murorũ simul D corruerũt. si tñ fuisset naturalis motus, primo esset ruina in vna parte, & deinde in alia fm successionem impellentis spiritus interioris. fuit tamen simul vt inductum fuit. ergo manifeste patet fuisse supernaturalem ruinam murorum Ierichontinæ vrbis.

Quis fuit modus ruinæ murorum Iericho, & quot miracula ibi acciderunt. Et quòd angeli diruerunt muros vrbis Iericho. Et de potentia Angelorum agitur. Quæst. XLIX.

MODVS autem ruinæ fuit, non ꝙ Deus poneret aliquam causam naturalẽ impellentem, s. ventum ingrossatum in parte E inferiori murorum, quia ad hoc oporteret fieri multa miracula, s. Primum, ꝙ crearetur, aut formaretur a Deo ille spiritus, qui ante non erat, in visceribus terræ. Secundum miraculum: quia opere Angelorum dirigeret illum spiritum solum ad radices murorum concutiendas, vt non simul cõcuterentur partes ciuitatis propinquæ, s. domus hærentes muro. Tertium miraculum erat, ꝙ Angeli continerent domos muris hærentes, ne desilientibus ab eis muris ipsæ quoque quamquam non concussæ a subterraneo spiritu sequerentur in ruinam. Alia quoque huiusmodi si respiciantur. Sed quia peccatum est ponere pluralitatem vbi sufficit paucitas, iuxta Aristotelem 8. Topi- A corum. Dedit Deus alium modum, quo solum poneretur vnica operatio, s. ꝙ Angeli prosternerent muros vrbis applicantes se illis: nam quamquam Angelus non sit virtus corporea extensa, virtutem tamen suam motiuam, vel portatiuam poterat applicare cuique rei extenię modo extenso, vt totam eam moueat, & in singulis eius partibus: & sic applicantes virtutem suam muris impulerunt eos contra partem exteriorem vrbis. Et quia Angeli sunt agentes causæ ab intentione, & per voluntatem, poterant multi Angeli simul applicantes virtutem suam muris Ierichontinis eos ad solum diruere, & poterant diruendo tenere domus vrbis coniunctas muro, ne caderent. Et quia isti per intentionem agunt, & non ex determinatione B alicuius virtutis naturæ: poterant diruere muros per medium altitudinis suæ: vel per partem supremam, vel per radices, & æqualiter, vel inæqualiter. factum est autem, vt æqualiter diruerent, ut inde, & hinc esset æque planus ingressus in vrbem, vt posset quilibet ingredi in vrbem per partem illam contra quam stabat, vt dicitur in litera. Nec debet alicui hoc videri quasi confictum: quoniam hæc tam naturaliter constant, quàm testimonio sacræ scripturæ. Quòd enim Angeli applicent virtutem suam ad portandum, vel mouendum aliquam rem, patet de Angelo qui mouebat columnam nubis per desertum dirigens Israelitas, vt patet Exo. 14. Illa enim nubes non poterat per se moueri tali motu, quali eam Angelus ille mouebat. hoc tamen non fieret, nisi applicaretur virtus An- C geli ad mouendum. sic enim fit omnis localis motus, vt virtus mouentis applicetur rei motæ. Item patet hoc, quia Angelus quidam mouit Abacuch de Iudęa euntem ad messores, atque portantem cibos in alueolo suo, rapiens per capillum capitis quasi subito vsque ad Babylonem, & posuit eum super lacum leonum, vt patet Dan. 13. cap. ibi enim Angelus applicuit totam virtutem suam toti virtuti Abacuch, vt moueret eum: & vt contineret, ne caderet cito de nubibus. Nec credendum est, ꝙ portauerit eum per capillum, sicut litera dicit, quia capillus non erat tanti roboris, vt posset tenere pendentem Abacuch. sed Angelica virtus sustinebat eum applicita ei ex omni parte cor- poris. Et adhuc dato, quòd posset teneri Abacuch D per capillum pendens, tamen dolor magnus valde esset si inde penderet, vt si quis alium arripiat per capillos. Sed dicit litera, quòd portabat eum per capillum, quòd videbatur ei quòd Angelus tenebat eum solum per capillum: ita enim leuiter applicabat virtutem suam toti corpori, vt non sentiret Abacuch se teneri per aliquam partem corporis. sensisset tamen si fuisset Angelus aliquid corporale stringens per applicationem quantitatis. Amplius autem ista patent ex fundamentis naturæ. nam Aristot. in 7. & 8. Physicorum, & 12. Meta. Cœlos ab intelligentijs, quas nos Angelos vocamus, moueri dicit. & hæc est positio omnium de natura loquentium. non enim potest E reduci motus cœli ad aliquod alterum principium mouens, nisi ad intelligentiam: & illa applicat virtutem suam motiuam toti orbi, cum totus orbis cœlestis sit vnum: & ob hoc dicunt omnes philosophantes intelligentiam mouentem aliquem orbem esse in toto orbe moto, quia toti orbi illi applicat virtutem. hęc autem positio non solum est philosophantium, sed etiam sacrę scripturę testimonio confirmatur Iob 9. cap. vbi dicit Deus: orbem portari ab Angelis, idest moueri cœlos ab eis. Patet ergo conuenienter dictum, quòd muri Iericho mouentibus Angelis diruti sunt.

Quomodo Angelus mouit Abacuch per capillum de Iudęa in Babylonem, & cũ portauit. Item Matthæi 4. assumpsit te diabolus in sanctam ciuitatem.

An Deus per se diruerit muros vrbis Iericho, vel angeli iussu Dei. Et quòd ea ad quæ virtus angelica sufficit non fiunt a Deo,& quare. Quæst. L.

SED aliquis forte dicet, ꝙ Deus per se istos muros Iericho̅tinos prostrauerit. Deus enim per se aliqua agit sine ministris, sicut mundũ creauit nullo ministrante,& mortuos suscitat cęteraque miracula seipso agit. Ad hoc secundum modũ loquendi magistri in aliquibus locis.2.& 4.sent. dicendum esset non stare, quia ꝗ̃ Deus per se agat ea ad q̃ virtus angelorum nõ sufficit,sicut creare,& mortuos suscitare:tñ ea ad quæ virtus angelica sufficit, non faciet Deus per se, alioquin mutaret ordinem frustra. ipse enim fecit angelos ministros. ꝙ ergo ipse faciat opera ministrorum non existente aliqua necessitate, videtur esse irrationabiliter dictum, sed diruere muros vrbis Iericho erat potentiæ angelorum subiectũ. ergo non faceret Deus per se, sed angelis faciendum iuberet.hæc quidem ratio congruitatis cuiusdam est, necessitatem autem nullam inducit.Dicendum ergo aliter.ꝙ Deus nullo modo poterat muros Iericho diruere.nam dirutio murorum Iericho motus quidam est. Deus tamen sine motu operatur, & per motum operari est impossibile. ergo conformiter non poterat diruere vrbis Iericho muros.si enim Deus aliquid moueret,ageret per successionem, sed hoc repugnat Deo,quia cum esse Dei sit æternum, & æternum est totum simul,iuxta Boetium de consolatione libro.5. prosa vltima.ergo actus suus erit totus simul,& consequenter in instanti, quia nulla sunt tota simul, nisi quorum esse in instanti completum est,quæ autem mouent,non habent totum esse simul,sed successiue. sicut enim motus qui est passio rei motæ, est aliquid successiuum,ita mouere, quod est actio mouẽtis, est aliquid successiuum . nam non mouetur aliquid, nisi dum mouẽs mouet illud. ergo motio actiua Dei qua moueret aliquid,esset in successione,sicut motio passiua ipsius rei quæ mouentur, & illa motio actiua non est aliquid extrinsecus adueniens Deo, vel denominans,sed aliquid quod esset a Deo. ergo poneremus in Deo successiuum aliquid, & quia quicquid in Deo est ipse Deus est, diceremus esse Deum in successione,sicut de nobis dicimus,ꝙ quamquam essentia nostra sit tota simul,esse tñ nostrum,quod est viuere non est totum simul,sed hęc falsa sunt. Deũ ergo impossibile est aliquid agere p motum,sed quidquid agit instãtaneum est,sicut totum suũ esse simul est. Et hoc magis patet,quia oĩa,ꝗ dicimus a Deo propne fieri, sunt instantanea, sicut creatio mundi, & quælibet creatio animarũ, & suscitatio mortuorũ,& generaliter qualibet alia operatio pure miraculosa. de his latius dictũ est. Exo.23.& 25.c.& ibi vide. De muris autẽ Iericho sic factum est,quia ruina illorũ esset motus. ergo nõ fuit a Deo,sed ab angelis. Sed hoc an verum sit, ꝙ Deus qui totus simul est non operetur aliquid p se,cuius fieri consistat in successione, declaratũ est magis alibi. *Ascendit vnusquisque per locum qui contra se erat.* i.corruentibus muris non confluxerunt oẽs Israelitæ ad vnum locum,vt simul ingrederent. sed locum ꝓ quem quilibet erat ingressus est,vt hic dr. Hoc autem dictũ est, quia non erant oẽs Israelitæ simul lustrando vrbẽ,sed in longo agmine, quasi vallantes totam vrbem , sicut in processionibus generalibus in quibus multi couenniunt,& tunc si oẽs deberent per vnum locũ intrare oporteret, vt illi qui erant ad vnam partem circuitus vrbis, confluerent ad aliam partem per quam alii ingrediebantur. nunc autem dictum est, ꝙ quilibet ingrederetur per partem illam contra quã essent, vt sic tolleretur circuitus,& vt citius ingrederentur.

Determinatio auctoris, sed ex alia cã.

Impossibile est Deũ aliquid agere p motũ, sed quicquid agit instantaneũ est.

F Causa autem præcipua huius erat, vt Iericho̅tini subito se viderent vallatos a Iudæis,& non daretur eis aufugiendi locus.si tñ oẽs Iudęi ex eadem parte ingredi deberent, cum muri vndecunque corruissent, daretur locus fugiẽdi Iericho̅tinis per omnes alias partes,& eundi in montana , atque euadendi Iudæorũ manus. cum autem per oẽs partes Iudæi ingrederentur vrbem,nullus fugiendi patebat locus.immo & ob hoc muri ex omni parte corruerunt, vt per omnem partem Iudæis in vrbem liber pateret ingressus. Alia causa erat, vt magis appareret diuinum miraculum, & argueretur Iudæos præcognouisse casum murorũ antequam fieret. nam si omnes hebręi ad vnum locũ ingrediendi confluerent, viderentur formidare ingre

G di per alia loca.qui formidat incertus est de re. si tñ ipsi cognoscerent hoc prouenisse a Deo in ipsorum beneficium,non formidarẽt.vt ergo cognoscerentur eos præintellexisse hoc, debebant intrare per omnes partes ruentium murorum, vt videren̄ nihil formidare. *Ceperuntque ciuitatem.* s.intrantes in eam nemine sibi potente resistere.non enim dicitur capta ciuitas quousque hostis intus sit,& alii non resistant. *Et interfecerunt omnia,quæ in ea erant.* s.omnia quæ erant interfectibilia. nam supellectilia inanimata non poterant occidi,& declaratur immediate quid hoc esset, & subdit, ꝙ homines,& iumenta.

H *Quare quisquam in vrbe Iericho occisus est, cum tota vrbs,cum omnibus,quæ in ea erant cremanda foret, & an sufficeret omnia cremari, cum etiam sit atrocius genus mortis. Et quæ esset anathematis conditio.*

Quæst. LI.

QVAERET aliquis cum vrbs Iericho posita sub anathemate cremanda esset, vt maneret in tumulum æternum cum omnibus, quæ in ea erant, quare quicquam occidebatur? sufficiebat enim comburi illa.Responderi potest dupliciter. Vno modo,ꝙ Israelitæ quæsituri erant per totam vrbem Iericho vbi esset aurum, & argentum, ęs & ferrum. non poterant tñ ipsi secure prędari,quousque occiderent omnes qui erant in vrbe. quoniam

I aliqui de Iericho̅tinis egredientes de latibulis occiderent multos de Iudęis, & ipsi non auderent inquirere omnia occulta vrbis, quousque occiderẽtur omnes qui erant in vrbe. Iste enim est mos belli,vt prius sit interfectio,deinde direptio, & perscrutatio spolieum. Itẽ quia dũ Israelitæ vacarent prędę, effugerent Iericho̅tini de vrbe ad montiũ latibula, vel confugerent ad alia quæcunq; refugia, vtcunque , vel ad alias propinquas vrbes. Itẽ hoc potissime erat,quia locus non habebat muros.nam si muratus esset quibusdam de hebręis manentibus ad portam vrbis,ne egrederẽtur de vrbe,poterant cęteri scrutari ciuitatem. Itẽ ista ciuitas debebat cremari cum omnibus,quæ in ea erãt iuxta positũ anathema: tamen cremari non poterant,

K nisi prius occiderentur omnia viuentia.nam cum possit exire ignis vbi, Iericho̅tini exeuntes magis vellẽt incurrere gladios hebręorum, quam cremari cum vrbe. Est enim ferocius genus mortis exustio, sic quoque & ipsa bruta facerent. cogerentur ergo tunc hebræi occidere gladio Iericho̅tinos, & non cremarentur.conuenientius ergo fuit, vt a principio gladio cæderentur. Itẽ põt dici,ꝙ hoc fiebat ex cõditione anathematis. nam ciuitas Iericho fuerat subiecta anathemati,vt patet.s.cum dr. Sitque ciuitas hęc anathema, & oĩa q̃ in ea sunt. in ciuitatibus tñ anathematizatis obseruabatur hoc, ꝙ prius occiderẽtur gladio oĩa viuentia ibi, deinde succenderentur cum ipsa vrbe, vt patet Deute.13.cum dr. statimq; percuties habitato-

res

tes vrbis illius in ore gladii, & delebis eam, & omnia quæ in ea sunt vsque ad pecora. quidquid autẽ supellectilis fuerit congregabis in medio platearum eius, & cum ipsa ciuitate succendes, ita vt vniuersa consumas domino Deo tuo. *A viro vsque ad mulierem.* i. occiderunt omnes, tam viros, quàm mulieres.

Quare occiderunt Iudæi mulieres Ierichontinas, & non magis acceperunt eas in ancillas, vel vendiderunt. Et quam legem tenebant Iudæi in pugnando extra terram Chanaan. Quæst. LII.

SED dicet aliquis, quare occiderũt Israelitæ mulieres vrbis Ierichontinæ, & non magis eas acceperunt in ancillas, vel vt venderent aliis gentibus? Sed dices. non licebat Iudęis accipere B aliquam fęminam, vel virum: arguetur quia Deuter. 21. cap. habetur, ꝙ Israelitæ poterant accipere de gentibus contra quas pugnabant, captiuos, & captiuas, & si inter fęminas appareret aliqua pulchra, poterat qui illam concupisceret accipere in vxorem factis cæremoniis, quæ ibi habentur. ergo liceret accipi mulieres Ierichontinas. Respondendum est, ꝙ lex pugnandi Iudæis ista erat, postquam fuerunt in terra Chanaã, quia aut pugnabant contra aliquam gentem, quæ est extra terram Chanaan, aut contra Chananæos. si contra aliquam gentem extrinsecam, aut ciuitas contra quam Iudæi pugnabant, accepiabat oblatam ei conditionem pacis, & tributi: dicentibus Israelitis. aperite C nobis portas, & date tributa, & non lædemus vos, vt patet Deuter. 20. si autem istam conditionẽ recipiens ciuitas aperiret portas, non poterant Iudæi occidere, quicquam de illa vrbe, sed accipiebant ab eis annalia tributa. Si autem nollet recipere hanc conditionem pacis, pugnabat Israel, & expugnata vrbe occidebat omnes masculos, qui in ciuitate erant, præter paruulos, quos cum fœminis reseruabant, & accipiebant in seruos, & ancillas, atque diuidebant prædam. Si autẽ pugnarent contra Chananæos quorum terram habituri erant, non poterant relinquere aliquam viuentẽ fœminam, aut masculum, sed omnes occidebant gladio. de his patet Deut. 20. non ergo potuerunt reseruare mulieres Ierichontinas.

D *Ab infante vsque ad senem.* i. cuiuscunque ætatis esset vir debebat occidi.

An pueros Ierichontinos nondum aptos ad bellum debuissent Iudæi seruare a morte. Quæst. LIII.

SED dicet aliquis, ꝙ videtẽ debere reseruari pueros non aptos vllo modo ad bellum. nam & in bello Madian sic factum est. Iussit enim dominus fœminas occidi: & tamen paruuli reseruati sunt, vt patet Nume. 31. c. Respondendum est, ꝙ nõ erat simile. nam bellum factum contra Madianitas fuit bellum contra gentes non habitantes in terra, q̃ Iudæi possessuri erant: ideo ex lege data Deutero. 20. E debebãt soli masculi occidi relictis infantibus, & omnibus mulieribus, & sic fecerat populus adducens prędam Madianitatum. omnes enim fœminas abduxerãt, Deus tamen postea increpuit illos, fœminas iubẽs occidere, & hoc quia ipsę fecerant peccare Israel in fornicatione in monte Phegor. vnde iussit occidi omnes fœminas, quæ cognouerant viros. virgines autem adultas, & oẽs paruulas reliquerunt. vt patet Num. 31. si tamen illæ non fecissent peccare Israel, nulla de fœminis, siue cognitis a viris, siue nõ cognitis corruisset gladio. In Ierichontinis aũt secus erat, quia erant de Chananæis quorum terram suscepturi erant Israelitę. ĩõ tenebant occidere oẽs, tã viros, q̃ fœminas paruu-

A los, & adultos, ita vt nõ relinqueretur semen de eis. *Boues quoque, & asinos, & oues in ore gladij occiderunt.* Ierichontini, quia erant obsessi ab hostibus, ante aduentũ Iudæorum recollegerant oĩa hæc in ciuitate. ideo Iudæi ingredientes occiderunt intra, oẽs boues. asinos, & oues, sicut viros. & per hæc intelliguntur oĩa viuentia, q̃ erant in vrbe Ierícho, ita vt nihil de illis superesset. non occiderunt Iudæi oĩa pecora, & iumẽta Ierichõtinorum, quasi obligati essent ex lege data. Deute. 20. delere oĩa pecora Chananæorũ, sicut obligabant occidere ipsos Chananæos, sed factũ est ex lege anathematis positi, quia dictum fuit, s̄. sitq; ciuitas hæc anathema, & oĩa quæ in ea sunt, sola Raab meretrix viuat. ergo omnia viuentia in vrbe Iericho debebãt occidi. in aliis autem ciuitatibus Chananæorum omnia B pecora, & iumenta diuidebantur exercitui, vt factum est in vrbe Hay, vt patet infra 8. & consequenter in aliis locis terrę Chanaan, omnia autem in hac vrbe fuerunt consecrata Deo, & arserunt cum vrbe.

Duobus autẽ viris, qui exploratores missi fuerant dixit Iosue. Ingredimini domũ mulieris meretricis, & producite eam, & omnia quę illius sunt: sicut illi iuramento firmastis. Ingressique iuuenes eduxerunt Raab, & parentes eius, fratres quoque, & cunctam supellectilem, ac cognationem illius, & extra castra C Israel manere fecerunt. Vrbem autẽ, & omnia quę inuenta sunt in ea succenderunt, absque auro, & argento, & vasis ęneis, ac ferro, quę in ęrarium domini consecrarunt.

Complet autem Israel hic iuramentum factum ab exploratoribus nomine totius Israel. s. q̃ saluarent de vrbe Iericho Raab, & dixit Iosue his exploratoribus, ꝙ educerent Raab, quia alii de exercitu non cognoscebant Raab, nec sciebant domum in qua erat. nam isti non cognouissent domũ, nisi q̃a positus erat pendens coccineus funiculus, vt patet s. 2. c. Sciendum est aũt, ꝙ ista lr̃a est hic mutata ab ordine naturali p recapitulationem. prius. n. Raab educta fuit de vrbe, q̃ cæ- *Hic est recapitulatio.* D derentur Ierichontini, alioquin Raab quoque cũ eis perijsset, quia Iudæi non cognoscebant eam, & cognationem suam. ponitur tñ hic recapitulatum, vt enarretur conuenientius qũo Raab educta sit, & qũo vixerit in medio Israel. *Duobus viris.* Non est intelligendũ, ꝙ hi duo viri exploratores solum introierint in vrbẽ ad educendum Raab, & cognationem suam. nam cũ nondum occisi essent cæteri Ierichontini, consurgerent in eos videntes eos solos, atque occiderent. sed cũ istis iuerunt plures alii. dicitur tamen, ꝙ his mandauerit Iosue educere Raab, quia hi fuerunt ad quos p̄ceptum factum est, quia ipsi soli eam cognoscebant. alios tñ secum adduxerunt in defensionem a Ierichõ E tinis. & vt educerent ea, q̄ possidebat Raab, & cognatio sua extra vrbem. *Ingredimini domum mulieris meretricis.* i. domum Raab, quæ erat meretrix, vel fuerat, sicut declaratum fuit supra 2. c. *Et producite eam.* i. educite eam de vrbe, ne cum cęteris pereat. *Omniaque quæ illius sunt.* Potest intelligi duobus modis. Vno modo, quòd educta fuerint omnia quæ erant Raab. i. omnia, quę possidebat. i. tota sua supellex, & pecora, & iumẽta si quæ habuerat. Alio modo intelligitur omnia quę illius sunt. i. oĩa quę pertinent ad cognationem eius. i. omnes de progenie sua. sic enim iurauerunt exploratores s̄. 2. c. cum dixit Raab. Qũo feci vobiscũ misericordiam, ita & vos faciatis mecũ, & cum domo pa- *In q. 14.*

tris mei: detisq; mihi signum verum, vt saluetis patrē meum, & matrem, fratres, & sorores meas, & quamquam Raab solum expressisset has personas, exploratores obligauerunt se ad saluandū has, & totā cognationem Raab, si forte aliquæ aliç erāt de cognatione Raab, vt patet ex verbis exploratorum ibidem cum dicitur. Innoxii erimus a iuramento hoc quo adiurasti nos, si ingredientibus nobis terram signum nō fuerit iste funiculus coccineus, & ligaueris eum in fenestra per quam dimisisti nos, & patrem tuum, & matrem, ac fratres, & omnem cognationem tuam cōgregaueris in domum tuam. Debet tñ ista litera, vtroq; modo intelligi. s. ꝙ isti viri exploratores educerent Raab, & omnia quæ illius erant. i. totam cognationē suam, & omnia quæ possidebat, sic patet infra cum dicitur. Ingressique iuuenes eduxerunt Raab, & parentes eius, fratresque, & omnē supellectilem, ad cognationem illius. Ecce supellectilia educta sunt etiam. Et non solum intelligendū est educta fuisse omnia, quç possederat Raab, sed etiam cuncta quç possidebant cognati sui. sic enim iurauerant exploratores, vt patet supra 2. c. cum eis dixit Raab. Deuisque mihi signum verum, vt saluetis partem meum, & matrem, fratres, & sorores meas, & omnia quæ eorum sunt. sed exploratores iurauerunt omnia seruare, quç petiuit Raab. ergo etiam totam supellectilem cognatorum Raab tenebantur saluare. & sic factum est cum ipsi obseruauerint iuramentum.

An Iudæi fecerunt contra interdictum positum de anathemate, & contra mandatum de reseruando Raab, & omnia quæ ad illam, & totam cognationem suam pertinebant. Et ꝙ quando Deus profert generaliter aliquam legem non tollit naturalem obligationem ex iure naturæ prouenientem, nisi expresse illud probibeat, vt in casu de quo supra 2. cap. quæst. 41.

Quæst. LIIII.

SED quæret aliquis, cum Deus iussisset Israelitis, vt de terra Chanaan neminem permitterent viuere, quomodo permiserunt Raab cū tota cognatione sua, & quomodo contra interdictum positum in ciuitate Ierichontina Raab, & omnia quæ ad illam, & totam cognationem suam p̄tinebant, saluata sunt? Respondendum est, ꝙ quamquam Deus legem illam posuisset, tamen non abstulit naturalem obligationem. l. ꝙ tenerentur Israelitç benefacere benefactoribus suis. sic autem fuerat de Raab, quia ipsa eripuerat a morte exploratores, a morte ergo tenebantur eam eripere naturaliter. Item nō solum obligabantur naturaliter, sed etiam ex conuentione, quia iurauerant ei, ꝙ eriperent eam cū tota cognatione sua: ergo tenebantur ad hoc sub pęna periurij. Et si dicas, ꝙ non debuissent exploratores hoc promittere. Respondendum est, ꝙ licuit, quia alias ipsi occisi fuissent in vrbe Iericho, quod non solum redūdaret in eorum pęnam, sed etiam in damnum Israelitarum, qui non cognoscerent statum vrbis Ierichontinç. Ad aliud quod dicitur de transgressione anathematis liberando Raab, & cognationem suam de totius ipsius vrbis destructione: Dicēdum est, ꝙ in hoc non fuit factum contra anathema, quia ligabat anathema secundum, ꝙ fuerat positum, sed in positione sua fuit Raab cum omnibus, quç ad eam pertinebant exclusa. ergo liberando eam non erat contra anathema positum. sic patet supra cum dicitur. Sitque ciuitas hęc anathema cum omnibus quæ in ea sunt, sola Raab meretrix viuat cum vniuersis qui in domo eius sunt. Si autem fuisset positum anathema generaliter, esset argumentum: quamquam etiam tunc subintelligeretur liberandam Raab, quia fuerat ei prçstitum

F iuramentum de liberando eam. *Sicut illi iuramento firmastis.* q. d. ob hoc eam liberamus, quia iurauistis: alioquin occideremus eam cum vniuersis, vel cęteris de Iericho. *Ingressique iuuenes*. s. isti duo exploratores vocātur iuuenes, quia ita se prompte habebant sicut iuuenes, nō tñ erāt iuuenes ętate. Nostri dicunt, ꝙ isti erāt duo. s. Caleb, & Phinees. De Phinees an iuuenis vel senex esset non videtur ex litera. De Caleb tñ satis patet ꝙ nō sit iuuenis. sed de Phinees satis dicendum est, ꝙ nunc esset annorum 38. vel 39. quia quando facta fuit numeratio Leuitarum in monte Synai, & cōsecratio, non erat natus Phinees, quia Nume. 3. c. computātur 4. filij Aaron cōsecrati cū eo. s. Nadab, & Abiu, Eleazar, & Ithamar, & tunc mortui sunt in principio con-

G secrationis suç Nadab, & Abiu, offerentes ignē alienum, & dicitur de eis, quòd mortui sunt sine liberis. cum ergo isti duo maiores non haberent filios, satis videtur quòd duo minores. s. Eleazar, & Ithamar nō haberent filios, sed Phinees fuit filius Eleazari, vt patet Nume. 25. ergo non erat natus tempore consecrationis illius, quç fuit in principio anni secūdi ab exitu de Aegypto, vt declaratum fuit Exo. 40. & Leui. 1. ergo in exitu de deserto, & transitu Iordanis non haberet Phinees annos 39. & sic satis poterat vocari iuuenis tempore illo, de Caleb non poterat ita dici, ꝙ erat iuuenis, quia eo tempore erat annorū 80. fere. Quod patet, quia quando misit eum Moyses de Cadesbar-

H ne cum alijs exploratoribus, erat annorum 40. vt patet infra 14. cum dicitur 40. annorum erā quādo misit me, Moyses famulus Dei de Cadesbarne, & tamē ista missio fuit facta in secundo anno ab exitu de Aegypto ante medium anni ipsius, vt declaratur Nume. 13. ergo nunc esset fere 80. annorum, quia deficeret vnus annus, & pars aliqua alterius. Dicunt tamen Iudæi, quòd quamquam isti essent ętate senes, tamē vocati sunt iuuenes, quia velociter agebant. quod patet de Caleb infra 14. s. Hodie 85. annorū sum ita potens, & valens, vt valebam eo tempore, quo ad explorandū missus sum: illius in me tpis vsque hodie fortitudo perseuerat, tam ad gradiendum, quàm ad bellandum. Sed hoc dictū Iudęorum de istis duobus viris, quòd essent exploratores non multum habet apparentiam,

I sed ipsi ad placitum ista confinxerunt. Si autem vellemus illud defendere satis patet locus per ea, quę dicta sunt. Sed dici potest, quòd fuerint aliqui alij isti duo exploratores, qui iuuenes vocari possent, sicut eos hic litera iuuenes vocat.

An Phinees esset iuuenis, capta Iericho, & cuius ætatis foret tūc Caleb.

Eduxerunt Raab, & parentes eius. Vocantur parentes Raab pater, & mater, & pro istis ipsa principaliter rogauerat, & sic erat ordo debiti: magis enim tenebatur his, quam cuilibet alteri.

Fratres quoque. Etiam intelligendum est de sororibus. nam ipsa Raab pro sororibus suis rogauerat. sic patet supra 2. c. s. deuisque mihi signum verum, vt liberetis patrem meum, ac matrem, & fratres, atque sorores meas. intelliguntur tamen hic sorores nomine fra-

K trum, sicut intelliguntur filiæ appellatione filiorum, vel potest dici, quòd intelligantur nomine cognationis, quç infra nominatur.

Et omnem supellectilem. Vocatur tota supellex omnia, quç possidebat Raab, & non solum, quç ipsa possidebat, sed etiam quæ possidebāt cognati sui, quia hoc expresserat Raab exploratoribus dicēs. Vt saluetis patrem meum, & matrē, fratres ac sorores meas, & omnia, quç eorum sunt, vt patet supra 2. c. Hoc autem factum est, non tanquam non posset Raab maiora habere inter Israelitas, quam relinqueret in vrbe Iericho, cum coniuncta fuerit in matrimonium principi tribus Iudæ. s. Salmon, sed quia diligebat res suas quas semper possederat, & doleret nimis si eas cū to-

ta

ea vrbe conflagrare videret, ideo eductę sunt. Potissime, qa Raab fęmina erat, q̄ hn̄t teneriores affectus, & vberius ad res quas diligunt afficiuntur, atque pro eis profundius anxiantur amissis. *Ac cognationem illius.* Vocantur hic cognatio sorores Raab, quæ nō expressæ fuerunt hic, & tamen liberatæ fuerunt, quia in pacto cum exploratoribus nominatæ sunt, vt patet supra 2.cap. Vel vocatur cognatio alii cognati Raab si quos habebat, vel filii fratrum, & sororum suarum, de ipsa enim non recolitur, ꝙ haberet filios, nam de his expressisset, sicut de patre & matre expressit. nullus enim de pertinentibus ad Raab perijt, ne ipsa contristaretur de morte ipsius. *Et extra castra Israel manere fecerunt.* s. ꝙ dum vrbs cędebatur gladio, & fiebant oīa quæ ibi complenda erant, manebat Raab extra castra Iudæorum per se cum rebus ad eam pertinentibus, quousque expleta cęde disponeretur de eis, vel forte factum est hoc, quia Raab, & qui cum ea erāt, tenuerant ritum Gentilium, erantq; incircuncisi, & qa erāt iungendi Israelitis, sicut patet infra in litera, circuncisi sunt primo masculi, vt sic cōuerterentur ad Iudaicas cæremonias, & quia antequam hoc fieret videbantur immundi, fecit Iosue, ne accederent ad castra Israelitarū donec ista fierēt in eis. & hoc satis est verisimile, quia etiam Iudæi qui circuncisi erant, quando erant immundi, manebant extra castra quousque lustrarentur. sic patet Nume.5. de leprosis, & fluentibus semine, & pollutis super mortuo. Simile etiam patet, quia venientibus Israelitis de cæde Madianitarū iussit dominus non intrare castra, quousque lustrarentur. sic patet Num.31.c. Consumatis autem cæremoniis, quę fieri debebant ad munditiam Raab, & cognationis suæ suscepti sunt in castra. sic dicitur infra, s. habitauerunt in medio filiorum Israel, vsque in pręsentē diē. *Vrbem autem, & omnia quæ in ea erant succenderunt.* i. postq̄ occiderunt homines, & iumenta, & ibi arserunt omnia ædificia vrbis cum cadaueribus hominum, & pecorum, & omnibus supellectilibus ciuitatis, ita quòd omnia cremarentur in honorem Dei, tanquam in sacrificium, vt patet Deuter.13. de aliis anathematibus. *Absque argento, & auro, & vasis aeneis, ac ferro.* Ista enim omnia conseruata sunt in thesauris dn̄i, & priusquam crematetur vrbs post cędem Ierichontinorum, ꝑquisita sunt omnia latibula, vt educeretur quidquid haberi posset de his quatuor metallis. *Quæ in ærarium domini consecrarunt.* i. separauerunt ea ad ponendum in thesauris domini. consecrare signat applicare, & abdicare, quia id quod consecratur applicatur domino, & abdicatur ab vsu popularium, sic factum est de his 4. metallis, quia fuerunt abdicata ab Israelitis, cum nihil de eis peruenerit ad illos, etiam abdicata sunt ab anathemate, quia cætera, quæ in vrbe erant, incendio cōsumpta sunt his solis inde ablatis. fuerunt autē applicita ad Deum, quia posita fuerunt in thesauris eius, vocatur autem hic locus thesaurorum domini ęrarium, quod ab ære nomen accepit, quia primum metallum inuentum æs fuit, vt ait Isidorus 16. Etymo. & de eo moneta, & vasa ad quamcunque ministrationem fiebant: ideo obtinuit vsus, vt oēs monetæ, atq; metalla æra vocarentur. inde autem repositorium horū ærarium dictum est. Alio aūt noīe vocatur gazophilatiū a gazis. i. diuitiis & philacte, quod est seruare, quia ibi Gazæ seruantur, & ita vocatē thesaurus dn̄i gazophilatium. Luc.21. & sæpe in 1.lib. Paralip.

Aes & ęrarium quid signentur.

Raab vero meretricem, & domum patris eius, & omnia quæ habebat fecit Iosue viuere, & habitauerunt in medio Israel, vsque in præsentem diem, eo quòd absconderit

A nuncios quos miserat, vt explorarent Iericho.

Raab vero meretricem. Ita per se nominatur, quia ꝓmeruit sibi, & alijs, vt non occiderentur cum vrbe Iericho. *Et domum patris eius.* i. cognationem suam. s. patrem, matrem, fratres, & sorores, & cæteros descendētes inde. Quid autem comprehendatur appellatione domus patris declaratum fuit supra c.2. *Et omnia quæ habebat.* i. omnia, quę possidebat Raab, & non solum, quæ Raab ipsa possidebat, sed etiam ea, quę pertinebant ad cognatos eius. sic enim ipsa petiuit ab exploB ratoribus, vt liberaretur pater, & mater, fratres, & sorores, & omnia quæ eorum erant. *Fecit Iosue viuere.* i. seruauit a morte, vel a destructione. liberare enim a morte est dare vitam quodammodo. nam sicut, qui gignit dat esse simpliciter, quod ante non erat: ita qui conseruat a morte dat esse, quia facit continuari esse rei, quod interpolandum, & delendum erat. nisi liberaretur. Hebręi dicunt, quòd Iosue fecit viuere Raab, quia eam assumpsit in vxorem, sed hoc nihil est, vt infra dicetur.

Raab cum tota cognatione sua fuit conuersa ad Iudaismum. Et a quo illa fuerit accepta in vxorem.

Quæst. LV.

C ET *habitauerunt in medio filiorum Israel.* i. Raab, & omnes de cognatione sua vixerūt postea inter Israelitas transeuntes in nomen, & progeniem Israelitarum. Transierunt etiam in ritum Iudaicū. Non enim consensissent Israelitę Raab & cognationem suā inter se, si vellent manere in ritu pristino colendo idola, quia hoc esset abominabile Iudæis, & magnum scandalum, sed necesse erat conuerti hos ad mores Israeliticos, cum transirent in cohabitationem populi illius. Item dato, ꝙ Israelitę non compellerent Raab, & cognationem suam transire in Iudaicum ritum, ipsa transijsset spontanea: cognoscebat. n. Deū Israel esse verum Deum, quomodo ergo colere vellet amplius Idola? patet hoc supra 2. cū dicitur. Noui, quòd tradiderit dominus terrā, in quo
D concedebat potestatem subijciendi gētes, esse in Deo hebræorum, & post hoc amplius subdidit dicens. Dominus enim Deus vester ipse est Deus in cęlo sursū, & in terra deorsum. Ecce concedit eum Deum cęli, & terrę, sed nihil magis esse potest. nullatenus ergo mulier, quę talia edocta erat a domino, manere vellet in ritu Iudæorum. Item illi qui erant cum Raab conuerti vellent ad Deum: ipsi enim viderant deletionē miraculosam murorum Iericho factā a Deo hebręorum, in quo arguebatur eum esse Deum super alios Deos. De Raab dicendum est, ꝙ, quia tanta bona fecerat exploratoribus hebræorum: non solum fuit liberata a morte cum tota cognatione sua, sed etiam fuit assumpta in vxorem a Salmon principe tribus Iudę
E filio Naason, qui fuerat princeps in deserto, vt patet Nume.2.c. & hoc patet Matth.1.c. nam cum describatur linea Saluatoris dicitur. Naason autē genuit Salmon. Salmon autem genuit Booz de Raab: ergo vel fuit concubina Raab vel vxor Salmon. Non est autē dicendum, ꝙ acciperetur in concubinam: ergo in vxorem, & de ipsa venit Saluator: sic quoque de Ruth Moabitide Saluator deriuatus est, quia accepit eā in vxorem Booz filius Salmon, & sicut pater suus Salmon accepit vxorem alienigenam Raab, ita & Booz accepit vxorem alienigenam. i. Ruth, vt patet Ruth.4. c. & Matth.1. Iudęi autem dicunt, ꝙ accepit eam in vxorem Iosue. Sed hoc nihil est cum constet acceptā

Christus descendit de Raab, & Ruth.

An Raab accepta fuerit in vxorem a Iosue, vt voluit Iudæi.

fuisse

fuisse a Salmon. ipsi autem non habent aliquid, vnde fulcimentum, vel colorē dicti sui recipiant, sed ex sola opinione loquuntur.

An licuit Salmon principi Iudæ accipere in vxorem Raab, quæ erat Chananæa sicut licuit Booz, & filijs Noemi, & Sampsoni. Quæst. LVI.

SED nunc quęritur quomodo licuit Salmō principi filiorum Iudæ accipere in vxorem Raab; quæ erat de alienigenis? Aliquis arguet, quòd non liceat, quia Nume. 36. dicitur. Omnes viri ducent vxores de tribu & cognatione sua, & cunctæ fęminæ maritos de eadem tribu accipient. si tamē acciperet Salmon in vxorem Raab, non accipiebat vxorem de tribu sua. ergo illicitum erat. Item Deus vetuerat accipi vxorem de Chananæis, vt patet Exo. 34. cum dicitur. Nec vxorem de filiabus eorum accipies filijs tuis, ne postquam fuerint fornicatæ faciant fornicari filios tuos. sic quoque Deutero. 7. sed Raab erat de alięnigenis. ergo non licuit accipi in vxorē. Aliqui in contrarium arguūt, quòd licuerit, quia licuit Booz filio huius Salmon accipere vxorem de alienigenis. nam accepit Ruth, q̄ erat de Moabitis, vt patet Ruth. 1. c. & tamen non vituperatur, sed potius benedicebāt ei omnes videntes in vrbe sua Bethleē, vt patet Ruth 4. Item licuit duobus filiis Noemi Maalon, & Cheleō accipere duas alienigenas vxores. s. Orphā, & Ruth, vt patet Ruth. c. 1. & non increpantur in sacra Scriptura. Item licuit Sampson accipere vxorem de alienigenis, scilicet de Philisthin, q̄a Dalida erat de vna vrbe Philisthinorū, vt patet Iudi. 14. & tamē dominus ob hoc non increpuit eum, sed prosperauit actus eius. licebat ergo accipi vxores de alienigenis.

Soluit argumenta pro parte affirmatiua superioris quæsiti. Quæst. LVII.

SED ista argumenta immediata nihil probant. Ad primum cum dicitur de Ruth accepta in vxorem a Booz. dicendum q̄uo fuit vetitum a Deo, quia erat Ruth de mulieribus Moabitis vt patet Ruth. 1. c. Dominus autem non vetuerat accipi de mulieribus Moabitarum, & aliarum gentiū, sed de Chananæorum populis, vt patet Exod. 34. & Deuteron. 7. Nam omnes has cum masculis; tā adultis, quàm infantibus Iudęi occisuri erāt, vt patet Deut. 20. Cum ergo non esset vetitum accipi vxores de aliis gentibus, videbatur esse concessum. Item quia Deus concesserat expresse Iudęis accipere vxores de mulieribus, quas in bello caperent in ancillas, vt patet Deuteron. c. 21. de omnibus tamen gentibus licitum erat accipi mulieres captiuas cum pugnarent Israelitæ cōtra illas, præterquam de septem populis Chananæorum, vt patet Deuterono. 20. ergo licitum erat Iudæis de qualibet gente accipere vxores, præterquā de Chananæis, Ruth autem erat de Moabitis. Licuit ergo Booz illam accipere: Raab autē erat Chananęa: ideo valde erat dissimile, nec videbatur hoc licere. Ad secundam probationem, quando inducebatur de duobus filiis Noemi, qui acceperunt duas Moabitidas in vxores Ruth, & Orpham, vt patet Ruth. 1. c. Aliquis respondebit, vt nunc responsum est de Ruth ducta in matrimonium, p̄ Booz. Sed valde dissimile est, & magis excusatur Booz, quam excusari fuerint Maalon, & Cheleon, qui manentes in ritu Gentilico vxores acceperunt, & hoc nulli Iudæo licebat, quia tunc ipsæ conuerterent filios suos, qui erant filii Iudæorum ad ritū Gentilium, cum filii erudiantur apud matres, & ad faciendum bonos filios exigitur virtuosa mater, sicut

F declarat Arist. in fine. 1. Politicorum. Et ob hoc vetabat Deus contractum matrimonii Iudęorum cum alienigenis. sic patet Exod. 34. cum dicitur. Nec vxorē de filiabus eius accipias, ne cum fornicatæ fuerint fornicari faciant filios tuos. s. colendo idola. Quod autē Booz accepit Ruth iam conuersam ad ritum Iudaicum patet ex verbis suis Ruth. 1. c. cum respondit socrui suę Noemi dicens. Ne aduerseris mihi, vt relinquam te, & abeam, quocunque perrexeris pergā. vbi morata fueris pariter morabor, populus tuus, populus meus, & Deus tuus, Deus meus. ergo Deum Iudęorū susceperat in Deum Ruth cum venit in terrā Iudęorū. Item patet ex verbis Booz ad Ruth in c. 2. Ruth. s. Reddat tibi dominus pro opere tuo, & plenam mercedem recipias a domino Deo Israel ad quem venisti, & sub cuius confugisti alas.

Ad faciendum bonos filios requiritur virtuosa mater.

G Quod aūt cum Maalō, & Cheleon acceperunt in vxores Orpham & Ruth, essent in ritu Gentilico, & postea adhuc in eo permanserint patet, quia mortuis his dixit Noemi ad Ruth. Ecce reuersa est cognata tua ad populum suum, & ad Deos suos. sic patet Ruth. 1. si tamen fuissent istæ conuersæ ad ritum Iudaicum, quando assumptæ sunt in vxores a Maalon, & Cheleon, non reuerterentur nūc ad Deos gentium. Item non diceret eis Noemi, q̄ redirent in terram suam, sed dimitteret eas pergere secum, aut magis rogaret, ne manentes in terra Moab rursus ad idola conuerterentur, sed non factum est: ergo adhuc manebant in ritu Gentilico. Non ergo erat simile de coniugio Maalon, & Cheleō cum Ruth, & Orphā, & de matrimonio Booz. nam coniugiū Maa-

H lon, & Cheleon simpliciter erat illicitum, nisi aliquā habuisset causam excusantem. fuit autem hoc, quia erat Noemi cum filiis suis in terra Moab, in quā confugerant propter famem, vt patet Ruth 1. c. & ibi nō poterant inuenire aliquas mulieres hebræas cum quibus contraherent, vel aliquas conuersas ad Iudaismū. Acceperunt ergo mulieres Moabitidas quas habere potuerunt. libenter autem eas ad ritum Iudaicum cōuertissent, si ipsę consensissent: cogere autē illas non poterant, quia erant in terra earum. Et si dicas, quòd adhuc non debuissent accipere mulieres illas in vxores, sed magis expectare donec reuerterentur in terram suam, & ibi acciperent Iudęas. Respondendum,

I q̄ magno tempore morati sunt in terra Moab. s. decē annis, vt patet Ruth. c. 1. quia semper vrgebat fames, & nesciebant, quando esset tempus redeundi in terram suam. Vt ergo non elaberetur eis gignendi tempus, acceperunt eas quas potuerūt: si autem alias fecissent habentes vxores ad nutum, non posset excusari actus eorum. quocunque tamen modo res se habeat, non est similis casus de Raab, quia ista erat de Chananæis, aliæ autem erant Moabitides. de his dictum fuit Deuteronom. 25. c. Ad tertium, quando probabatur de Sampsone qui accepit vxorem de Philistin, vt patet Iudic. 14. c. & tamen non redarguitur. Dicendum est ad hoc responderi non posse, sicut ad pręcedentia, q̄a prædictę erant Moabitides. Dalida autem quæ erat de

K Philistin erat Chananæa, de quibus non licebat accipi vxores. Et adhuc difficilior est casus iste, quā id quod dicitur de Raab. nam Raab erat iam conuersa ad ritū Iudaicum, vt declaratum est. Dalida tamen nondum erat conuersa, quia ipsa semper mansit in domo patris sui in Thānara vrbe Philistinorum, & nō fuit tradita in potestate Sampsonis, vt eam duceret in terrā Israel: ideo colebat idola, sicut patres. Dicēdum ergo, q̄ matrimonium contractum a Sampsone cum Dalida erat illicitum simpliciter, nisi aliquid illud excusasset. vnde parentes Sampsonis increpabant eum dicentes. Nunquid non est mulier in filiabus fratrum tuorum, & in populo tuo, quia vis accipere vxorem

de

de Philistin qui incircuncisi sunt. Si tamen licuisset ei non increparent. fuit tamen Sampson excusatus, quia Deus mouebat eum ad accipiendum illam vxorem, vt sic quæreret occasionem contra Philistin ad percutiendum eos. sic patet Iudic. 14. cum dicitur. Dixitque Sampson ad patrem suum. Hanc mihi accipe, quia placuit oculis meis. parentes autem nesciebant, quod res a Deo fieret, & quæreret occasionem contra Philistin. Ex hoc igitur excusari debet factũ Sampsonis, alioquin autem erat illicitum. De Raab autem ducta in vxorẽ a Salmon dicendum est, quod licite eam duxit. Si enim aspiciatur, quòd ipsa Chananæa erat: non solum non debebat accipi in matrimonium ab aliquo Israelita, sed etiam debebat occidi cum cæteris Chananęis, vt patet Deuteron. 20. nullum quippe de eis vlla posita conditione vitæ donare poterat. cum Raab tamen, & tota cognatione sua ex causa supra posita, tam rationabiliter, quàm ex necessitate dispensatum est. ideo sicut fuit causa sufficiens ad donandum ei vitam, fuit sufficiens ad recipiendum eam in matrimonium ab aliquo Israelita. Potissime, cum esset iam in ritu Iudaico. nihil ergo illicitum egit Salmon accipiendo Raab in vxorem,

Respõ. auctoris ad titu. q. 56.

Respondit ad argumenta pro parte negatiua superioris quæsiti. Vbi nota quomodo intelligitur lex, quòd quilibet acciperet vxorem de tribu sua, de qua materia vide mirabiliter met dominum Abulen. Matth. 1. c. q. 28. & Nume 36. c.

Quæst. LVIII.

AD argumenta duo in contrarium respondetur. Ad primum, cum dicitur Nume. 36. Omnes viri ducent vxores de tribu, & cognatione sua, sed Raab non erat de tribu aliqua Israelitarum, ergo &c. Respondendum est, quod ista lex non obligabat Israelitas ad hoc, quod quilibet acciperet vxorem de tribu sua, sed ad hoc, vt non acciperet vxorem de alia tribu Israelitica, quã de illa in qua erat. hoc autem obseruabatur in quolibet Israelita, cum accipiebat vxorem de alienigenis, quia nõ accipiebat vxorem de alia tribu Israelitica, de qua non esset, cum de nulla acciperet. quod autem sit iste sensus inductę auctoritatis patet, quia istud pręceptum inductum fuit, vt non turbarentur sortes hęreditatis tribuum, & familiarum per matrimonia. nam si aliqua mulier de tribu Zabulon duceretur in vxorem a viro de tribu Ephraim, cum filij semper denominẽtur de familia patrum, & computentur per nomina generationum eorum: filij suscepti ex tali coniugio nõ pertinent ad tribum Zabulõ, sed ad tribum Ephraim. ideo decedente fœmina illa, & succedentibus filiis in sorte hæreditatis transiret illa pars hæreditatis in sortem Ephraim, & diminueretur sors Zabulon, & hoc modo turbarentur possessiones omnium tribuum, nec manerent, vt primo diuisæ sunt. cum autem fęmina sumeretur in vxorem a viro tribus suę, & familię, non fiebat illa diuisio, & perturbatio sortium, quia quamquam succederent filii semper manebat possessio in tribu in qua ante fuerat. Et fuit ista quæstio propter filias Salphaad, quæ erant fęminæ, & acceperunt hæreditatem patris sui. tunc conquesti sunt viri de tribu Manasse, quod cum istæ sumerentur in vxores a viris alterius tribus, transiret possessio eorum ad alteram tribum, & consequenter possessio filiorum Manasse diminueretur, vt patet eodem 36. ideo Deus dedit hanc legem ad tollendum hoc inconueniens. Et patet, quod ista fuerit intentio ex litera legis cum dicitur. Omnes viri ducent vxores de tribu, & cognatione sua, & omnes fœminæ maritos de eadem tribu accipient, vt hęreditas permaneat in familiis, nec sibi misceãtur tribus,

A sed ita maneant, vt a domino separatæ sunt. Non licẽbat ergo viro Iudęo accipere vxorem alterius tribus, cum tamen acciperet mulierem de alienigenis nõ sequebatur aliquod inconueniens, quia tunc nõ miscebantur sortes tribuum, cum fœmina suscepta non pertineat ad aliquam de tribubus. ideo hac lege non vetatur accipi vxorem de alienigenis, siue conuersam, siue non conuersam.

Ad secundum quando arguebat, quod dominus iusserat non accipi vxorem de Chananęis, ne seducerent filios Israel. Respondendum est, quod intentio legis huius erat ne acciperentur in vxores fœminæ Chananæorum manentes in ritu Gentilico, quia tunc con-

B uerterent viros suos ad idolatriam, vel saltẽ filios inde natos, vt patet Deuteronom. 7. c. cum dicitur. Filiã tuam non dabis filio eius, & filiam illius non accipies filio tuo, quia seducet filium tuũ ne sequatur me, sed magis seruiat diis alienis: si tamen istæ fœminæ essent iam conuersæ ad ritus Iudaicos, ita quod nõ possent perducere ad idola suos viros, nec filios: licebat eas accipi in vxores. Sed tunc argues, quod liceret Iudæis mulieres Chanenęas conuertere ad Iudaismum, & post accipere vxores. Respondendum est, quòd non licebat Iudæis aliquem de Chananęis virum, aut fœminam viuentem dimittere, cum Deus iussent omnes occidi, vt patet Deuterono. 20. ideo licitum non erat dimitti aliquam de Chananæis viuentem ad conuertendum illam ad ritus Iudaicos, & tũc acciperetur in vxorem.

C si tamen liceret aliquo mõ manere aliquam de Chananęis viuentem, & conuerti ad Iudaismum, non minus licebat illam accipi in vxorem, quam aliquam de Moabitis, Idumęis, aut quibuscunque gentibus non pertinentibus ad Chananęos. De Raab autem sic factum est, quod ex casu speciali supra posito licuit: immo necesse fuit illam dimitti viuentem cum cognatione sua: ideo licebat illam accipi in vxorem a quocunque Israelita: nec solum est hoc in Raab, sed etiã in sororibus suis, & in omnibus de cognatione sua: eadem quippe causa subsistit. non fuit ergo illicitum eã accipi in vxorem a Salmon principe tribus Iudæ.

Qñõ intelligitur lex non accipies vxorẽ de Chananæis, & an esset licitum.

Vsque in pręsentem diem. Refertur ad tempus quo scriptus fuit liber iste, & non est sensus, quòd habitauerit Raab, & cognatio sua in medio Israel vsquequo scri-

D ptus est liber iste: quia siue sit scriptus liber iste a Samuele, vt quidam volunt, siue ab Isaia, nõ mãsit Raab vsque ad tempus alicuius horum. Sed mansit Raab in medio Israel, vsque ad tempus illud, quia nati ab ea, & sororibus, & fratribus suis manebant in medio filiorum Israel, tũc cum scriptus est liber iste. nam de Raab descendit tota regum progenies in tribu Iuda: ipsa enim cõcepit Booz qui fuit proauus Dauid, vt patet Matth. 1. cap. ista autem linea mansit semper inter Israelitas vsquequo per Romanos deleta est. nam & Saluator noster de filijs Raab natus est, & forte vsque ad præsentem diem manet linea ista Raab inter Iudęos, vel inter conuersos ad Christum.

Eo quòd abscondit nuncios. Ista est causa quare ipsa li-

E berata fuit: tenebantur enim naturaliter illi, vt sicut ipsa liberauerat eos a non dubia morte, ita ipsi quoque eam liberarent: tenebantur tamen magis ex iureiurando, quia interciderat pactum iuramẽto firmatum de eripiendo eam.

Quos miserant, vt explorarẽt Iericho Idest quos miserat Iosue de Sethim ad inquirendum statum vrbis Iericho, vt patet supra. c. 2.

In tempore illo imprecatus est Iosue, dicens. Maledictus vir coram domino, qui suscitauerit, & ędificauerit ciuitatem Iericho.

In

In primogenito suo fundamēta illius iaciat, & in nouissimo liberorū ponat portas eius. Fuit ergo dominus cum Iosue, & nomē eius vulgatum est in omni terra.

Hic ponitur tertium. s. Iosue imprecatio de nō ędificanda vrbe Iericho in sempiternum. *In illo tempore.* s. postquam Iericho diruta est, & exusta, ita vt nihil maneret in ea, sed esset quasi tumulus æternus.

An Iudæi completa cæde Ierichontinorum regressi fuerint in castra non præmissa aliqua purificatione, vel fuerint purificati. Quæst. LIX.

QVAERET aliquis circa prędicta: an Israelitę cōpleta cęde Ierichontinorum reuersi fuerint in castra non pręcedente aliqua cęremonia, vel fuerint primo lustrati. Et videtur, q͠ non redierunt immediate in castra. nā cum aliquis erat immundus super mortuo iubebatur esse extra castra, vt patet Numeri 5. c. cum dicitur. Pręcipe filijs Israel, vt eijciant de castris omnem leprosum, & qui fluit semine, pollutusque est super mortuo. durabat autem ista contaminatio diebus septem, vt patet Numeri 19. & erat facienda aspersio die tertia & septima, sed de Israelitis occidentibus Ierichontinos patet q͠ essent contaminati super mortuos, quia tangebant illos mortuos, & morientes, & aspergebātur sanguine eorum: ergo debebant manere extra castra. Respondebit aliquis forte, q͠ illud de immunditia super mortuo, tenebat in mortuis, qui per se cadunt. secus autem in eis, qui occiduntur: sic enim patet in similibus: nam si aliquis tangeret carnes animalis liciti ad esum, cum occideretur ad comedendū, non incurrebat aliquam immunditiam: si autem tangeret carnes eius cū per se moreretur, efficiebatur immundus, vt patet Leuit. 11. Respondendum est: non esse simile, quia non erat de homine, sicut de animalibus licitis ad esum: immo ex eodem capite patet contrarium, quia cum esset aliquod animal illicitum ad esum, qui tangeret carnes eius, siue per se moreretur, siue ab alio occideretur, efficiebatur immundus, vt patet eodem c. De homine autem sic erat quòd non erat animal licitum ad esum: ergo nullatenus licebat tangi carnes eius, sine immunditia post mortem. Item patet hoc in bello facto contra Madian: nam bellatores venientes nō ingressi sunt in castra, quousque lustrarentur secundum ritum legis: manserunt enim ibi diebus septem. sic patet Numeri 31. cum dicitur. Manete extra castra septem diebus, qui occiderit hominem, vel occisum tetigerit lustrabitur die tertio, & septimo, & lauabitis vestimenta vestra die septimo, & purificati postea castra introibitis. in pugna ergo Iericho sic fieri debuit. Respondetur, quod Israelitę occidentes Ierichontinos non expiati fuerunt, sed redierunt in castra: nec tamen infregerunt legem de purificatione. Non est autem simile de pugna cōtra Madianitas, quia hic erant omnes viri Israelitæ in circuitu Iericho, & plurimi eorum occiderunt aliquos de Ierichontinis, vel saltem asinos, & canes, & alia animalia pusilla vrbis Ierico, vt nihil viuens maneret. nihil ergo manebat in castris quod immundum non esset: immo ipsa castra immunda erant: quia magis dicebantur esse castra vbi erant omnes Israelitę inter vrbem Iericho. vel in circuitu illius, quàm vbi erant tentoria cum fœminis, & infantibus in Galgalis. non poterant ergo manere extra castra immundi, cum omnia castra essent immundorum. In bello autem facto contra Madianitas, solum missi sunt duodecim millia virorum, vt patet Nu-

Determinatio auctoris.

F meri 31. reliqui autem manserunt: & hi vocabantur castra. Cum ergo venerunt pugnatores de terra Madian, non ingressi sunt in castra, donec purgarentur: si tamen omnes Israelitę iuissent in Madian ad pugnandum, quamquam postea vellent se expiare nō possent manere extra castra, sed potius vbi omnes ipsi erant, dicebantur esse castra. Item mundiria vel immunditia dicebatur esse respectu sanctuarij: alioquin non consideraretur inter Iudæos aliqua immunditia, nisi ea quæ naturalis contagio est. s. lepra. ideo cum de immunditia agitur, dicitur, q͠ caueant immundi, ne contaminent sanctuarium Dei: vt patet Leuiti. 15. c. sed arca Domini in qua erat tota sanctificatio, erat cum Israelitis, nunc in bello apud muros Ierico. ergo non vetarentur ab ingressu castrorum, quia in castris non erat

G aliquid sanctificatum respectu cuius deberent cauere. Non erat autem sic in pugna contra Madianitas, quia arca Domini, & totum sanctuarium mansit in castris, ipsis euntibus in pugnam. cum ergo venerunt, viderentur polluere sanctuarium si intrarent in castra. hic tamen ipsi Israelitæ immundi a cęde Ierichontinorū portabant secum arcam. non erat ergo aliquid, quare deberent manere extra castra septem diebus in purificatione. Item alia causa principalis est, quia istæ leges cęremoniales non obligauerunt Israelitas quousque essent in pace: vt patet Deuteron. 12. Ideo quamquam obseruauerint aliquando ex mandato Dei ad dandum formam obseruationis earum, sicut Pascha celebratum est in deserto in mōte Synai: vt patet Nu-

H meri 9. Manifestum tamen est in deserto non fuisse obligationem aliquam ad cęremonialia. non igitur obseruauerunt post transitum Iordanis istam cęremoniam, quousque cessarent bella. Item non poterat cōuenienter obseruari cęremonia ista, quia postquam transierunt Iordanem vsquequo data est pax erepta terra de manu Chananæorum semper vacauerunt Iudęi bellis. si autem obseruarent istam cęremoniam, necesse erat, vt quandocunque fecissent aliquam cędem, manerent dies 7. in purificatione: quod nimis eos distraheret ab actibus bellicis. Quanta autē inconueniētia datis his quotidianis purificationibus sequerentur, quilibet aduertere potest. non fuit ergo in cæde Ierichontinorum seruata cęremonia lustrationis,

I nec postea toto tempore quo Iudęi vacauerūt bellis. Nec fuit simile in bello contra Madianitas, quia tunc non erant vacaturi Israelitę alicui bello vsquequo trāsirent Iordanem. ideo vt toto illo tempore manerent mundi, lustrati sunt aquis iuxta ritum qui habetur Nume. 19. & 31. & sic credendum est factum esse tempore Iosue cessantibus Iudęis a quotidianis bellis, q͠ facta fuerit lustratio omnium in aquis, vt possent accedere ad loca sacra, & vacare legalibus cęremonijs.

Imprecatus est Iosue. Imprecari est rogare quòd malum veniat super aliquem, vt dicendo rogo Deum, q͠ deleat illum vel illum, vel det ei calamitates, aut angustias. & hoc fecit hic Iosue dicens. Maledictus vir coram Domino, qui suscitauerit, & ędificauerit ciuitatē

K Iericho. in Hebræo habetur verbū quod signat adiurare, vel compellere ad iurandum. s. q͠ fecerit Iosue, vt omnes Israelitę iurarent nunquam suscitare vrbē Iericho. & istud iuramentum obligauit posteros. litera tamen nostra accepit in significatione imprecandi, scilicet quòd imprecatus fuerit Iosue malum super

Quare Iosue imprecatus est malum super ædificantem Iericho, & quòd id malum postea accidit Abiel, qui Iericho reædificauit. Quæst. LX.

FVIT autem Iosue imprecatus istud malum super ędificantem propter duo. Primo ad manendum memoriam diuini miraculi: acceperant Israelitæ

litæ vrbem illam miraculose diruente Deo muros illius. vt ergo tanti miraculi nunquam memoria deleretur, volebat Iosue manere Iericho factam in tumulum sempiternum. tunc enim videntes inquirerent quid illud fuisset, & cognouissent magnalia Dei. si autem Iericho reędificaretur, & habitaretur, sicut cęterę vrbes terrę Chanaan in quibus erant Iudęi, non haberent posteri aliquam causam ad inquirendum de vrbe illa cur sic staret. & consequenter aboleretur memoria diuini miraculi: maledixit ergo ædificantem. Alia causa erat ex positione anathematis. nam quando aliqua vrbs subijciebatur anathemati, diruebatur, & succendebatur mansura tumulus in ęternum, & iubebat Deus, ꝙ nunquàm ædificaretur: vt patet Deuteron. 13. sed super Iericho positum fuerat anathema, ideo Iosue volēs obseruare ceremonias omnes illius, imprecatus est ne quis ædificaret: & ꝙ maledictus esset ædificans. *Maledictus vir coram Domino.* Idest, maledictus sit a Deo, qui ædificauerit vrbem istam. Sciendum autem, quòd non obstante ista imprecatione Ahiel de Bethel temporibus Regis Acab, qui regnauit in Israel, reædificauit vrbem Iericho. venerunt que super eum omnia mala, quæ scripta sunt hic, scilicet quòd mortui sunt omnes filij eius. nam cum inciperet ponere fundamentum mortuus est primogenitus suus: & dum ædificaret, mortui sunt alij. cum autē consummaret, mortui sunt omnes filij sui: vt patet 3. Regum 16. cum dicitur. In diebus illis ædificauit Ahiel de Bethel Iericho in Abiran primitiuo suo fundauit eam: & in Segub nouissimo suo posuit portas eius. *Maledictus vir coram Domino.* Idest, ista maledictio non solum fit coram hominibus, sed etiam coram Deo, scilicet quòd Deus reputet huiusmodi virum maledictum. Vel maledictus vir coram Domino, idest, nō solum maledicamus nos ei, sed rogamus Deū, quòd maledicat tali viro. & iste est sensus proprius maledictionis, vel imprecationis. Aliter potest intelligi: maledictus vir, idest maledictus est coram Domino, idest a Deo. q. d. Deus maledixit ei, qui istam vrbem ædificaturus est. Et tunc est sensus, quòd Deus reuelasset Iosue, quòd maledictus esset, qui ista faceret: & Iosue spiritu prophetico ista dixit: sic patet 3. Regum 16. cum dicitur de Ahiel: in primitiuo suo fundauit eam, & in nouissimo liberorum suorum posuit portas eius, iuxta verbum Domini, quod locutus fuerat in manu Iosue filij Nun. Apparet ergo, quòd Deus ista locutus fuerit. quamquam ergo ista dixerit per modum imprecationis, vt verbum notat, magis tamen dixit modo prænunciationis. prænunciauit enim quid futurum esset viro ædificanti Ierico. *Qui suscitauerit, & ædificauerit vrbem Iericho.* Suscitare Iericho erat incipere eam ad faciendum, vel reducere eam ad esse quæ olim fuerat, & nunc iam nihil erat. & dicitur. *Suscitauerit, & ædificauerit.* Quia suscitare dicit operis inchoationem. ædificare dicit prosecutionem, & explenonem. Maledictio autem hæc non erat ventura super eum, qui solum suscitaret, sed super eum qui suscitaret, & ædificaret, idest qui inciperet, & consummaret, quod magis apparet ex littera sequenti, scilicet in primogenito suo fundamenta illius iaciat, & in nouissimo liberorum eius ponat portas illius. sed qui ponit portas iam cōsummauit ædificium. si ergo aliquis suscitaret Iericho, & non consumaret, moreretur primogenitus eius: quia vrbs in primogenito fundanda erat, vt hic subditur, non tamē veniretur vsque ad nouissimum filiorum: nisi consummaretur ædificatio vrbis, cum in nouissimo ponendæ essent portæ. *Et ædificauerit vrbem Iericho.*

An maledictio Iericho intelligatur tantum de muris, vel de domibus, *Quæst. LXI.*

SOLUM intelligitur hoc de muris, scilicet qui facerent muros, & turres Iericho. secus autem de illis qui facerent domos in vrbe Iericho. quod patet, quia si omnium ædificantium in vrbe Iericho morerentur filij vsque ad nouissimum, fuisset impossibile populari vrbem illam, quia morerentur filij omnium ædificantium: & non manerent aliqui successores patrum. & tamen ista vrbs postea fuit populata, & bonæ habitationis: ergo non moriebantur filij omnium, qui ædificabant in vrbe Iericho. Item patet hoc ex litera, quia infra dicitur in primogenito suo fundamenta illius iaciat, & in nouissimo liberorum ponat portas eius. certum est hoc referri ad ipsam ciuitatem, scilicet ad muros, & męnia, quod declarat istud relatiuum eius. Etiam quia cum quis poneret fundamenta alicuius domus in vrbe Iericho, vel portas illius poneret, non diceretur ponere fundamenta, & portas vrbis Iericho, sed hic de vrbe dicitur. Item multum differt ædificare Iericho, & ædificare in Iericho: nam qui ædificat Iericho, ædificat vrbem construendo muros, & turres. qui autem ædificat in Iericho, facit aliquam domum, vel aliquod aliud ædificium in vrbe Iericho. Hic autem dictum est de ædificantibus Iericho: ergo non erat ventura ista maledictio super ædificantes domos, siue ædificantes primas, siue vltimas. vnde constructa vrbe Iericho, vel dum construebatur, si aliquis construeret domum primam intra vrbem, non venirent super eum maledictiones istæ: quia ipse non suscitabat, nec ædificabat vrbem Iericho: sed aliquid in vrbe Iericho. litera autem solum loquitur de ædificantibus vrbem Iericho.

An aliquis faciendo domos sine ædificatione murorum esset maledictus. *Quæst. LXII.*

QVAERETVR tamen, quid si destructa vrbe Iericho, antequam fierent aliqui muri, aliquis faceret ibi domos ad habitandum, & habitaret, nunquid venirent maledictiones? Respondetur ꝙ non, quia ille non construebat muros vrbis: & tamen litera loquitur de illo, qui poneret fundamenta ciuitatis, & murorum portas, quòd incurreret hæc.

An si fieret magnus populus in Iericho: & non construerentur muri, veniret maledictio. *Quæst. LXIII.*

QVID si in Iericho fieret populus magnę habitationis: & tamen non ponerentur muri, nec portæ, nunquid incurreret aliquis has maledictiones, vel omnes habitatores loci? Respondetur, quòd nullus ex causa supra posita, quia non erant ibi fundamenta ciuitatis, quibus iactis moriturus erat primogenitus: nec portæ vrbis, quibus positis nouissimus liberorum exanimandus erat. Item patet hoc: quia vrbs Iericho postea reædificata est, & habitauit ibi populus multus, sicut fuerat a principio, tamen super nullum eorum venerunt maledictiones hæ, nisi super Ahiel de Bethel, qui posuit muros, & portas. si ergo nullus fundamenta iecisset, nec posuisset portas, nullus incurreret maledictiones has, quia non faciebat contra imprecationem Iosue,

An Ahiel ponendo muros, & portas vrbis Iericho, peccauerit. F *Quæst. LXIIII.*

QVAERET aliquis, an Ahiel qui ædificauit vrbem Iericho, ponendo portas, & iaciendo fundamenta, peccauerit mortaliter. Respondetur ꝙ sic. Primo, quia fecit contra iustam imprecationem Principis Israel: nullus enim debebat facere contra mandatum Principis, sub pęna mortis, vt patet Deuteron. 17. Qui ergo transgrederetur præcepta Iosue, erat reus mortis, & consequenter peccabat. Potissime, quia præcepta Iosue erant a Deo dictata, cum ipse esset Propheta, & sæpissime Deus illi loqueretur, quod Israelitis liquebat. facientes ergo cōtra præcepta Iosue intelligebant se facere contra pręcepta Dei, & consequenter peccabant mortaliter. G sic autem fuit de Ahiel, qui erat de vrbe Bethel, quæ est apud Iericho, & quamquam cognosceret imprecationem positam ædificauit. Item pœna a Deo data, venit nobis ex meritis nostris, quia nemo iniuste patitur. sed iste Ahiel a Deo punitus est, & venerunt super eum omnia mala, quæ imprecatus fuerat Iosue: ergo peccauit, alioquin non venissent super eum pœnæ. Sed forte aliquis respondebit, istas pœnas venisse a casu, & non propter factum illud, & sic non arguetur peccatum. Sed non stat, quia non concedimus aliquas pœnas a casu alicui prouenire, sed omnia Deo dirigēte prouenirunt. sed ista grandis quæstio est, de qua Boe-

Et etiam 6. tius de consolatione, libro 5. Sed dicet aliquis, quamquam istæ pœnæ prouenerint Ahiel pro peccato, tamen H venerunt pro alijs peccatis, & non pro hoc. ideo non arguetur in hoc peccasse. Respondendum est, ꝙ peccauerit, & pro hoc peccato ei pœnæ prouenerint, vt patet 3. Regum 16 Scilicet, in primitiuo suo fundauit eam, & in nouissimo liberorum suorum posuit portas eius, iuxta verbum Domini, quod locutus fuerat in manu Iosue. Sed manifestum est, ꝙ verbum Iosue fuit, ꝙ ædificanti Iericho, prouenirent mala hæc: ergo pro ędificatione vrbis venerunt Ahiel mala hęc, & consequenter peccauit. & hoc concedendum est.

An illi qui ædificauerunt domos in vrbe Iericho ad habitandum, peccauerint mortaliter. Quæst. LXV.

QVAERET aliquis, an illi qui ædificauerunt domos in vrbe Iericho, vt ibi habitarent, peccauerunt. Respondendum est, ꝙ non: quia ibi habitauerunt multi viri sancti, s. Heliseus, vt patet 4 Regum 2. cap. Alij filij Prophetarum ibi cum eo: immo vt fieret locus ille conuenientioris habitationis, rogantibus filijs Prophetarum sanauit Heliseus sterilitatē aquarū misso sale in aquas, vt patet eodem cap. Si tamen peccatum esset habitare in Iericho, Heliseus qui erat Propheta Domini, habēs duplicatum spiritum Heliæ, vt patet eodem cap. Cognosceret, atque recusaret habitare ibi, sed non recusauit quin potius dedit occasionē, & allicitiuum alijs habitandi ibi, cum sanauit sterilitatem aquæ: ergo nō K peccabant habitantes, & ædificātes domos. Item vrbs Iericho licita erat ad habitationem, sicut omnes aliæ vrbes terrę Chanaan, nisi Iosue imprecatus fuisset maledictionem, quæ habetur hic. sed ista maledictio non extenditur ad habitantes in Iericho, & construentes ibi domos, sed ad ædificantes vrbem. ergo non peccabant hi, quod patet ex forma imprecationis Iosue. dixit enim, Maledictus vir qui suscitauerit vrbem Iericho, sed habitare in Iericho non est eam suscitare: ergo non venit in hos maledictio.

Item patet magis ex eodem, quod dicitur: in primogenito suo fundamenta illius iaciat, & in nouissi- F mo liberorum suorum ponat portas illius, sed hoc ad habitatores non pertinet, nec ad constructores domorum, sed ad solos ædificatores murorum vrbis: ergo non peccabant alij. Dicendum ergo, quòd in constructione Ierichontinæ vrbis solus Ahiel peccauit, & solus ipse pœnam passus est. *In primogenito suo fundamenta illius iaciat.* Idest, qui ædificauerit Iericho ponat fundamenta cum primogenito suo, scilicet, quòd moriatur primogenitus in principio ædificationis cū posuerit fundamenta. *Et in nouissimo liberorum ponat portas eius.* Idest, quando posuerit portas ciuitatis in consummatione ædificij moriatur vltimus filiorum eius. & est sensus, quòd omnes filij ędificantis Iericho moriantur ante completam ædificationem, & sit successio in filiorum morte, sicut in ædificatione, scilicet, ꝙ G in principio ædificationis moriatur primogenitus, & succedente ædificatione moriantur alij filij vsquequo consummata ædificatione in positione portarum, moriatur vltimus filiorum, etiam si valde multi essent. Sic factum est in filijs Ahiel ædificantis Iericho. nam cum poneret fundamenta, mortuus est Abiran primogenitus eius, & consequenter cæteri succedente ædificatione: cum autem ponerentur portæ, mortuus est Segub vltimus liberorum eius, vt patet 3. Regum 16.

An si ædificatores principales vrbis Iericho essent plures, an omnes incurrerent maledictionem. Quæst. LXVI.

H SED aliquis arguet, quid si iste ædificator Iericho, non esset vnus principaliter, sed essent multi æque principales in ædificando, tam mouendo ad ædificium, quàm impendendo sumptum. Respondendum est, quòd quamquam ista lex ponatur in singulari de ædificatore Iericho, si tamen multi essent ædificatores principales, omnes incurrerent has maledictiones. quod patet, quia quilibet istorum suscitabat vrbem Iericho, & ædificabat eam, sed ædificatori ponitur pœna mortis filiorum: ergo quilibet istorum perderet filios. accidit tamen quod vnicus esset ædificator, scilicet, Ahiel. ideo ipsius solius mortui sunt filij. Item in ædificatione Iericho mo- I ri debebant filij alicuius, vt patet hic. erant tamen ex casu dato plures ædificatores, & non erat causa, quare magis morerentur filij vnius, quàm aliorum. ergo vel filij omnium, vel nullius morerentur: sed non potest stare, quòd ædificaretur Iericho sine morte filiorum ædificatoris: ergo morerentur filij omnium ædificatorum æque principalium.

An ædificatores minus principales Iericho, scilicet conductitij incurrerent maledictionem. Quæst. LXVII.

QVAERETVR an istam pœnam incurrerent ædificatores minus principales, vel adiutores. Respondendum est quòd non, quia K manifestum est, quòd Ahiel de Bethel nō ædificauit solus vrbem Iericho, immo forte ipse nihil fecit, sed ministrabat impensas, & iubebat ædificari. tamen non refert sacra scriptura mortuos filios aliorum, sed ipsius solum. si tamen filij aliorum mortui fuissent, etiam sacra scriptura exprimeret: quia non magis videbatur de Ahiel, quàm de alijs: non tamen fuerunt filij aliorum mortui, quia non dicuntur alij suscitatores, vel ædificatores Iericho, cum essent solum manuales artifices. qui autem iubet fieri aliquid, & impendit sumptus, dicitur proprie facere illud. sic patet de Salomone, qui dicitur ædificasse domum Domini: & non dicuntur fecisse artifices,

ipse

ipse tamen cum Rex magnus foret, nihil manibus suis exequebatur. de hoc 3. Regum 6. cap.

Quæstio curiosa, scilicet, quid si ædificator Iericho non haberet multos filios, an morerentur filij.
Quæst. LXVIII.

SED adhuc quæret aliquis, quid si iste qui ædificaret vrbem Iericho, esset non habens liberos multos, quomodo possent compleri ista maledicta in eo, scilicet, quòd in primogenito suo fundamenta iaceret, & in nouissimo liberorum poneret portas eius? Respondendum est, quòd ista verba Iosue possunt intelligi dupliciter, scilicet, aut per modum imprecationis, aut per modum prænunciationis. Si tamen accipiantur ista verba per modum imprecationis, & tamen quòd Deus exaudiuit Iosue: Dicendum est, quòd quamquam non haberet multos liberos, qui ædificaret Iericho, tamen complerentur in eo verba Iosue, quia intentio eius erat, quòd morerentur omnes filij ædificantis Iericho: si ergo vnicum habebat, satis erat, quòd moreretur ille vnicus. Alio modo potest intelligi per modum prænunciationis propheticæ, scilicet, quod Iosue locutus diuino spiritu prædixit id, quod euenturum erat, scilicet, quòd ædificatoris Iericho filij morerentur, & isti essent multi in quorum primogenito iacerentur fundamenta, & in nouissimo ponerentur portæ. & hoc dicendum est, scilicet, quòd quia Deus præsciebat Ahiel de Bethel ædificaturum esse Iericho, & ille habiturus erat multos filios, prædixit, quòd in primogenito ponerentur fundamenta, & in nouissimo illorum portæ.

An si ædificator Iericho non haberet aliquem filium, complerentur in eo maledictiones istæ.
Quæst. LXIX.

SED quæret aliquis, quid si ille qui ædificaret Iericho non haberet aliquem filium, quomodo complerentur in eo maledictiones istæ? Respondendum est vt supra, s. ꝙ Deus mouerat Iosue ad dicendum ista verba per modum propheticæ enunciationis, & quia Deus prænunciabat illa de Ahiel, qui habiturus erat multos filios, & sic certissime futurum erat, quòd Ahiel ædificaturus esset Iericho, non oportebat poni, nec concedi alium casum. Si tamen adhuc vellemus dicere ista verba fuisse dicta solum per modum imprecationis, esset respondendum, ꝙ quamquam non morerentur filij ædificatoris, quia nullos haberet, tamen moreretur ipse, vel daretur alia pœna correspondens. Primum tamen magis tenendum est, & sic innuitur 3. Regum 16. s. in primiuo suo fundauit eam, & in nouissimo liberorum posuit portas eius iuxta verbum Domini per manum Iosue: & sic ponitur, hæc verba Iosue fuisse verba Domini: ergo fuerunt verba prophetice dicta, & sic erat certum quis ædificaturus esset, s. Ahiel, & ob hoc dictum est de primogenito, & nouissimo liberorum, quia iste multos filios habiturus esset, & omnes mori debebant in ædificatione vrbis. *Fuit ergo Dominus cum Iosue.* Idest, Deus prosperauit omnes actus Iosue, hoc refertur quantum ad ea, quæ facta sunt in vrbe Iericho, quia cum ipso regēte facta fuerit murorum subuersio, & deletio vrbis, in quo prosperabatur populus Iudæorum, dicebatur hoc totum fieri ipsi Iosue: ergo cum illo erat Deus. q. d. quia ista non potuissent fieri pro Hebręis, nisi Deus esset illis propinus, quia omnia hæc Deo agente proueniunt: Et iste est modus communis loquendi in sacra scriptura, quòd quando aliA qua negotia in manu viri alicuius prosperantur, dicitur Deus esse cum illo: sic patet de Ioseph manente in domo Putipharis magistri militum Pharaonis, de quo dicitur, quòd cognoscebat Aegyptius esse Deū cum eo, quia cuncta recte agebat: sic patet Genes. 39. cap. scilicet, fuitque Dominus cum eo, & erat in cunctis prospere agens: habitauitque in domo Domini sui, qui optime nouerat Deum esse cum eo, & omnia quæ gereret ab eo dirigi in manibus illius. *Et nomen eius in omnem terram vulgatum est.* Idest, & Dominus fecit, quòd haberet magnam famam per terram omnem, & hoc quia omnia facta nobilia, quæ fiunt in ducatu alicuius attribuuntur ei, & Iosue regente B exercitium Iudæorum Deus fecerat grandia miracula, scilicet in diuisione Iordanis, & in diruendo muros Ierichontinæ vrbis, & post hæc alia maiora fecit, ideo vulgaretur nomen eius per omnes terras. Non tamen est intelligendum, quòd vere per omnes terras vulgaretur nomen Iosue, quia ad paruum spacium terræ peruenit nomen eius. Sed dicitur, quòd vulgatum fuit in omni terra, accipiendo hyperbolice, cum parua signantes maiora exprimimus: sic patet ex modo loquendi sacræ scripturæ frequenter, vt patet Genes. 41. cap. scilicet, Omnes prouinciç veniebant in Aegyptum, vt emerent escas, & malum inopiæ temperarent, & tamen manifestum est, quòd non veniebant omnes prouinciæ in Aegyptum, quia non erat verisimile, nec Aegyptus sufficcisset ad duos menses, vt C daret escas toti mundo, sed dicitur omnes prouinciæ, idest, multæ prouinciæ, scilicet, quia prouinciæ coniunctæ Aegypto, vt terra Chanaan, & Arabes, & similes terræ veniebant in Aegyptum.

An nomē Iosue fuerit vulgatū per omnem terrā accipiēdo omnem distributiue? quia non, sed hyperbolice.

An statio solis tempore Iosue potuit cognosci ab omnibus gentibus orbis: & dato quòd a quibusdam cognosceretur, an sufficienter ex hoc diuulgabatur nomen Iosue, per totum orbem. *Quæst. LXX.*

SED obijcietur, quòd fama Iosue peruenerit in omnes terras, quia facta fuerunt magnifica in ducatu eius, scilicet, quòd Sol steterit spatio vnius diei non motus, & fuerit facta maior dies quam vnquam fuerit, vt patet infra 10. cap. Hoc auD tem apud omnes gentes cognitum erat: etiam si cætera facta Iosue cognita non extitissent. nec est de hoc, sicut de cæteris magnifice factis, quia alia quantumcunque magnifica sint, non cognoscuntur apud alias gentes, nisi per aliquem referantur: hoc autem nullo alio referente apud omnes patebat, cum vbique terrarum Sol videatur.

Respondendum est, quòd hoc non sufficit ad manifestandum nomen Iosue per vniuersam terram. Primo, quia hoc fuit in statione Solis, & quòd dies fuerit maior, quàm dies omnes seculi. Quantum ad hoc, quòd dies ista fuerit maior, quàm dies omnes seculi, non videretur miraculum apud quasdam gentes: nam istud videbatur miraculum in terra ilE la, vbi dies, & noctes sunt intra spatium duodecim, vel vigintiquatuor horarum: quia quòd vna dies, quę aliàs solebat esse horarum duodecim, vel tredecim, aut sexdecim, vel decem & septem horarum efficeretur nunc vigintiquatuor horarum, & amplius, satis erat admirabile. Sunt tamen quædam partes terræ, in quibus aliquando dies peruenit ad vnius mensis quantitatem, & aliæ terræ, in quibus peruenit ad quantitatem duorum mensium, & trium, & quatuor vsque ad dimidium annum. sic enim necesse est manentibus sub polorum altero, quia totus annus sit vnus dies, & vna nox, & sex menses sunt pro nocte, & sex pro die. hoc autem augmentum dierum contingit

Determinatio authoris.

tingit ad duo latera mundi, scilicet, declinantibus ab æquinoctiali linea versus polum antarcticum, vltra tropicum Capricorni, & declinantibus versus arcticum, vel septentrionalem vltra tropicum Cancri, sicut manifeste declaratur per motum sphæræ materialis, assignatis diuersis positionibus Orizontis, secũdum varias mundi partes. Quòd ergo in aliqua terra, in qua durat dies per vnum mensem, & amplius, adderetur spatium duodecim horarum, non erat aliquod valde mirabile: quoniam nemo ad aliquid tale respiceret. nam in vno mense triginta dierum sunt horæ septingentę, & viginti, multiplicando triginta per viginti quatuor, sed in septingentis, & viginti non videntur duodecim ponere aliquam notabilem quantitatem, nec respiceret ad hoc aliquis. In his ergo terris vbi est tanta magnitudo diei, non videretur miraculum vllum, quod augeretur dies decem, vel duodecim horis. F G

Ad quæsitum superius, & quòd Hierusalem est in medio inter Indiam Orientalem, & vltimam Hispaniam, scilicet, Gallitiam, seu Compostellam: & ita intelligitur prius quòd Christus est operatus salutem in medio terræ.
Quæst. LXXI.

SED tunc diceretur, quòd quamquam non appareret miraculum in magnitudine diei insolita, appareret tamen in statione Solis, quia nũquam Sol stare visus est, vel fuerat, quòd autẽ tunc staret erat manifestum miraculum. H

Respondendum est, quòd ex hac parte videtur esse minus miraculum. Nam gentes illę apud quas tunc nox erat, non perciperent stationem Solis, & consequenter non iudicarent esse miraculum: & tamen necesse erat, quòd tunc in medietate mundi esset nox, aut magis quam medietate. nam quantum Sol accedit ad quasdam terras secundum longitudinem, quę est ab Oriente in Occidentem, tantum distat ab alijs, & quando quibusdam occidit, oritur alijs. Ideo dicendum est, quòd cum stetit Sol orante Iosue, erat iam nox in parte Orientali mundi, scilicet, in partibus Indię, & in tota latitudine frontis Orientis, quia sicut terra Chanaan in qua est Iericho, & Hierusalem est in medio mundi, scilicet terrę habitabilis, computando per latitudinem, scilicet, ab Australi plaga in Aquilonarem. Ita incipiendo in puncto Orientali ab habitatione gentium vsque in punctum Occidentalem ipsa est per longitudinem in medio. Ideo cum ibi fuerit meridies, necesse est, quòd occidat in parte Orientali Indiana, scilicet, quòd sit in puncto Occidentis. sic necesse est considerata dispositione quatuor quartarum circuli. nam a puncto meridiani circuli versus Zenith declinando ad punctum Orientis est vna quarta circuli, & declinando in Occidentis punctum, est alia quarta circuli, sed a puncto Orientis vsque ad medium terræ per longitudinem est vna quarta circuli, quod ponitur esse fere in terra Chanaan: ergo cum Sol esset in meridiano terræ Chanaan, necesse est, ꝙ sit in puncto Occidentali, scilicet in Occasu respectu terrę Indianę: ita, quòd tunc illis inciparet nox, sed quãdo Sol incępit stare orante Iosue, erat plus quàm meridies in terra Chanaan, & iam multum declinabat Sol ad Occasum. ergo necesse erat, quòd incępisset nox eis, qui manebant in puncto Orientis in terra Indiana, quod patet, quia si tunc esset meridies solum, aut ante meridiem non orasset Iosue, vt staret Sol, quia in parte residua diei poterat implere, quod volebat, vel dato, quòd in spatio residuo non sufficeret implere, non haberet causam orandi quousque esset inclinata dies, & intercidetentur ea, quæ Iosue incępisset, nisi staret Sol. Ecce igitur, quòd apud valde multas gentes esset tunc nox, & non videretur miraculum factum in statione Solis. I K

An miraculum prædictum etiam apud gentes illas, quæ tunc noctem haberent, cognosceretur. Ex qua disputatione, & ex ijs quæ habentur infra 10. & 4. Regum 20. & Matth. quæst. 49. Poterit respondere ad nodosam illam, & inextricabilem hæreticorum quæstionem, cum Catholicis, scilicet, quare eclypsis, seu verius tenebræ passionis Christi ab hora sexta, vsque ad nonam non fuerunt visæ per totum orbem, vel si sic, cur totus mundus viso tali, ac tam stupendo miraculo in plenilunio non fuit conuersus ad Christum, & quare Historiographi nullam penitus de illo eclypsi fecerunt mentionem, licet Paulus Orosius lib. 7. cap. 3. aliter ad hoc respondeat testem nullum citando. Vel quidem rursus ex eo ꝙ videtur, quòd omnia, vniuersa in sacra scriptura non distribuunt semper pro singulis generum, sed hyperbolice, seu pro generibus singulorum, sic potest dici quòd illud Matthæ. 27. Tenebræ factæ sunt, & cæt. Sumatur sicut hic omnis. *Quæst.* LXXII.

SED adhuc respondebitur, ꝙ etiam apud gentes illas, quæ tunc noctem haberent cognosceretur miraculum illud, quia dato, ꝙ non cognoscerent, an Sol staret, vel moueretur, scirent tamen noctem illam esse maiorem cęteris noctibus per horas decem, aut duodecim: in quo manifestum erat miraculum cognosci debere. Respondendum est, ꝙ non potest distincte temporis quantitas cognosci per noctem, sicut per diem, quia apud dormientes non percipitur tempus, & consequenter nec quãtitas temporis, & quamquam esset maior nox non multum distinguerent. Sed adhuc dato, ꝙ cognosceretur quantitas temporis, & maioritas noctis illius super alias noctes, non poterat hoc esse in terris omnibus. Nam in terra illa vbi nox est vnius, vel duorum mensium, aut amplius, sicut necesse est esse in regionibus declinantibus nimis ad alterutrum polorum iuxta magnitudinem dierum, dato, ꝙ nox esset maior solito horis decem, vel duodecim, non cognosceretur magnitudo insolita noctis, quia tam paruus numerus horarum inter horas tot quot sunt in duobus, aut tribus mẽsibus nihil est notabile, ideo non cognosceretur statio Solis, quia non videbatur, nec cognosceretur insolita magnitudo noctis, quia tam parua quantitas nõ esset notabilis. ideo impossibile videbatur, ꝙ in omni terra, & gente cognosceretur fama Iosue per Solis stationem. Item dato ꝙ omnes gentes viderent Solem stantem, non cognoscerent omnes gentes miraculum esse. nã quædam gentes ita barbaræ, & carentes vsu rationis sunt, vt vix a belluis differre videantur, sicut sunt versus extremitates mundi, s. in parte Septẽtrionali apud Oceanum, quia bestiales Aristot. vocat 7. Ethicorum. & in parte Australi in desertis Aethiopicis varia monstra hominum, magis quàm homines sunt, de quibus Isidorus 11. Etymolog. & Solinus in Polistor. cap. de Aethiopia. apud hos ergo miraculum nullum sentiretur, nec iudicarent, an Deus, vel Natura hoc ageret, sicut nec belluæ indicant. Item dato, ꝙ ista statio Solis esset cognita in toto orbe, & a gentibus illis, quæ aliquid discretionis habent, atque homines vocantur: cognosceretur esse miraculum, sed non cognosceretur propter quid Deus fecisset, an propter Chaldæos, vel Arabes, aut Indianos, vel Hebræos: cum plurimæ gentes erant, quæ non nouerant, an Hebræi aliqui essent: ad hoc quòd cognoscerent omnes gentes fuisse istam Solis stationem factam propter Iosue, oporiebat vt discurrerent aliqui nuncij per omnes terras, qui enarrarent, quomodo geren-

te bellum Iosue cum Chananæis steterit Sol orante ipso ad Deum, vt staret.

Sed hoc redit ad id, quod circa alia contingit, scilicet quòd fama hominis esse nō possit per multas regiones, quia non est aliquis, qui nomen & facta eius multis gentibus enarret. nam quædam gentes sunt ad quas difficultate itinerum peruenire non possumus: ideo nec famam alicuius nostrum erit possibile aduenire. Aliæ autem sunt ad quas & si peruentio facilis, commertium tamen rarum est, ex quo fit, vt etiam apud eas subticeātur facta nostra. sic ait Boetius de consolatione libro secundo Prosa 7.

Adde, quòd hoc ipsum breuis habitaculi septum plures incolunt nationes lingua, moribus, totius vitæ ratione distantes, ad quas tum difficultate itinerum, tum loquendi diuersitate, tum commertij insolentia, non modo fama hominum singulorum, sed ne vrbium quidem peruenire queat.

Ideo dicendum est, quòd fama Iosue de facto isto non fuit per omnem terram vulgata, sed per aliquas terras in circuitu Chanaan, Hoc enim est, vt nullius vnquam fama in toto mundo fuerit potissime dum ipse vixerit. nam neque de magnis vrbibus, quæ maiorem permanentiam habent, ubique fama est. Sicut patet de vrbe Roma, quæ erat solennissima in toto orbe, eiusque valde ampla facta. Tempore tamen Tullij cum iam a condita vrbe transissent plures quā septingenti anni, non erat cognitum nomen eius vltra Caucasum montem, scilicet quod non peruenerat in Indiam, sicut Boetius de consolatione libro secundo Prosa septima, scilicet ætate denique Marci Tullij, sicut ipse quodam loco significat, nondum montem Caucasum Romanæ reipublicę fama transcenderat, & erat tunc adulta, Parthis cæterisque id locorum gentibus habitantibus formidolosa: non ergo diuulgatum est nomen Iosue per omnem terram per aliqua magnifica gesta eius.

Nec etiam propter stationem Solis. nam maius miraculum fuit, quòd retrograderetur Sol in horologio Achaz lineis decem, & tamen factum est tempore Ezechiæ propter ipsum, vt patet quarto Regum vigesimo, & Isaię trigesimooctauo, tamen non ex hoc fuit nomen vulgatum Ezechię. nam licet viderent hoc gentes, nesciebant propter quid hoc factum foret. Caldęi autem, qui nimis vigebant in Astronomia, miserunt in Ierusalem, vt inquirerent quid hoc fuisset, & dicerent a Rege Ezechia, ut patet quarto Regum uigesimo, si tamen cognouissent, cum factum est, non inquisiuissent. Nec igitur cognoscerent de Iosue, cum fuit statio solis, an propter eum accidisset: cum nec cognitum esset Iosue esse in terum natura: sed vulgatum est nomen eius per aliquas terras uicinas, sicut dicitur, quòd in Aegyptum ueniebant omnes prouinciæ, ut emerent escas, ut patet Genes. quadragesimoprimo cap. sed non ueniebant omnes.

Moralizatio quadam eorum quæ hic declarantur. Quæstio. LXXIII.

CIRCA prædicta de vallatione Ierichontinæ vrbis potest breuis assignari tropologia, quamquam intentionis nostræ non sit his intendere.

Vrbs enim Ierecho signat ciuitatem Diaboli, de qua ait Augustinus. 14. de ciuitate Dei. Sicut ciuitatem Dei fecit amor Dei perueniens vsque ad suipsius contemptum, ita ciuitatem Diaboli fecit amor

A suipsius perueniens vsque ad Dei cōtemptū. De hac vrbe dicitur ꝙ erat clausa atque munita in principio cap. in quo multiplex signatur murus: carnalis concupiscentiæ, temporalis affluentiæ, mundialis excellentiæ: intra quos omnes ciues diaboli clausi erant, vel tenentur: quia quicquid est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ, vt patet primo Ioannis capitulo secundo. Iste murus subuertitur a sedibus clangentibus sacerdotibus septem buccinis iubileorum, & populo clamante, id est ad sacerdotum deprecationem vel prædicationem, qui debēt prædicantes quasi in tuba clamare iuxta illud Isaiæ quinquagesimooctauo.

B Clama ne cesses, & quasi tuba exalta vocem tuam: & annuncia populo meo scelera eorum, & domui Israel peccata eorum. In septem buccinis sacerdotes clangunt, quia septenarius perfectionem notat: quia prædicatores totum nouum & vetus testamentum atque exempla sanctorum in conuersione peccatoris debent aduertere: sicut etiam buccinæ istæ iubileorum, vt dicitur in litera. quia Iubileus annus remissionis est in quo liberatur homo a totali seruitute & debitis, vt patet Leuitici vigesimoquinto, quoniam prædicatores annunciare debent nobis quietem vitæ æternæ: vbi donata illa æterna felicitate liberabuntur ab omni seruitute peccati, & carnis, atque miseriæ, omnibus prioribus debitis dissolutis.

Hic modus præcipuus est quo prędicator euāgelicus ciuitatem diaboli dissipare valet. Ideo Christus

C qui ad prædicandum venerat, dixit se venisse ad prędicandum istum iubileum vel remissionem qui est annus placabilis: & cum primo locutus fuit in auribus populi, ista verba proposuit. sic patet Lucæ quarto capitulo. & intrauit in Synagogam secundum consuetudinem diei sabbati, & surrexit legere atque traditus est illi liber Isaiæ: & vt reuoluit librum inuenit locum vbi scriptum erat. Spiritus Domini super me, eo quòd vnxit me, & euangelizare pauperibus iussit me, sanare contritos corde, prædicare captiuis remissionem, & cęcis visum, & dimittere confractos in remissionem: prædicare annum acceptabilem Domini, & diem retributionis. sed acceptabilis annus est iubileus, quod ma-

D gis declarauit dicens: diem retributionis.

Ad diruptionem murorum Hierico non sufficit clangor sacerdotū, sed exigitur clamor populi, quia ad reparationem lapsi nō sufficit prędicator, nisi ipse populus corde contritus ad Deum orationum preces fundat.

Ciuitatem Ierico septies circundamus, quia vt de ciuitate diaboli exeamus muros eius diruentes, propriam conscientiam circuire oportet eam excutiendo, & diligenter inuestigando si quid sordis in ea pateat abstergendum.

Septem diebus circuitus iste fit, per quod tota vita signatur, quæ septem dierum circulo conficitur: quia

E dum homo viuit semper quid discutiat, & abstergat habet: quod signabatur in omnibus purificationibus legalibus, in quibus semper manebat immunditia vsque ad vesperum: vt patet Leuitici vndecimo, quia vsque ad finem mundi qui solis occasu signatur, semper in aliquibus saltem paruis immunditijs manemus.

Fit quoque septies in die septimo iste circuitus, quia qui ciuitatem diaboli subuertit, a septem capitalibus vitijs se diligenter excutit, vel ab vniuersitate vitiorum, quæ per septenarium numerum designatur.

Q Hæc

Hæc autem vrbs sub anathemate ponitur, ne quid de ea educamus, quia de vitijs ad dominum conuersi nihil annquæ conuersationis nobiscum gestare debemus, quod in vrbe dęmonis habuimus, sed totam vrbem ignis vertit, quia omnia vitia quę in nobis fuerũt, extente charitate consum en da sunt.

Aurum tamen vrbis Iericho, argentum, & vasa ęnea, ac ferrum domino consecrantur, quia quicquid Philosophicæ sapientiæ quæ aurum est, & eloquentiæ quæ argentum lucens est, & æs, idest naturalis industria: ferrum, idest corporalis atque temporalis potentia domino applicantur, quia sicut nobis in ciuitate dęmonis conuersantibus fuerunt instrumenta vitiorum, ita ad ciuitatem Dei conuersis sint instrumenta bonorum. ista enim ad Deum applicata nimis valent.

In hac autem vrbe Raab, & qui cum ea sunt, saluantur propter opus pietatis, & misericordiæ: quoniam misericorditer operantes misericordiam consequentur, iuxta illud Matthęo quinto. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. nec solũ Raab, sed etiam qui cum ea sunt saluantur, quia omnes virtutes, quæ cum misericordia coniunctæ sunt (cum omnes virtutes connexę sint, iuxta Aristotelẽ 6. Ethicor.) nos a peccato, & morte æterna per Christum liberant, & defendunt.

In hoc magis applicando particulas singulas interdum ad allegorias, atq; anagogias, atque tropologias dilataremur, nisi intenderemus alias huic vacare, si Deo dante historicum sensum totius sacrę Biblię expedierimus, tunc ab exordio moralitatibus super totam sacram Scripturam singillatim per capitula procedere, sicut in historico sensu fecerimus. *Hæc morte puentus pon fecit.*

CAP. VII.

Filii autem Israel præuaricati sunt mandatum, & vsurpauerunt de anathemate. Nam Achan filius Charmi filij Zabdi filij Zare de tribu Iuda tulit aliquid de anathemate. Iratusque est dominus contra filios Israel. *Infra 22. 1. Paral. 2.*

Filij autem. Fuerat in superioribus descripta delerio vrbis Iericho. Hic subiungitur casus incidentalis de morte, & furto Achan, & diuiditur in tres partes.

Primo, ponitur peccati perpetratio. Secundo, perpetrati cognitio. Tertio cogniti punitio. Secunda ibi. *Cumque mitteret.* Tertia ibi. *Misit ergo Iosue.*

Quare hic describitur casus de morte Achan. Et quare peccante solo Achan, dicitur quòd filij Israel peccauerunt. Quæst. I.

Circa primum considerandum est, quòd hic describitur casus de morte Achan, qui quamquam non pertineat ad principalem historiam gestorum Iudaicorum, tamen describitur, quia supra dictum fuerat de anathemate posito in vrbe Iericho: Achan autem violauerat illud, ideo ponitur modus punitionis eius.

Item ponitur hoc principaliter, vt continuetur historia intenta de actibus Iudaicis sub Iosue de acquisitione terræ Chanaan, & quia Iudæi pugnauerunt con-

F tra ciuitatem Hay, & versi sunt in fugam, atque corruerunt vulnerati triginta sex, vt patet inf. ponitur hic causa huius, & qnia illud euenerat, quia rapuit Achan de anathemate, debet describi quomodo rapuerit, & punitus fuerit.

Item fuit descriptum istud factum, quia tota sacra Scriptura est vtilis ad erudiendum iuxta Apostolum, & quia nos dupliciter erudimur, scilicet, amore, & timore. amor autem qui perfectorum est, magis pertinet ad statum noui testamenti. timor autem cõuenit statui veteris legis, & quia timor per punitionem concitatur, intendit describere sacra Scriptura veteris testamenti punitiones factas, vt sic cæteros a malis arceat. sed istę punitiones Achan peccantis graues fuerunt, quia ipse cum tota domo sua perijt. ergo conueniens fuit hunc casum describi.

G Circa primum ergo. *Filij autem Israel præuaricati sunt.* Iussum fuerat, ne quis contingeret quippiam de anathemate Iericho, & quia vnus contingebat dicebatur facta pręuaricatio, & dicitur, quòd filij Israel pręuaricati sunt, ac si tota multitudo filiorum Israel peccasset, vel maior pars eorum, aut saltem multi. vnus tamen fuit solum qui peccauit, scilicet Achan: dicitur tamen de filijs Israel, quòd peccauerunt, sicut interdum peccãte aliquo de communitate dicitur, quòd tota communitas illa peccauit. Et etiam sacra Scriptura interdum sequitur istum modũ loquendi. sic patet Matth. 26. vbi dicitur de vnguẽto super capite Redemptoris effuso. videntes autem discipuli indignati sunt, vnicus

H tamen fuit cui hoc indignum visum est, & moleste tulit, scilicet Iudas Scarioth: vt habetur Ioann. duodecimo cap. quòd autem iste solus peccauerit patet per ea quæ sequuntur in litera, quoniam applicitis ad dominum omnibus tribubus, & familijs, atque domibus, solus Achan deprehẽsus est, ipseque solus cum his quæ ad eum pertinebant deletus est.

Præuaricati sunt mandatum. Idest peruerterunt, vel nõ renuerunt. dicitur in Hebræo præuaricari falsare, vel cum aliquis ponit fœdus cum alio de seruando aliquid tale, & postea non obseruat, dicitur pręuaricari, & est proprie falsare. Sic dicitur quarto Regum, 1. cap. pręuaricatus est Moab in Israel. Fuit autem ista præua- *Præuaricari quid sit.*

I ricatio falsatio, vel violatio initi fœderis de quo quarto Regum, 3. cap. scilicet. Porro Mesa Rex Moab nutriebat pecora multa, & soluebat Regi Israel centum millia arietum, & centum millia agnorum cum velleribus suis Regi Israel. Cumq; mortuus esset Achab præuaricatus est fœdus, quod habebat cum Rege Israel. sic accipitur hic pręuaricari, quia positum fuerat anathema super vrbem Iericho, ne quis tangeret de his quæ in ea erant, vt patet præcedenti capitu. & hoc omnes confirmauerunt. postea tamen infregerunt, quod erat falsare, vel præuaricari. litera nostra expressit magis, scilicet, quod præuaricati sunt mandatum, idest transgressi sunt, vel peruerterunt.

K *Et vsurpauerunt de anathemate.* Vsurpare est accipere, quod ad ius nostrum non pertinet. sic dicitur aliquis vsurpare res alterius, vel iurisdictionem, qui vtitur illis tanquam suis cum ad eum nihil pertineãt, & ponitur hic proprie vsurpare, quia id, quod erat in vrbe Iericho, eo quòd erat anathemati subiectum, erat abdicatum ab vsu omnium de populo, & applicatum ad honorem Dei, pars vt incendio conflagraret, & pars, vt in thesauris domini reponeretur. Accipientes ergo hi, quod ad Deum pertinebat, vsurpabant, & hic ponitur etiam in plurali vsurpauerunt, quamquam vnus esset solus, vt Deus infra declarauit, scilicet, non poterit stare Israel ante hostes suos, eosq; fugiet, donec deleatur ex vobis qui hoc scelere contaminatus *Vsurpare qd signet.*

taminatus est. Et tamen ibi iterum expressit in plurali dicens. Peccauit Israel & prævaricatus est pactum: tuleruntque de anathemate, & mentiti sunt, & absconderunt inter vasa sua. absconderat tamen solus Achan.

An Achan prævaricatus est pactum, quia tulit de auro & argento, quod erat consecratum domino, vt dicit Nicolaus. *Quæst. II.*

NICOLAVS dicit, quòd Achan prævaricatus est pactum, quia tulit de auro & argento, quod erat consecratum domino. & quidem verum est: sed non fuit ob hoc prævaricatus, quòd tulit de consecratis domino. nam dato quòd tulisset pallium coccineum, quod tulit cum argento & auro, quod non erat de applicandis domino, peccauisset reus anathematis violati. dictum enim fuerat, quòd ciuitas & omnia, quæ in ea erant subdita forent anathemati, nullusque ea contingeret. si ergo Achan vellet vsurpare bouem, aut asinum, vel vestem aliquam, quæ non erant de reseruandis in thesauris domini, peccaret, & accidisset Israelitis, quod accidit, quia æque diceretur pollutus de anathemate, sicut nunc ablato argento & auro. Anathema est nomen græcum, & habet similitudinem, cum nomine Hebræo, quod hic ponitur, scilicet Herem, quod notat consecrationem, vel deletionem, & abdicationem. Et aliquãdo litera nostra transfert istud nomen in Hebreo corruptè vocans Horma, vt patet Numeri 14. in fine. & magis. 21. vbi dicitur. Et vocauit nomen loci illius Horma. & immediate declarauit adiungens, idest anathema, & ponitur ibi Herem, sicut hic. Applicatur autem anathema aliquo modo ad hæc. nam dicimus aliquem anathematizari, idest excommunicari separando eum totaliter a communicatione fidelium, & tunc est anathema abdicatio. Etiam signat ibi anathema destructionem, quia non vocatur in vsu nostro quælibet excommunicatio anathema: sed vltima excommunicatio cum solennitate, in qua excommunicati maledicuntur, sicut Dathan, & Abiron, & Sodoma & Gomortha, & cum alijs cæremonijs secũdum diuersas formulas prouinciarum: quoniam quælibet in suo sensu abundat. & tunc qui excommunicatur deletur, quia impetratur ecclesia super eum deletionem. Pro consecratione etiam accipitur: non pro consecratione, quæ est conficere eucharistiam, aut consecrare sacerdotes ordinando & vngendo: sed pro consecratione, quæ est applicatio ad Deum separando aliquas res ab vsibus humanis & donando Deo. hoc solum est in translatione rerum prophanarum ad Deum, & tunc abdicatio & consecratio materialiter idem sunt, cum in eadem re fiant, & per eundem actum donationis. Dicitur autem anathema ab ana, quod est sursum, & thesis quod est positio, quasi de supra positio. i. maledictionem vel destructionẽ desuper. i. a Deo super aliquam rem imprecamur, vel supernorum positio, quia ea quæ superna sunt. i. ad Deum pertinentia reponimus abdicantes ab vsibus prophanis, & applicantes Deo. *Nam Achan filius Charmi.*

Anathema etia signat de quo supra 6. cap. q. 13.

Vnde dicatur anathema.

Achan dici debet, & non Achor. Et an in isto nomine Achor, cum deberet vocari Achan errauerit Hieron. vel librarij, & quæ fuit occasio erroris. *Quæst. III.*

LITERA nostra, vt in plurimum est corrupta in hoc nomine dicens Achor, sed falsè scriptum est. Debet enim dici Achan, sicut patet ex litera hebraica.

A Et dicet aliquis: quòd forte hoc non est, quia scriptores errent: sed quia Hieronymus videns a principio quid haberetur in Hebreo, noluit trãsferre Achã, sed Achor: quia nomina Hebręa vix vnquam in latino translata retinent eandem formam, quam in Hebræo: sicut patet de hoc nomine Galgala supra quinto, nam in Hebreo habetur Guilgala: ramẽ hoc quia non multum conuenit sonoritati latinæ translatum est Galgala. Io q. 66.

Sed dicendum est non ex hoc prouenisse, sed magis ex errore: quod non imputandum censeo Hieronymo, sed posterioribus librarijs, qui circa scripturam nominum Hebraicorum non nimis curant: B quamquam ipse attentius hoc in Prologo super librum istum commendauerit dicens. Monemusque lectorem vt siluam Hebraicorum nominum, & distinctiones per membra diuisas diligens scriptor obseruet: ne & noster labor, & illius studium pereat.

Quod autem sic factum sit patet, quia non scribitur istud nomen eodem modo in omnibus Biblijs. sed quædam quæ correctiores videntur Achan habent: aliæ autem Achor: sed communius habetur Achor.

Causa huius erroris in posterioribus fuit id quod habetur in fine capituli huius, scilicet, & vocatum est nomẽ illius locis Vallis Achor: & sic habetur Achor in Hebræo. extimãt autem ab illo viro fuisse vallem nominatam Achor, quia ibi lapidatus fit. Sed falsum est: quia non nominatur ex nomine viri, sed ex verbis quæ dixit Iosue, scilicet quia exturbasti nos exturC bet te Deus in die isto: & ab illa exturbatione vocatum est nomen vallis Achor. nam in Hebreo exturbatio vocatur Achor: & quia nõ possumus nos aspere exprimere sicut ipsi exprimunt vocamus Achor: & sic est in multis nominibus, s. in Rege Achab: qui in Hebræo vocatur Ahab: & sic quoque multæ Bibliæ nostræ habent.

Et potissime hoc venit ex translatione Græca. nam vbi Latini ponunt h, ponunt Græci quandam literam vocatam chi, quæ dure sonat sicut apud nos c. & h, simul. ideo vbi in Hebræo habetur Haram pro Mesopotamia in translatione nostra de Hebræo in Latinum interdum ponitur Mesoporamia per nomen Græcum: & interdum Haram per nomen HeD bræum, vt patet Genesis vndecimo capitulo, & tamẽ in actibus Apostolorum qui de Græco translati fuerunt, & non erant in Hebræo, transtulit Hieronymus Charran pro Haram: quia pro h, posuit chi, literam Græcam quæ sonat vt ch, apud Latinos. de hoc patet Actuum septimo, in narratione Beati Stephani dicentis habitasse Abraham in Charran. in Hebræo ergo accipitur Ahor, idest turbatio: sicut cum nos turbamus aquam limpidam pede: & nos vocamus Achor ex consuetudine linguę: & hoc quia ibi dixerat Iosue. quia turbasti nos exturbet te Deus: & magis patet hoc ex litera Hebraica: quia ibi istud verbum turbare deriuatur de Ahor, siue Achor: cum E dicitur *Asser ahartemi.* Siue iuxta linguam nostram *Achartemi.* Idest quia turbasti nos. Sed *Achartemi* deriuatur de Achor apud Hebræos. est igitur corrupta litera non vitio beati Hieronymi, sed librariorum.

Filij Carmi filij Zabdi filij Zaræ. Istæ sunt generationes Achan, & reducitur vsque ad proauum, scilicet Zare vel Zaran. iste autem fuit filius Iudæ, quem suscepit de Thamar simul cum Phares, vt patet Genesis trigesimooctauo.

Quare ponitur hic Zare, & an positio coccinei fili in digito Zare significauerit, quòd aliquis de stirpe sua furaturus erat coccineum pallium, vt ait Rabbi Salom, *Quaest.* IIII.

F

EX hoc patet, quot generationes trãsierint per istam lineam ab ingressu in Aegyptum vsq; ad introitum in terram Chanaan transito Iordane, s. quatuor, nam Zare, & Phares introierunt paruuli cum patre suo Iuda in Aegyptũ, vt patet Gen. 46. paulo enim tempore ante hoc nati fuerant, vt patet ex declaratis Gene. 38. cap. Dicit Rab. Salom. quòd ponit hic Zare, quia iste fuit qui de vtero Thamar prior egrediebatur, & in cuius digito obstetrix ligauit coccineum dicens. Iste egredietur prior, vt patet Gene. 38. sed postea obstetrix videns, quòd alius rupisset pelliculam, & egressus fuisset prior, ait. quare propter te diuisa est maceria? & vocauit nomen eius Phares, alius autem vocatus est Zaran, idest oriens, vel lucẽs, quia in digito suo erat coccineum, vel quia prior oriebatur.

Dicit prædictus Rab. Salom, quòd positio coccinei in digito Zare signauit, quòd aliquis de stirpe sua furaturus erat pannum coccineũ in anathemate Iericho, Sed hoc ridiculum est cum constet positum fuisse ob aliam causam. Dicit etiam, quòd narratur hic generatio vsque ad Zare, quia agebatur hic de furto Achan in auro, & argẽto atque coccineo pallio, & Zare prætulit nascens in manu sua coccineum. Sed etiam hoc nihil est. magis autẽ fit narratio vsque ad Zare ad notificandum de qua tribu erat, & quot generationibus distabat a capite tribus. Si autem diceretur Achan filius Charmi filij Zabdi, & non adderetur aliquid, non cognosceretur adhuc tribus eius. cum autem dictum est, filij Zare, cognitum erat esse de tribu Iuda, quia cõstabat esse Zare filium Iudæ, vt patet Gene. 38. ca. Erat erat alia causa. quia si non enarraretur vsque Zare, nesciretur quot essent generationes inter Achan, & Iudam qui erat caput tribus, quia Charmi, & Zabdi nõ fuerunt cogniti testimonio sacræ scripturæ. De Zare autẽ patet cuius filius esset, quia de eo, & fratre suo Phares habetur Gene. 38.

De tribu Iuda. Idest iste Achan erat de tribu Iuda, vnde nobilior tribus in furto deprehensa est.

I

Tulit aliquid de anathemate. Non exprimitur quid tulerit Achan de anathemate, sed infra ponitur, quòd tulerit ducentos siclos argenti, & quinquaginta, & regulam auream, atque coccineum pallium.

Iratusque est dominus contra filios Israel. Dicebatur iratus, non quod ira in eo vlla esse posset, sed quòd disponebat Israelitas percutere pro hoc facto. qui autem pœnas infligit iratus esse videtur quamquam nõ sit, quia ira ad inflictionem mali est. ipsi ergo qui puniuntur, vident punitorem iratum, & dicitur iratus dominus contra filios Israel, & non ꝯ solum Achan qui peccauerat.

An fuerit iratus solum contra Achan Deus. *Quaest.* V.

K

SED forte diceret aliquis, quòd erat iratus solum cõtra Achan, sed dicitur contra filios Israel iratus, sicut dicitur in principio cap. Filij Israel præuaricati sunt mandatum, & vsurpauerunt de anathemate, solus tamen Achan hæc fecerat.

Respondendum est, ꝙ non potest stare iste modus quia non solum fuit iratus contra Achan, sed etiam contra totam multitudinem Israelitarum, & eam puniuit cum fecit terga vertere Israelẽ hostibus, & corruerunt vulnerari triginta sex viri, vt patet infra in litera. & magis adhuc patet ex verbis Dei ad Iosue infra, scilicet, non poterit stare Israel ante hostes, eosque fugiet, quia pollutus est anathemate.

Item patet, quia cum punitus fuit Achor dicitur in litera, & auersus est furor domini ab Israel. ergo contra Israel iratus erat, quamquam solus Achan peccasset. nam nõ potest accipi, quòd esset auersus furor domini ab Israel, idest ab Achan, quia ipso mortuo non erat auersus furor, cum iam non esset Achan, sed superstes erat Israel a quo auersus erat furor domini pro pter vindictam sceleris factam in Achan. sic enim dixerat Iosue, quòd si aliquis contingeret de anathemate, non solum ipse esset reus præuaricationis, sed etiã omnia castra essent sub peccato, idest subdita pœnæ peccati, vt patet præcedenti capitu. Erat autem rationabiliter Deus iratus Israelitis, ipsi enim fecerant pactum de non contingendo quicquam de anathemate, sed quòd omnia ad honorem Dei cremarentur, postea tamen contigerunt: iuste ergo iratus est Deus.

G

Quare autem aliquando peccato vnius tota communitas est in pœna, & quando veniat diminutio pœna communitati peccante aliquo de communitate, declaratum fuit præcedenti cap. In q. 16. vsq; ad q. 31.

Cumque mitteret Iosue de Iericho viros contra Hay, quæ est iuxta Bethauem ad orientalem plagam oppidi Bethel, dixit eis. Ascendite & explorate terram. Qui præcepta complentes explorauerunt Hay. Et reuersi dixerunt ei. Non ascendat omnis populus, sed duo vel tria millia virorum pergant, & deleant ciuitatem. Quare omnis populus frustra vexabitur contra hostes pau cissimos? 4 c. di st ca. sed illi so. dif. c. si qs diaconat', in fi. 23. q. 4. ca.

H

Hic ponitur secundum principale huius capituli, scilicet, peccati perpetrati cognitio, & diuiditur i duo. Primo ponitur peccatum in generali.

Secundo denunciatur in speciali. Secunda ibi. *Surge sanctifica.* Et quia cognitio peccati Achan fuit per reuelationem factam Iosue deprecante ipso: ideo ponitur primo circa hoc deprecationis Iosue occasio.

Secundo ipsa deprecatio. Tertio domini responsio. Secunda ibi. *Iosue vero.* Tertia ibi, *Dixitque dominus.*

Circa hoc considerandum est, quòd Israelitæ nunquam cognouissent peccatum Achan, nisi Deus reuelasset Iosue precanti, qui non precabatur pro reuelatione peccati alicuius, quia nihil tale existimabat, sed precabatur, quia erat totus Israel positus in timore, mirerat namque Iosue pugnatores contra vrbem Hay, qui terga vertẽtes percussi sunt ab Amorrhęis, & corruerunt triginta sex viri gladio. tremefactus autem Iosue, & corruens coram domino deprecatus est reuelari cur hoc esset, cui responsum est peccasse Israel. Quo Iudę cognouerunt peccatum Achan.

Cumque mitteret Iosue de Iericho viros. Israelitę intrabant ad adipiscendum terram Chanaan post Iordanẽ. primus autem horum locorum erat Iericho, & hunc iam deleuerãt. quo facto misit Iosue ad propinquam ciuitatem quæ vocatur Hay, vt videret qualiter expugnanda foret. ipse autem non mouit castra de Galgalis, sed mansit expectans nuncios, sed adhuc post reditum nunciorum manserunt castra in Galgalis, etiam quando pugnauit Iosue contra quinque reges, de quibus infra 10. cap. nam dicitur, quod completa cęde reuersi sunt in castra Galgalę. & hoc, quia quã do ibatur ad bellum, interdum monebatur pars exercitus manente reliqua parte in castris in Galgalis. aliquando totus exercitus ibat ad pugnam manentibus fęminis,

fęminis & viris, qui ad bellum apti non erant. caſtra tamen immota erant in Galgalis. Iſti viri qui mittebantur a Ioſue erant exploratores, vt patet infra, cum dicitur. Qui præcepta complentes explorauerunt Hay, & reuerſi ſunt. & mittebat hos Ioſue ad loca illa ad quæ iturus erat: qm̄ ad prudentiam ducis hoc pertinebat vt ſciret, an totum exercitum, vel partem duci illuc oporteret, & qua via aſcendendum eſſet vel pugnandum. & ſi non mitterentur exploratores interdum bellum valde periculoſe & inepte fieret. qđ patet, quia Ioſue volebat ducere totum exercitum ꝯ vrbem Hay: exploratores tñ iudicauerũt ſolum duo millia vel tria millia virorum debere aſcendere, vt patet infra: cum dicitur. Non aſcendat omnis populus, ſed duo vel tria millia pergant & deleant ciuitatem, quare omnis populus fruſtra vexetur contra hoſtes pauciſſimos? *Contra Hay.* Ideſt ad ciuitatem Hay. an vero intrauerint exploratores Iudæorum in vrbē Hay, ſicut intrauerunt in vrbem Iericho non patet. magis tñ dicendum videtur, ꝙ non intrauerint, ſed acceſſerint iuxta vrbem, & conſiderauerint magnitudinem vrbis, & conijcerent ex hoc quot erant habitatores: etiam ſcirent loca expugnandi, & latibula atque inſidias, quæ ſatis erant ad hoc, quòd congrederentur Iſraelitæ cum Chananæis.

Item nō videtur quomodo poſſent introire Iudęi exploratores in vrbem Hay, quia omnia loca in circuitu clauſa erant timore Iſraelitarum. non ergo poſſent ingredi in vrbem. Non fuit autem ſic de ingreſſu in vrbem Iericho. nam cum illuc venerunt exploratores, erant Iudęi ante Iordanem, & non timebant Ierichontini breuiter venturos eos. erat igitur patens vrbs Iericho. nunc vero capta vrbe Iericho atque deleta, omnes vrbes Chananęorum extimuerant. ideo diligenter clauſę erant, nec poſſent in eas exteri introire.

Item patet hoc ex litera, quia Ioſue non miſit viros iſtos, vt introirent in vrbem Hay, vt patet in litera. ſ. vt reſpicerēt territorium eius, & diſpoſitionem locorum, & magnitudinem vel paucitatem populi. nam nec Iudęi auderent iam introire ad explorandum in ipſam vrbem, nec in aliquam aliam, timentes inſidias & periculum habitatorum terrę, ſicut accidiſſet in vrbe Iericho, niſi Raab abſcondiſſet exploratores, ſicut declaratum eſt ſupra 7. cap.

Quæ eſt iuxta Bethauem ad orientalem plagam oppidi Bethel. Hic ponitur ſitus terræ huius. ſ. ꝙ vrbs Hay eſt, iuxta Bethauem, & ad orientem Bethel. ſ. ꝙ venientibus de Iordane qui eſt in fronte orientali terræ Chanaan. vt patet Num. 34. c. eſt Hay prius quàm Bethel: ideo dicitur eſſe ad orientalem plagam eius.

An Bethel & Bethauem ſint idem locus vel diuerſa.
Quæſtio. VI.

SED dubitatur circa iſta loca, ſcilicet Bethauem & Bethel. Aliqui enim dicunt eſſe eundem locum, qui vocetur Bethel & Bethauem. dicunt tamen eſſe iſta nomina poſita ex aliquibus accidētibus, ſcilicet quòd Bethel nominatus fuerit locus ille, ideſt domus Dei, quia Iacob vadens in Meſopotamiam viderit ibi ſcalam pertingentem vſque ad cęlum & dominum innixum ſcalæ, vt patet Geneſ. 28. dixitque. nihil aliud eſt hic, niſi Domus Dei, & porta cœli. vocatum eſt, ergo tunc nomen vrbis Bethel, vt ibi patet. Dicunt autem, ꝙ vocata ſit Bethauē. i. domus idoli, quia in Hebręo beth domus eſt, auon aũt idolatriam notat. hoc nomē volunt poſtea fuiſſe impoſitũ, quia Iereboam poſuit ibi poſtea vnum vitulum aureũ, & alterũ in Dan, vt patet Alph. Toſt. ſuper Ioſue.

A 3. Reg. 12. ab idolatria ergo ibi celebrata vocatur Be-
thauem. Item Rab. Salo. dicit ſuper Oſeæ cap. 10. vbi
dicit litera. Vaccas Bethauē coluerunt: quòd Betha-
uē ſit idem quòd Bethel. Sed dicendum eſt hoc nō
ſtarę. ſunt enim duo loca Bethauē & Bethel. quod
patet primo ex litera, quę vult facere diuerſitatem in-
ter hęc, cum dicat: contra Hay quæ eſt iuxta Betha-
uē ad oriētalem plagam oppidi Bethel. ſi autem vo-
luiſſet deſignare eſſe eundem locum non dixiſſet ha-
bens ad orientalem plagam Bethel: ſed dixiſſet: quę
eſt iuxta Bethauē ad orientalem plagam ipſius: ſed
ſubiũxit aliud nomē. ergo videtur manifeſte ſignaſ-
ſe diuerſitatem Bethauē & Bethel.
B Item patet hoc ſolidius in diuiſione terræ promiſ-
ſionis cum deſcribitur ſors Beniamin, quia ponitur
iſta eſſe diuerſa loca, cum dicitur infra 18. & inde cō-
tra occidentem ad montana conſcendens & perue-
niens in ſolitudinem Bethauē atque pertrāſiens iux-
ta Luzam ad meridiem, ipſa eſt Bethel. Ecce diuer-
ſa loca iſta ſunt: cum ponantur diuerſa participia pro
illis, ſcilicet, quòd ſors Beniamim peruenit in Betha-
uem: & quòd pertranſit inde in Bethel. ſi tamen eſ-
ſet idem locus non poneretur pertranſiens & perue-
niens. vnde eſt ſenſus hic, quòd Hay ciuitas eſt iuxta
Bethauem, ſcilicet, quòd habet Bethauem apud ſe ad
latus aquilonare ſuũ: & dicitur apud ſe habere, quia
reſpectu termini orientalis & occidentalis terrę Cha
naan iſta duo loca æqualiter ſe habent, ſcilicet, quòd
non magis diſtat vnum quàm alterum: & ſic ſecun-
dum longitudinem idem ſunt iſta loca, ſed ſecũdum
C latitudinem differunt: quia Hay eſt ad latus meridia-
num declinans. Bethauem autem inclinatur in par-
tem ſeptentrionalem: non tamen dicitur eſſe Hay
iuxta Bethel, quia diſtant iſta duo loca ſecũdum lon-
gitudinem. non enim diſtant ęqualiter ambo a par-
te orientali nec a parte occidentali, quia Hay eſt ad
orientalem oppidi Bethel.

Reſponſio ad argumenta præcedentia tam ſecundum ſententiam Nicolai quam Auctoris. Sed primo hic ad primam arguitur particulam quæſiti. Quæſt. VII.

AD argumēta facta reſpondetur. Ad primũ:
qn̄ dicebatur ꝙ iſte ſit idem locus, & voca-
tus fuerit Bethel, quia vidit ibi Iacob ſca-
D lam: & Bethauē, quia poſitus fuit ibi vnus
de vitulis aureis. Rñdet Nicolaus non ſtare. Primum
cum dicitur: ꝙ ibi viderit Iacob ſcalā. dicit enim ꝙ
non vidit ibi, ſed in Ieruſalem, vt tenēt cōiter oēs do-
ctores. tamen Ieruſalē & Bethel, de qua hic dr̄, ſunt
loca diſtincta: ſicut patet in diuiſione terrę infra. Itē
dicit ꝙ nō ſit eadē, quia Ieroboam poſuit vnũ vitulũ
aureum in Dan: & alium in Bethel ne iret populus
ad adorandum in Ieruſalem: ergo loca diſtincta erāt.
Sed dicendum eſt iſtam ſolutionē Nicolai non ſtare.
nam verum eſt ꝙ Bethel & Ieruſalem ſunt diſtincta
loca, vt ipſe probat: & magis adhuc probari poſſet ex
alijs cauſis quæ cauſa breuitatis relinquuntur, tamen
E apparitio non fuit facta Iacob in Ieruſalem, ſed in Be-
thel, vt declaratum fuit Gen. 12. & 28. & patet ſatis ex
ſitu terræ: quia cũ iret Iacob de loco habitationis pa-
tris ſui Iſaac, ſ. de Berſabe in Meſopotamiam rēdebat
verſus partem orientalem. quod patet. quia vadens &
rediens tranſiuit Iordanem. vt patet Gen. 32. cũ dr̄. In
baculo meo tranſiui Iordanē iſtum: & nunc redeo
comitatus duabus turmis. Iordanis tñ eſt ad orienta-
lem partem terrę Chanaan, vt patet Num. 34. ſi tamē
deberet ire Iacob de Berſabe per Ieruſalē oportebat
vt regrederetur verſus partem occidentalem, cum
Ieruſalem non ſit ad partem oriētalem terræ promiſ-
ſionis ſicut Bethel, de qua hic dicitur.

Item patet, quia Bethel in qua apparuit Deus in fea la Iacob vocatur Luza, & tamen ista Bethel quæ hic ponitur vocatur Luza, & non Ierusalem. quod patet, quia ista Bethel de qua hic dicitur, iuxta Bethauē est, cum dicatur hic, quòd est Hay apud Bethauem, & est ad Orientalem plagam Bethel: ergo coniuncta sunt alioquin non diceretur ad Orientalem plagam eius. tamen Bethel quę est apud Bethauem vocatur Luza, vt patet infra 18. cum dicitur. Pergēs iuxta latus lencho Septentrionalis plagæ, & inde contra Occidentem ad montana enascendens, & perueniens in solitudinem Bethauem, atque pertransiens iuxta Luzam ad Meridiem ipsa est Bethel, ergo ista Bethel quæ est iuxta Bethauem vocatur Luza. sed in Bethel quæ vocatur Luza vidit Iacob scalam, & dixit eam domum Dei. ergo vidit in hac Bethel de qua hic. & nō in Bethel quæ est Ierusalem: immo nūquam vocatur Ierusalem Bethel in sacra Scriptura. Sed aliqui non attendētes in his ad locorum situs, nec ad nomina eorum in sacra Scriptura, adherentes quibusdam leuibus fundamentis Ierusalem Bethel vocant.

No contra multos ignorātes, φ Ierusalē nunquam vocat Bethe.

Dicendum est ergo concedendo, sicut arguebatur f. φ vocatur locus iste Bethel, quia ibi Iacob vidit dominum innixum scalæ, & tamen non est concedenda altera pars, f. φ iste idem locus vocetur Bethauem.

Determinatio auctoris.

Responsio ad alteram particulam superioris quæsiti ex opinione Nicolai, & solutione auctoris. Quæst. VIII.

AD aliam particulam cum dicebatur, φ iste locus fit etiam vocatus Bethauem, quia ibi idola culta fuerunt quæ posuit Ieroboam: Dicit Nicolaus non stare, quia hoc nimis extraneum est, nam Iosue scripsit librum istum, & tamē a tempore Iosue vsque ad tempus Ieroboam Regis Israel, qui posuit vitulum in Bethel fluxerunt anni quingenti, vel quasi. quod patet, quia anno quadringentesimo octuagesimo ab exitu de Aegypto fundauit Salomon domum domini, anno quarto regni sui. vt patet 3. Reg. 6. eiusq; e autem regnauit 40. annis. vt patet 3. Regum 11. ca. & post Salomonem facta diuisione regni incepit regnare super decem tribus Ieroboā qui fecit vitulos aureos, & posuit vnum in Dan, & alterum in Bethel. vt patet 3. Regum 12. & sic sunt anni quingenti, & viginti ab exitu de Aegypto vsque ad finem regni Salomonis. a quibus si subtrahantur quadraginta, qui fluxerant ab exitu de Aegypto vsque ad transitum Iordanis, & deletionem vrbis Hay, manebunt quadringenti, & octoginta vsque ad fabricationem vitulorum aureorum, & positionem in Dan, & Bethel. non ergo poterat esse, quòd Iosue vocaret istā vrbem Bethauem ab eo, quòd accidere debebat postea, quasi per annos quingentos.

Dicēdum est, quòd ista positio peccat, quia præsuponit, quòd Iosue istum librum scripserit. nam probatum fuit in Prologo primo auctoris, quòd non scripserit Iosue, & satis patet, quia in eo continentur aliqua quæ fuerūt post mortem Iosue, vt de funere suo, de quo Iosue 24. capitu. Etiam in alijs locis libri huius narrantur alia quæ referuntur ad tempora, quę fuerūt magno tempore post Iosue, sicut cum aliquando dicitur vsque ad præsentem diem, in quibus si diligenter aduertantur tempora illa sunt posteriora temporibus Iosue. Aliquis ergo alius scripsit. Non obstante tamen quòd responsio ista peccet, tenendum est id, quod intendit concludere, scilicet, quòd non sit Bethel idem locus, quòd Bethauem.

Adhuc tamen tenendo positionem Nicolai respōdendum est, quòd cum arguitur, quòd poterat esse, quòd Iosue scribēs hæc nominasset locum istum Be-

F thauem per anticipationem, sciens id quod futurum erat in eo.

Dicit Nicolaus, quòd ista est valde magna anticipatio, ideo non est tenenda.

Sed dicendum est, φ adhuc tenēdo positionem Nicolai aliter respondendū erat, f. quòd non poterat hoc positum fuisse per anticipationem, nam solum non requirebatur, φ Iosue spiritu prophetico cognosceret quid futurū esset in loco, sed φ tota gēs sciret ad hoc φ vocaret locum illum Bethauem. alioquin populus nesciens quid futurum erat, non mutaret nomen loci imponens de futuro euentu quod nesciebat. sed Israelitę non cognoscebant quomodo ibi futurus esset vitulus aureus adorandus. ergo non vocaret nomen loci Bethauem. non potest igitur vllatenus stare hoc dictum per anticipationem. magnitudo autem, vel paruitas temporis ad hoc nihil differt si populus cognosceret posset euentum rei ad imponendum nomen.

G

Ad hoc ergo aliter dicendum est, f. φ quamquam iste locus vocatus fuerit Bethel, qa ibi vidit Iacob dominum innixum scalæ, tamen non vocabatur Bethauem, quia duo loca sunt distincta Bethel, & Bethauē. vt patet infr. 18. & supra declaratum est. Et quando dicitur, φ Iosue vocauit Bethauem locum istū propter euentum posteriorem in loco illo.

Vera solutio auctoris.

Respondendum est procedere dictam positionem super falsum, f. φ sit idem locus. nam si idem concederemus esse Bethel, & Bethauem, inquirendum esset, quomodo vocaretur vtroque nomine, & tamen cognitum est non esse eundem locum, non oportet ergo inquiri de nominatione.

H

Obiectio quorundam contra Nicolaum. Et defensio eiusdem circa superius quæsitum. simulque a quo fuerit hic liber scriptus asseritur, & liber Iudicum atque Ruth. Quæst. IX.

SED adhuc contra Nicolai positionem aliquis arguere potest, quòd vocaretur locus idem Bethel, & Bethauem, & φ non sit aliqua anticipatio magni, aut parui temporis, sed narrātur res præteritæ, quia liber iste nō fuit scriptus a Iosue, vt declaratum fuit supra in Prologo. Aliqui autem dicunt eum, & librum Iudic. scriptum ab Isaia. sed tunc stat, quod dr, φ Isaias fuit post tēpus Ieroboam Regis magno tempore, f. tempore Ezechię Regis. vt patet c. 1. Isa. ideo potuit vocare locum istum Bethauem a vitulo aureo ibi posito, quamquam tempore Iosue non vocaretur Bethauem, sed Bethel. Respōdendum est, φ quamquam ab aliquibus dicatur Isaiam scripsisse librum hunc, tamen nō scripsit, sed magis Samuel. Idē etiam de libro Iudicum videtur, quia ibi sunt aliqua q̄ repugnarent huic. sic habetur infra 15. f. Iebusęum autem habitatorem Ierusalem non potuerunt filij Iuda delere, habitauitque Iebusęus cum filijs Iuda in Ierusalem vsque in præsentem diem, & hoc refertur ad tempus quo scribebatur liber. tamen si referretur ad tempus Isaię falsum esset, quia iam deletus, & expulsus fuerat totaliter Iebusęus de Ierusalem, vt patet, qa tempore Dauid fuerunt expulsi. vt patet 2. Reg. 5. cap. & 1. Paral. 11. c. Isaias tamen multo tempore fuit post Dauid. non ergo ipse scripsit librum hunc. Idem modus arguendi est, φ non scripserit librum Iudicum, qa Iudicum ca. 1. habetur hoc testimonium, quod habetē 5. 15. ergo idem inconueniēs est si poneretur scriptus liber Iudicum ab Isaia. Dicēdum ergo verisimile scriptos hos duos libros cum libro Ruth a Samuele propheta, qui vnum de iudicibus se computat. vt patet 1. Regum cap. 12. & in hoc non sequitur inconueniens, quod sequebatur si scripsisset Isaias, quia fuit primo

I

K

Samuel quàm Dauid. ideo tempore eius adhuc habitabat Iebusæus in Ierusalem non expulsus. Ad alterū argumentum cum dicebatur Oseę. 10. cap. s. Vaccas Bethauem coluerunt. Et dicit ibi Rab. Sal. ꝙ Bethel vocetur Bethauem. Respondendum est: hoc posse intelligi dupliciter. Vno modo, ꝙ Bethauem sit nomen proprium loci. Alio modo, ꝙ sit nomen commune. Accipiendo secundo modo est sensus, ꝙ Iudęi coluerunt vaccas, quæ erant in domibus idolorum: vocat vitulos aureos vaccas ad magis vituperandū, & istę sunt in Bethauē. i. in domo idoli, quia vna domus idoli erat assignata in Dan, & alia in Bethel, & tunc vterq; locus horum vocatur Bethauem. i. domus idoli, quia in quolibet erat vnus vitulus aureus, & nō erit Bethauem nomen proprium alicuius horum locorum, sed cōe. Et fundamētum huius expositionis est, quia dr̄. Vaccas Bethauem coluerunt, & tn̄ in Bethel non erant vaccæ, vel vituli, sed vnus vitulus aureus tm̄modo, & alius in Dan. vt patet 3. Reg. 12. ca. Alio modo potest intelligi, ꝙ accipiatur ibi Bethauem ꝓ Bethel solum, & tunc dicemus, ꝙ Oseę. 10. vocatur Bethel Bethauem, non ꝙ Bethauem sit nomen quo ante vocaretur Bethel. nec vocaretur hic Bethauem aliquis locus propter illud, sed postea ipsemet locus Bethel a casu vocatus est Bethauem nō tanquā noīe principali, sed velut agnomine quod ab euētu ponit̄.

An ista nomina Bethel & Bethauem essent istorum locorum ante introitum Iudęorum in terram Chanaan, vel fuerunt imposita ab Hebræis. Et an locus iste fuerit vocatus Bethel ex oratione quam faciebat ibi Abraham. Quæst. X.

AD principale quæsitum. s. quomodo vocaretur Bethel locus iste, & quomodo locus alius Bethauem. Respondet Nicolaus, ꝙ non fuit vocatus Bethel ex positione nominis a Iacob, quia vidit ibi Deum, sed quia Abrahā posuit tentorium suum, & construxit altare circa locum ipsum. s. inter ciuitatem Hay, & oppidum Bethel: erat autem ad occidentem altaris sui Bethel, cum haberet ad partem orientalem Hay. & sic dicitur in litera Genes. 12. quòd altare illud habebat ad partem occidentalem Bethel, & ad orientalem Hay. sed Iudæi ad occidentalem partem erant. ideo orabāt contra Bethel. & ex hoc vocatus est locus Bethel, scilicet domus Dei.

Sed ista satis deficiunt. Primo, quia si locus iste, iō fuisset vocatus Bethel, quia ad partem eius orientalē erat construens altare Abraham, & adorans contra Bethel: diceretur in litera, Vocauitque nomen loci illius Bethel, vel ob hoc vocatum est nomen loci Bethel, sicut Genes. 28. dicitur, quòd quando Iacob vidit scalam in loco, vbi dormiebat, vocauit nomen vrbis Bethel, quę prius vocabatur Luza. tamen Gen. 12. vbi ponitur quomodo construxerit altare Abraham habens a parte occidentali Bethel, non dicitur, quòd ob hoc vocatum est nomen loci Bethel, vel ipse Abraham vocauerit Bethel. ergo non est vocatum ob hoc nomen illud.

Item si ex eo, quòd orabat Abraham contra partem illam vocatus est locus ille Bethel, magis debebat locus, in quo construxerat altare vocari Bethel, quia magis ibi Dei præsentia repræsentabatur, cum ibi offerret sacrificia quàm in vrbe Bethel, quæ erat distans. sed locus altaris propter orationes & sacrificia facta nō fuit vocatus Bethel. ergo nec ciuitas, quæ erat ad Occidentalem partem eius sumpsit ex hoc nomen.

Hoc cōfirmat, qa qn̄ ɔstruxit Abrahā altare, inuo-

A cauit ibi nomen Domini. vt patet Genes. 12. s. ædificauit quoque altare Domino & inuocauit ibi nomē eius: & tamen non dicitur quòd inuocauerit in vrbe Bethel. magis ergo locus iste vocari debuit Bethel, quod factū non fuit. Item si ob id vocata est vrbs illa Bethel, quia Abraham construens altare adorabat contra illam partem, etiam omnes ciuitates quas habebat ad partem occidentalem cōtra quas tunc orabat debebant vocari Bethel: sed ridiculum est. Et si dicas quòd iste locus fuit vocatus Bethel, quia erat propinquior illi loco in quo construxit altare Abraham: Arguetur quòd tunc magis deberet vocari Bethel totus locus medius inter altare & vrbem, quia

B magis coniungebatur altari. sed nihil tale est. Si autem obijcias quòd non vocabatur spatium medium Bethel, quia non erat aliqua ciuitas vel oppidum, sed campus.

Respondendum est non stare: quia locus vbi circuncisi fuerunt Hebrei, non erat vrbs, sed oppidum: & tamen impositum fuit ei nomen Galgala. sic patet supra 5. Sic de agro vbi Iacob luctatus est cum Angelo, & vocauit nomen loci illius Phanuel. vt patet Genes. 32. sic de quercu fletus Gen. 35. & de planctu Aegypti Gen. 50. & loco flentium Iudicum 2. ergo poterat imponi nomen Bethel agro illi propinquo Altari constructo. Item fundamentum dicti Nicolai est super aliquo valde infirmo, scilicet ꝙ Iudęi adorant contra occidentē: ideo adorauit Abraham contra Occidentem: & locus ad Occidentem contra quem orauit vocatus est Bethel, dato enim ꝙ

C concederentur pręcedentia, scilicet, quod locus ille contra quem orauit Abraham vocaretur Bethel, tamen non constat quem locum habuerit cōtra quem oraret, an Bethel vel Hay. Et cum dicis quòd orauit ad occidentem, quia Hebræi ad occidentem orant, nihil est: nam quòd Hebræi ad occidentem orarent, institutum fuit a Deo in fabricatura Tabernaculi, vbi iubebat introitū atrij & ostij tabernaculi esse ad partem orientalem, ad occidentem vero Sancta Sanctorum contra quod orabatur: de quo Exo. 26. & 29. & Leuitici 16. ante hoc non constat contra quam partem orarent, an contra orientem vel occidentem, aut aliam mundi positionem. non ergo aliquid ex hoc patet quare deberet vocari locus iste Bethel.

Quare Iudæi orant ad occidētem.

D Dicendum ergo quòd fuit locus iste vocatus Bethel non ex oratione aut adoratione quam faciebat ibi Abraham. sed quia Iacob imposuit nomen istud vrbi, quia vidit ibi scalam: vt patet Gen. 28.

Auctoris conclusio.

Nicolaus autem ista de Abraham dicit, quia vult esse duo loca quæ vocentur Bethel. vnum Bethel quod est Ierusalem, dicit vocatum Bethel propter ea quæ fecit Iacob. sed alterum dicit esse Bethel vocatum ab oratione Abrahæ. Solum tamen est vnum Bethel, quia Ierusalem non vocatur in sacra Scriptura Bethel, licet aliqui vocent. istud autem quod hic dicitur, & est iuxta Hay, est Bethel secundum ea quæ habentur Genesis vigesimooctauo cap. De Bethaue

E dicit Nicolaus, quòd sic appelletur, quia gentes ibi idola coluerunt.

Luza & Bethel sunt idem locus: & quare. Quæst. XI.

CIRCA ista duo loca considerandum est: ꝙ quamquam ista duo nomina dicantur de eis ingredientibus Iudæis in terram, ac si prius fuissent eis imposita: dicendum est, ꝙ nō sunt nomina quæ fuerint à Chananæis posita, quod derivatio eorū notat. nam Bethel nomē com-

F positum in Hebręo est, scilicet domus Dei. & patet; quòd fuerit impositum ab Hebræis, quia Iacob vadēs in Mesopotamiam istud nomē imposuit, vt patet Genes. 28. apud Chananæos autem aliud nomen erat loci, scilicet Luza, vt patet eodem capit. scilicet appellauitque nomen vrbis Bethel, quæ prius Luza vocabatur, & mansit istud nomen loci quandiu Chananęi in terra manserunt. nam ipsi nescierūt de nomine imposito vrbi, scilicet Bethel. & dato, quòd sciuissent impositum a Iacob, non curassent, vti illo. venientibus autē Iudæis, vocatus est locus Bethel, sicut illum pater eorum Iacob appellauerat.

De Bethauem dicendum est, quòd non vocaretur apud Chananæos sic, quia nomen Hebræum compositū est, scilicet Beth, quod est domus, & Auon quod G est idolatria. & dato quòd tales voces essent in lingua Chananæorum, non vocassent illi locum idolorum suorum Bethauem, idest domus idoli, quod ad vituperium dicitur. sed Bethel, idest domus Dei, quia ad culturam Deorum suorum locum illum consecrassent. Nam idola sua gentiles vocant Deos. dicere antē idolum est dici imaginem rei, & non rem: Sed Hebræi postea istud nomen loco imposuerunt ex aliqua proprietate, non quia ibi colebātur idola, vt ait Nicolaus, quia hoc generale erat in oībus locis terræ Chanaan, quia non habebant gentiles vnicum locum ad adorādum, sed sicut habebant multos Deos, ita & multa altaria, & eiusdem idoli multa altaria, sicut apud nos in quolibet loco est Ecclesia, vel Ecclesiæ multę, & mul H ta altaria in honorem multorum sanctorum, vel eiusdem.

Iudæi autem vnicum habebant altare ad sacrificia in tota terra Chanaan, & vnicum locum in quo facerent sacrificia, de quo Deuteronom. 12. capit. quilibet ergo locus posset vocari Bethauem in terra Chanaan, quia in quolibet colebatur aliquod idolum.

Dicendum ergo, quòd aliter vocatur locus iste Bethauem, idest domus idoli, quia erat inter Chananæos aliquis Deus maior cęteris, sicut inter omnes gentes Iupiter maximus Deorum habitus est. Vel esset aliqđ templum nobilius, & maioris deuotionis, sicut inter nos sunt aliquæ ecclesiæ ad quas maior deuotio est quam ad cęteras, sicut ad loca in quibus corpora san- I ctorum sepulta sunt, quia loca illa deuotius celebrantur. Ita autem in terra Chanaan esset aliquis locus, in quo esset maior deuotio Chananæorum, & concursus atque maior cultus, siue quia ibi esset maior, & excellentior Deus, siue quia erat templum nobilius, & ille locus vocabatur apud Hebręos Bethauem, idest domus idoli specialiter, quia ibi aliquis Deus specialiter colebatur, vel specialiter erat ibi cultus Chananæorum, & vocaretur a Chananęis domus sancta, sicut nos vocamus Ierusalem domum sanctitatis, quia ibi est gloriosum Redemptoris sepulchrum, & alia loca in quibus pro nobis aliquid specialiter aut egerit, aut passus est.

K Apud Sarracenos sic sunt aliquę domus sanctæ, scilicet domus de Mecha vbi Mahometum sepultum dicunt, & domus Cordubensis quę nunc ecclesia Cathedralis ipsius vrbis est.

Cathedralis Cordubēn. q̄ hodie stat, erat quondā Sarracenorum famosissimū ac deuotissimū tēplū post domū de Mecha secundum obtinēs locum i qua Ferdinandus III. Hispanorum Rex virtute diuina roboratus eiecta omni spurcitia Mahometica fecit Ecclesiam Dei genitricis Mariæ. posuit ibi cathedram fidei, & Tyram pontificis exaltauit in ea, possessionibus plurimis ditauit eam, & Lucenā cum calm obtulit eã anno Domini. 1225. 29. Iunij. hæc est illa Hispaniarū inclyta Corduba Marcelli ędificiū teste Stra. & Colonia patricia, hoīum sapientia in toto orbe, maximecelebrata.

Apud gentiles quoq; specialia loca fuerunt ad quę conueniebant multi populi, sicut templum Dianę in Ephešo vrbe Asię minoris, quod Amazones condiderunt, vt ait Paulus Orosius in libro de Ormesta mūdi. in hoc templo Dianę tota Asia colebat; & magna pars orbis reuerentiam, & cultum exhibebat, de quo Actu. cap. 19.

Sic etiam erat aliud templum famosum in toto orbe, scilicet templum Apollinis in loco Delphorum in Gręcia. de omnibus enim terris illuc cōueniebāt hoF mines pro responsis. dabantur autem ibi ad inquisita responsa. nam & Romani multotiens illuc ibant. de hoc Paulus Orosius, libro 6. de Ormesta mundi. Paulo enim ante Saluatoris natiuitatē oracula huius defecerunt. Sic quoque erat templum Dianæ echaritę, cui offerebantur Peregrini, quam rapuit Horestes filius Agamemnonis. Erat etiam famosum templum Iouis Olympici. nam in monte Olympo Pelops auus maternus Herculis cōstruxerat templum Ioui, & ad radices illius montis de quadriennio in quadriennium cōgregabantur excellentes milites totius Græciæ ad specta illa certamina, & inde dicūtur Olimpiades spacia quatuor annorum, per quas Græci tempora sua computant. De hoc tangit Aristotel. 1. Ethicor. & Seneca in G Tragędia octaua. quæ dicitur Agamemnon, atque in vulgaris gentilium historijs satis habetur. Erat etiam speciale templum veneris in monte Cithero, vnde venus Citheriaca dicebatur. Sic quoque de templo Ceretis in Eleusina ciuitate, de quo Seneca Tragędia decima, quæ dicitur Hercules Cethęus. Multa quoque alia specialia erant de quibus in historijs gentium, & potissime apud poetas celebris stilus est. Quia ergo locus iste apud gentiles talis erat, quasi domus sancta, vocauerunt eum Iudæi Bethauem, idest specialiter domum Idolorum.

Ascendite, & explorate terram. Quando Iosue misit istos exploratores ad vrbem Hay, nesciebat terrā, nec nomina ciuitatum, cum nunquam stetisset in terra Chanaan, nec communicasset cum Chananæis qui ei H dicere possent nomina locorum. nisi forte dicamus, q cognati Raab qui erant inter Hebræos, possent dicere vrbes propinquas, & nomina.

Dixit autem Iosue exploratoribus, quòd ascenderent, quia euntibus de Iericho contra vrbē Hay ascensus est. nam Iericho est in vallibus: terra autem Hay, & Bethauem est montuosa. ibi enim est mons magnus Hebal, & Garizin: ibi quoq; campestria magna sunt. Sic patet infra 18. cum dicitur, pergens contra latus Iericho Septentrionalis plagæ. & inde contra Occidentem ad montana conscendens, & perueniens in solitudinem Bethauem, atque pertransiens, iuxta Luzam ad Meridiem, ipsa est Bethel. Ecce quomodo eūtibus de Iericho in Bethauem patet ascensus in montana.

I *Et explorate terram.* Non dixit eis, quòd explorarent vrbem Hay, sicut dixerat supra secundo capi. quòd explorarent terram, & vrbem Iericho, & hoc quia iam timebant intrare in ciuitates propter pericula Chananęorum qui nimis in hoc cauebant, etiam quia portę non parerent, sed solum ibant ad explorandum terrā, scilicet ad videndum, an vrbs Hay esset magna, multi aut parui populi, fortis an infirma, & qui exitus, & ingressus in terram, & quę latibula, vt scirent conuenientia loca ad ineūdum pugnam, vel ad latendum, sicut factum est sequenti cap. nam posuerunt Israelitæ insidias in vrbe Hay ad occidentalem plagam eius.

Qui præcepta complentes. Scilicet peruenientes in vr- K bem Hay ascensu in montana solitudinis Bethauem.

Explorauerunt Hay. Non intrantes in vrbem, vt declaratum est. Sed inquirentes de accessu ad locum, & de infirmitate vel robore, & magnitudine populi, aut paucitate, & de vijs ingrediendi, aut egrediendi. istam vrbem vocat Iosephus, libro quinto Antiquitatum Adom, positam super Iericho. & tamen proprietas vocabuli est Hay, sicut ponit litera nostra, & ponitur in Hebræo. Iosephus tamen sciens proprietatem locutionis Hebraicę, non conuenire modo locutionis Latinę, dixit Adom pro Hay.

Et reuersi dixerunt ei. Reuersi fuerunt considerato statu vrbis Hay, & terra in circuitu secundum qualitates quæ supra expressę sunt.

Dixerunt

Dixerunt ei. Scilicet Iosue,qui eos miserat:non referebant hoc toti populo,sed Iosue soli. ad ipsum enim pertinebat ordinare ingressus,& exitus illorum. cum autem ipse volebat proponebat hęc populo.

Non ascendat omnis populus. Hoc dixerunt exploratores Iosue,quia castra hebræorum erant fixa in Galgalis apud vrbem Iericho in campestribus eius. cum vero ad pugnandum procedebatur,manebant fœminę & paruuli,atque alii inepti ad bellum in castris,& omnes bellatores ibant in expeditionem. sic factum est ĩ deletione Ierichontinæ vrbis, quia totus exercitus bellatorum, & reliquum vulgus cucurrit ad vrbem delendam,vt patet præcedenti capitu. Existimauerunt autem exploratores sic nunc disposuisse Iosue: ideo dixerunt non ascendat omnis populus.i.omnis populus bellatorum quasi dicat frustra est:sicut immediate dicitur:quare omnis populus frustra vexetur cõtra hostes paucissimos? & non accipitur omnis populus pro tota congregatione hebræorum, quia manifestũ erat, ꝙ non erant illuc ituræ fœminæ cum paruulis suis.sed dictũ est de toto populo.s. de toto populo bellatorum. *Sed duo, vel tria millia virorum pergant.* Intelligebãt enim exploratores,ꝙ ciuitas Hay erat pauci populi.ideo duo millia,vel tria millia pugnatorum sufficerent.satis enim parua vrbs erat,de qua non putabãt Israelitę processuros ad bellum duo millia peditum. Non enim vocantur hic pugnatores pro pugnantib. pugna equestri, quia talis pugna nondum venerat in vsum iudęorum,nec Chananæorum: nisi quantũ ad currus falcatos,qui erant apud Aegyptios, & Chananæos atque alias gentes. iudæi autem non habebant nunc aliquos currus falcatos: sed tota eorum pugna pedestris erat:immo nec aliquem equum habebant, sed asinos solum,& pecora.& hic dixerunt exploratores duo millia,vel tria millia,ut immediate patet,quia hoc securius erat. *Et deleant ciuitatem.* De sola ciuitate Hay loquuntur hic exploratores: quia hanc solum cum terra ei adiacente explorauerant.& dicitur,ꝙ deleant hanc quasi dicant isti uiri si vadant illuc,sufficiẽt ad delendum eam. *Quare omnis populus frustra vexetur.* Idest quare tota multitudo bellatorum vexabitur eundo ad ciuitatem istam frustra? nam cum sufficiens sit ire duo, vel tria millia uirorum, ꝙ eant tot millia superuacuum est. *Contra hostes paucissimos.* Quasi dicat viri ciuitatis Hay sunt pauci. nam existimauerunt exploratores non esse duo millia virorũ, nec erant multi:nam cum interfecti fuissent omnes, qui erant in vrbe Hay tam viri,quam fœminæ, & paruuli, & senes: inuenta sunt.12.millia,ut patet sequenti.capit. tamen in populo,ubi sunt duodecim millia computatis omnibus sic,nõ erunt duo millia, vel tria millia hominũ procedentium ad bellum.

Ascenderunt ergo tria millia pugnatorum. Qui statim terga vertentes, percussi sunt a viris vrbis Hay. Et corruerunt ex eis triginta sex homines. Persecutique sunt eos aduersarii de porta vsque ad Sabarim: & ceciderunt per prona fugientes. Pertimuitque cor populi: & ad instar aquæ liquefactum est.

De conse. di.1.c.in sãcta.1. q.4. c.Ecclesia.

Misit ergo Iosue,quod plus erat:quia alii petierunt duo millia,vel tria:ipse autem accepit, quod amplius erat,& tutius. & isti venerunt in vrbem Hay manente reliquo exercitu in castris galgalæ.

A *Quomodo Iosephus dicit fuisse virorum,qui fuerũt contra Hay 30.millia. Quæst. XII.*

Sed obiicietur:quia Iosephus libro quinto antiquitatum dixit,ꝙ Iosue misit triginta millia virorum contra vrbem Hay,vel Adom, & littera nostra ponit solum tria millia.

Aliqui respondent, ꝙ non est inconueniens, quia cum scriptura dixit tria millia non negauit plures mitti,& ita potuit esse,ꝙ mitterentur triginta millia,sicut dixit Iosephus, licet scriptura ponat solum tria millia, quia in hoc nõ est repugnantia aliqua. sic enim interdum sacra scriptura alicubi ponit paruum numerum hominum, & alibi narrans eandem historiam ponit

B maiorem numerum, sicut patet in numeratione populi,quam iussit fieri Dauid. nam dicitur.2. Regum. 24.cap.ꝙ inuenta sunt octingẽta millia de Israel.sed.1. Paralipom.21. dicitur, ꝙ de Israel inuenta sunt mille millia,& centum millia. & tamen neutra harum scripturarum est falsa,quia vtraque est sacra scriptura.

Sed dicendum,ꝙ hoc non stat, quia hoc posset stare si narratio esset simplex,& non præcessisset aliquid quod notificaret veritatem istius. nam ea quæ præcedunt ostendunt,ꝙ fuerunt solum tria millia, quia Iosue volebat milites omnes mittere in vrbẽ Hay ad pugnandum,exploratores autem vrbis dixerunt non ascendat omnis populus,sed duo,vel tria millia pergãt & deleant ciuitatem,quare omnis populus frustra vexetur contra hostes paucissimos? & ita cum illi dice-

C rent sufficere duo millia,vel tria millia, non mitteret Iosue triginta millia,quia superuacuum esset, & vexaret frustra tãtam multitudinem: ideo misit solum tot quot dixerunt exploratores. & quia illi dixerunt duo vel tria millia,misit Iosue ad maiorem securitatẽ tria millia.& ita nõ habet locum,ꝙ essent triginta millia.

Alii dicunt, ꝙ erant triginta millia sicut Iosephus dicit:& non deuiat in hoc a sacra scriptura, sed sunt illa triginta millia,quæ misit Iosue ad explorandum,& ponendum insidias urbi Hay sequenti.c.

Determinatio auctoris.

Sed dicendum,ꝙ non stat: quia Iosephus vult fuisse istos primos,qui ascenderunt contra vrbem Hay, & de illis corruerunt triginta sex,ut ibidem adiungit. & tamen constat hic,ꝙ illi de quibus corruerunt tri-

D ginta sex uiri,erant tria millia uirorum, qui primo ascenderunt contra vrbem Hay,ut patet hic in littera.

Dicendum ergo,ꝙ Iosephus hic uidit veritatem sacræ scripturæ,& tamen uoluit aliter ponere,quia sępe hoc facit:cuius causas declarauimus supra.3. capi. hic autem uoluit ponere triginta millia,& non tria millia quia putauit credibilius fieri his quibus scribebat. nã fortassis crederent illi imprudenter factum esse, ꝙ de tanta multitudine pugnatorum mitterentur tam pauci:quia tunc iuste factum uideretur, ꝙ hostes persequerentur eos,& caderẽt triginta sex uiri. ideo posuit triginta millia. Et hoc conuenit narrationi Iosephi, quia ipse subticuit id quod ponitur hic. s. ꝙ missi fue-

E rint exploratores contra vrbem Hay, & illi dixerunt esse hostes paucissimos, & ꝙ non oporteret mittere nisi duo,vel tria millia uirorum. nam si hoc expressisset Iosephus non conuenienter adiunxisset missos esse uiros triginta millia: sed tacitis omnibus satis conuenit hoc poni,vel quamcunque aliam summam, & ita consueuit in multis ponere excessiuas multitudines supra id quod ponit sacra scriptura,ut Iud.4. c. ponit littera nostra de rege Sabin, ꝙ habebat nongẽtos currus falcatos, & Iosephus posuit tria millia curruũ lib.5.antiquita.non est ergo mirandum,ꝙ ipse similia faciat,cum non sit intentio sua exprimere totam veritatem sacrę scripturæ: sed historiam,quam narrat credibilem facere his quibus narrat.

An in-

An Iudæi euntes contra vrbem Hay verterunt terga solum timore virorum Hay? vel an Deus incusserit eis quendam timorem ex eo ꝙ Deus imprimeret in phantasia Iudæorum terribiles species. Quæst. XIII.

Qui statim terga vertentes. Iudæi non restiterũt aliquo modo viris vrbis Hay. sed statim, vt illi direxerunt vultũ suum cõtra eos egressi de foribus vrbis, verterunt terga iudęi. & hoc eis in pęnam datum fuit, quia Achan rapuerat de anathemate.

Poterat autem intelligi hoc dupliciter. Vno modo ꝙ Deus incusserit timorem cordibus iudæorum proponens eis species Amorrhæorum tanquam aliquid valde terribile, ita vt nullo modo auderent expectare. Aliquando autem dabat Deus istam pęnam iudęis quando in eum peccabant. sic patet Leui. 26. ca. cum dicitur. & qui remanserint de vobis dabo pauorem in cordibus eorum: in regionibus hostium terrebit eos sonitus folii volantis: & ita fugient quasi gladium: cadent nullo sequente: & corruent singuli super fratres suos quasi bella fugientes. Idem patet Deuteronom. 28. hoc autem est: quia cor hominis est in potestate Dei, & potest illud deprimere, vel eleuare ad timorẽ, vel audaciam. Alio modo potest intelligi, ꝙ Deus hoc fecerit nimis corroborando Chananæos, qui ante nõ auderent persequi iudæos: Deo tamen eleuante animositatem eorum audebant in iudęos: atque eos ad internetionẽ persequebantur. Quocunque enim modo horum fieri poterat. nam cum aliqua duo ęqualia sunt possunt dupliciter fieri inæqualia. s. vni eorum aliquid addendo nihil alteri subtrahendo, aut vni eorũ aliquid subtrahendo nullo alteri tradito. Sed quis modus horum conuenientius hic assignetur, dicendum est: ꝙ primus modus scilicet, ꝙ Deus posuit timorem terribilem in cordibus iudæorum, ita quod non auderent vllatenus respicere Chananæos. & hoc patet. nam si iudæis relictum esset pristinum robur, dato ꝙ Chananæis Deus addidisset animositatem magnam, & uires, tamen non fugerent a facie eorum, licet Chananęi animosius in eos ferrentur, quam alias congressuri forent: & Chananæi præ magnitudine collati roboris deuicturi erant iudæos. ipsi tamen non fugerent sed cæderentur gladio tanquam uiri fortes resistentes aliis robustioribus. tamen iudæi terga verterunt, & non solum fugerunt, sed etiam statim, vt viri de vrbe Hay egressi sunt de porta vrbis, terga verterũt hebręi vt patet hic, quod est signum magnæ pauiditatis. s. ꝙ ĩ facie virorum vrbis Hay aliquid ita terribile visum est hebræis, ꝙ nullo modo resistere potuerunt. Quod autem aliquid ita terribile eis appareret non fiebat naturaliter, sed Deo imprimente talem speciem in phantasia iudæorum. de quo magis declaratum est Leuit. 26. capitulo.

Item patet hoc: quia infra dicitur non poterit stare Israel ante hostes suos: eosque fugiet, quia pollutus est anathemate. non posse autem Israelem stare ante hostes, sed fugere a facie ipsorum, ad timiditatem pertinet Israelitis inflictam, & non ad robur hostile.

Qui statim terga vertentes. In hoc signatur magnus timor: & quod hic aliquid a Deo causatum foret. nam sicut Deo incutiente timorem Chananæis, non audebant resistere Israelitis, sed cędebantur ĩ morem ouiũ sicut dictum est præcedenti. capitulo de Ierichontinis ita cum iudæi tanto timore percussi sunt, vt nullaten⁹ sustinere vultum hostium saltem ad minimum possent, uidetur, ꝙ a Deo talis timor inflictus sit. nam si esset alius timor humanus, quamquam timerent, tamen non tantum quantum timuerunt. s. vt nõ auderent saltem ad modicum resistere hostibus.

F *Percussi sunt a viris vrbis Hay.* Videntes enim uiri vrbis Hay fugientes hebræos sine vllo impetu bellico, persecuti sunt eos fugientes, & percusserunt occidentes de eis aliquos.

Et corruerunt ex eis. 36. homines. Scilicet de iudæis, qui non potuerũt velociter fugam maturare: & dum hos occiderent Chananæi, cæteri Israelitæ fugiebant. De istis. 36. hominibus quomodo corruerint, & quomodo peccante Achan in anathemate isti puniti fuerint pręced. c. declaratum est. De istis. 36. viris dicunt quidam, ꝙ consenserunt prauitati Achan vsurpantis de anathemate. ideo traditi sunt in manibus hostium ipso peccante. sed hoc nihil est. non est enim verisimile ꝙ isti. 36. cognouerint, quia Achan abscondite valde fecerat sicut infra signatur. si tamen isti sciuissent non esset absconditum. In q. 30. alias in q. 42.

G

Dicendum tamen magis est, ꝙ isti nihil de hoc cognouerint, sed ipsi mortem alias meruerant. Deus autem nunc eis infligere uoluit. non fuisset tamen ira cito inflicta nisi pręcessisset peccatum Achan, quo De⁹ in iram concitatus est.

Dicunt aliqui, ꝙ sicut nunc propter peccatũ Achã perierũt. 36. viri de Israelitis: ita de domo Achan incendio, & lapidatione. 36. perierunt. sed hoc non constat. solum enim dicitur, ꝙ ipse lapidatus est cum omnibus, quæ ad eum pertinebant, ut patet infra.

Persecuti sunt eos aduersarij de porta vsque ad Sabarin. i. viri vrbis Hay persecuti sunt vsque ad Sabarin. dicitur autem porta. i. de porta urbis, quia Israelitę accesserãt ad portam vrbis Hay, vt delerent eam, sicut supra dixerant exploratores. ascendant duo, vel tria millia uirorum, & deleant ciuitatem. cum tamen aperta porta vrbis cęperunt egredi viri, tanto terrore iudæi concussi sunt, ut nullatenus aut cõgredi, uel se defendere auderent: sed mox fugere incęperunt, & uiri vrbis Hay cęperunt illos persequi. fuit ergo persecutio de porta vrbis. si autem aliquandiu pugnauissent Israelitę cum viris vrbis Hay resistentes, non fuisset fuga a porta ciuitatis vrbis Hay, sed de loco illo ubi cessarent se defendere inientes fugam. & quia a porta urbis fugere cęperunt, ibi cęperunt Chananæi persequi Israelitas fugientes.

H

Vsque Sabarin. Littera nostra ponit Sabarin tanquã nomen alicuius loci, vel agri, vsque ad quem viri de vrbe Hay persecuti sunt Israelitas. potest autem istud nomen esse proprium, uel appellatiuum. nam dicitur Sabarin confractio, vel lassitudo, & est pluraliter dictũ scilicet lassitudines, uel confractiones. Et tunc est sensus, ꝙ uiri vrbis Hay persecuti sunt Israelitas vsque ad contractionem. i. vsquequo frangerentur, vel lassarentur persequendo, & tunc substiterunt. vel vsque ad cõfractionem. s. iudęorum: quia tamdiu persecuti sunt eos vsquequo contererent, s. occidẽtes. 36. de eis. Sed melius dicitur, ꝙ ponatur hic Sabarin nomẽ propriũ, quia si esset nomen commune cum sit pluraliter dictum, non importaret conuenientem sensum, sed si velis dicere esse appellatiuum. s. vt significemus confractiones non multum differt.

I

K

Et ceciderunt per prona fugientes. i. Israelitæ ceciderũt quia fugiebant per prona. Dicuntur loca prona, quæ sunt multum inclinata, vt descensus montis altissimi quando rectus est, ita vt vix descendere quis queat, vocatur pronus. cum autem iudæi fugerent, ceciderunt per prona: quod potest intelligi, quia nesciebant vias terræ: & direxerunt viam fugæ suæ contra quędam loca pręrupta, & prona, ad quæ cum accessissent corruerunt in pręceps. Vel corruerunt per prona, quia uiri vrbis Hay persequentes contra partem illam direxerũt iudęos, & tunc per prona illa ambulare non potentes

corrue-

corruerunt. Vel forte loca prioraerant plana. iudæi tamen cum impetu venientes, accedentesq; ad loca ꝓna sustinere se nequiuerunt, sed corruerunt per præru pta, vel forte dici potest, ꝙ iudæi fugientes nõ potẽtes euadere chananæorũ manus dederũt se per prætupta ruituros: vt sic viri de vrbe Hay non sequerentur eos. quicquid autem sit cum venerunt ad prærupta atque prona, destiterunt Chananæi persequi fugientes.

Pertimuitque cor populi. Hic subintelligitur quomodo fugientes de bello venerunt in castra, & narrauerunt, quid eis acciderit: tunc viso hoc insolito, & inopinato elanguerunt corda iudæorum, sicut prius elãguerat spiritus Chananæorum: de quo. sup. 2. & 5. cap. Et dicitur pertimuit cor populi. idest omnium de populo: quia multi erant, & omnes timebãt. etiam quia populus non erat, vt vnus vir, qui haberet vnum cor, & timeret. sed timentibus eis, qui sunt in populo, dicitur timere populus aut cor populi. & ista locutio multum signat. s. ꝙ omnes de populo vno animo timuerunt. sicut enim si populus esset aliquid vnum vt vir, haberet vnum cor, & totaliter timeret aut nequaquã: ita cum nunc contriti sunt a viris Hay, omnes simul extimuerunt tanquam si vnum cor omnes ad timendum haberent, & uno timente cęteri timerent. Isti modi loquendi sunt vulgares, quia cor populi non timet, dato ꝙ accipiatur cor populi pro corde cuiuslibet de populo. nam aut accipietur cor pro membro illo carneo, quæ est primaria significatio, aut pro anima, vt nos vulgariter loquentes vtimur. Si autem assumatur pro instrumẽto carneo non stat: quia illud nõ timet, nec attribuitur ei aliqua talis actio, cum hæ actiones rei animatæ sint, vel quę sit spiritus. cor autem simpliciter est caro sicut manus, & pedes, atque cęteræ partes. licet sit de nobilioribus membris: ideo non timet, sicut nec dicimus pedes aut manus timere. Si autem accipiatur cor pro anima, ut vulgariter loquimur etiam non stat: quia anima non timet, nec amat, non gaudet nec dolet, quia iuxta Aristo. 3. de anima. q dicit animam tristari, dicit eam texere, & ædificare. Sed nemo dicit animam texere: ideo nec tristari affirmabit. sed ista dicuntur ex modo vulgari: actiones autem suppositorum sunt, ideo ipsum animal est quod timet, & non cor, nec anima, aut intellectus, vel aliqd in homine, aut quocunque animali.

Et instar aquæ liquefactum est. Idest dissolutum cor totius populi quasi aqua.

Est enim conueniens transumptio, quia animositas est per collectionem virium in vnum, & cum quis totam iram recolligit, vt fortius exardescat, tũc impetuose agit. & sic de eo, qui fortiter aliquid agit aut ꝓfert, dicitur ꝙ agit illud collecto animo in uires. sic cũ Boetius ex magno impetu contra philosophiam loq velletait. tum ego collecto in vires animo dixi, vt patet de consola. li. 1. prosa. 4. econtrario autem cum aliqui timent, vires non sunt collectæ, sed distantes vel dissolute. Ideo de nimis timentibus dicitur, ꝙ dissolutum est cor eorum non manentibus viribus simul. sic patet. s. 5. quia siccasset dominus fluenta iordanis coram filiis Israel donec transirent, dissolutum est cor eorum, & non remansit in eis spiritus. cum autem timor maximus est, tunc vires prorsus diffugiunt: atq; in varia dilabuntur, ita ꝙ nulla maneat copulatio. & quia nihil est, ꝙ magis effugiat, quam aqua, dicitur de maxime timentibus, ꝙ cor eorum instar aquarum liquefactum est. Sic etiam qñ aliquid maxime effunditur, ita ut nihil prorsus maneat, dicitur effusum sicut aqua. sic patet de Rubeu cui nulla de benedictionibus primogenituræ mansit. & dicitur ad eum effusus es sicut aqua non crescas: ut patet Gen. 49. Adhuc magis cohęret ista transumptio: quia dicitur cor instar aqua-

A rum liquefactum est. aquæ enim cum premẽte aquilone gelidæ sunt, in vnam molem rigentem solidantur, atq; vnum efficiuntur. cũ vero liquefiunt a seipsis labẽtes diffugiunt. ita & cor nostrũ cũ collectę ui res sunt audet, cum vero liquefit, vires dissoluuntur dilabentes instar aquarum.

Iosue vero scidit vestimenta sua: & pronus cecidit in terram coram arca domini vsque ad vesperam, tam ipse quam omnes senes Israel. Miseruntque puluerem super capita sua. Et dixit Iosue. Heu domine Deus. B Quid voluisti traducere populum istum Iordanem fluuium, vt traderes nos in manus Amorrhæi & perderes? Vtinam vt cæpimus mansissemus trans Iordanem. Mi domine Deus quid dicam videns Israelem hostibus suis terga vertentem? Audient Chananęi & omnes habitatores terræ, & pariter conglobati circundabunt nos, atque delebunt nomen nostrum de terra. Et quid facies magno nomini tuo?

Item peccato ciuiũ. & s. item peccato achor de iniur. c. uno. li. ui. in fra. 8. a. q. 4. 6. itẽ peccato achor.

C *Iosue*. Audita tribulatione hac vehemẽter afflictus est: quia ipse princeps erat populi eique maior erat aduersitas. quia princeps eminenter continet totum populum. fuit autem conterritus, quia Deus dixerat ei ꝙ non dimitteret: nec pauendum sibi erat aut timendum. sed sicut fuerat cum Moyse sic semper cum eo esset, ut patet supra 1. c.

Ad signãdam ergo magnam tristitiam scidit vestimenta sua: quia mos erat antiquorum scindere vestes propter magnum dolorem. & sic uir ueniens de castris Israel apparuit veste conscisa & aspersus cinere in capite, quia annũciabat magnum dolorem de morte Saulis regis, & Ionathę: & reliquorum de Israel: ut patet. 2. Reg. 1. c. Et sacerdos magnus audiens quomo D do Christus dixisset ꝙ niderent filium hominis uenientem in nubibus cœli, scidit uestimenta sua in signum magnæ tristitiæ ac si Christus blasphemasset: ut patet Mat. 26. c. Et cum de peccatis nimis dolere nolebant, vestimenta sua scindebant in signum planctus: ut patet Ioel. 2. c. scilicet scindite corda uestra, & non vestimenta vestra.

Doloris indicia apud priscos.

An Deus tenuerit promissa facta ad Iosue, scilicet, quòd in diebus suis nemo posset resistere Israelitis cum fugauerint eos uiri Hay. Et modus quo utebatur Deus in Iudæos peccantes.

Quæst. XIIII.

E SED dicet aliquis, ꝙ uidetur Deum non tenere promissa facta ad Iosue. nam supra 1. c. dixit. nullus poterit uobis resistere omnibus diebus vitæ vestrę: sicut fui cum Moyse, ita tecũ ero: non dimittam te nec derelinquam. hic tamẽ reliquit Israelitas in manus Amorrhæorum, immo quod amplius est dixit eis ꝙ non possent stare contra hostes.

Respondendum est: ꝙ promissiones Dei de faciendo bonum uel malum alicui, intelligũtur semper conditionaliter, licet non apponatur conditio: ut patet 1. Reg. 2. & Hier. 18. & fuit declaratum supra 5. c. sic autem promissiones factæ ad Iosue intelligebantur si populus non peccaret. & tamen populus præuaricatus est

est surripiens de anathemate Iericho. ergo conuertit F Deus manum Amorrhęorum super eos quousque de peccato satisfactum foret, & immediate consisterent promissiones, vt ante fuerant. sic patet infra cum dr̄. non poterit stare Israel ante hostes suos, eosq; fugiet, quia anathemate pollutus est. non ero vobiscū donec conteratis eum, qui huiusmodi sceleris reus est. & sic erat modus Dei cum iudęis: quia quamquam aliqñ peccarent, nō abiiciebat eos totaliter, sed puniebat aliqualiter. deinde miserebatur stantib. prioribus promissis. sic patet Psal. 88. vbi agitur de promissione facta Dauid. s. si autem dereliquerint filij eius legem meam, & Iudicus meis non ambulauerint. si cæremonias meas prophanauerint, & præcepta mea nō custodierint: visitabo in virga scelera eorum: & in pla G gis iniquitates eorum: mīam autem meam non auferam ab eo. sic patet Leui. 26. c. cum post punitiones infligendas pro peccatis sequitur: attamen cum essent in terra hostili non penitus abieci eos, nec dispersi, vt consumerentur, & irritum facerem pactum meū cū eis. Hæc autem vera sunt de Israelitis peccantibus, qñ peccata eorum erāt corrigibilia. cum autem facta est plaga desperata Deus dimisit eos totaliter in perditionem, sicut patet vsque hodie. Quod autem ista ꝑmissio facta Iosue intelligatur cum conditione, patet ex his quę sequuntur. nam cum. s. 1. c. positæ essent ꝑmissiones de prosperando actus totius Israelis, subditum est ꝙ Iosue attentus esset die ac nocte in lege domini. cum dr̄. non declines ab ea ad dexteram neque ad si- H nistram, vt intelligas cuncta, quæ agis: non recedat volumen legis huius de ore tuo, sed meditaberis ī eo diebus ac noctibus, vt facias cūcta, quę in eo scripta sūt: tunc diriges viam tuam, & intelliges eā. q. d. sine hoc non poteris dirigere viam tuam, & prosperari in ea. sed cum peccauit Israel in anathemate nō fuit obseruata lex: ergo non poterat dirigere viam suam.

Et cecidit pronus in terram coram arca. Hoc fuit ad orādum dñm, ut auerteret iram suam ab eis. dr̄ cecidisse pronus in terram. i. toto corpore extento. flectere aūt genua non est pronum esse. & hoc erat, quia īclinauit Iosue os suum vsq; ad terram, & hoc ante arcam: quia Deus erat specialiter in arca: cum ibi gloria sua appareret inter cherubin. erantque ibi tabulę fœderis sui. I

Quomodo potuit Iosue iacere pronus coram arca cum arca erat intra sancta sanctorum, & illuc non introierit Iosue.
Quæst. XV.

SED dicet aliquis: qūo potuit Iosue coram arca pronus esse, quia arca erat intra sancta sanctorū Iosue autem illicitū erat illuc introire: quia nō licebat nisi sacerdoti magno, immo nec in primam partem tabernaculi ei ingredi licebat, sed solis sacerdotibus.

Ad hoc respondebit aliquis, ꝙ liceret Iosue introire coram arca intra sancta, quia erat dux populi sicut Moyses. licitum aūt erat Moysi ingredi in sancta sanctorum ad inquirendum oraculum quandocunque K vellet: ut patet Nu. 7. c. & respondebatur ei immediate. Dicendum est ꝙ non licebat Iosue introire in sancta sanctorum. nam Moysi non licebat intrare illuc, quia erat princeps populi, sed quia erat specialiter electus a Deo in tota domo eius: vt patet ad Hebr. 4. nec erat Moyses, vt cęteri prophetę, vt patet Num. 12. ca. tradiderat autem dñs oīa in manu eius, & ipse omnia dirigebat: iō licere ei voluit Deus, ꝙ ingrederetur ī sācta sanctorum qñcunq; vellet. nam hoc erat necessarium, alioquin magnum sequeretur inconueniens, sicut declaratū est Leu. 16. De Iosue aūt secus erat, qa licet Deus eum vellet esse successorem Moysi, tamen non fecit eum æqualem. iō Moysi permisit introire ī sancta sanctorum ad consulendum dñm quotiescūq; vellet: & ne putaret Iosue hoc sibi licere vt prædecessori suo Moysi, cum Deus fecit eum Moysi successorem dedit ei coadiutorem quantum ad ea, quæ Dei erant, ne inquam putaret ea sibi licere vt Moysi. & hoc fuit vt esset Eleazar sacerdos consulens dñm pro ipso sic. n. patet Num. 27. s. pro hoc si quid agendum fuerit Eleazar sacerdos consulet dñm. & dicitur ibi de Iosue si tamen liceret Iosue ingredi in sancta sanctorū, non consuleret Eleazar pro ipso: ergo non poterat Iosue intrare in sancta sanctorum.

Respondendum est ergo aliter. s. ꝙ Iosue stetit coram arca non intrans in sancta sanctorum, vel in aliquam partem Sanctuarii, sed arca erat extra Sanctuarium, quia vt in plurimum sola ferebatur in expeditionib. bellīs, & omnes poterant stare ante ipsam. tñ non videbant eam nudam, sicut patet in lustratione vrbis Iericho per dies septem buccinis iubileorum, ut patet pręced. c. etiam qñ arca ferebatur in itinere motis castris sola ferebatur: & partes Sanctuarii per se, vt declaratum fuit Num. 4. c. & ibi patet in littera. *Determinatio auctoris.*

Item quando ibant Israelitæ in bella, ferebant multotiens arcam secum: ut patet. 1. Reg. c. & tunc sola erat, atque ab omnibus uidebatur. ita ergo erat quando Iosue coram ipsa pronus cecidit: & nō solum ipse sed etiam alii seniores Israel, ut patet immediate, tamen non pertinebat ad hos ingredi in sancta sanctorum.

Vsque in vesperam. s. a tempore illo quo audiuit hæc a fugientibus de bello, ipse & alii iacuerunt coram arca. cum aūt iacerent orabat ad dominum, & fundebat Iosue preces, quæ infra habentur. expectabantq; quid responderet Deus, nec surrecturi inde erant. quousq; Deus explanaret, quid hoc esset. iussit autem tunc, ꝙ surgerent, & surrexerunt: & tamen ante vesperam nō iussit, ꝙ surgerent, ut prius ibi abundanter peterent, & cum lachrymis Dei misericordiam. quia q̄q̄ Deus libere nobis beneficia confert, tamen interdum orari vult: quia sic disposuit vt non nisi sanctorum precibus vel nostris quamquam indignis obtineanť, ut ait Grego. 1. dialogorum: & toto hoc die non comederunt, nec biberunt iacentes proni ad magnam cordis amaritudinem, & vt Deus misereretur eorum. Sic. n. in signum tristitiæ magnæ pro morte Saulis, & Ionathæ, atque Israelis Dauid planxit, & ieiunauit vsq; ad vesperam cum uiris suis, ut patet. 2. Reg. 1. c. s. apprehendēs autem Dauid vestimenta sua scidit, omnesq; uiri, qui erant cum eo, & fleuerunt, & planxerunt, & ieiunauerunt vsq; ad vesperam.

Tam ipse, quam omnes senes Israel. i. sicut Iosue scidit vestimenta sua, & cecidit pronus coram arca, ita omnes senes Israel. uocantur hic senes secundum ętatem non tamē senes solum secundum ętatem, sed pariter secundum honorem, quia isti associabant Iosue. fecerunt ergo sicut ipse. Tum quia ipsi eminentius cum duce suo Iosue repræsentabant personam populi, & de calamitate populi ad eos maxima pars pertinebat. Tum quia ad ipsos ꝑtinebat orare specialiter pro bono populi: quia bonum populi erat specialius bonum ipsorum. Tum quia erant honorariores in populo, & vt honorarent ducem suum, comitati sunt ipsum ꝓsternentes se coram arca.

Miseruntque puluerem super capita sua. Hoc faciebant in signū magnæ tribulationis, & calamitatis. nam sicut scindebant vestimenta ad exprimendam amaritudinem cordis, ita ponebant puluerem super capita sua ad signandam calamitatem, & depressionem magnam. s. ꝙ facti erāt velut puluis aut nihil, maxima plaga, m̄ signatur per reductionem in puluerem. iuxta illud Psal. 17. & comminuam eos velut puluerem ante faciem *Doloris indicantia apud antiquos.*

A faciem venti: & ut lutum platearum delebo eos. Vel signatur magna humiliatio, vel depressio. s. ꝙ depressus sit homo vsq; ad puluerem, quia puluis iam super caput est.

Et dixit Iosue. Ista quæ sequuntur sunt verba Iosue prostrati ante arcam. cæteri quoque seniorum ad dominum preces fundebant, quilibet vt concipere poterat iuxta insuam amaritudinem, & mærorem. de verbis tamen Iosue solum mentio fit. Tum quia ipse erat dux populi, & de eo maior mentio, quam de omnib⁹ aliis fieri debebat. Tum quia propheta erat, & verba sua certiora erant.

Heu domine Deus. Heu interiectio dolentis est, & cõquerentis. dolebat enim Iosue, ꝙ Deus introduxisset israelitas in terram Chanaan trans iordanem. & sicut B ponitur hic interiectio, ita, & in hebræo. Interiectiones autem non sunt voces determinatę alicuius linguæ, nec quid determinate signant: sed sunt ad innuẽdos affectus, & non conceptus. ideo non magis vnius idiomatis, quam alterius sunt: quamquam quædã gentes quibusdam interiectionibus vtuntur, aliæ vero aliis. Et ponitur hic in hebræo aha: quæ etiam apud nos interiectio est: sed non designat dolorem sicut heu. nec in hebræo distincte designat dolorem, sed magis quoddam alterum. & ista eadem interiectio. s. aha ponitur in Hebręo. Hiere. 1. ca. vbi respondit Hieremias dicens a. a. a. domine Deus nęscio loqui quia puer ego sum. & tamen ibi non pertinet ad dolorem. ideo litera nostra non posuit heu: sed a. a. a. nam videns Hiero- C nymus diuersos affectus designari hic. & Hiere. 1. cap. quamquam in hebræo quædam indistincte ponũtur secundum morem idiomatis illius, diuersę tamen in litera nostra designantur interiectiones hic, & ibi. lingua enim latina, quæ vt cõiter distinctior est, duas habet pro his interiectiones, quas Hieronymus posuit.

Quid nos voluisti transducere iordanem fluuium. q. d. si sic fieri nobis deberet, melius erat vt nõ transissemus iordanem, quia ibi securiores eramus deletis hostib. possessoribus terræ. Et non dixit Iosue. vt quid nos adducere voluisti in terram hanc? sed vt quid nos voluisti transducere iordanem, quia si mansissent in terra duorum regum Amorrhęorum, isti Chananæi qui erant ad occidentalem plagam iordanis non insurrexissent D in eos, quia non inquietabant terram illorum. nũc vero, quia transierant iordanem, qui erat terminus diuidens terras horum regum, Chananęi existimabant venisse, ut acceperent terram de manu ipsorum, iõ congregati delerent eos ante iordanem. Etiam si manerent non curarent reges Chanaan, qui habitabant ad occidentalem plagam iordanis. melius ergo erat ibi mansisse si sic euenturum foret.

Vt an dicat hic causam finalem. Eique triplex sensus accommodatur. Quæst. XVI.

V*T traderes nos in manu Amorrhæi, & perderes.* E Non ponitur hic vt dicens causam finalẽ. s. ꝙ ad hoc transduceret Deus israelitas iordanem, vt daret in manus Amorrhęi. nam si perdere volebat eos, poterat sine Chananæis, & Amorrhæis perdere. nec enim Iosue quamquam męrore depressus hoc intelligebat: sed tenebatur consecutiue. s. ad quid transduxisti nos iordanem, & nunc tradis nos in manus Amorrhæi. q. d. frustra fuit fieri miracula in diuidendo aquas iordanis, & delendo vrbem Iericho. melius erat nulla fieri miracula. & dicit Iosue, ꝙ Deus tradit eos in manus Amorrhæi. s. ꝙ facit, vt Amorrhæi destruant ipsos. s. augendo vires, & animositatem Amorrhæorum. & deprimendo eorum robur. & sic factum est: ut. s̄. fuit declaratum. s. ꝙ Deus incus-

A serit timorem iudæis ut non possent stare ꝯ faciẽ Chananæorum; sed visis eis fugerẽt. Alio modo põt intelligi ut traderes nos in manus Amorrhęi. i. vt nos tradi permitteres in manus illorum. q. d. nos nõ fuimus ingressi terrã confidentes viribus nostris, sed uirib. Dei. nunc aũt si relaxat protectionem suam a nobis tradit nos in manus hostiles. & iste est sensus cõiter taliũ orationũ. Et dicitur in manu Amorrhęi. quod dupliciter intelligitur. vno mõ ꝙ Amorrhęus assumatur spãliter pro quodã de septem populis Chananæorum. & quãquam ante transitũ Iordanis essent duo reges Amorrhæi, trãs Iordanem erãt alij reges Amorrhæorum, & alia pars populi huius Amorrhęi. Sic patet supra. 5. scilicet postquã ergo audierunt reges Amorrhæorũ qui B habitabant trans Iordanem ad occidentalem plagã: & cuncti reges Chanaã &c. Ecce. n. quosdã de Amorrhæis ad occidentem Iordanis dixit: & isti erant coniũcti Iordani, quia Amorrhæus erat unus populus vel gens quæ habitabat simul sicut Ethęus, Eużus, Iebusęus, & cęteri. & quia Iordanis intersecabat terrã eius ab aquilone pręterfluens in austrum, relinquit quandam partem ad occidentem, & quandam ad orientẽ. sicut ergo terra cõiuncta orientali parti Iordanis erat terra Amorrhæorũ, ita terra coniuncta ei a parte occidentali erat Amorrhęorũ. vnde vr̃ ꝙ viri vrbis Hay, & alię ciuitates coniunctæ erant de populo Amorrhæorum: & quia ab eis percussi fuerant Israelitæ dicebantur traditi in manus Amorrhæi. Alio modo accipi potest ꝙ sit Amorrhæus tota gens Chananęorum. nam C aliqñ generaliter uocantur oẽs Chananęi Amorrhęi: vt patet Gen. 15. scilicet nondum. n. completæ sunt iniquitates Amorrhæorũ usq; in præsens tempus. nõ. n. loquebatur Deus de Amorrhęis specialiter, sed de oĩbus Chananæis: quorũ terrã promiserat dare Abrahę: sed nondum dabat eam: quia non erant adhuc cõpletæ iniquitates Amorrhęorum. sic ẽt accipitur infra. 9. vbi vocantur quinq; reges Amorrhęorum: & tamen non erant oẽs de populo Amorrhæorũ: quia rex Hierusalem qui est vnus de ipsis nõ erat rex Amorrhæorum: sed Iebusæorum. habitabant nãquã Iebusæi in vrbe Hierusalem: vt patet. 2. Reg. 5. & 1. Paralip. xi. Sic ergo potest accipi hic ꝙ Deus uellet tradere Israelitas in manus Amorrhęi. i. manus omnium Chananęorum: D quia oẽs congregarẽtur super eos & delerent illos. & quãquã sensus primus sit satis conueniens: tamen iste sensus est conuenientior: quia dr̃ infra. audient Chananæi & oẽs habitatores terrę, & conglobati circũdabũt nos atq; delebũt nomen nostrũ. sed Israelitę dicebãt se traditos in manus eorum, qui conglobati circundarent eos atque disperderent: ergo non intelliguntur Amorrhæi pro solis Amorrhęis, sed pro omnib. populis Chananæorum. *Et perderes.* i. deleres nos: non dicebant se perditos. i. destruendos ab Amorrhæis Iudęi: sed a Deo. quia si Deus nõ permitteret Chananæorũ populos præualere contra ipsos non præualerẽt. si aũt dimitteret ipse tradebat in mortem. & nõ Chananæi.

E *Vtinam sicut cæpimus mansissemus post Iordanem.* i. si sic futurum erat nobis: magis vellem ꝙ mansissemus trans Iordanem sicut manere cæperamus. quasi dicat post subuersionem duorum regum Amorrhęorum manserunt Israelitæ ante Iordanem in terra illorum vsque ad mortem Moysi, & postea ibi planxerunt eum, atq; compleuerunt annum quadragesimum ab exitu de Aegypto. In principio autẽ anni. 41. ingressi sunt terram aliam transeuntes Iordanem decima die mensis primi, ut patet supra 4. c. incæperunt ergo manere trãs Iordanem scilicet postquam acquisierant terram Og & Schon regum Amorrhæorum. Vel potest intelligi de mansione in deserto: & manserant ibi annis. 40. sicut ergo cæperant his. 40. annis manere: Ita semper

manere

manere voluissent magis, quam tradi in manus Amorrhæi.

An peccauerit Iosue cum dixit quòd magis desiderabat quòd manerent in deserto quam, quòd transissent Iordanem. Et quòd uerba ex amaritudine & tristitia cordis dicta quandoque tolerantur a Deo: sed cauendum est ne proferantur ad extra. Quæst. XVII.

SED aliquis quæret circa hoc: an Iosue peccauerit, quia dixit se magis desiderasse ꝙ manerent in deserto ante Iordanem.

Et videtur ꝙ peccauerit grauissime. nihil.n. amplius dixerunt illi qui condemnati sunt vt more- G rentur in deserto, & non ingressi sunt in terram, ut patet Numeri.14. scilicet & murmurati sunt cõtra Moysen & Aaron cuncti filij Israel dicentes. vtinã mortui essemus in ægypto, & non in hac vasta solitudine. vtinam pereamus, & non inducat nos dominus in terrã istã, ne cadamus gladio, & vxores ac liberi nostri ducantur captiui. nonne melius erat reuerti in ægyptũ? dixeruntq; alter ad alterum, constituamus nobis ducẽ & reuertamur in ęgyptum. illi tamen oẽs mortui sũt in deserto. ergo debuit Iosue ex hoc puniri: & grauiter peccauit. Respondendum est, ꝙ verba Iosue nõ fuerunt ita dura vt verba illorum. habent enim molliorem sensum: scilicet utinam vt cępimus mansissemus trans Iordanem.i. si sic futurum nobis erat præ H elegissem ꝙ mansissemus trans Iordanem.

Determinatio auctoris.

Item differunt verba Iosue ab illis: quia ista uerba sunt amare dolentis: & tamen confidentis. illa autem sunt verba populi desperantis. nam cum Israelitę murmurati sunt: vt patet Numeri 14. dixerunt ꝙ uolebant reuerti in ægyptum & fecissent quidem: sed nõ erat eis locus. ideo enim duxerat eos Deus per uiam deserti vt non possent redire in ęgyptum consurgentibus bellis in se. sic patet Exod. 13. cum dicitur. igitur cum emisisset Pharao populũ, non eos duxit dominus per viam terræ philistin quę uicina est: reputans ne forte pęniteret eũ si vidisset aduersum se bella consurgere & reuerteretur in ægyptum. sed circunduxit per uiã deserti quę est contra mare rubrum. Iosue tamẽ non I dixit reuertamur in ægyptum, vel reuertamur trans Iordanem: sed magis confisus de diuina misericordia iacuit coram arca eius, orando pro populo. Israelitæ autem cum murmurauerunt non iacuerunt coram arca: sed luxerunt tota nocte desperantes introituros se in terram Chanaan. non ergo peccauit Iosue ut illi murmuratores.

Dicendum tamen est ꝙ verbum Iosue fuit malũ. fuit tamen toleratũ: quia ex amaritudine magna cordis dicebat: qui non dixisset sine amaritudine in tranquillitate manens. quia tamen confidens de Dei pietate dicebat, non fuit ei ad malum imputatum: sicut de Moyse quando orans pro toto populo dixit. aut dimitte eis noxam hãc, aut dele me de libro in quo me scripsisti. illud enim male dictũ erat: quia petebat con K tra charitatem. tamen quia zelo succensus, & in dolore manens dixit: ad malum imputatũ nõ est. Qđ autem Iosue bono animo diceret, patet ex eis quæ fecit: quia in hac amaritudine recurrit ad dominũ prostratus coram arca. si tamen non confideret bonitati eius non oraret ad ipsum.

Item patet ex verbis suis sequentibus, quæ sunt uerba orantis, & suadentis, & non desperantis.

Mi domine Deus quid dicam. Modus plangentis & cõquerentis est: ad ipsum enim conuertitur conquerendo: quia ipse solus est qui saluare potest.

Quid dicam uidens Israelem hostibus suis terga uertentem.

F Quasi dicat non possum præsumere aut iudicare bonum esse, ꝙ Israel terga uertat hostibus. quia tu dixisti ꝙ nemo nobis resistere posset tota vita nostra: vt patet supra. 1. c. Et dicit hic videns Israelem terga vertentem, non totus Israel terga verterat, quia solum erant tria millia Israelitarum vertentium terga de quib. corruerunt vulnerati. 36. sed tantum erat ac si totus populus terga verteret. & hoc propter duo. Primo quia pugnatores vrbis Hay erant valde pauci sicut dixerant ad Iosue ante hoc exploratores Israelitarum, & non oportebat totum populum vexari illuc eundo contra hostes paucissimos, sed irent duo vel tria millia. iuerũt tamen tria millia, & verterunt terga, quæ alias etiam pugna communi humana suffecissent ad delendum G vrbem Hay. tantum ergo erat ac si totus Israel terga verteret. quia sic faciliter omnes Israelitæ terga verterent pluribus Chananæis congregatis, sicut nunc illi dederunt terga viris Hay.

Secundum erat, quia pugna non erat in paucis, vel multis, sed ĩ diuino adiutorio. sic patet ex verbis Ionathæ ad armigerum. veni transeamus ad stationem incircuncisorum horum: si forte faciat pro nobis dominus: quia non est difficile saluare Deo vel in multitudine, vel in paucis. sic etiam patet. 1. Macha. c. 3. f. & ait Iudas facile est concludi multos in manu paucorum. & non est differentia in conspectu Dei cęli liberare in multis vel in paucis: quoniam non in multitudine exercitus est victoria belli, sed de cęlo fortitudo est. sic H igitur cum bellum iudæorum non esset agendum viribus eorum, sed virtute Dei: & Deus permittebat cadere tria millia Israelitarum in manus hostium, ita permitteret cadere omnes Israelitas: erat ergo Israel terga vertens.

Audient Chananæi. Hic ponitur inconueniens, quod sequebatur, quia Israelitæ verterunt terga hostib. suis scilicet, ꝙ venirẽt super eos oẽs habitatores terrę. nã cum audierunt Chananæi, ꝙ transissent Israelitæ mare rubrum sicco pede, & ꝙ interfecissent duos reges Amorrhæorum elanguit cor ipsorum, ut patet s̄. 2. c. cum autem audierunt diuisum fuisse iordanem corã eis ad transeundum, amplius extimuerunt, & dissolutum est cor eorum: vt patet supra. 5. non audebant igitur quamquam multi essent venire super ipsos. nunc I ergo audientes, ꝙ Israelitę victi fuissent a viris vrbis Hay qui pauci erant, intelligerẽt eos derelictos a Deo suo, & congregarentur super eos ad delendum. *Audient Chananæi.* Hic possunt accipi Chananæi dupliciter scilicet pro omnibus septem gentibus Chananęorum, aut pro speciali populo, qui nominatur inter septem. Si velimus accipere pro populo speciali: confirmabitur sensus iste, quia dicitur: & cuncti habitatores terræ. quod intelligetur de aliis sex populis, qui large vocantur Chananæi, quia habitabant in terra illa sicut Chananęi. sed dicitur de Chananæis: quia isti erant apud Israelitas, cum Chananęus populus habitet apud mare, & fluenta iordanis: vt patet Num. 13. c.

Alio modo potest accipi hic, ꝙ uocentur Chana- K næi generaliter omnes septem populi. & isti audirent quomodo Israelitæ fugissent a facie virorũ vrbis Hay atque mouerentur, vt irruerent super eos, & tunc uocantur cuncti habitatores terrę, non Chananęi septẽ populi, sed alii scilicet Ammonitæ, & Moabitæ, qui conduxerunt Balaam ariolum ad maledicẽdum Israelitis, ut patet Numeri uigesimosecundo, & Deuteronomio vigesimotertio capitulo, si autem potuissent eos armis delere, libentius deleuissent. nunc vero cũ viderent fugisse a facie virorum Hay, non solum populi septem Chananæorum, sed etiam Ammonitę, Moabitæ, idumæi, & cęteri, qui habitabant in circuitu irruerent super iudæos.

Et omnes habitatores terræ. Dupliciter intelliguntur habitatores terræ sicut dupliciter accipiuntur populi Chananæi: ut supra declaratum est. Quis autem modus istorum conuenientior sit, dicendum videtur, quod secundus: quia non solum Chananæorum gentes irruere vellent super gentem iudaicam si scirent eam infirmari, sed etiam alii habitatores terræ, qui erant hostes iudæorum, & potissime Amalechitæ, qui bis pugnauerant contra Israelitas. de prima vice patet Exodi 17. Scilicet in Raphidim. de secunda patet Numeri. 14. apud Cadesbarne. & erant Amalechitæ coniuncti terræ huic. nam apud Chananæos habitabant. nam dicitur Amalechites, & Chananæus habitant in vallibus. Et iterum Amalechites, & Chananæus ante vos sunt. & postea, descenditque Amalechites, & Chananæus, qui habitabat in montibus.

Atque conglobati circundabunt nos. Quia israelitę erant multi scilicet sexcenta millia pugnatorum, & amplius: non venirent pauci de his gentibus, sed omnes conglobarentur idest iungerentur in vnum globum, & sic delerent facilius, & securius hebręos. vel dicitur conglobati, quia quamquam soli Chananæi sufficerent ad delendos hebręos, quia tamen omnes gentes illę habebãt israelitas exosos tanquam hostes congregarentur super eos ad delendum vt se omnes de illis vindicarent.

Atque delebunt nomen nostrum de terra. Idest congregati occident omnes nos non relinquentes aliquem de semine nostro, qui suscitare posset nomen nostrũ, sed totaliter peribimus ita, quod non maneat vlterius nomen Israel in terra nullo de genere nostro superstite.

Hæc facies nomini tuo magno. Idest nunquid facies talia pro nomine tuo magno? quasi dicat non expedit. Est sensus nomen Dei est gloriosum scilicet, quod erat Deus omnipotens in cœlo, & in terra sicut dixerat Raab. & patet supra secundo capitulo: si autem non defenderet iudæos quos introduxerat in terram Chanaan, non iudicaretur omnipotens a gentibus, quod cedebat in dedecus nominis Dei. ideo non expediebat, quod talia faceret Deus nomini suo idest, quod non inferret talem ignominiam nomini suo. ideo dicit hæc faces nomini tuo magno idest nũquid talia decet fieri pro nomine tuo magno, vt sit magnificatum? quasi dicat non decet. nam tunc dicerent Aegyptii, & aliæ gentes, quod dixit Moyses Exodi 32, capitulo & Numeri 14. scilicet, quod non poterat eis tradere terram, quam promiserat patribus eorum. Ideo dimittebat in manus gentium.

Est autem ista oratio nimis efficax circa Deum ad nimis suadendum. nam licet Deus non mutet sententiam suam, neque suadeatur aliquibus dictis cum aliqd diffinierit, ut patet ex verbis Samuelis primo Reg. 15. tamen vult, quod nos impetremus aliqua, quæ nobis diffiniuit dare orando. in orationibus autem tãto aliqua efficacior est, quanto magis in Deum dirigitur. cum autem nos precantes principaliter attendimus honorem Dei, aut adducimus aliquid in confirmationem, quod honori Dei nimis apponit, magnæ efficacię in suadendo Deo est: quia tunc nos causam illius agimus scilicet pro illo procurantes. Nam licet honor Deo a nobis exhibitus in se nihil sit, aut Deo prosit, quia bonorum nostrorum non eget. Psal. 15. tamen quantum ad nos, qui tenemur hoc impendere, ꝙ possumus, aliquid valde magnum est. Et quia nimis procurabat honor Dei, ꝙ ipse liberaret iudęos, ne nomen suum apud infideles infamaretur: qui hoc modo orabat magnam habebat efficaciam in suadẽdo Deo. Ideo Moyses cum instanter orabat Deum, incumbebat huic modo orationis potissimum: vt patet Exod. 32. & Nume. 14. Iosue ergo, qui discipulus fuit Moysi, hunc quoque suasionis modũ secutus est.

Quid Iosephus circa supradicta dicat. Quæst. XVIII.

SED Iosephus lib. 5. antiquita. vt orator hæc aliqualiter exornauit dicens. Et congressis hostibus ceciderunt ex eis sex, & triginta. cũq; hoc nunciatum fuisset Israelitis magnam tristitiam & crudelem protinus habuerunt angustiam. nõ enim propter cognatos amissos, licet omnes viri boni, & nimis exercitati periissent, quantum pro desperatione sua, credentes enim se iam terram obtinuisse; & præliis iam exercitum vacare Deo totaliter promittente, potiores inopinabiliter videbãt hostes. & saccos super induentes stolis suis tota die erant in lachrymis constituti nulla re inhęrentes cibo: casu siquidem, qui cõtigerat grauissime videbantur afflicti. vidẽs autem Iosue exercitum ita percussum, & ex omnibus iam reb. pessima desperatione deiectum, audacter accessit ad Deum, & ait. non nostra petulantia venimus, vt hanc terram armis subigeremus, sed Moyse famulo tuo ad hoc nos adhortante processimus: dum multis signis possessionem huius terræ prębiturum te nobis esse ꝓmiseris, & exercitum armis hostium facere meliorẽ. Quæ sunt hæc, quę nobis repente venerunt? nunc autem præter spem decepti videmur, & tanquam non firma sint tua promissa, quę Moyses prædixit, afficimur: & deterior de futuris metus nunc nos desperabilis habet primo experimento talia sustinentes. Sed tu domine quoniã tibi virtus est malis his adhibere medicinam, & pręsentis nostræ tristitiæ præbere victoriã etiam de futura desperatione tuo fauore nos libera. Sic equidem Iosue pronus in terra deprecabatur Deũ cui responsum datum est a Deo vt surgeret.

Dixitque dominus ad Iosue. Surge: cur iaces pronus in terra? Peccauit Israel, & præuaricatus est pactum meum: tuleruntq; de anathemate, & furati sunt, atque mentiti: & absconderunt inter vasa sua. Nec poterit Israel stare ante hostes suos, eosque fugiet: quia pollutus est anathemate. Non ero vltra vobiscum, donec conteratis eum, qui huius sceleris reus est. Surge sanctifica populum: & dic eis. Sanctificamini in crastinum. Hęc enim dicit dominus Deus Israel. Anathema in medio tui est Israel. Non poteris stare coram hostibus tuis, donec deleatur ex te, qui hoc contaminatus est scelere. Accedetisque mane singuli per tribus vestras, & quamcunq; tribuum sors inuenerit, accedet per cognationes suas, & cognatio per domos, domusque per viros, Et quicunque ille in hoc facinore fuerit deprehensus, comburetur igni cum omni substantia sua: quoniam pręuaricatus est pactum domini, & fecit nephas in Israel.

Alias por- tauit.

Dixitque. Hic ponitur cognitio perpetrati peccati. & fit ista cognitio per diuinã respõsionem. & quia diuina respõsio dupliciter. s. in gñali, & in speciali data est:

est: fuit dupliciter modus cognoscendi hoc scelus, de F. secundo modo dicitur ibi, Surge sanctifica. *Circa primum. Dixitque dominus.* idest respondit Deus de arca.

An Iosue loquutus fuerit hic Deus, vel angelus, & quis fuerit modus loquutionis, Et ꝙ impossibile est, ꝙ angelus formet vocem sine eo, ꝙ assumat corpus.
Quaest. XIX.

QVAERET aliquis circa hoc, quomodo responderit Deus Iosue. Et dicendum est, ꝙ iste respondens fuerit angelus, quia Deus non potest loqui: vt sepe probatum est.

Sed de isto angelo etiam dubitabitur quomodo fuerit locutus. s. an apparuerit in aliqua figura: sicut di G citur. supra. 5. ꝙ apparuit angelus domini in spẽ viri, qui dixit se principem castrorum domini. Dicendum est ꝙ non apparuerit in figura assumpta, quia vt declaratum fuit sup. 4. capitulo, quando dicitur, ꝙ apparuit dominus nunquam fit apparitio in assumpto corpore sed in voce abscondita in nube, vel alias. Cum autem dicitur, ꝙ apparuit angelus, potest intelligi factam apparitionem in figura aliqua vel alias. sed hic dicitur, ꝙ locutus fuit dominus: ergo non fuit in figura apparente.

Item quia vox facta ad Iosue fuit hic facta coram aliis senioribus, & tota multitudine, quę erat cum ipso tamen non erat alia multitudo digna videre figuram apparentem Iosue. propter hoc enim non intrabat in sancta sanctorum sacerdos magnus, nisi assumpto thi H miamate emittente fumum, vt operiretur propitiatorium, & nihil videret de corpore latente in propitiatorio, ut patet Leui. 16. c. quanto magis ergo indigna esset tota multitudo videre loquentem angelũ palã?

Aliquis forte dicet, ꝙ angelus locutus fuerit Iosue hic in assumpta figura, tamen non fuit coram cęteris Israelitis locutus, sed segregatim, ita vt ipse solus eius contemplaretur effigiem.

Sed non potest stare: quia ista vox ad eum facta dixit, ꝙ surgeret quare iacebat pronus coram arca. ergo tunc cum loquebatur angelus iste ad eum, iacebat coram arca: sed cum ipse prostratus esset, alii quoque seniores cum eo iacebant cum eo scissis vestibus, & aspersi puluere super capita. ergo si ei apparuit angelus in assumpta figura, cęteris quoque visus est. I

Dicendum, ꝙ ista locutio necessaria fuit desuper arca: quia erãt seniores cum Iosue prostrati coram arca: & ibi audita est vox, ꝙ surgeret Iosue. vt ergo non videretur figura assumpta, dicent aliqui, quod nõ fuit assumptum corpus aliquod, sed uox formata ab angelo desuper arca sine figura assumpta. ideo videri non potuit.

Respõdendum est, ꝙ angelus quilibet formare potest vocem non assumendo, aut formando de aere aliquod corpus humanum. Quod tamẽ vocem formet non fabricato aliquo corpore est impossibile, quia vox debet formari per collisionem. Angelus tamen non habet in quo collisionem faciat, nisi aliquod corpus de aere condensando fabricet. Et non solum requiritur collisio ad formandã vocem, quia hoc in sono nõ K articulato sufficit. in vocibus tñ, quæ articulatæ sunt. s. cum determinatione litterarum, & syllabarum, necesse est specialia atq; determinata esse instrumenta, & non quæcunq; .iõ bruta non possunt formare articulatas voces vt homo, quia non habent organa determinata vt homo: sed angelus loquens profert verba articulata, vt homo. ergo necesse est, vt aliqua talia organa de aerea materia fabricet in quibus loquatur, & hæc esse non possunt nisi solida, & condensata. necesse est ergo fuisse vnũ de duobus modis. s. vel ꝙ angelus formauerit aliquod corpus de aere tale quale humanũ, & posuerit illud intra aliq̃ nubẽ densam, & obscuram super arcam ne conspici posset latens corpus. aut ꝙ loqueretur sub coopertura arcæ, s. ꝙ arca quæ nũc coram israelitis erat, non apparebat nuda, q̃a morerẽtur oẽs: sed erat operta tribus palliis. s. velo ꝙ pẽdebat ante sancta sanctorũ, & vestimento de pellibus hiacinthinis, & pallio toto hiacinthino: ut patet Nu. 4. sic. n. operiebatur q̃ñ mouebant̃ castra. manebat ergo nunc super propitiatoriũ inter alas cherubin concauitas, in qua latere posset corpus formatum de aere, sicut probauimus late Exod. 25. & Leuit. 16. c. inde ergo formarent̃ voces angeli in corpore assumpto: & tñ nõ videret̃, quia latebat sub operimentis arcę. & hoc est conuenienter dictum magis, q̃ ꝙ nubes nigra, & densa, in qua lateret corpus formatum poneretur super arcã: quia hoc esset ad populi terrorem. & isto mõ dicendũ est, ꝙ Deus locutus fuerit Iosue, vel Moysi q̃ñcunque erant coram arca tecta operimẽtis. *Surge cur iaces pronus.* Ista fuerunt prima verba angeli ad Iosue: & locutus est ad eum, quia q̃q̃ oẽs seniores populi cum ipso iacerent, ipse solus erat dux, & excellẽtior. *Surge.* i. nõ iaceas in puluere: quia hoc non prodest. sed magis surge ad vlciscendum iniuriam factã Deo. *Cur iaces pronus* .i. nihil sic proficies, quia non tollet̃ aduersitas Israel sic iacendo, sed occidendo peccantem. iõ ẽt si multũ pronus iaceret ibi Iosue, non exaudiret Deus vt misereretur israeli, quousq; conteretur, qui peccauerat: sicut j. patet. & hoc non fieret tñ ibi, cum Iosue ꝓnus iaceret. *Peccauit Israel.* Hic ponuntur sex verba, q̃ idẽ significant. i. ꝙ referuntur ad eandem rẽ signatam. i. ꝙ Israelitæ tulerint de anathemate. ponũtur tñ multa uerba ad persuasionem: quia est iste color Rhetoricus, cum volumus aliquid exaggerare. s. demonstrando esse valde malum, vel valde bonum. q̃q̃. n. per vnicum uerbũ signaret̃ ipsa rei substantia, tñ singulæ cõditiones eiusdem rei non exprimuntur eodem verbo. cum autem multa fuerint posita abundantius signatur conditio rei. Item proficit ad persuasionem, quia quodlibet verbum auditum proficit ad aliquam persuasionem. cũ autem iterantur uerba ad eandem rem, maior fit impressio. & ob hoc vti synonimis nimis proficit ad prouocationem passionalium affectuum sic dicit Isido. in principio synonimorum suorum: quia libellus quẽ synonimum uocant perueniens in manus eius, eum prouocauit in lamentum. & uere talis liber ille est, quod profecto non efficeret, si simplicibus & solis ꝓ quacunque re verbis, descriptus foret. nimis enim artificiosa eloquentia ad permutationem affectuũ confert, sicut est de melodiis iuxta Aristot. octauo politic. uolens ergo Deus mouere Iosue ad diligenter puniẽdum, proposuit peccatum Israelitarum per multa verba. Sic iterum fecit, cum Israelitę coluerunt vitulum aureum Moyse absente, Deus proposuit diligenter peccatum eorum exprimens per singulas circunstãtias, ut magis moueret ad punitionẽ: de quo Ex. 32. c.

Peccauit Israel. Quia accipiendo de anathemate peccatum fuit cum iussum esset, ne quis contingeret quippiam de his, quæ erant in urbe Iericho. & dicitur, ꝙ peccauit Israel, non ꝙ totus Israel peccauerit, aut magna pars eius, quia solus Achan peccauit: sed ex peccato eius dixit Deus peccasse totum Israel: & pro illo peccante ton populo inferebat pęnam.

Et præuaricatus est pactum. i. fallauit, vel transgressus est pactum. pepigerant. n. cum dño, ꝙ nihil acciperent de anathemate urbis Iericho: postea tamen acceperunt. & hoc est proprie præuaricari. sic dicitur. 4. Reg. 2. pręuaricatus est Moab i israel. i. fregit pactum, ꝙ habebat cum Israel.

Tuleruntque de anathemate. Istud non fuit aliquid al-

terum præter peccare, & præuaricari pactum. sed in A tollendo de anathemate fecerunt omnia hęc. & ponitur tollere de anathemate, quia hoc per se erat peccatum: etiam si nihil aliorum poneretur. & ponuntur omnia ista pluraliter significantia, vt referantur ad totum Israel, qui dicitur peccasse peccante Achan.

Et furati sunt. Istud quod positum est tulerunt de anathemate est substātia facti. cętera autem ponuntur tanquam limitationes vel conditiones actus.

Quomodo Iudei dicantur furati fuisse de anathemate: & an fuerit proprie furtum vel rapina. Quæst. XX.

DICVNTVR furati Israelitæ, quia tulerunt de anathemate. furtum autem est cōtrectatio rei alienæ inuito Domino animo lucrandi facta quod accidit hic. Nam ea B quę erant in vrbe Iericho quamquam iure bellico prouenissent Israelitis, quia tamen dederant ea Deo abdicantes a se per anathematis positionem fecerunt ea esse aliena. cum ergo postea vellent ea contrectare, non contrectabant res suas sed alienas. Ideo cōmittebant in eis furtum, sicut siquis donasset alicui quippiam transit in dominium illius: si autem postea nesciente illo & nolente, ille qui donauerat, vteretur re illa animo lucrandi committeret furtum: sed simpliciter transierant in potestatem Dei ea quæ erāt in vrbe Iericho per anathema impositum. ergo quicunque de Israelitis postea contrectaret aliquam de rebus illis, vtebatur re aliena. Itē hoc erat inuito domino, quia Deus nō permiserat alicui de Israelitis ꝙ acciperet de anathemate Iericho. Item erat animo lu C crandi facta ista ablatio. nam Achan vidit hæc quæ accepit pulchra esse, & concupiuit illa atque abscondit, vt patet infra cum dicitur, & concupiscens abstuli, & abscondi in terram. ergo lucrum eorum habere volebat. Sed an esset furtum specialiter dictum ista ablatio, an rapina, non clare patet: quia furtum cum distinguitur contra rapinam, est contrectatio rei alienæ nesciente domino & non præbente cōsensum, nec qui accepit credidit dominum permissurum. Rapina vel latrocinium est cum res palam dño inuito aufertur non potenti eam defendere. neutrum autem horum totaliter conuenit ablationi de anathemate Iericho. nam non possumus dicere Deum nescientem, quia omnia videt & oculi eius in omni loco cōtemplantur bonos & malos: vt patet Prouer. 15. cap. Cum ergo Deo auferebatur aliquid de eo quod erat in vrbe Iericho ad eum pertinēs scienti auferebatur. quia videbat & cognoscebat: non est igitur furtum totaliter dicendum. Item rapina aut latrocinium dici non potest, quia rapina est cum domino nō defendere potenti rem suam aufertur. Deus autem potēs erat ad defendendum ne Achan aliquid auferret de anathemate Iericho: ergo non fiebat rapina. Dicendum ergo est proprie assumendo vt nos diffinimus, non fuisse hic furtum nec rapinam, sed quandā ablationem rei alienæ quam large vocamus furtum. E

An dici possit quòd Achan non commisit furtum vel latrocinium: quia Deus cuius erant res, vidit, & consensit, cum aliter ille facere non posset. Et quòd Deus influit & coadiuuat omnibus peccantibus circa omnia quæ agunt siue bona siue mala, non tanquàm rector sed tanquā prima causa. Quæst. XXI.

SED adhuc diceret aliquis quòd nō incurrit Achā crimen furti vel latrocinij auferendo aliquid de Iericho: quia Deus cuius erāt res illę vidit & consensit: cōsentiente tamen Domino nō est furtum nec rapina: nec fuit cōsensus ille coactione aliqua inductus aut extortus sed simpliciter: quia Deum nemo ad aliquid adigere potest. Quòd cōsenserit patet: quia nisi ipse consentiret & ad agendum vires præberet, non potuisset facere Achan nec velle. quia Deus est prima causa, & ab eo defluit tota perfectio in nos per continuationem actualem. Si autem desineret nos conseruare, caderemus in nihilum. ita nisi ipse ad omnia vires influxerit, nihil fieri possibile erit: ergo Deus tribuit Achan vires ad agendum: ergo non furatus est nec peccauit. Respondendum est dupliciter. vno modo ciuiliter, s. quòd quamquā Deus viderit aut cognouerit Achan accipere de rebus suis, quę erant in vrbe Iericho, & prohiberit non consenserit. nam dato quòd aliquis videat alium accipientem res suas clandestine, & non prohibeat vt postea accusare possit de furto, vel ob aliam causam, non tollitur quin ille furatus fuerit: quia iste contrectauit rem alienam & hoc inuito domino, idest quia credebat non permissurum. quāquam ergo permitteret, quia non constabat isti: sed ob hoc accipiebat clandestine, quia putabat palam non permissurū dominum, furtum committit quod ex animo pendet. nec permissio domini tollere potest quin iste furetur. E contrario autem si iste qui accepit rem, credidit verisimiliter dominum permissurum & accepit: quamquam Dominus nō permiserit, nec postea cōsenserit, non commisit furtum. Sic ergo erat in Achā accipiente de rebus Iericho, quia quamquam Deus præsens esset, & non prohibuisset eum accipere, potuisset que prohibere: tamen quia Achan credidit quod non permitteret Deus, & se illicitum agere extimabat, vere commisit furtum. Alio modo responderi potest magis theologice, s. ꝙ Deus nō consensit ablationi rerum factę ab Achan. Et quando obijcitur quòd Deus cōsensit, alioquin nihil facere potuisset. Respondendum est ꝙ Deus voluit furtum Achā sm̄ voluntatem beneplaciti non tamen secūdum voluntatem signi: quin potius contrariū se velle signauit, quādo iussit Iosue tacere anathema sup Iericho, vt supra præcedenti cap. declaratum est. vel saltem illud factum ab Israelitis acceptauit: & hæc est voluntas, quam nos sequi debemus quæ nobis cognita est. Volūtas autem beneplaciti est nobis incognita: ideo D de hac nihil ad nos. sed Achan fecit contra voluntatē signi, quia Deus signauerat se nolle quòd aliquis acciperet de rebus vrbis Iericho: ergo nolente Domino abstulit. Sic est si aliquis iubeat seruo non accedere ad aliquam rem, & tamē desideret quòd seruus accipiat illam rem, si seruus acceperit criminis reus est. fecit enim contra voluntatem signi domini sui, & tamen non contra voluntatem beneplaciti, sed magis illam executus est: ita ergo in Deo per omnia est. Et quando arguis ꝙ Deus præbuit isti vires ad agendum, quia alioquin non potuisset accipere aliqd immo nec velle accipere. Rñdendum est hoc nō obstare: quia Deus inquantū causa prima influit in omnia causata Indesinenter, & quantum ad hoc non iubet aliquid, nec vetat, nec aliquid est malum, quod fit in comparatione eius nec bonum. Quia habet hoc modo habitudinē capitis, & principij naturæ: & non tanq̄ rector in ordine rōnis. Malū aūt & bonū accipiuntur in ordine ad rōnem, quia sunt per variationē debitarū circūstantiarum, vel per inexistentiam earū: hęc tamen sm̄ rōnem sunt. sed Deus inquantum rector hęc vetat, nec præbet vires: ideo q̄q̄ Deus omni agēti siue bonum sit, siue malum, vires præbeat (quia hoc agit vt causa naturæ, & non determinat illud robur datum ad aliquid malum: sed nos data fortitudine, & continua influentia Dei abutimur in malum conuertentes, sicut cum pecunias, & cætera bona

na fortunę a Deo largita in malorum fomenta dedu cimus) Deus tamen ad malum illa nobis non dedit: quamquam ipsa indifferentia erant an ad bonum vel ad malum verterentur. non potest ergo dici Deum consensisse peccato, quòd fecit Achan, quamquam ipse ei agenti vires prębuit. peccauit ergo siue eum furtum siue qualitercumque fecisse dicere eligamus. *Atque mentiti*. Etiam in auferendo de anathemate dicuntur Israelitæ mentiti semper referendo ad solum Achan. & dicuntur mentiti non quòd post ablationem factam de anathemate cōmiserint aliquod mendacium, sed in auferendo mentiti sunt. nam ponentes anathema promiserunt, quòd nemo acciperet aliquid de vrbe. cum autem abstulit aliquid Achan mentitus est, & ipso mentiente mentitus est Israel. *Et absconderunt inter vasa sua*. Solus Achan abscondit quę abstulit: & dicitur inter vasa, idest inter res suas. nam in medio tabernaculi sui fossa humo abscondit quæ furatus est: vt patet infra in litera.

Non poterit stare Israel ante hostes suos. Hic transfertur pœna pro peccato Achan in totum Israel. Achan.n. pro se punitus est, vt infra patet: tôtus tamē Israel qa ipse peccauit, primo pęnas luit. Quomodo autem transferatur peccatum vnius in communitatem, & quomodo communitas non punita fuit hic pro peccato Achan sed pro peccato suo, & quid fecerit peccatum Achan declaratum fuit præced. cap. Ponitur autem hic valde magna pęna timoris, scilicet, quòd non posset Israel stare contra hostes, quod dupliciter intelligi potest. Vno modo quòd non possent stare Israelitæ contra hostes, idest quòd quamquam conarentur stare coram eis, non possent se defendere, quia alij confringerent eos. & hoc modo minus malum est nō posse stare coram hostibus quàm fugere, quia isti non possunt stare cum robore hostium premantur & cadant: animos tamen viriles & bellicos gerūt. Alij vero qui fugiunt nondum confracti prementibus hostibus, corde pauitante, contra viriles animos atque bellicos fugam petunt. Alio modo potest intelligi quòd non poterit stare Israel coram hostibus, idest non poterit consistere eis visis. & est sensus q̃ Israelitæ antequàm videant hostes habebunt animositatem, & ibunt ad loca hostilia: sed cum viderint vultus hostiū tanto concutientur pauore, quòd consistere non poterunt: sic factum est in vrbe Hay. Nā Israelitæ illuc iuerunt irritantes hostes ad pugnam: sed cum viderunt vultus hostiles, ilico terga verterūt nihil omnino resistentes, vt patet supra: & hoc est, quia vultus hostiles videbantur eis terribiles propter magnum timorem, quem eis Deus incusserat. & subito quidem incutiebat ad visum hostium, ac si in vultu hostium aliquid horrendum esset: nam cum irent Israelitæ in vrbem Hay nihil timebant, sed cum hostium vultus primo viderunt. *Eosque fugiet*. Quia cum nō poterunt eis resistere sed magis eis visis conterrebitur, & fugiet. Est autem ista fuga non ex defectu virium Israelitarū, sed ex timore a Deo incusso in pœnam: vt patet cum sequitur. *Quia pollutus est anathemate*. Idest quia coinquinauit se peccando capiens de anathemate, quasi dicat peccatum fuit, vt hæ calamitates ei prouenirent. dicitur pollutus propter Achan semper transferendo in populum peccatum illius. dicitur pollutus quia omnia peccata coinquinant: sunt enim quędam sordes animæ velut magna corporum inquinamenta.

A q. 24. vsque ad q. 31.

Non ero vltra vobiscum. Idest non adiuuabo vos ad expugnandum hostes sicut semper adiuui, quousque fiat quod sequitur in litera: nō solum non erat Deus cum Israelitis adiuuans eos specialiter, sed magis specialiter impediebat eos incutientibus terrorem visis

F hostibus. Nam dato q̃ Deus non adiuuisset specialiter Hebrços, sicut a principio adiuuerat, sed solum pręberet vires communi influxu, vt alijs gentibus confert, non fuissent deuicti ab hostibus qui in ciuitate Hay erant. nam illi erant inferiores robore & numero Iudæis. Deus tamen incussit eis timorem, sicut aliàs incutiebat Chananæis, & terga verterunt. sic enim Chananæorum gentes a Iudæis superatæ sunt, cum multo maiores & fortiores essent, & valde maioris numeri quàm Iudęi: vt patet Deutero. 7. misit enim Deus terrorem suum in eos, vt fugerent visis Iudęis: vt patet Exo. 23. scilicet terrorem meum mittam in præcursum tui, & occidam omnem populum ad quem ingredieris: cunctorumque inimicorum tuorum coram te terga vertam. magis ergo hic

G Deus intelligi voluit quàm expressit.

Donec conteratis eum. Non dixit donec occidatis, sed conteratis: quia conterere est in minutissimas partes frangere, vel totum frangere. & hoc fuit in Achan, qui non solum occisus est, ita vt ipse solus periret in scelere suo, sed etiam contritus, idest totus fractus, scilicet quòd ipse cum omnibus quæ ad eum attinebant, deletus est omnibus lapidatis & combustis: vt patet infra: hoc etiam signat delere vel disperdere: vnde in hoc iussit Deus quòd cuncta delerentur quę pertinebant ad eum qui peccauerat.

Qui huius sceleris reus est. Idest qui peccauit in hoc scelere. vocatur hoc scelus, quia est pręuaricatio pacti cōstitutum cum Deo vt ipse Deus dixit, scilicet &

H pręuaricatus est pactum.

Surge sanctifica. Hic ponitur cognitio peccati perpetrati in speciali: & hoc quātū ad duo, scilicet quantum ad peccatricem personam, & quantum ad culpā determinatam. Secunda ibi. *Et ait Iosue*. Circa primum. *Surge*. Non dixit Dominus Iosue quòd surgeret, quasi tunc iaceret: sed ponitur surge ad excitationem ad faciendum aliquid. & iste modus est in tota sacra scriptura, vt dicatur alicui, quòd surgat vel egrediatur, quando iubetur ei quòd faciat aliquam rem, quam ante non faciebat. sic patet Exo. 32. surgens fac nobis Deos qui nos præcedant. non enim tunc iacebat Aaron, quando Israelitæ congregati ista dixerunt. sed dicitur quòd surgeret, idest quòd velociter faceret. sic dicitur Exo. 2. egressus est post hæc vir de domo Leui accepta vxore stirpis suæ. non dicitur ibi q̃ egressus est, quasi de aliquo loco egressus fuerit, sed quod tunc cępit cognoscere vxorem suam quam ante metu Pharaonis cognoscere non audebat. Potest tamen accipi hic surgere proprie, scilicet quòd quamquā a principio dixerit Deus Iosue quòd surgeret, tamen ipse ex humilitate iacuit pronus in terra. & nunc ei iussit secundo quòd surgeret. *Surge sanctifica populum*. Idest conuoca vel fac esse paratos. Dictio quæ hic ponitur, apud Hebręos est æquiuoca ad conuocare, vel parare, aut facere sanctum. Dictio tamen latina non capit ista significata, & vt communiter ponitur pro parare. Sic accipitur supra 3. c. sanctificamini: cras enim faciet Dñs inter vos mirabilia,

K idest parate vos p deuotionē ad mirabilia vidēda quæ Deus facturus est. Et Nu. 11. sanctificamini: cras comedetis carnes, i. parate vos ad comedēdū carnes, i. vt capiatis coturnices ascendentes de mari. Accipitur enim aliquādo pro facere sanctum: sic dicitur Leui. 21. ego Dñs qui sanctifico vos, idest facio esse sāctos, vel volo esse sanctos. sic etiā Hierem. 1. cap. antequā exires de vulua sanctificaui te, idest mūdaui te ab originali, vt exponūt doctores catholici. hic autem sanctificare videtur accipi pro conuocare, i. sanctifica populum, idest conuoca eos, vt mane pręsto sint ad cognoscendum quis de eis peccauerit.

Surgere ad signet.

Sāctificare q̃uo accipiatur.

Et dic eis sanctificamini in crastinum. Idest sitis vocati A
pro mane, vt omnes veniatis coram arca Domini ad videndum quis peccauit. vel sanctificamini, idest estote parati per deuotionem ad videndum sententiam Domini mane inter vos.

Quomodo sumitur hic sanctificatio quia pro apparatione. Quaest. XXII.

DICENDVM autem quòd in his locis sanctificatio pro apparatione accipitur. sed ista apparatio non fiebat semper eodem modo, sed aliquando per lotionem vestiũ & abstinentiam ab vxoribus, sicut fuit in datione legis. nam cum Deus iussisset Moysi, vt sanctificaret populum veniens ad populum dixit. estote parati in B
diem tertium: & ne appropinquetis vxoribus vestris. ante hoc autem dixerat de lotione vestium. aliquando fit sanctificatio, idest paratio per ieiunium, sicut in cõdemnatione Naboth Iezraelite, quem cum vellet impia Iezabel condemnare ad mortem, vt colorartur iniquitas eius, indixit ieiunium toti vrbi, vt postea videretur data sententia magis ex voluntate Dei. sic patet 3. Reg. 21. cap.

Aliquando fiebat sanctificatio ista sine apparatione per orationem, sicut in mittendis sortibus super Matthiam & Barnabam, vt alterum eorum acciperent in apostolatum, vt patet Actuum primo. hic autem aliqua cęremonia fortassis fieret in apparatu ad diem sequentem, sed non exprimitur quæ fuerit. talem esset apparatus per deuotionem, & attẽtionem: C
vt ad ea, scilicet, quæ sequenti die futura erant, essent attenti. & fuit eis nunc prędictum, ne sequenti die tunc conuocandi essent.

Hæc dicit Dominus Deus Israel. Proposuit hic Iosue verba Dei toti populo, vt scirent quid illud esset, super quo vocandi & applicandi ad Deum erant cras.

Ad quid Iosue replicauit ista verba, quæ iussu Domini diuulgauerat. Quaest. XXIII.

ET si dicas ad quid Iosue replicauit ista verba coram populo, quia iam audierãt illa loquentem angelum Domini desuper arcam? Respondendum est quòd repeti oportuit, quia D
ista vox non fuit audita a toto populo. nam quamquam Iosue coram arca pronus iacuerit, vel ceciderit, & cum eo seniores Israel, tamen cæteri pro reuerentia non ausi sunt accedere, ideo non audierunt: nunc autem Iosue repetente cunctis innotuit.

Sed dices quomodo totus Israel potuit audire nocem Iosue ad hoc, quòd se pararet in sequentem diem?

Dicet aliquis quòd forte hoc voce pręconũ proclamatum est, sed nõ multum refert quomodo fuerit, quia dato quòd non audierint omnes Israelitę vocem istam de ore Iosue, quidam postea alijs declararent, quod sufficiebat ad sanctificationem omnium E
in crastinum.

Anathema in medio tui est Israel. Ista vox est ad totum populum, & magis proprie locutio fit hic quàm supra, quia non dicitur peccasti in anathemate Israel. sed anathema est in medio tui, idest in te: quia erat Achan vnus de Israelitis, qui anathemate pollutus erat: & accipitur in medio tui, idest in te in quacunque parte esset. nam medium non accipitur hic pro ęque distantia a quolibet extremorum, sed pro interpositione. Et est sensus: anathema est in medio tui, quasi dicat de vrbe Iericho anathematizata sumptũ

fuit aliquid quod est in medio tui, idest in te.

Non poteris stare coram hostibus tuis. Idest non poteris resistere hostibus tuis, quia delebunt te. vel non poteris stare contra hostes, scilicet non poteris cõsistere viso vultu eorũ: quia immediate formidabis & terga vertes. vt supra expositum fuit.

Donec deleatur ex te. Supra dicebatur donec conteras: ad idem ista pertinent, quia conterere est totaliter frãgere, & signat destructionem non solum eius qui malum egit, sed etiam omnium quę ad eum pertinent. & hoc idem disperdere signat atque delere.

Qui hoc contaminatus est scelere. Idest qui peccauit auferens aliquid de anathemate. Istud peccatum contaminationem facit sicut pollutiones quę corpori accidunt.

Accedetisque mane singuli per tribus vestras. Hic ponitur modus quo venturi erant cras Israelitæ ad comparendum coram Domino, scilicet, vt distincti venirent. erant namque distincti in deserto per tribus suas, & familias, & domos patrum: quia erant per quatuor vexilla distincti omnes Israelitæ, & sub quolibet erant tres tribus distinctæ: & in qualibet tribu familiæ quoque distinctæ erant, de quo Numeri secundo capitulo. Postquam autem venerunt in terram Chanaan non fuit totaliter obseruatus iste modus singillatim in procedendo, vt patet ex dictis supra primo capitulo, & quarto capitulo. & tamen dato, quòd essent distincti per tribus, & familias & domos sicut in deserto, forte quando venirent appariturí coram arca, commiscerentur, ita quòd non distinguerentur viri vnius tribus ab altera. ideo iussum est, vt venirent distincti per tribus & familias.

An in istis tribubus quæ veniebant coram Domino ad deprehensionem furti computarentur Leuitæ. Et quando Leuitæ intelligantur comprehendi in duodecim tribubus. Quaest. XXIIII.

SED quęreret aliquis an in istis tribubus quæ veniebant coram Domino computarentur Leuitę. Et dicet aliquis quòd non: quia hic iussum est, quòd Israelitæ venirent per tribus suas: sed Leuitę non constituebant aliquam de duodecim tribubus Israel: ergo non veniebant hic. patet hoc, quia quando computantur tribus Numeri primo & secundo. non ponuntur Leuitæ tamquam tribus.

Item quando de singulis tribubus computati sunt viri ad lustrandum terram Chanaan, non fuerunt ibi computati Leuitæ: vt patet Numeri decimotertio capitulo.

Dicendum est: quòd Leuitæ fuerunt hic ducti coram Domino, alioquin non potuisset fieri sufficiens perscrutatio de illo qui surripuisset de anathemate. nam potuisset aliquis de Leuitis surripuisse, & quamquam cęteri astarent, non inueniretur qui reus erat: necessarium erat igitur adduci etiam Leuitas.

Item hoc satis patet ex litera, quę non dixit accedant mane omnes tribus Israel, sed accedite singuli per tribus vestras: in singulis autem Leuitæ comprehendebantur.

Et cum dicitur quòd Leuitæ non erant de duodecim tribubus Israel, potest responderi dupliciter. Vno modo quòd hoc non obstat, quia hic non dicitur quòd accedant per tribus duodecim Israel, sed quòd omnes accedant per tribus suas: Leuitæ autẽ de tribu aliqua erant, quamquam non computarentur in duodecim tribubus Israel: ergo ipsi quoque accedere debebant.

Alio modo respondere potest, quòd quamquam diceretur hic, quòd accederent duodecim tribus Israel, intelligeretur quòd Leuitæ accederent. nam interdum Leuitę computantur vt vna tribus de duodecim, interdum autem non: quando enim tribus duodecim accipiuntur ad aliquid sacrum, vel obligationem alicuius legis, nomine duodecim tribuum Israel intelliguntur etiam Leuitæ. Sicut erant ad describendum nomina duodecim tribuum Israel in rationali: & ad ponendum duodecim lapides in memoriam duodecim tribuum Israel in alueo Iordanis, & totidem in Galgalis: aliquando accipiebantur tribus ad aliquid temporale, scilicet ad computandum bellatores, vel ad dandum eis sortem terræ, vel distribuendum castrametationes: & tunc nomine duodecim tribuum non cōputabantur Leuitæ qui erant separati ad sacra, & Deus iusserat vt non computarentur cum Israelitis, vt patet Numeri primo, sed ponerentur in officijs sanctuarij: de his magis declaratum fuit supra 3. cap. & Deuteron. 27. Hic autem erat aliquid pertinens ad Deum, scilicet quis peccauisset cōtra Deum. ideo non solū debebat inquiri inter alios Israelitas, sed etiam inter Leuitas. Et ipsi venerunt coram Domino distincti per familias suas tres principales: & quilibet per alias minores, sicut habetur Numeri 3. cap.

De quo dictū supra 3. cap. q. 31.

Singuli per tribus vestras. Idest quilibet veniat per tribus suas, vel cum tribu sua, ne misceatur alteri tribui.

Quare Deus iussit applicari Iudæos per tribus, & tribus per familias, & familias per domos: & non omnes simul. Quæst. XXV.

SED dicet aliquis, quare Deus iussit applicari omnes Israelitas per tribus suas, & tribus per familias, & non omnes simul? Respondendum est, quòd hoc fiebat vt facilius detegeretur peccatum istud vbi esset. nam siue hoc inquireretur per sortes, vt aliqua litera dicit, siue per lapides rationalis, vt volunt quidam: necesse erat vt si totus Israel simul veniret, pro quolibet eorum poneretur sors, vt accederet quilibet singillatim coram Domino ad videndum, an obscurarentur lapides rationalis vel Ephod. hoc autem difficillimum erat. ergo debuit dari alius modus, ne in tanta multitudine pro quolibet poneretur sors, aut quilibet specialiter applicaretur ad rationale iudicij. Fuit autem facilis modus iste, quem Deus posuit, scilicet, vt accederēt omnes tribus Israel, & poneretur pro qualibet tribu vna sors, & caderet super vnam tribum: deinde illa applicabatur coram Domino distincta per familias, & pro qualibet familia ponebatur vna sors, & cadebat super vnam familiam. deinde familia applicabatur per domos, & cadebat super vnam. Extrema applicatio erat virorum illius domus, & cadebat super vnum: & ille erat qui peccauerat. Erat autem iste modus valde facilis, quia aliter oportebat fieri sortes valde multas: & esset magna confusio.

Cum Leuitæ cōputentur hic vel vna tribus, quomodo computantur Manasse & Ephraim. Et an detur pro eis vna sors vel duæ. Quæst. XXVI.

SED adhuc quęret aliquis cum hic Leuitę applicētur vt vna tribus, quomodo filij Ephraim computentur, & an detur pro eis vna sors, vel duæ. Respondendum est in hoc non multum differre. Poterant enim poni duæ sortes pro

F ambabus tribubus vel vna. nā si hic diceretur quòd applicaretur Israel per duodecim tribus suas, & deberet computari Leui pro vna tribu, erat difficultas de Ephraim & Manasse: quia tunc necesse erat vt solum poneretur vna sors, sicut factum fuit supra tertio, & quarto, vbi dictum est quòd eligerentur duodecim viri de tribubus duodecim ad educendos lapides duodecim de Iordane. ibi enim Ephraim & Manasse fuerunt vt vna tribus, & vnicus lapis pro eis positus est. hic tamen non dictum est, quòd accederet Israel per duodecim tribus suas: sed singuli per tribus suas: poterant ergo venire Ephraim & Manasse vt duæ tribus: vel vt vna. Si autem veniant vt duę tribus, non est aliqua difficultas, quia fiet de eis
G sicut de qualibet aliarum, quia diuidentur per familias, & familiæ per domos, & domus per viros. Si tamē dicatur quòd venit vt vna tribus, inquiretur cum vnica sors data fuerit, an fuerit nomine Ephraim vel Manasse.

Ad quod respondere debet quòd daretur sors nomine Ioseph. quia cum computantur isti, vt vna tribus, redeunt in vnitatem patris, qui erat vnus filiorum Iacob sicut cæteri. & vocabitur tribus Ioseph.

Cum poneretur vna tribus pro Ephraim & Manasse nomine tribus Ioseph, si deprehenderetur Ioseph: quæ tribus deprehendebatur. Quæst. XXVII.

H SED tunc quæretur si cecidisset sors super tribum Ioseph, quæ tribus deprehendebatur ex hoc, an Manasse vel Ephraim. Respondendum est quòd hoc dato non deprehendebatur harum aliqua determinate: sed ponebantur rursus sortes, quod fieri poterat dupliciter. Vno modo quòd sicut quælibet alia tribus diuidebatur per familias quę sunt maiores diuisiones, & immediatę sub tribu, ita cadente sorte super tribum Ioseph, diuideretur primo in duas magnas diuisiones, scilicet in Ephraim & Manasse, & deprehenderet sors aliquam harum tribuum: & tunc illa diuideretur per familias, sicut in cæteris fieri deberet.

I Alio modo poterat fieri, quòd cum deprehendisset sors tribum Ioseph, diuideretur in familias, scilicet, quòd omnes familiæ Ephraim & Manasse computarentur, & pro qualibet daretur sors, atque applicarentur Deo: & tunc super vnam de illis familijs siue Ephraitarū siue Manassitarum caderet sors, & illa applicaretur Deo, & deinde per domos suas vsque ad viros.

Cum applicabatur totus Israel per tribus suas, an applicarentur hic fœminæ, vel soli viri. similiter an & paruuli applicarentur. Quæst. XXVIII.

K QVÆRETVR adhuc an in ista applicatione ad Deum venirent fęminę. nam dictum fuit hic singuli per tribus, quod de solis masculis videtur intelligendum.

Aliquis respondebit quòd tam masculi quàm fęminæ veniebant in hac applicatione. nam ita poterant peccare fęminæ sicut viri: ergo erant applicandæ sicut viri, maxime quia agitur de furto in quo ita peccant fęminæ sicut viri.

Item quādo aliqua lex datur sub hac forma, s. quicunque furatus fuerit suspēdatur, etiā fęminę tenenē hac lege, quāquā verborum forma videatur de solis masculis eo ꝙ masculinum genus cōcipit fęmininū. ita

ita cum dicitur singuli per tribus suas, quamuis ponatur in masculino, tamen intelligetur etiam de fœminino genere.

Respondendum tamē est quòd in hac applicatione non veniebat aliqua fœmina: nec ex hoc poterat euitari, quin sciretur peccans. cuius causa est, quia fœminę nō potuerūt in hoc peccare. Quærebatur.n. qs accepisset aliquid de anathemate. Iericho: sed in vrbem non intrauerunt fœminæ, quia illę in castris manserunt. soli viri bellatores qui lustrabant ciuitatem sequentes arcam ingressi sunt in vrbem singuli per loca murorum, contra quę erant ruentibus muris, vt patet precedenti cap. Fœminas ergo aliquid hinc suscepisse non erat possibile: & dato quòd post ablationem de vrbe Iericho tradidisset Acham vxori suæ, illa quę furatus fuerat, illa non commiserat scelus rapiendo de anathemate, sed qui rapuerat. ideo nō erāt fęminæ applicandæ.

B Idem dicendum est de paruulis & pueris qui non ibant ad bellum, quòd isti non fuerunt appliciti: quia non poterant rapere, cum non intrassent in vrbem. Soli ergo viri bellatores, qui in vrbē Iericho ingressi sunt, poterant furari. ergo hi soli per tribus, & familias, atque domos applicati sunt. Erat autem conueniens applicatio, vt leuius expediretur quod intendebatur. sicut cum Saul consuleret Dominum, & nō responderet, inquisiuit per sortes ob cuius peccatum hoc euenisset: & separatus est Saul, & Ionathas in partem vnam, & totus populus in alteram: & cadente sorte super Saul & Ionatham diuisi sunt, & cecidit sors per Ionatham, vt patet primo Regum 14. si tamen pro singulis viris debuisset ponere sortem, oportebat cuilibet de populo distinguere sortem vnam, quod esset valde magnæ occupationis.

C *Et quamcunque tribum sors inuenerit accedet per cognationes suas*. Hic est grammatica vetus, scilicet impropria atque insitata antiptosis. sicut dicitur Psalmus 117. Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, cum debuisset dici lapis, quem reprobauerunt. Ita hic deberet dici: & quęcunque tribus quam sors inuenerit accedet per cognationes suas.

An sortes istæ fuerint quòd applicaretur tribus coram Domino: & non rationali cognosceretur quæ tribus peccauerat secundum Rabbi Salomon.

Quæst. XXIX.

D CIRCA hoc quod dicitur de deprehensione tribus & familiarum videtur esse dubium: litera nostra dicit quòd familia inueniebatur per sortes, & tribus, & domus & vsque ad virum: sed de his sortibus quis modus esset non videtur manifestum.

Rab. Salom. aliter dicit, scilicet, quòd per mandatum Dei duxit Iosue omnes tribus Israel coram rationali iudicij: quod ornamētum pontificale erat in sacerdotis pectore, in quo erant 12. lapides pretiosi, sculpti atque celati duodecim nominibus filiorum Israel. vt patet Exo. 28. Et obscurato lapide tribus inde cognitum est eam peccasse, atque sic dicitur deprehensa. Ibi tamen non erat aliquis lapis pro familijs, domibus, & viris: ideo quæ familia peccasset, & quæ domus atque vir, non potuit ibi deprehendi, sed sortibus perquisitum est.

E Sed Nicolaus arguit contra Rabbi Salom. dicens esse fictitium dictum in prima parte sui, quia in litera dicitur quòd tribus etiam per sortes deprehensæ fuerint, scilicet quamcunque tribum sors inuenerit, accedet per cognationes suas.

Sed istud argumentum nō est efficax contra Rab. Salo. quia nō habetur in Hebręo sicut hic. non enim fit mentio vlla de sortibus, sed dicitur. *Quamcunque tribum Deus ceperit, accedet per cognationes suas.* Et sic in omnibus sequentibus semper in Hebręo dicitur: quòd quemcunque Deus ceperit vel deprehenderit: & de sorte nihil agitur. Ideo dictum Rabbi Salom. non repugnat literæ Hebraicæ sed nostræ: de qua non sumitur efficax, nec apparēs argumentum contra ipsum. non stante autem litera ista nec Hebraica, sed ex fundamento rationis, dictum Rabbi Salomo. videtur continere aliquid probabilitatis: quia rationale quod erat in pectore sacerdotis habens lapides duodecim dicebatur rationale iudicij. vt patet Exo. vigesimooctauo. Ergo aliquid iudicabatur per illud: vel inquirebantur aliquæ veritates. & hoc erat quantum ad ea quæ pertinebant ad filios Israel. Sic dicitur eodem capitulo. portabit semper Aaron coram Domino iudicium filiorum Israel in pectore. ergo per lapides istius rationalis poterat cognosci aliquid de statu duodecim tribuum, cum in duodecim lapidibus eius essent descriptæ tribus duodecim, vt patet eodem capitulo, nec est hoc absurdum. Quid autem cognosceretur per rationale iudicij, & quomodo, & quid per duos onichinos qui erant in Ephod declaratum fuit Exodi vigesimooctauo cap. Litera tamen nostra ponens sortes rationabilius transtulit, quia quamquam de tribubus fingi posset, quòd per fulgorem vel obscurationem lapidum in rationali cognosceretur quæ tribus peccasset: tamen non poterat cognosci de familijs, & domibus, & viris. sed de his cognoscendum erat per sortes, vt etiam ipsi Hebræi dicunt: & tamen litera dat vniformitatem dicens quod ista cognitio semper erat a Deo, scilicet si tribus quam Deus ceperit, & familia quam Deus ceperit, & domus. ergo videtur quòd erat idem modus capiendi, scilicet per sortes.

Literę Hebrææ variatio.

Quis modus erat applicandi ad Dominum tribus & familias, & ponendarum sortium ad hoc, quòd deprehenderentur tribus, vel familiæ, vsque ad virum. Et quòd in sortibus fortuna veritas est valde dubia. *Quæst. XXX.*

CIRCA modum ponendarum sortium dubium videtur, quia dicitur hic quòd applicabatur tribus, vel familię ad Dominum: & quòd deprehendebatur sorte. nam si solum diceretur quòd inuentum est hoc sorte, diceremus quòd accipiebatur sors pro qualibet tribu, & illis collectis educebatur vna: & tribus illa erat a Deo capta: sic autem de tribuum familijs, & domibus, atque viris. hic tamen dicitur quòd applicabatur ad Dominum, quod non videtur quomodo se habeat cum sortibus.

In quo dicendum est modum fuisse hunc, scilicet acciperentur cartulæ duodecim equales, & eiusdem figurę, scilicet quadratę vel rotundæ, & in qualibet earum scriberetur nomen vnius tribus: & illa poneretur in aliquo inuolucro, vel in sinu. iuxta illud Prouer. 16. scilicet sortes in sinum mittuntur, sed a Domino temperantur: & tunc conuolutis eis applicabantur duodecim tribus coram Domino, scilicet coram arca, vt Deus in cuius speciali pręsentia erant, redderet testimonium veritati faciens exire sortem tribus illius, quæ criminis rea erat: & tunc Iosue vel sacerdos magnus, aut aliquis alius quem elegissent, inuocato nomine Domini ad reddendum testimoniū veritati mittebat manū in inuolucrū, vt educeret inde sortē vnā: & cuius sors exiret erat criminis rea. Tūc aūt Deus tēperabat sortes ita, vt manus missa nō apprehēderet aliam sortem, nisi illam quam habebat

tribus rea criminis. Iuxta illud Prouerb. 16. Sortes in sinum mittūtur, scilicet in quoddam inuolucrum: sed a Domino temperantur, idest ipse taliter temperat eas, & volui facit, vt illa eueniat quam ipse vult euenire.

In eductione autem sortis credendum est, quòd aliqua oratio de nouo diceretur, vt Deus demonstraret veritatem in sortibus missis: sicut dixit Saul cum sortes positę sunt inter ipsum, & Ionatham, & totum populum, s. Domine Deus da iudicium quid est quòd non responderis seruo tuo hodie. si in me aut in Ionatha filio meo hæc iniquitas est da ostēsionem: aut si est in populo tuo hęc iniquitas, da sanctitatem. Fiebat autem applicatio harum tribuum coram Deo vel familiarum, vt Deus vellet designare veritatem eius quod inquirebatur in sortibus. nam totus status sortium pendebat Deo, vt ipse velit demonstrare id quod quæritur per sortes. si autem sortes relinquātur fortunæ, non reperietur aliqua veritas, aut erit dubia falsę: sed Deus ea quę facit interdum precibus nostris facere disposuit. ideo orandum est ad eum cum talia fieri debent: & quia magis confiderent Israelitę hoc fuisse factum a Deo, cum essent in præsentia arcæ, iubebat Deus applicari tribus ante se apud arcam cum ponerentur sortes, & deinde familiæ. sortibus autem datis, & inuenta per sortem tribu Iuda, computatæ sunt familiæ eius quę erāt quinque, scilicet familia Selaitarum, Pharesitarum, Zareitarū; Amulitarum, Esronitarum. vt patet Num. 26. cap. & nomina horum quinque fuerunt scripta in quinque cedulis eo modo quo dictum est de tribubus: & tūc separatis de conspectu Domini alijs tribubus, & manente sola tribu Iuda cum educeretur sors de inuolucro, inuenta est familia Zareitarum: & hanc dicebat Deus deprehendisse: tunc semotis cęteris familijs mansit illa coram Domino, & diuisa est per domos factis cedulis vt ante. & cum educeretur sors inuenta est domus Zabdi: deinde illa diuisa est per capita virorum, & cum poneretur pro quolibet cedula exijt sors Achor: & ille deprehensus est atque lapidatus. iste est modus sortium & deprehensionis Dei.

Si peccassent plures tribus vel familiæ aut viri, quomodo possent deprehendi sortibus: quia non proderat iste modus iam dictus. Quæst. XXXI.

SED adhuc quęreret aliquis circa istam formam positarum sortium, quid si peccauissent plures tribus, quomodo deberet inquiri sorte. nā hic solum dabatur forma pro vna tribu, cum applicitus omnibus ante Dominum debebat vnius solum educi sors.

Respondēdum est quòd iste modus fuit datus Iosue a Deo, quia ipse sciebat vnam duntaxat tribum peccasse, & educta vna sorte educeretur nomen tribus peccatricis. si tamen Iosue non consulto Deo vellet inquirere peccatum populi, hoc modo nesciret an bene inquireret, quia poterat esse quòd plures tribus peccassent. & tunc non proficiebat iste modus. De familijs autem idem modus erat, quia dato quod vna pręcise tribus peccasset, tamen illa habebat multas familias, quarū quælibet poterat peccasse vel multæ. quomodo ergo inueniretur veritas per has sortes? idem de domibus cuiuslibet familię atque licet.

Dicendum est ad omnia hęc quòd nō habent certitudinem nisi ex Deo, qui dedit istum modum Iosue ad inquirendum peccatum. ipse enim cognouerat vnam pręcise tribum, & vnam familiam, & vnam domum peccasse, quæ sic faciliter inuenirentur.

F De viro autem peccante idem dicendum est, quia ille vnus erat: poterant tamen in eadem domo multi peccauisse. vnde educta vna duntaxat sorte non inueniretur sufficienter veritas, sed quia vnus erat solum inuenta est. & hoc signauit Deus in verbis suis dicens. non poterit stare Israel coram hostibus suis, eosque fugiet donec conteratis eum, qui huius sceleris reus est. Ecce vnum dixit esse reum, & non dixit quousque conteratis reos huius criminis. si tamen fuissent plures tribus peccantes, & viri diuersarum tribuum, vel si esset eadem tribus, & multi viri eiusdem tribus non posset stare iste modus inquirendi extracta vna sorte: sed aut Deus proderet peccatores, aut dedisset alium modum. solum enim iste
G modus prodest vnico peccante.

Quomodo sortes a Deo diriguntur: & an in eis sit aliqua efficacia ad hoc, vt homines eis vtantur. quia sortes & fortuna atque casus habent causas licet non nobis cognitas & determinatas. Quæst. XXXII.

CIRCA istas sortes magis cōsiderandum est, quòd homines volunt eis vti, eo quòd limitantur sic iurgia humana: & videtur hoc a Deo factum. Vnde sciendum, quòd si in sortibus omnibus fraus absit, sicut & in proiectione taxillorum, necessarium est sortes exire sic vel sic nō a fortuna, sed a Deo dirigente. & licet nobis qui fu-
H turos rei euentus ignoramus, sortes a fortuna & sine causa prouenisse videantur: tamen sine diuina ordinatione non proueniunt. si enim aliquid ideo fortuitum esse dicamus, quia illud futurum esse nescimus, nullamque eius comprehendimus causam, ea quæ natura constant fortuita asseremus. Sicut si quis nesciet eclipsim futuram vsque ad vnum annum, ei a fortuna euenisse putabitur. Nullus tamen nescit eclipsim certa naturæ regula atque inuariabili euenisse. Nobis tamen qui vulgariter solum sapimus, incognita est, eis qui circa mathematicas insudant eclipsis futura pręcognita est quantum ad tempus, & durationem, & figuram, & cæteras proprietates. Ita ergo de sortibus est, quoniam causam dirigentem habent
I determinantem eas ad sic euenire, & non aliter. sicut de fortuna vel casu probat Boetius de consola. libro quinto prosa prima, scilicet, quòd si fortunam aut casum dicamus euentum temerarie nullo motu causarum prouenientem, casus nihil erit, sed erit casus vel fortuna aliquid, si dicātur esse inopinati euentus ex confluentibus inuicem causis. Ita de sorte quam fortunam dicunt, vnde sors in communi latinorum locutione pro fortuna accipitur. Ideo dicendum easdem esse causas sortis & fortunæ: vtrumque quidem habet causas & confluentes, sed non determinatas & cognitas nobis. Quod patet, quia non potest sors esse ex non ente. Omne enim quod est, ex altero est: & nihil est ex nihilo prout dicit principium efficiens & non materiale: sed sors aliquid est.
K ergo ex altero est. quod magis patet, quia quicquid est, aut est factum aut non factum: si sit non factum Deus est necessario. si autem factum sit, ex altero factum est: quia a seipso nihil fit, licet a seipsis res conseruētur. Iuxta Arist. 2. de anima. Sors autem aliquid est, & non est ingenitum vel non factum. ergo est factum ex altero: & sic habebit causam. sunt autem causæ in sorte sicut in fortuna: dicimus enim fodientem in agro thesaurum inuenisse a fortuna esse. & tamen sine causis nō est, quia qui fodiebat agrum thesaurum non inuenisset, nisi depositor pecuniam suā in agro obruisset, & fossor ibi foderet. Sunt ergo illæ

A istæ duę causę euentus fortuiti, & quantum ad hoc ꝙ iste posuerit thesaurum in agro, & alius fodiens inueniat thesaurum in loco quo alius obruit, nō est fortuitum. sed fortuitum dicimus quod cōtigerit hunc fodisse, nisi contingeret alium suam pecuniam abscondisse. In confluxu ergo causarum qui incognitus est, fortuna ponitur. ita in sortibus quòd positis pluribus sortibus in aliquo inuolucro ponatur simul illa quæ postea extrahitur, non est fortuna: & quòd mittens manum aliquam sortem educat non est fortuna. sed quòd hanc contingat educi & non illam est fortuna & sors. habet ergo sors causas, s. ꝙ sors in aliquo inuolucro posita fuerit, & ꝙ alius manum mittat ad educendum aliquam. confluunt autem istę causæ quando contingit manum missam hanc sortem accepisse, & non alteram. B

Cum sors & fortuna causas habeāt quæ contingenter confluūt: & an cōfluxus ille causarum sit ab aliqua causa vel a nulla, & quòd necessario sit a Deo. Quæst. XXXIII.

SED adhuc cum sors & fortuna causas habeāt q̄ contingēter cōfluūt, dicet aliquis illū confluxū non habere causas, sed accidere ꝙ cōfluant causæ istæ: vel ꝙ non confluant. & tunc manebit ꝙ fortuna & sors non habeant causas. Sed dicēdum est non posse stare, quia quęreretur de illo confluxu causarum in sorte & fortuna an sit ens vel non. Et tamē respondeatur ꝙ sit ens. inquiretur an sit non factum: & tūc erit Deus. si est factum vel causatum oportet dari causas. C & sic necesse est esse ꝙ confluxus causarum habeat aliquā cām. & sic non manebit aliquid in fortuna & sorte quod non habeat causam. nam in fortuna & sorte duo sunt, s. causę & cōfluxus causarū. Quātum vero ex parte causarū fortuna & sors habēt causas, quantū autem attinet ad concursum causarū etiam ipse causatus est. ergo nihil est in fortuna & sorte sine causa. Quæ autem sit causa confluxus causarum fortunæ, idest faciens coniungi causas producentes euentū fortuitum: Dicendum est ꝙ sit Deus. ipse enim coniungit causas secreto suo iudicio ignorantibus nobis, vt cum alicubi thesaurus defossus est, & inuenitur, euentus fortuitus est. causæ tamen eius sunt thesaurū hic esse defossum, & fodere hic vbi est D thesaurus. quòd autem contingat hunc fodere vbi erat thesaurus absconditus, & non in distanti inde loco est confluxus causarū. fit aūt hoc a Deo: quia ipse mouet nos vt cū nesciam⁹ vbi fodere debeamus, fodiamus magis hic quàm ibi. Sic dicit Boetius de cōsola. lib. 5. prosa prima. s. cōcurrere atq; confluere cās facit ordo ille ineuitabili connexione procedens, qui de prouidentiæ fonte descēdens cūcta suis locis temporibusque disposuit. De sortibus autem conforme iudicium est. habent enim causas, s. ꝙ in sinum mittantur siue in aliquod inuolucrum: & ꝙ aliquis manum mittat educturus aliquam de illis. Confluxus E causarum est ꝙ contingat hāc eduxisse quam eduxit, & non aliquam alteram. iste confluxus a Deo est, quia cum aliquis manū mittit ad sortes, nescit quare magis accipiat vnā vel alteram, nec habet specialem inclinationem in alteram earum. & tamen determinatur in alteram earum, & non in omnes. Ergo necesse est quòd ista determinatio sit causata ab aliquo superiori agenti mouēte intellectum nostrum & voluntatem: nam volūtas nostra sequitur iudicium intellectus: cum autem intellectus habet manifestum bonum quod iudicat eligendum, determinatur ad illud: & non est indifferens ad hoc vel ad illud: & causa hui⁹ determinationis partim ab ipso est, partim ab obiecto. Cum tamen res secundum se sunt indifferentes non habentes aliquid, propter quod magis debeat eligi vna quàm altera, & tamē determinatur ad vnam, necesse est hanc determinationē ab alio prouenisse: quia cum ens sit, causatum est: quia nō est Deus. & tamen superior intellectu nostro qui directe agat in illum, nemo est nisi Deus. ergo ipse est qui nos determinat ad accipiendum hāc vel illam sortē. confluxus ergo causarum in sortibus a Deo est. Sic dicitur Prouer. 16. Sortes in sinum mittuntur, sed a Domino temperantur, i. mittere sortes in sinum siue inuolucrū ad nos pertinet, quod est vna de causis sortium, etiam mittere manum ad educendam aliquam de sortibus ad nos pertinet: sed a Dño temperantur, idest mouere, vel disponere eas taliter, vt ista occurrat manui accipientis, & non alię, a Deo fit. & iste est confluxus causarum in sortibus. De confluxu causarum in fortuna, ꝙ Deus eum causet, patet in sacra Scriptura vt in homicidio facto casualiter, si quis. n. faciat sagittas vel lapides ad aliquem locū, vbi nemo erat, nec intendebat percutere quemquam: aliquis autem trāseat & occidatur, fortuitum homicidium est: cuius causę sunt ꝙ iste sagittas iecerit, & alius per eundem locum transierit. Confluxus autem causarū, scilicet ꝙ iste iaceret sagittas ad locum per quem ille transiturus erat, aut ille transiret per locum ad quem ille sagittas iaciebat, a Deo est. Sic patet Exo. 21. vbi de homicidio casuali dicitur ꝙ factum est a Deo, s. si quis per insidias occiderit proximū suum &c. & postea sequitur. qui vero non est insidiatus, sed Deus tradidit eum in manus eius, cōstituam tibi locum in quem fugere debeat. Ecce dicit hunc qui casualiter occisus est, traditum a Deo in manus occisoris: sed hoc est facere ꝙ ille transiret per locum per quē iste iaciebat sagittas. Ecce ergo qualiter euentus sortiū non est relictus fortunę quasi a temeritate sine vllo dirigente sit, sed Deus semper in sortibus mouet manum missam in sinum vel inuolucrum, vt hanc vel illam sortem accipiat: & ob hoc frequentant quidam sortes, quia quod sortibus determinatur, a Deo diffinitum arbitrantur. Et hoc quidē verum est nisi fraus fiat in sortibus, quia tunc mouetur manus missa determinate ad hanc vel illam ex proposito, & non indeterminate.

Cum sortes a Deo dirigantur: & Deus vult sic sortes euenire an per sortes scire possimus, quid Deus vere determinet sicut si nobis responderet. Et quòd Deus per sortes iratus: sæpe facit prouenire contrarium eius quod significat velle: & fieret si sortes non essent. Et quomodo & quando per sortes possimus cognoscere voluntatem signi & beneplaciti Dei simul. Quæst. XXXIIII.

SED tunc dicet aliquis, ꝙ cū sortes a Deo dirigantur, & nō relinquantur fortunę, oīa q determinantur sortibus certa erūt ex voluntate Dei: & cū aliquid sortiēdo alicui prouenerit, ita nobis constabit Deum voluisse illud, sicut si consultus Deus a nobis oraculo prophetico rńderet: & nō erit necessarius processus in inquirēdo veritatē a Deo, sed oīa sortibus determinata cōstabūt. Rńdēdū est ꝙ cū aliqua sors alicui prouenit, Deus vult illā sortem & non aliam prouenire: & cū aliquid sorte declaratum fuerit, manifestū erit illud Deum voluisse. non tamen ex hoc nobis determinata voluntas Dei constat, quia Deus vult quod fit vno mō, qđ nō fieret alio mō. nā si aliquo absente res eius auferātur clam, Deus illud voluit, imò De⁹ fecisse dr, vt patet Amos 3. c. Nō est malū in ciuitate qđ Dns nō faciat. tñ si ipse fuisset semper p̄sens in custodia rerū suarū, nō fuissent ablatę res eius, nec Deus voluisset eas surripi clā. sic quoque patet de oībus quæ fiunt. nam nihil fit

quod Deus non vult fieri, nam contra eius volũtatẽ nemini operandi facultas foret: tamen multa mala fiunt quorum contraria Deus fieri iuberet. Nihil ergo est scite quid Deus voluit fieri, quia quodcunque nos fecerimus siue bonũ siue malum, Deus illud voluit: nec ad hoc sortibus egemus. Hoc tamen est qđ nobis cõstat per sortes diuisorias vel consultorias simpliciter positas, nam licet Deus moueat manũ missam ad hanc vel illam sortem, nõ manifestatur nobis totaliter determinata voluntas Dei, quia fortassis id quod sortiendo sic euenerit, si consultu diuino aut humana concordia fieret, quę oĩa a Deo sunt, aliter proueniret: sed tunc sortes aliquid proficiunt, & voluntatem determinatam Dei demonstrant, quando signant voluntatem signi, & beneplaciti illius, s. quid Deus signet se velle, & quid determinate velit sicut in re prouenit. Hoc autem non semper signatur per sortem positam: sed aliquando Deus facit prouenire contrarium eius quod signat se velle, & fieret, nisi demerita nostra in alterum inducerent. Sic enim Deus signabat se nolle quòd Iudæi facerent Regem, vt patet 1. Reg. 8. & 12. cap. Et id esset voluntas beneplaciti Dei, nisi demerita & nequitia Iudęorum aliter efficeret: voluit tamen Regem fieri, licet increpuit. vt patet 1. Reg. 12. Ita in sortibus cum vsus earum nõ sit multũ licitus, potissime in consultoria sorte, & Deus nolit illas, si inquireretur alio modo consulendo eũ, aut ratione humana cõueniendo, forte placatus aliud de rebus disponeret, quã iratus propter sortes disponit: & tunc fieret ſm voluntatem suam signi & beneplaciti, quod nunc ſm voluntatem beneplaciti disponit, quando tamẽ Deus oratur, vt demonstret qd velit per sortes in causis, quibus sit licitũ vti sortibus, mouet taliter sortes, vt pateat voluntas signi & beneplaciti: quia ipse specialiter mouet sortes vt vult simpliciter, & non vt vult secundũ demerita nostra. Sic factum est in positione sortium ad electionem apostoli vnius, quia ieiunio præmisso, & facta oratione positæ sunt sortes, vt Deus declararet quem vellet per sortem: & factũ est quia cecidit sors super Matthiam, quem Deus determinate eligi volebat, & quẽ elegissent apostoli, si inuocato Spiritu sancto congregarentur ad eligendum: quia sicut Deus declaraturus erat in sortibus, quem vellet, ita declararet mouendo voluntates eorum in vnum ad cõcorditer eligendum: & ob hoc, vt videretur quòd Deus declarabat illum peccasse super quem sors caderet, & non videretur esse factum leuiter, sicut in communibus sortibus diuisorijs, iussit vt applicarentur ante Dominum, scilicet, vt ipse redderet testimonium veritati. Sic quoque Saul quando per sortes inquisiuit quis peccasset in Israel, & quare non redderet Deus sibi quærenti responsum, fecit congregari omnes ante Dominum. vt patet primo Regum 14. Hic autem quamquam non fuissent congregati Israelitæ ante Dominum, dedisset Deus testimoniũ veritati signãs quis peccasset, cum ipse iusserit istas sortes poni, vt tamen Israelitæ crederent ista a Deo euenisse, & non a casu, iussit fieri cum magna solennitate, & applicitus omnibus ante arcam.

De sorte quæ cecidit super Matthiã. & inf. q. 41.

An Iosue peccauerit inquirendo peccantem sortibus: & an nobis sic inquirere liceat: & de sortibus consultorijs & diuisorijs quid sint, & quomodo, & quando licitæ. *Quæst.* XXXV.

SED nũc aliquis quęret an Iosue peccauerit inquirendo peccãtem per sortes. Ad quod manifesta est responsio, scilicet, quòd non peccauerit, quia siue vti sortibus huiusmodi consul-

F totijs licitum esset siue non, quia Deus mandauit licitum erat. Nam quodcunque Deus fieri iubeat licitum est, nec solum licitum, sed etiam necessarium, si manifeste constet Deum illa iubere: vnde si Deus iubeat alicui occidere alterum etiam si pater suus sit, tenetur. sic mandauit Abrahę occidere filium suũ, & ipse eum iam occidere parabat extẽdens gladium super eum nisi angelus vetuisset. vt patet Gen. 22. c. & in hoc magis meruit Abraham quam in omnibus quæ fecit vnquam. Idem si Deus alicui nostrum iubeat cognoscere carnaliter vxorem proximi sui, tenetur. de quibus magis dictum est Gen. 22. & Exo. 3. Deus autem mãdauit Iosue ponere has sortes. ergo licite agebat & meritorie ponendo illas: & peccaret
G si non poneret quia necessitabatur. ideo quamquã sortes secundum se essent illicitę: quia tamen Deus iubebat Iosue vt vteretur eis, tenebatur.

Sortes diuisoriæ secundum se malæ non sunt, sed a malo proueniunt. Et quæ sortes sunt licitæ. Et quamquam omnia hominum corda sint in manu Dei: specialius tamen sunt corda regum & principum. *Quæst.* XXXVI.

SED dubium est an ipsæ sortes illicitæ sint. de quo quomodo sint quędam sortes diuisoriæ, & quædam cõsultoriæ: & quid vtræque agũt, & quando consultorię licitę sunt, & quando illicitæ: & sic de diuisorijs declaratur Nu. 26. vel 34.
H vbi de hoc. Sed in generali de sortibus dicendum est, quòd ipsę malę non sunt secundum se, sed a malo proueniunt. ideo interdum illis vti illicitum est. nam sortes diuisoriæ sunt ad distinguendum quid cui proueniat, scilicet quando plures partes sunt, & plures qui suscipiant, atque sorte dirimitur quid cui proueniat: ideo ponuntur autem istæ sortes nisi quia conuenire partes nequeunt, quid cui proueniat: sed hoc non conuenire malum est. & tunc vti sortibus diuisorijs, quamquam secundum se malum non sit, tamen a malo est, idest a discordia partium de prouenientibus portionibus quę mala est: cũ pro his paruis, & terrenis contendendum nulli fore debet.

Dicendum ergo de sortibus diuisorijs, ꝙ malæ nõ
I sunt, sed a malo: nisi quædã alia intercidant propter quæ nõ solum a malo sunt, sed etiam malæ, de quibus differitur Nume. 26. Consultoriæ autem sortes sunt ad vnum. & in hoc distat consultoria a diuisoria, quia diuisoria ad duos vel plurimos est. consultoria autem ad vnicum, vt cum in electionibus quæratur quis debeat assumi in episcopum, vel ad aliquid alterum, & generaliter in omni electione siue ecclesiastica siue seculari si sortes sumantur. nam ibi non sunt plura distribuenda pluribus, sed vni dandum est id de quo dubitatur. Vocatur autem hæc sors consultoria, quia per eam Deus consulitur, quem eligi velit in dignitatem illam, vel officium, vel quodcunque de quo agitur. ista sors est magis illicita quàm diuisoria; ideo ista est a malo & est aliqualiter mala.

K Primo est à malo, quia prouenit ex non concordia plurium ad idem. Deberent namque conformare se homines quando tales electiones celebrandę sunt inuicem: vt omnes habentes oculos in directum cessante omni cordis prauitate eligerẽt, quem existimarent aptiorem ministerio de quo agitur. sed quia non est oculus omnium in bonum, sed plurimorum oculus nequam est, & totum corpus tenebrosum iuxta testimonium Saluatoris, discordant filij lucis a filijs tenebrarum, nec communi consensu electio celebratur. velle ergo vti sortibus ob defectũ communis consensus a malo est.

Sors consultoria quasi fugienda.

Amplius autem est a malo sors consultoria magis quàm diuisoria, quia est ob defectũ fidei. nam in electionibus prælatorũ ad res magnas, vbi status politici vertitur periculum, aut lucrum, præcipue in electionibus ecclesiasticorum prælatorum, qui specialius ad Deum pertinent, deberent homines committere se Deo, confidentes ꝙ ipse regens ista, & habens curam omnium istorum magis quàm nos, qui ista administramus, nos dirigeret, cum sine voluntate illius, nec vnus de paruis passeribus cadat. iuxta testimoniũ Saluatoris Luc. 12. quamquam quinque illorum dipondio veneant. ibi autem de nobis curam esse dixit patri nostro cęlesti, quanto magis in rebus magnis, vbi versatur status communitatum? & quanto maioris multitudinis agatur negocium, tãto habet Deus maiorem curam. ideo specialius facta magna per eũ administrantur. Ideo cum Hieremias dixisset, ꝙ cor hominis erat in manu Dei, & via nostra non est in nobis, vt patet Hiere. 10. c. s. scio Domine, ꝙ non est hominis via eius, nec viri, vt ambulet & dirigat gressus suos. Salomon in prouer. 21. cap. solum dixit de corde & via regis. s. cor regis in manu domini, & quocunq; voluerit vertet illud. q. d. ꝙ quamquam omnia corda hominum sint in manu Dei, specialius tamen sunt corda regum, quia isti propter sublimitatem potestatis plurima facere possunt aut prohibere. ideo Deus infrenat corda ipsorum, vt contra voluntatem eius non moueantur efficaciter.

Est igitur sic in electionibus prælatorum, ꝙ Deus magnam curam de illis gerit; confidere ergo debemus, ꝙ Deus qui fidelis est, & seipsum negare nõ potest, si in eum mentem nostram dirigamus, & iaciamus in eum curam nostram, ipse nos enutriet non dando nobis fluctuationem, sed confirmabit corda nostra, & diriget in illum quem ipse specialiter secundum volũtatem signi & beneplaciti præesse vult populo suo, & non oportet poni consultorias sortes. s. vt per illas voluntas Dei de eo quem eligi vult, pateat. sed prouenit ista sors ex fidei paucitate. Quia si consideremus, ꝙ Deus moueret corda nostra ad eligendũ eum quem vult ipse præesse populo suo, non confugeremus ad alias certificationes, sed quia bonitati ei^9 non bene confidimus, conuertimur ad sortes. & isti si prorsus ratione nõ careamus, sortes in hoc nihil nobis notificant. quia cum ponimus sortem ad electiones prçlatorum faciendas, aut ponimus, vt Deus per eam nobis declaret, quem eligi vult, an vt tollatur humana discordia. Si autem solum fit, vt tollatur humana discordia, non est ex paucitate fidei, est tamen ex alio malo, quòd est discordia humana. Si autem fiat ad videndum quem Deus eligat, sicut Apostoli fecerunt in electione Matthię, dicẽtes. tu domine qui nosti corda hominum ostende, quem elegeris ex his vnum accipere ministerium huiusmodi & apostolatum. vt patet Act. 1. cap. Nihil magis proficiunt sortes quàm electio, quia sicut credimus Deum mouere, vt cadat sors super hunc, vel illum, ita rationabile credi est, ꝙ si rogauerimus eum, mouebit corda nostra, vt concorditer eligamus eũ quem ipse eligi vult. non est enim maior ratio de motu cordium, quàm de motu sortium.

Consentaneum fidei & rationi fuit, ut sortes cõsultoriæ in electionibus prælatorum tollerentur, & quare.

Ideo valde fuit cõsentaneum fidei & rationi, vt sortes consultorię in electionibus tollerentur: potissime in ecclesiasticis electionibus valde spiritualibus, de quibus alibi dicetur. nam hoc modo magis eruditur homo ad confidendum Deo quàm alias. In veteri autem testamento aliquando permittebat Deus sortes, & aliquando eas iubebat. Iussit autem eas hic & Leui. 16. & Num. 26. & 34. Sed illę quę habentur in Numero ad diuisorias pertinẽt, & ad res terrenas, ideo magis licitæ sunt quàm istæ. Istę autem

[A] quæ habentur Leuitici 16. etiam diuisorię sunt, quia ponebantur duæ sortes per duos hircos. s. quis hircus proueniret Deo, & quis in caprum emissarium. ideo istæ minus licitæ erãt quàm diuisoriæ, quæ ad terram diuidendam pertinebant. Istę tamen ponebantur super duos capros ad tollendum dubium Iudæorum, quia vnus eorum mittendus erat in solitudinem portans iniquitates totius populi super se, & quia credebant hoc efficere non posse, nisi esset ille, quem Deus ad hoc specialiter eligeret, vt securi de hoc essent, iubebat Deus de hoc poni hic sortem.

De sortibus quæ habentur hic ad inquirẽdum peccantem, dicendum est, quòd erant licitæ ex mandato Dei, quamquam non essent licitæ alias, & ipse eas faciebat certas venire, sicut postea confessus est ille, sup [B] quem sors cecidit. vt patet infra. si tamen Deus non iussisset nunc poni has sortes, non fuisset licitum vti eis, nec nũc licet his vti. s. ꝙ inquiramus quis in iudicio cõdemnari debeat per sortes, vel inquiramus delictum occultum per sortes. Sunt enim hæ sortes incertæ valde & periculosę, quia poterit forte condemnari in iudicio qui innocẽs est, vel in inquisitione occulti peccati poterit cadere sors super eum qui innocens est relicto nocente, quo nihil iniustius, vt taliter distribuantur pęnæ & honores. Aliquando aũt Deus veritatem in his declarat. sicut in Iona propheta, qui sortibus datis deprehensus est sorte, vt mitteretur in mare ad placandum Deum, vt quiescerent fluctus. vt patet Ionæ 2. cap. Non tamen semper sic veritas de- [C] claratur. nam hoc modo omnes veritates sorte inquirere possemus.

Quomodo potest accidere, quòd sors falsum dicat, cum Deus semper temperet sortes missas iuxta Salomonem, & faciat, quòd sic eueniant.
Quæst. XXXVII.

SED dicet aliquis cum Deus temperet sortes missas in sinum. vt patet Prouerb. 16. & semper illas temperet, quomodo potest accidere, quòd sors ab eo mota falsum dicat?

Respondendum est, ꝙ id quod Deus facit non est falsum, vel id quod per sortem designat. Falsum nã- [D] que esset si aliud in re esset, & aliud ipse signaret, sed Deus non designat per sortem apparentem id, quod nos intendimus, nec aliquid alterum. nam licet nos ponamus sortes ad inquirendum quis peccauit: Deus tamen non dicit nobis, quòd mouebit manum missam in sinum, vt educat sortem eius qui peccauit: sed mouet manum ad educendum hanc, vel illam sortẽ ex alia causa: ideo qualitercunque eueniat, Deus non signat hic verum vel falsum per sortem eductam de inuolucro, cum nihil designare nobis intendat. si autem nobis dixisset, quòd faceret educi sortem peccatoris, vel ꝙ manifestaret peccatorem per sortem, necesse esset, quòd sors peccatoris exiret, & tunc si daremus, quòd non exiret illa, diceremus, quòd Deus falsum designabat per sortem. Et sic erat hic, quia [E] ipse iusserat applicari omnes Israelitas, vt declararet quis inter eos peccasset, & hoc sorte missa. Si ergo non fuisset Achan peccans, cum sors super eum cecidisset, signaret falsum sors illa a Deo data. in nobis autem vtentibus huiusmodi sortibus nihil tale est, quia Deus non dixit se quippiam declaraturum per sortem. ideo quæcunque sors exierit, nec verum, nec falsum signat.

Obiectio contra prædicta. Et quòd Deus mouendo sortes falsas influit, vt causa vniuersalis, & non ut rector aut index, ideo non facit malum, simile sup. in hoc cap. q. 21. & de hoc uide etiam sup. c. 6. q. 27. & 32. & 42.
Quæst. XXXVIII.

SED adhuc dato, quòd Deus non signet hic falsum per sortem, si nõ eueniat peccatori, tamẽ argueiur, ꝙ malum agat, quia mouet, vt eueniat illi, qui non peccauit, & per hoc moriatur. hoc autem æque inconueniens est, sicut superius.

Respondendum est, quòd Deus non facit in hoc malum, quia vtitur iure suo. ipse enim est causa suprema influens super omnia causata. sui iuris est, vt in his moueat cor nostrum, & membra nostra ad talia, vel talia agenda.

Si autem arguas, quòd ex hoc malum sequitur, quia occiditur ille, qui non est mortis reus superstite illo, qui scelens actor est. Respondetur, ꝙ ad hoc nõ præstat causam Deus immediatam, sed magis isti qui huiusmodi sortibus vtuntur in culpa sunt. quis enim eis iussit, vt hoc modo incertissimo inquirerent peccatorem occultum? cum ergo committant se manifesto discrimini, quodcunque malum inde prouenerit ipsorum culpa est, & Deo non est ascribendum.

Aliter autem responderi potest & cõuenienter valde, ꝙ datis sic sortibus ad inquirendum peccatorem, quamquam Deus moueat manum missam, vt accipiat aliam sortem, quam viri peccatoris: tamen malum non agit, quia ille cuius sors educta est de inuolucro, licet non sit reus huius, quod nunc in quæstione est, tñ aliorum forte maiorum reus est. Deus autẽ vult nunc eum puniri reseruans eum, qui tunc peccauit pro suo tempore puniendum. vel forte differt punitionem, vt cõuertat eum ad se misereatur illius, iuxta illud Isa. 30. ideo expectat nos Deus, vt misereatur nostri. puniendo autem illum bene agit, quia si illius scelera iudicibus cognita forent eum acriori supplitio plectendum darent. tradidit ergo nunc eum occidendum hac sorte iudicibus ignorantibus quare occidatur. & sic Deus nobis ministrantibus iustitiæ suæ modum explet ignaris tamen nobis horum, quæ per nos geruntur. Sic autem in homicidio casuali: quia tradidit Deus in manus nostras, vt occidamus eum quem nos occidere nollemus, & satis dolemus: ipse tamen mortis huius reus est, quia scelera sua hoc promeruerunt.

Si ponantur sortes inter aliquos ad inquirendum delictum, nunquid poterit sors comprehendere illum, qui penitus coram Deo, & hominibus innocens est. Quia ista conclusio videbitur alicui minus docto difficilis: tamen in corroborationem eius facit dictum beati Gregor. in oratione fer. 6. post cin. scilicet nulla nobis nocebit aduersitas, si nulla dominetur iniquitas, & omnia illa, quæ late prosequitur Boetius quarto de consolat. prosa. 6 & si arguas contra: de dicto Iob non peccaui & in amaritudinibus &c. & de dicto magistri Sent. in 4. dist. 15. dicentis, quòd Deus dat mala alicui sæpe sine peccato &c. Et de Christo & Abraham & multis martyribus & confessoribus, qui multa passi sunt sine vllo peccato. Ad hæc facile respondebis ex his, quæ do. Abulen. dicit hic, & præcedenti q. & seq & 72 & supra 6. cap. q. 27. & 37. cum alijs, & in 2. parte sui defensorij. cap. 34.
Quæstio. XXXIX.

SED dices, ponatur quòd sortes sumantur per aliquos ad inquirendum peccatum, & exeat sors illius, qui totaliter coram Deo, & hominibus innocens est morietur, & Deus moueat sortem illius qui nihil peccauerat, relicto nocente superstite.

F Respondendum est, ꝙ non est talis casus admittẽdus. nam si aliquis fuerit simpliciter innocens, non mouebit Deus sortem eius, nec occidi faciet. & quod amplius est dato, ꝙ iniqui conarentur per fraudem opprimere eum datis sortibus, vt exiret sors illius facto dolo, non exiret, quia Deus nõ permitteret. Deus enim facit nos cõtrarium agere eius, quod volumus interdum, & loqui contrarium eius, quod optamus, atque proponimus, sicut patet in Balaam propheta q venerat ad maledicendum Iudæis. vt patet Nume. 22. cap. & tamen cum conaretur maledicere benedicebat, eo dolẽte ꝙ benediceret. vt patet Nume. 23. & 24. Vnde cum conquereretur Balach rex Moabitarũ, ꝙ vocauerat eum ad maledicendum hostibus, quibus
G ipse econuerso benedicebat: respondit se non posse facere aliud. vt patet ibidem. sic ergo quamquam iniqui conentur delere iustum, non poterũt, quia Deus non sinet.

Et si aliquando exiret sors eius, qui videtur prorsus innocens? Respondendum est, ꝙ ille non est totaliter innocẽs, quia licet in oculis nostris sic videatur, Dei tamen iudicium valde distans est. & quamquam inter nos viri prudentissimi aliquos iudicent innocentes, non ex hoc firmiter tenendum est esse innocentes, quia Deus interdum contrarium iudicat. Catoni enim viro iustissimo ac prudentissimo Romanorum placuit causa Pompeij, Deo tamen placuit causa Iulij Cæsaris. Sic ait lib. 1. de Bello ciuili Lucanus.

Victrix causa deis placuit, sed victa Catoni.

H Et Boetius de consol. lib. 4. prosa. 6. ait. nam vt pauca, quæ ratio valet humana de diuina profunditate perstringam, de hoc quem tu iustissimum & æqui seruantissimum putas, omnia scienti prouidẽtiæ diuersum videtur, & victricem causam dijs, victam vero Catoni placuisse familiaris noster Lucanus admonuit.

Sed aliqui aliter respondere volunt dicentes, quòd quãquam educeretur sors hominis penitus innocẽtis, & moreretur, propter hoc non videbatur aliquod inconueniens, quia Christus innocens fuit, cum nihil impie vnquam egerit, neque labẽ originalem contraxerit: passus tamen fuit acriter.

Respondendum est ex hoc nihil sequi. quia Christus passus est, quia ad patiendum venerat. nam obla-
I tus est, quia ipse voluit. ad nihil enim in mundum venerat, nisi vt nos redimeret: redemptio autem morte & pęnalitatibus eius consummanda erat. ideo non est ad consequẽtiam cæterorum trahendus, quia de alijs nemo ad hoc natus est. Sed adhuc instabitur de Virgine benedicta, quæ non venit, vt pro nobis pateretur, multas tñ sustulit pęnalitates: ipsa tñ nihil peccauit. Ad quod aliquis rñdebit, ꝙ contraxit originalẽ labem, & ex hoc passa est pęnalitates, licet nihil actuale commiserit. Dicendum est, ꝙ quãquam non contraxerit originale, vt supponitur a nobis, tñ digne passa est, & iuisset in limbum si mortua fuisset ante passionẽ Saluatoris, de quo late dictum fuit in libro nostro de quinque metaphoricis paradoxis. Quamquã in hoc iuxta
K antiquorum nostrorum sñiam satis dici põt, ꝙ pœnę quædam proueniant bonis non meritis, vt meliores fiant, vel vt in malum nõ decidant. sed istæ sunt velut quædam tentationes & passiones. sic ait Boetius de consolat. lib. 4. prosa. 6. Si quosdam remordet ne longa fęlicitate luxurient, alios duris agitari sinit, vt virtutes animi patientiæ vsu atq; exercitatione confimẽt.

Ex his ergo patet, ꝙ quamq̃ Deus moueret manũ missam in inuolucrum ad sortium eductionẽ, ad educendam sortem hominis, qui illius criminis, de quo agebatur reus non erat, non faciebat malum. nos tñ si sortibus in inquisitione criminum vtamur, peccamus, quia exponimus nos discrimini. hoc enim mõ

cum

eum qui reus non est, reum efficiemus. Sunt igitur sortes consultoriæ ad inquirendum peccātem magis illicitę quàm in electionibus,& omnibus alijs modis. In veteri tamen testamento permissæ fuerunt ex paucitate fidei, vel quia Deus volebat se conformare, sic illi populo, qui ad maiora non poterat eleuari. Vnde quia istæ sortes secundum se incertæ erant, quamquā cum Deus illas iuberet poni, propter Deum mandantem efficiebantur certę, Iosue nō solum stetit determinationi sortium , sed postquam sors venit super Achan, inquisiuit ab eo quid fecisset,& coegit eū confiteri, nec eum condemnauit ad mortem antequam confiteretur,& confessus est. Hoc quidem non quasi Iosue hæsitaret, an sortes verum determinassent, & confessione rei patefieri veritatē exposceret, sed vt totus populus videret, quomodo Achan iuste occidebatur ex confessione sua.

Item vt in hoc appareret gloria Domini, quæ per sortes veritatem fecerat inquiri,& certissime inueniri.& hoc patet, quia cum peteret Iosue ab Achan, ꝙ confiteretur peccatum suum ait. fili mi da gloriam Deo Israel.i.demonstra gloriam eius confitendo, ꝙ sors ab eo sorte missa verum signauerit.

Sortes consultoriæ pertinent ad homines imperfectos, ideo non ponuntur in nouo testamento. Et quòd firmiter confidere debemus, quòd quotiescunque in prælatorum electionibus Deū puro innocauerimus corde, mouebit affectus nostros, vt eum in rectorem eligamus, quem ipse populo suo præesse velit.

Quæstio. XLI.

NVNC autem in nouo testamento, quia est status perfectior & maioris fidei, non permittuntur sortes consultoriæ ad electiones,& multominus ad inquirendum peccatum, vel quæcunque occulta: sed electiones inuocato Spiritu sancto per vota singulorum fiunt, de quo confidendum est, ꝙ cum eum puro inuocauerimus corde, moueat affectus nostros, vt eum in rectorē, aut præpositum eligamus, quem ipse populo suo pręesse velit. Et si obijciant de electione Matthiæ ad apostolatum facta per sortes, quæ pertinet ad nouum testamentum.

Respondendum est, ꝙ apostoli adhuc erant imperfecti in fide habentes reliquias conuersationis veteris testamenti.& quamquam eorum sincera foret intentio, tamen fides adhuc pauca erat. sicut enim Dei voluntatem inquirere conati sunt per sortes, & certissime cognouerunt, ita confidere debuissent, ꝙ eis in charitate non ficta coniunctis Spiritus sanctus adesset mouens corda eorum ad eligendum eum, quem per sortes acceperunt.s. quem Deus in apostolatū assumi dignaretur. Hoc autem fuit, quia nondum confirmati erant in fide,& charitate. nam licet cum Christo conuersati essent per tres annos fere, aut vt quidā volunt per tres & dimidium, tamen non confirmauerat corda eorum. solum enim eis, vt cæteris prędicabat,& aliqua secreta declarabat, quę alijs abscondita relinquebat. iuxta illud Matth. 13.s. vobis datum est nosse mysterium regni Dei, cęteris autem in parabolis, tñ non tangebat corda eorum. in Christo, tamē nihil proderat exterior cōicatio, sed interior tactus. nā etiam si per mille annos mansisset cum eis prædicās, & nō tetigisset specialiter corda eorum, nunquam in aliquo profecissent, quia nondum a Deo trahebātur. nemo tamen ad eum venire potest, nisi primo trahatur. vt patet Io.5. Fuerunt autem in hac cōuersatione imperfecta,& secundum carnem, toto tpe, quo cum Christo manserunt. vnde sępe ipse increpabat eos, vt patet Matth. 17. cum ait. O gñatio incredula & peruersa quousque ero vobiscum,& quousq; patiar vos? & paululum post hoc inter se absente Christo cōtendebant, quis eorum maior esset, quod ad manifestos gloriæ amatores pertinet. de hoc Matth. 18.c. Nec solum Christo viuente hoc fecerunt, sed etiam cum pateretur oēs adhuc infirmi,& non bene credētes abierunt eo relicto, vt patet Matth. 26.

Nec hoc suffecit, sed etiam eum cognouisse negauit Petrus, vt patet eodem cap.& ter quidem, sic omnes euangelistę testantur. Sed & hoc non tñ imputandum erat, quia timore humano inducti faciebant: sed & cum surrexisset, nō credebant eum surrexisse, vt patet Luc. 24.& Io. 20. & 21. vnde eis ad hoc signa dedit, vt patet eisdem locis: conuersatus est autē post resurrectionem Christus cum discipulis suis apparēs illis. 40. diebus in multis argumentis vsque ad diem, quo assumptus est, vt patet Actu. primo. & tñ adhuc erant rudes & imperfecti in fide: nam cum ascēsurus foret interrogauerunt eum dicentes: dñe si in tempore hoc restitues regnum Israel. ecce qm̄ loquebātur de Israel secundum carnem.

Dicēdum autē vt aliquis, ꝙ illud non inquirebant apostoli, sed aliqui alij, quia dicitur Act. 1. in litera, igitur qui conuenerant interrogabāt eum dicentes, dñe si in tempore hoc &c. Respondendum est, ꝙ isti erāt apostoli, quod patet ex verbis Saluatoris, quæ sequuntur immediate.s. non est vestrum scire tēpora & momenta, quę pater posuit in sua potestate, sed accipietis spiritum sanctum superuenientem in vobis, & eritis mihi testes in Ierusalem, & in omni Iudęa, & Samaria,& vsque ad extremum terrę: hoc iñ de apostolis intelligi necesse est qui missi sunt ad prędicandum per totum orbem. Ecce ergo manifeste patet, ꝙ vsque ad ascensionem Christi erant apostoli nimis imperfecti in fide, & post eam semper fuerunt vsque ad spiritum santum superuenientem, qui tetigit corda eorum,& in fide confirmauit atque charitate inflammauit. Vnde postea alteri viri effecti, iam nō vt prius loquebantur,& hoc quia insilierat in eos spiritus dñi, & mutati fuerant in viros alteros: ideo iam sortibus vsi nunquam sunt, sed per electionem. Sic enim paulo post factum fuit in electione septem virorum, vt pręessent viduis. nam elegerunt eos & imponentes manus ad collationem spiritalis gratiæ confirmauerunt eos, vt patet Act. 6. c. de quibus primus fuit Stephanus. electio autem Matthiæ fuit ante aduenientē spiritum sanctum in Pentecoste. Ideo sortibus facta est, quia adhuc imperfecti erāt. Deinde iam multum confidentes Deo cum congregarentur in charitate, confidebant,& credebāt spiritum sanctum esse cum illis. Vnde dicebant placuit spiritui sancto, & nobis congregatis in vnum &c. vt patet Actu. 15. postea ēt prouenientes & multiplicata fide eorum in successoribus sortes abolitæ sunt, & iam eas ecclesia detestatur: si tamen in aliquibus casibus eis liceat vti declaratur Num. 26. vel 34.

Quare Achan audiens Deum dixisse esse anathema in Israel, & inquirendum sequenti die, cum sibi conscius huius esset non fugit. *Quæst.* XLII.

QVAERET aliquis circa Achan, cum audiuit, ꝙ Deus dixerat esse anathema in Israel, & ꝙ sequenti die erat declarandum, eratq; sibi conscius huius sceleris, quare nō fugit. Aliquis forte respondebit, ꝙ Achan non putauit pœnam magnam esse infligendam quamq̄ reperiretur furtum: ideo non recessit de castris. Sed non stat, qa in litera expressum est, ꝙ ille qui reus erat criminis huius, delendus foret, vt patet infra cum dr̄. quicunq;

in hoc facinore deprehensus fuerit, comburetur igni eum omni substantia sua. Deus quoque ante hoc dixit, non poterit stare Israel coram hostibus suis, eosq; fugiet, quia anathemate pollutus est: non ero vobiscū vltra donec cōteratis eum, qui huius sceleris reus est: non ergo ob hoc stetit in castris. Alio modo respondebit aliquis, ꝙ non potuit Achan fugere, quia quando sortes positæ sunt, erant omnes coram domino, & cecidit super eum sors: si autem fuisset alibi fugisset. Respondendum est hoc non stare, quia istud fuit denunciatum per vnum diem ante, & iussum est, ꝙ sequenti die omnes venirent coram domino ad declarandum quis peccasset. vnde dixit eis Iosue, sanctificamini in crastinum. i. estote parati pro mane ad veniendum, & subditur. accedetisque mane singuli per tribus vestras: Achan ergo audiens hoc cum esset sibi conscius sceleris potuisset fugere ipsa nocte de castris. Dicendum est, ꝙ quamquam Achan sciret pœnam mortis esse infligendam peccatori, & quamq̄ cognouisset ante hoc per diem vnam tamē non fugit, & hoc quia sorte non habebat quo fugeret: nam tota gens in circuitu erat Chananæorum, & putarent eum exploratorem, atque occiderent extra suos, ergo clementius sibi quodcunque futurum opinabatur inter suos.

Item forte dato, quòd conaretur fugere Achan de castris, non posset, quia erant custodes castrorum in extremitatibus ne quis de exercitu fugiat, aut ne hostes repentino incursu percutiant castra, & hic non sinerent eum profugere.

Item forte Achan quamq̄ audisset verba de declarando peccatore coram domino, non credidit futurum, quia nunquam simile videtur: non enim fuerat simile factum aliquid ante tempora sua. ideo magis putauit hoc esse comminationem quàm veritatem futuræ rei: vnde fugere non curauit. Aliter forte dici potest, ꝙ quamq̄ Achan timeret futuram sibi mortem, tamen Deus peruertit cor eius, ita vt non maneret ei consilium neque vires, quia volebat in eo monstrare gloriam suam, sicut dicitur de Pharaone, quòd ideo Deus posuerat eum, vt monstraret fortitudinē suam in eo, vt patet Exo. 9. c. & ad Rom. 9. stetit ergo quia Deus eum stare fecit, licet aliter potuisset sibi inquirere subterfugia.

Accedetisque mane singuli. Idest omnes de populo. s. soli viri, quia fœminæ non accedebant cum non po-
In q. 28. tuissent peccare in anathemate, vt supra declaratum est. Etiam intelligetur de viris numeratis ad bellum a 20. annis & supra, quia alij minores non introierunt vrbem Iericho, ideo non poterant rapuisse de anathemate: sed viri bellatores qui poterant rapuisse applicabantur. *Per tribus suas.* Idest non venient omnes commixti, sed quilibet vir veniet cum eis qui sunt de tribu sua, vt distincta omnia sint. Causa huius erat, quia primo ponendæ erant sortes per tribus, & deinde per familias tribuum, postea vero per domos: ad extremum autem per viros. Si autem aliquis de vna tribu esset cum viris alterius tribus, non posset sors verum dicere, quia aut tunc caderet sors super tribū illam, de qua erat vir peccator, aut super tribum illam cum qua tunc erat. Si primo modo non reperiretur ibi, cum tota tribus diuideretur in familias, domos, & viros. Si autem secundo modo etiam non conueniēter assignaretur, quia debebat tunc per familias suas tribus illa diuidi, & familiæ per domos, & domus per viros. tamen in viris illius tribus non inueniretur peccator. Debebāt ergo singuli esse per tribus suas, & cū his tribubus erat tribus Leui: quia Leuitæ etiam potuissent peccare in anathemate Iericho. ideo de eis, sicut de cæteris inquirebatur an peccassent. *Et quam-*

F *cunque tribum sors inuenerit.* Sors dicebatur inuenire tribum, quia primo fuerunt præsentatæ omnes. 12. tribus coram arca, & scriptæ fuerunt cedulæ 12. equales: eiusdemq; figuræ nominibus. 12. tribuum: mitteq; sunt cedulæ in aliquo inuolucro, de quo missa manu Iosue vel aliquis de alijs eductūs erat vnam, & cuius tribus cedula exijsset, erat rea huius criminis, & dicebatur eam inuenire sors. i. Deus eā inueniri faciebat per sortem. *Accedet per cognationes suas.* Cum cōprehensa esset vna tribus sorte cęteræ erāt immunes, nec in eis aliquid inquirebatur, sed illa tribus diuidebatur per familias. vocātur autem hic cognationes familiæ, quia sunt quædam cognationes sub tribubus: omnes enim istæ diuisiones sunt cognationes, quia tribus co
G gnationes sunt, sed maximę. Familiæ quoque cognationes quædam minores sunt: domus etiam sunt minimæ cognationes, quæ diuidebantur, & tunc istæ familiæ erant inscribendæ cedulis totidem quot erant familię & ponendæ in inuolucro, & missa manu cedula monstrabat extracta, quæ esset tribus illius familia criminis rea. *Et cognatio per domos.*

Domus quot modis capitur in sacra scriptura, quia quintupliciter. vide supra 2. c. q. 51. Quæst. XLIII.

SVB familijs in tribubus sunt aliæ minores diuisiones, quæ vocantur domus. Accipitur enim varie domus: aliquando pro toto vno magno genere, & sic omnes Iudæi vocantur vna do-
H mus. s. domus Iacob, vt patet Psal. 113. s. domus Iacob benedicite dominū. Et sic apud poetas accipitur. vnde congregatio omnium Romanorum vocātur domus Assaraci, vel domus Aeneę, sic accipit Virgil. primo Aeneidos. s.

Cum domus Assarici Phthiam clarasque Micenas.
Imperio reget & victis dominabitur argis.

Hoc autem de oībus Romanis intelligi voluit. Aliqn̄ accipitur domus pro vna tribu, vt patet Psal. 113. domus Leui benedicite dominum. Aliqn̄ accipitur domus pro familia, vt dicimus domum Aaron. erāt aūt Aaronitæ de familijs Leuiticæ tribus sub maxima familia Chaathitarum. Alio modo accipitur domus ꝓ vna œconomia. s. pro cōiunctione viri vxoris & filio-
I rum, in qua ponuntur sex minima vel termini. s. dominus & seruus, vir & vxor, pater & filij, vt patet primo Politicorum. c. 2. hæ tn̄ sex ad quatuor personas reducuntur, quia qui est dn̄s est vir, & est pater: sed ad aliud & aliud sumptus. Alio modo accipitur domus pro congregatione aliquorum descendentium ab eodem patre vel auo, qui non faciunt vnam œconomiā, sed multas. nō accipit hic domus ꝓ primo nec 2. nec 3. nec 4. modo sed quinto. De primo satis patet, quia alias nō fieret distinctio: sed omnes Hebrei essent vna domus. De 2. & 3. patet, quia distinguitur hic domus contra tribum, & familiam: etiam quia dr̄, ꝙ Achan erat de tribu Iuda, & familia Zare, & domo Zabdi.
K Quòd non accipiatur 4. modo patet, quia viri dicuntur hic qui faciūt distinctas œconomias: nam Achā habebat vnam œconomiam per se quę vocatur domus, quia habebat vxorem, & filios atque filias, & supellectilia, & iumenta. Erat ergo hic domus in 5. mō.

Domusque per viros. In hoc patet, ꝙ nō fuerint fęminæ applicitę ad eum, vt inuestigaretur ēt inter eas peccatum, quia domus per viros diuidebantur, & non ꝑ viros & fęminas. & fiebat eodem modo, vt in præcedentibus, quia cōsiderabatur in qualibet familia quot essent domus, & totidem fiebant cedulæ modo quo In q. 18 & supra dictum est. inuenta aūt domo computabantur 30. huius. viri illius domus, & describebātur per singulas cedulas, atque positis eis in inuolucro educebatur cedula vna,

vna,& quæ esset faciebat virum ibi descriptum criminis reum: vnde ad vltimum exijt cedula Achan.

Et quicunque ille in hoc facinore fuerit deprehensus, comburetur. Prædicebat hic pęnam Iosue ad maiorem terrorem, vt attenti essent, & parati ad videndum, quem Deus comprehenderet ex Israel.i. cuius cedula ad vltimum exierit morietur. *Comburetur igni.* Ista pęna dabatur, quia omnia quæ erant in vrbe Iericho posita, fuerant sub anathemate, erantque cremanda, sicut ipsa vrbs cum eis, quæ ibi fuerunt exusta est, vt patet pręceden.c. Achan autem impediuit hoc furando partē eorum quæ ibi erāt: debuit ergo cremari ab igne qui peccauit auferendo ea, quæ cremanda erant igni.

Cur Achan lapidatus est cum cremaretur igne. Et ad hoc opinio Nicolai, de qua latius infra q. 65. tamen quæ hic affertur, non videtur esse opinio propria auctoris, vt patet infra in quæstionibus supra textum. Quæst. XLIIII.

SED dicetur quomodo ergo postea lapidatus est, vt patet infra in litera. Quidam dicunt, ꝙ peccauit dupliciter Achan.s. in auferendo de anathemate Iericho, & infringēdo sabbatum. Propter primum debebat comburi Achan, sicut peccauerat in rebus comburendis, vt per quæ quis peccat per hæc torqueatur, vt patet Sap. 11.c. Peccauit etiam infringendo sabbatum, quia dies septimus, in quo vrbs Iericho corruit, & capta sunt de anathemate hęc quæ infra habentur, dicitur fuisse sabbatū: sed infringentibus sabbatum pęna erat, ꝙ lapidarentur, vt patet Num. 15. de illo qui colligebat ligna in deserto die sabbati. sed an fuerit non cōstat. satis tamen rationabile aut verisimile est. Potest aliter dici, ꝙ ad terrorem maiorem populi factum est, vt magis timerent inflictis multis pęnis quàm vna.

Item vt ipsemet populus vindicaret offensam Dei in Achan, cum a Deo fuerit punitus propter eius peccatum, si tamen solum combureretur, nō poterat populus per se infligere mortem. Data fuit ergo alia pęna, in qua omnes possent.s. in lapidatione, quia totus populus mittebat lapides in Achā, & vindicabat iniuriam & offensionem factam Deo, qua ꝙ Israel concitatus fuerat, & damnum illatum eis.s. quia de eis ꝑ peccatum Achan mortui fuerāt. 36. viri, vt sup. patet.

Item leuius fiebat hoc Achan: est.n. leuius genus mortis atque velocius, & cum minori sensatione lapidatio, q̄ crematio, nec in parum: fuit autem lapidat⁹, & cum defecisset oppressus lapidibus crematus est. sed hęc quō vera sint disputabitur latius infra qōnib⁹ supra textum. *Cum omni substantia sua.* Idest cum oībus quę ad eum pertinent. substantia proprie hic possessas res notat, & non filios, & filias atque vxorem, quia ista non possidentur. non tm̄ solum substantia peccantis exusta est, sed ēt filij, & filiæ, vt patet infra. hoc aūt nō videtur expresse Deus dixisse, satis tamen colligit̄ ex verbis cum dixit. non ero vltra vobiscū donec conteratis eum, qui hoc scelere contaminatus est. Iussit enim illum conteri: sed cōtritio signat totalem & simultaneam destructionē, ideo non solum ipse, sed ēt omnia quæ eius erant, destruenda erant: alioquin occisus diceretur, sed non contritus aut deletus.

In qō. 55. 61. & 65.

Quare combusta fuit tota substantia domus Achan. Et quòd rapiens aliquid de anathemate efficiebatur anathema. Quæstio. XLV.

SED quæret aliquis quare combusta fuit tota substantia Achan? Respondendum est, ꝙ istud peccatum fuit in peruertendo anathema: fuerat.n. vrbs Iericho cum omnibus quæ in ea erant subiecta anathemati. ipse autem accipiendo quæ intra habentur præuaricatus est illud: ideo debuit ipse fieri anathema sicut id, quod sumpsit de anathemate, vt consimilis modus punitionis per omnia esset, sicut fuit transgressionis. cum autē aliquis ponebatur sub anathemate, totus ipse erat anathema, ergo debebāt oīa quę ꝑtinebant ad Achan esse anathematizata. Quòd autem rapiens aliquid de anathemate efficiatur anathema, patet Deuter. 7.s. ne auferas quippiam ex idolo in domū tuam, ne fias anathema, sicut & illud est.

Item fiebat ad maiorem terrorem, ꝙ non solum peccantes, sed etiam quæ ad eos pertinent, delentur. Ita etiam ſm leges humanas aliqñ peccantes delentur cum rebus suis, vt in criminibus lęsę maiestatis, vt patet ext. de hęre.c. vergentis. & quia longe magis est ęternam quàm temporalem offendere maiestatē, si pro lęsione maiestatis terrenæ infliguntur deletiones peccantium, & rerum suarum, multo magis pro lęsione æternæ maiestatis infligi iustum est, sed hanc offenderat Achan, ergo dignum erat eum cum reb⁹ suis perire. Alij vero hoc aliter exponunt, de quo dicetur infra in quęstionibus supra textum. In q. 56.

Quoniam prævaricatus est pactum domini. Ista est causa quare inflicta fuit pęna hęc. dicitur Achan prævaricatus pactum domini.i. falsauisse, vel peruertisse, q̄a fuerat initum fędus cum domino, vt esset super totam vrbem Iericho anathema cum rebus suis. Achan autem accepit de rebus illis, ergo prævaricatus est pactū quod ad scelus pertinet, sicut inter homines qui falsant fędera cōposita, magnis supplicijs digni habent̄.

Et fecit nefas in Israel. Hoc potest intelligi dupliciter. Vno modo, ꝙ fecit Achan nefas in Israel.i. magnum peccatum, ꝙ nefas vel scelus vocatur, & fecit in Israel.i. inter Israelitas: ideo maiori pęna mulctandus est quàm si fecisset in alio populo, quia iste populus est sanctior, & in eo grauius peccata debent puniri. Sic dicitur de puella, quæ manens in domo paterna fornicata est, & postea cum desponsaretur subticuit se esse defloratam. Sponsus autem accepit eam tanquam virginem: si postea obijciatur ei, ꝙ non est inuenta virginitas, iubetur lapidari puella. & subiungitur, quia fecit nefas in Israel, vt fornicaretur in domo patris sui, ut patet Deuterou.22.cap.

Alio modo accipi potest, quia fecit nefas in Israel.i. fecit magnum damnum, vel peccatum cōtra Israelitas.s. ꝙ propter actum eiusdem conuerunt Israelitas in fugam apud vrbem Hay. & corruerunt vulnerati de eis. 36. viri, vt patet supra in litera. Sed primus sensus melior est, quia quamq̄ rationabilis causa esset, vt puniretur qui prævaricatus fuerat pactum, quia læserat Israelem: tamen istud nomen nefas, non potest importare pęnam, sed culpam.

Surgens itaque Iosue mane, applicuit Israel per tribus suas, & inuenta est tribus Iuda. Quæ cum iuxta familias suas esset oblata, inuenta est familia Zare. Illam quoque ꝑ domos offerens reperit Zabdi. Cuius domū in singulos diuidens viros inuenit Achan filium Charmi, filij Zabdi, filij Zarę de tribu Iuda.

Surgens itaque Iosue mane. Hic ponitur executio prædictorum.s. surgens Iosue sequenti die ad exequendū ea quæ Deus iusserat. *Applicuit Israel.* Idest fecit applicari totum Israel ante arcam. quare autem applicarētur ante arcam supra data est causa.s. vt intelligerent Israelitæ hoc fuisse factum Deo iubente, & reddente testi-

testimonium veritati, ꝙ non sic intelligerent si sine solennitate,& non ante arcam fieret. *Per tribus suas.* Idest applicuit totum Israel applicando tribus eius.s. 12.tribus,& cum eis tribum Leui, quæ non computabatur communiter tanquam vna de tribubus. sed applicita est, vt etiam inquireretur si esset in ea iniquitas, & ne cæteri Israelitæ conquererentur. Dicerent enim,ꝙ poterat esse vir peccator inter Leuitas, qui si non applicarentur necesse erat cadere sortē sup vnā de alijs tribubus, quæ nihil peccauerant: adhibita aũt ea sicut cęteris non esset causa dubitandi & conquerendi. *Et inuenta est tribus Iuda.* s. cum ponerētur sortes.12.pro.12. tribubus educta est de inuolucro cedula, in qua erat descriptum nomen tribus Iuda.

Quæ cum iuxta familias suas esset oblata. Cũ positis sortibus inter omnes tribus inuenta est rea tribus Iuda, cæteræ recessetunt,& mansit tribus Iuda,quæ tunc diuisa est per familias suas, vt sciretur in qua familia esset iniquitas. Fuit autem distincta in quinque familias suas.s.Zareitarũ,Pharesitarũ, Ephronitarũ, Amulitarũ,Selaitatum,quæ habentur Num.26.c.deriuatæ & nominatæ a filijs Iudæ,& pro his quinq; datæ sũt. 5.cedulæ inscriptæ nominibus singularũ, & positæ in inuolucro. *Inuenta est familia Zare.* Ista erat vna de familijs Iuda denominata a Zare filio Iudæ: fuerunt.n. duo filij illius nati de Thamar nuru sua.s. Phares & Zaram,vt patet Gen.38. & a Zare vocatur familia Zareitarum , de qua erat Achan. fuit aũt inuenta ista familia, quia fuit educta cedula inscripta nomine eius de inuolucro.

Quomodo intelligitur, quòd familia Zare diuisa fuit per viros. Quæstio. XLVI.

Illam *quoque per viros offerens.* Capta familia Zarę separatæ fuerunt reliquæ familiæ: mansitque illa quæ rursus diuisa est per domos: nam quælibet familia continebat domos.sed in litera dr̃, ꝙ familia Zare diuisa fuit per viros.Dicendum est,ꝙ primo diuisa fuit per domos,& domus per viros: sic.n. supra dixit Iosue:quamcunq; tribũ sors inuenerit accederet per cognationes suas , & cognatio p domos; ergo per domos diuisa est familia Zare.hic tamē subticetur,quia est modus sacræ scripturæ, ꝙ cum aliqd debet bis narrari semel , enarrentur quædam quæ secundo non dicũtur , vt euitetur longitudo sermonis, sicut patet præceden. c. ex declaratis ibi. sic ergo hic, cum supra fuerit posita ista examinatio plene , cũ hic repetitur,ponitur non plene,quia subintelligitur.

Dicẽdum est ergo, ꝙ modus fuerit iste.s. ꝙ primo applicitis tribubus coram dño inuẽta est sorte tribus Iudæ: deinde illa applicita inuenta est familia Zarę: quę postea per domos diuisa inuenta est domus Zabdi.& postea diuisa illa per viros inuentus est Achan, quod signatur infra cum dr̃:inuenit Achã filiũ Charmi, filij Zabdi , filij Zarę de tribu Iuda: expressit.n.ibi oẽs in quibus computari possunt domus & familiæ. Et tñ si adhuc clarius inspiciamus nihil hic dimissum est,licet quidã existimẽt, ꝙ ẽt fuerũt cõputatæ hic domus. & in hac cõputatione reperta est domus Zabdi, vt patet in litera:nã si ista diuisio, q̃ hic dr̃ p viros esset vltimata diuisio per viros, nõ diceret , ꝙ inuentus est Zabdi,sed Achã:dr̃ tñ Zabdi.Itẽ qa postea dr̃,ꝙ domꝰ Zabdi diuisa est per viros,ergo diuisio ista Zarę per viros non est ꝓprie distinctio per viros, sed per domos. Sed dices , qũo ergo dr̃, ꝙ diuisa est familia Zarę per viros? Rñdendum est,ꝙ non vocantur hic viri personæ singulares,in quas vltimata resolutio fit:sed vocãtur viri qui sunt capita domorum,sicut alij sunt capita familiarum,& alij capita tribuum , & poterat dici ,

F ꝙ quęlibet harum diuisionum fiebat per viros, quia ponerentur.12. viri principes tribuum pro. 12. tribubus, & viri principes familiarũ pro familijs , & sic de domibus.Est ergo sensus. *Illam quoque.* Idest familiam Zare. *Per viros offerens.* Non per viros qui sunt personæ singulares,sed per viros qui sunt capita domorũ.

Reperit Zabdi. Idest sorte inuentus est Zabdi.s. domus sua , quia vir inuentus sorte fuit solus Achan in quem diuisio terminata est.

An Zabdi fuerit hic positus tanquam caput domus. Quæstio. XLVII.

G Nec etiam intelligi potest, ꝙ Zabdi fuerit hic positus tanquam caput domus suę,& cecidit super eum sors : nam iste a multis temporibus mortuus est, quia Zabdi fuit filius primogenitus Zaræ, cum ab eo denominetur domus. Zare autem ingressus est in Aegyptum cum patre suo Iuda,vt patet Gen.46.qui 20.annis post aut ante gigneret filium suũ Zabdi : haberet ergo Zabdi tot annos quot effluxerũt ab ingressu Iacob in Aegyptum vsque in diem hãc pręter.20. aut pauciores annos.s.q effluxissent ab ingressu in Aegyptũ vsq; ad natiuitatem eius. sed hoc non stat, quia non posset tot viuere annis s̃m cursum illius temporis,ergo non viuebat tunc.Qđ patet, quia ab ingressu Iacob in Aegyptum vsque ad exitum Israelitarum fluxerũt anni ducenti & quindecim,vt fuit declaratum , Genes.15.&
H Exo.12.quibus addantur.40.anni, qui fluxerũt ab exitu de Aegypto vsque ad transitum Iordanis,& pauci dies qui superexcrescebant, erunt anni ducenti quinquaginta quinque,a quibus subtrahantur.20. qui fluere poterant ab ingressu in Aegyptum vsque ad natiuitatem Zabdi , manebunt ducenti triginta quinq; anni,quos ageret tunc Zabdi si viueret:sed ad hanc ętatem nemo accedebat tempore illo. nam ætas maior erat centum viginti annorum, vel paulo amplius.

Dicendum ergo,ꝙ Zabdi tunc non viuebat,immo nec exierat de Aegypto,quia essent plures quàm centum anni a morte sua vsque ad tempus istud: non ergo fuit hic repertus Zabdi tanquam super eum caderet sors pro domo sua , sed repertus fuit Zabdi.i.do-
I mus Zabdi, scilicet quòd diuisa familia Zarę per sortes inuentus est Zabdi.i.cecidit sors sup domũ Zabdi.

Cuius domum in singulos diuidens viros. Zabdi erat domus,& post domum non est alia diuisio, nisi per singulas personas domus illius,idest cognationis. Ideo non dicitur hic, quòd diuisa est domus Zabdi per viros,sicut dicebatur de familia Zaræ: sed quòd fuit diuisa per singulos viros , idest singulariter p personas, non existente alia diuisione vlteriori.& pro quolibet horum virorum posita fuit vna cedula, sicut supra dicebatur de tribubus & familijs.

Inuenit Achan. Iste est cui prouenit vltimate sors,& propter hunc fuerũt positæ omnes sortes , quæ supra habitæ fuerunt.

K *Filium Charmi , filij Zabdi, filij Zaræ de tribu Iuda.* Hic ponitur tota linea generationis Achan vsque ad caput tribus, quę erat Iudas , & sunt quatuor generationes, quæ effluxerant a principio tribus ipsius : erat Charmi pater Achan,& Zabdi pater Charmi,scilicet auus Achan,& Zarę proauus. Iudas autem caput erat totius generationis & cognationis magnæ, quæ est vna tribus.

Et ait Iosue ad Achan : Fili mi , da gloriã Domino Deo Israel, & confitere, atque indica mihi quid feceris,ne abscondas. Respon- dit que

1.q.4.§.in peccato. uer. Ite Populus

26.q. 2. §. 1.ibi. Sors descendit. de pe. di. 5.c. in sũma. uer. alij.

ditque Achan Iosue, & dixit ei. Vere ego peccaui Domino Deo Israel, & sic feci. Vidi enim inter spolia pallium coccineum valde bonum, & ducentos siclos argenti: regulã-que auream quinquaginta siclorum, & concupiscens abstuli, & abscondi in terra contra medium tabernaculi mei: argentumque fossa humo operui.

Et ait Iosue ad Achan. Hic ponitur cognitio peccati quantum ad culpam determinatam: nam iam persona cognita erat. s. Achan. Inquisiuit tñ hic Iosue ab Achan de facto suo. s. quõ accepisset de anathemate. Nam per sortem a Deo missam manifestum erat, ꝙ peccasset Achan. sed modus non fuerat declaratus. ẽt inquisiuit Iosue, vt non videretur solum condemnari iste ex datis sortibus, sed ex ore, vt sic condemnatio iustior videretur. Item ad dandum gloriam Deo, vt supra dictum est, & sequitur immediate. *Fili mi da gloriam Deo Israel.* Vocauit Iosue Achan filium suum. est. n. modus dulcis ad suadendum cõueniens, & hoc vt induceret eum ad confitendum quid fecisset. postquã tñ confessus est non vocauit eum filiũ, sed dure locutus est dicens, quia turbasti nos exturbet te Deus in die hac. *Da gloriam Deo Israel.* Idest cõfitere peccatũ tuum, & modum eius, & sic dabis gloriã Deo Israel. Est sensus, ꝙ sors venerat super Achan, ꝙ ipse sceleris reus esset. & ista sors a Deo prouenerat: si. n. ista sors manifestam diceret veritatẽ, erat gloria Deo. s. ꝙ declarasset veritatem absconditam per sortes datas, an tñ verum esset, ꝙ sors signabat. s. ꝙ peccasset Achan vel non, nemo sciebat nisi Achan. Nemo ergo poterat dare gloriam illi declarãdo, ꝙ sors verum designaret nisi Achan. Rogando ergo ꝙ confiteretur, qđ fecerat, rogabatur ꝙ daret gloriam Deo. sic est qñ aliquis profert aliqua verba suarum continentia pondus, & alij ea approbant, datur ei gloria, quia constat eum verum protulisse, qđ non constabat a principio.

Et confitere atque indica mihi quid feceris. Iosue bene nouerat, ꝙ peccasset Achan rapiendo de anathemate: quid tñ determinate fecisset non cognoscebat, quia Deus non prouiderat. ideo petebat hoc declarari per verbum suum. ẽt proficiebat hoc, vt sciretur quę erãt ea quæ rapuisset Achan de anathemate, & cremarentur, sicut cætera in vrbe Iericho fuerant combusta. *Ne abscondas.* s. aliquid tam de facto q̃ de modo facti, quia iam nihil proficiebat, ꝙ Achan absconderet, qa Deus declarauerat, ꝙ peccauisset Achan, & reus mortis esset. ideo ẽt si non cõfiteretur, moreretur. erat ergo melius confiteri. *Respondit Achan Iosue.* Non recusauit Achan confiteri delictum, quia iam Deus manifestauerat eum peccauisse, cuius auctoritas maxima est: nec ei quisquam refragari potest negando, quod ipse asseruerit, & nihil magis sic ei pęnalitatis infligendum erat. *Vere ego peccaui domino Deo Israel.*

Aliquando peccamus directe cõtra Deum & solum contra eum. Interdum autem peccamus contra Deum, sed non directe. & quòd ad primum modum pertinent præcepta primæ tabulæ. ad secundum præcepta secundæ. Et quòd in præceptis primæ tabulæ est duplex Dei offensio, in præceptis uero. 2. una tantum. *Quæstio.* XLVIII.

CONFITETVR Achan primo in vniuersali peccatum suum, & postea illud explanat in particulari. dicit se peccauisse Deo Israel, non ꝙ hoc aliquid nouum, & incognitum sit, quia quicũque peccat, in Deum Israel peccat: sed A quia aliquid specialiter in Deum egit. Qñcunque. n. aliquis peccat, necesse est, ꝙ agat contra legem Dei positam, aut contra dictamen rectę rationis: quocunque dato peccatur in Deum. nam qui agit contra legem a Deo datam manifestum est, ꝙ in Deum peccat, quia offendit eum contemnendo legem illius, sicut offendit legislatorem qui aliquam legem eius infringit. si autem agat contra dictamen rectę rõnis, ẽt peccatum est contra Deum, quia ipse dedit dictamẽ rationis, quod pertinet ad cõscientiam & ius naturale, vt patet ad Roma. 2. ideo agentes contra hoc Deũ actorem huius offendũt. in omni ergo peccato offensio Dei est. Est autem alia offensio specialis. s. quia dãnum vel vtilitas eius, quod fit alicui prouenit. sicut cũ B aliquis occidit proximum suum, Deus offenditur, qa dedit mandatum contrarium. læsio tñ ipsius proximi est. aliqñ autem vtrunq; horum ad Deum est. s. ꝙ peccãdo offenditur ipse tanq̃ legislator, & offenditur tanquam persona singularis, cui prouenit damnum vel vtilitas ex re quę fit. Est autem hoc in decalogo, nam in pręceptis primę tabulę quicunque Deum offendit peccat in eum, vt in legislatorem, & vt in personam singularem, & sic est duplex offensio. In præceptis autem tabulę secundæ quicunque peccat solum offendit Deum vno modo. s. vt legislatorem. quod patet. si aliqs colat Deos alienos peccat in prima tabula, & dupliciter offendit Deum. Primo quia Deus iussit non coli Deos alienos, & contemnitur lex eius. Secundo peccatur in eum tanq̃ in personam singularẽ, C quia colendo Deos alienos tollitur Deo honor suus vnicus. s. ꝙ ipse solus sit, cum hoc alijs ascribatur, qui non sunt dij. Idem si nomen eius ad inania transferamus, vel sabbatum perfregerimus eius legem contẽnimus, & honori eius detrahimus tollentes nominis decus, & cultum sabbati. In præceptis autem secundę tabulę vnica offensio Deo fit. nam si occiderimus ꝓximum, aut furati fuerimus res illius, vel vxorem abstulerimus, Deum legislatorem contemnimus legẽ eius violantes: damnum autem vel iniuria ex actu ipso specialiter Deo non irrogatur, sed proximo, & sic est in omnibus præceptis secundę tabulæ. Ex quo sequitur, ꝙ maior offensio Deo irrogatur extẽsiue, aut D plurificatiue in præceptis primę tabulę q̃ secundæ: qa in quolibet pręcepto secundę tabulæ Deum simpliciter offendimus. in pręcepto autem quolibet primę tabulę offendimus dupliciter. Sic autem est in hoc peccato, quia pertinet ad primam tabulam reducendo in secundum præceptum. nam fit nomen Dei irritum cum pactum promissum nomini eius violatur. sic dicebatur supra. s. peccauit Israel, & pręuaricatus est pactum. & magis declaratur, quia auferẽdo de anathemate Iericho erat peccatum: ideo necesse erat, ꝙ esset contra Deum tanq̃ conditorem legis, aut rectæ rationis, ꝯ quam omne peccatum est. Secundo erat offensio Dei specialis in hoc crimine tanquam cõtra personam singularem, quia auferebantur res vrbis Iericho quæ ad Deum pertinebant. nam per anathema positum res illę erant Dei. ideo accipiendo eas E Deo irrogabatur offensio, sicut proximo infligitur cum res eius auferuntur. tota ergo huius facti offensio contra Deum erat: ideo non erat solum istud peccatum generaliter contra Deum, sicut sunt omnia alia peccata, sed etiam speciali modo. vnde proprie dicetur, quòd Achan peccans in anathemate, vere peccauit Deo Israel.

Et sic, & sic feci. Hic declaratur modus, scilicet modus peccandi fuit sic, & sic, scilicet sicut immediate declaratur in litera.

An Achan

An Achan prævaricatus fuit anathemata quinque, vt putat Ra.Sal quia non. Et quot bella Iudæorum fuerunt ante transitum Iordanis, & in quibus locis fuit positum anathema, & in quibus non. F
Quæst. XLIX.

RABBI Sal. dicit. *Sic, & sic feci.* Ideſt nõ feci ego nouiter peccatum in anathemate, ſed ego iam feci multoties ſic. & quia geminatur hic ſic & ſic, dicit Ra.Sal. ꝙ peccauit Achan in alijs.4.anathematibus, & iam erant quinque: ſed hoc non habet aliquem colorem. Et litera etiam non poteſt ſtare, quia non fuerunt vnquã tot anathemata poſita. nã in terra Arad regis Chananæi fuit anathema, cum deleuit Iſrael vrbes illius. & tñ ibi nullus rapuit. G nam ſi rapuiſſet fuiſſet iratus Deꝰ contra Iſrael, & feciſſet ſicut nunc factum eſt. Vel dato, ꝙ velimus aliquos ibi peccauiſſe, & fuiſſe de eis Achan: tñ illud vnum anathema erat, & non 4. Non erant autem alia bella, in quibus committi poſſet anathema. nam in primo bello facto in deſerto. ſ. contra Amalechitas nõ fuit poſitum aliquod anathema. de quo Exo. 17. In ſecundo quoque bello contra Chananæos & Amalechitas nõ fuit poſitum anathema, nec poni potuit, quia Iſraelitæ ſuperati sũt, & hoſtes eorum occiderũt de eis vſq; in Horma, vt patet Nume. 14. Tertium bellum fuit contra Chananæum regem Arad, cum ipſe audiuit veniſſe Iſrael per viã exploratorum, & pugnans ſuperauit Iſraelem, atque cepit prędam: H in hoc quoque non poterat poni anathema, quia Iſraelitæ ſuperati ſunt. vt patet Nume. 21.c. Quartum bellum fuit contra eundem Chananæum regem Arad, vbi Iſrael voto ſe obligans dño ait. Si tradideris in manum meam populum iſtum, delebo vrbes eius, & ſic factum eſt, atq; fuit anathema, nec quicquam captum eſt de vrbibus illis, ꝙ ſi velis aſtruere Achan inde quicquam vſurpaſſe habebit vnum anathema. Fuerunt quoque alia duo bella contra duos reges Amorrhæorum. ſ. Og, & Sehon, cum tota eorũ terra capta eſt. ibi tamen non fuit poſitum aliqđ anathema: ſed licuit cuicunq; capere de præda. nam iumenta in partem venere prædantium. vt patet Deut. 3. & 4. non poterat ergo ibi infringere anathema.

I Aliud autem poſt hoc bellum fuit contra Madianitas, de quo Numeri 31. ſed in hoc non fuit poſitum anathema, quin potius tota terræ præda capta eſt a Iudæis & diuiſa inter ipſos. & datum fuit de ea ſacerdotibus, & domino, vt patet eod. c. nõ poterat etiam hic præuaricari Achan. Poſt hoc autem non fuit aliquod bellum vſque ad tranſitum Iordanis in vrbe Iericho, vbi peccauit Achan. non potuit ergo peccare Achan in quinque anathematibus, vt ait Ra. Sal. ſed in vnico ante hoc.

Dicendum tamen eſt, ꝙ ibi non peccauerit. nam tunc iratus Deus percuſſiſſet Iſraelitas tradens in manus hoſtium, ſicut hic tradidit. & adhuc erat maior cauſa tradendi quàm hic: nam ibi Iſraelitę fecerunt K votum de anathemate ponendo antequam Deus traderet gentem, vt patet Numeri 21.c. dicens ſi tradideris gentem hanc in manu mea delebo vrbes eius, & ante hoc dicitur. at Iſrael voto ſe obligãs dño ait &c. hic autem in vrbe Iericho nõ fuit votum ſic factum, ſed conſenſus totius populi de anathemate poſito a Ioſue. magis ergo peccarent infringentes illud anathema, quàm ſi hoc infringèrent, & conſequenter magis Deus puniuiſſet, ſed nihil tale factum eſt, aut in Iſrael, aut in Achan: ergo nemo ibi peccauit infringendo anathema. *Vidi enim inter ſpolia pallium coccineum.*

F *Quare pallium coccineum vocatur hic in Hebræo de terra Senaar, ſeu pallium Babylonicum.* *Quæſt.* L.

PONITVR in ſpeciali modus peccandi. ſ. ꝙ vidit Achan, & concupiuit. accepit. n. pallium coccineum. vocatur coccineum. i. de cocco bis tincto. eſt. n. ſericum rubeum valde tinctum, ſicut in veſtibus ſacerdotis magni ponebatur coccus bis tinctus, vt patet Exo. 28. erat p̃cioſum iſtud pallium, vt infra dr̃: ideo cũ multa alia ſpolia videret, iſtud ſpecialiter concupiuit. hoc erat qñ Iſraelitæ cęſis omnibus Ierichontinis incedebant per totam vrbem inquirentes aurum, & argentum, & vaſa ęnea, atque ferrea, vt ducerent in theſauros dñi, ſicut iuſſum fuerat præced. c. G Achan vero hæc videns abſcondit. Non erat pallium iſtud veſtimentũ, ſiue chlamis, quia non potuiſſet occultare Achan exiens de vrbe Ierichontina & reuertẽs in caſtra: ſed erat aliquid paruum, ſicut ſudarium quod faciliter abſcondi potuiſſet: in Hebręo dicitur hic. *Pallium Babylonicum.* Dicit Ra.Sal. ꝙ omnes reges terræ in vrbe Iericho habebant palatia. ideo rex Senaar, qui dicitur rex Babylonis habebat palatium ibi, in quo erant veſtes Babylonicę, & ibi inuentum eſt pallium Babylonicum, ſiue de Senaar. Sed hoc ſatis apparet falſum. ſ. ꝙ in terra vnius regis alij reges habeant palatia ad habitandũ ibi: quomodo ergo rex Babylonis haberet palatium in vrbe Iericho, quia illa pertinebat ad alium regem? potiſſime, quia valde diſtabat inde Babylon, ſiue terra Senaar. H Sed quamuis non poneretur ſic, aliter poterat dici, ꝙ erant ibi pallia de terra Senaar. ſ. adducta de terra Senaar, ſicut in terra hac dicimus eſſe pãnos Anglicos, aut Gallicos, vel Britannos, quia de terris illis huc perducuntur. Vel vocaretur pallium Babylonicum, quia eſſet tale qualia illa quę primo in Babylone fuerũt, ſicut in terra hac dicimus eſſe veſtes Burgundianas, aut Germanicas, vel Italorum, cum tñ de terris illis veſtes factæ ad nos non adducantur: ſed quia nos tales in figura veſtes formamus, quales apud Anglicos, Germanos, aut Italos ſunt.

Hieronymus tranſtulit coccineum, vbi Hebrei dicunt Babylonicum, vel de Senaar. Cauſa mutationis fuit ex ſimilitudine dictionis, quia in hebræo ponitur hic pallium de Senaar: I ſimilis huic eſt alia dictio. ſ. (ſeni) quæ ſignat bis tinctum, & putauit Hieronymus Senaar deriuari de Seni, & tunc ad bis tinctum pertineret, & hoc nos coccineum vocamus, quia coccus eſt qui bis tinctus eſt: ſic patet Exo. 25. & 28. vbi litera noſtra dicit coccumque bis tinctum. litera hebraica dicit Tolaad Seni. i. vermis bis tinctus. dixit ergo pallium coccineum, vel bis tinctum, vbi Hebręi communiter Babylonicum dicunt. *Valde bonum.* Ideſt precioſum, & iſta fuit cauſa, quare ita deſiderauit Achan illud hr̃e: litera hebraica dicit. *Vnum & bonum.* Sed ad vnum ſenſum pertinẽt ambo. nã vnitas ſignat ſingularitatẽ. ſ. ꝙ pallium iſtud erat ſpãliter bonũ. & iõ vnice bonũ dici poterat. vel vnũ & bonũ, quaſi ipſum ſo- K lum bonum eſſet. *Et ducentos ſiclos argenti.* Ipſa eſt moneta valde vſitata, quæ erat inter Iudæos, & erat inter Chananęos, & per hanc fiebãt oẽs appreciationes & æſtimationes in lege. ſic patet Leuiti. 27. ſ. oĩs ęſtimatio ſiclo ſanctuarij ponderabit̃. ẽt in redẽptione primogenitorũ q̃ erat lex perpetua, ponebant quinq; ſicli, quaſi iſta moneta duratura temp̃ eẽt apud Iudęos, vt patet Nu. 3. & 18. c. Cõſiſtebãt aũt ſicli in figura & põdere, quia oĩs moneta debito charactere inſignit̃. Cõſiſtebat ẽt in determinata q̃titate põderis, q̃a erat monetã de materia p̃cioſa q̃ ẽt ſine charactere valoris magni eſt. vñ ſiclus interdũ pro determinato pondere ponitur, interdum vero pro moneta ſolum.

Regu-

Regulamque auream. Idest aliquam virgam de auro fa- A ctam in modum regulæ. in Hebræo dicitur. *Linguam auream.* Sed idem est, s. quòd ista regula erat in modũ lingue fabricata. vel si principaliter vocemus eam linguam, poterimus vocare consequẽter regulam, quia illa lingua aurea erat ad aliquid regulandum.

Quinquaginta siclorum. Idest ponderis quinquaginta siclorum. Ecce solum ponitur hic siclus pro pondere, quia cum siclus qui est moneta, sit argenteus non poterat regula aurea continere aliquos siclos, sed erat põderis quinquaginta siclorum.

Et concupiscens abstuli. Hæc omnia pulchra erant, scilicet aurum, & argentum, & pallium coccineum valde pulchrum. ideo motus fuit Achan cupiditate eorum. maxime, quia vidit opportunitatem ad tollendum de B loco in quo erant, cum nemo illa videret. Erantque paruæ quantitatis ita, vt faciliter absconditæ portari possent. quod non fecisset Achan si hęc essent magnę quantitatis, quoniam non posset educere de vrbe, vel introducere in castra non videntibus alijs Israelitis, qui eum prohiberent.

Et abscondi in terra contra medium tabernaculi mei. Postquam duxit Achan ista de vrbe Iericho, nõ ausus fuit illa ponere coram alijs Israelitis, ne cognoscerent illa esse de anathemate Iericho, & lapidarent eum, sed abscondit, vt postea in alijs locis quę capturi essent, posset se dicere accepisse de pręda. *Contra medium tabernaculi mei.* Non ausus est alibi defodere ne ab alijs inuenirentur. in tentorio autem suo nemo posset illa tollere quia ipse diligenter cernebat. Habebat Achan taber- C naculum, quod erat tentorium factum de pellibus, vel panno, & sic singuli Israelitę habebant. Extendebatur autem istud tentorium funibus & paxillis, sicut patet in tentorijs quæ ducuntur ad bellicas expeditiones. erant enim domus portatiles, & postea istud tentoriũ cum ipso Achan crematum est.

Argentumque fossa humo operui. Repetitur hic de argento, idest de siclis, quia non erat ibi aliud argentum. regula namque erat aurea. Et fit repetitio, quia forte non erat argentum in eodem loco in quo cætera. & hoc forte ne si vnum reperiretur, non reperiretur alterum. & hoc signatur infra, quia eodem modo fit repetitio cum dicitur. & inuenerunt omnia abscondita in eodem loco, & argentum simul, idest circa illa, licet D forte non essent in eodem loco.

Misit ergo Iosue ministros, qui currentes
ad tabernaculum illius repererunt cuncta
abscondita in eodem loco & argentũ simul.
Auferentesque de tentorio tulerunt ea ad Io-
sue, & ad omnes filios Israel proiecerruntque
ante dominum. Tollens itaque Iosue Achan
filium Zaræ, argentumq;, & pallium, & au-
ream regulam: filios quoq;, & filias eius, bo-
ues, & asinos, & oues: ipsumq; tabernaculũ, E
& cunctam supellectilẽ, & oĩs Israel cum eo:
duxerunt eos ad vallem Achor. Vbi dixit Io-
sue. Quia turbasti nos, exturbet te dominus
in die hac. Lapidauitque eum omnis Israel,
& cuncta quæ illius erant igne consumpta
1. Reg. 18. sunt. Congregaueruntque super eum aceruũ
magnum lapidum: qui permanet vsque in
Iudic. 2. præsentem diem. Et auersus est furor domi-
A ni ab eis. Vocatumque est nomen loci illius
vallis Achor vsque hodie.

Misit ergo Iosue ministros. Hic ponitur tertium principale, s. peccati cogniti punitio. Et hoc fuit, quia primo ducta sunt ea quæ rapuerat de anathemate, & postea cum eo combusta sunt. *Misit ergo Iosue ministros.* Idest aliquos executores ad ducendum ea, quæ absconderat in terra Achan. *Qui currentes ad tabernaculum illius,* Vt diligenter, & solicite expedirent quæ iussa erant.

Cuncta abscondita in eodem loco.

Quomodo res illæ furtiuæ erant absconditæ in eodem loco.
Quæst. *LI.*

B DICEBANTVR omnia esse in eodem loco, quia argẽtum erat circa pallium coccineũ, & regulam auream. tñ non erant totaliter simul, alioquin non fieret repetitio de argẽto immediate, s. & argentum simul, sed erat aliquanta distantia. Potest aliter intelligi, ꝙ erant cuncta in eodẽ loco, non in eodem loco terrę, sed in eodem loco in quo dixerat ea esse Achan. *Et argentum simul.* Idest, & ducenti sicli de argento erant simul, idest iuxta vel circa pallium coccineum, & regulam auream. Vel sicut habetur in litera Hebraica, argentum erat ĩ. s. infra pallium, & regulam auream, s. ꝙ primo defoderit siclos argenti Achan in profundo loco, & operuit humo: C deinde in eadem humo interiecta posuit regulam, & pallium, atq; rursum operuit, & sic erant omnia in eodem loco, s. in eadem fossa, sed distabat aliqualiter argentum, & ob hoc fit repetitio, s. ꝙ postquam dictum est omnia esse in eodem loco subiungitur, & argentũ simul: & tñ non esset repetitio ad aliquid vtilis, nisi aliqua distantia esset inter hęc. *Auferentesque de tentorio tulerunt ad Iosue.* Quia ipse sic iusserat ad hoc, quòd illa cremarentur. *Et ad omnes filios Israel.* Scilicet, ꝙ præsentata sunt coram Iosue, & omnibus Israelitis, vt viderẽt propter quid eis turbationes præpositæ acciderant. *Et proiecerunt ante dominum.* In hoc satisfaciebant Israelitæ Deo, quia peccatum fuit in hoc, ꝙ Achan tulit de anathemate, quia res illæ pertinebant ad Deum, sicut pa- D tet cum alicui res auferuntur, satisfit ei cũ res ducuntur ad potestatem eius, ita cum res ablatæ de anathemate Iericho essent Dei, quia per anathematis positionem transierant in ius illius, postea autem Achan abstulerat in quo fiebat offensio, nunc vero proijciendo ea coram domino reducebantur ad eum, vt essent illius, sicut cum anathematizata sunt, & quia istę res nõ proficiebant iam ad vsus Dei, ductæ sunt vt cremarentur cum ipso peccante. Et dicitur, ꝙ proiecerunt ante dominum, idest ante arcam, quia ibi sortes positæ fuerant, & ibi manserunt dum viri iuerunt in tabernaculum Achan ad ducendum ea quæ furatus fuerat.

Tollens quoque Iosue. Postquam perfecte manifestata fuerunt omnia, sola pęna infligẽda restabat, & ad hoc accepit Iosue Achan ducens eum ad vallem in qua la- E pidatus est. dicitur Iosue accepisse, vel tulisse Achan, quia iussit eum teneri, & captum duci. *Achan filium Zaræ.* Vocatur Achan filius Zaræ, nõ quòd filius eius immediatus sit, quia erat filius Charmi, & pronepos Zaræ, quia supra dicitur Achan filium Charmi, filij Zabdi, filij Zaræ: vocatur tamen filius Zaræ, quia fuit de familia eius, sic poterat vocari filius Iudę, quia erat de tribu eius.

Argentumque. Vocatur argentum ducenti sicli, quos furatus fuerat de anathemate Iericho.

Pallium, & auream regulam. Omnia ista tulit Iosue, & combussit cum ipso Achan.

Quare Iosue cremauit ea quæ furatus fuerat Achan. Quæst. LII.

SED quęret aliquis, quare Iosue cremauerit hęc. Responderi poterit de pallio coccineo, ꝙ cremari debuit, nam ista fuerant ablata de anathemate Iericho. omnia autem quę ibi erant cremari debebant. pallium ergo, quia nõ fuit crematum cum vrbe auferente illud Achan, nunc cum ipso cremari debuit, ne superesset quicquam de anathemate. De siclis tamen argenti, & aurea regula nõ stabat idẽ, quia hęc debebãt seruari in thesauris domini, iussum quippe fuerat omne aurum, & argentum, vasa ænea atque ferrum seruari in thesauris domini, vt patet pręcedenti ca. Dicendum est, quòd hęc non fuerunt seruata in thesauris domini, sed cremata cum Achan propter duo. Primo, quia Achan peccauerat in auferendo hęc de anathemate. ideo iustũ fuit, vt materia peccandi cum ipso peccatore periret. Secundo, quia non debebat transire in thesauros domini, sicut reliqua metalla sumpta in vrbe, quia ista fuerant vilia nimis cum vsurpata sunt ab Achan. ideo iam non erant apta ad thesauros domini, sed magis vt perirent cũ Achã. *Filios eius, & filias.* Etiam ducti sunt ad mortem filii, & filiæ Achan, vt cum ipso lapidarentur, atque cremarentur. Dicunt quidam doctores hebręorum, ꝙ filii, & filiæ Achan ducti sunt, non ad occidendum, sed ad hoc, ꝙ viderent pęnam patris, & arcerentur a similibus peccatis. Sed hoc stare non potest, vt inferius dicetur in quæstionibus.

In q. 68.

Quare filij Achan lapidati sunt pro peccato patris. Et opinio quorundam, quòd filij emancipati non possunt puniri pro peccato patris. Quæ opinio confutatur infra quæst. 71. Quæst. LIII.

ITEM circa istos filios, & filias Achan est dubium quomodo proprie perierint, nihil equidem peccauerant, potissime, quia scriptura dicit Deuteronomij 24 non occidentur patres pro filijs, nec filij pro patribus.

In hoc respondendum est breuiter, quantum attinet ad expositionem literæ illam legem, secundum quosdam intelligi in iudicio humano, scilicet, quòd iudices non occidant patres pro filijs, nec econuerso: Deus tamẽ faciet quomodo voluerit. patet, quia illud est lex cum dicat non occidentur, idest non occidantur. lex tamen nõ imponitur Deo ab ipso, nec ab alio. ergo de eo nihil tangitur. de hoc scilicet, quando secũdum legem Dei, vel humanam filij possint pro patribus occidi, declaratum fuit Deuteronomij 24. cap. satis late.

Hic autem dicendum est secundum opinionem quorundam, quòd Deus nõ occidit pro patribus omnes filios, sed solum filios paruulos. Si autem filij sint emancipati non manentes in domo, nec in potestate paterna, sed per se, non occidet Deus illos, nec iubebit occidi. quod patet Ezech. decimo octauo, per totum capitu. vbi dicitur, quòd anima quæ peccauerit ipsa morietur, & filius nõ portabit iniquitatem patris, nec pater iniquitatem filij. sed si pater fuerit nequam morietur, & si genuerit filium declinantem a vijs patris ille non morietur, quòd si pater ambulans in vijs domini genuerit filium in contrarium, morietur, & non liberabitur propter patrem.

Ponit causam huius, quia quilibet secundum merita, & demerita sua punietur, & pręmiabitur, & quia in filijs adultis est necessario meritum, vel demeritũ, non morientur pro peccatis patrũ, quia si mali fuerint, & moriantur, pro peccatis suis pereunt, si autem boni fuerint, quamquam patres mali fuerint, Deus non occidet filios. De filijs paruulis manentibus in potestate paterna secus est, quia ipsi non habent aliquid secundum, quod mereantur, aut demereantur. ideo punit illos Deus, vt res pertinentes ad patrem suum, & nõ nocet eis quæcunque mors euenerit, quin potius innocentibus mortis atrocitas ad coronam est: patribus autem eorum est pœna mors ipsorum, quia eos tenero diligunt cordis affectu, & ferè vt se ipsos. Sic factum fuisse videtur in filijs, & filiabus Achan. s. quòd filij sui paruuli, & filiæ mortui sunt. Quod aliter inducitur, quia dicitur hic, quòd tulerunt filios, & filias, & tabernaculum: & sic videtur, ꝙ isti adhuc manebant cum Achã in tabernaculo suo. vnde paruuli essent in potestate paterna. si autem habuisset maiores filios, qui iam viri per se essent, non occiderentur, vel si habuit non occisi sunt. nam si habuisset Achan aliquos filios magnos iã vxoratos, & habentes familiam, & ipsi cremarentur, non solum ipsi cremarentur, sed etiam filij eorum, scilicet nepotes Achan, & tabernacula sua, sicut tabernaculum Achan, vt patet hic. vnicum tamen tabernaculum crematum recolitur, s. tabernaculũ solius Achã: ergo non habuit filios maiores, s. coniugatos qui cremarentur cum eo, sed paruulos qui pertinebant ad familiam illius. Filij autem magni emancipati non pertinent iam ad familiam paternam, sicut nec ad patriã potestatem. Rationabile ergo est, quòd dicit hęc opinio, ꝙ Deus occidat paruulos filios alicuius pro peccato illius, sed non magnos, quia sicut alicui peccanti rationabiliter auferuntur res, & delentur, & ipse patitur ita & de filijs paruulis est, qui sunt, vt res eius, vel partes illius, iuxta Aristotelem quinto Ethicorum, s. filius est pars patris donec sit Pelicon, idest, donec sit magnus, vel emancipatus: filij autem magni vel emancipati non sunt iam partes, vel res patrum, ideo non est rationabile pati pro patribus. De his filijs, & filiabus Achan dicendum est, quòd ista mors fuerit ad maiorem coronam: nihil enim mali promeruerant, nunc autem Deus percusserat eos atroci morte propter patrem: debebat ergo hoc eis recompensare in maioritate gloriæ in vita ęterna. Vtrum tamen hæc quę sic in expositione huius literę dicta sunt habeant veritatem, latius disputabitur infra in quæstionibus super hunc textum. In q. 71.

Pro maiori declaratione hu[ius] vide, quod scripsit supra 6. hu[ius] a q. 37 vsque ad q. 45.

An vxor Achan lapidata fuerit cum eo. Quæst. LIIII.

SED circa vxorẽ Achan inquiretur, an ipsa quoque lapidata fuerit, & cremata cum Achan.

Respondendum est, quòd non fuit lapidata, & nec quicquã mali passa est, quia solus Achan cum rebus suis perijt, vxor autem Achan non erat aliquid ipsius Achan, nisi eo modo quo Achan erat aliquid ipsius vxoris, quia vir & vxor ad paria iudicãtur. sicut ergo peccante sola Achan vxore, non occideretur a Deo Achan, ita peccante Achan non debuit perire vxor eius.

De filijs autem & filiabus longe distans est, quia isti pertinent ad patrem cum ab eo particulæ decisæ sint. ideo de vxore nihil dictum est, sed de solis filijs, & filiabus. *Et asinos, & oues.* Hæc cum eo combusta sunt ad maiorem delicti punitionem, & vt populus magis timeret videns ista fieri, etiam quia cum peccasset Achan anathemate, efficiebatur ipse anathema. Sic patet Deuteron. 7. s. ne inferes quippiam ex idolo in domum tuam, ne fias anathema, sicut & illud est, sed in anathemate omnia destruuntur, vt patet Deutero. 13. ergo non solum Achan effectus erat anathema, sed etiam omnes res eius, erantque cremandę.

Ipsum-

A *Ipsumque tabernaculum.* Etiam tabernaculum pertinebat ad res Achan: ideo cremandum erat, vt nihil de pertinentibus ad eum maneret. Erat autem tabernaculum istud portatile: si enim haberet domũ Achan, illa dirueretur, atque incenderetur sicut factum est de vrbe Iericho quę tota succēsa est, quia fuit posita sub anathemate, & non habitaret quisquam in domo illa in ęternum in exemplum criminis, & punitionis. Sic etiam fit in committentibus crimen lęsæ maiestatis, circa principes magnos, nam ipsi cum rebus suis pereunt dirutis habitaculis eorum, atque interdictis habitari in eternum.

Et cunctam supellectilem. Idest omnia bona mobilia. intelligendum est hoc de eis quæ pertinebant ad Achan, nam de possessione vxoris suæ ad quam nihil at- B tinebat peccatum Achan, nec ipsa perijt, nihilque cõbustum est. ideo licet Achan dum viueret, possidebat atque disponebat bona vxoris, tamen quia ipse peccauit, res suæ solum perierunt reseruatis rebus vxoris.

Et omnis Israel cum eo. Idest Iosue duxit Achan ad locum lapidationis, & etiam omnis Israel cũ Iosue duxit Achan, quia non tenebat Iosue vinctum Achã, sed alij ministri illum tenerent. vel magis ipse ibat cum cęteris non vinctus, quoniam frustra conaretur fugere inter tantam multitudinem. *Et duxerunt eos ad vallem Achor.* Ibi fuit lapidatus Achor, & omnia quæ ad eum pertinebant combusta sunt. & ista vallis fuit sic nominata, non quòd ante nominaretur vallis Achor, sed tunc nouiter nominari cœpit, nec tamen ideo nominata est, quia vocabatur Achor vir ille, sed ex eo, C quod dixit Iosue nominata est. Falluntur enim in hoc ex similitudine nominis non attendentes, quia nõ est idem nomen viri combusti & vallis. Sed vallis vocatur Achor, & vir vocatur Achan. sed vocatur vallis Achor ab eo, quod dixit Iosue, nam Achor in Hebræo turbationem notat, sicut cum turbatur aqua. & quia Iosue dixit, quia turbasti nos, exturbet te Deus. vocatur nomen vallis Achor, idest turbatio. vir tamen non vocatur Achor, sed Achan. Et patet ex similitudine dictionum, nam dixit Iosue. *Aser Achor tenu.* Idest, quia turbasti nos: vocatur ergo inde vallis Achor, idest turbatio. & ex hoc quidam turbantur, & habent occasionem corrumpendi dictionem hanc, quia reperiunt in Hebręo Achor in nomine vallis, & quia existimant esse deriuatum a nomine viri, vocant ipsum virum Achor, vt supra declaratum est. D

Vnde vallis Achor fuerit sic nominata. vide supra quæst. 3.

Sciendum autem, quòd ponitur hic istud nomen per anticipationem, quia nondum vocabatur vallis illa Achor, sed postea vocata est, vt patet infra, quia tamen immediate factum est, scriptor qui post hęc omnia scripsit anticipando vocauit nomen vallis Achor. *Et dixit Iosue.* Hoc fuit cum poneretur Achan in loco lapidationis.

Quia turbasti nos, exturbet te Deus. Turbauerat Achan Israelitas, quia propter peccatum eius fuerant dati in manus hostium, & corruerant vulnerati triginta sex viri, vt patet supra, nec solum hoc malum esse putabãt Israelitæ, sed etiam alia maiora mala, scilicet, quòd audirent Chananæi, & omnes habitatores terrę, atque conglobati circundarent eos & delerent, vt patet su- E pra in litera. erant ergo nimis turbati magnas timentes calamitates, & certissime sibi euenturæ erant, nisi cęde Achan scelus expiaretur. Dixerat enim Deus nõ poterit stare Israel contra hostes tuos, eosque fugiet donec deleatur ex te, qui huiusmodi sceleris reus est.

Exturbet te Deus. Idest ponat te in turbatione, scilicet quòd ipse tibi hanc pœnam procurauit, in qua nunc turbaris, & dicitur hoc quasi per modum optandi, tamen magis intelligendum est per modum indicandi, & in pręsenti, scilicet, quòd Deus exturbat te.

A *In die hac.* Idest, nunc est turbatio tua, vel pœna, sicut fuit turbatio nostra propter te diebus præcedentibus. Vel dicitur in die hac, idest nunc sit pœna tua, & nõ reseruetur in futuro seculo tibi cruciatus. sed hoc magis alienum est.

Lapidauitque eum omnis Israel. Non solum fuit Achan lapidatus, sed etiam combustus. nam lapidibus pressus mortuus est, postea vero combustus. & sicut de eo dicitur, quòd lapidatus est, ita etiam de filijs eius, & filiabus.

Cur Iosue mutauit pœnam quam Deus infligi iusserat præuaricatori Et an vocetur ignis quælibet pœna. tamen hæc quæstio non est eadem cum quæstione 44 & 61. Et quòd Achan non B *fuit damnatus æternaliter, quia pœnituit, & doluit de peccato, vide supra 1. cap. q. 6.* *Quæst. LV.*

ET si arguat aliquis, quòd filij & filię non fuerunt lapidati, sed combusti, quia de solo Achã dicit, quòd lapidatus est, & de cunctis qui ad eum pertinebant, dicit quòd igne cremata sunt.

Dicendum, quòd vtrunq; debet referri ad Achan, & vtrunque ad res suas. nam manifestum est, quòd Achã crematus est, quia iussit eum comburi, vt supra patet. litera tamen dicit hic, ꝙ fuit lapidatus, & non tãgit, an fuerit combustus. intelligendum ergo, ꝙ vtrãque pœnam passus sit. ita de rebus suis econuerso dicitur, quòd crematæ sunt, & quòd non lapidatæ: tamen C dicendum, quòd fuerint lapidata viuẽtia, & postea cremata. supellectilia autem & cętera quę non viuebãt, igne consumpta sunt.

Sed dicet aliquis, quomodo Iosue transgressus est pręceptum domini de pœna præuaricationis? dixerat enim quicunque in hoc facinore fuerit deprehensus combureturigni. hic tamen dicitur, quòd fuit lapidatus.

Respondent quidam Iudæi, quòd crematio nõ est aliqua pęna specialis, sed quamcunque afflictionem, vel pœnalitatem signat. sic patet Deuteron. 4. & Hier. 6. vbi seruitus Aegypti vocatur fornax ferrea. fornax tamen ab igne dicitur. ita dicunt quamcunque pœnã datam Achan, intelligi nomine cremationis, siue sit D lapidatio, siue alia. Sed hoc non stat, quia iussit dominus, vt crematetur Achan cum omni substantia sua. & sic factum est de substantia, vt patet hic. ergo intelligendum est, quòd fuerit a Deo iussum, vt crematetur Achan. Item non solum iussum est, quòd crematetur Achan, sed etiam tota substantia eius. tamen si nomine cremationis intelligeretur hic pœna quęcũque, & non esset combustio, nõ posset hæc infligi omnibus rebus eius. nam res inanimatę Achan nihil pati poterant, nisi ꝙ cremarentur. ergo crematę sunt. sed eadem pœna dicta est a domino de Achan, & de rebus suis, ergo etiam Achan vere crematus est. Aliqui adhuc volentes respondere dicunt, ꝙ Deus dixit de Achan, ꝙ crematetur, s. igne inferni pro hoc scelere. E Iosue autem qui erat hic iudex debebat dare pœnam temporalem, ideo dedit lapidationem. Dicẽdum est breuiter hoc non stare, vt inferius in quęstionibus supra textum latius disputabitur. Primo quia non videtur, quòd iste fuerit ęternaliter dãnatus, quia pro peccato suo condignam pœnam hic tulit. non ergo videbatur, quòd post mortem puniendus foret, potissime quia videtur doluisse de peccato suo Achan, & illud confessus est humiliter petente Iosue dicẽs. vere ego peccaui domino Deo Israel, & in hoc dabat gloriam Deo in se ipso. ideo satis erat hoc ad liberationẽ a pœna futuri seculi. sic enim dixerat sibi Iosue: fili mi da gloriam Deo Israel.

In qõ. 62. & 63.

Item dato, quòd Achan cremandus esset igne ęterno, non denũciaret illud Deus Iosue, & alijs Israelitis, quia non pertinebat hęc pęna ad Iudæos, cum illa infligatur extra forum nostrum. solum autem ipse loquitur nobis de his quæ ad nos attinent. de illis autem nihil reuelaret, sed magis diceret, non est vestrum nosse tempora, & momenta quæ pater posuit in sua potestate, vt patet Actu. primo. sed expressit de combustione Achan, ergo ista intelligebatur esse crematio in præsenti seculo.

Item solidius patet, quòd nõ intelligatur de crematione in gehenna, quia dicitur quicunque deprehẽsus fuerit comburetur igni cum omni substantia sua. sed manifestum est, quod substantia Achan non poterat cremari in igne ęterno, quia pœna illa animarum est. ergo necessario intelligitur de crematione in pręsenti. Item eadem pœna iussa est dari ipsi Achan, & rebus suis. sed in rebus Achan fuit crematio, ergo etiam fuit crematus Achan, & intelligebatur de pręsenti crematione.

Item non potest intelligi de pœna in igne ęterno, quia antequam sortes ponerentur dixerat Deus, quicunque deprehensus fuerit igne comburetur. quod potest intelligi per modum imperij, vel indicationis. Si per modum imperij manifeste pertinet ad cremationem præsentis temporis, nam de futura crematione nihil iuberet Deus Iosue, quia nihil ibi exequi poterat.

Si autem intelligatur per modum indicationis pertinebit ad futurum seculum. & tamen hoc non conuenit, quia tunc certissime Deus designaret eum periturum igne ęterno. quo dato non posset Achan effugere pœnam gehenne, quod falsum est, quia poterat conteri tempore medio, & tunc vitam ęternam adipisceretur. non ergo dictum est per modum indicationis de punitione in igne futuro, sed de igne cremationis pręsentis.

Item huic consonat litera ex verbis Iosue, scilicet, quia turbasti nos exturbet te Deus in hac die, & sic solum dicebat de pręsenti tempore, & non de futuro.

Intelligitur ergo crematio de pręsenti, & sic factũ est, quod fuit Achan lapidatus, & crematus. In quo dicit Nicolaus, vt tetigimus supra. quòd Achan peccauit dupliciter, scilicet quia abstulit de anathemate, & quia violauit sabbatum. fuit enim dies sabbati, vt aiũt cum corruit vrbs Iericho, & ablatum fuit de anathemate. propter pręuaricationem anathematis data est Achan prima pœna quę supra ponebatur, scilicet, quòd cremaretur, & fuit posterior ordine. propter violationem sabbati fuit alia pœna, scilicet lapidatio. nam qui violabat sabbatum lapidabatur, vt patet Nume. 15. de colligente ligna in sabbato. Primam pęnam, scilicet cremationem Deus iussit, quia iste erat casus specialis, scilicet pręuaricatio anathematis, de quo ante nõ fuerat posita lex. De alia, scilicet lapidatione Deus non expressit, quia violantis sabbatum pœna cognita erat, scilicet, quòd lapidaretur, cum posita fuisset lex Numeri 15. cap.

In qõ. 44.

Auctoris determinatio.

Aliter responderi potest, quòd Deus vtramque pęnam imponi iussit, sed non exprimitur vtraque, quia frequenter sacra Scriptura cum aliquid bis ponẽdum est, ne fiat frequens, & inutilis repetitio, ponit semel incomplete, & postea non enarrando totaliter supplet aliquas partes, quæ omissæ fuerant in prima narratione: ita quod ex duabus narrationibus fiat vna plena narratio. sicut patet in libris Regum, & Paralipomen. quia duo libri Paralipomenon, sunt supplementa eorum quæ omissa fuerant in libris Regum, tamen non narratur Historia complete in libris Regum, nec complete in libris Paralipomen. sed particulæ omissæ in libris Regum supplentur in libris Paralipomenon. Ita ergo supra expressum est de crematione, & non de lapidatione, hic autem de lapidatione Achan subiunctum est, & non fuit dictum de crematione. sed de hoc disputabitur latius infra in quęstionibus super istum textum.

F

In qõ. 6 & 63.

Quare res inanimatas Achan, vt supellectilia, & omnia alia quæ nec sentiunt, nec peccauerunt, Deus iussit cremari.

Quæst. LVI.

ADHVC vltra prędicta in superficiali literæ expositione, est dubium quare Deus iussit cremari cuncta quę erant ipsius Achan, nã res inanimatę non peccauerant, ideo neq; puniri debebant, aut vastari. Secundo, quia superuacuum videbatur hoc esse, quia pęna inferenda est sentienti. sed inanimata non sentiebãt, vt tabernaculum, & supellectilia Achan, ergo frustra erat ea cremari.

G

Aliqui dicunt, quòd hoc verum est. ideo dicunt, quòd Deus non iubet ista inanimata cremari, sed intelligitur de operibus hominis, scilicet, quòd non solum cremandus erat Achan, sed etiam opera eius. nã per ignem purgatorium cremantur opera nostra, quę vocantur lignum, fęnum, & stipula, primo Corinth. tertio cap. & ad hoc mouentur, quia dicitur in litera cuncta quæ illius erant, & exponunt isti, idest cuncta opera. Sic exponit Gloss. ordinar. scilicet, nec mouere debet, quòd non ipsum tantum, sed etiam omnia quæ sunt eius Deus igni cremãda prędixerit: ait enim igni cremabitur, & omnia quęcunque sunt eius: omnia enim opera possunt intelligi quę cum illo dixit esse cremãda, nam sicut Apostolus dicit de quibusdam operibus igne consumptis ipse saluus erit, sed huius peccatum intelligendum est, ita vt etiam ęterno igne puniatur.

H

Sed dicendum est, quòd iste sensus est mysticus, & non literalis, quia necesse est intelligi, quòd vere omnia quæ pertinebant ad possessionem Achan, cremata fuerint, vt litera innuit.

Et cum volunt isti dicere, quod intelligatur de peccatis cremandis in pœna purgatoria. Dicendum, quod non potest hoc cõuenire isti literę. Primo patet ex verbis mãdati diuini, nam dicitur, quicunque in hoc facinore fuerit deprehensus comburetur igni cum omni substantia sua. sed substantia signat res possessas, & non peccata, sic accipitur Luc. 15. cap. de filio prodigo qui viuendo luxuriose dissipauerat omnem substantiam suam. Secundo patet ex modo executionis, quia dicitur in litera: tollens itaque Iosue Achan filium Zaræ, argentumque, & pallium, & auream regulam, filios quoque, & filias eius: boues, & asinos, & oues, ipsumque tabernaculum, & cunctam supellectilem. & omnis Israel cum eo duxerunt eos ad vallem Achor. vbi dixit Iosue, quia turbasti nos exturbet te Deus in die hac. lapidauitque eum omnis Israel, & cũcta quę illius erant igne consumpta sunt. & ita fuit ibi crematio realis, quia nominatur ibi locus, & singillatim res ipsę quæ crematę fuerunt, quod nullo modo potest intelligi de pœna purgatoria. Tertio patet, quia ista executio dicitur facta per Iosue, & totum Israel. & tamen si intelligeretur de igne purgatorio non fieret executio per Iosue, & Israelitas, sed per Deum, quia ea quæ pertinẽt ad aliud seculum non administrantur per homines, qui illuc nondum peruenerunt, sed per Angelos, aut dæmones, aut per ipsam creaturam obedientem diuino mandato, scilicet per ignem. Dicendum ergo, quòd omnia quæ ad Achan pertinebant realiter cremata sunt, quia ita Deus iussit propter rationes dictas supra in literę expositione.

I

K

qõ. 45. & 52.

Quid

Quid est regula aurea, & quare pro tam paruo furto fuit, tam grauis pœna. Et quod opinio ipsius Adamantij, & glo. fuit, quòd lingua aurea quam furatus est Achan, est eloquentia philosophorum, & poetarum: & quomodo caute legendi sunt libri poetarum, & philosophorum. Quæst. LVII. A

SED quæretur specialiter circa quędam istorum bonorum, s. circa regulam auream quare cremata est, & quomodo propter furtum tam paruę rei fuit tanta indignatio Dei. Aliqui dicunt ꝙ non intelligitur de regula, vel lingua aurea, vt aurũ & metallum; quia non erat tunc causa tãti peccati, sed dicunt, quòd lingua aurea est ipsa eloquentia fulgens, sicut aurum, per quam multi decipiuntur, siue accipitur eloquentia philosophorum iuncta sapientię mundanæ quę multos decipit, & auertit: sic enim Corinthij decepti fuerunt a philosophis, vt recederẽt ab obseruatione Euangelij, vt ait Hieronymus in Prologo super Epistolam ad Corinthios, & ipse videns has deceptiones admonebat Colossenses ne attenderent ad verba philosophorum. ad Colossen. 2. capit. scilicet videte, ne quis vos decipiat per philosophiam, & inanẽ fallaciam secundum traditionem hominum secundum elementa huius mundi, & non secundum Christum. Etiam decipiuntur Christiani per eloquentiam gentilem legendo libros philosophorum, & maxime poetarum, vbi multa turpia de vitijs, & multa falsa, & execranda de dijs suis continentur, quæ turbant animos Christianorum pauca intelligẽtium, talia autem dicuntur Christiani furari, quia non sunt sua, idest nõ pertinent ad doctrinam Euangelicam, quãdo autem talia absconduntur, idest in corde retinentur cum desiderio quodam, & placere incipiunt, vacillat doctrina Euangelica in cordibus istorum, & hoc grauissima damna ton Ecclesiæ facit, quia posset totam fidẽ subuertere. B C

Sic exponit Adamantius, & Glo. ordinar. scilicet furatus est autem regulam auream, & posuit in tabernaculo suo, non puto in illo furto parui auri tãtam vim fuisse peccati, vt tam numerosam Dei macularet Ecclesiam, & respondet, sed multus decor est in verbis, multa in philosophorum, vel rhetorum sermonibus pulchritudo, qui omnes sunt de ciuitate Iericho, idest de hoc mundo, si ergo inuenias apud philosophos peruersa dogmata, idest luculenti sermonis assertionibus decorata ista est lingua aurea. sed vide ne te decipiat fulgor operis, ne te rapiat sermonis aurea pulchritudo: memento quòd Iesus anathema iussit esse omnẽ aurum, quod in Iericho fuerit inuẽtum. si poetam legeris fulgenti carmine Deus deasque texẽtem, ne delecteris eloquentiæ suauitate, lingua aurea est. si eam sustuleris, & posueris in tabernaculo tuo, idest si intro duxeris in cor tuum quæ ab illis asserũtur pollues omnem Ecclesiam Domini. debemus autem diligenter discutere, ne quis habeat in tabernaculo suo Ierichõtinam linguam absconditam, & abijciamus malũ ex nobis ipsis, quia etiam si cessamus, arguet Deus vt ipsõ te confiteatur, & dicat: furatus sum auream linguam. D

Dicendum, quia ista verba sunt quantum ad periculum, quod prouenit ex eloquentia, & sapientia gentilium: tamen non est iste sensus literalis, sed mysticus. E

Primo, quia apparet manifeste, quòd ista erat lingua aurea, quã inuenit Achan in Iericho, & accipiens illam abscondit, postea autem cremata apparet ex litera.

Secundo, quia si intelligitur de eloquentia gentilium, non peccaret in hoc Achan, quia nihil tale accipiebat, neque propter hoc occideretur, & tamen iubente Deo occisus est, ideo debet intelligi de furto materiali linguæ aureę, & non de eloquentia gẽtiliũ.

A Cum autem obijcitur quomodo pro furto, tam paruæ rei tanta indignatio Dei secuta est.

Dicendum, quòd furtum fuit paruum, sed peccatum fuit magnum, & pro magno peccato iuste secuta fuit magna indignatio. Erat peccatum valde graue, quia Deus valde vetuerat accipi aliquid de anathemate Iericho. cum autem Achan accepisset regulam auream, contemnebat Deum vetantem, ideo erat graue peccatum: non enim iudicatur grauitas peccati secundum quantitatem rei in qua delinquitur, sed iuxta conditionem eius in quem peccatur, sicut fuit in taxationibus iniuriarum. & ideo Aristoteles dixit libro quinto Ethicorum. contra passum non esse simpliciter iustum, quia si rex percutiat rusticum non oportet repercuti, & si rusticus percutiat regem non satis est repercuti, sed oportet occidi. vnde cum in his peccetur contra Deum, siue res in qua delinquitur, sit magna vel parua, non multum differt cum sit peccatum contra Deum. iuxta illud Tullij in Paradoxis, in Paradoxa quæ incipit parua, inquit culpa, scilicet, quòd gubernator euertat nauem auri, vel paleę in re quidem multum differt, in arte vero nihil. & ita siue res sit parua, siue magna in qua peccatur, quia peccatum est cõtra Deum, semper habet magnum errorem. B

Quare regula aurea, & sicli, & pallium coccineum cremata sunt. Et quòd Deo non debent applicari, nisi ea quæ munda sunt, & pretiosa. Quæst. LVIII. C

SED adhuc quæretur, quare aurum quod accepit Achan, idest regula aurea, & quinquaginta sicli, & pallium coccineum cremata sunt?

Dicendum, quòd fuit primo, quia cum Achã occideretur pro delicto, erant omnia quæ illius erant vastanda in detestationem criminis. sed ista iam erant aliquo modo effecta ipsius Achan cum vsurpasset ea, & posuisset inter sua. ideo cum cæteris quæ illius erãt cremari debuerunt.

Secundo, quia ista accepit Achan de anathemate Iericho, & si non accepisset cremarẽtur ibi saltem pallium. ideo & nunc cum per Israelitas inuenta fuerint cremanda erant.

D Sed aliquis dicet cur non ponebantur in thesauris domini cum cęteris ibi reconditis? Dicendum, quòd quædam illorum non poterant poni in thesauris Dei, scilicet pallium coccineum, quia non ponebantur ibi, nisi quatuor metalla, s. aurũ, argentum, ferrum, ęs, pallium autem non erat metallum. regula tamen aurea, & quinquaginta sicli poni poterant, & positi fuissent si Achan non accepisset eos de anathemate, nunc tamen non debuerunt poni. Primo, quia Deus nõ vult pertinere ad se peccata. Achan autem peccauerat accipiendo ista de anathemate, ideo vt videatur, ꝙ non solum peccatum, sed etiam ea quæ ad peccatum aliquo modo pertinent Deus detestatur, voluit quòd non applicarentur ista ea ponendo in thesauris suis, sed cremarentur.

E Secundo fuit, quia Deo non debent applicari, nisi ea quę munda sunt, & pretiosa. & ideo Deus conqueritur. Malach. 1. capitu. de sacerdotibus qui offerebant ei animalia clauda, & cęca, & macra qualia nõ placebant principibus terrenis. sed ista regula aurea, & sicli erant iam, vel reputabantur immunda, eo ꝙ contrectasset ea Achan cum peccato, & abscondisset inter res suas, per quod iam ista vilia facta erant. vt ergo ostendat, quòd non placent ei quæ abiecta sunt, sed mundissima, noluit quòd in thesauris suis ista ponerentur, sed cremarentur cum cęteris immundis.

Quare tabernaculum Achan, & omnia quæ eius erant, igne cremata sunt, cum non peccassent. Et quòd nihil est quod polluat hominem, nisi peccatum cordis tametsi antiqui putabant pollui res exteriores ex peccato peccantium. Quæst. LIX.

SED quæretur de cęteris rebus Achan, scilicet tabernaculo, & supellectili vniuersa, & bobus, atque ouibus, quare lapidata, aut cremata sunt.

Aliqui dicunt, quòd ista non debuissent cremari, quia pallium coccineum, & regula aurea, atque sicli cremari debuerunt, quia erepta sunt de anathemate. ea tamen quæ possidebat Achan non pertinebant ad anathema, ideo non debuerunt cremari.

Dicendum, quòd omnia hęc debuerunt cremari, quia Deus illud iussit supra in litera, s. quicunque in hoc facinore deprehensus fuerit, comburetur igni cum omni substantia sua.

Sed quęretur, quare Deus mandauit ista cremari?

Dicendum quòd fuit primo ad ostendendum magnitudinem delicti, scilicet, quòd tam graue fuit delictũ istud, quòd non sufficiebat mors Achan pro illo expiando ad auertendam iram. ideo non solum ipse pati debuit, sed etiam quicquid aliud cum ipso, & propter ipsum pati posset. vnde ex hac causa non solus Achan, sed etiam filij sui fuerunt lapidati, vt patet in litera, qui tamen in hoc dure cruciabantur. & ista est causa pręcipua quę videtur signari ex verbis Dei, cum dicitur. quicunque in hoc facinore deprehẽsus fuerit, igne comburetur cum omni substãtia sua, quasi dicat, nihil maneat de eo propter magnitudinem delicti.

Secundo fiebat ad detestationem criminis, scilicet reputabatur, tam graue istud delictum, quòd ad detestationẽ illius debebat totaliter deleri memoria peccantis. & hoc erat, quòd neque ipse maneret, neque aliquid eius, ideo oĩa cremarẽtur: similiter enim quędam sunt quæ non peccauerunt, & tamen propter dętestationem criminis occiduntur, aut delentur, sicut si quis coiret cum pecore, iubebat Deus lapidari hominem, & adiunxit pecus quoque occidite. Leuiti. 20. ca. certum est tamen, quòd pecus non peccauerat cum irrationabile sit.

Tertio factum est ad magnam admonitionem populi. nam videntes ipsi, quòd Achan licet solus peccasset, non solus peribat, sed etiam omnia quæ ad illum pertinebant. timerent nimis, & cauerẽt talia committere. nam propter timorem incutiendum multa fieri iubentur, sicut in veteri testamento Deus iussit filium contumacem coram omnibus occidi, vt incuteretur cęteris timor, & non auderent similia committere. Deuteronom. 21. cap. lapidibus obruet eum populus ciuitatis, & morietur, vt auferatis malum de medio vestri, & vniuersus Israel audiens pertimescat. Similiter & in nouo testamento correctiones criminosorum fieri debebant, vt alij timerent. Sic dicit Apostolus, primo Timoth. 4. capi. peccantes enim coram omnibus argue, vt cęteri timorem habeant.

Quarto factũ est, quia omnia pertinentia ad Achan reputabantur immunda. tam abominabile enim iudicabatur istud peccatum, quòd non solum cõmittens, sed etiam omnia sua reputabantur polluta, & maculata ab immunditia ipsius criminis, & ideo ad quęcunque venirent aliqua illorum bonorum, videretur pollui ea illis. vt ergo non posset aliquis in existimatione aliorum pollutus esse possidẽdo, aut contingendo aliquid eorum quæ pertinuerunt ad Achan, iussit Deus omnia illa cremari, ita vt a nullo possideri possent.

Et hoc verũ est, quòd ita putabatur apud antiquos. nam licet secundum veritatem nihil est, quod hominem polluat, nisi peccatum, quod est in corde. Matth. 15. & illud solum inficit peccantem, quia est res spiri-

F tualis, & non facit contagionem materialem, tamen antiqui qui non satis cognoscebant conditionem peccati, putabant pollui res exteriores ex peccato peccantium. & secundum istum modũ loquebatur eis Deus, vt patet Leuit. 22. cap. de manu alienigenæ non offeretis panes domino Deo vestro, & quicquid aliud dare voluerit, quia corrupta, & maculata sunt omnia, nõ suscipietis ea. & ita reputabantur polluta quæ tãgebat gentilis, & sic nõ recipiebantur in oblationem. Et adhuc manifestius apparet in casu dato, vbi ex magnitudine peccati censebantur polluta omnia, quæ possidebat peccans, & locus in quo morabatur, ita vt non liceret iam alijs tangere res illas, sicut erat de ciuitatibus idolatrarum in terra Israel. nam occidebantur omnes

G habitantes ibi, & iumenta, & cremabantur cum ipsa ciuitate, cuius ędificia diruebantur ad solum, ita vt nihil inde liceret accipi, neque habitare in vrbe. Deuteronom. 13. capitu.

Quinto fuit, quia Deus solet punire grauissime ipsa peccata in principio sui, vel in principio legis alicuius ab eo datæ, siue in generali, siue in speciali. In generali patet, vt in diluuio. nam dicitur, quòd omnis caro corruperat viam suam. Gene. 6. capit. & Deus non solum ipsos puniuit peccatores, sed omnes homines quotquot erant occidit, animalia quoque omnia, ita vt nihil maneret viuens, & ipsa quoque terra disperdita est cum animalibus eodem capitu. & Gene. 7. & 8.

Quare Deus grauissime solet punire peccata in principio alicuius legis ab eo datæ, tam in generali quã in particulari.

De peccatis in particulari patet, vt de peccatis sodomorum. nam deleuit Deus peccatores cum vrbibus.

H Gen. 19. capit. sępe tamen postea homines generaliter corruperunt vias suas, sed Deus non immisit diluuiũ, neque aliquam generalem pœnam, quia illud fuit in principio. similiter & fuerunt postea, & sunt nunc ciuitates multæ sodomitarum, sed neque ciuitates, neque ipsos peccatores Deus acriter punit, sed misericorditer expectat. illud autem fecit, quia videbatur ibi sumpsisse originem illud flagitium, & Deus voluit illud in suo exordio dure castigare.

Sic Deus oriẽtem nouiter simoniam acerrime puniuit. nam Geyci accipiens pretium pro spirituali dono incurrit lepram a domino, & tota posteritas eius. 4. Regum 5. cap. multi tamen quotidie maiores simoniaci sunt qui in nullo lędũtur a Deo.

I Sic quoq; Petrus occidit, aut potius iubente domino mori fecit Ananiam & Saphiram, quia mẽtiti sunt occultantes partem pretij agri, vt patet Actu. 5. capit. sed multi quotidie mentiuntur, & fraudant, qui nihil mali patiuntur. illud tamen fuit, quia erat ibi principium status noui testamenti. Ita nunc Deus tam durę punire voluit Achan pro scelere pręuaricationis anathematis, quia nunc erat primum anathema positum a Deo, & qui illud violaret deberet dure puniri, & forte non fieret, tam acerba castigatio, si quis delinqueret in alijs anathematibus sequẽtibus ponẽdis a Deo, vel ab homine.

Sexto fuit, quia omnia pertinentia ad Achan reputata sunt esse de anathemate, & causa est, quia qui acci-

K piebat aliquid pollutum, vt de anathemate, iudicabatur ipse anathema, & domus sua in quam inferebat rẽ de anathemate, vt patet Deuteronom. 7. capit. non inferas quippiam ex idolo in domum tuam, ne fias anathema sicut, & illud est. & tamen quãdo aliquis, & domus eius fiebant anathema, omnia quæ ad illum pertinebant cremabantur, & nihil inde accipi licebat. Deuteronom. 13. capitu. sed ita fuit de Achan, quia accepit aliquid de anathemate Iericho, & consequenter factus est ipse anathema cum rebus suis, ergo debuerunt omnia quæ ad eum pertinebant, cremari.

Quare totus Israel exiuit ad lapidandum Achan, & cremandum omnia quæ illius erant. Et quòd ad quemlibet de populo pertineret solicite vindicare diuinas iniurias, & minus eas tolerare quàm proprias.

Quæst. LX.

QVAERETVR, quare totus Israel exiuit ad lapidandum Achan, & cremandum omnia quæ illius erant.

Dicendum, ꝙ hoc fuit: Primo, quia talis erat cōsuetudo in lege Moysi, ꝙ totus populus iret ad lapidandum illum, qui lapidandus erat. Leuitic. 24. & Nume. 15. sed nunc Achan lapidandus erat, ideò debuit a toto Israel lapidari. Secundo fiebat, vt omnes timerent, nam volebat Deus, ꝙ in pœna vnius alij castigarentur. & adhuc oportebat ꝙ omnes viderent, quādo aliquis puniretur, vt tamen magis inde admonerē tur, volebat ꝙ non solum viderent, sed etiam ipsi pœnam infligerent. sic patet Deuter. ca. 21. quando filius contumax lapidādus erat, s. lapidibus obruet eum populus ciuitatis, & morietur, vt auferas malum de medio tui, & vniuersus Israel audiens pertimescat.

Propter sex rōnes totus populus exiuit ad lapidandum Achan.

Tertio fiebat, vt ostendat Deus, ꝙ ad quemlibet de populo pertinet procurare ne in populo fiat peccatū, quia ex peccato vnius inficiuntur alij, & posset eis pœna euonire: ideo vt hoc non accidat debent ipsi diligēter inquirere qui sint peccatores, & illos exterminare expellendo eos de consortio suo. Sic patet Deuteron. 17. cap. quando in aliqua ciuitate erat aliquis qui suaderet alijs colere Deos alienos. nam inuenta veritate iubebatur a toto populo lapidari peccator. & concluditur ibi, & auferes malum de medio tui. & idem dicitur Deuteronom. 21.

Quarto fiebat, quia Deus volebat innuere, quòd ad omnes homines pertineat solicite vindicare diuinas iniurias, quia adhuc minus debēt tolerare diuinas injurias quàm proprias. sed per peccatum contemnitur Deus, & irrogatur ei quædam iniuria. & ita peccatori totus populus debet inferre pœnam vindicando iniuriam Dei sui. Et non solum debet hoc fieri, sed etiam si non fiat indignatur Deus contra populum, qui non vindicat eius iniurias, vt patet Leuit. 19. cap. de illo qui dabat de semine suo idolo Moloch. nā si populus terræ contemneret illum lapidibus obruere, obfirmabat Deus vultum suum contra totum populum, sicut cōtra ipsum peccatorem.

Quinto fiebat specialiter hoc ex conditione pœnę. nam quædam pœnæ sunt quæ non infliguntur a multitudine, sed ab vno vel paucis, sicut suspensio, crematio, flagellatio. quædam sunt quæ de cōditione sua debent inferri a multitudine, & non ab vno solo, sicut lapidatio. primæ pœnæ, quando inferebantur, non dicitur, ꝙ totus populus illud efficeret, vel ad illud conuenitet. de secundis pęnis dicitur, ꝙ totus populus conueniat. De primo patet in suspendio. nam non dicitur, ꝙ a toto populo, sed solum, ꝙ appendetur in ligno. Deuteron. 21. cap. de crematione non dicitur ibi, ꝙ a toto populo, sed ꝙ cremabitur Leuit 21. ca. scilicet filia sacerdotis si deprehēsa fuerit in stupro, & violauerit nomen patris sui flammis exuretur. De flagellatione solum dicitur, quia iudices facerent ante se prosterni eū qui flagellandus erat, & flagellaretur. Deuterono. 25. cap. vel dicitur interdum, quod seniores vrbis flagellabunt eum qui flagellandus est, sicut est de illo qui calumniabatur vxori suæ dicens, non est inuenta in ea virginitas. Deuterono. 22. & tamen intelligitur, quòd flagellarent eum, idest facerent flagellari coram se, iuxta illud Deuteronom. 25. quia illi seniores erant iudices. De secundo, scilicet de lapidatione apparet, quòd ex conditione sua debeat inferri a multis, quod fit, ne

A quis diutius torqueatur, quod esset quędam crudelitas. cum autem a multis fit lapidatio, ipse lapidatus subito obruitur & expirat. Et nō solum in lege Dei, sed & nunc secundum humanam legem, quando quis lapidandus est, totus populus conuenit ad illud efficiendum, & sic quandocunque de ista pęna mentio fit in veteri testamento, dicitur quòd totus populus lapidaret peccatorem, vt Leuit. 24. & Numer. 15. & Deuter. 17. & 21. & 22.

Sexto factum est hic ex causa speciali in Achan, qa pręter offensam Deo irrogatam contemnendo præceptum eius, adhuc offenderat valde Achā populum, quia propter peccatum eius deseruerat Deus populū, & perierant triginta sex homines, præsenti capitu.
B & sic erat Achan effectus hostis populi. vnde ad populum pertinebat sumere vindictam de illo, quod factū est conuenienter, quando totus populus eum lapidauit. & ita Deus videtur voluisse cum dixit sequen. cap. non ero vobiscum, donec conteratis eum qui huius sceleris reus est. & ita voluit Deus, quòd Achan a toto populo contereretur, quod factum est, quando eum totus populus lapidauit.

An Achan fuerit in pœna inflictum, quod Deus iussit, vel Iosue mutauerit pœnam, & de tribus opinionibus circa mortem Achan, an fuerit lapidatus, vel crematus, & an fuerint duæ pœnæ vel vna.

Quæst. LXI.

C QVAERETVR quomodo in pęna Achan, nō fuit inflictum quod Deus iussit. nam ille dixit. quicunque in hoc facinore deprehēsus fuerit comburetur igni cum omni substantia sua. & tamen Iosue fecit cum lapidari.

Aliqui dicunt, quòd Achan fuit lapidatus, & nō crematus, quia Deus hoc iussit, & nō fuerunt violata verba eius, sed cum dixit, quòd crematetur intellexit lapidationem per cremationem. & ad hoc volunt, ꝙ omnis pœna signetur nomine ignis, eo quòd omnis pęna cruciat, sicut ignis vrit. & est modus loquendi scripturæ vocare quamcunque pœnam ignem, & durissimam pœnam vocare fornacem ferream ardentem, vt Deuteronom. 4. cap. dominus eduxit vos de fornace
D ferrea Aegypti, quod dixit ad signandam maximā pœnam, quam tolerabant Iudęi in Aegypto. Et hoc tenet August. cum dicit, quæritur cum dominus eum qui furtum fecerat, cum fuisset comprehēsus, igni cremari pręcepent, cur Iesus potius lapidari fecerit, an ita eum mori oportuit, quomodo Iesus verba iubētis intellexit. ideo quęrendum magis cur dominus lapidationem ignem dixerit, quàm credendum Iesum aliud quàm dominum iussisse. nam ad intelligendum verba domini quis potuit esse sapientior, vel ad facienda obedientior? sed nomine ignis potuit pœna significari, sicut ibi, qui eduxit vos de fornace ferrea, scilicet de tribulatione.

Secunda opinio est, quòd lapidatus est Achan, &
E hoc Deus voluit, sed vocauit illam lapidationē ignē, quia per istam lapidationem euasit Achan pœnam ignis futuri. & ita accipiunt ambæ pœnæ idem nomē, quia vna pœna subrogatur in locum alterius.

Istud tenet Adamantius, scilicet duę mihi causę occurrunt, vt non ambę sint, sed altera ex eis: cur non ille cum omnibus suis euidenti igne crematus sit: si enim peccatum eius dominus tale iudicauit, quod supplicio illo expiatum non puniret in ęternum, propter ipsam purgationem pœna illa data est ignis, neque ad hunc intellectum quisquam tendere moueretur si eum inuisibilis ignis exureret. nunc vero cum propter verba Dei, & factum Iosue, qui præuaricari

verba illa non posset, recte dicitur lapidationem ignẽ fuisse, vt agnoscatur pœna illa hominem illum fuisse purgatum, ne puniretur in posterum, quod significat vasa in Leuitico, quæ iubẽtur igne purgari. Tertia opinio est, quòd Deus iussit Achan lapidari, & non cremari: & ita impletum est. cum autem obijcitur, ꝙ dixit Deus igne cremabitur, dicunt ꝙ intelligitur de pęna quam pręnũciauit Deus futuram esse in alio seculo ipsi Achan, & non de aliqua quæ hic deberet inferri. & hoc ostendunt inquantum dicitur igne cremabitur, & non dr̃ igne cremabitis. & ita s'm hanc opinionem verba ista Dei non debent accipi imperatiue, sed pręnunciatiue. Et istam etiam opinionem ponit Adamantius cum pręcedenti dicens. si autem tale peccatum fuit illud propter quod eum etiam post hanc vitam gehennæ ignis susciperet, ideo Iesus voluit eum lapidari, vt quod a domino sic dictum est igni cremabitur, intelligeretur quod dominus faceret, non quòd ab ipsis esset faciendum. non enim dictum est igni cremabitis eum. cum vero ita dictum est, vt magis videatur Deus, quod ei futurum erat pędixisse, quam ꝙ ei ab hominibus fieret præcepisse, non potuit melius facere Iesus qui diuina verba, sicut propheta intellexit, q hoc ipsum prophetice fecit, q̃ vt illũ lapidibus magis, q̃ flãmis perimeret, ne in illis ignibus verba dñi viderẽtur completa, quæ ob aliud dicta volebat intelligi.

Prima opinio Augus. de morte Achan, non potest stare propter tres rationes. Quæst. LXII.

SED dicendum, ꝙ istę opiniones nõ stant, licet inter eas rationabilior est, & quæ magis teneri posset prima opi. quæ est August. & tamen adhuc illa non videtur stare, quia illa ponit vnicam fuisse pœnam, s. lapidatunnis, & illam vocari ignem. Primo quia non starent proprie ista verba, sed per metaphoram, s. ꝙ lapidatio vocaretur ignis, sed istud non cõuenit circa mandata Dei quę secundum verba plana debent poni, & ita impleri. & nusquam inuenitur in aliquo præcepto dato a Deo talis modus loquendi metaphoricus, vt pœna quęlibet per ignem intelligatur, licet in narrationibus rerum gestarum nõ sit istud inconueniens, quia ibi metaphora habet locum, eo ꝙ ex ipsa re gesta cognoscitur sententia verborum, & tale est illud. eduxit vos dominus de fornace ferrea Aegypti, quia narratio est, & non pręceptum. sed hic est pręceptum. ideo cum dicatur de igne, sic debet intelligi ad literam.

Secundo quia si iste modus loquendi haberet locũ in diuinis mandatis, fieret confusio pœnarum a Deo iussarum. nam aliquando iubet Deus peccãtes cremari, aliquando inferri alias pęnas. si autem nomine ignis intelligeretur quęcũque pœna, posset inferri vna pro alia contra intentionem Dei, quod est magnum incõueniens. ergo non potest intelligi ignis, nisi pro igne. Et patet hoc, quia aliquando imponitur pęna ignis, sicut Leuit. 21. capit. sacerdotis filia si deprehensa fuerit in stupro flammis exuretur, & Deuteronom. 13. capi. de ciuitatibus idolatrarum iubebatur, quòd cum omnibus quæ in eis erant, cremarentur.

Tertio patet, quòd non possit accipi mandatũ Dei de lapidatione, quia si de solo Achan diceretur, posset aliquo modo concedi. & tamẽ dicitur de eo, & rebus suis. s. quicunque in hoc facinore deprehensus fuerit comburetur igni cum omni substãtia sua. & ita oportebat, quòd ista pœna ignis esset communis ad Achan & ad omnes res eius. & tamen accipiẽdo lapidationẽ non pro igne, non poterat esse pęna communis, quia inanimata & supellectilia, maxime res molles, vt vestes, non possunt lapidari, possunt autem omnia cre-

F mari, tam dominus quàm res possessę, non ergo intelligitur lapidatio nomine cremationis.

Secunda opi. Adamantij non stat propter septem rationes. Et ꝙ Deus nunquam determinate reuelat alicui viuenti, quòd debet damnari, vel non damnari post hanc vitam. Quæst. LXIII.

SECVNDA & tertia opiniones non stant. De secũda patet, quia ista præsupponit id quod prima, & addit aliquid: id quod præsupponit est, scilicet, quòd hic fuerit vnica pœna, s. lapidationis, & illa intelligatur nomine ignis. & quantum ad hoc militant eędem rationes tres quę ponuntur pręceden
G ti quęst.

Aliud est, quod addit, s. ꝙ ista pœna lapidationis vocetur crematio per ignem, eo ꝙ ista pœna erat ad purgandum loco pœnę ęternæ quę erat in igne.

Sed dicendum, quòd non stat. Primo, quia iste modus loquendi est multum alienus. nam si nõ recipitur metaphora in pręceptis Dei de vna re temporali ad aliam propter dubitationem intelligẽdi, multo minus recipietur de re temporali ad rem spiritualem, & pertinentem ad aliud seculũ, de quo minor cognitio est, & maior dubitatio esse poterat. & tamen tale esset luc s. accipiendo, quòd euitaretur æterna crematio.

Secundo, quia scriptura debet taliter proponi, ꝙ intelligatur ab eis quibus proponitur, & maxime illa q̃ consistit in pręceptis. & tamen si intelligeretur, quòd
H lapidatio vocaretur crematio, quia supplebat locum ęternę cremationis, non intelligeretur a Iudęis, quia illi ignorabant prorsus ea quæ pertinebãt ad futurum seculum, & ad statum animarum corporibus solutarum: ideo non intelligeretur de hoc. patet istud, quia adhuc tempore Christi, quando finiebatur status Iudaicus, & pręcesserant omnes sapientes Iudęorum, & tanta exercitatio in lege, adhuc Hebręi erant incerti de futuro seculo. Nam Saducęi dicebant, quòd non erat resurrectio mortuorum, neque est aliquis Angelus, neque diabolus, siue spiritus. Pharisęi autem confitebantur asserentes vtrunque. Actu. 21. c. & tolerabantur istę opiniones. & sic patet, quòd nõ erat certitudo aliqua inter Iudęos de his, quia si esset certitudo non
I toleraretur tantus error Saducęorum. sed qui ignorat immo negat resurrectionem, & Angelum, & spiritũ, negat necessario statum animarum corporibus solutarum quantum ad pœnas & gaudia, cum anima corpore soluta sit spiritus. ergo non poterant scire esse pœnam ignis post mortem. multo minus ergo istud notum esset tempore Iosue, quando incipiebat status legis, & non pręcesserat exercitatio circa cognitionem eorum quæ pertinebant ad legem, & ad alia inde dependentia, & sic Deus non loqueretur de hoc.

Tertio, quia Deus nũquam loquitur aliquid superuacuum, & inordinatum, cum ipse sit regula totius ordinis. & tamen superuacuum erat, quòd Deus loqueretur ad Israelitas de eo quod nullo modo pertinebat
K ad eos, ergo non loqueretur. tale autem erat, quòd diceret Deus de commutatione pœnę ęternę in istam temporalem, quia ista commutatio nullo modo fit p nos, sed per solum Deum, cum ista commutatio pertineat ad iudicium futuri seculi, ergo non intelligeretur verbum Dei de hoc.

Quarto, quia non videtur hoc cõuenire literę. nam dicitur quicunque deprehensus fuerit in hoc scelere igne cremabitur. & ita certificaret Deus, quòd quicũque ille esset, non puniretur in inferno, sed solum puniretur hic, quod non est conuenienter dictũ, qa poterat esse, ꝙ qui deprehenderetur in hoc facinore non doleret de hoc peccato, & sic moreretur in peccato mortali,

mortali, & talem nũquam Deus liberaret a pęna ęter
na per quãcunque pęnam temporalem, ergo nõ cer-
tificaret Deus sic. Sed ad hoc aliquis diceret, ꝙ Deus
poterat de hoc certificare, quia ei omnia sunt nota, &
potest cõuertere, vel auertere corda hominum, quo-
cunque ille voluerit. Prouer. 15. & 21. c. Dicendum, ꝙ
non stat, quia licet hoc verum sit, tamen Deus de tali
bus nunquam vult certificare ne videatur libertatem
arbitrij tollere ad se vertendum ad vnum, vel ad alte-
rum, & patet hoc Ezechi. 3. c. vbi Deus dicit prophe-
tę, & dices ad eos, hæc dicit dominus si forte, vel ipsi
audiant, si forte quiescant, & iterum ibidem, loqueris
ad eos verba mea si forte audiant, & quiescãt. certum
est autem, ꝙ Deus sciebat an loquente Ezechiele ad
Israelitas audirent, & quiescerent, vel non. & tamen
dixit si forte, ad saluandum liberum arbitrium, vt in-
nuatur, ꝙ in potestate eorum erat audire, & quiescere
vel non, quia alias frustra fieret exhortatio, & sermo
prophetæ ad eos, & ita solet Deus loqui in similibus,
non ergo certificaret hic. Quinto, quia erratur in fun
damento. nam pęna temporalis nunquam succedit lo
co ęternæ. nam nullus obligatus ad pœnam ęternam
liberatur per temporalem pœnam, neq; Deus recipit
talem commutationem, sed qui obligatus est ad pœ-
nam ęternam liberatur ab illa per contritionem solã
de peccato, quia tunc gratificatur, & efficitur in cha-
ritate. impossibile est autem existentem in charitate
esse obligatum ad pęnam ęternam, quæ est pœna ho-
stium, & non filiorum. pęna autem temporalis non
potest satisfacere nisi pro alia temporali siue istius se-
culi, siue alterius, & ita Achan nõ liberaretur per istã
pęnam lapidationis ab igne ęterno. Sexto, quia non
valet etiam si aliquis dicat, ꝙ intelligitur de liberatio-
ne a pęna ignis purgatorij quæ pęna grauissima est,
vt ait Grego. & 25. dist. in c. qui in aliud seculum. nam
etiam pro pęna purgatoria non satisfacit hic aliquis ꝑ
quãcunque pęnam, nisi illam sustineat existens in cha
ritate, quia satisfactio non fit sine charitate per quãcũ
que pęnam, vel opus. ideo etiam pro igne purgatorio
non poterat satisfacere Achan per lapidationem istã
nisi esset in charitate. non ergo diceret Deus, ꝙ com-
mutaretur lapidatio ista pro igne purgatorio. Septi-
mo, & maxime ad literam, quia nullo modo potest
stare ista interpretatio. nam si de solo viro diceretur,
ꝙ cremaretur igni, idest ꝙ per lapidationem liberare-
tur ab igne inferni, vel purgatorij, posset aliquo modo
stare, tamen dicitur de homine cum rebus suis, s. igne
cremabitur cum omni substantia sua, & tamen ad res
possessas non conuenit aliqua mutatio poenæ ęternæ,
vel purgatorię, ergo neque in Achan põt ita intelligi,
cum illa crematio a Deo dicta sit communiter, tã de
Achan quam de rebus eius, & ita non stat ista secunda
opinio.

Nullus obligatus ad pęnã æternam liberatur ab illa per pęnam tpalem, & per consequens a pęna inferni, non liberatur quis ꝑ pęnã purgatorij sed ꝑ propriã cõtritionẽ charitate informatã.

Tertia opinio etiam Adamantij non potest stare. Et quod grauius, & periculosius est certificare de aliquo, quod condemnabitur quàm, quòd saluabitur, & quare.

Quæst. LXIIII.

TERTIA opinio etiam non stat. ista enim prę
supponit aliquid quod prima, s. ꝙ Achan so-
lum fuit lapidatus, & addit aliquid. Quantũ
ad primum dicendum, ꝙ non stat, sicut neq;
prima, sed non omnino per eas rationes per quas pri-
ma, quia illæ procedebant ad ostendendum, ꝙ lapida-
tio vocaretur crematio, quod prima opinio asserit, &
tñ ista tertia nõ asserit, ꝙ lapidatio vocetur crematio,
ideo dicendum, ꝙ id, quod præsupponit ista opinio, s.
ꝙ pęna Achan fuerit vnica, s. lapidationis est falsum,
In q. seq. quia fuerunt duæ pęnæ, vt ostendetur infra. Aliud est

A quod addit ista opinio, s. ꝙ crematio Achan intelligi-
tur vere de crematione non de aliqua temporali, sed
de igne inferni. Et dicendum, ꝙ istud non stat. Primo,
quia si ita Deus intelligi vellet, non intelligerent Is-
raelitæ, cum ipsi nescirent esse talem ignem post mor
tem, immo an erat aliquis status animarum corpori-
bus solutarum, vt ostensum est supra. ergo non intel- In q. præced.
ligitur de hoc. Secundo, quia hoc esset superuacue di
ctum. nam ꝙ ille qui reus erat huius criminis, punire-
tur pęna æterna, vel non, erat superuacuum dici Israe
litis, cum per eos fieri non deberet, sed per Deum se-
creto iudicio, ergo non diceret illis hoc. Tertio, quia
Deus non prænunciaret sub certitudine, ꝙ reus huius
criminis arderet in inferno, quia in hoc videretur tol-
B li libertas arbitrij. nam poterat ille dolere de peccato
suo, & sic nõ puniretur ęternaliter. de talibus autem
esset inconueniens, ꝙ Deus certificaret. Quarto, quia
dato, ꝙ sit inconueniens quocunque de his cum futu
ra sunt certificare, multo est grauius certificare de ali-
quo, ꝙ condemnabitur quam, ꝙ saluabitur, quia ma-
gis repugnat libertati arbitrij, & bonitati Dei: nam q̃-
tumcunque sit aliquis aggrauatus magnis peccatis,
& nõ det operam, vt resurgat, tantę sunt diuitię boni-
tatis Dei vocantis hominem ad pęnitentiam, ad Ro-
man. 2. c. ꝙ excitabitur, & trahetur, vt velit bonum, &
sic saluabitur, & sic adiuuatur in hoc liberum arbitriũ,
& magnificatur bonitas Dei. Cum autem prenuncia-
tur de aliquo certissime, ꝙ damnabitur, minuitur val
C de libertas arbitrij, quia innuitur quasi, ꝙ non possit
de peccato resurgere, & bonitati Dei videtur præiudi
cari, quia signatur, ꝙ Deus non mouebit efficaciter
illum qui est in peccato ad hoc, ꝙ resurgat. nunquam
ergo Deus de aliquo manifeste prænunciat, ꝙ condẽ-
nabitur, vnde neque faceret nunc de Achan. Quin-
to, quia non potest hoc concordare literę. nam dixit
Deus igne cremabitur cum omni substãtia sua, & sic
pęna cremationis erat communis peccatori, & rebus
eius, & tamen res possessę non possunt cremari igne
ęterno, vel purgatorio, sed temporali, ergo non intel-
ligitur illud verbum Dei de igne inferni. Cum autem
ista opi. fulcitur, quia dicitur igne cremabitur, in quo
innuit quid ipsi Achan eueniret, & non quid Iudæi il-
D li instituri essent. Dicendum, quòd motiuũ non stat,
quia etiam si non videantur dirigi verba ista ad indi-
ces, vel ad populum, ad ipsos vere diriguntur. nam an-
te hoc Deus dixerat. non ero vobiscum donec conte-
ratis eum qui huius sceleris reus est, & sic populus il-
lum conterere debebat. Quod vero obijcitur de isto
modo loquendi non obstat, quia tales modi loquen-
di sunt sępe in sacra scriptura, & tamen ibi certum est
pęnas nominatas inferri per iudices. sicut Exodi 22. c.
vbi de occidente furem agitur, dicitur, quòd si orto
sole occiderit quis furem morte moriatur, & tamen
certum est, quòd ista mors nõ infligebatur a Deo, sed
a iudicibus.

Item adhuc patet omnino simile, vt in casu nostro
de crematione, quia Leuitici 20. capitu. dicitur qui su-
E pra vxorem filiam duxerit matrem eius scelus opera-
tus est, viuus ardebit cum eis. nõ dicitur viuum eum
comburetis, & tamen certum est, quòd iudices hoc
facere debent.

Item patet Leuitici 21. cum dicitur sacerdotis filia
si deprehensa fuerit in stupro, & violauerit nomen pa
tris sui, flammis exuretur, & non dicitur ibi flammis
eam cremabitis, & tamen certum est, quòd hoc face-
rent iudices, & non Deus, & tamen nihil plus est dici
igni cremabitur, vel comburetur quàm dici flammis
exuretur, sed cum dicitur flammis exuretur nemo du
bitat quin ad iudices pertineat, & non ad Deum. er-
go cum dicitur hic, igni combureẽ intelligitur, ꝙ iu-
dices

dices hoc facerent, & non ꝙ Deus, & sic non potest F intelligi de pena inserti. vnde ista opinio non potest stare in veritate.

Auctoris determinatio quantum ad punitionem ipsius Achan præter opiniones præmissas, & opinionem Nicolai, & Rab. Salomonis. Quæst. LXV.

DICENDVM autem, ꝙ veritas huius est, ꝙ nihil mutatum fuit de eo. quod Deus dixerat vnde, sicut Deus dixit igne combureretur cũ omni substantia sua, ita factum est. nam crematus est ipse, & omnia quæ ad eum pertinebãt. Sed obijcietur, q̃uo dr̃ in litera, ꝙ lapidauit eum omnis Israel, & sic nõ fuit crematus. Dicendũ, ꝙ Achan, vtrã- G que penam sustinuit: crematus enim fuit, & lapidatus est, & fuit ordo, quod Achã prius lapidatus fuit, & sic mortuus crematus est cum omnibus quæ ad eum ptinebant, & tunc stat tota scriptura; & non est aliqua dubitatio. Sed tunc obijcietur, q̃uo ausus est Iosue inferre duas penas Achan, cum Deus vnã iussisset, s. ꝙ crematur. punire m̃ supra id, quod Deus iubebat, erat crudelitas, & videretur peccare Iosue. Dicunt quidã, ꝙ inflicta fuit duplex pena, quia Achã peccauit ĩ duobus, s. furatus est de anathemate, & violauit sabbatum, quia dies ille quo hoc accidit erat sabbatum, sicut tactum est supra in expositione literali textus. (In qõ. 44. & 55.) Et tunc diceretur, ꝙ solum Deus iniunxit penam de violatione anathematis, & ista fuit crematio, & expressit illã Deus, quia non erat per legem aliquam determinata: H quantum ad violationem sabbati Deus nihil iniũxit, sed iudices illam per se intulerunt. Si autem hoc concederet̃ poterat esse causa duplex. vna quia pena violationis sabbati erat statuta per legem, cuius iudex est executor, ideo ad eum pertinebat inferre illam. erat autem pena illa lapidationis, vt patet Num. 15. de illo qui colligebat ligna in sabbato, ideo lapidatus est. Secunda causa est, quia cum Deus non loquatur aliquid superfluum, & pena violantis sabbatum erat iam statuta a lege, eratq; superfluum illam repeti, Deus nihil de illo iussit, quia ẽt illo non iubente lapidaretur quicunq; violaret sabbatum. de præuaricatione anathematis non erat pena imposita a lege, ideo Deus illam expressit. Et tunc cum dicebatur, ꝙ erat crudelitas in- I ferre ipsi Achan plures penas quam Deus iusserat. Dicendum, ꝙ non erat, quia iam illę penæ cõstitutę erãt per legem, & Deus illas iusserat, licet non nunc, sed prius. Sed t̃m adhuc dicendum, ꝙ nõ fuerunt datæ istę duæ penæ ꝓꝑ istas duas causas. Primo, quia si propter violationem sabbati lapidaretur, cum illa esset pœna principalis, quia crematio post mortem inferebatur, poneretur causa illius, & t̃m nihil exprimitur de violatione sabbati, ergo intelligendum est, ꝙ non fuit propter hoc. Secundo, quia præsupponitur, ꝙ dies ille erat sabbatum, & t̃m hoc non constat, & sic vr̃ diuinatio.

Tertio, & principaliter, quia siue illa dies esset sabbatum, siue non esset, non poterat Achan violare sab- K batum, quia illa fuit dies in qua corruerunt muri Iericho, & præcepit Deus, ꝙ quilibet intraret per locum in quo staret, & occiderent omnes habitatores in vrbe, cremarentq; omnia quæ ibi erant præter aurum, argentum, ferrum, & æs, quæ collectun erant, & reseruaturi in thesauris Dei, & ita in omnibus illis operationibus non violabatur sabbatum, sed Achan nihil aliud fecit, quia inquirere ista in vrbe Iericho, & accipere non erat peccatum, neq; violatio sabbati, quia necesse erat illa accipi ad ponẽdum in thesauris Dñi, sed solum fuit peccatũ Achan, quia concupiuit ista, & retinuit sibi, sed ista non erat aliqua operatio per quam violaretur sabbatum, ergo non peccauit in hoc, neq; fuit pro hac pena imposita. Aliter ergo dicitur a multis, sicut diximus supra in expositione textus, s. ꝙ factũ (In qõ. 44.) est ad terrorem propter magnitudinem peccati, quia magis terrerentur videntes, & audientes inflictis duabus penis quam vnica.

Item factum est, vt populus in eum vindicaret per seipsum. quod non fieret si solum cremaretur, sed in lapidatione totus populus concurrebat.

Item quia non erat maior pena Achã inflictis duabus penis quam vnica. quia primo lapidaretur, & postea mortuus cremaretur. durior tamen est pena cremationis quam lapidationis.

An Iosue de corde suo posuerit pœnam lapidationis Achan, vel Deus illud iusserit, & quod Deus illud iusserit. Quæst. LXVI.

SED tunc est dubium, an istam penam lapidationis Deus imposuit, vel Iosue ex corde suo illã inflixit. Aliq putãt, ꝙ Iosue de corde suo istud fecit, & hoc quia non constat in litera de diuino præcepto. Sed dicendum, ꝙ non stat conuenienter, ꝙ Iosue istud fecerit Deo non iubente.

Primo, quia si Deus non determinasset penam, cõueniens erat, ꝙ Iosue qui erat princeps populi eã imponeret, vt ei videretur. t̃m cum Deus præfixisset certam penam, s. combureretur igne, adhuc Iosue audere aliquid aliud facere addendo, vel minuendo non est incõueniens. nam Iosue laudatur valde, ꝙ non preteriuit vnum de verbis Moysi ĩ. 10. c. & solicite admonetur obseruare omnia verba Moysi supra 1. capitu. a fortiori ergo conaretur obseruare verba expresse dicta a Deo, ita vt de illis nihil mutaret, neq; adderet. Secundo, quia forte aliquis diceret, ꝙ Iosue seruauit præceptum. nam ille cremauit Achan, sicut Deus iusserat, & insuper eum lapidauit, & sic non præuaricatus est, quia non omisit quicquam, sed supererogauit.

Sed dicendum, ꝙ hoc nõ conuenit, quia præcepta Dei ita stricte obseruãda sunt, ꝙ sicut non licet omittere aliquid de eis, ita neq; licet aliquid addere. & maxime hoc t̃pe veteris testamenti, vbi erat exactissima taxatio rerum, vt dr̃ Deuter. 12. c. s. quod præcipio tibi hoc tãtum facito domino Deo tuo, neque addas quicquam, neque minuas, & ita non liceret Iosue aliquid addere. Tertio, quia per hoc Iosue videbatur non obseruare, quod Deus iubebat. nam dixit igne combureretur, & hoc erat in pœnam. si autem mortuus esset Achan, quando cremaretur non sentiret penam, ideo non compleretur mandatum s̃m intentionem Dei.

Quarto, quia q̃n aliqui iubẽtur cremari intelligitur ꝙ viuentes crementur, vt Leui. 20. ca. de illo qui accepit matrem, & filiam in vxores, dicitur viuus ardebit cum eis. & Leuit. 21. cap. de filia sacerdotis deprehensa in stupro idem signatur. ergo cũ diceretur hic igne combureretur, nisi aliud afferatur, oportebat intelligi de crematione in vita. & sic Iosue cremãs illum mortuum non videbatur implere mandatum Dei.

Quinto, quia etiam videbatur facere Iosue contra intentionem Dei inferendo minorem penam quàm Deus imponebat. Deus enim dixerat igne cremabit, & ista est grauissima pœna. Iosue autem lapidauit eũ. & postea mortuum combussit nihil de combustione sentientem. sed lapidatio est pena minor quam combustio. ideo Iosue sic faciens minorem penam irrogauit quàm Deus imposuisset: peccatum tamen erat minuere de eo, quod Deus iusserat, quia nullus debet esse clemẽtior Deo. sic enim peccauit Saul cõtra Amalechitas minuendo aliquid de pœna, & vltione, quam Deus iusserat, & a Deo reprobatus est. 1. Reg. 15. cap. & ita esset hic.

Sexto,

Sexto, quia ponendo istas duas pęnas pro vna, videtur quòd nullo modo poterat benefieri, quia aut ambæ erāt aliquid maius quam pęna cremationis a Deo imposita, aut non: sed aliquid minus. Si aliquid maius peccaret Iosue per crudelitatē puniendo acrius quā Deus iusserat. si autem esset aliquid minus peccaret, quia non implebat totam pęnam a Deo impositam. ideo dicendum est, ꝙ non fecit hoc Iosue a seipso, sed Deo iubēte. Et videtur, ꝙ fuerit iste modus, s. ꝙ Deus vtramque pęnam imposuit, tamen scriptura non expressit vtramque, quia interdum est breuiloqua tacēdo aliqua eorum quæ dicta fuerant aut facta. Et causa videtur huius, quia Deus volebat, ꝙ non solum periret peccator, sed omnia quæ ad eum pertinebant, & quia poterat esse quædam pęna cōmunis ei, & rebus suis illam expressit scriptura, s. igne comburetur cum omni substantia sua. pęna autem lapidationis non poterat esse communis. ideo non expressit eam scriptura in mandato, sed expressit in executione, s. ꝙ lapidatus fuerit Achan. Adhuc potest alio modo dici, s. ꝙ Deus a principio antequam deprehenderetur peccatum Achan, dixerit solum de vna pęna, s. igne comburetur. & ideo illud solum potuit tunc exprimere scriptura. postea vero deprehenso scelere eius, Deus iusserit eum etiam lapidari, & de verbis Dei tunc nihil expressit scriptura.

Quare Deus iussit duas pœnas inferri Achan, & an sufficeret vna. Et quomodo intelligitur non iudicat Deus bis in idipsum, & est pulcher intellectus. Quæst. LXVII.

SED tunc dicetur, quare Deus voluit, ꝙ inferrentur Achan istæ duę pœnæ, quia videtur, ꝙ altera earum sufficiebat. Item quia Deus non iudicat bis in idipsum. ergo neque debent duæ pęnæ pro eodem peccato inferri. Aliqui dicunt vno modo, s. ꝙ datæ sunt duæ pęnæ, vt populus posset vindicare se de Achan qui offenderat eos, & tñ cremando eum solū non se vindicabat populus, quia non efficiebant ipsi hoc, ideo debuit etiā lapidari, quod populus faceret.

Dicendum, ꝙ ista per se non est causa sufficiens. nā si propter hoc fiebat poterat lapidari Achan, & ꝙ nō cremaretur. & sic satisfieret populo. & tñ non ita factū est. Est ergo dicendum, ꝙ fuit primo, quia iudicauit Deus non sufficere alteram istarum pęnarum, siue pp magnitudinem peccati, siue ad magnitudinem terroris, quem imponere volebat Israelitis ex pęnis Achā. ideo voluit potius esse duas ꝗ vnicā, & ista est veritas.

Secundo fuit ad ostendendum differentiam inter peccantem, & res eius. omnia enim pertinentia ad Achan propter ipsum delebantur. ideo debuit esse maior pęna eius quam illorum. & sic voluit Deus, quòd Achan lapidaretur, & cremaretur, res autem suę solū cremarentur.

Tertio potuit esse propter cōditionem anathematis. peccauerat enim Achan in anathemate, & ita videbatur ipse cum rebus suis factus anathemā. sed in anathemate vrbium erat modus, ꝙ homines occiderentur, deinde cum omnibus rebus quæ erant in vrbibus cremarentur Deute. 13. ca. ita ergo Achan nunc prius lapidatus, & occisus est: postea vero crematus est.

Ad primam rationem in contrarium dicendum: quòd Deus voluit inferri pęnas istas duas, quia nulla per se sufficere iudicata est, siue propter magnitudinem criminis, siue propter magnitudinem terroris, q incutiendus erat, & incuti conueniens erat.

Ad secundum dicendum, ꝙ Deus non iudicat bis in idipsum. idest non punit bis pro eodem crimine pęna sufficienti, quia hoc esset simpliciter iniustum, & tamen, quando non est vna pęna sufficiēs, infert mul-
A tas, ita vt omnes suppleant vnam pęnam condignam peccatis. & hoc fit tam in iudicio diuino quàm in humano. voco nunc iudicium humanum vbi iudicatur per legem datam solum ab homine, & non a Deo, qa sępe imponuntur multæ pęnę simul, vt pro aliquo delicto infertur pęna capitis, & confiscantur bona: similiter in iudicio diuino multæ pęnæ inferuntur pro eodem delicto, quando non est quælibet sufficiens. & dico iudicium diuinum tam vbi solus Deus iudicat, ꝗ vbi per legem ab eo impositam iudicatur. De primo, sicut quando pro aliquo peccato punit Deus hic homines, & in eodem ipso peccato illos morientes cremat igne ęterno. De secundo patet in legibus a Deo datis. nam qui seduxerit virginem dupliciter punitur,
B scilicet dotat eam, & accipit in vxorem. Exodi 22. ca. similiter qui imponit vxori suæ falsum nomen dicēs, non inueni eam virginem tripliciter punitur, scilicet flagellatur, soluit quinquaginta siclos, & priuatur licētia repudiandi. Deuterono. 22. cap. & hic similiter erat, vnde nō inferebatur Achan vnica pęna, sed multæ, scilicet lapidabatur, cremabatur, res suæ delebanē. & tamen in omnibus his non iudicabat Deus bis in idipsum, quia omnes istæ pœnæ simul sumptæ nōn erant tale quid maius quam peccatum Achan.

C

An filij Achan occisi fuerint cum eo, vel solum ducti ad videndum mortem patris, vt quidam Hebræi asserunt. Quæst. LXVIII.

SED nunc est dubium de filijs Achan, quomodo occisi sunt cum non peccassent. Aliqui dicunt, quòd non fuerunt occisi, quia neque litera illud asserit, & ita dicunt aliqui Hebræi. Cum autem obijcitur, quòd Iosue tulit filios, & filias. dicunt quòd non tulit eos ad occidendum, sed ad hoc, quòd viderent mortem patris, & admonerētur abstinere a similibus. Sed dicendum, quòd non stat. Primo quia hoc tenetur communiter ab omnibus sapientibus expositoribus, quòd tam filij quam filiæ perierunt. sic tenet Adamantius, & Glo. ord. dicens filios eius, & filias cū pecoribus, & omnibus quæ habebat populus obruit.

Secundo, quia Deus videtur significasse, quòd A-
D chan cum filijs suis periturus erat, inquantū dixit. non ero vobiscum donec conteratis eum qui huius sceleris reus est, & tamen non deletur, vel conteritur qui solus occiditur. nam licet ipse moriatur non moritur omnino si manent filij eius, quia manet nomen eius & domus, iuxta illud Ecclesiasti. 30. c. mortuus est pater illius, & quasi non est mortuus. similem enim sibi reliquit post se. ad hoc ergo, quòd contereretur, idest penitus deleretur Achan, debebant occidi filij eius.

Tertio, quia non potest stare expositio illa quā dāt, s. ꝙ ducerentur isti ad vidēdum mortem patris, vt admonerentur non committere similia. nam hoc modo non ipsi soli, sed totus Israel iuit ad videndum mortem Achan, cum dicatur in litera. lapidauit eum omnis Israel. ergo cum fiat mentio de filijs, & filiabus vi-
E detur, ꝙ ducti sunt ad mortem. Quarto, quia fit differentia inter omnes Israelitas qui iuerunt ad mortem Achan, & filios atque filias eius. nam de filijs, & filiabus dicit, ꝙ ducti sunt. de Israel dicitur, ꝙ duxit istos, s. quòd Iosue, & omnis Israel tulerunt filios, & filias Achan. ergo Israel iuit ad occidendum Achan, & videndum mortem eius. filij autem, & filiæ Achan nō iuerunt, sed dicitur, quòd ducti sunt, scilicet ad hoc, quod occiderentur.

Quinto, quia fit mentio de filijs, & filiabus, & non fit mentio de vxore eo, quòd omnes tenent, quòd nō fuerit occisa pro peccato Achan, quia Deus dixit, ꝙ puniebat peccata patrum in filios Exo. 34. c. sed non

dixit,

dixit, quòd puniebat peccata virorũ in vxores, & sic
In qõ. 54. declarauimus, quòd non occisa fuerit supra. & tamẽ si ad videndum mortem Achan intelligerentur isti ducti, etiam duceretur vxor, sed non dicitur de ipsa, quòd ducta sit, sed solum de filijs, & filiabus. ergo fuerunt ducti ad hoc, quòd occiderentur.

Sexto, quia dicitur, quòd Iosue tulit filios, & filias, boues, oues, & asinos, & tabernaculum, cunctamque supellectilẽ. & tamen constat de omnibus alijs rebus quòd ductæ fuerint ad hoc, quòd perirent. cum dica-
In qõ. 53. tur in litera. & cuncta quæ illius erant igne consumpta sunt. ergo etiam de filijs, & filiabus Achan dicendum est, quòd occisi fuerint, & ista est veritas. & sic tetigimus supra in literę expositione.

An filij Achan occiderentur cum eo, quia fuerint conscij criminis, & quod non fuerunt conscij, nec propter hoc occisi sunt. Quæst. LXIX.

SED tunc quæretur, quomodo isti occiderentur cum non peccassent. Aliqui dicunt, quòd erãt filij, & filiæ conscij huius peccati, ideo occisi sunt.

Sed dicendum, quòd non satis conuenit, quia litera non exprimit eos fuisse conscios, sed solum, quòd occisi fuerint, sicut cæteræ res Achan deletæ sunt.

Secundo, quia non videtur, quòd Achan manifestasset hoc alicui de domo sua, sed potius, quòd celaret ne ab Israelitis sciretur. nam dicitur, quòd ipse abscondit in terra in medio tabernaculi sui, & ibi postea res inuentæ sunt, vt patet in litera.

Tertio quia si aliquis conscius esset huius sceleris, potius videtur, quòd vxor Achan conscia esset, quam quòd filij, & filię. sed ipsa non ducta est ad mortem; sed solum filij, & filiæ. ergo non fuit hoc quasi essent conscij criminis.

Quarto, quia dato, quòd aliquis de filijs, aut filiabus Achan conscius esset huius rei, non est verisimile, ꝙ omnibus filijs, & filiabus manifestasset, quia sic facile erat publicari peccatum Achan, & periret. & tamen omnes filij, & filiæ perierunt cum Achan. ergo non fuit hoc quasi essent conscij criminis.

Quinto, quia etiam si essent conscij criminis non videbantur rei alicuius pœnę. nam ipsi non fuerunt in consilio, vt Achan raperet ista de anathemate, sed viderunt ea postquam Achan illa adduxisset in tabernaculum. sed tunc nihil isti poterant facere nisi forte accusare patrem apud populũ de facto illo, sed filij non tenebantur accusare patrem ad mortem, immo non licebat eis propter maximum debitum naturale. ergo nihil peccabant occultando, & ita non occiderentur pro hoc.

Vide de hoc latius met do. Abulẽ. Deuteron. 13.

Sed aliquis dicet, quòd forte isti filij fuerunt in cõsilio rapiendi ista de anathemate, & ita quasi fautores criminis morte digni erant. ad Rom. 1. c.

Dicendum, quòd non stat, quia non solum isti nõ fuerunt in consilio rapiendi aliquid de anathemate. immo & ipse Achan, quando iuit ad vrbem Iericho vastandam, & diripiendam, non deliberauerat furari aliquid de anathemate, sed postea casu vidit hęc, & videns concupiuit atque rapuit. sic dicitur supra in litera vidi enim inter spolia pallium coccineum, & ducentos siclos argenti, regulam quoque auream quinquaginta siclorum, & concupiscens abstuli, & abscondi. & ita non potuerunt peccare filij Achan in hoc, neq; tanquam conscij sceleris occisi sunt. Sed dicendum est, quòd ad terrorem, & ostendendũ magnitudinem criminis voluit Deus, quòd filij cum patre nunc occiderentur. & patet ex modo literæ, quia dicitur, quòd Iosue tulit filios, & filias, & boues, & omnia alia, & ta-

F men certum est, quòd alia non deleta sunt quasi in aliquo peccassent, sed solum ad terrorem, & ostendendam grauitatem criminis. ergo de filijs, ita factum est. & non quasi aliquid ipsi peccauerint in furto Achan.

Probatio quorundam, quòd soli filij parui puniantur a Deo pro peccato patrum, filij autem emancipati non puniantur. vt & quęst. 53. Quæst. LXX.

SED tunc manet illud dubium quod prius, s. quomodo Deus voluit, ꝙ isti occiderentur, cum nõ peccassent. Dicunt aliqui, ꝙ filij occiduntur pro peccatis patrum in iudicio Dei, non autem iudicio humano, ita hic. nam Iosue non fecit hoc quasi a

G seipso, sed quia Deus illud iussit. nam secundum legẽ qua Deus iusserat iudicibus iudicare, non erant occidendi filij pro patribus, vt patet Deute. 24. c. & hoc verum est. Sed adhuc istud non satisfacit, quia dicetur, quare Deus voluit, ꝙ innocentes occiderentur? Aliqui dicunt, ꝙ filios paruulos quandiu sunt in potestate patris Deus occidit pro peccato patris. ipsos autem filios magnos qui iam sunt emancipati, non facit mori pro patribus. & ita dicunt fuisse in pręsenti, s. ꝙ omnes isti filij Achan erant paruuli. Sed dicendum est, ꝙ hic sunt duo. vnum est, quod pertinet ad præsens, s. an omnes filij Achan essent parui, & in potestate patris, an essent aliqui adulti, & emancipati. & quantum ad hoc non est manifestum satis, an fuerint omnes filij parui. satis tamen potest dici, ꝙ erant omnes paruuli,

H vel saltem non emancipati sed manentes in potestate, & domo paterna, quia dicitur tulit Iosue filios, & filias, boues, & oues, & asinos, ipsumq; tabernaculũ, & ita innuitur, ꝙ filij, & filiæ Achan erant omnes parui, & manentes in tabernaculo eius, & ita non habebat Achan filios aliquos, & filias coniugatas. vel si habuit non fuerunt nunc occisi pro peccato patris, quia magis pertinent ad patres, & reputãtur res sua filij paruuli manentes in domo, quam coniugati, & emancipati, & hoc satis tetigimus supra in expositione literę. In qõ. 55.

Aliud erat generale, s. ꝙ filij adulti, vel emancipati non puniantur pro peccato patrum. Et dicendum, ꝙ ita solet teneri in omnibus distinctionibus, quæ fiunt

I ab alijs, & a nobis post eos, vt tactum est supra in litera. Et hoc videtur habere aliquam rationem. Primo; In qõ. 55. quia non videretur quomodo concordarentur auctoritates sacrę scripturę. nam quemadmodum dicitur Exo. 34. c. ꝙ Deus punit peccata patrum in filios, ita dicitur Ezech. 18. c. anima quæ peccauerit ipsa punietur, & filius non portabit iniquitatem patris. vt autem concordentur auctoritates istæ dicunt, quòd illã de translatione peccati patrũ in filios intelligunt de paruulis qui peccare nesciũt. & ideo pro solis patribus puniuntur. illam autem Ezech. 18. capitu. intelligunt de adultis, & emancipatis, quorum per se est actus, & ita pro peccato suo puniri possunt, & ꝓ bono opere pręmiari.

K Secũdo patet hoc, quia multum differt inter filios paruos, & filios adultos extra potestatem patris, quia paruuli nõ sunt aliquid separatum a patre, sed vt pars eius. adulti autem sunt, vt homines separati per se existentes. Sic dicit Aristote. libro 5. Ethico. scilicet filius est pars patris donec sit pelicon, idest magnus, vel emancipatus, quasi dicat, postea non est, vt pars, sed vt homo per se existens. & tamen ad hoc, quòd homo puniatur in aliqua parte corporis sui, non oportet, ꝙ illa pars peccet, sed satis est, quòd homo peccet, quia tunc iuste infertur pęna in quacunque parte quę nõ est separata, sed non ideo iuste punietur quicunque alius homo. ita cum filius paruulus sit, vt pars patris, potest puniri pro patre, sicut pars pro toto. filius autẽ

adultus

adultus non est, vt pars, sed vt aliquid separatum, ergo non punietur pro peccato patris.

Tertio patet hoc, quia hic vbi erat iudiciũ Dei puniri fuerunt paruuli filij Achan pro eo, sed non aliqui magni, vt dictum est præceden. quæst. ita igitur fiet in omnibus alijs.

Contra assertionem præcedentem probat, quia vere tam filij parui quàm adulti, & emancipati puniantur pro peccato patrum. Et non solum secreto Dei iudicio puniuntur filij emancipati pro peccato patrum: sed etiam quando Deus iubet hominibus exequi pœnam in illos. *Quæst.* *LXXI.*

SED dicendũ, ꝙ istud non stat, immo filij puniuntur pro peccato patrum tam parui quàm adulti. Primo quia sacra scriptura Exod. 34. & Num. 14. & in alijs locis dicit, ꝙ Deus punit peccata patrũ in filios nihil distinguens. ideo videtur, ꝙ neque nos distinguere debeamus.

In q. 30. & 31. Secundo, quia vt ostensum est præceden. cap. ideo dicuntur puniri peccata patrum in filios, quia in eadẽ pęna duo cruciantur, s. filius cui infligitur, & pater qui ita de illa affligitur, & tristatur, sicut filius qui tolerat. in alijs autem hominibus qui ex lege naturę non copulantur tanto amore, non dicitur puniri vnus ꝓ alio. & tamen pater, ita diligit filium adultum, sicut paruulum, immo magis dolet de morte adulti quam paruuli. ergo ita punietur adultus pro peccato patris, sicut paruulus.

Tertio, quia vnus punitur pro peccato alterius propter quandam punitionem quæ inter illos est, ita vt vnus videatur esse alius. puniuntur autem subditi pro peccato domini, sicut quando pro peccato computationis populi quam fecit Dauid occidit Deus peste, vel gladio angeli percutientis septuaginta millia virorum, & tamen magis pertinent filij adulti ad patrem quam subditi ad dominum. ergo punientur filij adulti pro peccato patrum.

Quarto, & principaliter patet, quia Exodi 34. ca. dicitur, ꝙ Deus punit peccata patrum in filios vsque ad tertiam, & quartam generationem. & ita Deus punit peccata patrum in nepotes, & pronepotes. sed non habet nepotes, nisi qui habet filios adultos a quibus gignantur, & nepotes non pertinent ad auum, nisi propter patrem qui est filius aui. ideo si Deus punit peccata patrum, idest auorum in nepotes, a fortiori puniet ea in filios adultos quorũ sunt filij ipsi nepotes, quia propinquior est patri filius adultus quàm filij illius filij, idest nepotes. non est ergo dubium quin Deus puniat peccata patrum in filios adultos.

Aliqui conuicti a ratione confitentur, ꝙ Deus punit peccata patrum in filios adultos, quantum ad hoc, ꝙ secreto iudicio suo puniat filios pro peccatis patrũ sine aliquo ministerio humano. & tamen quantum ad hoc, ꝙ iubeat per homines occidi pro peccatis patrum filios, dicunt ꝙ fit aliquando in filijs paruulis, sed nunquam fit in adultis.

Sed dicendum, quòd ista distinctio nõ stat. Primo, quia non videtur habere fundamentum, sed ficta est de intentione istorum, qui volunt euadere rationem, & ideo non est admittenda.

Secũdo, & efficacius patet, ꝙ Deus puniat ministerio humano filios pro peccato patrum, immo & nepotes. sicut patet 2. Reg. 21. cap. vbi fuit fames per triẽnium propter peccatum Saulis, quia occiderat Gabaonitas, & nõ cessauit quousque Dauid ex responso Dei occidit duos filios Saulis faciens illos suspẽdi, & quinque nepotes eius. Isti autem erant viri adulti, quia scriptura vocat eos septẽ viros, & fuerunt suspensi, quod non fieret si essent paruuli. & tamẽ certum est, quòd

A factum est iubente Deo, licet illud fecit Dauid. quod patet, quia immisit famẽ trium annorum in terram, vt fieret ista vindicta, & quando quæsitum est ab eo de causa famis, dixit esse, quia non erat vitio data Gabaonitis de domo Saulis, & quando Dauid occidit illos septem cessauit fames: nam dicitur, quòd repropitiatus est dominus terrę eod. cap.

Ex hoc patet efficacius, quàm ex omnibus locis, quòd punit Deus peccata patrum in filios tam paruulos quam adultos, cum isti essent viri.

Etiam patet, quòd puniãtur peccata patrum in nepotes, quia quinque nepotes Saulis, s. filij Michol filię eius, suspensi sunt pro Saule. & hoc non inuenimus, ita expressũ in alio loco scripturę. & quod ibi dicitur
B de nepotibus qui sunt in secunda generatione, factũ fuisset de pronepotibus qui sunt tertia generatio, & de abnepotibus qui sunt quarta generatio, si fuissent ibi inuenti. & tamen non fuerunt aliqui alij inuẽti de domo Saulis nisi isti pręter Miphiboseth filium Ionathę nepotem Saulis, quem non potuit occidere Dauid propter iuramentum pręstitũ Ionathę. 2. Regum 22. cap.

Et iste est specialis casus in quo punitur filius pro peccato patris post mortem eius. nam generale est, ꝙ filij non puniantur pro peccatis patrum nisi viuentibus eis. & videntibus, quia tunc dolent patres de pœna filiorum. & afflictio illorum est pęna patribus, ac si ipsi paterentur, quod non accideret si punirentur filij
C post mortem patris. Et ista est causa quare vsque ad quartam generationem solum puniuntur peccata patrum in filios. Exodi 34. cap. s. quia vsque ad illam generationem solent homines videre ad plus posteros suos, & non amplius viuere, vt declaratum est præcedenti cap. hic tamen post mortem Saulis fuerunt suspensi isti. & fuit specialis casus, s. quia aliter non poterãt vindicari Gabaonitæ de domo Saulis, quod tamẽ Deus volebat eod. capit. alias autem viuentibus patribus fiunt punitiones, tam in filios quam nepotes, vsque ad generationem tertiam, & quartam. In q6. 30.

Ad obiecta illa quæ supra quæstione septuagesima proposita fuerunt. Et concordia auctoritatum scripturæ sacræ quæ videntur de directo contradicere, scilicet punit peccata patrum in
D *filios, & filius non portabit iniquitatem patris.*
Quæst. *LXXII.*

EX his responderi potest ad ea quæ obijciebantur supra q. 70. Ad primum de concordia auctoritatum dicendum, ꝙ possunt concordari sine limitatione ista, & aliqui dicũt, quòd possunt intelligi sic, s. cum dicitur, ꝙ puniuntur peccata patrum in filios intelligatur in iudicio Dei, cum dicitur Ezech. 18. filius non portabit iniquitatem patris intelligatur in iudicio humano. quia ita mãdatum est in lege, non occidentur patres pro filijs, neque filij ꝓ patribus Deute. 24. cap.

Sed dicendum, quòd non stat, quia necesse est in-
E telligi in iudicio Dei, & non humano. & patet quia Ezech. 18. cap. in principio respondet Deus ad prouerbium, & querelam filiorum Israel, s. patres comederunt vuam acerbam, & dentes filiorum obstupescũt. & subditur. viuo ego dicit dominus non erit parabola hęc in prouerbiũ in Israel. ecce omnes animæ meę sunt, vt anima patris, ita & anima filij mea est. anima quæ peccauerit ipsa morietũ, & ita apparet, quòd Deus loquatur de iudicio suo, cũ dicat, omnes animę meæ sunt.

Etiam si esset hoc secũdum humanum iudicium, & non secundum iudicium Dei, maneret semper calumniosum prouerbium Israelitarum contra Deum,

scilicet

scilicet patres comederunt vuam acerbam, & dentes filiorum obstupescunt. & tamen Deus vult auferre illud prouerbiũ. ergo in iudicio suo intelligitur, quòd filius nõ portabit iniquitatem patris. Item patet, quia eod. cap. circa finem dicitur, quòd Israelitæ dicebant. non est equa via domini, audite ergo domus Israel, nunquid non est æqua via mea, & non magis vię vestræ prauæ sunt? & sic ostendit Deus, quòd omnia illa quæ ibi dicta sunt, scilicet, quòd Deus non puniat filiũ pro patre, & e cõtrario, pertineat ad viam suam, idest ad iudicium suum. Aliter ergo concordandæ sunt auctoritates, s. ꝙ vna loquitur de rigore veritatis, & alia de quadam apparentia. vel vna loquitur quando peccata sunt, & alia quando nulla peccata sunt. nam secũdum veritatem Deus nunquam punit vnum hominem pro alio, neque filium pro patre, si alias non sit ipse debitor pro aliquo peccato, pro quo etiam si nullum patrem haberet puniretur, vt ostensum est pręceden. capi. Sed dicitur puniri filius pro peccato patris, quando pater peccauit, & filius etiã peccauit, & Deus infert aliquam pęnam filio quantam ipse pro peccato suo meretur, vel saltem non maiorem infert, tamẽ illam principaliter propter peccatum patris, s. vt pater qui peccauit videns pęnam filij affligatur de illa, ac si vere inflicta esset ei. & per hoc ipse pro peccato suo punitur, quia in pęna filij ipse punitur non minus quã si in seipso torqueretur. & hoc est vere puniri peccata patrum in filios, idest quia filius punitur, vt pater in eo puniatur pro peccato suo. Si tamen filius in nullo peccauit, vel non manet debitor alicuius pœnæ, non inferret ei Deus penam aliquam, vt in illa pater puniatur. Et secundum hoc cõcordantur istæ auctoritates, quia cum dicitur, quòd punit Deus peccata patrum in filios, intelligitur si ipsi filij peccauerunt, propter quod mereantur pęnam illam sibi infligi, & sic simul puniantur pro peccato suo, & patres in eis. Quod autem habetur Ezech. 18. cap. intelligitur quando filius non peccauit, vel non est debitor alicuius pœnæ. quia tunc non inferret Deus aliquam pęnam eis, vt patres puniantur in illis, quia hoc esset punire immerẽtem. & hoc innuitur eod. cap. vbi enumerãtur peccata pro quibus Deus punit homines. & postea concluditur, quòd si filius non egit aliquod illorum, non punietur etiam si pater peccauerit valde. Ad secundum dicendum, ꝙ aliqua differentia est ad patrem inter filios paruulos, & adultos, quia paruuli sunt pars patris, & non magni, vel emancipati. & tamen non infertur ex hoc, quòd sit iustum paruulos puniri pro peccatis patrũ, vel vt partes quasdam ipsorum, adultos vero nequaquam, quia tam iniustũ est puniri paruulos sicut adultos. vnde nulla lex humana est quæ puniat filios paruulos pro peccatis patrũ. & si punit paruos, punit quoque adultos, vel emancipatos, sicut fit in crimine lęsæ maiestatis, in quo filij aliquam pęnam saltem exheredationis, & infamiæ sustinent pro patre. extra de hæreti. cap. vergentis. & tamen illa, ita ad adultos, & emãcipatos, sicut ad paruulos extenditur. Et Aristoteles, quando filios dixit esse partes patrum, quousque sint emancipati, vel magni, & non postea, non dixit volẽs innuere, ꝙ paruuli possint puniri pro peccatis patrũ, & non emãcipati. sed quòd inter patrem, & filios paruos nõ sit iustum simpliciter, quod vocatur iustũ politicum, sed vel nullum iustum, vel iustum, quod vocatur paternum. inter patrem autem, & filios emancipatos, qui desinunt esse in potestate paterna, est iustum simpliciter, quod est politicum. Et huius rei dat Aristote. causam lib. 5. Ethic. cap. politici autem iusti, s. ꝙ non sit iustum simpliciter hominis ad filios paruulos, quia sicut non est iustum aliquod hominis ad partes corporis sui, quia sunt aliquid eius, licet non sit domi-

Auctoris cõcordia.

In qõ. 29. & 30.

Responsio ad auctoritatẽ Arist. ꝙ filius est pars patris

F minus earum, ita non erit iustum simpliciter patris ad filios paruos, quia sunt velut partes quędam patris. magni autem non sunt iam pars patris. & tamen quãtum ad puniendũ filios pro peccato patris ęquale est de adultis, & paruulis. quia vel neutri punientur, vel vtrique, quia vtrosque pater diligit, & de vtrorumque pęnis affligeretur.

Loquitur per verbũ pôt quod nota.

Ad tertium dicendum, quòd non est omnino certum, an filij, & filiæ Achan nunc fuerint paruuli cum puniti sunt, & nulli emancipati, vel magni puniti fuerunt. & tamen potest concedi, ꝙ omnes fuerint paruuli, vel saltem non emancipati, qui nunc cum patre puniti sunt, vt tactum est supra. hoc tamen non fuit quasi non liceret occidi maiores, sed quia nulli tales inuẽti sunt, scilicet, quia non habuit eos tunc Achan, idest G quia nunquam habuerat, vel quia defuncti erãt. & sic soli parui filij cum eo tunc inuenti sunt.

In q. 53. & 70.

Quare filij Achan occisi sunt pro patre cum ipsi non peccauerint, & an fuit eis pro peccato patris mors inflicta, vel accelerata. Quæst. LXXIII.

SED tunc manet adhuc dubium, quo puniti sunt isti filij Achan pro peccato patris, cum ipsi non peccauerint. Aliqui dicunt, quòd filij nõ occisi fuerunt, sed solum ducti fuerunt ad vidẽdum pęnam patris, sed istam opinionem supra improbauimus.

In qõ. 61.

Alij dicunt, quòd nõ occisi fuerũt, sed solus Achan, H & quòd per filios, & filias, & cuncta quæ possidebat Achan, intelliguntur opera eius. sic tenet Adamãtius in vna expositione.

Sed dicendum est, quòd iste sit sensus mysticus. nã secundum literam necesse est concedi, quòd filij Achan cum patre occisi fuerint, vt ostensum est supra.

In qõ. 63.

Alij dicunt, quòd filij Achan pro patre puniti sunt, sed non pęna ęterna, sed solũ temporaliter occisi sunt.

Sed dicendum, quòd isti narrant veritatem, sed nõ soluunt quæstionem, neque tollunt difficultatẽ, quia licet verum sit, quòd filij non puniantur æternaliter pro patribus, non iustificatur inde, quòd puniantur tẽporaliter pro illis, quia esset ibi pena sine causa. & sic videretur iniusta. quare tamẽ possit dici, quòd filij pu- I niantur pro patribus pęna temporali, & non æterna, neque purgatoria, declaratum est præceden. ca. Istam tñ solutionem inter alias tenet Adamantius. Alij autẽ dicunt, quòd factum fuit hoc iudicio Dei occulto, vt sicut occisi sunt triginta sex viri pro peccato Achan, ita & occiderentur filij eius.

In q. 36. & 37.

Alij dicunt, quòd filijs Achan non fuit hic mors inflicta pro peccato patris, sed accelerata, quia etiã non peccante patre erant ipsi debitores mortis. & istas etiã solutiones tenet Adamantius, & Glo. ord. dicẽs filios, & filias eius cũ pecoribus, & omnibus quæ habebat, populus obruit. non tamen hoc iudicio humano, sed spiritu prophetico fecit Iesus. siue intelligens omnia K quæ sunt eius, vt neque filios censeret exceptos, siue opera eius quæ post mortem fuerat Deus in illo crematurus, non solum per cætera quæ illius erant, sed etiam per filios significans, nec ideo credendum est pro peccato patris, a quo innocentes erant, post mortem igne inferni esse cremãdos: mors enim quæ omnes manet ꝗuis de primo peccato veniat, quia ita nati sumus, vt necessario moriamur, accelerata quibusdam est, vnde raptus est, ne malitia mutaret intellectum eius. quo ergo iudicio, vel misericordia fuerit irrogata filijs eius, vel illis triginta sex viris, cũ omnes fuerint a peccato eius alieni, latet apud Deum apud quem non est iniquitas, secundum illud impio peccatum etiam est, ꝙ plus terribiliter oportebat quærere

Ista sunt verba Adamant.

quod admissum est, & tanto timuerunt cęteri factum eius imitari, quãto horrerẽt in tam magnum, & tam iustum populi odium dari, & eis quos ad spem propagandi generis se relicturum putabat, peccato suo secum consumptis mori.

Quòd non fuit aliquid iniustum, quòd occiderentur filij Achan pro peccato eius, & quomodo dicitur illis mors accelerata pro peccato patris, & non inflicta. Et hic nota conclusionem, scilicet, quòd filij Achan paruuli erant debitores mortis etiam si pater eorum non peccasset, & quare hoc.
Quæst. LXXIIII.

SED dicendũ, quòd non fuit aliqua iniquitas in hoc, quòd filij Achan nunc pro peccato patris occiderentur, & fuerunt aliquæ causæ ad hoc mouẽtes. Primum patet, quia filij Achan debitores mortis erant, etiam si pater eorum non peccaret, ideo illo ad huc non peccante poterant ipsi iuste occidi iudicio diuino, quo illorum debita, vel peccata cognita erant. non tamen iudicio humano. nam siue essent paruuli, siue adulti, certũ est, quòd habebant aliquod peccatum pro quo erant debitores pęnæ. nam si erãt paruuli haberent saltem reliquias peccati originalis, quia licet sit expiatum illud per sacramenta, vel fidem, vel alias, semper tamen manet obligatio ad mortem, cũ statutum sit vnumquemque hominem semel mori. ad Hebrę. 9. c. Si autem essent adulti, præter debitum mortis, quod est ex peccato originali, vel quomodolibet ex decreto Dei, haberent aliqua alia peccata per quæ obligari esse poterant ad alias pęnas, ita vt illis post set ista inferri etiam patre non peccante. Et secũdum hoc sunt eõu enientes vltimæ duę solutiones. vna est, quòd mors fuit accelerata pro hoc peccato, & non inflicta nam verum est, quòd isti filij Achan erant debitores mortis, etiam si pater eorum non peccasset, & hoc inquantum mors consequitur, vt pęna debita pro peccato originali, vel vt prouenit ex decreto Dei, quo ẽt moriuntur illi qui non contraxerunt originale peccatum, sicut fuit de Christo qui non contraxit originale peccatum, neq; fuit possibile eũ incurrere aliquod peccatum, & tamen fuit obligatus ad mortem, vel saltem mortuus est propter illud diuinum statutũ, quo decretum est vnumquemque hominem semel mori. ad Hebræ. 9. c. Sed cum dicitur, quòd accelerata est illis mors pro peccato patris, non est intelligendum, quòd isti per peccatum suum non mererentur mori tunc, sed postea, & tamen propter peccatum patris abbreuiata fuerit illis vita: nam tunc non possemus euadere difficultatem, s. quia infligeretur eis pęna aliqua quam nõ mererentur. nam abbreuiari vitam pęna quædam est, & sic esset iniusta, quia solum pro peccato alieno. Sed dicendũ est, quòd sicut isti erant debitores pęnę, ita erant debitores pro quocunq; tempore. nam erant debitores sine præfinitione temporis. & quod debetur sine præfinitione temporis statim debetur, ideo poterat Deus ab istis repetere pęnam istam, vel mortem quã docunque vellet, & non faciebat eis iniuriam. Est tamen verũ, quòd Deus non petiuisset ab eis tunc mortem, nisi pater illorum peccasset, & ita propter peccatum illius dicitur mors accelerata, & hoc sine illorum iniuria.

Alia solutio erat de occulto Dei iudicio. & verum est, quòd occultum iudiciũ est, quòd vnus puniatur pro peccato alterius, & ideo non fit in iudicio humano, sed in solo diuino. in humano enim iudicio debent nota esse crimina pro quibus quis punitur, quia alias non recte agitur. occultum autem iudicium est, vbi pęna est nota, & causa latet. ideo ad solum Deum pertinet tale iudicium, quia delicta illa quæ hominibus occulta sunt, nota sunt ei cui non est inuisibilis vlla creatura ad Hebræ. 5. cap. & ita erat hic, quia quãdo fecit Deus, quòd pro peccato Achan perirent triginta sex viri de populo, ignota erãt illorum peccata pro quibus occidebantur. similiter cum filij, & filię Achã pro eo mortui sunt, ipsi quidẽ in aliquo peccauerant, & debitores pęnæ erant, sed peccata illorum quę essent pro quibus patiebantur, occultum erat, sed licet occultum esset, iudicium iustum erat, immo propter hoc erat iustum, quia peccata quædam hoc exigebãt, sed illa occulta erant, & ita apparet, quòd non erat iniustum occidi nunc filios, & filias Achan.

Causæ seu motiua quatuor quare occisi sunt filij Achan pro peccato patris sui. Vbi notandus est casus specialis in quo filius post mortem patris punitur pro patre, & supra quæst. 71.
Quæst. LXXV.

SECVNDVM erat: quòd aliqua motiua erant ad hoc, quòd nunc occiderentur filij, & filiæ Achan cum eo. erat autem primum ipsa magnitudo peccati, vt innueretur tam graue fuisse peccatum, vt ad illius expiationẽ non sufficeret mors solius Achan, nisi etiam filij morerentur cum eo.

Secundum erat, & principale, ad incutiendum magnum timorem populo Israelitarum, vt abstinerent a similibus, quando viderent, quòd pro peccato non solum occidebatur peccans, sed & tota eius posteritas delebatur. & hoc est, quod maxime mouere poterat Israelitas, quia nihil magis quam filios diligebant.

Tertium fuit ad magis satisfaciendum populo. nã pro peccato Achan occisi fuerant triginta sex viri de populo, pro quo nimis Israelitæ indignarentur ipsi Achan, & vlnonem de eo vellent sumere. & quia pro tot occisis non satisfaciebat mors vnius, vellent quoque filios occidere, & sic satiaretur ira illorum.

Quartum erat, vt magis puniretur, quia licet satis erat grauis pęna ipsi Achan, quòd ipse occideretur, grauior erat cum etiam filios suos, quos vt seipsum diligebat, coram se occidi cerneret. & ista est proprie causa quare filij puniantur pro peccatis patrum, scilicet, vt ipsi patres videntes filiorum pœnas affligantur de ipsis, sicut si ipsi eas in seipsis sustinerent. Sunt tamen duæ causæ solæ quare filij puniantur pro patribus.

Prima est quæ dicta est, scilicet, vt patres crucientur de pęna filiorum. & ob hoc regulariter nunquam puniuntur filij, nisi viuentibus patribus atque vidẽtibus, vt sic ipsi affligantur. quod non accideret si patres nõ viuerent, vel filiorum pęnas nescirent. & ob hoc Deus dixit, quòd punirentur filij pro patribus solum vsque in tertiam, & quartam progeniem, scilicet, quia vsque ad illud tempus ad plus solent homines superuiuere. & quia sequentem posteritatem videre non solent, non dixit Deus, quòd puniretur vsque in sextam, & septimãm generationem.

Secunda causa est ad dandum vltionem aliquibus hominibus, qui aliter non possunt sumere vindictam nisi occidantur aliqui de progenie illorum, a quibus iniurias susceperunt. & hoc fit interdum mortuis illis qui peccauerunt, & occiduntur tunc filij pro peccato patrum nõ videntibus patribus, & ideo neque de hoc dolentibus.

Et istud est tarissimum. nam non legimus illud factum nisi pro peccato Saulis occidentis Gabaonitas. nam post mortem eius occisi fuerunt duo filij eius, & quinque nepotes, vt satisfieret Gabaonitis 2. Regũ. 21. capitulo.

Est autem tale iudicium pure diuinum. quia iudex humanus non auderet talia facere, neque ei liceret.

vnde si Gabaonitæ conquesti fuissent Dauid tunc regnanti de crudelitate, quam in eos exercuerat Saul, non auderet Dauid occidere aliquem de posteris Saulis, quia repugnabat lex, scilicet non occidētur patres pro filijs, neque filij pro patribus. Deuterono. 24. cap. ideo cum non superuiueret Saul qui peccauerat, non posset eis Dauid dare vltionem. Deus tamen iussit eis dari vindictam, immo pro hoc afflixit fame tribus annis Israelitas 2. Regum capit. 21. & tunc occisi sunt septem viri, scilicet duo filij, & duo nepotes Saulis volente Deo.

Sed in præsenti concurrerunt ambæ causæ. Prima erat, quia filij, & filiæ Achan occidebantur præsente patre, & dolente de eorum pęna. Secunda quoq; erat quia fiebat hoc ad satisfaciendum Israelitis de malo, quod passi fuerant, & non putarent se habere sufficiē tem vltionem si solum Achan occiderent. ideo etiā filij vocati sunt ad illos occidendum.

Sed sciendum, quòd licet fuerint quatuor motiua ad puniendum filios Achan pro peccato eius, vt dictū est, duo tamen illorum tanguntur solum hic, scilicet primum, & tertium. De primo patet, cum Deus dixit. non ero vltra vobiscum donec conteratis eum qui huius sceleris reus est, vt patet supra in litera. & tamē cum dixit. non ero vobiscum, signauit magnam indignationem suam, & velle vltionem de offensa sibi facta. cum autem dixit donec conteratis, signauit quòd non solus Achan, sed etiam filij sui morerentur, quia alias non erat conterere eum, idest totaliter delere.

Tertium motiuum signatur ex verbis Iosue, quando volebat lapidare ipsum Achan. nam dixit, quia turbasti nos, exturbet te Deus in die hac, scilicet quia fecisti nobis turbationem faciendo, quòd caderent viri triginta sex de populo, exturbet te Deus, idest inferat tibi hanc pęnam quam statim patieris. & sic signauit, quòd ideo occidebant eum, & filios suos, quia ipse fecerat perire de populo illos viros.

De filijs, & filiabus Achan qua morte perierint, scilicet an lapidati, vel cremati, vel vtraque pæna.
Quæst. LXXVI.

CVm constet filios, & filias Achan perijsse pro peccato patris, quæritur qua morte perierint. Aliqui dicunt, quòd fuerūt cremati. primo quia de solo Achan dicitur, quòd lapidauit eum omnis Israel. ergo videtur, quòd filij non fuerūt lapidati, sed alia pęna affecti. & tamen non erat alia nisi crematio, quia de duabus solis pęnis hic agitur, scilicet lapidatione, & crematione, vt patet in litera, ergo cremati sunt.

Secundo patet, quia dicitur hic in litera. & cuncta quæ illius erant igne consumpta sunt. sed filij erant ipsius Achan, ergo cremati sunt.

Dicendum, quòd non fuerunt cremati, quia hoc erat valde irrationabile. nam filij Achan puniebantur nunc pro peccato patris, & minus rei criminis erant quam pater. ideo iniquum erat infligi eis maiorem pęnam quam patri, & tamen pater lapidatus est, & nō fuit crematus viuens. minor autem pęna est lapidatio quam crematio, ideo non cremarentur filij eius.

Rationes autem in oppositum non probant. De prima patet. nam licet nō dicatur, quòd lapidati sunt, non sequitur, quòd non fuerunt lapidati, quia scriptura multa subticet quæ facta sunt, & potissime, quando ex alijs possunt colligi. quia si ꝓpter hoc ꝙ non exprimitur de lapidatione, diceremus non fuisse lapidatos, ac etiam non exprimitur de crematione, neque de alia pęna, diceremus, quòd nulla pęna fuerunt puniti. sed hoc falsum est, quia mortui sunt pro peccato

F patris, vt ostensum est supra. Secunda etiam ratio nō probat, quia dicitur. Et cuncta quæ illius erant igne consumpta sunt. quod manifeste accipitur de rebus possessis. filij autem non sunt aliquid patris, quia non possidentur ab eo, & ideo filios nostros vocamus liberos, quia nullius sunt. & ideo nomine cunctorū quę erant ipsius Achan non possunt intelligi filij, & filiæ. In q. 61.

Sed dicendum secundum veritatem, quòd filij Achan lapidati fuerūt, sicut Achan, quia crematio erat maior pęna. ideo simul cum Achan fuerunt lapidati, & postea mortui existentes cremati sunt, sicut ipse Achan crematus est post mortem, vt supra probauimus.

Et hoc tenet Adamantius, & Glos. ordin. scilicet filios ergo eius, & filias cū pecoribus, & omnibus quæ habebat, populus cum puniret lapidibus obruit. non tamen hoc iudicio humano, sed spiritu prophetico fecit Iesus. siue intelligens omnia quæ sunt eius, vt neque filios censeret exceptos, lapidationis pęnam pro igne ingerens.
G

Et dicendum, quòd ista fuit causa quare scriptura tacuit de pęna filiorum Achan, scilicet, quia cū de patre diceret, quòd lapidatus est, intelligebatur de filijs, quòd eandem pœnam paterentur cum essent homines, & non res possessę inanimatę.

Secundo, quia scriptura tacite hoc innuit. nam cū expressit dicens. & cuncta quæ illius erant igne consumpta sunt, & agatur de rebus possessis, innuit quòd res non possessę non combustæ fuerunt. sic autē erāt
H filij. ergo non fuerunt cremati, sed alia pœna affecti, & ista est pęna lapidationis, quia nulla alia pęna erat.

De rebus pertinentibus ad Achan tam animatis quam inanimatis qualiter fuerint consumpta. Quæst. LXXVII.

SEd de cæteris rebus pertinentibus ad Achan est dubium qualiter delete fuerint. Dicendum quòd rerum Achan quædam erant inanimatę, vt tabernaculum, & supellectilia. alię erant animatæ, vt oues, boues, & asini.

De primis dicendum est, quòd igne consumpta.

Primo, quia talia non sunt subiectum alterius delen
I tionis, neque alicuius pœnæ. nam lapidari non poterant, & si lapidarentur nihil fiebat, quia sic neque sentiebant, neque consumebantur. fuerunt ergo cremata, quia licet sic non sentirent pęnam, tamen consumebantur, ita vt esse desinerent. & hoc satis erat, quia ista erat intentio Dei, vt nihil illorum maneret, neque cedere posset in vsum Israelitarum.

Secundo, quia dicitur in litera. & cuncta quæ illius erant igne consumpta sunt, sed inanimata erant proprie ipsius Achan, ergo igne consumpta sunt.

De alijs rebus, scilicet animatis est dubiū quid fuerunt passę. Aliqui dicunt, quòd non est dubium quin fuerint crematæ, quia dicitur. & cuncta quæ illius erāt igne cremata sunt, sed oues, boues, & asini, & alia a-
K nimalia, erant res possessę ab Achan. ergo combusta sunt. Dicendū videtur, quòd non cremata fuerint ista viuentia, quia difficile erat cremari sic, sed occisa sunt alio genere mortis, scilicet lapidatione, vt aliqui putant. & post mortem fuerunt cremata.

Sed dicendum, quòd nō est satis rationabile, quòd eodem genere mortis perirent iumenta, & homines, vt non viderentur esse eiusdem dignitatis. Secundo, quia sicut isti dicunt, quòd non cremarentur ista animalia viuentia, quia difficile erat ea cremari, ita neq; lapidarentur, quia difficile erat multa animalia huiusmodi lapidari viuentia.

Tertio, quia aliquando lapidantur boues, & tamen hoc est qn̄ est quasi culpa propria. sicut si bos cornu-

pera est, & occidit virum, aut mulierem, obruitur lapidibus. Exo. 21. c. & tñ hic non præcessit aliquid tanquam culpa, vel damnum datum ab istis animalibus, sed solum occiduntur in detestationem criminis Achan dñi sui. ergo non debebant lapidari. Sed dicendum est, quod ista oĩa aĩalia occisa sunt gladio, & fuit modus, quod prius Achan, & filii sui, atque filiæ lapidarentur, postea aĩalia oĩa gladio occiderentur, deinde tã Achan, quam filii mortui, & aĩalia occisa cũ oĩ supellectile, atque tabernaculo Achan cremarentur. Et patet primo, quia Achan, & ptinentia ad eũ peribant, quasi res pertinentes ad anathema. nam Achan per hoc quod de anathemate rapuerat, factus erat anathema ipse, & cuncta, quæ ad eũ pertinebat, & tñ in anathemate aĩalia oĩa occidebant gladio, & postea cremabantur, sicut factum est in anathemate Iericho præce. c. s. ceperunt ciuitatẽ, & interfecerunt omnia quæ in ea erant a viro vsque ad mulierẽ, ab infante, vsque ad senem. boues quoque, & oues, & asinos in ore gladii percusserunt. Secundo patet, quia iste erat generaliter modus anathematum. nam quando aliqua ciuitas idolatrarum in terra Israel erat, subijciebatur anathemati, & occidebantur omnia viuentia in illa, & postea cremabantur cum ipsa ciuitate. Deut. 13. c. ita ergo nunc occiderentur ista animalia in ore gladii, & postea cremarẽtur. Si aliquis dicet, quod ex hoc sequeretur, quod etiam filii Achan occiderentur gladio, & non lapidarentur, quia tam in vrbe Iericho, quàm generaliter in omni vrbe supposita anathemati occidebantur gladio viri & mulieres, vt patet supra 6. & Deute. 13. c. Dicendum est, quod non est hic eadem causa, quæ in illis duobus. nam in anathemate Iericho erant Ierichontini, vt hostes, & defendebant se contra Iudęos, ideo non possent eos occidere aliter. etiam quia illos non occidebant Iudæi, quasi pro aliquo peccato quod commisissent, sed velut hostes. est autem occisio hostilis, vt gladio pereant. De habitatoribus autẽ ciuitatum idolatrarum, dicendum quòd occidebantur pro peccato commisso, & non velut hostes, quia tamen multi erant, & non permitterent se occidi velut peccatores in quos fit executio iustitiæ, agendum erat contra eos, quasi contra hostes, & sic occidebant gladio. De Achan, & filiis eius aliter erat, quia nõ occidebantur, vt hostes, sed vt peccatores præuaricantes mandatum Dei, siue pro præuaricatione ipsius Achã. & rursus ipsi erant pauci, & in quos poterat fieri executio iustitiæ: ideo nõ occisi sunt morte hostili. s. percussi gladio, sed pena legali. s. lapidati, sicut aliqui alii peccatores lapidabantur.

Et cuncta quæ illius erant igne consumpta sunt. Ideo ea quæ pertinebant ad vxorem suam, quamquam ab ipso regerentur, & disponerentur dum viueret, ex habitudine œconomica, tamen cum ipse perijt non consumpta sunt, quia non pertinebant ad eũ, sed ad vxorem suam. dicuntur igne consumpta nõ solum igne, quia etiam lapidatio fuit in filiis & filiabus Achan, & postea cum ipso Achan cremati sunt. in rebus autem inanimatis fuit sola cõbustio. *Congregaueruntque super eum aceruum magnum lapidum.* Postquam fuit lapidatus Achan, & crematus cum rebus suis, super cinerem illum fuit magnus lapidũ congregatus aceruus, vt maneret in memoriam æternam, quod ibi lapidatus fuerit Achan pro anathemate Iericho, & vt alij pęnas si memores a similibus arcerentur. *Qui permanet vsque in præsentem diem.* s. vsque ad tempus quo liber iste descriptus est, scilicet sub Samuele, vt verisimilius est, nec solum, vsque ad illud tempus durasse credendum est, sed etiam toto tempore quo Iudęi manserunt in terra illa, quia cumulus ille erat testimonium punitionis iussę a Deo fieri, & qui dispergeret eum, tolleret memoriam iustitię diuinę. *Et auersus est furor domini ab eis.*

A Idest postquam Israelitæ occiderunt Achan delentes oĩa quę ad eum pertinebant, auersus est furor domini ab eis. nam ante erat pro peccato Achan toti Israeli iratus, & tradiderat eũ in manus hostium. dixerat quoque, quod nunquam esset cũ Israelitis quousque contererent peccatorẽ. *Vocatumque est nomen loci illius Vallis Achor.* Ibi vallis erat, sed ante hoc non erat nominata vallis Achor. nunc vero nomen assumpsit ex eo quod ibi factum est. s. quod occisus est Achan. nec tñ vocata est vallis Achor, quasi vir ibi occisus vocaretur Achor, sed ex verbis Iosue. s. Quia turbasti nos exturbet te Deus. In hebręo autem Achor turbatio est, & sic vocata est vallis illa turbationis, quia turbatus est ibi Achã iuxta verba Iosue. *Vsque hodie.* Semper Iudęi postea vocauerunt vallem illam eodem nomine ad continuatio-
B nem memoriæ rerum gestarum. & causa nominis huius vallis est, sicut causa aceruii facti de lapidibus, quia sic facta Deo melius a posteris recolebantur.

CAP. VIII.

DIXIT autem dominus ad Iosue. Ne timeas, neque formides. Tolle tecum omnem multitudinem pugnatorum, & consurgens ascende in oppidum Hay. Ecce tradidi in manum tuam
C Regem eius, & populum, vrbemque & terrã. Faciesque vrbi Hay, & Regi eius sicut fecisti Iericho, & Regi illius. Prædam vero, & omnia animantia diripietis vobis. Pone insidias vrbi post eam.

Dixit autem. Descripta deletione vrbis Iericho, & destructione Achã, sequitur de destructione ciuitatis Hay, & diuidit in duo. Quia primo ponitur ciuitatis Hay destructio. Secundo totius terræ Chanaan inde secuta trepidatio. i. 9. c. Prima in tres. Quia primo ponitur captio-
D nis modus. Secundo executionis actus. Tertio immolationis cultus. Secũda ibi. *Surrexitque Iosue.* Tertia ibi. *Tunc ædificauit Iosue.*

An esset conueniens, quòd Deus nunc confortaret sermone Iosue timorem expellendo.

Quæst. I.

CIRCA primum, quia supra ex pręuaricatione Achan Israelitæ ceciderant in aduersitatem hostilem, nunc autem scelus illud punitum erat, restabat, vt Deus conuerteretur ad Iudæos, ita vt primo fuerat. nam dixerat pręceden. cap. Non ero vltra vobiscum donec conteratis eum,
E qui hoc scelere contaminatus est. nunc autem, quia executi fuerant illud Israelitę, Deus tollit eis timorẽ, & loquitur ad Iosue, vt non timeat. nam dato, quod executi fuissent mortem Achan, adhuc timerent forte, quod Deus placatus non esset: ideo formidarent hostes suos de vrbe Hay, cum primo incurrissent in manus eorum. fuit ergo conueniens, vt Deus tolleret eis timorem certificando, quod iam non traderet eos in manus hostium, sicut primo.

Sed dicet aliquis, quòd non erat necessarium, aut expediens, quod Deus loqueretur Iosue confortans eum ne timeret, quia præceden. c. dictum fuerat, quod auersus fuerat furor Domini ab Israel.

Respondendum est, ꝙ illud non cognoscebatur a Iosue nec Israelitis, donec Deus locutus fuit Iosue, ꝙ non timeret, sed scriptor libri ex his quæ postea dicta sunt collegit, ꝙ furor domini auersus fuerat ab Israel, & expressit supra. si tñ Iosue nõ audisset a dño ea quę dicuntur hic, non fuisset certificatus, an Deus adhuc esset iratus ꝯ Israel. *Dixit autem dominus ad Iosue.* Ista locutio facta fuit, postquam Achan cum omnibus, quæ ad eum pertinebant, deletus est, & satis cito post illam deletionem, & forte in die eadem. De modo autem locutionis huius responderi põt, sicut de præcedentibus, ꝙ potuerit fieri super arcã, vel in aliqua nube loqui, vel in assumpta humana imagine in secreto loco. quis autem horum fuerit nihil hic differt. *Ne timeas, nec formides.* q. d. ante formidandum erat tibi, & toti Israel pp peccatum Achan nondum punitũ, nũc autem illo punito nihil tibi extimescendum est, quia adiuuabo te, pp completam executionem. & duplicatur hic verbum ptinens ad idem. s. ad timorem secundum morem linguę. etiam quia non significant idem totaliter. timere enim signat timorem quemcũque, pauere autem signat magnum timorem, & sic hebręi exponũt: ne timeas, nec extremiscas. *Tolle tecum omnem multitudinem pugnatorum.* Soli pugnatores ituri erãt cũ Iosue, fœminę vero, & viri inepti ad pugnã non ibãt, sed manebant in castris in Galgalis, vbi primo fixerãt tentoria transeuntes Iordanem, nã etiam postea cum pugnarent cõtra quinq; Reges, de qbus infra 10. manebant castra in Galgalis. nam post cędem factam reuersi sunt in castra Galgalæ, vt patet ibidem. *Omnem multitudinem pugnatorum.* In castris aũt nullus de pugnatoribus manebat, & tñ adhuc Iudæi non formidabãt, ꝙ aliqui de Chananęis insilirent in castris. Tum quia castra erant apud vrbem Iericho, & non erant aliqua loca propinqua illis, vt inde egredientes Chananęi inuaderent castra hebræorum. Tum quia omnes Chananęi extimuerant, & tota terra silueratin conspectu Iudęorum: vnde non auderent prosilire in castra Israel etiam si propinqua forent. Iussit aũt tolli Deus omnem multitudinem pugnatorũ, q̃q̃ viri vrbis Hay pauci essent, vt nõ timeret populus hebręorum. prius enim dixerant exploratores. Non ascendat totus populus, sed duo vel tria millia virorum pergant, & deleãt ciuitatem, quare omnis populus frustra vexetur ꝯ hostes paucissimos? vt patet p̃ced. c. & tunc fugerũt Israelitæ terga vertentes. si aũt nunc quoque pars pugnatorum ascẽderet, timerent ne sibi simile eueniret, ideo iussum est, vt ascenderent oẽs pugnatores. *Et consurgens ascende in oppidum Hay.* Dicebatur Iosue ascendere, quia euntibus de Iericho versus Hay est ascẽsus, cum Hay sit in locis montanis circa Bethauem, & Iericho sit in vallibus. sic patet infra 18. c. fuitque terminus eorum ꝯ aquilonem ad Iordanem pergens, iuxta latus Iericho septentrionalis plagę, & ꝯ occidentem ad montana ꝯscendens, & perueniens in solitudinem Bethauem, atque pertransiens iuxta Luzã ad meridiẽ, quæ est Bethel. Ecce a Iericho in Bethauem, & Hay, & Bethel ascensus est, sed intermedius locus est Bethel, Hay: ergo ẽt ad illum est ascensus de Iericho.

Hay est in locis montanis.

Ecce tradidi in manu tua Regem eius, & populum. In hoc dabat ꝯfidẽtiã Deus Iosue de euẽtu belli. s. ꝙ Rex Hay traderetur in manus Iosue, & totus populus eius: habebat enim vrbis Hay Regem. nam isti nõ erant Reges, sed Reguli, quia valde paruam terram habebant. nã Iericho apud Hay erat, tamen in Iericho erat Rex vnus, & in Hay Rex alius, vt patet infra 12. Itẽ in parte quadam terrę promissionis, quam cepit Iosue, relicta adhuc magna parte eius erant 31. Reges, vt patet infra 12. vbi singulorum locorum Reges enumerantur. hi autem magis ex nomine, quam ex potentia re-

Reges Chanaan erant Reguli.

F gnatiua reges appellantur. vnde scriptura interdum eos Regulos vocat. sicut patet Ioann. 4. Erat quidam Regulus cuius filius infirmabatur. *Vrbemque & terram.* Tradito toto populo, & rege satis intelligebatur de vrbe, ꝙ traderetur, quia vrbs nulla sine pugnatoribus fortis est, sed dictum est ex superabundantia. *Et terram.* i. loca coniuncta oppido Hay. nam q̃q̃ Hay esset parua ciuitas, vt signatur pręcedẽ. cap. tamen, quia erat ciuitas regalis, habebat saltem aliqua pauca loca, quæ vocantur viculi, siue rura sub ditione sua.

Faciesque vrbi Hay sicut fecisti vrbi Iericho, & Regi eius. Hoc potest dupliciter intelligi. Vno modo, ꝙ sit indicatio futurorum. s. sic eueniet tibi, ꝙ facies vrbi Hay, sicut fecisti vrbi Iericho, & Regi eius. s. ꝙ occides

G populum cum Rege, & capies vrbem. Alio intelligitur per modum pręcepti, & est sensus ꝙ faceret Iosue vrbi Hay, & Regi eius, sicut fecerat vrbi Iericho. i. sicut posuerat anathema in vrbe Iericho, ita poneret in vrbe Hay, & iste sensus est conueniens. sic patet infra, vbi ista facta enarrantur. s. ꝙ incensa est vrbs Hay, & posita in tumulum æternum, sed hoc ad anathema pertinet. Item patet, quia declaratur immediate hoc, scilicet prędam vero, & oĩa animãtia diripietis vobis. q. d. facietis sicut vrbi Iericho ponentes interdictum, vel anathema, tamen nõ totaliter, vt in vrbe Iericho, sed prædam tolletis de vrbe atque iumenta.

H *Ciuitas Hay posita est sub anathemate, vt vrbs Iericho, sed non similiter amba pari anathemate.*

Quæst. II.

CIRCA hoc considerandum est, ꝙ Deus iussit poni vrbem Iericho sub anathemate, & vrbem Hay, sed nõ similiter, quia in vrbe Iericho, tam ipsa vrbs ad habitandum fuit interdicta, quam omnia, quæ erant in ea ad capiendum pręter ea, quæ in thesauris dñi reseruata sunt, vt patet supra 6. cap. In vrbe aũt Hay fuit positum anathema, quia non licuit alicui habitare in vrbe, quia combusta est tota, atque turres, & męnia diruta, & posita in tumulum ęternum. nõ tamen fuit, vt in vrbe Iericho, quia hic pręda sumpta est tam rerum, quę supellectilia

I appellantur, q̃ iumentorum, ita vt nihil de his exustum est. Item in vrbe Iericho aurum, & argentum, ęnea vasa, & ferrum cesserunt domino, cęteris igne cõsumptis. in vrbe autem Hay nihil dño cessit, sed tota præda, tam auri, quam argenti, quam cæterorum bellatoribus distributa est, vt patet infra.

Quare non fuit tale anathema omnino positum in vrbe Hay, sicut in vrbe Iericho.

Quæst. III.

QVAERET aliquis quare in vrbe Hay interdictum positum est, & quare non tale quale in vrbe Iericho? Respondendum est, ꝙ

K Deus introducebat Israelitas in terrã Chanaan, vt faceret eos habitare ibi, & non vt terram illam totam sibi faceret anathema, atque consecraret, quia hoc modo non possent in ea habitare totam domino consecrantes sub anathemate. nõ ergo debuit poni anathema in omnibus vrbibus terrę Chanaan.

Et si aliquis dicat, quòd poterant Israelitæ omnes vrbes Chanaan subijcere anathemati sicut fuit in vrbe Iericho, & tamen habitarent in terra illa loca alia condentes, & vrbes.

Respondendum est non stare. aliter enim Deus de eis determinauerat, scilicet, quòd habitarent in vrbibus Chananæorum. sic patet Deuteronom. sexto. Cumque introduxerit te dominus Deus tuus in terram,

A ram, &c. & dederit tibi ciuitates magnas, & optimas quas non ædificasti, & domos plenas cunctarum opum, quas non extruxisti, &c. ergo has ciuitates possessuri erant. Item quia dicitur Num. 35. ꝙ 48. ciuitates de eis quas acciperent darẽt Israelitę pro Leuitis. non debebant ergo oẽs vrbes Chananęorum subijci anathemati Ierichontino. fuit tñ vrbs Iericho posita sub anathemate, tanquam primitiæ omniũ vrbium, vt Deo consecraretur, quia prima erat, & quia Deus specialia miracula ibi pro Israelitis fecerat, & decuit fieri, vt declaratum fuit.q̃.6.c. oẽs autẽ alias vrbes non decuit anathemetizari, q̃a tñ in vrbe Iericho oĩa fuerant data Deo quibusdam repositis in thesauris eius, alijs vero crematis pp Deum, si immediate in vrbe Hay oĩa prouenirent populo, nullo tradito Deo, esset transitus magnus.s.a toto in nihil. decuit ergo poni B medium.s.vt quia in vrbe Iericho, tam vrbs, q̃ oĩa quę in vrbe erant fuerant dño data, in vrbe Hay, quę erat secũda aliq̃d darẽt Deo, & aliquid Israelitis, vt postea peruenirent ad nihil dandum Deo, & totum Israelitis. nam in vrbe Hay data est ipsa vrbs Deo, ita vt crematetur tota pp eum, & poneretur in tumulũ ęternum ne vnq̃ habitaretur. cessit antem Israelitis reliquum, quod erat in vrbe.s.omnia spolia, & iumenta.

In q.16.

An sic fuerit vrbs Hay posita sub anathemate, sicut Iericho.s. ut iuberetur ne quis in ea habitaret. Qõ. IIII.

DE hac aũt vrbe an quantum ad locũ sic fuerit posita sub anathemate, sicut Iericho.s. C vt iuberetur ne q̃s in ea habitaret, dubium videtur. nam ꝙ cremata fuerit & diruta, ĩ. patet. Sed an Iosue dixerit ibi verba, q̃ dixerat sup Iericho.s. maledictus vir, qui suscitauerit, & ędificauerit vrbem Iericho, nõ constat. Dicendum vr̃, ꝙ ita fuerit positum anathema ne q̃s eam in ęternum suscitaret, sicut in vrbe Iericho, q̃q̃ nõ exprimantur hic verba illa, quod patet primo, quia dr̃ hic. Faciesque vrbi Hay sicut fecisti vrbi Iericho, & postea subditur. Prędã vero, & oĩa animantia diripietis vobis. q.d. ꝙ oĩa debebãt fieri in vrbe Hay, sicut in vrbe Iericho, præter hoc, ꝙ pręda cederet Israelitis, alioquin frustra ponerẽt ista clausula, sed vrbs Iericho fuit diruta, & succensa, & super posita ęterno anathemati, ne quis eam habitaret. D ergo sic factum est de oppido Hay. Item quia ĩ. dr̃, ꝙ Iosue succendit vrbem, & fecit eam tumulum sempiternum. ergo nunquam in ea esse debebat habitatio, sed semper futura erat tumulus. In hoc autem, quod dr̃ eam fecisse tumulum æternum, subintelligitur ꝙ dixerit. maledictus qui suscitauerit, & ędificauerit vrbem Hay. postea vero nullæ vrbes in terra Chanaan anathemati suppositæ fuerunt, sed tam vrbes ad habitandum quam spolia vrbium ad diripiendum licebãt exercitui. *Tradam vero & omnia animantia diripietis vobis.* Idest non facietis hic tale anathema quale in vrbe Iericho, vbi nihil licuit vobis accipere. nam hic totum, quod in vrbe fuerit accipi licitum est pro vobis. Si aliter Deus iussisset, nimis moleste ferrent Israelitæ.s.ꝙ E de toto, quod erat in vrbe Hay nihil acciperent, & q̃q̃ nihil raperent timentes iram dñi, sicut fuerat ꝓ violato anathemate Iericho, tñ grauiter ferrent, ꝙ eis cuncta auferrentur. permisit ergo eis Deus, ꝙ inter se diuiderent. *Diripietis vobis.* i. rapietis pro vobis, nã si solũ dixisset diripietis, adhuc non auderent Israelitæ accipere spolia vrbis pro se, sicut in vrbe Iericho licuit aurum, & argentum, & ænea vasa, atque ferrum diripi, sed in thesauris domini reseruata sunt, ita intelligerẽt hic nisi expressum foret. dixit ergo. diripietis vobis. i. pro vobis, nihil quippe Deo datum est de argento, atque reliquis.

A Differentiam facit litera inter prædam & animantia, quia vocat prædam oĩa supellectilia inanimata. animantia aũt vocat pecora, & iumenta in quibus est tota præda, vel spolia bellica. *Pone insidias vrbi post eam.* Hic datur modus capiendi Hay p insidias.s. ꝙ ad partem occidentalem eius ponerentur insidiæ. & cũ egrederentur viri de oppido Hay in pugnam ꝯ eos qui aperte veniebant a fronte orientali vrbis, atque sequerentur eos simulantes fugam, insidiæ, q̃ laterent post vrbem introirent in eam, & regredientibus Chananęis non pateret aditus vrbis, sed interciperentur vndique ab hostibus, atque faciliter cæderentur. Si aũt totus exercitus Israelitarum occurrisset viris Hay a fronte, q̃q̃ egrederentur ab vrbe, non potentes postea sustinere B pondus belli regrederentur, atque laterent. ideo non esset Israelitis facile comprehendere viros, sed oportebat vt obsiderent quousque deficerent in vrbe alimẽta, aut Deus dirueret muros Hay, sicut fecerat in muris Iericho. ad faciliter ergo comprehendendum dedit modum hunc.s. ꝙ ponerentur insidiæ. *Post eam.* i. a parte occidentali.

Dĩa inter prędam, & animãtia.

Quomodo sumitur ante & retro, dextrum, & sinistrum in cælo, & in omnibus rebus creatis. Quęst. V.

IN quo considerandum, ꝙ quædam sunt, quæ habent ante & retro, dextrum & sinistrum, & hoc sm naturæ determinationẽ, quia sunt aliquę virtutes in his partibus sm quas vocãtur sic partes, C vt in animalibus vultus vocatur pars anterior, quia ꝯ partem illam est impetus motus animalis, & non versus caudam. ideo dato ꝙ animal sit conuersum ad occidentem, vel quodlibet latus mundi, ea pars dicetur anterior eius ad quam vultus illius conuersus est. sic de supra, & infra. Nam caput animalis est suprema pars eius, & pedes sunt inferior pars, quia in capite est virtus deriuata per totum corpus a cerebro ad sentiẽdũ: deriuatio aũt a superiori ad inferiora est. ideo q̃q̃ aĩal pendeat pedibus erectis in sublime, pars eius sup vocatur semper caput. In cęlo quoq; naturaliter sunt determinatæ istę positiones.s. ꝙ pars orientalis est anterior mũdi, vel cęli pars, quia ibi patet specialiter vis motus, quia ab ea parte incipit motus mundi.s. primi D mobilis, & oĩum cęlorum inferiorũ quantũ ad motũ raptus, qui est principalior, & manifestior motus mũdi. Aliæ aũt res sunt, quæ sm se non hñt ante & retro, dextrum & sinistrum, quia non sunt in eis aliquæ determinatæ virtutes, sm quas accipiant istę positiones. Recipiũt tñ istas denominationes ex duobus.s. ex cõparatione ad nos in quibus sunt istæ positionum dĩæ proprie, vel ex mundo. ideo pars rei, q̃ est ad partẽ nostram anteriorem vocatur anterior in re, & q̃ est nobis dextra vocatur dextra in illis, & sic de cęteris dĩijs. Vel accipiuntur ex comparatione ad partes mũdi.s. ꝙ illa pars rei, q̃ est versus partem anteriorem mundi.s. orientalem vocatur anterior in te, & sic de cæteris po E sitionibus. Ita ergo in vrbe Hay, ipsa sm se nõ habebat aliquam partem anteriorem, vel posteriorem: cũ nulla virtus sit quæ determinet sibi vnam partem, vel alteram, & denominari faciat, sed dicebatur pars anterior illa, quæ erat versus partem anteriorem Iudæorum venientium in Hay, & posterior illa, quæ erat ex opposito. Ideo venerunt Iudæi ex opposito vrbis in manifesta pugna, & fecerunt partem eorum per latibula circuire ciuitatem, & manere in parte opposita parti illi contra quam ipsi ibant. Vel vocabatur ante & retro in vrbe Hay secundum comparationẽ ad partes mundi.s. ꝙ pars vrbis Hay, quæ erat ꝯ oriẽtem vocabatur anterior, & pars quæ erat contra occidentem vocabatur posterior. Israelitæ autem veniebant a par-

te orientali. sc. a Iericho, & Iordane in Hay. nā introierant in terram Chanaan per frōtem orientalem eius, scilicet per Iordanem, quæ est ad orientem terræ Chanaan, vt patet Num. 34. c. & cum irent versus Hay introeuntes magis in terram Chanaan necesse est, φ intrarent versus occidentem, & pars locorum opposita eis ad quæ ibant erat orientalis locorum: ipsa aūt erat pars anterior. pars vero occidentalis erat posterior, sed insidiæ erant ad partem occidentalem vrbis. ergo erāt post vrbem, sic patet infra. f. sederunt inter Bethel, & Hay ad occidentalem plagam vrbis Hay.

An liceat in bellis poni insidias, & vti alijs cautelis ad capiendum hostes. Et quòd veritas & fides seruanda est hostibus, & inimicis etiam infidelibus, & ethnicis, quia est de iure naturæ, fallit tamen in aliquibus. Quæst. VI.

CIRCA hoc, quod de insidijs ponendis hic dicitur inquirendum est, an liceat in bellis vti insidiis, & aliis cautelis ad decipiendum hostes. Aliquis diceret, quòd non, quia contra pceptum commune naturæ est, φ quis alteri nō faciat, qđ sibi fieri nolit. nemo tñ vult poni sibi insidias. ergo nō est licitum in bellis poni aliquas. Itē insidiæ ex abscondito fiunt. nam in manifesto nullæ ponuntur insidiæ iuxta illud Prouerb. 1. c. frustra rete ponitur ante oculos pennatorum, sed qui tenebras, & abscōdita petit malus est, iuxta illud Iob. c. 24. Oculus adulteri diligit caliginem, & Luc. 6. Qui male agit odit lucem. ergo poni insidias malum est. Item insidię pertinent ad fraudes. sunt autem fraudes pertinētes ad iniustitiam. ergo, qui ponit insidias iniuste agit. In contrariū videtur, quòd Deus iussit hic Iosue, vt poneret insidias, sed Deus nihil iubet iniustum. ergo licitum est vti insidiis

Auctoris responsio. in bello. Item Glo. beati August. super locum istum dicit, φ insidiis vti licitum sit. Ad hoc cōsiderandum est, φ de iure gentium bella introducta sunt, & iura bellorum, atque artificia. nimis enim differt in regimine exercitus, quia habet suam prudentiam, sicut operationes singulę. Ad directionem autem bellicam pertinet positio insidiarum in decēti loco. Ideo an insidiis vti iustum, vel iniustum sit, ex hoc dependet, φ bellum sit iustum, vel iniustum. si enim bellum iustū sit, cuncta quæ ad prudentiam bellicam pertinent iusta erunt. Si vero bellum iniustum sit, cuncta quę bellice fiunt, siue ad prudentiam bellicam pertineant, sine non, illicita sunt. Pro quo considerandum, φ insidiæ sunt ad fallendum hostes. Possunt autem hostes falli dupliciter. Vno modo, quia eis falsa exprimūtur; vel quia pacta conuenta non obseruantur, & tunc illicitum est, nec talibus insidijs, aut magis fraudibus vtēdum est. nam ad hostes etiam veritas tenenda est, nisi ipsi primo fidem fregerint. nam tunc generale est, φ frangenti fidem fides frangatur eidem, vt patet ex ita de iureiu. c. peruenit 2. Sunt enim quędam iura bellorum, quę agentibus sine aliqua positione legislatorū introducta, & obseruata sunt, vt φ legati sint securi, & φ treugę obseruentur, & omnia pacta inita, vt ait Ambro. in lib. de offi. contra hæc autem nemini agere licet. Alio modo hostes decipimus, quia id, quod agimus, aut in factis, signis, aut verbis occultamus, vt φ veritatem eis non pandimus, licet tamen falsum non exprimamus. Nec solum licet occultare, quod agim' aut intendimus, sed ēt fingere nos aliud facere, φ facimus, vt eos capiamus. Et si quis obijciat, φ non liceat decipere in alterutrum. Respondendum est, φ hostes sibi cauere debent ab hostibus, quia non procurant in alterutrum bonum, sed omne malum. semper ergo suspicari debent malum ex eis euenturum, & vigilan-

F ter eis resistendum est. Nec si quicquam nobis ab hoste prouenit fraudi, aut dolo ascribere debemus, qm dolus, aut fraus non est, nisi in eo, a quo nobis cauendum esse nescimus: cum enim pugnare cōtra hostes liceat, nihil differt ex insidijs pugnare, aut manifeste, nisi vt secreta nostra hostibus pādamus, vel nequaquā; sed nemo tenetur pandere secreta sua hosti. ergo cū liceret pugnare, licebit iā ex insidiis, φ manifeste pugnare. vnde Aug. super locum istum ait. Si quis bellū iustum ceperit, nihil differt, an aperte an ex insidiis vincat quantum ad iustitiam. Si autem bellum est illicitum, non solum pugnare ex insidiis malum est, sed ēt manifeste pugnare. peius tñ est ex insidiis, φ manifeste. Ad argumenta in contrarium. Ad primum cum

G dicebatur, φ naturale pceptum est, vt quis non agat contra alterum, quod ꝯ se fieri nollet. Dicendū est nō esse large intelligendum. nō enim peccat quilibet faciendo ꝯ alterum, quæcunque sibi fieri nollet, vel nō faciendo, quæcunque sibi fieri, vellet, quod patet, quia vellem, φ nemo me aliquo modo de crimine accusaret, vel corrigeret: tamen si accusauero quempiam de crimine, vel correxero non pecco, quin potius interdum tenemur ad contraria. Item ego vellē a quolibet honorari, & mihi impendi obsequia. tamē nō teneor quemlibet honorare, nec famulari illi. Sed est sensus, quęcunque volumus nobis fieri rationabiliter, eadē debemus velle facere aliis, & faciemus: & quęcunque

H iuste nolumus nobis fieri, tenemur non facere alis. De insidiis ergo tunc dicēdum est, φ q̄q̄ quilibet vellet, φ nemo pugnaret contra eum ex insidiis, tamen non tenetur non pugnare contra alios ex insidiis. nam si sic arguatur dicetur. Ego nollem, φ aliquis contra me pugnaret vllo mō iuste, aut iniuste. ergo teneor non pugnare ꝯ aliquem, siue iuste, siue iniuste, sed falsum est. ideo est sensus, φ nos tenemur non pugnare ex insidiis ꝯ alios eo modo, quo nollemus rationabiliter pugnari contra nos. tñ, φ nos nolimus omni mō pugnari contra nos ex insidiis iniustum est, cum aliqñ liceat pugnari contra nos ex insidiis. s. qñ est iustū bellum. solum ergo tenemur, non pugnare contra alios ex insidiis in bello iniusto, quia tunc ēt tenemur non pugnare manifeste. Ad aliud argumentum cum di-

I cebatur, φ insidiæ ponuntur in tenebris, & occulto, sed quę in occulto fieri volumus mala sunt. ergo &c. Respondēdum est, φ ea quæ mala sunt nolumus manifeste fieri, quia fugimus erubescere. de malo nā erubescendum est. non tñ conuertitur, φ omne, quod facimus in abscondito malum sit. quędam namque in absconditto fiunt, quia publice facta verecundię magnę sunt, sicut de copula coniugali. alia quoque secrete fiunt, q̄q̄ bona sint, vt cautius fiant, & ne ab aliis impedirentur: sic de insidiis in bello iusto. non enim fiūt in occulto, quia malę sunt, sed quia non ita caute, aut faciliter perueniretur ad id, quod petitur, sicut data pugna ex insidiis. Immo si proprie dicere velimus nō est aduersus hostes insidiarum positio: nam ad illos

K insidię sunt, qui ab insidiis cauere non debent, sed hostes debent formidare semp sibi latere insidias, cū hostile sit alus mala semper inquirere. ergo quæcūq; insidię posite hostibus, tanq̄ bella manifesta sunt. in bello ergo iusto insidiæ iustæ erunt. Ad tertium qñ dr, φ insidię sunt quædam fraudes, sed fraudibus vti non licet, qa sunt partes iniustitię. ergo &c. Rñdendum insidias nō esse fraudes, quia fraus non solum dicit aliqđ occulte contra alterum agere, sed occulte, & iniuste agere. qui aūt struxit insidias in bello iusto, q̄q̄ occulte agit, iniuste non agit. ergo insidię illę fraudes non sunt. cum vero bellū est iniustū, insidię sunt aliqđ iniustum, & occultum: ideo ad fraudes pertinent, patet ergo qualiter insidiæ licitæ, & qualiter illicitę sint.

No primū præceptū iuris naturalis, quod tibi nō uis alteri nō facias quō intelligit.

Quædam iuste in abscondito fiūt, & publice facta male fiunt.

Surrexitque Iosue, & omnis exercitus bellatorum cum eo, vt ascenderent in Hay. A Et electa triginta millia virorum fortium misit nocte: præcepitque eis dicens. Ponite insidias post ciuitatem, nec longius recedatis, & eritis omnes parati. Ego autem, & reliqua multitudo, quę mecum est ascendemus ex aduerso contra vrbē. Cumque exierint contra nos, sicut ante fecimus, fugiemus, & terga vertemus donec persequentes ab vrbe lōgius protrahantur. B Putabunt enim nos fugere sicut prius. Nobis ergo fugientibus, & illis persequentibus consurgetis de insidijs, & vastabitis ciuitatem, tradetque eam dominus Deus vester in manus vestras. Cumque ceperitis, succendite eam: & sic omnia facietis vt iussi. Dimisitque eos, & perrexerunt ad locum insidiarum, sederuntq; inter Bethel, & Hay ad occidentalem plagam vrbis Hay.

23.q.2.c. dño.

Surrexitque Iosue. Hic ponitur secundum, scilicet executionis actus, sicut enim iusserat dominus de captione vrbis Hay Iosue executus est, & diuiditur in duo. C Quia primo ponit̄ exercitus ordinatio. Secundo vrbis captio. Secūda ibi. *Abijt ergo Iosue.* Circa primū. *Surrexitque Iosue.* Potest intelligi de surrectione a somno. s. quod diluculo surrexit omnis exercitus pugnatorum ad eundum contra vrbem Hay, vel quòd surrexit Iosue, idest recessit de castris Galgalæ in quibus nunc erat, vt iret in vrbem Hay. *Et omnis exercitus bellatorum cum eo.* Idest omnes viri qui erant armati potentes exercere opera bellica. non enim fuit factū, sicut prima vice quando iuerunt tria millia contra vrbē Hay, & terga verterunt. quare autē iuerit nunc totus exercitus supra declaratum est. *Vt ascenderent in Hay.* Idest vt ascenderent contra ciuitatem Hay. erat enim hæc ciuitas in montanis, & solitudine Bethauen, vt supra D declaratum fuit ideo a Iericho illuc pergentibus ascēsus erat. *Et electa triginta millia virorum.* Isti iuerunt ad ponēdum se in insidijs post vrbem ad occidentalem partem, sicut iusserat dominus, vt cum recto vultu euntie Iosue cum reliquo exercitu Israelitarum in vrbem Hay, exirent viri de vrbe, ipsi intrarent, & delerent ciuitatem. Misit autem Iosue triginta millia virorum, quamquam pauciores sufficerent ad insidias vt non timerent, & vt exeuntibus pugnatoribus vrbis Hay contra Iudęos venientes ex aduerso, possent intrare confidenter vrbem, & pugnarent cōtra eos qui manerent in vrbe.

Misit nocte. Dicitur quòd misit, quia non iuerunt E simul cum Iosue isti qui latuerunt in insidijs, sed pręcesserunt, vt primo ipsi laterent, quàm veniret Iosue cum reliquo exercitu ex aduerso vrbis ad orientalem plagam. Et dicitur, quòd misit nocte, quia insidię ponendę erant ad partem occidentalem vrbis Hay, vt patet hic, & supra. Israelitę autem veniebant ex parte orientali vrbis, ideo necesse erat, vt circundarent latera ciuitatis, scilicet dimidiam ciuitatem, scilicet circueundo a puncto orientali per septentrionale latus ad occidentem. si tamen per diem venirēt qui latere debebant in insidijs, viderent eos viri vrbis Hay, & scientes esse insidias nollent egredi de vrbe. factum est ergo per noctem.

Præcepitque eis dicens. Ponite insidias post ciuitatem. Idest latere post ciuitatem ad occidentalem partem eius in insidijs. *Nec longius recedatis.* Dixit hoc, vt cum Iosue monstraret eis signum intrandi in vrbem intrarent. etiā vt immediate quo exiuissent viri vrbis Hay, possent ingredi. si autem longius abirent non possent immediate ingredi, sed fortassis prius regrederentur viri vrbis Hay. *Et eritis omnes parati.* s. vt cum egressi fuerint viri de vrbe ingrediamini in eam, & incipiatis cremare, atque prędari, & vt exeatis postea ad percutiendum terga hostium. *Ego autem & reliqua multitudo, quæ mecum est.* Quia omnes pugnatores de castris veniebāt cum Iosue, de quibus mittebat. 30. millia virorū ante se, reliqui autem bellatores cum eo ibant. *Ascendemus ex aduerso contra vrbem.* q. d. nos non ascendemus eadem via qua vos, vt simus in insidijs, sed palam contra vrbem ex aduerso: i. a fronte vrbis. s. a fronte orientali. nam ab ea parte procedebant Israelitę contra vrbem Hay, cum vrbs Iericho sit ad orientalem plagā vrbis Hay. *Cumque exierint contra nos.* Non intendebat Iosue cum bellatoribus suis accedere ad vrbem Hay, vt non intelligerent viri vrbis Hay esse insidias, quia tantum audebant Israelitę cum prius victi fuissent. & sic factum est, quia manserunt in valle, & illuc exierūt contra eos viri vrbis Hay. & hoc intelligebat Iosue futurū, scilicet, quòd isti hostes ex priori victoria nimis elati, atque confidentes egrederentur contra Iudęos. *Sicut ante fecimus fugiemus.* Non est sensus, quòd Iosue fugisset prius cum missis tribus millibus ad vrbē Hay, quia ipse mansit in castris, & postea audiuit, quod factum fuerat, sed loquitur Iosue de his in persona sua, quia illi repręsentabāt omnes pugnatores Israel, quorum Iosue princeps erat. ideo illis prius terga vertentibus dicitur Iosue, & Israel terga vertisse. *Et terga vertemus.* Ad idem ista pertinent. nemo enim fugit, nisi terga vertat, quia qui non vertit terga licet currat fuga non est. prius autem est terga vertere, quam fugere, sed mutatur ordo. sicut cum dicit Virgil. 2. Aeneid. moriamur mediaq; in arma ruamus. prius enim in arma ruere, quam mori, sed mutatum est. *Donec ab vrbe longius protrahantur.* i. longe recedant. hoc erat, vt haberent tempus interim insidiæ latentes post vrbem ingrediendi in vrbem, & succendendi. si autem immediate, vt Israelitæ vertissent terga, conuerterentur ad pugnandum contra viros Hay, illi non potentes resistere econtrario terga verterent, & ingrederentur vrbem nondum ingressis insidijs, & tunc non posset capi ciuitas. *Putabunt enim nos fugere sicut prius.* Iste est modus quo posset colorari hoc, ꝙ Israelitæ fugerent viros Hay, & ꝙ illi persequerentur eos. s. quia prius volētes resistere non potuerunt, & corruerunt vulnerati. 36. viri. Ex hac ergo victoria viri vrbis Hay elati cōtra hebręos, atque confidentes non considerauerunt an laterent insidiæ, sed vt sciuerunt eos esse in valle apud vrbem, egressi sunt ꝯ eos. *Nobis enim fugientibus.* s. simulantibus fugam ad decipiendos viros istos. Ecce. n. iste modus cautelosus est, tamen quia contra hostes est, licitus est. nec distat de hoc ad insidias. nam, & iste modus erat insidiarum principium. sic enim facilius hostes capiuntur. Immo dato ꝙ non fuissent positæ insidię hoc modo, potuissent Israelitę delere viros vrbis Hay si fugiendo protraherent eos longe ab vrbe, & postea conuertentes se super eos irruerent in illos, & in mutua fuga comprehenderentur, quod non fieret si non fugissent, quia tunc viri vrbis Hay non potentes sustinere faciem hebręorum conuerterērur in vrbem non inde recedentes procul. *Et illis sequentibus.* i. persequentibus nos ad delendum, sicut prius fuerant persecuti, nūc tn̄ aliter fuit fuga hebręorū, q̄ ante. s. ꝙ longe stātes ab vrbe Hay mox, vt viderūt egressos vi-

Virgil. 2. Aeneid.

ros de vrbe verterunt terga, vt sic non accederent ad eos Chananæi. alioquin oportebat, vel ab eis cædi, vel resistere illis conuertendo super eos, quorum neutrũ licebat, nec factum est. Prima vice Israelitæ nihil timẽtes, nec fugam simulare intendentes accesserunt ad portas vrbis, & tunc hostes egressi persequentes illos cito comprehenderunt occidentes trigintasex, vt patet præced. cap. *Consurgetis de insidijs.* Idest, de loco insidiarum, quia isti iacebãt absconditi post vrbem Hay in aliquo loco abscondito nihil moti, vt non possent hostes percipere insidias. *Et vastabitis ciuitatem.* Scilicet occidentes eos quos ibi repererunt, & succendentes eam. *Tradetque eam Dominus Deus vester in manus vestras.* Scilicet, quia reperietis eam apertam, & nullo resistente eam occupabitis. hoc autem a Deo factum dicitur, quia ipse dedit in cor omnibus de vrbe Hay, vt egrederentur de oppido ad persequendum Israelitas, nullusque maneret in vrbe, & ianuę essent patentes. nam in hoc manifestum erat eos fore incautos, sed Deus fecit errare illos, vt traderẽtur in manus Israelitarum. *Cumque ceperitis succendite eam.*

An vrbs Hay succensa est mox, vt fuit capta, vel postquam Iosue reuersus est a cæde. Quæst. VII.

CIRCA hoc dubitant aliqui, an immediate foret ciuitas succendenda. Et videtur quibusdam ꝙ non, quia iussum est, ꝙ Israelitæ omnia spolia vrbis acciperẽt, & omnia iumenta. tamen si mox vt ciuitatem Hay intrauerunt, succendissent eam, combusta fuisset tota præda, quæ erat in domibus. vnde nihil de spolijs diripuerent sibi. tamen postea diripuerunt, & diuiserunt, vt patet infra. ergo non succenderunt ciuitatem immediate, vt intrauerunt. Item non põt hoc stare, quia postq̃ Iosue occidit oẽs viros Hay in campo, reuersus est in vrbem Hay, & succendit eam, vt patet infra. ergo non erat ante succensa. Sed in contrarium aliquis dicet, quia iussit hic Iosue, vt isti succenderent vrbem immediate, vt intrarent. Item patet, quia infra cum enarrantur ista executioni tradita, dr̃ ꝙ immediate, vt insidiæ intrauerunt in vrbem Hay succenderunt eam. Item patet, quia ista succensio fiebat ad hoc ꝙ Israelitæ existentes extra vrbem, & ipsi viri Hay viderent fumum eleuatum in vrbe, vt sic esset signum Israelitis conuertendi vultum suum cõtra viros Hay, & viri Hay cõterrerentur. si tñ non incendissent immediate vrbem, non possent esse ista signa Israelitis. ergo succenderunt vrbẽ immediate, vt intrauerũt. & patet hoc: quia infra dr̃, ꝙ cum viderunt fumum vrbis viri vrbis Hay, & Iudæi, non potuerũt se defendere Chananæi, & verterũt terga. ergo immediate, vt introierunt Israelitæ in vrbem Hay illã succenderunt. Dicendũ est, ꝙ Israelitę succenderũt vrbẽ Hay immediate, vt in eam introierunt, sed non succenderunt eã totã, sed erat aliqua pars illius segregata: & illius spolia breuiter diripiẽtes succenderunt, vt qui extra erãt cognoscerẽt cõflagrare vrbẽ per fumũ eleuatũ in cęlũ: non cremauerunt tñ totam vrbẽ ad hoc ꝙ non perirent spolia eius. & illam partem postquam deleti sunt viri vrbis Hay, succenderũt Israelitæ. & tũc stant omnia prædicta. s. ꝙ spolia non cõbusta fuerint, sed postea diuisa, & vrbs succensa fuerit post aduentum Iosue, & omnium aliorum Israelitarum, in vrbẽ. Etiam stant omnia, quę supra dicebantur, ꝙ vrbs incensa est, & ꝙ immediate, vt in eã ingressi sunt Israelitæ fumus fuerit signum eis qui extra erant, captę ciuitatis. Sed aliquis dicere poterit alias. s. ꝙ Israelitæ intrantes vrbem, totam vrbem succenderunt, ereptis primo omnibus spolijs eius. Sed hoc non stat, quia ad inquirendum omnia spolia vrbis Ierichο requirebatur

Determinatio auctoris.

F magnum spatium, vt perquirerentur omnia domorũ latibula, quod si breuiter fieret, multa relinquerentur igni exurenda, quia ea quæ meliora sunt, magis sempᵉ recondita sunt, sed si hæc diligenter perquiri deberẽt, necesse erat, vt forte per totam vnam diem, aut amplius manerent Israelitæ in vrbe post ingressum. Sed hoc non stat, quia tunc valde sero ascenderet fumus, vt esset signum Israelitis existentibus extra reuertẽdi in vrbem, & conuertendi vultus ꝯ viros Hay. nõ ergo sic factum est. Et dato ꝙ oĩa ista velociter fieri potuissent, tñ non põt dici, ꝙ sic acciderit. non. n. consentit lr̃a, quia infra dr̃, ꝙ postq̃ cæsis viris Hay intrauit Iosue in vrbem succendit eam. ergo antea non erat succẽsa. Intelligendum ergo, vt declaratum est. *Sic facietis omnia, vt iussi.*
G Dat epilogum ad magis imprimendum. s. ꝙ non transgrederentur formam horum, quæ dicta fuerant.

Dimisitque eos. i. misit Iosue istos triginta millia virorum ad locum insidiarum, & hoc fuit de loco castrorum. s. ꝙ erat ibi Iosue qñ isti viri recesserũt ab eo. *Et perrexerunt ad insidiarum locum.* i. ad locum in quo iusserat Iosue, vt laterent insidiando. s. vt manerent ad occidentalem plagam vrbis Hay. *Sederuntque inter Bethel, & Hay.* Erant istæ duæ ciuitates propinquæ, & in medio erat vallis in qua posuerat Abraham altare domino, & habitauit, quando venit nouiter de terra Mesopotamiæ in terram Chanaan. de quo Gene. 12. cap.
H postea recessit inde in Aegyptum premente fame, & iterum reuersus est in eundem locum, vt patet Gene. 12. in hac autem valle latuerunt, & tamen non viderunt eos viri qui erant in vrbe Bethel, quamquam ipsi exiuissent ad pugnandum contra Iudæos adiuuantes viros de oppido Hay, vt patet infra. s. cumque recessissent de ciuitate, nec vnus quidem remansisset in vrbe Hay, & Bethel, qui non persequeretur Israel, sicut et uperant, aperta oppida reliquerunt.

Ad occidentalem plagam vrbis Hay. Et erat ista orientalis plaga Bethel, quia Bethel ad occidentalem plagam Hay est.

Iosue autem nocte illa in medio mansit
I populi. Surgensque diluculo recensuit socios, & ascendit cum senioribus in fronte exercitus vallatus auxilio pugnatorum. Cumque venissent, & ascendissent ex aduerso ciuitatis, steterunt ad septentrionalem vrbis plagam, inter quam & eos vallis erat media. Quinque autem millia viros elegerat, & posuerat in insidijs inter Bethauem, & Hay ex occidentali parte eiusdem ciuitatis. Omnis vero reliquus exercitus ad aquilonem aciem dirigebat, ita vt nouissimi mul-
K titudinis occidentalem plagam vrbis attingerent.

Iosue autem nocte illa. s. nocte qua dimisit exploratores. nam vt supra dictũ est per noctem transierũt Israelitæ ad insidiarũ locũ inter Bethel, & Hay ne viderent eos viri de his duobus oppidis, & quia vrbs Iericho cũ castris Galgalæ modicum distabat ab vrbe Hay, p noctẽ Israelitæ recesserunt de castris, & per noctẽ venerunt ad insidiarum locũ post vrbem Hay. *In medio populi mansit.* s. in castris Galgalæ vbi totus populus Israelitarum erat præter eos q missi erant ad insidias, & in hac nocte non mouit Iosue de castris cũ exercitu suo, quia

ipse

ipse pugna aperta processiturus erat cōtra vrbem Hay: & melius erat ire per diem ne præsumerentur insidię. *Surgensque diluculo.* Sequēti die postquam misit 30. millia virorum ad insidias contra vrbem Hay. *Recensuit socios.* Numerauit Iosue omnes bellatores, cum mouere debuit de castris. nam in bellis multitudo non prodest, nisi ad ordinem redacta, sed numerus ad ordinē pertinet, quia ea, quę determinata nō sunt nō possunt poni in ordine. numerus autem omnia diffinit, quia ipse prima mensura rerū est. ergo oportet, vt cognoscantur bellatores quot sunt: etiā, quia acies disponendæ sunt sub certis ducibus, & vexillis, atque varijs modis, sed in his omnibus numerus est necessarius, etiam vt sciatur si quis de bello fugiat: nec solum est necesse numerari viros bellatores, sed etiā sciri nomina eorū, & cognosci illos in vultu a ducibus suis. hęc autē omnia Iosue fecit recensendo socios ituros ad bellū. *Et ascendit cum senioribus.* Dicitur ascendisse Iosue, quia de loco castrorum versus vrbem Hay erat ascensus, cum Bethel, & Hay sint in montanis, vt patet infra 18. *Cum senioribus.* Ascenderunt seniores cum Iosue nō ad pugnandum, sed ad consulendum. & vocātur hic seniores non omnes viri prouectę ætatis Iudęorū, sed illi solum qui erant honorabiliores cęteris. hi enim comitantur semper Iosue ad honorandum eum. sic patet c. præcedē. ꝙ seniores cum Iosue coram arca prostrati sunt. *In fronte exercitus.* Idest Iosue ibat in prima parte exercitus, quæ est frons, & cum eo ibi seniores. & hoc vt daret cęteris fiduciam eundi. Et sic dixerat Deus, ꝙ Iosue transiret ante Israelitas, vt patet Deuter. 31. c. Iosue iste trāsibit ante te. Sic enim petierat Moyses quādo ei mors prenunciata est, ꝙ prouideret Deus hominem, qui esset super multitudinem illam, & posset ingredi, & exire ante eos, & introducere: ne sit populus Domini, sicut oues sine pastore, vt patet Nume. 27. c. *Vallatus auxilio pugnatorum.* Quia ex omni latere eius circunstabant multi bellatores. totus enim exercitus bellatorum ibat cū Iosue, pręter 30. millia virorum quos miserat præcedenti nocte ad locū insidiarum. *Cumque venissent.* s. circa ciuitatem Hay. *Et ascendissent ex aduerso.* Idest per aliqua loca montuosa, & eleuata, quæ erant ex aduerso ciuitatis, i. a fronte, s. a parte Orientali, quod dr: quia immediate sequitur, quomodo descenderint deflectentes se in partē Septentrionalē vrbis. quæ iam non erat ex aduerso ciuitatis, sed ex latere. ex aduerso autē est quod a fronte est. *Steterunt ad Septentrionalem plagam vrbis.* Idest non ascenderunt directe, sed deflexerunt se in Septentrionem. nam a principio veniebant Israelitæ a parte Orientali vrbis Hay. & si vellent ad eam directe ire, debebant ascendere directe per cliuum ad altitudinē vrbis, & cum venissent circa vrbem non ascenderunt cliuum, sed manserūt declinantes in Septētrionalem partē in valle, in qua ipsa nocte quieuerunt, donec cognito hoc viri Hay sequenti die descenderunt ad eos in pugna. *Inter quam & eos vallis media erat.* Idest vrbē Hay, & Hebręos declinantes ad Septentrionalem plagam Hay erat quædam vallis: quia vrbs erat in cliuo posita. In hac autem valle mansit nocte illa Iosue cum toto exercitu, vt patet infra cum dr. Abijt ergo Iosue, & nocte illa stetit in vallis medio. *Quinque millia autem viros elegerat, & posuerat in insidijs.*

Ordo nimis necessarius in bellis.

An hic sit contraria litera, quoad numerum eorum qui ad insidias missi sunt. Quæst. VIII.

Aliquis dicet istam literam repugnare, quia supra dicitur, quòd triginta millia virorum fuerant electi, vt irent ad ponēdum insidias post vrbem Hay. Rabbi Salomon respondet quòd erant duplices insidię. Primę erant triginta millia virorum, de quibus supra dicitur, & isti erant magis distantes. Et erant quinque millia virorum: de quibus hic. isti autem minus distabant ab vrbe. Sed hoc non stat cōuenienter dictum, quia superfluum videbatur poni duplices insidias, sed magis videtur quòd eędem insidiæ erant, quod demonstratur ex identitate loci. nam sicut dicitur de triginta millibus virorum quòd ad Occidentalē plagam vrbis Hay excubare debebant, ita de quinque millibus dictū est. Item patet magis, quia de alijs dicitur, erāt inter Hay, & Bethel. eodem modo dicitur hic de Hay, & Bethauem: nam Bethel, & Bethauem erant coniuncta loca. Expositores autem nostri ranonabilius dicunt ꝙ fuerant eædem insidiæ, & quòd isti quinque millia viri fuerunt de triginta millibus missis a Iosue primo, sed de eis mā̄serunt solum quinque millia in insidijs post vrbem, alij autem, scilicet, viginti quinque millia regressi sunt ad pugnandum, vt adiuuarent Iosue, & reliquos Israelitas, sed isti non erant coniuncti Israelitis, qui erant cum Iosue in valle, sed latebant. Egressis autem viris de vrbe Hay, illi vigintiquinque millia coniuncti sunt Iosue, & reliquis Israelitis ad eos iuuandū. Misit tamen Iosue triginta millia virorum ante se occultanda in insidijs, vt viri vrbis Hay non terrerentur magna multitudine Israelitarum, atque recusarent aggredi. Manserunt ergo pauci in valle, & triginta millia latebant in posteriori parte vrbis, scilicet Occidentali: postea exierunt ad iuuādum Israelitas. Modus autem quo omnes isti vocantur insidiæ est, quia Iosue misit triginta millia, vt manerent in insidijs post vrbē Hay, & omnes quidem erant insidiæ, & in eodem loco, sed cum egressi sunt Chananæi de vrbe Hay vigintiquinque millia istorum congregati sunt reliquis Israelitis manentibus cum Iosue in valle, quod quidem facile erat, quia exercitus Iosue erat diffusus per vallem. nā castrametantes in Septentrionali plaga vrbis extendebant se vsque ad Occidentalem partem vrbis, vt patet infra cum dicitur. Reliquus exercitus ad Aquilonem aciem dirigebat, ita vt nouissimi multitudinis Occidentalem plagam vrbis attingerent, & sic extremitas castrorum Iosue erat circa locum insidiarum, quæ manebant in Occidētali parte vrbis inter Bethel, & Hay. Ideo cum egressi sunt viri vrbis Hay contra Israelitas, viderunt illi vigintiquinque millia qui latebāt in insidijs, & secuti sunt castra Iosue. Manserūt autem quinque millia virorum, qui iuerunt in vrbem Hay egressis habitatoribus, & succenderunt vrbem, atque ceperunt. Postea vèro exierunt ad percutiēdum terga Chananæorum, & sic omnes triginta millia viri vocātur insidiæ, & omnes ad Occidentalem partem Hay, sed vigintiquinque millia, vt solum laterēt, ne viderēt eos viri de vrbe Hay. quinque millia autem, quia latuerunt ne viderentur. & etiam postea exeuntes de latibulis introirent ciuitatem ad incendendum eam. *Quinque millia autem viros elegerat.* Scilicet, ex triginta millibus elegit quinq; millia, vt laterent in insidijs ad succēdendum vrbem, & quamquam supra dictum est, ꝙ Iosue misit triginta millia virorum, vt manerent in insidijs, & dixit eis: vt egressis viris de vrbe ingrederentur ipsi eamque succenderent. pro solis quinque millibus intelligebatur, ꝙ introirent ad succēdendum vrbem, alij autem non erant positi in insidijs ad huc. *Et posuerat in insidijs.* Idest iusserat, quòd manerent in insidijs, quia quamquam alij vigintiquinque millia etiam partes essent insidiarum, tamē non insidiabātur ad exeūdum, & cremandum vrbem, sed vt exeūtibus viris de vrbe Hay coniungerentur reliquis Israelitis. *Inter Bethauem, & Hay.* Aliquæ Bibliæ habent hic inter Bethel, & Hay: sed communior litera est inter Bethauem, & Hay: sed non multū differt. Idem enim signa-

Expositio Catholicorum.

tur per vtrunque. nam sic supradictum fuerat, quòd manerent insidiæ ad partem Occidentalem Hay inter eam, & Bethel. hic autem dicitur inter Bethauem, & Hay, quia Bethauem, & Hay, & Bethel sunt tria loca coniuncta, vt patet, & declaratum est in principio præceden. cap. Erat autem Bethel ad Occidentalem partem Hay. Bethauem autem etiam erat ad Occidentem, sed non ita sicut Bethel, sed declinabat aliqualiter in Septentrionalem partem. ideo præcedenti cap. dictum est, quòd Hay est iuxta Bethauem, ad Occidentalem autem partem est Bethel: quia Bethel est locus magis directe Occidentalis, erat tamen vterque Occidentalis. adeo insidiæ latentes post vrbem Hay ad Occidentalem eius plagam poterãt dici inter Hay, & Bethel, vel inter Hay, & Bethauem. *Ex Occidentali parte eiusdem ciuitatis*. Idest, a parte Occidentali vrbis Hay, & Orientali parte Bethauem aliqualiter, & aliqualiter ex Septentrionali parte. *Omnis vero reliquus exercitus*. Scilicet omnes præter quinque mille viros insidiarum, qui erant ad partem Occidentalem cum alijs vigintiquinque millibus, qui in eodem loco latentes magis declinabant versus Septentrionale latus, vt coniungerẽtur exercitui reliquo Iosue, qui versus partem Aquilonarem inclinabatur, vt patet immediate. *Ad Aquilonem aciem dirigebat*. Ille erat exercitus, qui manebat cum Iosue in valle, quæ erat ad Septentrionalem plagam vrbis Hay. sic enim dictum fuerat supra, quòd cum ascendissent ex aduerso vrbis, steterunt ad Septentrionalem plagam eiusdem, & nõ intelligitur, quod exercitus dirigebat aciem contra Septentrionẽ, idest, quod moueretur contra Septentrionem, sed ꝙ manserunt contra Septentrionem vrbis, & ibi erant acies bellicæ ordinatæ, quæ versus Septentrionem dirigebantur. *Ita vt nouissimi multitudinis*. Idest, extremi de toto exercitu Iosue, & non vocantur nouissimi, idest citeriores, sed vlteriores, quia Israelitæ veniebant a fronte Orientali versus Occidẽtem, cum intrauissent per frontem Orientalem terræ Chanaan. Procedendo igitur habebat faciem suam contra Occidentem: ideo qui magis essent ad partem Occidẽtalem, essent vlteriores, & anteriores: qui vero magis Orientales, erant posteriores: hic tamen nouissimi dicuntur, qui magis Occidentales sunt: ideo dicuntur nouissimi castrorum, idest extremi: quia in vna extremitate erant, scilicet in anteriori. *Occidentalem plagam vrbis attingerent*. Erat vrbs Hay in quodam iugo, apud quam erat vallis in qua manebant Israelitæ distincti per acies. extendebatur autem agmen per vallem, ita quòd vna extremitas eius esset in parte Septentrionali vrbis, reliqua autem erat in Occidentali plaga, scilicet, quòd vallis illa erat circundans vrbem, & perueniebat longitudo acierum Iudæorum a parte Septentrionali, vsque ad Occidentalem, & sic extremitas castrorũ erat circa locum insidiarum, quæ erant in parte Occidentali. ideo quando ingressi sunt viri de vrbe Hay, potuerunt faciliter insidiatores coniungi reliquo exercitui Iosue, & alij quinque mille viri adhuc manentes in insidijs potuerũt videre, quando Iosue eleuauit clypeũ, vt ipsi ascenderent in vrbem Hay ad vastandum eam, & succendendum.

Abijt ergo Iosue nocte illa, & stetit in vallis medio. Quod cum vidisset Rex Hay festinauit mane, & egressus est cum omni exercitu ciuitatis, direxitque aciem contra desertum ignorans, quòd post tergum laterent insidiæ. Iosue vero, & omnis Israel cesserunt loco simulantes metum, & fugientes

F per solitudinis viam. At illi vociferantes pariter, & se mutuo cohortantes persecuti sunt eos. Cumque recessissent a ciuitate, & ne vnus quidem in vrbe Hay, & Bethel remansisset, qui non persequeretur Israel, sicut erumperant aperta oppida relinquentes, dixit Dominus ad Iosue. Leua clypeum qui in manu tua est contra vrbem Hay, quoniam tibi tradam eam.

Hic ponitur executio quantum ad ciuitatis captionem. *Abijt ergo Iosue*. Scilicet, de loco castrorum Galgalæ ad ciuitatem Hay vsque ad vallem, quæ erat in Septentrionali latere vrbis. *Nocte illa*. Hoc non est referendum ad abire, sed ad stare, scilicet, quòd stetit nocte illa in medio vallis. Nam Iosue non iuit per noctem in vrbem Hay, sed per diem. insidiæ autem iuerunt per noctem: nisi forte dicatur, quòd Iosue recessit cum exercitu suo per diem, & non accessit tunc ad vrbem Hay, sed per noctem venit in vallem. *Et stetit in vallis medio*. Scilicet, cum toto exercitu dormiuit ibi nocte illa. noluit enim accedere ad vrbem Hay, ne subito exterreret eos, & non auderent egredi de vrbe, sed mansit in valle, vt sequenti diluculo videntes viri vrbis Hay de cliuo vrbis manentes Israelitas in valle exirent ad eos, & insidiæ latentes egredientes de latibulis introirent ciuitatem illis egressis. *Quod cum vidisset Rex Hay*. Hoc fuit sequenti die. nam viri de vrbe videntes ibi acies Iudæorum dixerunt Regi Hay. habebat enim Hay Regem: quamquam ipsa esset de paruis locis Regalibus, sicut signatur infra 10. cum dicitur. Vrbs enim magna erat Gabaon, & vna regaliũ ciuitatum maiorque oppido Hay. *Festinauit mane*. Quia in mane hoc viderant, & tunc festinauit Rex, scilicet, parare viros vrbis suæ ad bellum, & omnes quidem parati sunt. nam vt infra dicitur, Omnes exierunt nullo manente in vrbe: nec solum vrbs Hay parauit se cõtra Israelitas, sed etiam viri de vrbe Bethel. exieruntque omnes, atque ipsam vrbem apertam reliquerunt, vt patet infra, sicut & si de vrbis Hay. & tamen de viris vrbis Bethel, an cæsi fuerint hoc impetu, non patet, cum nihil de eis dicatur: cõstat tamen eorum vrbem non fuisse tunc captam, nec toto tempore Iosue, sed postea tempore Iudicum, vt patet Iudicum 1. cap. & hoc quia forte viri de vrbe Bethel non fuerunt coniuncti viris de vrbe Hay, sed per se fuerunt persecuti in altera acie Israelitas, qui cum verterent vultum suũ in viros Hay, vidissentque insidias, regressi sunt forte in locum suum. ideo nec ipsi gladio corruerunt, nec vrbs eorum capta est. *Et egressus est cum omni exercitu ciuitatis*. Idest, omnes viri potentes pugnare egressi sunt cum Rege: vnde non remansit aliquis in vrbe. tanta enim illis persequẽdi Iudæos cupido erat, quòd nemo eorum mansit ad custodiam vrbis, nec etiam insidias cauere, aut intelligere potuerunt, quod magis eis in pœnam proueniebat, scilicet, quòd tradiderat illos Deus in manus Hebræorum, nihilque cauere, aut attendere siuebat. *Direxitque aciem contra desertum*. Scilicet contra partem Septentrionalem vrbis, quæ erat montuosa, & deserta. consederant autem in ea castra Hebræorum, & Iosue quoque contra eandem partem, scilicet Septentrionalẽ insidiose fugam iniuit, vt patet infra. *Ignorans quòd post tergum laterent insidiæ*. Idest, Rex vrbis Hay cum egressus est contra Iudæos nesciebat, quod post tergum, idest ad ciuitatis partem Occidentalem laterent insidiæ. nam si sciuisset non egrederetur de vrbe. extimabat enim se posse

Israelitas

Israelitas superare, sicut primo superauerat. si autem cõtingeret ab eis effugari, rediret in vrbem suam, quæ satis erat vicina, & sic futurum erat conuersis Israelitis super eos, sed insidiæ in parte posteriori manentes impedierunt intercipientes eos in medio. Vel dicitur quòd insidiæ latuerunt post tergum, idest post tergum ipsius Regis, & exercitus sui. nam cum insidię manerent post vrbem, & exituræ erant de latibulis, egressis viris de vrbe Hay dicebantur manere post eorum tergum. *Iosue vero, & omnis Israel cesserunt loco.* Idest cum vidissent Israelitę descendentes viros Hay de cliuo vrbis, fugam inierunt dimittentes locum vallis, & castrorum. potuissent quidem Israelitæ, quia multi erãt faciliter percutere viros Hay, sed timuerunt, quod si resisterent mox confugerent viri illi in vrbem suam. cesserunt ergo loco, vt protraherent longe ab vrbe eos, vt tunc spatium haberent, qui erant in insidijs ingrediendi vrbem, atque succendendi antequam retrocederent viri de vrbe illa.

Simulantes metum. Debuissent viri vrbis Hay intelligere esse fallaciam, quòd tot viri fugerent a facie eorum, qui pauci erant, potissime, nondum commissa pugna, sed duo eos deceperunt. Primum, quia primo fugissent Israelitæ, & illa non fuerat fuga simulata. nã corruerant de eis vulnerati. 36. viri, vt patet præceden. c. nunc ergo sic existimabant. Secundum erat, & principalius, quia Deus volebat tradere viros vrbis Hay in manus Iudæorũ. sic enim dixerat supra in litera. Ecce tradidi in manu tua Regem Hay, & populum eius, vrbemque, & terram. adiecit quoque hunc modum insidiarum, ideo vt efficax esset præter hoc, quod ipse in se artificiosus erat, Deus virorum illorum perturbauit cor, vt non cauerent, quæ alias cauere, & timere debuissent, vel potuissent. *Et fugientes per viam solitudinis.* Scilicet ad partem septentrionalem vrbis Hay. nam ibi erat solitudo, quæ vocatur solitudo Bethauem, & per illam fugam iniuit Israel: non tamen nimis festinans, quia non erat vera fuga, sed vt protraherent ab vrbe viros Hay. *At illi vociferantes pariter.* s. viri vrbis Hay cum primo viderũt Israelitarum acies in valle circa vrbem, existimauerunt eas fugituras, sicut primo, & hac fiducia ducti egressi sunt. cumq; cępissent se dirigere versus acies Iudæorum illis cedentibus loco, atque fugientibus, confirmata est opinio virorum vrbis: ideo sumpta maiori audacia cęperunt clamare, qui clamor erat ad bellicam cohortationem, vt patet immediate. *Et se mutuo exhortantes.* i. viri de vrbe Hay exhortabantur adinuicem seipsos ad persecutionem, & cædem Iudæorum, cum viderent eos fugere. est. n. hęc cohortatio in viris bellantibus, quando se. ipsos ad animositatem cohortantur, vel loquuntur ad hostes compellentes eos ad fugam. sic est Exod. 32. cum dixit Iosue ad Moysen. tumultus belli auditur in castris: cui Moyses. non est clamor adhortantium ad pugnã, nec vociferatio compellentium ad fugam, sed vocẽ cantantium ego audio. *Persecuti sunt eos.* Quousque protraherentur longe ab vrbe, & Iosue conuerteretur super eos. In ista autem persecutione non accedebant viri vrbis Hay ad Israelitas, sed longe illi præcedebant, & hoc, quia vel cęderẽtur a Chananæis si appropinquarent, vel cogerentur conuertere se super eos, vt resisterent, & expugnarent. Neutrum autem licebat. nam si conuerterentur Israelitæ super viros Hay, illi regrederentur in vrbem, antequam insidiæ intrarent in eam vnde non caperentur. *Cumque recessissent a ciuitate.* s. viri vrbis Hay, etiam viri vrbis Bethel. nam sicut egressi sunt viri vrbis Hay contra Iudæos, ita viri vrbis Bethel, quia Iudæis communes hostes erant. & quia ipsi viderunt eos, sicut viri vrbis Hay. nam erat vrbs Bethel ad occidẽtalem partem vrbis Hay, vt pa-

In duobus fuerunt decepti viri vrbis Hai.

A tet præceden. c. & hic. Exercitus autem Iudæorũ partim erat inter Hay, & Bethel, quia cum esset in valle ad septentrionalem plagam vrbis Hay, extendebãtur acies vsque ad occidẽtalem partem vrbis, ita vt essent inter Hay, & Bethel, quod patet supra cum dr̃. omnis vero reliquus exercitus ad aquilonem aciem dirigebat, ita vt nouissimi multitudinis occidentalem plagam attingerent. exierunt ergo tam viri Hay, quã Bethel. erat etiam Bethauem satis in propinquo, sed nõ legitur, quòd aliqui tunc inde exierint. *Et ne vnus quidem in vrbe Bethel, & vrbe Hay remansisset.* De quolibet horum duorum oppidorum concitati fuerant animo viri ad persequendum Israelitas, ita vt non relinquerent in vrbe aliquos custodes. in quo innuitur, quod etiã

B viri de vrbe Bethel non viderunt insidias positas vrbi Hay, alioquin timuissent, & non fuissent persecuti Israelitas fugientes. hoc non est intelligendum sic, sed p hyperbolẽ. nam sicut in excessu magno est hyperbole, ita in hac diminutione, quæ tamẽ ex hac parte excessus est. i. quod nullus remanserit, quia saltem fœminę & paruuli, & decrepiti senes manserent. hi enim ad pugnam inepti sunt. Sed dicendum est, quod non est hyperbole, sed veritas: refertur tamen ad superiora, scilicet quòd Rex Hay egressus est cum toto exercitu suo ad Israelitas, & ne vnus quidem remansit in vrbe, quia de his qui pertinebant ad vrbis pugnatores, nullus manserat in vrbe, sed omnes venerant in exercitum: & ita factum est, vt in vrbe Bethel, quòd omnes potentes

An hic sit intellectus per hyperbolem.

C pugnare egressi sunt manente vacua vrbe. *Qui vt persequerentur Israel.* Ad hoc egressi fuerant viri de his duabus vrbibus: dicebantur persequi Israel, idest totum exercitum Israel, qui erat hic. *Sicut egressi fuerant aperta oppida relinquentes.* Idest, quando egressi sunt illi de vrbibus manebant apertæ portę, vt egrederentur, eis autem egressis nemo clausit portas, sed manserunt patentes, quia non erant in vrbe aliqui qui tuerentur vrbem, & nihil magis videbatur esse clausam portam, quàm apertam. hoc forte factum est, quia viri de his ciuitatibus voluerunt sic manere portas, vt si contingeret eos effugari ab Israelitis, reuerterentur in vrbem: eamque patentem inuenirent. Vel forte nemo fuit in vrbe, qui curam haberet claudẽdarum portarum. hoc autem dicitur propter insidias, quæ late-

D bant post vrbem. nam si mulieres saltem manentes in oppido Hay clausissent portas, venientes insidiæ non potuissent ingredi in vrbem: resisterent enim sibi saltem paruuli existentes in mœnibus, quousque regrederentur viri vrbis illius, vnde non haberetur intentum Iosue. manentibus autem portis patentibus accelleratum est negocium. *Aperta oppida derelinquentes.* Dicit̃ de vrbe Hay, & vrbe Bethel. de qualibet enim exierant viri persequentes Iudæos, & reliquerunt ciuitates apertas, tamen solum hoc fuit vtile Iudęis, quantum ad captionem vrbis Hay. Bethel namque non capta fuit tunc. *Dixit Dominus ad Iosue.* Hic ponitur locutio Dei ad Iosue erudiendo eum, vt incitaret latentes in insidijs ad intrandum in vrbem Hay, & suc-

E cendendum eam, quia iam erant viri distantes ab vrbe: nec possent regredi antequam insidiæ intrarent in vrbem, eamque succenderent.

Quando ista locutio Dei ad Iosue fuit facta, & quomodo. Quæstio. IX.

SCIENDVM, quod ista locutio Dei ad Iosue fuit facta fugiente ipso cum toto exercitu a facie Chananæorum. Ideo de modo huiusmodi locutionis, & apparitionis dicendum est, quòd non potest intelligi fuisse in arca, sicut dictum est pręcedẽ. cap. quod locutus fuerit Angelus Domini de inter

Cherubin

Cherubin sub velamentis arcæ. hic autem non erat arca: quia non portabant eam Israelitæ in hac expeditione, sed mansit in castris Galgalæ. non enim decebat portari eam ad fugiendum. Sed dicendum est, ꝙ Angelus Domini apparuit ei aliter, scilicet in aliqua nube loquẽs circa eum, vt eleuaret hastam suam, vel quòd formauerit aliquod corpus humanum de aere, in quo ei appareret. Sed primum rationabilius est. nã

In quęst. 2 vt supra 4.cap.declaratum est, quandocunque apparet Angelus in aliquo corpore assumpto, vocatur Angelus, vel vir, & nunquàm Deus. cum autem loquitur velatus, vocatur Deus: sed hic dicitur quòd Deus locutus fuerit ad Iosue.ergo non videtur quòd apparuerit in assumpta figura manifesta.Item quia si sic apparuisset,etiam alij qui cum eo erãt viderent eum. quod forte non concederet Angelus alicui præter Iosue, quia alij erant indigni videre figuram apparentem. Rationabilius ergo erat, quòd apparuerit Angelus aliqua nube velatus,ita quòd non videretur aliquod corpus humanum,vel alia specialis figura. Quamquam si quis tenere vellet, quòd apparuit in forma humana non velatus nube, dici posset quod cæteri Iudæi percussi sunt Aorisia, vt ait August. scilicet, cæcitate ita, vt cætera videntes non viderent illam figuram apparentem: sicut factum est de viris Sodomorum,qui videre non potuerũt ostium domus Loth,vt patet Genes.19.cap. De voce autem,quòd eam audierint,non est inconueniens, quia aliàs audierant, sed de figura non conuenit. *Leua clypeum qui in manu tua est.*

Quomodo intelligitur, quòd Iosue leuauerit clypeum.
Quæst. X.

Dicunt Hebræi: Leua hastam, vel leua vexillum. & dicunt hoc intelligi rationabilius,quàm de clypeo,quia Iosue non posset multum eleuare clypeum, ita vt viderent qui erant in insidijs, & exirent: tamen ad hoc factum est. & sequitur infra,quòd qui erant in insidijs viderũt clypeum eleuatum,& ascenderunt in vrbem Hay, atque succenderunt eam. Hasta autem,vel vexillum poterat eleuari in sublime, ita vt videretur a manentibus in insidijs. Sed dicendum est,quòd conuenientior litera est ista,quàm quòd ponatur vexillum:nam vexillum non esset in manu Iosue,quia Principes belli non portant in manibus suis vexilla,sed alij coram eis.non ergo haberet Iosue vexillum. De clypeo autem manifestum est, quòd haberet in manu clypeum ad pugnandum. Item non conuenit dici de vexillo, quia per vexillum eleuatum illi,qui erãt latentes in insidijs non possent habere aliquod conueniens signum ad egrediẽdùm, quia vexillum semper est eleuatum. sed hoc quod erat in manu Iosue,non erat semper eleuatum,sed tunc solum eleuatum est.ergo non erat vexillum istud,quod eleuauit Iosue. Item non poterat intelligi de hasta,quia si eleuasset Iosue hastam, non viderent eam a longe manẽtes in insidijs. nam hasta est tenuis,& res graciles a longe uideri nequeunt, cũ conus piramidis eorum quando peruenit ad oculos sit valde acutus: & cõsequẽter piramis radiosa faciat paruam immutationem.non ergo possent uidere insidiatores. Potissime,quia quando eleuauit Iosue signum istud ad incitandas insidias, non erat prope illos, sed longe protraxerat uiros ab urbe, ut non possent regredi antequam introirẽt insidiæ.nõ erat ergo hasta.

Dicendum ergo ꝙ propria litera est ꝙ dicatur clypeus. s.Leua clypeum qui in manu tua est, nam non sequuntur aliqua de præpositis inconuenientibus: quia Iosue in manu sua haberet clypeum ad bellicam operationem:etiam illud in sublime eleuari posset,&

F. non erat sicut de uexillo quod semper erat eleuatũ. Et quando dicebatur quòd clypeus modicum posset eleuari in manu Iosue. Respondendum est,quòd verum est si ipse eleuaret manu sua. Sed dicendum est, quòd appendit clypeum in hasta, & leuauit in sublime Ita quòd videre possent,qui procul stabant de insidijs. ideo quamquàm communius nomen positum hic in Hebræo exponatur ab ipsis pro lancea,vel vexillo, tamen multotiens pro clypeo sumitur. *Leua clypeum qui in manu tua est.* Quia habebat Iosue clypeum ad pugnandum,& hunc leuauit in hasta. *Contra vrbem Hay.* Scilicet, ponendo dorsum scuti contra Hay, & hoc,quia contra illam partem erant insidię,vt exirent de latibulis. *Quoniam tibi tradam eam.* Sciebat enim Iosue, quòd Deus in manu eius erat traditurus vrbem G Hay, & quòd ipse tunc ostensurus erat aliquod signum insidijs, vt ingrederentur vrbem, & hoc eis dixerat. nesciebat tamen quando erat tempus eleuandi signum. Deus autem dixit sibi, quòd nunc erat tempus,quia nunc traderet ei vrbem. non ei,quia ipse foris manere debebat,donec conuerterentur omnes viri vrbis Hay, sed insidijs quæ nunc ingressuræ erant in vrbem,atque succensuræ eam.

Cumque eleuasset clypeum ex aduerso ciuitatis, insidiæ quæ latebant surrexerunt confestim, & pergentes ad ciuitatem ceperunt, & succenderunt eam. Viri autem ciuitatis, H qui persequebantur Iosue respicientes, & videntes fumum vrbis ad cœlum vsque conscendere, non potuerunt vltra huc illucque diffugere: præsertim cum hi qui simulauerant fugam, & tendebant ad solitudinem, contra persequentes fortissime restitissent. Vidensque Iosue, & omnis Israel, quòd capta esset ciuitas, & fumus vrbis ascenderet, reuersus percussit viros Hay. Si quidem & illi, qui ceperant & succenderant ciuitatem, I egressi ex vrbe contra suos, medios hostium ferire ceperunt. Cum ergo ex vtraque parte aduersarij cęderentur, ita vt nullus de tantã multitudine saluaretur, Regem quoque vrbis Hay apprehenderunt viuentem,& obtulerunt Iosue.

Cumque eleuasset clypeum. Scilicet appendendo eum in hasta, vt leuaretur in sublime. *Ex aduerso ciuitatis.* Idest,contra vrbem Hay, quomodocunque eleuaretur clypeus,erat contra vrbem Hay,quia quilibet punctus signatus est contra omnem partem mundi, & ab eo in quamlibet partem contingit duci lineam rectã. K Est enim petitio in 1.lib.Element.Eucli. scilicet a puncto in punctum contingit rectam lineam ducere, sed dicebatur ex aduerso vrbis,quia facies scuti,scilicet superficies exterior erat contra vrbem Hay. Dicitur autem qualibet res esse specialiter contra eum locum, contra quem facies sua est. *Insidiæ quæ latebant surrexerunt confestim.* Latebant insidiæ post vrbem Hay ad Occidentalem eius partem, quæ mox vt pendentem clypeum viderunt, surrexerunt, vt ingrederentur vrbem. Et sciendum est, quod istud signum eis prius fuerat notificatum, alioquin non immediate, vt viderent clypeum surrexissent. supra tamen non exprimitur hoc,sed solum dicitur. Nobis enim fugientibus,

&

& illis persequentibus consurgetis de insidijs, & vastabitis vrbem: tamen si hoc solum dictum fuisset nescirent hi quando consurrecturi erant de insidijs, scilicet an immediate, vt inciperent fugere Israelitæ, vel postquàm valde multum fugissent, & sic sequeretur error, quia Iosue enim exercitu suo semper terga versurus erat viris de vrbe Hay, quousque vrbs conflagraret. Dicendum ergo necessario, quod Iosue antequā mitteret viros in insidias prædixerat eis istud signum. ideo immediate vt viderunt, consurrexerunt de insidiarum loco. Scriptura tamen sacra non narrat omnia quæ gesta sunt. potissime cum ex litera concludūtur, quamquam non enarrentur. *Et pergentes ad ciuitatem.* Erant enim circa ciuitatem ad Occidētalem partem vrbis. *Et ceperunt atque succenderunt eam.* Non pugnauerunt viri isti Iudæi ad capiendum vrbem, quia porta vrbis aperta erat. sicut enim exierāt pugnatores egredientes, ita patens mansit, vt patet supra cum dicitur, sicut exierant aperta oppida derelinquentes.

An vrbs Hay fuerit succensa ab ijs, qui ex insidijs introierunt: an pars aliqua tantum. *Quæst. XI.*

DICITVR, ꝙ succēderunt eam: non quidem totam, sed aliquam eius partem segregatā, ita vt trāsirēt inde aliquas vrbis partes. nam prius tota prędа capienda erat, quàm cremaretur ciuitas. alioquin enim non possent capi omnia, & diuidi exercitui: ad scrutandum tamen magno spatio indigebant. nec expectarent tantum insidiæ, quia Israelitæ semper fugituri erant quousque viderent fumum vrbis, & sic factum est, vt patet infra. Si tamen non cremaretur ciuitas quousque tota præda diligenti scrutinio haberetur, possent fugere Israelitæ tota vna die. quod nequaquam est dicendum, quia parum fugerunt, postea vero cōuerterunt se super viros Hay, retrocedere eos facientes contra vrbem. Item, quia dato, ꝙ hęc omnia non essent inconuenientia, tamen non potest stare, quia infra dicitur, quòd postquàm Iosue venit in vrbem Hay combussit illam. si tamen cōbusta fuisset tota ab insidijs, Iosue postea veniens non potuisset eam cremare. Solum ergo aliquid de illa crematum est in signum, vt fumus emitteretur, & Israelitę, qui extra erant scirent captam vrbem. nam aliter scire non poterant, nisi magno ascendente fumo. Et potissime, quia non erat solum, vt cognoscerent Israelitæ, sed etiam vt viri vrbis Hay cognoscerent vrbē captam, & consternarentur mente. Erat autem pro Israelitis necessarium hoc signum, quia quousque scirent vrbem captam, non expediebat vertere vultum contra viros vrbis Hay. nam cum Israelitę se conuerterent super eos, ipsi non potentes ferre impetum eorum retrocederent in vrbem terga vertentes. Et tunc si nondum esset capta ab insidijs vrbs Hay, conuertentes viri intrarent in eam, & venientes postea Israelitæ non possent illam expugnare. non erat ergo expediens, ꝙ Israelitę vultum suum verterent ad viros Hay quousque scirēt eam captam. & hoc erat per fumum ascēdentem in excelsum. ergo immediate, vt ingressi sunt insidię in vrbem Hay, debuerunt succendere eā, vt videretur fumus a fugiente exercitu Israelitico ad hoc, ꝙ conuerterent se super viros Hay. & sic solum fuit cremata aliqua pars vrbis, vt forte aliqua suburbana, vel aliqua segregata a cęteris in vrbe, in quibus nihil rapiendum esset: vel quod rapiendum erat cito ablatum est. *Viri autem ciuitatis, qui persequebantur Iosue.* Idest viri vrbis Hay qui fuerant egressi post Iosue, & exercitum Israel persequentes. *Videntes fumum vrbis ad cœlum vsque conscendere.* Idest, quòd fumus magnus eleuabatur de vrbe, qui videbatur conscendere in cœlū,

A scilicet quia erat ad magnam altitudinem, & in hoc cognouerunt, ꝙ non esset fumus, qui consuetus esset alias egredi de domibus vrbium, sed fumus cremationis ipsius vrbis. Est autem hic hyperbole. f. transcensus veri vsitatus ad exprimēdum magnitudinem rei. sic dicit Alexan. in Doctrin. transcensus veri hyperbole nbi fiet, & ponit exemplum.

Astra ferit clangor.

Et sic dicitur Alexandrei. lib. 3.

Aurea fœmineus perstringit sidera clamor.

Non potuerunt vltra huc illucque diffugere. Idest, postquā viderunt fumum exhalantem de ardente vrbe, consternati animo non potuerunt moueri in diuersa ad

B pugnādum, sed illico omnibus viribus destituti sunt. non dicebatur hic diffugere pro fuga, quia tunc innueretur quòd antequàm vidissent viri Hay ardentē vrbem fugerent, & visa ea non possent fugere, sed accipitur diffugere, idest discurrere, scilicet, quòd ante hoc viri vrbis Hay persequebantur Israelitas fugientes, & discurrebant huc, & illuc ad comprehendendum facilius Israelitas, vel mittendum eos per eā partem viæ, quam ipsi vellent. sicut prima vice viri vrbis Hay insecuti sunt Iudęos coegerunt eos declinare per prærupta, atque conciderunt ibi vulnerati de Iudæis trigintasex, vt patet præced. cap. Forte autem nunc viri vrbis Hay ad hoc discurrebant per varia loca, vt concluderent Iudæos in aliquo loco, in quo eos faciliter occiderent, aut tenerent. cum autem viderunt confla-

C grare vrbem destituti viribus non potuerunt discurrere huc, & illuc persequentes Iudęos. *Præsertim cum hi qui simulauerant fugam.* Hic ponitur alia causa, quare non potuerunt viri vrbis Hay amplius discurrere per varia loca. quia ante hoc fugiebant Israelitę non resistentes viris Hay. nunc vero cęperunt conuertere vultum suum contra eos ad pugnandum, quia sciebant vrbem esse captam, & quamquam isti regrederentur in vrbem nihil obstabat, quia iam eam ceperant insidiæ Israelitarum, & succenderant. Dicuntur hic simulasse fugam Israelitæ, quia ipsi vere non fugiebant cum non timerent, sed ideo se fugere simulabant, vt caperent vrbem procul educentes ab vrbe viros illius. Erant namque multi, qui cum Iosue militabant ita, vt faciliter capere possent, vel occidere viros

D Hay: sed nolebāt ne fugerent, atque regrederentur in vrbem, antequàm insidiæ caperent eam. *Et tendebant ad solitudinem.* Scilicet, quòd Iosue cum exercitu suo fugiebat contra solitudinem, idest contra partem Septentrionalem vrbis in qua erat solitudo. nam versus eam posuerat Iosue acies in valle, vt supra patet. & versus eam fugerat. *Contra persequentes fortissime restitissent.* Scilicet, quòd postquàm viderunt fumum de vrbe exhalantem inceperunt se vertere contra hostes. *Vidensque Iosue, & omnis Israel, quòd capta esset vrbs.* Hoc viderunt per fumum eleuatum ab vrbe, qui manifeste denotabat vrbem captam cum arderet. *Et vrbis fumus ascenderet.* Qui eleuabatur in sublime propter multa, quę ardebant, & iste designabat captam vrbem. *Reuersus percussit viros Hay.* Idest cępit percutere eos, nam

E non occidit eos totaliter quousque qui exusserant vrbem, ex aduerso venientes eos in medio comprehenderent. Fuit autem nunc conuersus Israel super viros Hay persequentes se: non ꝙ nunc nouiter possent eis resistere, & ante hoc non, sed quia nunc securum erat conuerti super eos, prius vero nequaquam. Quod patet, quia Israelitę erant multi potentes faciliter delere viros Hay, qui paucissimi erant, vt dixerant exploratores Hebræorum pręced. cap. scilicet, quare vexetur totus populus contra hostes paucissimos? tamen si conuerterētur super eos ipsi fugerent in vrbem, antequā illuc introirent insidię Hebręorum, postea vero non

essct

F effet eis ingrediendi locus. nunc autem capta iam vrbe ab insidijs Iudæorum quandocunque erat opportunum ad percutiendum viros Hay. *Si quidem & illi qui ceperant, & succenderant ciuitatem.* Isti erant quinque millia virorum manentium in insidijs ad Occidentalem plagam vrbis, quæ mox vt Iosue dedit signum eleuato clypeo in sublime, ingressi vrbem eam succenderūt. alij autem vigintiquinque millia, qui in insidijs quoque fuerant, non manserunt ad delendum vrbem, sed cum Iosue iuerūt cum fugeret totus exercitus, vt supra declaratum est. *Egressi ex vrbe.* Postquàm succenderunt partem eius. non est dicendum, quòd omnes egressi sunt ex vrbe. manserunt enim aliqui in vrbe ad custodiam, vt si quouis modo viri vrbis venirent ad eam, non pateret eis aditus. & ne fœminæ, & G paruuli, atque alij, qui manebant in vrbe, fugerēt. nam non fuerunt occisi omnes de vrbe tunc, sed postea cū venit Iosue in eā deletis omnibus pugnatoribus eius, vt patet infra cum dicitur: Reuersi filij Israel percusserunt ciuitatem: veruntamen pauci essent, quia nemo erat in vrbe, qui eis resistere posset. *Contra suos.* Idest, isti egressi sunt contra suos, idest contra alios Israelitas, scilicet obuiam illis. nam ante hoc Israelitæ fugiebant persequentibus viris Hay. nunc vero conuersi sunt contra eos, tunc vero retrocedētibus viris Hay versus vrbem Israelitæ persequebantur eos. Alij ergo Israelitæ, qui cremata vrbe inde exierant, veniebant contra suos, idest contra faciem Iosue, & exercitus sui. *Medium hostium ferire cæperunt.* Idest, cęperunt H percutere hostes in medio inuentos. nam Iosue cum exercitu a tergo premebat eos fugientes: insidiæ autem eorum vultum percutiebant intercipientes fugam ipsorum. *Cum ergo ex vtraque parte aduersarij cæderentur.* Idest, viri vrbis Hay qui erant aduersarij Iudęorum, ex tergo percutiebantur ab exercitu Iudæorum: & ab anteriori oppugnabātur ab exercitu de insidijs. *Ita vt nullus de tanta multitudine saluaretur.*

An in pugna Hay essent soli viri Hay: vel cum eis viri Bethel. Quæst. XII.

CONTRA hoc aliquis obijciet, quia viri vrbis Hay pauci erant. nam venerunt exploratores I Hebræorū & dixerunt reuersi. non ascendat omnis populus, sed duo vel tria millia, & deleant vrbem: quare vexetur populus contra hostes paucissimos? Aliquis forte respondebit, quòd in hac pugna non solum erāt viri de vrbe Hay, sed etiam de oppido Bethel. quod patet supra, cum dicitur: Cumque recessissent a ciuitate ne vnus quidem in vrbe Bethel, & Hay remansit, qui non persequeretur Israel, sicut exierant aperta oppida relinquentes, &c. Ideo quamquam viri vrbis Hay paucissimi essent, tamen coniunctis eis omnibus viris de vrbe Bethel esset grādis multitudo: & hi a Iudæis cæderentur. ideo diceretur cæsa magna multitudo. Respondendum est non posse stare, quia de viris vrbis Bethel nemo interfe- K ctus est, sed solum de viris vrbis Hay, & hoc, quia viri de Bethel non coniunxerunt acies suas viris de oppido Hay, sed per aliam partem sequebantur Iudæos. & hi vel ante fugerunt, quàm viri vrbis Hay: vel forte insidias contemplati sunt, & regressi, ita vt nemo de eis in hac strage caderet. quod patet, quia infra dicitur. Erantque qui in eodem die conciderunt a viro vsque ad mulierem duodecim millia hominum omnes vrbis Hay. ergo in eadem die nemo mortuus est de viris Bethel, sed tota ista multitudo grandis, quæ hic dicitur fuit de vrbe Hay. Respondendum ergo est, quòd erant Israelitis comparati viri de vrbe Hay pauci, sed in seipsis, vel simpliciter magna multitudo erat. quod

Determinatio auctoris.

patet, quia cum Israelitæ primo in pugnam cōtra eos ituri erant, dixerunt exploratores, vt non ascenderet totus populus, sed duo vel tria millia virorum. Et subiungitur. Quare vexetur totus populus contra paucissimos. q. d. in comparatione totius populi rari erant, tamē in se erant multi, quia forte essent quatuor millia, vel quinque millia virorum, vel saltem duo millia: & hi multi sunt. potissime, quia hoc non est magna difficultas, quia aliquando vocatur aliquis numerus paruus in aliquo loco, qui alibi vocatur magnus secundum quòd ad alterum, & alterum comparatur. *Ita vt nullus de tanta multitudine saluaretur.* Quia intercepti sunt inter vtrosque hostiles cuneos, & non patuit eis aliquis fugiendi locus. ad resistendum autem viribus impares erant: ideo omnes qui ad pugnandum fuerāt egressi cęsi sunt in pugna acerrima. *Regem quoque Hay apprehenderunt viuentem.* Erant Iudęi multi, & vndique concluserant viros Hay. idō vel capere, vel occidere ad libitū eis prās erat: maxime, qa hostes erant mēte cōterriti visa vrbis conflagratione. Potuerunt ergo comprehendere viuentem Regem Hay, nec enim occiderunt certamine bellico, vt insignius eum punirent. s. eum suspendētes, vt infra patet. *Et obtulerunt Iosue.* Qui ceperunt Regem hunc putauerunt se obsequiū præstare Iosue, q ei offerrēt viuētē Regē, & obtulerunt.

Igitur omnibus interfectis, qui Israel ad deserta tendētem fuerant persecuti, & in eodem loco gladio corruentibus, reuersi filij Israel percusserunt ciuitatē. Erant autem, qui in eodem die cōciderant a viro vsque ad mulierē duodecim millia hominum omnes vrbis Hay. Iosue vero non contraxit manum quam in sublime porrexerat tenēs clypeum donec interficerentur oēs habitatores Hay. Iumenta autem, & prędam ciuitatis diuiserūt sibi filij Israel, sicut pręceperat dominus Iosue. Qui succendit vrbem, & fecit eam tumulum sempiternum. Regem quoque eius suspendit in patibulo vsque ad vesperam, & solis occasum: pręcepitque Iosue, & deposuerunt cadauer eius de cruce: proieceruntque in ipso introitu ciuitatis cōgesto super eo magno aceruo lapidum, qui permanet vsque in pręsentem diem.

Igitur omnibus interfectis. Scilicet in campo. *Qui Israelem. per deserta fuerant persecuti.* Isti erant viri pugnatores de vrbe Hay. hi enim persequebantur Israelem tēdentem ad deserta. i. exercitum Israelitarum simulantem fugam cum Iosue, & ista fuga erat versus desertum. s. ad partē septentrionalem vrbis Hay, quę erat deserta, cum ibi esset solitudo Bethauen. *Et in eodem loco gladio corruentibus.* Scilicet in loco in quo insidię exeuntes de vrbe iam incensa, obuiam habuerunt viros Hay fugientes, quoniam ibi conclusis eis vndique nullus euadere potuit. *Reuersi filij Israel.* Idest reuersi sunt. s. in vrbem Hay postquam in campo occiderunt omnes bellatores eius. *Percusserunt ciuitatem.* Percutere occidere est. Dicuntur percussisse ciuitatem. i. occidisse omnes, qui erant in vrbe. s. senes, & paruulos, atque fęminas. nam de his regionibus Chananęorum neminem viuentem relinquere poterant aliqua conditione.

ditione pacis, aut seruitutis, vel q̃ñocunque, sed occidere cogebantur, vt patet Deuter. 20. c. Ex hoc etiã patet quod supra dicebat̃. s. ꝙ insidiæ de Iudęis ingredientes vrbem Hay non succenderũt eam totã. nam si totam succendissent, omnes qui in vrbe erant cõbusti forent, vel nemo in ea maneret. tñ post hoc reuersi sunt Israelitę in eam, & occiderunt ibi viros, & fęminas. ergo non fuerat tota cremata, sed aliquid eius in signum eis qui extra erant, ꝙ capta foret vrbs. Itẽ patet ex hoc, quod dicebatur supra. s. ꝙ aliqui de viris Israelitis, q fuerant in insidiis, manserunt in vrbe Hay post combustionem. nã si nulli mansissent viri, & fęminę, & paruuli, qui erant in vrbe Hay transfugissent ad vrbem Bethel, quæ vicina erat ad partem occidentalem, ne occiderentur, & tñ non transfugerunt, sed postea reuerso Israel a cæde pugnatorum vrbis Hay, occisi sunt ipsi qui erant in vrbe. *Erant autem omnes*. Hic ponitur summa mortuorum die illo. *Qui eodem die conciderunt.* Idest qui corruerunt gladio Israelitarũ: omnes. n. hanc gustabant mortem. *A viro vsque ad mulierem duodecim millia.* Omnes enim occidebant. s. viros, & fęminas, paruulos, & adultos. & hoc quia erant de Chananæis. si autem essent de aliis gentibus pręter has septem, solum deberent occidere viros pugnatores, fęminas autem, & paruulos reseruabant, vt patet Deute. 20. c. Ex hoc autem patet, ꝙ in vrbe Hay pauci erant, ipsaq; erat parua ciuitas, quia computatis oĩbus tam magnis, quàm paruulis vtriusque sexus solũ accedebant ad 12. millia, sed in vrbibus solent cõmuniter tot fęminæ quot viri esse, interdum plures. ideo erãt in vrbe Hay sex millia virilis sexus. auferendo aũt ab his oẽs senes, & paruulos, qui vt cõiter multi sunt, nõ manerent duo millia, vel tria millia potentiũ exire ad pugnã. ideo exploratores Israelitarũ cum explorauerunt vrbẽ Hay retulerunt dicentes. Nõ ascẽdat totus populus, sed duo, aut tria millia, & deleant ciuitatẽ. intelligebant ergo ꝙ nõ essent tot in vrbe Hay, cũ duo millia, vel tria millia possent delere vrbem. *Omnes vrbis Hay.* In hoc patet, ꝙ de viris vrbis Bethel nullus illa die occisus est, q̃q̃ exierint in pugnam ꝯ Israelitas. nã sicut viri Hay isti viri Bethel egressi sunt ad psequendum Iudæos, & vrbem apertam reliquerunt, vt patet s̃. tñ ipsi non iuerunt simul cum viris Hay, sed per se aciẽ fecerunt. ideo reuersi sunt quando voluerunt, ita vt nullus de eis bello caderet. si. n. cõiuncti essent viris vrbis Hay, sicut illi conclusi sunt vndiq; a Iudæis, atq; cæsi, ita & hi, sed de his nemo periit, sed solũ de viris Hay. ergo non erat aliquis de viris Bethel cum viris Hay, & fuit hoc adiunctum, quia cum supra dictum fuisset, ꝙ oẽs de vrbe Bethel, & vrbe Hay egressi fuerunt ad persequendum Iudæos, & reliquerũt oppida aperta, & hic dicit̃, ꝙ occisi sunt pugnantes contra Iudęos, intelligeretur etiã de viris Bethel. ideo dicitur, ꝙ oẽs hi fuerunt de vrbe Hay. *Iosue autem non contraxit manum quam in sublime erexerat tenens clypeum.* Cũ fugiẽtes Israelitę viros Hay distraxissent eos longe ab vrbe, dedit Iosue signum latẽtibus in insidijs, ꝙ erũpentes inde occuparẽt vrbem, ad quod erexit clypeum in sublime appendens in hasta, vt videretur ab his, qui longe erant. Eleuauerat ergo ad hoc Iosue manus, nec tamen cõtraxit. i. curuauit manum quousque occiderẽtur oẽs, qui erant pugnantes contra ipsos. A principio causa eleuandi clypeum fuit, vt egrederentur insidię de loco suo ad capiendum vrbem. postea autem tenebat erectum in sublime, vt insidiæ exusta vrbis parte haberent signum veniendi contra pugnatores vrbis Hay. Postea etiam tenuit quousque occiderentur omnes viri Hay, quia si depressisset videretur esse signum cessandi a pugna, vel cæde. semp ergo tenuit quousque omnes gladio corruerunt. Ex quo patet, ꝙ Iosue nihil pugnauit, nec occidit quemquam de viris Hay, quia antequam committerent Israelitę pugnam contra eos, leuauit clypeum, & postea nunquam curuauit manum quousque mortui sunt omnes, q erant de vrbe pugnatores. ergo non potuit pugnare, sed ista eleuatio clypei erat magna pugna, q̃ incitabat, & dabat aliis signum ad pugnandum.

Quæst. 7.

Vrbs Hay erat parua ciuitas.

Iosue non pugnauit.

Donec interficerentur omnes habitatores Hay. Non intelligitur de habitatoribus, idest de omnibus qui morabantur in vrbe, sed de omnibus pugnatoribus qui in vrbe morabantur: isti enim fuerunt in campo occisi, antequam irent Israelitæ in vrbem Hay. Iosue autem priusquam in vrbem Hay iret, contraxit manũ deponens clypeum, quia iam non erat signum ad aliquid. *Iumenta autem & prædam ciuitatis diuiserunt sibi filij Israel.* Nunc enim cum regressi sunt Israelitæ in vrbem, occiderunt omnem hominem vtriusque sexus. omnẽ autem supellectilem alicuius valoris, quam secũ portare poterant, diripuerunt, omniaque metalla, & vestes, nihil enim in hac vrbe anathemati subiectũ fuit nisi ipsa vrbs, scilicet locus, quia tota ciuitas cõbusta est, & posita in tumulum æternum, ita ꝙ non habitaretur, vt patet infra. reliqua vero sumpta sunt. Nec tñ hinc aliquid assumptum est, vt poneretur in thesauris domini, sicut in vrbe Iericho. vbi Deo prouenit totum aurum, & argentum, & vasa ænea, ac ferrum, vt patet supra sexto capitu. hic autem omnia cesserunt plebi, nec vltra quicquam de captis in bello Deo consecratum est, nisi quispiam speciali deuotione ductus offerre voluisset.

Iumenta autem, & prædam. Vocantur iumenta omnia animantia capta in vrbe Hay, sicut pecora, & animalia ad seruitium humanum, vt asini, & equi, q̃ iumenta appellantur. pręda dicitur tota congeries supellectilium, & omnium inanimatorum, quę in vrbe Hay capta sunt.

Diuiserunt sibi filij Israel. Non intelligitur, ꝙ diuiserunt filii Israel, idest omnes filii Israel, quia non est data pars de pręda manentibus in castris Galgalæ, sed soli exercitui pugnatorum diuisio facta est. Quod patet, quia hic dicitur. sicut iusserat dominus, sed dominus iussit soli exercitui diuidi, vt patet. s̃. in princip. c. prędam autem, & omnia animantia diripietis vobis, idest pro vobis. s. qui ea rapitis.

Quare in bello contra vrbem Hay non fuit diuisa præda inter euntes, & manentes in castris, sicut in præda contra Madian. Quæst. XIII.

ALIQVIS autem obijciet de pugna facta ꝯ Madian, quia tunc diuisa fuit præda inter euntes ad bellum, & non euntes, vt patet Nu. 31. Rñdendum est, ꝙ non stat eadẽ rõ. nam cum Israel pugnauit ꝯ Madianitas nõ pugnauit totus populus, sed soli 12. millia virorum iuerunt cũ Iosue, vt patet Num. 31. mansit autem in castris valde maior numerus pugnatorum. ideo quia videret̃ graue, ꝙ non daretur aliquid de pręda toti populo, & hi pauci haberent totam, datum est aliquid populo non eunti ad bellum, medietas namque prædę data est 12. millibus viris eũtibus ad bellum, & medietas reliquo populo. Etiam fuit hoc ad tollendam contentionem & insultum, quia forte totus populus insiliret in 12. millia virorum venientium de bello, nisi darẽt eis partem prædę. Itẽ quia illi qui manserunt in castris erant prompti ad eundum ad bellum, sed non iuerũt, quia sola 12. millia virorum electa sunt. non debebãt ergo cæteri priuari iure suo, quod eis prouenisset, si iuissent ad bellum. Hic autem ad eos qui in castris manserũt nihil tale erat, quia non manserunt in castris Galgalæ

aliqui

aliqui pugnatores, oēs.n.ascenderant cū Iosue, vt patet supra in litera. Rationabile ergo erat, φ solū diuideretur prę da inter ascendentes ad pugnā. Potissime, quia illi qui manserunt in castris, non erant apti ad pugnam. nō habebāt igitur aliquid de diuisioue hac, qa ēt si ipsi venirent in expeditionem nihil possent proficere. Itē non erat hic occasio tumultus, si non diuideretur prę da inter manentes in castris, & ascendentes ad pugnam, quia in pugna 9 Madianitas valde plures pugnatores relicti fuerant in castris, q̄ insissent in bellum. vnde poterant eos opprimere, nisi diuiderent cū illis prædam. illi autem qui manebant nunc in castris Galgalæ nō erant bellatores, quia de bellatoribus nullus mansit. ergo non possent iurgari, aut bellum agere contra euntes in pugnam, si non darent eis partē prędę. *Sicut præceperat dominus Iosue*. i. diuisa est præda inter bellatores, quia sic iusserat Deus. Vel dicitur sicut iusserat dominus ad monstrandum actum hunc esse licitum, quia in vrbe Iericho non licuit diuidi prędam, sed totam cum vrbe cremari quadam parte reseruata Deo, scilicet in metallis, vt patet supra 6. cap. ita ergo intelligeretur esse faciendum in vrbe Hay, & diuidi prędam videretur esse illicitum. Ideo Deus dixit supra. animantia autem & prędam diripietis vobis. i. nō cremabitis, sicut in vrbe Iericho, sed occidentis homines, & totam prædam vobis diripietis. *Qui succendit vrbem*. Postquam Iosue cum toto exercitu reuersus est in vrbem Hay, diligenter inquisitæ sunt omnes partes eius, vt erueretur inde tota præda, post autem succensa est tota vrbs, & diruerūt Israelitæ muros eius. f. prosternentes omnia ædificia ad terram. quia dicitur posita in tumulum sempiternum, vt immediate patet. tamen non videretur esse tumulus si adhuc starēt muri, męnia, & turres, & partes reliquorum ędificiorum preter ea quę ignis deuorasset. oportebat ergo deijci in terram omnia stantia ędificia. Sic etiam ponitur Deuter. 13. de ciuitatibus idolatrarū. φ poni debent in tumulum sempiternum, & tunc subiungitur. non ædificabitur amplius. in quo innuitur, φ non solum comburuntur, sed etiam diruitur tota vrbs, aliogn non diceretur non ędificabitur, quia nō indigeret nō ędificari ciuitas, nisi diruta foret. ergo de hac quoque vrbe intelligendum est, φ diruerentur męnia eius, & ędificia, quę vocantur eodē modo tumulus eternus. *Et fecit eam tumulum sempiternum*. i. fecit eam esse sepulchrum semper manens. Nam vocatur ciuitas sepulchrum, quia diruitur nunquam reædificanda, quia sepulchrum dicitur vbi quispiam sepelitur, sed quia sepulchrum dicit humum fossam ad cadauera cōtegenda, & in ciuitatibus huiusmodi sic est. Nam cū aliqua ciuitas idolatrarum ponebatur in tumulum eternū, occidebantur in ea oīa viuentia ab hoie vsq; ad pecora, cęteraq; viuentia, postea aūt cremabantur. & diruēbantur oīa ędificia super puluetes mortuorum. ideo ipsa ciuitas dicebatur sepulchrum oīum, qui ibi occidebantur. sic quoque vrbs Iericho in tumulum ęternum posita est, vt patet supra 6. quia oīa viuentia in ea gladio cōsumpta sunt, & ēt pecora & canes, postea eū vrbe conflagrauerunt, & cuncta ędificia corruerūt super illos. Sic quoque in hac vrbe Hay: nam q̄q oēs viri bellatores corruissent gladio in cāpo, postea tñ oēs senes & paruuli, atque fœminæ perierunt gladio, & super eos ruentibus ędificiis domorū, & męnibus vrbis, sepulti dicuntur in ipsa ciuitate, tanquam ipsa ciuitas eorum sepulchrum sit. dr ęternum sepulchrum, quia non habitabit illa ciuitas, nec mouebit terra ad sepeliendū alios, vel aliquid ibi faciendum, sed manebunt in sempiternum quiescentes qui sepulti fuerint.

Regem quoque eius suspenderunt in patibulo. Iste rex fuit magis afflictus, q̄ oēs viri de vrbe Hay. nam cum ipse

F esset princeps totius ciuitatis, excidium, & mala, atq; ruinæ gentis suę in eius miseriam redundabant. vidit aūt ipse oīa hęc, quia vrbem suam cōflagrare, & vniuersos de vrbe Hay perire gladio vidit, & subijci terrā hostili potestati: ad extremū aūt vilissimo mortis genere. f. in patibulo appensus exanimatus est. Erat antē ista magna ignominia Regis, quia nō solet talis mors infligi, nisi hominibus infimæ conditionis, generosis autem non infligitur talis cruciatus.

Quare Iudæi suspenderunt Regem Hay inferentes ei specialius supplicium quam cæteris. Quæst. XIIII.

SED quæres, quare Israelitæ suspenderunt Regem Hay inferentes ei speciale supplicium, & ignominiam: Regem autem Iericho simpliciter occiderunt gladio, sicut cęteros? Respondē dum est, φ Rex Iericho nihil nocuerat Israelitis, quia nullam contra eos pugnam inierat, sed magis omnes Ierichōtini quium more cæsi sunt. Rex vero Hay bis pugnam commiserat contra Israelitas, & in primo cōflictu corruerunt 36. viri, vt patet præced. c. Hæc autē ipse Rex Hay faciebat, quia erat princeps ad faciēdū ea. ergo magis affici merebatur Rex Hay, q̄ Rex Iericho. Fuit igitur simpliciter mortuus Rex Iericho, sicut ciues sui. Rex autem Hay ignominiosa suspendij morte assumptus est. Quamquam aliquis ad hoc respondere posset, φ Rex Iericho nō fuit suspensus, qa forte non captus fuit viuens, nec cognitus est, sed cū cæteris ciuibus suis morte vulgari corruit. si autē inuenissent eum suspendissent. sic enim consuescebat facere Iosue Regibus quos capiebat. nam infra dicitur de quinque Regibus. c. 10. φ capti sunt viuentes in speluca, & suspēsi sunt in patibulis, vsq; ad Solis occasum. sed quocunque respondeatur non multum differt.

Vsque ad Vesperam, & Solis occasum. Vsque ad istud tēpus solum suspendebat Iosue quemcunque suspēderet. sic etiam patet de quinq; Regibus, infra 10. quos suspendit Iosue in patibulis, vsque ad Solis occasum. hoc autem erat, quia præceptum erat inter Iudæos, φ qñcunq; aliquis appenderetur patibulo non debebat permanere cadauer in eo, sed in vespere ad Solis occasum erat auferendum, & sepeliendū. vt patet Deuteronom. 21. cap. sic ergo tam in Iudæis, quam in alijs obseruabat Iosue.

Quare Iosue appendit cadauera istorum regum, vsque ad Solis occasum. Quæst. XV.

SED aliquis dicet non ob hoc solum appendisse Iosue cadauera istorum Regum vsq; ad Solis occasum, quia ista lex data erat Iudæis, & solum erat pro eis, & conuersis ad Iudaismum. Reges aūt isti erant Chananæi. ergo lex nō obligabat in eis, sed alia fuit causa faciendi hoc. Rñdendum est. φ non solū erat obseruanda ista lex de suspensione in Iudæis, & cōuersis ad Iudaismum, sed et in oibus Gētilibus, quos suspenderent Iudæi si eos suspenderet in terra possessionis suæ, quia non erat hoc datum principaliter pp honorem, vel diminutionem dedecoris eius qui suspendebatur, sed pp incontaminationē terræ. si enim manerent cadauera in patibulis aliquanto tempore, terra pollueretur. cauebat ergo hoc ne pollueretur. Sic patet Deuter. 21. f. non permanebit cadauer eius in ligno, sed sepelietur, quia maledictus homo qui pendet in ligno, & nequaquam contaminabis terram, quam tibi dñs Deus dedit in possessionem. Quo aūt contaminatur terra si penderent cadauera pluribus diebus in patibulo, declaratum fuit Deuter. 21. c. Fuerunt ergo isti Reges solum pendentes in patibulis

A lis vsque ad Solis occasum propter hanc legem. *Vsque ad vesperam & Solis occasum*. Pro eodem accipiũtur ista duo hic. nam licet vespera aliqualiter dici posset, postquam Sol incipit declinare a circulo meridiano, vsq; ad occidentem, cum proprie Sol cadit sub Orizonte vespera est.

Præcepitque & deposuerunt cadauer eius. s. post Solis occasum, ne contra legem domini aliquod cadauer maneret in patibulo vltra diem.

De cruce. i. de ligno vel patibulo, non ponitur aliud nomen in hebræo pro ligno cruce, & patibulo, idem enim ista sunt, sed lignum signat ista absolute, patibulum autem a patiendo dicitur, quia ibi patiunt hoĩes. crux autem a cruciando, quia ibi cruciatus tolerant. B

Proieceruntque in ipso introitu ciuitatis. i. sepelierunt apud portam vrbis Hay, vt ipse cum tota vrbe Hay videretur pertinere ad anathema vrbis.

Congregato super eum magno aceruo lapidum. i. super eũ posuerunt lapides multos, vt sic saltem infelix illud cadauer tumulatum foret. & huc fuit, vt sciretur ibi esse sepulchrum Regis Hay. hæc enim erant ad memoriam posterorum, & vt sic laudarent Deũ qui eis terram illam acquisitam sanguine illorum tribuerat.

Vsque in præsentem diem. i. ꝙ ille aceruus lapidũ in sepulchro Regis Hay manebat tempore quo scriptus fuit liber iste. s. tempore Samuelis a quo rationabiliter scriptus dicitur. & mansit posterioribus temporibus in memoriam factorũ Dei. Potissime, quia vrbs Hay erat sub anathemate posita in sempiternum tumulũ: C vnde nullus haberet occasionem accedendi ad sepulchrum Regis, quod erat in introitu vrbis ad delendũ illud. non enim erat ad hoc aliqua occasio, si habitata fuisset vrbs illa postea forte ablati fuissent lapides sepulchri testes, quia impedirent ibi non parum, cum essent in introitu vrbis.

Exod. 20. Deut. 27. a Tũc ædificauit Iosue altare domino Deo Israel in monte Hebal, sicut præceperat Moyses famulus domini filijs Israel, & scriptum est in volumine legis Moysi: altare de lapidibus impolitis quos ferrum non tetigit, D & obtulit super eo holocaustum domino: immolauitque pacificas victimas. Et scripsit super lapides Deuteronomium legis Moysi, quod ille digesserat corã filijs Israel. Omnis autẽ populus, & omnes maiores natu, ducesq; ac iudices stabant ex vtraq; parte arcæ in conspectu sacerdorum, qui portabant arcam fœderis domini, vt aduena ita & indigena. Media pars eorum iuxta montem Garizin, & media iuxta montem Hebal, sicut E præceperat Moyses famulus domini. Et primum quidem benedixit populo Israel. Post hoc legit omnia verba benedictionis, & maledictionis, & cuncta quæ scripta fuerãt in legis volumine. Nihil ex his quæ Moyses iusserat, reliquit intactum, sed vniuersa replicauit coram omni multitudine Israel, mulieribus, ac paruulis, & aduenis qui inter eos morabantur.

A *Tunc ædificauit Iosue*. Hic ponitur tertium, scilicet immolationis cultus, quomodo Iosue cũ toto Israel fecit solennes victimas in monte Hebal, & Garizin scribens Deuteronomium, & ponens maledictiones, & benedictiones.

Cum altare non esset mansurum ad vsum immolationis postea in monte Hebal, quare pro vnica immolatione fiebat. Quæst. XVI.

DICIT Nicolaus, ꝙ ista immolatio, & altaris constructio facta est ad reddendum Deo gratias de victoria habita, & ad complendũ B mandatum Moysi. sic enim iusserat Deut. 27. cap. Sed dicendum est, quód nullo modo fuit immolatio ista victimarum ad reddendum gratias de victoria habita, quia in Iericho maius miraculum fecerat Deus pro Israelitis, quam in vrbe Hay: tamen non obtulerunt ibi vllas victimas. Item maior victoria fuit quando pugnauit Iosue contra quinque Reges, & occidit populum eorum, atque eos viuentes comprehẽdit. vt patet infra 10. cap. quam cum obtenta est vrbs Hay, quia erant ibi hostes paucissimi, vt patet præce. c. Item fuit facta ista victoria cum maximo miraculo. s. quia tunc stetit fere Sol spatio vnius diei immotus, vt patet infra 10. c. & tamen non fuerunt tunc factæ aliquæ victimæ, nec in aliis victoriis celeberrimis. nã occidit Iosue 31. Reges, vt patet infra 12. ergo nec hic C fuit facta immolatio pro victoria: sed q̃a iusserat Moyses. Deuteronom. 27. Item patet hoc ex litera, quia cum hic subditur causa horum, quæ fiebãt, dicitur sicut præceperat Moyses famulus domini, & scriptũ est in volumine legis, ergo non fiebat propter victoriam habitam, sed quia iusserat Deus per Moysen. nõ enim vacauerunt Israelitę sacrificiis, vel aliis cęremonialibus obseruationibus vsq; ad tempus, quo a bellis cessatum est, nec obligabantur vsquequo pacifice possiderent terram, vt patet Deuteronom. 12. nunc etiam non fecissent sacrificia, nisi quia iusserat Moyses, ꝙ postquam transirent in terram promissionis obligabantur in mõte Hebal, & Garizin facere cæremonias has, vt patet Deuter. 27. c.

D *An sit hic mutatio ordinis secundum Rab. Sal. vbi traditur, quæ sunt dictiones, quæ excludunt anticipationem, & recapitulationem. Quæst. XVII.*

NOTANDVM ꝙ Rab. Salom. dicit hic esse mutationem ordinis, quia ista lectio, vel particula poni debebat post transitum de Iordane, antequam venirent, & castrametarentur in Galgalis. Sed valde errat, quia non potest dici hic anticipatio, aut recapitulatio, vel aliquis alius modus mutati ordinis, quia quædam dictiones sunt quæ excludunt omnem talem mutationem, sicut dictiones consignantes temporaliter, vt nunc, tunc, ante hoc, post hoc, in eodem tempore, & sic de cęteris, E nam tunc si velimus facere recapitulationem, aut anticipationem, faciemus literam falsam, quæ tũc dicit esse aliquid factum, vel post, & non mutatum ordinẽ, sed hic ponitur aduerbium temporis tunc. ergo non est mutatus ordo, sed factũ fuit hoc immediate post captam, & deletam vrbem Hay. de hoc declaratũ fuit late s̃. 4. vbi dicebat: an in die qua Israelitę transierunt A q. 21. vsque ad 24. Iordanem venissent in montem Garizin, & Hebal ad faciendum, quæ hic dicuntur, vel si venerunt primo, & castramerati sunt in Galgalis. *Tunc ædificauit Iosue altare*. Ad offerendum ibi victimas quas oblatun erant in solennitate confirmationis legis, & cũ ponerẽtur maledictiones, & benedictiones pro obseruatoribus,

& vio-

& violatoribus legis. & istud altare postea mansit in
loco eodem toto tempore, quo manserunt Iudei in
terra, vt non periret memoria factorum sacrificio-
rum ibidem, & positarum maledictionum, atque be-
nedictionum, nunquam tñ postea ibi fuit aliquod sa-
crificium factum, quia non licebat alicui facere sacri-
ficiũ, tanq̃ sacerdoti, nec licebat cuiq̃ offerre victimas
extra atrium tabernaculi sub pęna mortis, vt patet Le
uit. 17. & Deut. 12. Si quis autem extra immolasset, ita
imputabat̃ ei, sicut si hoĩem occidisset. Sacrificia autẽ
quę offerebantur intra tabernaculi atrium, cremabã-
tur super altare holocaustorum. ideo nũquam postea
licuit immolari ibidem: nec Iosue ad aliquem alium
vsum fecit, sed solum, quia iusserat Moyses fieri altare
de lapidibus, quos ferrũ nõ tetigit, vt patet Deu. 27.

Ad quid ędificauit Iosue altare domino in monte Hebal pro vnica immolatione, cum non esset amplius ibi mansurum. Quæst. XVIII.

Opi. Glo. ordin. & Nic.

SED quęretur ad quid ędificauit nunc Iosue al-
tare domino? Aliqui dicunt, ꝙ fuit ad offeren-
dum ibi hostias in gratiarũ actionẽ pro victo-
ria habita, quia solebant homines in lege vete-
ri offerre sacrificia in gratiarum actionẽ pro susceptis
beneficiis, quę vocantur pacifica pro grãrum actione.
de quorum cęremoniis hr̃ Leu. 7. c. & aliqñ erant ho-
locausta in grãrum actionem, & sic fecit Noe qñ libe-
ratus de diluuio in egressu de arca obtulit Deo sacrifi-
cia. Gen. 8. c. ita nunc Iosue in grãrũ actionẽ ꝓ victoria
habita de Rege Hay obtulit sacrificia, & ad hoc ꝯstru-
xit altare, quia sacrificia nunq̃ fiebant, nisi in altari. Le-
ui. 1. & 3. & 4. & istud tenet Glo. ord. interlinearis, qa
super illo verbo tunc ędificauit Iosue altare dicit Glo.
quia oportebat eum aliqd Deo dignum tanta victo-
ria offerre. Sed dicendum, ꝙ non stat. Primo, quia mul
tas alias victorias habuit Iosue, sed pro nulla legit̃ ob-
tulisse sacrificia, & altare construxisse. Secundo, quia si
Iosue non offerret sacrificium pro oĩbus victoriis, sed
pro aliqua, maxime deberet fieri pro victoria p̃cipua,
sed præcipua fuit illa qñ pugnauit fere cum oĩbus re-
gibus Chananęorum ad aquas Meron. ĩ. 11. c. & alia
similis fuit illa qua pugnauit ꝯ quinque Reges die quo
stetit sol. ĩ. 10. c. & in nulla harũ obtulit hostias, neque
construxit altare. & tñ ista qua vicit Regem Hay erat
de minimis, quia habitatores vrbis Hay vocantur ho-
stes paucissimi præced. c. ergo non obtulit ꝓ hoc ho-
stias, neque cõstruxit altare. Tertio, quia si ꝓ hoc vel-
let offerre holocausta, non construeret altare, quia ha
bebat altare holocaustorũ ad ostium tabernaculi, in
quo Deus iubebat offerri oĩa sacrificia. Leuit. 17. c. &
tñ construxit altare de nouo. ergo fuit ad alium finẽ.
Quarto, quia Iosue laudatur, ꝙ impleuerit oĩa, q̃ locu
tus est Moyses. ĩ. 11. c. & ita Deus valde admonet cũ
agere. s̃. 1. c. & tñ Moyses dixit in lege esse detestabile,
& reum esse sanguinis, si quis sacrificia offerret alibi,
q̃ super altare holocaustorum ad ostium tabernaculi.
Leu. 17. c. ergo non construeret ipse nũc altare ad im-
molandũ sacrificia. Quinto, quia ipse Iosue valde hoc
detestabatur. vnde qñ duæ tribus & dimidia constru-
xerunt altare magnum iuxta Iordanẽ, putans Iosue, ꝙ
hoc facerent ad offerẽda sacrificia iussit fieri bellum
ꝯ illos quousque se excusauerunt viri illarum tribuũ
ostendentes, ꝙ nõ fecissent altare ad sacrificia. ĩ. 22. c.
non ergo Iosue faceret nunc cõtra id quod vetabat.
Sexto, quia ex litera apparet, ꝙ non ad hunc finẽ fuis-
set constructum altare, cum dr̃: tunc ędificauit Iosue
altare dño Deo Israel in monte Hebal, sicut præcepe-
rat Moyses famulus dñi filiis Israel, & scriptũ est in vo
lumine legis, sed nihil præcepit Moyses de immola-
F tione facienda, & construendo altari pro victoria ha-
bita de vrbe Hay. ergo non fuit ad hunc finẽ. Dicẽdũ
ꝙ veritas fuit, ꝙ Iosue non fecit istud altare ad immo
landũ hostias in actionẽ grãrum pro aliqua victoria.
nam si hoc voluisset non construeret altare, sed offer-
ret in altari holocaustorũ, quod fecerat Moyses. Leu.
17. sed fuit ad implendũ legẽ, quia Deus p̃ceperat, ꝙ
qñ Israelitæ transito Iordane venirent ad montes Ga-
rizin & Hebal cõstruerẽt ibi altare, & offerrent victi-
mas, & ponerent bñdictiones & maledictiones ibi. vt
patet Deut. 11. & 27. c. sed iuxta vrbẽ Hay est mõs He-
bal & Garizin. ideo habita victoria de vrbe Hay, cũ ad
istos montes venerunt Israelitæ construxerunt ibi al-
tare, & fecerunt oĩa sibi imperata. Et patet hoc, qa dr̃
in lr̃a. tunc ędificauit Iosue altare dño, sicut p̃ceperat
G Moyses famulus dñi. certum est tñ istud mandatũ eẽ
ibi. Secundo, quia hic commemorantur facta ea, quæ
leguntur iussa. Deut. 11. & 27. nihil omittẽdo, vt patet
comparando ea, quæ hñr hic ad ea quæ ibi dicuntur.
ergo ad hunc constructum fuit istud altare, & non ad
aliquem aliũ finẽ. Ad dictũ Glo. dicendũ, ꝙ non mul-
tum est standum ei cum constet de veritate in ꝯtrium.

Determinatio auctoris.

An debuerit fieri istud altare, cum pro vnica tantum immolatione sit factum. Quæst. XIX.

SED dicet aliquis cũ non esset istud altare man-
surum in posterũ ad aliquem vsum sacrificio-
rũ, quare fiebat pro vnica immolatione? nã po-
H terat ibi ꝯuenięter fieri immolatio in altari ho
locaustorũ, qđ erat in sanctuario, & non cõstrueretur
altare de lapidibus superflue. Ad hoc r̃ñderi p̃t dupli-
citer. Quidam. n. dicunt, ꝙ lapides in quibus fuit scri-
ptus Deuteronomius, de quibus. ĩ. dr̃, erant lapides al
taris, ita ꝙ in eodem sacrificia facta sint, & Deutero-
nomius scriptus. Et ſm hos responderi debet, ꝙ fuit
altare necessarium de lapidibus, quia q̃q̃ non esset ne-
cessarium ad faciendum sacrificia, erat ad scribẽdum
in eo verba Deuteronomii, cum tñ fuit fabricatũ ad
vtrunque vsum aptum fuit, & victimę fuerunt ibi im
molatæ. Alii tenent, ꝙ aliud fuerit altare, & alii fuerũt
lapides ad scribendum Deuteronomium. Et ſm hoc
respondendum est, ꝙ fuit factum ibi altare de lapidi-
I bus ad offerendum ibi victimas, quia sicut lapides ma
gni positi sunt ad scribendum ibi Deuteronomiũ, &
vt maneret hoc in memoriã, ꝙ fuerat ibi confirmata
lex, & positæ maledictiones & bñdictiones, ita altare
maneret ibi in memoriã, ꝙ fuerint tunc positæ male-
dictiones, & bñdictiones, facta sacrificia in solennita-
tẽ eorum, q̃ fiebant. sic factum est in monte Synai. nã
constructum est altare ad faciendũ ibi victimas in cõ-
firmationẽ legis, & positi fuerunt 12. tituli in memo-
riam 12. tribuũ Israel qui steterunt ad confirmationẽ
illam: an tñ fuerint iidem lapides altaris, & in quibus
Deuteronomius scriptus fuit, infra declarabitur.

K *An immediate post captionem vrbis Hay illud altare ędificauerit Iosue, vel fuerint aliqua intermedia. Quæst. XX.*

CONSIDERANDVM, quia dr̃ hic, ꝙ tũc Io-
sue ędificauit altare. s. post captionẽ vrbis, qa
post illã factũ est, sed nõ immediate. fuerunt
n. aliqua intermedia, qđ patet, quia qñ Iosue
cũ exercitu erat in vrbe Hay, solum erãt ibi bellatores
viri: reliquus aũt pp̃ulus senũ, paruulorũ, & fęmina-
rũ nõ venerat illuc, sed manserat in Galgalis, cũ solus
populus pugnatorum venisset cum Iosue. nam cũ ip-
se recessit de castris, recensuit socios, qui cũ eo ibant,
vt patet. s̃. in lr̃a, si tamẽ totus Israel mouisset castra de
Galgalis,

A Galgalis, & venisset in vrbem Hay non erat opus re-
censeri socios Iosue: quia tunc numerarentur oẽs, qui
erant in castris. cum tamen factę sunt victimæ, q̄ ponũ
tur hic, & positæ benedictiones atq; maledictiones in
monte Hebal & Garizin quæ sunt apud Hay & Be-
thel: fuerunt ibi castra Israel & oẽs tã paruuli quã ma-
gni uiri & feminæ. Sic patet infra cum dicitur. sed oĩa
replicuit coram omni multitudine Israel mulierib9,
ac paruulis, & aduenis qui inter eos morabantur. Ne-
cesse erat ergo ꝙ postq̄ Iosue cũ exercitu deleuit vr-
bem Hay: redierit in castra Galgalæ & mouerit inde
castra, vt venirẽt oẽs in mõte Hebal & Garizin apud
Bethel & Hay: & ibi hæc coram tota multitudine fa-
B cta sunt. Deinde aũt reuersi sunt oẽs Israelitæ in Gal-
galam ubi præfuerant: & ibi fixerunt castra: nã in bel-
lis factis post hoc, cũ pugnauit Israel contra reges qn-
que dr̃ ꝙ redierũt ad castra in Galgalã. vt patet infra.
x. hoc aũt fuit, quia Galgala erat locus magis semotus
ab hostibus in principio terræ Chanaan. *Domino Deo
Israel.* Nulli alteri licebat erigi altare, quia altaria sunt
ad offerendum ibi sacrificia. soli aũt Deo sacrificia of-
ferenda sunt. ergo soli Deo erigenda erant uel con-
struenda altaria: & iste erat Deus Israel, quia ipse solus
Deus est. dij autẽ gentium dæmonia. *In monte Hebal.*
Iste mons est apud ciuitatẽ Bethel & Hay. vt patet in
lib. de descri. terræ sanctæ. erant aũt duo mõtes qui ali
quo modo idem mons sunt. s. Garizin & Hebal. & in
his sunt positę maledictiones & benedictiones.
Sicut præcepta Moyses famulus domini. Moyses dixit dũ
C uiueret: ꝙ cũ transirent Israelitæ terram Chanaã po-
nerent maledictionem & benedictionem super mon
tem Hebal & Garizin. Vocatur Moyses famulus dñi:
q: erat ualde acceptabilis Deo: ideo sępe sic uocatur.
Et scriptum est in uolumine legis Moysi. i. Deuto. c. 11. & 27.

Quid appellatur hic lex Moysi. Et quòd uolumen legis Moysi duplicitet accipitur. Quæst. XXI.

VOcatur volumẽ legis Moysi dupliciter. s. to-
tus Pẽtateuchus quem Moyses scripsit, &
vocatur lex eius: quia licet ipse nõ cõdide-
rit leges illas, tñ dabãtur populo a Deo me
diãte ipso. s. ꝙ nihil loquebatur Deus populo ꝑ se, sed
Moysi, & ipse postea populo referebat. Alio mõ põt
D uocari lex Moysi ipse Deuteronomius, qa illũ spãliter
fecit Moyses. ipse. n. ex omnibus alijs libris legalibus
recapitulauit, uel recollegit librum illum: & ibi decla
rauit legem. vnde dr̃ Deut. 1. ꝙ cæpit Moyses declara
re legem: & ista est alia lex ab ea lege quæ data est in
monte Synai. sic patet Deut. 29 cum dicitur. Hæc sũt
verba fæderis quæ præcepit dominus ut feriret cũ fi-
lijs Israel, præter illud fædus quod cum eis pepigit in
Oreb. Et iste sensus secundus est quẽ facit hic litera. s.
ꝙ in uolumine legis Moysi. i. in Deuteronomio q est
liber legis Moysi, erat scriptum præceptum istud. s. c.
11. & 27. quamquam ista litera põt referri ad id quod
dictum est hic. s. ꝙ ædificaretur altare, aut quantum
E ad conditionem altaris. s. ad ea quę infra subdũtur. s.
altare de lapidibus impolitis. Accipiẽdo primo modo
istud pręceptum solum habetur Deut. 27. quia ibi iu-
betur, ꝙ poneretur altare de lapidibus in monte He-
bal. nam Deut. 11. solũ dr̃ de maledictione & benedi-
ctione ponẽda in hoc mõte, sed de sacrificijs, & altari
nihil dr̃. Si autem istud referatur ad id quod habetur
inferius, in quo ponitur conditio altaris. s. ꝙ esset de la
pidibus, quos non tetigisset ferrum. Dicendum ꝙ ha-
betur in uolumine legis Moysi. s. in Deuteronomio
qui est liber Moysi specialiter, vel volumen legis eius.
ut habetur 27. c. Habetur etiam Exod. 20. ubi quam-
quam non agatur specialiter de hoc altari fabricando

A in Hebal, dicitur ꝙ altare de terra fabricabitur: quod
si de lapidibus illud fecerimus, non sint poliendi nec
dolandi. Et Exodus ẽt dr̃ uolumẽ legis Moysi nõ spe
cialiter sicut Deuteronomi9, sed generaliter uocãdo
volumẽ legis totũ Pentateuchũ cuius pars est Exod.
Altare de lapidibus impolitis quos ferrum non tetigit. i. al
tare istud quod factũ fuit erat ſm legẽ Moysi de lapi-
dib. non politis, quia sic iussit Moyses. s. ꝙ essent saxa
informia, & impolita. quare aũt hoc fit, declaratũ fuit
Deut. 27. & Exod. 20. s. ne dolando & poliẽdo lapides
altaris inducerẽtur ad poliendũ statuas quas colerent.
Quos ferrum non tetigit. Non dicitur ꝙ nõ tetigit fer
rum illos lapides accipiendo stricte. nam quamquam
B tangerentur a ferro, licebat poni in altari, dum tamẽ
non polirentur: sed accipitur pro poliri uel fabricari.
Etiam non prohibebatur in hoc ꝙ lapides scinderen
tur ferro de lapidicina. nam si uellent Iudæi fabricare
altare de lapidibus, & non possent eos habere nisi de
lapidicina, poterant eos ferro secare, & ponere in alta
ri: dum tñ non ducerent ad politionẽ, vel certã figurã
quadraturæ, aut cuiuscunq; lineationis politæ. nam
saxa rudia & informia poni iubentur. talia. n. sunt quæ
de lapidicinia educuntur, dũ tñ postea non poliantur.
Et obtulit super eo holocausta domino. Istæ uictimę iussæ
fuerant offerri in solennitatem benedictionũ, & ma-
ledictionum, quæ ponebantur in eodem monte He-
bal, ut uiderentur omnia fieri ad Dei reuerentiã. Fue-
runt aũt holocausta oblata: quia hęc sunt principalia
sacrificia, quę directè in Deũ sunt. i. ad laudẽ eius. Alia
aũt sũt ex causis alijs. ideo in hoc sacrificio oẽs carnes
C animalis Deo proueniũt. in hostia aũt pacifica & ho-
stia ꝓ peccato soli adipes cũ sãguine. ut declaratũ fuit
Leui. 1. c. *Immolauitq; pacificas uictimas.* i. ẽt obtulit ibi ho
stias pacificas. Quid aũt sit hostia pacifica, & quare sic
uocetur, & q̄ iura inde proueniãt Deo, & q̄ sacerdoti
bus, & quæ offerẽtib. laicis: declaratũ fuit Leui. 3. & 7.

Quæ sunt hostiæ pacificæ. Et quare Deus eas sibi iusserit immolari. Quæst. XXII.

SVnt autem pacificæ hostiæ quæ uel ad pacificã-
dũ nobis Deũ sunt, uel pro eo nobis pacificato
offeruntur. & de his soli adipes Deo prouenie-
bant cũ sanguine. ut patet Leui. 3. sacerdotib.
D aũt pectusculũ, & armus dexter; offerẽtib. aũt reliquæ
carnes. ut patet Leui. 7. Fuerunt aũt istæ victimæ tũc
oblatæ, quia Deus iussit eas immolari. ut patet Deute.
27. Iussit aũt Deus ꝑꝑ duo. Primo: ad notandũ ꝙ ipse
eis pacificatus erat confirmata lege, & positis maledi
ctionibus, & benedictionib. super obseruatores & trãs
gressores. Secundo: ad lætitiam populi: quia de hostijs
pacificis pertinet maxima pars carniũ ipsis offerentib.
lætarentur ergo cum offerrẽt Deo suo, & postea ipsi
quoq; de sacrificiorum partib. comederẽt. & sic dr̃ de
uenientib. in sanctuariũ, & offerentib. ꝙ epularẽtur co
rã. dño & lætarẽtur. ut patet Deut. 12. & 16. hic aũt fuit
facta immolatio oĩum istorũ sacrificiorũ, & in oĩbus
E multa aĩalia cæderentur: quia erãt sacrificia pro popu
lo. Et quãquã de his nihil ultra addatur, intelligendũ
est de libamentis eorũ. s. de simila, oleo, uino, thure, &
sale, hęc. n. erant sacrificiorũ libamẽta: & in quibusdã
eorũ ponebatur certa mẽsura, in alijs uero nõ. nã de sa
le & thure non est determinata qũtitas, sed ut place-
ret. De simila aũt oleo, & uino, determinabat̃ ſm ua-
rietatẽ aĩaliũ. ut si esset agnus, anniculus, uel aries, aut
bos. pro quolibet aũt horũ datur certa mẽsura in trib.
prædictis libamentis. Num. 15. c. & secundũ illud obla
ta sunt libamenta, sed non exprimuntur: quia genera-
le erat ꝙ semꝑ cũ holocaustis & hostijs pacificis offer
rentur libamẽta: ideo iubendo ꝙ offeratur holocau-

ſtum non erat neceſſe ſubijci de libamento, quia ſubintelligebatur neceſſitate concomitantiæ. Sciendũ, ꝙ hic fuit facta confirmatio legis. nã poſitæ ſunt maledictiones infringentibus, & bñdictiones obſeruantibus,& ad hoc totus populus conuenit, & rñdit amen in ſingulis, Immo & ipſe populus p ſe ponebat maledictiones,& bñdictiones.ſ.ſex tribus benedicebant,& ſex maledicebant,vt patet ĩ.& Deut.27.c.Fuit autem facta iterum confirmatio in monte Synai cum ſuſcepta ſuit lex, venit Moyſes de mõte portans oĩa præcepta Dei,& recitauit coram toto populo,qui conſenſit omnibus,atque confirmata ſunt.fuit aũt ibi fędus initum inter Deũ,& Iſraelitas de ſeruando leges datas, & ad hoc facta ſunt ſacrificia, & confirmatũ eſt teſtamentum ſanguine.ſ.partem ſanguinis effundendo ſuper populum,& partem ſub altare,& librum legis, vt patet Exod.24.& ad Heb.9.c. In illa autem confirmatione fuerunt facta holocauſta,& victimæ pacificę ſicut hic,& non pro peccato.

Cum fuerit confirmata lex in monte Synai,quare iterum confirmata fuit in monte Hebal. Qõ. XXIII.

QVAERET aliquis cum lex fuerit cõfirmata in monte Synai,quare fuit hic confirmata iterum?ſufficere.n.videbatur prima confirmatio.Rñdendum eſt,ꝙ fuit valde cõueniens,& quaſi neceſſarium confirmari nunc legem. Primo, quia in monte Synai non fuit confirmata tota lex.nam declaratum ſuit Exod.24.Moyſes ſtetit cũ Deo die qua data eſt cũ clãgore lex in mõte Synai,qa Deus iuſſit,ꝙ aſcenderet Moyſes in locũ caliginis, vt patet Exo.20.& Deuter.5.c.tunc aũt data ſunt Moyſi ſub ſilentio in caligine omnia præcepta, quæ habẽtur in Exodo a princip.20.c.vſque ad finem 23.tunc autẽ deſcendit,& recitauit hæc coram toto populo,& confirmauit ea,vt patet Exod.24.omnia ergo, quæ poſtea data ſunt in eodem Exodo, & in toto Leuitico nõdũ confirmata erant.idem aũt,& in lib.Numer.atque in toto Deut.ſed hęc pertinebant ad legem,ſicut ea quę habentur in Exodo.ergo debuerunt cõfirmari, ſicut illa,ſed non confirmata fuerant in toto deſerto. ergo conueniens erat, ꝙ confirmarentur in introitu terræ Chanaan poſt Iordanem. Et dato,ꝙ aliquis vellet dicere,ꝙ oĩa q̃ hñr in Exodo,Leuitico, & libro Numerorum fuerint confirmata eadem cõfirmatione, quæ fuit in monte Synai,non quidem ꝙ prius data fuerint quam veneritt confirmatio, ſed quia oĩa fuerant data in eadem manſione,& per confirmationem primam intelligebantur eſſe confirmata oĩa alia, tñ adhuc ea, quæ hñr in lib.Deuter.non poterant eſſe confirmata hac confirmatione.nam hęc non fuerunt data in mõte Synai. ſed Moyſes recitauit ea in vltima manſione, ſcilicet Belſethim in qua mortuus eſt Moyſes, & fuerunt hæc circa finem 40.anni, ea autem quæ in monte Synai data fuerunt, erant partim in anno primo egreſſionis de Aegypto, partim in anno 2. vt declaratum fuit Leuit.1.& 26. atque 27. Quod Deuteronomius datus fuerit ad finem anni 40.ſcilicet menſe 11. eiuſdem anni, patet Deuteronom. 1, non ergo pertinebant ad eandam confirmationem. Item lex data in toto Exodo,Leuitico,& libris Numerorum eſt alia a lege,quæ habetur in Deuter.quamquam ergo pro illis tribus libris conueniret eadem confirmatio, tñ nõ conueniebat pro Deute,Quod autem non ſit eadem lex patet Deute.29.ſ.Hæc ſunt verba fęderis,quæ pręcepit dominus Moyſi,vt feriret cum filiis Iſrael in terra Moab, præter ſędus illud, quod pepigit cum eis in Oreb.diuerſis tamen legislatoribus non correſpõdet eadem confirmatio.ergo debebat nunc eſſe alia con-

F firmatio ſaltem pro Deuteronomio. Item rationabile erat,quod dato,quod tota lex confirmata fuiſſet in monte Synai, nunc nouiter confirmaretur, quia in mõte Synai ſuſcepta eſt: & ibi cõfirmata eſt tanq̃ nouiter ſuſcepta, vt eſſet lex:nunc vero debuit nouiter confirmari ad operandum per illam. nam in deſerto lex data eſt,tamen non habuit obligationem, nec fuit obſeruata: ſed obſeruari debebat in terra Chanaan, cum eſſent iudei in poſſeſſione ſua. ut patet Deut. 12. cum dicitur. Non facietis ibi, quæ nos hodie hic facimus, ſinguli, quod ſibi rectum videtur: nec enim vſque in præſens tempus veniſtis in requiem, & poſſeſſionem, quam dominus Deus daturus eſt uobis. nunc ergo tanquam iam obſeruanda debuit confir-
G mari,& in terra illa in qua confirmanda erat. Et quãquam nondum obligaret lex quouſque eſſent Iſraelitæ in pace adepta terra:tamen quia in terra iſta in qua nunc intrabant, obſeruanda erat in poſteris ſemper, lex debuit nunc confirmari tanquam uideretur reduci nouiter lex vel dari, quia ante hoc non erant in terra ĩ qua deberent legem obſeruare,nunc vero erant. Incipiebant enim iudæi nunc habere alium ſtatum quem nunquam habuerãt,quia ante hoc ſemper fuerant peregrini in deſerto vagantes, nunc uero introibant in terram poſſeſſionis ſuę in qua ſemper manſuri erant.rationabile ergo erat,quod legem,ſecundum quam victuri erant, olim ſuſceptã nunc confirmarẽt.

H *Quare in hac confirmatione legis ſolum fuerunt oblata holocauſta,& hoſtiæ pacificæ. Et pro quibus perſonis illa debebant offerri.* Quæſt. XXIIII.

QVAERET aliquis quare in hac confirmatione legis ſolum fuit oblatio holocauſtorum,& victimarum pacificarum,& non ꝓ peccato.

Reſpondendum eſt: ꝙ in holocauſtum offerri aliquid debuit, quia holocauſtum erat ſacrificium directius pertinens ad Dei laudem,cum ad hoc ſolum offerretur:cętera aũt ſacrificia q̃quam ad honorem Dei pertinerent ſicut oĩa cęremonialia, tñ alios fines hẽbant magis particulares,& immediatos; ſicut declara
I tum eſt Leui.1.c.& 3. in confirmatione aũt legis cum offerrentur ſacrificia ad ſolennitatem legis confirmatę,debebat offerri holocauſtum,qđ erat ad Dei laudẽ. de hoſtiis aũt pacificis quare offerrentur ſupra declaratum eſt.De hoſtiis pro peccato dicendũ, ꝙ nõ erat decens offerri,quia pro perſonis ſingularib.nunquam offerebatur hoſtia pro peccato, niſi cũ incidiſſent in aliquod pctm̃,vel per ignorãtiã, vel aliàs:de quo Leu. 4.& 5.Nã ſm ꝙ eſſent diuerſa genera pctõrum,offerebanť diuerſa aĩalia in ſacrificiũ. vt patet in eiſdẽ locis. Aliqñ aũt offerẽ hoſtia pro pctõ ſiue ꝓ delicto ꝓ illis, qui inciderunt in aliquas immunditias,vel irregularitates corporales,qñ emundantur ab eis,tunc offertur
K ſacrificium ꝓ pctõ.i.ꝓ inquinatione,quam incurrit ille,qui emundatur, vt reputetur mundus a Deo.ſic ꝓ leproſis,qñ mundabantur offerebanť ſacrificia, vt patet Leu.14.ſic quoq; ꝓ viro ſpmatico ſiue fluente ſemine,& pro muliere, q̃ magno tpe fluit ſanguine. vt patet Leu.15.ſic ẽt ꝓ nazareo qñ eẽt pollut⁹,& ĩ ſilib. de quo Nu. 6. Cũ aũt ꝓ toto pplo offerẽ ſacrificium pro peccato, nõ offerebaĩ pro emũdatione ab aliqua immũditia,ſed pro alia cã.qa totus ppłs non poterat incurrere aliquã de illis immũditiis, ꝓ qb.offerrur hoſtia pro pctõ:quia nec totus populus poterat leprã incurrere,aut eſſe fluẽs ſemine:& ſic in cęteris:ſed cũ offerebaĩ ꝓ toto populo hoſtia ꝓ pctõ,oportebat, ꝙ eẽt ꝓ aliquo pctõ: & hoc erat dupliciter: ſiue pro peccato vľr,aut pro pctõ aliquo determinate. Pro peccato in

vniuerſali.

vniuersali.s. pro omni genere peccatorum totius populi fiebat solum semel in anno sacrificium.s.i die expiationis.de quo Leuit.16.vbi pro toto populo sacrificium expiationis pro peccato offerr. Si autem esset ꝓ peccato in speciali,istud non erat nisi pctm̃ ex ignorãtia.vt declaratum fuit Leuit.4. & 5. & tunc offerebatur tale sacrificium quale hr̃ Leui.4.In confirmatione autem legis non erat aliquid hominũ,qa nõ erat dies expiationis ita,vt tunc offerret sacrificium ide terminate pro peccato totius populi:nec erat aliquod peccatũ in populo, ꝑp qd̃ deberẽt offerre victimas pro pctõ. iõ solas has obtulerunt. Cã aũt quare non oblatum fuit hic sacrificium pro pctõ fuit, quia ipsi sequebantur hic per oĩa mandati formulam,Deus ĩn solum iussẽrat holocausta,& victimas pacificas offerri. Sic patet Deut.27.cum dr̃.Et offeres super eo holocausta domino Deo tuo,& immolabis hostias pacificas,comedes que ibi,& epulaberis corã dño.cã ñ quare Deus non iusserit sacrificia pro peccato fieri in hac confirmatione,fuit quę sup.posita est. *Et scripsit super lapides Deuteronomium legis Moysi.* I. fecit ibi Iosue scribi Deuteronomium in lapidibus.Iusserat.n.Moyses, ꝙ erigerentur lapides ingentes,rudes, & impoliti:atq; lęuigarentur calce,vt super eos scribi posset: & ibi scriptus est Deuteronomius.Sic patet Deuter.27.s.Cumq; transieris Iordanem in terram,quam dñs Deus dabit tibi,eriges ingentes lapides,& calce lęuigabis: ut possis scribere oĩa verba legis huius. *Scripsit super lapides.* Cum isti lapides essent informes, & impoliti, non poterat in eis fieri litterarum forma.iõ iussum est,ut lęuigarent calce:& sic ĩ superficie eius posset scribi.Sic dr̃ Deut. 27. Eriges ingẽtes lapides,& calce lęuigabis,ut possis scribere omnia verba legis huius.

Quare scribebatur Deuteronomius super lapides calce linitos, & non super lapides politos. Quæst. XXV.

SED quæret aliquis quare scribebatũ Deuteronomius super lapides calce compactos,& desu per linitos,ita vt superficies esset plana, & non super lapides politos.nam similem reddunt superficiem lapides politi, & coniuncti in ordine suo, quam lapides informes calce compacti reddunt, calx quippe interfusa eorum informitatem tollit reddens planam superficiem.Respondendum est,ꝙ hoc fiebat ꝑp duo.Primo: ad euitandum occasionem idolatriæ.nam eum polirentur lapides isti redacti ad quadraturam,vel aliam certam figuram cum planicie superficiei,erat similitudo in politura statuarum:inducerenĩ igĩ ad hoc.non ergo debuit cõsentiri. Adhuc autem ista rõ magis procedit ím eos, qui ponunt fuisse eosdem lapides in quibus fuit descriptus Deuteronomius, & in quibus fabricatum fuit altare.nam altare de sectis lapidibus fieri non licebat.vt patet Exod. 20. & Deut.27. litteræ autem non poterant describi nisi in superficie plana.debuit ergo informitas lapidum reduci ad planitiem per calcem interfusam,quæ superficiem planã redderet.Alia cã huius est, laboris magni excusatio. nam si deberent lapides planari ad sculpendum totum Deuteronomium. & deinde totus ibi litteraliter describeretur, satis grauis labor esset: in calce aũt leuius poterat fieri hoc.Tollebatur.n.vterq; labor .s.labor poliendi lapides,quia nullus sic poliretur:& labor sculpendi eos pro litterarũ cauatione,& designatione:sed in calce leuius ista fiunt.ideo calx debuit apponi lapidibus informibus.

An sint iidẽ lapides Deuteronomij, & altaris. Quæst. XXVI.

CIRCA lapides istos quæret aliquis,an sint iidẽ lapides in quib. descriptus fuerit Deuteronomius & de quibus factum est altare.nam Deuter.27.

A iussum est ꝙ erigerentur lapides grandes. & scriberetur ibi Deuteronomius,& postea iussum est, ꝙ erigerentur lapides, & fieret altare ad offerendum sacrificia.de hoc aũt non multum vr̃,an essent lapides iidẽ, de qb.factũ est altare,& scriptus ẽ Deut.vel nõ. Sed supra per Deuteronomium diximus. ꝙ erant alii lapides ꝓ altari,& alii ad describendum Deuteronomium, qd̃ satis stat ex littera ibidẽ. 27. s.quia dicitur ꝙ erigerent lapides ingentes ad scribendum ibi Deuteronomiũ: deinde dicitur,ꝙ erigerentur lapides pro altari. & de vtrisq; dr̃, ꝙ calce linirentur.ergo vr̃ assignari quædã diuersitas. Si tñ ꝯrium velimus tenere, non multum differt.nam etiam hoc satis rationabiliter stat: quia si

B in lapidibus in quibus fabricatum est altare,non fuisset scriptus Deuteronomius, frustra calce linirentur. nam cremarentur carnes animalium super lapides nõ compactos calce sicut si compacti essent: sed de lapidibus altaris iussum est, ꝙ calce linirentur. ergo dici potest ꝙ in eis scriptus fuerit Deuteronomius, & nõ fuerunt aliqui alii lapides. *Et scripsit super lapides.* s. sup lapides altaris,uel super alios lapides grandes calce litos,qui essent apud altare. *Deuteronomium legis Moysi.* i. scripsit in illis lapidibus calce linitis Deuteronomiũ legis Moysi.s. totum Deuteronomium, qui uocatur lex Moysi.

Quid scriptum erat in lapidibus de quibus hic dicitur, & an essent solum decem præcepta. vel solum maledictiones,& benedictiones: vel omnia præcepta affirmatiua, & negatiua, vel totus Deuteronomius, & quomodo potuit scribi.

C *Quæst. XXVII.*

CIRCA Scripturam, quæ erat in his lapidibus, dubitatur quid ibi scriptum fuerit. Quidam vt Nicolaus, & multi de hebræis dicunt, quod erant solum scripta præcepta decem, & ista uocatur lex.vnde dicimus esse duas tabulas legis.i.continentes legem.s.decem præceptorum. Horum ratio est ad euitãdum magnum laborem,& magnitudinem lapidum in quibus scribebatur:erat.n.difficile tanta scribi. Alii uolunt, ꝙ in lapidibus illis solũ erant scriptæ maledictiones, quæ hñr hic:causa huius est,qa istę maledictiones, & benedictiones positę sũt in monte Hebal solum:ergo non expediebat poni alia

D qd alterũ in lapidib.in mõte eodem. Alii iudæi volũt, ꝙ in lapidibus his scripta fuerunt oĩa ꝓcepta, q̃ hñr in lege tam affirmatiua,q̃ negatiua,quæ in uniuerso cõiuncta sunt sexcenta, & tredecim detractis omnibus aliis narrationibus historicis.Horum autem rõ est, qa iste liber Deuteronomii scriptus per extensum magnã continerer quantitatẽ in lapidibus . Si aũt sola ꝓcepta ponerent, pauca eẽnt in ꝯtinẽtia,qa nõ ꝯtinerẽt forte quartã partẽ libri.& vr̃ aliqualiter positio istorũ, quia lex proprie dr̃,quæ in iubendo aut vetãdo est, ꝙ ad præcepta pertinet:quæ vero historica sunt, non ꝑtinẽt ad legem.vñ ergo oĩa continent ꝓcepta: lex tota continen dicet.Sed nullæ istarum positionũ cõue-

E nienter stare possunt.Prima dicebat,ꝙ solũ erant decẽ ꝓcepta inscripta lapidibus.sed non stat:quia hic nõ solum dr̃,ꝙ erat lex Dei scripta in lapidibus illis, sed ꝙ omnia uerba legis scripta erant.sed manifestũ est ꝑter decalogum multa pertinere ad legem,cum sint multa alia præcepta:ergo vltra decalogũ aliquid hic scribẽdum erat.hoc patet,quia Deut.27. & hic iubetur omnia uerba legis scribi.Et si obiicias, ꝙ in lapidib. illis erant oĩa uerba legis decalogi, non dicitur conuenienter,quia nõ iubentur poni omnia uerba decalogi, sed omnia verba Deut.nam Deute.27.vbi ponitur præceptum istud dicitur: scribens omnia uerba legis huius in lapidibus plane,& lucide.

Item nullo modo poteſt hoc intelligi de præceptis decalogi ſolum, qnia non iuſſit Deus ſcribi verba legis, ſed ſpecialiter verba legis huius.i. Deuteronomii, ſed illa erat alia lex diſtincta a legis latione Deuteronomii, quod patet Deuteronom.29. cum dicitur. hæc ſunt verba fęderis, quæ pręcepit dominus Moyſi, vt ferirer cum filiis Iſrael in terra Moab, præter illud fędus, quod cum eis pepigit in Oreb, ſed Deuteron.27. iubetur, ꝙ ſcribantur verba legis ipſius, ergo non ſcribebantur præcepta decalogi ſolum, quia illa diſtincta erant a legis latione Deuteronomii, cum eſſent data in Oreb. Item patet ex hoc, quod hic dr̃.ſ. ſcripſit Deuteronomium legis Moyſi, ſed manifeſtum eſt, ꝙ decem pręcepta non vocantur Deuteronomius Moyſi cum diſtinguatur a legis latione habita in Oreb, ergo non fuerunt ipſa ſcripta.

Nec valet ſi aliqnis dicat accipi Deuteronomium pro quadam parte eius. ſcilicet pro decalogo qui habetur Dentet.5. quia dicitur hic Deuteronomium legis, quod ille digeſſerat coram filiis Iſrael, ſed Moyſes non digeſſit coram Iſraelitis ſolum pręcepta decem, ſed totum Deuteronomium, ergo totus Deuteronomius erat deſcriptus.

Item patet, ꝙ non eſſent ſolum pręcepta decē ſcripta, quia Deutero.27. iubetur, ꝙ acciperentur lapides ingentes, & læuigarentur calce ad ſcribendum ſuper eos. ſi tamen ſola decem pręcepta ſcribi debuiſſent, non iuberentur poni lapides magni. In paruis enim ſcribi potuiſſent, cum in duabus tabulis Moyſes decem præcepta a Deo ſuſceperit, quas ipſe poterat manibus ſuis faciliter portare deſcendens de monte, vt patet Deuteronom.9. Iuſſit tamen Deus erigi lapides ingentes, ergo aliquid valde magnum ſcribēdū erat.

Erat ſecunda poſitio, ꝙ in lapidibus iſtis ſolum eſſent maledictiones, & benedictiones, quę poſitæ ſunt in ipſo monte, quæ habentur Deuteron.27.

Sed hoc nō ſtat, quia maledictiones, & benedictiones non ſunt legis verba. nam lex ad iubendum, aut vetandum eſt. Maledictiones tamen & benedictiones non vetant, nec pręcipiunt: ergo non erant ipſę ſpecialiter ſcribendæ.

Item dato, quòd maledictiones, & benedictiones vocarentur lex, tamen non ſunt omnia verba legis, hic tamen in lapidibus erant omnia verba ſcripta, vt patet Deuteron.27. ergo non intelligitur de maledictionibus & benedictionibus ſolum.

Item qnia dicitur hic, ꝙ Ioſue in lapidibus illis deſcripſit Deuteronomium. ſed non vocantur maledictiones & benedictiones Deuteronomius: ergo non erant ipſæ ſolæ ſcriptę.

Erat aũt poſitio tertia, q̃ eſt Ra. Abrahã Aben Ezra ſcilicet, ꝙ in his lapidibus eſſent ſcripta omnia pręcepta, tam affirmatiua, quàm negatiua legis, quæ ſunt ſexcenta, & tredecim.

Sed non ſtat. primo quia Deuteronom.27. dicitur, ꝙ omnia verba legis Deuteronomii ſcribi debebant in lapidibus, ſed illa præcepta non dicuntur verba legis Deuteronomii, quia non ſolum continentur in illis omnia præcepta, quæ ſunt in Deuteronomio, ſed etiam omnia quæ ſnnt in Exodo, Leuitico, & Nnmeris. Deuteronomius enim pertinet ad aliam legem, vel fędus, quam omnes alii libri legales: ergo nō erãt iſta præcepta ſcripta in lapidibus.

Item dato ꝙ illa præcepta dicerentur Deuteronomius, tñ non poterant vocari omnia verba Deut. ſed Deut.27. dr̃, ꝙ oĩa verba legis illius ſcriberent̃ in tabulis illis: ergo non erant ſcripta p̃cepta hoc mō. Antecedens patet, qa in tabulis quas faciũt Iudęi de oĩbus p̃ceptis affirmatiuis, & negatiuis nō ſunt exhortationes, bñficiorũ narrationes, pęnarũ inflictiones, bono-

F rum, & malorum imprecationes: immo nihil de his ponit̃ in tabulis illis, quæ ſcribuntur in Deuter. pręter quædam pręcepta.i. omnia verba legis huius Moyſes iuſſit ſcribi in lapidibus: ergo non erant ſcripta ſolum hic illa pręcepta.

Arguit contra prædicta. Et quòd fuerit in illis lapidibus ſcriptus totus Deuteronomius, concluditur.
Quæſt. XXVIII.

SED dicet aliquis, ꝙ quamquam iubeantur ſcribi omnia verba legis huius, non iubentur ſcribi omnia verba libri, ſed omnia verba libri, q̃ pertinent ad legem, ſed lex ſolum eſt in pręceptis. G ergo ſola præcepta, quæ in hoc libro habētur, iubentur ſcribi, cum dicitur, ꝙ ſcribantur omnia verba legis huius. Reſpondendum eſt non ſtare argumentum. nam non ſolum ſcripta fuerunt omnia verba p̃ceptiua, & prohibitiua, ſed etiam omnia verba libri, quod patet hic cum dicitur, ꝙ ſcripſit Ioſue in lapidibus Deutero, ſed Deutero. totum librum deſignat, & non ſolam partem pręceptiuã: ergo totus deſcriptus eſt. Item nihil magis ſcriptũ fuit in lapidibus hic erectis, quam quod iuſſit Moyſes.1. Deut, vt patet hic, & Deut.27. ſed in tabulis illis hebręorum, vbi ponuntur pręcepta omnia affirmatiua, & negatiua, multa habētur, quę non ponuntur in Deutę. quia multa pręcepta de ſabricatiōe tabernaculi, & de aliis cęremoniis ſcripta ſunt in Exodo, quæ non ſunt in hoc libro, & mulH ta de ſacrificiis in Leuitico, & ſic de libro Numer. ſed omnia pręcepta, tam affirmatiua quam negatiua ſunt breuiter ſcripta in tabulis ſuis, ergo non fuerunt illa p̃cepta in lapidibus iſtis ſcripta. Item dicitur, ꝙ Deuteronomius ſcriptus fuerat in lapidibus, quem digeſſit Moyſes, ſicut dicitur hic, ſed conſtat, ꝙ ipſe non digeſſit.i. declarauit ſcripta, quæ habentur in illis tabulis Iudęorum, ſed digeſſit librum Deuteronomium, vt patet Deuteronom.1. cap. vbi dicitur, quòd Moyſes cępit coram filiis Iſrael explanare legem, & dicere ea, quę habentur ibidē: ergo non fuerunt in lapidibus illis ſcripta verba illorum præceptorum, quæ Iudæi ſcribunt in tabulis ſuis, ſed verba Deuteronomii. Item I dato, quòd diceremus tabulas illas Iudæorum continere pręcepta, quæ in hoc libro habentur, nondum benediceretur, quòd iſta ſolum fuerunt ſcripta in lapidibus, quia quando aliquis extrahit flores alicuius libri, vel facit tabulationem, aut repertorium, non vocantur iſta opera eodem nomine, quo principalis liber, nec ſnnt idem, vt decretum, & abbreuiatio decreti, & repertorium decreti. Sed pręcepta, quę habentur in tabulis Iudæorum ſunt extracta, & abbreuiata de libris legis. ergo non vocant̃ nomine alicuius iſtorum librorum, ſed in lapidibus illis fuit ſcriptus Deuteronomius, vt patet hic. ergo non fuerunt ſcripta in his lapidibus pręcepta, quę iſti Iudęi fabulantur in taK bulis ſuis. Neceſſario ergo colligitur ex prędictis, quòd hic fuerit ſcriptus totus Deuteronomius in lapidibus illis, quia dicitur, quòd Ioſue ſcripſit in lapidibus Deuteronomium, ſed Deuteronom. totum denominat.

Item qnia dicitur. quod digeſſerat Moyſes, ſed nihil eſt, quod digeſſit, ideſt declarauerit Moyſes, niſi liber iſte. nam cum moriturus eſſet, vt patet Deuteronom.1. incępit explanare legem, vt patet ibidem. & hoc maxime declaratur, quia dicit̃, quòd ſcriptus eſt Deuteronomius ſuper lapides quemadmodum digeſſit eum Moyſes, ſed Moyſes eũ totaliter digeſſit.i. declarauit explicite ſingulas proponens partes: igitur ſic ſcriptus fuit in his lapidibus.

Cum vero aliquibus videtur difficile eſſe, ꝙ tanta

ſcriptura

scriptura super lapides designari posset:hoc non satis obstat. Potest enim stare hoc,primo:quia Deuter. 27. dicitur,quod erigerentur lapides ingentes.f.valde magni:sed in magnis satis lapidibus hæc scriptura conuenienter caperet. Secundo stare poterat, & sine grandi labore:quia scriptura Deuter.non fiebat super lapides Imediare,qa illi erant informes,vt patet Deut. 27. sed super calcē eis interlitam ad compaginādū, & reddendū superficiem planā. Calx aūt erat tēperata ita,vt I eis posset sine magno labore scribi,& lrę nō eēnt valde magnę sed aliquātę, ita vt distincte legi posset, qđ scriptū erat:sicut iubet Deut. 27. *Quod ipse digesserat corā filijs Israel.* i. Moyses declarauerat,siue distincte ꝓtulerat hunc Deutero. coram filijs Israel.nā cū moriturus esset,incępit explanare legem,& dixit ea, quę hñt in toto Deuter.vt patet Deūter. 1. c. *Coram filijs Israel.* i.coram omnibus filijs Israel,& non solum coram eis,sed ēt coram aduenis,& peregrinis. Fuerunt.n.oēs cōgregari ad audiendum,ot patet Deut. 29. cum dr̄.vos statis hodie coram dño Deo vestro, principes vestri, ac trib.& maiores natu;atq; doctores,oīs populus Israel, liberi,& vxores vestræ,aduena qui tecum moratur in castris,exceptis lignorum cęsoribus,& his, qui comportant aquas. *Omnis populus,& omnes maiores natu.* Hic ponitur ordo maledicentium, & benedicentium quātum ad Israelitas. Iusserat.n.Moyses, ꝙ starēt sex trib' super montem Hebal,& sex super Garizin,sex ad būdicēdū,& toridē ad maledicēdū,vt patet Deute.27.& dr̄ hic ꝙ oīs Israel erat ī circuitu arcæ.f.ꝙstabat media pars populi in mōte Hebāl,& media in mōte Garizin & ī medio eorū arca in valle. Vocaī oīs populus.f.tota gens cōis non subintelligendo principes, & maiores in populo, quia isti non exprimuntur nomine populi. *Et maiores natu.* i. seniores, qui in maiori tpe nati sunt, & non vocantur hic seniores, qui solum erant senes ætate,sed sensu,ita ꝙ essent viri valde honorabiles.nam esse solum senem non dicit aliquam excellētiam,ſm quam debeat specialis fieri nominatio. *Ducesque atque iudices.* i.etiam erant pręsentes iudices,& duces Israelitarum. Duces dñr Israelitarum ipsi principes tribuum. erant. n. principes per singulas tribus, quibus ipsæ tribus subiectæ erant. in familijs etiam,& domibus principes assignantur,qui præsint, & erant ī bellis maiores:ideo duces vocari pñt. Iudices dicūtur hic ipsi,qui constituti erant ad iudicandum in populo sicut constituerat Moyses in deserto decanos, quinquagenarios,centuriones.atq; tribunos, ut patet Exo. 18.& Deut.1. *Stabant ex vtraq; parte arcæ.* Erant sacerdotes cum arca in medio duorum mōtium.populus autem diuisus in duas magnas turmas erat apud duos montes.f.Hebal & Garizin.ideo stabat ex utraq; parte arcę,quia sex tribus stabant ex vna parte,& sex ex altera. *In conspectu sacerdotum qui portabant arcam fœderis.* Dicebantur esse omnes isti in cōspectu sacerdotum, qa erant sacerdotes in medio vallis cum arca, & respiciebant versus eam omnes populares, quia erat in illa satisfactio Dei:ergo coram ea stare dicebātur. Portabāt hic sacerdotes arcam.i.tenebant eam ad magis honorandum: quamquam portatio eius regulariter pertineret ad Leuitas,& Caathitas:ut patet Num.3.& 4.& sic aliquoties factum est,ut in transitu iordanis, ut patet s̄.3.& 4.cap.sacerdotes.n.arcam portauerunt. item cum lustrata est septem diebus vrbis Iericho sacerdotes portabant arcam, ut patet s̄.6.ca.Item cum exibat Dauid de Hierusalem fugiens a facie Absalonis filij sui,quia sacerdotes portabant arcam:ut patet.2. Reg, 16.capitulo.

Item cum ducta fuit de Cariathiarim ī domū Obededon:& postea in domum Dauid, de quo innuitur aliqualiter.2,Regum 6.& 1.Paralip.13.& 15.hic quoque sacerdotes eodem modo portauerunt arcam.

Vt aduena ita,& indigena. i.ī circuitu arcæ. f.circa duos montes erant de Israelitis omnes,siue qui erant Israelitæ ex genere,sine qui erant conuersi ad iudaismum. Vocantur aduenæ,qui ad iudaismum de alijs gentib' conuersi erant:& isti erant,qui ascenderant de Aegypto cum iudæis. nam vulgus promiscuum innumerabile ascendit cū eis,ut patet Exo. 12. Isti nunc fuerunt præsentes ad confirmandam legem,& suscipiendum sup se maledictiones,& benedictiones sicut cęteri iudęi. Causa est, quia iam isti transierant in cultum iudaicum: ideo obligabantur ad omnia præcepta iudaica. vnde quando lex fuit declarata a Moyse in Deuteronomio, & firmatum est fœdus illud cum Israelitis, quod erat alterum a fœdere firmato in Oreb, uocati fuerunt etiam aduenæ ad audiendum omnia illa. Sic patet Deuteronomio 29. cum dicitur. uos statis hodie coram domino Deo vestro,principes vestri,ac tribus,& maiores natu, atque doctores:omnis populus Israel, liberi, & vxores vestræ, & aduena qui tecum moratur in castris. Vocantur hic indigenæ idest iudæi ex genere: quia indigenæ respectu alicuius terræ illi dicuntur,qui ibi nati sunt:quasi inde geniti.aduena autem a ueniendo aliunde dicitur.nunc non proprie poterant inueniri in iudæis aduenę,& indigenæ: quia nō erant in aliqua terra manentes respectu cuius quidā vocarentur aduenæ.quasi ad eam venientes: alii indigenæ idest de ipsa terra geniti. sed est ista denominatio respectu gentis scilicet, quod quidam erant veniētes de ipsa linea iudæorum,& isti uocantur indigenæ, alii erant ad gentem iudæorum venientes, ut eius cęremonias sequerentur,& isti uocabantur aduenæ. omnes autem erant in circuitu arcę ad confirmationem legis nunc.

Media pars eorum iuxta montem Garizin, & media iuxta montem Hebal. Iusserat enim Moyses,quod diuiderentur Israelitæ ad maledicendum,& benedicendum scilicet medietas eorum hic, & medietas eorum ibi.nā sex tribus scilicet Simeon, Leui,Iudas,Isachar, Ioseph Beniamin stabant in monte Garizin ad benedicendū sex aliæ tribus.f.Ruben,Gad, Aser,Zabulon, Dan,Nephtalim stabant in monte Hebal ad maledicendum: vt patet Deut.27.

An aduenæ steterunt ad maledicendum, & benedicēdum cum Israelitis: & quomodo steterunt, an cum benedicentibus,vel maledicentibus. Quæst. XXIX.

SED aliquis quæret de aduenis conuersis ad iudaismum,quomodo steterint ad maledicendū vel benedicendum:vel an steterint.

Aliquis respondebit, quod positio maledictionum,vel benedictionum ad solos Israelitas pertinebat tanquam ad principaliores. alienigenæ autem de hoc nihil agebāt, quia videbatur hoc pertinere ad dignitatem quandam.

Sed dicendum est, quod aduenæ stabant ad ponendum maledictiones, & benedictiones. nam hic confirmabatur lex obseruanda in terra illa, quam nunc iudæi capere incipiebant, & inuocabantur maledictiones super transgressores, & benedictiones super obseruatores.si autem aduenæ non essent ad inuocandas maledictiones,& benedictiones,existimarent non habere potestatem super eos maledictiones, aut benedictiones illas, siue legem obseruarent, siue non. ideo debuerunt esse principes ad inuocandum vtrunq;:& ipsi cum cęteris maledictiones,& benedictiones protulerunt.

An conuersi maledictiones, & benedictiones de gentilibus protulerint. Quæst. XXX.

SED tunc dicetur, quomodo isti protulerunt: qa benedictiones proferre pertinebat ad sex trib, s. Simeon, Iudam, Leui, Isachar, Ioseph, & Beniamin. maledictiones autem proferebant ab aliis sex residuis tribubus: de quibus Deut. 27. c. aduenæ autem non erant de his sex tribubus, aut aliis: ergo nec maledicebant, nec benedicebant.

Respondendum est, quod aduenæ conuersi ad iudaismum maledictiones, & benedictiones posuerunt cũ ceteris Israelitis. & erant quidam ipsorum cum sex tribubus, alii autem cum aliis totidem. nam Deus iusserat castrametari omnes Israelitas sub vexillis suis per cognationes, atq; domos patrũ suorum: vt patet Nume. 2. & tamen cum eis erant mixti in castris, & sub vexillis aduenæ, vt declaratum fuit ibidem, & innuit Deut. 29. cũ dr̃. & aduena, qui tecũ moratur in castris: ergo ita essent hic distincti in duas partes aduenæ, & vna pars eorũ esset cum sex tribub. ad maledicendũ.

Et hoc aliqualiter conuincitur ex littera cum dicit, quod hic erat omnis populus Israel tam aduenæ, quam indigenæ, & postea dicitur, quod media pars eorũ erat iuxta montem Garizin, & media iuxta montem Hebal. tũc ergo aut aduenæ erant cum iudæis mixti, aut non. Si erant aduenæ cum iudæis, dabitur quod volumus. s. quod vna pars Israelitarum erat ad montem Garizin, & alia ad mõtẽ Hebal: & cũ qualibet istarũ erãt aliqui aduenæ.

Si autem dicas, quod aduenæ erant per se: cũ tota gens esset diuisa in duas partes, necesse erat, quod omnes Israelitæ essent ad vnam partem, & omnes aduenæ ad aliã. Sed hoc falsum esset, quia Israelitæ in duas partes diuisi sunt. s. sex tribus apud montem Hebal, & sex apud montem Garizin, vt patet Deut. 27. ergo non erãt oẽs aduenæ in vna parte. sed quidam in vna parte cum sex tribubus, & alia medietas eorum in alia parte cum totidem tribubus.

Iuxta hoc adhuc aliquis diceret, quod dato, quod Israelitæ essent diuisi in duas partes, adhuc poterant esse aduenæ ad vnã partẽ Israelitarũ, & nõ cõmixti vtriq; parti.

Dicendum est, quod non conueniret. nam tunc aut essent aduenæ cum israelitis maledicentibus, aut cũ benedicentibus, Si cum primis viderentur solum pertinere benedictiones ad aduenas si obseruarent legem maledictiones autem non, etiam si infringerent. Si autem essent cum maledictiones ponentibus, viderent ad eos pertinere maledictiones si infringerent legem & si obseruarent, non viderent pertinere benedictiones. Fuisse ergo eos in duas partes diuisos, ita vt quidã de eis essent cum maledictionibus, & alii cum benedicentibus rõnabilius erat. nã ob hoc diuisus est Israel in duas partes. s. vt medietas esset cum maledicentib⁹ & medietas cum benedicentibus, & sic vtrunque ad eos pertinere videret. *Iuxta montem Garizin.* Isti erant ad benedicendum, & erant sex tribus. s. Simeon, Leui Iudas, Isachar, Ioseph, & Beniamin. & media iuxta mõtẽ Hebal. s. Ruben, Aser, Gad, Dan, Nephtalim. & Zabulon. & isti erant ad maledicẽdum: cum primis erat medietas aduenarum, & cum aliis alia medietas.

Quomodo media populi erat iuxta Garizin media iuxta Hebal quando benedictiones, & maledictiones proferebantur. Quæst. XXXI.

SED arguetur, qa dr̃ hic quod media populi stabat iuxta montẽ Garizin, & media iuxta montẽ Hebal, tamen Deuteron. 27. dicitur quod erãt in monte Hebal, & Garizin: sed ista diuersa sunt. Respondendũ est, quod idem est hic esse in monte Hebal, & iuxta montẽ Hebal: & in monte Garizin & iuxta, quia mons Ga-

F rizin & Hebal est vnus mõs magnus: cuius vna pars, idest vnum caput dicebatur esse mõs Garizin, & alia pars dicebatur esse mons Hebal: in medio aũt horũ duorum capitum erat aliqua planities vel vallis: & ibi erant in medio sacerdotes cum arca. Reliquus autẽ populus diuisus in duas partes appropinquabat duobus capitibus montium. qui aũt declinabant versus Hebal dicebantur esse iuxta montẽ Hebal: qui vero declinabant ad montem Garizin dicebantur esse iuxta montem Garizin. & hoc quia tãta multitudo gentis non posset esse in capitibus montium. Ideo stantes iuxta mõtes dicebantur esse in mõtibus, qui erãt in latere & descẽsu mõtis Garizin erãt in mõte Garizin, cũ essent in aliqua parte eius: & qui erãt in latere

G mõtis Hebal erãt in mõte Hebal. *Sicut præceperat Moyses.* i. Moyses iussit quod diuideret totus Israel in duas partes ad ponẽdũ maledõnes, & bñdõnes, & sic factũ est. Iussit et quod medietas esset in mõte Hebal, & medietas in monte Garizin, hic autem dr̃ quod fuit medietas iuxta montẽ Garizin, & medietas iuxta montem Hebal. tamen dr̃ quod faciẽdo hoc complebatur id quod iusserat Moyses: in quo manifestatur quod idẽ sit esse iuxta mõtẽ Hebal & in mõte Hebal. *Et primum quidem benedixit populo Israel.* Idest primũ fecit poni bñdictiones super totũ populũ, vt aliqui volũt: & postea fecit proferri maledictiones. Sed nõ est iste sensus. nã hic non intelligitur de bñdictionib⁹ quas iussit poni Moyses: cũ immediate & post hæc legit verba bñdictionis. ergo anteq̃ ponerẽtur maledictiones & bñdictiones, Verus sensus literæ huius.

H fuit facta bñdictio super totũ Israel. ista ergo nõ fuit aliqua de bñdictionibus quas iussit poni Moyses. sed Iosue imprecatus fuit aliquã bñdictionem super totũ Israel, vel fecit quod sacerdotes eã imprecarent quibus magis cõpetebat ex officio: & ista proferretur absolute in quo esset proprie bñdictio. Aliæ aũt sunt quæ proferunt cũ quibusdã condõnibus aut quasi: & istæ magis vocant adiurationes vel obsecrationes, q̃ bñdictiones. & istæ sunt quas iussit poni Moyses. ideo aũ has Iosue posuit, aut fecit poni aliq̃ bñdictionẽ absolutã sup totũ populũ. Esset aũt forte ista bñdictio quã Deus iubebat sacerdotibus, vt proferrẽt super Israelitas: de qua Nu. 6. cum dr̃. sic bñdicetis filijs Israel: bñ-

I dicat tibi Dñs & custodiat te: oñdat Dñs faciẽ suam tibi, & misereatur tui: conuertat Dñs vultũ suũ ad te, & det tibi pacẽ. *Post hoc legit omnia verba maledictionis & benedictionis.* s. postq̃ fuit imprecatus super populũ bñdictionẽ absolute: & nõ est intelligẽdũ quod Iosue legerit verba bñdictionis & maledictionis: quia iussum fuerat quod Leuitæ pronũciarent ea: vt patet Deut. 27. & totus populus rñderet. sed dr̃ Iosue legisse verba maledictionis & bñdictionis, quia ipse erat princeps, & faciebat hęc oĩa fieri. vñ oĩa q̃ hic facta sunt attribuunt Iosue. Sic patet cũ dr̃ infra. nihil ex his q̃ Moyses iusserat reliquit intactũ, sed oĩa replicauit corã oĩ multitudine Israel. Erat tñ modus huius quod Iosue præ-

K cepit sacerdotibus, qui erant in medio populi in valle cum arca, maledictiones & bñdictiones proferre: & Israel cũ aduenis rñdebãt. Nã sex trib⁹ q̃ erãt in mõte Hebal cũ aduenis sibi cõiũctis, rñdebãt Amẽ, qñ proponebant maledictiones. Aliæ sex tribus stãtes apud mõtẽ Garizin rñdebãt Amẽ, cũ proponebant bñdictiones, cũ aduenis eis cõiũctis: & ,p istis rñsionibus dicebant stare ad bñdicẽdũ & maledicẽdũ. sed vere sacerdotes erãt qui pronunciabant maledictiones & benedictiones. *Cuncta quæ scripta erant in legis volumine.* Scilicet in Deuteronomio qui vocatur volumẽ legis Moysi. omnes enim maledictiones ibi positas recitari fecit Iosue coram populo, & non solum quæ erãt scripta in legis volumine, sed etiam aliqua alia. nam hic positæ fuerunt maledictiones & bñdões: tñ in

Deutero,

Deuterono.solæ maledictiones habentur.benedictio A
nes autem non fuerunt scriptę, quia per maledictiones Ieuiter cognoscuntur benedictiones,cum dentur pro actibus ɔ̄riis:ideo ex qualibet maledictione resultat benedictio vna. Cum autem dr̄,ꝙ omnia,quę erāt in volumine legis Moysi recitata sunt hic, intelligendum est iuxta materiā de qua agit̄ hic:dicebat de maledictionibus,& benedictionibus: & in his intelligendum est,ꝙ oīa,quæ erant in volumine legis dicta sunt hic.i.oēs maledictiones,& benedictiones, quæ erant ī Deut.alia aūt non fuerunt repetita,quia nō fuerat iussum,sed solum scripta sunt. *In legis volumine.* Dupliciter accipit̄ volumen legis. Aliqñ accipit̄ pro toto pentateucho Moysi.s.pro qntq; libris.tota.n.ista congre B
gatio vocat̄ lex,& hebraice vocatur Chorath, vt patet in prologo galeato Hieronymi super libros regum. Alio mō accipitur volumen legis pro Deute. qui erat spāliter lex Moysi:quia ipse eam declarando totam aliā legē dei dixit; & est alia lex ab ea quæ cōtinetur in alijs tribus pręcedētibus libris legalibus,vt patet Deut. 29.hic aūt accipitur scd̄ o mō, quia nō fuerunt positæ oēs maledictiones, & benedictiones, quæ hñr in alijs libris Moysi:sed solum illæ, quę habētur in Deut. nec ēt omnes,quæ habentur in Deut.sed solum illæ, quæ habentur.27.c.has.n.dunraxat Moyses iussit poni sup montem Hebal,præter has tñ multę aliæ tam benedictiones,quam maledictiones hñr Deut. 28. sed hæ nō fuerunt hic positæ, quia non fuit de eis iussum. *Nihil ex eis quæ Moyses iusserat reliquit intactum.* q.d.oīa obseruauit,quę iussit Moyses hic fieri tam in sacrificijs, quam in scriptura super lapides, quā ī maledictionum,& be C
nedictionum positione.hoc faciebat Iosue,quia Deus nimis commendauerat ei custodire legem Moysi.dixit.n.ꝙ tunc diriget vias suam,ut patet.s̄.i.c.s.vide vt custodias,& facias oēm legem,quam pcepit Moyses seruus meus:nec declines ab ea ad dextram,nec ad sinistram,vt intelligas oīa,quę agis:non cadat volumē legis huius de ore tuo,sed meditaberis in eo diebus,ac noctibus,ut custodias,& facias omnia, q̄ præcepta sūt in eo,tunc diriges viam tuam, & intelliges eam.

Sed omnia replicauit coram omni multitudine. Dicitur Iosue replicasse omnia quæ iusserat Moyses. s. quia omnia,quæ Moyses iussit dici in monte Hebal, & Garizin ipse primo dixit tradens formam. cum autem Iosue nunc ea executioni tradidit,dicitur replicuisse. qa D
iterum facta erant. *Coram omni multitudine Israel.* Quia ad faciendum ea,quę dicuntur hic, totus Israel conuenerat.nam post deletionem vrbis Hay Iosue cū exercitu iuerunt redeuntes in Galgalam.& tunc totus populus,qui erat in castris tam virorum, quam fœminarum,magnorum, & pusillorum uenit in mōtem Hebal,& Garizin apud vrbē Hay,& Bethel, & facta sunt ibi hęc corām tota multitudine:& nō manserunt ibi castra Israel.sed redierunt in locum Galgalę apud Iericho his expletis.ꝙ patet; quia post dicuntur fuisse castra Israel in Galgalis,ut patet ĩ. 10. *Mulieribus ac paruulis.* Isti exprimuntur hic,quia de viris maioribus. s.potentibus ad pugnam satis notum esset,ꝙ ĩ loco illo essent.nam cum Iosue ipsi fuerant in pugnam ɔ̄ Hay. E
sed de mulieribus,& paruulis,quia māserant in castris Galgalę apud Iericho,dubiū erat an venissent ad duos montes istos,ideo exprimitur,ꝙ isti fuerint hic.

Qui erant aduenæ in castris hebræorum. *Et aduenis qui inter eos morabantur.* Ideſt etiam aduenę qui morabantur cum Israelitis,steterunt in hac cōfirmatione legis. Dicuntur aduenę Aegyptij,qui descenderant cum iudæis,& iam ad iudaismum conuersi erant:ad quos pertinebant omnes legales obseruationes sicut ad iudæos ex genere. Erant etiam hic Ierichontini,qui euaserant deleta vrbe. s. Raab cum cognatione sua,quia isti etiam ad iudaismum conuersi erant vt Alph.Tost. super Iosue.

declaratum fuit.sup.6.cap. De his fit mentio specialis propter duo.

Primo, quia uolebat hic sacra scriptura nominare omnes,qui fuerant præsentes,& dixerat esse totā multitudinem Israel. nomine autem totius multitudinis non intelliguntur expresse omnes de conuersis, qui vocantur aduenæ:ideo expressi sunt.

Secundum est: quia de aduenis non magis dubitabatur,quam de alijs,an interessent huic actui, propter duo.

Primo: quia uidebatur ista positio maledictionis, & benedictionis pertinere ad quandam dignitatem: sed in aduenis non erat aliqd dignitatis respectu Israelitarum:ergo dubium esset an deberent interesse.

Secundum,quia hoc erat ad confirmationem legis Dubium autem erat an cōfirmatio ptineret ad aduenas ad quos nō directe pertinebat lex. Expressum fuit ergo, ꝙ essent hic aduenæ.

Qui inter eos morabantur. Dicebantur morari aduenæ Inter iudęos,quia manebant in castris eorum, & sub vexillis atq; signis ipsorum.erat.n.distincta tota castrametatio Israelitarū sub quatuor vexillis principalib.& extra illa nullus manebat,ut patet Nu. 2. ideo cōuersi de Aegyptus etiam manebāt sub his vexillis, quia nō constituebant per se castra, aut uexilla ponebant. Sic patet Deut.29.cum dicitur.& aduena, qui moratur te cum in castris.accipitur hic morari large.i.castra figere. s. ꝙ conuersi locabant tentoria sua inter tentoria Israelitarum.

CAP. IX.

Quibus auditis cuncti reges trans Iordanem, qui versabantur in montanis, & campestribus, in maritimis,ac littore magni maris. Hi quoque, qui habitabant iuxta libanum Ethæus, & Amorrhæus, Chananęus, Pherezæus,& Heuæus, & Iebusæus congregati sunt pariter, vt pugnarent contra Iosue & Israel, vno animo eademq; sententia.

Quibus auditis. In superioribus descripta ciuitatis Hay deletione, hic agitur de circunstantiis populi formidatione. Incidebat.n. timor iudæorum super Chananęos,secundum,quod facta mirabilia a Deo pro eis exigebāt,aut quę pro eis quotidie fiebant.

Et diuiditur in duas, secundum quod Chananæi timore ducti ad Israelitas dupliciter se habuerūt. quidam eis coniuncti resistere parauerunt, alii autem cū eis pactum pacis sagaciter firmauerunt. Secunda ibi. *Et hi qui erant in gabaon.* Ista secunda diuiditur in 4.partes.Primo ponitur falsitatis confictio. Secundo fœderis fraudulenter obtenti confirmatio. Tertio dolositatis derectio. Quarta pacti facti moderatio. Scda ibi. *Su sceperūt igitur.* Tertia ibi. *Post dies autem tres.* Quarta ibi. *Qui responderunt.*

Quod hic ponitur causa confœderationis Chananæorum ad hoc, vt introducatur historia dolosæ pactionis Gabaonitarum. Quæst. I.

Circa primū intendit hic auctor enarrare casus, q venerūt ī subiugatione terrę Chanaā,de qb.fiuit dolosa pactio Gabaonitarū cū israelitis.Iō ad introducēdū istā historiā ponit̄ hic cā huius ɔ̄fœderationis & fuit ꝙ oēs Chananęi timuerūt valde capta vrbe Iericho,

& deinde euersa funditus vrbe Hay: ideo inter eos Gabaonitæ, qui erant propinqui Israelitis manentibus in castris galgalæ non potentes se defendere, aut saltem diffidentes posse, & maxime Deo mouẽte eos ad hoc excogitauerunt fraudulentam, aut potius sapientem deceptionem ad componendum fœdus cum israelitis. & ob hoc ponitur hic primo de alijs regibus quomodo timuerint, & quid timentes fecerint: & postea subditur de Gabaonitis.

Quibus auditis. Hoc põt referri ad omnia præcedẽtia .s. ad transitum iordanis, & deletionem Ierichontinæ vrbis, atque ciuitatis Hay. & sic exponit Nicolaus. sed magis vr̃ referendum solum ad destructionem Iericho, & ciuitatis Hay: ꝙ patet ex duobus. Primo quia de transitu iordanis iam audierãt oẽs Chananęi, & s̃. refert̃, ꝙ audierunt. 5. c. & ibi dr̃, ꝙ conterriti sunt audiẽtes, & dissolutum est cor eorum, nec remãsit spũs in illis. De vrbe Iericho deleta, & ciuitate Hay nõ fuerat dictum. s̃. ꝙ audierint Chananæi. iõ dicẽdum est, ꝙ intelligat̃ solũ de urbe Iericho, & Hay: de qb. non fuerat dictum, ꝙ audissent Chananęi. Item patet magis, ꝙ idem fuerit, ꝙ audierunt oẽs illæ gentes pp ꝙ conturbatæ sunt. sed de Gabaonitis non ponit̃, ꝙ audierunt nisi deletionem vrbis Hay, & Iericho. ergo hoc solum intelligetur hic, ꝙ audierint cęteri Israelitarũ hostes, de quibus j̃. patet antecedens, quia j̃. dr̃. & hi, qui habitabant in Gabaon audientes cuncta, quæ fecerat Iosue Iericho, & Hay callide cogitantes &c. Solũ ergo refertur iste auditus ad deletionem Iericho, & Hay. *Cuncti reges trans iordanem.* q. d. timor iste solum ꝑuenit ad reges, qui erant trans Iordanem. i. ĩ terra Chanaan. Hoc põt intelligi dupliciter. Primo mõ, ꝙ solũ peruenerunt ista, quę hic facta sunt, ad reges, qui habitabant trans iordanem in terra Chanaan, & non ad alias gentes: ideo hi soli timuerunt. Alio mõ, ꝙ alii reges aliarum gentium audierunt, q̃ fecerant Israelitæ, tñ non timuerunt: qa sciebant, ꝙ non inquietarẽt terrã eorum Israelitæ. Chananæi aũt scientes, ꝙ Israelitæ vellent disperdere eos de terra timuerunt. iõ de his solum fit hic mentio, ꝙ timuerint: quãquam aliæ gẽtes audirent. Non est aũt intelligendũ, ꝙ non audierint aliarum gẽnum reges: quia rex Moabitarum audiret cum terra Moab esset valde propinqua Iericho: cum cãpestria Moab tãgant Iericho terminos. s. iordanem: ut patet Nu. 26. & 33. iam tñ iste rex, & cęteri, qui erãt ante iordanem liberati erant a timore, cum dicerent israelitæ terram Chananæorum solum eis pertinere.

Qui versabantur in montanis. Aliqui de regibus Chananæorum morabant̃ in montib. quia terra hęc mõtuosa, & cãpestris est, ut patet Deut. 11. erat aũt quædam pars magna terræ Chanaan montuosa excellentius, quam reliqua. & in hac morabant̃ tres reges. s. Ethæi, Iebusæi, & Amorrhæi: vt patet Nume. 13. s. Amalech habitabat in meridie. Ethęus, & Iebusæus, & Amorrhęus in montanis. de harum ergo gentium regib. intelligit̃. *Et campestribus.* Alię partes terræ Chanaan erant campestres. i. planæ, vel hñtes valles. nã terra Chanaan montuosa atq; cãpestris est, & non sicut ęgypt⁹ q̃ tota plana ẽ, ita vt fere ex eodẽ flumine tota irrigua est de hoc Deut. 11. *In maritimis.* Volebat hic ponere auctor quõ oẽs habitatores terrę Chanaan tremuerũt auditis his: & ob hoc assignantur hic multę terræ ad signandam totam ipsam terram Chanaan. Vocantur hic maritima loca coniuncta mari. & quia ĩ terra Chanaan erant multiplicia maria. s. mare magnum, & alia: debebat excellentius ĩtelligi de mari magno. quia tamen exprimit̃ ĩmediate de mari magno, necesse est intelligi de maritimis aliorũ marium. s. de mari mortuo, ꝙ alio mõ vocat̃ mare salsissimũ, vel mare deserti, & est mare sodomorũ. s. in valle in qua quondã fuit

Quæ loca maritima sint hic.

F vallis hñs quinq; ciuitates sodomorũ, de quib. 4. submersę sunt in momẽto. una aũt. s. Segor mansit illęsa, vt declaratum fuit Ge. 19. & Deut. 29. Apud istud mare habitabant aliquę gẽtes Chananæorũ, qa ibi est terminus Chananæorũ, & Idumęorũ, iõ Hie. c. 49. vocat idumęã vicinã sodomę: & apud istud mare habitabat unus de septẽ pp̃lis, q speciliter vocabat̃ Chananæus, ꝙ pʒ Nu. 13. s. Amalech habitabat ĩ meridie, Ethæus, Iebusęus, & Amorrhæus ĩ mõtanis. Chananæus vero iuxta mare, & fluẽta iordanis. nã licet ĩtelligi possit illud de mari magno, tñ de mari sodomorũ magis ĩtelligit̃ quia in terra eius est mare illud. Etiam vocant̃ hic maritima loca cõiuncta mari Tyberiadis, ꝙ alio noĩe vocat̃ mare Genesareth, & aliqñ mare Cenereth: de quo
G dictũ fuit. s̃. 3. & magis dr̃ Num. 34. c. *Et littore maris magni.* Vocat̃ hic mare magnum, nõ quidẽ mare Oceanũ, ꝙ circundat oẽm terrã in laterib. & extremitatib. mundi. terram aũt Chanaan non tangit Oceanus, qa est in medio terræ s̃m latitudinẽ, & lõgitudinẽ quasi sed vocat̃ mare magnũ ipsũ mediterraneũ, ꝙ de mari magno patulo strictoq; terrarũ hiatu emittit̃, & tãgit terrã Chanaã ĩ parte sua occidẽtali. iõ cũ agit̃ de terminis terrę Chanaan, ponit̃ mare istud magnũ terminus occidẽtalis terrę illius. Sic patet Deut. 11. oĩs loc⁹ quẽ calcauerit pes vester erit vester, a deserto, & libano, & flumine magno Euphrate, vsq; ad mare occidentale erunt termini vestri. Sic quoq; patet. s̃. 1. ca. s. oĩs terra Ethæorum vsq; ad mare magnum ad solis occasum erit terminus vr̃. Vocat̃ aũt illud mare Palæstinorum,
H quia apud illud morantur Philistini. & Tyrii atq; sidonii. Sic patet Exo. 23. cum dr̃. ponam aũt terminos vestros a mari rubro vsq; ad mare palestinorũ, & vocãtur palęstini. i. Philistini, & de istis regib. qui morabant̃ apud mare magnum, ẽt dixerat s̃. 5. ꝙ audiuissent trãsitum iudęorum per arentem iordanem: cũ dr̃. & cuncti reges Chananæorum, qui propinqua possidebant magni maris loca. De habitantib. circa littus maris magni ponit̃ vltimate, ꝙ audierint, quia isti maxime distabant in tota terra Chanaan a Iericho, & vrbe Hay, cũ mare magnum esset terminus occidẽtalis terrę Chanaan. Ista autem duo loca, quæ deleta fuerant, de quibus erat fama, apud frontem orientalem terræ Cha-
I naan erant. De Iericho patet, quia erat circa iordanẽ, & iordanis erat frons orientis terræ Chanaan. ut patet Num. 34. cap. De vrbe Hay patet, qa erat satis propinqua Iericho. Vocat̃ aũt mare istud magnum, quia in comparatione maris salsissimi, & maris Genesareth, quæ sunt in terra Chanaan magnum valde est hoc: quia illa maria sunt solum lacus magnæ. mare autem mediterraneum est uere mare, quia fluit a mari oceano. *Hi quoque qui habitabant iuxta libanum.* Hic ponitur alia pars terrę promissionis scilicet terra, quæ erat iuxta libanum. est autem libanus mons altissimus habẽs semper niues, ut patet Hierem. 18. & ponitur tanquã vnus terminus terrę Chanaan scilicet septentrionalis
K & cum ipso fluuius Euphrates. Sic patet Deuteronomio 11. scilicet a deserto, & libano, & fluuio magno Euphrate vsque ad mare occidentale erunt termini vestri. Sic patet. s̃. primo. s. a deserto, & libano erunt termini vestri. & ponuntur ibi solum duo termini terræ Chanaan australis inquantum dr̃ a deserto: septentrionalis inquantum dr̃, & libano. ad radices istius nascit̃ fluuius iordanis: ut fuit declaratum. s̃. 3. c. Iste mõs erat altissimus, & apparebat ex iordane: ideo uidens eum Moyses petiuit a Deo, ꝙ dimitteret eum transire iordanẽ vt videret montem libanũ, ut patet Deut. 3. c. apud istum montem in extremitate terrę Chanaã fuit sors filiorum Ioseph. s. trib. Ephraim, ut patet j̃. 17. & 18. *Ethæus, Amorrhæus, Chananæus, Pherezeus, Heuæus, Iebusæus.* Hoc põt dupliciter intelligi. vno modo, quod

Hic mare magnum, dicitur mediterraneũ

referatur

referatur ad id, quod immediate dictum est, quòd hi qui habitabant iuxta Libanum timuerunt, scilicet Ethęi, Amorrhęi, Chananæi, &c. Alio modo, quòd referatur ad omnia prædicta, scilicet, quòd qui habitabant in montanis, & campestribus, & maritimis, atq; littore maris magni, & iuxta libanum timuerunt. & isti erant Ethęi, &c. Et iste secundus sensus est quem facit hic litera. nam in tota terra Chanaan nulla gens erat præter istos populos nominatos, & Gergeseos. Si ergo diceretur, quòd omnes hi morarentur apud libanum, non esset aliquis de Chananæorum populis qui moraretur in tota residua terra, ergo non intelligitur hoc modo.

Item patet, quòd multi de his populis habitabant in diuersis locis terræ Chanaan, & non habitabāt omnes apud libanum. nam Chananæi iuxta maritima habitabant. Ethęi autem, Amorrhęi, & Iebusęi in mōtanis erant, vt supra declaratum est, vt patet Numeri 13. cap. ponuntur ergo omnes hi populi, scilicet, quòd isti sunt qui timuerunt auditis eis quæ supra dicebantur. vnde primo ponuntur loca habitationis ipsorum, deinde subduntur nomina.

Quomodo Chananæorum populi audire potuerunt, quæ fecisset Iosue Iericho. Quæst. II.

QVAERET aliquis, quomodo isti populi Chananæi audire potuerunt quæ fecisset Iosue vrbi Iericho, & Hay? nam ista non audiuntur nisi aliquo referente. sed de Iudæis nemo ibat ad terras istas Chananæorum, qui referret, cū non communicarent, quia erant hostes. Etiam de gētilibus nemo veniebat ad Israelitas, quia occiderēt eū. De viris quoque Hay, & Iericho nemo effugere potuit, qui enarraret reliquis populis, nam si effugisset nesciret ista enarrare, quia non viderat consummationem rerum.

Respondendū est, quòd reliqui populi Chananæorum, non quidem, quod illi a Iudæis didicerint, aut ab vrbibus deletis effugerint, sed illi qui erant in locis cōiunctis Iericho, & Hay, videbant ea quæ passæ fuissent ciuitates istæ. Sic enim fuit de aquis Iordanis diuisis, quia illi qui erant in vrbe Adom, viderunt aquas intumescentes, & eleuatas in sublime, vt patet supra 3. cap. De vrbe Iericho potuit faciliter cognosci, quia qui erant in locis coniunctis, viderent deletam ipsam ex vrbibus suis, vel ex alijs latibulis, in quibus manerent ad contemplandum hęc, quia Iudæi qui non cognoscebant terræ semitas atque latibula, non possent tollere indigenis manere in illis. De vrbe Hay forte leuius fuit sciri quomodo fuerit deleta. nā vrbs Bethel erat propinqua oppido Hay, vt patet supra 7. quia & ipsi qui erant in Bethel simul exierunt ad pugnādum contra Iosue, quomodo exierunt viri de vrbe Hay, vt patet præcedenti cap. ergo ipsi ex vrbe sua videre poterant quomodo cremabant Israelitæ vrbem Hay, & delebant omnia quæ in ea erant, & quamquam non possent isti cognoscere distincte ea quæ fiebant in his locis, quia nec audiebant ea referri a videntibus, nec ipsi illa per singula speculati sunt videntes, sed solum viderunt quomodo vrbes deletę erant, & hoc sufficiebat.

Quare cum hic litera voluerit exprimere de omni gente Chananæorum non expressit de Gergesæis. Et quomodo facta tanta congregatione Chananæorum contra Israel, non fuit aliquod bellum secutum. Quæst. III.

QVAERETVR, quare cum hic litera exprimere voluerit de omni gente Chananæorum, quare

A non expresserit de Gergesęis: sunt enim hi vnus de populis terræ Chanaan, vt patet Gene. 15. & Deutero. 7.

Aliqui respondent, quòd iste populus Iudæis introeūtibus cessit, vel antequam Iudęi introirent in terram, vnde cōtra eum pugna nulla commissa est, & ob hoc non numeratur inter cęteros populos, quia contra illos pugnatum est.

Respondendum est hoc non stare. nam cōtra Gergesęum, sicut contra cęteros populos pugnauerunt Israelitę, & Deus deleuit illum a facie eorum. Sic patet supra 3. c. cum dicitur. in hoc inquit scietis, quòd dominus Deus vester sit, & disperdet in conspectu vestro Chananæum, Ethęum, Heuęum, Iebusęum, Pherezæum, Amorrhęum quoque, & Gergesęum. si ergo B isti omnes delendi erant a facie Israelitarū, pugnaturi erant Israelitæ contra Gergeseos. de hoc tamē populo rarissima mentio fit. vel forte, quia paruulus populus erat, vel quia expressis alijs satis ipse subintelligebatur.

Congregati sunt pariter. Scilicet ad inuadendum Iosue ne sic paulatim destrueret totam terram Chanaan, & non est intelligendum totaliter, quod cōgregati fuerint omnes isti populi contra Iosue ad expugnādum. Nam tunc etiam Gabaonitæ consurrexissent ad pugnam: ipsi enim erant de his populis, de eis tamen immediate dicitur, quòd sagaciter pepigerunt fœdus cū Israelitis. dicitur tamen hoc de omnibus alijs populis terræ Chanaan. tota namque fere terra Chanaan fuit congregata, vt veniret super Iosue.

C Sed dicetur de ista congregatione omnium Chananęorum quomodo fuerit, quia non fuerit secutum aliquod bellum ex hac, nec fit aliqua mētio postea de tali congregatione, sed solum post confęderationem Gabaonitarum quinque reges pugnauerunt contra Israel, de quibus sequen. cap. Respondendum est, quòd omnes fere reges Chanaā vno animo, vt hic dicitur, contra Iosue congregati sunt. non fuit autem ista congregatio facta realiter, ita quòd conuenissent in vnū locum, sed mutuis literis, aut nūcijs se exhortati sunt, vt omnes simul procederent contra Iudęos, non tamen fuit facta ista congregatio realiter super Iosue, sed substiterunt ad modicum tempus, & interim facta sunt ea, quę habentur de Gabaonitis. tunc quidam D illorum omnium regum Chananęorum qui concitati fuerant contra Iosue, scilicet quinque reges mouerunt se in pugnam contra eum, & debellati sunt, vt patet sequenti cap. Deinde tota illa multitudo regum, quæ vna sententia conuenerat ad pugnandum contra Iosue, & tamen hucusque substiterant moti sunt, & contra eum venerunt, de hoc patet infra 11. c. Quod autem tota multitudo regum Chananæorum ibi conuenerit patet, quia ibi nominantur omnes populi terræ Chanaā, scilicet Chananęi, Pherezæi, Iebusęi, Heuęi, Amorrhęi, Ethęi, & tamen pręter hos non erant alij in terra Chanaan. Quod autem sit illa multitudo regum cōgregatio magna, de qua hic dicitur, E patet ex identitate locorum de quibus mouebantur, & ex identitate nominum. De nominibus patet, quia hic nominantur sex populi congregati contra Iosue, scilicet Ethęi, Amorrhęi, &c. & isti ijdem enumerantur infra 11. cap. sed pręter hos non erant alij populi, qui sic nominarentur. ergo illi ijdem qui dicunt congregati hic, dicuntur congregati infra 11. capitu. Item patet hoc ex idētitate locorum habitationis horum. nam dicitur hic, quòd reges qui habitabāt in montanis, & campestribus, & maritimis atque in littore maris magni, & apud libanum conuenerunt contra Israel. istę quinque designationes locorum habētur infra 11. ca. quamquam non totaliter per ista verba, sed per ęquiualentia, cum dicitur. ad reges quoque aquilonis

lonis qui habitabant in montanis, & planitie contra
mare Cenereth, in campestribus quoque & regioni-
bus Dor iuxta mare, Chananæum quoque qui habi-
tabat ab oriente & occidente, Amorrhæum, Ethæũ,
& Iebusęum in montanis. Heuęum quoque qui habi
tabat ad radices Hermon. Ecce omnia loca sunt no-
minata quæ habentur hie præter libanum. tamen in-
telligitur ibi libanus per duo. s. primo cum dicitur ad
reges aquilonis: libanus tamen est in parte aquilonis
terræ Chanaan. claudit enim terram illam ab aquilo-
nari latere. Intelligitur etiam per Hermon, quia ut
quidam volunt Hermon & libanus idem sunt. hic ta-
mẽ dicitur de Heuço, qui morabatur ad radices Her-
mon, & tamen quamquam non sit Hermon libanus
sunt in eadem parte, & plaga terrę Chanaã. s. in aqui-
lonari, & vnus coniungitur alteri. ideo populi qui per
longitudinem lateris septentrionalis habitant in ter-
ra Chanaan, dicuntur habitare apud libanum vel Her
mon. noĩato ergo Hermon intelligebatur de libano.

Quare conciliabulum regum Amorrhæorum contra Iudæos Deus distulit. Et quòd Iudæi dupliciter fuerunt confortati ante istud tempus magni belli. *Quæst. IIII.*

DICENDVM ergo quòd omnes reges, de q-
bus hic dicit, auditis de deletione Iericho,
& Hay conuenerunt animo vno, vt dele-
rent Iosue, & conuenturi erant realiter in
breui, sed Deus distulit, vt daret primo in manus Iu-
dęorum ciuitates Gabaonitarum cõfęderatas, & nõ
perirent. elegerat enim eas a morte saluare, vt serui-
rent in ministerijs portandarum aquarum, & cæden-
dorum lignorum pro sanctuario, sicut factũ esse nar-
naĩ infra in litera. & quia forte auditis his conuenisset
vno impetu multitudo tota Chanaan contra Israeli-
tas, non fuisset locus Gabaonitis fallendi Israel, & cõ-
sequenter eripi a morte nequiuissent.
Secundo & principaliter factum est ad maiorem
confortationem Hebręorum: nam hucusque nõ in-
surrexerant cõtra eos bella magna. nam in hoc libro
solũ habetur de bello Hay, in quo paucissimi hostes
erant. vt patet supra 7. Hic aũt congregata tota mul-
titudine terræ Chanaan pertimuisset cor populi. Sic
enim dixerat Iosue. sup. 7. Audient Chananęi & oẽs
habitatores terrę, atque pariter conglobati circunda-
bunt nos, atque delebunt nomen nostrum de terra.
Si ergo immediate post euersam vrbem Hay euenis-
set Israelitis hoc inextricabile infiniti populi bellum,
liquefieret cor eius instar aquarũ. ideo valde fuit ex-
pediens, vt primo confortarentur per alia bella, quæ
licet non essent maxima essent de valde magnis. Fue-
runt aũt dupliciter cõfortati ante tp̃s illius magni bel
li. Primo in bellica exercitatione, quia pugnauerunt
ꝯ quinq; reges Chananæos, de quibus seq. c. & occi-
derunt eos cum populis suis. calcare fecit ẽt Iosue Is-
raelitas super colla regum illorũ viuentiũ, vt discerẽt
non timere Chananęos. Fuerunt secundo cõfortati
in signo admirabili, & istud fuit duplex Primum erat
de lapidibus magnis de cęlo cadẽtibus, qui occiderũt
plures de hostibus q̃ Israelitæ, vt patet seq. c. Secundũ
signum fuit admirabilissimum, & oĩbus seculis ante
incognitum, ꝙ sol steterit spatio vnius diei. hęc autẽ
videntes Iudæi fieri in fauorẽ suum exaltati sunt val-
de aĩo, manifestissime videntes Deũ illis effectũ ꝓpu-
gnatorẽ. Si vero ante hæc oĩa inceidum foret bellum
ꝯ totam multitudinem Chananæorũ, quæ postea cõ-
uenit, formidasset cor populi. ideo fuit valde decens,
ꝙ non permitteret Deus immediate cõgregari, & ir-
ruere super Israelitas totam multitudinẽ Chananęo-
rũ, sed primo cõfortarentur per hęc quę pręcesserunt.

F Item hoc fuit valde expediens ex parte Chananęorũ
populorum. Chananæi enim cum plura signa vide-
bant, magis reddebãtur attoniti, & minus ad bellum
audaces. signa autem quę facta fuerunt manifeste in
fauorem Israelitarum, postquam isti reges conuene-
runt contra eos, fuerunt maxima. potissime signum
quod est in statione Solis. valde ergo magis contre-
muerunt habitatores Chanaan hoc viso, quàm si nõ
vidissent. ideo si immediate vt conuenit tota multi-
tudo regum Chanaan, fuisset permissa irruere super
Israelitas, confidentius pugnasset cõtra eos. Israelitę
autem magis attoniti forent. vnde grauaretur super
eos maximum onus belli. Dicendum ergo quòd
quamquam omnes isti reges conuenerunt vno ani-
G mo & vna sententia, vt irruerent super Israel, & im-
mediate hoc effecturi erant: tamen Deus fecit eos
differre aliquantum temporis, donec fierent ea quæ
medio tempore gesta sunt, scilicet de cõfęderatione
Gabaonitarum, & de pugna contra quinque reges.
Congregati sunt pariter. Non realiter, sed per literas,
vel nuncios designantes in alterutrum intentionem
suam conuenerunt in hanc sententiam, quòd omnes
simul irruerent super Iosue & Israelitas. nam si om-
nes conuenissent, etiam quinque reges de quibus se-
quenti cap. dicitur, conuenissent cum eis, & non pu-
gnassent per se contra Israel, sed cum tota multitudi-
ne aliorum regum.
Vt pugnarent contra Iosue & Israel. Idem bellum erat
contra Iosue & Israel: cum Iosue esset dux Israelita-
H rum. sed nominatur primo Iosue, quia erat dignior
cum esset dux. sicut cum nominatur aliqua gens,
nominatur primo rex illius: & cum nominatur ali-
qua vniuersitas pręponitur rector eius. hæc enim
sunt capita. sed in capitibus excellentius est quàm in
tota re.
Vno animo eademque sententia. Ad idẽ pertinent hæc
duo. nam qui vnam sentẽnam habent, vnum animũ
habent, quia non accipitur hic animus pro ipso ani-
mo. non est enim idem animus in aliquibus duobus.
sed qui habent eundem actum animi, dicuntur habe-
re eundem animum. sed actus iste animi est consen-
tire aut dissentire. ergo idem est dici vno animo &
eadem sententia. sed possunt poni ista duo tanquam
differentia, quia habere vnũ animum pertinet quan-
I tum ad actum interiorem: & habere vnam senten-
tiam pertinet ad actũ exteriorem. & est sensus quòd
antequam reges Chananæorum aliquid sibi inuicem
per nuncios aut literas designarent, habebant idem
propositum, scilicet insurgendi in Hebręos. & quia
tamen nulli constabat de altero an haberet eandem
conceptionem, significauerũt sibi mutuo, & conue-
nerunt in hoc, vt irruerent super Israelitas. cum autẽ
iste conceptus idem omnibus mutuo designatus est,
facta est vna sententia quæ fuit consensus mutuus.
Sic enim est in his qui contrahunt matrimoniũ, quia
interdum antequã contrahant vnus consentit in aliũ,
& alius in alium: tamen neutri cõstat de altero. ideo
non sufficit ad matrimonij fędera, quia nondum mu
tuus cõsensus est. cum vero vterque alteri quod in-
K tendit reuelat, efficitur mutuus: & tunc stant fędera:
ita hic.

At hi qui habitabant in Gabaon audien-
tes cuncta quæ fecerat Iosue Iericho & Hay,
callide cogitantes tulerunt sibi cibaria, sac-
cos veteres asinis imponentes, & vtres vina-
rios scissos atque consutos: calciamentaque
perantiqua quę ad indicium vetustatis pita-

tijs consuta erant, induti veteribus vestimentis, panes quoque quos portabant ob viaticum duri erant, & in frusta comminuti. Perrexeruntque ad Iosue, qui tunc morabatur in castris Galgalæ, & dixerunt ei atque simul omni Israeli. De terra longinqua venimus, pacem vobiscum facere cupientes.

At hi qui. Hic ponitur secundũ principale huius cap. scilicet de fœdere contracto Gabaonitarum cum Israelitis, & cum descriptum fuerit quid fecerint cęteri populi Chanaan, scilicet, quòd conuenerunt in hanc sententiam, quòd vno impetu irruerent in Israelitas, ponitur quid fecerint Gabaonitæ, scilicet, quòd non fuerunt in hac vnitate sententiæ, vt cum cęteris populis pugnarent contra Israel, sed magis, vt confœderarent se eis atque subijcerent. & diuiditur in 4. partes, quæ supra assignatæ fuerunt.

At hi qui habitabant in Gabaon. Non solum fuit hoc quantum ad habitatores Gabaõ, sed ad alias ciuitates etiam, erant enim quatuor ciuitates quæ hoc fœdus cum Iudæis inierunt, scilicet Gabaõ, Caphira, Beroth Chanathiarim, vt patet infra in litera. nominantur tamen omnes hę Gabaon, & ea nominata cætere intelligebantur. *Audientes cuncta quæ fecerat Iosue Iericho, & Hay*. Hic ponitur motiuum Gabaonitarum ad ineundum fœdus cũ Israelitis, scilicet, quia audierant ea quæ fecerant Israelitę vrbi Hay, & Iericho. solum ponitur hic de his quæ facta sunt in his duabus vrbibus, scilicet, Iericho, & Hay, infra tamen nõ dicitur, ꝙ propter hoc fuerint moti Gabaonitæ ad ineundum fœdus cũ Israel, sed quia audierunt ea, quæ facta erant in deserto & mari Rubro, cum dicitur, de terra longinqua valde venimus serui tui in nomine Dei tui. audiuimus enim famam potentiæ eius, cuncta quæ fecit in Aegypto, & duobus Amorrhęorum regibus trans Iordanẽ Sehon regi Esebon, & Og regi Basan &c.

An Gabaonitæ moti fuerunt ad ineundum fœdus cum Israelitis propter omnia quæ audierant facta esse pro eis ab exitu de Aegypto vsque ad diem illum. Quæst. V.

ALIQVIS forte dicet, quòd Gabaonitę moti sunt ad poscendum fœdus cum Israelitis propter omnia quæ audierant facta a tempore egressionis de Aegypto vsque ad diẽ illum. & sic etiam mouerentur propter deletionem vrbis Hay, & Iericho, sed non exprimuntur infra, & exprimuntur hic.

Respondendum est non stare, quia si ipsi dixissent se fuisse motos ad faciẽdum fœdus cum Israelitis propter deletionem Iericho, & Hay in eorum artificiosa propositione exprimeretur hoc, quamquam hic non exprimeretur, sed solum exprimitur de mari rubro, & de regibus Amorrhęis duobus, de transitu autem Iordanis subticetur, & de omnibus quę postea facta sũt. Dicendum ergo est, ꝙ id quod mouit Gabaonitas ad veniendum, vt ponerent fœdus cum Israelitis fuit, q̄a audierant terram totam Chanaan tradendam esse in manus Iudęorum, & delẽdos habitatores eius. ipsi autem hoc crediderunt, quia Deus illos ad hoc mouit, & noluerunt contendere, sed componere fœdus. Hoc patet in fi. c. cum detecta fraude Gabaonitarum respõderunt Iosue dicentes. nũciatum est nobis seruis tuis, ꝙ promisisset dominus Deus tuus Moysi seruo suo, vt traderet vobis omnem terram, & disperderet oẽs habitatores eius. timuimus ergo valde, & prouidimus

A animabus nostris vestro timore compulsi, & hoc consilium iniuimus. Istud ergo fuit motiuum Gabaonitarum ad faciendum fœdus. sed non venissent nunc ad faciendum fœdus cum eis pp hęc sola, sed quia audierant deletionem vrbis Iericho, & Hay. Nam si pp ea q̄ audierunt de apertione maris rubri, venissent nunc ad componendum fœdera cum Iudęis, & non ex alia causa magna immediata, non venissent nunc, sed immediate, vt audierunt diuisionem maris rubri, vel duorum regum Amorrhęorum deletionem, sed nunc solum venerunt: ergo non fuit ista causa, sed immediata causa fuit deletio Iericho, & Hay, nam quamquam audissent ea quę dicebantur de mari rubro, & regibus Amorrhęis, si manerent adhuc Israelitę in deserto nõ

B transeuntes Iordanem, nunquam pro componendo fœdere ad eos venissent. Nunc aũt cum audierunt destructionem Iericho, & Hay, videbãt eos propinquos sibi, ideo moti sunt, vt nũc venirent. & sic Gabaonitę fuerunt moti ad veniendum, vt ponerent fœdus pp illa quę j. habentur. & tñ ad nunc veniendum solũ moti sunt, quia audierunt deletionem Ierichontinorum, & vrbis Hay. ideo litera ista rerum gestarum veritatẽ contexens dixit, ꝙ hi qui erant in Gabaon audierunt, ꝙ Iosue destruxisset Iericho, & Hay, & inierunt consilium ad veniendum composituri fœdus. In propositione tñ Gabaonitarum facta ad Israelitas nõ fuit expressum aliquid de transitu Iordanis, nec de vrbe Iericho, & Hay: nec dicendum est, ꝙ ipsi proposuerunt, & tñ scriptura subticet. non enim proposuerunt, quod fuit

C ex industria factum, vt Gabaonitæ colorarent mendacium suum. Verum enim erat, ꝙ ipsi audierũt deletionem Hay, & Iericho, vt hic litera exprimit: ipsi tñ subticuerunt, quia ista fuerãt forte solum decem diebus, aut paucioribus ante istam compositionem fœderis Gabaonitarum. Ipsi tñ dixerunt se venisse de terra lõginqua valde, vt patet j. cum dr̃. de terra lõginqua valde venerunt serui tui. si tamen essent de terra longinqua, non potuissent audire famam deletionis Iericho, & Hay, ita cito. nam ad hoc, ꝙ perueniret fama in regionem illam longinquam, & ipsi consilium inirent, & postea itinerarent per tantam viæ lõgitudinem, vt vtres in quibus portabant vinum quos nouos sumpserant de terra sua, iam consumpti forent vetustate, ve-

D stimenta quoque eorum, vt patet infra, multum tempus esset necessarium. cõprehenderentur ergo in manifesto mendacio si dicerent se audiuisse deletionem Iericho, & vrbis Hay. subticuerunt ergo, & retulerũt ea quæ vetustiora erant, s. trãsitus maris rubri qui iam a 40. annis effluxerat: occisionẽ quoq; duorũ Amorrhęorum regum qui ante hoc quasi per annũ, aut saltem magis quam per dimidium occisi fuerant, retulerunt. in his enim argui non poterant, ꝙ non de terra ꝓpinqua essent. *Callide cogitantes*. Idest prudenter ineuntes consilium. fuit enim callidum consilium, quia sic euadere potuerunt mortem. aliter autẽ nequiuissent. duxit autem illos Deus in hanc cogitationem, vt eua-

E derent mortem, & famularentur ad obsequia Sãctuarij in portandis lignis & aquis, nam cęteri Chananæi audierunt hęc quæ Gabaonitæ audierunt, tñ non crediderunt esse dandam terram in manibus Hebręorũ. aut si crediderunt, non dedit eis Deus in cor, vt aliquẽ modum, exquirerent, quo possent mortem effugere, sicut fecerũt Gabaonitę, quia Deus aperuit corda Gabaonitarum ad hoc mouendo, & non corda aliorum Chananęorum. sed potius dicebatur Deus in hoc corda illorum indurare, vt traderentur in manus Iudæorum. sicut dr̃ excęcasse vel indurauisse cor regis Sehõ, vt caderet in manus Israel, vt patet Deuteron. 2. s. quia non mouit eum ad accipiendum sanum consilium, vt eueteretur a morte. *Tulerunt sibi cibaria*. Tota sagacitas

Sagacitas Gabaonitarum. citas Gabaonitarum ad hoc tendebat, quia ipsi volebant pactum inire cum Israelitis ne occiderent eos. credebant autem hoc leuiter fieri posse, si ipsi nō essent de terra Chanaan. si autem essent de illa, iudicarant q nō possent liberari, quia Deus iusserat omnes hos occidi, vt patet Deutero. 20. vt ergo erui possent cum essent de terra Chanaā, inquirebant modū quomodo celari posset, quòd essent de terra Chanaan. Et quia quæcunque pars terrę Chanaan quantumcunque distans non erat multum distans a loco, in quo tunc erant Israelitæ, conati sunt Gabaonitæ, vt effingere possent, quomodo viderentur de terra valde longinqua. & hoc est quod monstrare volunt in cibis, & omnibus, quæ hic exprimuntur.

Quare volebant Gabaonitæ fraudulenter inire fœdus cum Israelitis, quia necesse erat, quòd ista fraus postea constaret. Et quòd moti fuerint a Deo, sic ut etiam bene fortunati agunt quædam, de quibus reddere rationem nesciunt. de quo latius Henricus in quolibet. Quæst. VI.

G

QVAERET tamen aliquis ad quid volebant Gabaonitę componere fœdus cum Israelitis in fraude ne eos occiderent, quia necesse erat, q ista fraus postea constaret, cum venirent Israelitæ ad quatuor vrbes Gabaon, & tunc videntes se delusos magis incandescerent ira in illos atque delerent.

Respondendum est dupliciter in hoc dici posse. Primo modo, quòd Gabaonitæ hoc fecerint moti a Deo, qui volebat eos a morte per istum modū eruere. ideo dedit eis hoc in corde, vt sic se haberent, ad Iudęos. & hoc eis visum est bonum, quia Deus mouebat eos, vt bonum illis videretur. & in istis non est arguendum de iudicio humano, quia non agunt pure, vt volunt, sed vt alij mouent. Sic dicit Aristot. primo libro de Bona Fortuna, quòd bene fortunati agunt quædam, de quibus reddere rationem nesciūt, sed dicunt se similia pati his, quæ a Deo fiunt non aduerterent ergo, Gabaonitæ ad inconuenientia, nec aliqua eis videbantur. sed sicut Deus illis in corde dabat, ita operabantur. Quòd autem a Deo moti fuerunt Gabaonitæ, dubium non est, quia cæteri Chananęi audierunt ea, quæ Gabaonitæ, & tamen nulli de ipsis crediderunt, nec ad inquirendum modum aliquem fęderis conati sunt. Isti autem crediderunt, quòd Deus Iudęorum, qui hęc promiserat Moysi, posset efficere: ideo timuerūt, & ad hoc conati sunt. non possent tamen ipsi credere, nisi Deus illos moueret ad credendum. Sic patet Ioan. 5. nemo potest ad me venire nisi pater, qui misit me, eum traxerit. Sed ad Deum per fidem venitur, quæ est fundamentum bonitatis totius. ergo non potest credere, nisi qui a Deo trahitur ad credendum. De Gabaonitis, ergo qui crediderunt Deum Israel hoc efficere posse, dicendum est, quòd Deus illos traxerit ad credēdum. nulli enim de alijs Chananęis hoc credebant.

H

I

Alio modo responderi posset, quòd etiam dato, quòd consilio humano Gabaonitæ hoc fecissent, conuenienter in hoc se habebant. nam cum crederent omnes gentes terræ illius delendas esse ab Israelitis, & terram tradendam illis, crederent etiam se delendos a Iudæis. Nunc autem pacto inito nihil peius euenire poterat quàm aliter euenturum erat Gabaonitis. nam si Iudæi irati occiderent Gabaonitas, quia eos fefellerant, hoc etiam euenturum erat alias.

Poterat tamen accidere, & satis poterat præsumi, quòd postquam Israelitæ iurarent nō nocere Gabaonitis quamq̃ inuenirent esse illos de terra Chanaan propter iuramentum præstitum nō occiderent, sicut factum est, vel aliquo modo misererentur eorū, q̄d

K

F aliàs non posito fędere nequaquam futurum erat. erat ergo sanum cōsilium hoc efficere, quia inde dānum sequi nullum poterat, pręter id quod aliàs necessario euenturum erat. salus autem magna poterat prouenire. Magis tamen dicendum est quòd a Deo moti fuerint ad hęc faciendum, quamquam ipsi non existimabant: sed solū se humano consilio agere timore coactos, vt infra ex verbis eorum declarari videtur. si autem Deus non mouisset volens saluare, magis ipsi vellent cum alijs Chananæis ad bellū coniūgi, quàm inito tali fędere expectare futuram super se cognita fraude indignationem Hebræorum.

Tulerunt sibi cibaria. Idest tulerunt panes ad cibaria in itinere. Isti panes erant valde duri ad declarandū ex hoc, quomodo terra eorum erat valde lōginqua: quia quando inde recesserunt acceperunt eos calidos, nunc vero vetustate indurati & comminuti erāt. Acceperunt etiam aliquos panes ad cibos in itinere, quamquam iter satis breue esset a Gabaon in Galgalam vbi tunc erat Iosue. Per ista cibaria non solum intelliguntur panes, qui ad experientiam magis erat, sed etiam alia quæ ad eorum sustentationem conducebant.

Saccos veteres asinis imponentes. Isti sacci erant ad cōtinendum panes, & alios cibos: & portabant veteres ad signandum quòd acceperant eos nouos de domibus suis, longitudine tamen itineris vetustas eos corroserat.

Et vtres vinarios scissos atque consutos. Portabant Gabaonitę vtres scissos, idest ruptos præ vetustate, & postea consutos, vt non effunderetur vinum. proficiebant autem isti vtres ad duo, scilicet ad portandum vinum quod biberent in itinere, & ad signum longitudinis vię per suam vetustatem. Amplius etiā proficiebant, vt in his portarent Gabaonitę vinum, quod traderent exercitui Israel, vt sic magis eos propitios haberent. sic enim fecerunt. nam postea illis de cibis suis obtulerunt, vt patet infra cum dicitur. suscęperunt ergo de cibarijs eorum. in vino autem non ostendebant Gabaonitę longitudinem viæ sicut in panibus & cęteris. quia siue nouum siue vetus sit, nihil demonstraret breuitatis aut longitudinis viæ.

Calciamentaque perantiqua. Idest sotularibus valde veteribus omnes se calciauerant, vt sic etiam pateret quòd de longinqua venissent terra, & in itinere defecissent calciamenta.

Quæ ad indicium vetustatis pitatijs consuta erant. Idest non solum erant attrita vetustate calciamenta & perforata, sed vt magis eorum probaretur vetustas, pitatijs erant consuta. *Induti veteribus vestimentis.* Idest etiā Gabaonitę erant induti vestibus valde veteribus, vt maior signaretur vetustas. s. quòd itinerando vetustas corrosisset illa.

Panes quoque quos portabant ob viaticum. Idest ad nutrimentum vel cibos in via. *Duri erant & in frusta comminuti.* Indurauerant enim instar lapidum, & signabant quòd longitudo vię fecerat in eis hanc duritiē, atque motu itineris & cōpressione comminuti fuerant. non erant isti panes ob viaticum solum, sed magis ad ostensionem, vt viderentur venisse de terra valde longinqua: sed ad vtrunque proficiebant.

Opinio quorundam. Et an Gabaonitæ portauerint panes teneros pro exercitu Iudæorum, cum tamen pro seipsis portauerint duros & attritos. Quæst. VII.

ALIQVI dicunt quòd non solum portauerunt isti Gabaonitæ panes duros, q esset ad ostensionem coram Israelitis, sed etiam portauerunt teneros ad comedendum in via. nam nulla sibi

vtilitas

vtilitas erat comedere de duris in itinere, etiam quod portauerint panes teneros ad dādum Iudęorum exercitui. nam infra dicitur, quòd sumpserint Iudæi de cibis Gabaonitarum, si tamen essent panes, ita duri, vt ferebant Gabaonitæ in signum longitudinis vię, nihil proficerent ad cibos Iudæorum.

Dicendum est primum satis stare. nam licet portarent Gabaonitæ quosdam panes duros ad monstrandum, poterant alios portare ad comedēdum. sed litera hoc non videtur consentire, quia dicit panes quos portabant ob viaticum, duri erāt, & in frusta comminuti. & hoc dicendum est, quia cum parua esset via a Gabaon in Galgalam, etiam si duri panes sumerentur in Gabaon, modicum de eis in itinere sumendū erat in cibos. De panibus autem quos obtulerunt Gabaonitæ Israelitis, dicendum est, quòd duri valde erant. nā cum pro se in via portarent duros, a fortiori portarēt, vt demonstrarent Israelitis. nam litera solum duros panes eos portauisse meminit. & adhuc dato, quòd Gabaonitæ in itinere pro se portauissent panes teneros, Israelitis tamen solum offerrēt panes duros ad cibaria. nam si panes teneros exhiberent, aut signarent se illos portasse de Gabaon, aut in via emisse. si autem dicerent se portasse de vrbibus Gabaon, repugnabant sibi: dixerāt enim se venisse de terra longinqua, & hęc omnia adduxerant in testimonium vetustatis. panes tamen recentes aut aliqualiter teneri non poterāt adduci de terra longinqua valde. si aūt dicerent se emisse in via, eodem modo non conueniebant, quia tunc dicerent Israelitæ, quòd sic de omnibus alijs panibus erat, scilicet, quòd etiam panes duros in via emissent. vnde non inducerent aliquam præsumptionem longitudinis vię per duritiem panū. debuerunt ergo omnes panes, quos Gabaonitæ pręsentauerunt Iudęis, duri esse, & quòd signarēt omnes adductos fore de Gabaon, vt sic aliquatenus cōuinceretur viæ longitudo. Et cum dicitur, quòd Iudæi sumpserūt de cibarijs istis ergo non erant ita dura, quia non proficerent sic ad cibum. Respondendum est, Iudæis grata esse ista cibaria, quia cum Iudæi essent semper in bellica expeditione, non poterant abundare in cibis. Potissime, cum ipsi intrarent in terram hostilem, & non haberent aliquam gentem sibi confœderatam, de qua ducerētur tuto cibaria Iudæis. gratanter ergo susciperent quicquid darętur, siue durum, siue qualecunque foret. Etiam quia cibaria illorum non solum erant in panibus, sed etiam in vino. nam vtres veteres, & consutos attulerāt Gabaonitę, in quibus vinum portaretur ad fomentum vię, & inde propinare poterant Israelitis. alia quoque sunt cibariorum genera quæ de longinqua terra portari queunt, & de his Gabaonitæ portare poterant, atque exhibere Israelitis.

De omnibus commentis Gabaonitarum ad fallendum Israelitas, quid singula proderant. Et an aliquid ostenderent de eo, quòd ipsi volebant. Et quæ probarent, & quæ non de eis. Quæst. VIII.

CIRCA istum modum sagacitatis Gabaonitarum considerandum est, quòd hęc fecerunt ad considerandam viæ longitudinem, & aliquā effigiem huius poterant monstrare: tñ non concludebant eam, & nec hoc solum, sed etiam non causabant probabilem præsumptionem. fuit tamē tude illud seculum, quod talibus datis, vel decipere, vel decipi potuit. satis enim rudes fuerunt Gabaonitæ, si his se elusuros Iudęos æstimabant, satisq; indocti Hebręi erant qui talibus decipi poterūt. nam multa horum, & fere omnia pręsumptionem nullam aliquatenus efficacem reddunt.

A In panibus enim argumētum nullum erat. nam poterant eos sumere Gabaonitæ duros valde de domibus suis, sicut sumpserunt, sicut poterant sumere teneros. quid ergo præsumptionis de longitudine viæ faciebant panes? Item dato, quòd panes recentes de domibus suis sumpsissent, breuiter in itinere indurarentur calore, & motu itineris, atq; compressione, pręsertim cum terra Chanaan nimis calida sit. Item quia dato, quòd de domibus suis attulissent panes teneros, poterant in via emere durissimos, quos Israelitis exhiberent, in quo nihil argueretur.

Item quia quomodo præsumi deberet magis portasse Israelitas panes siue teneros, siue duros de vrbibus suis, quàm in via emisse? Item calciamenta in breui terræ spatio atteruntur. nam si quis ambularet ab extremi-
B tate terræ Chanaan ad alteram, calciamenta attrita forent, & adhuc citius, quomodo ergo ex sotularibus conuinceretur non esse illos de terra illa, sed de lōginquiori? Item quia poterant de terra sua illos sotulares sic attritos, & pitacijs consutos attulisse: cur enim magis præsumendum erat, quòd noua sua calciamenta in exitu fuerint de vrbibus suis, nunc vero longo progressu attrita, quàm quòd de terra sua sic vetera illa sustulerint? nihil inquam magis ad alterutrum mouet.

Item argumentum de vestimentis, & saccis, atque vtribus veteribus scissis, atq; pitacijs consutis non multum mouet, quia poterant talia vestimenta, vtres, & saccos de terra sua sustulisse. nihil ergo in re est, quòd efficacem aliqualiter debeat facere pręsumptionem,
C sed quia valde creduli Iudæi fuerunt.

Quòd præsumptiones Gabaonitarum non cohærebant, sed inuicem discrepabant. Quæst. IX.

ITEM præter hoc istę pręsumptiones non cohærent. nam vestimenta vetera, & attrita, & sacci atque vtres vinarij magni temporis valde notant præsumptionem, quia vestimenta quæ nūc noua sunt, non sunt attrita, idest totaliter fracta, vel rupta vsque ad vnum, vel duos annos, vel amplius. De vtribus quoque quos nouos se suscepisse dixerunt, & nunc erant veteres atque pitacijs consumpti, idem argumētum est. nam magno tempore durant vtres etiā si portentur in via. Ad hoc ergo, quòd eos nouos suscepissent,
D & longitudine viæ attererentur, ita vt pitacijs indigerent, signabatur quòd ambulauissent Gabaonitę vno, aut duobus annis in via.

De saccis idem argumentum est, sed non cōuenit hoc cum pręsumptione quam faciunt panes duri. nā non erat verisimile, quòd si tantum distabat terra Gabaonitarum a loco in quo erat Iosue, vt vno anno cōficiendum iter foret, portarent cibos in via pro omnibus necessitatibus suis: nam indigerent multitudine enormi iumentorum ad tanta cibaria portanda, & forte non portabant tot ipsi Gabaonitæ, ita vt argui posset sufficisse ad portanda cibaria pro viris Gabaonitis
E ad necessitatem vnius, aut dimidij anni. erāt ergo istæ duę præsumptiones aliqualiter obuiantes si quis inspexisset, scilicet, quòd Gabaonitæ portassent sufficiēs viaticum de ciuitatibus suis vsque ad locum illum: & adhuc amplius cum de cibarijs suis dederint Israelitis, & quòd tanta esset longitudo viæ, quod vestimenta noua attrita forent, & vtres qui in exitu noui erant, nunc inueterati nimis atque rupti pitaciis consuti forent.

Item non erant conuenienter positæ vestes veteres, & vtres, atque sacci ad faciendum pręsumptionē, quòd via fuisset longinqua, quia aut Gabaonitæ signarēt semper recto cursu processisse, ex quo vrbes suas egressi sunt, aut non.

Si vero

Si vero innuerent se non semp processisse, aut nõ recto itinere, nullum longitudinis viç argumentum vestes attritæ & veteres vtres prçstabant. nam in vna dieta potuissent per duos annos morari si non esset processus quotidianus, vel si esset per circulationem factus. Ideo nihil magis de longitudine viæ arguebat vetustas vestium quàm nouitas. Si autem significarent se continue & recto cursu progressos fuisse, cum dicerent, habuisse vtres nouos in exitu de vrbibus suis, & vestimenta noua: nunc vero omnia vetustate consumpta erant, signaretur amplius esse quam vnum annum, quòd de terra sua ipsi recessissent: sed hoc nulli erat credibile. nam si quis ab extremo terrç habitabilis, siue per longitudinem, scilicet a puncto orientis versus occidentem, vel per latitudinem climatum, scilicet ab austro in aquilonem progredi voluerit quotidiano itinere, ante vnum annum totam terram siue in longitudine, siue in latitudine perambularet, & multo quidem ante vnum annum consummatum. poterant ergo a finibus orbis vsque ad alterum extremum progredi Gabaonitç, & nondum dirupti forent vtres, quos portassent nouos, nec vestimenta attrita essent.

Item adhuc minus stat, quia Iosue erat nunc in terra Chanaan, quæ fere est in medio totius terræ habitabilis. a quacunque parte ergo mundi illuc veniretur, non erat iter magni temporis. non ergo tantum morari poterant, vt vestimenta & vtres dirumperentur.

Præsumptiones Gabaonitarum non erant verisimiles, quòd de terra valde longinqua venirent.
Quæstio. X.

ITEM non erat aliquo modo verisimile, quòd Gabaonitæ venirent de terra valde longinqua. nam ipsi supponebant in verbis, (vt patet infra in litera) quòd Iudæi habituri erant terram Chanaan, & possessuri eam, & quòd ibi manerent, nec ituri erant ad alias gentes ad delendum eas. si ergo ipsi tantum distabant, vt in via media conficienda vtres qui noui fuerant rumperentur, atque pitaciis consui indigerent, & vestimenta attrita forent, distarent per tantum spatium, quòd nunquam eis futura esset vlla communicatio. Ad quid ergo tanti itineris laborem assumerent, vt confœderarentur Iudæis, cum fçdera hæc nihil profectura forent? nam hçc fçdera ad duorum alterum proficere poterant; scilicet ad securitatem, vel ad amicitiam. Ad securitatem autem, vt si componerent Gabaonitæ cum Israelitis, quòd non occiderent eos, nec pugnarent contra illos: erant autem fœdera amicitiæ si componerent inter se Gabaonitæ & Israelitæ, quòd cum aliquod bellum insurgeret contra Iudæos, adiuuarent Gabaonitç, & si bellum ingrauaretur super Gabaonitas, in eorum præsidium Iudçi proficiscerentur. Ad neutrum tamen horum proficiebat fœderum initio gentium tam distantium.

De primo patet. nam Israelitç non erant progressuri ad extremitates orbis, vel ad tantam viarum longitudinem, vt Gabaonitas, qui se ita distanter habitare fingebant, possent attingere. nam ipsi Gabaonitæ hoc in verbis suis prodiderunt, scilicet quòd Israelitæ mansuri essent in terra Chanaan, & possessuri eam.

Etiam non proficiebant ista fçdera ad compugnationes. vt Israelitç adiuuarent Gabaonitas, & Gabaonitæ Iudæos, sicut inierunt fçdus Romani cum Iuda Machabço principe Iudçorũ, vt patet. 1. Mac. 10. cap.

F Nam si tam longinqua distantia erat inter vtrosque, vt in conficienda via vestes nouç attererẽtur, & vtres noui scinderentur, atque pitaciis egerent: non possent se mutuo adiuuare, quia prius perire possent quàm malum suum in alterutrum significare: & quamquam significatum esset, valde serus succursus esset. nihil ergo talia fçdera proderant. Nec igitur est verisimile quòd Gabaonitç si tantum distarent, fçdera cum Iudæis inire vellent. Potissime, tantos longissimç viæ perferendo labores. Iudæi ergo nisi nimis simplices essent, aduertere debuerũt, quòd ea quæ Gabaonitæ proferebant, satis conficta videbantur.

Item non potest hoc stare rationabiliter, quia si
G in longitudine viæ vestes quæ in egressu fuerunt nouç, erant nunc veteres, & vtres noui rupti, esset vnus annus saltem: tamen ex verbis Gabaonitarum concluditur, quòd non erant tres menses, quibus venerant de terra sua primo recedentes. quod patet, quia ipsi dixerunt vt infra patet, quòd audierant quid fecisset Dominus in mari Rubro, & quid fecisset Iosue duobus Regibus Amorrhçorum, scilicet, Sehon & Og: hoc tamen fuit circa finem anni quadragiinta ab exitu de Aegypto. quod patet: quia Aaron mortuus fuit in monte Hor anno quadragesimo ab exitu de Aegypto mense quinto. vt patet Numeri trigesimotertio. & tamen tunc nondum occisi fuerãt duo Reges Amorrhçi: prius enim venerunt Israelitæ in montem Hor, quàm in terram duorum Regum
H Amorrhçorum. vt patet ex ordine mansionum Numeri trigesimotertio capitulo. mors ergo duorum Regum Amorrhæorum esset in septimo vel octauo mense anni quadraginta ab exitu de Aegypto, ita vt ad plus dimidius annus: & a fine illius anni quadraginta vsque ad tempus, quo steterunt cum Israelitis Gabaonitæ, forte nondum transierat integer mensis primi anni quadragesimi primi. trãsierũt enim Israelitæ Iordanem, & veniẽtes in Iericho deleuerunt eã: & postea in vrbem Hay in quo parui temporis mora fuit, vt patet ex discursu superiorum. De tempore transitus Iordanis patet supra quarto capitulo. Fuisset ergo vnus mensis & dimidius elapsus a fine quadraginta anni vsque nunc, quando fuerunt Gabaonitæ cum Israelitis. Erunt ergo septem menses & di-
I midius, vel ad plus octo a tempore mortis duorum Regum Amorrhçorum vsque ad tempus compositionis fçderum Gabaonitarum cum Israelitis: quo dato antequam illa deletio duorum Regum Amorrhçorum narrari posset Gabaonitis, si inde distarent longe, transissent multi dies, ad minus tot quot morarentur veniẽdo Gabaonitæ de terra sua ad locum, in quo erat Iosue. Etiam si diceremus paratum esse nũcium, qui mortem Regum Amorrhçorum mox vt fuit, ad narrandum Gabaonitis paratus erat, quod fictitium videtur.

Sed adhuc dato hoc cum a tẽpore illo vsque istud non fluxissent octo menses integri, prius transissent quatuor mẽses, quàm nouissent Gabaonitæ hæc quæ facta erant.

K Post hçc autem deliberando quid facerent, & parando se ad iter aliquanto tempore morarentur: & sic manerent de toto hoc tempore tres menses solũ, in quibus hçc via necessario confici deberet. sed in tribus mensibus, aut quatuor non poterant vestimenta noua fieri attrita, & vtres noui educti rumpi & cõcidi ita, vt pitaciis consuti postea forent. Non erat ergo conuenienter dispositum ad causandum præsumptionem de longitudine viæ id, quod faciebant Gabaonitæ, scilicet dicere vestes suas fuisse nouas, & vtres, ac saccos: nunc vero longitudine viæ omnia

attrita fore. Nec ergo fuerunt satis prudentes Gabaonitæ qui istas præsumptiones recte effingere nequiuerunt, nec Israelitæ aliqualiter fuerunt docti, vt non viderent manifeste ista conficta esse, sed tude illud seculum omnia hæc pertulit, nisi forte dixerimus Iudęos nihil mali suspicātes potuisse faciliter decipi, sicut omni homini inopinatis euentibus fieri solet. Sed de Iudæis dici non potest hoc. ipsi namque de Gabaonitis malum aliqualiter suspicabantur, cum dixerūt eis. ne forsitan in terra quæ nobis sorte debetur habiteris, & non possimus inire fędus vobiscum: tamen hęc suspicantes non valuerunt eludere fraudem Gabaonitarū, quæ faciliter eludi poterat, nisi forte dicamus, quòd Deus volebat saluare de manu Israelitarum Gabaonitas, & ob hoc fecit, vt non multum attenderent ad signa, quæ dabant Gabaonitæ de longitudine vię, ne sic eorum cognoscentes fraudem non componerent cū eis fędera, sed magis occiderent, & ob hoc videtur, ꝙ ipse excęcauerit Iudęos, ne inquirerent ab eo, an componenda essent fędera cum Gabaonitis: sic dicitur. & os domini non interrogauerunt, scilicet de ineundis fęderibus.

Perrexeruntque ad Iosue. Ad totū Israel perrexerunt, quia tamen erat Iosue princeps, dicebantur perrexisse ad Iosue. & non est intelligendum, ꝙ omnes Gabaonitæ venissent in castra Israel, sed solum nuncij eorum, sicut Reges, vel ciuitates mittere solent ambasciatores suos repræsentantes personam ipsorum. *Qui tunc morabatur in castris Galgala*. Ex hoc patet, quòd redierat Iosue in Galgalam.

Galgala quid sit, an campus, vel ciuitas. Et quomodo itinerationem Iosue, & castrametationem disposuerit, postquam transierunt Iordanem. Quæst. XI.

PRo quo sciendum est, quòd galgala est quædam vallis, siue campus apud vrbem Iericho, quæ sic vocata est, quia ibi Iudęi circuncisi sunt. vt patet supra quinto capit. ibi autem locauerunt primo castra post transitum Iordanis, scilicet die qua transierunt Iordanem, & posuerunt ibi duodecim lapides erectos, quos de Iordanis alueo eduxerūt ad memoriam duodecim tribuum Israel. de hoc supra 4. capitu. Cum autem per septem dies Israelitę lustrauerunt vrbem Iericho, reuertebantur quotidie in castra galgalæ. vt patet supra sexto cap. Cum vero Iosue venit in vrbem Hay cum bellatoribus, manserunt ibi castra, & omnes qui non erant de bellatoribus. Expugnata autem vrbe Hay, omnes qui erant in castris, tam fœminæ quàm paruuli, tam aduenæ, quā indigenæ venerunt apud vrbem Hay in montem Hebal, & Garizin, ad ponendum maledictiones, & benedictiones. vt dictum fuit pręcedenti capit. cum dicatur ibi, quòd ibi erant mulieres, & paruuli, aduenę & indigenę. Facta autem hac solennitate benedictionum, & maledictionum, redierunt in castra in galgalam, vt ibi forte quiescerent, donec Deus eis aliquid iuberet, & eis ibi manentibus venerunt gabaonitę ad ineundum fœdus. ideo dicitur, quòd Iosue morabatur, tunc in castris in Galgala. Post hęc autem etiam manserunt castra ibi, quamquam irent pugnatores in bellum, sicut cum iuerunt contra quinque Reges. de quibus sequenti capitu. nam ibi dicitur, quòd postea regressi sunt in castra in Galgalam: erat enim ibi conueniens locus pro fixione castrorum, & quia non expediebat omnes Israelitas cum rebus suis moueri ad quemcūque locum, cum in pugnam eūdum foret (esset enim magni laboris portare fęminas, & paruulos, & omnia supellectilia, ac greges, & armenta ad expeditiones bellicas) manebant omnia hęc simul in loco segrega-

A to ab hostibus, scilicet in Galgala vbi erat fixio castrorum, & cum Iosue cessabat aliquando ab impetu bellico, redibat illuc in castra atque manebat.

Dixeruntque ei atque omni simul Israeli. Idest nuncij Gabaonitarum ad eum, & ad totum Israelitarum cętum simul locuti sunt verba ambasciatæ suæ: nō enim erat simul totus Israel, quia omnes non possent audire verba nunciorum, sed erat Iosue cum senioribus Israel, & cęteris qui erant maioris auctoritatis in populo, & hi principaliter audiebant, de alijs autem audiebant qui poterant. parum enim differebat, quòd audirent, aut non audirent.

B

Qua lingua Gabaonitæ locuti sunt Iudæis. Et quomodo potuerunt eos intelligere. Quæst. XII.

QVæreret aliquis quomodo Gabaonitę locuti sūt Israelitis, scilicet qua lingua, & quomodo eos Israelitæ potuerunt intelligere. nam si loquerētur sermone terræ Chanaā, non videretur quomodo possent intelligere Israelitę, qui huic sermoni assuefacti non fuerant. Aliquis dicet forte, quod Gabaonitę locuti sunt sermone Hebraico, vt totus populus Israelitarum intelligere posset. sic enim de ambasciatoribus interdum solet esse, qui eruditi sunt in lingua illa, ad cuius gentem destinantur.

Sed hoc non multum stat: nō enim videtur aliquis
C modus, quomodo Gabaonitæ nossent Hebraicū sermonem: non enim est affinis Hebræus sermo linguæ Chananæorum, Gabaonitæ tamen non fuerant eruditi inter Iudæos, ita vt eorum nouissent linguam: Si enim essent Aegyptij, stare posset, quia in terra eorum manserant Israelitæ magno tempore, vnde poterant cognoscere ipsorum linguam.

Item dato, quòd Gabaonitæ aliquo casu scirent linguam Hebraicam, non loquerentur ea, quia sic darēt locum pręsumendi Iudæis, quòd essent de gentibus propinquis, qui ex assuetudine aliqua in Aegypto cū Iudæis, didicissent linguam Hebraicam. non ergo fuerunt locuti Hebræo sermone.

Sed dicendum est, quòd locuti fuerunt Chananęo-
D rum lingua, quam nouerunt.

Gabaonitæ locuti sunt lingua Chananæa. Et quomodo ab Israelitis intelligi potuerunt. Quæst. XIII.

SEd tunc diceretur, quomodo Israelitæ intellexerunt verba eorum. Aliquis respondebit, ꝙ intellexerunt Gabaonitarum verba Israelitæ per interpretes, & erant interpretes alij Chananęi, scilicet Raab Ierichōtina, & q de cognatione eius erant. hi namque erant tūc inter Israelitas, quia Iosue fecit eos viuere, & habitauerunt semper in medio Is-
E raelitarum, vt patet supra 6. capitu. nouerant enim isti linguam Chananęorum in qua nati fuerant, & quia Gabaonitę parum distabant ab vrbe Iericho, cognoscerent eorum linguam, quia forte omnibus Chananæis esset lingua eadem, vel multum propinqua, per quam se intelligere possent, vnde Ierichontini interpretarentur Iudęis verba Gabaonitarum.

Sed hoc non stat propter duo. Primo, quia non est dicendum, quòd Raab, & alij Ierichontini essent pręsentes, cum Gabaonitę ista proponerent. nam ipsi cognoscentes esse illos de Gabaon dicerent Iosue, & Israelitis, esse vrbes gabaon propinquas in terra Chanaan, & non inirent pactum cum eis de conseruando illos a morte.

Et si

Et si dicas quòd Ierichontini subticuerunt, quam q̃ F cognoscerent Gabaonitas esse de Chananęis, vt saluarent illos a morte. Non potest stare, quia Iosue dixit Gabaonitis ne forsitan in terra, quæ nobis in possessione debetur habitetis, & non possumus fędus inire vobiscum, timerent ergo Ierichontini, scilicet Raab & cognati sui si præsentes essent ad interpretandum, cum Iosue ista diceret, si non reuelarent Gabaonitas esse de Chananęis in terra satis propinqua habitantes. Potissime si ponerentur ipsi tanquam interpretes. nam rationabile erat pro hoc eis mortem infligi, cognito quòd Gabaonitæ erant Chananæi & de terra tam ꝓpinqua, de qua nullatenus ignorarent Raab & cognati sui, sed pro hoc eis nullum malum postea inflictũ est. ergo non erãt interpretes, G imò nec erant p̃sentes cum loquebãtur Gabaonitæ.

Item patet hoc. nam si Raab & alij Ierichõtini fuissent interpretes, priusq̃ illi ducerentur ad interpretandum, cognosceretur ꝙ Gabaonitę erant Chananęi, nam Raab & cognati sui qui Chananęi erant, non ducerentur ad interpretandum verba Gabaonitatum, nisi sciretur quòd hi intelligerent verba illorum: sed hoc non poterat intelligi nisi præsupponeretur esse Gabaonitas Chananęos sicut sciebatur de Raab & cognatione sua. ergo non fuit Raab interpres cum alijs Ierichontinis, quia non extitit cognitum de Gabaonitis quòd chananęi essent.

Determinatio auctoris. Dicendum est igitur quòd Israelitæ audierant verba Chananęorum Gabaonitarum, & intellexerunt ea, nam patet de duobus viris exploratoribus missis H in Ierichon quòd intelligerent linguam Chananęorum, & scirent vti illa: nam locuti sunt ad Raab. vt patet supra secundo capitul. sic igitur de alijs intelligi posset scilicet quòd omnes Iudæi scirent linguam terrę Chanaan, vel plurimi eorum.

Modus autem quo scire poterant erat, quia Israelitæ manserant in Aegypto pluribus quàm ducentis annis, vbi Aegyptia loquebantur lingua. vnde quando iuit Moyses in terram Madian, filię sacerdotis Madian vocauerunt eum Aegyptium virum dicentes. Vir Aegyptius liberauit nos de manu pastorum. vt patet Exod. secundo capitulo. hoc autem non erat nisi quia eum lingua Aegyptia loqui uiderunt. sic etiam de cæteris erat. *Lingua Chananęorum erat similis linguæ Aegyptiæ.* Lingua autem Chananæorum erat multum propinqua linguæ Aegyptiæ: ideo in- I telligentes linguam Aegyptiam cognoscebant linguam Chananęorum.

Alio modo hoc esse poterat scilicet quòd terra Aegyptiorum modicum distat a terra Chanaan. possent ergo ex communicatione Chananęorum cum Aegyptijs didicisse Israelitę linguam Chananęorum, ita vt intelligerent, & loquerentur ea.

Primum magis videtur. nam Gabaonitæ ibant ad Israelitas propositturi ambasciatam suam confidentes, quòd ab eis intelligerentur: non ibant enim sub spe habendi interpretes aliquos de Chananæis apud Iudæos, nam tunc ipsi fugerent, quia comprehenderentur in mendacio Chananæis interpretibus declarantibus ipsos pertinere ad terram Chanaan. ergo confidebant Israelitas intelligere linguam ipsorum; K quia sciebant ipsi propinquam eam esse linguæ in qua Iudæi semper conuersati fuerant. s. Aegyptię.

Si Israelitæ intelligebant linguam Chananæorum quomodo non cognouerunt pertinere Gabaonitas ad Chananæos cum haberent eandem linguam.

Quæstio. XIIII.

SED tunc quæretur cum isti locuti fuerint intelligentibus Israelitis linguam eorum, & scientibus eadem r̃ndere, quõ non cognoscebant eos pertinere ad terram Chanaan? quia cũ quis loquitur in lingua gentis suę cognoscitur de qua terra oriundus sit. Respondendum est, ꝙ Israelitæ cognoscebãt illam linguam esse talem sicut lingua terræ Chanaan. nam sic videbant loquentes Ierichõtinos qui erãt de Chananęis, scilicet Raab & cognationem eius: tamen existimauerunt quòd etiam ista lingua erat communis alijs terris, sicut aliquæ gẽtes sunt satis distantes quæ concordant in lingua: tamẽ quia Iudęi viderunt magnã similitudinem ad linguam terrę Chanaan, quæ vere erat eadem, dubitauerũt & aliqualiter suspicati sunt istos esse Chananæos: ideo dixerũt eis. Ne forsitan in terra quæ nobis sorte debetur, habitetis, & nõ possumus fędus inire vobiscũ. postea tamẽ auertit Deus ab hoc cor eorum, ne nimis circa hoc scrutantes reperirent eos Chananæos, & nollent cum eis fędera inire. Considerandum est in hoc: quòd quando Gabaonitę venerunt ad Israelitas, non putauerunt esse cum eis Ierichõtinos, scilicet Raab & cognationem suam: putabant enim quòd omnes delerent sicut iussum fuerat illis, & erat fama apud omnes de terra illa: si enim scirent esse Raab & cognationem suam cum Israelitis, non iuissent illuc: quia putarent se cognoscendos in Chananęos ab illis, qui scirent vrbem Gabaon pertinere ad terram Chanaan: cum tamen venerunt ad Israelitas, non erant pręsentes collocutioni illi Raab & cognati sui: ideo nõ potuerunt scire fraudem Gabaonitarum. si autem pręsentes fuissent, detexissent fraudem ne fallerentur Israelitæ: si enim pręsentes subticuissent, potuissẽt Iosue & Israelitæ eos iuste criminari, quòd non obseruarent salutẽ & honorem populi Israelitarum: vnde rei mortis forent: sed postea nihil tale oppositum est Raab & cognationi suæ, sed postea semper vixerunt inter Israelitas. ergo non erant pręsentes cum ista proposuerũt Gabaonitæ.

Sciendum etiam quòd cum venerunt Gabaonitæ ad Israelitas, vt inirent fędus, dixerunt se esse de terra longinqua, tamen nominauerũt vrbes suas quatuor, scilicet Gabaon, Caphira, Beroth, & Cariathiarim. nã nisi expressissent Gabaonitę ciuitates suas, pro quarum tuitione fędus iniebatur, non valeret quicquam fędus: quia cum venirent Israelitæ in vrbes illas delerent eas, quia non tenerentur fędere, cum non esset factum fędus pro eorum liberatione: sed expresserunt Gabaonitę se esse de quatuor ciuitatibus quarum nomina expresserunt, tamen fefellerunt in distantia, quia dixerunt eas esse in terra valde longinqua. Postea vero Israelitæ inquirentes de vrbe Gabaon forte a Raab, & alijs Ierichontinis qui erant inter eos, compererunt pertinere Gabaon ad terram Chanaan.

An Gabaonitæ peccauerint fallendo Israelitas in fœdere composito. In quo statuitur regula generalis in theologia quòd quicunque potest se liberare a morte modo honesto sibi possibili, & non facit, peccat mortaliter: dum tamen honestiorem non prætendat finem vt martyres.

Quæst. XV.

QVAERET aliquis an Gabaonitæ peccauerint faciendo hęc: & sic fallẽdo Hebręos. Respondendum est: quòd hic erant duo, scilicet desiderare se liberare a morte, & se per aliquem modum liberare. Quantum ad primum dicendum est: quòd non erat aliquod peccatum velle se liberare a morte. nam prima & maxima cura omnium mortalium est se conseruare in vita; sicut ait Boetius de consolatione libro secundo, prosa quarta. & istud desiderium maxime naturale est.

naturalia

naturalia autem non dicunt aliquod crimen. ergo nō peccabant. Immo si contrarium vellent. s. nolentes se a morte liberare per quemcunque modum honestum sibi possibilem, peccarent contra naturalem & rationabilem affectum agentes, nullo honestiori prætento fine. Sed aliquis arguet, ꝙ peccabant volendo euadere mortem, & contrarium efficientes bene agerent, quia Deus adiudicauerat morti omnes Chananæos, & ipsis Gabaunitis hoc erat cognitum. ergo malum faciebant volentes viuere contra diuinam voluntatem.

Respondendum est: Gabaonitis non constabat, ꝙ Deus vellet illos occidi. nam licet ipsi audissent, ꝙ Deus iussisset omnes Chananęos occidi, tamen applicando ad singulares Chananæos, non cōstabat determinate de quolibet Chananęorum, ꝙ Deus vellet illum occidi. nam iusserat omnes Chananęos occidi: tamen Raab & cognati eius liberati sunt. ita poterat esse de multis alijs: vnde nulli constabat determinate de hoc Chananeo vel illo, an Deus vellet illū occidi: vnde ipsis Chananęis non cōstabat euidenter, an eos vellet occidi: ideo poterant licite desiderare vitam: immo peccatum erat si mori vellent ex hoc solum.

Item dato ꝙ constaret Gabaonitis determinate, ꝙ Deꝰ vellet illos mori non obligabātur velle mori: sed poterant virtuose agētes cōtrariū desiderare, & quantum possent procurare. Sicut est regula generalis, ꝙ non tenemur conformari Deo in volito, sed in modo volendi. de quo magis declaratum est supra cap. 2.

In q. 38. Secundum erat de ipsa liberatione & modo liberationis. s. qualiter se liberantes bene agerent. Et dicendum est, ꝙ cum liceat cuilibet immo sit necessarium vitam desiderio habere, nisi aliqua rōnalis causa distrahat: licebit quocunque modo illam procurare, qui non vergat in offensam Dei & proximi. Gabaonitæ aūt volentes a morte liberari prætento colore, non offendebant Deum, quia nihil agebant, quod esset directe Dei offensiuum exequentes licitum desiderium. Iudęis quoque iniuria non erat. nam cum ius suum prosequerētur volentes se liberare a morte quamq̄ fraudes quascunq; excogitarent, non peccabant. nam licebat eis cōtra Iudęos pugnare, quia licet Deus terram tradidisset Israelitis, Chananæi iustā habebant causam defendendi, quia iure humano sua esset, cum ipsi semper possedissent, & licitum fouebāt bellum: Iudęi ēt iuste pugnabant, quia Deo iubente agebant: vtrinque enim bellum iustum erat: cum pro p̄ria & rebus defendendis liceret, Chananęis cōtra Israelitas bellum gerere: multo magis licebat pro vitę tuitione. si igitur hostile bellum agi licebat, quanto magis nullo damno inflicto Iudęis, sed quodā prætēto colore se quo ad possent tueri ab aduersis? non peccauerunt ergo hoc vtentes colore. Sed qm̄ mentiti sunt dicentes se esse de terra longinqua, & non de terra Chanaan, peccauerunt aliqualiter, sed mendacium quia officiosum, erat, de minimis peccatis est. potissime, quia est ad tuitionem vitæ: ideo quasi nullius culpę est. De Gabaonitis ergo dicendū est, ꝙ hoc facientes parum, aut nihil peccauerunt: nihil enim peccassent si vt liberarentur, oēs Israelitas occiderent vitæ propriæ cōsulētes. *De terra longinqua venimus.* In signis quæ pręferebant Gabaonitæ. s. saccis veteribus, & vestibus attritis, atq; vtribus scissis, & pitacijs cōsutis, signabatur eos de valde longinqua venisse terra. Potissime, cum ipsi testarentur ea, quæ tunc attrita erāt in exitu de terra sua fuisse noua, sed vt declaratum fuit, non conueniebat ista significatio, quia maior viæ longitudo designabatur q̄ ipsi cōpeteret: sed volebāt ipsi signare esse de aliqua terra satis longinqua. s. ꝙ non essent de terra Chanaā: non tñ tantum longinqua, ꝙ

Vtrinque bellum tā ex parte Chananæorum q̄ Iudęorū erat iustum, & quomō.

A nullo modo cōicaret cum terra Chanaan. Si enim esset distantissima non indigeret confœderari Israelitis, sed ipsi Gabaonitę nescierunt inquirere aliqua designatiua conuenientis longitudinis viæ suæ.

Pacem vobiscum facere cupientes. Ista pax poterat esse ad duo. Primum erat ad hoc ꝙ Israelitę nunq̄ essent ꝯ eos. Intētio aūt Gabaonitarū erat, vt si quoquo modo per hoc fœdus a morte eripi valerēt, quæ aliàs eis certissime eueniret: tñ quantum ad ea quæ ipsi prætendebant, poterant dicere se exoptare confęderari Iudæis propter duo. Primū, vt non pugnarent ꝯ eos Israelitæ aliqñ, nec ipsi ꝯ Israelitas. Secundū erat, vt si quis ꝯ Israelitas insurgeret ipsi Gabaonitæ iuuarent,

B & si quis de gentibus pugnaret ꝯ Gabaonitas adiuuarent Israelitæ. Primum tñ horum solum cōposuerūt Gabaonitæ cum Israelitis, quod patet ex verbis, cū dixerunt: pacem vobiscum facere cupientes. Pax enim solum tollit aduersitates in alterutrum, sed non dicit obligationem ad compugnandum. nam hoc ad amicitię fędera pertinet. Etiam patet, quia si talia fędera pura forent, Gabaonitæ immediate venissent ad adiuuandum Israelitas, vel dicerent se venturos: sed habito fędere pacis immediate recesserunt. ergo non fuit factum pactum de compugnando.

Responderuntque filij Israel ad eos, atq; dixerunt. Ne forte in terra quæ nobis sorte debetur, habitetis: & non possimus fœdus inire vobiscum. At illi ad Iosue: serui inquiūt

C tui sumus. Quibus Iosue ait. Qui nam estis vos, aut vnde venistis? Responderunt. De terra longinqua valde venerunt serui tui in nomine domini Dei tui. Audiuimus. n. famā potentiæ eius: cuncta quæ fecit in Aegypto, & duobus Regibus Amorrhęorum, qui fuerunt trans Iordanem Sehon Regi Esebō, & Og Regi Basan, qui erant in Astaroth: dixeruntque nobis seniores & omnes habitatores terræ nostrę. Tollite in manibus vestris

D cibaria ob longissimam viam, & occurrite eis, & dicite. Serui vestri sumus, fœdus inire nobiscum. En panes quando egressi sumus de domibus nostris, vt veniremus ad vos, calidos sumpsimus, nunc sicci facti sunt, & vetustate nimia comminuti. Vtres vini nouos impleuimus, nunc rupti sunt & soluti. Vestes & calciamenta quibus induimur, & quę habemus in pedibus ob longitudinem longioris viæ trita sunt, & penè consumpta.

E *Responderuntque filij Israel ad eos.* Israelitæ faciliter cōcederēt cuilibet gēti pacis inducias, dumñ nō eēt de terra illa quā ipsi possessuri erant, quia cū his nulla poterāt inire fędera. *Ne forsitan in terra quæ nobis sorte debetur habitetis.* i. cauete ne sitis de terra illa quā in sortē accepturi sumus. nam nō poterimus vobiscū inire fędera. dixerunt hoc Israelitæ, quia suspicati sunt illos esse de terra Chanaā. nam licet satis alicui diligēter aduertēti, pateret istos cōficte locutos fuisse, vt fuit declaratū, tñ non cognoscebāt hoc Israelitæ, sed solū suspicati sunt esse illos Chananęos ex similitudine linguę. Poterāt ēt dici ista verba ad quandā eruditionē. s. vt si Gabaonitę nō cognoscerent conditionē Iudæorum.

rum.s.ꝙ non poterant confęderari cum hostibus terrę Chanaan, intelligerent atque scirent quid eis expediret, & nunc dicerent an forte essent de terra illa, ne pactum fieret in fraudē, & postea non teneret. Et dato ꝙ tunc Gabaonitę cōfiterentur se esse de Chananęis, non occiderent eos ibi Israelitæ, quia isti erant ambasciatores aliorum, qui manebant in 4. ciuitatibus Gabaonitarum. Iure enim gentium atque cōi omnium consuetudine inualuit, vt legati apud hostes securi sint, postea tamen cum irent Israelitæ in vrbes eorum delerent eos.

Ablatiuus forte quid determinat.

In terra quæ nobis sorte debetur. i. in terra quæ debetur nobis, & sorte diuidenda est inter nos. pōt iste ablatiuus sorte, determinare illud verbum debetur, & tunc est sensus, ꝙ debebat̄ sorte Israelitis terra Chanaan. & iste sensus nō stat, quia intelligeret̄, tunc ꝙ aliquę terræ diuisę fuerant sorte, & de eis ꝓuenerat per sortem Israelitis terra Chanaan. sed hoc non stat, quia nulla talis diuisio facta extiterat. Pōt determinare iste ablatiuus sorte, illū datiuum nobis. cum illo verbo debetur. s. in terra quæ debetur Israelitis, & ista debet̄ nobis sorte. i. nobis debita est, quia Deus illam nobis tradidit promittens & iubens ingredi ad possidendū, & nobis sorte ꝓuentura est, quia iussit vt inter nos sorte diuideretur. vt patet Num. 26. & 24. *Et non possimus fœdus inire vobiscum.* i. si in hac terra habitatis, non possumus vobiscū inire fędus de saluando vitam vestrā vlla apposita cōditione. nam nec in tributarios eos accipere poterant, nec amicos efficere, nec subijcere in seruos: sed occidere oēs tam viros q̄ fęminas, tā magnos q̄ paruulos, vt patet Deutero. 20. *At illi ad Iosue.* Rn̄debāt Gabaonitæ ad Iosue, quia ipse erat dux, & diffiniturus in cā. *Serui inquiunt sumus tui.* i. isti dixerunt serui sumus tui. q. d. fac de nobis, sicut volueris, qa serui tui sumus. Ista rn̄sio est indirecta. nā quærebant Israelitæ de terra Gabaonitarū, in qua regione esset, ipsi vero ab intentione volentes ꝑmutare loquēdi materiam, vt nō cogerētur rn̄dere ad inquisitū dixerūt: serui tui sumus, & iste est quorundā modus, vt non inducantur ad rn̄dendum, qđ nolunt, Israelitæ tn̄ institerunt quęrentes semper de qua terra essent: ideo coacti sunt respondere, quòd erant de terra longinqua. vt infra patet.

Qui nam ait estis vos. Nō quærębat Iosue de ꝑsonis, qnia pn̄tes inspiciebat eos: sed de terra sua. s. an multum distaret, vel vbi esset: nec tn̄ ex hoc quisq̄ intelligat, ꝙ Gabaonitæ nō expressissent ciuitates, vel regna a quibus mitterentur, qnia aliàs nō vocarent se ambasciatores alicuius gentis, nec scirent Israelitæ, cū quo essent ꝯhenda fędera. nullatenus ergo taliter Iosue fecisset fœdus: sed ipsi ciuitates suas. 4. expresserunt & terram earum: tn̄ hoc solum mutauerunt, ꝙ dixerūt illas distare nimis, nec esse de terra Chanaan: erant tn̄ propinqui & de Chananęis. Patet ēt ꝙ expresserint noīa ciuitatū, de quibus erant, & pro quibus ꝯhebāt. nam infra dr̄, ꝙ tertio die post ꝯctum fędus audierūt Israelitæ esse viros, cum quibus fuerant cōfęderati, de terra Chanaan, & venerunt ad 4. ciuitates eorum, nec expugnauerunt eas, quia erant alligati iurō: si tn̄ non expressissent Gabaonitæ Israelitis noīa ciuitatum, nō cognoscerēt, cum quibus pepigissent, nisi cum viderent viros illos, cum quibus fuerat fędus initum: sed cum iuerunt Israelitæ in Gabaon, non erant cum eis Gabaonitæ, sed cum ciuibus suis. ergo ipsis fuerāt expressa nomina illarum. 4 ciuitatum pro qnarum pace agebatur. Item cum ciuitates istæ Gabaonitarum essent in terra Chanaā, si ambasciatores istarum vrbiū non expressissent nomina vrbium, pro quibus fœdus componebatur, cum Israelitę venirent ad eas, delerēt illas, non extimantes se eis ad quicquam obligatos;

F cum de eis expressum nihil extitisset: Israelitæ tn̄ putauerunt se coactos iuramento ad obseruandum fidē istis quatuor ciuitatibus, ne pugnarent contra illas. ergo illæ fuerant expressę ab ambasciatoribus earum.

Responderunt: de terra longinqua ualde uenerunt serui tui. Idest nos qui sumus serui tui venimus de terra valde longinqua. Ecce enim quamq̄ rude esset istud seculum, tn̄ lepiditatem quandam in modo loquendi obseruabat, ita vt de seipsis in tertia persona loquerētur, quod ad maiorem pertinet exaltationem eius ad quē locutio sit, quàm si in secunda persona fiat sermo. de qnibus super Gen. c. 42. dictum est. Dicunt Gabaonitę se venisse de terra longinqua valde. s. de terra, quæ esset vltra terram Chanaan: nec tn̄ tantum volunt si-

Locutio in tertia ꝑsona pertinet ad maiorē exaltationē eiꝰ ad quem locutio fit quā si fieret in secunda.

G gnare Gabaonitę quantū verba sua designant. non. n. exigebat̄, ꝙ Gabaonitæ multum distarēt a terra Chanaā: satis. n. erat, ꝙ non essent de terra Chanaan, vt cū eis possent inire fędus, sed vt ipsi magis tollerent hanc suspitionem non solum dixerunt se non esse de terra Chanaan, sed etiam esse de terra valde longinqua: nō tamen conueniebat Gabaonitis dicere se de terra valde longinqua, nec tantum se distantes signare quantum signabant. nam hoc ipso quo nimis se longinquos testabātur, suspitionē de se ipsis causabant, quia valde distantes inde non egebant aliqua confœderatione cum Israelitis: sed verba Gabaonitarū non sunt intelligenda, vt valde magnam distantiam signent.

In nomine Domini Dei tui. Hic captant beneuolentiā Gabaonitę Israelitarum, laudantes Israelitarum Deū.

H s. ꝙ venerunt in nomine Dei Israel. i. venerunt ꝓpter famam Dei Israel, siue nomen eius. Fama enim est dilaratio nominis eius. cum ergo aliquis in alicuius venit famam, venit ad nomen eius, sic erat de Gabaonitis qui audierant quæ fecerat Deus Israel, & propter hanc famam veniebant ad eum: sic ipsi declarant immediate dicentes. Audiuimus enim famam potētiæ eius, cuncta quę fecit in Aegypto &c. In hoc Gabaonitæ duo persuadent. Primum est in captando beneuolentiam: nam cum Israelitæ desiderarent cultum & gloriam Dei sui, qn̄ audiebant aliquem laudantem Deum eorum, gaudebant & magis inclinabantur ad faciendum bonum illi q̄ alias. Ideo citius sic inducerentur Israelitę ad concedendum fędera petita a Ga-

Modus ꝑsuadendi Gabaonitarum.

I baonitis quàm alias.

Item erat ista laus Israelitarum. nam magna laus ipsorum erat, ꝙ haberent meliorem Deum quam aliæ gentes, & sic laudabiles eos dicit Moyses. vt patet Deuter. 4. c. cum dicitur. nec est alia natio tam grādis, quę habeat Deos appropinquātes sibi, sicut adest Deꝰ vester cunctis obseruationibus vestris. sed Gabaonitę dicentes se venisse in nomine Dei Iosue, siue propter famam eius, laudabāt in hoc Deum Israel. ergo consequenter Israelitas, & sic facilius eis consentirēt ad fędera ineunda. Alio modo persuadent in hoc Israelitæ facientes probabilia, quæ petebant. nam forte diceret aliquis de Israelitis ad quid velint confęderari Gabaonitę Israelitis si de terra extra regna Chanaā erant, ad quæ non erat accessurus Iosue.

K Ex hoc autem responderi posset, quòd Gabaonitę audierunt famam Dei Israel, & ob hoc confęderari voluerunt genti, quæ talem Deum habebat, vt eis sic bene esset. Ita factum est de Geraritis, qui ad Isaac venerunt inituri fędus cum illo, vt patet Genes. 24. cū dixit. Quid venistis ad me hominem quem odistis, & expulistis a vobis? qui responderunt. Vidimus tecum esse dominum, & idcirco diximus, sit iuramentum inter nos, & iniamus fœdus. Videntes ergo Israelitę hoc, crederent Gabaonitas in ueritate loqui: ipsi tamen hoc prætextu velabant fraudem ad alligādum eos posito fędere.

Audini-

Audiuimus enim famam potentiæ eius. Hic ponebant A Gabaonitæ quid mouebat eos ad Israelitas venire, vt cum eis fędus inirent, & dicitur, ꝙ hoc fuit fama potentię Dei Iudæorum. Vere enim famam audierunt de factis mirabilibus Dei Israel, & tamen non erat istud, quod inducebat eos ad veniendum, vt inirent fędus cum Israelitis. Sed motiuum primum fuit, ne occiderentur, aut expellerentur de terra: audierant.n. quòd Deus promisisset terram Chanaan Israelitis date in possessionem. Quòd autem traditurus esset crediderunt, quia audierant magnam famam potentiæ eius, scilicet quæ fecerat in mari rubro, & in duobus Regibus Amorrhęis. Si autem putauissent hanc terram non deuenturam in manibus Israelitarum, quãquam audissent maiorem famam Dei Israel non curassent venire, vt confęderarentur Israelitis: sed neces B sitate compulsi veniebãt. sic patet infra, cum detecta fraude eorum dixerunt. Nunciatum est nobis seruis tuis, ꝙ promisisset dominus Deus tuus Moysi seruo suo, ꝙ traderet vobis omnem terram, & disperderet omnes habitatores eius. timuimus ergo valde, & prouidimus animabus nostris vestro terrore compulsi.

Nunc autem non reuelabant Gabaonitæ veritatẽ intentionis suæ, quia sic non possent attingere, quod intendebant, sed sub hoc colore. Causa tñ veniendi nunc fuit, quia audierãt deletionem Iericho & Hay, quę paulo ante hoc fuerat, & sicut de his vrbibus dicebatur, ita de Gabaonitis fieri posset, ideo festinauerunt ad componendum fędera. Et hanc causam veniendi ponit supra litera. s. & hi qui habitabant in Gabaon audientes cuncta, quæ fecerat Iosue Iericho & C Hay, callide cogitantes tulerũt sibi cibaria &c. Hic tñ vt declaratum est, nõ ponunt causam verã Gabaonitæ motus sui, sed eam quæ cõgruebat intẽtioni eorũ.

Audiuimus enim famam potentiæ eius. Inter Deos gẽtilium non erat quisquam, qui talia ageret, aut facere videretur. cum ergo Gabaonitæ talia cognouerunt admirati sunt, & hoc dicuntur per famam se cognouisse. q.d. ꝙ non cognoscebãt hoc ex fundamento fidei, nec ex naturali cognitione de diuinis proprietatibus via naturæ inquirendo sm ea, quę naturaliter essent cognita, vt dicit Apostolus ad Rom. 1. c. sed solũ ex relatione aliorum cognoscebãt illam Dei magnitudinem, sicut cognoscunt facta notabilia virorũ per D auditum. *Cuncta quæ fecit in Aegypto*. Hic declarat quid erat, qđ de Dei magnalibus per famam peruenisset ad Gabaonitas. Et primo dicunt de oĩbus q̃ fecerat Deus in Aegypto. s. pro liberatione Iudęorũ infligendo magnas pęnalitates Pharaoni & seruis suis. de quibus a c. 7. Exo. vsque ad 15. & ista ponuntur prima, quia ista vere sunt quæ fecit Deus primo pro Israelitis: añ hoc enim licet ab antiquo aliquid fecisset ꝓ patribus eorum, tñ nec ita magnũ nec celebre erat: ideo hoc solũ enarratur. *Et duobus Amorrhæorum Regibus*. Isti erant Sehon & Og, duo Amorrhæi Reges ꝯ quos pugnauerunt Israelitę, & deleuerunt eos. vt patet Nu. 21. & E Deu. 2. & 3. c. *Trans Iordanem*. Dr̄ de Regibus Amorrhæis trans Iordanem. i. ante Iordanis transitũ ad partem orientalẽ eius: accipitur trans, varie. nam qui ad partẽ vnam sunt Iordanis esse alios dicunt trans Iordanem, & qui ad aliam partẽ manent, dicunt eodem modo esse alios trans Iordanẽ. Et sic in sacra scriptura aliqñ accipitur trans Iordanẽ pro parte orientali, & aliqñ pro parte occidentali. sic patet supra 5. c. cũ dr̄. Postq̃ ergo audierunt oẽs Reges Amorrhęorũ, q habitabant trans Iordanem ad occidentalem plagam. Aliqñ dicitur trans Iordanem. i. ad partem orientalẽ. sic patet supra 1. s. quam vobis dedit Moyses famulus Dei trans Iordanem. i. ad partem orientalem siue cõtra Solis ortum. De vtroque simul patet exemplum Alph. Tost. super Iosue.

A Num. 32. hic dr̄ de Regibus Amorrhæorũ trans Iordanem ad orientalem. s. partẽ: non ꝙ non percussisset Iosue Reges Amorrhęorum ad occidentalẽ plagam trans Iordanem, sed ipsi hoc se ignorasse finxerunt. nam percusserat Iosue Regem Iericho, Regem quoque Hay suspendit. vt patet sup. 8. Sed Gabaonitę non expresserunt de his, vt colorarent mendaciũ: nã dixerant se venisse de terra longinqua valde, in cuius testimonium oĩa attrita portabant, quæ in exitu de vrbibus suis noua fuerant: occisio tñ Regis Iericho & Hay, & deletio ciuitatum ipsorũ paulo ante hoc fuerat, & forte non per 10. dies. si igitur dixissent se in terra sua audiuisse famam horum, argueretur manifeste eos esse de terra propinqua satis, vnde mẽdacij rei essent: subticuerũt igitur: istud tñ fuit quod mouit eos B ad veniẽdum, vt patet supra cum dicitur. & hi qui in Gabaon habitabant audientes quid fecisset Iosue Iericho & Hay, callide cogitantes &c.

Sehon regi Esebon. Iste erat de Regibus Amorrhęis, & primus, venientibus a fronte orientali terræ illius: ideo Iudęi venientes per partem orientalem ingressi sunt primo terram Sehon: iste vocatur Rex Esebon, quia ciuitas sua Metropolis erat Esebon, quæ fuerat olim de terra Moabitarum cum alijs ciuitatibus: Rex autem Sehon accepit illam, & vocatus est rex Esebõ. sic patet Num. 21. cum dicitur. Vrbs Esebon fuit regis Sehon Amorrhęi, qui pugnauit contra regem Moab, & tulit omnem terram quę ditionis illius erat vsque Arnon: vnde dicitur in prouerbio. venite in Esebon ædificetur ciuitas Sehon.

C *Et Og regi Basan*. Iste erat alius Rex Amorrhæus ante Iordanem de genere gigantum. vt patet Deutero. 3. cap. scilicet solus quippe Og restiterat de stirpe gigantum. Vocatur autem Rex Basan, quia erat in regno eius quædam terra specialis a qua ipse nomẽ traxerat. s. terra Basan: erat enim hic de gigãtibus, & terra Basan fuerat olim tota gigantum. vt patet Deuter. 3. cap. ab ea igitur conueniens nomen Regno eius datum est. Nec existimandum est Basan esse ciuitatem sicut Esebon. nam de Esebon patet, quòd sit ciuitas Nu. 21. De Basan dicendũ est, ꝙ sit regio. vt patet Deuter. 3. c. cũ dr̄. & oẽm Basan Og tradidi mediæ tribui Manasse, & iterũ. cũcta Basan vocat̃ terra gigantum: D ꝑter Basan tñ alias terras habuit Rex Og, vt colligit̃ Deut. 3. sicut Rex Sehon habuit vrbes alias ꝑter Esebon. *Qui erat in Astaroth*. i. morabat̃ Og in Astaroth: nomen ciuitatis est, & vocat̃ Astaroth Carnayn. vt patet Nu. 32. erat hic ꝑcipua sedes eius, sicut Regis Sehõ erat ciuitas Esebon. *Dixeruntq; nobis seniores*. Declarãt Gabaonitę hoc factũ esse cũ cõsilio magno. s. ꝙ quia audierant famã potentiæ Dei Israel, consuluerunt seniores bonũ esse cõfęderari genti quæ talẽ Deũ hẽt. Et dr̄ de senioribus, quia ipsi sunt apud quos ꝯsilium est: ptinet. n. consiliũ ad prudentiã, prudentia aũt pfecta iuuenũ non est, quia experientia indiget & tpe. vt ait Arist. 6. Ethi. iõ mathematicos contingit iuuenes E esse, prudentes aũt & physicos non. vt patet ibidem, quia mathematicę nullam experientiã supponunt: sed sola imaginatione cõprehendunt̃, cum abstrahantur a materia & motu. Physicum esse est de entibus materialibus, & in motu: ideo de his tardius certificamur: ideo tpe indigemus. Prudentia tñ adhuc maiori indiget tpe, quia est de factis humanis quæ sunt variabilia magis, nec hñt vllam certitudinem, cum dependeant a principijs pure liberis & varijs, nisi quis maxima experientia in eis quicquam deprehẽdere valuerit. seniorum ergo consilium rectum est. Vocant autem seniores Gabaonitæ eos, qui in tota terra sua maioris habebantur auctoritatis in consiliando.

Prudentia & consiliũ semper est apud seniores & non apud iuuenes, & quæ est cã huius.

Et dicitur ꝙ dixerũt nobis, quod põt referri ad oẽs

Gabaonitas, vel ad istos solum qui missi erant. Primo modo est sensus, ꝙ congregatis Gabaonitis in cõmune consilium quid agẽdum foret, senes dixerunt nobis.i.toti genti Gabaonitarum: Isti autem loquebantur nomine oĩum Gabaonitarũ, quia eorum erãt ambasciatores. vel intelligitur de ipsis solum. ꝙ Gabaonitę cęteri & seniores dixerunt istis, ꝙ tollerẽt in manibus suis cibaria. & hoc quia constituerant eos ambasciatores & procuratores suos ad supplicãdum pro fędere ineundo cum Israelitis. *Et omnes habitatores terrę.* Idest oẽs de his. 4. ciuitatibus pro quibus petimus pacem, diffinierunt hoc congregati in cõmune consilium, & nunc præceperũt nobis, vt veniremus ad vos.

Tollite in manibus vestris cibaria. Hoc ponebant Gabaonitę ad colorandum mendacium suum. nam Gabaonitę qui erant in vrbibus iusserunt portare istis panes, vt possent eos monstrare Israelitis testes longissimę vię. Hi autem qui venerant tanꝙ ambasciatores ex mandato aliorum Gabaonitarum, habebant occasionem colorandi factum. nam dicerẽt Israelitę. Quo portatis panes istos ita duros? & si dicerent venisse illos de terra sua quæ longinqua valde erat, possent rñdere Israelitæ, nunquid forte in via non eratis panes inuenturi? Rñderent tunc Gabaonitæ. seniores nostri iusserunt nobis portare panes, ideo portauimus, & ecce iam viæ lõgitudine inueterati sunt, & indurauerunt nimis. *Ob longissimam viam.* Idest quia valde longam viam ambulaturi estis, tollite cibaria. Sciendũ ꝙ ista determinatio ob longissimam viam, non refertur solum ad illud dictum, tollite cibaria: sed ad aliqd vltra. nam hoc modo non corresponderet intentioni Gabaonitarũ. ipsi enim volebant ex hoc inferre, quod duxissent de terris suis panes illos, & indurari nimis essent ꝓpter viæ longitudinem: si tñ solum diceretur tollite cibaria, poterant Gabaonitæ tollere cibaria, q̃ non sufficerent ad medietatem vię, & sic non peruenissent panes durissimi ad Israelitas: sed subintelligiẽ tollite multa cibaria in manibus vestris, & nunc cõuenit qđ sequitur. ſ. ob longissimam viam. q.d. in longissima via cibaria multa fuerunt necessaria, maxime cũ ipsi innuant consumptis oĩbus, quæ in illa longissima via necessaria fuerant, excreuisse ea quæ Israelitis nũc monstrabant, & quorum partem magnam gratis obtulerunt, sicut infra dicitur. susceperunt ergo de cibarijs eorum. & dr̃: tollite in manibus vestris, non ꝙ in manibus tollerent, quia non poterant pro via tam lõginqua, vt ipsi fingebant, portare in manibus cibaria.

Item quia ex facto suo ꝓrium apparebat: nam in Asinis ista cibaria portabant. vt patet supra. tulerunt ergo cibaria, saccos veteres asinis imponẽtes, & vtres vinarios scissos. sed dicuntur portare cibaria in manibus suis.i. prompta ad manum suam. ſ. ꝙ non oportere illa inquirere per loca vię, sed q̃cunque vellent præsto haberent. *Et occurrite eis.* Non dixerunt Gabaonitæ, ite ad illos, tanꝙ manerent in aliquo loco vel terra, vt quiete possidentes: sed occurrite illis. i. exite illis obuiam. q.d. ipsi sunt semper in motu laborantes in acquisitione terræ, & veniunt versus terram hanc: occurrite ergo illis. *Et dicite: serui uestri sumus.* Hoc dicebant Gabaonitæ ex cõi modo lepiditatis, quia verba dulcia & quodam delibuta lepore animos permulcent, vt sic quædam pars rhetoricę suasionis effecta sit, nec tamen quis se ex hoc seruum alterius confitetur, quo seruum se illius vocat. sic tamen euenit eis, quia serui effecti sunt sanctuarij, & totius populi Israel, ad comportandas aquas, & cędenda ligna.

Verba dulcia & lepore delibuta animos permulcent.

Gabaonitæ autem non opinabantur se subijciendos in seruos, sed aut occidendos non constituto, aut rupto fędere, vel in plena libertate mansuros. & hoc quidem, quia audierant Israelitas prohibitos a Deo

F ponere fedus aliquod cum Chananęis, siue tributariorum, siue seruorum, sed ꝙ occiderentur, vt patet Deuter. 20. cap. elegissent tamen potius Gabaonitæ seruire Iudæis quàm eorum gladio lacerari, sic enim fecerunt comperta eorum fraude per Israelitas. Dixerunt enim. nunc autem in manu tua sumus, quod bonum tibi videtur fac: si tamen horruissent seruitutẽ magis quàm gladium. elegissent potius viriliter morientes euadere ignobilem seruitutem, quàm mortẽ marcenti animo pauitãtes certissimę subijci seruituti. *Et fœdus inire nobiscum.* Idest ponatur nobiscum pactũ de non occidendo nos. nam non composuerunt fędus de compugnatione, sed solum de pace tenenda. vt supra declaratum fuit. *En panes.* Hic Gabaonitarũ

G ambasciatores tollunt suspitionem hebręorũ demõstrantes quibusdam coniecturis se non esse de terra Channaan, sed de terra valde lõginqua, & quamꝗ istę coniecturę efficaces non erant aduertentibus ad eas, vt supra est inductum, tamen Iudei persuasi sunt illis datis. Dixerunt autem Gabaonitæ hoc, quia videbant Israelitas aliqualiter hæsitare in concedendo fędera arbitrantes, ꝙ essent de terra Chanaan. vt patet supra ex verbis eorum. ſ. ne forsitan in terra quæ sorte nobis debetur, habitetis, & non possimus fędera inire vobiscum. ponunt aũt suasiones Gabaonitæ ostendẽdo vię longitudinem per signa hæc. Primo per panes qui fuerant recentes in exitu vrbis Gabaon, nunc vero erant durissimi. *En panes.* Idest ecce panes qui corã oculis vestris sunt. protulerunt enim illos de saccis

H suis, vt viderent Israelitæ, & vt offerrent eis partem ciborum in subsidium, sicut infra patet, ꝙ susceperunt de illis.

Quando egressi sumus de domibus nostris. Scilicet de vrbe Gabaon, Caphira, Beroth, & Cariathiarim. nam pro istis. 4. ciuitatibus fędera inita sunt, quæ vocantur noĩe Gabaon, quia illa erat Metropolis, & subintelligitur hic, ꝙ Gabaonitę recto cursu, & continuo processu venerant vsque in castra Galgalæ, vbi erant nũc Hebręi. nã si circularib⁹ anfractibus illuc peruenissent, etiam si via esset breuissima, possent magno tempore immorari, in quo nullum argumentum de distantia terrę inde daretur Israelitis, etiam si non fuisset cursus in via continuus, non inducerent quod intende-

I bant Gabaonitę. Ideo quamquam hæc duo non proferantur subintelliguntur, & forte Gabaonitæ exꝑsserunt Israelitis, sed scriptura subticet, quia in his, quę subintelligi possunt, breuiloqua est.

Calidos sumpsimus. Et mox profecti vsque nunc ambulauimus, & ecce in magnam duritiem lapideam consolidati sunt, aut siccitate comminuti: non valde arguebant Gabaonitæ in hoc. nam si panis calidus sumptus foret, & positus in saccis in viam portatus est, cicius in duritiem trãsiret, quàm si post decoctionem paululum mansisset non portatus in via.

Nunc sicci facti sunt. Scilicet in tanta siccitate, vt satis euidenter monstrẽt diuturnitatem a tempore recessus. nam erant isti panes tam duri, vt tantam viæ longitudinem demonstrarent quantam volebãt in

K quibusdam alijs signis monstrare. erant tamen satis duri, quia elegerunt in terra sua duriores panes quos inuenire potuerunt, & itineris motu atque calore adhuc magis indurati sunt atque comminuti.

Et vetustate nimia comminuti. Non erant panes Gabaonitarum comminuti uetustate, sed motu itinens, in quo frequenti concussione particulæ scissæ inuicem discinderentur: dixerunt tamen esse comminutos uetustate, quia ueraciter ex nimia uetustate panis comminui potest. nam compactio partium est per aliqualem humiditatem bonæ commixtionis farinę, cum aqua in formatione panũ: diuturnitate tpis con-

suminus

A sumitur ista humiditas, & tunc a se partes dissiliunt. Sic autem fit in terra, quę continuo subiecta calori in magnitudine temporis conuertuntur in harenas, dissilientibus a se inuicem etiam minutissimis particulis, humido tenaci calore exurente penitus absumpto.

Vtres vini nouos impleuimus. Idest qn̄ de terra sua recesserunt impleuerūt vtres vino, & erant noui, quod ex industria factum esse iuuabant scientes viæ longitudinem, sed ex hoc poterant cōprehendere Israelitæ Gabaonitas in mendacio. s. vt inquirerent saccos eorum an essent multi, & consideratis cibis, qui tunc superant, dijudicari posset, an in illis tot cibaria portari potuissent, quæ verisimiliter in tanta vię longitudine sufficissent. idem de vtribus considerato vino, qđ supererat, sed ad hoc non aduerterunt Israelitę, ꝙ si B forte ista inquisiuissent Israelitæ, & comprehenderēt Gabaonitas in mendacio, dices ꝙ possent Gabaonitæ rn̄dere in itinere cōsumpta fuisse oīa, & alia superaddita. sed hoc non stat, quia tunc diceretur eodem modo cætera fuisse in itinere sumpta: nullius ergo p̄sumptionis causatiua essent hęc, nisi dicantur oīa educta fuisse de Gabaon noua, & nunc longitudine vię esse vetusta. De panibus dicit̄ in hebræo, ꝙ desiccati sunt, & putrefacti: vbi uos dicimus cōminuti, & s̄m veritatem literę hebraicę dicitur, ꝙ panes illi punctati sunt vel depicti. Dicuntur punctati. i. habētes maculas paruas putrefactionis vel muscositatis, & illæ vocantur puncta: Vel dicuntur depicti panes. i. ꝙ ad modum picturę erat in eis muscus & putredo in superficie.

Litera hebraica de panibus.

Nunc rupti sunt. i. vtres vinarij rupti sunt: s̄m literā C hebraicam dicitur crepuerunt: sed melius consonat rupti sunt. nam crepuisse non est magis veteris vtris q̄ noui: sed rumpi præ vetustate, quod est scindi est ꝓprietas vetustatis, & hoc signauit supra litera nostra, cum dixit: vtres vinarios scissos atq; cōsutos. *Et soluti*. Dicuntur vtres soluti. i. dissoluti. s. ꝙ vna pars ab altera diuiditur, & hoc qn̄ putrefiunt vtres, & non pōt teneri vna pars cum altera. *Vestes & calciamenta*. Per hęc inducunt signa longitudinis viæ, quia vestes quæ in exitu de Gabaon fuerunt nouæ, nunc erant veteres: calciamenta aūt nimis fuerant dissoluta ab inuicem, & rupta, atq; piracijs cōsuta. Non est simile argm̄ de vestimentis & calciamentis, quia vestes nouę eductę D de Gabaon vsq; ad magnā vię longitudinē non veterascerent, calciamenta aūt pauca viarum longitudine rumperentur: sed vtrunq; inducebant in suspitionē longitudinis vię.

Quibus induimur, & quæ habemus in pedibus. Reddendo singula singulis. s. ꝙ vestibus induebantur, & in pedibus habebant calciamenta. *Ob longitudinem longioris viæ trita sunt*. Ista est locutio impropria: sed ponitur ad multum exprimendum. s. ꝙ erat via valde longa. vocatur hic via longior absolute, scilicet valde longa.

Dicuntur vestes tritę. i. fractę, vel perforatę, aut ruptę. calciamēta aūt trita sunt qn̄ perforata sunt, & rupta prę vetustate, E nam cum vestis discinditur nullo vsui applicando, sed uiolenter scindēdo rupta vel scissa dr̄, sed non trita: calciamenta aūt identidem. cum aūt ista trita sunt, dicuntur nimio eorum vsu consumpta. *Et pene consumpta*. Idest quasi ad nihilum redacta, scilicet quando vestis particulatim discinditur, ita quòd nulli vsui indnendi apta est.

1.Reg.11. Susceperunt igitur de cibarijs eorum, & os domini non interrogauerunt. Fecitq; Iosue cum eis pacem, & inito fędere pollicitus est, vt non occiderentur. Principes quoque multitudinis iurauerunt eis. Post dies autem A tres initi fœderis audierunt, quòd in vicino habitarent, & inter eos futuri essent. Mouerunt castra filij Israel, & venerunt in ciuitates eorum die tertio, quarum hæc vocabula sunt, Gabaon, & Caphira, & Beroth, & Cariathiarim. Et non percusserunt eos, eo quòd iurassent eis Principes multitudinis in nomine Domini Dei Israel. Murmurauit itaque omne vulgus contra principes Israel. Qui responderunt eis. Iurauimus eis in nomine Domini Dei Israel, & idcirco non pos- B sumus eos contingere. Sed hoc faciemus eis. Reseruentur quidem vt viuant, ne contra nos ira Domini concitetur si peierauerimus: sed sic viuant, vt in vsus vniuersę multitudinis ligna cędant, aquasque cōportent.

Susceperunt de cibarijs. Hic ponitur secundum principale huius. s. fęderis a Gabaonitis petiti cōfirmatio. nam cum Israelitæ per signa, quę mōstrabant Gabaonitæ, eos esse de terra longinqua, existimauerunt, nihil mali timentes concesserunt fędus qđ petebant.

Susceperunt de cibarijs eorum. Idest Israelitæ susceperunt de cibarijs Gabaonitarum. s. de panibus eorū, & C de vino, atque cæteris quæ in uiæ vsum attulerant.

An Israelitæ acceperint de cibarijs Gabaonitarum ad comedendum. Quæst. XVI.

ALIQVI dicunt, ꝙ Israelitæ non susceperunt de cibarijs Gabaonitarum ad comedendum, sed ad experiendum an essent panes ita duri, ut dicebant Gabaonitæ.

Sed non stat conuenienter, quia ita bene possent Gabaonitis tenentibus panes in manibus considerare Israelitę an duri panes essent, sicut si eos manibus cōtrectarent: sed susceperunt Israelitæ panes ad come- D dendum, & vinum Gabaonitarū, & si quę alia in vsus viæ attulerant. Et hoc dictum factum esse in signum confęderationis, quia apud antiquos moris extiterat post inita fędera simul cibos sumere. sic patet de Laban & Iacob, qui cum composuissent fędera pacis comederunt simul. vt patet Gen. 31. Gabaonitæ aūt confęderati fuerant Israelitis, ideo dederunt eis de cibarijs suis. Vel pōt dici, ꝙ dederunt cibaria in adiutoriū ꝑ amicitiam, quam signabāt se iam hr̄e ad eos. erāt enim Israelitæ in bellica expeditione. in bellis aūt potissime cum est magna multitudo gētis, tetrum penuria comitatur castra: Iudæi aūt multi erant & semper E in bello, nec erant in terra, in qua possent aliquos hr̄e fauorabiles, qui eis pręstarent cibos pecunia emptos: indigerent, igitur p̄cipue, quia nondū ceperant Israelitę terras, de quarum præda possent abundare. nā solum ceperant Iericho & Hay, de Iericho nihil habuerunt, sed oīa exusta sunt, quia erat tota ciuitas sub anathemate. De vrbe Hay modicū hr̄e potuerūt, q̄a erat vrbs parua. qd igit̄ inter tantā multitudinē vnde egebant? suscepissent ergo cibos quoscunq; oblatos, & sic fuit de cibis Gabaonitarū. *Et os domini non interrogauerunt*. i. non interrogauerunt Israelitæ Deum, an deberent ꝯhere fędus. Ponit̄ istud ad declarandū qūo errauerunt Israelitæ. si. n. Deū interrogassent in nullo errauissent: Deo aūt nō ꝯsulto decepti sunt. Et dn̄i nō interrogasse os dn̄i. i. non consuluisse Deum: non hēt

Deus non habet mēbra.

Deus os, nec aliqđ alterum instrm corporale: pure enim incorporale est, sed quia verba eius audiebant, & nos ore verba proferimus, dr ipse ore proferre. Ipse tñ nec os habet, nec quicq ore pfert, aut quolibet aliter. nam vt sæpe probatum est, Deus nihil loquit, nec vnq locutus est, nec loqui (vt putatur) pot. sed angelus est, qui loquitur, & dicūtur verba eius verba Dei: angelus tñ os non hēt, sed quia articulatę voces non possunt, nisi in organis debitis formari, angeli fingunt quędam corpora de aere habētia organa determinata, in quibus tales voces formentur, sicut erat de angelo loquente in propitiatorio inter alas duorum Cherubin. de quo declaratum fuit Exo. 25. & Leuit. 16. c. Israelitę erant consueti Deum cōsulere in causis magnis & arduis, & Deus hoc volebat & iusserat, sic patet Nu. 27. s. pro hoc si quid agendum erit Eleazar sacerdos consulet dnm. Et sic cum aliquid agendum esset. s. q esset aliquanti pōderis, cōsulendus erat Deus per sacerdotem, sic autem erat in hoc, quia erat satis magnum negocium contrahere fœdera cum aliqua gente incognita nescientes, quid inde peruenturum esset populo Israel. Moyses enim ēt in rebus paruis cum ignoraret, ɔsulebat dnm, sicut patet de duabus qōnibus filiarum Salphaad. s. vna super successione paterna, de qua Num. 27. & alia super matrimonio contrahendo, de qua Num. 36. Hæc tñ leuia erāt in comparatione fœderum ineundorum, vel non ineundorum ab Israelitis cum alia gēte potissime incognita: non potest ergo tolli quin Israelitę in aliquo deliquerint omittentes Deum consulere: sed leue illud fuit quod peccauerunt, si enim interrogarent dnm forte respondisset id, quod ipsi fecerunt, quia ipse volebat gentem illam a morte saluare, vt esset seruiens in cędendis lignis, & comportādis aquis pro sanctuario: fecit tñ vt non quærerent aliquid ab eo Israelitæ, ne ipsi comperirent veritatem de terra Gabaonitarū, & nollent inire fœdera. nam si quæsiuissent, an essent Gabaonitæ de Chananæis, respondisset Deus q erāt, & recusarent fœdera, vnde non saluarentur Gabaonitæ: nunc vero non cognoscentes terram eorum inierunt fœdus. De modo interrogandi Deum dicēdum est, q erat duplex, vnus q sacerdos introiret in sanctuarium, & inquireret a dño, quia apud ostium tabernaculi dicebat se appariturum. vt patet Exo. 29. c. Intra sancta sanctorum ēt super propitiatorium loqbatur angelus. sed non erat sacerdoti magno licitum illuc ingredi, nisi in die propitiationis, vt patet Leuit. 16. & ad Heb. 9. c. Moysi autē licebat introire qñcunque vellet, & patet Nu. c. 7. vbi dr, q qñ Moyses volebat consulere oraculum audiebat vocem ad se loquētem de propiciatorio inter duo Cherubin.

Modus interrogādi Deum in ueteri testā erat duplex.

Alius modus erat cōuenientior sacerdoti ad vsum quotidianum. s. q applicaret rationale & Ephod, & ibi consulebat dominum & cognoscebatur veritas, sicut cum erat Dauid in Ceila, iussit Abiathar sacerdoti applicare Ephod, quo applicato inquisiuit an traderetur in manū Saulis, & respondit Deus quòd traderetur si ibi maneret, vt patet primo Reg. 23. cap. & ob hoc vocatur rationale iudicij, quia in eo iudicabatur id, quod erat absconditum. de hoc magis declaratum est Exo. 28. cap.

Fecitque Iosue cum eis pacem. Dicitur fecisse Iosue pacem non, quòd ipse solus fecerit, sed totus Israel, ipse tñ erat princeps: ideo omnia quæ faciebat totus populus ipsi attribuebantur. In hoc patet, q non inierunt fœdus de mutua compugnatione. s. q adiuuarent Gabaonitæ Israelitas, & Israelitę Gabaonitas: sed solum, q non occiderent eos.

Et inito fœdere. Dicebatur inire fœdus. i. componere pactum de pace tenenda cum Israelitis: in fœderi-

F bus autem componendis apud antiquos occidebantur pecora. nam & qñ cum Deo faciebant Israelitę fœdus obseruabant has ceremonias. vt patet Hiere. 35. cum fecerunt pactum tempore Sedechiæ cum dño, & occiderunt vitulum secantes in duas partes, atque transeuntes per medias diuisiones. an vero aliqua animalia in signum fœderis hic fuerint occisa non constat.

Pollicitus est, quòd non occiderentur. Idem est hoc, inire fœdus, & quantum ad hoc determinate ponebatur pactum, & non de compugnādo: intelligebatur tñ per hoc quòd etiam non infligeretur eis aliquod damnū, aut pęna, nec auferretur terra possessionis eorum: pro hoc enim specialiter orabant Gabaonitæ. nam si solā
G vitam cōseruare cuperent, tradita etiam patria in manus Israelitarum poterant non incurrentes aliquam seruiturem, nec erat eis opus componere fœdera cū Israelitis: poterant quippe ablatis rebus suis ante aduentum Iudæorum in Gabaon terram dimittere alias sedes inquirentes: amor tñ patriæ eos tenuit, & pro hac fœdus inierunt, vt si quo modo in ea manere possent. Fuit aūt istud fœdus confirmatum iuro Iosue & principum, & quamquā nō exprimatur hic de Iosue iuro, intelligendum est, sicut de iuramēto principū.

Principes quoque multitudinis iurauerunt eis. Idest postq̄ iurauit Iosue, ēt principes populi iurauerunt: isti erāt. 12. principes tribuū qui erāt principes totius multitudinis, quia in tota multitudine non erant nisi. 12. tribus: iurauerunt isti noīe totius multitudinis, quia cō-
H tinebant totam multitudinē eminenter & in virtute: ēt quia tota multitudo non poterat iurare, nisi singuli de populo iurarēt, qđ difficillimū erat: vnde postea comperto q Gabaonitæ essent de Chananęis multitudo voluit delere eos: principes aūt populi resisterūt allegantes, q iurassent, si aūt oēs de multitudine iurauissent non moti fuissent ad occidendū eos, sed oēs equaliter defendissent Gabaonitas a morte. Sic patet infra cum tenderunt principes multitudinis ipsis popularibus dicētes. Iurauimus eis in noīe dñi Israel: iō non possumus eos cōtingere. *Post dies autem tres.* Hic ponitur tertium huius secundę partis. s. mendacij Gabaonitarū detectio: erat. n. necessario detegendū mēdacium Gabaonitarū, quia cum ipsi habitarent in ter-
I ra Chanaā Israelitę peruenturi erant in terrā illam, & cognoscerent mentitos Gabaonitas: ipsi tñ volebant quocunq; inducere Israelitas ad fœdus: inito. n. pacto fortassis misererent eorū, aut iurm putātes tenere nō cōtingerent illos: iō leuius eis affuturū expectabāt q̄ si nullū ɔheretur fœdus: si aūt aliqd mali eueniret ēt aliter euenturū erat: plegerunt ergo se exponere in illis dubijs fœdera facientes, quā nullo facto pacto non dubiā mortē expectare. *Post dies autem tres initi fœderis.* Idest post tres dies a fœdere inito. *Audierunt, quòd in uicino habitarent.* Istud audire potetāt Israelitæ a Ierichōnnis qui erant inter eos. s. a Raab & cognatis suis: isti enim erant in castris Israel, & cum venerunt Gabaonitæ ad ponendū fœdus cū Israelitis nō erant pńtes locutioni: iō non potuerunt notificare Israelitis, quo ip-
K si erant de Chananęis: non. n. tacuissent, vt supra declaratū fuit: postea dictum est hiis qūo venissent ad faciendum fœdus cum Israelitis quidā viri qui vocabantur de Gabaon, & Caphira, Beroth, & Cariathiarim: tunc dixerunt istos esse Chananęos Ierichōtini, & in propinquo habitare: fuit autem hoc post tres dies a contracto fœdere, quia forte non fuit prius notificatum Raab & cognatis suis venisse Gabaonitas ad ponendum fœdus cum Israel,

Possent autem aliquis dicere, q Israelitæ audierunt hoc a quibusdam alijs, sed non videtur quomodo. nā non cōicabant Iudęi cum aliquibus Chananæis, qui

cū

A eis significare possent hoc. Erant enim omnes hostes Israelitarum, quia non poterant Israelitæ dimittere viuentem aliquem horum, vt patet Deut. 20. ergo rationabiliter dictũ videtur, ꝙ Raab & cognati sui hoc reuelauerint. nam circa Iericho erat Gabaon. quod patet, quia fęderа inita fuerunt in castris Galgalę, vt patet supra cum dicitur, quòd venerũt Gabaonitæ ad Iosue, qui tunc morabatur in castris Galgalę. sed Galgala erat apud Iericho. s. in campo apud Iericho. nam existentes Iudæi in Galgalis dicebantur esse in campestribus Iericho, vel in agro Iericho. vt patet supra 5. c. Dicebatur tamẽ Gabaon in propinquo ad castra Galgalę, vt patet hic cum dicitur. audierunt, ꝙ in vicino habitarent. ergo Iericho in vicino erat ad vrbem Gabaon, possent ergo consequenter Ierichõtini cognoscere an esset Gabaon in terra Chanaan, & an in pro- B pinquo vel in distanti.

Quòd in vicino habitarent. Hoc erat contra dictum Gabaonitarum. Dixerant enim se venisse de terra longinqua, in cuius testimoniũ ostẽderant omnia signa supra posita, & tamen in hoc nihil pręiudicabatur Israelitis, dum tamen non essent in terra Chanaan. poterant autem esse de terra propinqua, & ꝙ non essent de terra Chanaã. nam in circuitu terræ Chanaan erãt multæ regiones propinquę in quibus potuissent habitare Gabaonitę, & non essent de terra Chanaan, & tunc cum terra illa non pertinerent ad Israelitas, possent inire fędus cum illis. Nec etiam Gabaonitę dixerunt, atque in habitu finxerunt se venisse de terra longinqua: tanquam necesse esset eos esse de terra C Chanaan, si essent de terra propinqua: sed posuerunt hoc ad magis elidendum suspitionem illam. nam si dicerent se esse de terra propinqua, erat indifferens ad esse eos de terra Chanaan, vel esse de terra aliena. cum autem dicerent se esse de terra lõginqua, nimis elidebant efficaciter pręsumptionem, quia non poterant esse de terra nimis longinqua, & ꝙ essent de terra Chanaan.

Et inter eos futuri essent. Idest audierunt, ꝙ si post fędera ipsi Gabaonitæ mansuri essent in terra, in qua tunc erant, quòd necessario moraturi erant inter ipsos Israelitas, quia vrbs Gabaon, & aliæ tres erant in medio terræ Chanaan. nam Gabaonitæ erant de genere Heuęorum, qui erat vnus de septem gentibus. D Sic patet infra cap. 11. s. non fuit ciuitas, quæ se nõ traderet filijs Israel præter Heuęum, qui habitabat in Gabaon: in hoc iam pręiudicauerunt Gabaonitæ Israelitis, quia si non lęderent eos, non tollerent eis possessionem terrarum, in quo diminuebatur sors Israelitarum: ẽt quia iusserat Deus oẽs Chananęos occidi, nec erat fas Israelitis componere cum eis foedus. nũc aũt iurauerant non occidere istos, vnde erant impliciti iurõ cõ. pręceptum Dei. *Moueruntque castra filij Israel.* .s. recesserunt de Galgalis ad veniendum in ciuitates Gabaon. iam enim innotuerat eis, vbi essent ciuitates illę, quia notificauerãt Ierichontini. s. Raab & cogna- E ti sui. Iõ vt viderent qũo hoc factum esset, & an aliq̃ cãm huius haberent Gabaonitę iuerunt illuc Israelitę. Et dr̃, ꝙ mouerunt castra s. de Galgalis. nam in Galgalis erant qñ fędera facta sunt, & postea non mouerunt inde castra usq; quo iuerunt in Gabaon. potissime, quia tribus diebus post facta fędera mouerunt castra, ut hic patet. Et non est intelligendum, ꝙ mouerint castra. i. ꝙ totaliter recesserunt de Galgalis. nam seq. c. dicitur de Iosue & Israel exercitu, qũo reuerterentur in Galgalam in locum castrorum: sed dicitur, ꝙ mouerunt castra. i. Iosue cum viris bellatoribus recesserunt de Galgalis in Gabaon. *Et venerunt in ciuitates eorum die tertio.* Iste dies tertius potest dupliciter intelligi. vno modo, ꝙ sit dies tertius, & computetur a

A die quo facta sunt fędera, quia dicitur, ꝙ post tres dies facti fęderis cognouerunt Israelitę falsitatem Gabaonitarum, & ꝙ in hoc tertio die venerint in Gabaon. Alio modo accipitur dies tertius. s. computãdo a die, quo mouerunt castra de Galgalis recedentibus inde bellatoribus viris solum. & iste sensus est conuenientior, quia ista determinatio die tertio, videtur referri ad iumenta. s. mouerunt castra filij Israel. nam si referretur ad illum diem tertium, in quo cognouerunt Israelitę fraudem Gabaonitarum non diceretur, ꝙ venerunt die tertio in Gabaon, sed ꝙ venerunt eodem die. Dicendum ergo, ꝙ tertia die a recessu de Galgalis peruenerunt in Gabaon, quia nõ multum inde distabat. *Venerunt in ciuitates eorum.* Istę ciuitates erãt ꝓpinquæ inter se, eratq; earum metropolis Gabaõ: iõ B Gabaonitę facere dicebantur oĩa quæ fecerunt istæ quatuor ciuitates: cum aũt peruenerunt ad eas Israelitę, aperuerunt Gabaonitę eis portas tanq̃ amicis, qa nihil eis aliud agere expediebat. nam si clausis ianuis eis resistere vellent, nihil prodesset pristinum fędus, quia pro hoc erant rei mortis, & melius eis foret non iniuisse fędus q̃ inire, & postea portas claudere. Et satis apparet, ꝙ si ipsi intellexissent aliqñ claudere portas Israelitis illuc euntibus, nunq̃ ante hoc per nũcios suos iniuissent fędus cum eis: nunc autem cum Israelitæ ad eos iuerunt locuti sunt eis, ergo gratis aperuerunt portas. *Quarum hæc sunt nomina, Gabaon, & Caphira, Bereth, & Chariathiarim.* Istæ quatuor ciuitates erant simul, & forte pertinebant ad vnam cõitatem vel regimen, quia non noĩantur habuisse regem, sicut ciuita- C tes aliæ, & erant propinquæ pertinentes ad terrã Heuęorum, quia infra. 11. Gabaonitę vocantur Heuęi. Et forsitan dicas Gabaonitas esse Heuæos, sed non constare de alijs, an sint de genere Heuęorum. Rñdendũ est oẽs quatuor ciuitates pertinere ad Heuęos, qa infra. 11. dicitur. non fuit ciuitas, quæ se non traderet filijs Israel pręter Heuęum, qui habitabat in Gabaon: oẽs bellando deuicit: sed manifestum est, ꝙ non deuicit Israel pugnando eos qui habitabant in Caphira. Beroth & Cariathiarim. ergo noĩe Gabaon intelligũtur ẽt istę tres ciuitates: alioquin non stabit litera, & cum Gabaon dicatur ptinere ad Heuæos: ẽt alię tres ciuitates dicentur esse Heuęorum. Istę quatuor ciui- D tates postea non sunt diuisæ sorte inter Israelitas, quia sicut Gabaonitæ incolumes seruati sunt, ita & ciuitates eorum, & ẽt cuncta quæ possidebant, eis reseruata sunt in quibus manerent. *Et non percusserunt eos.* i. non occiderunt eos. s. quia principes tenuerunt populũ ne irrueret in eos. nam populus voluerat delere illos, & quia non permiserunt principes repugnauit murmurans populus. *Eo quòd iurassent eis principes multitudinis.* Vt non infringerent iuramentũ nõ occiderunt, alioquin occidissent, & doluerunt, ꝙ eis iurauissent, quia desiderabant occidere eos. dicuntur iurasse principes multitudinis. s. Iosue, qui erat maior in toto populo, E & principes. 12. tribuũ qui erant principes totius multitudinis, quia in 12. tribubus tota multitudo Israelitarum erat, sic vocantur Nu. 4. & 7. c. populares autẽ non iurauerunt, qa non exigebatur. sufficiẽs. n. erat, ꝙ principes iurarent, qui cõtinebant eminenter totam multitudinẽ. *In nomine Dei Israel.* Nõ dr̃ hoc tanq̃ si iurassent in noĩe alterius Dei, non esset iurm̃ obligatoriũ. nam quocunq; qs iuret siue ꝑ Deũ siue ꝑ aliq̃ de creaturis iurm̃ tenet. Iudęis tñ nõ licebat iurare ꝑ nomẽ alterius q̃ Dei sui. immò nec licebat noĩari per os eorum aliquẽ de alijs dijs. sic patet Exo. 23. s. per nomẽ externorũ deorũ nolite iurare, nec audiatĩ ex ore vestro. etiam refertur in hoc veritas facti, quia Israelitę iurauerunt in nomine Dei sui, & non alterius: sic enim Gabaonitę petierant.

Murmurauit itaque omne vulgus contra principes. Volebat vulgus irruere in Gabaonitas delendo eos, quia Chananęi erant, & quia fefellerant eos, & quia principes vetuerunt propter iuramentum præstitum, murmurauerunt. Causa murmurandi erat dupliciter. prima, quia agebatur hic contra mandatum Dei. nam præceperat omnes Chananæos occidi, ita vt nullus eorum maneret sub aliqua conditione, vt patet Deuter. 20. c. hic autem seruabantur Gabaonitæ.

Cl murmurãdi de Gabaonitis fuit duplex.

Item damnum inferebatur magnum ipsis Israelitis, quia diminuebatur possessio eorum. nam totam terram Chanaã ipsi accepturi erant in possessionem, in qua erant quatuor ciuitates Gabaonitarum. cũ aũt isti permitterentur viuere, etiam ciuitates eorũ relinquebantur eis: erant tñ istæ ciuitates magnæ, vt patet seq. c. Magnum ergo damnum infligebatur Israelitis adimendo. 4. ciuitates eorum. *Qui responderunt*. Hic ponitur quartum. i. pacti temperatio, quõ pactum initũ cum Gabaonitis non mansit totaliter in viribus suis, sed quantum ad aliquid obseruatum est, & hoc, quia vtrinque causa vrgens erat: nam populus murmurabat, ꝙ dimitterentur impuniti: Gabaonitæ tñ delendi erant, quia Chananęi erant, & nisi aliqualiter cõsentiretur populo, magnus tumultus fieret. Rursus non decebat, nec iustum visum est principibus Israel infringi pacta inita cum Gabaonitis, quia erant iuramẽto firmata: ideo temperata sunt, quia non occisi sunt: nec eorum vrbes illis ablatę fuerunt: in seruitutẽ tñ redacti sunt. s. ꝙ semper essent in cultu multitudinis & sanctuarij, vt patet infra. *Iurauimus eis in nomine domini Israel, idcirco non possumus contingere eos*. i. iurauimus eis per Deum, ꝙ non occideremus eos, nec noceremus illis. ideo non possumus contingere. i. tangere illos ad nocendum eis, nisi incurramus pœnã periurij. *In nomine Domini Israel*. In hoc cõsistit vis rõnis. s. nomen Dei Israel est excellẽs, nec illud in uanum sumi decet, sed in nomine eius iurauimus. ideo non decet irritum fieri iuramentum. *Idcirco non possumus eos contingere*. Idest obligati sumus ad non contingendum, scilicet inferendum aliquam læsionem.

An iuramentum præstitum Gabaonitis ab Israelitis fuerit obligatorium, ubi arguitur primum pro parte negatiua, deinde pro affirmatiua. Quæst. XVII.

CIRCA hoc considerandum est, quia principes dicebant se nõ posse cõtingere Gabaonitas. s. non incidendo in periuriũ, inquirendum est, an iurm̃ præstitum ab Israelitis Gabaonitis fuerit obligatoriũ. nam si obligat, recte dicebant principes nõ posse contingere Gabaonitas: si aũt non erat obligatoriũ, poterant occidere eos nõ incidentes in periurium. Et videtur, ꝙ non obligaret, qa iurm̃ pręstitum ꝯ legem Dei non tenet, imò obseruari nõ debet sub pęna mortalis peccati, sed istud iurm̃ erat ꝯ legem Dei, vt patet Deut. 20. s. ꝙ de gentibus quarum Israelitæ terrã in possessionẽ accepturi erãt, nullã dimitterent occidentes in ore gladij tam viros q̃ fęminas, paruulos, & senes. Idem patet Num. 34. ergo iurm̃ pręstitum Gabaonitis de nõ occidendo eos, quia erant Chananæi (vt patet hic) non tenebit.

Item iuramentũ cum præstatur sub conditione, nõ obligat, nisi existat conditio: sed Gabaonitis præstiterunt Israelitæ iurm̃ sub conditione, ne essent de terra quam ipsi in possessionẽ accepturi erant, vt patet supra cum dicitur: ne forsitan in terra quæ nobis sorte debetur, habitetis, & non possumus vobiscum inire fędus: sed Gabaonitæ erant de terra illa. ergo non tenebat iuramentum.

Item fraus & dolus nemini patrocinari debent: sed

F Gabaonitę fraudulenter induxerunt Israelitas ad iurandum, ne eis nocerent, quod non fuissent consecuti nisi fraudibus vterentur. ergo non debuit in eorum fauorem tenere iuramentum, sed magis in odium viribus carere.

In contrarium arguitur ex verbis principum, quæ habentur hic, scilicet iurauimus eis in nomine Domini Dei Israel, ideo non possumus eos contingere. q. d. incurremus periurium si tetigerimus, sed non incurrerent periurium, nisi iurm̃ esset obligatorium. ergo obligabat.

Item si principes isti non intellexissent se teneri iuramento, occidissent Gabaonitas, cũ populus tumultuaretur cõtra eos, quia non permittebant occidi Ga-
G baonitas. sed principes non permiserunt, etiam si populus quantũcunq; tumultuaretur dicentes se iurauisse. ergo intelligebant se astrictos iuramento.

Item dicitur infra, reseruentur quidem, vt viuant, ne ꝯ nos ira Domini concitetur. sed ira Domini non concitatur, nisi contra eos qui male agunt. ergo si Iudęi Gabaonitas occiderent, malum agerent. Sed hoc non erat malum, nisi quia iurauerant eos conseruare a morte. nam aliàs licitum erat, immo præceptũ eos occidi: ergo iuramentum istud obligauerat.

Item contra Dei præceptum erat aliquem de Chananæis reseruare viuentem. si ergo non obligasset iuramentum, Israelitæ non reseruassent eos, sed reseruauerunt. ergo obligauit.

H *De tribus rationibus quas ponit Nicolaus propter quas iuramentum præstitum Gabaonitis erat seruandum, & an teneat. Quæst. XVIII.*

AD hoc respondet Nicolaus, ꝙ iuramentũ præstitum Gabaonitis fuit obseruandum triplici ratione. Prima sumitur ex parte Gabaonitarum, quia venerunt ad Iosue in nomine Dñi volentes eius cultui subijci. ideo præceptum dñi de interfectione habitatorum terræ Chanaan non videbatur contra eos currere, quia erat datum propter malitiam habitantiũ in terra, & obstinationem eorum in malis. vnde infra. 11. c. dr̃ de obstinatione illorum. Dñi. n. sententia fuerat, vt indurarẽ-
I tur corda eorum, & pugnarent contra Israel, & caderent, & non mererentur vllam clementiam, ac sic perirent, sicut p̃ceperat dñs Moysi. ex quo patet, ꝙ Gabaonitę meruerunt clementiam Dei, nec currebat ꝯ eos sñia dñi. Secunda cã accipit̃ ex parte Israelitarum, quia istud fuit primũ iurm̃, quod fecerunt extraneis gentibus, excepto tñ iur̃o qđ fecerunt Raab, qđ fuit magis particulare. istud aũt fuit magis cõe. ideo si fregissent iurm̃ Gabaonitas occidẽdo, quibus iurauerãt ne occiderent illos, fuisset hoc diuulgatũ per oẽs terras in circuitu, & reputati fuissent filij Israel infideles, & iur̃orum transgressores in magnũ scandalũ illius populi, & per ꝯñs in irreuerentiã, & blasphemiã Dei, cuius dicebatur peculiaris populus, & a Deo electus: iõ ad euitandũ hoc debuit obseruari iurm̃. Tertia ac-
K cipitur ex parte Dei, qui pronior est ad indulgendũ q̃ ad puniendum. ideo credendũ est, ꝙ Iosue ex familiari consilio Dei mortem eorũ mutauerit corporalẽ in ciuilem, & sic de suis mendacijs punirentur, qđ de morte corporali eis non infligẽda intelligebat̃. Quod aũt dñs hanc sñiam approbauerit patet, quia pp̃ afflictionẽ factã iniuste Gabaonitis a Saul, Deus dedit famem magnã tribus annis in Israel, & nõ cessauit ira Dei, quousq; ad petitionẽ Gabaonitarũ suspensi sunt septẽ viri de stirpe Saul, sic patet 2. Re. 21. c. Itẽ patet ex glo. B. Aug. sup c. sequens sup partẽ illã, in manus tuas tradidi illos: ait nec cõsultus est dñs vtrũ eundũ

esset,

esset, sed vltimo suis subuenire volēs futuram pnunciauit victoriam. sic posset de Gabaonitis inconsultus monere qui essent cum mentirentur, nisi ei placeret illa iuratio, quę subiectis parcere cogeret. crediderāt enim Deo, quoniam audierant promisisse quòd gentes illas subuerterent, & terram eorum obtinerent: & hanc eorum fidem quodammodo remunerauit, quia non perdidit.

Solutiões Nicolai. Ad argumenta respondet. Ad primum. s. φ Deus iusserat occidi omnes Chananæos, dicit quòd non currebat contra Gabaonitas ista sententia. Ad secundum respondet: quòd quamquam a principio dixerunt Israelitæ Gabaonitis, ne forsitan essent de terra quæ eis debebatur: tamen in iuramento postea non fuit interposita aliqua conditio, sed simpliciter iurauerunt illos non occidere. Ad tertium argumentū dicit, quòd mendacia & fraus quando ordinantur ad malum finē, non debent prodesse: mendacia autem & fictiones Gabaonitarum licet essent de se mala, tamen non erant ad malum finem sed ad bonum, scilicet ad corporalem salutem & spiritualem.

Confutatio opinionis Nicolai. Et quòd iuramentum præstitum Gabaonitis non obligauit: sed putauerūt Israelitæ quòd obligabat ideo seruauerunt. Item quòd iuramentum præstitum contra legem Dei, siue affirmatiue, siue negatiue, siue ignoranter, siue scienter, non obligat.

Quæst. XIX.

NON obstantibus his dicendū est, φ Israelitæ non fuerunt obligati per iuramentū præstitum Gabaonitis, sed potuerant eos occidere non incurrentes aliquod periurium, nec aliqualiter peccantes. quod patet, quia iuramentum contra legem Dei præstitum nunquam obligat: & dato quòd aliquis obligari velit, non obligatur, sed magis econtrario peccat iurando. vnde si Israelitis cōstitisset Gabaonitas esse Chananęos, quando venerunt ad eos, non iurassent illos cōseruare. Et dato quòd vellent iurare, non teneret iuramentum: quia ipsi non poterant per aliquod iuramentum, aut aliquod alterum vinculum inducere obligationem contra legem diuinam. sed si aliquis iurās contra ea quæ Deus iubet, posset se obligare ad faciendum, per iuramentum tolleret legem diuinam exuens obligationem illius super se, & inducens contrariam obligationē: & hoc modo posset tota lex diuina destrui. Absurdum ergo est, nec quisquam nisi insanus fatebitur iurantem contra ea quæ sunt in lege diuina, siue affirmatione, siue negatione teneri iuramento. Iuramentum autem Israelitarum huiusmodi erat de saluandis Gabaonitis, quia Deus legem dederat vniuersalem de Chananæis delēdis de quibus erant Gabaonitę. ergo si per iuramētum præstitum eis potuissent se obligare ad non occidendum eos, possent tollere legem diuinam per iuramentum iurum, quod absurdum est. Nec valet si dicas quòd Israelitæ iurauerūt nescientes esse Gabaonitas de Chananæis, sed potius credentes esse de aliis gentibus. nam hoc est ad excusandum Israelitas a peccato, scilicet, quia iuramentū præstiterunt nesciētes: quod si præstitissent scientes, non erat dubium eos valde grauiter peccare: tamen ex hoc non tollebatur quin esset iuramentum contra legem Dei. ideo sicut iuramentū præstitum contra ea quę sunt manifeste in lege Dei, non obligat, ita non potest tollere obligationem legis diuinæ, ita nec pōt obligare iuramentum præstitum contra ea quæ sunt in lege Dei nobis hoc ignorātibus, siue hoc prouenirat ex ignorantia iuris, siue ex ignorātia facti, quia tūc daretur quòd ipsa ignorantia nostra tolleret obligationem iuris diuini. nam quocūque modo detur quòd iuramentum factum contra legem Dei teneat, siue præstetur ignoranter, siue scienter, tolletur obligatio legis diuinæ. nā cū obligatio iuramenti & legis diuinæ sint contrariæ, includunt contradictionem tenere vtramque. sed necesse est vnam tolli per alterā. Dicendo ergo quòd iuramentum præstitum contra legem diuinam tenet, siue scienter præstitum, siue ignoranter, dicimus quòd obligatio legis diuinæ per iuramentum illud sublata est, quod est falsum. ergo nullo modo iuramentum præstitum ab Israelitis Gabaonitis tenebat, quia erat contra legem Dei. Quòd antē nescirent Israelitæ hoc, solum operabatur quòd putabant se obligatos, ac si non iurassent contra legē Dei: cum tamen constiterit illos iurasse contra legē Dei, constabit eis quòd non tenet iuramentum. sic autem fuit cum nūciatum est Israelitis, quòd Gabaonitæ erant de Chananæis. nam tunc sciebant se contra legem Dei iurasse: ergo cognoscere debebant se non teneri. Et si dicatur quòd Deus dedit consensum ad istud iuramentum. Dicendum est quòd non ex hoc iuramentum tenebat, quia aut Deus approbauit iuramentum cum fiebat, scilicet, quòd non imputabat Iudæis ad culpam aut malum, quòd præstarent huiusmodi iuramentum: aut fuit post iuramentum factum, scilicet, postquam cognouerunt Israelitæ Gabaonitas esse de Chananæis. Si autem primo modo dicas, non ex hoc fiebat illud iuramentum licite. nam non constabat Israelitis an Deus factum eorum approbaret, vel reprobaret: cū dicatur supra quòd os Domini non interrogauerunt, idest non sciuerunt a Deo an liceret, vel expediens esset inire fędus cum Gabaonitis, vel non. postea etiam antequā scirent a Deo aliquam confirmationem pręcedentē, vel quę postea fieret, cognouerunt Gabaonitas esse Chananæos. & consequenter cognoscere debuerūt iuramentum esse factum contra legem Dei, & non tenere. Si autem dicas quòd Deus postea dixerit Iosue, quòd non occideret Gabaonitas: non ex hoc arguitur tenuisse iuramentum, quia iam non erat licitū Gabaonitas seruari, quia iuramentum fuerat factum, sed quia Deus iubebat. & dato quòd Deus diceret quòd Israelitæ seruarent iuramentum suum, non arguebatur quòd tenuerit, quia istud præceptum erat superueniens. Iuramentum autem a principio factum si obligatorium fuit, semper obligauit. si autē non obligauit a principio, nūquam postea obligauit, etiam si Deus diceret, quòd seruarēt illud: quia iam non erant vires iuramenti ad obligandum, sed diuina iussio: & ita obligarentur per hanc iussionem, etiam si nullum præcessisset iuramentum.

Respondit ad fundamenta Nicolai, seu causas positas q. 18. Et quòd Gabaonitæ non venerunt ad Iosue ad subijciendum se cultui Dei Israel, vt putat Nicolaus, sed solum terrore compulsi. Et quòd nobis facere non licet aliquid ex eo quòd apud Deum id rectum sit, & illud fieri velit.

Quæst. XX.

AD fundamenta Nicolai quibus inducere videtur, quòd istud iuramētum obseruandum fuit. Respondendum est. primo dicit quòd Gabaonitæ venerunt ad Iosue in nomine Domini, ideo non debebat currere contra eos præceptum de interfectione Chananæorum: venerant enim vt subijcerentur Deo. Dicēdum quòd Gabaonitæ venerunt ad Iosue in nomine Domini Israel, non quidem ad subijciendum se ei, sed ad famā Dei, scilicet, quòd nomen Dei Israel, idest fama eius erat magna, & Gabaonitæ venerunt in nomine Domini,

mini, idest in fama vel per famam Dei. Et hoc patet ex litera sequenti, cum ipsi declarant intentionẽ suã dicentes. de terra longinqua valde venerũt serui tui in nomine Domini Dei tui. Audiuimus enim famã potentiæ eius cuncta quę fecit in Aegypto &c. de fama igitur intelligitur, & non quòd ipsi tunc venirẽt ad subijciendum se cultui Dei Israel. Item non venerunt Gabaonitæ vt subijcerent se Deo vllo modo, sed solum terrore compulsi: vt patet infra cum dicitũ, nunciatum est nobis seruis tuis, quòd promisisset Dominus Deus tuus Moysi seruo tuo, vt traderet vobis omnem terram, & disperderet omnes habitatores eius, timuimus valde, & prouidimus animabus nostris vestro terrore compulsi: ergo non merebãtur quicquam tanquam venientes ad se subijciendum cultui Dei. Item patet quia si venissent ad subijciendũ se cultui diuino, inquisiuissent ab Israelitis de cæremonijs, & didicissent eas: sed non fecerunt quin potius pro solo fędere exorantes eo obtento abierũt: ergo non veniebant ad hoc. Item dato quòd venissent Gabaonitę ad subijciendum se cultui diuino, tamen non tollebatur quin curreret contra eos lex posita de occidendis Chananæis: quia lex posita erat ꝙ nequaquam permitterent viuere aliquem de Chananæis: ergo nullo fędere aut conditione posita, aut propter nullum finem licebat dimittere Chananæos viuentes. nam hoc dato necesse esset, quòd si omnes Chananæi vellent conuerti ad Dominum cęremonias eius acceptãtes, quòd dimitterentur viuentes, & terras eorum illis. & sic nullum locum possessionis haberent Iudæi: & posita lex a Deo non haberet locum quantum ad aliquid. nam quamquam Chananæi non desiderarent conuerti ad cultum Dei Israel animo, tamen videntes se impares Iudæis fingerent se velle subijci Deo Israel, vt sic viuere permitterẽtur. vnde si semel videretur inter Chananæos, quòd aliqui de eis liberabantur a morte propter hoc, quòd se Deo Israelitarum subijciebant, omnes alij se sic Deo subijcere ficte possent, & per fraudem viuerent, atq; manerent in terra: sicut multi de Iudæis ad Christũ timore conuersi, vel vt gloriosius præsentem agerẽt vitam, qui nihil de vita iudaica recepta a cunabulis perdiderunt: & hac occasione inter nos interdum vt filij seculi pollent in seculo. Quamquam ergo diceret aliquis de Chananæis Israelitis, quòd volebant Deo eorum subijci, non dimitterent eum viuentem. Item patet ex hoc quod fecerunt Israelitæ. nam quãquam Gabaonitæ dixerint se venisse ad eos in nomine Dei eorum audita fama, tamen quæsiuerunt an essent de Chananęis dicentes, quòd si de terra illa essent, non possent cum eis fędus inire. vnde si confiterentur se esse de Chananęis, nõ suscepissent eos ad fędus. ergo non iurauerũt Israelitę Gabaonitis, quia veniebant ad se subijciendum Deo, sed quia putauerunt eos esse de gentibus extraneis. non ergo tollitur quin sentẽtia Dei curreret contra eos, quia veniebãt ad colendum Deum. Si tamen non curreret, quia volebant subijci Deo, non oportebat quòd Gabaonitę fingerent se esse de terra longinqua, sed solum ꝙ dicerent se venisse ad subijciendũ Deo Israel, & dato ꝙ Gabaonitę nescientes hoc fingerent se esse de terra longinqua, vt qualitercunque euaderent, tamen Israelitę non debebant quærere an essent de Chananęis vel non: sed an essent volentes subijci Deo vel non, & si venissent vt subijcerentur Deo, siue essent de Chananęis siue non, inirent cum eis fędus. sed institerunt diligenter quęrẽtes an essent de Chananęorum terra vel non. & nõ quęsierunt an essent volentes se Deo subijcere. ergo quãquam dicerent se velle subijci ritibus iudaicis, non liberarẽtur a morte si cõ-

F fiterentur se esse Chananęos. Itẽ patet ex hoc quod fecerunt Israelitę cognito quòd Gabaonitę essent de Chananęis. nam populus voluit eos delere nisi principes restitissent. Dixerant tamen ipsi primo, quòd veniebant in nomine Domini Israel. Item ꝙ Deus voluerit Gabaonitas esse saluos, non iustificabat iuramentum Israelitarum: nec faciebat illud valere. nã q̃q̃ Deus velit id quod nos agimus non iustificatur actus. nam hoc modo nullus actus iniquus esset, cũ nullus ꝯ voluntatem eius sit. non posset quicq̃ fieri, nisi ipse vellet. sic patet Sap. 11. c. tamen multos actus iniquos dicimus. Item Deus operatur iudicio suo occulto distribuens poenas & pręmia, ſm ꝙ nouit expedire, & merita nostra exigere. nos aũt ſm legẽ datã
G nobis solũ operamur, qũocunque se res habeat. ideo aliqua iusta sunt Deo operante, quę à nobis fieri *illicitũ* est si fierent deliberate: sicut Deus nouit aliquẽ meritum mortem sibi infligi, & vult ei infligere per manus nostras tradẽs eum nobis, & occidimus eum a casu: vt si iaciamus lapides vel sagittas ad locũ certũ, & transeat aliquis cortuet vulneratus: nos tñ percutere non vellemus. Ecce enim occisio illa quantũ ad id qđ Deus iudicat, & agit, iusta est: tamẽ si voluntarie nos efficeremus, peccaremus. Item patet hoc: quia q̃cunque aliquis patitur aliquã pęnã, illã iuste patitur quia meretur. nam in aliquo Deum offendit pro quo puniri meretur: tamẽ nõ iuste pęnã infert quicũque occidit aliũ, alioquin nemo peccaret quicq̃ in proximũ. quicũque tñ in alterutrum pęnam infli-
H gimus, Deo dispensante facimus: quia nisi ipse vellet eum pati quę patitur, & ad aliquẽ bonum finẽ proficeret, non puniri permitteret: vt declarat Boetius de consola. lib. 4. prosa 6. Non ergo recte dr̃ ꝙ ex eo ꝙ aliquid apud Deum rectũ est, & ipse illud fieri vult, nobis facere liceat. quamquam ergo Deus iudicio suo occulto Gabaonitas dimittere vellet ex aliqua causa: Israelitis tñ non licebat hoc, quia legẽ habebãt ſm quam agerent, s. ꝙ occiderẽt oẽs habitatores terrę Chanaan. non licebat ergo eis ꝯfacere, donec lex alia, aut speciale pręceptũ poneretur de seruãdo eos.

De hoc dixit excellenter supra 7. cap. q. 39.

Solutio ad confirmationem primi fundamenti Nicolai positum, q. 18. Quæst. XXI.

I
CVm autem confirmatur, s. ꝙ non curreret ꝯ eos sententia Dei de occidendis habitatoribus terrę, q̃a alios tradiderat in manus Israelitarum, vt non mererentur aliquam misericordiam: vt patet infra 11. cum dicitur. Domini n. sententia fuerat, vt indurarentur corda eorum, & pugnarent contra Israel, & caderent, & non mererẽtur vllam clementiam, ac perirent sicut pręceperat Dñs Moysi. ergo contra Gabaonitas nõ currebat ista sententia, quia Deus non indurauerat eos: sed venerunt ad confirmandum fędera cum Israel. Responderi potest vno modo ꝙ non probatur ex hoc. nam q̃q̃ s̃nĩa Dñi fuit ꝯ istos, vt in pęnam malorum suorum indu-
K rarentur, & nõ mererentur vllam misericordiam, nõ sequitur ꝙ sententia Dei data ꝯ Chananęos non curreret contra Gabaonitas, nisi forte dicas ꝙ sententia Dei solũ erat contra illos, de quibus eo. cap. 11. mẽtio fit. Sed hoc falsum est, quia etiam erat sententia Dei contra oẽs, qui postea perierunt de Chananęis. Manifestum est enim ꝙ multi de Chananęis postea perierunt, s. illi quos deleuerunt Israelitæ post mortem Iosue, vt patet Iudi. c. 1. & 19. & reges Israel multos postea occiderunt, s. Saul: cuius toto tempore fuit bellũ potens contra Philistin: vt patet 1. Reg. 14. & Dauid multos occidit de his: vt patet 2. Reg. 5. & 8. si tamen non cucurrisset sententia Dei contra illos, nõ fuissent occisi.

occisi. Ergo dicendo ꝙ sentẽtia Dei fuit contra eos, de quibus habetur infra 11. cap. ꝙ perirent non tollitur de alijs ꝙ curreret contra eos Domini sententia: huiusmodi autem contra Gabaonitas erat. Item dato quòd veraciter sententia Dei non curreret contra Gabaonitas, vel contra multos alios de Chananęis: hoc tñ non constabat Israelitis, sed potius apparebat manifeste ꝙ cõtra oẽs currebat: quia Deut. 20. & Nu. 34. dr̃ de his terris, quas Hebræi accepturi erãt in possessionem, nullum oĩno viuere permitterent. donec ergo Deus determinaret eis aliquam gentem, vel aliquos hoĩes de Chananæis, quos non occiderẽt, sententia eius contra oẽs currere videbatur. Sed ista sñia non fuerat limitata in Gabaonitis, ꝙ non curreret. ergo non erat aliquid quare non curreret contra eos, q̃q̃ Deus apud seipsum determinasset ꝙ nõ curreret contra eos. Et cum dicit Nic. ꝙ Gabaonitæ inuenerunt clementiam, ita vt non curreret cõtra eos sñia Dei. Rñdendũ est ꝙ inuenerũt, tamen nõ sequit̃ ex litera allegata per eum, quia idem tũc sequeretur de oĩbus alijs, qui tũc non fuerunt occisi. Sed falsum est, quia multi eorum qui tunc non perierunt, postea deleti sunt. Item illud qđ dr̃ infra 11. & allegatur per Nicolaũ fuit post pactũ factũ cũ Gabaonitis, & pręstitum iuramentũ. ergo ante nõ cõstabat qui inuenturi essent misericordiã, vel an aliquis hoc inuẽturus esset. Item q̃q̃ Gabaonitæ misericordiam a Deo cõsecuti fuerint, tamen non constabat Israelitis: ideo tantum erat ac si non fuissent consecuti.

Solutio ad secundum fundamentum seu causam Nicolai, de quo q. 18. Et quòd aliquando ea quæ contra mandata Dei fiunt, postquam facta sunt, ipse confirmat.

Quæst. XXII.

SECVNDA ratio quam posuit Nicolaus ex parte Israelitarum nõ multum tenet, scilicet, quia istud erat primum iuramentum quod præstiterant genti alicui, & redundaret in magnam infamiam ipsorum si non obseruarẽt, & in contumeliam Dei. Respondendum est, ꝙ non redundaret in aliquã infamiã, sed potius reputaretur eis ad iustitiã: quia si manifeste præstitissent iuramentũ Gabaonitis D de conseruando vitam eorum cognito qui essent, & non obseruarent, esset magna infamia. Gabaonitæ tñ per fraudẽ ab eis hoc exegerant quærentibus ipsis primo, an essent de terra Chanaan, & negantibus veritatẽ. & si veritas fuisset expressa nullo mõ tale pactũ fuisset factũ: ergo ꝓp fraudem quam Gabaonitę cõmittebant in Israelitas, poterant eos occidere, & nullus populus ad malũ imputasset. Nec etiam cedebat in Dei offensam. nam si iuramentum fuisset præstitũ in noĩe Dñi Israel, & sine aliqua fraude, nõ obseruantibus Iudæis dehonestaretur nomen Dei: nunc tamẽ fraus interciderat: ergo non infringebatur iuramentum, nec irrogabatur offensio nomini Dei. Etiã tertia rõ Nicolai ex parte Dei non multũ tenet. nã q̃q̃ Deus reuelauerit Iosue, ꝙ non occiderent Gabaonitæ, & cõmutaretur pęna eorum corporalis mortalis in seruitutẽ, non validabatur iuramentũ. nam a principio iuramẽtum carebat viribus ex causis assignatis, quia non poterat obligare contra legem Dei. Israelitæ tamen putabant illud valere, quia nesciebãt aliqđ impedimentum quare non valeret. cum aũt cognouerunt Gabaonitas esse Chananęos, notũ eis esse debebat non tenere iuramentũ. Quòd aũt Deus postea diceret, ꝙ nõ occiderentur, non validabat iuramẽtũ. sed ex isto nouo præcepto obligabantur non occidere, ẽt si nullum fuisset p̃stitũ iuramentũ. nã cũ semel iuramentum nullas tenuit vires, nunq̃ postea poterit

Ad 3. fundamentũ Nicolai.

A esse obligatorium: sed ex aliquo alio insurget vinculũ ad obligãdũ, si aliqua obligatio fuerit ad talẽ actũ. Cum aũt confirmat, s. ꝙ Deus approbauit hoc, quia tpe Dauid misit magnã famẽ super Israel ꝓp iniuriã factã Gabaonitis a Saul. Rñderi poterat nihil sequi ex hoc. nam aliqñ ea q̃ cõtra voluntatẽ & mandatũ Dei fiunt, postq̃ facta sunt ipse confirmat, vt patet de cõstõne regis: nam Samuel ex parte Dei dixit Israelitis, ꝙ nõ eligerẽt regẽ, & ꝙ erat cõtra voluntatẽ Dei hoc, vt patet 1. Reg. 8. tñ postq̃ electus fuit Saul Deus approbauit. & q̃q̃ Israelitæ vellẽt retrocedere, s. ꝙ nõ haberẽt regẽ, De⁹ noluit: vt patet 1. Reg. 12. q̃q̃ ergo Deus vindicasset postea iniuriã factã Gabaonitis, non sequebatur ꝙ a principio factũ esset recte, & de volũ- B tate eius. Sed relicta adhuc ista solutione possumus aliter rñdere. s. ꝙ licet Deus approbaret Gabaonitarũ liberationem, tñ qñ iurauerũt eis Israelitæ, non constabat an Deus approbaret, vel an malũ bonũue facerẽt. ideo approbatio Dei nõ faciebat eos recte agere. Item auctoritas B. Aug. quæ dicit Deo placuisse liberationẽ Gabaonitarũ, nihil ad hoc agit. nã cum Deus tradit aliquẽ male meritũ in manus alterius nescientis quid agit, vt occidat illũ, vult ꝙ ille occidatur: alioquin nõ traderet ipse, tñ tradit: vt patet Exo. 21. c. nõ tñ recte agit qui sic occidit. nam si deliberate ageret, mortaliter peccaret & puniretur. & tñ Deus adhuc mouet cum aliquo mõ, vt puniatur ille qui deliquit. sicut Deus mouet malos ad persecutionẽ bonorũ, vt mereantur, tñ in hoc mali peccant: ex hoc ergo con- C sensu Dei per taciturnitatem non fit actus licitus, qui aliàs licitus nõ erat. non ergo ex aliquo horũ inducit̃ tenuisse Iuramẽtum Gabaonitis p̃stitũ ab Israelitis. Itẽ ꝙ magis est: Israelitæ nõ tenuerunt iur̃m præstitũ Gabaonitis. nam iurauerãt eis ꝙ nõ occiderent eos, vt dicit litera. & nõ solũ hoc, sed ẽt ꝙ nullo mõ nocerent eis nec rebus suis, q̃q̃ supra nõ exprimatur. Intelligit̃. n. ex hoc qđ dr̃ hic, s. ꝙ dixerũt eis principes. iurauimus eis in noĩe Dñi Dei Israel, ideo non possumus eos contingere. sed hic punierunt eos capitis diminutione. s. efficiendo seruos: ergo non obseruabãt iuramentũ. Itẽ factũ erat pactũ cum Gabaonitis, quia extimabantur esse extra terrã Chanaan habitantes, & si sic inuentum fuisset non nocuissent eis Israelitæ reducendo eos in seruitutẽ. nũc autẽ cõperto ꝙ essent Chananęi fecerũt illos seruos: ergo non stetit iur̃m in viribus suis. Solutiones autem argumentorum factæ ab ipso per hunc modum impugnantur.

Quamuis Deus moueat malos ad persecutionem bonorum vt mereantur: nõ tñ in hoc mali merent̃: immo grauiter peccant.

Solutiones argumentorum factæ a Nicolao refelluntur, & determinatio auctoris ad quæstionẽ principalem: de qu 1 q. 17. Et quòd principes Israel per ignorantiã iuris cum seculum illud rude fuerit errauerunt valde obseruando Gabaonitis præstitum iuramentum, & in sabbatis non pugnando infra q seq.

Quæst. XXIII.

DICENDVM autẽ est ad qõnẽ ꝙ iur̃m præstitum Gabaonitis ab Israelitis nõ tenuit, quia erat contra legẽ Dei cõtra quã nulla obligatio consistere põt. Israelitę tñ puta- E uerunt istud iur̃m tenere, quia putabant se iurare illis qui essent extra terram Chanaan, qđ ipsi iurare possent. ignorantia tñ non faciebat iur̃m obligare: quia q̃uocunque obligaret, tollebat obligationẽ legis diuinę quę nullo modo tolli põt. cum aũt cognouerũt esse Gabaonitas de Chananęis, notum esse debuit illis ꝙ nõ obligauerat iur̃m nec tenebat. Principes tñ populi qui non multũ erãt docti circa hoc, s. qñ iur̃m esset obligatorium vel nõ, quia adhuc seculum illud erat rude, obseruauerũt illud quãtũ ipsi intelligebãt. & ob hoc dixerunt populo murmuranti. iurauimus eis in noĩe Dñi Dei Israel: ideo nõ possumus contingere

gere eos. si tamen nō putarent se teneri iurō non di-
xissent hoc, sed sua credulitas vel ignorantia iuris nō
validabat iurm̄. nam sicut ignorātia facti in eis nō po
terat dare vires iurō, vt valeret, ita nec ignorātia iuris.
Erat autem ignorantia iuris nescire, qn̄ iuramentum
tenet, vel qn̄ non. Simile hr̄ de Iudęis tp̄e Machabęo-
rum: quia enim erat pręceptum datum de custodia
sabbati, existimabant se non posse pugnare in sabbatis
inuadendo, nec resistendo hostibus. ideo cum ȝ eos
in sabbatis ex industria pugnarent hostes, non se de-
fenderunt, & mortui sunt vsque ad mille animas: vt
patet 1. Mach. 1. c. & tn̄ manifestū est ꝙ licebat se de-
fendere ab hostibus in sabbatis, quia tamen existima-
uerunt hi simplices infringi sabbatum si defenderēt
se, mortui sunt in simplicitate sua inuocantes super
se cęlum & terram in testes. sed immediate alij Iu-
dęi determinauerunt cū sacerdote magno Matathia
qui tunc erat, licere pugnare in sabbatis se defenden-
do: & sic fecerūt: vt patet eo. cap. Sic ergo in his prin
cipes intellexerunt se iurō astrictos, cum tamen non
essent astricti. ideo si occidissent Gabaonitas nō pec
cassent, quia non infringebant iurm̄, cum nullū esset.
Errauerūt aūt adhuc isti principes per ignorantiā iu-
ris, quia putātes se obseruare iurm̄, subiecerūt in ser-
uitutem Gabaonitas. & quia nō occidebāt eos, intel-
ligebant se tenere iurm̄: sed si iurm̄ mansisset in viri-
bus suis, non solum non potuissent occidere eos, sed
etiam non potuissent eis quicquam inferre molestię,
quia non debebant eos contingere. ipsi tamen exi-
stimauerunt ꝙ propter fraudem Gabaonitarum po-
tuerunt istam pœnam seruitutis eis imponere, & ꝙ
maneret iuramentum: cum non occiderent eos. istā
tn̄ limitationem non poterant facere manente iurō.
nam vel in totum teneret vel in nihilo, cum totum
esset contra legem Dei. An vero ista fuerint facta ex
mandato Dei, s. ꝙ non occiderentur Gabaonitæ, & ꝙ
In q. 30. poneretur eis ista pœna inferius dicetur.

An principes populi & Iosue peccauerint imponendo Gabaonitis onus seruitutis æternæ. Quæst. XXIIII.

SED istis suppositis quęret aliquis, an principes
populi & Iosue peccauerint imponendo Ga-
baonitis onus seruitutis ęternę. nā iuramen-
tum erat, vt non nocerent eis aliqualiter. sed
istud est de maximis nocumentis, quia est capitis di-
minutio. immo ab eis qui recte considerant, & ho-
noris seculi huius amatores sunt, habentes cor gene-
rosum, grauior est ęterna seruitus quacunque morte
honeste suscepta: ergo peccabant inferendo illud.
Dicendum est, ꝙ si iuramentum præstitū Gabaonitis
tenuisset, non solum non poterant Israelitæ Gabao-
nitas occidere, sed etiam non poterant eis quicq̄ mali
aliter inferre, non tenuit tamen vt probatum est, quia
erat contra legem Dei. ideo siue ignoranter pręsta-
retur, siue aliter, non poterat validari: quia quocun-
que mō tollebatur obligatio legis diuinę. potuerunt
ergo Israelitę licite occidere Gabaonitas, & cōsequē-
ter quodlibet malum minus inferre potuerunt cuius-
modi erat seruitus perpetua. Sed tunc argues de prin
cipibus, qui putabant se obligatos iuramēto, & tamē
inflixerunt pœnam seruitutis. Rn̄dendum est: ꝙ si
quis recte saperet credēs ꝙ istud iurm̄ obligabat, de-
bebat credere ꝙ non poterat infligi aliqua pęna, aut
dānum Gabaonitis. Israelitarū tn̄ principes in duo-
bus per ignorantiam iuris errauerūt. Primo, quia exi-
stimauerunt se obligari iurō illo, cum tamē nō obli-
In q. 19 & garentur: vt supra declaratum fuit. Secundum fuit,
pręcedēti. quia cū credidissent tenere iurm̄, putauerūt se posse
agere cōtra illud in aliqua parte, s. subijciēdo Gabao-
F nitas in seruitutem, cum iñ non posset iurm̄ ex parte
obligare, & ex altera nō: cum totum sit contra legē
Dei, quod in eo promissum est. debuissent tamē fa-
cere conscientiam de hoc, cum intelligerent se obli-
gatos iuramento.

Respondit ad argumenta posita q. 17. Et quomodo intelligitur regula iuris, fraus & dolus alicui patrocinari non debent. Quæst. XXV.

NVNC ad argumenta principalis q̄ōnis rn̄-
dum est, & ad ea quæ probāt non tenuis-
se iurm̄ non est rn̄dendum, quia ista pars
tenēda est. Ad ea tn̄ rn̄det Nicolaus, quia
G tenet ȝriam partem. Ad primū dicens ꝙ sn̄ia Dei da-
ta de oībus habitatoribus terrę Chanaan occidendis
non currebat ȝ Gabaonitas, quia Deus miserebat eis:
sed hoc supra improbatum fuit satis. nam licet Deus In q. 10.
vellet illos liberare, tamen non tollebatur quin lex il-
la data Israelitis de occidēdo oēs habitatores Chana-
næorum obligaret eos ad occidendum gabaonitas, si
cognoscerent eos esse de Chananæis. Ad secundum
argumētum rn̄det ꝙ non fuit apposita aliqua cōditio
in iurō pręstito Gabaonitis: in quo dicendum est, ꝙ
ista duo argumenta vltima erant impertinentia: &
q̄q̄ quod intendebatur erat verum, tamē vltima duo
argumenta nō concludunt. nihil enim prohibet esse
veram conclusionē, & inconuenientem modum ar-
guendi. ideo sic dici debet hic, ꝙ nō fuit posita aliqua
H conditio in iuramento: & ex hac parte iurm̄ non in-
firmabatur. tamen infirmabatur, quia erat contra le-
gem Dei pręstitum, contra quam nullum vinculum
vel obligatio est efficax. Ad argumentum tertium
de fraude & dolo ꝙ nō debēt patrocinari, sed sic fuit
in Gabaonitis. Respōdet Nicolaus, ꝙ fraus & dolus
facta ad malum finem non debent patrocinari, secus
in Gabaonitis, qui non fecerūt ad malum finem, sed
ad salutem corporalem & spiritualem. In quo dicen-
dum est, ꝙ fraudem & dolum patrocinari accipiēdo
stricte falsum est indistincte. nam siue ad bonum fi-
nem, siue ad malum finem nunq̄ patrocinātur, idest
nunq̄ tribuunt aliquod ius. & sic Gabaonitæ q̄q̄ fe-
cerint dolum istum, tamen non assecuti sunt ex hoc
I ꝙ esset illicitū Israelitis occidere eos, quia potuissent
occidere eos si vellent licite. & dato ꝙ tenere velle-
mus iurm̄ istud fuisse obligatorium, nō infertur frau
dem Gabaonitarū fuisse patrocinatā: quia nō ideo li-
berabantur Gabaonitæ de manu Israelitarum, quia
fraudem & dolum commiserant, quia hoc fuit me-
diatum: sed quia Israelitæ eis iurm̄ præstiterūt de nō
contingendo eos. Alio modo accipitur ꝙ fraus & do
lus non debent patrocinari, i. semper debent nocere
ei qui committit, & tunc aliquo modo stat distinctio
Nicolai, s. ꝙ fraus facta ad bonum finem, i. sine præiu-
dicio alterius non nocet agēti. si tn̄ fit ad malū finē, i.
cum pręiudicio tertij, semper debet p̄iudicare agēti.

K *Respondit ad argumenta pro parte affirmatiua posita. q. 17. Quæst. XXVI.*

NVNC restat rn̄dere ad argumenta alterius
partis in quibus inducebatur, ꝙ tenuit iu-
ramentum. Ad primum cum arguebāt
ex litera, ex dicto principū, s. iurauimus eis
in noīe Dn̄i: ideo contingere eos non possumus. Di-
cendum est ꝙ ista litera procedit ex intentione prin-
cipum, s. ꝙ ipsi intelligebant se obligatos iurō. ideo ꝙ
non possent occidere. errabāt tn̄ vt supra fuit decla-
ratum. sic dr̄ de viris simplicibus tp̄e Machabæorū, ꝙ
intelligebant esse illicitum pugnare se defendendo
dicbus

diebus sabbatorum: tamen falsum est. nam licitum erat vt postea alij sapiẽtiores declarauerunt. Ad aliud argumentum ex eadem litera, s. conseruentur quidẽ, ne pereant, ne contra nos ira Dñi concitetur. sed ira Dñi non concitatur nisi pro peccato: ergo pctm̃ erat si eos occiderent. Dicendum est eodem modo procedere ex intentione principum. nam cum intelligerent se astrictos iuramento, credebant φ si ꝯ venirẽt, Deus irasceretur: & verũ quidem erat φ si iurm̃ esset obligatorium, & principes ꝯ venientes occidissent Gabaonitas peccarent, atque ira Dei exardesceret super illos: ꝗ iurm̃ non tenuit: Ideo q̃q̃ contra venissent non esset furor Dei super eos: multa enim sacra scriptura sic refert, quæ a multis per ignorantiam dicta sunt, & sunt falsa. sic patet Iudi. 13. de Manue patre Sampsonis qui ait. moriemur, quia vidimus angelum Dñi. putabant enim certissime mortem secuturam ex visione illa, sed nihil tale erat. Ad aliud argumentum, qñ dr̃ φ si principes non intellexissent se obligatos iuramẽto, occidissent Gabaonitas. Rñdendum est totum debere cõcedi, s. φ principes existimabant se obligatos obseruare iurm̃ istud: tñ nõ sequit̃ ex hoc, φ obligati erant, quia per imperitiã istud existimabant. & ex facto vel existimatione hoĩum non nimis eruditorum non est arguendum ad veritatem iuris. Ad aliud argumentum, s. contra præceptũ Dñi erat reseruare aliquem de Chananæis viuentem. s. n. non tenuisset istud iuramentum, nõ seruassent Israelitæ Gabaonitas: sed seruauerunt: ergo tenebat. Rñdendũ est nõ tenere ꝯñam. sed magis econuerso arguendum erat, s. φ quia iurm̃ istud non tenebat, non obligabantur Israelitę seruare vitam Gabaonitarum, sed poterant eos occidere. tamen quia putabant se teneri ad iuramentum præstitum obseruandum, non occiderunt. Istud antem argumentum præsupponit infallibiliter φ scirent Israelitæ quid erat de lege Dei, & quid obligabantur facere. & φ infallibiliter facerent id ad quod operandum obligabantur. sed primũ falsum erat: quia vt probatum fuit hic, ipsi errauerũt putantes se obligatos ad obseruationem iuramenti: cum tñ non essent obligati. Secundum aũt erat dubium. nã dato φ cognoscerent quid facturi erant, tñ adhuc possent declinare ad alterum nisi ponantur impeccabiles. non ergo tenet consequentia. & sic manet φ iuramentum præstitum Gabaonitis non fuit obligatorium, sed poterant facere quod vellent occidentes eos.

An peccauerint Iudæi non occidendo Gabaonitas: cum non obligarentur iuramento. Et quòd ignorantia iuris excusat principes Iudæorum quòd non occiderunt Gabaonitas. Quæst. XXVII.

NVnc cum dictum sit non tenuisse iuramentum istud præstitum. & sic quòd poterãt Israelitæ occidere Gabaonitas, quæritur an peccauerint quia nõ occiderunt. Rñdendum est φ per legem datam de occidẽdo oẽs Chananæos, de qua Deuter. 20. & Num. 33. cap. tenebantur Israelitæ occidere oẽs Gabaonitas, quia erant de Chananæis nisi Deus specialiter vetuisset. & quia Deus non vetuerat de his, tenebantur illos occidere. iuramẽtũ autem superuenit, quod nisi superuenisset certissime principes occidissent ciues Gabaon. sic. n. se excusauerunt hic, s. iurauimus eis in noĩe Dñi Dei Israel. ideo non possumus eos contingere. istud autẽ iurm̃ non tenuit: ideo ita eos occidere debebãt præfato iuro sicut si non præstitissent. nõ peccauit tamẽ populus in non occidẽdo. voluit quippe delere illos, sed non permiserũt principes, vt patet supra in litera.

A Principes autẽ in hoc videbuntur alicui peccasse. sed ignorantia iuris eos excusauit. quia adhuc seculum illud erat rude, & non erant eruditi circa iuramẽtum quando teneret, aut quando non. & ignorantia ista aliqualiter eos excusauit facientes s̃m conscientiam suam. An vero Deus eis reuelauerit hoc esse beneficum vel non, ex litera nõ constat. sed quocũque se habeat, satis innuit φ nõ fuerit reuelatio facta a principio, qñ cognito φ Gabaonitę erant Chananæi noluerunt eos occidere pp iurm̃ præstitum. nam cũ populares tũc arguissent ꝯ principes tumultuantes, quia non permitterent occidi Gabaonitas, rñderunt φ nõ poterant eos cõtingere, quia iurauerãt illis. si ñ haberent aliã excusationẽ ponerent, s. si Deus iussisset φ

B non occiderentur. Principes tñ videntur in hoc solũ aliqualiter deliquisse, quia cum cognouerũt Gabaonitas esse Chananæos, & putauerũt se esse perplexos, debuerant inquirere à Deo quid agendum esset de illis: & non quæsiuerunt, sed ligauerunt se ad iurm̃ dicentes quòd non poterant percutere Gabaonitas, quia iurauerant eis.

Quare Iosue recepit Raab & cognatos eius, & permisit manere liberos in Israel: Gabaonitas vero non permisit liberos, sed subiecit seruituti: & an inhumaniter egerit. Qõ. XXVIII.

ALiquis quæret: quare Iosue recepit Raab & cognatos eius, & permisit manere liberos in Israel: Gabaonitas vero recepit, & non permisit liberos, sed subdidit seruituti? Dicendum φ aliqui accusant in hoc Iosue dicentes φ crudeliter se habuerit, quia hoĩes ad se humiliter venientes seruituti subiecit. Sic refert Adamantius & glo. ordi. s. notandũ φ heretici qui vetus testm̃ non recipiunt, in hoc loco dicunt videre, quia nihil humanitatis habuit Iesus Naue filius, vt hoĩb' qui ad se supplices venerant salutem concedens, notã infamiæ & iugum seruitutis infligeret. Sed dicendum φ Iosue hoc iuste fecit, quia nõ erat eadẽ causa in Raab & cognatis eius, quæ fuit in Gabaonitis. Primo quia Raab bñficium præstitit Iudæis liberans duos exploratores eorum a morte, in quo non solũ illis bñfecit,

D sed etiam toti exercitui Iudæorum, quibus sequeretur magnus timor & dubitatio aggrediẽdi Chananæos, si eorum exploratores capti a Ierichõtinis occiderentur. Secundo præstitit bñficiũ toti genti Iudæorum, quia pp eos prodidit patriam suam, & instruxit exploratores de timore oĩum Chananæorum: & quo tota terra tradita erat in manus eorum. & ex hoc Iudæi valde confortati sunt supra 2. cap. Gabaonitæ autem nullum beneficium præstiterunt Iudæis: ideo magis tenebant Iudęi Raab & cognatis eius, q̃ Gabaonitis. Tertio: quia exploratores noĩe totius Israel iurauerũt, φ liberarent eã & cognationẽ suã, & fuit pactum initum pro bñficio præstito supra 2. & istud pactũ & iurm̃ vr̃ postea confirmatũ a toto populo dicente Iosue, sola Raab meretrix viuat supra 6. c. cũ Gabaonitis aũt nõ fuit initum pactũ pro beneficio, sed solũ præstitum fuit iurm̃ de non nocendo eis. & istud iurm̃ nõ vr̃ confirmatũ auctoritate plebis, sed potius reclamauit populus petens Gabaonitas ad mortẽ, & soli principes defenderunt eos: vt patet supra in litera. iõ non fuit idẽ in vtrisque. Quarto & præcipue, qa Raab non decepit Israelitas negãs cõditionẽ suam, s. se esse Chananęã, qa hoc manifestũ erat. ideo iurm̃ illi præstitũ non habuit cãm vt dissolueretur, quia scienter illud fecerant Israelitę. & sic non cõtrauenerũt in aliquo. Gabaonitæ aũt mentiti sunt Israelitis decipiẽtes eos, & dicentes quòd essent de longinquo. si aũt veritatẽ expressissent, nõ facerent Iudęi cũ eis fœdus ve-

tante

tante lege, Deutero. 20. cap. cum ergo per mendaciū induxerint Israelitas ad iurandum, non tenebat iurm, & licuisset Israelitis occidere Gabaonitas non obstante iuramēto pręstito si voluissent. in iuramēto Raab non interuenerat dolus. ideo non licebat contrafacere: ideo cum licuisset Iudęis occidere Gabaonitas, licuit eis subijcere illos seruituti quod videbatur minus. Quinto & etiam principaliter fuit pp scandalū. nam ꝙ obseruaret iurm pręstitum Raab nullus ꝯdixit, sed oēs consenserunt. quātū ad Gabaonitas fuit econtrario, quia populus indignatus est, & volebat occidere illos: principes autem opposuerunt se pp iurm. vt ergo Iosue tolleret scandalum tenuit mediā viam. s. voluit ꝙ viuerent Gabaonitæ pp iurm principum, & subiecit illos seruituti altaris Dei, & populi, vt sic satisfaceret populo. & hęc fuit tota causa seruitutis Gabaonitarum. nam cognita fraude eorum si populus non reclamasset, permitteret eos Iosue viuere, & nō subijceret alicui seruituti vel pęnę: sed quia populus petebat eos ad mortem, non potens aliud facere Iosue, subiecit seruituti, vt non sequeretur mors ipsorum. Ex his ergo apparet contra assertionē hæreticorum dicētium fuisse Iosue inhumanum, quia supplices sibi factos subiecit seruituti. nam non fuit inhumanus, immo abundanti humanitate vsus est, quia quantum potuit eos a morte liberauit. & quia non potuit per alium modum, imposuit eis quandam seruitutem quam ipsi mitiorem iudicauerūt, q̄ ꝙ occiderentur sicut populus petebat. Sexto, quia præiudicabatur aliqualiter Israelitis ex pacto Gabaonitarum, sed in nullo pręiudicabatur ex pacto inito cum Raab. quia Gabaonitæ habebant quatuor vrbes magnas. s. Gabaō, Caphira, Beroth, Cariathiarim, vt patet supra in litera. & istas habituri erant Israelitæ in possessionem si occiderēt Gabaonitas, quia tota terra diuidenda erat per sortes. Nu. 26. & 34. cap. si aūt totaliter seruaretur pactū Gabaonitis, nō possent Israelitę has vrbes habere. ideo præiudicabatur eis. secus de Raab, quia illa non habebat vrbem, neque hęreditatem: & si quid habebat illud erat in vrbe Ierícho, de qua nihil habituri erant Iudæi: quia erat supposita anathemati ne habitaretur, & ne acciperetur aliquid de illa supra 6. cap. ideo non pręiudicabatur in aliquo Israelitis ex pacto Raab. vnde nō reclamauerūt de illo, sicut reclamauerūt de iurō præstito Gabaonitis. Septimo dicunt aliqui factum fuisse, quia Gabaonitę non habuerūt plenā fidē in Deo Israel. Raab autē habuit fidē plenā: ideo aliter cū illa agi debuit. Octauo, qa dicunt ꝙ Raab ex deuotione venit ad Deum Israelitarum. Gabaonitæ aūt ex solo metu: ideo debuerūt seruire Gabaonitę & non Raab. De his duobus loqͭ Adamātius & glo. ordi. s. sed Iesus sm mensurā fidei ipsorum cōpetenter iudicauit. sed Raab meretrix fide integra credidit cum oī domo sua, & exploratores cū oī deuotione suscepit: ideo integre in societatem populi suscepta est, & apposita ad filios Israel. Isti vero qui non tam Israeliticæ plebis cōsortia dilexerūt, q̄ suæ perditionis metu accesserunt ad Iesum fraudulēter, q̄uo poterant libertatem vitæ & regni cōsortium de his seruilibus promereri? Pręterea cum dicerent, audiuimus quanta fecit Dn̄s vobis in mari Rubro, & per desertum: nihil tamen fidei dignum, nihil tantarum virtutum admiratione dignū fecerunt. Iesus vero videns in fide eorum angustum propositum, moderationem erga eos iustissimam seruat; vt salutem mereantur: quia parum quid fidei habent, nec tamē summā regni vel libertatis accipiant: quia fides eorum nullo operum nobilitatur accessu. Dicendum aūt ꝙ istæ duæ rationes aliqualiter sunt suasoriæ: sed rōnes cogentes sunt tertia, quarta, & quinta s. positę.

Quare Iosue subiecit Gabaonitas seruituti.

F *Quare sic se habuerunt Iudæi circa Gabaonitas: & an opinio Gratiani circa iuramentum præstitum possit sustineri. Quæst. XXIX.*

ADHVC vltra suprapofita de iuramento dubium est de Gabaonitis, cur omnia ista sic facta sunt circa illos, qa videtur quòd aut Israelitę tenebantur iurō præstito Gabaonitis: & tunc sicut non licebat occidere illos, ita neque subijcere seruituti. aut non tenebantur iuramento, & tunc non seruituti erant subdendi, sed occidendi iuxta legem communem aliorum Chananæorū. Num. 33. & Deut. 20. cap. Dicendum ꝙ in nullo istorum obseruatus est rigor iuris, sed quædam modera- G tio habita est quæ partim prouenit ex ignorātia illius temporis, partim ex dispensatione Dei. Considerādū enim ꝙ iuramentum præstitum Gabaonitis nō tenebat, quia per fraudem extorserant illud: & si Israelitę veritatem sciuissent, neque istud promitterent, neque obseruarent: ideo comperta fraude iudicari debebat iuramentum non esse obligatorium. Secundo: quia Israelitæ iurauerunt nunc aliquid contra legem Dei, scilicet non occidere Chananæos, cū Deus vetuisset fieri talia pacta. Deut. 20. cap. iuramenta aūt facta cōtra legem Dei non sunt obligatoria. & ideo certū est non tenuisse iuramentum istud, & sic licuisse Israelitis pugnare contra Gabaonitas, sicut si non iurassent. & ita ostendimus supra. Tertio, quia si aliqua gēs esset extra terram Chanaan, quā Israelitæ putarent esse H in terra Chanaan, & ob hoc iurarent pugnare contra illam: postea comperto ꝙ esset illa terra extra Chananæos, scirent Israelitę se non obligatos ad pugnandum, & ita non pugnarent: cū ergo nunc iurauissent non pugnare contra Gabaonitas, quia dicebatur eos esse de longinquo, comperto ꝙ essent de terra Chanaan, certū est ꝙ licebat pugnare. De his dicit Augu. in hoc loco. s. quęritur q̄uo iurationem quā seruādā crediderunt Hebręi Gabaonitis, quibus ita iurauerūt tanquā de longinqua terra venientibus, sicut illi mentiti sunt. sciebant enim se debellandos si cognitum esset Hebręis se in ea terra habitare, quam recepturi erant. mentientibus ergo ꝙ de longinqua terra venerunt iurauerunt: postq̄ vero cognouerunt eos ha- I bitatores, vbi oēs, quos inuenerūt sm Dei pręceptū debellare deberent, noluerunt ipsi frangere iurationē: & q̄uis eos mentitos didicissent. & post pauca dicit: nam si econtrario iurassent aliquos se interfecturos, quos in terra promissionis esse putassent, & postea didicissent eos ab ea terra esse extraneos, & de longinquo ad se venisse, non arbitrandū est ꝙ essent debellaturi eos causa iurationis implēdæ: cum propter ipsam parcendi clementiam sanctus Dauid, postq̄ iurauit se interfecturum Nabal, sciens vtique quē erat interfecturus, parcere maluit, nec in re duriore implere iurm, magis placere Deo existimās si quod ita perturbatus iurauerat, non fecisset q̄ si perfecisset. Ecce ita Augu st. manifeste dicit nō tenuisse iurm istud, & licuis- K se Israelitis pugnare contra Gabaonitas, sed non fecerūt. Sed obijcitur ꝙ Gratianus tenet ꝯtrium, s. ꝙ iurm istud obligauit Israelitas ad non delēdos Gabaonitas. nam ipse 22. q. 4. §. si cum his: obijcit de iurō pręstito Gabaonitis, quod non debet obseruari: quia erat illicitum: & postea ibidem in §. illicitum. rn̄det dicens ꝙ iurm quod scitur esse illicitum qn̄ iuratur, non est seruandum. sed iuramētum quod putatur esse licitū cum patratur, & postea inuenitur esse illicitū obseruandum est: quia ignorantia facti ibi excusat. vnde dicit ibi. seniores aūt Israel nō ignorabant gētes terrę promissionis ex p̄cepto Dei esse delendas, sed ignorabant Gabaonitas esse incolas terrę promissionis.

Attēde lector ꝙ valde necessaria sunt ista rationū recollectio & additio ad q. 19. vt nihil vltra queratur iniustum.

In q. 17. & 19. & 23.

Opi Gratiani decretorum compilatoris.

igno-

ignorabant siquidem factum: sed non ignorabant A ius facti: atque ideo & si illicitum esset quod iurauerunt, tamen licite seruari debuit quod iuramento firmauerunt. Et ita non solum dicit ꝙ licuit Israelitis seruare hoc iuramẽtum, sed etiam ꝙ debuerunt seruare. Sed dicendum ꝙ non est verũ, quia nulla ignorantia facti potuit eos obligare ad faciendum contra legem Dei, quia tunc ignorantia nostra tolleret obligatione m legis Dei, quod est absurdum. vnde non tenetur Gratianus in hac parte. Et glo. Ioannis illud ibi dicit, scrõ vr̃ suadere ꝙ non debuerunt seruare iuramẽtum. tum quia erat ibi error personæ. tum quia dolus dedit cãm iuro. tum quia nõ poterant se obligare aliquo iuramento contra legem Dei. Et ideo certissime tenendum est ꝙ illud iur̃m non tenuit. & B ideo licuit Israelitis pugnare contra Gabaonitas. Etiã Gratianus non põt saluare Israelitas, sed potius condemnat: quia si illud iur̃m tenuit, erant fœdera inter Israelitas & Gabaonitas: ideo non poterant eis in aliquo nocere sicut amicis: sed nocuerunt valde subijciendo perpetuæ seruituti: ergo non seruauerunt iuramentum.

Cum iuramentum præstitum non obligauerit Iudæos ad saluandum Gabaonitas, quare non occiderunt eos: & an Deus hoc insinuerit, vel Iosue motu proprio istud egerit. Vbi etiam ponitur differentia inter inspirationem & reuelationem Dei, & quid vtraque operetur. *Quæst.* XXX.

SED nunc manet dubium, cum iuramentum C istud non tenuisset, quo Israelitæ non occiderunt Gabaonitas. Dicẽdum ꝙ primo proueniunt ex ignorantia iuris. nam iuramentum erat illicitum, principes tñ populi qui nesciebãt distinguere de iuramẽto, putabant oẽ iur̃m præstitum in noĩe Dñi obligare. vñ dixerũt. iurauimus eis in noĩe Dñi Dei Israel: Idcirco non possumus eos contingere, vt patet in litera. & ita diximus supra. Et tamen an ista ignorantia iuris excusaret principes ab hoc, ꝙ nõ occiderunt Gabaonitas, quos tenebantur occidere, dictum etiam est supra, & sans patet magna ignorantia illorum principum, qui ex vna parte putantes se iuramento astrictos non occiderunt Gabaonitas: & D ex alia parte violabant iuramentum subijciendo Gabaonitas seruituti, in quo etiam aliquo modo peccabant: vt declaratum est supra. Secunda causa & præcipua, quare Gabaonitæ non fuerunt occisi, fuit diuina dispositio. vnde aliqui dicunt ꝙ reuelatum fuit Iosue & senioribus populi a Deo, ꝙ non occiderent Gabaonitæ. sic tenet Ioannes in glo 22. q. 4. §. sed cũ his, s. ad hoc dicunt plurimi ꝙ fuit eis diuinitus inspiratum ꝙ deberent eis parcere, sed tamen iuramẽtum fuit illicitum. Dicendum ꝙ satis põt eis fuisse inspiratum concedi, sed non ꝙ fuerit reuelatum saltem a principio. Est enim differentia magna inter inspirare & reuelare: quia inspirare est, i. in spiritu ponere, s. in voluntate. reuelare aũt pertinet ad intellectum. vnde inspirati sunt: vel possunt esse ignorantes eius quod faciunt quare agant, sed solum sentiunt se inclinatos E valde ad aliquid agendum. sic dicit Arist. lib. de bona fortuna, s. ꝙ bene fortunati patiuntur aliquid simile eorum quę a Deo fiunt, s. quia sentiunt se moueri ad aliquid quod bene eis proueniet, & tamen nesciunt aliquam cãm quare faciant. Sic erat de Sampsone qñ petebat sibi a parentibus dari in vxorem mulierẽ de terra Philistinorũ: & dixerunt ei pater & mater nunquid non est mulier in filiabus fratrum tuorum, & in oĩ populo tuo, quia vis accipere vxorem de Philistijm qui incircuncisi sunt? Sampson aũt videbat se rõne hortari, & nesciebat dare cãm aliquam quare vellet,

Bene fortunati sentiũt se moueri ad aliquid ꝙ bene eis proueniet: & tñ nesciũt aliquã cãm quare sic faciant.

sed solum dixit hanc mihi accipe, quia placuit oculis meis. Sampson aũt ardẽter hoc volebat, quia Deus mouebat animum eius ad istud desiderandum. Sic dr̃ Iudi. 14. cap. s. parentes aũt eius nesciebant ꝙ res a Dño fieret, & quęreret occasiones contra Philistin. Et sic patet ꝙ Sãpson licet a Deo moueretur ad hoc, nesciebat se moueri a Deo: quia si sciret diceret hoc parentibus suis, qñ petebant cãm, quare vellet mulierem de Philistin: & tñ non dixit, sed solum ꝙ placebat oculis eius: ideo non sciebat an a Deo mouebat: & sic erat inspiratio quędam, i. quia Deus dabat aliqd in spiritum eius, i. voluntatẽ, s. desiderium accipiendi vxorem Philistinam. non tñ erat reuelatio cum non cognosceret se a Deo moueri. Est autem reuelatio qñ Deus manifestat aliquid alicui agendum vel non agendũ: & tunc ille scit sibi illud reuelari, & scit dare rõnem de eo quod facit: & differt inter reuelationẽ & inspirationem: quia inspiratio non reddit opus totaliter licitum, neque oĩno excusat a peccato si opus aliàs sit illicitum: eo ꝙ inspiratus nescit se a Deo moueri. de reuelatione secus est, qa ista reddit opus simpliciter bonum, & excusat a peccato si opus erat aliàs illicitum, eo ꝙ reuelatio habet vim cuiusdam dispensationis. Et nunc dicendum ꝙ si Iosue & seniores solum fuerunt a Deo inspirati, non excusantur totaliter in omnibus quę fecerunt, cũ videantur repugnantia egisse, s. quia ex vna parte pp obseruantiã iuramẽti non occiderũt Gabaonitas: ex alia parte iur̃m violabant subijciendo seruituti Gabaonitas. Si aũt fuit reuelatio excusantur totaliter, quia recte agerẽt nõ occidẽdo Gabaonitas, quia Deus illud sic fieri iubebat: & etiam non peccarent imponendo seruitutem Gabaonitis, quia Deus illam imponendam dicebat. Prædicta aũt vera sunt accipiendo stricte, & proprie reuelationem & inspirationem, vt distinguitur inspiratio contra reuelationem. aliqñ tñ accipitur large inspiratio pro reuelatione. & tunc oĩa quæ concedimus de reuelatione, concedemus de inspiratione. sic accipitur. 2. Petri. 1. cap. s. non. n. voluntate humana allata est aliqñ prophetia, sed Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei hoĩes. & ita pphetas dicit inspiratos. certũ est tñ prophetas scire sibi aliquid a Deo dici & intelligere illud: vt patet Dan. 10. cap. s. intelligentia opus est in visione. ergo inspiratio qua dicuntur prophetæ inspirati, est vera reuelatio. Et loquendo de tali inspiratione verum est, ꝙ inspirati a Deo excusantur de oĩbus quæ faciunt per inspirationem, quia inspiratio est ibi vera reuelatio. & tñ nos cum distinguamus inspirationem & reuelationem, non accipimus sic inspirationem.

Israelitæ fuerunt a Deo inspirati ad ea quæ fecerunt circa Gabaonitas, & non fuit eis facta reuelatio aliqua super hoc tunc, quando ista facta sunt, nec postea. *Quæst.* XXXI.

NUNC ergo manet dubiũ, an Iosue & principes populi circa obseruationẽ iuramenti præstiti Gabaonitis fuerint inspirati, vel fuerit eis facta reuelatio. Dicẽdum est nõ esse dubium, quin illis fuerit facta inspiratio quædam ad omnia, quę fecerũt circa Gabaonitas: & tñ an fuerit reuelatio, non est certum: immo dicendum ꝙ cõstat saltem a principio qñ erat cõtentio inter populũ & principes super vita Gabaonitarum, nõdum fuisse factã aliquam reuelationem. Et patet hoc, quia populus murmurabat cõtra principes vt occiderẽtur Gabaonitæ: ad qd habebãt motiuũ ex lege, s. qa erãt Gabaonitæ Chananęi, & de terra possessionis eorũ. principes aũt vidẽtes se rõne cõuictos nõ potuerũt aliud rñdere populo nisi hoc, s. iurauimus eis in noĩe Dei Israel,

Israel, idcirco non possumus eos contingere. & tñ si fuisset eis reuelatio facta circa Gabaonitas quid agendum esset, dicerent Deus mandauit. & ista erat rñsio conueniennor q̃ allegare iurm, de quo an teneret nõ constabat. & tñ non allegauerunt aliquid de hoc: ergo nõdum erat eis super hoc facta reuelatio. Etiam patet, qa si populus murmuraret, & Iosue vellet sedare scandalũ satisfaciendo intentioni populi, subiecit Gabaonitas seruituti: & tenuit istam viam mediam dicendo, reseruentur & viuant ne ꝯ nos ira Dñi cõcitetur si peierauerimus eis: sed sic viuãt, vt in vsus vniuersæ multitudinis ligna cędant, aquasque cõportẽt. sunt ista verba Iosue & principum. & nõ sciuit Iosue aliquam causam istius mediæ viæ, nisi quia non licebat peierare. quod tñ erat falsum, quia nõ erat periurium non seruare hoc iurm. ergo vr̃ ꝙ neque ipsi Iosue fuerat aliquid tũc reuelatũ, quia aliàs diceret, sic Deus iussit fieri: & iam non esset cõtentio vlla in populo. An vero post hoc, i. imposita seruitute Gabaonitis & reseruata illis vita, fuerit facta aliqua reuelatio de hoc, s. ꝙ Deo placeret id quod factum erat, & ꝙ sic firmum maneret, non appatet. Aliqui dicũt ꝙ nõ, qa nõ erat iam vtilis reuelatio. nã a principio qñ erat dubitatio quæ poterat tolli per reuelationem, non fuit facta reuelatio: nõ ergo erat verisimile ꝙ postea fieret.

Determinatio auctoris.

Dicendum ꝙ licet non constet de reuelatione, tñ satis erat verisimile ꝙ fieret: quia in multis alijs sic facta est, s. ꝙ a principio non fieret reuelatio quid agendum esset, & postq̃ res facta erat, reuelabatur per Deũ ꝙ sic vellet manere. & hoc erat, quia re facta dubitarent aliqui an Deo placeret hoc, & conarentur forte in ꝯrium putantes non placere Deo, & sequerentur in hoc bella & scandala. vt aũt ista euitarentur, reuelabat Deus illud esse de intentione sua, & tunc cessabãt scandala. Sic patet qñ ipe Roboam filij Salomonis diuisum est regnum, & decem tribus acceperunt Ieroboam in regem. nam Deus non iussit aut consuluit illis hoc agere. & ideo Roboam cum duabus tribubus quę remanserant, voluit pugnare contra decẽ tribus ad reducendum eas ad se. Deus autem misit prophetam ad dicendum quòd non pugnarent. nam Semeias propheta dixit ad populum, non ascendetis neque bellabitis cõtra fratres vestros filios Israel: reuertatur vir in domum suam. a me enim factum est verbum hoc, vt patet 3. Reg. 12. vel mea volũtate hoc gestum est. 2. Paralip. 11. cap. & sequitur ibi. audierunt sermonem Domini, & reuersi sunt de itinere sicut pręceperat eis Dominus. Etiam sic factum est qñ Israelitæ petiuerunt regẽ. 1. Reg. 8. & datus est eis Saul in regem. 1. Reg. 10. & quia crederent illi non esse peccatum in hoc, cum Deus dedisset illis regem, Deus fecit eos conuocari. & ostẽdit mirabiliora coram illis, s. tonitrua & fulgura de cęlo, vt cognoscerent peccatum suum, & cognouerunt illud. 1. Reg. 12. cap. & quia cognito hoc volebant recedere a rege suo, reuelauit illis Deus quòd non recederent eod. c. Sic poterat esse in pręsenti, quia nũc reseruata fuerat vita Gabaonitis ꝯ legem Dei ꝑ nexu iuri pręstiti eis repugnante populo. poterat aũt postea dubitatio oriri an recte hoc actũ esset, & forte populus vellet aliud disponere de Gabaonitis, vt aũt hoc non sequeretur, reuelaret Deus Iosue vel Israelitis hoc de sua voluntate gestũ esse, vt postea ꝯ hoc nihil attentarent.

Determinatio auctoris.

Sed dicendum ꝙ hoc non obstante vr̃, ꝙ Deus non reuelauerit super hoc aliquid postea. & patet, quia si reuelasset, nõ fuisset aliquid in ꝯrium attẽtatum: & tñ factũ est. nam Saul occidit postea plurimos de Gabaonitis propter hoc: vt patet 2. Reg. 21. cap. s. porro Gabaonitæ nõ sunt de filijs Israel, sed reliquę Amorrheorũ. filij quippe Israel iurauerant eis ne perimerẽt eos,

F & voluit Saul percutere eos zelo quasi, ꝑ filijs Israel. s. zelo illo quo Israelitę voluerũt eos occidere, & occidissent nisi repugnassẽt pricipes: voluit eos Saul occidere, & fecit occidẽdo de eis multos. & tñ si reuelatũ esset, ꝙ ista erat volũtas Dei, nõ cõmot⁹ fuisset Saul ad occidendũ Gabaonitas: qa sciret se agere ꝯ volũtatẽ Dei: & tñ dr̃ ꝙ cõmotus fuerat zelo pro filijs Israel. s. zelo bono quo illi mouebãtur a principio ꝯ Gabaonitas: ergo non fuerat facta talis reuelatio. Secundo patet, quia si fuerat facta reuelatio de hoc, dato ꝙ Saul istud vellet facere, manifestum est ꝙ peccaret: qa contra iuramẽtum Dei agebat. & tñ non fuit cognitum hoc, quia nesciebatur an fuisset peccatũ ista occisio Gabaonitarum, quousque immissa fame per
G triennium, & consulto Dño reuelatũ est ꝙ fames illa erat pro peccato Saulis, quia occiderat Gabaonitas. 2. Reg. 21. c. ergo non fuerat quicq̃ reuelatum de Gabaonitis, neque ante, neque post vsque ad tẽpus, quo Deus iussit puniri domum Saulis pro peccato eius, quia Gabaonitas attriuerat.

De modo quo Deus mouit Israelitas ad ea quæ fecerunt circa Gabaonitas. Et quòd propter octo rationes constat quòd Israelitæ fuerunt inspirati diuinitus in liberatione Gabaonitarum. Quæst. XXXII.

H EX prędictis apparet, ꝙ nõ fuit Iosue & principes populi in facto Gabaonitarũ moti per reuelationẽ aliquã, sed solum dicendũ est ꝙ fuit aliqua inspiratio. Et fuit modus. Deus voluit ꝙ Gabaonitæ nõ perirẽt morte cõi aliorũ Chananęorũ, quia forte pręuiderat eos meliores futuros & elegerat eos meliores facere, voluitque applicare alicui cultui suo. & ad hoc dedit in animum eorum ꝙ cogitarẽt aliqua ingenia, per q̃ possent fallere Israelitas, & inducere ad pręstãdũ iurm & ineũda fędera, & dedit eis cõfidentiã in aĩo ꝙ hoc possent obtinere. nã si non confiderent non attentarent. & hoc fuit inspiratio q̃dã facta a Deo Gabaonitis, licet ipsi non intelligerent: & tñ mouebantur a Deo ad hoc faciẽdũ. Et ad hoc faciendũ Deus mollificauit corda eorũ, vt supplices fierent Israelitis. & sic possent euadere mortẽ. In alijs aũt Chananęis quos Deus pręuiderat futuros malos, & non elegerat eos applicare alicui cultui
I suo, nõ fecit sic: sed indurauit corda eorũ, i. non mollificauit vel potius indurauit, sed mouit ardenter ad desiderãdũ pugnã cõtra Israelitas: & sic nõ possent obtinere fędera eorũ, sed ab eis tanq̃ hostes occiderentur. sic innuitur supra 11. c. vbi ponit̃ dr̃ia illorum Chananęorũ, qui pugnantes cũ Israelitis corruerunt gladio, & eorũ q non pugnantes saluati sunt, s. Dñi. n. snĩa fuerat, vt indurarentur corda eorũ, vt pugnarent contra Israel, & nullã mererent̃ clementiam: ac perirẽt sicut pręceperat Dñs Moysi. & ita apparet ꝙ ex parte Gabaonitarũ inspiratio Dei fuit ad nõ pugnandum, & tractandũ fędera cũ Israel. Ex parte quoque Israelitarũ fuit diuina inspiratio ad hoc, ꝙ ista fierent
K quia Deus sic mouit corda eorum, vt ista fierent. Et primo fuit in turbando corda eorum, & distrahẽdo, ne peterent a Dño cõsiliũ super hoc. nam super alijs rebus minoribus soliti erant cõsulere Dñm, an agerẽt vel nõ: & nũc super ista re magna nõ aduerterũt, vt cõsulerẽt Dñm. & hoc fuit, quia Deus aliquo mõ distraxit, & infatuauit corda eorũ ne istud quærerẽt: sicut dixit Dauid, infatua queso Dñe cõsilium Achitophel. 2. Reg. 15. c. & ita non cõsulentibus Israelitis Dñm, fuit locus, vt deciperent̃ a Gabaonitis. nam si quęrerẽt Israelitę de Gabaonitis an essent Chananęi, rñderet Deus esse Chananæos: & sic non iniretur fędus cum eis: sed quia non quæsierunt, errauerunt,

Secundo

A Secundo fuit in eo, quòd moti fuerunt principes populi ad defendendum Gabaonitas contra voluntatem populi dicentes, non possumus eos contingere. & istud a Deo fiebat. nam si principes nō fuissent moti ad istam defensionem, occidisset illos populus, vt patet supra in litera. Tertio fuit inquantum fecit errare principes super obseruatione iuramenti. nā illud non erat obligatorium, cum esset præstitum cōtra legem Dei. & si hoc putarent principes, permisissent illos occidi a populo. crediderunt tamen se obligatos iuramento dicentes, iurauimus eis in nomine Dei Israel, idcirco non possumus eos contingere. & forte Deus compunxit corda eorum, vt hoc crederent.

Quarto videtur fuisse inspiratio, quia etiam auertit Deus corda eorum, vt nunc quoq; non consulerent. B nam prius non quęsierant, an Gabaonitæ essent Chananæi, & ideo decepti inierant fędus. nūc autem erat iam discordia inter populum & principes, quia populus putabat non se obligari iuramento, & licere occidi Gabaonitas, ideo eos petebant ad mortem. principes autem dicebant se obligatos iuramento. & ideo non licere contingere Gabaonitas. tunc ergo insurgēte isto dubio saltem consulere debebant dominum, an teneret iuramentum, vel non: & non consuluerūt, sed potius ipsi se concordauerunt quasi modo humano dando medium, vt aliquo modo satisfieret populo & principibus. Quinto fuit inspiratio, inquantum Deus mouit populum ad petendum mortem Gabaonitarum. nam cum principes putarent se teneri iuramento, si populus non peteret Gabaonitas ad mortē, C nihil mali inferrent eis principes, neque subijcerēt seruituti, & ita non sequeretur id, quod Deus volebat, s. ꝙ Gabaonitæ ministrarent in portando aquam, & cędendo ligna pro altari domini. ideo fecit, ꝙ esset ista contentio, vt sic surgeret inde illa conclusio, s. ꝙ Gabaonitæ ministrarent in cędendo ligna, & comportādo aquas. Sexto inquantum dedit in cor principum, & Iosue, vt tale medium inuenirent, scilicet, quòd reseruarentur Gabaonitę, & seruirent in ministerio altaris, & populi.

Septimo inquantum placauit cor populi ad assentiendum huic modo dato. nam populus pertinaciter petebat mortem Gabaonitarum, ꝙ autem statim cederent a rigore suo non facto eo quod ipsi petebant, D quod non fieret faciliter, nisi quia mollificabat Deus corda illorum. Octauo colligitur, ꝙ fuerit hoc de voluntate Dei, & ipso aliqualiter inspirante, quia approbauit Deus id, quod factum fuerat, quia quando Saul quasi zelo motus pro filijs Israel occidit multos Gabaonitarum, Deus iratus immisit famem trium annorum, neque cessauit fames, quousq; data est vltio Gabaonitis occidendo filios, & nepotes Saulis, secundo Regum 21. cap.

De his dicit Augustinus, uoluerunt tamen frangere iurationem, & quamuis eos mentitos didicissent, parcere maluerunt, cum possent dicere se tanquam illis iurasse, quos esse crediderunt, idest de lōginquo venientes, cum vero illos cognouerunt, præceptum do- E mini circa illos implendum fuit, vt sicut cæteri expugnarentur, Deus autem hoc approbauit, nec parcentibus consensit quamuis illum non interrogassent qui illi essent, & ideo eos fallere maluissent, vnde credendi sunt, & si fallere pro sua salute voluerunt, non tamen fallaciter Deum timuisse in populo eius, ideo autem dominus non consensit iurantibus, vel parcentibus, & Gabaonitas ipsos postea tanquam populi sui homines, de domo Saul vindicauit, sicut regnorum ostendit historia. & quia iuratio sic seruata est quamuis hominibus mentitis, vt ad clementiam sententia flecteretur, non displicuit Deo.

Alph. Tost. super Iosue.

Dicendum etiam, quòd licet iuramētum illud pręstitum Gabaonitis non teneret, placuit Deo, quòd putaretur, vt sic esset occasio liberādi Gabaonitas, & ob hoc Deus non reuelauit Israelitis, qui essent Gabaonitæ. nam licet Israelitę non quærerent qui essent illi, Deus ipse reuelaret eis admonens illos, ne contra legem suam pactum inirent, sed quia liberare voluit tacuit, vt sic deciperentur Israelitę. Item ostendit Deus voluntatem suam de vita Gabaonitarum, quia quando obsessi fuerunt a quinque Regibus, vt patet capit. sequen. potuisset Deus illos permittere perire in manibus eorum: tamen noluit, sed adiuuit miraculose ipsum Iosue mittendo terrorem in Chananęos, vt fugerent a facie Iosue: & postea illos fugientes persecutus est Deus mittens lapides grandinis magnos de cœlo, ita vt perirent multi Chananęorum. vt patet cap. seq. & vt magis esset victoria completa, tenuit Deus solē immobilem quasi spatio vnius diei, vt non fugerēt hostes occidente Sole, eod. cap.

De his dicit Augustinus, cum obsessi Gabaonitę a Regibus Amorrhęorum misissent ad Iesum, vt sibi subueniret, ascendit Iesus de Galgalis ipse, & omnis populus bellatorum cum illo, omnipotens fortitudine: & dixit dominus ad Iesum. noli timere illos, in manus enim tuas tradidi illos, vbi neque cōsultus est dominus vtrum eundum ad eos esset, sed vltro suis subuenire volentibus futuram pronunciauit victoriam. sic etiam posset de Gabaonitis incōsultus monere qui essent, cum mentirentur, nisi ei placuisset illa iuratio quę subiectis parcere cogeret. crediderant enim Deo quem audierant populo suo promisisse, quòd illas gētes subuerteret, & earum terrarum obrueret, & hanc eorum fidem quodammodo remunerauit, quia non perdidit.

Cum autem dixit Augustinus de iuratione, quòd subiectis parcere cogeret. videtur innui, quòd obligatoria erat si cogebat. Dicendum quòd accipit hoc Augustinus secundum intentionem principū, & non secundum veritatem, s. quòd principes putabant se teneri hoc iuramento, licet secundum veritatem non tenerentur, sicut ipse Augustinus supra dixit.

Sed hoc eis faciemus. Hic ponitur temperatio pacti facti, quasi dicat, licet non possimus infligere eis aliquā pœnam occisionis, quia iurauimus, imponemus tamen eis alium modum pęnalitatis, scilicet, vt seruiant Sanctuario, & multitudini. Et in hoc etiam rursus errabant principes, quia primo cognito, quòd Gabaonitę essent Chananęi, putauerunt se teneri ad iuramentum: deinde quantum ad aliquid putauerunt sibi licitum mutare promissum, sed non licebat, quia vel totum tenebat, vel nihil, cum totum iuramentum contra legem Dei esset. *Reseruentur quidem, & viuant*. Idest seruentur a morte, & viuant inter nos. In hoc non solum dicebatur, quòd reseruaretur eis vita, sed etiam ꝙ seruarentur ciuitates eorum pro eis, & terrę ad colendum.

Ne contra nos ira Dei concitetur. Idest hoc faciamus, ne Deus irascatur nobis immittēdo super nos aliquā pęnam. intelligebant principes se teneri ad iuramentum præstitum Gabaonitis, & quòd si illis nocerent, agerent contra iuramentum, & tunc verum est, quòd Deus puniret eos, quod erat concitari iram Dei.

Si periurauerimus. Verum dicebant isti principes, scilicet, quòd concitaretur contra eos ira Dei si periurarent, ipsi autem intelligebant, quòd periurarent, quia putabant se alligatos iuramento, tamen non erant.

Sed sic viuant, vt in vsus vniuersæ multitudinis ligna cædant. Ex aliqua parte principes vitam permittebant, & ex aliqua parte vitam eis adimebant, quia subijciebant in æternam seruitutem, quæ mors

ciuilis est, & hoc modo putabant se satisfacere iuramento, & popularibus, sed non satisfaciebant. nā quia eos non occidebant, putabant se satisfacere iuramento, quia vero eos in seruitutem subijciebant, putabant se satisfacere populo petenti deleri illos, sed non satisfaciebant iuramento si teneret. nam tunc non solum obligarentur non occidere illos, sed etiam non nocere eis aliquo modo. Etiam non satisfaciebant plebi, quia populus volebat occidi Gabaonitas secundum diuinam iussionem, erat autem mandatum illud datū de morte temporali, & de obligatione omnium bonorum. Israelitæ autem non irrogabant Gabaonitis mortem temporalem, nec eis ciuitates auferebāt, aut contingebant quicquam de rebus illorum, ergo non satisfaciebant populo, quia tamen non prçualuit vulgus contra iussa principum quicquam efficere, statū est sententiæ principum de non occidendis Gabaonitis, sed subijciendis in seruitutem. *Vt in vsus multitudinis ligna cædant, & aquas comportent*. Quia conquerebātur populares, q̄ isti effugerent mortē, & pderēt ciuitates eorū, quas alias habituri essent, principes, vt satis placare possint concitatos animos populi, dicūt de vtilitate eis procuranda, s. de seruitio Gabaonitarum, præstando populo in cædendo ligna, & portando aquas. & quamquam dixerunt principes de applicatione facienda ad vtilitatem multitudinis, magis tamen applicandi erant, & appliciti sunt ad obsequia Sāctuarij, quam ad obsequia multitudinis. sic patet infra cū dicitur. decreuitque Iosue in die illo esse eos in ministerio cuncti populi, & altaris domini, cędentes ligna, & aquas portantes vsque ad præsens tempus, in loco quem elegisset dominus. de hoc tamen non fecerunt aliquam mentionem principes, vt magis placarent animos populi applicantes eis totam vtilitatem obsequiorum Gabaonitarum, vt sic cessaret primus ille, & fortis impetus animositatis populi. cum autem iste relanguerit, cęteri mitiores sunt, & poterat ordinari de Gabaonitis quicquid principes vellent.

Gabaonitæ manserunt toto tempore bellorum, scilicet, quasi per septem annos in ministerio totius multitudinis, postea vero, fuerunt in ministerio Sanctuarij. Quæst. XXXIII.

DICITVR, q̄ isti cęderent ligna, & comportarent aquas in vsus multitudinis, idest ad vsum totius populi. hoc intelligitur de tempore illo in quo Israelitæ manerēt in bellicis expeditionibus ante diuisionem terræ, & possessionem singulorum, atque habitationem per singulas ciuitates, & loca. Nam magno tempore dum durauit bellum contra Chananæos nondum deuictis eis, nec capta terra, habitabant Israelitæ in castris, s. in tentorijs in bellica expeditione, & erant ibi omnes præter quā cum eundum erant contra aliquem locum, vel gentē ad pugnam, quia tūc omnes viri pugnatores, aut pars eorum ibat in pugnam, reliqua autem multitudo manebat in castris, & hoc fuit aliquanto tempore donec Deus dedit pacem Israelitis subiecta eis terra, & recesserunt Rubenitæ Gaditæ, & dimidia tribus Manasse in terram suam. de quo infra 21. & 22. & hoc fuit spatium annorum septem, vt historici antiqui referunt, quod satis colligi potest ex his quæ infra habentur. nā non fuit data pax, & habitatio Israelitarum per loca sua, vsquequo factum est, quod dr̄ infra 21. & 22. c. sed ante hoc locutus est Caleb ad Iosue id quod habetur infra 14. c. Tunc tamen non cessauerāt bella, cum postea fiat mentio de pugna contra gigantes qui erant in Hebron. vt patet inf. 14. & de pugna cōtra Cariath Sepher. de qua infra 15. in tēpore tn̄ quo locutus fuit Caleb ad Iosue ea, quæ habentur infra 14. effluxerant

Quot anni durarent bella, & quot anni steterunt duæ tribus, & dimidia cū eis. m.

F iam anni sex cum dimidio aut fere. ergo aut fuissent anni 7. aut amplius ab ingressu terræ Chanaan vsq; ad pacem habitam, & reuersionem Rubenitarum, Gaditarum, & dimidiæ tribus Manasse in terram suam, Antecedens patet, quia qn̄ loquebatur infra 14. Caleb ad Iosue dixit. 85. annorum sum hodie sic valens, vt eo valebam tp̄e, quo ad explorādum missus sum. Iterum in eo. c. dicit Caleb ad Iosue 40. annorum eram, qn̄ misit me Moyses famulus domini de Cadesbarne. ergo a die qua missus fuit Caleb ad explorandum cū cęteris vsq; ad diem, qua locutus est Iosue effluxerūt anni 45. cum ipse tunc esset annorum 85. sed a tempore, quo missus fuit ad explorandum Caleb vsq; ad ingressum terrę Chanaan trans Iordanem transierūt
G anni 38. & dimidius, aut parum plus. ergo ab ingressu in terram Chanaā post Iordanem vsque ad diem, quo loquebatur Caleb ad Iosue, effluxerunt anni sex, & quasi dimidius. Patet consequentia subtrahendo 38. & dimidium, aut parum plus a 45. Quod autem a tempore, quo missus est Caleb ad explorandum, vsque ad transitum Iordanis effluxerunt solum anni 38. & dimidius aut parum plus patet, quia ab exitu de Aegypto vsque introitum in terra Chanaan, & ad transitū Iordanis transierunt anni 40. vt manifestum est Exo. 16. & Deut. 8. ab his detrahatur tempus, quod effluxerat, quando missi sunt exploratores, fuerūt enim missi anno secūdo ab exitu de Aegypto. nam de Cadesbarne missi sunt, vt patet infra 14. & Nume. 13. & ista mansio est distans a monte Synai per 21. mansiones,
H vt patet in Catalogo mansionum Nume. 33. c. in quibus morarentur plusquam per mensem ad minus. nā præter tempus, quo steterunt in sepulchris concupiscentiæ ad comedendum de coturnicibus, quod secūdum quosdam est vnus mensis, vt aliqualiter conijcitur Num. 11. mansit Israel in Aseroth ad minus septē diebus, quibus Maria soror Moysi fuit leprosa. vt patet Num. 12. in his ergo 21. mansionibus cum tempore, quo manserunt nihil ambulando, effluxissent eis ad minus menses quasi duo, vel plus, vt quidam computant, sed de monte Synai recesserunt Israelitæ anno 2. ab exitu de Aegypto mense secundo die vicesima mensis. vt patet Num. 10. Ergo cum fuerunt missi exploratores de Cadesbarne, transierant menses fere
I 4. anni secundi ab exitu de Aegypto, ita vt esset fere dimidius annus. restabāt ergo anni 38. & dimidius, & parum plus vsque ad introitum terræ Chanaan transito Iordane, sed his demptis de 45. manent sex, & fere dimidius. ergo sex, & dimidius fere fluxerunt a transitu Iordanis vsque ad tempus, quo locutus fuit Caleb ad Iosue ea, quæ habentur infra 14. sed tunc non erat data pax Israelitis, cum postea fuerint aliqua bella, vt supra dictum est. ergo ad minus septem anni fluxerunt a transitu Iordanis, vsque ad tempus quo data est pax, & recesserunt Rubenitæ, & Gaditæ, & dimidia tribus Manasse a reliquo Israel reuertētes in terram suā.

Aliqui tamen aliter dicunt, scilicet, quod Israelitæ morati sunt pugnando contra Chananęos annis 7. &
K postea in diuidendo terram morati sunt alijs 7. annis. De primis 7. annis satis constat ex scriptura secūdum modum probationis supra positum. De secundis autem non constat, quicquid autem fuerit, s. siue 7. siue 14. mansit toto hoc tēpore Israel in castris, & vocabatur multitudo, quia erant congregati, cum vero distributa terra sorte recesserunt singuli in ciuitates suas, non vocata est multitudo, & toto hoc tempore Gabaonitæ, s. de Gabaon, Caphira, Beroth, & Cariathiarim manserunt in famulatu totius multitudinis cædentes ligna, & comportantes aquas, applicuerunt autē principes ipsos Gabaonitas ad istū vsum totius multitudinis, quia non erat aliquis vsus q̄ ita pueniret toti

multitu-

multitudini, sicut portatio aquarum, & lignorū pro A castris, & erat hoc magni laboris, & continui, pro tanta multitudine aquas sufficienter comportare, & ligna. Et quādo non habebant Israelitæ seruientes Gabaonitas, multi de eis continue implicabātur huic officio, scilicet, vt portarent in castra aquas, & ligna, & tam continua erat ista vacatio, quòd non poterant venire ad audiendum, quando proponebantur leges domini coram toto populo congregato. nam & quādo Moyses moriturus totum Deuteronomium coram cuncto Israel recitauit, non erant præsentes qui portabant ligna, & aquas. sic patet Deute. 29. c. cum dicitur. Vos statis hodie cūcti coram dño Deo vestro, principes vestri, ac tribus, & maiores natu, atque doctores, omnis populus Israel. viri, & vxores vestræ, & aduena B qui tecum moratur in castris, exceptis lignorum cęsoribus, & his qui comportant aquas. Seruiuit autem populus 4. ciuitatum Gabaon toti multitudini Israel in his iam dictis duabus ministrationibus, quādo erāt coniuncti, cum vero data pace recesserūt in ciuitates suas, desierunt illis sic ministrare, & manserunt hæc eadem facientes in obsequium Sanctuarij vbicunque essent, vt patet infra, cum vero Israelitę erant in expeditionibus bellicis congregati, ijdem seruiebant Sanctuario, & toti multitudini, quia ministratio in Sanctuario tunc parua erat, donec daretur pax, & vacarēt cęremonijs.

22.q.4.ca. innocens, & c. inter cętera. §. sed cū his. De elec.c. venerabilē ante fi.

Quibus hæc loquētibus vocauit Gabaonitas Iosue, & dixit eis. C Cur nos decipere fraude voluistis, vt diceretis, procul valde habitamus a vobis, cum in medio nostri sitis? Itaque sub maledictione eritis, & non deficiet de stirpe vestra ligna cędens, aquasque comportans in domum Dei mei. Qui responderunt. Nunciatum est nobis seruis tuis, quòd promisisset dominus Deus tuus Moysi seruo suo, vt traderet vobis omnem terram, & disperderet cunctos habitatores eius. D Timuimus igitur valde, & prouidimus animabus nostris vestro terrore compulsi, & hoc consilium iniuimus. Nunc autem in manu tua sumus, quod tibi bonum, & rectum videtur, fac nobis.

Quibus hæc loquentibus. Idest dum populus murmurans, & tumultuans loqueretur, quæ dicta sunt contra principes, & principes responderent. *Vocauit Iosue Gabaonitas.* Scilicet eos qui erant in Metropolitana vrbe Gabaon dicta, & hoc vt placaret corda populi tumultuantis contra principes infligendo pœnam quandam Gabaonitis, & applicando eos ministerio E populi. *Et dixit eis. Cur nos decipere fraude voluistis?* Idest quare laborastis, vt nos deciperetis, & hoc ī fraude, scilicet præposita quadam fictione in habitu, ad significandum sedes suas esse nimis inde distantes. nam si Gabaonitæ solis verbis decipere conati fuissent, & decepissent, non tantum erant culpabiles, quia non tantum operam dedissent, vt fallerent Iudæos. cum autē in opere quasdam fictiones posuerint, magis onerosum Iudęis erat, ꝙ tantum laborassent ad eos fallendum. Sciendum, ꝙ Gabaonitæ iuste agebant se quomodocunque a morte tuentes sine aliorum iniusta offensa, & quia erant Iudæi hostes Gabaonitarum, licebat Gabaonitis contra illos vti quibusdam fraudibus, quibus non liceret vti aduersus alios. nam licebat eis occidere Iudęos, & fouebant iustum bellum, cum terram suam ab eis, & proauis eorum semper possessam tuerentur. si ergo licet hostibus contra hostem in bello iusto pugnare ex insidijs, vt declaratum fuit prę cc. c. & Deus illud iussit Iosue, s. vt poneret insidias vrbi Hay, magis licebat vti quibusdam alijs fictionibus ad fallendum hostes, quam poni insidias ad pugnandum. nam insidiæ Gabaonitarum non erant ad occidendum Israelitas, sed ad defendēdū se ab eis, vt mortem quoquo modo effugerent. insidiæ autem Iudæorum positæ in vrbe Hay erant ad occidendum viros vrbis, fuerunt tamen istę licitæ. ergo magis insidię positæ a Gabaonitis in quibusdam fictionibus. In hoc solum peccauerunt Gabaonitæ, quòd mentiti sunt dicentes se de terra longinqua valde. in cæteris autem iure suo vtebantur, nemini iniuriam inferentes. Iudæi tamen, quia decepti erant, quamquam alias iuste egissent, conquerebantur, ideo dixerunt, cur eos decipere voluissent. *Vt diceretis valde procul habitamus a vobis.* Idest a terra quę vobis debetur, quia tunc nondum habitabant Iudæi in terra aliqua, sed erant in cōtinua expeditione bellica manentes in castris: quamquam fecissent Gabaonitę alia, s. ducentes veteres saccos, & pannos vestium, ac cibaria antiqua, nihil horum retulit Iosue, quia ista omnia erant in confirmationem dicti illius, s. de terra longinqua venimus, hoc ergo solū repetit. Etiam licebat Gabaonitis quamcunque fictionem facere in habitu ad fallēdum Israelitas, in verbis tamen fallere non licebat. ideo iustius cōqueri potuit Iosue de mendacio in verbis, quam de cæteris fictionibus. *Cum in medio nostri sitis.* Idest cū habitetis inter nos. non ponitur medium pro ęqui distantia, quia nō erant Gabaonitæ in medio totius terræ Chanaan per ęqui distantiam, sed in medio per interpositionem, & hoc illicitum erat, & grauabantur Iudæi. Primo, quia si staret iuramentum præstitum, irent contra legem datā a Deo de occidendis omnibus Chananæis, quod erat satis molestum Israelitis, s. quod cogerentur agere contra legem Dei. Secundo, quia priuabantur possessione ciuitatum eorum. erant enim quatuor ciuitates, s. Gabaō, Caphira, Beroth, & Chariathiarim, vt patet supra in litera. & magnæ ciuitates erāt, in quo satis grauabantur perditis quatuor ciuitatibus de possessione sua. *Itaque sub maledicto eritis.* Idest sub pœna maledictionis eritis semper, s. diminuti omni bono. maledictio enim importat diminutionem, & benedictio augmentationem, vel multiplicationem. sic patet Deute. 28. vbi benedicuntur horrea, & fruges, & fructus iumentorum, atque aliarum rerum, s. vt crescāt, & perueniant ad magnum numerum. maledicuntur enim ibi econuerso omnia ista ad diminutionem, s. vt ad nihilum redicantur. & Apostolus 2. ad Corinth. 9. benedictionem vocat augmētationem, vel largitatē, s. qui parce seminat, parce metet, & qui in benedictionibus seminat, de benedictionibus, & metet, idest qui parum dat, parum recipiet, qui vero abundanter, recipiet abūdantissime. maledictio autem, vel diminutio sub qua futuri erant Gabaonitæ erat, vt semper essent in seruitute. nulla aūt diminutio boni maior esse potest, quia potissimum bonum nostrum est in libertate qua ablata nihil nobis manet nisi vita non honeste ducenda. virum. n. fortem magis decet fortiter mori, ꝗ effęminate viuere. *Et non deficiet de stirpe vestra ligna cædens aquasque portans.* Quasi dicat ista seruitus vobis perpetua inducitur, ꝙ vos, & posteri vestri serui sitis, & opus vestrum erit in cędendo ligna, & comportando aquas. nam assignati sunt, vt semper in quocūq; loco esset Sanctuarium, seruirent in his ministrationibus.

An Gabaonitæ manserint in gentilitate, vel conuersi fuerint ad iudaismum. Quæst. XXXIIII.

CIRCA istos Gabaonitas aliquis inquiret, an manserint in gentilitate, vel cōuersi fuerint ad iudaismum. Respondendum est, quòd ad indaismum cōuersi fuerint, quia cum Iudęi habebant aliqnos seruos, cogebant eos circuncidi, & conuerti ad iudaicum cultum. in mercenarijs autem, & inquilinis secus erat, de quo Exodi 12. cap. s. omnis seruus empritius circuncidetur. & sic comedet illud, idest Phase. Gabaonitæ autē erant serui effecti in ęternum, ergo Iudæi cogerent eos conuerti ad iudaicos ritus, s. vt circunciderentur, & ętera obseruarent legalia. Item Gabaonitę habitabant inter Israelitas. sed Israelitæ non permitterent vllatenus in terra sua cultum idolorum, quia sic maxime pollueretur terra. si tamen Gabaonitę non fuissent conuersi ad iudaismū, manerent in cultu idolorum in ipsa terra Iudæorum, quod nullo modo permitterent Iudæi, ergo conuersi fuerunt. Item magis patet hoc, quia Gabaonitæ ministrabant ad vsus Sanctuarij, s. portantes aqnas, & cędētes ligna, quorum causa necesse erat introire in Sanctuarium, non tamen permitterentur introire, aut accedere ad Sanctuarium si in gentilitate manerent, ergo conuersi sunt. Patet antecedens, quia Deus vetuerat, ne quis de gentilibus introiret in Sanctuarium, vt habetur Ezech. 44. cap. s. suffecerunt vobis omnia scelera vestra domus Israel, eo ꝙ inducitis filios alienos incircuncisos carne, vt sint in Sanctuario meo, & polluant domum meam. De hoc etiam Threnorum 1. s. quia vidit gentes ingressas in Sanctuarium suum, de quibus pręceperas ne intrarent Ecclesiam tuam. Gabaonitæ autem intrabant, ergo non manebant in gentilitate. & tamen quamquam conuersi fuerint ad iudaismum, non fuit eis ablata conditio seruitutis. nam poterant serui esse in ęternum conuersi ad iudaismū, & filij conuersorum, vt patet Leui. 25. capit. s. serui, & ancillæ sint tibi de nationibus, quæ in circuitu vestro sunt, & de aduenis qui peregrinantur apud vos, vel qui ex his nati fuerint in terra vestra. hos habebitis in seruos, & hęreditario iure transmittetis ad posteros, atque possidebitis in ęternum. Potissime autem hoc de Gabaonitis erat, qui erant de Chananęis, quibus maior erat imponenda pęna quàm cęteris gentibus. & quamquam Gabaonitæ manerent in hac ęterna seruitute, cogebantur obseruare omnes cęremonias legis, sicut cuncti Iudæi ex genere. *In domum domini Dei mei.* i. ad sanctuarium, quod vocatur domus Dei.

Ex communi decreto Gabaonitæ tum ad seruitium multitudinis tam Sanctuarij destinati sunt. Quæst. XXXV.

ECCE contrario modo dixit Iosue quam principes. nam principes dixerunt, ꝙ Gabaonitę applicarentur ad vsum multitudinis, vt comportarent ligna, & aquas, nihil autem de Sanctuario expresserunt. Iosue vero dixit, ꝙ applicarentur ad hęc ministeria pro Sanctuario, nihil dicēs de multitudine. vtrunque tamen fuit. nam pro multitudine ligna cędebant, & comportabant aquas, pro Sanctuario eodē modo, vt patet infra. s. decreuitque Iosue die illo esse eos in ministerio cuncti populi, & altaris domini. dixit autem Iosue de ministerio domus domini quia istud erat semper manens. ministerium autem quantum ad multitudinem Israel solum futurū erat, cum manerent Israelitæ in bellica expeditione, antequam daretur pax in circuitu ab hostibus terrę Chanaan. Et dixit Iosue, ꝙ essent Gabaonitæ ad portandū aquas, & ligna pro Sanctuario domini. Ligna enim

Ligna, & aqua ad quid erant pro Sanctuario.

F erant pro altari holocaustorum, quia in eo erat semper ignis, & supponebantur ligna per singulos dies ad fouendum eum. sic patet Leui. 6 s. ignis in altari meo semper ardebit, quem mitteret sacerdos mane p singulos dies subijciens ligna. Ad nullum autem alium vsum erant ligna necessaria, nisi pro sacrificijs in altari holocaustorum, & pro coqnendis partibus hostiarum pacificarum prouenientibus sacerdotibus, & offerentibus. nam in Sanctuario ista coquebātur, & comedebantur, quod satis patet 1. Reg. 2. cap. Aquę portabantur in Sanctuarium ad ponēdum in labro ęneo, & vasi, vt lauarent ibi sacerdotes manus, & pedes, qñ ad ministrandum accederent. non lotis enim manibus, & pedibus si quis ministraret, moreretur: vt patet
G Exo. 30. e. Erant etiam aquæ istæ ad lauandum carnes sacrificiorum. nam in holocaustis cum omnes carnes cremādæ erāt, primo lauabātur intestina, caput, & pedes quam cremarentur, vt patet Leui. 1. Sed an carnes sacrificiorum lauarentur in labro ęneo, in quo lauabantur sacerdotes, non vr̄ signatum ex litera. Magis tñ dicendum est, ꝙ lauarentur in aliquibus alijs vasis, quia immunditia pecorum non infunderetur in vase mundissimo, in quo lauabantur sacerdotes, s. in labro ęneo. Vnde in templo per sacerdotes sacrificia facta non lauabantur intra templum in aliquibus vasis, sed extra in quadam lacuna, quæ erat apud tēplum, quæ vocabāt probatica piscina, idest lacuna ouium, & Hebraice dicitur Bethsaida, idest domus ouium, de qua Io. 5. c. Vocatur autem lacuna ouium, quia lauabantur
H ibi carnes ouium, & aliorum pecorum ad sacrificia. hoc enim sic multi asserunt, & ꝙ nulla vasa essent in quibus lauarentur carnes sacrificiorum. & tamen, an verum sit, vel an in labro ęneo magno, quod fecit Salomon, vel in luteribus decem, aut alijs vasis templi lauarentur carnes sacrificiorū, dicetur magis lib. 3. Reg. 7. c. & Leui. 1. & Io. 5. c. quomodocunque autem dicatur, Gabaonitę comportabant omnem aquam necessariam ad vsus Sanctuarij.

Tollitur contradictio quæ videtur in verbis de seruitio Gabaonitarum. Quæst. XXXVI.

SED dicet aliqnis, quare dicitur hic, quòd Ga-
I baonitę seruituri erant ad necessitates populi, & altaris, hic autem dicitur, quòd comportabunt ligna, & aquas in domum domini Dei? ministrare autē pro domo Dei maius est, quam pro solo altari.

Respondendum est, quòd ministratio Gabaonitarum, siue ad vsus totius multitudinis, siue Sanctuarij, solum erat in cędendo ligna, & comportando aquas. & quia pro toto Sanctuario non erat aliquid necessarium de ministratione Gabaonitarum, nisi pro altari, dicebantur seruire ad ministerium altaris. quod patet, quia ligna ad nihil proficiebant in toto Sanctuario, nisi ad altare, vt cremarentur ibi.

Aquę quoque non proficiebant, nisi ad altare, sci-
K licet, vel vt carnes sacrificiorum cremādę super altare lauarentur, vel vt sacerdotes, qui ministraturi erant in altari, lauarentur, non solum autem lauabantur sacerdotes ad ministrandum in altari holocaustorum, sed ad omnem ministrationem sanctam, sed quia ministratio in altari erat frequentior, & maxima: & illi q faciebant cæremonias sacrificiorū, faciebant cęteras ministrationes sanctas, qñ lauabatur sacerdos ad opera altaris holocaustorū, lauabatur ad omnia opera sancta sequentia. *Qui responderunt.* Iosue dixerat Israelitarum nomine Gabaonitis. Cur nos decipere fraude voluistis? Ad hoc respondent hic per singula Gabaonitę ne videantur quicquam irrationabiliter egisse.

Nunciatum

Nunciatum est nobis seruis tuis. Hic respõdetur ad quęstionem, s. quare deceperunt, deinde ad maledictionẽ, & pœnam impositam. Et quantum ad primum excusant se, quòd commiserint illam fraudem propter terrorem, quia nesciebant, quomodo possent euadere aliter manus Iudæorum, & in hoc iustificant gabaonitæ factum suum, s. ꝙ nõ male egerint cõmittendo hanc fraudem. nam dicunt se non egisse ad malum finem, s. vt nocerent Iudæis tanquam hostibus, sed solum vt euaderent manus eorum, sed velle euadere, & procurare modum, est vti iure suo in quo nemini præiudicatur. si autem intendissent per hoc delere Iudæos, non merebantur veniam cum comprehẽderentur in fraudem. *Nunciatum est nobis.* In hoc verum dicebant Gabaonitæ, quia non poterant ipsi hoc aliquando scire, B nisi quisquam eis aliquando nunciasset.

Quomodo potuerunt audire Gabaonitæ, quòd Deus promisisset dare Iudæis totam terram Chanaan. Quæst. XXXVII.

SED dicet aliquis, quomodo potuit peruenire ad Gabaonitas, ꝙ Deus promiserat Moysi dare Israelitis totam terram Chanaan, & disperdere omnes habitatores eius? Respondendum est, ꝙ ex multis hoc potuit peruenire, nam licet dum Israelitæ per desertum procederent, omnes populi timerẽt eos, s. quando transierunt mare rubrum, de quo timore patet Exodi 15. timebant etiam eos post, sicut patet de Moabitis, & Idumęis, & cęteris gentibus Deuter. C cap. 2. tamen adhuc multæ gentes erant, ex quibus poterant hæc cognosci. Primo poterat audiri ex Aegyptijs. nam licet ista non reuelarentur publice in Aegypto, vt non detinerentur ibi Israelitæ: tamen a multis de Aegypto ista audita sunt: alioquin nõ ascendissent aliqui de Aegyptijs cum Israelitis, cum nescirent quo irent, & quid habituri essent: multi tamen ascenderũt de Aegyptijs. vt patet Exodi 12. c. s. sed & vulgus promiscuum innumerabile ascendit cum eis: non est tamen credendum, ꝙ omnes quibus reuelata sunt verba hęc, ascendissent cum Iudęis, sed multi manerent in Aegypto: illi autem postea alijs gẽtibus, referre possent ea quæ dixissent Hebręi. Poterat etiam hoc cognosci a Madianitis, quia Ietro sacerdos Madian iuit D in desertum Synai ad Moysen portans ei vxorem suã Sephoram, & duos filios, & tunc retulit ei beneficia q̃ Deus Israelitis ꝯtulisset. vt patet Exodi 18. & nõ est verisimile, ꝙ Moyses beneficia promissa illis subticuerit. Potissime, quia Nume. 10. c. hoc significat, cum dicit. dixit Moyses Obab filio Raguelis cognato suo Madianiti: proficiscimur ad locum quem dominus Deus daturus est nobis, veni nobiscum, vt benefaciamus tibi, quia dominus bona promisit Israeli: iste tamen non iuit cum Israelitis, sed reuersus est in terram suam Madian. vt patet ibidem. ergo iste poterat postea notificare gentibus Madian, quid Deus promisisset Israelitis, & inde reliqui audire poterant.

Etiam ipsi Israelitę notificauerunt hoc Regi Seyr mittentes nuncios, vt dimitteret eos transire in terrã E quam Deus eis daturus erat, per terram suam, vt patet Nume. 20.

Item adhuc magis hoc cognoscere potuerunt Idumæi, & Moabitæ, quia transierunt Israelitę per terram Idumęorum & Moabitarum, & ab eis cibaria susceperunt. vt patet Deute. 2. c. non erat autem verisimile, ꝙ tunc non dicerent eis in quam terram pergebant, & sub qua spe obtinendi. Hinc ergo In omnes gentes finitimas & lõginquas diuulgari potuit verbum istud, ita vt gabaonitę, & cęteri Chananęi cognoscere possent referentibus alijs. *Nobis seruis tuis.* Hoc loquebantur gabaonitæ lepido affatu cõsueti: sic enim mos est

A minoribus loqui ad maiores, præsertim cum sunt excellentes aliquantum: ad rem tamen euenit, ꝙ Gabaonitę essent serui. nam iam eis Iosue imposuerat onus seruitutis dicens. Itaq; sub maledictione eritis, & non deficiet de stirpe vestra ligna cędens, aquasque cõportans in domum domini Dei mei. *Quod promisisset dominus Deus tuus Moysi seruo suo.* Promissiones istę primo factę sunt Abrahę, s. quòd possideret totã terram Chanaan. vt patet Gene. 15. cap. & postea Isaac. vt patet Genes. 26. & sic omnibus posteris, promissio tamen facta Moysi fuit vltima, & magis explicita, ideo de hac dicitur, ꝙ facta est existentibus Israelitis in deserto, ꝓmissiones autem factæ Abrahę, Isaac, & Iacob fuerunt in ipsamet terra Chanaan, cum habitarent in ea peregri-
B ni, & erant pauci valde. nam Abraham nullum de stirpe sua habebat cum factę fuerũt ei promissiones, ideo non erant famosi tunc Israelitę, nec etiam istę promissiones factæ tunc gentibus reuelabantur, vnde non cognouerunt tunc Gabaonitę & alię gentes, nisi de promissionibus factis Moysi: ei enim sępe promissiones factæ sunt. vt patet in quatuor vltimis lib. Pentateuch. quarum prima habetur Exodi 3. vbi apparuit ei in rubo dominus. *Vt traderet vobis omnem terram.* Non promiserat Deus tradere Iudęis omnem terram, nec etiã sic narratum fuerat Gabaonitis, sed ꝙ daret eis omnẽ terram Chanaan, gentes septem quæ sæpe nominantur, s. Ethęi, Amorrhęi &c. quia tamen morabãtur Gabaonitę in terra hac, vocabant eam omnem terram, s. omnem terram habitationis eorum. nam sermones
C applicari debent materiæ de qua agitur, & quia tunc erant Israelitæ in terra Chanaan, & Gabaonitæ dicebant, ꝙ promisisset Deus Moysi, ꝙ traderet omnẽ terram Israelitis, scilicet omnem illam in qua tunc erant.

Et disperderet omnes habitatores eius. Idest. Quod occideret omnes habitatores terrę Chanaan, nã si manendum esset eis in terra, quamquam sub Israelitarum ditione manerent, non erat tam durum: erant tamen simul vitam cum patria perdituri, hoc etiam relatum erat Gabaonitis, s. quòd iusserat Deus Israelitis occidere omnes Chananęos, vt nullus eorum maneret. sicut patet Nume. 33. & Deuter. 20. *Timuimus ergo valde.*

*Ex quibus poterant conuinci Gabaonitæ, quòd Deus daret Iu-
D dæis totam terram. Quæst. XXXVIII.*

ISTE timor fuit in Gabaonitis, quia crediderunt, quòd Deus daret terram illam Israelitis sicut promiserat: si enim non credidissent, non suspicarentur malum nec timerent, quòd autem crederent hoc poterant conuinci dupliciter. Primo modo per ea quæ videbant, sciebant enim ꝙ Deus fecerat pro Israelitis maiora, scilicet, quomodo aperuerit Iordanẽ, & aquas eius suspenderit in sublime apparentes a longe, & quomodo muros vrbis Iericho nemine illos tangente diruerit, & quid fecerit duobus fortissimis Amorrhæorum Regibus, scilicet Og, & Sehon. hæc enim maiora erant quàm totam terram Chanaã illis subijcere, sed hęc certissima relatione cognouerãt. er-
E go satis rationabile erat, quòd crederent Gabaonitæ verissime euentura quæ promissa fuerant, hoc enim conterriti erant omnes habitatores terrę Chanaan, vt patet supra 2. & 5. cap. Gabaonitę ergo hoc modo induci potuerunt ad credendum, s. per alia quæ viderãt, vel audierant. Alio modo induci poterant a Deo, scilicet, quòd Deus daret in corda eorum, vt crederẽt terram tradendam in manum Israelitarum, & quòd ad eos confugerent inituri quoquo modo fœdus. Et hoc secũdum efficacius fuit, nam ꝗ̃ primum rõnabiliter mouere debuisset sufficienter ad credendũ, quidã tñ non moti sunt, s. oẽs reges & populi, de quibus dicitur

sequen.ca.& ƺ.11.& hoc,quia Deus non mouit illos: ideo manserunt in duritie cordis sui. Sic patet infr.11. cum dicitur.sententia enim domini fuerat, vt indurarentur corda eorum,& pugnarent contra Israel,& caderent.& non mererentur vllam clementiã: si tamen Deus eis dedisset in cor,vt cõfugerent ad Israelitas cõfugissent. De Gabaonitis ergo dicendum est, ꝙ Deus illos mouerit,vt crederent,& inirent consilium, quo cum Israelitis fędera inire possent. *Et prouidimus animabus nostris.* Idest inquisiuimus,quomodo possemus nobis prouidere ne moreremur.

Quid vocatur hic anima. Et quòd anima in sacra Scriptura aliquando accipitur pro vita, aliquando pro spiritu, aliquando pro toto homine. Quæst. XXXIX.

ANIMA vocatur hic vita,nã non accipitur ꝓ spiritu, quia de hoc nulla cura erat Chananæis:& dato ꝙ cura esset,nõ prouidebatur spiritui eorum sic in aliquo, sed vitæ prouidetur: quia ipsa defectura erat si Gabaonitæ non confugissent ad Israelitas,vt ipsi existimabant,& sic verissime futurum erat. Accipitur enim multoties anima pro vita,sicut accipit Christus Matt. 16. scilicet si quis voluerit animam suam saluam facere perdet eam, q autem perdiderit animam suam propter me inueniet eam.Idem Ioan.12.cap.s.qui amat animam suam propter me inueniet eam, & qui odit animam suã in hoc mundo in vitam ęternam custodit eam. Non potest hic accipi pro spiritu,quia nullus eum perdere debet, vt postea inueniat, nec odisse,vt in vitam ęternam custodiat, sed qui animam suam, idest spiritum exosam habuerit in ęternum perdet, quia agit cõtra ordinem charitatis,sed de vita intelliguntur, s. quòd vita nostra nobis debet esse perdita,vel odiosa, scilicet sub angustijs,& laboribus posita, vt in ęternum gaudia consequamur incognita, & vita nobis ibi delectabilis conseruetur.

Accipitur anima aliquãdo pro toto homine, vt est vnum ens tertium compositum,& viuens:& sic dicitur,quòd septuaginta animæ egressæ sunt de femore Iacob,& ingressę in Aegyptum.de quo Genes. 46. & Exo.1.cap.constat tamen animam non posse accipi ꝓ spiritu,quia nõ deriuatur de femore Iacob, sed a Deo prouenit:homo autem ipse a patre nascitur, & de femore eius deriuari dicitur.& sic dicitur Leuiti. 2. animatum obtulerit sacrificium.& Leuit.4.si peccauerit anima de populo terrę:anima tamen,idest spiritus nõ offert sacrificium sed homo,& nõ dicitur peccare anima de populo,idest spiritus,sed homo popularis.

Alio modo accipitur anima pro solo corpore,quãdo iam est cadauer, & sic dr̄, ꝙ aliquis est immundus super animam hominis, idest, contingendo cadauer hominis.sic patet Num.9.cap. de his qui dixerunt,immundi sumus super animam hominis,s.contingendo cadauer hominis, & quare fraudamur, vt non valeamus offerre oblationem domino in tempore suo: nõ tamen erant isti immundi in aliquo spiritu hominis, quia ille tangi non potest,sed contingendo cadauer. Potest autem etiam hic accipi anima pro toto ipso homine,ita vt dicatur,prouidimus animabus nostris,idest nobis,vt viueremus. *Vestro terrore compulsi.* Idest nõ fecissemus hoc,nisi quia timuimus valde, ideo excusari debuimus a culpa. Duo ponuntur hic, secundum ꝙ gabaonitæ volunt inducere se nõ esse culpabiles, quãquam fecerint quæ supra habentur. Primum est,quia non faciebant ad inferendam vllam offensionem Iudęis,sed solum,vt prouiderent aĩabus suis. s. vt liberarẽtur a morte,cuilibet aũt valde licitum est ad defensionem suam agere. Secundum erat, quia gabaonitæ

F non fecerunt hoc pure eligentes, sed necessitate compulsi. nam nisi hęc fecissent infligeretur eis mors ab Israelitis.terrore ergo compulsi fecerunt, quæ alioqn nequaquam fecissent. Per timorem autem licita multa fiunt, quæ si pure libere fiant illicita reputabuntur. *Et hoc consilium iniuimus.* Idest fecimus consilium istud, quod vidistis, iudicantes sic posse euadere manus vestras.

Nunc autem in manu tua sumus. Verba suasoria loquebantur gabaonitæ, quę Iudęorum animos ad pietatem possent prouocare. Magna enim eloquentiæ vis est,vt duras animositates, quę viribus succumbere nesciunt,flectere queat. Vnde Prouerb. 15. responsio mollis frãgit iram,sermo durus suscitat furorem. De-
G cebant autem ista verba gabaonitis.nam vere ipsi erãt in manibus Israelitarum,his tamen verbis molliebant eorum animos,vt mollius tractarentur,scilicet nos fecimus hęc,vt euaderemus mortẽ aliquo modo, nunc vero manibus tuis traditi sumus,si vis potes nobis donare vitam. *Quod tibi bonum & rectum videtur fac nobis.* Idest secundum voluntatem tuam de nobis dispone: rectum iustitiam notat, bonum notat ęquitatem, vel complacẽtiam, & est sensus quod tibi videtur iustum esse,vt de nobis facias,& placet, fac.

uit

Fecit ergo Iosue, vt dixerat: & libera eos de manu filiorum Israel, vt non occide-
H rentur. Decreuitque in illo die eos esse in ministerio cuncti populi, & altari domini, cædentes ligna, & aquas comportantes vsque in præsens tempus, in loco quem dominus elegisset.

Fecit ergo Iosue, vt dixerat. Ipse enim eis primo dixerat,quòd quia deceperant Israel sub maledicto, idest, sub maledictione semper essent, & nunquam deficeret de stirpe eorum,qui cęderet ligna, & comportaret aquas in Sanctuarium domini,sic fecit, s. assignando eos ad æternam seruitutem,vt portarent aquas, & ligna in Sanctuarium,& dicitur fecisse Iosue, quia ipse
I erat princeps populi, & ad eum huius rei pertinebat diffinitio.

Et liberauit eos de manibus filiorum Israel. Scilicet de manibus populariũ:ipsi enim volebant delere illos, principes autem eos defenderunt suadentes populo murmuranti, & tumultuanti, quòd manerẽt ad obsequia totius multitudinis.de manu ergo principum liberati non sunt,cum non vellent eos occidere, sed de manu popularium qui vocantur filij Israel,quia ipsi erãt plurimi,& recipiebant nomen omnium Israelitarum. Et sic aliquando cum comparantur omnes tribus duodecim Israelitarum ad Leuitas, vocãtur ipsi filij Israel & Leuitę non.vt patet Nume. 1. capi. scilicet noli numerare Leuitas, nec ponas summam eorum cum fi-
K lijs Israel.& hoc, quia duodecim tribus erãt quasi omnes Israelitę.

Vt non occiderentur. Volebant eos occidere populares, vt implerent domini iussionem, & vt acciperent eorum vrbes,nunc vero, quia eos viuentes relinquebant,eis quoque vrbes donabant.

Decretum Iosue de saluandis Gabaonitis fuit approbatum a Deo,& quare? Quæst. XL.

DEcreuitque Iosue in die illo. Tanquam princeps populi,ad cuius verbũ iusserat dn̄s,vt ingrederentur & egrederentur filij Israel,i.mouerentur, poterat diffinire

de statu

de statu horum. de hoc Num. 27. Etiam ipsi Israelitæ A dixerant, ꝙ quicunque eius verbis repugnaret moreretur, vt patet supra 1. cap. s. qui contradixerit ori tuo, & non obedierit cunctis sermonibus quæ præceperis ei, moriatur: præsertim, quia assensus totius populi fuit ad hoc, quamquam a principio magis vellēt, quòd occideretur tota gens Gabaonitarum. Istud decretū Iosue mansit postea in toto tempore, nam fuit a Deo tacite, vel expresse approbatum. & maxime, quia hoc cedebat in cultū Dei, scilicet, vt essent qui subministrarent Sanctuario domini in comportatione aquarum, & lignis cędendis. Ista enim videtur fuisse satis rationabiliter causa, quare Deus fecerit relinqui Gabaonitas, aut dederit eis in corde, vt tale inirent consilium, quo possent manus effugere Hebræorum, s. vt essent B ad ministrationem Sanctuarii. nam postquam essent Israelitæ in pace in terra Chanaan, vacare debebāt cæremoniis legalibus, quæ erant potissime in sacrificiis, & quia multa erant sacrificia in Sanctuario, exigebantur continui subministrantes in cędendis lignis, & cōportandis aquis, quorum erat vtrunque necessarium ad altaris ministrationem. Et quia Deus nolebat, vt Israelitæ his laboriosis, & infimis ministeriis mancipparentur, elegit de Chananęis aliquam gentem quæ in his ministraret, & hi fuerunt Gabaonitæ, ideo eos fecit conseruari a morte. nam quamquam expresse nō iusserit, fecit tamen, scilicet dando Gabaonitis consilium, quod inierunt, & animos veniendi ad Israelitas, s. vt sic expectarent se posse liberari de manu Israelitarum, ipsosque Israelitas fecit non aduertere, vt decipe C rentur, & crederent eos esse de terra longinqua. Facile namque erat, vt cognosceretur fraus ipsorum Gabaonitarum, quia ea quę ipsi ponebant, vt euasoria intentionis eorum, non inferebāt efficaciter, sed potius quædam eorum ad oppositum, vt supra declaratum (In q5. 8.) est, ideo si aduertissent, manifeste deprehendissent eorum fraudem, & non pepigissent cum eis fędus de nō occidendo illos: Deus tamen conuertit intellectū eorum ne ad hoc aduerterent, etiam cognita fraude Gabaonitarum mollificauit corda Israelitarum, vt non irruerent in eos vno impetu. tum quia Chananæi erāt, tum quia fefellerant eos, ideo siue expresse, siue tacite hoc approbauit, & omnes posteri intellexerūt esse recte factum, ideo non ausi sunt contraire. Saul autem D multo post tempore grauia dāna intulit Gabaonitis: Deus autem in vindictam huius misit famem magnā in Israel tempore Dauid, quousque septē viri qui restabant de stirpe Saulis suspenderentur. vt patet 2. Regū 21. cap. *Esse eos in ministerio cuncti populi.* Idest, vt Gabaonitæ ministrarent toti multitudini Israelitarum comportando pro eis aquas, & cędendo ligna. hoc autem non intelligitur pro toto tempore, sed solum pro eo tempore quo manebant Israelitę in bellica expeditione, & erant omnes simul in castris. cum vero data est pax Israeli subiectis hostibus, & distributa terra, recesserunt singuli in ciuitates suas, & non mansit multitudo nec castra, & tunc non seruierunt Gabaonitæ Israelitis, quia non vocabatur tunc totus Israel populus, sicut cum erant omnes congregati in castris. Etiam qa E tunc oportuisset Gabaonitas distribui per singulas vrbes ad seruiendum. Falsum tamen est, quia infra dicitur, quòd iussit esse Gabaonitas in ministerio altaris in loco, quemcūque dominus elegisset. solum ergo fuerunt Gabaonitæ seruientes Israelitis quousque cessatum est a bellis, & distributa est terra, atque redierunt in terras suas Rubenitæ, & Gaditæ, atque dimidia tribus Manasse. de quo supra declaratum est. (In q5. 33.)

Et altaris domini. Idest iussit, quòd essent Gabaonitæ in ministerio altaris.

Duplex erat ministratio altaris in offerendo sacrificia.
Quæst. XLI.

ERAT duplex ministratio altaris. Vna erat ministrare in ipso offerendo sacrificia, s. iugulando, & cremando super altare, atque expiando in sanguine. Alia est ministratio altaris, s. ducere ligna necessaria ad cremandum in altari, & aquas ꝓ ministris altaris, vt lauarentur, & sacrificiorum carnes abluantur.

Prima ministratio est solum sacerdotalis. nam etiam Leuitis non licebat accedere ad ministrationē, s. faciendo sacrificia, vel saltem disponere ligna super altare. Si quis enim tētasset hęc facere moreretur. sic B patet Numer. 3. cap. s. Aaron vero, & filios eius constitues super cultum sacerdotii, externus qui ad ministrādum accesserit morietur. idem patet Numeri 18. c. sic etiam factum est de Chore, qui erat de Leuitis de familia Caathitarum, & conatus est ipse cum complicibus suis vsurpare sacerdotale ministerium, & combusti sunt a domino. vt patet Numeri 16. ad hanc ergo altaris ministrationem non accedebant Gabaonitæ.

Secunda erat ministratio in portādo ligna, & aquas aliaque necessaria ad ministrationem altaris, & ista pertinebat ad Gabaonitas, non tamen vllatenus accedebant ad tangēdum altare, aut alia vasa sancta, & ista vocatur ministratio, vel ministerium altaris, sed non ministratio in altari, quia isti nihil agebant super altare. ministratio autem sacerdotum erat in altari, quia C ipsi cremabant hostias super altare, & expiabant in illo, vnde recte ministratio sacerdotalis vocatur ministratio, quod vero Gabaonitæ efficiebant non vocatur ministratio, sed subministratio, quia subseruiebant ad ministrationem, quam faciebant sacerdotes in altari, scilicet necessaria præparantes in materialibus.

Et si dicatur quare dicitur hic, quòd Gabaonitæ futuri erant in ministerio altaris, cum supra dicatur, ꝙ portarent aquas, & ligna in domum domini.

Respondēdum est, quòd Gabaonitarum officium erat solum in duobus prędictis, & ista portabantur in Sanctuarium: tamen non proficiebant ibi ad aliquid alterum, nisi ad altare, scilicet altare holocaustorum, quia ligna solum cremabantur in altari pro sacrificiis, D cum ignis semper futurus erat in altari, atque quotidiana lignorum appositione fouendus. vt patet Leuitici, sexto capit. ad nullam autem aliam ministrationem proderant. de aqua identidem supra declaratum (In q5. 35.) fuit.

Cum essent duo altaria, de quo illorum intelligebatur, quòd Gabaonitæ seruituri erant in ministerio altaris. Et quod inter ea, quæ in honorem diuinum fiunt, nihil magis attestetur Deitati, quam sacrificium.
Quæst. XLII.

QVAERET aliquis, cum in Sanctuario essent duo altaria, scilicet altare holocaustorum, & altare thimiamatum, & hic non exprimatur in cuius altaris ministerio mancipandi erant Gabaonitæ, de quo intelligendum sit. E

Aliquis dicet forte intelligendum esse de altari thimiamatum, quia cum hic ponatur altare nulla data connotatione, intelligitur de altari, quod vocatur altare secundum excellentiam, & hoc est altare thimiamatum, quod erat aureum. vt patet supra quarto cap. scilicet, quia erat totum opertum laminis aureis, vt patet Exodi trigesimo cap. altare autem holocaustorum erat ęneum, scilicet opertum laminis ęneis, vt patet Exodi 27. capitu. in hoc autem satis notabatur excellentiæ differentia.

Item patet ex assignatione locorum, nam altare thimiamatum erat intra Sanctuarium circa velum Sancti sanctorum. vt patet Exo. 30. altare autem holocaustorum foris erat in atrio tabernaculi ad hostiũ eius. vt patet Exodi 29. & in multis locis. erat autem excellentior locus tabernaculum quàm atrium eius, nam in atrium tabernaculi, tam viri quàm fęminæ, tam sacerdotes, quàm non sacerdotes, ingredi poterant ad offerendum, & comedendum ibi coram domino. In tabernaculum autem solum ingrediebãtur sacerdotes ad ministrationes quotidianas. vt patet ad Hebræ. 9. c. ergo erat excellentior locus altaris thimiamatum.

Determinatio auctoris.

Respondendum est, quòd altare, cuius ministerio subijciebantur Gabaonitę, erat altare holocaustorum, quod satis patet ex his quæ dicuntur. nam iussit nunc Iosue esse Gabaonitas in ministerio altaris ad cõportandas aquas, & cędenda ligna, sed ista nullatenus attinebant ad altare thimiamatum. ergo non erant in ministerio altaris thimiamatum, sed holocaustorum. qđ patet, quia in altari thimiamatum nullum fiebat sacrificium, neq; libatio, aut effusio sanguinis. vt patet Exodi 30. sed quotidie in mane, & vespere ponebatur thimiama in thuribulo, & cremabatur coram domino. ad hoc autem nulla erat ministratio in aqua necessaria. Etiam nulla ligna, nam quamquam thimiama crematur super prunas, illę non erant in ipso altari thimiamatum, sed sumebantur de altari holocaustorum in thuribulo, & ponebantur super altare thimiamatum. Quod autem ad vsus altaris holocaustorum necessaria essent ligna & aqua, declaratum fuit. solum ergo ministratio Gabaonitarum erat pro hoc altari, & non pro altari thimiamatum.

In q. 35. & præceden.

Cum vero arguebatur, quòd erat dignius altare thimiamatum. ergo de illo intelligendum erat, cum hic nihil exprimatur.

Respondendum est tenere argumentum, si nõ cõstaret ex aliqua euidenti, aut probabili coniectura de quo intelligeretur, quia tunc recurri debebat ad id, quod erat dignius: constat tamen ex dictis manifeste debere intelligi de altari holocaustorum. nihil ergo agit argumentum de dignitate.

Aliter responderi potest, quòd altare holocaustorũ erat dignius altari thimiamatum, vel saltem non erat inferius dignitate. quod patet, quia altaria erant vasa sacrę ministrationis, & sortiuntur dignitatem ex ministerio, quod in eis fit, sicut omnia artificialia sortiuntur figuram & dignitatem ex vsu ad quem sunt, cum solum sint propter illum finem, sed ministratio quæ fiebat in altari holocaustorum, erat dignior ministratione, quæ fiebat in altari thimiamatum. ergo erat altare holocaustorum dignius. quod patet, quia omnia sacrificia fiebant in altari holocaustorum, in altari autem thimiamatum nullum: inter ministeria tamen facta in honorem diuinum nullum erat dignius sacrificijs, quia nihil magis attestatur deitati quã sacrificiũ: cęteri quippe honores quos Deo impendimus, antiqua gentilitas indifferẽter hominibus, & Deo tribuit, sacrificium autem a nulla vnquam gente quantũcunque rudi, alicui nisi Deo vero, aut ei qui Deus verus extimabatur, datum est.

Cum vero probatur dignius esse altare thimiamatum altari holocaustorum ex materia, s. quia erat opertum laminis aureis, altare autem holocaustorum laminis ęneis. Respondendum est non tenere argumẽtum. nam altare holocaustorum ex auro tectum fuisset, nisi ministratio ibi facta repugnasset, s. quia erat semper magnus ignis super illud ad cremandas sacrificiorum carnes, sed hoc modo liquefieret aurũ eius. Debuit ergo poni aliud metallum, quod non liquefieret, sicut est quoddam genus ęris. Si autem ministratio al-

F taris thimiamatum similis foret, ipsum quoque non laminis aureis, sed ęneis tegeretur: ministratio tamen succendendi thimiamatis nihil obstabat laminis aureis. Ad aliud argumentũ, quando arguebatur ex conditione loci, s. quia erat altare thimiamatum intra Sanctuarium, & altare holocaustorum erat extra tabernaculũ. Respondendũ est, non cõcludi ex hoc maiorem dignitatem alterius. nam etiam altare holocaustorũ fuisset in tabernaculo, nisi eius ministratio repugnaret: fiebat enim in eo magnus ignis, & continuus, de quo magnus & crassus exhalabat fumus. Si vero intra tabernaculum poneretur, cum solum altitudo tabernaculi esset cubitorum decem. vt patet Exo. 26. (quia quęlibet tabula eius erat huius altitudinis solum) cre-
G maret ignis sacrificiorum operimẽta omnia tabernaculi, quia altare erat eleuatum cubitis tribus, vt patet Exo. 27. c. perueniret autem flamma, vel calor nimius ignis magni altaris ad septem cubitos, ita vt pertingeret ad cortinas tabernaculi, & exurerentur: fumus tamẽ crassius valde exhalatus de crematis adipibus quotidianis ascenderet, & inficeret omnia operimenta, & totam tabernaculi pulchritudinem repleret fuligine. debuit ergo foris tabernaculum poni. In altari autem thimiamatum nihil erat, quod pulchritudini Sanctuarij obstaret. nam nec ignis magnus, nec fumus crassus & infectiuus exhalabat, sed fumus aromaticæ rei qui nũquam inficit, sicut fumus thuris, & potissime, quia ille paruus erat. Si autem talis ministratio fuisset in altari thimiamatum, sicut in altari holocaustorum, neu-
H trum fuisset in tabernaculo. non ergo concluditur ex hoc maior dignitas altaris thimiamatum quàm holocaustorum: erat tamen ministratio in altari thimiamatum munda. in altari vero holocaustorum immunda & aliqualiter inquinans.

Quomodo Gabaonitæ poterant esse in ministerio totius populi, & altaris, cum vix sufficerent ad ministrationem populi. Quæst. XLIII.

QVAERET aliquis quomodo Gabaonitę poterant esse in ministerio cuncti populi & altaris, cum vix sufficerent ad subministrandum toti populo in cędendis lignis, & com-
I portandis aquis: litera tamen dicit eos ascriptos ministerio cuncti populi, & altaris. Ad hoc aliquis respondebit, ꝙ Gabaonitæ multi erant, & poterant in vtroq; subministrare: præsertim quia necessitas subministrationis pro altari erat parua. Sed ex hac parte non stat, nam dicitur infra, ꝙ Gabaonitæ esse debebant in ministerio Sanctuarij in loco, quem dominus elegisset. quomodo ergo stare poterant ibi, & manere in ministerio cuncti populi? Respondẽdum est, ꝙ ad hęc duo ascripti fuerunt Gabaonitæ, sed non pro eodem tempore. nam subministratio cuncti populi erat prior, illa autem desinẽte incipiebat ministratio altaris. Pro quo sciendum, vt supra dictum est, ꝙ Gabaonitę non fuerunt semper in ministerio Israelitarum, sed solum, qñ
K erat totus Israel collectus in vnum agmen, & manebat in castris ad bellicam expeditionem: tũc enim vocabatur multitudo, vel populus. Postea autem diuiso Israel in vrbibus, & locis suis, non mansit congregatio illa, nec Gabaonitæ amplius manserunt in obsequio eorum, quia hoc modo oportebat, vt diuiderẽtur per singulas vrbes, villas, & viculos in qbus habitarent Israelitę, sed tunc totaliter ascripti manserũt altari dñi, vt subministrarent in cędendis lignis, & comportãdis aquis, & ad quemcunq; locũ transiret Sanctuariũ dñi, trãsibant Gabaonitę, tanq̃ ascripticij serui. Diuisa autẽ multitudine Israelitarũ per loca sua, situatũ est Sãctuarium dñi in Sylo. vt patet ĩ. 18. ibi. n. fuit primo in tota

In qõ. 33.

terra

terra Chanaan, eratque in sorte Ephraim. Cum vero manerent multitudo Israel cogregata in castris ad bellicas expeditiones, nondum assignatis aliquibus locis ad manendum, erat Sanctuarium domini in castris, & mouebatur cum eis, tunc enim non fiebant submistrationes Gabaonitarum pro Sanctuario, quia dū erant bella non obligabantur Iudæi ad cęremonias,

In q6. 23. sed data pace. vt declaratum fuit pręce. cap. & Deute. 12. Cum ergo sacerdotes non vacarent sacrificijs, nec erat necessaria aut conueniens subministratio Gabaonitarum pro altari. Solum igitur tunc ministrabant toti multitudini cędendo ligna, & comportādo aquas. cum vero cessauit ministratio quā faciebant toti multitudini, situato Sanctuario in Sylo, inceperunt cæremonię sacrificiorum, & tunc fuit necessaria subministratio Gabaonitarum ad cędenda ligna, & comportandas aquas.

Ad argumenta hoc modo respondetur. Ad primū cum dicebatur, quòd Gabaonitæ vix sufficerent subministrare toti multitudini, quomodo ergo multitudini seruientes subministrarent altari?

Respondendum est, quòd non erant simul istę subministrationes. nam quando toti multitudini seruiebant, nihil ministrationis impēdebant altari, quia erat tunc tempus bellorum, & non vacabant sacerdotes sacrificijs. consequenter ergo, nec Gabaonitæ cædebant ligna aut comportabant, sed cessante subministratione quæ fiebat populo, cępit vsus cæremoniarū Sanctuarij, & consequenter subministratio Gabaonitarum.

Ad secundum argumētum, scilicet quomodo possent esse Gabaonitæ in loco quemcunque dominus elegisset, & esse in ministratione totius populi?

Respondendum, quòd esse non poterat, nec fuit vnquam simul, quia quādo erat tota multitudo Israel collecta in castris ad quotidiana bella, nondum fuerat positum Sanctuarium in aliquo loco, sed mouebatur cum ipsis castris. cum vero data est pax, & recessit totus Israel singuli in vrbes, & oppida sua, positum fuit Sanctuarium in Sylo in sorte tribus Ephraim, & ibi mansit vsque ad tempus Heli sacerdotis, quando arca portata in bellum capta est a Philisthin, & mansit in regione sua mensibus septem, vt patet 1. Reg. 6. Postquā vero inde redijt, venit in Bethsames. vt patet eod. cap. Inde translata est in Cariathiarim. vt patet 1. Reg. 7. cap. & postea ad domum Obethedon Gethęi. vt patet 2. Reg. 6. Inde in domum Dauid in Ierusalem. vt patet eod. cap. & ibi mansit postea in Templo Salomonis translata de domo Dauid. vt patet 2. Paralip. 1. capit. Sanctuarium quoque ipsum totum cum altaribus, & vasis suis non māsit in Sylo, sed translatum est in ciuitatem Nobe: ibi enim erat tempore Regis Saulis quando ipse destruxit ciuitatem, & occidit 85. sacerdotes domini vestitos Ephod. vt patet 1. Reg. 22. ibi autem ministrauerunt Gabaonitæ iuxta opera sua. Postquam vero semel cęperunt sacerdotes domini esse in loco dedicato ipsi Sanctuario, Gabaonitæ subministrantes nunquam fuerunt in obsequijs multitudinis. *Cędentes ligna, & aquas portantes*. Istud fuit semper ministerium Gabaonitarū, siue cum ministrarent multitudini Israelitarum, siue cum manebant in Sanctuarij loco quem dominus elegisset.

Vsque in præsens tempus. Idest semper fuerunt Gabaonitę in ministerio eis assignato vsque ad tempus, quo iste liber scriptus est, scilicet tempore Samuelis. nam cum Iosue astante toto Israel confirmasset, & ascripsisset Gabaonitas ministerio altaris, nullus quantęcunque auctoritatis, & potestatis postea repugnare ausus est, tum quia Iosue hoc præceperat toto populo assentiente, tum quia Gabaonitæ erant Deo dicati, &

A qui eos tolleret de ministerio domini, Deum offenderet subtrahens ministros, & consequenter cultum eius diminuens.

In loco quem dominus elegisset. Idest decreuit Iosue, vt manerent Gabaonitę semper in loco quem dominus elegisset ad subministrādum. & dicinir quem elegisset, quia non erat certum, an Deus vellet manere Sanctuarium suum in eodem loco. nam per varia loca mutatum est, arca quoque disiuncta a Sanctuario postquam reducta fuit de terra Philisthin, mansit multo tempore in locis segregatis. De locis autem in quibus stetit Sanctuarium, & de causis mutationis per loca illa, & de temporibus quibus māsit in quolibet horum locorū vsquequo vltimo perijt tempore captæ

B Hierosolymæa Romanis, & de arca similiter in quibus locis steterit seiuncta a Sanctuario, & quanto tempore, & quis fuerit eius exitus, declaratū est late Exo. 20. cap. & Deuteronom. 12. cap. ibi vide. Manebant autem Gabaonitæ de quatuor ciuitatibus in loco quem dominus elegisset, vt ibi præsto essent ad semper subministrandum, sicut sacerdotes, & Leuitæ manebant in loco quem dominus elegisset.

De his quoque quamquam nihil expressum sit, scilicet quid eis daretur in sustentationem. Credendum tamen est, quòd aliquid daretur, quia cum ipsi in ministratione quotidiana altaris domini essent, non poterant vacare operibus suis agriculturæ, sicut igitur sacerdotibus, & Leuitis erant assignata certa iura in qui *An Gabaonitis daretur aliquid ad sustentationem.*

C bus sustentarētur, de quibus Numeri 5. & 18. & Deut. 18. ita Gabaonitis essent assignata aliqua ad sustentationem, quæ postea principes statuerent, scilicet de eleemosynis, & denarijs datis in Sāctuarium. nam iuxta Apostolū, qui altario seruit de altari viuere debet. vt patet 1. ad Corinth. 9. cap. Gabaonitæ autem seruiebant altario subministrantes illi aquas, & ligna ad necessitates suas, ergo de altari viuere debebāt, idest de aliquibus redditibus, aut prouentibus Sanctuarij, De tamen de his nihil statuit, sed solum de redditibus sacerdotum, & Leuitarum, quia tempore quo Deus statuit, scilicet in deserto, nondum erāt assignati Gabaonitæ tanquā ministri, alioquin iussisset eis quicquam dari.

D

An Gabaonitæ morarentur in vrbibus suis, vel in loco Sanctuarij, & an vrbes eorum datæ fuerint Israelitis.

Quæst. XLIIII.

QVÆRET aliquis, circa Gabaonitas an morarentur in loco Sanctuarij, vel in vrbibus suis quatuor, scilicet Gabaon, Beroth, Caphira, & Cariathiarim. Quod autem aliqui eorum morarentur in loco Sanctuarij manifestum est. nam quotidiana erat subministratio eorum portando aquas, & cędendo ligna, non possent tamen venire in locum quem dominus elegisset ad ministrandum, si in ciuitatibus suis manerent, pręcipue cum locus Sanctuarij distaret a Gabaon.

E Aliquis autem dicet, quòd non habitabant omnes Gabaonitæ in loco quem dominus elegisset, sed in vrbibus suis quatuor supradictis. Horum tamen aliqui erant qui manerent in loco Sanctuarij ad subministrādum in cęsione lignorum, & aquarum comportatione. Et cum expletum esset tempus horum, alij veniebant ministraturi, scilicet, quod essent distributi Gabaonitę per sortes, & vna sors eorum ministraret vno tempore anni, & alia alio tempore: vt hoc modo temporibus ęqualibus, & alternatim ministrarent, paucique eorum morarentur in loco quem dominus elegisset.

Sic erat de sacerdotibus, & Leuitis. nā sacerdotes erant

erant diuisi in 24. sortes, vel vices, & vna pars eorum ministrabar vno tempore, alia autem alio tempore. vt patet 1. Paralip. 24. cap. & dum isti ministrabant manebant in vrbe quam dominus elegisset. Postquam vero consumassent tempus ministerij sui, redibant in loca sua quæ erant extra locum Sāctuarij, vt patet de Zacharia patre beati Ioānis qui sorte exijt, vt offerret incensum. vt patet Luc. 1. cap. cum esset ipse sacerdos de vice Abia. Et postea dicitur ibidem. Et factum est, vt impleti sunt dies officij eius abiit in domum suam. erat autem domus sua extra vrbem Ierusalem in quadam villa montana Iudeę. vt patet eodem capit. cum dicitur de beata Virgine, quòd venerit ad domum Zacharię, scilicet exurgens autem Maria in diebus illis abijt cum festinatione in montana in ciuitatem Iudæ, & intrauit in domum Zachariæ.

Item patet hoc ex ciuitatibus assignatis sacerdotibus, & Leuitis 48. namque vrbes illis assignatæ sunt, vt patet Nume. 35. ergo manebant extra locum Sanctuarij, quia non poterat esse Sāctuarium in qualiber earum, cum esset vnicum Sanctuarium. sic quoque erat in Leuitis, quia ipsi seruiebant in Sanctuario statutis temporibus secundum officia sua. erant namq; ipsi in 24. sortes diuisi, sicut sacerdotes, de quo 1. Paralipom. 25. & singuli manebant in vrbibus suis. cum vero tempus ministerij eorum aduenisset, pergebant ad locum Sanctuarij manentes ibi tempore officij sui, quo expleto redibant in vrbes suas singuli, ita vt nunquam deficerent ministri in domo domini, tamen non erant omnes simul. hoc idem signatur Deuteronomij 18.

Et propter hoc poterat aliquis vouere seipsum de Leuitis, vel sacerdotibus ad manendum in Sāctuario tota vita sua. vt patet de Anna matre Samuelis, quæ eum vouit domino, vt ministraret coram eo tota vita sua, & erat de Leuitis. vt patet 1. Reg. 1. capi. Si tamen omnes Leuitæ, & sacerdotes manere cogerentur in loco Sanctuarij, non caderet hoc sub voto, quia votū est de his ad quæ alias non existentes obligati, nos spōtanee obligamus.

Item aliquando sacerdotes, & Leuitæ poterāt sine voto venire ad Sanctuarium, vt semper ibi manerent, & tunc alij tenebantur dare illis partem iurium, quæ eis proueniebant ad sustentationem præter ea quę ei in vrbe sua ex paterna successione debebātur. vt patet Deuteronom. 18. capitu. Nihil tamen horum esset, si omnes sacerdotes, & Leuitæ cogerentur in loco Sanctuarij manere.

De Gabaonitis vero sic videbitur, quòd in vrbibus suis habitarent, & statutis temporibus per vices, & sortes subministrarent Sanctuario domini, ita vt nunquā deficerent aliqui de Gabaonitis ministrantes in loco Sanctuarij.

Aliæ rationes, quòd Gabaonitæ ministrarent per vices. Quæst. XLV.

Item hoc videbitur rationabiliter dictum, quia Gabaonitæ erant multi, scilicet viri quatuor ciuitatum nominatarum in litera cum viculis suis. Manifestum tamen est, quòd non essent necessarij omnes hi ad ministrationem cędendorum lignorum, & aquarum comportandarum, cum solum portare debebant hoc ad vsus altaris holocaustorum.

Item nō videtur stare vllo modo, quòd omnes Gabaonitæ habitarent in loco quem dominus elegisset, quia isti viri erant de quatuor ciuitatibus cum viculis suis, & oppidis. locus autē Sanctuarij erat vnicus semper. ergo non possent capi in illo loco Sanctuarij, immo nec medietas eorū. Potissime, quia vrbes Gabao-

F nitarum erant magnę, præcipue ipsa vrbs Gabaon, vt patet sequen. cap. in nulla ergo vrbe terræ Chanaā caperentur amplius, quia in vrbe in qua erat Sanctuarium semper esse debebāt sacerdotes multi ministrātes per vices suas. Etiam debebant esse Leuitæ identidem in officijs suis ministrantes, vt patet ex dictis. Quomodo ergo caperentur hi in aliqua vna ciuitate? Præter hęc, quia adhuc habitabant populares alij, qui non erant de ministris domini in loco Sanctuarij, sicut cum erat in Ierusalem Sanctuarium. nam ibi manebat Rex, & Principes, populares quoq; de tribu Beniamin, cum ibi esset sors Beniamin. nequaquam ergo manere poterant omnes de quatuor vrbibus Gabaon in loco quem dominus elegisset. Potissime, cū

G esset locus paruus, sicut ciuitas Sylo in sorte Ephraim in qua primo stetit Sanctuarium. vt patet infra 18. postea etiam in alijs paruis ciuitatibus, vt in ciuitate Nobe. Item non potest stare. nam si omnes gabaonitæ de quatuor vrbibus manerēt in loco quem dominus elegisset in tempore Saulis, cum tempore eius mansérit Sanctuarium in ciuitate Nobe, necesse erat, quòd ibi essent omnes Gabaonitę, non tamen fuerūt, quia hoc tempore omnes occisi fuissent a Saule. quod patet, quia cum audiuit Saul, quòd Achimelech sacerdos magnus dedisset Dauid panes, & gladiū Goliath, occidit eū, & 85. sacerdotes domini vestitos Ephod; omnes etiam qui erant in vrbe occidit, & euasit vnus solus, scilicet Abiathar. vt patet 1. Reg. 22. cap. cum dicitur. Nobe autem ciuitatem sacerdotum in ore gla-

H dij percussit viros, & mulieres, paruulos & lactantes, bouem, & asinum. Euadens autem vnus filius Achimelech, &c. si ergo ibi fuissent omnes Gabaonitę, nō mansisset ex eis vestigium, manserunt tamen tempore Regis Dauid, & conquesti sunt de Rege Saule, quòd attriuisset eos, atque facta est fames tribus annis propter eos, & suspensi sunt viri septem de domo Saulis. vt patet 2. Reg. 21. c. ergo non erant omnes Gabaonitæ in eodem loco in quo erat Sanctuarium, sed quidā de eis seruiebant vno tempore, quidam vero alio, & sic nunquam deficiebāt ministri de Gabaonitis in domo Domini.

Aliquis in contrarium dicet, scilicet, quòd non manerent Gabaonitæ omnes in vrbibus suis, sed in loco

I Sanctuarij. nam si manerent in locis suis valde grauarentur Israelitæ dimittendo 4. vrbes magnas illis, de quibus nihil acciperent.

Item nō potest stare, quia istę vrbes datę sunt Israelitis in distributione totius terræ Chanaan. ergo non manserūt in eis Gabaonitę. patet hoc, quia tres vrbes harum datæ sunt ī diuisione tribui Beniamin, scilicet Caphira, Gabaon, Beroth, vt patet infra 18. Quarta vero harum vrbium, scilicet Cariathiarim cessit tribui Iudæ, vt patet eodem capitu.

Item Gabaon fuit ciuitas data sacerdotibus, vt habitarent in ea. ergo non manserunt ibi Gabaonitę. patet hoc infra 21. vbi de ciuitatibus, quę erant in sorte

K tribus Beniamin, dicitur quòd data est Gabaon.

Determinatio auctoris ad superius quæsitum. Quæst. XLVI.

Respondendum est, quòd Gabaonitæ manserunt in vrbibus suis, vt ante erāt, sed seruiebant semper ministerio domini in cōportandis aquis, & cędendis lignis, nō quidem omnes, sed quidam eorum per sortes, sicut supra declaratum est, & rationes ibi assignatę hoc conuincunt.

Cum autem arguebatur, quòd grauarentur Israelitę si manerent Gabaonitę in vrbibus suis. Respon-

dendum

dendum est, quòd non grauabantur, quia cum mansuti essent Gabaonitę ad subministrationē Sāctuarij, Israelitæ daturi erant eis loca ad manendum; sed Gabaonitæ replebant 4. ciuitates suas in quibus erant. ergo aut manerent in eis, aut darentur eis loca alia eiusdem capacitatis ad manendum. Quid autem magis differebat Israelitis dare Gabaonitis loca illa, cum si illa auferrent, alia ęqualia daturi erant: nihil quippe differebat. ergo nec factum est.

Ad aliud, quando arguebatur, quòd tres ciuitates harum datæ sunt tribui Beniamin, & quartā data est tribui Iudæ. Respondendum est, quòd ex hoc non sequitur, quòd inde Gabaonitæ exclusi fuerint. nā modus diuisionis fuit, vt tota terra diuideretur ad possessionē tribuum 12. Postea autem de his diuisionibus datę sunt aliquæ ciuitates sacerdotibus. vt patet infra 21. & non habitabant in eis Israelitæ seculares, sed soli sacerdotes, aut Leuitæ. dicebantur tamen esse ciuitates istæ alicuius de tribubus, quia dominium pertinebat ad tribus, alij vero in eis quasi ex eleemosyna habitabant, manebat tamen hoc in ęternū. Ita de Gabaonitis erat, quia vrbes istæ cesserunt in partes diuisionum tribuum Israel, manserunt tamen in eis habitantes Gabaonitæ, & cum eis quoque manebant aliqui de Israelitis. Nec solum hoc, sed etiam aliquæ vrbes dicebantur pertinere ad possessionem alicuius de tribubus, & tamen nullus de illa tribu, aut de alia morabatur in illis ciuitatibus, sicut patet de Iericho, ipsa enim fuit posita sub anathemate, vt in ęternum non habitaretur. vt patet supra 6. In diuisione autem quæ cessit tribui Beniamin posita est vrbs Iericho vna, & prima. ita ergo poterit de Gabaonitis dici, quòd 4. vrbes earum ceciderunt in sortem Beniamin, & Iudæ, tamen nemo de Iuda, & Beniamin habitauerit in eis, vel si habitauerint aliqui alij, poterant manere cum ipsis Gabaonitis.

In ciuitate Gabaō habitauerūt simul sacerdotes cū Gabaonitis.

Ad aliud argumentū de sacerdotibus, scilicet Gabaon data est sacerdotibus. de quo infra 21. Respondendum est, quòd cecidit Gabaō in sortem filiorum Beniamin. vt patet infra 18. & cū dare deberet tribus ista vrbes aliquas sacerdotibus, vel Leuitis, fuit vna de ipsis Gabaon, in ipsa tamen vrbe habitauerunt sacerdotes cum Gabaonitis. nam & qui dicunt Gabaonitas omnes habitasse semper in Sanctuarij loco, dicunt cum eis habitare Leuitas, & sacerdotes necessario. Nam in loco Sanctuarij erant semper sacerdotes ministrantes, erant quoque Leuitæ. ergo quomodocunque dicatur, semper dabitur, quòd Gabaonitæ, & sacerdotes habitarent simul in loco eodem. non potest ergo poni aliquis modus quo magis euitentur inconuenientia, quam dicendo commoratos fuisse Gabaonitas in vrbibus suis, alij etiam cum eis habitare cęperunt, scilicet sacerdotes in ciuitate Gabaon, in Caphira autē, Beroth, & Cariathiarim habitare possent aliqui de tribu Beniamin.

CAP. X.

VAE cum audisset Adonisedech rex Ierusalem, quòd scilicet cepisset Iosue Hay, & subuertisset eam, sicut enim fecerat Iericho, & regi eius, sic fecit Hay, & regi illius: & quòd transfugissent Gabaonitæ ad Israel, & essent fęderati eorum, timuit valde. Vrbs enim magna erat Gabaon, & vna ciuitatum regalium,

A & maior oppido Hay, omnes bellatores eius fortissimi. Misit ergo Adonisedech rex Ierusalem ad Oham regem Hebron, & ad Pharan regem Hierimoth, ad Iaphie quoque regem Lachis, & ad Dabir regem Eglon, dicens. Ad me ascendite, & ferte præsidium, vt expugnemus Gabaon, quare transfugerit ad Iosue, & ad filios Israel.

B QVæ cum. In superioribus declaratum extiterat, quid timore ductus egerat Gabaonitarum populus, hic consequenter ponitur quid ob eorum timorem egerit quinque regum cętus, scilicet, quod committere voluerit bellum contra Gabaonitas, quia confugerant ad Israelitas. Et diuiditur in duo. Primo ponitur occasio belli. Secundo subditur actus bellandi. ibi. *Ascenditque Iosue*.

Secunda diuiditur in duas, quia primo ponitur debellatio hostium. Secundo occupatio ciuitatum ibi. *Eodem die Macedam quoque cepit*.

Prima in duas, quia primo ponitur modus pugnæ. Secundo manifestatio victorię ibi. *Reuersus est omnis exercitus*.

C Iterum in duas, quia primo ponitur diuinum auxilium. Secundo subditur humanum studium ibi. *Irruit itaque*.

Motiua quibus ad confœderationem sunt adducti Chananæi contra Israelitas, & ad oppugnandum Gabaonitas.

Quæst. I.

CIRCA primum considerādum est, quòd audierant Chananęi, quòd Deus promisisset Israelitis tradere illis totam terram Chanaan, & disperdere habitatores eius, sicut retulerunt Gabaonitæ Israelitis sibi fuisse nunciatum, vt patet pręcedenti capitu. & sicut eis nunciatum fuerat, ita & in aures totius terrę Chanaā insonuit. vnde Cha-
D nanæi inter se erant confęderati, vt resisterēt vno animo, & impetu Israelitis, sicut patet de quinque regibus de quibus hic, & de multis alijs de quibus sequenti capitulo.

Si autem aliqui de Chananęis se traderent, aut confęderarent Israelitis, dissoluebant corda omnium aliorum. ideo erant iam isti hostes cęterorum Chananęorum, sicut Israelitę. Gabaonitę autem confœderati fuerant cum Israelitis, vt patet in præcedenti capitulo. Congregati fuerunt ergo contra eos reges isti quinque, vt delerent eos, ne qui de Chananęis ad similia haberent exemplum, & vt vrbes illę redirent in Chananęorum dominium. gabaonitę autem non valentes resistere, a Iosue auxilium petierūt, qui irruens in hos quinque reges deleuit eos cum po-
E pulis suis.

Quæ cum audisset. Scilicet confœderationem gabaonitarum cum Israelitis, hoc potuit satis manifestari, quia erant gabaonitę inter cęteros Chananęos. Redeunte ergo Iosue cum exercitu in castra galgalę, poterant alij Chananęi communicare cum gabaonitis; & perferre verba hęc ad Adonisedech regem Ierusalem. & tunc ipse congregauit alios quinque reges absente Iosue: si enim fuisset Iosue apud gabaon, non ausi fuissent reges isti venire super gabaon, sed extimauerunt, quòd antequam Iosue veniret de galgalis in succursum eorum, delerent eos vno impetu. innotuit tamen res gabaonitis, & mittentes petierunt auxiliū a Iosue,

à Iosue, qui festinus venit auxilium impensurus.

An iste rex Ierusalem appelletur Adonisedech, vel Adonibezech.

Adonisedech rex Ierusalem. Aliqui libri habent hic
Adonibezech. sed litera est corrupta, quia Adonibe-
zech erat alius rex quē occiderunt Israelitæ post mor
tem Iosue, cęsis summitatibus pedum, & manuū, vt
patet Iudi. 1. cap. litera autem Hebraica habet Ado-
nisedech. multum enim in compositione secundum
idioma Hebræum differunt, quia Adonisedech inter-
pretatur dominus meus iustitiæ, vel domini mei iusti-
tia. sunt enim duo nomina Hebræa, scilicet Adoni,
idest dominus meus, & Sedech, idest iustitia. sic dici-
tur Melchisedech, idest rex iustitiæ qui etiam fuit rex
Ierusalem, vt patet Gene. 14. Adonibezech de quo
Iudi. 1. interpretatur dominus meus tonitrui, vel do-
mini mei tonitruum, quia deriuatur, & componitur
de Adoni, idest dominus meus, & Bazach, idest toni-
truum. similitudo autem quędam in nomine decepit
plerosque latinorum scriptorum, ad hęc parum ad-
uertentes, & inexpertos in Hebraico sermone.

Rex Ierusalem. Est Ierusalem vrbs quæ cecidit in sor
tem tribui Beniamin, & vocatur alio nomine Iebus,
vt patet infra 18. capit. iste rex Ierusalem congregauit
istos quatuor reges, vt venirent contra Gabaon, quia
erat rex magnus, vnus de principalibus regibus totius
terrę Chanaan, & ad ipsum tanquam principalem per
tinebat tractare, & cōuocare alios reges: vel forte quia
alij reges erant suffraganei regis Adonisedech, & non
distabat multum Gabaon ab vrbe Ierusalem. & forte
ista est causa, quare conuocabat reges alios in subsi-
dium contra Gabaonitas, quia confęderatio Gabaoni
tarum principaliter erat nociua regi Adonisedech,
quia cum esset propinqua terræ suę, per illam partem
haberent Israelitæ locum ad inuadendum terram A-
donisedech.

Alij dicunt aliter, scilicet, quòd vrbes Gabaon erāt
pertinentes ad aliud regnum regis Adonisedech, &
quia confęderatę fuerant Israelitis, subtraxerant sea
dominio eiusdem, ideo volebat pugnare contra eas
ad reducendum in pristinam subiectionem, aut ad de
lendas eas in vindictam illatæ offensæ.

Sed hoc non videtur, quia Ierusalem pertinebat ad
populum Iebusęorum, vt patet 2. Regum 6. capitu. &
ob hoc vocatur Iebus, vt patet infra 18. capitu. Gabao-
nitæ tamen erant de populo Heuæorum, vt patet se-
quenti capitu. regna tamen erant distincta in his po-
pulis, quia non pertinebant duæ gentes ad vnum re-
gem, sed potius in qualibet harum septem gentium
multi erāt reges, vt patet infra duodecimo cap. vbi de
quadam parte harum gentium subiecta Israelitis, oc-
cisi sunt triginta vnus reges, manebant autem adhuc
multi alij. non ergo erant Gabaonitę pertinētes ad re-
gnum Adonisedech regis.

Item quia videtur, quòd Gabaon habuerit regem,
quia dicitur infra in litera. vrbs enim magna erat Ga-
baon, & vna regalium ciuitatum. ergo regem habe-
bat. tenendum est igitur quod dictum est.

Quod cepisset Iosue Hay. Hic ponitur quomodo ti-
muerit rex iste Adonisedech, & timori prouidere vo-
luerit. nam si solum vellet assignare scriptura, quomo
do voluerit Adonisedech delere Gabaon, quia trans-
fugerat ad hostes, & non describeret timorem eius,
suffecisset dici, quòd cū audisset Adonisedech, quòd
Gabaon fugisset ad Israelitas, irruit super eàm, aut vo-
cauit reges ad delendum eam. sed retulit de omnibus
alijs, scilicet, quod cepisset Hay, & Iericho, quasi dicat
quia cepit Iosue istas vrbes, & confęderati fuerunt ei
Gabaonitæ timuit rex Adonisedech, & voluit delere
Gabaonitas, ne alij Chananæi similia attentarent, &
dissoluerent cor omnium Chananæorum. Vrbs Hay
non fuit habitata, quia posita est in tumulum sempi-

Vrbs Iericho, & Hay in qua sorte.

F ternum, vt patet supra 8. capitu. tamen cecidit in sor-
tem Beniamin, sicut Iericho quæ non erat habitāda.
Computatur tamen prima inter omnes ciuitates Be-
niamin. Hay autem non nominatur in terminis Be-
niamin nec in ciuitatibus eius. satis tamen constat, ꝙ
fuerit in diuisione sua, quia Bethel, & Bethauē ponun
tur in terminis Beniamin. tamē īter hæc loca est Hay.
vt patet supra octauo cap. cum dicitur, quòd Hay est
iuxta Bethauem ad orientalem plagam vrbis Bethel.
De Bethel tamen, & Bethauem, quòd pertineant ad
terminos Beniamin, patet infra decimo octauo cap.
ergo sic erit de vrbe Hay.

Et subuertisset eam. De subuersione vrbis Hay dici-
tur supra octauo cap. & dicitur subuersa quia tota cre
G mata est, & diruti muri vrbis, atque ędificia ad solum
prostrata, ita vt tota vrbs tumulus videretur ęternus.

*Sicut enim fecerat Iericho, & regi eius, ita fecit Hay, & re-
gi illius.* Idest sicut deleuit Iericho, & regem atque to-
tum populum eius, ita & in vrbe Hay fecit. non est in-
telligenda totalis similitudo quantum ad vrbem, nec
quantum ad regem, sed solum in vniuersali, scilicet,
quod rex Iericho occisus est, & rex Hay eodem mo-
do, & vrbs Iericho deleta est, & vrbs Hay etiam fuit
subuersa. Rex tamen Iericho vulgari suorum morte
assumptus est, scilicet, quòd gladio perijt, sicut alij Ie-
richontini. Rex autem Hay apprehensus est viuens,
& suspensus in patibulo ad introitum vrbis suæ, vt pa-
tet supra cap. octauo. ciuitas quoque non passa est eun
dem anathematis modum. nam in vrbe Iericho om-
H nia cremata sunt, pręter aurum, & argentum, ęs & fer
rum, quæ fuerunt seruata in thesauris domini. bellato
ribus autem nihil de spolijs vrbis capere licuit. Achan
vero quia regulam auream, & siclos, atque pallium
coccineum accepit, a populo lapidatus est. vt patet su-
pra 7. cap.

Et, quòd transfugissent Gabaonitæ ad Israel, Diceban-
tur transfugisse Gabaonitæ, quia cum essent de Cha-
nanęis fędus posuerūt cum Israel. ex quo sequebatur,
quòd ipsi non pugnarent contra Israelitas, nec darent
fauorem alijs Chananæis pugnantibus contra Israel,
sed magis adiuuarent Israelitas contra Chananęos.

Et essent fœderati cum eis. Idest, quòd posuissent fœ-
dera, scilicet, quòd non occiderent Israelitæ Gabaoni
I tas, & econuerso, quòd ipsi non adiuuarent aliquam
gentem contra Israel.

Timuit valde. Scilicet, quòd sicut deleuerat Iosue
Iericho, & Hay, ita posset delere cæteras Chananæo-
rum vrbes. & quòd sicut confugerant Gabaonitę ad
Israel, ita possent confugere, vel trāsfugere multi alij,
quo dato faciliter Israelitæ caperent cęteros Chana-
nęos.

Ideo ne aliqui alij confugerent ad illos, volebant
delere Gabaonitas. & fit hic mentio specialis de Ga-
baonitis, quia forte erat Metropolis Gabaon, & vna
excellens inter alias ciuitates, quia erat rex in Gabaon
qui dominus erat aliarum trium ciuitatum. Sic in-
K nuitur cū dicitur immediate. vrbs enim magna erat
Gabaon, & vna regalium ciuitatum. Iste timor com-
pulit regem ad conuocandum alios quatuor, vt veni-
rent contra Gabaon.

Gabaon erat Metropolis.

Vrbs enim magna erat Gabaon. Hoc intelligitur solum
de vrbe ipsa quę vocabatur gabaon, & erat Metropo-
lis aliarum ciuitatum, & ob hoc de ea mentio specia-
lis fit, & ista erat vrbs magna, & regalis.

Dicitur hoc ad exprimendum magis causas timo-
ris regis Adonisedech, scilicet, quòd gabaon erat vrbs
magna. ipsa tamen transfugerat ad hostes, ergo a for-
tiori alię minores possent transfugere, & deberent, &
ob hoc subiungitur infra, maior oppido Hay, idest,
quòd ista erat ciuitas famosa, & maior ciuitatibus,

quæ

quæ captæ fuerant. cum ergo transfugerent ad hostes, aliç minores magis transfugerent.

Et vna regalium ciuitatum. Dupliciter intelligi potest. Vno modo, quòd erat vna de ciuitatibus regalibus, idest de ciuitatibus quæ habebant reges, quasi dicat, quòd in terra Chanaan multæ erant ciuitates, non tamen habebant singulæ reges, sed illæ quæ maiores erant. sic etiam Gabaõ erat, quia erat vrbs magna, ideo erat vna de regalibus vrbibus.

Aliqua ciuitas dupliciter dr regalis.

Alio modo intelligi potest, quòd esset vna de vrbibus regalibus, idest de vrbibus magnis, quæ quamquã non haberet regem, erat tamen tanta, vt vrbes haben tes reges.

Et maior oppido Hay. Idest, maior erat quam ciuitas Hay. in hoc exprimitur causa timoris Adonisedech B regis, scilicet, quia Gabaon quæ erat vrbs magna, & vna de regalibus maior, quàm oppidum Hay transfugerat ad hostes: ita transfugerent vrbes reliquæ. Non vocatur hic Hay ciuitas, sed oppidum, quia oppidum pertinet ad loca parua. ciuitas autem ad magna, & ob hoc, vt communiter vocatur Hay oppidum. sed non semper obseruatur ista differentia. nam aliquando vocantur ciuitates magnę oppida, vt patet Threnorum, secundo cap. scilicet, cum deficeret paruulus, & lactãs in plateis oppidi. ibi tamen vocatur ciuitas Ierusalem oppidum, quæ erat ciuitas magna in tota terra Chanaan.

In quo differunt ciuitas, & oppidum.

Omnesque bellatores eius fortissimi. Et hoc inducitur ad signãdum maiorem timorem regis, scilicet, quòd C omnes viri Gabaon erant fortissimi viri, & famosi inter pugnatores alios terrę Chanaan, scilicet, quòd si isti qui erant multi, cum esset ciuitas eorum magna; & aliæ tres ei adiunctæ vrbes, erantq; fortissimi timue rũt, ita vt ad hostes transfugerent, quanto magis trãsfugerent ciuitates aliç minores, & quę non habebãt viros ita bellicosos?

Misit ergo Adonisedech ad Oham regem Hebron. Hic potest teneri ergo, vt dicit consequentiam, vel dicit inceptionem. Si dicat consequentiam, est sensus quòd quia Adonisedech timuit valde transfugientibus gabaonitis ad Israelitas, fecit vocari contra eos quatuor reges in auxilium, vt delerent illos, & non esset occasio alijs Chanançis, vt essent transfugę. Vel potest D teneri, vt dicit inceptionem, sicut tenetur igitur sępissime, quamquam sit nota consequentiæ. Et quoniam quamquam sit causalis, magis tamen ponitur hic in propria vi, vt dicit notam consequentię. Iste Adonisedech vocauit cęteros propter causam supra positam.

Ergo quot modis potest teneri.

Ad Oham regem Hebron. In Hebron habitabant gigantes de genere Enach, vt patet Numeri decimotertio, & infra decimoquinto capitu. Habitauit autem in hac vrbe Abraham aliquando cum esset in terra Chanaan, scilicet, in valle quadam in terris eius, vt patet Gene. vigesimotertio capitu. ibi enim mortua est Sarra vxor Abrahę. in hac vrbe sepultus est Adam, vt patet infra decimoquarto capitu. & cessit locus iste in possessionem sortis Iudę, vt patet infra decimoquarto E & decimoquinto capit. Deinde in locis quę data sunt sacerdotibus ad habitandum fuit vnus, vt patet infra vigesimoprimo capit. Fuit autem ibi locus orationis, & sacrificiorum tempore Dauid. nam Absalon petijt licentiam a Dauid, vt iret ad offerendum munera sua in Hebron, & fere totus Israel conuenit illuc, vt patet secundo Regum, capitu. decimoquinto. In hac autem ciuitate cępit regnum Dauid. nam regnauit septem annis in vrbe Hebron super Iudam, & Beniamin. postea super totum Israel regnauit annis triginta trib. vt pâtet tertio Regum, secundo capit. Ad hunc regem misit Adonisedech, quia erat ei propinquus,

Quę notabilia sunt in ciuitate Hebron.

& attinebat ad eum pars damni, vel quia erat confœderatus illi ad adiuuandum eum, vel forte erat subditus illi, & eędem causę, vel aliquę harum poterant esse ad reliquos tres reges, quos conuocauit in subsidiũ contra Gabaon.

Et ad Tharan regem Hierimoth. Iste erat alius rex veniens contra Gabaon cum Adonisedech. erant autem parui reges, quia paucam terram habebant. nam cum aliquis habebat vrbem vnam vocabatur rex. quod patet, quia in terra promissionis essent plures quàm quinquaginta reges. nam Iosue occidens quandam partem Chanaan deleuit triginta vnum reges, vt patet infra 12. capitu.

Reges Chanaan erant parui reges, alias reguli.

Item patet in rege Adonibezech, de quo Iudicum primo capi. nam ipse habebat sub mensa sua reges septuaginta comedentes micas cadentes de mensa abscissis, summitatibus manuum, & pedum. tamen si essent septuaginta reges magni, vt nunc sunt in terris his, forte in medietate mundi non reperirentur, sed erant reguli domini paruarum ciuitatum, & paucorum locorum. Iste rex denominatur a ciuitate quadã dicta Hierimoth, quæ erat Metropolis regni sui. vel forte ipsa sola erat in regno suo cum aliquibus oppidis, & vicul s. cessit autem ista in sortem tribus Iudę, vt patet infra 15. cap.

Et ad Iaphie quoque regem Lachis. Similiter erat ista Metropolis regni Iaphie. cessit autem tribui Iudę, vt patet infra 15. cap.

Et ad Dabir regem Eglon. Dabir nomen regis est: Eglon vero nomen vrbis. hęc est coniuncta vrbi Lachis: & est in sorte Iuda, vt patet infra decimoquinto capitu. Vnde cum nominantur ciuitates tribus Iudę quę erant in campestribus, ponitur simul Lachis, & Eglon, vt patet ibidem.

Dicens ascendite ad me.

Istæ quatuor vrbes erant australes, scilicet Ierusalem Hebron, Hierimoth, & Lachis, sed Ierusalem magis Aquilonaris. Quæst. II.

DICEBAT Adonisedech, vt venirent alij reges ad ipsum, quia forte locus suus, scilicet Ierusalem erat magis propinquus Gabaonitis quam Lachis, Hebron, & Hierimoth. erant enim istę vrbes quatuor magis australes, quàm Ierusalem cuius erat rex Adonisedech. Quod patet, quia istę quatuor vrbes erant in sorte tribus Iudę, vt patet ex dictis. & habetur infra decimoquinto capit. Ierusalem autem erat in sorte Beniamin, vt patet infr. decimo octauo cap. Sors tamen Iudę erat magis Meridiana in terra Chanaan, quia ipsa tenebat latus australe terrę Chanaan perueniens ad Cadesbarne, & torrentem Aegypti, qui erant termini maxime Meridiani, vt patet infra decimoquinto capitu. Cęterę autem sortes erant incipiẽtes ab ea versus Aquilonem, & prima erat sors Beniamin, erant enim coniunctę, vt patet infra decimo octauo capit. Et ista erat adhuc occasio quare filij Beniamin coniungerentur cum filijs Iudę. nam post mortem Saulis, vt quidam volũt, cum omnes tribus Israel haberent Isboseth filium eius in regem, tribus Iuda, & Beniamin habuerunt Dauid de tribu Iuda: vt patet secundo Regum, secundo capitu. Sed falsum est, quia tribus Beniamin fuit, tunc cum Isboseth contra Dauid: immo illa erat principalis in hoc, quia Saul, & Isboseth erant de tribu Beniamin, vt patet eodem capitu. Et postea in diuisione regnorum tempore Roboan filij Salomonis declinauerunt decem tribus ad Ieroboã filium Nabath. tribus autem Iuda, & Beniamin manserunt cum Roboam: vt patet tertio Regum, duodecimo capitulo.

Erat

Erat ergo Ierusalem magis Aquilonaris quàm aliqua de alijs quatuor vrbibus. Quod autem magis propinqua esset Ierusalem vrbi Gabaon, & reliquis cõsocijs eius quàm Hierimoth, Hebron, Lachis, Eglon, saltem secundum latitudinem climatum computando, scilicet a Meridie in Septentrionem, patet, quia Gabaon, Caphira, Beroth erant in sorte tribus Beniamin: vt patet infra decimo octauo capit. & in hac erat Ierusalem: vt patet eodem capitu. Lachis autem Hierimoth, Eglon, & Hebron erant in sorte Iudæ, vt patet infra decimoquinto capit. necessario ergo minus distabat Gabaon a Ierusalem secundum latitudinem climatum, quàm aliæ vrbes horum quatuor regum. an vero secundum longitudinem quæ consideratur ab Oriente in Occidentem, idem fuerit, non potest ex hoc patere. satis tamen verisimile est, quòd etiam secundum longitudinem minus distet. Ideo alij reges ad ipsum conuenire rationabile erat magis quàm è conuerso.

Item quia Adonisedech rex Ierusalem erat principaliter pugnans contra Gabaonitas, & alij reges veniebant ad adiutorium eius, sicut dicitur infra. Ferte præsidium, ad eum pertinebat igitur ordinare bellum, & quòd alij conuenirent ad eum: dato quòd ipse non esset excellentior eis. Et dicitur hic, ascendite ad me, quia a locis in quibus habitabant reges isti, ad locum in quo manebat Adonisedech in Ierusalem erat ascensus, quia isti reges erant in sorte Iudę quæ est terra magis Meridiana, quàm sit in tota terra Chanaan. sed eundo in Meridiem ab Aquilone semper est descensus. præsertim, quia aliqui reges istorum dicebantur habitare in campestribus, siue in vallibus, sicut rex Eglon, & Lachis: vt patet infra decimoquinto capitulo. Ierusalem tamen, quia est magis Septentrionalis est ascensus contra eam a ciuitatibus istorum regum.

Et ferte præsidium. Idest adiuuate me ad expugnandum Gabaonitas. & hoc aliqualiter innuitur, quòd adiutorium precibus exorabat Adonisedech, & non tanquam iubens, ideo magis videtur, quod isti reges vocati fuissent, quia erant amici eius, vel confœderati illi, quàm quia erant subditi ei: alioquin diceret iubens, & non quòd ferrent præsidium, quia hæc exorantis vox est.

Vt expugnemus Gabaon. Idest, vt deleamus illam ne sit exemplum alijs vrbibus terrę Chanaã transfugiendi ad hostes.

Quia transfugit ad Iosue.

Transfugisse ad Iosue de quibus vrbibus intelligatur. Quæst. III.

Hoc potest dupliciter intelligi. Vno modo Gabaon & aliç vrbes quæ cum ea transfugerant ad Israel, pertinebant ad regnum Adonisedech regis, & ipse propter offensam irrogatam volebat delere Gabaon, & cõuocabat alios reges: quia Gabaon erat vrbs magna, & omnes viri eius fortissimi bellatores, vt patet supra in littera. ideo non poterat eam faciliter delere, nisi conuocaret alios. & ad hoc etiam potest poni, quod supra diceba tur, scilicet vrbs enim magna erat Gabaon, & vna de regalibus ciuitatibus, & maior oppido Hay, scilicet, quòd quia magna erat, egebat Adonisedech adiu orio ad expugnandum eam.

Potest autem accipi aliter, scilicet, quòd istę vrbes non pertinebant ad regnum Adonisedech. erant tamen eis satis propinquæ: ex quo sequebatur magnum damnum regno suo, quia per illam partem possent Israelitæ ingredi in regnum Ierusalem, & pugnare de terra Gabaon habentes ibi defensacula, ideo vt extir-

F patet Gabaonitas statuerat super eos venire in pugnã, vel quia sicut confugerat vrbs Gabaon cum socijs ciuitatibus, nisi prouideret, possent transfugere aliç vrbes Chanaan. vt ergo tãti mali aboleretur exemplum delere parabat vrbes has Adonisedech.

Potest autem accipi hic Gabaon pro sola ciuitate, vel pro omnibus quatuor. Si accipiatur primo modo forte dicetur hoc, quia pertineret ad regnum Adonisedech.

Accipiendo tamen Gabaon pro omnibus his quatuor vrbibus: non stabit iste sensus, scilicet, quòd pugnaret contra eas Adonisedech, quia trãsfugissent de regno suo. nam non poterant omnes pertinere ad regnum Adonisedech. de tribus enim aliqualiter dici

G poterat, scilicet de Gabaon, Caphira, & Beroth quæ erant simul, & in sorte Beniamin. Sed de quarta, scilicet Cariathiarim stare non poterit, quia pertinebat ad sortem tribus Iudę, vt patet infr. decimoquinto, & decimo octauo capit.

Hoc enim quidam dicunt, sed iste modus arguendi nullus est, quia esse aliquas vrbes de sorte Iudę, vel Beniamin posterius fuit, scilicet postquam Israelitę ac quisierunt terram. hoc ergo nihil attinebat ad Chananęos qui primo habitauerunt in terra. multæ namque ciuitates quę prius pertinuerãt ad vnum regnum, vel gentem, postea diuisę sunt in plures sortes secundum quòd ceciderunt funiculi sortium.

H Sed aliter dicendum est, quòd nullo modo potest stare, quòd rex Adonisedech pararet delere Gabaon, quia transfugisset de regno suo, siue intelligatur de so la ciuitate Gabaon, siue de omnibus quatuor. nulla enim earum pertinebat ad regnum Adonisedech, quia erant diuersarum gentium ciuitates istę. nam Gabaonitæ de omnibus quatuor ciuitatibus erant de genere Heuęorum, vt patet sequenti capit. cum dicitur, quòd non fuit ciuitas quàm bellando non caperet Iosue, pręter Heuęum qui morabatur in Gabaon, & accipitur ibi necessario Gabaon pro omnibus quatuor illis ciuitatibus: alioquin diceretur necessario, quòd alias tres ciuitates, scilicet Beroth, Caphira, & Cariathiarim cepit Iosue pugnãdo, quod falsum est. Rex autem Adonisedech erat rex in gente Iebusęorum: *Determinatio auctoris.*

I quia in Ierusalem habitabant Iebusęi, vt patet secundo Regum, quinto capitu. & ob hoc vocata est Iebus, ergo nulla harum ciuitatum ab eius regno transfugerat. sed transfugerat a Chananęis ad Israelitas in magnum scandalum omnium Chananęorum, quia cęteri sic facere possent.

Transfugit ad Iosue, & ad filios Israel. Confœderando se eis, istud transfugere erat idem. sed nominatur primo Iosue, quia erat dux Israelitarum.

Congregati igitur ascenderunt quinque reges Amorrhæorum. Rex Ierusalem, rex Hebron, Rex Hierimoth, rex Lachis, rex

K Eglon, simul cum exercitibus suis, & castrametati sunt circa Gabaon oppugnãtes eam. Habitatores autem Gabaon vrbis obsessæ: miserunt ad Iosue, qui tunc morabatur in castris apud Galgalam, & dixerunt ei. Ne retrahas manus tuas ab auxilio seruorum tuorum. Ascende cito, & libera nos, ferque præsidium. Conuenerunt enim aduersum nos omnes reges Amorrhæorum, qui habitant in montanis.

Congre-

Congregati igitur ascenderunt quinque reges. Reges conuocati ab Adonisedech conuenerunt ad eum in Ierusalem, vt tractarent de bello, & ibi dispositis exercitibus suis ascenderunt contra Gabaon.

Ascenderunt quinque reges. Dicuntur ascendisse, quia fone vrbs Gabaon ad quam expugnandam pergebant erat altior quàm Ierusalem. Est autem Gabaon ciuitas magis Orientalis vrbe Ierusalem. nam quando computantur ciuitates quę erãt in sorte tribus Beniamin, incipit computatio ab Orientali parte terrę Chanaan, scilicet a Iericho quę prima ponitur. & ponitur processus versus occidentem. Gabaon & tres alię vrbes, scilicet Caphira, & Beroth prius ponuntur quàm Ierusalem. & est Ierusalem de vltimis in sorte illa, vt patet infra decimo octauo capitu. ad partem au- B tem illam sorte erat processus ad maiorem altitudinem terrę.

Amorrhęi dupliciter accipiunt. *Quinque reges Amorrhæorum.* Accipiuntur Amorrhęi dupliciter. Vno modo pro quodam speciali populo qui est de septem, & vocatur Amorrhęus, vt patet in computatione eorum.

Alio modo pro omnibus gentibus istis septem. Primo vocantur Amorrhæi duo reges qui erant ante transitum Iordanis, scilicet Sehon, & Og. Eodem modo accipiuut supra quinto capit. de regibus Amorrhęis, & de alijs regibus terræ Chanaan, vbi distinguũtur reges Amorrhæi cõtra reges aliorum populorum Chananæorum.

C Hic autem dubitatur de istis regibus quomodo vocentur Amorrhæi, scilicet, an large, vel stricte.

Dicendum est, quòd vocantur hic Amorrhęi large, idest populi de terra Chanaan. nam non erant omnes isti de Amorrhæis: quin potius dubium est, an quispiam horum fuerit de Amorrhęis. Quod autem non fuerint omnes de Amorrhæis patet, quia rex Adonisedech erat vnus horum. ipse tamen de Iebusęis erat, cum Ierusalem ad Iebusęos pertineret: vt patet infra decimoquinto. & secundo Regum, quinto cap. & hoc modo accipiuntur aliquando Amorrhęi. Sic patet Amos, tertio capitu. cum dicitur. & ego expuli a facie eorum Amorrhęum: cuius altitudo, vt altitudo cedrorum. ibi tamen non accipitur pro solis Amorrhæis, sed pro omnibus gentibus Chananæorũ, quas D Deus expulit a facie Israel. sicut etiam accipitur Gen. quadragesimo octauo capit. cum dicitur. do tibi partem extra fratres tuos quam tuli de manu Amorrhęi in gladio, & arcu meo. & intelligitur de vrbe Sichen, vt ibi fuit declaratum, & satis apparet infra vigesimoquarto capitu. Ipsa tamen non pertinebat ad Amorrhęos, sed ad Heuęos, vt patet Genes. trigesimotertio capitu. vbi rex Hemor princeps Sichen vocatur Heuęus: vocatur tamen terra illa Amorrhæorum large, idest Chananæorum.

Rex Ierusalem Rex Hebron. Computantur hic reges qui omnes erant satis propinqui in ciuitatibus, in quibus autem sortibus fuerint vrbes eorum supra declaratum est, & valde quidem propinquę erant. Nam in E vna quidem die pugnauit Israel cõtra vrbem Lachis & cepit eam, & inde profectus cepit eadem die vrbẽ Eglon, vt patet infra in litera. Si tamen aliqualiter distarent, non solum non possent Israelitæ pugnare, & capere has duas vrbes die eadem, sed etiam nec peruenissent ab vna vrbe in alteram, erant ergo propinquæ nimis.

In q̃ō. 2.

Quòd fuerint illæ vrbes Lachis, & Eglon propinquæ. Et cõtrariæ obiectiones tolluntur. *Quæst.* IIII.

NEc obstat si quis dicat fuisse hoc in die magna, quando stetit sol iubente Iosue, quia non fuit die illo, sed die altero, vt patet infra in litera. Et de Eglon ascendit Israel in Hebron, & oppugnauit eam, & sic Hebron quoque his duabus propinqua erat. nã si fuisset aliqualiter distans, & in medio fuissent ciuitates vllæ, non venissent Israelitę post Lachis immediate, in Eglon, & post Eglon in Hebron, sed iuissent ad expugnandas ciuitates quæ erant in medio.

Sed aliquis dicet, quòd erant istæ ciuitates aliquantulum distantes, & inter eas erant aliæ vrbes. Israelitæ tamen de Lachis iuerunt in Eglon. de Eglon autem in Hebron profecti sunt, quia occiderant reges ciuitatum harum, cum eos in spelunca inuenissent. vnde. tanquam destitutas præsidio propter defectum bellatorum qui corruerant vulnerati cum regibus suis, & quia terrore consternatę erant, intelligebatur posse facilius eas capere, quasi improuisas prius quàm vndique corrogarent præsidia ad tutandas illas.

Dicendum est non stare hoc, quia si ob hoc fecissent Israelitæ, ad has ciuitates omnes primo iuissent, quam ad aliquas alias.

Sed primo ad alias iuerũt, scilicet in Macedam, & oppugnauerunt eam, atque deleuerunt. postea autem venerunt in Lebna, & similiter destruxerunt, nõ relinquentes in ea vllas reliquias: ergo non processerunt de Lachis in Eglon. & inde in Hebron, vt consequerentur aliquid alterum, sed quia istæ ciuitates erant coniunctissimę, & sic reges isti erant coniunctissimi. & ob hoc erant confœderati inter seipsos. Rex quoque Adonisedech erat propinquus his. nam Hebron satis propinqua est Ierusalem, scilicet decẽ & sex milliaribus distans, quę sunt octo leucę vulgares, vt patet in libro de diuisione Terrę sanctæ. Ab alijs autem regibus, scilicet Eglon, Lachis, & Hierimoth, eodem modo dicendum est, quòd esset valde propinquus. & de his vrbibus dicendum est, quod vrbs Gabaon erat magis orientalis quàm istæ quæ hic nominantur ab his regibus.

Distantia istarum ciuitatũ inter se.

Sed adhuc in his magis est orientalis Lachis quàm Eglon, & magis Eglon quàm Hebron, & Hebron magis quàm Ierusalem. quod conuincitur aliqualiter ex processu Israelitarum per has ciuitates delendo habitatores earum. Nam procedebant Israelitę ab Oriente versus Occidentem. & ab hoc processu fuerunt primo in Lachis quàm essent in Eglon: & postea in Hebron. qui ergo posterior in his erat magis Occidentalis videbatur. De Hierimoth non patet hic, quia non fuit deleta hoc impetu pugnæ cum cęteris, quia forte aliqualiter distans erat, aut in transuersum posita.

An isti quinque reges vere fuerint Amorrhæi. Et quod ista duo nomina Chananæus, & Amorrhæus sunt specialia, & quandoque generalia omnibus populis totius terræ promissionis, quos delere tenebantur Israelitæ.

Quæst. V.

ADHVC est dubium, circa id quod dicitur in litera, scilicet, congregari ascenderunt quinq; reges Amorrhæorum, an vere sint Amorrhæi.

Aliqui dicunt, quòd non poterant esse omnes Amorrhęi stricte accipiendo, sed solum large, vt accipitur Amorrhęus pro omni Chananęo, quia si esset vnus, aut duo reges: poterat credi, quòd essent Amorrhæi accipiendo stricte. & tamen erant hic quinque reges: & duo alij qui iam fuerant occisi ad Orientem Iordanis. nnn poterat ergo de omnibus his septem dici, quòd erant proprie Amorrhęi, sed large.

Dicendum, quòd hoc non stat, quia adhuc plures poterant esse reges de Amorrhęis proprie dictis. nam

septem

septem erant populi Chananæorum, scilicet Ethęus Heuęus, Iebusæus, Pherezæus, Chananæus, Gergesęus Amorrhęus. Deuteronom. septimo capitu. & nō erant omnes isti ęquales multitudine gentis, & magnitudine terræ possessę. & ita forte aliquis illorum esset duplus ad alium. & tamen in his septem populis erant forsitan sexaginta reges, aut plures, quia iam occisi erant triginta, & vnus per Iosue, & duo per Moysen infra 12. & 13. capitu. & manebant multi de istis populis qui nondum fuerāt subiecti Israelitis, scilicet quinque reges Philisthinorum, & terra alia latissima, vt patet infra 13. capi. in qua forte essent plures quàm viginti reges. & ita etiam si illi septem populi Chananęorum essent æquales multitudine gentis, & magnitudine terrę possessæ, posset quilibet populus habere G decem reges, vel quasi, quanto magis illi populi de istis septem qui essent alijs maiores. & sic populus Amorrhęus non solum septem reges, sed etiam decem aut plures habere poterat. vnde ratio ista nihil conuincit, & poterant esse omnes isti septem reges vere Amorrhæi.

Determinatio auctoris.

Sed his non obstantibus dicendū, quòd non erant isti quinque reges de quibus hic dicitur vere Amorrhęi: immo forte nullus de eis erat Amorrhęus, quia de aliquibus eorum patet, quòd non erāt Amorrhęi, sicut de rege Ierusalem de quo certum est, quòd erat Iebusęus, quia Iebusęi morabantur in Ierusalem secūdo Regum, quinto capit. & de aliquibus alijs regibus coniunctis sibi de his, ita credendum est, quòd essent H Iebusęi, & non Amorrhęi.

Dicendum est, quòd septem erant populi terræ Chanaan, vt dictum est, & habent nomina specialia in quibus non communicant. sunt tamen de istis populis duo nomina quæ ita sunt specialia vni populo, quod etiam conueniunt omnibus populis, scilicet Chananęus, & Amorrhęus. nam secundum proprietatem, ita est Chananæus vnus populus, quòd non est Pherezęus, neque Iebusęus, neque aliquis de alijs. & tamen secundum consuetudinem sacræ Scripturę Chananæus accipitur aliquando pro vno de septem populis, & connumeratur contra alios. & tunc Pherezęus nō est Chananęus. aliquando Chananæus accipitur generaliter, & competit omnibus illis septem populis, vt I dicantur omnes Chananæi, vel omnes populi Chananęorum. Sic est de Amorrhęis, nam Amorrhæus accipitur aliquando pro vno populo qui connumeratur contra alios, & tunc Iebusęus non est Amorrhæus. Aliquando autem accipitur communiter pro omnibus septem populis, & sic Iebusęi, & Pherezęi vocantur Amorrhęi. & hoc sæpe scriptura facit, vt illud Amos 3. capit. expuli a facie eorum Amorrhęum, cuius altitudo erat, vt cedrorum. certum est autem accipi ibi pro omnibus septem populis. nam Deus non gloriaretur de vnius solius expulsione, cum septem expulisset a facie Israelitarum, sed vocantur ibi Amorrhæi ipsi omnes septem populi.

Heuæi aliquādo vocantur Amorrhæi.

Etiam aliquando Heuæi vocātur Amorrhęi. vt Ge K nes. 48. capit. cum dixit Iacob filio suo Ioseph. do tibi partem extra fratres tuos, quam tuli de manu Amorrhęi in gladio, & arcu meo. & intelligitur de vrbe Sichem, vt patet infra 24. capitu. tamen habitatores Sichem non erant Amorrhęi, sed Heuæi, vt patet Gen. 33. cap. etiam apparet hoc circa Gabaonitas qui erant Heuæi infra 11. cap. scilicet, præter Heuęum qui habitabat in Gabaon omnes pugnādo cepit. & ita omnes Gabaonitæ erant Heuæi, & tamen vocantur aliquando Amorrhęi, vt patet 2. Regum, 21. cap. scilicet porro Gabaonitæ non sunt de filijs Israel, sed reliquię Amorrhæorum, & ita sępe fit: in pręsenti sic fuit, quòd Iebusęi, & alij reges vocantur Amorrhęi.

F De hoc dicit Augustinus, quæritur quomodo rex Ierusalem Adonisedech, & cęteri cū quibus obsedit Gabaonitas secūdum septuaginta interpretes, primo vocantur reges Iebusęorum, cum ad eos obsidendos conuenerunt. postea reges Amorrhęorum dicantur ab ipsis Gabaonitis, quando eūtes miserunt ad Iesum, vt sibi subueniret. sicut enim perspeximus secundum Hebręum vtrobique dicuntur Amorrhęorum, cum constet Iebusęum regem fuisse Ierusalem, quę dicta est Iebus tanquam illius gentis Metropolis, & septem gentes sępe scriptura commemorat exterminandas, quarum vna perhibetur Amorrhæorū, nisi forte hoc nomen vniuersale fuerit omnium, aut potius maioris partis, vt non vna, sed plures in his septem hoc nomine censerentur, quamuis esset vna de septem quę Amorrhæorum proprie vocaretur. sic est quædam pars quæ proprie dicitur Libya, quamuis hoc nomen vniuersæ Africæ conueniat. & pars quædam est quę proprie dicitur Asia, quamuis Asiam alij dimidium orbē terrarum, alij tertiam partem posuerunt. Chananæi quoque tanquam vna gens in illis septem cōmemorantur, & tamē vniuersitas illa originaliter terra Chanaan vocatur.

Libya est q̃dā regio in Africa.

Considerandum autem, quòd in his duobus nominibus Chananæus, & Amorrhęus istud inuenit, quòd aliquando specialiter, & aliquando communiter pro omnibus accipiantur. In alijs autem quinque nunquā inuenitur, quòd accipiantur, nisi stricte pro vno populo. sed adhuc dicendum, quòd licet ambo inueniātur communiter accepta, magis tamē, & sępius accipitur hoc nomen Chananæus communiter quàm Amorrhęus.

Et satis est causa manifesta, quia Chananæus potest dupliciter accipi. Vno modo, vt dicitur a Chanaan, alio modo, vt a Chananęo. Primo modo semper accipitur communiter. Secundo modo semper accipitur specialiter. Pro quo sciendum, quòd Chanaan filius Cham, & nepos Noe genuit septem viros, a quibus nominantur isti populi, vt colligitur Genes. 10. capit. & insuper genuit Sydonem primogenitum suum, & Aracheum, Aradium, Cyneum, Samarithē, & Amatheum, a quibus nominati sunt populi quidā. omnes autem isti populi, inquantum descendunt a Chanaan patre primo vocantur Chananæi, & terra vocatur Chanaan, & non potest tunc Chananæus vocari specialiter aliquis populus sed omnes. & ita ponūtur generaliter termini terræ Chanaan. Gene. 10. cap. scilicet facti sunt termini Chanaan venientibus a Sydone Geraram &c.

Terra Chanaā appellatur sic a Chanaan nepote Noe.

Sed rursus ab isto Chanaan denominatur vnus populus connumeratus contra alios septem, & est velut vna familia in tribu Chanaan, & iste vocatur populus Chananęus. & quando accipitur Chananæus isto modo semper accipitur specialiter pro vno populo solo: & ideo est causa variandi in hoc nomine. Sed circa nomen Amorrhęorum non est eadem causa, quia Amorrhæus fuit vnus de filijs Chanaan, scilicet quartus, vt patet Gene. decimo capit. & ita nominat populum specialem, & non habet causam aliquam, vt omnes septem populi, vel multi illorum dicantur Amorrhęi. & tamen scriptura sępe vocat omnes septem Amorrhęos, vt dictum est. & non apparet causa, nisi forte, quod iste populus erat maior, & nobilior alijs, & sic acceperunt alij nominationem eius.

Populi Amorrhæorum denominantur sic ab Amorrhæo quarto filio Chanaan.

Simul cum exercitibus suis. Quilibet gentem suam in bellum acciuerat, vt sic facilius delerent Gabaon. *Et castrametati sunt circa Gabaon.* Scilicet fixerunt ibi tentoria sua ad faciendum bellum graue vrbi. hic accipitur necessario pro vna vrbe Gabaō. nam isti quinque reges obsidebant vnam vrbem simul, & ista erat Gabaon. &

sic dici-

sic dicitur infra, quòd habitatores obsessę vrbis mise A runt ad Iosue. Ex hoc autem aliquis diceret, quòd Adonisedech rex solum fuerat motus, vt deleret vrbē Gabaon, de socijs eius nihil curans: ideo eam obsedit. sed an verum sit non constat. tamen quomodocunque se habeat non constat ex hoc, quòd solum venerit Adonisedech contra vrbem Gabaon. nam quamquā nunc solam Gabaon obsideret, postea tamen posset obsidere alias vrbes, nec poterat ipse simul obsidere vrbes has quatuor, quam nam vellet, quia exercitus paruus erat. & si diuideretur non sufficeret ad delendas vrbes istas. potissime. quia Gabaon erat vrbs magna, in qua multi habitabant, omnesq; bellatores eius erat viri fortissimi, vt patet supra in litera. ideo nihil magis constat, ꝙ vellet delere solam vrbem Gabaon, B quam omnes quatuor.

Oppugnantes eam. Idest cęperunt pugnare cōtra Gabaon, vt subuerterent eam. nec tamē potuerunt mox comprehendere eā, quia in vrbe erant bellatores fortissimi qui se defenderunt, dum venit Iosue quem in auxilium venire fecerant.

Habitatores autem Gabaon vrbis obsessę. Idest habitatores solum vrbis illius, quę vocabatur Gabaō, quę erat obsessa ab his regibus quinque.

Miserunt ad Iosue. Nā quamquā in vrbe vndiq; clausi forent, mittere tamen potuerunt nuncios ad Iosue, qui erat in Galgalis: multę enim sunt artes belli, & varię sagacitates.

Qui tunc morabatur in castris apud Galgalam. Scilicet quando reges quinque obsidebant Gabaon, erat Io- C sue cum toto Israel apud Galgalam: ibi enim fuerant posita castra ab initio quando Israelitę transierunt Iordanem, vt patet supra quatto c. & postea, quamquam ad aliqua loca tenderent in pugnam manebant castra in Galgala, & ibi erant omnes qui ad bellum impotentes erant, sicut fœminæ, paruuli, & senes. finito autem bello reuertebatur exercitus, vt maneret in castris in Galgala, eratque ibi donec ad bellum iterum redeundum foret, & quamquam aliquando castra inde totaliter mouerentur: reuertebantur illuc. sicut fuit cum iuerunt omnes Israelitæ in montem Hebal, & Garizim ad confirmandum legem ponendumque ibi maledictiones, & benedictiones, vt patet supra. 8. ibi nāq; tunc totus populus erat: fœminę cum paruulis, adue- D nę, & indigenę. postea tamen reuersi sunt castra in Galgalis cōsummatis ceremonijs istis, vt patet supra 8. capit. Nam cum post expletas ceremonias illas venissent Gabaonitę in castra Israel, inuenerunt illos in Galgalis, vt patet pręcedenti cap. Reuersis autem Gabaonitis in terram suam expleto fędere mansit Iosue cum toto Israel in Galgalis, quia tunc vacabant a prelijs. Interim autem rex Adonisedech cognito fędere Gabaonitarum cum Israel conuocauit quatuor reges de quibus hic, vt procederent contra Gabaon, & venerunt ad eam. quo facto miserunt Gabaonitę ad Iosue, & ille adhuc manebat apud Galgalam in castris cum toto Israel. *Et dixerunt ei.* Scilicet nuncij Gabaonitarum. E

Ne retrahas manus tuas ab auxilio seruorum tuorum. Idest nō cesses nos defendere qui sumus serui tui. retrahere manum ab auxilio est cum quis primo adiuuabat, vel ad adiuuandum promptus erat, & postea non adiuuat, vel ab adiuuando cessat. vocant se seruos Iosue Gabaonitæ. & hoc secundum humilitatem ad suadēdum ei, vt adiuuet: secundum veritatem tamen etiā sic erat, quia Iosue imposuerat eis onus æternæ seruitutis in cædendis lignis, & comportandis aquis pro tota multitudine, & pro altari domini, vt patet pręcedenti cap.

Quomodo Gabaonitæ potuerunt mittere ad Iosue manentem in Galgalis, vt adiuuaret eos manentibus eis in vrbibus suis. Quæst. VI.

SED aliquis quęret, quomodo Gabaonitę potuerunt mittere ad Iosue manentem in Galgala ipsis manētibus in vrbibus suis. nam hoc pręsupponitur hic. tamē secundum decretum datum pręcedenti cap. non videtur posse. pręceperat enim Iosue, vt Gabaonitę manerent serui in ęternum comportando aquas pro tota multitudine, & cædendo ligna: quomodo nunc non manebant in his ministerijs?

Respondere posset, quòd quamquam decreuisset hoc Iosue, tamen non immediate tradidit executioni subijciens eos ministerio totius multitudinis, & hoc, quia si mancipasset eos huic seruituti, manerent ciuitates eorum desertę, & alij Chananæi veniētes occuparent eas, quod inconueniens magnum erat. ergo in eis manere debuerunt bellatores ad defensionem ipsarum. nulli autem magis conuenienter manebant quam ipsi ciues antiqui: ergo manere debuerunt donec hostes, qui in circuitu erant, delerentur, & tunc possent Gabaonitę esse in ministerio totius multitudinis.

Vel potest dici, quòd aliqui de Gabaonitis de omnibus quatuor ciuitatibus erant in castris Israel in ministerio totius multitudinis: alij autem manebant in ciuitatibus, ne manerent loca vacua propter insidias vicinorum Chananęorum. hoc modo supra declaratum est pręcedenti cap. ꝙ Gabaonitę ministrabant in sanctuario domini, non tamen erant ibi semper omnes, sed per vices seruiebant. In q. 44.

Et ascende cito, & libera nos. A loco in quo erat Iosue versus Gabaon erat ascensus. ipse quippe erat in Galgalis apud Iericho, & est locus iste humilis, quia est in valle Iordanis. inde autem contra alias partes terrę Chanaan est ascensus. vnde de castris Galgalę ad vrbem Hay dicebantur ascendere Israelitę, vt patet supra septimo capit. & cum computantur sortes, a Iericho incipiens sors tribus Beniamin ascēdere dicitur, vt patet infra 18. Gabaon tamen, Caphira, & Beroth, quæ erant ciuitates Gabaonitarum, erant in sorte Beniamin, vt patet eod. cap. ergo a castris Galgalæ versus Gabaon erat ascensus.

Ascende cito. Ne ipso moram faciente reges quinq; oppugnantes Gabaon caperent eam.

Et libera nos. Scilicet de manu hostili, quia ipsi non sufficiebant se defendere de illis: ideo non audebant congredi cum eis bello aperto in campo.

Ferque præsidium. i. Adiuua nos, vel defende nos.

Conuenerunt enim aduersum nos omnes reges Amorrhæorum. Ille est modus excessiuus dicendi. Solum enim conuenerant cōtra ipsos reges quinque qui supra nominati sunt. Sed potest hoc intelligi, quia forte Gabaonitę, quamquam cognoscerent multos reges obsidentes vrbem eorum, nesciebant tamē quot erant, quia forte nō erat determinatus eis numerus propter non esse eorum exercitus distinctos.

Aliter dici potest, quòd Gabaonitæ cognoscebant quot erant reges, qui obsidebant eos, vt tamen magis mouerent Iosue ad velociter veniendum, dixerunt illos esse valde multos. s. omnes Reges Amorrhęos. Alio modo intelligi potest, ꝙ ista verba sint expressiua timoris magni. Pertinet autem ad timentes, vt res horrendas maiores existiment, quàm sint.

Omnes reges Amorrhæorum. Non erant isti omnes Amorrhęi. forte. n. nullus de eis erat Amorrhęus prout Amorrhęus dicit specialē populū de septem populis

Chananæorum. De rege tamen Ierusalem constat, quòd non esset de Amorrhæis, cum esset vnus de regibus Iebusæorum, nam in Ierusalem habitabant Iebusæi, vt patet secundo Regum, sexto cap. vocantur tamen isti Reges Amorrhæi, idest de gente Chananæorum, quia Amorrhæus est nomen generale Chananæorum pro omnibus septem populis interdum, sicut istud nomen Chananæus.

Qui habitabant in montanis. Non habitabant omnes isti in montanis, sed magis in vallibus, qa ciuitas Hierimoth, & Eglon, atque Lachis in campestribus sunt, vt patet infra 15. vocant autem Iudęi campestria valles, & nos vocamus terram planam, & si non sit vallis. de vrbe autem Hebron magis patet, quia in valle sita, quam Abraham habitans iuxta eam dicebatur morari in conualle, vt patet Gen. 18. & 23. c.

Quo intelligitur, q̄ isti reges habitabāt in montanis cū habitarent in vallibus.

Item patet, quia quando Rex Ierusalem connocauit omnes reges istos, vocauit vt ascēderent ad eum. ergo ipsi in vallibus, aut locis planis habitabant. sed dicebantur morati in montanis forte in comparatione ad locum, in quo erat Iosue. s. in Galgalis, quia iste erat locus humilior aliis. s. declinans ad fluenta Iordanis in valle illa magna. & quamquam essent loca regū istorum in vallibus respectu Ierusalem, tamen respectu terrę Galgalæ erant in montanis.

Alio modo dici potest, quòd Gabaonitæ dixerunt reges istos habitare in montanis, quia forte non cognoscebant qui reges essent, sed putabant eos esse reges aliorum locorum.

Et si arguas, quia dicitur hic de istis quinque Regibus, ponendo cuiuslibet eorum nomen specialiter, ergo isti cognoscebant illos. non sequitur, quia ista postea multo tempore scripta sunt quam facta. scriptura autem distinxit nomina illorum regum, qui postea paruerunt ex euentu belli.

Ascenditque Iosue de Galgalis, & omnis exercitus bellatorum cum eo viri fortissimi. Dixitque Dominus ad Iosue. Ne timeas eos. In manus enim tuas tradidi illos. Nullus enim ex eis tibi resistere poterit. Irruit itaque Iosue super eos repente, tota nocte ascendēs de Galgalis. Et conturbauit eos Dominus a facie Israel, contriuitque plaga magna in Gabaon: ac persecutus est eos per viam ascensus Bethoron, & percussit vsque ad Azecha, & Maceda. Cumque fugerent filios Israel, & essent in descensu Bethoron, Dominus misit super eos lapides magnos de cœlo, vsque ad Azecha. Et mortui sunt multo plures lapidibus grandinis, quā quos gladio percusserant filij Israel.

Ascenditque Iosue. Hic ponitur secundum principale huius cap. scilicet hostium debellatio. & primo promittitur hic diuinum adiutorium contra hostes. *Ascenditque Iosue*. Mox vt Gabaonitarum nuncij retulerunt hęc Iosue, ascendit de Galgalis, vt veniret in vrbem Gabaon. & dicitur, quòd ascēdit, quia locus Galgalæ erat valde humilis in vallibus Iordanis, Gabaon autem in montanis erat. *De Galgalis*. Aliquando vocatur locus iste castrorum Galgala, & aliquando Galgalę. arum. pluraliter, sicut Hierosolyma, & Hierosolymis, nihil in hoc differt. Iste locus Galgalę pertinuit ad sortem tribus Iudę, & Beniamin, quia est Galgala campus Iericho, sed Iericho fuit in sorte Beniamin, vt patet infra 18. c. *Et omnis exercitus bellatorum cum eo*. i. omnes viri potentes pugnare: non fuerunt hic aliqui pauci missi, sicut contra vrbem Hay prima vice fuerunt missi tria millia virorum, vt patet supra septimo. Hic autem erant multi hostes, scilicet reges quinque, & ipsi Gabaonitæ hoc ampliauerant dicentes: omnes Reges Amorrhęos habitantes in montanis venisse contra eos.

Viri fortissimi. i. viri potentes fortiter pugnare, quasi dicat, licet essent de Israelitis aliqui transeuntes ad numerum bellatorum, qui viribus imbecilles essent, nō ibant ad bellum, sed manebant in castris Galgalæ.

Dixitque dominus ad Iosue. Hic ponitur diuina confortatio poterat enim Iosue contremiscere, quia dixerāt Gabaonitę, quòd venerant omnes reges Amorrhęorum. Non enim habuerat tam graue bellum in terra Chanaan, solum quippe pugnauerat contra viros vrbis Hay, qui valde pauci erant. vt patet supra 7. contra Ierichontinos autem non fuit pugna, sed cędes, cum corruentibus muris eorum, vndique ipsi attoniti, & indefensi more ouium trucidati sunt. hoc ergo quod imminebat erat graue bellum, quale non fuisset prius in terra Chanaan: habuerat tamen Iosue alia bella, ita ferocia. s. cum ipse habens secum duodecim millia virorum pugnauit contra quinque Reges Madianitarum, deletisque illis & occisis, totam terram Madiā euertit, occiditque viros omnes. vt patet Nume. 31. c. fuerat tamen hoc viuente Moyse, & precibus eius q̄dam æstimaret Iosue sibi a Deo prouenire, quæ nunc ei eius precibus destituto nequaquam euentura putaret. ideo ad hoc bellum ferox conferendum cū quinque Regibus, eguit Dei consolatione speciali.

De modo autem locutionis huius non constat, poterat esse, quòd appareret ei angelus in humana effigie, sicut apparuit in agro Iericho. s. in Galgalis, vt patet supra 5. c. Sed non est hoc dicendum, quia hic vocatur Deus iste loquens, cū tamen angelus in humana effigie apparebat, nunquam vocabatur Deus, sed vir, aut angelus, vt probatum fuit supra 4. c. ergo apparuit hic alio modo, scilicet, quòd angelus in aliqua nube formato corpore interius, quod non apparet, locutus est, & tunc poterat vocari Deus. *Ne timeas eos*. Si timeret Iosue formidaret congredi, aut valde pigre, & pusillanimiter congrederetur, ita vt hoc forte conspecto verterentur hostes super eum, & totus populus eius timeret. nam cum Dux timet, nihil manet exercitui eius, nisi q̄ timeat.

Quomodo Deus locutus est Iosue.

In q. 4.

In manus enim tuas tradidi illos. Nondum tradiderat, sed traditurus erat. Dicit tamen quòd tradidit, quia modicum laborādum erat Iosue ad capiendum Reges istos, ac si iam eos in manibus teneret, sic enim factum est, quia Deus pugnauit pro illo misso timore in Chananæos. vt fugerent a facie Israelitarum deinde cadentibus lapidibus magnis de cœlo multo plures occisi sunt, quam Iudæorum gladio occidissent, vt patet infra. postea autem stante Sole persecutus est Iosue, & cepit Reges, atque deletus est exercitus eorum. Vel dicitur tradidi illos, idest iam determinaui tibi tradere.

Litera duplex sensus.

Nullus tibi ex eis resistere poterit. Hic magis de facilitate victorię adiungitur. nā dato, q̄ Reges isti ad vltimum in manus Iosue tradendi forent, poterāt resistere ei, & multos de Israelitis occidere, ad extremū autē gladio caderent, & tunc tanta poterat esse Israelitarū ruina, quòd victoria esset lamentum. Ideo excluditur hoc, & dicitur ei, quòd tradentur Reges isti in manus eius, & cum nullo suorum discrimine, quia nullus de

his Regibus poterit resistere Iosue, scilicet se aliquo modo tenere, aut stare contra faciem illius. sic dicitur infra, quòd turbauit eos dominus a facie Israel. *Irruit itaque super eos.* Hic ponitur humanum studium. s. qualiter Iosue diligentet executus fuerit, quod Deus iussit. nam, q̃q̃ Deus promiserat tradendos Chananços in manus Iosue, ipse negligere non debebat, sed pugnare fortiter ac si nulla esset facta promissio. *Irruit itaque super eos Iosue repente.* i. Reges isti quinqne erant quieti apud Gabaon, nondum pugnantes, nec aliqnid huiusmodi sibi futurum suspicantes. Irruit antem super eos Iosue, idest subito cecidit super eos, ita q̃ non potuctuiit se ad bellum parare: ideo conturbari subito fugerũt, & est ista magna eruditio in bellis. s. quòd si quis potest irruat super hostes nihil mali expectantes, sic enim a paucissimis magna castra indigne deleta sunt, sicut patet ex vulgaribus historiis, & communissimum in bellis est, & ita repente appatuit Gedeõ super Madianitas manentes in valle, & perterruit eos atque in fugam versi sunt. *Tota ascendens nocte de Galgalis.* i. ascensus Iosue de Galgalis fuit per totam noctẽ. erat namque vrbs Gabaon propinqua Galgalis, & vt Chananæi manentes in circuitu non cognoscerent Iosue venire in succursum Gabaonitatum, ambulauit tota nocte cum exercitu suo. in aurora autem accedẽtes ad castra quinque Regum apud Gabaon, cum illi manerent in castris quiescentes nondum accincti ad pugnandum contra vrbem, viderunt subito super se irruentem Iosue, & conterriti sunt, atque confusi.

Magna eruditio in bellis exẽplo Iosue.

Et conturbauit eos dominus a facie Israel. i. turbauit mentes Regum istorum Deus, vt nescirent qualiter sibi prouidendũ esset in hac hostili occupatione, sed corda eorum subegit ad timorem nimium.

Quomodo misit Deus terrorem super quinque Reges pugnantes contra Gabaon. Et quomodo solet Deus mouere corda hominum ad timorem, & quamcunque passionem. Quæst. VII.

ISTA conturbatio proueniebat dupliciter, scilicet a Deo, & ab homine: ab homine proueniebat, quia dato, quòd Deus nihil specialiter hic fecisset, satis rationabiliter Reges isti turbari poterãt, quia erant quiescentes in castris nihil mali suspicãtes, & viderunt subito super se irruentes hostes suos Israelitas, ita vt non possent se parare ad pugnandum: nec Reges possent recolligere, & parare exercitum, sed quilibet hoc viso pauitans fugeret: nihil ergo istis manebat, nisi vt fugerent, vel vt manẽtes velut inermes cæderentur.

Amplius autem fuit conturbatio a Deo immissa, quia ipse specialiter misit in corda eorum quendam timorem, secundum quem nesciebant quid faciendum esset, & quamquam aliquod remedium illis superesset, ignorarent. Hoc autem facile est, quia Deus habet dominium directum super corda nostra, & potest in illa agere quid voluerit. sic patet Prouerbiorũ. c. 21. Cor regis in manu domini, & quocunque voluerit vertet illud. Sicut autem de cordibus Regum est, ita & de cordibus omnium aliorum hominum. Potest ergo dare turbationem incutiendo validũ timorem. Sic patet de Iudęis Leuitic. vigesimosexto, vbi in pœnam dabatur eis excellens timor, cum dicitur. Qui remanserint de vobis dabo pauorem in cordibus eorum in regionibus hostium: terrebit eos sonitus folii volantis, & ita fugient quasi gladium: cadent nullo sequente, & corruent singuli super fratres suos quasi bella fugientes. Ita potest mouere cor quantum ad omnes alias passiones, & desideria. sic patet. quarto Regum decimonono, de Rege Senachęrib, cum dixit, quòd non pugnaret contra Ierusalem, sed iret in terram suam, scilicet ego immittam ei spiritum, & audiet nuncium, & reuertetur in terram suam. Ille spiritus quem Deus dicebat se missurum in Senacherib erat aliquod desiderium, quod causaret in corde eius ad reuertendum in terram suam, & recedendum de Ierusalem, ita hic misit spiritum in corda Chananęorum ad conturbandum eos, vt nescirent sibi consulere in hoc casu. Sic misit Deus perturbationem in castra Madian, quando Gedeon venturus erat super illa. nam misit somnium in Madianitas, in quo ipsi interpretarẽtur Gedeonem deleturum castra Madian, & tunc apparentibus subito per noctem trecentis viris cum trecentis buccinis, & amphoris habentibus interius faculas, conterriti sunt, & conuertit quilibet gladium ad proximum suum, gladiisque mutuis concidebant nihil pugnante Gedeone, vt patet Iudicum septimo. Magna enim erat turbatio, quòd pugnarent Madianitæ contra seipsos, & corruerent alterius gladiis putantes se perire ab hostibus cum illis confligentes. Maior tamen adhuc iterum turbatio fuit in hostibus pugnante Iosaphat Rege Iuda contra Moab, Ammon, & habitatores montis Seyr, multasque gentes. Hæ enim conuenerant ad delendum exercitum Israel, sed cum posuissent insidias ad capiendum Iudęos in medio, stantibus Iudæis a longe canentibus laudes Deo suo, consurrexerunt qui erant in insidiis contra alios qui pugnauerant, & putantes se esse hostes, tam diu congressi sunt quousque, nec vnus eorum relinqueretur, vt patet secundo Paralipomenon vigesimo: hic enim nihil egerunt Iudęi, sed hostes se inuicem occiderunt, & fuit maius quid, quam tempore Gedeonis, quia conflictus mutuus Madianitarum fuit per noctem, & non cognoscebant se mutuo: videbant autem trecentas tubas clangentes, & faculas latentes in amphoris, vnde putabant super se esse infinitam multitudinem hostilem: pugna tamen facta tempore Regis Iosaphat fuit per diem, & hostes aberant. nimis ergo isti a Deo turbabantur, vt talia facerent.

In Chananços autem Reges Deus turbationẽ misit, sed ista minor fuit, quia solum fugerunt in seipsos mutuo non confligentes.

Conturbauit eos a facie Israel. i. conturbauit eos, vt nõ possent sustinere vultum Israelitarum, sed mox, vt viderunt terga verterunt.

Contriuitque plaga magna in Gabaon. Hoc refertur ad Israel. s. quod contriuit Reges istos magna plaga in Gabaon, idest occidendo multos de exercitu illorum apud vrbem Gabaon, antequam recedere possent de castris, nam subito irruit totus Israel super Reges hos: ideo antequam ad fugam saltem se pararent, multi corruerunt.

Vel potest hoc referri ad Deum, scilicet, quòd contriuerit plaga magna, quia ipse faciebat omnia hęc cũ eo dirigente, & vires præbente operarentur Israelitę, sicut patet Deuteronom. octauo capit. scilicet ne diceres in corde tuo fortitudo mea, & robur manus meæ hęc mihi omnia pręstiterunt, sed recorderis domini Dei tui, quòd ipse tibi vires præbuerit, vt impleret pactum, &c.

Ac persecutus est. Israelitę occiderũt multos de exercitu Regum horum in Gabaon, anteq̃ inde possent discedere, cum subito irruissent super eos, sed dum super quosdam cędes patrabãt cęteri fugiebant, hos persecutus fuit Israel, vt deleret eos. Non. n. fuit contentus, q̃ abstulisset hostes obsidẽtes Gabaon, & multos eorum deleuisset, sed voluit oẽs exterminare. hoc. n. iussum fuerat Israelitis, vt neminem. s. de terra Chanaan quam ipi possessionẽ accepturi erãt, viuere per-

mitterent, vt patet Deuteronom. 20. & Num. 33. cap. *Per viam ascensus Bethoron*. Contra hanc partem Israelitæ persecuti sunt Reges hos, quia contra hanc partem fugerunt Reges isti. Forte hoc fuit, quia locus ille fugiendi eis promptior erat, quia ab illa parte non vallabantur ab hostibus, vel forte, quia Bethoron erat locus satis propinquus, vt possent illuc confugere, & dicitur per viam ascensus Bethoron, quia a Gabaō versus Bethoron erat ascensus, cum esset Bethoron in loco sublimi.

Et percussit vsque ad Azecha. Israelitæ persequentes Reges istos percutiebant eos in via, vsque ad ciuitatem quādam, quæ dicebatur Azecha. ista ciuitas erat post Bethoron. nam Reges isti fugientes ascenderūt in Bethoron, & non manserunt ibi, quia forte non patuit eis aditus vrbis: inde autem descenderunt versus Azecha, & in isto descensu etiam Israelitæ persequebantur fugientes Chananæos. Deus autem misit lapides magnos super illos, qui occiderunt multos ex eis. Sciendum autem, quòd Bethoron est duplex. quædā est Bethoron, quę vocatur Bethoron inferior, idest magis declinans ad partem meridianam, & alia est Bethoron, quę vocatur superior. ꝗ magis declinās ad partem septentrionalem.

Bethoron duplex, inferior, & superior.

Prima Bethoron est in sorte tribus Iudæ, vt patet infra 15. vbi vocatur Bethoron, & ista est in extremitate terrę Chanaan, quantum ad latus meridianum, & apud istum locum coniungitur linea terrę Chanaan, vt patet in libro de diuisione terrę Sanctæ.

Alia est Bethoron superior, & ista est in sorte tribus Ephraim, vt patet infra 16. nam in parte orientali sortis Ephraim est Bethoron superior. Hic accipitur Bethoron pro inferiori, quæ est in latere meridiano terrę Chanaan. & in sorte Iudæ, quod patet, quia Bethoron est apud vrbem Azecha, vt patet hic ex litera cum dicatur, quòd de Bethoron descenderūt in Azecha, & ibi venerunt lapides magni super Chananęos, sed Azecha est in sorte Iudæ. ergo Bethoron de qua hic dicitur est in sorte tribus Iudę, & consequenter est inferior. ꝗ apud latus meridianum. De Azecha, ꝙ sit in sorte Iudę, patet infra 15. ipsa enim circa Bethoron est.

Vsque ad Azecham, & Macedam. Descendentibus Regibus istis de Bethoron persecuti sunt eos Israelitæ, & durauit ista persecutio vsque Azecham, & Macedam vrbes. nam in hac via descensus Bethoron misit Deus lapides magnos ad occidendum Chananęos, & peruenerunt vsque ad Azecham cędendo eos, & inde ꝑuenerunt in Macedam, quę distantior erat. Ponitur autem Maceda vltimo, quia apud illam latuerunt Reges quinque in spelunca vrbis illius, & comprehensi sunt, vt patet infra. Post hoc autem exercitus illorum dispersi sunt, & persecuti fuerunt illos Israelitę, antequam introirent in vrbes suas.

Cumque fugerent filios Israel. i. Reges isti Chananęi fugerunt a facie filiorum Israel.

Et essent in descensu Bethoron. Fugerant primo isti Reges versus vrbem Bethoron. ꝗ Bethoron inferiorem, quæ erat in sorte tribus Iudę in latere meridiano terrę Chanaan apud Idumęam, vt patet ex superioribus. & dicuntur esse in descensu, quia primo ascenderunt ad hanc vrbem, cum dicatur supra, ꝙ Israelitę persecuti sunt Reges istos per viam ascensus Bethoron, & non potuerunt ingredi in eam, quia non patuit eis aditus. Descenderunt ergo de Bethoron per aliam viā versus Azecham, & Macedam, vt ibi euaderent. Ista vrbs Bethoron erat in montanis altissimis, quia dicitur hic habere descensum, & ascensum, & hoc, quia terra Chanaan in latere meridiano, vbi coniungitur Idumęę, & alijs terris, est montuosa, vt patet Nu. 34.

F & in distributione sortis Iudę: non tamen vocatur et hoc Bethoron superior, quia illa est in sorte tribus Ephraim, vt patet infra. 16. sed vocantur Bethoron superior, & inferior secundum, ꝙ magis, aut minus accedunt ad aquilonarem partem. nam terra in parte aquilonis dicitur esse altior, terra autem in parte meridiana est depressior, ideo versus meridiem semper est descensus. Quamquā igitur ista Bethoron sit in montibus altissimis, quia tamen est magis meridiana, quā illa quę est in sorte Ephraim, vocatur inferior.

Terra versus aquilonem est altior & versus meridiē est depressior.

Deus misit super eos lapides magnos de cælo. Isti lapides missi sunt, vt occiderentur multi de Chananęis, vt patet infra, & vt cęteri turbarentur, & ita inciderent in manus Iudęorum. nam Iudęi tota nocte ambulauerant de

G Galgalis venientes ad vrbem Gabaon super hostes, vnde fessi erant. Chananæi autem qui ante hoc quieti erant, velociores erant ad fugam: effugissent igitur manus Iudęorum, vt non fugerent Deus plurimos lapidibus occidit, alios autem conturbauit, ita vt non fugerent velociter, sicut prius, & ob hoc credendum est, quòd Deus miserit lapides istos ante faciem Chananęorum fugientium, vt metu cadentium lapidum transire non auderent, & sic manerent Iudæis spatium ad comprehendendum eos, & occidendum plurimos.

Lapides venientes super Chananæos ab angelis missi sunt, & non a Deo, & quòd non veniebant naturaliter isti lapides. Et quare ea, quæ ab Angelis fiunt sacra Scriptura dicit fieri a Deo.

H

Quæst. VIII.

CIRCA istos lapides dicendum est, ꝙ Deus illos de cęlo miserit. i. de altitudine aeris: non ꝙ Deus mitteret, sed Angeli: Deus enim horum per se nihil facit. Potissime, cum ista ad motum pertineant, & in Deo nullus sit motus. Scriptura sacra tamen ea, quę ab angelis fiunt, a Deo fieri dicit, quia sunt substantiæ spirituales, & non videtur an a Deo, vel ab eis fiant. Potissime, quia ea quæ angeli faciunt, Deo iubente faciunt: etiam quia interdum quædam facta ab Angelis sacra Scriptura subticet, &

I dicit facta esse a Deo, quia sunt quędam opera magni beneficii, quæ si ab Angelis facta dicerentur, viderentur homines obligati Angelis ad maxima, & forsitan apud nescientes distinguere quantitates beneficiorū, tantum obligati viderentur quantum Deo, vt autem gloria singularis Deo detur in omnibus, actus isti qui ab angelis Deo iubente facti sunt, a Deo facti dicuntur. Et si aliquis de Gentilibus non assentiens sacræ Scripturę diceret lapides istos nō fuisse missos a Deo, sed naturaliter euenisse, nō staret rationabiliter, quia solum dirigebantur isti lapides in Chananęos, & cū Iudæi Chananæis fugientibus propinqui essent, lapides plurimos de Chananęis occidentes neminem de Iudęis tetigerunt. hoc ergo non videtur factum natu-

K raliter, sed ab aliquo agente secundum rationem, & intentionem, & iste est Deus, vel Angeli, qui ministrant ei. Item magis patet hoc, quia lapides isti non cadebant ad alias partes locorum, sed solum per eam partem dirigebantur per quam Chananęi transibant, & quod amplius est cum aliqui Chananęi fugerent semper lapides cadebant per loca illa, per quæ ipsi fugiebant, & non in loca illa in quę ante cadebant. nam per eum locum, per quem transierant Chananæi, immediate transibant Iudæi, sed cum transibant Iudęi, nulli lapides cadebant, & in locis illis, quę Chananęi fugientes nondum attigerant, non cadebant lapides. cum vero illuc accederent, lapides cadebant: ita vt consequerentur eos lapides quocunque irent,

quasi

A quasi essent iacula hostilia. Nemo ergo, qui attendisset, poterat dicere hoc naturaliter fieri, sed a Deo specialiter volente Israelitas adiuuare premendo Chananęos. Et ipsi Chananęi videntes hoc confiterentur Deum pugnare contra eos, sicut confessi sunt Aegyptij, cum ingressi fuissent in mare rubrum persequentes Israel dicentes: fugiamus Israelem, quia dominus pugnat pro eis contra nos, vt patet Exod. 14. c.

An lapides isti essent lapides grandinis, vel erant saxa, quę aliquando fuerant in terra.
Quęst. IX.

B Circa istos lapides dubitabitur, an fuerint lapides de cęlo cadentes, qui geniti essent in loco grandinis, vel si erant de saxis, quę in terra sunt.

Aliquis forte diceret, quod erant de saxis, quę sunt in terra. nam si essent lapides grandinis non possent occidere homines, occiderunt tamen plures de Chananæis, quam Iudæi gladio occidissent, vt patet in litera, ergo erant lapides saxei.

Respondendum est ex hoc nihil concludi, quia sicut lapides qui in terra sunt, propter ponderositatem suam grauiter lędunt, & occidunt, ita lapides grandinis interdum, ita magni, & duri ceciderunt, quod possent homines occidere, & occiderint. sic fuit de lapidibus grandinis, qui ceciderunt in Aegypto. nam homines & iumenta occiderunt, vt patet Exo. 9. c. Ad occisionem tamen iumentorum adhuc maioris quantitatis C lapides erant necessarij. isti ergo qui super Chananęos ceciderunt, satis poterant esse lapides grandinis, & quod occiderent eos.

Aliquis diceret, quod fuerint lapides grandinis, quia dicitur hic, quod misit Deus de cęlo lapides, & accipitur cęlum pro aere in quo formantur grādines. Iuxta illud Ps. 8. Volucres cęli, & pisces maris. Et Matth. 12. Aues cęli comederunt illud. ergo non erant isti lapides saxei, alioquin non diceretur de cęlo.

Ad hoc responderi potest, quod etiam non tenet hoc argumentum. nam mitti lapides de cęlo potest dupliciter intelligi. Vno modo, quod mittebantur de cęlo. i. quod geniti erant in parte aeris, vbi gignuntur grandines, & D inde cadebant. Alio modo, quòd mittebantur lapides de cęlo, idest, quòd veniebant lapides super Chananæos de superiori parte aereis, siue ibi geniti fuissēt siue non. nam poterant angeli subito de terra sumere saxa quotquot vellent, & illa mittere super Chananæos, & tunc venirēt de cœlo, licet non essent geniti in cœlo.

Determinatio auctoris. Dicendum tamen est verisimilius esse, quòd lapides isti in loco grandinis geniti essent, & ipsi essent grandines. angeli autem Dei illos sumptos miserunt super Chananæos. Causa huius est, quia Deus volebat Lapides isti fuerūt grandines. manifestare miraculum suum in his, tam Iudæis, quā Gentilibus. pro Iudæis autem nihil differebat, quia siue essent lapides saxei, siue grandines, scirent illos missos esse a Deo in adiutorium ipsorum. ideo semper cognoscerent esse miraculum. Gentiles autem fortassis non cognoscerent si aliter fieret. nam si mitterentur lapides saxei, forsitan putarent opere incantatorum, aut maleficorum per dęmonum suffragia hoc fieri. Ipsi quippe talia faciliter explere queunt. & quia Chananęi maleficorum artibus insistebant, sicut patet Leuitic. vigesimo, & magis Deuteronom. decimo octauo, cognoscere possent hoc fieri posse dęmonum artibus. vnde nec crederent opere Dei venisse supra illos malum illud graue, sed dęmonum opere, & maleficorum actionibus. cum autem essent lapides E grandinis, nō erat verisimile, quod dęmones illos facerēt

A aut facere possent, quia dæmonibus non est potestas Potentia dęmonis ad quæ se extendit. superentia naturalia, quod enim natura nequit, dæmones nequeunt, & quod natura efficit, ipsi facere nequeunt, sed solum vtuntur rebus factis a natura. Sed quòd lapides grandinis tanti essent, forte non crederent Chananæi a natura prouenisse, quia nullos vnquam tantos viderēt, sed aliqua speciali virtute eguisse ad tantos lapides efficiendos. Cum vero mitterentur lapides saxei quantumcunque magni essent, non crederentur ob hoc missi a Deo, quia magni erant. maiores enim illis dæmones mittere poterant: formare tamen nequibant lapides grandinis, nisi quos natura parens formasset, sed lapides magnos grandinis non crederent formatos naturaliter. ergo necessario intelligerent ibi latere aliquam diuinam virtutem, quod non pateret in lapidibus saxeis. De potestate autem operatiua dęmonum, & an aliquam rē producere possint, declaratum fuit Exo. 7. c.

B Item patet manifeste ex litera, quod non fuerint lapides saxei, quia infra in litera dicitur, quod multo plures mortui sunt lapidibus grandinis, quam quos gladio percusserant filij Israel.

Item aliqualiter apparet ex litera, quod isti fuerint lapides grandinis. nam dicitur, quod Deus misit de cęlo lapides grandes. si autem isti essent lapides saxei, nō oportebat dici, quòd essent magni. nam propter magnam duritiem interdum lapides satis parui occidunt, præsertim, quia isti lapides ab angelis missi erant, qui magno impetu illos iacularentur. Sed dictum est, quòd C erant magni ad notandum, quod erant lapides grandinis, & si essent parui grandines, sicut communiter euenire solent, quantumcunque forti impetu iacularētur, frangi quidem poterant, nocere autem ad mortē nequibant, sed dictum est, quod erant lapides magni ad notandum, quod quamquam essent lapides grandinis tamē occidere poterant. vt ergo ista particula aliqd signet, magis intelligendum est de lapidibus grandinis, quā de lapidibus saxeis.

An lapides isti grandinis naturaliter fuerint facti ad tantam quantitatem, vel nunc nouiter facti fuerint, vel augmentati, cum prius essent ipsi minores.
Quęst. X.

D Nunc quoque circa istos lapides quærendum est an naturaliter facti essent ad tantam quantitatem, vel nunc nouiter facti sint, aut augmentati.

Respondendum est, quod satis dici poterat, quòd isti lapides naturaliter facti fuissent: nam generatio lapidis, & grandinis secundum naturam est, tam ad causam suam materialem, quam ad causam efficientem. Solum erat ergo difficultas quantum ad magnitudinem, an natura ad tantam magnitudinem potuerit lapides grandinis formare. & nō est in hoc magna difficultas. nam quamquam in entibus perfectis, & viuētibus potissime constet determinata magnitudo rei secundū quantitatem, & determinata periodus quantum ad durationem. iuxta Aristot. secundo de anima. Tamen in rebus homogeneis velut in elementis non est determinata magnitudo rei, sed quantumcunque fuerit magna res poterit effici maior, sicut ignis per In rebus homogeneis nō datur maximum, sed bñ in ethrogeneis. 2. de gene. & 1. phys. appositionem lignorum continuam, & aqua per additionem partium similium. Animal tamē quamquā continue alatur, nō potest peruenire ad magnitudinē insolitam super suam speciē, nec semper augmentabit quādiu nutritur. De entibus aūt omnibus imperfectis quæ sm speciē non differunt ab elementis, nisi differant sunt mixta, de prima mixtione, quę imperfecta sunt,

sunt, dicendum est, ꝙ possunt venire ad quantamcunque magnitudinem. Sic est de lapidibus saxeis. nam sunt ista immediata mixta post elementa, quę sunt cō posita, & non mixta. ideo lapides possunt peruenire ad quantamcunque magnitudinem. Idem de humoribus. nam sunt entia imperfecta, ideo quantumcunque augmentata non est contra eorum naturam. De entibus autem meteoricis sic est, sicut de grandine, niue, pluuia, rore, & cęteris. nam ista sunt entia imperfecta, quę non differunt secundum speciem a principio suo materiali, quia non sunt in eis tales mixtiones, in quibus inducatur forma substantialis distincta a forma principij materialis, præterquam pluuia, quę cum sit ens meteoricum est perfectum. s. distinctum a suo materiali, quia est verum elementū aquæ. ideo sicut elementa pñt crescere per additionem ad quantācunque magnitudinem, ita ista entia imperfecta. De grādinibus sic est, ꝙ sunt entia meteorica imperfecta, nō habentia formam substantialē distinctā a forma suæ causę materialis. ergo sicut ipsa elementa, q̃ sunt materialia horum, pñt recipere augmētum per additionem, ita & ipsa causata ex eis p illas leues mixtiones. immo generale est, ꝙ omnia homogenea in partibus suis non habent determinatā magnitudinē ſm spēm, sed pñt quantūcūque augeri. sic est de oībus meteoricis. ergo lapides grandinis per appositionem principij materialis maioris in quantitate, & per continuationē actionis principii effectiui possunt effici continue maiores. Ideo non solum tantæ quantitatis lapides, quantę missi sunt super Chananęos fugientes, natura facere poterat, sed etiam maiores.

Lapides isti non sunt facti tunc naturaliter. Et quòd in terra calida impressiones meteoricæ sunt rarissime.

Quæst. XI.

SED an fecerit dubitatur. magis. n. vr̄ oppositū. nam si naturaliter lapides ad tantam quantitatem peruenissent, iam cecidissent. nisi forte dicatur, ꝙ Deus seruabat eos lapides naturaliter genitos pro tempore, in quo eis vteretur, tanq̃ instr̄is suæ institiæ, & tūc semper redibitur ad aliquam operationem diuinam. Item non est credendū, ꝙ lapides illi facti fuerint naturaliter in terra illa. nam in terra hac quę est frigidior illa valde, tātos lapides gigni est admirabile, & forrassis a seculis visum non est. Quanto magis in terra Chanaan, quę est satis calida, & fiunt in ea rariores impressiones meteoricę, quam in hac, atque minoris quantitatis? sicut in Aegypto, quę terrę Chanaan propinqua est, aut horum nihil fit, aut rarissime valde fit, & quantum ad omnes terras differētes in maiori, & minori caliditate hoc differre videmus, ꝙ in terra, quę magis calida est, paucioris atque minoris quantitatis impressiones meteoricæ sunt, q̃ in terra frigida. In regionibus autem valde frigidis e conuerso ista eueniunt. In terra ergo Chanaan, quæ valde calida est, non videtur, ꝙ naturaliter tantæ quantitatis lapides gigni potuissent. Sic enim est de terra Aegypti, quę est satis vicina terrę Chanaan secūdum latitudinem climatum: in ea enim quando fuit grando magna missa a domino in tempore decem plagarum, vt patet Exod. 9. c. dicitur, ꝙ fuit grando tantæ quantitatis, quanta antea nunquam fuerat visa in Aegypto ex die, quo condita est. si tamen naturaliter ad tantam quantitatem gigni potuisset grando in terra Aegypti, aliqñ ante illam grandinem alia similis accidisset, aut quasi similis. ergo natura loci non permittebat talem magnitudinem grandinum. ergo conformiter in terra Chanaan, quę vicina est Aegypto, vr̄ ꝙ tanta grando gigni nō potuerit, vt occideret bellato-

F res, sed ꝙ Deus eam fecerit. Sed dicendum est, ꝙ q̃q̃ ista grando diceretur naturaliter formata ad tantam quantitatē: tamen non fuit missa naturaliter. s. cadens pondere suo, vel ex impotentia contentiui, sed ab angelis missa est. nam litera dicit, ꝙ Deus misit lapides, & dato ꝙ aliquis non assentiret literę huic, necessario cogeretur dicere a Deo factum esse, si vidisset modū missionis iuxta ea, quæ supra data sunt. Dicendo autē, ꝙ fuerit formatio grandinū a Deo potest intelligi dupliciter. Vno modo per viā additionis. Alio modo p totalem formationē. Primo modo, vt si diceremus, ꝙ aliqui lapides essent geniti in terra Chanaan in alia parte aeris, de qua angeli ducerent eos, & illi essent in parua quantitate, sicut lapides & grandines commu- G nes, & Deus illos subito efficeret maiores ad quācunque quantitatem vellet, per additionem materiæ subito conuersæ ad naturam grandinis. Et hoc non poterāt facere dæmones, nec angeli boni, quia ista operatio est a causa naturali determinata ad hoc, vel ex aliquo, quod continet totam ipsam naturam in potentia & virtute. Angeli autem nullum istorum modorum habent, quia non sunt causę naturales determinatæ ad aliquem effectum cum sint substantię spirituales. habere autem determinationem naturalem ad aliquod genus operis, pertinet ad causas, quæ sunt entia corporalia: nec etiam angeli, aut dęmones cōtinēt in virtute totam naturam, cum non sit ab ipsis natura H rerum. ergo non poterant grādines formare, aut augmentare, nisi forte vterētur instr̄is naturæ, & tunc ipsa natura est operatrix & causa. Angeli aūt solū sunt ministri, sicut natura rerū est sanatiua morborū, aut causatiua ęgritudinum. medicus aūt solum est minister, vt ait Galenus. Sic in magis Aegypti factum est, quia opere dęmonum efficiebant aliqua naturalia applicādo actiua passiuis, q̃ erant in propinquissima dispositione, vt cōfestim sequeretur effectus. Sed adhuc isto mō angeli facere non poterant, vt lapides paruos ipsi subito magnos valde efficere possent, quia hoc requirebat efficaciam tantæ frigiditatis, quanta forte non esset in tota natura rerum. Itē quia natura in successione operatur: ista aūt operatio esset subito. s. ꝙ lapides grandinis, qui erant in parua quantitate, fierent su- I bito magni. Alio mō intelligi poterat, ꝙ isti lapides antea non extitissent, nec in quantitate ita magna, vt ciderunt, nec in aliqua, sed ꝙ a Deo subito totaliter facti fuerint. Et tunc potest stare dupliciter. s. ꝙ Deus illos lapides creauerit de nihilo fabricans, vel ꝙ de aliqua materia illos fecerit. quocunque aūt modo dato fierent lapides in instanti, quia operationes Dei non habent aliquam successionem, cū totum esse sit Dei simul, quicunque autem horum modorum satis conuenit. *Vsque Azecha.* Est vrbs vltra Bethoron. & in descensu Bethoron, vsquequo accederent Chananæi Azecha ceciderant lapides de cęlo super eos. nam in descensu Bethoron Chananæi iam fugiebant manus Iudęorū, & effugissent, nisi Deus misisset lapides ma- K gnos, qui quosdam de Chananęis occiderunt. alios vero ne velociter mouerentur, turbauerunt, & hoc durauit, vsque ad vrbem Azecha. persecutio tamen Iudęorum post Chananæos continuata est vltra ad vrbem Macedam. vt patet supra, & ibi latuerunt Reges quinque in spelunca ante vrbem.

Grandines formari a Deo pt intelligi dupliciter.

Et mortui sunt multo plures lapidibus grandinis. Erant lapides magni, poterantque faciliter occidere quēlibet percussum, præcipue, quia fortibus viribus iaciebantur, scilicet manibus Angelorum, vnde in hac persecutione fere totus exercitus horum quinq; Regum perijt. nam quidam lapidibus grandinis, alij vero gladio hebræorum conciderunt. pauci autem potuerunt cō fugere in pręsidia.

Tunc locutus est Iosue domino in die qua tradidit Amorrhæum in conspectu filiorum Israel. Dixitque coram eis. Sol contra Gabaon ne mouearis, & Luna cõtra vallem Ahialon.

Tunc locutus est Iosue domino. Fuerat positum vnum signum a Deo datum in adiutorium Israelitarum, qđ erat de cęlo aereo, scilicet de lapidibus grandinis. Hic subiungitur aliud de cęlo æthereo, siue sidereo in statione Solis. & petiuit hoc confidenter Iosue, q̃a sicut supra a domino miraculose adiuti fuerant, ita & nunc adiuuari confidebant. Et dicitur, ꝙ tunc locutus est, B idest tunc quando accesserant Chananæi ad vrbem Azecha. nam dicitur supra, quòd Deus misit lapides grandinis super Chananęos in descensu Bethoron, vsque ad Azechã vrbem, & tunc locutus fuit Iosue rogans Deum, quòd teneret Solẽ. videbat Iosue, quòd plurimi de hostibus cęsi fuissent, quidam lapidibus grandinis, alij vero gladio hebræorum, sed adhuc multi supererant, & quia superueniente nocte non possent persequi illos, ipsis ad oppida sua confugiẽtibus, orauit vt staret Sol, vt sic possent eos comprehendere, & delere.

Quæ hora diei erat quando Iosue petiuit a Deo, vt staret Sol. Quæst. XII.

C Circa hoc inquirendum est, quæ hora diei erat, quando Iosue petiuit a domino, vt staret Sol. Et respondebũt quidam fuisse vesperam, ita ꝙ esset Sol, quasi in occasu, vt nõ superesset lux ad persequendum hostes. nam nõ est verisimile, ꝙ petiuerit Iosue hoc a domino circa horã secundam, aut tertiam diei, quia tunc cum superesset, quasi totus dies, frustra erat petere, quòd staret Sol. Nec etiam hoc in meridie peteret, quia cum superesset media dies, manebat spatium ad delendum hostes. vel si forte non sufficeret tota dies, poterat petere cum iam esset articulus diei, ita vt nihil superesset. In aurora autem petere erat frustratorium, vel in meridie, potissime, quia sicut cum in descensu Bethoron D essent, misit Deus lapides magnos grandinis, & deleuit plurimos de illis. ita poterat in media die, quæ superesset, simile alterum facere, ita vt omnes interirẽt. non ergo habebat causam Iosue tunc petendi stationem Solis, sed in occasu eius, vel parum ante. Item patet hoc ex verbis Iosue. dixit.n. Sol contra gabaon ne mouearis, & Luna contra vallem Ahialon. ergo quãdo Iosue petiit ista, apparebat Luna. si tamen Sol esset in meridie, non posset Luna apparere, quia tunc lumine suo eam offuscaret, cum tunc sit maxima Solis lux. a fortiori, si esset in parte anteriori ad meridianũ. non potest enim Luna apparere, nisi cum Sol incipit ire sub orizonte, vel est in orizonte, aut parum ante, E sed cum Iosue ista dixit vidit Lunam, quia dixit Luna ne mouearis contra vallem Ahialon. ergo erat tunc tempus occubitus Solis. s. parum ante. In contrarium aliquis arguet dicens, ꝙ esset tunc meridies, quia tunc Sol erat in medio cęli. vt patet infra cum dicitur. Stetit itaque Sol in medio cęli, & non festinauit occumbere spatio vnius diei. Dicendum videtur, ꝙ tempus petitionis Iosue fuit ad Solis occubitum, vel paulo ante, vt patet ex auctoritate, & ratione satis conuincente.

Determinatio auctoris.

Ad id quod dicitur in contrarium respondendum est, ꝙ non accipitur medium, secundum æquedistantiam, idest, ꝙ Sol esset tunc in puncto medij cęli. s. in puncto circuli meridiani. nam certificare de hoc erat

De hoc infra q. 86.c.

A difficillimum. Sed accipitur medium secundum interpositionem. & hoc modo omnes partes cœli, quę sunt super orizontem nostrum, vocantur mediũ cœli, prout distinguuntur contra partes, quæ contingũt orizontem, quæ sunt extremitates hemispherii, & iste modus loquendi est frequentatus in sacra Scriptura. Sic patet supra septimo, scilicet anathema in medio tui Israel, idest inter vos est aliquid raptum de anathemate Iericho. Et Isaiæ. 6. in medio populi labia polluta habentis ego habito. Non intelligebatur aliquid istorum per æquedistantiam, sed medium per interpositionem. & sic dicitur hic, quòd stetit Sol in medio cęli, idest in parte hemisphęrii nostri, quę est inter vtrasque extremitates hemisphęrii, scilicet orientalẽ, & occidentalem.

Medium quot modis sumat.

B *Tunc locutus est Iosue domino.* Scilicet orans ad dominum, vt faceret stare Solem, & quamquam verba videantur dirigi ad Solem cum dicitur: Sol contra Gabaon ne mouearis, & Luna contra vallem Ahialon. tamen per modum orationis intelligenda sunt verba dirigendo illa in Deum. In hebræo dicitur.

Tunc loquetur Iosue. Sed istud est per barbariem idiomatis huius mutantis inconcinne tempus pro tempore: numerum pro numero, & genera, & omnes alias habitudines dictionum in oratione ad constructionem. nam futurum hic ad nihil erat cum res gesta esset.

Litera hebraica.

In die qua tradidit Amorrhæum coram filijs Israel. Dies ista fuit qua super Chananæos irruerunt simul Israe- C litæ super vrbem Gabaon, & persecuti sunt eos per viam ascensus Bethoron, & in descensu versus vrbem Azecha, & vsq; Macedam. sed verba dicta sunt in extrema parte diei illius, cum essent Iudæi persequentes Chananæos apud vrbem Azecham. In hac die Deus tradidit Amorrhęum coram filiis Israel, quia perterruit Amorrhæum, & vulnerauit eum maxima ex parte. reliquos autem tradidit vulnerandos in manus Israelitarum. sicut dicitur sequenti capit. Cras enim in hac eadem hora ego tradam omnes istos vulnerandos in conspectu Israel. & vocantur isti Amorrhęi large. i. de terra Chanaan, sicut large vocantur Chananæi omnes illæ septem gentes. tamen non erant omnes isti Amorrhęi, cum de rege Ierusalem, & exer- D citu eius constet, quòd non essent Amorrhæi, sed Iebusæi.

In conspectu filiorũ Israel. i. dedit ipsis Israelitis Amorrhęum occidendum, vel in conspectu ipsorum, ꝙ ipsis videntibus Deus misit lapides grandinis, & deleti sunt plurimi de Chananęis his.

Dixitque etiam eis. i. corã filiis Israel. s. audientibus ipsis, vt sic magis Dei miraculum manifestaretur, & cognoscerent Israelitæ, ꝙ propter eos Deus hæc omnia efficeret. si enim Iosue non clamasset aliis audiẽtibus hoc, quamquam Sol staret non cognoscerent Israelitæ an factum esset precibus Iosue. Ideo licet esset beneficium eis, & hoc ipsi cognoscerent, tamen nõ tan- E tum determinate cognoscerent, an Deus fecisset propter eos, vel propter aliã causam, nunc vero, quia sciebant precibus suis hoc fuisse factum, magis cognoscebant Deum sibi esse beneficum. Potest aliquis referre hoc ad Amorrhęos. s. quòd dixit hoc Iosue coram Amorrhęis. s. vt ipsi audientes verba Iosue, & vidẽtes, ꝙ Deus consentiret verbis illius magis expauescerẽt. Sed non stat iste sensus, quòd non poterat hoc dicere Iosue coram Amorrhęis cum ipsi verso tergo præcederent fugientes. nihil tamen coram aliquo fieri dicitur, nisi ipse illud aduertat. Item non stat, quia istud relatiuum eis, refertur ad immediata, sed immediate dictum fuerat de filiis Israel. ergo de eis intelligitur, scilicet, quòd coram ipsis dicta sint hæc.

Item quia si intelligeretur de Amorrhęis non diceretur, dixitque coram eis, sed coram eo, quia supra dictum fuerat in die qua Deus tradidit Amorrhęum. ergo necessario intelligitur de Israelitis. *Sol cõtra Gabaon ne mouearis.* Idest, o sol stans ex opposito Gabaon non mouearis ad cedendum sub orizonte. In Hebręo dicitur. *Sol tace contra Gabaon.*

An Sol omni hora canat aliquid ad laudem Dei, vt affirmat Rab. Salom. & multi philosophi Platonici, & quòd non potest canere etiam si sit animatus, nec in corporibus cœlestibus potest causari vox aliqua propter 5. rationes. Quaest. XIII.

ET dicit Rab. Salom. ꝙ sol qualibet hora canit aliquid in laudem Dei, & tunc canebat. iussit autem Iosue, ꝙ taceret a cantu. Sed hoc ridiculum est, quia sol non canit. pertinet enim cantus ad rem animatam habentem organa vocatiua, & intentionem formandi harmonicas voces. sol autem non est corpus animatum. ideo canere nõ poterat. Et si aliquis obijciat contra hoc, ꝙ sol sit aliquid animatum, philosophorum plurimorum hęc est positio. sic enim tenet Cõmentator, & dicit sentire Aristoti. 2. de anima in c. vbi distinguit gradus animę. vbi quasi sub dubio tangit an sit aliquis gradus animę excellentioris anima rationali humana, Sic etiam videtur Psal. 134. qui fecit cęlos in intellectu, idest cęlos cum intellectu. si tamen intellectum habent animati sint. necesse est ergo, quòd animati sint. & sicut dicitur de ipsis cęlestibus orbibus, ita & de corporibus planetarum, & cęterarum fixarum stellarum secundum videtur, quòd animata sint per se, quia per se motum habent. Ad hoc rñdendũ est corpora cęlestia non esse animata, sicut tota catholica positio tenet, & rationibus naturalibus conuincitur, de quibus ad pręsens nihil, sed dicetur Psal. 134. satis late, & ibi soluent ɔ̃ria.

Sed adhuc dato quòd, corpora cęlestia animata essent, & sol per se animam haberet, canere non posset, quia ad canendum requiritur potentia vocatiua, aut interpretatiua, vt alij vocant. corpora tamen cęlestia nullam harum haberent. Ergo non possent canere. quod patet, quia ipsi Philosophi, qui corpora animata dicunt cęlestia, solas duas potentias ipsis animabus tribuunt scilicet intellectiuam, & desideratiuam, & ita non efficiunt corpora cęlestia animalia, quamquam sint corpora animata. sed potẽtia vocatiua pertinet ad potentias animales: ergo non est in corporibus cęlestibus, vnde nec formare vocem possent.

Item dato, quòd corpora cęlestia hanc vocatiuam haberent potentiam, non possent vocem formare, quia ad formationem vocis requiruntur organa determinata, tam in figura, quàm in qualitatibus humidi, & sicci, vel calidi. in corporibus autẽ cęlestibus organa nequaquam sunt, cũ sint corpora totaliter sphęrica, & vniformia, & omnes partes similes.

Item non possunt esse organa propter diuersitatẽ qualitatum, quia organum vocatiuũ determinat sibi quandam complexionem specialem secundum qualitates elementales, sed in corporibus cęlestibus nullę harum qualitatum sunt. ergo non possunt esse organa, nec quis vnquam quantumcunque rudis concessit in corporibus cęlestibus esse organa, sed vniformitatem corporis: solum autem differre secundum maiorem & minorem aggregationem lucis.

Item Aristo. 2. de anima. c. de voce dicit, quòd sola animalia vocant, quamuis quędam instrumenta vocare videantur, sint Lyra, corpora tamen cęlestia non sunt animalia, ergo non possunt vocare, & consequẽter nec canere.

F *An in cœlo sint voces, quae dicantur concentus. Et quomodo est verum, quòd in cœlo sint toni, & hemitonia. & omnes proportiones, & harmoniae musicorum. Quaest. XIIII.*

NIsi forte quis dixerit cantum non esse vocem formatam ab aliquo animali, sed sonum quendam causatum ex cõtactu corporum cęlestium in motu poliendo vnũ super alterum, & ibi dicunt resultare omnes proportiones musicas tonorum, de quo videtur dici Iob 36. & concentus eius, quem dormire non faciet. & loquitur de cęlo, & hoc tenent multi Philosophorũ potissime Platonicorum. Dicendũ est, ꝙ dato, ꝙ fieret can-
G tus ex contactu, & politura cęli super cœlum, tamen non diceretur ex hoc canere sol, sed cęlum. ad solem tamen ista verba directa sunt. Sed adhuc dicendũ est, quòd in motu corporum cęlestium non causatur aliquis cantus, nec sonus qualiscunque, nec est possibilis. de quo magis dicetur super Iob in loco suo. nam cantus, aut sonus, qui causatur in plaustris, qui a plaudendo. i. canendo dicuntur, fit propter durorum contactum, quae sunt vocem emittentia, large dicendo. In corporibus tamen cœlestibus non est contactus durorum, nec mollium, quia istae sunt qualitates elemẽtorum, & elementatarum rerum. ideo nec cõcentus causari potest. Philosophi tamen dicunt esse in cœlo
H omnes proportiones harmonicas musicorum, & esse tonos, atque semitonia, non quidẽ, ꝙ ibi sit aliqua vox secundum quã considerentur istę proportiones. Sed accipiuntur isti toni, & semitonia, vel proportiones vocum secundum duo. s. secundum magnitudinem, & proportionem distantię cęli vnius ab altero cõputando a superficie concaua cuiuslibet, vsque ad conuexam, & quia non sunt omnes cęli ęquales in magnitudine, est proportio magnitudinis, & distãtiae planetae a planeta, & secundum hoc a quibusdam planetis ad alios sunt semitonia. ab alijs vero ad alios sunt toni integri. sicut describit Martianus mineus felix capella lib. 2. de nuptijs mercurij, & physiologiae. Alio modo possunt computari toni, & semitonia, & diapẽte, diatesseron, atque diapason, cęteręque consonantię
I proportiones, tam musicae, quàm geometricae, secundum proportionem motus. nõ enim est omnibus corporibus cœlestibus aequa velocitas. nec est aliqđ cęlũ quod ęqualis velocitatis cum alio sit. ideo multiplices proportiones assignari necesse est, & quantum ad hoc consideratur concentus cęli. i. cõcordia motuũ secundum proportiones melodicas in velocitate.

Item adhuc dato, quòd sol esset animal, & caneret, non diceret ei Iosue, quòd taceret, quia taciturnitas solis nihil proderat. nam quamquam taceret poterat moueri, & non consequeretur intentio Iosue, & cum staret, siue caneret, siue taceret, nihil nocebat, aut proderat. ideo non peteret hoc Iosue, sed quòd staret.

Item hic dicitur sol sta contra Gabaon. Si autem di-
K ceretur tace, non cõsonaret litera, quia tunc signaret, ꝙ sol ante hoc canebat aliquid contra Gabaon. & nũc ꝙ taceret contra Gabaon, sed adhuc tacere cõtra Gabaon non est aliquid intelligibile. Ideo dicendũ. quòd litera hebraica ex modo loquendi communi dixit tace. i. non mouearis. sic enim nos dicimus silete. i. non moueamini, & sic habetur Exo. 14. Dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis. i. vos non mouebimini, quia Deus conuertit aquas maris super Aegyptios nihil agentibus Israelitis. *Sol contra Gabaon non mouearis, & luna contra vallem Ahialon.* i. sol qui stas ex opposito Gabaon non mouearis, & luna, quę stas ex opposito Ahialon non mouearis.

De quo Aristot. 2. cœli.

Quæ erat dispositio Solis, & Lunæ eo tempore quo locutus est Iosue, vt staret Sol. Et quomodo intelliguntur verba Iosue. Quæst. XV.

DISPOSITIO istorum duorum planetarũ erat hoc modo quando Iosue iubebat hoc ꝙ ipse videbat vtrunque, & ex hoc sequitur, quod supra dicebatur. s. quòd quando ista dixit Iosue, erat vespere ad solis occubitum paulo antequam subintraret orizontem, & tunc videbatur Sol in vna extremitate hemisphęrii. s. in occidente apud orizontem, & Luna erat in alia extremitate hemisphęrij ad pũctum orientalem, ita vt quasi distarẽt per diametrum cęli, sed non erat pfecta distantia diametri cęli, quia tũc esset centrum Solis in puncto orizontis ad occidentem, & Luna in puncto orizontis ad orientem. sed hoc non dicitur conuenienter, quia tunc neutrum horum bene videretur, quia non bene videretur Sol cuius medietas esset sub orizonte, nec Luna cuius medietas sub reliqua parte opposita orizontis. Nec est credendum, quòd ita sero Iosue oraret Solem stare, sed ante orauisset, quam Sol descenderet ad orizontem: hoc tamen accidit in vero plenilunio, si contingat tunc esse plenilunium cum descẽdit Sol ad orizontem occasus, quia tunc distabũt Sol & Luna per verum, & integrum diametrum cœli, & sic fixo centro Solis in orizontis parte occidẽtali, erit centrum Lunæ fixum in parte orizontis oriẽtali. Nũc autem ad hoc quòd Iosue videret Lunam, & Solem tempore, quo ista dixit, sicut in litera innuitur, oportebat vtrunque esse super orizontem, vnde non distarent per integrum diametrũ cęli, & hoc est ante plenilunium, scilicet in 12. die, vel 13. lunationis, apparebit vterque super orizontem: Sol super occidentalem partem orizontis, & Luna contra orientalem partem orizontis. & forte tunc erat sic. ideo vtrunque satis videri potuit. Dixit autem Iosue ꝙ staret Sol contra Gabaon, non quidem quòd staret Sol super Gabaon in suo meridiano, quia tunc non diceretur stare contra Gabaon, sed super Gabaon, sed cõtra, dicit oppositionem a frõte. Et ex hoc patet adhuc quod dicebamus supra, scilicet quòd non esset meridies, quãdo soli locutus fuit Iosue ista verba, sicut videtur signare litera infra dicens. stetit itaq; Sol in medio cęli. nam si fuisset Sol in medio cęli per ęquidistantiam ab occidente, & orientem, non diceretur, Sol non mouearis contra Gabaon, sed Sol nõ mouearis super Gabaon. i. Sol stans super Gabaon non mouearis. ergo non erat in meridie, sed magis circa punctum occidentis, ita vt diceretur esse contra Gabaon, idest oppositus ei a fronte per lineam rectam ductam super planitiem orizõtis. Et debet exponi ista litera per subintellectum, scilicet Sol contra Gabaon non mouearis. nam si nihil subintelligatur non potest intelligi litera, quia tunc diceretur, quòd non moueretur Sol contra Gabaon, idest, quòd non veniret cõtra Gabaon, in quo necessario sequeretur, quòd ista dicerẽtur ante meridiem, quod falsum est, quia tunc non posset assignari, quomodo videretur Sol contra Gabaon, & Luna contra vallem Ahialon, quia ista dispositio Solis, & Lunæ ad hoc, quòd ambo videantur super orizontem in partibus oppositis, non contingit ante meridiem, nec post aliquantulum, sed solum cum sit Sol circa occasum, consequentia patet, quia Sol dicitur moueri contra aliquem locum, quando nondum accessit ad eũ, hoc est ante meridiem, cum Sol perãbulat primã quartam circuli cęli ab oriente, vsque ad punctum meridiani, & cum illuc peruenerit est meridies loci illius, cuius est circulus ille meridianus, & tũc accessit Sol ad locum illum, quia est super eum, quamquam non

Nota expositionẽ huius Sol cõtra Gabaõ ne mouearis.

A sit in suo Zenith. ante hoc ergo semper dicebatur moueri contra locum. cum vero transierint meridianũ iam est vltra locum, & non mouetur contra locum illum, sed recedit ab eo, sed cum fuit locutus ista Iosue erat dies inclinata ad occasum Solis. ergo non potest intelligi sine suppletione, sed debet subintelligi, Sol qui stas contra Gabaon, idest a fronte ei oppositus, ne mouearis, ita vt illa prępositio contra, nõ determinet casuale retorquendo ad illud verbum mouearis, sed ad verbum subintellectum.

Scilicet, stas.

Quare Iosue dixit magis, quòd staret Sol contra Gabaon, quam contra aliam vrbem, cum non solum esset contra Gabaon, sed contra omnes alias vrbes. Et in quo loco ea dixerit. Quæst. XVI.

SED dices quare dicitur hic Solem non moueri contra gabaon, idest qui stat contra gabaon. nã non erat Sol magis contra gabaon, quam cõtra alia loca. poterat enim dici stare contra quemlibet locum, cũ sit positio in geometria in primo elementorum a puncto in punctum rectam lineam ducere, idest ꝙ a quolibet puncto vbicunque assignato ad punctum alium vbicunque positum potest duci linea recta, sed oppositio per lineã rectam facit hic contrarietatem, idest esse contra. ergo nõ magis erat Sol contra gabaon, quam contra alia loca. Aliquis dicet hoc dixisse Iosue, quia erat tunc apud vrbem gabaõ, C & loquebatur de vrbe apud quam erat. Sed hoc non stat, quia quando ista dixit Iosue nõ erat apud gabaõ, sed magis apud vrbem Azecham, quia postquam accessit ad vrbem Azecham persequẽs Amorrhæos dixit, Sol ne mouearis contra gabaon. Sed ad hoc dicetur, quòd non fuit dictũ quando erat Iosue apud Azecham, sed quando erat apud gabaon. Et quando dicitur, quòd primo dicitur hic, ꝙ accesserunt ad vrbem Azecha, & postea Iosue ista dixit. Respondebit, quòd ex hoc ordine literę non patet. quia potest esse anticipatio, vel recapitulatio, sicut frequẽtatur in sacra Scriptura. potissime, quia dicitur hic, ꝙ Iosue locutus fuit domino in die qua tradidit Amorrhęum in cõspectu filiorum Israel, Sol non mouearis contra gabaon. ergo ad quamlibet partem diei referri potest, sed in eaD dem die steterunt Israelitæ apud gabaon, & apud Azecham. ergo in quocunque horum locorum dici poterat de his verbis, quòd protulerit ea Iosue. Respondendum est non posse stare, quia Israelitæ venerũt tota nocte de Galgalis, & in aurora irruerunt subito sup Amorrhęos manentes apud gabaon, ibi aũt non manserunt aliquanto spatio, quia immediate, vt Israelitæ irruerunt super eos, turbauit Deus illos, & fugerunt a facie Israel per viam ascensus Bethoron. Hęc patẽt, quia dicitur supra. irruit itaque super eos Iosue repente tota nocte ascendens de Galgalis. ergo quando stetit Iosue apud gabaon, aurora erat, aut saltem prima pars diei, & immediate Amorrhęi conturbati fugerunt. ergo non dixit Deo Iosue apud gabaon, quòd fa E ceret stare Solem, quia non erat opus tũc dicere cum superesset tota dies, in qua poterãt Israelitę vlcisci de hostibus. Item, quia non posset assignari, quomodo Sol staret contra gabaon, & Luna contra vallẽ Ahialon. Nisi forte aliquis diceret, quòd erat Sol in pũcto orizontis in parte orientali, & Luna in puncto orizõtis, aut prope circa occidentem, & possent sic videri, sicut cum ponebamus nos illa esse disposita econuerso. s. Solem in occidente, & Lunam in oriente.

Sed hoc non stat, quia adhuc non stantibus omnibus supra positis probationibus de tempore, quo ista verba dicta sunt, necesse est, quòd fuerint dicta in meridie, aut post meridiem, quia dicitur infra: stetit itaq;

Sol

Sol in medio cęli,& non festinauit occumbere spatio vnius diei. si enim acciperemus mediũ cęli ibi secundum ęquidistantiam, cogeremur dicere esse dicta ista verba in articulo meridiei, sed non accipitur, vt diximus, quia tamen dicitur, & non festinauit occumbere spatio vnius diei.ergo videtur, quòd Sol iam occũbebat. Sol autem occumbit, postquam incipit declinare a puncto meridiani circuli, sicut ascẽdit semper a puncto orientis quousque est in puncto meridiani circuli. immo ab angulo terrę vsque ad angulum medij cęli, siue punctum meridiani circuli, semper est ascendere, sed dicitur hic, quòd Sol non festinauit occumbere. ergo iam occumbebat, & consequẽter erat post meridiem in quacunque hora voluerimus, sed apud gabaon non fuit Iosue post meridiem, sed in aurora, & confestim fugerunt Amorrhęi, ergo non fuerunt ibi dicta ista. Post hoc persecuti sunt Israelitæ Amorrhęos per viam ascensus Bethoron, & deinde descendentibus de Bethoron versus Azecha ceciderũt de cęlo lapides magni super Amorrhęos. cum autem venturus esset in Azecha, dies inclinata erat, vsque ad Solis occubitum fere. Ideo Iosue habuit occasionem precandi, vt staret Sol, ne effugerent hostes de manibus eius adiuti ope noctis. ideo non erant Israelitæ apud gabaon cum ista dicta sunt, sed apud Azecha. ergo magis ex hoc dicere debuisset Sol ne mouearis ꝯ Azecha, quam contra gabaon.

Alia expositio quorundam, circa sensum illorum verborum, quæ dixit Iosue ad Solem, & eorum confutatio cum determinatione auctoris. Qõ. XVII.

ALIQVI dicunt, ꝙ intelligitur Sol non mouearis contra gabaon.i. non mouearis contra vtilitatem gabaonitarum. q.d. istud bellum initum fuerat, vt tolleretur obsidio vrbis gabaon, & eius hostes delerentur. si aũt Sol occũberet non occiderentur hostes. ergo moueret̃ contra vtilitatem gabaon. Imprecabatur ergo Iosue ne moueretur contra gabaon. Sed non stat, quia hoc modo non diceretur Sol moueri solum contra gabaon, sed contra Iudęos, quia Iudęi iam non persequebantur Amorrhęos, tanquam hostes gabaonitarum, sed tanquam hostes suos, iam enim obsidio gabaon ablata fuerat. solum tamen persequebantur Israelitę illos, qui ad hoc venerant in terram Chanaan, vt delerent omnes habitatores eius, & possiderent terram, & sic dicitur infra. stetit itaque Sol in medio cęli, & non festinauit occumbere spatio vnius diei, donec vlcisceretur se gens de hostibus suis. Item non concordat litera, quia dicitur de Luna, & Luna ꝯ vallem Ahialon, idest Luna non mouearis ꝯ vallẽ Ahialon. si tamen intelligeretur, quòd motus iste erat contra vtilitatem gabaon, non solum de ipso diceretur, quòd esset contra gabaon, sed etiam de motu Lunę, quòd non moueretur cõtra gabaon, & nihil diceret̃ de valle Ahialon, quia nulla vtilitas, aut damnũ pertinebat ad vallem Ahialon. Dicendum est, quòd tunc quando Iosue locutus fuit Soli, vt staret, non magis erat contra gabaon, quam contra alium locum: immo cõtra omnem locum stabat, sed Iosue dixit de gabaon, quia forte tunc erat conuersus cõtra gabaon, & ob hoc venit sibi in mentem dicere de gabaon, & non de alio loco. Vel forte gabaon erat in aliquo loco eminenti, & magis videbatur cęteris locis manentibus in valle, & Sol descendens ad occubitum videbatur magis directe esse oppositus gabaon, quam alijs locis, quia propter altitudinem vrbis gabaon videtur esse oppositio secundum lineam rectam ductam per planitiem orizontis. ad alia autem loca non videbatur esse, ita op-

Determinatio auctoris.

F positio a fronte. Vel aliter dicendum, ꝙ quamquam Sol quando ista dixit Iosue, esset contra omnia loca, & non magis contra gabaon, quam cętera: tamẽ cuilibet intuenti Solem videtur, quòd ei sit oppositus a fronte, aliis autem locis, quę lateraliter se habent ad ipsum respicientem videtur inspicienti, quòd Sol opponatur lateraliter, & quia gabaon tunc forte erat in directo Iosue post tergum, videbatur Iosue, quòd erat Sol directe oppositus contra gabaon a fronte, & non Bethoron, nec ad vrbem Azecha, aut Macedam, aut alia loca, quia forte ista se habebant lateraliter respectu Iosue, & iste modus exponendi est conueniens.

Et Luna contra vallem Ahialon.

Quomodo intelligitur, quòd Luna sit contra vallem Ahialon.
G *Quæst. XVIII.*

IDEM modus inquirendi circa hoc erat.s. quomodo Luna sit contra vallem Ahialon. nam nõ magis videtur contra vallem illam esse, quam contra omnia quæcunque alia loca. Sed ex supradictis patet modus respondendi.s. quòd Luna esset modicum eleuata ab orizonte orientalis partis, & videret eam Iosue per aliquam vallem, tanquam nondũ multum eleuatam, & sic videbatur esse directius contra vallem illam quam cõtra aliam partem. & hoc in cõparatione ad Iosue, quia erat illa vallis contra Iosue, & Luna erat etiam contra Iosue, ideo videbatur opposita esse valli Ahialon, quasi a fronte, cæteris autem lo-
H cis, quæ in circuitu erant, videbatur opposita lateraliter, & potuisset dicere Iosue, quòd Luna etiã non moueretur contra gabaon.i. Luna stans contra gabaon, non mouearis, sed dixit contra vallem Ahialon, quia videbatur sibi per illam vallem. ideo magis visum est ei, ꝙ esset opposita valli Ahialon, quam gabaon. Est autẽ gabaon aliquis locus, & Ahialon similiter, a quo denominaret̃ vallis ista, sicut nominatur vallis Mambræ. Gen. 14. & 18. i. vallis Hebron, & iste locus erat satis propinquus loco in quo erat Iosue. non tamen reperitur in diuisione locorum terrę Chanaan aliquis, qui sic denominetur. inuenitur autem Ahialõ in sorte tribus Aser, vt patet infra 19. Sed illa est septima sors, vt patet eod. c. ideo erat apud partem septentrio-
I nalem lateris Chanaan, quia omnes sortes tendebant ab oriente in occidentẽ, ita quòd prima sors, quæ erat filiorum Iuda, ab oriente in occidentem perueniens coniuncta erat toti lateri meridiano terræ Chanaan. & super eam sors tribus Beniamin, & sic consequenter, vsq; ad sortẽ filiorum Ephraim, qui erant coniuncti toti lateri septentrionali: sors aũt filiorũ Aser erat circa eos. ergo multum erat septentrionalis. Nunc autem Iosue erat in sorte filiorum Iuda, quia erat apud Azecham, quæ est in sorte filiorum Iuda, vt patet infra decimoquinto cap. sed Sol, & Luna erãt hic, quasi directe oppositi. ergo non videretur Luna per vallem Ahialon, quę est in sorte Aser. sed per aliam vallem, quæ esset in sorte tribus Iuda, aut Beniamin, & il-
K la vocaretur vallis Ahialon ab aliquo loco ibi existente sic dicto.

Ahialõ est locus sicut Gabaon, in qua sorte.

Item dato, quòd Luna non esset soli opposita secũdum directionem latitudinis cęli, sed vnus eorum ad septentrionalem partẽ declinaret, & alius versus meridiem, sicut interdum est, cum Sol declinat versus alterum tropicorum, adhuc non posset stare, quia Iosue stans nunc circa latus meridianum terrę Chanaã in sorte Iudæ non videret vallem Ahialon, quę esset in terra sortis Aser, quia ista terra multum inde distaret, scilicet per totam latitudinem fere terræ Chanaã scilicet a latere meridiano, in septentrionem. oportet ergo intelligi, ꝙ sit vallis Ahialõ in sorte Iuda, vel Be-

niamin,& esset apud Gabaon, vel prope,& de Ahialõ quæ est in terra sortis Aser nihil hic intelligitur.

Quare Iosue petiuit, vt Luna non moueretur, quia videtur superfluum, cum Luna nihil ageret ad intentionem suam. Et an Iosue fuerit imperitus circa orbes cæli, ideoque vulgariter locutus fuerit. Quæst. XIX.

QVAERET aliquis quare dixit hic Iosue, Luna non mouearis. videtur enim superfluũ, qa ipse intendebat a Deo petere, vt Sol nõ occumberet, ita vt haberet spatium se vlciscendi de Amorrhæis, quod non contingeret si occũberet. fugerent enim ad præsidia, vel laterent in montibus,& cauernis terrę. ideo erat necessaria solis statio ad id quod petebat Iosue. Lunæ tamen motus nihil impediebat, quia siue Luna moueretur super nostrũ hemisphęrium, siue consisteret, dum tamen Sol maneret, semper esset dies.

Respondendum est, quòd Iosue ista dixit forte, qa erat imperitus circa astrorum doctrinam sentiens, vt vulgares sentiunt. Putant enim vnicum esse cęlum, & in illo esse omnes planetas & astra. Item existimãt esse omnia sidera,& planetas fixa in cęlo illo, sicut claui fixi sunt in rota, & quia sicut mota vna parte rotæ necesse est moueri omnes alias propter continuitatẽ, & soliditatem: ita moto cęlo necessario putant moueri omnia astra. vnde tunc quia credunt Lunam infixam esse cęlo, sicut clauum, si ipsa moueretur, necesse erat totum cęlum moueri, & Solem qui infixus erat moueri similiter,& sic quamquam oraret Solem stare, quia tamen si moueretur Luna, credebat necesse esse moueri Solem, orauit etiam, vt staret Luna contra vallem Ahialon, non quidem quasi statio sua aliquid proficeret ad id quod intendebat Iosue, sed vt non impediret si moueretur. Et necesse erat, ꝙ Iosue præsupponeret hæc duo. s. esse vnicum cęlum,& omnia astra in eo infixa esse, sicut clauos in rota. nã si alterum horum diffiteretur, erat intentio sua cassa, quia si esset vnicum cęlum tamen nõ essent astra fixa, possent singula moueri singillatim aliis manentibus, & sic stante Sole posset moueri Luna. & sic nõ esset opportunum, vt peteretur, ꝙ staret Luna ad hoc, ꝙ staret Sol. Si autem diceret esse plures cęlos, quamquam crederet infixa esse in eis astra, sicut clauos in rota, tamen moto vno astro non erat necesse moueri alterum, quia moueretur, aut staret astrum ad motũ, vel stationem cęli sui, & quia moto vno cęlo, aut stante non erat necesse moueri, aut stare reliquum, poterat vnum astrum moueri non moto reliquo. oportebat ergo, vt crederet Iosue hæc duo simul. De quolibet tamen eorum arguere non est intentionis nostræ, ne cogamur amplius euagari, quam materia suppetat: tñ an vnum cęlum, vel multi sint, depẽdet ex hoc, quod quidam dubitant. s. an sit cęlum totum continuum, vel contiguum, & quamquam quidam continuitatem asserant, tamen contiguitas solum est, & diuersitas orbium.

An sit vnũ cęlum, vel plures.

An planetæ infixi sint in cælo, vt clauus in rota, contra quod arguitur secundum Astronomos: planetarumq; exponuntur cursus. Quæst. XX.

DE stellis an sint fixę, vt clauus in rota etiam quidam dubitant, sed euidentissima cõclusio apud omnes astronomos est, planetas non esse infixos orbibus, & satis ipsa experientia docet, quia planetæ habent declinationem de tropico in tropicum,& amplius, quia quamquã Sol

A sub eclyptica moueatur, tamen cęteri planetæ arcuãt latitudinem zodiaci facientes caput, & caudam draconis,& maiorem habent latitudinem declinationis. Hoc tamen erat simpliciter impossibile si essent infixi orbibus suis, sicut claui in rota, quia tunc nunquam declinarent ad vnam & alteram partem. Quidam sic concludere moliuntur, ꝙ planetæ non sint infixi orbibus suis. Sed falluntur nimis in modo probandi, qa ista declinatio,& latitudo non fit propter motum naturalem planetarum, sed propter motum raptus, & quia poli planetarũ sunt egredientes a polo axis mundi, necesse est, vt sit declinatio planetarum ab ęquatore diei, vbi est medium motus mundi. Ideo dato, ꝙ

B planetæ ponantur infixi orbibus suis, tamen habebũt istam declinationem, potissime de Sole qui nõ declinat ab eclyptica. nec quicquam declinationis minoris habebit si sit infixus, quam nunc habet: cum tanta sit declinatio ab æquatore diei, quanta est declinatio polorum axis mundi a polis axium planetarum. Aliter ergo probandum est, quòd non sint planetæ infixi orbibus suis, vt claui. s. per epiciclos, quia eleuãtur & deprimuntur, diriguntur,& retrogradiuntur secundum illos. ista tamen vulgares non attendunt, nec capiunt. satis tamen patet in Lucifero,& Sole, quia aliquo tẽpore antecedit Solem, aliquo tempore subsequitur: alio vero æqualis est motus: tamen Solis & cuiuslibet astri est regularis motus. non potest ergo saluari, aut dari quid hoc sit, nisi posito epiciclo veneris, & sic in

C aliis planetis præterquam in Sole. Item patet hoc in arcuatione, quam faciunt planetæ sub zodiaci latitudine. nam cum ponatur idem polus zodiaci, & omniũ planetarum, si essent infixi in orbibus suis planetę, nõ possent facere arcuationẽ sub zodiaci latitudine, sed planeta qui semel esset sub eclyptica, quæ est mediũ octaui cœli diuidens in duas dimidias sphęras, sicut ęquator diei est dimidium tenens in primo mobili, nunquam posset exire ab illa, & qui semel eẽt in vna extremitate latitudinis zodiaci, semper sub illa moueref. in nullo tamen planeta hoc fit præterquã in Sole. Alii autem interdum sunt versus extremitatẽ meridianam latitudinis zodiaci, interdum vero sunt sub aquilonari extremitate. aliquando autem declinant, aut veniunt ad medium tangentes lineam eclypticã.

Oẽs planetæ habent epiciclum Sole excepto.

D Et hoc modo fit draco in zodiaco per motum planetarũ, & assignatur caput,& cauda draconis, q̃ vulgata sunt apud astronomos, & hęc quidem nõ sunt secundum motum raptus, sed motu naturali. ergo necesse est planetas poni non infixos orbibus, sed motũ habere distinctum a motu orbium suorum. vulgares tamen hæc non respiciunt. De aliis astris orbis octaui an fixa sint, vt claui in rota, cum vocentur communiter astra fixa, dubium est. quantum ad declinationem, manifestum est, quòd nullam habeant: ponunt tamẽ quidam eis epiciclos, quos si habeant non potuerunt esse infixa, quia eleuabuntur,& deprimẽtur in suo orbe,& habebunt motum pręter motum orbis sui. de his autẽ si pręsentis esset speculationis inquirere delectabile erat, sed sufficerit, quod dictum est. Et tamen

An stellę cęli octaui sint infixæ vt clauus in rota.

E quamquã vulgares qui rudissimi sunt quodlibet horum per se tenere possunt, & non possumus conuincere eos palpabilibus argumentis, secundum eorũ capacitatem, tamen non possunt tenere vtrunque simul quin manifeste conuincamus eos. Nam si dicant, ꝙ vnicum cœlum est,& omnia astra,& planetę sunt infixa ibi, tanquam clauus in rota: necessario dicent, ꝙ omnes stellę ęqualiter distent semper. i. ꝙ stellę, quæ semel distant per integrum diametrum cęli semper per diametrum distent, & quę distãt per semidiametrum, semper tamẽ distabunt. ergo Sol,& Luna semper æqualiter distabunt, quia nõ possunt moueri, nisi

moto

moto cęlo in quo sunt:ergo in parte cęli illius, in qua semel fuerit Sol, vel Luna semper erit: quo dato nunquam esset nouilunium, nec oppositio, & quadratura aliijq; aspectus, sed si semel essent in oppositione ęterna esset eis oppositio : idem de cęteris habitudinibus, quod manifeste apparet falsum : ergo nō sunt omnia astra in eodem cęlo, & infixa sicut claui imposita, sed oportet alterum istorum negari, aut vtrunque. Iosue tamen vtrunque tenuit, & ita procedebat deprecatio sua: tamen hoc non est admirandum, quia non erat assuetus doctrinæ astrorum, sed magis legi Dei, & operi militari.

Cum Iosue orauerit stare Lunam, quia mota ea credebat necessario moueri Solem, quare non erat idem de cæteris astris fixis, & planetis. Quæst. XXI.

QVAERET aliquis cum Iosue orauerit stare Lunam, quia mota ea credebat mouēdum Solem, quare non orauerit stare cętera astra, quia etiam eis motis mouerentur Sol, & Luna necessario secundum suam positionem.

Respondere posset aliquis, quòd ista duo sunt maxima luminaria, ideo quamquam de reliquis dicere posset, tamen de his pręcipue locutus est, sed hoc nihil est. Dicendum autem, ꝙ Iosue locutus fuit ad Solem, & Lunam, ne mouerentur, quia ista duo astra solum vidit, erat enim tunc Sol super orizontem apud occasum, ideo quamquā Luna apparere posset, quę maiori lumine Solis indiget ad hoc, ꝙ non appareat: stellę tamen paruo Solis lumine hebetantū. vnde non poterant videri stante Sole super orizontem. ad hęc duo ergo luminaria, quæ vidit, locutus est.

Alia causa adhuc forte conuenientior assignari potest circa superiora, quare Iosue orauerit stare Lunā.s. ꝙ Deus mouerit ipsum ad orandum hoc. Volebat.n. Deus, vt non mutaretur Luna, ne perturbaretur ordo cœlestis in motibus corporum stellarum & orbium: & dato ꝙ non orasset Iosue facturus erat, quòd staret Luna, cum faceret stare Solem, & tunc, quia Iosue nō orauerat de Luna, videretur forte factum hoc totum a Deo ex alia causa. ipse tamen volebat videri hęc facta esse propter Iudęos: ideo voluit, vt cūcta, quę fieri viderentur, apparerent facta precibus Iosue. mouit ergo eum ad precandum pro statione Lunæ. cętera autem corpora cęlestia eodem modo steterūt. de eis tamen non orauit Iosue, nec Deus mouit eum ad orandum, quia Sole stante super orizonte non erant vidēda, nec pateret, an starent, vel mouerētur. ideo frustra erat implorare miraculum, vbi apparere non poterat, quamquam fieret. Deus ergo noluit, ꝙ Iosue pro hoc oraret.

An stante Sole cessauerit omnis motus omnium cœlorum, vel solum Luna, & Sol. Quæst. XXII.

QVAERET aliquis an stante hic Sole cessauerit totus motus cœli, uel solū Sol, & Luna. De duobus cęlis aut planetis eorum manifestum est, ꝙ steterint. s. de Sole, & Luna cum dicat litera. Sol contra Gabaon ne mouearis, & Luna contra vallem Ahialon. de aliis autem est dubium. Tamen satis videtur dicendum, quòd non fuerint moti, sed ꝙ stante cœlo Solis tota cœlestis machina steterit, & etiam ipsum primum mobile. Qd cōijcitur ex litera cum dicatur, quòd steterunt Sol & Luna, manifestum est enim, quòd Deus nihil frustra facit, tamen statio, aut motus Lunę nihil faciebat ad id quod petebat Iosue. s. vt vlcisceretur se de hostibus suis, cum sol sufficeret ad hoc, siue Luna staret, siue mo-

F ueretur. Deus fecit tamen stare Lunam, quòd identidem erat miraculum sicut statio Solis. ergo ad aliquē finem factum est. hoc autem non videtur, nisi quia volebat Deus stare totam machinam cęlestium corporum, vt non turbaretur ordo cęlestis propter illud miraculum. Alia autem corpora cęlestia non visa sunt stare, quia non poterant patere cum lumine Solis eatum lumina hebetentur: si tamen videri potuissent apparuisset quomodo stabant. Et hoc certissime tenēdum est. nam non poterit reperiri aliquid alterum ad quid Luna steterit. Quòd autem Sole stante potuerint moueri cętera celestia corpora, manifestum erat, quia sunt corpora plura contigua, & vnum non retinet alterum, nec impedit a motu. Item dato, quòd esset vnum corpus continuum, adhuc poterant cęterę
G partes illius corporis cęlestis moueri stante cęlo, in quo stabat Sol, sicut partes aquę quędam mouentur aliis quiescentibus, & tamen non tollitur continuitas, & sicut concedimus motus cōtrarios in cęlo, quamquam fateamur continuitatem, ita & facilius concedere poterimus, ꝙ moto vno corpore cęlesti, aut vna parte illius cęli reliqua maneat. Item dato, ꝙ moueret totus ille orbis cęlestis q vnicus esset, posset stare Sol, quia quilibet planeta habet motum proprium pręter cęlum in quo est. ergo quiescere posset non quiescente cęlo in quo esset. Ideo nemini dubitandum est cętera corpora cœlestia moueri potuisse stante Sole: immo necessarium esse, ꝙ fuerint mota, nisi Deus miraculose illa detinuerit, sicut tenuit Solem. Quod autē
H debuerint stare cętera, præter hoc quod probatū est, ꝙ steterint: adhuc dici potest, ꝙ erat valde rationabile ꝙ starent. nam Deus volebat miraculo suo Iosue adiuuare, vt se de hostibus vlcisceretur, nolebat tamē naturę totum ordinem peruertere. Et quamquam pro tunc cum Sol stabat, natura cedēte miraculo peruertebatur ordo vsitatus naturæ, tamen postquā Sol inciperet moueri cursu solito, non erat miraculum, maneret tamen tunc perturbatio ordinis naturæ, & pro aliquanto tempore. hoc autem erat inconueniens, ꝙ sine aliqua causa ordo totius naturæ qui dependet ex motu corporum cœlestium perderetur. ergo Deus non permitteret illum manere turbatum, non enim pertinebat ad magnam Dei sapientiam, vt quod tam
I elegantissime cōstituerat, tam enormiter turbaretur, ad hoc autem, ꝙ non turbaretur oportebat, ꝙ dū stabat Sol, non mouerentur alia cęlestia corpora. ergo non mota sunt. consequentia infra probabitur inducendo per multa.

Quæ inconuenientia sequebantur si stante Sole moti fuissent alij cœli, & quomodo posset corrigi secundum quosdam, & an illa correctio teneat. Quæst. XXIII.

K SED forte aliquis dicet, ꝙ tolleretur ista deordinatio alio modo. s. ꝙ quamquam cętera cœlestia corpora mouerentur, dum Sol stetit: tamē ꝙ postea Deus faceret moueri Solem, ita velociter, vt attingeret breuiter cętera cęlestia corpora ad habitudinem motus, quam cum eis habebat prius cū cępit consistere. Sed ista positio non potest stare, quia tunc deordinatio corporum cęlestium corrigeretur per aliam deordinationem, & insuper erat miraculū, scilicet, ꝙ sol moueretur velocius, quam consuetum erat moueri. Nam sicut stare Solem erat contra consuetum cursum naturæ, quia nihil vnquā tale visum fuerat, ita erat ista deordinatio naturę, qa cuilibet planetæ data est certa proportio velocitatis, vel tarditatis in motu, ꝙ ergo nunc fieret motus velocior, valde erat peruersus naturæ status.

Item

Item fieret aliquid valde mirabile.s.ꝙ dies vnus, & nox, vel duo, aut tres, quousque Sol rediret ad statum priorem, essent valde paruę quantitatis propter velocitatem insolitam Solis, & sic ex necessitate apparerent maiora miracula post stationem Solis, quam in ipsa statione, quod etiam scriptura narraret: nihil tamen vnquam tale meminit. Item valde maius miraculum erat, ꝙ Sol haberet maiorem velocitatem in motu, quam prius, quam ꝙ staret, quia quamquam stare Solem erat contra statum naturę, & vsum: cum nunquam ab exordijs seculorum stetisset: tamen nõ erat miraculum, quod requireret potentię magnitudinem. Angeli namque mouent cęlos, sicut Philosophi tenēt, & sacra Scriptura asserit. cũ ergo liberi sint, & agentes ab intentione, facile est sibi cessare a mouendo, & tunc stabit corpus cęleste, quod Angelus quiescens prius mouebat: cum autem cessare a motu nullius potentię sit: non videtur miraculum quantũ ad ipsum motorem, ꝙ cesset motus cęli. Tamen, ꝙ moueatur aliquod cęlum in maiori velocitate quam prius mouebatur, est manifestum miraculum, quia Angelus qui mouet, quamquam non sit virtus fatigabilis, tñ non potest mouere in maiori velocitate, & cũ semp agat, iuxta vltimũ de potentia, mouebit semp in ęquali velocitate cęlum. Et hoc modo Arist. & cęteri Philosophice loquentes ponunt vniformitatem, & regularitatem in motu cęlesti. si autem Angelus mouens aliquod cęlum, posset mouere in maiori velocitate, aliquando contingeret eum in maiori mouere velocitate, aut minori, quod nunquam contingit. ergo oportet poni, ꝙ Angelus quilibet mouens cęlũ non posset mouere maius cęlum illo in eodem gradu velocitatis, & ꝙ illud cęlum nõ possit mouere in maiori gradu velocitatis. in minori autem nunquam mouet, quia nunquam fatigatur, & semper agit iuxta vltimum de potentia. Ergo si daremus hoc modo solē moueri valde velocius quam prius, vt corrigeretur peruersio ordinis naturę: oportebat poni aliũ Angelum motorem illius cęli ad maiorem velocitatem, & hoc iam dicit miraculum, quod non dicebat cessatio a motu, quod non pręsupponit aliquam potestatem. Item datis omnibus his adhuc nõ posset corrigi hoc modo inordinatio derelicta ex motu aliorum stante Sole, quia cum moueretur Sol impetuose, vt perueniret cito ad statum illum, quem habebat cum alijs cęlis cum mouebatur, mouebit omnes inferiores cęlos ad motum suum rapiendo eo modo, quo primum mobile rapit cęlum sibi coniunctum, & illud rapit alterum, & aliud consequenter vsque ad vltimum, & tunc non posset corrigi iste error, nisi vsque ad tantũ tempus, in quo naturali motu cęli corrigi posset. Corrigeretur tamen si moto cęlo solis non raperentur inferiores orbes ad motum eius: ideo nihil prodesset ista velocitas motus, cum sic necesse esset moueri rapiendo inferiores, & non peruenire ad statũ pristinũ, nisi in tanto tempore, in quanto perueniretur naturaliter. ad hoc igitur nullum fieret miraculum. Plura alia induci possunt faciliter, quę quilibet aduertere potest. non est ergo dandus talis motus ad correctionē peruersitatis ordinis naturę: cum ipse motus multo plures peruersitates includat.

Maius miraculũ est, quod Sol moueatur velocius, quã prius quã quod Sol staret.

Angelus mouẽs cœlum nõ pt mouere id in maiori velocitate quam mouet nunc, & quare.

Determinatio auctoris circa praecedens quaesitum. Et si fuisset Luna mota dum stabat Sol, quae inconuenientia sequerentur. Item cessante a motu Sole an posset moueri Luna. *Quaest. XXIIII.*

SED dicendum est, ꝙ stante Sole omnes cęlestes orbes steterunt, & tunc non sequebatur aliquod inconueniens de assignatis. solum enim esset cessatio

A a motu, sed eadem habitudo maneret, quę foret mansura, si Sol, & cętera corpora semper mouerentur, & consequenter non erit opus aliqua emendatione, aut correctione peruersitatis: cum peruersitas nulla sit. sequitur tamen necessario peruersitas, si stante sole cętera cęlestia corpora moueantur. Ad Lunã autem nulla peruersitas sequi poterat, quia manebat sicut Sol: ideo eadem habitudo esset inter vtrunque, si sic manerent sicut si ambo mouerentur. Si tamen daremus ꝙ Luna moueretur stante sole, & concederemus in ea omnem motum, qui prius erat, cum Sol manserit quasi horis. 12. aut amplius. s. fere spatio diei vnius tēporis illius: Luna posset moueri per diametrum cęli.

B nam Sol mouetur per diametrum cęli. i. per vnum hemisphęriũ horis 12. Luna autem in 12. horis, & dimidia fere mouebitur per diametrum cęli, & sic cum Iosue loquente ista Sol esset apud orizontem partis occidentalis, & Luna apud orizontem in parte orientali: peruenisset Luna motu raptus in illis 12. horis aut quasi, quibus Sol mansit, a loco in quo erat vsque ad locum in quo tunc erat Sol, scilicet super orizontem occidentalem, quia non erat perfectum diametrum cęli, sed quasi.

Ex quo sequitur magna peruersitas ordinis naturę. s. ꝙ in die quo Sol stetit erat lunario. 13. dierum, vel aliquid amplius, quia nondum peruenerat ad perfectã oppositionem ad solem, aut esset quasi. 14. dierum, & post 12. horas cum iterum Sol moueri inciperet, esset

C Luna in cõiunctione, & sic daretur aliqua lunatio, quę solum esset dierum tredecim, aut quatuordecim, & cum nondum venisset ad plenilunium rediret ad cõiunctionem, quod magnam inordinationem dicit in motu celorum.

Si autẽ dicamus, ꝙ Luna nõ moueretur motu raptus. sed solũ motu naturali solũ, magis moueretur, q̃ alias moueri posset, si raperetur, & tunc cum moueretur in illis 12. horis, aut quasi quibus Sol non fuit motus, citius attingeret eam Sol motu raptus, q̃ alias attingere posset conueniendo cum ea, & sic foret ista lunatio paucorum dierũ, q̃ alię. Item sequebatur magnũ aliud inconueniens si Luna moueretur Sole stante, quia ipsa non posset moueri motu raptus, cum motus raptus sit, quia primum mobile rapit omnes alios in-

D feriores cęlos motu suo, & fit iste raptus p contactũ, sicut omnes actiones naturales. s. ꝙ primum mobile tangit cęlum sibi immediatum. s. octauum cęlum, & illud tangit aliud coniunctum: ita cõsequenter vsque ad vltimũ, & motus iste à primo mobili deriuatur tamen per media. Si ergo aliquod istorum cęlorum mediorum cessaret a motu, necesse erat omnes inferiores cessare a motu raptus, quia virtus primi mobilis non potest deriuari in illos, cum non sit contactus propter esse aliquod cęlum immobile in medio, & sic si Sol staret totaliter, dato, ꝙ Deus non faceret stare cęlum Lunę, non posset moueri ad motum raptus. s. ab oriente in occidentem. immo esset miraculum si Sol staret, & moueretur motu raptus Luna ab oriente

E te in occidentem. Ideo necesse erat nisi Deus miracula miraculis super adderet, ꝙ cum staret Sol, nisi Deus faceret stare Lunam, ꝙ cessaret motus raptus eius ab oriente in occidentem manente motu suo naturali ab occidente versus orientem. Et sic Luna quæ apparebat super orizontem in parte orientali qñ ista locutus est Iosue, cum dixerit Sol cõ Gabaon non mouearis. & Luna cõ vallem Ahialon: motu suo retrograderetur per partem orientalem, & caderet sub orizonte. & hoc erat mirabilius cęteris: atque coincideremus cum stultitia cuiusdam gentis Aegypti, quę dicit se a maioribus suis accepisse, quòd vbi nunc oriens est, olim fuit occasus, vt ait Solinus in poli. c. de Aegypto

Stultitia Aegyptiorũ de quo Solinus, & ẽt Pomponius mella, cap. de Aegypto.

pto

pto. Hoc tamen sequi necesse erat, quia ablato motu raptus, non aufereretur motus naturalis. nam motus raptus est ab aliquo superiori. s. a primo mobili deriuāre virtutem suam per media. motus autem naturalis cuiuslibet cęli planetici est ab Angelo, qui est coniunctus illi orbi, & hoc non requirit virtutem deriuatam a cęteris.

Stante Sole impossibile erat aliquod de tribus cęlis inferioribus moueri motu raptus Et quod stante Sole poterant moueri cęli superiores motu raptus tamen sequeretur mutatio qualitatum temporis in frigore, & calore, quæ causatur ex diuersis aspectibus Planetarum ad Solem.
Qō. XXV.

ITEM sequeretur inconueniens si stante Sole mouerentur alii cęli. Nam cęli qui erant sub Sole non poterant moueri motu raptus, vt probatum est de Luna, quia virtus primi mobilis rapientis eos, non poterat continuari per medium: cum mediū esset immobile. solum ergo maneret in eis motus naturalis, qui non cessaret propter motū raptus, & tunc retrocederent planetę istorum cęlorum cum magna velocitate ad partem orientalem, quia non impedirētur propter motum raptus, & pertransirent valde plus de spatio motu naturali in 12. horis quam alias pertrāsituri erant. Sed in istis non appareret inconueniens ad oculum, cum propter fulgorem Solis non appareret retrogradatio istorum ad partem orientalem, sed posset deprehendi ista ordinatio per motum veneris sequentibus diebus. nam si esset venus in parte anteriori epicicli sui, ita vt esset lucifer etiam si multum distaret, tantum retrocederet motu naturali non impedita versus medium epicicli, vt sequenti die, vel esset circa Solē, uel iam a radijs eius obumbrata, ita vt non esset lucifer neque hesperus, cum in die sequenti, aut valde citius, quam soleret, veniret ad stationem medii epicicli, ita vt non videretur. In quacunque ergo parte epicicli esset venus, necesse erat mutari legē apparitionis eius in habitudine ad Solem, & cognosceretur manifeste illa deordinatio. In planetis autem qui erant supra Solem, non poterat assignari iste modus peruersitatis, quia nō cessaret motus raptus in eis, quamquam Sol cessaret ab omni motu cum ipsi sint superiores Sole, & non deriuetur virtus aliqua motus in illos per Solem. Sequeretur tamen aliud inconueniens, scilicet mutatio qualitatum temporis in frigore, & calore, & cæteris, quia ista causantur secundum diuersos aspectus, coniunctiones, & oppositiones planetarum aliorum ad Solem, & quia mouerenī Mars, Iupiter, & Saturnus stante Sole quasi per diametrum cęli integrum, cum fuerit statio Solis quasi horarum 12. necessarium est, vt valde diuersum aspectum haberent ad eum, quam ante habebant, & consequenter qualitas temporum mutaretur. nec quidem per vnum, aut duos dies, sicut in oppositionibus, aut quadraturis Lunę, vel coniunctionibus euenire solet. qa ista habitudo cito acquiritur, & deperditur propter velocem motum Lunę naturalem, & circulum paruum, & tardum motum raptus, sed duraret per multos dies, quia Mars, Iupiter, & Saturnus velocem motum raptus habent aliqualiter magis, quam Sol: ergo transiret satis de tempore, quousque Sol rediret ad primam dispositionem, & sic mutatio temporis esset magna, quod identidem erat contra naturam temporis, quod tunc erat.

F *Sole stante poterant superiores cœli moueri motu raptus, mutaretur tamen tempus a priore qualitate, idest frigore, & calore, & distaret vnus dies ab alio sequenti in qualitate qua tum dies medij Iunij distant a diebus medij Decemb. Qō. XXVI.*

ITEM erat magnum inconueniens, quia mutaretur adhuc valde tempus ex alijs causis. Sol enim sm ꝙ in diuersis signis est, ita causat distemperatiorē calorem, aut humiditatem, vel frigora magis abūdantia, quia signa omnia diuersarum complexionum sunt, & Sol sub eis existens suscipit diuersitatem virtutis influxiuæ. Si tamen Sole stante moti fuissent alii cęli, ēt cęlum stellatum fuisset motū suo naturali motu, & motu raptus: tempus tamen stationis
G Solis fuit 12. horarum, aut parum plus: cum in 24. horis pertranseat illud cęlum stellatum a puncto in punctum motu raptus: necesse esset, ꝙ discurreret ꝑ cœli diametrum integrum hoc est per quantitatem vnius hemisphęrii, quę est quantitatis sex signorum, & tūc si stante Sole non desineret moueri octauum cęlum, in quo est Zodiacus, & Sol esset nunc sub vno signo, trāsisset Sol signa sex, q̄ sunt medietas Zodiaci, & eēt Sol in septimo signo distanti inde, vtpote tempus in quo factum est hoc, sm ꝙ doctores continuāt, & aliqualiter colligi pōt ex supra enarratis in hoc libro: esset principium Iunii, vel circa medietatē, vt magis infra declarabitur, & tunc Sol est in fine geminorū, vel in principio caneri cum sunt dies maiores anni. In ter
H ra tamen Chanaan non sunt magni dies, quia est multum meridiana, sed peruenire non possunt ad 13. horas, & dimidiam, vel quasi 14. & cum hic non steterit Sol vna die artificiali, quia Eccl. 46. dr̄, ꝙ sub Iosue facta est vna dies, quasi duo, esset statio Solis 12. horarū, aut parum plus, & in hoc spatio mouerentur signa sex Zodiaci. s. medietas, quia in 24. horis totus Zodiacus motu raptus transit. Ideo cum staret Sol sub fine geminorū, vel principio cancri, transirent sex signa. s. totus Cācer, Leo, Virgo, Libra, Scorpius, Sagittarius, & veniret principium Capricorni. Et tunc si dicas, ꝙ Sol sit sub principio Capricorni, cum Capricornus sit valde differentis complexionis a Cancro, sequetur, ꝙ non maneret eadem complexio temporis tunc, cū
I Sol cępit stare, & sequenti die, sed sicut cum Sol est in principio Capricorni. s. in medio Decēbris, sunt magna frigora, & turbatio temporis: ita cum sequēti die dicas fore Solem sub Capricorno, ex necessitate motus Zodiaci distabit tantum vnus dies ab alio sequenti in qualitate, quantum dies medij Iunij, cum torrida ęstas omnia siccat, distant a diebus medij Decembris, cum frigida hyems omnia indurat. Item si hoc fatearis, sequeretur, ꝙ cū dies in principio Capricorni sunt minimi totius anni, ꝙ fuissent maximi dies anni ante Solis stationem, & sequerētur minimi dies nō transeundo per medium: hæc enim sequentur si decursis sex signis a Cancro, vsque ad Capricornum dū stabat Sol, diceres eū fuisse immediate sub Capricor-
K no: ista tamen erant maxima inconuenientia in peruersitate naturæ, & toti vulgo manifesta.

Stante Sole 12. horis poterant moueri cœli superiores, & per consequens cœlum stellatum in quo est Zodiacus sequeretur tamen quòd non esset Sol sub aliquo signo, seu sub Zodiaco, immo distaret a parte directe apposita, plusquam quadraginta gradib,
Quæst. XXVII.

SED secundum veritatem sequeretur aliud inconueniens, s. ꝙ posito isto casu superiori, ita ꝙ dū Sol staret qui ante mouebatur sub Cancro, transirent sex

signa

signa vsque ad principium Capricorni, non esset Sol sub aliquo signo, & consequenter nec sub zodiaco, sed valde declinaret a toto zodiaco, sed potius distaret a parte directe opposita zodiaci plusquam 40. grandibus. prima pars patet, quia quando Sol est in principio canceri est in tropico septentrionali, & maxima declinatione ab ęquinoctiali: tunc ergo si moueatur zodiacus, & non moueatur Sol, nō manebit Sol sub aliquo signo zodiaci: non enim manet sub cancro, donec finita circulatione iterum redeat. Sub alijs autem esse non potest, quia nullum signnm tantum declinat ab ęquinoctiali, vt Sol existens sub tropico cancri, si maneat, possit illo transeunte sub illo esse. Nullum enim signum transit tangens tropicum septentrionalem, nisi caput cancri. Ideo si Sol esset sub tropico cancri, & nō moueretur aliquo motu, etiam si in ęternum ibi maneret, nunquam posset transire super illud aliquod signum, nisi extremitas capitis cancri: ergo cum per motum recesserit inde caput cancri non manebit Sol sub aliquo signo, donec iterum redeat caput cancri. Sic ergo necesse foret in Sole, si esset medietas Iunij, quando fuit ista statio, & eo stante moueretur zodiacus. nam immediate, vt inciperet stare, inciperet non esse sub aliquo signo, & in illis duodecim horis, aut parum plus, transiret sex signa, ita quòd caput Capricorni esset in directo ad Solem, scilicet super orizontem ad occidentem, sicut Sol erat, sed non esset Sol sub capricorno, nec sub aliquo alio signo, quod patet, quia Sol erat tunc in maxima declinatione ad partē septentrionalem, cum paulo ante fuisset sub capite cancri: cętera autem signa non tantum declinant versus septentrionem: ideo sub nullo eorum esse posset. Pars secunda patet, scilicet, quòd pars zodiaci directe sibi opposita per latitudinem distaret ab eo plusquā quadraginta gradibus, quia nūc cum ex hipothesi Sol esset in declinatione maxima, scilicet vbi tangit caput cancri tropicum, distat ab ęquinoctiali gradibus 23. & quibusdam minutis, qui nō perueniunt ad vnum gradum integrum, sed est quasi vnus gradus. tāta autem declinatio est ab ęquinoctiali ad caput capricorni vbi tangit tropicum, & sic coniuncta ista declinatio, faciet gradus, quasi 48. scilicet plusquam 47. tanta enim est declinatio a tropico ad tropicum, sed Sol erat nūc in eleuatione tropici cancri, quamquam nō esset sub tropico cancri, & super orizontem in parte occidentali, vbi erat Sol, erat quoq; caput capricorni. ergo latitudo media esset graduum 47. & amplius quasi 48. sed non erat illa pars magis coniuncta Soli in zodiaco directe opposita, sed magis extremitas inferior zodiaci opposita capiti cancri, & quia latitudo zodiaci est graduum sex, subtrahantur gradus isti a distantia, manebit distātia Solis a parte magis cōiuncta directe opposita gradibus quadraginta vno, & amplius, & sic erit Sol extra zodiacum: si tamen mansisset Sol horis 24. redijsset totus zodiacus de puncto ad punctum transcurrentibus signis duodecim, & sic rediret illud signum in quo Sol ante erat, scilicet, vt esset in cācro sicut prius.

Dato autem hoc cum Sol per horas 12. motus nō fuerit, & manserit extra zodiacum, totum tempus illud non esset de complexione pręcedentis temporis, quia Sol habet diuersam virtutem influendi, secundum quòd est in diuersis signis, & quia tunc non esset sub aliquo signo, non haberet aliquem modū influendi, sicut alias solebat habere. Et hoc dato, scilicet, ꝙ a principio cum inciperet stare Sol, staret super orizōtem in parte occidentali principium cancri, & fluxissent sex signa, vsque ad principium capricorni, & moueret Sol super orizontem cum principio capricorni, & inciperet tunc moueri, tā motu naturali, quam

A raptus, non posset intrare sub signis zodiaci, vsque ad tres menses completos, & tunc intraret in ariete, qđ patet, quia quando Sol in circulo suo mouetur motu naturali, non potest magis eleuari declinando, quā vt accedat ad tropicum cancri, & tunc incipit conuerti versus ęquinoctialem redeundo, & in tribus mēsibus redit a capite cācri ad ęquinoctialem. sunt enim tria signa, quæ Sol in tribus mensibus perambulat, & tamen hoc dato Sol quādo stetit, fuisset in capite canceri, & dum ipse mansit, scilicet in duodecim horis ꝑuenit ad æqualitatem eius principium capricorni cū rursus Sol incæperit moueri, & principium capricorni secundum motum raptus, mouebuntur ista duo ę-

B qualiter præter id qnod quotidie Sol retrocedit, & qa in tribus mensibns Sol retrocedit vnam quartam cęli, motu proprio, perueniet ab altitudine illa in qua erat, ad ęquinoctialem in tribus mensibus, & tunc introibit in principium arietis, ante hoc non poterat introire sub zodiacum, quia cum Sol quando cœperit moueri, postquam steterit, retrogradiendo motu naturali, in vno mēse retrogradi etur spatio signi vnius, scilicet tantum quantum est capricornus, tamen non potest introire in capricornum, quia Sol est ex parte aquilonari. capricornus vero ex parte meridiana in 2. mense pertransibit spatium alterius signi. s. tantū quātum continet aquarius, sed non intrabit in illud, quia est a parte declinationis meridianæ.

Item in tertio mense pertransibit Sol retrogradiē-

C do spacium alterius signi, s. tantum quantum cōtinet signum piscium, sed non intrabit in illud, quia est meridianum, & Sol adhuc declinat a septentrione, & nōdum peruenit ad ęquatorem diei, qui est medius inter septētrionalia, & meridiana, & sic toto hoc tēpore non poterit introire Sol in aliquod signum. in principio autem quarti mēsis, iam incipiet intrare in arietem, & tanget æquinoctialem.

Statio Solis tempore Iosue fuit circa medietatem Iunij. Et quòd si Sole stante per 12. horas moueretur zodiacus tempore Iosue, sequeretur, quòd aliquis annus perfectus fuerit sex mensibus constans.

Quæst. XXVIII.

D IN his autem tribus mensibus non esset tempus de conditione ęstatis, autumni, aut hyemis, vel veris, quia Sol non mouebatur sub signis pertinentibus ad has temporum qualitates. nam zodiacus in quatuor quartas diuisus est, & iuxta hoc tēpora anni quatuor sortiuntur qualitates, sed in his tribus mensibus non fuit sub aliqua quarta zodiaci: ergo non fuit aliqua de conditionibus quatuor temporum anni. Sequentur autem ex hoc multa inconuenientia. Primum est, quòd aliquis annus perfectus fuerit sex mensibus constans. Quod patet. quia annus plenus est cum Sol motu naturali peruenit a puncto in punctū in Zodiaco. ergo cum Sol a capite cancri discurrens iterū redierit in caput cancri, annus perfectus est, sed

E in his sex mensibus hoc fieret, quia ex hipothesi data dies quo Sol stetit orante Iosue, erat in capite cancri, & dum staret Sol transierunt sex signa vsque ad principium capricorni. Et tunc cum Sol incipit moueri, moueretur tribus mensibus extra Zodiacum, & perueniet ad principium arietis in fine trium mensium, vt supra probatum est, & deinde moueretur per arietem, taurum, & geminos in caput cancri, & sic sex mēses transiret solum a tempore, quo Sol redijt a capite cancri in illud. iste autem esset annus integer: nunquam tamen hoc visum est, nec fieri potuit.

Item isto modo arguendo diceremus alterum incōueniens sequi, scilicet, quòd aliquis annus esset qui

solum

F solum haberet ęstatem, & ver, vel vt magis proprie dicatur, solum haberet ver, & aliquid proportionale ęstati. nam postquam declinat Sol a tropico cancri quousque perueniat ad ęquinoctialem, est ęstas mensibus tribus. in hoc tamen anno non esset proprie ęstas, quia non mouebatur Sol sub illis signis in quibus est ęstas, scilicet sub cancro, leone, & virgine, cum sub nullis signis moueretur, vt probatum est: in tribus autem sequentibus mensibus esset ver proprie dictum, quia secūdum modum supra assignatum intraret Sol in arietem, taurum, & geminos in quibus est proprie ver. Alia tempora, scilicet autumnus, & hyems nō essent anno illo, secundum datum modum, & alia inconuenientia huiusmodi sequerentur. Ista, quę ante hoc arguebantur sequi videntur: si Sol immediate, vt rediret ad aliquod signum zodiaci, tangens illud

Atque etiā aliquis annus esset qui solum haberet æstatem, & ver.

G moueretur per illud, sed non stant. Sequuntur enim alia inconuenientia alterius modi. nam, quamquam Sol ex hipothesi data post tres menses contingeret ęquinoctialem descendens ab altitudine tropici cancri, tamen non moueretur sub zodiaco immediate, quamquam tangens ęquinoctialem transeat sub principio arietis, sed mouetur per deferentem circulum suum declinando ad meridiem, & non ascendendo ad septentrionem, & non poterit intrare in arietem, vel in aliquod alterum signum, quia repugnat sibi obliquitas circuli sui: immo sequitur, quod in ęternum iam non posset Sol moueri sub zodiaco, vt patet consideranti habitudinē motus Solis in deferente suo, & motus signorum zodiaci data hipothesi de motu zodiaci

H dum Sol stetit per 12. horas.

Si Sole stante 12. horis moueretur zodiacus non posset in ęternum intrare Sol sub zodiaco. Et quę signa zodiaci manēat super orizontem, & in quo signo moueatur Sol noctis tempore ad oculum potest cognosci.

Quæst. XXIX.

Et ex hoc arguitur magis demōstratiue, quòd non fuerit mutatum octauum cęlum cum zodiaco dum stetit Sol, quia scilicet si stante Sole per 12. horas moueretur zodiacus, & postea mouerentur ambo cum omnibus corporibus cęlestibus, non posset in ęternum intrare sub zodiacum, vt moueretur sub eo: sed nunc mouetur Sol sub

I signis zodiaci, vt satis apparet ex doctrina omniū astronomorum. Et ad oculum patet quando per noctem in principio noctis cadente Sole sub orizonte consideramus signum, quod manet super orizōtem, in quod Sol intraturus est, quia ex figura cognoscitur, & videtur an sit meridianum, an septentrionale, & per declinationem Solis in sequētibus diebus ad septentrionem, vel austrum, cognoscitur manifeste, quòd motus suus est sub illo signo, quod erat super orizontem ad occasum, & hoc modo per totum zodiacum: ergo non mutatus fuit dum Sol manebat. Prima pars patet, quia si stante Sole per 12. horas moueretur zodiacus motu raptus, & quando Sol inciperet stare, fuisset

K in capite cancri: ex hipothesi mouerentur sex signa integra dum Sol staret, & perueniret ad principium capricorni ad ęqualitatē Solis in occasu. in illo autem non posset stare Sol, quia ex hipothesi Sol erat in maxima declinatione sui deferentis ab ęquinoctiali, scilicet sub tropico cancri ad septentrionem. Caput vero capricorni est in maxima declinatione australi ad alterum tropicum, item vsque ad tres menses moueretur Sol ęqualiter motu raptus cum zodiaco: ideo dū declinabat per vnam quartā sui deferentis vsque ad punctum ęquinoctialis, transirent tria signa zodiaci, quę faciunt quartam illius .s. capricornus, aquarius,

F pisces. Et tūc deferens Solis, & zodiacus intersecarēt ęquinoctialem in eodem puncto, & esset punctus deferentis Solis, quo intersecat ęquinoctialem sub puncto principij arietis, & finis pisciū, vbi zodiacus intersecat ęquinoctialem. Cum autem Sol peruenisset ad locum illum, non intraret sub ariete, vt moueretur sub eo, sicut arguebatur supra ex intentione quorundam parum aduertentium ad habitudinem circulorum. Est enim impossibile, quia tunc Sol veniens per suum deferentē declinat ab altitudine cancri, ad maximam declinationem meridianam sui circuli, quę est sub tropico capricorni. nam Sol non mouetur per zodiacum, sed per deferentem circulum sui orbis: quòd autem sub zodiaco moueatur hoc est per accidēs, inquantum deferens Solis est sub zodiaco. Si tamen isti

G circuli a seipsis disiūcti sint, vt potest, quòd vnus intersecet alium: erit impossibile, quòd moueatur Sol sub zodiaco. quamquam ergo perueniat Sol ad contactū principij arietis, non intrabit, vt moueatur sub ariete, quia iste contactus est per intersectionem, sed magis declinabit Sol versus partem meridianā ad infimam partem sui deferentis: si tamen sub ariete moueri deberet, & consequenter sub alijs signis, necesse erat, vt cum Sol descendisset a maxima declinatione sui deferentis, scilicet a tropico cancri, & peruenisset ad æquinoctialem, quod non descenderet ad aliam extremitatē deferētis in maxima declinatione meridiana, scilicet sub capite capricorni, sed conuerteret rursus ad ascēdendum ad declinationem septentrionalem. Hoc au-

H tem est impossibile, quia iam desereret Sol suum deferentem, & moueretur per suum circulum, & istud erat deterius omnibus, quia in cæteris natura videbatur turbata: in hoc autem erat destructa, quia non haberet Sol in orbe suo aliquem circulum per quē moueretur. Necesse ergo erat, quod Sol cōtingens æquinoctialem, & caput arietis intersecando, nō moueretur sub illo, sed declinaret ad extremitatem meridianam deferentis sui, & tunc dum transiret Sol ab æquinoctiali, vsque ad maximam declinationem suam meridianā sub tropico capricorni, quę est vna quarta eius, transiret alia quarta zodiaci, scilicet tria signa, aries, taurus, & gemini, & tunc haberet Sol declinationem maximam meridianam, & tamen non esset sub capricor-

I no, nec sub aliquo signo, sed haberet directe oppositū caput cancri: distans a se plusquā 41. gradibus, sicut probatum fuerat supra de distantia Solis a parte opposita capricorni, & tunc inciperet Sol redire per deferentē suum versus ęquinoctialē per quantitatē vnius quartę circuli sui, & interim transibit alia quarta zodiaci. s. tria signa, cancer, leo, & virgo, & intersecabuntur iterum deferēs Solis, & zodiacus ab ęquinoctiali in principio librę, & tñ non intrabit Sol in libram, quia Sol ascendit tunc de parte meridiana sui deferentis, ad maximā declinationem septentrionalem: signa tñ, quę simul currunt sunt australia .s. libra, scorpius, sagittarius, & hoc modo Sol perambulabit quolibet anno totum suum deferentem, & intersecabit bis zodiacū, & ęqui

In q. 19.

K noctialem in libra, & ariete in principijs suis, & tamē nunquā intrabit in zodiacum, sed et si in ęternum moueantur, nunquā cōuenient, vt Sol moueatur sub zodiaco quia quādo super eosdem axes, & polos sunt aliqui duo circuli, qui semper mouentur ęqualiter, impossibile est, quod conueniant in ęternum, vt sit vnus totaliter sub altero, sed ad quamlibet perfectam perambulationē necesse est esse duas intersectiones, & ita de Sole, & zodiaco fieret, nisi quantum ad hoc corrigendū motus octaui cęli in quo est zodiacus adiuuerit, sed hoc nihil est, quia in triginta sex millibus annorum consummatur, vnde est quasi non motus.

Obiectio

Obiectio contra prædicta. Arguendo quòd non sunt motus zodiaci & circuli deferentis solem æquales. Eiusdem solutio. Præterea quæ inconuenientia sequerentur in eclipsibus solaribus ac lunaribus si sole stante mouerentur alij cæli, & quibus temporibus fierent eclipses. Quæst. XXX.

NEc valet si aliquis arguat, quòd non sunt motus zodiaci & circuli deferentis solē æquales, quia quamquā quantum ad motum raptus aliquo modo possemus eos comparare in æqualitate, tamen in motu naturali nequaquam, quia in 36. millibus annorum octauum cęlum complet cursum suum motu naturali, sol autem complet anno vno.

Respondēdum est, ꝙ si sol & cęlum octauum haberent motum raptus penitus æqualem, & motum naturalem, non sequerentur ista quæ dicta sunt, sed alia inconuenientia alterius modi. nam existente hipothesi, ꝙ dum stetit sol transierunt signa. 6. s. vsque ad principium capricorni, & ipse quando cępit stare erat in capite capricorni, semper esset sol in directo capitis capricorni in æternum, & non sub illo. quod patet, quia non poterat præcedere sol caput capricorni procedendo ab oriente versus occidētem, quia ex hipothesi æquales sunt motus raptus in illis. Non potest etiam magis retrocedere ab occidente versus orientem sol quàm caput capricorni, quia iste processus est secundum motum naturalem, & tamen ex hipotesi motus naturales istorū sunt æquales. ergo impossibile erat, ꝙ sol præcederet, aut succederet ad caput capricorni, sed ambo simul mouerentur in æternum, quia tamen cōcedimus esse inæqualitatem motus tam secundum motum raptus, quàm secundum motum naturalem, retrocedet in vno anno sol per quantitatem omnium signorum zodiaci complendo suum deferentem: tamen non introibit sub zodiacum, & sic erit sibi motus, ita ꝙ nunquam conueniāt vt vnum sub alio sit: sed solum fient duæ intersectiones in quolibet anno, & sic non esset nunc sol sub zodiaco. falsum tamen est, vt probatum fuit, quia semper mouetur nūc sub zodiaco, vt apparet ad oculum per signa quæ manent sub orizonte, occūbente sole.

Item dato hoc sequeretur perturbatio in eclipsibus lunaribus, & solaribus. nam cum reperimus lunam in tempore perfectę oppositionis ad solem, ꝙ stet in capite, vel cauda draconis, iudicamus eclipsim futuram, & ad experientiam sic prædicimus ante quàm fiat, & postea opere comprobatur: quo nullum est fortius argumentum in tota natura rerum, & tamen dato quòd sole stante per horas. 12. vel quasi motus fuisset zodiacus, non fieret eclipsis lunæ stante luna in capite, vel cauda draconis, dato quòd esset perfecta oppositio. Causa huius est, quia eclipsis lunæ fit, quia ipsa necessario eclipsatur, nisi cū a sole illuminatur, semper autem illuminatur, nisi cum subintrat ipsa terræ vmbram: nunquam autem subintrat illam, nisi cum peruenit ad omnimodam oppositionem, scilicet, quòd non magis decliner vnus eorum ad austrum quàm alius, vel ad Septentrionem, cum vero vnum est in declinatione australi, & aliud in aquilonari, vel ambo in eadem, tamen secundum magis & minus, nunquam luna potest subintrare vmbram terræ, quia vmbra terrę dirigitur ad illam partem, cui directe sol oppositus est, sed sol est semper sub ecliptica, ergo nunquam potest dirigere vmbrā terræ, nisi versus eclipticam, ergo luna nunq̃ erit opposita soli ad hoc, ꝙ subintret vmbram terræ, nisi cum fuerit in ecliptica: sed luna semper declinat ab ecliptica per duos ventres draconum, nisi cum peruenit ad caput & caudam quę sunt intersectiones

Luna nunquam eclipsatur, nisi cum est in capite vel cauda draconis, & quo modo causet eclipsis lunæ.

A eclipticę: ergo nunquam luna eclipsatur nisi cum fuerit in capite vel cauda draconis. hæc autem omnia solum depēdent ex hoc, quòd sol semper est sub ecliptica sub medio Zodiaci. si autem ibi non esset cum nos inquirimus eclipsim, & inuenimus lunam in capite vel cauda draconis iudicantes eclipsim, non accideret eclipsis: semper tamen sic accidit: necesse est igitur quòd sol sub ecliptica semper sit. si tamen concederemus quòd fuerit motus zodiacus non mutato sole per duodecim horas, sequeretur quòd non esset sol sub zodiaco, nec vnquam intraret sub illum, sed solum intersecaret bis in quolibet anno.

B

Secundum & tertium inconueniens. quòd sequeretur in luna quoad eclipsim. Quæst. XXXI.

EX hoc sequeretur quòd eclipses essent rarissimæ in luna, & forte quòd in mille annis nō accideret vna eclipsis. nunc tamen frequenter accidunt. patet cōsequentia, quia eclipsis non fit nisi sol & luna sint in perfecta oppositione, ita quòd non habeat aliquis eorum maiorem declinationem ad aliquam partem mundi quàm alius, sed ea quæ sunt extra zodiacum & ea quæ in zodiaco, nō habent declinationem æqualem siue perfectam oppositionem: ergo si sol fuerit extra zodiacum & luna in zodiaco. erit impossibilis eclipsis: sicut cum dicamus nunc semper solem & lunam esse sub zodia- C co, & tamen nunquàm est eclipsis, nisi sit luna sub linea media zodiaci quæ vocatur ecliptica, a fortiori si vnus eorū in zodiaco sit, alius vero extra zodiacum nunquam erit eclipsis. sed ex suppositione data, vt supra inductum est, sequebatur quòd semper esset sol extra zodiacum nisi in duabus intersectionibus quolibet anno. ergo impossibile esset quòd fieret eclipsis nisi cum sol est in illis intersectionibus: in eis autem non manet sol aliquanto tempore, cum nō moueatur directe sub zodiaco aliqualiter his datis. ergo solum erit per quendam quasi indiuisibilem contactum, sed nunc existente sole sub ecliptica, & nunquam inde exeunte, non fiunt multoties lunares eclipses: quāto magis si solum sol esset in zodiaco quo- D libet anno bis intersecando: esset enim satis accidentale & mirabile fieri vnquàm eclipsim.

Item sequeretur aliud. quod est manifeste falsum, scilicet quòd nūquàm posset fieri eclipsis lunaris nisi in æquinoctio in medio Martij & Septembris quod falsum est, quia alijs temporibus frequenter accidūt. Patet consequentia, quia nunquam sol & luna faciūt eclipsim nisi cum sunt in plena oppositione, sed impossibile est esse eorum perfectam oppositionem altero existente in zodiaco, & altero extra zodiacum: ergo nunquam tunc erit eclipsis. sed ex superioribus inductum est quòd sol semper esset extra zodiacum, nisi cum bis in anno intersecaret illum & æquino- E ctialem, scilicet in capite arietis descendendo ad maximam declinationem australem sui deferentis, & in principio libræ in ascensu eius ad maximam declinationem septentrionalem. ergo in his duobus temporibus fieri poterit, sed primus contactus horum est in medio Martij fere, secundus est in medio Septembris fere, igitur solum possibile esset esse eclipsim, sed falsum est. ergo non mouetur sol extra zodiacum, & consequenter non fuit mutatus zodiacus per duodecim horas stante sole contra Gabaon.

Probat, quòd eadem inconuenientia in Sole sequerentur. Quæst. XXXII. F

ITEM de eclipsibus solaribus eadem inconueniẽtia sequerentur, nunquam enim fit eclipsis solaris, nisi in coniunctione Lunæ, cũ ipsa est coniuncta soli directe posita sub eo, vt nos ad oculum experimur in ipsis eclipsibus videntes quomodo Luna abscindit quandam partem solis, & pars quæ abscisa est lucere nequit, nec apparere, alia vero apparet. alioquin in qualibet lunatione in cõiũctione esset eclipsis solis, ergo nunquam cõtingit etiam solis eclipsis nisi stante Luna in capite, vel cauda draconis, & Sol in eadem, Sole autem existente extra Zodiacum, &
G Luna in Zodiaco, non potest esse directe opposita Luna sub Sole, ergo impossibile ęst solarẽ fieri eclipsim, nunquam tamen esset Sol sub Zodiaco, nisi bis in anno, non manendo, aut directe gradiendo, sed intersecando. ergo impossibile erit solarem fieri eclipsim, nisi cum coniunctio fieret in illis duabus intersectionibus. fieri autem ibi rarissima esset, cum Sol solum per vnicum contactum fit in qualibet harum intersectionum, ergo non essent solares eclipses frequentes, vt sunt.

Item non possent fieri, nisi in medio Martij, & Septembris in ęquinoctijs, quia nunquam alias Sol esset in Zodiaco, nisi tunc. Et coniunctio perfecta ad hoc, quòd esset Luna directe sub Sole, esse non poterat, nisi cum ambo essent in Zodiaco in eadem parte. sed
H hoc falsum est, quia alijs temporibus contingit fieri eclipsim Solarem, nec magis his temporibus quàm alijs fit.

Item sequeretur ex hoc aliquod maximum inconueniens, scilicet, quòd raro in fine lunationis in coniũctione pro noua lunatione obscuraretur Luna. siue absconderetur. Nunc tamen semper absconditur in qualibet lunatione, quod patet, quia causa occultationis Lunæ in qualibet lunatione est, quòd lumen magnum solis obscurat abscondendo sub radijs solis omnes Stellas propinquas. Cum autem Luna venit ad ęqualitatem Solis, quia ambo sunt sub Zodiaco, dato quòd non supponatur directe vnus alteri, tamen propter paruam latitudinem Zodiaci, & stationem Solis
I in medio, scilicet sub ecliptica ad quamcunq; partem Luna declinet in ipso Zodiaco, nõ potest multum distare a Sole. non enim erit declinatio sex graduum, & hoc quidem quantum ad latitudinem. In his vero radij Solis abscondunt sidera sibi coniuncta, & non solum quantum ad latitudinem, sed etiam quantum ad præcessionem, & subsecutionem. nam non potest Luna apparere immediate, vt Sol incœperit eam præcedere, sed aliquandiu manet sub radijs Solis occultata, & ob hoc non apparet in prima die, in qua celebratur coniunctio: cum tamẽ aliqualiter effugent radios Solis, incipit apparere: non potest autem Sol abscondere sub radijs Stellas distantes gradibus quindecim. Ideo si aliqua Stella distet a Sole quindecim gradibus subse
K quendo Solem, & cadat Sol sub orizontem, incipiet apparere Stella illa, quia iam effugit radios Solis, ergo quando fuerit Luna a Sole in distãtia per quindecim gradus, vel vltra, non poterit eam abscondere sub radijs.

Sol nõ põt abscondere sub radijs suis Stellas distantes gradibus quindecim.

Hoc dato si Sol moueretur extra Zodiacum semper, præter quam in duabus coniũctionibus quolibet anno, sicut sequitur si stante Sole mutatus fuerit Zodiacus, vt supra patet, rarissime erit in noua lunatione obscuratio Lunæ sub radijs Solis. Fit enim vna lunatio cum Luna complet circulum suum. Si autem cõpleret in cancro, & conueniret ibi cum Sole in capite cancri, tunc staret Sol in extremitate maximę declina-
F tionis Meridianæ sub tropico capricorni, quamquam non esset sub capricorno, nec sub aliquo signo, vt supra probatum est. Et tunc distantia Solis a Luna existente in capite cancri secundum antecessionem, vel subsecutionem nulla foret. sed s'm latitudinem distarent plusquam 40. gradibus. nam a tropico cancri ad tropicum capricorni est quasi declinatio graduum 48. ergo existente Sole sub tropico illo, & Luna in capite cancri, siue esset in ipso tropico, s. sub ecliptica, siue in extremitate exteriori, siue interiori, distantia esset plusquam graduum 40. sed ad tantam distantiam non posset Sol sub radijs abscondere Lunam, & sic in lunatione ibi inchoata non obscuraretur, vel absconderetur Luna. Idem fieret in lunationibus omnibus fa
G ctis in cancro toto, & ecõuerso si esset Sol in maxima declinatione australi, in extremitate deferẽtis, sub tropico cancri, quamquam non sub cancro, nec sub aliquo alio signo, & Luna cõueniret ita vt essent simul: necesse erat, vt ipsa esset in capite capricorni, & tũc eodem modo non posset obscurari in noua lunatione, quia tanta est distantia hic eorum, sicut in casu præcedenti, cum solum fit permutatio. Ex hoc apparet, ꝙ in lunationibus nouis, nunquam abscondi posset Luna, si Sol esset in tanta distantia in quanta est cancer, vel gemini, aut leo, & capricornus, sagittarius, & aquari⁹: & fere de omnibus signis, nisi cum Sol declinãs a Meridie in Septentrionem, vel a Septẽtrione in austrum esset iuxta intersectiones, & Luna ibi, ita vt esset parua distantia eorum. in oĩbus vero alijs nunquam fieret
H absconsio Lunæ sub radijs Solis, quia distãtia magna erat, vt patet intuenti, & sic in toto anno nũquam obscuraret Luna sub radijs, nisi in duabus lunationibus, vel tribus, quę fierent in Martio, & Septembri circa ęquinoctia, quia tunc Sol & Luna appropinquarent ad intersectiones, & contingeret aliquis annus, in quo nunquam in noua lunatione Luna abscõderetur sub radijs, vt si contingeret noua lunatio aliqualiter distãs ab æquinoctio, sed hoc est falsissimum ad experientiam: ergo non mouetur Sol extra Zodiacum.

Item sequeretur, quòd Sol faceret maximum draconem in motu suo, magis quam alij planetæ: Luna enim & cęteri planetæ præter Solem faciunt draconem in motu suo, quia declinãt ad extremitatem Zo
I diaci secundum latitudinem eius, & faciunt caput, & caudam draconis huius in locis, vbi intersecant eclipticam lineam, sub qua mouetur semper Sol. Si autẽ Sol moueretur hoc modo, vt probatum est, extra Zodiacum, & cum intersecaret Zodiacum bis quolibet anno, faceret ventrem draconis toto tẽpore quo moueretur extra. Cum vero intersecaret, faceret in vna intersectionum caput draconis, in alia vero caudam eius. Dracones autem reliquorum planetarum ad cõparationem huius draconis nulli essent, cum illi sint intra Zodiaci latitudinem, multa quoque alia inconuenientia ex hoc sequerentur.

Oẽs planetę habent dracones.

Omnia inconuenientia assignata sequuntur si stante Sole duode-
K *cim horis, vel quindecim, vel quotcunque mouerentur alij cæli, nisi forte staret 24. horis, vel quadraginta octo, quia tunc nullum inconueniens sequeretur, & quare. Quæst. XXXIII.*

SI tamen stante Sole cęteri cęli steterint, non sequitur aliquod horum inconuenientium. Ergo non moti sunt dum Sol stabat. & nõ solum sequuntur istą inconuenientia, dato quòd Sol steterit duodecim horis, & interim cæteri cœli moti fuerint, sed etiam si Sol steterit quinque, vel sex horis, vel decem, & quotcunque. dum tamen non steterit viginti quatuor: nã si stetisset viginti quatuor horis, & interim mouerentur alij cœli, fieret perfecta circu-

circulatio aliorum cęlorum superiorũ motu raptus, & rediret idem signum, quod steterat cum sole cum cœpit stare, ad illum cum cœpit moueri. Si autem fuerit maius tempus quàm.24. horarum: esset vltra vnam circulationem perfectam, & maneret inconueniens quodcunque ante inducebatur. Si autem fuerit minus tempus quàm.24. non erit vna perfecta circulatio. Ideo semper manebit inconueniens, vt si dicamus, ꝙ mansisset sol horis.20.& mouerentur cæteri cęli transiret zodiacus quasi totus. s. signa decem: quia in 24. horis est perfecta circulatio, & tunc si sol esset in principio cancri cum cępit stare, rediret principium tauri ad ęqualitatem solis, & non posset esse sol sub tauro, quia cum sol fuisset sub capite cancri qñ cępit stare, & ista sit maxima declinatio meridiana, non poterat redire caput tauri, vt esset ad ęqualitatem solis, & esset sol sub illo, cum non tantum declinet taurus, sicut cancer, & cum postea inciperet sol moueri, mouerentur simul motu raptus Sol & taurus, licet non esset sub tauro, & retrogradiendo descenderet per deferentem suum a declinatione maxima, quam habebat sub tropico cancri versus extremam partem deferentis meridianam, vt intersecaret æquinoctialem & zodiacum. non in principio arietis vt prius, quia finiebantur ibi duæ quartæ simul, scilicet vna quarta deferentis, & alia quarta zodiaci, & qa simul incipiebant, simul terminabãtur, scilicet simul incipiebat sol in maxima altitudine sua sub tropico cancri, in suo deferente, & caput capricorni. Ideo dũ transirent tria signa vsque ad arietem, transiret sol vnam quartam sui deferentis, & veniret intersectio in capite arietis: si tamen principium tauri esset cum sole, quando sol inciperet moueri retrogradiendo, & moueretur per vnam quartam sui deferentis, transiret alia quarta zodiaci, scilicet tria signa, taurus, gemini, & cancer, non tamen fieret intersectio in fine cancri, quia quarta deferentis terminatur in intersectione æquinoctialis, cum ibi sit medium latitudinis meridianæ & Septentrionalis: in fine tamen cancri non est contactus ęquinoctialis. Ideo ante hoc sol intersecaret zodiacum, scilicet in signo geminorum in principio, & compleret quartam suam cum mouerentur tria signa prædicta, & tunc ista intersectio deferentis solis, & zodiaci non fieret super lineam ęquinoctialem, & postea declinaret per aliam secundam quartam sui deferentis sol, vsque ad maximam declinationem meridianam, & interim transiret aliqua quarta zodiaci, scilicet leo, virgo, & libra, tunc sol rediret versus æquinoctialem declinando versus Septentrionem, & pertransiret quartam vnam, quæ est vsque ad ęquinoctialem, & interim transirent signa tria, scilicet scorpius, sagittarius, & capricornus. ante tamen quàm transiret istam quartam intersecaret zodiacũ, nõ in fine istorũ triuum signorum, sed in sagittario, cum ista intersectio non posset fieri super ęquinoctialẽ vbi consummatur quarta, sed in medio, scilicet cum sol ascendens versus ęquinoctialem obuiaret principio sagittarij. Postea vero ab ęquinoctiali declinaret per vltimam quartam sui deferentis vsque ad tropicum cancri, & cum pertransibat illam quartam transiret vna quarta zodiaci, quæ erat vltima, scilicet aquarius, pisces, & aries, vsque ad principium tauri, & hoc modo in æternum moueretur sol, & nunquam sub zodiaco, sed solum intersecando bis in anno zodiacum in principio geminorum, & sagittarij. Ita de omnibus alijs modis, siue per duas, siue ꝑ tres horas, siue.15.aut quomodocũq; sol stetisset motis alijs cęlis sequerentur ista inconuenientia. sola aũt diuersitas est in intersectionibus, sed in alijs similis modus arguendi est. Hæc autem omnia nullo modo

A euitare possemus, si dicamus quòd sole stante moti sunt alij cęli, s. octauum cęlum, & alij superiores: ergo dicendum est, quòd sole stante cęteri quoque steterint.

An posset dici quòd stante sole alij cœli moti sunt: & postea fecit Deus stare alios cœlos & moueri solem, vt rediret status prior: & quæ inconuenientia sequantur.
Quæst. XXXIIII.

NISI quis dicat quòd alij cęli moti sũt stante sole, & tamen postea fecit Deus stare alios cęlos, vt sol motu suo ęquaret ad mo-
B tum eorum consequendo eos in statu, in quo fuerat qñdo cępit stare. Sed hoc non dicitur conuenienter: quia tunc fierẽt duo miracula, s. quòd Deus faceret stare solem, & postea ipso moto faceret stare omnes alios cęlos, vt sol ęquaretur cum eis: frustra autem erat poni duo miracula cum vnum sufficiat, s. quòd sole stante cætera quoque corpora cęlestia steterunt. Deus tamen nihil vnquam frustra efficit. Item oportebat adhuc poni aliud miraculum, scilicet, quòd daretur quidam motor nouus cęlo solis. nam dum cęlum solis stetit, moti essent alij cęli motu raptus, & quantum ad habitudinem quam habebat sol cum alijs per motũ raptus debebat restaurari: quod non poterat per motum naturalem, quia isti duo motus multum differunt, cum sint penitus contrarij ad terminos contrarios: ergo necesse erat moueri motu raptus. Fit autem motus raptus in om-
C nibus corporibus cęlestibus per cõtactum primi mobilis trahentis cęlum sibi immediatum motu suo, & illud trahit alterum: & sic cõtinue vsque ad vltimũ, quod totum fit deriuata virtute primi mobilis in omnes illos per continuitatem & contactum. Si autem ponatur quòd omnes alij cęli stent, postea dum sol mouetur ad hoc, quòd reducatur ad statum quẽ habebat cum eis, non poterit moueri sol motu raptus ad motum primi mobilis, cum dicamus illud cum cęteris stare: & dato ꝙ moueatur cum cęli medij non moueantur, non poterit deriuari vis impetus illius in cęlum solis adhoc quòd moueatur: sed oportebit poni aliquem nouum motorem ipsi cęlo solis, quia ille angelus qui primo mouebat illud, solũ mouebat mo-
D tu naturali, nunc quoque eodem motu mouebit. nã motus naturalis semper est necessarius soli ad influẽtiam, quia non frustra illi datus est. Idem autem angelus non potest mouere motu naturali & motu raptus: quia isti motus sunt contrarij. Impossibile est autẽ ꝙ aliqđ agens simul principiet duos actus ꝯrios. Item dato ꝙ cessaret mouere angelus ille motu naturali, & mouere vellet motu ꝯrio, qui est mot⁹ raptus, non posset: quia quilibet angelus mouens aliquod cęlum mouet illud ꝯm vltimum suæ virtutis, & non posset mouere maius cęlum: nec posset mouere illud quod mouet maiori velocitate, sed motus raptus velocior valde est motu naturali, cum per motum
E raptus cõpleat sol circulum in 24. horis. per motum autem naturalem nõ compleat ante fluxum anni: ergo angelus mouens cœlum solis motu naturali non posset mouere illud motu raptus, sed necesse erat dari alium nouum motorem.

Idẽ angelus nõ poterit mouere cęlũ motu naturali & motu raptus.

Quare sol non posset moueri motu raptus & naturali etiam datis pluribus motoribus, nisi mouerentur alij cœli superiores, & ipsum primum mobile. *Quæst.* XXXV.

ITEM adhuc quamquam darentur duo motores cęlo solis vel mille, non posset moueri motu raptus & naturali, nisi mouerentur alij cęli superiores,

Regula Philosophica de motu.

& ipsum primum mobile. nam vnum corpus solum impossibile est moueri duobus motibus contrarijs simul. sed cum sunt duo mota contrarijs motibus, & vnum alteri applicatur, potest vnum illorum moueri duobus motibus. sicut musca cum mouetur per rotam potest moueri duobus motibus, vel homo cum mouetur in naui. sed homo solus sine naui non potest duobus motibus mutari, nec nauis. Item musca si non sit in rota vnico motu mouebitur, in rota tamē duobus motibus agitatur. Vnde si non mouerentur alij cęli, & duo motores vellent mouere cęlum solis contrarijs motibus, aut essent ęquales in virtute, aut inęquales. si ęquales nullus eorum moueret. si autem inęquales, potentior eorum moueret ad duas partes tamen illud moueri erat impossibile. Ideo si cęteri cęli starent impossibile erat moueri coelum solis motu raptus, quo dato non posset alijs ęquari qui per motū raptus illud excesserant, cum motus raptus, & naturalis sint ad contrarias partes. Si ergo Sole stante cæteri coeli moti fuerant, & debebat eis ęquari Sol, ita vt eis quiescentibus moueretur cęlum solis, necesse erat, vt cessaret motus naturalis eius ab Occidente in oriētē. Sed alius Angelus fortior eo qui mouebat, illud motu naturali moueret ab Oriente in Occidentē, & hoc solum vsqueq; ęquaretur alijs cęlis. Et tunc iste motus non erat motus naturalis, nec motus raptus. non naturalis, quia iste fit ab Occidente in Orientem, iste autem econtrario est. non est motus raptus, quia iste fit contra motum naturalem, sed non haberet tunc aliquem motum ex hypothesi, ergo non poterit dici motus raptus, sed erit quidam motus distinctus ab illis duobus, qui nunquam fuisset in cęlo illo, vel alio.

Conclusio auctoris.

Istæ autē sunt multæ varietates, & difficultates peruertendo ordinem naturæ, & inutiliter, quarum nulla sequeretur ponendo, ꝙ Sole stante cętera corpora cęlestia steterint: Ergo Sole stante contra Gabaon. Dicēdum est, ꝙ totus cęlestis ordo steterit, & Sole incipiēte moueri omnia corpora simul moueri cęperint, & non fuit necessaria, nec possibilis aliqua emendatio, cum non steterit aliqua peruersitas ordinis in eis. Et sic dicendum est tempore Ezechiæ factum esse cum Sol decem gradibus retrocessit, quia cum illo quoq; cętera corpora cęlestia retrogressa sunt, vt non turbaretur ordo, de quo latissime declarabitur sup 4. Reg. 20. c. vel super Isa. 38. c. qui autem ad pauca aduertunt, existimant Sole stante cętera corpora mota fuisse pręter lunam de qua exprimitur, ꝙ steterit, sed non stat. nam & nescirent assignare ad quid Luna steterit, sic cętera corpora cęlestia mota sunt.

Sole stante contra Gabaō totus cęlestis ordo stetit, similiter retrocedēte eodē retrocessit tēpore Ezechię

An si Sol magno tempore stetisset, sequeretur aliqua diuersitas in statu rerum elementalium. Et an tota variatio rerum fit ex motu solis. Et quomodo fit generatio, & corruptio ex accessu, & recessu solis. *Quæst. XXXVI.*

NVNC quoque quærēdum est, an ad stationem solis, & cęterorum corporum coelestiū sequeretur aliqua diuersitas in rebus elementatis, & elementis a statu priori.

Et respondendum est, quòd stante Sole, & alijs astris, necesse erat aliam complexionem esse temporis, & habitudinem rerum quam fuisset primo. nam secundum Aristotelem secūdo de generatione, & corruptione propter accessum solis, & recessum in circulo obliquo, idest in Zodiaco causantur omnes generationes, & corruptiones in terra, idest secūdum motum solis, & aliorum astrorum discurrendo per signa Zodiaci declinando ad latitudinem Meridianam, & Septentrionalē, causantur generationes, & corruptiones. nam fiunt generationes, & corruptiones in ele-

F mentis, & elementatis secundum contrarias qualitates, prout interdum inualescunt, interdum vero deficiunt.

Cum inualescunt producuntur res ad esse, & fit generatio atque conseruatio, cum vero deficiunt corrumpuntur. Istæ tamen qualitates elementorum, & elementatorum adiuuantur per motum solis, quia cū ad vnam partem orbis declinat dant in eo caliditatē & frigiditas perit, ideo tunc ea quæ per caliditatem consistunt generantur, vel permanent, quæ vero per frigiditatem corrumpuntur. Cum autem Sol declinat ad aliam partem mundi, illa, quā ante calefecerat, ex absentia eius frigescit, & corrumpuntur quæ genita erant, & alia quæ per frigiditatem existunt, gignuntur, in ea autem parte mundi ad quam Sol tendit erat frigiditas, & genita erant quæ frigore consistunt. Adueniente autem Sole gignuntur, quæ caliditate permanent, & corrumpuntur quorum permanentia est in frigore.

G

Et hoc modo semper est generatio, & corruptio in elementis, & elementatis, & hoc per accessum, & recessum solis in circulo obliquo, idest in Zodiaco, scilicet, quia Sol habet latitudinem Meridianā, & Septentrionalem, & nunc declinat ad vnam partē mundi, postea vero ad aliam.

Si autem nō haberet Sol istum accessum, & recessum in Zodiaco, sed semper moueretur per eandem lineam, vtpote per ęquinoctialem, non posset fieri generatio, & corruptio, quia terra quæ semel esset frigida, in ęternum frigore premeretur, quæ vero calida perpetuis ardoribus ęstuaret, quia Sol nunquam magis accedebat ad aliquam terram, aut recedebat ab ea. Nunc vero, quia propter latitudinem Zodiaci, & obliquitatem sui deferentis, atque polorum axis sui varietatem, a polo mūdi, accedit, & recedit respectu cuiuslibet regionis, quæ non est valde ad extremum mundi, generatio causatur, & corruptio. Et sicut motus solis accedendo, & recedendo, causat diuersitatem qualitatum in rebus, per latitudinem suam Meridianam, & aquilonarem, ita causat secundum longitudinem motus, scilicet transeundo. nam cum per diē Sol transit super totum nostrum orizontem in Hemisphęrio isto calefacit omnia, quæ in eo sunt, & confortatur caliditas, vt agat contra frigiditatem. Cum vero cadit sub orizontem, & absentia eius frigiditas præualet ipsius terræ, & ipsa quę frigida sunt, agūt contra calida, & est sic continua actio, & reactio, generatio, & corruptio.

H

I

Si autem Sol semper staret super orizontem non motus causaret caliditatē, & frigiditas omnino deperiret, vnde non esset actio, & reactio, generatio, & corruptio, sed præualente caliditate omnino consisterēt ea quæ caliditate consistunt, frigida autem deperirēt, & nihil gigneretur, cum sit generatio, & corruptio p contrarietatem qualitatum. cum vero vnum extremum contrarietatis totaliter pręualet, non est actio, & reactio, sed consistit illud.

K

Stante Sole nō fuit facta aliqua notabilis variatio in rebus, quia fuit paruum tempus. si tamen fuisset aliquanto tempore, necesse erat omnia animalia mori, & quare. *Quæst. XXXVII.*

IDEO cum antequam Iosue loqueretur, mouetur semper Sol, & cætera cœlestia corpora, & post eius verba steterunt, necesse erat, vt mutaretur prior status rerum, nec esset tūc talis cōplexio tēporis, qualis prius fuerat, vel post futura erat. nō enim esset mutatio in actione qualitatum, sicut prius, sed quia durauit pauco tempore, scilicet 12. horis, aut parum

parum plus vel minus, non appatuit aliqua notabilis murano, quia qualitates quæ prius existebant, nō poruerunt in 12. horis valde deperdi, aut vigorari. Si tamē durasset magno tempore, necesse erat omnia animalia vbique terrarum perire, & plantatiua: sola mixta imperfecta manerent. Cuius fundamentum est, quia omnia quæ sunt mixta perfecta potissime animata consistunt in 4. qualitatibus elementalibus habentibus quandam harmoniam: qua deperdita non manet res, sicut est in homine, qui requirit certum gradum caloris, & humiditatis. Si autem inducatur in eo maior siccitas moritur, sicut cum corrumpitur humidum radicale, vel ex maxima parte deperditur. Ita requirit certum gradum caliditatis, quia caliditas est instrumentū animæ operantis: nam frigiditas non ponit pedem in aliqua operatione naturę in animali, nisi per accidens, vt ait Auicenna. Si autem deuenerit homo ad valde magnum frigus, ita vt deperdatur calidum naturale, deperibit homo, & ita est in quolibet animali: omnia enim in certa harum. 4. qualitatum harmonia consistunt: sed non est eadem harmonia omnium. Quædam quippe magis de calido quàm alia, quædam vero de humido magis, & sic in varijs modis vertuntur.

Frigiditas non ponit pedem in aliqua operatione animalis secundum Auicennā.

De plantatiuis quoque est, idem modus, quia omnia illa requirunt certam humiditatē: illa autem destructa in totum, vel ex maxima parte per siccum, aut calidum, non poterit manere plantatiuum. sed stante sole per magnum tempus, & cæteris corporibus cęlestibus necesse erat destrui harmoniam omnium istorum. Quod patet, quia in terris illis ad quas non accederet sol secundum latitudinem. s. ad extremitatem meridianam & aquilonarem, necesse erat, vt ex conditione terræ insurgeret frigiditas, & cum illa nunquam reprimeretur per accessum solis, vel motum aliorum astrorum, necesse est, vt illa veniret vsque ad maximum gradum frigiditatis quam habere poterat elementum, & quia ista est excessiua, non possent manere ibi quę ante viuebāt, quoniam destrueretur omne calidum, quod in eis erat, quia per nullum adiuuans conseruaretur.

In terra quoque illa sic est, quæ est circa polū mundi arcticum. tanta enim ibi frigiditas est, vt nihil ibi gigni posset, nec genitum conseruari, quia non reperitur ibi gradus aliquis caliditatis, & hęc sequerentur in hemisphęrio illo, in quo sol existeret, ita vt videretur. quia quamquam semper videretur stans, tamen non posset calefacere, cum non moueretur versus aliquam terram accedendo & recedendo.

In terra infra polum arcticum nulla est generatio etiam lapidum, de quo latius dixit in repetitione de optima politia.

In terra autem illa quæ esset in alio hemisphęrio, cum non videretur sol, sicut cum nobis est nox manente sole in alio hemisphęrio sequeretur magnum frigus, & adhuc intolerabilius quàm in extremitatibus meridianis & aquilonaribus hemisphęrij illius, in quo est sol stans: quia quamquam sol non accedat ad extremitates illas, mittit tamen aliquos radios, qui saltem remissum calorem causaret, vel gradum saltem aliquem. Ad hemisphęrium autem illud cui non apparet sol, non emittuntur aliqui radij. ideo nullatenus potest ibi causari aliquis gradus caloris: vnde omnia quæ consistunt in proportione. 4. qualitatū corrumperentur, cum non maneat aliqua harmonia, quia frigiditas perueniet vsq; ad summum gradum frigiditatis elementalis, & nō manebit ibi calor quisquam, vel in gradu ita remissio, ꝙ non potest conseruari in illo vita alicuius animalis. necessario ergo omnia huiusmodi peribunt. Nec perirent ista subito, sed sicut egritudine animal successiue cōficitur, ita & incipientibus deficere qualitatibus ab harmonia, & excedente vna, paulisper corrumperetur animal, quia

A nō subito ista qualitas ad talem gradum perducitur, in quo vita consistere nequeat. nec qualitas quæ in harmonia extiterat, non subito deficit ab harmonia.

Si Sol staret impossibile erat aliquid gigni aut corrumpi: & quomodo nunc fiunt generationes & corruptiones.
Quæst. XXXVIII.

IN parte autem hemisphęrij quod illuminatur à Sole super quam sol directe est, magna erit caliditas propter continuam assistentiam solis, & directionem radiorum. Magna quoque fiet reflexio
B propter radios esse multum cadentes perpendiculares, & acutiem angulorū reflexionis: & sic omnia magno calore soluentur, ita vt nihil humiditatis aut frigiditatis proportionem habeat: & quia non potest manere vita animalis nisi in harmonia, necessario omnia animalia morerentur. De vegetabilibus singulis idem modus est: quia cuncta suis consistunt harmonijs. Est autem terra quædam in qua calor solis manentis esset temperatus, vtpote in terra quæ aliqualiter distans est, & radij non sunt perpendiculares, nec multum ascendunt ad perpendicularem: sicut nunc sole moto per circulos suos quædam terræ sunt quę temperato calore vegetantur. Et in his adhuc dicendum est, quòd non possent manere animalia nec plantæ: quia omnia hæc consistunt in proportione debita qualitatum: & cum in illa terra sit caliditas solis, quamquā temperata sit, quia semper manens est, semper inualescet, & frigiditas nunquam
C adinuabit: ideo necessario peribit: sed pereunte frigiditate quantacunque sit caliditas non manet temperata, cum destructum sit extremum vnum contrarietatis: ergo non manebunt ea quorum substantia consistit per harmoniam qualitatum. Item ista quæ sunt generabilia, & corruptibilia per gñationē, & corruptionē perpetuantur. Sed dato ꝙ sol staret sic: in hac terra solus calor maneret extirpata humiditate & frigiditate. ergo non fiet gñatio nec corruptio, cū ista presupponant contrarietatem, & contrarietas nunquam est, quando deficit alterum extremum. Dato ergo quòd sol staret, necessario in quibusdam partibus mundi frigiditas vigoraretur, vbi non esset ope-
D ratio solis, vel esset valde remissa, in quibus necessario periret omnis caliditas: & tunc impossibile erat generationem & corruptionem cōtinuari: quia ista solum sunt per contrarietatem. ablato autem vno extremo contrarietatis non manet contrarietas, & consequenter nec actio: cum simile nunquam agat in simile, sed in contrarium: vt patet 5. Physic. quamquam omnis actio terminanit in similitudinem. In terra autem in qua sol magnam habet operationem, erit caliditas valde intensa. Vel dato quod sit temperata a principio, quia tamē est continua, excedet proportionem, & deficiet frigiditas: & eodem modo nō erit generatio & corruptio, cum deficiat alterum extremum contrarietatis.

E Prędicta autem procedunt supposito, quòd sol stans super hemisphęrium aliquod etiam si non moueatur, calefaciat radijs suis ea, quæ contingit: potissimum vbi sui radij dirigūtur aliqualiter ad perpendicularem. Sed istud satis dubium est, quia corpora cęlestia calefaciunt per calorē & motum: & quia stante sole deficit motus, fortassis neque calefaciet deficiēte altero principio. Sic enim patet de eo, quod erit post diem iudicij innouato mundo: nam sol, & luna, & cętera astra stabunt: & tamen certum est quòd illud hemisphęriū sup qđ sol steterit, nō calefiet, neq; oppositum infrigidabitur per actionem alicuius astri infrigidantis: quia tunc maneret actio alteratiua.

Sed hoc falsum, quia ista actio repugnat perpetuitati F
rerum, & tamen post iudicium innouato mundo res
habebunt perpetuam consistentiam. ideo non erit ibi
actio alteratiua, & consequenter Sol stãs super hemi-
sphęrium non calefaciet, & ita radij soli non sufficiũt
ad calefaciendum, nisi simul sit motus. Sed quidquid
accideret, si Sol diutius staret tẽpore Iosue, siue cale-
faceret, siue non partem illam, super quam staret, cer-
tum est, quòd sequerẽtur omnia prædicta, idest, quòd
non possent viuere diu animata, & fieret modo sequ.
Ex quo sequit, quòd si Sol stare inciperet magno
tempore, ea quæ nunc viuunt, paulisper deficerent, &
penitus consumarentur. postea alia viuẽtia gigni, siue
animalia, siue plantatiua erat impossibile, cum gene-
ratio sit per alterationem præcedẽtem in materia rei
generabilis. alteratio autem sine extremitatibus con- G
trarietatis non fit. Impossibile erat ergo aliquid gigni,
aut amplius corrumpi.

Ad generationem, & corruptionem, & conseruationem orbis fuerunt necessarij duo motus solis, & planetarum, scilicet naturalis, & raptus, & diuersitas polorum mundi & Zodiaci. Et ad quid proficit in rerum natura primum mobile. Quæst. XXXIX.

ET ob hoc summa Dei prouidentia disposuit
diuersitatem circulorum in orbibus, & prin-
cipaliter diuersitatem polorum, vt sub motu
mundi possent stellæ habere latitudinem in
motu, & declinare ad diuersas partes mundi. Ob hoc H
enim fuerunt necessarij duo motus contrarij in mun
do, s. motus naturalis in planetis, & motus raptus cau
satus a primo mobili rapiente omnia inferiora. nam
primum mobile ad nihil alterum in rerum natura p-
ficit, nisi ad motum raptus inferiorum cęlorum. Nã si
non esset primum mobile, planetę solum mouerен-
tur motu naturali ab Occidente in Orientem, & secũ
dum istum motum nõ posset stare rerum generatio,
& corruptio, atque continuatio, quia sequerentur fe-
re omnia inconuenientia quæ supra ponebantur. Nã
tunc motus planetarum nõ haberet latitudinem de-
clinationis ad Septentrionem, & Meridiem: sed in ę-
ternum mouerentur per eandem lineam. & sic terra
illa super quam mouerentur, nõ esset habitabilis, quia I
super eandem semper mouerentur, sicut nũc torrida
zona nõ est habitabilis, quia Sol semper mouetur cir-
ca eam, vel super eam. Terra quoque quæ esset aliqua-
liter propinqua, non esset ad vitam animalium, quia
in ea esset continuus calor, cum nunquam ab ea Sol
magis recederet vno tempore quàm alio, quia moue
tur semper per eandem lineam. nunc vero quamquã
Sol accedat ad aliquam terram, quia tamen non stat
semper in eadem habitudine, quòd in vno tempore
recipit de superfluo calore, alio tempore recedẽte So
le deficit in calore, & augetur in frigore, & sic alteran
do non pereunt res. Necesse ergo fuit ad generatio-
nem, & corruptionem rerum, & conseruationem, & K
vitam, ꝙ planetę, & principaliter Sol haberent latitu-
dinem in motu suo, scilicet declinando nunc ad meri
diem, nunc ad Septẽtrionem, vt sic accedere possent
ad diuersas terras calefaciendo: & postea succedente
alio motu ad aliam partem mundi frigefierent. Non
poterant tamen planetę habere motus latitudinem si
solum haberent motum suum. Ideo datum est aliud
cœlum per cuius motum raperentur, & haberent a-
lium motum contrarium motui suo, & istud est pri-
mum mobile, quod rapit cœlos ab Oriente in Occi-
dentem, cum ipsi moueantur ab Occidente in Orien-
tem.

Auctor loquitur de torrida zona secundum antiquorum opinionẽ hodie tamen nauigatione Hispanica patet contrarium.

Probat necessitatem polorum, vt non sint ijdem poli axium. Quæst. XL.

ET tamen adhuc non sufficiebat hoc ad latitu
dinem motus planetarum, & accessum, & re-
cessum ad terras multas, quia licet moueret
primum mobile omnes alios cęlos cõtra mo
tum eorum, si tamen haberent eosdem polos axium
cum primo mobili, impossibile esset, ꝙ haberent lati-
tudinem accedendo, & recedendo versus, Austrum,
& Aquilonem, quia per eandem lineam per quã mo
ueretur Sol motu suo naturali, per eam reduceret eũ
primum mobile motu raptus ex necessitate eorundẽ
polorum. Fuit ergo necessaria polorũ diuersitas quan
tum ad primum mobile, & reliquos cœlos, & secun-
dum quãtitatem distantię polorũ ab inuicem est lati-
tudo motus declinando ad Septentrionem, & Meri-
diem. Si enim fuissent ijdem poli primi mobilis, & re-
liquorum cęlorum, necessarium esset, ꝙ mouerentur
planetę sub ęquinoctiali, quia quilibet planeta est in
medio cęli sui. sed in primo mobili æquinoctialis est
medium cęli. ergo mouerentur sub ęquinoctiali sem
per, distant tamen poli eorum ab inuicem, ergo neces
se est, vt sit latitudo motus planetarum ab æquinoctia
li versus Aqlonẽ, & Meridiem. quãtum enim polus
arcticus mundi distat a polis arcticis planetarum, tanta
est declinatio, & latitudo motus ipsorum ab ęquino-
ctiali versus Septentrionem. Inde sequitur, ꝙ tanta sit
declinatio circuli arctici a polo mundi, quanta decli-
natio capitis cancri ab ęquinoctiali. in parte Meridia-
na quanta est declinatio polorum planetarum a polo
mundi, tanta est latitudo planetarum ab ęquinoctiali
versus Meridiẽ: & ista est declinatio capitis capricor-
ni. Si autem Deus voluisset facere maiorem latitudi-
nem declinationis planetarũ ab ęquinoctiali fecisset
quantumcunq; voluisset, & fuisset modus, ꝙ poneret
axes planetarum multum distantes ab axe mundi in
polis. vnde si fecisset distare quinquaginta gradibus,
polos planetarum a polo mundi arctico, & totidem
ab antarctico esset latitudo declinationis planetarum
ab ęquinoctiali ad partem Meridianã graduum quin-
quaginta, & totidem ad Septentrionalem partem, &
perueniret Sol in terra hac, vt esset super zenith no-
strum in climate hoc, sicut est super zenith eorum,
qui sunt sub capite cãcri, & esset zenith nr̃m tropicus
cãcri, aut fere. Potuisset ẽt facere maiorẽ declinatio-
nem, vt si fecisset distantiam polorum planetarũ a po
lis mundi 60. graduum, scilicet polum arcticum, & to
tidem antarcticum, & tunc transcenderet Sol vltra
nos versus polum. Potuit eodem modo facere mino
rem latitudinẽ declinationis motus, vt si fecisset decli
nare polos planetarũ a polis mundi 15. gradibus, tunc
enim solum per 15. gradus declinarent planetę ab ę-
quinoctiali versus partem Meridianam, & tantũdem
contra partem Septentrionalem.

Quis modus foret ad hoc, ꝙ planetæ haberent maiorẽ latitudinem declinationis ab ęquinoctiali.

Quid varietatis sequeretur in diebus, & noctibus, & qualitatibus rerum, si declinatio polorum mundi, & Zodiaci esset maior vtpote 50 grad. vel minor, vt 15. Quæst. XLI.

NON decuit tamen fieri minorem latitudi-
nem, vtpote. 15. graduum, quia tunc q̃q̃ in
anno essent dies tot, quot nunc, quia tot
circulationes faceret primũ mobile in So-
le girando illum motu raptus, dum ipse complet cir-
culum suum motu naturali, quot nunc facit, cum tan
tum esset spacium pertransibile a Sole, & ęqualis sem
per sit vis impetus primi mobilis. tamen essent cir-
cuitus Solis spissiores, quia nunc facit Sol a capite can
cri vsque ad caput capricorni circuitus centum octo-
ginta tres, aut fere, & ista est medietas anni, & iterum
a capi-

a capite capricorni vsque ad caput cancri totidem facit, & est alia medietas anni. Fiunt autem istæ. 183. circulatinnes in latitudine graduum. 48. aut fere: non enim deficit dimidius gradus. Si autem esset declinatio polorum mundi a polis planerarum graduum. 15. esset tanta solum decliñatio, & latitudo planetarum ab ęquinoctiali versus septentrionem, & rantundem contra meridiem, & sic fierent. 183. circulationes in spacio & latitudine graduum. 30. necesse igitur erat, vt ipissiores essent circulationes solis tunc quã nunc, cum fiunt in laritudine fere graduum 48. Si autem esset sola. 15. graduum declinatio planetarum ad septentrionẽ, & tñdem ad meridiẽ: necesse erat, vt sol magis exureret terram q̃ nunc, cum non esser tanta distantia inter circulationẽ, & circulationẽ, & omnes radij reflexionum causati ex his circulationibus essẽt magis similes in maioritate reflexionis, & acutie angulorum, q̃ nunc: cũ essent ꝯiunctiora loca circuituũ, a quibus radios mitteret reflectendos. ẽt non esset tãta terra habitabilis, sicut nunc: quia nunc cum magis sol extendatur declinando ad meridiem, & austrum, potest accedere magis ad terras remotas versus polos, vt calefaciat illas. Si autem solum habeat declinatiouem. 15. graduum contra vtranque partem, non poterit ad multas partes terræ accedere ad calefaciendum. iõ propter frigus naturale earum pauciores erunt habitabiles. Item sequeretur, ꝙ ipsa terra quæ habitabilis esset, magis appropinquaret ad medium terræ quàm nunc, quia zona torrida nõ haberet tantam latitudinem, cum sol super eam motus causans illam, non habeat tantam euagationem declinando.

Aliud incõueniẽs.

Si antẽ poneretur latitudo declinationis valde magna. s. graduum. 50. vel 60. ad septentrionem, & tantundem ad meridiem: terra habitabilis non esset maior quàm nunc: esset magis tamen contra polos. Quòd autem magis declinaret ad polos patet, quia dum fiat maior declinatio planetarum versus Septentrionem & meridiem, fit torrida zona latior: cum plus de terra sole moto perpendiculariter prematur, & sicut nunc vsq̃ue ad tropicum cancri non est terra habitabilis bonę habitationis, ita vsque ad extremitatem declinationis meridianæ & Septentrionalis, vbi tunc essent capita cancri & capricorni, non esset terra bonæ habitationis. manerent ergo solum tunc habitabiles ab illis locis vsque ad polos mundi. Et quia ab ęquinoctiali vsque ad quemlibet polorũ sunt. 90. gradus si declinatio & latitudo motus planetarum ab æquinoctiali versus Septentrionem esset graduum. 50. manerent gradus. 40. & sic terra habitabilis bene inciperet sub tropico cancri, & primi habitatores ibi haberent eleuatum polum arcticum gradibus. 50. & deprimeretur æquinoctialis totidem. Reliqua autem terra versus ęquinoctialem esset torrida zona, aut quasi torrida, & magnitudo illius esset centum graduum. 50. ad Septẽtrionem, & totidem ad austrum. Essent autem solum ad partem Septentrionalem vsque ad polum pro Zenith. 40. gradus terræ habitabilis, & inciperet terra habitabilis, vbi nunc est extremitas septimi climatis, aut quasi. s. in ciuitate Eufordia, cuius eleuatio poli est quinquaginta vnius. & in ciuitate Maguntia, cuius altitudo poli est graduũ. 50. & tamen iam ibi nunc terra est malę habitationis propter magnum frigus. nec manet aliqua terra ad habitandum, nisi terra montuosissima, qualis est ad partes versus polum arcticum. quæ dato ꝙ esset temperata, propter asperitatem tñ locorum habitationi inepta erat. potissime, quia iam terra illa mari premitur, ita vt locus ad habitandum non pateat. Ideo disposita sic terra, vt est, non potuit conuenienter fieri

Versus polum est terra mõtuosissima.

A talis dispositio cęli in latitudine planetarum, quia tũc redderetur fere tota non habitabilis.

An terra habitabilis posset fieri maioris quantitatis si latitudo declinationis ab æquinoctiali esset maior. Et quòd duæ conditiones requiruntur ad hoc quòd aliqua terra sit habitabilis. Quæst. XLII.

QVòd autem non posset fieri habitabilis terra maioris quantitatis, dato quòd latitudo declinationis planetarum ab æquinoctiali esset maior, patet: quia quanto maior esset latitudo declinationis motus planetarũ, tãto torrida Zona magis extẽderetur: & sic qđ augebatur de quãtitate terræ habitabilis versus polũ arcticũ, B diminueret versus ęquinoctialẽ. ideo qualitercũque se haberet latitudo declinationis planetarũ, non posset esse maior latitudo terræ habitabilis. Nam ad hoc quòd terra sit habitabilis, duo requiruntur quòd neque sit nimis frigida, nec nimis calida. propter frigiditatem desinunt esse habitabiles terræ quæ sunt versus polos recedendo ab æquinoctiali. propter caliditatẽ nimiã sunt inhabitabiles terræ quę sunt accedendo ad æquinoctialem. Causæ autem horum fundamentales sunt: quia versus æquinoctialem sunt anguli reflexionis radiorum nimis acuti, & reflexio fortis: versus polum sunt anguli reflexionis nimis obtusi, & reflexio valde paruæ efficaciæ ad causandum calorem. Ideo est dari aliquos angulos ita acutos reflexionis, qui faciant terram inhabitabilem ex calo- C re. & est dare angulos ita obtusos reflexionis qui faciant terram inhabitabilem propter frigiditatem: medium autem harum reflexionum est habitabilis terra. Ideo siue esset maior latitudo declinationis planetarum siue minor, semper esset medium æquale inter angulos reflexionis multum acutæ & nimis obtusæ.

Sequeretur tamen alterum, quòd in latitudine valde magna declinationis planetarum anguli æqualis reflexionis non causarent tantum calorem sicut nunc causant. ideo non esset tantum de terra habitabile vt nunc. causa est, quia circulationes a quibus radij reflectendi emitterentur, magis inter se di- D starent cum fierent circulationes centum octuagintatres solis in latitudine centum graduum vel centum viginti ex hipothesi datæ latitudinis supra. Si autem esset minor latitudo declinationis planetarum ab æquinoctiali quàm nunc, radij reflexionis ita acuti vt nunc causarent maiorem calorem quàm nunc propter maiorem spissitudinem circulationum solis, a locis quarum emittuntur radij reflectendi: & maior spissitudo causat maiorem continuationem, & consequenter maiorem efficaciam in calefaciendo.

Aliud incõueniẽs.

Vnde data virtute solis ad calefaciendum vt nunc est, & cœlo & terra quantum ad situm suum sic di- E spositis vt nunc, quamquam sapientiæ Dei nihil detrahamus, videtur quod nihil magis de terra bonæ habitationis esse potuit quàm nunc est. Patet ex dictis: quia siue poneretur maior declinatio vel minor planetarum ab æquinoctiali, semper quantum adderetur versus polos, subtraheretur versus æquinoctialem ampliata torrida zona. non fuit tamen aliquis modus conuenientior quantitatis latitudinis declinationis planetarum ab æquinoctiali quàm iste qui positus est: & dato quòd sol maioris esset efficaciæ in calefaciendo, non esset tamen magis habens de habitabili, quàm nunc habet: quia quanto magis calefaceret, tanto zona torrida maior efficeretur: & sic semper maneret, quòd si ex efficacia

Nihil magis de terra bonæ habitationis esse potuit quàm nunc est: & per cõsequẽs mũdus est pfectissime creatus.

Duo requisita necessario ad generationẽ, & conseruationem rerum.

maiori solis in calefaciendo aliquid augebatur versus polos, diminuebatur versus equinoctialem. Apparet autem ex prędictis, quòd fuit necessaria latitudo declinationis planetici motus ad conseruandum genita, & continuandam generationem, & corruptionem, sine eis enim esse non posset. declinatio autem non poterat esse sine diuersitate polorum planetarum, & primi mobilis, duo ergo requirebantur ad generationẽ, & conseruationem rerum, scilicet diuersitas polorũ, & cęlum motum cõtra motum planetarum, & astrorum. Istud autem cęlum, quod mouet alios rapiendo illos vocatur primum mobile, & non est ad alterũ in natura (vt incepimus dicere) nisi ad mouendum planetas contra motum ipsorum rapiendo eos. Nam motus primi mobilis si per se esset non proficeret ad aliquid, quia non habet aliquod astrum cuius virtute influat. virtus autem influendi non est in orbibus, sed in astris, vnde si essent cœli simpliciter se habentes sine astris, nihil nobis proficeret motus eorum. Nam si esset primum mobile per se proficiens ad aliquid sine taptu aliorum cęlorum, dato quòd habuisset motum sicut alij planetę, proficeret: tamen non videtur ad quid: patet ex alijs cęlis, quia cęlum solis totum orbem tegit, nihil tamen influit in aliquã partem orbis. Nam versus polos mundi, ita est cœlum, sicut ad medium terræ. nihil tamen ibi cęli efficiunt, quia neque fiunt generationes, nec corruptiones velut si nihil esset influens. Primum mobile in toto ambitu suo sine astris est, ergo non potest influere, sed solum proficit ad mouendum cęteros cęlos motu raptus, vt sic causetur declinatio, & latitudo in motu planetarum, & in hoc nimis proficit: nam omnes cęli planetici simul sumpti non proficerent ad quicquam, nisi haberent declinationem in motu accedẽdo, & recedendo, erat tamen impossibile, nisi daretur corpus cęleste alterũ rapiens illos contrario motu, & diuersitas polorum, vt declaratum est.

Primũ mobile dunta xat fuit creatũ ad mouendũ alios cęlos motu raptus, & ad nihil aliud quia nullũ hẽt stellã.

Mundus fuit, & est perfectissime ac sapientissime ordinatus, & dispositus: vnde Sal. omnia in sapientia fecisti, & in numero pondere &c. & infra quæstione 46.

Quæst. XLIII.

HOc autẽ modo prouidit Deus rebus corporalibus elementatis a se creatis, vt manerent: nam dato alio modo non potuissent, & quia latitudo, & eccentricitas, siue diuersitas polorum saluat res, disposuit Deus, ꝙ secũdũ, ꝙ res generabiles, & corruptibiles potissime quæ habent perfectam mixtionem, consistunt 4. qualitatibus habentibus harmoniam, ita in latitudine motus planetarum essent aliqua per quæ conseruarentur singulæ harum qualitatum ne perirẽt. Et quia si semper corpora cęlestia adiuuarent vnam qualitatem, cęterę perirent quæ habent aliquam contrarietatem directã vel indirectam, oportuit, vt sic disponeretur, ꝙ qualitates in successione adiuuarentur. non enim decebat, vt etiam qualitates semper essent in ęqualitate: nam sic erat impossibilis actio, generatio, aut corruptio, q̃ causantur ex superabundantia vnius ad reliqua. Non ergo debuit etiam dari dispositio secundum quam omnes qualitates essent ęquales, aut in dispositione secũdum quam non possent agere in alterutrum, quia sic tolleretur status earum, sed dispositio secundum quã non essent ęquales, sed vna ageret in alterã diminuendo, & corrumpendo, non tamen penitus. Hoc autem esse non poterat, nisi vt vna qualitas vno tempore prçualeret contra alias agendo. postea vero alia, vt confortarentur contraria vicissim, & sic vicissim agerent, & repaterentur, atque cõtinuaretur generatio, & corruptio in ęternum in eis. Et quia quatuor qualitates cõtrariæ sunt, datum est, vt sol secundum latitudinem motus sui habeat quatuor quartas, in quarũ qualibet habet vim confortandi qualitatem vnam super alias, assignamus enim soli motum in suo deferẽti sub Zodiaco, quẽ in quatuor quartas diuidimus. Prima quarta habet tria signa, scilicet Arietem, Taurũ, Geminos. & in his Sol currens habet virtutem confortandi humiditatem. Secunda quarta est trium signorum, scilicet, Cancri, Leonis, & Virginis, & in hac Sol cõfortat caliditatem super cęteras. Tertia quarta est continens tria signa, scilicet Libram, Scorpium, Sagittarium, & in hac confortatur siccitas contra alias. Quarta vltima est aliorum trium signorum, scilicet, Capricorni, Aquarij, Piscium. & in hac frigiditas adiuuatur, & secũdum has mutationes semper agunt, & repatiuntur istæ qualitates, tamen nunquam totaliter pereũt, quia cum aliqua qualitas incipit totaliter succumbere, vt pereat, redeunte Sole ad quartam illius qualitatis cõfortatur, & incipit agere contra cęteras, quæ quõdam inualuerant in ipsam.

De quatuor quartis Zodiaci q̃ signa cõtineant, & qũo iste 4. dominanẽ quatuor qualitatibus corporũ, & causant quatuor tẽpora anni.

Ex quatuor autem quartis declinationis solis secũdum quas confortantur istę qualitates, nominantur quatuor tempora anni, in quæ tota ętas nostra voluitur, sicut Sol in solas illas quatuor quartas regiratur, & quodlibet istorum temporum vnam qualitatẽ fortitur. Nam primæ quartę correspondet ver, in qua confortatur humiditas, & omnia naturaliter humida conualescunt. quamquam autem hyems videatur humidior propter pluuiam, tamen non est nisi secundũ accidens, magis enim frigiditas ibi quam humiditas est. Nec est enim ibi proprie natura humiditatis, quia aer est humidior quam aqua, cũm de natura humiditatis est, quòd se infundat, & penetret: humiditas tamen aquæ non penetrat, sicut humiditas aeris, vt patet ad experientiam in corporibus nostris, quia nobis non sentientibus ex contactu aeris capita nostra humiditatibus replentur, & corpora.

Prima quarta Zodiaci.

Ver est humidior hyeme, licet videaẽ cõtrariũ, sic aer aqua.

Secundę quartæ latitudinis motus Solis correspondet ęstas, & in hac confortatur calor ad magnã quantitatem valde, ita vt omnia nimijs ardoribus exurant.

Tertiæ quartæ correspondet autumnus in quo cõfortatur siccitas, & huius signum est, quia tũc fructus grossę substantię qui in toto ęstatis feruore stipici, & duri fuerant, maturantur, folia quoq; arborum humiditatem glutinosam perdunt pręualente siccitate. & cum manerent alligata arboribus, glutinosa humiditate illa consumpta decidunt. prius autem viriditatem amittũt mutato in albidum colore, quod quidem ex siccitate est consumente humiditatem, per quam viredo consistebat, q̃ in nimio ęstatis feruore illęsa consisterat, quia directius siccitas viredini repugnat quã caliditas. immo caliditas nihil repugnat, nisi ex adiuncta siccitate: si tamen caliditas aliqua sine siccitate sit, sicut est caliditas aerea, illa non repugnat viridi, & humido. Vltimæ quartæ respõdet hyems, in qua frigida confortantur. Ideo tunc omnia mortificãtur, quia frigiditas qualitas mortificatiua est: caliditas autẽ viuificat, & vegetat, & sicut Sol in qualibet quarta hẽt tria signa, ita quodlibet quatuor tpum tres menses habet.

Frigiditas est inimica naturæ.

Quatuor qualitates faciunt contrarietates solidas, & simplices. & quòd in quatuor quartis cœli non coniunguntur habentia contrarietatem solidam, sed simplicem, & quare. Item quid sit contrarietas solida, & simplex, de quo infra quæst. 48.

Quæst. XLIIII.

COnsiderandum autem, ꝙ quamquã qualitates quatuor faciant duas contrarietates solidas, scilicet frigiditas, & caliditas, humiditas, & siccitas: ta-

tas:tamen quartæ latitudinis motus non sunt coniungentes extrema cōtrarietatis:sed per media transeūt. Prima quarta de humido est cui siccum opponitur. tamen non sequitur post quartam de humido quarta de sicco.s.post ver autumnus.sed post humidum sequitur calidum:& est quarta secunda ęstas quę calidū confortat.post secundam quartam, quæ est de calido non sequitur quarta de frigido, quod est extremum ꝯrietatis: sed quarta de sicco. Et post hanc non sequitur quarta de humido,quæ est opposita, sed de frigido quę est hiems: & non sequitur post autumnum ver sed hyems.post hanc vero quartam vltimam, quę est de frigido, non sequitur quarta de sicco, quod repugnat,sed de humido,scilicet post hyemem ver,& non ęstas.sed ligantur extrema solidæ contrarietatis per iūcturas mediarum qualitatum.s.calidum, & frigidum ligantur per humidum:ideo inter hyemem,& ęstatē, quæ sunt extremitates calidi,& frigidi,ponitur ver, ꝙ est humidum.Siccum autem, & humidum sunt duo extrema,ideo ligantur per medium,quia per calidum: ob hoc ver,& autumnus non sunt simul, sed intercidit medium quod est ęstas. Fit quoq; adhuc quædam ligatio in ipsis temporibus secundum quædam media similitudinis:vt ver, & æstas quamquam non habeant contrarietatem solidam, cum ver sit principaliter humidum,& æstas principaliter calida, & habens siccitatem admixtam, ligantur tamen qualitate quadam,quæ utrunque communicat.s. caliditate. deinde æstas, & autumnus ligantur media qualitate, quia æstas est calida,& sicca,autumnus siccus, & frigidus:si tantam vero haberent repugnantiam sicut duo extrema contrarietatis,non ligarētur:& est siccitas mediū quia æstas est calida,& sicca,autumnus quoque siccus est.hyems autem,& ver coniunguntur: haberent tamen aliquam repugnantiam, quia ver est aliqualiter calidum.ideo ligantur media qualitate. s. humiditate: hyems quippe humida est, & ver identidem.hoc modo ea,quæ contraria sunt a tota contrarietate nunquā desinunt,nec tamen penitus se corrumpunt.

Ponit causas prædictorum scilicet ordinationis quatuor qualitatum, & sequentium: & ipsorum temporum se inuicem consequentium, & quod contraria non ponantur simul. Et quæ tempora habeant inter se contrarietatem solidam, & quæ simplicem: & quod tempora habentia contrarietatem solidam non possunt coniungi, sed medium habent simplicem contrarietatem. Quæst. XLV.

CAVSA huius ordinationis, & ꝙ cōtraria nō ponātur simul est propter cognationem naturæ:quia contraria extremitates dicunt, & nullam cognationem habent. De extremo autem ad extremum nunquam est motus nisi ponatē medium,quia alias non esset continuitas in motu:nullus tamen motus est nisi continuus: necesse est igitur ad faciendum processum aliquem in natura, ꝙ inter duo extrema contrarietatis ponatur medium, per ꝙ transeatur ab vno in alterum.

Alia causa est,quia positis contrariis simul nō possent conseruari genita,vt si a maxima frigiditate transeatur ad maximam caliditatem, & a maxima siccitate in maximam humiditatem:ut si esset apud hyemē immediate æstas,cum hyems frigida,& humida sit,ęstas vero calida,& sicca,haberent duas solidas ꝯtrarietates.Ideo ea, quę in hyeme conseruantur,adueniēte mox suo contrario in summo corrumperentur.ita si de humido ad siccum transiretur, vt de vere ad autūnum.Est enim ver calidum, & humidum, autumnus autem frigidus,& siccus:existentibus ergo duabus solidis contrarietatibus non ligatis medio necessario, quæ in vno tempore conseruarentur, aduenientibus

A immediate contrarijs penitus soluerentur. Nunc vero omnia ista ligata sunt, quia tempora quæ habent duas solidas contrarietates, alijs temporibus intermedijs copulantur, vt sic duabus solidis contrarietatibus correspondeant duæ qualitates mediæ ligantes,s.ver. & autumnus habent duas solidas contrarietates.Ideo intercidit media æstas habens duas qualitates quibus copulentur, scilicet per calidum copulantur humidū veris,& siccum autumni, per siccum ęstatis colligantur frigidum autumni, & calidum veris, quia siccum in se calidum recipit,& frigidum. Sic hyems, & æstas duas solidas habent contrarietates, scilicet ęstas calida,& sicca,hyems frigida,& humida. Ideo intercidit tempus medium, scilicet ver quod habet duas qualitates,quibus colligantur duæ cōtrarietates solidæ horum. B Est enim ver calidum, & humidum, per calidū veris siccum æstatis,& humidum hyemis copulātur, quia calidum vtriusq; susceptiuum est. Interdum quippe suscipit humida,aliquando vero sicca. Per humidum veris ligantur frigidum hyemis, & calidū æstatis quia humidum quodlibet eorum suscipit. Tempora autem alia, quæ consequuntur se, non habent totalē contrarietatem, cum non repugnent omnes eorum qualitates:ideo quamquam non dicatur de eis simpliciter,ꝙ habent solidā contrarietatem, dicetur tamen ꝙ habent vnam solidam contrarietatem. Ver & ęstas se consequuntur:in his autem est vna contrarietas solida.s.ver est humidum,& calidum:æstas calida, & sicca:humidum tamen veris,& siccum ęstatis habent so C lidam contrarietatem,tamen temperantur siue colligantur media qualitate.s.ꝙ est ver calidum,& ęstas calida.Nec habent ista duo tempora nisi tres qualitates .s.calidum,humidū,& siccum: & vna earum est media,quia copulat ambo.s.humidum, & siccum. Inter ęstatem,& autumnum non est solida cōtrarietas, quia æstas calida,& sicca est,autumnus vero siccus,& frigidus.hic solum sunt tres qualitates dissimiles.s. calidū, siccum,& frigidum,& ligantur duo extrema vnica sola qualitate.s.sicco. Autumnus, & hyems non habent solidam contrarietatem,quia cum autumnus sit frigidus,& siccus,hyems vero humida,& frigida,tres qualitates dissimiles sunt.s.frigidum,humidum, siccum, D & copulantur duæ contrariæ vnica media. s. frigiditate,quę in vtroque est.Hyems autem,& ver non habēt solidam contrarietatem, est quippe hyems frigida, & humida,ver autem calidum,& humidum. Sunt in eis solum tres qualitates.s.frigidum,humidum,& calidū & colligantur duæ contrariæ qualitates vnico medio. scilicet humido.Et secundum hunc modum est continuus processus naturę ab extremis per media, ita vt semper similitudo, & contrarietas sit, s. cum transitur a vere in ęstatem, transitur a calido in magis calidum,& in hoc seruatur similitudo: trāsitur etiam ab humido in siccum, & quantum ad hoc contrarietas est cum similitudine: & propter similitudinē est tran E situs continuitas,& conseruatio: propter contrarietatem est generatio,& corruptio:cum transitur ab ęstate in autumnum, venitur a sicco in siccum,& quantū ad hoc est similitudo: transitur etiam simul a calido ī frigidum,& quantum ad hoc est de contrario in contrarium,& est ad generationem, & corruptionem. Cum vero peruenitur ab autumno ī hyemem, transitur a frigido in frigidum,& est similitudo atque continuitas motus:transitur etiam simul a sicco in humidum, & est contrarietas. Ab hyeme autem cum fit transitus in ver, venitur ab humido in humidum, & sic est similitudo,& cōtinuitas motus. Venitur etiam a frigido in calidum, & in hoc venitur a contrario in contrarium:& sic est semper contrarietas, & similitudo,ut secundum vnam res habeant cognationem, &

maneant

maneant, secundum aliam vero. s. contrarietatem agant,& patiantur, generentur,& corrumpantur:& sic manebit naturæ machina incorrupta.

Vniuersum ita bene ordinatum est, quod melius ordinari nequit infra.q.53. De contrarietate simplici, & solida in elementis & quomodo ligantur,& quæ elementa possunt coniuncta esse & quæ requirunt necessario medium,& de varia habitudine eorum. Et quod nullum elementum nec tempus habet simplicem qualitatem, sed quodlibet habet duas. Quæst. XLVI.

HOc autem modo res optime ordinatæ sunt ita vt in æternum manere possent in tali artificio consistentes. vnde quamquam infinitæ sapientiæ Dei nihil detrahamus, cui mensuram apponere non possumus, nec debemus, quæ in quantacunque perfectione dignata est res producere, tamen aliqualiter videtur recte dictum, ꝙ antiqui philosophorum magis naturales, quam catholici locuti sunt. s. ꝙ vniuersū ita bene ordinatū est, ꝙ melius ordinari nequit, & in his consentit Arist. in fine. 12. Meta. s. entia nolunt male disponi. i. in entibus vniuersi nulla inordinatio est, sed maxime conueniens dispositio.

Ob hoc autem sequitur,& alterum, ꝙ tam in temporibus, quam in elementis est. s. ꝙ nullum tempus habet simplicem qualitatē nec elemētum, sed quodlibet habet duas. Sunt enim quatuor tempora, & quatuor elementa: qualitates quoque, quæ sunt totius naturæ instrumenta,& machinæ tam in agendo, quam in consistendo, 4. sunt. Si autem essent simplices in elementis, vel temporibus, ignis esset solum calidus, aer solum humidus, aqua solum frigida, terra solum sicca. Sic quoque de temporibus ver esset humidum solum: æstas vero solum calida: autumnus solum siccus hyems solum frigida. & tunc haberent ista per quid contrariarentur:& non per quid similarentur nec cōtinuarentur. Sicut enim frigidum,& calidum contraria sunt, & non est trāsitus ab vno in alterum propter esse contraria sine medio: ita calidum, & siccum sunt dissimilia,& non est transitus ab vno in alterum propter esse disparata, & non habere aliquid commune: & propter hoc dicitur, ꝙ partes continuorum terminantur ad aliquem terminum communem, in distinctis vero nequaquam possibile est: motus autem de continuis est. ergo semper requirit aliquid commune. Sed sicut frigidum, & calidum nihil habent commune: ita calidum,& siccum non habent quicquam commune, si nihil aliud accipiatur. ergo sicut nō posset esse transitus secundum naturam de hyeme in æstatem, si hyems esset solum frigida, & æstas solum calida, ita non posset esse transitus ab ęstate in autumnū quia æstas esset solum calida, & autumnus solum siccus: quibus solis existentibus nihil commune est. Et sicut ab humido in siccum non est transitus, sine medio, quia contraria sunt: ita ab humido in calidum nō potest esse transitus, quia dissimilia sunt,& non habēt secundum se aliquid commune. ergo sicut a vere in autumnum non est transitus, si ver solum humidum esset, & autumnus solum siccus. ita a uere in æstatem non esset transitus, quia in æstate est sola caliditas, ver autem solum humidum: & hęc nullum habent medium similitudinis. Ad hoc ergo, ꝙ esset motus secūdum naturam in operatione secundum cōditionem temporis, necesse fuit vt in temporalibus qualitatibus esset continuitas, ut posset esse transitus. continuitas autem non est nisi in similibus, aut potius in his, quæ sunt totaliter idem. non potuit autem dari continuitas, nisi daretur cuilibet tempori duplex qualitas, qa ver est calidum, & humidum: quantum ad calidum continuatē æstati. transibitur autem ab ipso in æstatē: quantum ad humidum continuatur hyemi, ut transeatur ab hyeme in ipsum. Aestas est calida, & sicca, vt continuetur duobus: quantum ad calidum transeatur a vere in ipsam, & quantum ad siccum transeatur ab ipsa in autumnum. Autumnus autem habet duas qualitates. s. siccum, & frigidum, ut quantum ad siccum continuetur transitus ab æstate in ipsum: quantum ad frigidum continuetur transitus ab ipso in hyemem. Habet quoque hyems duas qualitates. s. frigidum, & humidum, vt quantum ad frigidum continuetur trāsitus ab autumno in hyemem: quantum ad humidum continuetur transitus ab ipsa in Ver. Iste autem est cōueniens ordo, ita ut semper sit similitudo, & cōtinuitas,& tamen nunquam omittatur contrarietas: vt ex altero sit principium actionum, & ex altero sit continuitas in eis.

Secunda causa, quare sic ordinantur tempora secundum quartas Zodiaci. Quæst. XLVII.

ALIA causa quare sic ordinantur tempora secundum quartas cęli est propter similitudinem elementorum, quæ sunt primordia omnium corruptibilium,& generabilium scilicet ut secundum varietatem istorum quatuor tēporum confortentur, & vegetentur ad manendum quatuor elementa. Sed in elementis est talis ordo: ergo in temporibus conformiter. patet in elementis, qa quædam habent solidam contrarietatem,& quædam simplicem: quæ vero habent solidam contrarietatem ligantur vno medio elemento, quæ autem simplicē, ligantur vnica qualitate media nullo intermedio elemento. Terra,& aer solidam habent contrarietatem, quia sunt duæ contrarietates in eis. s. terra est frigida, & sicca: aer uero calidus,& humidus. Ideo intercidūt duę mediæ qualitates,& unum elementum. s. aqua in qua sunt duæ qualitates. nam caliditas aeris, & frigiditas terræ ligantur per mediam humiditatem aquæ, nā humidum cuilibet horum copulatur. Humiditas autem aeris,& siccitas terræ ligantur per medium vnū. s. per frigiditatem aquæ: nam cuilibet horum conuenit: est enim humidum interdum frigidum, interdū siccum est frigidum. Sic quoque aqua,& ignis solidā habent contrarietatem: quia aqua est frigida, & humida: ignis est calidus,& siccus: ligantur vno elemento medio, quod duas habet qualitates. s. vt per quamlibet earum colligetur vna contrarietas: nam calidum ignis,& frigidum aque colligantur per humidum aeris, quia humido calidum conuenit,& frigidum. Rursus siccitas ignis, & humiditas aquæ copulantur per medium, ꝙ est caliditas aeris, quia calido cōuenit humidum & siccum. Terra autem, & aqua non habent solidam contrarietatem, quia habent qualitatem aliquam similem, sunt enim in eis tres qualitates. s. humiditas, frigiditas, & siccitas, cum aqua sit frigida, & humida, terra sit frigida,& sicca. sunt in eis duæ qualitates contrariæ. s. humidum,& siccum,& colligantur vno medio solum. s. quia frigido, quia vtrumq; est frigidum elementum.

Item aqua,& aer non habent solidam contrarietatem, quia aqua est frigida,& humida,& aer est calidus & humidus, habent autem tres qualitates. s. caliditatē, frigiditatem,& humiditatem, & sunt duæ contrariæ s. calidum, & frigidum quæ colligantur vno medio. s. humido. Aer,& ignis non habent solidam contrarietatem, quia aer est calidus,& humidus, ignis est calid⁹ & siccus. sunt i eis tres qualitates. s. calidū, siccum, humidum, & colligantur duę contrariæ qualitates vno medio. s. humidum,& siccum copulantur per calidū.

Regula Platonica vbicunq; est solida contrarietas colligatio est per duo media: vbicunque est simplex colligatio est per vnum. Idque patefit inductiue in qualitatibus elementorum inter se colligatorum. Quæst. XLVIII.

ET in hoc est regula platonica de habitudine ꝯtrariorum, ꝙ vbicunque est solida contrarietas, oporter esse colligationem per duo media: vbi autem est cõtrarietas simplex, vel plana, solum est colligatio per medium, vt aqua, & ignis habent solidam contrarietatem, ideo duobus mediis copulantur. Dicitur solida contrarietas in aliquibus quando totaliter sunt contraria, ita ꝙ non sit aliqua qualitas in vno, quę non sit contraria qualitati, quę est in altero: & sic est in igne ad aquam, quia quodlibet duas contrarias qualitates habet eis, quæ sunt in altero: ideo ponuntur duo media ligamenta pro quibus constituitur vnum medium elementum. s. aer. Nam caliditas ignis, & frigiditas aquæ sunt totaliter contraria: ideo indigent medio vno, quia est vna contrarietas: colligantur autem per humiditatem cui conuenit vtrumque. s. calidum, & frigidum, quia res humidæ ĩterdum frigidæ interdum calidæ sunt. Manet autem alia contrarietas in eis. s. in siccitate ignis ad humiditatem aquæ: ideo indigeret media qualitate copulante, quia nunquam contraria copulantur sine medio. Ista autem non est, quæ ponebatur medium frigidi, & calidi. s. humiditas: quia quamquam ipsa sit medium horum, tamen non est medium sicci, & humidi: sed magis est alterum extremum. ergo dabitur necessario alia qualitas media. s. caliditas: huic enim conuenit siccum, & humidum: quia calida interdum sicca, interdum humida sunt, & sic necessario erunt duę qualitates mediæ inter ea, quæ solidam habent contrarietatẽ: & ex hoc necesse est ꝙ inter aquam, & ignem sit vnũ medium elementum. s. aer, quia sunt duæ qualitates medię: sed duæ sufficiunt ad vnum elementum: ergo erit elementum medium.

Obiectio contra prędicta, & solutio.

Et si dicat aliquis ꝙ poterit poni alia qualitas media quam istę quę positę sunt. s. vt ponatur inter calidum & frigidum ignis, & aquę medium humidum, quod vtrumque recipit: & inter siccum, & humidum ignis & aquę ponatur medium frigidum, quia frigidum recipit vtrunque. s. interdum frigida sunt sicca, & interdum humida.

Dicendum est ꝙ non potest hic poni medium frigidum sed calidum, quia cum ponantur hic duæ qualitates medię, & vna sit humiditas, si ponatur aliud medium frigiditas, id quod fuerit medium inter ignem, & aquam erit humidum, & frigidum, & hoc nõ erit medium sed extremum: quia ignis est calidus, & siccus ꝙ vero est humidum est frigidum, & solidam contrarietatem habet cum igne, & non est medium.

Item quia id quod est frigidum, & humidum elementum est aqua, cum istæ sint qualitates aquæ. ergo quod est medium inter ignem, & aquam, non est frigidum, & humidum: quia tunc aqua esset medium ĩter ignem, & aquam: sed solum medium est calidum, qđ humidũ, & ĩtercidit inter frigidum, & humidum, calidum, & siccum, & huiusmodi est aer. Necesse est autem inter ignem, & aquam intercidere medium elementum, quia ut probatum est, ista sunt solida contraria, & non possunt copulari nisi per medias qualitates duas: sed neutrum horum elementorum participat aliquid de eo, quod est in alio, cum sit solida contrarietas. ergo oportet, ꝙ communicatio fiat per aliquid quod sit medium: necessario ergo dabitur aliqua natura corporalis media inter ignem, & aquam, cum non possint ista copulari sine medio. Et ista erit neces-A sario habens duas qualitates, quia enim inter ignem, & aquam sit solida contrarietas non possunt copulari inuicem unica qualitate, sed sicut sunt duæ contrarietates in eis. s. frigidi ad calidum, & humidi ad siccum, erunt necessario duo colligamenta singularium pro singula contrarietate. Erit quoque ista substantia corporalis materię inter ignem, & aquam calida, & humida: quia est una contrarietas caliditatis ad frigiditatẽ pro qua datur medium humiditas: & in eis alia cõtrarietas siccitas ad humiditatem, & pro hac datur medium caliditatis: habet autem naturam informatam ignis, & aqua in aere: quia colligatio semper fit per aliquid simile ad continuitatem motus, & naturæ rerũ & quia aqua habet aliquid simile in aere. s. humiditatem, B per illud ab aqua in aerem transitur: ignis vero copulatur aquę per aerem, quia habet in aere simile. s. caliditatem: & per hanc transitur ab igne in aquam mediante natura aeris. colligatio enim contrariorum non est nisi ad continuationem motus, & vnitatis in natura. De terra, & aqua huiusmodi est, quia habent solidam contrarietatem. i. in eis est tota natura contrarietatis, quia præter qualitates, quæ in eis sunt, nullæ aliæ sunt extremitates contrarietatis: est enim aer calidus, & humidus, & terra sicca, & frigida: humidum in aere, & siccum in terra cum sint vna contrarietas, indigent medio per quod copulentur, & quia est vna contrarietas, erit sola vna qualitas media. s. frigiditas, quia quæ frigida sunt, interdum sunt humida, & ĩterdum sicca.

C Est alia contrarietas. s. calidi in aere ad frigidum, quod est in terra, & medium horum est humidum, quia humida interdum sunt frigida, & interdum calida: hoc existente colligabuntur aer, & terra vno medio habente duas qualitates. s. humidum, & frigidum. Non potest autem dici, ꝙ sint aliqua alia media: quia inter calidum, & frigidum in aere & terra, non potest poni medium siccum, quia tunc illud ꝙ est medium aeris, & terræ erit siccum, & frigidum, siccum. s. ꝓ medio inter calidum, & frigidum, & erit frigidum ꝓ medio inter humidum, & siccum, nam tunc nõ erit hoc medium sed extremum, quia aer est calidus, & humidus, & ꝙ frigidũ, & siccum est solidam contrarietatẽ D habet ad aerem, qui est calidus, & humidus, ergo nõ est medium.

Item terra est frigida, & sicca. si ergo poneretur siccum, & frigidum medium inter aerem, & terram, eẽt terra media inter aerem, & terram, quod falsum est. Nec potest poni humidum, & calidum medium ĩter aerem, & terram, quia aer est calidus, & humidus, & est extremum, ergo medium nõn erit calidum, & humidum, sed frigidum, & humidum inter hæc.

An inter aerem, & terram possit dari medium elementum, ꝙ sit calidum, & siccum, & per consequens quinq; elementa Quæst. XLIX.

E ET si dicas, ꝙ non est sufficiens diuisio, quia potest dari medium, quod sit calidum, & siccũ. Respondendum est ꝙ non potest dari, quia iam alia natura talis data est. s. ignis.

Item si inter aerem, & terram daretur aliqua natura materiæ, quæ esset calida, & sicca, quęritur quæ sit qualitas principalis illius. Non potest dici, ꝙ sit caliditas, quia tunc coincideret cum igne cuius est potissima qualitas caliditas. Si autẽ dicatur, ꝙ sit siccitas coincideret cum terra, cuius potissima uirtus est siccitas. Non ergo erit medium illud calidum, & siccum, sed frigidum, & humidum, & tunc non coincidet cum igne, quia nullam eius habet qualitatem, nec cum aere, quia potissima qualitas aeris est humiditas. Huius

aut

aut mediæ naturæ pręcipua qualitas est frigiditas. nec coincidit cum terra, quia illius potissima uirtus siccitas est: huius autem frigiditas.

Item si daretur medium inter aerem, & terram: calidum, & siccum: non possent conseruari elementa, quia aer solueretur: nam ignis agit in aerem propter suam magnam siccitatem, & corrumpit partem eius: quãtum tamen patitur ab igne, tantum adiuuatur ab aqua propter grossam humiditatem eius qua irroratur. Si autem non esset inter aerem, & terram aqua, sed elementum calidum, & siccum ageret in aerem sicut ignis, & necessario cum vndique corrumperetur, secundum idem penitus solueretur: natura tamẽ rerum sic ordinari debuit, vt penitus non periret. ergo non debuit poni elementum calidæ, & siccę complexionis inter terram, & aerem, sed frigidum, & humidum. Est igitur necesse, ut ĩter aerem, & terram ponatur medium aliquod præter ista duo elementa: quia sunt habentia contrarietates integras, & vnum non communicat aliquam qualitatem alterius. ergo necesse est, ꝙ sit aliquod medium, in quo fiat vtriusque participatio.

Item necesse est, ꝙ istud medium habeat duas qualitates, quia inter aerem, & terram est solida contrarietas, quæ dicit duas integras contrarietates, & pro qualibet contrarietate est vna qualitas necessaria tanquam medium. ergo erunt duæ qualitates mediæ, & istæ necessario sunt frigidum, & humidũ medium. ergo natura media elementalis inter aerem, & terram est necessario frigida, & humida: & ista est aqua quæ necessario inter aerem, & terram consistit.

Inter elementa autem, quę habent contrarietatem non solidam idest, quæ quamquam contrarientur, tamen non contrariantur secundum omnes qualitates suas, datur medium in quo colligentur. sed illud est vna qualitas sicut inter terram, & aquam est contrarietas quædam: quia aqua humida est, terra vero sicca, sed non est solida. i. totalis contrarietas, quia terra est frigida, & sicca, aqua autem est frigida, & humida. quantum ad frigidum non repugnant, sed quantum ad siccum. in omni autem contrarietate solida sunt. 4. extrema contrarietatis dissimilia. vt in igne, & aqua sunt calidum, & siccum, frigidum, & humidum.

In contrarietate autem elementorum non solida ponuntur solum tres qualitates dissimiles: sicut in aqua, & terra solum sunt siccum, frigidum, humidum in duabus autem harum qualitatum est contrarietas s. in humido, & sicco. Ideo aqua, & terra quorum alterum siccum alterum humidum est, non potest ligari sine medio: & quia est vnica contrarietas vnicum est medium scilicet frigiditas: ei quippe conuenit humidum, & siccum aduenire: & istud medium in quo cõueniunt non est in alio, sed in ipsismet: quia terra est sicca, & frigida, & aqua est humida, & frigida. Ideo impossibile est poni elementum medium inter aquam, & terram: quia si medium esset, communicaret naturam vtriusque: & quia in quo colligantur aqua, & terra, est vnicum medium, quia contrarietas non est solida, id quod poneretur inter aquam, & terram, vnicã qualitatem necessario haberet: nullum tñ elementũ vnicam habet qualitatem, sed quodlibet duas. ergo ĩpossibile est poni elementum medium inter aquam, & terram.

Item impossibile est medium elementum poni inter aquam, & terram, quia quodlibet elemẽtum duas habet qualitates: terra ergo, & aqua. 4. habebunt: sed duæ earum repugnant. ergo duæ alię erant similes, ita ꝙ qualitas vnius sit qualitas alterius. Si autẽ esset colligatio eorum in aliquo medio distincto ab eis, non possent communicare in se ipsis: sed communicant in se-
F ipsis, ita ꝙ qualitas vnius est qualitas alterius. ergo nõ possunt communicare in aliquo medio distincto.

Item aqua, & aer habent contrarietatem simplicẽ: solum. n. sunt in eis tres qualitates dissimiles. s. frigidũ calidum, & humidum. nam aer calidus, & humidus est: aqua vero frigida, & humida: ideo non põt ligari nisi vnico medio: & istud est vna de illis tribus qualitatibus. s. humidum. nam frigidum aqueum, & calidum aereum repugnant. ergo dabitur vnicum medium. s. humiditas, quæ frigiditati cõuenit, & calori, & quodlibet eorum humidum erit. Non põt autem poni elementum medium inter aquam, & aerem, quia cum illud sit in quo communicant aqua, & aer, & in quo ligantur: non possunt tñ ligari in duabus qualitatibus,
G cum non habeant solidam contrarietatem. ergo illud elementum, ꝙ medium esset, solum haberet vnã qualitatem: ꝙ impossibile est. Omne. n. elementum duabus consistit qualitatibus, & repugnat toti ordini naturæ, & continuitati rerum atque motus, ꝙ aliquod elementum aut tp̃s vnicam habeat qualitatem: non est ergo elementum medium in quo cõicant, sed in seipsis suscipiunt communicationem eiusdem qualitatis. s. ꝙ ambo habeant humiditatem.

An elementa, quæ simplicem contrarietatem habent possint copulari duabus qualitatibus.

Quæst. L.

H DICET aliquis ꝙ elementa, quo habent ꝯrietatem non solidã, sufficienter colligari pñe vnica media qualitate, non tñ tollitur quin colligari possint in duabus. Respondendũ impossibile esse, ꝙ ea, quæ simplicem contrarietatem habent, duabus mediis qualitatibus copulentur, sicut impossibile est etiam ea quæ solidam habent ꝯrietatẽ vnica ligari qualitate. Nam si in duabus colligarentur, aut colligarentur communicando in seipsis, aut in aliquo tertio. Si autem dicatur, ꝙ in seipsis colligantur, est impossibile dictum, quia tunc habebit vnum elementum duas qualitates quas habet alterum, vt ꝙ aer habeat duas qualitates quas habet aqua, & ꝙ esset frigidus, & humidus sicut aqua. sed tunc aqua, & aer essent idem elementum. Impossibile est igitur duo elementa habere per omnia similes qualitates. Nec põt
I dici, ꝙ colligentur in aliquo medio per duas qualitates, quia si inter aquam, & aerem esset medium elementum aliquod participãs duas qualitates horũ, aut illud haberet duas qualitates aquę, aut duas qualitates aeris, aut vnam qualitatem aeris, & aliam aquæ. nõ est . n. aliter possibile aut imaginabile. Si primo modo. s. ꝙ acciperet duas qualitates aqueas, ꝙ esset frigidum & humidum sicut aqua, iam non esset elementũ medium inter aerem, & aquam, sed esset vera aqua. Si autem diceremus, ꝙ illud haberet qualitates aeris duas, non esset medium elementum, sed verus aer. Si autẽ dicatur, ꝙ haberet unam qualitatem aeris, & aliam aquæ, aut diceretur, ꝙ habebat qualitatem illam in qua communicabant solum. s. humiditatẽ, quia aer est hu-
K midus, & aqua est humida, & hoc est impossibile, qa tunc constaret aliquod elementum vnica qualitate, ꝙ improbatum est. Si uero dicat̃, ꝙ sumeret vnam ab aere, & aliam ab aqua, & tunc aut sumeretur caliditas aeris, & frigiditas aquæ, & hoc est ĩpossibile, quia nullum corpus duas ꝯrias simul habet qualitates. Si vero sumeretur caliditas aëris, & humiditas aquæ, non posset tale elementum medium dari, quia istud esset calidum, & humidum, & non esset medium sed esset ipse aer. Si autem sumeretur humiditas aeris, & frigiditas aquæ, etiam non poterit stare, quia tunc illud elementum erit humidum, & frigidum, & consequenter erit

aqua.

A aqua. Est igitur impossibile, ꝙ inter aquam, & aerem detur medium elementum, & iste modus arguẽdi est per omnia, ꝙ inter tertam, & aquam non possit dari & inter aerem, & ignem, nec quicquam mutatur, nisi quia sunt diuersæ qualitates ipsorum.

Idem econtrario sequitur inter elementa, quæ hñt ꝯrietatem solidam, ꝙ necesse sit poni aliquod mediũ elementum: nam aqua, & ignis solidam habent ꝯrietatem. si autem nullum esset elementum medium, esset transitus, & continuitas naturæ ab vno in alterum: sed cum ꝯrietatem solidam habeant nullam naturæ habent cognationem ergo non est vlla continuitas ĩter ea, sed in rebus naturæ est continuitas, ut totum vniuersum in quadam consistat vnitate. ergo non poterunt stare sine medio. Si autem colligantur cum sit in eis ꝯtrarietas, non possunt vnica qualitate colligari, vt si contrarietas frigidi, & calidi colligaretur per vnicam qualitatem in igne, & aqua, maneret adhuc contrarietas humidi, & sicci in eisdem sine aliqua colligatione: sed a contrario in contrarium in natura nõ fit transitus sine medio. ergo necesse erat etiam istam secundam contrarietatem colligari: ideo erant necesse duę qualitates in quibus colligentur. Et tũc aut colligabuntur in istis qualitatibus in seipsis, aut in aliquo medio, ꝙ habeat duas qualitates. Si autem in seipsis ẽ impossibile, quia tũc haberet vnum eorum duas qualitates quas hẽt alterũ: & sic nõ maneret ꝯrietas solida ĩmo nec aliqua ꝯrietas, sed totalis similitudo: & iã nõ erat cõparatio ꝯriorũ. hoc aũt est ĩpossibile. Itẽ quia si vnũ haberet duas qualitates, quæ essent alterius, esset penitus idem: sed duo elementa non sunt idem. necesse est igitur, ꝙ colligatio illa sit in aliquo medio habẽte duas qualitates, & illud necessario est elementum.

De aere quoq; & igne dicendum est, ꝙ habẽt simplicem contrarietatem, quia solum reperiuntur in eis tres qualitates dissimiles. s. caliditas, siccitas, & humiditas: In duobus eorum repugnant in quibus est simplex contrarietas: ideo vnico medio necesse est colligari, ut supra inductum fuit in cęteris. s. siccitas ignis, & humiditas aeris contrariantur, & colligantur vnico medio. s. caliditate, quæ vtrique conuenit: & istud medium colligans non est in aliquo distincto ab eis, & intercidente, sed in ipsismet, quia quodlibet eorum est calidum. nec potest poni aliquod medium elementũ, quia in elementis habentibus simplicem contrarietatem impossibilis est copulatio per aliquod medium elementum, ut supra declaratum est.

An quodlibet elementum habeat in se simplicem contrarietatẽ, & solidam, & an quodlibet habeat contrarietatem ad tria ad unum solidam, & ad duo simplicem, & de regulis platonicis de quadratis, & cubis.

Quæst. LI.

SCiendum est circa supradicta, ꝙ omnia elementa habent inter se contrarietatem solidã, & simplicem, ita ꝙ quodlibet elemẽtum hẽt simplicem contrarietatem, & solidam.

Est aũt ista regula, ꝙ quodlibet elementum hẽt cõtrarietatem solidam ad aliquod alterum: sed nullum habet contrarietatem solidam ad immediatum sibi: terra. n. habet solidam contrarietatem ad aerem, vt supra probatum est: quia habent. 4. extremitates dissimiles. Aqua habet solidam contrarietatem ad ignem, ex eadem causa aer habet solidam contrarietatem ad terram: ignis habet solidam contrarietatem ad aquam. Quod autem nullum habeat contrarietatem solidam ac elementum immediatum patet, quia terra immediatum est aquæ, & simplicem habent contrarietatẽ, quia solum habẽt tres extremitates, vel qualitates dissimiles. Aquæ aer immediatus est, & inter eos simplex est contrarietas: aeri vero ignis coniungitur, & solidã contrarietatem nequaquam habent. Quare autem, q̃ solidam contrarietatem habent, non coniungantur siue sint cpa siue elementa, supra declaratum fuit. s. ad dandum continuitatem in processu naturæ, & in ipso vniuerso. Considerandum autem circa istam colligationem ꝯriorum siue in elementis siue cpibus, ꝙ colligatio ꝯriorum est, vt ipsa ꝯria per aliquid sic disponãtur, ꝙ ab vno ad alterum sit processus. Natura autem *In q. 46.* non potest facere processum nisi per continua, quia motus de genere continuorum est quantum ad aliq̃d *Notabile.* In continuis autem vltima sunt idem, cum partes B cõtinuorum copulentur ad terminum communem. ergo si motus fieri debet ab aliquo in alterum, oportet ꝙ illa duo aliquo modo sint idem: & hoc non potest esse nisi per continuitatem, ita ut copulentur quęcunque assignatæ partes ad terminum cõem. In ꝯriis aũt si ipsa sola accipiantur, est impossibile, quia non hñt aliq̃ unitatem neq; identitatem, cum non copulẽtur partes eorum ad aliquid commune. Si ergo debet fieri motus ab uno ꝯrio in alterum, oportet ꝙ ponat̃ aliquod medium in quo reducantur ad identitatem, ita ut ipsa ꝯria, quæ sunt partes, & extremitates reducant̃ ad hoc, ꝙ copulentur in termino cõi. sed elementa, q̃ habent ꝯrietatem, vt ipsa cpa sunt entia in natura. Ad hoc ergo, ꝙ fiat motus per ipsa tanquã per continuũ ab uno in alterum, necesse est, ꝙ aliquod medium C intercidat in quo ꝯria iam non sint ꝯria, sed copulentur & sint idem atq; similia, & tunc fiet motus ꝑ illa. De hoc dr̃ in habentibus solidam ꝯrietatem, ꝙ copulant̃ duobus mediis qualitatibus. i. ꝙ ad hoc quod fiant similia, & de vno ad alterum sit continuitas, oportet poni duo media, ut patet de aqua, & igne quæ habent solidam contrarietatem, non posset poni aliquod medium, quod haberet unicam qualitatem. Nam si illa esset, aut esset media in contrarietate calidi aquei ad frigidum aqueum, aut in contrarietate humidi ad siccum. Si primo modo poneretur medium humidum, cui conuenit utrunque: & esset illud elementum medium humidum solum: sed tunc non esset D continuitas in processu de uno elemento ad alterum, quia ab aqua versus ignem procedi posset per medium illud ꝙ erat humidum, ut. s. ab humido aqueo transiretur ad humidum medii elementi: sed ab illo non posset transiri in ignem, quia non est aliqu. similitudo cum ibi non sit aliquod humidum. Si aũt ponatur mediũ alterius ꝯrietatis. s. humidi, & sicci aquei, & ignei, erit illud calidum: sed tunc non erit continuitas nec transitus ab uno in alterum, quia poterit ab igne ad illud mediũ esse transitus. s. a calido igneo ad calidũ aereũ sed non poterit esse continuitas inde ad aquam, cum non reperiatur aliquid calidum in aqua. Ad hoc ergo ꝙ sit continuitas, & transitus ab vtroq; in alterum, E oportet dari duo media ꝓ duabus ꝯrietatibus, quas dicit solida ꝯrietas. Erit autem medium illud calidum, & humidum: calidum ut sit medium ꝯrietatis sicci, & humidi. humidum ut sit medium contrarietatis calidi, & frigidi, & tunc transibitur ab vtroq; in alterum: quia transibitur ab aqua in medium illud quia humidum est: ut transeatur ab humido aqueo in humidũ aereum, ꝙ est per continuitatem, & idẽtitatem. Transibit̃ ẽt ab illo medio ĩ ignẽ, quia illud medium est calidum, & transibit̃ a calido aereo in calidum igneum in quo transitu est continuitas Aer igitur, qui medius est aquę, & ignis, duas habet qualitates medias: vnam, vt possit transire ab igne versus aquam per continuũ, & aliam, ut transeatur inde ad aquam, vel ab aqua versus ignem.

Idem

Idem transitus in terra, & aere, quod non possunt ligari vnico medio. Item quod diuersum est in aqua, & terra. Et etiam in aere, & igne eo ꝙ vnum medium ad colligandum illa est. Quæst. LII.

IDEM autem in terra, & aere est solida contrarietas, & non possunt ligari vnico medio: quia illud tunc esset solum ad vnam contrarietatem, est.n. terra sicca, & frigida, aer vero humidus, & calid⁹. Si aũt ponat̃ vnicum medium solum erit ad colligandum vnam ɔ̃rietatem, vt ponat̃ inter terram, & aerẽ vnum medium, ꝙ sit frigidum, solum erit ad colligãdum ɔ̃rietatem, q̃ est humidi aerei, & sicci terrei. nam vtriq; harum qualitatum frigidum conuenit: hac tñ G solum existente non posset fieri transitus ab vno ĩ alterum cum non esset continuitas, quia q̃q̃ a terra posset fieri transitus in medium illud frigidum, pp ꝙ terra est frigida, & fieret motus per continuum, tñ non posset inde fieri motus ad aerem, qa non esset continuitas. nam de frigido non transir̃ ad aerem cum nihil ibi tale sit. Si aũt ponat̃ medium alterius ɔ̃rietatis. s. humidum, non erit continuitas, nec transitus a terra in aerem, & econuerso, quia licet ab aere posset trãsiri versus terram ad illud medium. s. vt transeat̃ ab humido aereo in humidum aqueum, conuenienter positum est. sed inde non poterit fieri transitus in terram, quia terra est frigida, & sicca. Nulla aũt est similitudo humidi ad hæc. A terra ẽt versus medium illud non est transitus aliquis, quia nõ est similitudo. iõ necesse est H vt dẽtur duo media. s. frigidum, & humidum, & pp frigidum poterit transiri a terra versus aerem per illud medium, quia est frigidum, & fiet transitus a frigido ĩ frigidum. s. a frigido terreo ĩ frigidum aqueum. Deinde poterit transiri in aerem per aliud medium. s. p humidum: & sic transibitur ab humido aqueo in humidum aereum: & fiet totus motus per continuum, & idem. In elementis aũt quæ hñt ɔ̃rietatem non solidã vnum medium ad colligandum illa est. s. ꝙ ad hoc ꝙ transeat̃ ab vno in alterum per continuitatem, & similitudinem, solum est necessaria vna qualitas media, ut inter aquam, & terram: habent.n. simplicem ɔ̃rietatẽ. s. vnam sicci, & humidi ideo est necessarium vnũ medium. s. frigiditas, quod est in vtroq;: quia terra est sicca, & frigida, & aqua humida, & frigida: & a frigido I terreno fit motus in frigidũ aqueum, nec possunt dari duo media, vt supra declaratum est.

In aqua quoque & terra similiter est, quia sunt nõ habentia contrarietatem solidam. Fit autem transitus ab vno in alterum per unicũ medium. ideo vnico medio colligantur: est enim aqua frigida, & humida, aer calidus, & humidus: istud medium, ꝙ est humidum reperitur in vtroque, & est sufficiens ad hoc ꝙ fiat trãsitus, & continuitas ab vno in alterum: quia transibiẽ ab humido aqueo in humidum aereum. In aere etiã & igne idem reperitur, quia sunt contraria non solida habentia unicum medium, quia illud est sufficiens vt transeatur ab vno in alterum. Est.n. aer humidus, & calidus, ignis vero siccus, & calidus: transibitur igitur ab vno in alterum. s. a calido aereo in calidum igneũ, K nec requiritur aliquod alterum, ut transeatur ab uno in aliud: ideo vnico medio copulant̃. Et per huiusmodum est continuitas, & motus per elementa ab uno in alterum. s. a frigido terreno in frigidum aqueum & inde ab humido aqueo in humidum aereum, & inde a calido aereo in calidum igneũ, & inde a sicco igneo in siccum terreum per circulum.

F *Quod in colligatione elementorum altitudo diuitiarum sapientiæ, & scientiæ Dei declaratur sup q 46. Et de quadratis, & cubis explanatio cum platonicis, ut elemẽtorum intelligatur proportionalis ligatio. Quæst. LIII.*

ECCE enim quam magna est sapientia dispositionis Dei in colligatione elementorum, qa q̃dam colligant̃ vnico medio, quædam vero duobus: & hoc est ꝙ dicit Boetius de consolatione lib. 3. Met. 9. s.

Tu numeris elementa ligas, vt frigora flammis.
Arida conueniant liquidis: ne purior ignis.
Euolet: & mersas deducant pondera terras.

Idest ꝙ elementa colligata sunt numeris. i. numeralibus proportionibus.

Est aũt in numeris proportionandis regula, ꝙ duo numeri solidi. i. cubici sic se habeut, ꝙ inter quoscunque duos necesse est reperiri duos numeros cõtinuo proportionales: & non possunt coniungi per vnicum continuo proportionalem.

In numeris planis quadratis est regula, ꝙ inter quoscunq; duos numeros planos est reperire vnum continuo proportionalem: & non poterunt reperiri duo. Exemplum de primo: vt bis duo bis. s. octo est cubus vel solidus, quia tribus dimẽsionibus constat sicut solidæ quantitates, quæ uocantur corpora in quantitate. Secundus cubus immediatus est, qui consurgit ex numero ternario. s. ter tria ter. s. 27. hi duo sunt primi cubici numeri: isti non possunt ligari vnico numero H continue proportionali eis, sed est necesse ligari duobus. nam non est inter. 8. & 27. aliquis vnus numerus, qui se habeat ad. 8. in eadem proportione in qua se habeat ad 27. s. ꝙ si fuerit dupl⁹ ad. 8. sit subduplus ad 27. & sic de aliis nominibus proportionum. Reperiuntur tñ duo, q sunt continue proportionales, ita ꝙ sicut se habet octo ad primum eorum, ita se habet secundus ad. 27. & isti sunt. 12. & 18. quia octo se habet ad 12. in sub sexquialtera. & 12. ad 18. in sub sexquialtera: idẽ 18. ad 27. vt patet inspiciendo.

Regula platonica de dando varia media in quadratis & cubis: & sic in habẽtibus simplicem cõtrarietatẽ, & solidam vel cubicã.

Si accipiantur alii duo cubi. s. ex quaternario fiat vnus. quater quatuor quater sunt. 64. ex quinario fiat alius cubus. quinquies quinq; quinquies. s. 125. isti duo cubi sunt immediati: quia radices eorum sunt numeri lineales immediati: & non reperietur aliquis nume- I rus continuo proportionalis ĩter eos si sit vnus, ut patet si omnia intermedia diligenter quis inspiciat. Reperiet tñ duos numeros continuo proportionales octoginta, & centum, quia. 64. se habent ad 80. sub sexquiquarta & . 80. ad centum sub sexquiquarta, & cẽtũ ad. 125. sub sexquiquarta: & sic de omnibus numeris cubis.

In numeris aũt planis necesse est ꝙ inter quoscũq; numeros planos reperiatur vnus numerus proportionalis solũ: ut bis duo sunt quatuor: & est primus quadratus. Fiat alius quadratus immediatus. s. ter tria. s. 9. sunt duo plani immediati: quia radices eorũ sunt numeri simplices lineales immediati. inter hos est vnic⁹ ꝓportionalis. s. 6. quia. 4. ad. 6. sub sexquialtera: & 6. ad 9. sub sexquialtera. Accipiantur alii duo quadrati. s. ter K tria sunt. 9. & quater quatuor sunt. 16. solum est vnus numerus continuo proportionalis. s. 12. quia. 9. est in sub sexquitertia ad 12. & 12. ad 16. in sub sexquitertia. Semper igitur in solidis numeris immediatis necesse est duos numeros continue proportionales reperiri, & in planis solum vnum inter duos immediatos: hęc est regula de proportione numerorum.

Eadem aũt est in elemẽtis. s. ꝙ quælibet duo elemẽta habentia solidam ɔ̃rietatẽ hñt necessario duas qualitates medias quibus copulentur: & quælibet duo elementa habentia planam ɔ̃rietatem hñt vnicã qua-

litatem

litatem continuo proportionalē in qua copulentur. De solidis patet vt inter terram,& aquam, q̄ hn̄t solidam ꝯtrietatem,danī duæ qualitates mediæ sicut duo numeri medii inter cubos: & istæ sunt frigidum, & humidum in aqua: & ii̅c sicut se habet terra ad aquā in frigiditate,quia frigiditas aquæ est maior frigiditate terræ,ita se hēt humiditas aquæ ad humiditatē aeris. nā si frigiditas terræ est subdupla ad frigiditatē aquæ: erit humiditas aquæ subdupla ad humiditatem aeris, & sic quocunq; noīe proportionis. Qđ aūt maior sit frigiditas aquæ,q̄ terræ manifestū est, qa qualitas principalis aquæ est frigiditas. in terra aūt non est principalis,sed secūdaria:ita humiditas in aqua est minor, quā in aere,quia qualitas principalis est in aere humiditas, in aqua autem est secundaria.

Prosequitur adhuc proportionalia media, quæ conueniunt in elementorum ligationem secundum eorum contrarietates ad inuicem. Quæst. LIIII.

IN aqua aūt, & igne est idem modus, qa sunt ꝯtria solida.vt declaratum est, cum hēant quatuor extremitates ꝯtrietatis:& danī inter ea duo media ꝓportionalia.s.humidum,& calidū in aere, q̄ sunt proportionaliter se hn̄tes,qa sicut se hēt humiditas aquæ ad humiditatem aeris:ita se hēt caliditas aeris ad caliditatem ignis:& sunt.4. termini discontinue proportionales.nam minor est humiditas aquę humiditate aeris:& caliditas aeris caliditate ignis: & si humiditas aquæ est subdupla ad humiditatem aeris, caliditas aeris erit subdupla ad caliditatem ignis. Qđ sit maior humiditas aeris,quam aquę patet,qa in aere est qualitas principalis,in aqua vero est secundaria. Qđ calor maior sit in igne,quā in aere eadem rō est fundamentalis. In elementis habentibus ꝯtrietatē non solidā est vnica qualitas medio mō ꝓportionalis.s.inter terram & aquam non hn̄tes solidā ꝯtrietatem medium est frigiditas,ī qua cōicāt siccitas terrea,& humiditas aquea & est proportionalitas trium terminorū,vt vr̄ cōtinue ꝓportionabilium.s.ꝙ sicut siccitas terrea se hēt ad frigiditatē terream:ita se hēt frigiditas aquea ad humiditatem aqueam. Velut si dicamus sicut se hēt.9.ad 6. ita se hēt.6.ad 4.nam siccitas terræ est maior frigiditate terrę:ita frigiditas aquę est maior humiditate aquę Qđ sit siccitas terræ maior frigiditate eiusdem patet: qa siccitas est qualitas principalis terræ:frigiditas autē est secundaria. Qđ in aqua frigiditas sit maior humiditate patet:qa frigiditas est principalis qualitas aquæ humiditas vero secundaria: iō si siccitas in terra ē dupla ad eius frigiditatem, erit frigiditas ī aqua dupla ad eius humiditatē. Ita aqua ad aerem hēt ꝯtrietatem nō solidam:iō est vnicus terminus medius proportionalis,ut vr̄.s.frigiditas,humiditas,caliditas. Est aūt ꝓportionalitas: ꝙ sicut se hēt frigiditas aquæ ad humiditatem suam, ita se habet humiditas aeris ad caliditatem suam.sed frigiditas aquæ est maior humiditate eius ī aliqua proportione. ergo humiditas aeris erit maior caliditate sua in eadem proportione, in qua frigiditas aquæ se hēbat ad humiditatem. Item aer & ignis hn̄t ꝯtrietatē non solidā, & sunt vt vr̄ in eis tres termini ꝓportionales dato vno medio.s.humiditas caliditas,siccitas:in qbus est ꝓportionalitas ꝯtinua.s.ꝙ sicut se hēt humiditas aeris ad caliditatem eius,ita se hēt caliditas ignis ad siccitatem illius. Maior est.n.humiditas ī aere, quā caliditas:ita in igne maior est caliditas, quam siccitas. Item in igne,& terra per circulum est ꝯtrietas nō solida:qa ignis est calidus,& siccus:terra uero frigida & sicca.& daī in eis vnum medium proportionabile. s.siccitas:& tunc sicut se hēt caliditas ignis ad siccitatem eius:ita se hēt siccitas terræ ad frigiditatem eius:

A sed maior est caliditas ignis siccitate sua. ergo siccitas terræ frigiditate terræ maior est in eadem proportione. Aliqui falluntur in hoc putantes in elementis hn̄tibus solidā ꝯtrietatem esse duos terminos medio mō proportionales: in hn̄tibus aūt ꝯtrietatem non solidā esse vnicum terminum continue ꝓportionalē. Sed falsum est: qa vtrobiq; sunt duo termini continue ꝓportionales:ideo vtrobiq; ęst proportionalitas dicōtinua:nā utrobiq; sunt quatuor termini.sed ī hoc differt quia in habentibus ꝯtrietatē solidam sunt duę qualitates medię re, & noīe differentes, & ita sunt quatuor termini omnino differentes,& proportionales in proportionalitate discontinua. In quibus aūt est ꝯtrietas non solida est vna qualitas ſm nomen sed non ſm rē,
B qa non accipiī eadem qualitas in vno elemento,ideo non sunt tres termini proportionales sed quatuor, & isti non sunt proportionales continue sed dicōtinue. Sicut dicendo, sicut se hēt frigiditas aquę ad humiditatem aquæ,ita se hēt humiditas aeris ad calorem aeris,sunt.n.soli tres termini quantum ad nomen. s.frigiditas humiditas caliditas, & iñ humiditas non est vnicus terminus,quia accipiī bis.s.in aqua, & in aere, & ita nō est eadem humiditas, vnde neq; est cōtinua proportionalitas. Fieret autem continua proportionalitas si diceretur,sicut se hēt frigiditas aquæ ad humiditatem aquæ, ita se hēt humiditas aquæ ad colorē aeris.& iñ hoc falsum est,quia humiditas aquæ, & caliditas aeris non sunt proportionales in aliqua proportione cognita,& saltem non se hn̄t inter se sicut frigi
C ditas,& humiditas aquæ,quæ sunt qualitates eiusdem elementi,ēt hoc mō maneret vna qualitas aeris.s. humiditas non proportionata alicui, iō dēt fieri proportionalitas vbiq;.& sunt quatuor termini sicut dictum est. In auctoritate Boetii addebaī de ponderibus elementorum.s.ne ignis euolet,& pōdera deducāt mersas terras,de quo ita est altissima speculatio in proportionibus ponderum sicut in proportionibus actiuarū & alteratiuarum qualitatum, sed hoc sequestratum est a præsenti inquisitione.

De contrarietate solida,& simplici.4.temporum anni: & de proportione,& colligatione illorum per quæ media consistat. Quæst. LV.

D

SIcut autem de proportionibus qualitatū in elementis quatuor dictum est, ita & in quatuor tpibus anni,quia in eis reperitur solida ꝯtrietas in quibusdam,& in aliis plana. Inter uer & autumnū est solida ꝯtrietas, iō necesse est dari duo media proportionalia,ver.n.est calidum, & humidū, autumnus frigidus, & siccus, in quibus sunt quatuor extremitates dissimiles,q̄ faciunt solidam ꝯtrietatem, & necesse est uniri per duo media, nā q̄libet ꝯtrietas exigit unum medium ad copulandum. i. caliditas veris,& frigiditas autumni sunt ꝯtrię, & habent mediū.
E i.siccum,quia siccum frigiditati, & caliditati cōuenit. Si aūt non detur medium aliud,manebit alia ꝯtrietas. s.humidi,& sicci,ꝯtria tñ nunquam p̄nt copulari nisi p mediū.ergo dabit alia qualitas media.s.calidum, vtrique.n.conuenit. Ex quo sequitur ꝙ necessario inter ver & autumnum intercidit vnum tp̄s medium, ꝙ sit siccum,& calidum, quia sine his duabus qualitatibus non vniunī uer,& autūnus,& istud tp̄s est æstas. sunt aūt istæ duę qualitates ęstatis tanquam duo termini ꝓportionales inter ver,& autumnum, cum hēant ꝯtrietatem solidam. Et fit sic proportionalitas. sicut se hēt caliditas veris ad caliditatem æstatis, ita se habet siccitas ęstatis ad siccitatem autumni,sed caliditas veris est minor caliditate ęstatis.ergo siccitas æstatis est minor siccitate autumni. Veritas proportionalitatis patet,

quia

quia minor est caliditas veris, quam æstatis, ꝙ ad experientiam patet, & in maturatione quoque fructuum: ita minor est siccitas æstatis siccitate autumni. Hoc apparet etiam ex maturatione, quia fructus, qui sunt styptici, & duri in tota æstate, in autumno decoquuntur. quod adhuc magis apparet ex fluore foliorum. nã illud fit ex desiccatione humidi glutinosi, quod haberent folia ipsis ramis. & non fuit desiccatum istud humidum in tota æstate, & magis apparet in desiccatione foliorum in seipsis, quia in tota æstate erant viridia in autumno autem deperdita viriditate albescunt: viriditas tamen ex abundantia siccitatis perditur.

Item patent prædicta, quia caliditas est propria qualitas æstatis: veris autem econtrario: ita siccitas est qualitas principalis autumni, & secundaria æstatis. ergo minor in ęstate quam autumno. Ideo si caliditas veris est subdupla ad caliditatem æstatis, erit siccitas ęstatis subdupla ad siccitatem autumni. vnde ligantur ver & autumnus proportionalibus cuborum numerorũ per duo media continue proportionalia.

Item æstas ad hyemem habet solidam contrarietatem: quia sunt in eis. 4. extremitates dissimiles calidũ, & siccum, frigidum, & humidum: & ligantur necessario duabus mediis qualitatibus. nam contrarietas, quę est calidum æstatis, & frigidum hyemis ligantur vno medio. s. siccitate quæ vtrique conuenit: quia calida ĩterdum sicca sunt, & frigida quoque interdum sicca: humidum hyemis, & siccum æstatis ligantur alio medio frigido, quia vtrique frigidum conuenit. si autem poneretur vnicum de his pro medio non posset esse inter hæc: quia esset medium in vna contrarietate, & non in alia. tunc vbicunque manet contrarietas non potest esse continuitas: necesse est ergo etiam pro alia contrarietate poni medium.

Item causa est, quia si vna qualitas poneretur solũ media, non posset esse medio modo proportionalis ĩter hyemem, & æstatem, quia si ponatur medium siccum quamquam habeat aliquam proportionalitatẽ ad siccum ęstatis, tamen non habet proportionem ad hyemem: quia non est aliqua qualitas hyemis ad quã sic se habeat siccitas autumni, sicut se habet siccitas ęstatis ad siccitatem autumni: nam si conferatur siccitas æstatis ad siccitatem autumni est minor illa. Ita siccitas autumni comparata ad aliquam qualitatem hyemis, deberet esse minor illa in eadem proportione. sed falsum est, ꝙ patet, quia siccitas autumni, non est minor frigiditate hyemis. nã sicut frigiditas hyemis est principalis qualitas sua, ita siccitas est principalis qualitas autumni. ergo non erit vna maior alia.

Item non potest dici, ꝙ siccitas autumni sit minor humiditate hyemis: quia humiditas non est principalis qualitas hyemis: siccitas autem est principalis qualitas autumni. ergo non est minor siccitas autumni humiditate hyemis, sed potius est maior: ideo data vnica qualitate materiæ inter autumnum, & hyemem non poterit esse alia medio modo proportionalis. Detur autem alia. s. frigiditas quæ sit media inter hyemem, & æstatem non poterit esse medio modo proportionalis, quia si dicamus sic: sicut se habet caliditas æstatis ad frigiditatem autumni, ita se habet frigiditas autumni ad frigiditatem hyemis: non est ibi aliqua proportionalitas, quia caliditas æstatis habet se ad frigiditatem autumni vt ad minus, quia caliditas est principalis qualitas ęstatis, & frigiditas nõ est principalis qualitas autumni. frigiditas autem autumni non se habet in eadem proportione ad frigiditatem hyemis, quia maior est frigiditas hyemis frigiditate autumni, quia frigiditas est principalis qualitas hyemis, & non autumni.

Si fiat alio modo ista proportionalitas. s. sicut se ha-

F bet caliditas æstatis ad frigiditatem autumni, ita se habet frigiditas autumni ad humiditatem hyemis, non est verum, quia non est ibi vera proportionalitas, quia frigiditas autumni est minor caliditate æstatis: vt sup. probatum est. Frigiditas tñ autumni non est maior hyemis humiditate, cum sit frigiditas qualitas secundaria autumni, & humiditas similiter qualitas secundaria hyemis. ergo æqualiter vel similiter se habent, & non secundum habitudinem excessus.

Si fiat aliter proportionalitas ex parte ęstatis. s. sicut se habet siccitas æstatis ad siccitatem autumni, ita se habet siccitas autumni ad frigiditatem hyemis. non est enim ibi vera proportionalitas, quia siccitas æstatis ad siccitatem autumni habet se ut minor, cum sit siccitas principalis qualitas autumni, & secundaria qua-
G litas æstatis: sed siccitas autumni non se habet sic ad frigiditatem hyemis, quia ista sunt æqualia. nam sicut est principalis qualitas autumni siccitas, ita principalis qualitas hyemis est frigiditas.

Fiat aliter proportionalitas, sicut se habet æstatis siccitas ad siccitatem autumni: ita se habet frigiditas autumni ad humiditatem hyemis, sed non est ibi vera proportionalitas: quia siccitas æstatis ad siccitatem autumni habet se vt minor: siccitas tamen autumni ad humiditatem hyemis habet se vt maior, quia siccitas est principalis qualitas autumni: & humiditas nõ est principalis qualitas hyemis. Non poterit ergo reperiri aliqua vna qualitas media proportionalis inter æstatem, & hyemem, quia est in eis solida contrarie-
H tas, sed dat[illegible] [illegible]abus mediis qualitatibus proportionabus reperietur colligatio, ut ꝙ ponatur frigiditas, & siccitas tanquam media duo inter hæc proportionalia: & tunc sicut se habet siccitas æstatis ad siccitatem autumni: ita se habet frigiditas autumni ad frigiditatẽ hyemis: & est vera discontinua proportionalitas, quia siccitas æstatis est minor siccitate autumni, ita frigiditas autumni est minor frigiditate hyemis. Omnia hęc [illegible] ipra inducta sunt. Iste modus est ad probandum de vere, & autumno, ꝙ necesse est intercidere duas qualitates medio mõ proportionales, ita de igne, & aqua, & de terra, & aere, quia inter quæcunque istorum est solida contrarietas, ideo non potest dari vnicum medium inter hęc continue vel discontinue proportionale. In temporibus autem habentibus contrarietatẽ
I non solidam vnica qualitas media proportionalis discontinue datᷓ, sicut inter ver, & æstatem, in quibus sũt tres extremitates dissimiles. s. calidum, humidum, & siccum, medium est calidum, ꝙ conuenit humido ueris, & sicco ęstatis, & habet se medio proportionale inter hæc, quia sicut se habet humidum veris ad calidũ eius, ita se habet calidum æstatis ad siccum eius. Et q̃quam videanᷓ hic esse quatuor termini: tamen solum sunt tres. s. calidum, siccum, & humidum intelligẽdo, vt declarauimus pręcedenti. q. 1. ꝙ sunt tres termini q̃tum ad vocẽ, & q̃tũ ad spẽm, sed quãtum ad rem sunt quatuor termini. Et tenet verũ ista ꝓportionalitas, qa humidũ est maius in uere, q̃ calidum, ita calidum est maius in æstate, quam siccum. & si uelimus ponere duos terminos medios proportionales non poterunt
K poni: sicut inter duo quadrata immediata non potest poni ꝙ sint duo numeri continue proportionales.

Item quia cum non sit contrarietas solida est vnica, & illa non potest colligari nisi vnico medio, ideo impossibile est inter ver, & æstatem esse tempus medium, quia omne tempus habet duas qualitates, sed ĩter ver, & ęstatem nõ possunt esse duæ qualitates mediæ, cum solum sit contrarietas vnica, ergo impossibile est intercidere tempus medium inter ver, & æstatẽ nec inter æstatem & autumnum. Eodem enim modo est contrarietas non solida, quia sunt tres termini

Inter bina tpa anni non potest dari mediũ tempus.

solum

solum, s. calidum siccum & frigidum: & medium est siccum quod conuenit caliditati æstatis & frigiditati autumni. est autem proportionale, quia sicut se habet caliditas æstatis ad siccitatem suam, ita siccitas autumni ad frigiditatem suam. caliditas æstatis maior est siccitate eiusdem, cum caliditas sit principalis qualitas eius, & siccitas sit secundaria, ita qualitas principalis autumni est siccitas, & frigiditas est secundaria: nec potest intercidere tempus medium inter æstatem & autumnum, quia haberet vnicam qualitatem mediam in qua colligantur, sed nullum tempus habet vnicam qualitatem. Inter autumnum & hyemem etiam non est solida cõtrarietas: quia sunt tres extremitates, solum, s. siccum, frigidum, humidum, & habent se proportionaliter: quia sicut se habet siccitas autumni ad frigiditatem eius, ita frigiditas hyemis ad humiditatem illius, quia siccitas autumni est maior frigiditate sua, quia siccitas est principalis qualitas & frigiditas secundaria, ita in hyeme frigiditas est maior humiditate, quia est principalis frigiditas & secundaria humiditas: nec intercidit tempus mediũ inter hæc ex causa dicta in superioribus. Inter hyemem & ver non est contrarietas solida, quia sunt tres extremitates solum, s. frigidum, humidum, calidum: & medium proportionale est humidum, quia sicut se habet frigidum hyemis ad humidum eius, ita humidũ veris ad caliditatẽ eius: nã frigiditas hyemis est pricipalis qualitas & humiditas secũdaria: in vere humiditas est principalis qualitas, & caliditas secũdaria.

De contrarietate quatuor humorum solida & simplici: & colligatione illorum. & quæ requirant medium & quæ non. in quo habet quod speculetur philosophus & medicus. Quæst. LVI.

SIcut autem de quatuor elementis, & temporibus maioris mundi dictum est, ita de quatuor humoribus hominis qui est minor mundus conformiter dicendũ est: quòd sunt duo eorum habẽtes solidam contrarietatem adinuicem, & rursus inter eos successiue est contrarietas non solida: sunt enim melancholia, phlegma, sanguis, cholera: & ista a quatuor qualitatibus elemẽtalibus principaliter denominationem habent, s. cholera a calore, sanguis ab humiditate, phlegma a frigiditate, melancholia a siccitate. Non tamen sunt solæ istæ quatuor qualitates in his, sed quilibet humor duas habet: nam si quilibet haberet vnicam, nulla esset continuitas vnius ad alterum in processu naturæ, nec in motu, cum non sit similitudo, quia si melancholia solum sit sicca, erit phlegma frigidũ. Cum istæ duæ qualitates absolute non habeant aliquam cognationem, quia sunt disperatæ, non poterit esse cõtinuitas inter eas, nec erit transitus ab vno in alterum, sed erũt tanquã duo distincta, & disperata non habẽtia inuicem aliquem ordinẽ, sed nõ possunt esse in eodem quod habet vnitatem simpliciter aliqua, quæ non habeant aliquem ordinem, nec harmoniam, aut continuitatẽ: quia tunc esset sicut aceruus lapidum. ergo non erit melancholia sicca solum, & phlegma solum frigidũ, sed habent alias qualitates. Idem de sanguine & cholera dicendum est, sicut probatur supra, impossibile esse aliquod elementum vel tempus quod vnicã habeat qualitatem, sed duas necessario. Et in his inter melancholiam & sanguinem est solida contrarietas, quia sunt ibi quatuor extremitates, s. calidum, & frigidum, & humidum, & siccum: cum melancholia sit frigida & sicca; sanguis vero calidus & humidus. ista duo non possunt ligari vnico medio, quia ad hoc q̃ detur cõtinuitas, oportet q̃ inter cõtrietatẽ aliquo mõ

In q. 46. Inter sanguinem & melancholiam contrarietas quæ sit, & probatur qui sit humor medius eos ligans.

A detur similitudo & idẽtitas, sed inter melancholiam & sanguinem sunt duę cõtrietates, quia inter calidum sanguinis & melancholiæ frigidum est cõtrietas. Similiter humidum in sanguine ad siccitatem in melancholia repugnat. Ad primã cõtrietatẽ necessarium est vnum medium, s. humidum. nam humidũ conuenit calido & frigido. si autẽ non poneretur alia qualitas media, maneret alia cõtrietas secunda non ligata, humidum & siccũ in sanguine & melancholia: & ista duo non possunt ligari mediante primo medio, s. humido, quia tunc humidum esset mediũ & extremũ. nec põt manere non ligata, quia tunc non esset continuitas, cum duo cõtria sm̃ se non habeant aliq̃ similitudinẽ nec continuitatem, sed potius repugnantiam

B & disparationem nisi detur aliquod alterum mediũ, in quo ipsa suscipiant similitudinem & identitatem. Dabitur ergo aliud medium pro humido & sicco, & istud erit frigidum quod vtrique conuenit: ligantur ergo melãcholia & sanguis duabus qualitatibus medijs, s. humiditate, & frigiditate, & istud est in phlegmate. Et ex hoc patet q̃ inter melãcholiã & sanguinem necesse est dari humorem mediũ, quia non pñt colligari sanguis & melancholia nisi duabus medijs qualitatibus vt dictum est, sed istę duę qualitates non possunt esse in eis. ergo sunt in medio aliquo distincto ab eis. Quod non sint in eis patet: quia tunc quilibet eorum haberet illas duas qualitates, cum dicanẽ in duabus cõicare, sed impossibile est, quia tũc ambo essent idẽ humor, quia humores qui per oĩa easdẽ qua-

Prima rõ.

C litates habent sunt idem: sed isti duo cõicant ex fundamẽto dato. ergo sunt idem humor. Item si ambo cõicarent istas duas qualitates medias, cũ istę sint frigidũ & humidũ, & istę faciunt humorem phlegmaticum, sequeretur quẽlibet horũ esse humorẽ phlegmaticũ. vnde melãcholia & sanguis essent phlegma. Item si quilibet istorũ cõicaret illas medias qualitates, iam non maneret solida cõtrietas, immo nulla sed esset identitas. Ideo non diceretur q̃ habentia solidã cõtrietatem colligantur duabus medijs qualitatibus si essẽt vnũ: sunt ergo necessario in medio aliquo distincto ab vtroque, quia duę qualitates facient humorem vnũ. Ideo necesse est q̃ inter melancholiam & sanguinẽ detur vna tertia media natura quæ sit humor, & sit humida & frigida: & hoc est in phlegma-

Secunda ratio.

Tertia rõ.

D te, istud medium datũ inter ambos humores non põt habere vnicã qualitatem, quia nõ esset transitus, nec cõtinuitas ab vno in alterum. nam si esset iste humor medius solum frigidus posset a melancholia transiri in illum per continuum, s. a frigido melancholico in frigidum phlegmaticũ, non tñ posset inde transiri ad sanguinem in quo nihil de frigido est, vel veniendo de sanguine versus melancholiam transiri nõ posset, quia nulla erat conuenientia. Si autem illud mediũ solum ponatur humidũ, non posset esse transitus, quia licet a sanguine in phlegma transiri posset, s. ab humido sanguineo in humidum phlegmaticũ, tñ inde in melancholiã transiri non posset, quia in melancholia

E nihil est de humido: necesse ergo sunt dari duo media, & tunc est continuitas & transitus, quia a melancholia transibitur versus sanguinem, s. a frigido melancholico in frigidum phlegmaticum. & ab humido phlegmatico transibitur in humidũ sanguineum.

Alia ratio ad idem. Et de proportione phlegmatis ad sanguinẽ & melancholiam & illorum inter se. Quæst. LVII.

ITem necesse erat dari duo media, quia cum ista duo haberẽt cõtrietatẽ solidã, nõ poterat dari vnicũ mediũ cõtinuo proportionabile, sicut nec inter duos cubos immediatos nunq̃ dat̃ vnicus numerus cõtinuo ꝓportionalis, sed duo. Nã ponat vnicum

cum medium in phlegmate, ſ.frigidum, non poterit iſtud eſſe continuo proportionale, vt ſi dicatur ſicut ſe habet ſiccitas melancholiæ ad frigiditatem phlegmatis, ita ſe habet frigiditas phlegmatis ad caliditatē ſanguinis: nam non ſtat iſta proportionalitas, quia ſiccitas eſt princ palis qualitas melancholiæ, ideo nõ eſt maior quàm frigiditas phlegmatis, cum etiam ſit frigiditas principalis qualitas phlegmatis: ſed eſt proportio æqualitatis, ideo ſic ſe debet habere frigiditas phlegmatis ad caliditatem ſanguinis: & tunc cũ non ſit ſimpliciter æqualitas in caliditate ſanguinis, nõ eſt medium proportionale in proportionalitate continua vel diſcontinua. Si autem fiat aliter proportionalitas, ſ.ſicut ſe habet ſiccitas melancholiæ ad frigiditatem phlegmatis, ita frigiditas phlegmatis ad humiditatem ſanguinis. hic enim iſtæ qualitates ſunt principales in his humoribus, ideo habent æqualitatem, & conſequenter non eſt continua proportionalitas nec proprie proportionalitas. Hoc putant aliqui, ſed falſum eſt, quia ſicut eſt proportionalitas cõtinua inter tria inęqualia, ſ.tria ſex duodecim, ita eſt proportionalitas continua inter tria ęqualia, ſiue in numeris, ſiue in magnitudine, ſed non ſufficit illud medium vnicum proportionale pro duabus contrarietatibus: ideo neceſſe eſt dari etiam aliam qualitatem medio modo proportionalem. Si autem fiat aliter, ſcilicet ſicut ſe habet frigiditas melancholiæ ad frigiditatem phlegmatis, ita frigiditas phlegmatis ad caliditatem ſanguinis, non eſt proportionalitas continua, quia frigiditas melancholiæ eſt minor frigiditate phlegmatis, cum in phlegmate frigiditas ſit qualitas principalis, in melancholia autem eſt ſecundaria, ſed non ſe habet frigiditas phlegmatis ad caliditatem ſanguinis in proportione minoritatis, ſed maioritatis, quia frigiditas phlegmatis eſt principalis qualitas eius, caliditas autem ſanguinis non eſt principalis eius qualitas. Si autē fiat aliter proportionalitas, ſcilicet ſicut ſe habet frigiditas melancholiæ ad frigiditatem phlegmatis, ita frigiditas phlegmatis ad humiditatem ſanguinis: non tenet proportionalitas, quia frigiditas melancholiæ eſt minor frigiditate phlegmatis, & frigiditas phlegmatis ſit æqualis humiditati ſanguinis, cũ vtraque ſit in humore ſuo qualitas principalis. Idem modus arguendi per omnia eſt, ſi ponatur aliud medium ſolum, ſcilicet humidum phlegmatis, quia nunquam reperietur continua, neque diſcontinua proportionalitas tot modis variando proportionalitatē, quot ſupra variauimus. Neceſſe eſt igitur medium humorem, ſ.phlegma habere duas qualitates ſecũdũ quas ſint proportionales iſti humores, & tunc fiet ibi vera proportionalitas, ſ.ſicut ſe habet frigiditas melancholię ad frigiditatem phlegmatis, ita ſe habet humiditas phlegmatis ad humiditatem ſanguinis: eſt habitudo ſimilis, quia frigiditas melancholiæ eſt minor frigiditate phlegmatis, cũ in phlegmate ſit qualitas principalis, & in melancholia ſecundaria, ita ſe habet humiditas ad humiditatem, ſ. humiditas phlegmatis ad humiditatem ſanguinis, quia humiditas in ſanguine eſt qualitas primaria, & in phlegmate eſt ſecundaria. Alio modo poteſt fieri iſta continua proportionalitas, ſ.ſicut ſe habet ſiccitas melancholię ad humiditatem phlegmatis, ita frigiditas phlegmatis ad caliditatem ſanguineam: & hoc verum eſt, quia ſiccitas eſt principalis qualitas melãcholiæ & eſt maior humiditate phlegmatis, quia illa eſt conditio eius minus principalis. Ita frigiditas phlegmatis ad caliditatem ſanguinis, quia frigiditas eſt principalis qualitas phlegmatis, & caliditas eſt minus principalis qualitas ſanguinis.

F *Inter phlegma & cholerã neceſſario datur humor medius, id eſt ſanguis.* *Quæſt. LVIII.*

DE phlegmate ad choleram eodem modo dicendum eſt, quod ſunt habentes ſolidã contrarietatem, quia ſunt in eis quatuor extremitates diſſimiles, ſ. phlegma frigidum & humidum: cholera calida & ſicca: iſta duo non poſſunt ligari vnico medio, quia ſunt in eis duæ contrarietates, ſed duplici medio, ſ.humido & calido. nam q̃libet cõtrarietas vna qualitate media indiget ad colligandum. frigidum ergo in phlegmate & calidum in cholera colligantur humido, quia humidum vtrique eorum conuenit. Manet ſecunda contrarietas, G ſcilicet ſicci & humidi: & iſta non poteſt ſine medio relinqui, quia tunc daretur diſcontinuatio: & conſequenter tolleretur motus, qui fit per cõtinuum: nec poteſt primum medium etiam eſſe medium pro hac continuitate, quia tunc idem eſſet medium & extremum, ſed dabitur aliud medium, ſ.calidũ, quia huic conuenit tam ſiccũ quàm humidum. duæ ergo qualitates ſunt mediæ colligantes choleram & phlegma, ſed iſtæ non ſunt in eis, quia tunc ſequerētur omnia inconuenientia quæ ſupra inducebantur de melancholia & ſanguine, ſed ſunt in quodam tertio diſtincto, & ex hoc neceſſe eſt quòd ſit inter phlegma & choleram medius quidam alius humor calidus & humidus, & iſte eſt ſanguis, & habet iſte duas qualitates medias ſecundũ proportionalitatē inter phlegma & choleram. H Non poteſt enim vnicus eſſe, quia tunc ponatur quòd ſit illa humiditas, non erit continuitas, neque tranſitus inter hęc duo. nam poterit a phlegmate tranſiri verſus choleram, ſ. de humido phlegmatico ad humidum ſanguineum, inde tamen non poterit tranſiri, quia non eſt aliquod humidum in cholera, & a cholera verſus ſanguinem non poterit eſſe tranſitus, quia non habet aliquid cholera a quo tranſeatur per continuum in humidum ſanguineum. *In q. 56.*

Si autem ponatur aliud medium ſolum, ſcilicet calidum, poterit eſſe tranſitus a cholera in ſanguinem, ſ. a calido cholerico in calidum ſanguineum: non tamen poterit tranſiri inde in phlegma, I quia in phlegmate nihil caliditatis eſt, & a phlegmate non poterit tranſiri in ſanguinem, quia non erit aliquid ſimile.

Neceſſe eſt igitur dari duo media, ſ.calidum & humidum, & tunc erit cõtinuitas & tranſitus, quia tranſibitur ab humiditate phlegmatica in humiditatem ſanguineam, & a caliditate ſanguinea in caliditatem cholericam. aut econtrario ex caliditate cholerica ad ſanguineam &c. Item hoc patet, quia cum iſti duo humores ſint duo ſolidam contrarietatem habentia, neceſſe eſt intercidãt inter ea duo medio modo proportionalia. nam dato vno non poterit reperiri: patet exemplificando ſicut ſupra exemplificatum eſt de melancholia & ſanguine. *De proportione ſanguinis & phlegmæ ac choleræ inter ſe.*

Datis duobus eſt manifeſta proportionalitas, K ſcilicet ſicut ſe habet humiditas phlegmatis ad humiditatem ſanguinis, ita ſe habet caliditas ſanguinis ad caliditatem choleræ, quia humiditas phlegmatis eſt minor humiditate ſanguinis, cum ſit humiditas principalis qualitas in ſanguine: in phlegmate autem eſt minus principalis: ſic in caliditate, quia eſt maior in cholera quam in ſanguine: cum ſit principalis qualitas choleræ & non ſanguinis: & in eadem proportione in qua ſe habet humiditas phlegmatis minor quàm humiditas ſanguinis, eſt minor caliditas ſanguinis caliditate cholerę. *Secundus modus proportionalitatis illorũ inter ſe.*

Alio modo poteſt fieri iſta proportionalitas, ſ. ſicut

ſe ha-

se habet frigiditas Phlegmatis ad caliditatem sanguinis, ita se habet humiditas sanguinis ad siccitatē cholerę, quia frigiditas phlegmatis est maior caliditate sanguinis, quia in phlegmate frigiditas est principalis qualitas, in sanguine autem caliditas est minus principalis, ita in sanguine humiditas est maior quàm sit siccitas cholerae, quia in sanguine humiditas est qualitas principalis, & in cholera siccitas est minus principalis, & in eadē proportione diminutionis se hēt.

In humoribus in quibus est contrarietas solida datur vnicum medium. Quaest. LIX.

IN humoribus autem habentibus contrarietatē nō solidam datur vnicum medium proportionale secundum legem numerorum quadratorum: sicut inter melancholiam & phlegma est contrarietas simplex, quia sunt tres extremitates solum, scilicet siccum, frigidum & humidum: & medium est frigidum quod vtrique conuenit. Et quantum ad hoc est similitudo & transitus a melancholia in phlegma, quia transitur a frigido melancholico in frigidum phlegmaticum, & est istud medium continuū vel discontinuo proportionale, quia sicut se habet siccitas melancholię ad frigiditatem suam, ita se habet frigiditas phlegmatis ad humiditatem suam. quod patet, quia siccitas melancholię est maior frigiditate eius, cum pręcipua qualitas sua sit siccitas, frigiditas autē est minus principalis, ita frigiditas phlegmatis ad humiditatem suam quia est maior, cum frigiditas sit principalis qualitas phlegmatis: humiditas autē est minor. Nec potest poni aliquis humor medius inter melancholiam & phlegma, quia ista duo sola ligantur vnico medio. ergo neque humor medius solum posset habere qualitatem illam mediam in qua ligantur ambo humores, vel si haberet aliquā vltra illam, iam coincideret cum aliquo duorum extremorum, quia aliam quandam qualitatem reciperet ab aliquo duorum extremorum: vnde vtranque caliditatem illius extremi reciperet. Si autem solum habeat vnicam mediam qualitatem non poterit esse vnus humor, quia quilibet humor, quodlibet elementum, & quodlibet tēpus duas necessario habet qualitates, alioquin tolleretur similitudo & continuitas omnis, vt supra declaratum est. nullus ergo humor poterit mediare inter melancholiam & phlegma. potissime, quia qualitas illa qua colligantur nō est in aliquo medio distincto, sed in eis. Inter phlegma quoque & sanguinem est contrarietas non solida, quia habent tres extremitates solum differentes, s. frigidū, humidum, calidum: & colligātur vnico medio proportionali, s. humido: quod tam phlegmati quā sanguini conuenit: & illo dato fit transitus conueniens a phlegmate in sanguinem, s. ab humido phlegmatico in sanguineū humidum. Est autem medio modo proportionale humidum, quia sicut se habet frigidum phlegmaticum ad humidum eiusdem, ita humidum sanguineum ad calidum eiusdem, & hoc est esse medio modo proportionale siue in proportionalitate cōtinua, vt cum dicitur sicut se habet quatuor ad sex, ita se habet sex ad nouem, hic inter duo quadrata immediata, scilicet quatuor & nouē datur vnicus numerus medio modo proportionalis. Ita hic in istis quando non habent solidam contrarietatem excedit humiditas sanguinis caliditatem suam, sicut excedit frigiditas phlegmatis humiditatem suam, & terminus medio modo proportionalis est hic humiditas. Non possunt autem assignari duo media proportionalia inter phlegma & sanguinem, quia sicut non potest reperiri vnicum medium proportionale

Inter melancholiā & phlegma nō datur aliquis humor medius.

In q. 46. & 56.

Cōparatio phlegma ad sanguinem.

A inter duo quae habent solidam contrarietatem, ita nō pōt reperiri duplex numerus medio modo proportionalis, vel duplex medium proportionale in habentibus simplicem cōtrarietatem. Si autem darētur inter phlegma & sanguinem duę qualitates proportionales, aut essent in istis duobus humoribus, aut in aliquo medio distincto ab eis. si aūt essent in ipsis cōicarent in duabus qualitatibus, & quilibet humor haberet alterius qualitates. nam quilibet istorum duorū humorum habet duas qualitates. si ergo cōicarēt in duabus qualitatibus in seipsis, quilibet haberet duas qualitates alterius & esset idem, & hoc non erat colligare vel communicare, sed esse eūdem humorem.

B Si autem dicatur quòd illę duę qualitates medio modo proportionales erant in aliquo medio: quaeritur de illis qualitatibus quę essent: vna earum esset qualitas media in qua cōicāt, s. humidū: alia aūt non poterat esse nisi ipsius phlegmatis vel cholerę, quia aliàs non esset qualitas media. cum ergo istud medium sit humidum, si detur ei qualitas phlegmatis, s. frigidum erit humidum & frigidum sicut phlegma, & nō differret a phlegmate. Si autem dicatur quòd erat caliditas sanguinis: cum illud medium, vt dictum est, sit humidum, addita ei caliditate erit humidum & calidum sicut sanguis, & non differret a sanguine, & tūc non erit medium, sed extremum. Ideo non poterit dari aliquod medium quod habeat duas qualitates, & ob hoc impossibile est inter phlegma & sanguinem intercidere aliquem humorem, quia ille necessario

C haberet duas qualitates, sed nō possunt esse duae qualitates mediae inter hęc, vt probatum est. ergo nō potest cadere medius humor. Inter sanguinem quoque & choleram non est solida contrarietas, quia solum sunt tres extremitates differentes, s. calidum, humidum, siccū: medium est calidum, & copulantur ambo in illo, quia conuenit sanguini & cholerae, & est sufficiens ad hoc ꝙ fiat transitus, quia transibitur a calido sanguineo in calidum cholericum, & ecōtrario. est etiam medio modo proportionale, quia sicut se habet humiditas sanguinea ad caliditatem suam, ita se habet caliditas cholerica ad siccitatem suam, quia humiditas in sanguine est maior caliditate, quia est humiditas principalis qualitas in sanguine, caliditas

D vero minus principalis. In cholera autem ita se habet calor ad siccitatem, quia qualitas principalis cholerae est ipsa caliditas, & minus principalis est siccitas. Idem modus inter choleram & melancholiam assignatur, quia eodem modo habent planam contrarietatem. Et hoc modo est continuitas transitus inter humores, quia a melancholia transitur in phlegma, scilicet a frigido melancholico in frigidum phlegmaticum, & inde ab humido phlegmatico in humidum sanguineum, & postea a calido sanguineo in calidum cholericum, ita vt semper sit continuitas motus.

Inter phlegma & sanguinem non datur aliquis humor medius.

Quō est continuitas transitus inter humores.

E *Quodlibet de quatuor elementis, quatuor temporibus, quatuor humoribus necessario habet solidam contrarietatem ad vnum: & simplicem ad duo sui generis: & cur hoc. Quaest. LX.*

CONSIDERANDVM autem quòd in quatuor elementis, quatuor temporibus & quatuor humoribus, quilibet humor, quodlibet elementum, quodlibet tempus habet contrarietatem solidam ad vnum, & cōtrarietatem planam ad duo.

De elementis primo patet, quia terra habet cōtrarietatem solidam ad vnum, s. ad aerem, cū sint in eis

quatuor extremitates differētes, ſ. terra frigida & ſicca, aer calidus & humidus, habet contrarietatē planā ad duo, ſ. ad ignem & ad aquam. Primo ad aquam, quia aqua eſt frigida & humida, & terra frigida & ſicca, habent enim tres extremitates ſolum differentes quod non perficit ſolidam contrarietatem. habet etiam contrarietatem ad ignem planam, quia ignis eſt calidus & ſiccus, terra eſt frigida & ſicca, tres extremitates ſolum ſunt.

Item aqua habet ignem pro contrario ſecundum ſolidam cōtrarietatem, & aeri & terrę opponitur ſm planam contrarietatē, quia in aqua & igne ſunt quatuor extremitates differentes in eis, ſ. calidum, frigidum, humidum, & duæ earum ſunt cōtratiæ. Etiam aqua ad terram habet planā cōtrarietatem, quia ſunt tres extremitates, ſ. humidum, frigidum, ſiccum. Aer habet ſolidam contrarietatem ad terram, & habet ad ignem & aquam planam contrarietatem. Ignis habet contrarietatem ſolidam ad aquam, & contrarietatem planam ad aerem & terram, quia in quolibet primorū ſunt quatuor extremitates, in alijs vero tres.

Probat idem in tēporib⁹.

In temporibus autem conformiter reperitur, quia ver habet contrarietatem ſolidam ad autumnum, & planam ad hyemem & ad æſtatem. Primum patet, quia ver eſt calidum & humidum, autumnus eſt ſiccus & frigidus, quę ſūt quatuor extremitates cauſantes duas integras contrarietates. Veris ad æſtatem eſt cōtrarietas plana, quia ſunt tres extremitates ſolum, ſcilicet calidum, humidum, & ſiccum: veris ad hyemem ſimplex eſt cōtrarietas in ſolis nibus extremis, ſcilicet calido, humido, & frigido. Aeſtatis ad hyemem eſt ſolida ꝯrietas, quia ſunt ibi quatuor ꝯrietatis extremitates complētes ſolidam ꝯrietatem. Aeſtatis ad autumnum eſt ſimplex ꝯrietas, quia ſunt ibi ſolū tres extremitates: ita de æſtate ad ver, quia ſunt ibi humidum, calidum & ſiccum. De autumno quomodo ad ver ſolidam contrarietatem habeat, & ad æſtatem & hyemem ſolam ſimplicem: patet ex dictis. Idem patet de hyeme reſpectu aliorum temporum.

Probatio in humoribus.

In humoribus idem eſt: quia ſanguinis cum melancholia eſt ſolida contrarietas: cum ſint quatuor extremitates, ſ. ſanguis eſt humidus & calidus: melancholia frigida & ſicca: ſanguinis autem ad choleram eſt contrarietas ſimplex, quia ſunt tres extremitates ſolum, ſ. calidum, humidum, ſiccum: cum ſanguis ſit calidus & humidus, cholera calida & ſicca. Sanguinis ad phlegma eſt ſimplex contrarietas, quia ſunt tres extremitates, ſ. calidum, humidum, frigidū. Choleræ ad phlegmam eſt ſolida contrarietas, quia ſunt ibi quatuor extremitates, ſ. calidum & ſiccum in cholera, frigidum & humidum in phlegmate. Choleræ ad ſanguinem eſt ſimplex cōtrarietas, quia ſunt tres extremitates differētes, ſ. calidum, ſiccum, & humidum. Cholerę ad melancholiam ſimplex contrarietas eſt, exiſtentibus tribus ſolum extremitatibus, ſ. calidum, ſiccum, frigidum. De melancholia ad ſanguinem ſolida eſt contrarietas, & ad phlegma & choleram ſimplex. Phlegmatis ad cholerā ſolida eſt contrarietas: ad melancholiam autem & ſanguinem eſt ſimplex, vt patet ex dictis.

An neceſſe ſit eſſe tantum quatuor elementa: & quatuor tempora anni: & quatuor humores: vel ſit poſſibile eſſe plura vel pauciora his. *Queſt. LXI.*

EX præmiſſis colligi poteſt quòd neceſſe eſt eſſe elementa quatuor datis quatuor qualitatibus: & non eſt poſſibile eſſe plura nec pauciora. In quo conſiderandum eſt quòd elementa ſecundum qualitates eorum accipiuntur, ſi

F autem qualitates ſimplices eſſent in elementis, ſcilicet, quòd in quolibet eorum eſſet vnica ſecundum quòd ſunt quatuor qualitates eſſent quatuor elementa: habet tamen quodlibet elementum duas qualitates neceſſario: vt ſupra probatum eſt: quia aliter nō eſſet in naturalibus continuitas nec harmonia: quia quęlibet qualitatum elementalium eſſet in ſummo, & non haberent ſecundum quòd ſe excederent: habet autem quodlibet duas, ſed quodlibet eorum habet vnam principalem, & ſecūdum quòd ſunt quatuor ita ſunt in quatuor fundamentis, ſcilicet, quòd igni debetur caliditas ſumma: aeri ſumma humiditas: aquę ſumma frigiditas: terræ extrema ſiccitas. Ad hoc autem quòd iſta elementa contemperentur, G recipiunt ſecundarias qualitates, quia quodlibet elementum præter qualitatem quæ in eo eſt in ſummo, habet aliam ſecundariam quæ eſt minor.

Datis 4. qualitatibus neceſſe eſt eſſe quatuor elementa.

Nunc ergo dato quòd in quolibet elemento neceſſe eſt poni duas qualitates, non poſſunt eſſe pauciora elementa quàm quatuor. Non enim poteſt eſſe vnicum elementum, quia nō poſſunt eſſe in vno elemento niſi duæ qualitates, tamen qualitates elementales ſunt quatuor. ergo oportet dari plura quā vnum. nam in vno non poſſunt poni quatuor qualitates cum faciant duas integras contrarietates: nihil tamen poteſt habere in ſe non ſolum duas contrarietates, ſed etiā neque vnam: hæc enim eſt natura contrariorum, vt in eodem ſubiecto eſſe non poſſint. Nō poſſunt etiam in eodem elemento poni tres qualitates, H quia tunc neceſſe erat poni ibi vnam contrarietatem. nam in quatuor qualitatibus ſunt duę integrę contrarietates. ergo quādo fuerint tres qualitates in aliquo, neceſſe eſt vt ſint ibi duo contraria, vt ſi ponatur calidum, ſiccum, & frigidum in aliquo, aut qualitercunque aliter varietur: duę autem qualitates eſſe poſſunt ſine contrarietate, vt calidum & humidum: frigidum & ſiccum, vel calidum & ſiccum, frigidū & humidum, ſed tres quæcunque illę ſint non poſſunt eſſe ſine contrarietate. nullum ergo elementum poteſt conſtare pluribus quàm duabus qualitatibus non contrarijs, ſed quatuor ſunt qualitates. ergo neceſſe eſt ad minus poni duo elementa: quotū vnum ſit calidum & ſiccum, vel calidum & humidū, I & aliud ſit ſiccum & frigidum, vel frigidum & humidum. Si detur quòd ſint duo elementa quorum vnum ſit calidum & ſiccum, & aliud frigidum & humidum, erunt iſta vt ignis & aqua quæ habent huiuſmodi qualitates. Sed iſta non poſſunt eſſe ſola, quia contraria ſi ſola ſint nō habent aliquam cognationē, nec poſſunt aliqualiter colligari: natura tamen requirit vnitatem & continuitatem, cum vniuerſum habeat in ſe ordinem, & res eius habent inter ſe aliquam vnitatem & conformitatem naturæ ſecundū aliquid, ſed contraria ſine medio continuari & colligari nequeunt.

Neceſſe eſt igitur quòd detur medium inter talia duo elementa, & non erit vnica qualitas, quia vbi eſt ſolida contrarietas, neceſſe eſt dari duo media colli- K gātia, ſicut inter duos numeros cubos proximos neceſſe eſt reperiri duos numeros medio modo proportionales ad illos in continua proportionalitate, vt ſupra latis declaratum eſt. Et erunt iſtę qualitates humidum & calidum, quia caliditas ignis & frigiditas aquæ indigent vna qualitate media colligante, & iſta eſt humiditas, quia vtrique conuenit humiditas, cum interdum calida ſint humida, & interdum frigida ſint humida.

In q. 53

Iſta qualitas non ſufficit ad colligandum vtranque contrarietatem, quia ſiccum & humidum non poſſunt colligari humido, cū ſit humidū extremitas. Eſt

ergo

ergo necessaria alia qualitas, scilicet calidũ. & in hac copulantur siccum & humidum, cum interdum sicca calida sint, & interdum humida sint calida. Istæ duæ qualitates necessario supponunt aliquam naturã mediam inter duo illa elementa data, & in illis colligabuntur. nam in eis non possunt esse istæ duæ qualitates: quia tunc quodlibet horum duorum elementorum esset calidum & humidum, & tunc ambo essent vnum elementum: quia haberent easdem qualitates penitus. Item nõ staret solida contrarietas nec aliqua: ideo necesse est vt manẽtibus his duobus elementis in suis qualitatibus, s. in calido & sicco: humido & frigido, detur extra ipsa aliqua alia natura elementalis habens duas qualitates, s. calidum & humidum: & sic erunt saltem tria elementa.

Probat quartum elementum dari necessario s. ignis. Quæst. LXII.

SED adhuc necesse est poni alterum elementum, quod potest sic probari: quia qualitates quatuor sunt in elementis, & quælibet qualitas habet quòd sit summa in aliquo elemẽto. In elementis tamen istis tribus solum sunt tres qualitates principaliter, quia in calido & sicco, s. igne est caliditas in summo: in frigido & humido est frigidũ in summo, s. in aqua: in medio autem elemento, scilicet calido & humido quod est aer, est humidum in summo: siccum autẽ in nullo adhuc est in summo. oportebat ergo adhuc dari aliquod aliud elementũ, in quo sit in summo siccum: & istud est terra. Sed aliter probari potest fundamentalius, quia in natura est continuitas propter motum & processum, qui nõ fit sine continuitate. Sed datis his tribus elementis non datur continuitas. nam ab aqua in aerem proceditur, scilicet ab humido aqueo in humidum aereũ: & ab aere in ignem, scilicet a calido aereo in calidum igneũ, sed a sicco igneo in nihil procedi posset, sicut est de duabus qualitatibus aeris, quarum vtraque est medium procedendi ab aqua in ignem, sed esset ista siccitas ignis superflua. Idem de frigiditate aquæ, quia a frigiditate aquę non proceditur ad aliquid, sed solũ ab humiditate eius in aeream humiditatem. Nec potest dici quòd per circulum redeatur a sicco igneo in frigidum aqueum, quia motus fit per cõtinuum, sed inter frigidum & siccum non est continuitas, quia non copulantur ad terminum communem: ipsa autẽ sunt disperata. debet ergo poni aliqua natura media elementalis, per quam copulentur: & sit progressus continuus per omnes istas qualitates: & ista erit frigida & sicca, scilicet terra: & tunc erit continuitas. nec erit quicquam superfluum, aut diminutum, quia ab humiditate aquea, pceditur in humiditatẽ aereã, & a caliditate aerea in caliditatem igneam, & a siccitate ignea in siccitatem terream. & a frigiditate terrea in aqueam frigiditatem, & hoc modo fiet cõuersio quotiescunque voluerimus semper per cõnnuũ. Ista probatio procedit si dederimus quatuor qualitates elementales in duobus elementis, scilicet calidũ & siccum, frigidum & humidum. Sed detur aliter, s. quòd illa duo elementa sint vnum calidum & humidum: & aliud frigidum & siccum, scilicet aer & terra: hic sunt quatuor qualitates elementales, & sic nõ videtur necesse esse poni plura elemẽta. Sed necesse est poni plura, quia terra & aer solidam habent cõtrarietatem, & non possunt ligari contraria sine medio, nec vnico medio ligabuntur sed duobus, quia sunt contraria solida. nam caliditas aeris & frigiditas terræ sunt vna contrarietas, humiditas aeris & siccitas terrę sunt alia contrarietas. Prima cõtrarietas ligatur

Alia probatio melior.

A vnica qualitate, scilicet humido, quia humidum conuenit calidis & conuenit frigidis: ista qualitas nõ potest esse medium in alia contrarietate humidi & sicci: cum ipsa sit vnum extremum, sed erit medium frigidum. Cum ergo istę qualitates sint ad colligandum duo contraria solida, necesse est vt vel sint in ipsis duobus elementis, quę habent solidam contrarietatem, vel in aliquo alio inter ipsa. Non possunt esse in ipsis, quia tunc easdẽ haberent qualitates duo contraria solida, quod includit contradictionem, quia nõ solum non manerent contraria solida, sed neque manerent contraria, sed essent idem. ergo dabuntur istæ duæ qualitates aliquo subiecto medio, & istud erit tertia natura media elemẽtalis, scilicet humida & frigida, & est aqua.

B Datis his tribus probabitur necessarium esse quartum elemẽtum, scilicet ignis, quia aliàs non daretur continuitas processus in natura. nam procederetur a frigido terreo in frigidum aqueum, & ab humido aqueo in humidum aereum: tamen a calido aereo in nihil posset procedi: non enim continuaretur alicui. Idem de sicco terreo: nulli enim continuaret. oportet ergo dari naturam aliam mediam secũdum quam omnia ista continuentur, & ista erit ignis: & tunc erit processus continuus, quia a frigido terreo procedetur in frigidum aqueum: & ab humido aqueo procedetur in humidum aereum, & a calido aereo in calidum igneum, a sicco autem igneo ad siccum terreum, & sic erit perfecta continuitas. quocunque ergo modo detur necesse est concludi esse quatuor elementa.

C

Esse plura vel pauciora elementa quam quatuor est impossibile, & quare. Et quòd inter terram, & aquam non potest intercidere aliquod elementum. Quæst. LXIII.

ESse autẽ plura elementa est impossibile, quia inter ignem & aquam vnicum intercidere posse necesse est, plura vero impossibile. nã sicut in numeris cubis fit colligatio per duo media proportionalia, & nõ potest fieri per vnicum, nec est possibile inter duos cubos proximos intercidere tres numeros continue proportionales, aut plures, ita cum ignis & aqua sint solida in contrarietate, non poterit intercidere vnicum medium: nec tamẽ plura duobus, sed duo media sũt duæ qualitates proportionabiles, & illę faciunt vnum elementum. ergo non potest inter ignẽ & aquam intercidere nisi vnicum elementum. Et quia media colligantia solidam contrarietatem ignis & aquæ sunt calidum & humidum, fiet elementum calidum & humidum, & istud est aer. Si autem inter ignem & aquam darẽtur duo elementa, necesse erat dari quatuor qualitates in eis: cum quodlibet elemẽtum vnam habeat qualitatem principalem, & aliam secundariam: & istæ quatuor qualitates essent continuo proportionales inter aquã & ignem, sed hoc est impossibile, quia non possunt intercidere in solida contrarietate nisi duo termini medij continue proportionales. Accipiatur alia duo contraria solida, s. aer & terra, non poterit intercidere nisi vnum elementum inter illa, quia ista habẽt quatuor extremitates contrarietatis, quæ sunt humidum, calidum, siccum & frigidum: inter hæc non possunt intercidere nisi duæ qualitates mediæ ad colligãdum duas ꝯtrietates: & erunt frigidum & humidũ, sed solę duę qualitates vnicũ efficiunt elemẽtum. ergo inter aerem & terram elementum vnicum est, s. aqua. Si autẽ darentur duo elemẽta media necesse erat intercidere quatuor qualitates quæ essent cõtinuo medio modo proportionales, nulla tñ cõtrarietas solida põt

D

E

recipere nisi duos terminos medios cõtinuo proportionales. non dabuntur ergo nisi quatuor elemẽta. Aliter probari potest & euidentius per ipsa elemẽta habentia simplicem contrarietatem, s. inter ista quatuor elementa non possunt intercidere alia. ergo nõ possunt esse nisi quatuor elementa. nam si plura essent elementa. necesse erat vt continuaretur vnum ad alterum, & efficerent vnam naturæ continuitatẽ: aliàs non ordinarentur ad vnum. nec daretur cognatio in rebus naturæ: & tunc non essent ad generationem nec ad corruptionem, cum ista fiant secundum quandam harmoniam similitudinis & dissimilitudinis. Inter terram autem & aquam quæ simplicem habent contrarietatem, impossibile est intercidere aliquod elementum: quia ista habent cõtrarietatem planam, s. siccum terreum & humidum aqueum: in habentibus tamen huiusmodi contrarietatem vnicũ medium possibile est ad colligandũ, sicut inter duos quadratos quoscũque proximos vnicum numerum medio modo proportionalem reperiri necesse est. Et ista est vnica qualitas, vt inter siccum terreum & humidum aqueum intercidat frigidum, quod cõuenit vtrique, & non possunt plura media esse: quia simplex contrarietas non potest ligari nisi vnico medio, vt supra satis probatum est, sed vnica qualitas non efficit elementum. ergo non potest intercidere aliqđ inter terram & aquam: pręsertim quia qualitas illa media qua colligantur est in ipsismet. ergo non poterit intercidere aliquid quo colligẽtur: seipsis enim sufficienter colligantur qualitate illa media.

Alia probatio clarior.

In q. 55, & 56.

Inter aquam & aerem non potest intercidere aliquod elementum medium: & quare. Et quòd idem in aere arguitur, Similiter etiam inter aerem & ignem. Quæst. LXIIII.

Item arguendum est de aqua & aere, ꝙ nõ possit intercidere aliquod mediũ elementum: quia ista habent contrarietatem simplicem. in tribus enim extremitatibus differentibus consistunt, s. frigido, & humido, & calido: quarum duę contrarietatem habent simplicem. tertia autem est media colligans: ideo non poterit intercidere medium alterũ. Tum quia medium colligans contrarietatem est in ipsismet: ideo non indigent alio. Tum quia vnica qualitas media est, sed illa nõ potest efficere elementum quod semper duabus consistit qualitatibus. Idẽ in aere & igne arguetur ꝙ nullum possit intercidere medium, quia simplicem habent contrarietatem. Idem in igne & terra. Aliter argui potest si aliquod medium intercideret inter terram & aquam illud deberet esse medio modo proportionale: alioquin non daretur continuitas, & ordo processus in natura. si autem sit medio modo proportionale, oportet quòd accipiat de qualitatibus eorum: accipiet autem mediam qualitatem, i. frigiditatem quæ conuenit tã sicco terreo quàm humido aqueo. accipiet etiã aliam qualitatem: quia non potest consistere vnica qualitate; & tunc aut erit illa de qualitatibus terrę, aut de qualitatibus aquæ. si assumat de qualitatibus terræ assumet siccum: & sic erit medium illud frigidum & siccum, sed tunc non erit medium sed extremũ, quia erit terra quæ est frigida & sicca. Si autem cum medio quod est frigidum, assumatur alia qualitas, quę sit qualitas aquæ, erit humidum, & dicetur medium frigidum & humidum: sed istud est extremũ, quod est aqua. ergo non potest poni medium elementum.

Si autem dicas quòd vis ponere frigido, quod est medium, aliam qualitatem quæ non sit de qualitatibus aquæ & terrę: necessario illa erit caliditas: cum

F præter humiditatem & siccitatem nulla sit coniungibilis nisi caliditas, sed frigidum calido copulari nequit propter contrarietatem. ergo impossibile est medium dari inter terram & aquam. Inter aquam & aerem idem modus est inducendi: ista enim sunt cõtraria simplicia habentia extremitates tres, scilicet frigidum, humidum, calidum, & colligantur calidum aereum & frigidum aqueũ qualitate media quæ est humidum.

Si autem velimus ponere medium elemẽtum habebit primo qualitatem mediam, quæ est humidum: & tunc quæritur quam de alijs tribus qualitatibus habebit. Si dicas quòd habet frigidum, erit humidum & frigidum, & istud est aqua. Si autem dicas quòd
G habet calidum, erit humidum & calidum: & istud est ipse aer quod erat alterum extremum. Si autem sit siccum non poterit dari, quia tunc iungerentur humidum & siccum: & iste modus est euidentior alijs prioribus, quamquam omnes sint necessarij.

Inter aerem & ignem identidem non potest esse medium elementum, quia ista sunt contrarietatem simplicem habentia in tribus differentibus extremitatibus, scilicet humido, calido, & sicco: & colligantur per calidum. Si autem velimus ponere medium elementum, necesse est vt habeat primo qualitatem mediam, scilicet caliditatem quæ mediat: & tunc cũ illa aut habebit frigidum, aut humidum, aut siccum. Non potest habere humidum, quia esset tunc calidũ & humidum: & istud est aer quod est extremum.
H Si autem habeat siccum, erit calidum & siccum, & istud est ignis qui est extremum. Si autem detur ꝙ habeat frigidum est impossibilis colligatio, quia contraria in eodem non sunt. Non ergo potest intercidere medium elementum inter aerem & ignem reducendo per circulum: quia ipsa sunt habentia simplicem contrarietatem in tribus differentibus qualitatibus, scilicet calido, sicco, frigido: & modus erit in excludendo medium, sicut in prædictis.

Secundus modus probandi quòd est impossibile quòd sint plura quam quatuor elementa vel pauciora. Quæst. LXV.

I Aliter autem induci potest impossibilitas plurium quam quatuor elemẽtorum, quia quatuor sunt qualitates elementales, & nullum elementum potest habere vnicam, sed quodlibet in duabus est: & tunc quot fuerint possibiles combinationes qualitatum, tot erunt possibilia elementa, sed non sunt possibiles, nisi quatuor combinationes istarum qualitatum. ergo non erunt possibilia nisi quatuor elementa, quod patet inducendo.

Accipiatur calidum & coniungatur humido, & fiet vnum elementum, scilicet aer. Coniungatur calidum sicco, & fiet alterum elemẽtum, scilicet ignis. Coniungatur calidum frigido & est impossibile.

Accipiatur frigidum & combinetur humido, &
K fiet vnum elementum, scilicet aqua. Combinetur frigidum sicco, & fiet aliud elemẽtum, scilicet terra. Combinetur frigidum calido: hoc est impossibile. Ecce per combinationẽ variam qualitatum sola quatuor elementa inuenta sunt.

Accipiãtur aũt duę residuæ qualitates, s. siccum & humidũ, & cum qualibet earũ fiant speciales cõbinationes, & inuenietur eadẽ quatuor elementa, s. siccũ cõiungatur calido, & erit elemẽtũ ignis. Cõiungatur frigidum sicco, & erit elementum terrę. Cõbinetur siccũ humido: & hoc est impossibile, cũ sint ꝯria. Cõbinetur humidũ alijs qualitatibus, s. humidum calido

erit

erit elementum aeris. Combinetur humidum frigido, & erit elementum aquæ. Combinetur humidum sicco est impossibilis combinatio. qualitercunque ergo inducantur qualitates, solum est possibilis quadruplex combinatio, & consequenter erunt quatuor elementa. Si autem contrariorum esset possibilis combinatio fierent sex elementa. Et per hunc modum etiam induceretur, quòd non erat possibile fieri alia elemēta prçter hæc, scilicet, quòd essent quatuor elemēta: tamē quòd illa non essent terra, aqua, aer, ignis: aut quòd esset aliquod alterum, & deficeret aliquod de his quatuor. Nec enim nunc de nominibus contendimus, s. an vocentur terra, & aqua, aer, & ignis: quia in hoc nihil differt, cum singulæ gentes proprijs ea vocibus secundum sua idiomata B appellent: sed quòd non erat possibile esse elementa quatuor alterius naturæ quàm sunt hæc: quia licet in his differentia substantialis sit per formam specificā, tamen mutatis qualitatibus elementalibus impossibile erat manere eandem specificam formam: quia formæ in materia non possunt gigni nisi existant certæ dispositiones: & postquàm fuerint ibi, non poterunt manere si perdantur illæ dispositiones. Vnde si igni auferatur calidum & siccum, non manebit forma ignis, sed alterius erit naturç: quia illa forma nō potest cōsistere nisi in his dispositionibus: & si ablatis igni calido & sicco, daretur calidū & humidum, iam non esset ignis sed aer: non quidem quia substantia ignis consistat in calido & sicco: sed quia sine C illis consistere impossibile est. Et hoc modo cum vnum elementum agit in alterum, conuertit illud ad naturam suam: sicut sçpe aer conuertit ignem in seipsum: & econuerso conuertit ignis aerem, non quidem tanquam directe forma specifica aut destruatur, aut conuertatur: sed quia per actionem contrariorū pereunt qualitates sine quibus nō cōsistit forma specifica in materia. Consistunt ergo elementa diuersç naturç secūdum quòd qualitates se habent vario modo in eis: sed impossibile est alias esse combinationes qualitatum prçter eas, quç nūc sunt existentibus quatuor qualitatibus. vt supra fuit inductum. ergo impossibile erat alia elemēta prçter hæc esse: vel quòd essent quatuor elementa, quæ non essent hçc: quia D ad hoc requirebatur quòd essent quatuor qualitatū combinationes: & quòd non essent istæ combinationes: sed non sunt possibiles combinationes alterius modi, vt inductum est. ergo nec sunt possibilia elementa alterius modi quàm hæc.

Necesse est esse quatuor tempora anni & impossibile est esse plura his. Quæst. LXVI.

SIMILITER autem de tēporibus anni dicendum est, quòd necessario sunt quatuor tēpora anni, & non possunt plura aut pauciora poni: quia ista tempora consistunt diuersa secūdum qualitates diuersas quæ in eis dominantur: sed in his E temporibus sunt quatuor qualitates, & in quolibet debet esse duplex qualitas: quia non potest aliquod tempus habere vnicam qualitatem, vt supra probatū est. (In q. 46.) Debet autem quælibet qualitas habere dominiū in aliquo tempore, sicut caliditas in æstate, in autumno siccitas, frigiditas in hyeme, humiditas in vere: & istæ sunt combinatç alijs qualitatibus minus principalibus illorum temporum. Hoc dato non possunt esse pauciora quàm quatuor tempora: quia si poneremus esse vnicum tempus, cum quatuor qualitates in tēpore ponendç sint, necesse esset vt illud haberet omnes quatuor qualitates: sed est impossibile, quia tunc haberet solidam cōtrarietatem, & duas simpli-

A ces contrarietates. Nec possunt poni tres qualitates in eodem tempore, quia in tribus qualitatibus quæcunque illæ sint si sunt de elementalibus, necesse est simplicem contrarietatem vnam esse, vt in calido, humido, frigido, vel aliter quomodocūque: non potest autem in eodem recipi contrarietas. necesse est igitū saltem esse duo tēpora, & in quolibet eorū sint duæ qualitates. Sed nec istæ erunt de ɔ̄rijs, vt ꝙ poneremus in eodem calidū & frigidum: & in alio siccū & humidum: istæ enim combinationes sunt impossibiles: quia ɔ̄ria non recipiunt se simul: sed fierent combinationes aliter, s. calidum & siccum, & frigidū & humidū in alio, & videbatur ꝙ sufficerent ista duo tempora, quia in eis qualitates omnes reperiebantur, B sed non possunt hçc solum consistere, quia sunt talia duo tpa habentia solidam ɔ̄rietatem, & ɔ̄ria nunq̄ ligantur nisi per medium: aliàs non erit motus & cōtinuitas: sed tpa copulantur, cum vltima eorum sint idem. ergo necesse est qualitates tpales conformiter quandam habere habitudinem. Sed duo ɔ̄ria solida non habent aliquam cōformitatem, ideo necesse est intercidere medium copulans: & istud non est vnicum, quia duo contraria solida semper exigunt duo media continuo proportionalia, sicut inter duos cubos proximos sunt duo termini continuo proportionales. erit ergo inter caliditatem æstatis & frigiditatē hyemis medium vnum, s. siccum: quia cuilibet eorū cōuenit. Pro alia cōtrarietate, s. sicci & humidi aliud medium necessarium est, s. frigidum. nam siccū non C potest esse medium, cum sit extremum in hac ɔ̄rietate: & tunc medium illud quod datur, erit siccum & frigidum. Nec possunt istæ qualitates esse in æstate & hyeme, quia tunc non essent solida contraria: sed idem penitus sine aliqua contrarietate. Dabitur ergo necessario medium quod sit siccū & frigidum, & erit aliud tempus distinctum ab æstate & hyeme, in quo ambo colligentur, & sic erunt tria tempora saltem. Est autem adhuc necessarium quartum tempus: quia in tempore est circulus secundū qualitates eius, quia causatur secundum motum circuli cçlorum: ideo cum procederetur ad hyemem ab æstate est processus per continuum, s. a sicco æstatis procedetur in siccum autumni: & a frigido autumni in frigidum hyeD mis: sed cum inde procedēdum sit non poterit procedi per continuum, quia ab humido hyemis nō potest procedi in calidū æstatis aut in siccū: quia nō est aliquid medium & cōe his: ideo necesse est dari tp̄s medium ita vt semper per cōtinuū procedatur. Erit autem istud tempus necessario humidum & calidū ad hoc ꝙ mediante illo cōtinuentur hyems & æstas: quia trāsitur ab humido hyemis & nō pōt trāsiri nisi in humidum vt sit continuitas: & quia transiri debet inde in caliditatē æstatis vt continuentur tpa, necesse quoque erit vt calidum sit, erit igitur tp̄s istud calidū & humidū, & istud vocatur ver quod mediat inter hyemē & çstatē, & tunc erit continuitas in tpibus, q̄a procedetur a siccitate æstatis in siccitatem autumni, E & a frigiditate autumni in frigiditatem hyemis, & ab humiditate hyemis in humiditatem veris, & a caliditate veris in caliditatē æstatis, & sic fit circulus & perpetuitas in temporibus. Datis autē solum tribus temporibus non poterit fieri continuitas & circulus. necesse est ergo esse quatuor tempora.

(Probat necessitatem quarti tēporis.)

Esse plura tempora quā quatuor est impossibile. Qō. LXVII.

ESse plura tempora est impossibile, quia aut essent ista cum alijs, aut alia per se. Non possūt esse ista cum alijs, quia tunc intercederent alia inter hæc, cum in istis totus ordo durationis vertatur. non possunt tamē alia tpa intercidere

quod multipliciter induci poterat, ſicut inductum fuit de elementis quòd non poſſent eſſe plura quatuor, ſed ſatis erit quòd inducatur duobus vltimis modis.

Primo: quia inter æſtatem & autumnum non poteſt intercidere aliquod tempus, quia omne tempus duas habet qualitates. ergo eſſet aliquod tempus medium inter hęc, cum iſta habeant contrarietatem ſimplicem in calido & frigido, erit medium ſiccum: & illud tẽpus quod intercideret eſſet ſiccũ: ſed neceſſe erat ꝙ haberet aliam inſuper qualitatem: & illa aut eſſet frigiditas, & tunc coincideret cum extremo, ſ. cum autumno qui eſt ſiccus & frigidus: ſi ſit caliditas eſt medium calidum & ſiccum, & tunc coincideret cũ æſtate quæ eſt extremum, & eſt calida & ſicca: ſi autem ſit humiditas non poterit fieri cõbinatio, quia contraria nõ coniunguntur. Item inter autumnum & hyemem non poteſt etiam tẽpus medium intercidere: quia iſta ſunt ſimplicem cõtrarietatem obtinentia in tribus extremitatibus, ſ. frigido, ſicco, humido, quorum medium eſt frigidum: ideo neceſſe eſt vt tempus illud quod eſſet medium, frigidũ eſſet: & quia non poteſt conſtare vnica qualitate, neceſſe eſt vt ſuperaddatur alia: & illa aut erit ſiccitas: & tunc medium erit frigidum & ſiccum, & coincidet cum extremitate quę eſt autũnus. Si autem ponatur alia qualitas, ſ. humidum, erit medium frigidum & humidum, & erit extremitas quæ eſt hyems. Si autem detur alia qualitas, ſ. calidum non erit poſſibilis combinatio, quia contraria non ſimul ſtabunt; impoſſibile eſt igitur inter autumnum & hyemem intercidere tempus medium. Inter hyemem autem & ver neceſſe eſt quoque eſſe nullum medium: quia in his eſt contrarietas ſimplex in tribus extremitatibus, ſ. frigido, humido, calido, medium autem eſt humidum: quod vtrique cõuenit: ideo ſi aliquod tempus medium deberet intercidere, neceſſe erat vt illud eſſet humidum, aliam quoque haberet qualitatem: & tunc aut illa eſſet frigiditas, & ſic eſſet frigidũ & humidum: atque coincideret cum altero extremo, ſ. cum hyeme. ſi autem eſſet caliditas cum humiditate in medio illo coincideret cum altero extremo, ſ. cum vere quod calidum & humidũ eſt. ſi autẽ combinetur ſiccitas humiditati eſt impoſſibilis combinatio: quia ſunt contraria. nullũ ergo tempus medium intercidere poteſt. Inter ver quoque & æſtatẽ medium tempus eſſe eſt impoſſibile: quia ſunt contrarietatem ſimplicem obtinentia in tribus extremitatibus, ſ. calido, humido, ſicco, medium autem eſt calidum. ſi ergo daretur aliquod tẽpus medium, illud eſſet neceſſario calidum: ſed non poterat ſolam hãc qualitatem habere. haberet ergo aliquã de alijs: ſed tunc aut eſſet ſiccitas cum caliditate: & ſic coincideret cum altero extremo, ſ. cũ ęſtate quæ eſt calida & ſicca. Si autem eſſet humiditas, coincideret cũ altero extremo, ſ. cum vere quod eſt calidum & humidum. Si vero ſit frigiditas eſt impoſſibilis combinatio, quia ſunt contraria & non conſiſtunt in eodem. nõ ergo poterit intercidere tempus aliquod inter ver & æſtatem, & conſequenter patet ꝙ non põt eſſe plura quàm hęc.

Alia probatio.

Amplius patet alio modo: quia tempora ſunt varia ſecundum diuerſas qualitatũ proportiones in eiſdem; ſed non poſſunt dari plures cõbinationes qualitatum quàm hæ quatuor: ergo non poſſunt eſſe plura tempora. Patet: quia ſolum ſunt quatuor qualitates temporis, ideſt rerum temporalium ſm varias partes ſucceſſionis temporis, ſicut ipſorum elementorum ſunt quatuor qualitates: & non poſſunt qualitates iſtæ eſſe ſimpliciter, ideſt ſolæ ſecundum ſuc-

F ceſſiones temporum, ſed combinatæ. Accipiatur autem calidum & combinetur ei humidũ, & fiet tempus vnum quod eſt ver. Accipiatur cũ calido ſiccũ, & fiet aliud tempus, ſ. æſtas. Accipiatur autem frigidum cum calido, & iſta eſt impoſſibilis combinatio: cum ſint contraria. Accipiatur frigidum & combinetur ſicco, & fiet tertium tempus, ſ. autũnus: combinetur frigidum humido & fiet quartum tempus. ſ. hyems: combinetur frigidum calido: & eſt impoſſibilis vnio. manebunt ergo ſola quatuor tempora ex his mixtionibus. Accipiãtur aliæ duæ qualitates. ſ. ſiccum & combinetur frigido, & erit vnum tempus. ſ. autumnus: de quo dictum eſt. Combinetur ſiccum calido, & fiet aliud tempus, ſ. æſtas. Combinetur ſiccũ

G humido: & iſta eſt impoſſibilis mixtio. Accipiatur humidum & combinetur calido & fiet vnum tẽpus, ſcilicet ver. Coniũgatur humidũ frigido, & fiet aliud tempus, ſ. hyems. Combinetur humidum ſicco: & iſta eſt impoſſibilis: ideo non poterunt reperiri niſi iſtę quatuor combinationes: & conſequẽter nec plura quatuor temporibus. Quòd autẽ non ſunt alia tpa prçter iſta, ſiue ſint quatuor, ſiue pauciora patet: quia tpa fiunt ſm diuerſas combinationes qualitatum: ſicut elemẽta ſunt diuerſa per varias qualitatum combinationes: ſed impoſſibile eſt plures eſſe combinationes, nec eſſe alias eſt poſſibile ſiue tot ſiue pauciores. ſicut ergo quia non ſunt plures combinationes, non ſunt plura tempora neque elementa: ita quia nõ ſunt aliæ niſi iſtæ, ſ. alio modo facta non ſunt alia tem-

H pora in ſubſtantia, niſi iſta ſiue tot in numero, ſiue pauciora.

Oportet quatuor humores dari, & plures fore eſt impoſſibile. Nec poſſunt eſſe alij quàm iſti, ſiue plures, ſiue pauciores ponantur.

Quæ. LXVIII.

IN humoribus eadem eſt ſpeculatio, ſ. ꝙ neceſſe eſt eſſe humores ſolum quatuor quod ex ſuperioribus ſatis induci poſſet: ſed vt ſaltem detur formula breuiter inducetur: ſicut in elementis ſunt quatuor qualitates ita & in humoribus: quia nihil in natura ſimplicem habet qualitatẽ ex cauſis ſu-

I pra poſitis: ſed ſunt qualitates iſtę combinatę in humoribus. Nõ poſſunt autem eſſe omnes in ſubiecto vno ita ꝙ eſſet vnicus humor: quia ille haberet duas contrarietates integras: quod impoſſibile eſt; cum nec vnam habere queat. Non poſſunt etiam in eodem eſſe tres qualitates elementales: quia quæcunque illę ſint facient vnam integram contrarietatem: duæ autem ſunt compoſſibiles: vt calidum & ſiccũ in eodem: & frigidum & humidũ: vel alijs modis: & ſic ſaltem dabuntur duo elementa. ſed non ſufficiunt: quia neceſſe eſt dari medium copulatiuũ inter hęc, cum ſint contraria ſolida, & illa ſemper colligentur ex cauſis ſupra aſſignatis. Si ergo dederimus calidum & ſiccum in vno, & in alio frigidum & humidum neceſſe eſt poni duo media pro duabus con-

K trarietatibus. Erunt autem illa duo extrema cholera & phlegma, quia in his conueniunt qualitates hæ: & pro calido cholerico & frigido phlegmatico dabitᷣ medium, ſ. humidũ: quod vtrique conuenit. pro ſicco cholerico & humido phlegmatico eſt aliud medium, ſcilicet calidum quod vtrique conuenit: & ſic dabitur neceſſario medium inter choleram & phlegma, quod ſit humidum & calidum: & iſte eſt ſanguis: vnde erunt neceſſario tres humores.

Sed adhuc eſt neceſſarius alius: quia non eſſet cõtinuitas & progreſſus in humoribus ſi nõ detur alius: & erunt aliquę qualitates ſuperfluę. qđ patet, quia ab

humido

A humido phlegmatico procederetur in humidum sanguineum, & a calido sanguineo procederetur in calidũ cholericum: sed a sicco cholerico non poterit procedi in aliquid per circulum vel alias.

Item a frigido phlegmatico nõ põt in aliquid deueniri, neque ab aliquo in illud. nam a sicco cholerico non potest veniri in frigidum phlegmaticum, quia non habent identitatem vel continuitatem, progressus aũt per cõtinua fit. Ideo oportet esse aliquid medium, ita vt neque siccum cholericum, nec frigidum phlegmaticum superfluum sit, & hoc est, vt ponatur humor. ℂ qui sit frigidus & siccus, & tunc transibit per circulũ a sicco cholerico in siccũ illius humoris, & a frigido illius procedet in frigidũ phlegmaticũ ita vt fiat psectus circulus, & iste quartus humor est melancholia, qui necessario est frigidus & siccus.

B Esse autem plures est impossibile, quia inter melancholiam & phlegma non potest dari medius humor cum sint in eis solum tres extremitates. ℂ siccum, frigidum, & humidum: medium autem est frigidum. & si aliquis humor medius daretur, necessario ille esset frigidus & haberet aliam qualitatem. si autem esset siccitas esset frigidus & siccus: ideo esset vnũ extremum. ℂ melancholia. Si autem esset humidum, esset medium illud frigidum & humidũ, & sic esset phlegma, quod est alterum extremum: non potest esse calidum, quia non combinatur calidum & frigidum. Inter phlegma autem & sanguinem intercidere mediũ humorem est impossibile, quia consistunt in simplici cõtrarietate, & medium eorum est humidum: extremitates duæ sunt calidum sanguineum & frigidũ phlegmaticum. Si ergo daretur aliquis medius humor necessario esset ille humidus, & tunc aut combinaretur cum hoc frigidum, & sic esset phlegma, quod est frigidum & humidum, aut combinaretur ei calidum, & tũc esset sanguis, qui est calidus & humidus:

C non potest combinari ei siccitas, quia contraria sunt. non est ergo possibile intercidere medium humorẽ inter Phlegma & sanguinem. De sanguine & cholera idem modus est, quia ista duo sunt contraria non solida, & habent medium calidum: extremitates contrariæ sunt, siccum cholericum, & humidum sanguineum: si autem esset medium esset calidum, & non

D posset esse siccum: quia tunc coinciderent cum cholera: esset enim calidum & siccum. nec potest combinari huic medio humidũ, quia coinciderent cum sanguine: non potest etiam combinari ei frigiditas, quia sunt contrariæ: sed in vnica qualitate non potest subsistere aliquis humor. ergo non poterit esse medium inter sanguinem & choleram. idẽ de cholera & melancholia quæ identidem sunt contraria simplicia. Alij modi per sufficientem diuisionem combinationum qualitatum induci possunt: sed satis patent ex superioribus. Apparet ergo ex prædictis necessario esse. 4. elementa nec plura, & 4. tempora. & 4. humores, nec plurificari potuisse, nec diminui. Hęc autem omnia dependent ex. 4. qualitatibus secundum combinationes earum.

E *Si aliquando per possibile vel impossibile daretur, quòd sol staret, & nunquam postea moueretur, quæ accidentia sequerentur. Quæst. LXIX.*

NVnc autem redeuntibus nobis ad id vnde paululum digressi fueramus, ad inquirendum ordinem in istis naturalibus: dicendum est, quod fiunt mutationes in rebus secundum qualitates propter motum cęlorũ, & principaliter propter motum corporis solis. Et quia hẽt in circulo suo. 4. quartas secũdum quas declinat, causat. 4. varietates combinationum qualitatum in rebus secundum successionem tẽporum discurrendo quartas illas, & si sol non haberet aliquam latitudinem in motu versus Septentrionem & austrum, non causaretur aliqua diuersitas istarum qualitatum in regionibus ad aliquam partem mundi, sed manerent semper sub eisdem qualitatibus quæcunque illæ essent, quia influentia semper esset eiusmodi, & identificata causa impossibile est variari effectum, & si sole nõ habente declinationem nõ fieret diuersitas in regionibus, adhuc magis essent res sub eadem qualitate si sol maneret immotus totaliter: tũc enim nihil gigni aut corrũpi posset, quia nunquam esset alteratio secũdum contrarietatẽ qualitatum, quæ necessario præsupponitur ad generationem & corruptionem: cum qualitates semper essent eędem. ℂ vbi semel esset frigiditas semper esset frigiditas, & vbi caliditas eodem modo, quia non esset adiuuans aliquid ab extra ad intensionem & remissionem. quod ergo genitum non esset nunquam gigneretur, quod autem genitum esset si constaret in harmonia magna qualitatum, necesse erat perire, sicut omnia animata tam animalia quàm plantatiua, quia semper vna qualitas inualesceret cæteris pereuntibus, & sic cessaret harmonia, & consequenter ipsa quæ per harmoniam consistunt. Ideo si sicut stetit sol tempore Iosue paruo tempore. ℂ per 12. horas aut quasi, vel parum plus, stetisset per duos vel tres menses aut plus, necesse erat omnia viuentia perire: quia fortificaretur semper in eis vna qualitas & destrueret harmoniam, & accideret homini nibus & omnibus animãtibus, sicut in his quę aliqua diuersa valetudine tacti paulatino conficiuntur langore: arbores autem & cętera virentia si procul a regione illa super quam sol stabat, essent, duro frigore & velut autumni siccitate marcescerent defluẽtibus folijs, versisque in alborem, bruma premente: ipsa quoq; virtus arboris in qua fundatur tota vitalis operatio & substãtia, nullo calore adiuta periret. Si vero sub terra illa essent quam stans sol premeret, aut ei appropinquarent, intemperato exurerentur calore to to humido naturali soluto.

Prouidit tamen Deus, vt quamquam potẽtissimũ brachium suum ostendisset tenendo cęlum, tamen non fecit magno tempore detineri, ne rerum status aut periret, aut ex aliqua parte labefactaretur. Sic autẽ post diem iudicij cessabit omnis corruptio & generatio in elementali regione non existentibus animalibus, nec plantis, aut aliquibus vegetabilibus. nam stabit sol & luna, & totus apparatus cœli, quia iam priora transierunt. Erant enim magnifici Dei nostri artificia quædam ad conseruationem & generationem nostrã in hoc seculo: cũ vero hæc cõsumata erunt, nihil iam proficeret motus cęlorum, nec generatio & corruptio. non ergo erit. Et quamquam substantia elementorum non cesset: omnes tamen species viuentium peribunt, quia ista immediate erãt ad hominem: substantia autem elemẽtorum ad honorem Dei & pulchritudinem operis sui. Et quia si in die iudicij constaret motus cęli, ex quo consequẽter omnia viuentia perirent: aliquãta successione manerent cadauera super terram ipsorum animalium, quæ licet mouerentur, continui tamen cadauera nõ possent, quia non erat aliqua qualitas dissoluens, sicut nunc est calor, nisi forte essent sub sole stante (vt aliqui volunt) perpendiculariter, aut in propinquo manerent quoque arbores deficcatę non resolutę, quæ omnia satis magnam præstarent deformitatem elemento terræ. Ideo Deus in die iudicij mittet ignem, qui omnia animalia & viuentia incinerabit, & plantatiua omnesque alias mixtiones imperfectas, & hæc quæ

Post diem iudicij cessabit Cœli motus & omnis generatio & corruptio, & quare.

quæ combustione illa soluentur, claudentur intra ter F
rę hiatus per quasdam infernorum (vt aiunt) portas,
& tota terra atque elementorum facies manebit pu
rissima. De combustione hac dicit beatus Petrus Ca-
non. 2. cap. 3. s. cęli autem, qui nunc sunt, & terra, eo-
dem verbo repositi, sunt igni reseruati in diem iu-
dicij & perditionis impiorum hominum. Et postea
subditur. Aduenient autem dies domini, vt fur, in qua
cęli magno impetu transient, elementa vero calore
soluentur, terra autem, & quæ in ea sunt opera exu-
rentur. Ex prædictis autem patet, quid sequeretur
si sol stetisset vlterius, sicut cęperat stare tempore
Iosue, & dato quod mouerentur cæteri cęli, & planetarū
corpora, si tamen sol in æternum staret, necesse erat
sequi omnia inconuenientia quæ supra posita sunt,
quia cæteri planetæ sine sole non sufficiunt ad guber G
nationem, est enim a sole fere tota virtus influxiua, &
cæteri a sole lumen recipientes ad influendum adiu-
uantur, non tamen sequerentur ita velociter incōue-
nientia prædicta stante sole, & motis omnibus plane-
tis, sicut si omnia simul starent.

An quando stetit sol orante Iosue fuerit tempus. Quæstio. LXX.

QVÆRET autem adhuc aliquis, an quando
stetit sol orante Iosue fuerit tempus. Aliqs
forte dicet, quod non: quia tempus est passio
motus & fundatur in cęlo: sed tūc coelum
stetit. ergo non erat tempus. nam secundum quod pro-
bat Arist. 4. phys. quamquam omnia quæ mouentur H
sunt in tempore, tamen non est tempus in quolibet
eorum, sicut in subiecto: quia tunc quot sunt res mo
tæ tot essent tempora, sicut quot sunt res albæ tot
sunt albedines: sed est tempus subiectiue in vnico,
quod mouetur, & in cęteris, vt in mensurato. ideo li-
cet omnia mobilia dicantur esse in tempore: non ta-
men est ponendum, quod in quolibet sit aliquod tem-
pus: sed ipsum quod est primū in motu & causa mo-
tuum aliorum, ponetur solum subiectum temporis,
& existendo in illo subiectiue mēsurabit illud, & om
nia alia, quæ sunt cum duratione illius, sicut posita
mensura in aliqua re mensurabili mensurabit illam,
& multas alias in quibus non sit, sicut posita vlna su- I
per pannum, & ille sit complicitus in mille partes æ-
quales mensurando superiorem mensurat omnes in-
feriores, nec oportet, quod cuilibet illarum plicarum spe
cialiter applicetur: si tamen mensura deberet esse su-
biectiue in quolibet quod mensuratur, necesse erat
vt fieret specialis applicatio ad quamlibet plicam. Ita
cum primum mobile habeat fundamentum totius
motus, & motus suus sit antiquior & durabilior alijs
motibus, ponitur in eo tempus quasi in subiecto. sic
diffinit Arist. in 4. phys. & tenent omnes alij, qui de na
tura loquuntur. cum ergo cessauerit stante Iosue mo
tus cęli non potuit esse tempus, quia non existente su
biecto. s. motu coeli non stabit passio illius. s. tempus. K
Aliquis diceret, quod tempore Iosue stetit sol, & quia
per motum illius causantur nox & dies, poterant ista
tunc cessare: tamen non erat necesse totum tempus
cessare, nec valet ista consequentia. dies & nox non
sunt. ergo nullum tempus est, quia dato quod cessent ista
per cessationem solis a motu: tñ non cessabit iō mo
tus primi mobilis, in quo fundatur tps, & non in coe-
lo Solis moto: ideo cum non dicatur stetisse, nisi Sol
& Luna, non sequebatur fuisse ablatum motū & tps.
Sed dicendum est, quod ex hac parte non potest rñde-
ri, quia non solum steterunt Sol & Luna, sed ēt cæte-
In q. 22. ra cęlestia corpora, vt supra declaratum fuit. ergo nō
fuit motus, in quo fundabatur tps. Sed videtur dicē-
dum, quod hoc non obstante fuerit tps, quia scriptura di-
cit, quod vna dies facta est, quasi duo dies, vt patet Eccl.
46. Sed nō essent duo dies, nisi esset tempus. ergo stan
te Sole fuit tempus.
Item dicitur in hoc c. quod non fuit vnquam tam lon
ga dies obediente Deo voci hominis. ergo dum ste-
tit Sol fuit additum aliquid diei. Non potest autē ad-
di aliquid tempori, nisi tempus, sicut non potest addi
quantitati, nisi quantitas. ergo tunc fuit tempus.
Item tempus est duratio quædam rerum consistē-
tium in motu secundum prius & posterius: sed dum
stetit Sol durabant Iudæi & durabant hostes sui. ergo
erat tempus.
Item omnes actus nostri & successiue mensuran-
tur & quantitate temporis: sed Iudæi aliquid facie-
bant dum Sol stabat & hostes sui. ergo erat tempus:
alioquin darentur operationes nostrę in instanti.
Item quandocunque est motus, est tempus: sed tē-
pore quo Sol stetit erat motus, quia Iudæi perseque-
bantur hostes suos, & occidebant eos. ergo tps erat.
patet antecedens, quia licet non sit tempus subiecti-
ue in quocunque motu: tamē necesse est, quod qñcunq;
motus fuerit sit tempus, sicut nō est necessario poni
mensuram immediate super quamlibet rem mensu-
ratam, siue sit in illa, siue in alia: ideo siue in motibus
Iudęorum, & hostium suorum fundaretur tempus,
siue non: inquirendum non euro: necesse tamē erat,
quia erant motus illi, quòd esset aliquod tempus.

Ad superius quæsitum determinatio auctoris. de quo etiam infra q. 80. Et quòd vnicum est temporis subiectum, quo mensurantur omnia temporalia, scilicet primum mobile: vnde quandocunque est motus est tempus, sed non in quocunque est motus est tempus. Quæst. LXXI.

AD hoc respondendum est, quod cum stetit Sol
tempore Iosue, ita fuit tempus, sicut ante
illud. nam si non esset tempus nihil pro-
fuisset Iosue id quod petierat, quia ipse vo-
lebat vt daretur ei tempus lucidum ad vlciscendum
se de hostibus suis, & tamen si stetisset sol, & non es-
set tempus, non haberet quòd volebat: nihil enim
tunc facere posset, cum omnis actio nostra mensure-
tur tempore: fecit tamen quod intendebat delendo
hostes. ergo tempus tunc fuit.
Considerādum autem circa hoc, quod si in omnibus
rebus quæ mouentur assignaretur tempus, sicut assi-
gnaretur motus: non esset dubium, an tempus fuisset
sole stante tempore Iosue, quia manifestum esset, quod
fuisset: quia tempus tunc fuisset, quia erat motus: ta-
men nō fundatur tempus in omni motu, sed in vno:
& reliqui motus quantum ad durationem suam mē-
surantur tempore quod subiectiue in illo vnico est,
sed in quolibet mensuratiue. Et causa huius est, quia
non est necesse, quod ad hoc quod mensuretur duratio mo
tus alicuius, sit in eo subiectiue & realiter mensura
illa qua mensuratur, sed habeat motus successionem,
& mensurando durationem vnius mensurat tempus
durationem alterius, sicut cum mouetur cęlum, mo-
uentur omnes alię res siue motu locali, siue alijs mo-
dis motuum, & dum tempus mensurat durationem
illius motus. s. 20. vel 30. annos: mensurat quoque 20.
vel 30. annos in qualibet alia re quę tantum durat: vn
de a principio anni vsque ad finem est tempus vnius
anni, & istud tempus est subiectiue in motu cęli: & si-
cut mensura: quęlibet autem alia res quæ interim vi-
uit aut est, vnum habet annum, sed non sunt tot anni
quot res durātes in illo anno, sed vnum esse dicimus.
Si tamen diceremus, quod tempus esset in qualibet re tē-
porali subiectiue, tot essent anni quot res durantes in

anno

anno illo, cum connumerarentur accidentia ad connumerationem subiectorum. Ideo diceremus, quod dum est vnus annus sunt plures quàm 20. millia annorum, & esset quilibet horum annorum distinctus ab alio realiter, sicut distinguitur subiectum a subiecto: nemo tamen hoc confitetur, sed dicet esse vnum annum solum a principio vsque ad finem. ergo non est annus ille, siue tempus subiectiue in qualibet re temporali, sed necesse est in vnica, sicut dicimus ipsum esse vnicum.

Item si res quælibet temporalis, haberet tempus suum subiectiue in motu fundato in ea, secundum varios motus rerum variarentur. annus autem & mensis, dies & nox non causantur per motum alicuius rei elementalis, sed solius cæli. ergo non est in aliquo nisi in cælo: si autem in alijs rebus ponitur non est subiectiue, sed mensuratiue.

Item duratio nostra non est distincta, sicut motus cæli. ergo si nos haberemus tempus, non esset tempus determinatiuum, sicut dies & annus, quia in duratione nostra non est aliquid per quod fiat distinctio, sicut in tempore causato a motu cæli. nos ergo si viueremus per tempus, quod in nobis esset, non viueremus per annos & dies, sed per quoddam alterum tempus: quia dies & annus non sunt in motu. Est igitur tempus quandocunque motus est, sed non est tempus in quocunque est motus, sed vnum erit, quod habebit tempus, & per durationem illius mensurabuntur cætera.

Explicat duas conditiones subiecti temporis, & quomodo istæ competunt primo mobili. Et quòd non est ipsum adæquatum subiectum temporis contra Philosophos. Quæstio. LXXII.

SED ad hoc oportet, vt illud habeat duas conditiones. Prima est, quod motus illius rei sit permanentior motibus aliarum rerum, & non fuerit aliquis motus ante motum illius. nam si ponamus in aliquo tempus, per quod cætera mensurentur, per partes durationis illius mensurabuntur cætera, & dum cælum durat cætera durant, quamquam non tamen durent quantum cælum, & res quæ totam periodum suam habet in 20. annis vel 30. non habet illos 30. annos in se, sed mensuratur quadam parte durationis motus cæli. nam dum motus cæli durat per 30. annos: etiam homo iste durat per 30. annos, & non sunt alij anni numero, quibus durat iste homo, quàm illi quibus durat cælum: esset tamen distinctio istorum annorum si in qualibet re quæ durat. 30. annis essent 30. anni subiectiue. & in hoc in quo fundatur tempus, necesse est, vt non fuerit motus aliquis ante motum illius. nam si fuit cum non possit esse motus sine tempore, necesse esset, vt tunc fundaretur tempus in aliquo alio, & illud esset primum subiectum temporis. Eodem modo necesse est, vt post illud non sit motus aliquis, quia tunc etiam dabitur tempus, & requiret aliud subiectum quàm primum.

Alia conditio subiecti temporis erat, vt illud conferat aliquam causalitatem ad motum propter quod est tempus. nam motus proprietas est rei motæ, & deriuatur ab aliqua causalitate in re: ita cum tempus consequatur motum, pullulabit a causa illa a qua deriuatur motus. Cum ergo aliquid fuerit positum tanquam subiectum primum temporis quo omnia mensurantur, oportet vt sicut tempus omnium est tempus illius subiecti, ita motus omnium rerum deriuetur aliquo modo ab illo subiecto temporis. Et ista conueniunt totaliter primo mobili. s. nono cælo: ante ipsum. n. non est aliquis motus secundum philosophos, qui ponunt non fuisse creationem, aut principium productionis rerum. secundum modum loquendi veritatis catholicæ aliud est primo: fuit enim

Primum mobile est nonum cælum, quod Alphonsus Hispaniarum Rex

A materia corporalium rerum creata, vel in prima die. scilicet, cum ipsa prima die, vel ante omnem diem. cæli autem facti sunt die secunda, cum intelligantur nomine firmamenti: sed dum erat materia rerum, necesse erat esse motum aliquem alterationis, cum ponantur ibi contrariæ qualitates, & dato quod non poneretur ipsa materia alterari. non habebat totum esse simul, ideo erat successio aliqua in esse, & motus quidam, & iste fuit ante motum primi mobilis: licet non compatentur secundum idem, quia primum mobile solum mouetur motu locali secundum situm, quia nulla alteratio in cælestibus est. materia autem elementalis mouebatur motu alteratiuo, vel secundum alios motus.

via astrologica in tabulis patefecit & post adinuenit.

Sed adhuc ante motum localem primi mobilis fuit B alius motus localis secundum positionem catholicorum. Nam dicunt, quod cum prima die, siue ante omnem diem creata est ipsa lux, quæ erat quædam nubecula mota per mediam regionem materiæ illius, & ista fecit noctem & diem, quousque Sol motu suo hęc faceret. Ideo tam motus localis quàm alij præcesserunt ad motum primi mobilis, nec ideo vocatur primum mobile, quia primo motum fuit, sed quia ab ipso est deriuatio totius motus in alia.

An ante motum primi mobilis fuerit aliquis motus localis catholice loquendo.

Item primum mobile non est, quod vltimo cessabit a motu, quia ex fundamentis catholicis post diem iudicij cessabit motus cælorum, & tamen non poterit tunc cessare omnis motus & tempus. nam manebunt adhuc res corporales, quæ motum aliquem habebunt, quia manebunt in eis qualitates actiuæ & passiuæ in C tali gradu, vt aliquo tempore agere possint & pati postquam steterit cælum. Et adhuc stantibus astris post diem iudicij, licet tollatur actio & passio per euidentem excessum & defectum vicissitudine quatuor qualitatum, tamen non simpliciter poterit tolli, vt multi volunt, quia Sol influet contra illam partem, in qua fuerit perpendiculariter: Luna quoque & cætera astra secundum qualitates suas influent, & virtutes aliquæ elementales necessario ibi augmentabuntur alio modo, quàm olim fuerant, in quo est motus & tempus: sed tunc non erit motus primi mobilis. ergo nec est primum mobile in motu ante omnia, nec post omnia: sed aliquid est ante ipsum, & aliquid post ipsum D mouebitur, & habebit tempus. Nam dato adhuc, quod tolleretur omnis actio & passio qualitatum contrariarum secundum quas est motus alterationis, & cessaret motus localis: adhuc non tollebatur quin res essent temporales, quia cum durationem aliquam habeant, necesse est, vt vel æternitatem, vel æuum, aut tempus habeant pro mensura: non quidem æternitatem, quia æternitas est interminabilis vitæ tota simul possessio: sed res illæ non habent totum suum esse simul, quia aliqua pars effluxit, & aliqua effluxura est. Aeuum autem eis non concedimus, quia hoc solum substantijs spiritualibus tribuimus. s. angelis. corporibus, ergo tempus manet tanquam mensura, sed istud tempus non erit tempus primi mobilis, cum non sit propter motum, aut aliquam conditionem eius magis, quam aliarum rerum.

Quare nouum cælum appellatur primum mobile.

An post diem iudicij cessabit omnis motus & tempus: actio & passio.

Aeuum cuius est mensura.

E *Opinio philosophorum de motu primi mobilis & subiecto temporum. Quæstio. LXXIII.*

HORVM autem nihil Philosophi intelligentes primum mobile dicunt subiectum motus, quia omnes conditiones ei conformari reperiunt: est enim ipsum in motu primum: non quidem, quòd cætera in motu præcesserit, quia hoc ipsi non fatebuntur: sed quia nullus motus præcessit motum illius, cum sint omnia hæc ab infinita duratione.

Item

Item non erit aliquis motus post motum illius, nec aliquod tempus, quia motum æternitatem durationis siue infinitatem consequi dicunt. Quantum ad hæc duo mobile nullum præcedebat ipsum primũ mobile: tamen nec ipsum præcedit cętera: ita enim ex modo Philosophorum motus cœli Saturni, aut Veneris est ab æterno, sicut motus primi mobilis, & ita durabit in æternum, & idem de duratione elemẽtali, quę nec cępit, nec finiet, & in elementis semper est motus: præcedit tamen quantum ad præcipuam conditionem, scilicet quia primum mobile est causa temporis & motus in omnibus alijs rebus. nam in rebus est tempus, quia est motus, cum sit tempus mensura motus. id ergo quod pstat alteri rei, vt sit in motu, præstat vt sit in tempore: sed a primo mobili est causalitas omnis motus in cętera. ergo ab ipso est causalitas temporis pro omnibus rebus, & consequenter in ipso erit tempus non tanquam in causa & subiecto. Causa quidem, quia in cæteris causat motum, subiecto autem, quia propter suum motum est in eo tempus tanquam caderis in subiecto. In elementali autem regione non potest poni ob hoc tempus tanquam in subiecto, quia ipsa non est causa motus & tẽporum alijs rebus. Motus enim localis est primus secundum naturam, & causa omnium aliorum motuum. vt probat Aristotel. primo de Cœlo & mundo. Sed motus localis in cęlo est primo, cum ibi solum sit iste motus, & nullus alius: in rebus autem elementalibus quę mouentur, primo est motus alterationis, cum ipsa res non moueatur localiter, donec sit: sit tamen motus secundum alterationem ad hoc ꝙ res fit per generationem, quam necessario præcedit alteratio motus, ergo cęlestis primo erit. nam & istę alterationes fiunt a qualitatibus contrarijs: istę autem suscipiunt augmentum & fortificationem, vel aduersitatem ab influentia cęli ad hoc, ꝙ agendi instrumenta sint & patiẽdi. in cęlo ergo fundabitur tps.

Rursus autem dato, quòd fundetur tempus in cęlo, & non in elementis, adhuc non fundatur in omnibus cęlis, quia sunt diuersa corpora, & non possunt habere vnicum accidẽs numero: tempus tamen vnicum est, vt fuit declaratum. Et dato quòd contendas omnes cęlos vnum corpus esse continuum. adhuc non obstat, quia motus fundatur immediate in corpore velut subiecto, tempus autem est non immediate in corpore: sed immediate in motu cuius est passio. ergo cum in cęlo sint manifeste plures motus, & multi eorum contrarij, sicut patet de motu raptus cuiuslibet planetæ, & de motu naturali. non potest ergo fundari immediate tempus in motu cęli, aut totius cęli, sed in motu cęli primi mobilis, quia inde deriuatur influxus in reliquos cęlos.

Quamquã subiectum tpis sit cœlum: tamẽ non q̃libet cœlũ, sed unicũ, & quare primũ mobile.

In quo considerandum, ꝙ omnes cęli præter primum mobile habent duplicem motum. s. naturalẽ, & motum raptus: naturalis eorum est contra orientem procedendo ab occidente: motus raptus est ecõuerso. Quantum ad primum motum non est aliqua subordinatio, nec causalitas: quia quodlibet cęlum habet intelligentiam mouentem, nec mouet vnum cęlum alterum contra orientem, sicut mouet primum mobile omnes cęlos contra occidentem: non enim vocarentur sic motus naturales planetarum, quia qđ ab extrinseco est non consetente vim passo nõ est naturale, sed aliquo modo cadit in violentum. Attribuitur autem cuilibet cęlo vnus angelus mouens, & isti sunt inęquales viribus, vt quilibet moueat fm vltimũ de potentia sua, & tamen non sint motus æquales, & sicut in quolibet orbe ponitur angelus mouens illũ orbem contra orientem, ita in primo mobili ponitur vnus angelus cæteris fortior, & ille mouet cęlum il-

Quodlibet cęlum pp primũ mobile habet necessatio duos motus. s. naturalem & raptus, & ꝙ quantum ad naturalẽ non est subordinatio cęlorum inter se, nec ad primũ mobile, quantum ad secũdũ subordinantur primo mobili.

F lud ab oriente in occidentem, & est motus ille naturalis illi cęlo, sicut cęlis Planetarum ab occidente versus orientem moueri est necessarium & naturale. In hoc autem, nec est primo motus in primo mobili, nec in cæteris, cum sint diuersa principia motus cuiuslibet eorum.

Est autem subordinatio quantũ ad motum raptus, quia primum mobile mouetur contra occidentẽ ex natura sua, cæteri autem econuerso, & tamen viribus suis trahit omnes cęlos versus occidentem, in quo subordinantur ei, quia ab ipso solum virtutem mouẽdi recipiunt. cum ergo primum mobile nihil recipiat a cæteris cęlestibus corporibus de virtute motiua, & aliquo modo eis omnibus tribuat causalitatem motus, in ipso erit magis fundamẽtum motus & tempo- G ris quàm in cæteris. Potissime adhuc comparando ad res elementales, quia mutantur elementalia secum dum actionem & influxum cęlestium corporum, & magis fit ista immutatio secundum motum diurnũ Planetarum, qui est motus raptus, quàm secundũ motum naturalem: ideo motus raptus est principalior ad causationem temporis, cum sit præcipuus ad causandum contrarietatem & motum in rebus secundũ quem sunt in tempore. Primũ mobile igitur erit magis fundamentum temporis quàm cætera corpora cœlestia.

Item adhuc patet, quia vt supra probatum est, tempus nõ est in qualibet re, sed in vna, & cum in illa sit, mensurat omnia quæ mouẽtur. Ideo si in lapide esset tempus subiectiue mensurando motum & duratio- H nem illius, mensuraret motus alios, & non esset in cęlo, aut cęteris rebus. Cum ergo necesse est existente motu esse tempus, & illud non sit in quolibet, sed in vno motu: necesse est, quòd sit in illo motu, qui primus fuerit, quia ille immediate cępit habere tẽpus, cum sine tempore esse non potuit, & postquam in illo fuit tempus subiectiue, non poterat esse in aliquo alio subiectiue illo existente: necesse est igitur, quòd in illo solo sit tempus subiectiue, & quamquam non detur secundum modum loquendi Philosophorum aliquid quod in motu cætera præcesserit quantum ad durationem, propter quod deberet esse subiectum tẽporis: tamen præcedit aliquid cætera in motu quan- I tum ad causalitatem, & istud erit subiectum motus. scilicet primum mobile.

In q 71.

Quid dicant Philosophi de subiecto temporis, & quid catholici, & an supposita creatione cogantur dicere materiam elementalem esse subiectum temporis, uel aliquid alterum. Et quamquam omnis motus tempore mensuretur, tamen non est subiectum temporis motus alterationis, uel aliquis alius, sed solus localis, & quare. Quæst. LXXIIII.

ISTA manifesta sunt quantũ ad modum loquendi Philosophorum. Nunc autem dubitatur, an nos sic confiteri debeamus. Aliqua enim nos de K tempore & rebus temporalibus cõfitemur, quæ ipsi nullo modo confitentur. nam nos dicimus cępisse omnes res temporales, & cępisse motum, atque ipsum tempus quod Philosophi negant. Sed hoc non multum differt ad diuersitatem subiecti temporis. nã etiam hoc existente manifeste apparet primum mobile esse primum subiectum motus. si diceremus, ꝙ ante ipsum non fuit aliqua materialis natura facta, aut creatura, quæ moueretur aliquo modo, & haberet tẽpus, sed dicimus, ꝙ ante primum mobile aliquis motus fuit & tempus, & post primum mobile aliqđ tempus erit, vt supra declaratum est. in q. 73. quæ satis videntur obstare ad hoc, quòd primum mobile sit subiectum motus, vel aliquid alterum.

Aliquis

A Aliquis dicere posset, ꝙ subiectum temporis non est ipsum primum mobile, sed aliquid alterum, quod fuit ante omnes motus, aut saltem non fuit ante ipsũ aliquis motus, & post motum illius non erit aliquod tempus. Istud autem est natura elementalis, quia ista a principio condita est cum mutabilitate & motu alterationis cuiusdam, existentibus ibidem qualitatib⁹ quibusdam: motum autem omnem consequitur tẽpus. Etiam post motum istius naturæ elementalis nõ est aliquis motus, quia dum corpora cęlestia mouentur, ipsa quoque elementa mouentur. Cum autem cęlorum motus defecerit, adhuc quidam motus manebit in elementis, vt supra tactum est, & quamq̃ in corporibus cęlestibus interrumpatur motus, tñ non interrumpitur in elementali, & consequenter tempus B suum nunq̃ cessat, & tunc erit sublata qõ de eo, ꝙ stetit sol Iosue orante, an tunc fuerit tempus, quia manifestum erit, ꝙ fuerit tp̃s, cum semper fuerit motus in materia elementali.

Notẽt bene Philosophi infrascripta q. 4 phy.

In q. 72.

Sed adhuc dicendum est, ꝙ suppositis his quæ ex fide habentur de inceptione motus & temporis, & his quæ doctores Theologi dicunt: est dicendum necessario, ꝙ non sit subiectum temporis elementalis natura, sed primum mobile. Quod patet ex fundamẽtis positionis catholicæ. licet enim sint simul multæ res quæ tempore mensurantur, non est tẽpus in qualibet subiectiue, sed in vna. cum autem dentur multa simul moueri, necesse est, vt detur tempus in illo, in quo est magis natura motus: magis proprie autem C reperitur natura motus in locali quàm in cęteris, qa ipse est prior cæteris & causa aliorum, vt patet in primo de cęlo & mundo: sed a principio conditionis rerum cum ipsis rebus cępit motus localis, sicut motus alterationis. ergo tempus non debebat fundari subiectiue in motu alterationis, sed in motu locali, & si natura elementalis non cępit in motu locali, sed alterationis: cępit autem simul motus localis, quia vulgariter quatuor ponuntur coęua in prima die creata, de quibus est lux: hanc autem dicunt doctores fuisse nubeculam paruam, quæ mouebatur in circuitu, & nũc mouetur sol explens illius officium. Ante hanc non fuit natura elementalis, siue materia illa tota in forma corporea, non fuit ergo subiectum temporis ali- D quid præter illam nubeculam ab exordio.

Supposita ĩa creatione natura elemẽtalis nõ est subiectum tp̃is, sed primum mobile.

Item patet, quia cum sacra scriptura computat ab exordio seculi tempora, non computauit per aliquã limitationem durationis materiæ elementalis factæ, sed per durationem motus nubeculæ: cum dixit Genes. primo cap. factum est vespere & mane dies vnus, & ita in sequentibus: tamen dies non causabatur ibi per durationem materię creatæ, sed per durationem motus nubeculæ circundantis in mouendo. Si autem ista nubecula semper durasset, non est dubium quin in motu illius fundaretur tempus subiectiue, cum a principio in ea fuisset: sed non mansit, nam in quarto die factis astris cessauit nubecula, vel conuersa in solẽ, vel quòd aliquid alterum ex ea factum fuerit, de quo diximus late Genes. primo.

E

Probatur quòd tempus non debuit fundari in materia elementali, sed in primo mobili cum cessauit nubecula, quæ initio mundi putatur fuisse distinctiua temporis.

Quæstio. LXXV.

SED quamquam ista nubecula cessauerit, non ex hoc materia elementalis fuit subiectum tẽporis, quia ista nubecula nunquam cessauit de officio suo, quousque factus est sol, & tunc factum erat primum mobile, siue dicamus illud factũ in secunda die, cum diuisæ sunt aquæ quæ erant sub A firmamento, ab aquis quæ erant super firmamentũ, siue dicamus factum in die quarto, cum omnia astra & luminaria magna facta sunt. & tunc incępit fundari tempus in motu primi mobilis. Nec est hic aliqua difficultas quin inciperet fundari in primo mobili, & non in materia creata elementali, quia nondum fuerat vnquam tempus in materia ista velut in subiecto, sed in nubecula: cessante autem illa erat indifferens, an fundaretur in primo mobili vel alio cęlo, siue in materia elementali. Necesse autem erat, vt fundaretur in mobili primo, quia manet eadẽ ratio quæ fuerat primo in nubecula, & elementali materia: nam cessante nubecula quæ erat subiectum temporis, manebant omnia condita, ac si nullum tempus fuisset: B sed tunc deberet incipere, sicut quatuor diebus ante inchoauerat, & quia in materia elementali erat motus alterationis, in cęlo autem erat motus localis, qui est principium omnium aliorum motuum, necesse erat, vt ibi fundaretur tempus, & non in materia elementali.

Item successerat motus cęlestis in locum nubeculæ prioris, & adhuc perfectius explebat officiũ illud, q̃ nubecula, sed a principio cũ essent coęua motus nubeculę, & elementalis materiæ, non fuit subiectum motus elementalis materiæ, sed motus nubeculæ. ergo postea in motu primi mobilis idem accidit, nec videtur in hoc causa dubitandi. Esset autem dubium si cessante nubecula, non immediate cępisset primũ mobile, sed fuisset materia creata subiectum tempo- C ris aliquandiu, quia tunc erat difficilius, vt motus ille, qui erat subiectum temporis, permaneret, & tamen desineret esse subiectum temporis, & inciperet alius motus esse subiectum temporis. Sed adhuc necessarium erat hoc, quia tempus est mensura durationis rerum quæ mouentur secundum prius, & posterius, vt patet in 4. physicorum. mensura autem est de natura determinantis & certificantis, & ob hoc ea q̃ sunt notissima, sunt mensuræ eorum quæ non sunt ita manifesta, cum per mensuram ignota rerum quantitas ad certitudinem deducatur. Et ista quoque est causa quare in numeris est prima ratio mensuræ, quia natura discretionis facit maxime cognosci. continua autẽ D non cognoscuntur, nisi per relationem ad discreta, vt fundatur in eis numerus vel proportio denominata a numero: sed sic est in motibus, ꝙ non est aliquis, ita distinctus, sicut motus localis. ergo tempus, qđ mensura est durationis determinatiua & certificatiua, in motu locali fundari debet. nam durationem alterationis alicuius non cognoscimus, nisi per relationem ad motum aliquem localem. motus autem localis quantitas magis determinata est. Vnde dato, quòd non comprehendamus tempus per motum solis, aut astrorum, nec per motum alicuius instrumẽti, vt horologij, adhuc cognoscere poterimus aliqualiter per motum nostrum localem, vt si quis moueatur per duas leucas, cognoscere poterit aliqualiter quantum de tempore, tunc permansit, & non poterit hoc cognoscere per quantitatem alterius alterationis. Causa E est, quia magnitudo spacij quo mensuratur magnitudo motus, est distincta. Alteratio autem non habet aliquid secundum quod cognoscatur eius magnitudo, si subtrahatur limitatio temporis per motum corporum cęlestium, vel per instrumenta determinatiua temporis. Et sic cum motus localis regularis distinctiuus temporis, sit in corporibus cęlestibus, & non est in materia elementali, debet tempus fundari in primo mobili, & nõ in materia elemẽtali. vnde quamq̃ aliquãdo cessaret motus primi mobilis, ex quo sequebatur, quòd esset tempus in motu elementalium rerum, tamen si rediret iterum primum mobile, vel

Quare in numeris ẽ prima rõ mensuræ.

aliquod

aliquod corpus cęleste, desineret tempus fundari in materia elementali, & fundaretur in primo mobili, aut quolibet corpore cęlesti.

Quanquam materia elementalis moueretur localiter, & iste motus esset prior motu primi mobilis, tamen non esset elementalis natura subiectum temporis, & cur hoc. An tempus debeat concedi post diem iudicij. Et an in elementis, & rebus elementatis post diem iudicij erit motus localis & alterationis, & an tales motus si sint, mensurarentur tempore proprie dicto vel æuo. Quæst. LXXVI.

EX eadem autem ratione sequitur, ꝙ quamq̃ motus localis semper esset in natura elementali, & esset ante motum primi mobilis, tamẽ non esset tp̃s subiectiue in motu materiæ elementalis, sed in motu primi mobilis. Causa est, quia tempus cum sit mensura, est de natura distinctiui & certificantis: sed id quod est in aliquo genere excellẽtissimum, est mensura omnium aliorum illius generis, iuxta Arist. 10. metaphysicæ: sed mensura ponitur ad certificandum & ipsum tp̃s. ergo in motu illo, qui magis certificatiuus est, fundari debet tp̃s: sed ille motus magis certificat, qui vniformior & regularior est. ergo in illo fundabitur: huiusmodi est motus cęlestis qui est vniformis semper, cum nunq̃ vno tempore moueatur cęlum velocius q̃ alio tempore. In elementali autem materia non est aliquis motus totaliter regularis, quia quamq̃ aliquando sit vniformis, perdit postea vniformitatem. ergo necesse est, vt in corporibus cęlestibus fundaretur tempus subiectiue, & non in materia elementali.

Item omnibus adhuc concessis in contrariũ, quãquam nos concedamus tempus esse in materia elementali, tñ fundari ibi dies, & annos, & mẽses est impossibile, quia annus causatur per motum solis, cum sit duratio qua sol naturali motu finit circulum suũ. ergo in eo fundabitur: nos tamen tempus nostrũ dicimus dies, & annos. ergo non est tempus subiectiue in nobis, sed in solis cęlestibus corporibus.

Stante cœlo post diẽ iudicij, ubi fundabitur tp̃s.

Si tamen aliquando cessent corpora cęlestia a motu, mutatis istis rebus inferioribus tempus est, & illud fundatur in motu istarum rerum. Vnde post diem iudicij, quia stabunt omnes cęli, nõ fundabitur in eis aliquod tempus, quia non erit motus: si autem aliqs motus fuerit in rebus istis inferioribus, erit & temp9, & in illis fundabitur. Si enim post diem iudicij maneret in rebus elementalibus motus aliquis localis, quamq̃ nõ esset in corporibus cęlestibus motus, nec tempus, fundaretur in eo tempus, & dato ꝙ nullus motus localis esset, si poneretur motus alterationis, adhuc esset necessario tempus, sed ista non manebũt post diem iudicij: ideo difficultas est, an tempus cõcedi debeat. Et dicendum est, ꝙ si concedatur manere aliquam actionem qualitatum quamq̃ valde remissam, quia illa alteratio est: necesse est, vt illa sit motus, & habeat tempus. Si autem maneãt qualitates in eodem statu rerum, videbitur ꝙ non sit tempus, quia tempus fundatur in motu: tunc autem tempus nullum esset. Respondendum est, ꝙ ablatis his mutationibus qualitatum, & motu locali, necesse erat, vt manerent res sine tp̃e proprie dicto, nec tñ erat in eis mẽsura durationis, quę est æternitas, quia totum esse suũ simul non habent, cum aliquid habuerint, ꝙ non habebant, & aliquid eis aduenire possit: erit ergo tunc in rebus mensura durationis, quæ vocatur æuum quã angelis attribuimus, quia ęuum est mensura durationis sine motu: sed ibi esset duratio, quia est esse etiam succedens, quia non habent totum esse simul, ergo in successione: & tamen ista successio est sine motu,

F quia id quod iam acquiretur in elemẽtis de partibus essendi, non acquiritur per motum, sicut nunc acquiritur, quia esse album, esse nigrum, esse sanum, & ęgrum per motum acquirũtur, nec omnes partes istarum formarũ, quę acquiri pñt, in aliquo sunt simul.

Quo probat clare, ꝙ angeli mensurentur æuo.

Sic in angelis dicimus esse ęuum, quia vera successio est, quod probant actus hierarchici. s. purgare, psficere, illuminare. Illuminantur angeli quantum ad aliquas virtutes, quia aliquid nunc reuelatum suscipiũt, quod ante hoc nunquam susceperant, vbi tamen est prius & posterius necessario est successio. In intellectu quoque nostro quamquam perficiatur, motus tamen nullus est, sicut ait Aristot. in 7. Physic. est igitur ęuum in his. i. successiua acquisitio partium essendi sine motu: in rebus autem istis data hypothesi sic esset, quia esset successio, cum non posset dari totum esse simul in aliqua re nisi in ęterna: tamen non esset motus amplius ad quicquam acquirendum. ergo nõ esset tempus, sed ęuum.

Aeuũ q̃d est.

Non manente aliquo genere motus in rebus, sicut post diem iudicij, & manente aliquo horologio, an esset tempus, quod mensuraretur ab illo. Quæst. LXXVII.

SED adhuc aliquis dicet, ꝙ existentibus rebus, sicut dictum est, sit tempus, quia ponatur, ꝙ sic esset post diem iudicij, & tamẽ maneret aliquod horologium, illud mensuraret tempus vt nunc: & daret signa horarum percutiendo cimbalum: sed nõ posset illud mensurare vel notificare q̃titatem temporis nisi sit. ergo tempus tunc est, & tale horologium sic semper maneret & mensuraret tempus: vnde tempus esset semper qualiscũque detur status rerum.

Ad hoc responderi potest conuenienter, ꝙ non sequitur, ꝙ quamquam horologium maneret post diẽ iudicij, ꝙ illud notificaret temporis quantitatẽ. nam si horologium esset aliquid a natura datum ad notificandum tempus, nõ posset illud notificare quin esset tempus: tamen est factum per artem, & quamquam ad notificandum factum sit, interdum tamen nõ notificabit, quia ea quæ fiunt per artem non necessario consequuntur finem suum, sicut confectio pharmaciæ, quamquam recte per artem facta sit, tamen non semper consequitur sanitatem, vt si natura sit multũ deficiens, & iam adiuuari non possit: ita horologium non necessario consequit̃ hunc finem, vt semper tẽpus distinguat si tempus nullum fuerit. Et qñ dicitur si esset aliquod horologium post diem iudicij, quòd illud daret signa horarum & mensuraret tempus. Respondendum est, ꝙ non poterit mensurare tempus: quia nullum erit, & quamquam ad hoc solum esset, tamen frustraretur fine suo, sicut est in multis factis ab arte.

An possit dari horologiũ post diem iudicij.

Alio modo & conuenientius responderi potest, ꝙ non debet admitti casus, quia data hac hypothesi. s. ꝙ nõ esset aliquis motus localis, nec quicunq; in rebus post diem iudicij, repugnabat poni horologium: inducit enim motum. nam cum dat signa horarũ motus est: quia non sunt simul percussiones illę pro signis singularum horarum. Etiam motus rotarum, q̃ fit inter percussiones horarum est, & tollit hypothesin: ideo non est concedendus casus. Sed adhuc distingui posset de percussionibus horologij, quia aut solũ esset tale instrumentum, quo post completum spatiũ horę pulsaretur ad signa horarum elapsarum, & in spatio medio non esset motus quisquam rotarum, sicut cum nullo existente horologio homines cognoscunt spatia horarum: aut esset horologium habens rotas, in quibus semper esset motus, sicut est in oĩbus

horolo-

horologijs nunc, qui dant certa signa horarum singularum percussionibus denotando.

Si isto secundo modo dicendum est, φ esset verus motus & tempora horarum, & illud horologiū mensurat illud tempus: non esset autem aliud tēpus præter tempus in motu illius horologij fundatum, & ipsum horologium mensuraret motum suum, & tempus in ipso fundatum, nec est hoc inconueniens. Sic enim sit uñe in omnibus horologijs, quia omnis motus est in tempore, & omnis motus qui est in tota hora ista, mēsuratur ab ista hora: sed horologium determinat quantitatem tpis, ergo quātitatem motus. Sed quilibet motus durans in tota ista hora mēsuratur ab ista hora, & horologium determinat quantitatē omnium motuum factorum in ista hora, sed ipse motus horarum horologij fit in hac. ergo mensuratur & determinatur ab ipsomet horologio. Sciendum quòd horologium non mensurat quantitatem motuum, quia tempus solum facit hoc: horologium autē non est tempus.

Horologium non mensurat quantitatē tpis, nec motus, sed est determinatiuū mensuræ.

Item horologium non mensurat quantitatem tēporis, quia mensuræ non est mensura: potissime, quia id quod est mensura alterius, est accidens illius, & fundatur in illo, sicut tempus est mensura motus, & fundatur in illo, sicut passio in subiecto. Horologium autem non est huiusmodi. i. non est mensura, sed determinatiuum mensuræ, quia in rebus fundatur tempus cum mouentur, & illud est tm̄, vel tm̄ etiam si nulla mensura fit. Nos tñ non cognoscimus mensuram, nisi ponatur determinatiuum illius, & hoc est horologium: tñ accipiendo in ipsa mensura naturali quæ est tempus, hora non est spacium inter percussionem & percussionem horæ assignatiuum, sed spacium transitus vel ascensionis. 15. graduum æquinoctialium est hora vna. Nos autem videntes ortum istorum non cognosceremus distinctam quantitatem tpis: ideo factum est horologium, & sic est de oībus alijs mensuris nostris, siue aridorum siue liquidorū: illæ enim non sunt mensuræ, sed determinatiua mensurarū ipsarum rerum, quia quælibet quātitas mensurata est, nisi sit infinita. De tali ergo horologio dicendum, φ in ipso solum esset motus, & in ipso solum tps, & ipsummet mensuraret, vel determinaret quantitatem motus sui notificando quamq̄ non mensurando, & oīa horologia nunc suorum motuum quātitates determinant, sicut motus aliarum rerum. Et non est inconueniens idem esse mensurans & mensuratū, vel determinans & determinatum: sed non ſm idem: quia motus horologij ſm φ habet magnitudinē terminatam certo termino, determinatur ab ipso horologio, & ſm φ est motus regulans factus artificiose ad certum motum vel spacium, est mensura & motū mensurat. Nisi aūt hoc negetur, sequitur φ de motu horologij inter percussionem & percussionem nesciamus quāto tpe durat. nam horologium factum est, vt determinet magnitudinē durationis cuiuslibet motus, & motus cuius magnitudo non determinatur similibus instr̄is, est incognita. Si igitur nō mensuratur horologij quantitas motus inter signa horarū erit incognita, sed falsum est, quia illa est notior alia quantūcunque aliæ notificentur per illam: sed ſm aliud, & aliud est determinans & determinata. Si aūt diceretur, φ istud horologiū nō haberet motum medium totarum inter percussionē & percussionē pro signo horarum. Dicendum est, φ in percussionibus illis erat motus & tps, & tñ illæ percussiones signatiuę horarū non determinant horas, ita φ inter percussionem & percussionem non intercidit tps alicuius horæ, nec dimidiæ horæ. Immo dicendū, φ cum pulsatur in horologio illo, est tps propter motum, qui tunc fit: sed

A inter percussionem & percussionē tempus nullū est, quia nullus est motus in ipso horologio, quia nō est motus horarum ex casu dato: non est etiam motus in alijs rebus ex priori hypothesi, & consequenter nec tempus. ergo non intercidet tempus inter percussiones. De tpe ergo an post diem iudicij aliquod futurū sit taliter determinatum sit. De tpe autem, quod nūc est, dicēdum est, φ in primo mobili fundatur & vnicum est, quamuis res temporales multæ sint.

Annus, dies, mensis, hora non dependent a motu solis principaliter: sed a motu primi mobilis, & in ipso fundantur, & non in cælo solis. Quæst. LXXVIII.

B SED tunc aliquis dubitabit de die anno & mēse, quia ista sunt tpa nostra, & tñ ista non fiunt per motum primi mobilis: sed per motum solis: cęlum aūt solis, & primi mobilis sunt distincta, vel saltem motus sunt distincti, & hoc sufficit ad hoc, φ non sit idē tēpus numero subiectiue in vtroq;

Respondendum est, φ hora & dies fiunt per motū solis non principaliter: sed tanq̄ per instr̄m. Principaliter aūt fiunt per primum mobile. actio aūt semper imputatur principali agenti. Patet primū, quia hora & spacium ascensionis. 15. graduum ęquinoctialium cum in 24. horis transeant 12. signa faciendo perfectā reuolutionem, & sic in duabus horis transit vnum signum, & quia quodlibet haber. 30. gradus in qualibet hora transibunt. 15. Non tñ est computandū per

C ascensiones signorum, quia quædam oriuntur velocius, & quędam tardius, vt patet ex differentia sphærarum magis obliquarum, aut minus: cōputantur ergo gradus in ęquinoctiali, & quantitas signorum ſm ęquinoctialem, ita vt quælibet longitudo graduum. 30. in ęquinoctiali diceretur vnum signum. ergo nō sunt horę secundum motum solis aut circuli eius.

Item dies non fiet principaliter ſm motum solis & cęli sui: sed magis ſm motum primi mobilis. Fit. n. dies per motum raptus solis ab oriente in occidentē, siue accipiatur pro die artificiali qui facit semicirculū, siue pro die naturali, qui dicit integram reuolutionē a puncto in punctum: est. n. vtraque per raptum: sed

D tota vis rapiendi est a primo mobili, quod motu suo rapit, sol aūt rapitur: solum ergo causans diem est primum mobile. Instr̄m autem suum ad hoc est motus solis, & quia nunq̄ imputatur actio instr̄o, sed mouenti, iste motus, in quo fundatur dies non erit in corpore solis aut in orbe suo: sed in primo mobili.

Arguit contra prædicta de anno qui fundatur in primo mobili. Et unus annus quomodo peragatur a cælo stellato. Et quantus esset unus annus si non esset primum mobile. Quæstio. LXXIX.

DE anno forte maius videbitur alicui dubiū, quia videtur causari ſm motū naturalē solis. Est enim annus spacium quo sol perransit totum suum deferentē a puncto ad pun-

E ctum, & hoc pertinet ad motum naturalē ad quem primum mobile nihil adiuuat, sed potius turbat. ergo non fundabitur annus in motu primi mobilis, sed in motu solis aut deferētis sui. Rñdendum est, φ annus est tps, & fundatur in primo mobili, & nequaq̄ in motu solis aut orbis sui, quia annus nihil est, nisi. 366. dies sibi succedētes, vel annus nihil est, nisi tps limitatum cōtinens sub se certos dies tanq̄ partes integrales: sed oēs dies sunt in ipso primo mobili. ergo annus qui est tēpus nihil cōtinens præter dies, nō fundabitur in motu solis vel orbis sui, sed in motu primi mobilis. Non est. n. excogitabile quō oēs partes anni fundarētur in primo

primo mobili, & tñ annus ipse constans in illis partibus fundaret in motu solis. Et qñ dr̃, ꝙ annus causatur ex motu naturali solis peruenientis in suo circulo suo a pũcto in punctũ. Rñdendum est hoc verũ esse: sed est per accidens. nam q̃q̃ annus cõsumetur qñ sol consummat circulũ suum: tñ non iõ causatur annus quia sol finit circulũ suum: sed quia primũ mobile toties rotauit solem quousq; motu naturali compleuit circulum suum. Dato tñ ꝙ non cõpleuisset circulum suũ, si tñ fierent tot rotationes esset annus, & patet in duobus exemplis. Primo ponatur, ꝙ primũ mobile moueret solem rotationibus quot nunc rotat, & nõ hẽret ille motum naturalẽ ꝯrium motui primi mobilis: sed nullum motum hẽret, nisi quẽ reciperet a primo mobili, vel hẽret motum naturalẽ, tñ non ꝯrium primo mobili, & non posset moueri in tanta velocitate in quãta mouetur a primo mobili rapiendo: tũc datis tot rotationibus solis quot nunc, q̃q̃ nõ esset motus naturalis solis, esset annus. ergo non dependet annus a motu naturali solis. Item qñcunque sunt. 366. dies dempto quadrante est annus: sed isti dies poterãt effici sine motu naturali solis. ergo non est annus in motu naturali solis. Secundum exemplum est. Detur ꝙ sol hẽret motum naturalẽ in suo deferente, & nõ esset aliquis motus raptus, nõ esset annus illo motu cõpleto: nam si sol nõ impedirẽ rapiendo ipsum ꝯ motum suũ, velocius finiret circulũ. Quod patet, qa oẽs

Cęlũ stellatum vno anno peragit gradũ unum.

cęli planetici quanto sunt superiores, & magis cõiuncti primo mobili magis rapiuntur, & tardius mouenẽ in motu suo, & qui magis distant a primo mobili velociores sunt, citiusq; circulũ suum cõplent. sic est de cęlo astrorũ fixorũ, qđ immediatũ est primo mobili, & in centũ annis motu naturali peragit gradũ vnum: in 36. millibus annorũ totum circulũ finiet perueniẽdo a pũcto in punctũ. Saturnus aũt magis distat: ideo motus suus naturalis non est ita tardus: in annis. n. 30. cõplet circulũ, & sic semper diminuendo, donec deueniatur ad solẽ, qui velocior est in motu naturali: nã in vno anno cõplet. Luna aũt q̃ maxime distat est velocissima in motu naturali: iõ cõficit circulũ s'm medium motũ diebus. 29. & aliqd plus. Si igitur tolletur oĩs raptus impediens, necesse esset, vt q̃libet planeta, velocius valde circulũ suum pertrãsiret, & tũc sol forte ante vnum mensem, aut dies. 15. pertransiret motu naturali totũ suũ deferentẽ, & tñ nõ esset q̃titas istius

Si nõ esset primũ mobile vnus dies esset unus ann⁹, & unus annus nõ haberet forte duratione ultra 15. dies aut parũ plus uel minus.

transitus vnus annus: cũ ergo ꝑ motũ primi mobilis principalr̃, nõ exñte motu naturali solis causari possit annus, & ꝑ motũ naturalẽ solis nõ exñte motu raptus nõ possit causari annus: relinq̃tur ꝙ nõ est ann⁹ tp̃s fundatũ in corpore solis, aut in cęlo eius, sed ĩ primo mobili. Cũ aũt dr̃, ꝙ sol tunc ptransit totũ circulũ suũ motu naturali. Rñdendũ est hoc esse ꝑ accidens. substãtiale. n. anno est, ꝙ in eo sint tot rotationes dierum quot fiunt. s. 365. & quadrans. Quòd aũt istę cõpleant in tanto tp̃e quanto sol ptransit totũ suum circulũ motu naturali, vel maiori, aut minori, est ꝑ accidens: nã si tardior esset motus naturalis solis, nõ esset vnus annus, dum moueret sol naturali motu per totũ circulũ: sed forte fierent duo vel tres anni. Sicut dum mouet saturnus complens circulũ suum, sunt. 30. anni, & si motus solis naturalis esset velocior, dum moueretur complens totum circulum nõ esset vnus annus. Fũdatur ergo necessario annus in primo mobili.

Respondet in forma ad titulum quæstionis positæ. sup. q. 70. s. an esset tempus dum stetit Sol tempore Iosue. Et si non esset primum mobile non esset distinctum tempus per menses & annos dies & noctes, & quare. Quæst. LXXX.

His v. s. is põt rñderi ad q̃õnem. s. an esset tp̃s dũ stetit sol tp̃e Iosue. Et dicendum ꝙ fuit, & dato

A ꝙ postea sic stetisset fuisset tp̃s, si sic fuisset motus localis, vel s'm alterationem, vt erat pugnante Iosue ꝯ hostes, quia ibi erat verus motus. Ad motum aũt necessario consequitur tẽpus, quia est passio sua. Sed dicendum, ꝙ si semper sic mansisset rerum status, aut saltẽ magno tp̃e, q̃q̃ semper fuisset tẽpus, non tñ fuissent anni & mẽses, qa mẽses fiũt per vnum signũ trãsitus solis, & sicut sunt. 12. signa in zodiaco, ita sunt. 12. menses in anno. non tñ sunt mẽses ęquales quamquam sol moratur æqualibus tp̃ibus in transitu oĩum signorum, quia oĩa signa sunt ęqualia, & sol vniformẽ hẽt motum: vnde necessario tñ de tp̃e expendit in transitu vnius signi, sicut in transitu alterius. Men-

De motu solis & diuersitate dierũ mensium & no ctium vide met dom. Abulen. Exo. 12. & in 2 parte sui defensorij circa finem.

B ses tñ inæquales sunt, de causa cuius aliquid tactũ est Exo. 12. Nec ẽt principia mensium sunt in principijs ortus signorum, sed magis circa medium cuiuslibet mensis intrat sol in signum quodlibet, nec ponit semper esse idem, quia per tp̃a mutarentur ortus signorũ a diebus. vnde fieret vt ortus signi, qui erat in prima die mensis fieret ad diem. 10. vel 12. aut amplius, sicut factum est ex tp̃e natalis Christi. Nam vt ait Beda, natalis dñi fuit in solstitio hyemali, & tñ solstitium nũc distat a die natalis pluribus quã duodecim diebus, & cum magnus tp̃is fluxus fuerit, necesse est plus distare, nisi computationes mensium corrigantur rectificando s'm motum cęli. Menses aũt s'm Iudæos computantur per lunationes: ideo non essent tunc mẽses de latinis, quia non essent 30. dies ad cõplendum mẽsem. nec esset motus lunę, vt vna lunatio efficeret mẽsem, sicut dixit Iosue sol ꝯ Gabaon non mouearis, &

C luna ꝯ vallem Ahylon. Esset tñ tempus non distinctũ per menses, & annos, dies, & noctes, & efficerentur hoĩes seniores successione tp̃um: nõ tñ haberet vnus plures annos q̃ alius, vel dies, aut menses, quamquam haberent spatia quæ æquarẽtur magnitudine diebus, mensibus, & annis. Et tunc dicendum est, ꝙ fuit tempus, & subiectum suum nõ erat primum mobile: sed dicetur, ꝙ motus materiæ elementalis, vel motus localis erat subiectum tp̃is, quia tñ non erat tunc aliq̃s vnus motus localis, qui semper mansisset quo mensurarentur magnitudines aliorũ motuum, nisi ipse motus elementalis materiæ s'm alteratione continuã admuicem, ideo videtur magis dicendũ, ꝙ fundabatur tunc tp̃s in motu alterationis elementorũ. Cum autẽ

D cœpit moueri cęlũ, postq̃ sol stetisset, tp̃s desijt esse in motu materiæ elementalis, & cępit esse in motu cęli primi mobilis, quia ille motus est magis distinctiuus cum sit localis, & est regularior oĩbus motibus alijs.

Item quia tunc rediciũr dies, & noctes, anni, & mẽses sicut prius fuerant, sed isti fundanẽ in motu cęli. Ex prædictis patet qũo stãte sole tp̃e Iosue tp̃s nõ cessauerit. Ad argũ in ꝯrium rñdetur, cum dicebatur, ꝙ nunq̃ est passio sine subiecto suo, sed tẽpus est passio motus primi mobilis. ergo sine illo non reperietur.

Solutio ad argum. de quo supra q. 70.

Dicendũ, ꝙ verum est passionẽ nunq̃ esse sine subiecto suo primo, si sit primũ & adęquatũ, si tñ deficiat aliqua harũ cõditionũ stabit passio sine subiecto.

E De primo fortes est subiectũ risibilitatis, tñ nõ est subiectũ primum eius, qa non primo ꝯuenit sorti q̃ platoni & cæteris: iõ deficiente hoc subiecto adhuc manet risibilitas. licẽ dato ꝙ sit primũ subiectũ, si tñ non sit cõuertibile adhuc deficiente illo non deficiet passio, sicut tẽpus conuenit motui, & primo cõuenit motui cęli primi q̃ oĩbus alijs, qa magis est causalitas motus & tp̃is quã in cæteris, & tñ non est adęquatũ tempus motui primi mobilis, qa non solũ motus ille tp̃e mensuratur, sed etiam singuli motus: ideo deficiente motu illo adhuc manebit tẽpus, quia manerent mensurandi cæteri motus, & sic deficiente illo mansit tẽpus, quia mansit motus in his inferioribus.

An dæmones potuerint facere omnes cælos, & astra stare. Quæst. LXXXI.

QVÆRET adhuc aliquis: an istam stationẽ Solis, & cęterorum planetarum, atque cęlorum potuerint facere dæmones. Aliquis respondebit, ꝙ sic: dæmones possunt in natura rerum operari quantum ad productionẽ formarum non virtute sua, sed applicando actiua passiuis. In his autem quæ pertinent ad motiuam potentiam dęmones per se possunt, & est maior potentia eorũ motiua, quam cuiuslibet rei naturalis. Possunt enim mouere vnam turrem per aerem si ipsa non frangeretur, & aliquid quod sit maioris ponderis quam turris. Dicimus etiam, ꝙ dęmones possunt sistere flumina, & tenere quascunque aquas, atque diuidere. vnde malefici artibus suis dicuntur interdũ fecisse consistere flumina. motus autem corporum cęlestium pertinet ad motum corporalem. ergo dęmones poterant sistere cęlum Solis, & alios orbes planeticos. Dicendum est, ꝙ dęmones non possunt tenere cęlum ne moueantur: non quidem tanquam esset valde magnæ potestatis tenere cęlum ne moueatur, cum potius sit magnæ potestatis mouere illud, & dantur ad hoc intelligentiæ motrices. Sed non poterant dęmones tenere cęlum, quia motus cęli est instrumentum quo reguntur omnia inferiora corpora quantum ad naturalem vegetationem, & mediante actione cęlestis motus deriuatur influxus naturalis causæ primæ in corporalia entia. Deus vero non permitteret, quòd aliquis sisteret motum illorum, nec dęmonibus subesset permutare motum, quia sic subesset eis statum totius naturæ permutare.

Item non liceret hoc dęmonibus, quia cęli tam secundum modum loquendi philosophorum, quàm sacræ Scripturæ veritatem mouentur ab intelligentijs: & quodlibet cœlum habet vnam intelligentiam secundum modum loquendi Arist. 12. Metaph. Nulla ergo intelligentia mouere poterit cęlũ, nisi illa quæ ad mouendum coniuncta est, sed dæmones non sunt intelligentiæ coniunctę orbibus cœlestibus ad mouẽdum, ergo non possunt illas sistere, nec mouere.

Item non licet magis dęmonibus nunc in statu dãnato quàm licuisset in statu perfectionis & fœlicitatis, si mansissent, sed pauciora licent eis: tamen si mansissent, non licuisset mouere cęlos, nec sistere, cum solũ hoc fiat ab intelligentijs coniunctis illis orbibus. ergo non licet nunc.

Item quia si hoc per dęmones fieri posset, aliquando fecissent, vt magis colerentur, qui tamen de natura loquuntur, & omnes magici reputant hoc impossibile, ergo non possunt facere dęmones.

An Angeli boni potuerint facere cessare cęlum a motu. Quomodo Angelus mouet cælum per modum amantis, & desiderantis. Et quid secundum philosophos, & quid secundum theologos de cælorum motu, & cessatione concedi debet. Quæst. LXXXII.

QVÆRET adhuc aliquis, an Angeli boni possent tenere Solem & Lunam, cęteraque astra, & cœlestes orbes ne moueantur. Rñdẽdum est quosdam esse Angelos ad quos pertinet mouere cęlos, & dicuntur intelligentię coniunctę cęlestibus orbibus, alię sunt quę non mouent. eis autem quę non mouent non competit, ꝙ possent sistere, vel mouere. De alijs qui sunt coniũcti orbibus dicendum est, ꝙ quantum est ex virtute requisita ad sistendum cœlum ipsi possent, & aliquid adhuc valde maius, quia maius est cęlos mouere quàm sistere, cũ

A ad mouendum requiratur virtus motiua: ad sistendũ autem solum requiritur cessatio a motu impulsionis. Et si forte dicatur, ꝙ cęlum ẜm seipsum habet aliquẽ motum, & dato ꝙ Angelus nõ moueret moueretur: ideo sistere motum illum est alicuius potentię. Rñderi potest, ꝙ quamquam cęlum sit formam habens aptam ad motum, tamen non potest moueri, nisi ab aliquo extrinseco moueatur, quia non habet animã mouentem. Sed adhuc dato, ꝙ corpora cęlestia ẜm seipsa sine intelligentijs haberent aliquos motus, & ponerẽtur intelligentię ad mouẽdum velocius, esset facilius impedire impetum rotę motę quam mouere eam velocitate magna, sed Angeli motores in hac velocitate quam experimur mouent. ergo ipsi possent sistere orbes ne mouerentur. Dicendum tñ est, ꝙ non possunt

B sistere, nisi Deus iubeat, quia Deus est causa primaria in natura. Influentia autem sua in naturam corporalẽ, & modus motus, & naturę, non potest deriuari, nisi per motum cœli, ideo nõ poterit aliqua de causis medijs sistere, nisi ipse sistat, aut sisti iubeat. Potissime, quia etiam ẜm modum loquendi Aristot. in 12. Metap. intelligentię secundę mouent in ratione amantis, & desiderantis, s. quia amant primam volentes participare bonitatem illius, inquantum ipsis possibile est. Et quia prima intelligentia summe bona est, maxime se communicat in omnia ex natura primæ causalitatis. Ipsę quoque volentes participare hanc bonitatem volunt suam bonitatem diffundere in omnia entia minoris perfectionis, s. in corporalia, & quia non potest spiritus

C influere directe in substãtiam corporalem, nisi sit formaliter vnitus, vt anima corpori, vel contineat naturã in virtute, sicut prima intelligentia, volunt influere ꝑ corpora tanquam per instrumenta, & hoc est mouendo corpora cęlestia: sic enim in totam naturam corporalem influũt. cum ergo naturale & inuariabile desiderium substantiarum motricum sit similari primę intelligentię, tanquam ei in quo est earum fęlicitas, non poterunt desistere a motu. vnde ẜm modum loquendi Arist. non est concedendum, ꝙ aliqua intelligẽtia possit cessare a motu. Nos vero aliter dicere debemus, quia non ponimus intelligentias naturaliter assignatas mouendis orbibus, sicut physici ponũt, sed

D diuino iussu tanquam ministros assignatas huic operationi. Sicut enim Angeli ex mandato Dei sunt ministri inter nos eorum qui hereditatẽ vitę ęternę capiũt, vt dicit Apostol. ad Hebr. 1. s. sunt administratorij spiritus in ministeriũ missi propter eos qui capere habent hęreditatem salutis. Ita erunt ministri quãtum ad motum cęli, & ex obedientia mandati eius mouent. Sic innuitur Iob. 9. s. coram eo incuruantur qui portãt orbem, idest coram Deo incuruantur, vel humiliantur omnes Angeli qui portant orbem, i. mouent orbes cęlestes. Incuruari tñ ad obedientiam pertinet, & sic quia ẜm naturam nõ sunt Angeli determinati ad motum cęlestium orbium, nec consistit sua beatitudo in hoc,

E nec ẽt per hoc magnam bonitatẽ acquirunt diffundẽdo virtutem suam, sed solũ quia quod iussum est exequuntur. Possent ergo ex seipsis desistere a motu q̃ñcunque, sed nunquam desistunt, quia vident, ꝙ Deus semꝑ vult vt moueant, & aliter Deo placere nequeãt.

Ois creatura si bonaest maxime suam bonitatem cõicat.

Angeli nõ possunt ꝑ se desistere a motu cęlorum, nisi Deus iubeat.

An posito quòd Angeli mouentes orbes cælestes, ita deprauarentur, vt nollent eos mouere, nunquid propterea possent cessare a motu eorum. Et quis sit modus quo Angeli, & animæ confirmantur in bono. Quæst. LXXXIII.

SED dicas, ponamus ꝙ Angeli isti deprauarentur nolentes mouere, nunquid possẽt cessare a motu? Respondendum est, ꝙ non est admittẽdus casus loquendo theologice, quia iam Angeli confirmati sunt in

in bono, ita vt impossibile sit eis apparere bonum nisi quod diuino iudicio bonum iudicatur, sed impossibile est, ꝙ ipsi operentur, nisi quod iudicauerint, & elegerint, cum sint agentia secundum rationem, ergo impossibile est, ꝙ agant, nisi quod Deus iusserit, nec erit possibile, ꝙ desistãt a motu, nisi Deus iubeat, cum autem iusserit, mox desistent. sic factum est tempore Iosue stantibus orbibus: tunc enim cessauit motus omnium Angelorum. Aliter adhuc responderi posset ẽt si non concederetur, ꝙ Angeli boni erant confirmati, sed adhuc potentes repugnare voluntati diuinę. Et dicendum, ꝙ licet aliquis Angelus de motoribus cęli posset deprauari, ita vt non vellet mouere Deo iubẽte, nõ cessaret motus cęli, nec ipse posset cessare a motu quamquam vellet, quia omnis creatura Deo subijcitur, ideo & vis motiua Angeli, & poterit operari per illam qualiter, & quando voluerit etiam inuito Angelo, & mouebit Angelus dolens quod mouet, velut si quis me manu mea percuteret. Hoc patet, quia non est difficilius Deo, nec secundum naturam facere, ꝙ Angelus moueat etiã si nolit, quàm ꝙ homo loquatur id quod disposuerit nullo modo loqui, sed Deus cogit nos interdum loqui id, quod nullo modo volumus. ergo poterit facere, ꝙ Angelus moueat cęlum etiam si nolit. Patet hoc in Balaam, quia ipse volebat maledicere Israelitis, & tamen cum aperiret os suum incipiebat benedicere, & dolebat, ꝙ benediceret, sic patet Nume. 23. & 24. & Deut. 23. De Angelo autem non est dissimile, quia vtrobique est potẽtia libera imperans potentiæ executiuę, s. motiuæ, vel interpretatiuæ. Alio modo dici potest, s. ꝙ Deus poterat Angelũ cogere, vt vellet mouere, quia etiam voluntas nostra cum sit creatura Deo subijcitur, & quamquam nos libere velimus, poterit nos Deus determinare ad aliquid, quod velimus, & non possimus velle contrariũ, & hoc non est tollere libertatem. vtpote ꝙ Deus faciat nobis aliquid apparere bonum, & quodcunque contrarium faciat totaliter apparere malum. volũtas autem in malum ferri nequit, ideo tunc non poterimus velle contrarium. ipsi tamen voluntati libertas manet, quia in ipsa non fit aliqua impressio. sed determinatur intellectus noster ad aliquem modum intelligendi de bono. Et iste est modus quo confirmati fuerunt Angeli in bono, & confirmantur animæ beatorum existentium in vita ęterna, quia voluntas sequitur necessario intellectum naturaliter, s. quia ipsa non est potentia iudicatiua, & præsupponit iudicium intellectus. nec potest velle, ꝙ intellectus iudicauerit malum esse. ergo ꝙ nos aliquid malum eligamus, ex hoc dependet, ꝙ intellectus noster iudicare potest aliquid quod malum est. esse bonum. Si igitur intellectus noster deuenerit ad hunc statum, vt nullo modo posset iudicare esse malum quod est bonum, non poterit voluntas nostra eligere malum, & consequenter erimus impeccabiles, & hoc est esse confirmatos. Intellectus autem noster consequetur, ꝙ non posset iudicare esse bonum quod est malum per hoc, ꝙ applicatur ad summum lumen veritatis, s. ad beatificam veritatem in qua non potest contingere aliquis error, alioquin non esset clarissima veritas. Ideo postquam homines semel fuerint diuinam visionem clarissime consecuti, non possunt iudicare bonum esse quod malum est. Et hoc modo potest Deus facere de quolibet Angelo, ꝙ non posset velle non mouere, aut cessare a motu ostendendo ei in ratione magni mali cessare a motu. Et quia malum cognitum malum non potest appeti, non poterit ille Angelus velle cesare a motu, & consequenter nequibit cesare a motu, & libertas arbitrij semper intemerata manet, nec sunt ob hoc minus liberi. nam voluntas Dei libertima est, malum ta-

F men velle non potest. De libertatis ergo ratione non est esse vertibilẽ in hoc, vel illud, sed non cogi ad hoc vel illud, qn potius esse vertibile in hoc, & illud est defectus libertatis. quia incidit voluntas per accidens, & in particulari in malum, quod ab intentione naturæ, & in vniuersali fugit. esset autem ablatio libertatis arbitrij si ego vellem diligere hominem, & nõ posem velle diligere hominem, sicut potentia mea motiua coacta est si moueri volo, & moueri nequeo, & tunc diceremus, ꝙ ego vellem comedere, & tñ nõ posem velle comedere. ista directa ablatio liberi arbitrij est, & hæc omnino est impossibilis, nec solum hoc sed ẽt includit contradictionem, quia præsupponit me velle currere, & tñ non pose velle currere implicat tunc.

G Patet ergo ex prædictis, ꝙ etiam Angeli boni qui mouent cęlos, non poterãt desistere a mouẽdo nisi Deus iuberet. ergo erat istud plenum miraculum cum a solo Deo fieri poset.

Steteruntque Sol, & Luna, donec vlcisceretur se gens de inimicis suis. Nonne scriptum est hoc in libro iustorum? Stetit itaque Sol in medio cęli, & non festinauit occumbere spatio vnius diei. Non fuit antea, & postea tam longa dies, obediente domino voci hominis, & pugnante pro Israel.

Steteruntque Sol, & Luna. Non solum steterunt ista

H duo corpora planetica sed etiam orbes eorum, nec solum hęc, sed ẽt omnia corpora cęlestia tam stellarum quam orbium, vt supra probatum est. Dicitur tamen solum, ꝙ steterunt Sol, & Luna, quia duo hęc corpora solum visa sunt stare Sol, s. in occidente parum super orizontem, Luna vero in Oriente parum eleuata super orizontem, stellæ fixæ, & alij planetæ stabant, tñ lumine solis impediente non videbãt, sicut totũ Hemisphęrium quod per diem super nos est, stellatum est, tamen nõ videntur stellæ per diem, nisi fieret eclipsis solaris valde magna. Quare autem petierit Iosue, ꝙ Sol, & Luna solum starent, cum cętera quoque cęlestia statura erant, supra declaratum est. *Donec vlcisceretur se gens de inimicis suis.* Idest donec Iudæi deleuissẽt

I hostes: ob hoc enim petierant, vt staret Sol, quia quãquam multos eorum ipsi deleuissent, plurimos vero Deus lapidibus grandinis. adhuc tamen valde multi restabant, & quia propinqua nocte laterent, petijt Iosue, vt staret Sol, alioquin ꝯfugerent, & laterent. Nec tamen est intelligendum, ꝙ omnes Iudæi occiderint, quia dum hos persequebantur, fugerũt multi ad pręsidia vrbium, vt patet infra, s. hi qui Israel effugere potuerunt ingressi sunt ciuitates munitas. Dicebatur tamen, ꝙ steut donec vlti sunt de hostibus suis, idest donec occideretur fere totus exercitus. Pauci autẽ qui remanserunt quasi pro nullis computãtur. vel dicitur, ꝙ stetit Sol donec vlciscerentur Israelitæ se de hosti-

K bus suis, quia antequam Sol stetisset, licet plurimi de Amorrhęis corruissent grandine, vel gladio, nullus tamen de quinque regibus occisus, aut captus fuerat, & cum Sol staret a principio nondum vlti erant, quia latebant reges in spelunca vrbis Maceda. Inuentis autem eis poterant dici Israelitæ vlti dato, ꝙ fugeret reliquus populus in præsidia, quia isti erant principaliter hostes, quia mouerant reliquos ad veniendum contra Iudæos, ideo dato, ꝙ caperentur, vel occiderentur reliqui hostes, si tñ euaderent isti quinque reges, adhuc manerent hostes, nec essent vlti Iudæi. Vtrunque tñ factum est, quia reges capti sunt, & clausis eis in spelũca vrbis Maceda persecuti sunt Israelitæ omnes fugiẽtes, & occiderunt omnes præter eos qui in vrbiũ præsidijs

In q̃õ. 12. cum sequ.

In q̃õ. 12.

fidijs recepti sunt. *Nonne hoc scriptum est in libro iustorum.* Inducit scriptura probationem huius ex libro iustorum, quasi dicat, quod istud non erat nunc nouum, quia prænunciatum prius extiterat in libro iustorũ. In Hebræo dicitur in lib. iuris: sed ad idem pertinent, quia iusti ex iure nascuntur, aut ius ex iustis. iste liber iustorũ multum auctenticus est: nam & sacra scriptura ipsum in testimonium adducit, quod non contingeret, si nõ esset auctenticus valde.

Quis sit liber iustorum, & an sit Genesis, vel Abacuch, vel quis alius. Et primum quod non sit liber Abacuch.

Quæst. LXXXIIII.

Dubitatur autem quis sit liber iste. Aliqui doctores nostri dicunt, quod iste liber quãquam apud Hebræos fuerit, ad latinos tamẽ non peruenit, quia non translatus est. Sed dicit Nicolaus non fore conuenienter dictum, quia etiam apud Hebræos non est, cum ipsi non habeant plures libros sacræ scripturæ quam nos, & nunc verũ est, quòd non est apud eos si apud nos non est, sed quod apud ipsos aliquando fuerit, & ad nos non peruenit, negari non potest, quia quando allegabatur a scriptore libri huius, necessariũ est, quòd esset apud Iudæos, alioquin non intelligerent auditores, vel lectores tẽporis ipsius quid allegabatur, & non proficeret eis, ẽt non faceret auctoritatem. Item necesse est, quòd fuisset tempore quo scribebatur liber secundus Regum, quia ibi quoque allegatus est. Aliqui dicunt, quòd fuerit liber 12. minorum prophetarum, qui apud Iudæos propter angustias verborum sub vno volumine coarctatur, vt patet in Prologo beati Hieronymi super 12. prophetas, & hoc, quia in libro ipso describuntur verba Abacuch: in cuius 3. c. dicitur Sol, & Luna steterũt in habitaculo suo, quod videtur conuenire huic tempori cum steterunt Sol, & Luna, vt patet hic.

Sed hoc non conuenit, quia liber 12. prophetarum valde magno tẽpore fuit descriptus post Iosue. nam ipsi prophetæ inceperunt valde magno tempore post Iosue, scilicet non multo tempore ante regẽ Achaz, cuius temporibus fuit Osee: fuit quoque Isaias qui de primis prophetis fuit, vnus in maioribus primis, & alius in minoribus, & fuerunt contemporanei, vt ait Hieronymus in Prologo 12. prophetarum minorũ, & patet ex principio cuiuslibet eorum confitendo reges sub quibus inceperunt prophetare. Nec solum intelligendum est, quòd liber Abacuch, & 12. prophetarum minorum fuit posterior tempore Iosue, sed ẽt fuit posterior tẽpore quo scriptus est liber iste Iosue: nam non scripsit eum Iosue, sed Samuel propheta, vt declaratum est in Prologo paruo huius operis Iosue. Præcessit autem Samuel multo tempore librum Abacuch, quia fuit Samuel ante tempora regum, vt patet primo Regum capitu. 1. Abacuch autem fuit post tẽpus captiuitatis Babilonicę, ergo non poterat allegare dicta illius. hoc declarat Hieronymus in Prologo super Abacuch.

Et si aliquis dicat, quòd istud fuit additum a translatore nostro postquam scriptus fuit Abacuch, nõ stat, quia etiam sic habetur in Hebræo.

Nec valet si dicas additum ab Esdra scriptore legis post destructam Bibliam tempore destructionis Ierusalem, cum ipse postea eam restaurauit: nam ipse non fuit commentator sed translator, ideo seruauit veritatem prioris scripturæ secundum, quòd spiritus sanctus dabat illi scribere.

A *Obiectio, quod fuerit ipsius Abacuch quidem, sed tamen hic fuerit prophetice nominatus, id quod refellitur. reprobatur etiam, quòd fuerit liber Genesis.* *Quæst.* LXXXV.

Aliquis forte respondebit, quòd liber Iustorum sit Abacuch, & fuit magno tempore post scripturam libri huius Iosue, tamen potuit allegare librum Abacuch, quia spiritu prophetico poterat scire quid dicturus esset Abacuch: nam necesse est, quòd dicamus scriptorem libri huius fuisse propheram, cum dicat aliquid de futuro, si non fuit ante, nec post tam longa dies obediente Deo voci hominis. Si autem dicere volueris, quòd istud non est dictum scriptoris libri, sed in libro iustorum

B habetur, necessario concedes, quòd non sit liber Abacuch liber Iustorum, quia in tota prophetia Abacuch nihil tale habetur, sed solum, quod steterunt Sol, & Luna in habitaculis suis. ergo non est ille. Si autem cõcesseris esse dictum scriptoris libri huius, dicetur etiã, quòd potuit prophetice præcognoscere quid dicturus esset Abacuch, & hic scribere.

Respondendum est, quòd scriptor libri huius fuit propheta, & præcognoscere potuit quid dicturus esset Abacuch, sed quamquam præcognosceret nõ poneret hic. cuius causa est, quia istud dictum libri iustorum allegabatur hic in testimonium eius, quod hic dicebatur de statione solis, oportebat ergo, quod legentes cognoscerent librum illum, si tamen esset liber iustorum Abacuch, nullus de illis qui erant tempore

C scriptoris libri huius cognosceret quid erat, quod scribebatur, quia non erant prophetæ: ergo non proficeret, sed potius turbaret, & daret occasionem suspicãdi aliquid, & consequenter non scriberetur. Item nõ potest intelligi de libro Abacuch, quia omnes dicunt totam istam clausulam, vel contextum vsque ad illa partem reuersusque est Iosue de libro iustorum, & tñ non potest reperiri in libro Abacuch ista clausula, si non fuit ante, nec post tam longa dies obediẽte Deo voci hominis, ergo non est iste liber. Item litera nostra præsupponit, quod liber ille iustorum iam scriptus erat, cum dicat. nonne hoc scriptum est in libro iustorum, sed liber Abacuch nondum erat scriptus, ergo

D non intelligitur de eo. Item scriptura adducit hic auctoritatem libri iustorum in probationem huius, quia loquitur specialiter de hoc casu cum dicat, quòd steterunt Sol, & Luna obediente Deo voci hominis, & pugnante pro Israel, quod manifeste conuenit tempori Iosue, nec potest applicari alteri tempori. Id tamen quod habetur in Abacuch, non dicitur de tempore Iosue, sed de bello Persarum contra Babilonios in vindictam malorum, quę intulerant Caldęi Israelitis, vt colligitur ex loco eodem, & præcedenti serie literæ Abacuch, ergo non allegaret scriptura hic locum illum, quia nil agebat ad propositum.

E Item si liber Abacuch esset liber iustorum, continerentur ibi ea quæ dicuntur alibi esse in libro iustorum, sed non continentur. quod patet 2. Regum primo. cum dicitur. sicut dicitur in libro iustorũ, & præcepit, vt docerent filios Israel planctum, & considera Israel pro his qui mortui sunt super excelsa tua, & vulnerati, sed hoc nõ habetur in libro Abacuch, ergo nõ est ipse liber iustorum.

Iudæi autem, vt communiter, & Nicolaus cum eis dicunt, quòd iste liber est Gen. quia ibi scribuntur facta Abraham, Isaac, & Iacob qui fuerunt iusti, & propter eorum merita facta sunt beneficia multa populo Israel, vt patet sępe in sacra scriptura. Et dicunt, quòd hoc scriptum est Gene. 48. vbi ponitur benedictio Iacob sup Manasse, & Ephraim, & de Ephraim dicit, & semen eius crescet in gentes, vel semen eius *An fuerit Genesis.*

congregatio gentium, quod fuit impletum in Ioſue F qui fuit de tribu Ephraim, vt patet Numeri 13. quia quando dixit Sol contra Gabaon ne mouearis, filij Iſrael fuerunt congregari ad audiendum iſtud verbum, ſicut dicitur in litera, dixitque coram eis Sol contra Gabaon, &c.

Sed hoc non conuenit, quia tota iſta expoſitio eſt valde extorta, vt patet cuilibet conſideranti: nam Gene. 48. videbat Iacob maiorē multitudinem in Ephraitis quàm filijs Manaſſe, ideo dixit, quòd Manaſſe multiplicaretur, ſed minor frater, ſcilicet Ephraim maior eſſet, & addidit, quia ſemen eius creſceret in gentes. & iſtam eādem expoſitionem tenuit Moyſes poſtea cum benedixit tribus Iſrael Deuteronom. 33. c. dicēs hę ſunt multitudines Ephraim, & hęc ſunt millia Ma G naſſe, quod non poteſt applicari ad Ioſue, niſi valde diſtorte.

Item adhuc conceſſo iſto non ſtat, quod dicitur, quia hic dicitur, quòd in libro iuſtorum ſcriptum eſt, ſtetit itaque Sol in medio cęli, & non feſtinauit occūbere ſpatio vnius diei, ſed manifeſtum eſt nihil tale haberi in tota Gene.

Item, quia dicitur hic non fuit ante, & poſt tam lōga dies, &c. ſed etiam nihil horum directe, aut ſaltem diſtortiſſime haberi poterit ex tota Gene. Item ſi liber Gene. eſſet liber iuſtorum, continerentur ibi omnia quæ ſcriptura dicit eſſe in libro iuſtorum, ſed non ſunt, quia id quod habetur 2. Regum primo. & allegatum fuit ſupra, non habetur ibi de planctu Iſraclitarum, & mortuis in excelſis. ergo non eſt ipſe liber H iuſtorum.

Determinatio auctoris, quis fuerit iſte liber iuſtorum, qui & bellorum Domini liber appellatur.

Quæſt. LXXXVI.

Dicendum eſt igitur neceſſario alium eſſe librum iuſtorum, & de iſto libro dicēdum eſt, quod ſit valde magnæ auctoritatis, cum ſacra Scriptura alleget illum in teſtimoniū eorum quæ dicit. Et dicendum eſt valde rationabiliter, quòd iſtum librum Moyſes fecerit, & iſta ſit cauſa quare tantam accepit auctoritatem. Eſt autem to- I tus prophetice conſcriptus de euentibus futuris in ſtatu veteris teſtamenti, ſicut nunc apud nos eſt apocalypſis in quo nobiliora quæ in Eccleſia facta ſunt a tempore reuelationis factę beato Ioanni, & vſque ad diem iudicij futura ſunt, deſcribuntur: ſicut patet ex ſententia expoſitorum libri illius, & ſunt quędam per modum pręteriti, quędam per modum futuri, quamquam quādo ſcripta ſunt omnia futura erant, ſed modus propheticus talis eſt. Ita per omnia in libro iuſtorum ſcribuntur prophetice enunciata aliqua de principalibus, quæ accidere debebant Iudæis, & quædam per modum præteriti enarrantur velut geſta, quamquam fuiſſent futura tempore Moyſi, vt patet hic cū K dicitur, ſtetitque Sol in medio cęli, & non feſtinauit occumbere, &c.

Aliquando autem ibi deſcribuntur quædam per modum imperij, vel exhortationis: vt patet ſecundo Regum, primo cap. & præcepit, vt docerent filios Hebræorum planctum, ſicut ſcriptum eſt in libro iuſtorum, conſidera Iſrael pro his qui mortui ſunt ſuper excelſa tua, & vulnerati.

Liber bellorum dñi quis eſt.

Iſte idem eſt qui vocatur liber bellorum Domini, quia ibi erant deſcripta bella quæ Deus facere debebat pro Iſrael, ſicut in ſcopulis Arnon fecit inclinari ſcopulos ſuper Amorrhęos ad occidendum ipſos, & hoc Deus ſolus fecit nihil agentibus Iudæis, & in mari rubro ſimiliter Deus pugnauit pro Iſrael contra Aegyptios nihil agentibus Iudæis, vt patet Exodi 14. ſcilicet dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis. Et ibidem: dixerunt Aegyptij fugiamus Iſraelem, quia dominus pugnat pro eis contra nos. cum ergo iſta bella a ſolo Deo futura prænunciantur, vocatur ipſe liber bellorum domini, ſicut patet Numeri 21. capit. ſcilicet ſicut ſcriptum eſt in libro bellorum domini, ſicut fecit in mari rubro, ita faciet in torrentibus Arnon, ſcopuli torrentium inclinati ſunt, vt requieſcerēt in Arnon, & recumberent in finibus Amorrhęi. Et ipſemet Moyſes allegabat hūc librum, quia cum ſcripſit eum ſcribebat, vt propheta, cum vero ſcripſit librum Numerorū erat magis hiſtoriographus quam propheta.

Iſte liber magno tempore manſit publice inter Iudæos, & habebatur magnæ auctoritatis: nam quando ſcribebantur loca iſta, in quibus allegatur liber iuſtorū, neceſſe erat, vt haberetur in vſu liber ipſe; alioquin non faceret vllum teſtimonium ſi non cognoſcerentur dicta eius. tempore Ioſue habebatur, & tempore regum ante Babilonicam captiuitatē cum in primo capitu. ſecundi regum allegatus ſit. Poſt captiuitatem autem Babilonycam non viſus eſt inter Iudęos, & forte, quia Eſdras non illum tranſtulit, aut ſi tranſtulit poſtea ſuppreſſus eſt: non enim peruenit ad tempus translatorum latinorum, quia translatus foret in latinum cum ſcriptura ſacra illum approbauerit, immo ex eius dictis confirmationem inducat: nec ipſi ſeptuaginta interpretes tempore Ptolomęi regis ſacram Scripturam in Græcam vertentes linguam, illū habuerunt, ideo translatus non eſt.

Nec dici poteſt, quòd non eſt translatus, quia auctoritas eius minus ſufficiens reputata eſt, vt inter ſacras Scripturas poneretur, qa qđ ſemel, vt verum ſuſceptum eſt, nunquam vt falſum reputabitur, niſi in approbando erratum fuerit: ſacra tamen Scriptura approbauit, ergo non dimiſſus fuit ob hoc. Sed ideo nō fuit translatus, quia ab antiquo peritiſſimi Hebręorū vel doctores noſtri in eccleſia primitiua de illo nō curauerunt. vel ab hęreticis, aut imperitis aliquibus corruptus fuit, ita vt eius auctoritas minus idonea ſit: nec recipi, aut legi debuerit, ſicut fuit de libro iuſti Enoch in quo plurima prophetice dicta ſunt, vnde eum in epiſtola ſua Iudas Apoſtolus allegauit. Hebręi tamen periti, & antiqui doctores noſtri videntes hunc librum hęreticorum mendacio deprauatum, vbi auctoritate libri hęretici ſua falſa dogmata miſcentes, totaliter veritatem, & auctoritatem corruperunt, vnde nunc Eccleſia veritates eius in canone ſcripturarum non recipit, ne occaſione verorum falſa pariter confiteri cogatur. de hoc Auguſtinus, de ciuitate Dei, libro decimoquinto capitu. & in illo libro hoc ſcriptum eſt, & cętera ſimilia: ideo iam credimus ſcripturæ ſolum ex auctoritate ſua, & non, quia allegat librum iuſtorum, quia de illo nihil nobis conſtat, ſicut Epiſtolæ Iudæ aſſentimus, quia canonica eſt, & id quod ex libro iuſti Enoch probat confitemur. non tanquam probationem de libro accipiamus cum non cognoſcamus librum illum, & quamquam cognoſceremus de auctoritate illius dubitaremus, quia iam deprauatus foret.

Liber iuſti Enoch quare non recipitur ab Eccleſia.

15. di. ſancta Romana Eccleſia.

Conſtat tamen non eſſe deprauatum quantum ad partem illam, in qua eum Iudas in Epiſtola ſua allegat, quia tunc canonica ſcriptura erraret, patet ergo de libro iuſtorum quid ſit.

Stetit itaque Sol in medio cæli. Ex hoc dicit Nicolaus apparere, quòd erat Sol tēpore quo clamauit Ioſue in puncto Meridiano, ideſt vbi arcus circuli ſolis interſecat circulum Meridianum, niſi forte dicatur medium

An Sol qui ſtetit fuerit in puncto meridiei.

A cęli pro toto, quod est super orizontem, idest totum hemisphęrium. Sed non potest aliqualiter dici, ꝙ esset Sol in medio cęli in puncto meridiei, quia tunc Iosue non habuisset causam petendi, ꝙ staret Sol, quia adhuc restabat sibi meridies ad vindictam de hostibus sed erat in occasu: ideo tunc si non petiuisset Iosue, occubuisset Sol, & non potuissent Israelitæ vindicare se de hostibus suis. Aliæ rationes etiā suprapositę sunt, sed istæ rationes sunt probabiles: necessarię tamen nō. Sed dicendum aliter impossibile fuisse, ꝙ tunc esset Sol in meridie, quia quādo Iosue ista dixit, videbat Solem & Lunam. nam Luna erat contra vallem Ahialon. & dixit Iosue Sol contra Gabaon non mouearis, & Luna contra vallem Ahialon, si tamen esset meridies nequaquam potuisset Iosue videre Lunam, quia B fulgor Solis, tunc est maximus, quia radij magis reflectuntur, cum Sol maxime ascendat tunc ad perpendicularem, & radij reflexionis nimis impediunt radios missos ab astris videri, nisi diceremus esse solarem eclipsim, quod falsum est, quia non erant tunc Luna, & Sol in coniunctione, cum dicatur Sol stare contra Gabaon, & Luna contra vallem Ahialon, in eclipsi tamē solari Sol & Luna sunt in coniunctione. ergo nō erat tunc meridies. Sed necesse erat esse Solem circa orizontem, ita vt iam videri posset Luna, radijs Solis facientibus valde paruam reflexionem propter esse valde inclinatum Solem. sed dicitur in medio cœli, idest in hemisphęrio nostro inter partem orizontis orientalem & occidentalem: totum enim spatium interceptum vocatur medium cęli. *Et non festinauit occumbere.* C Idest non cucurrit velociter ad occumbendum, siue intrandum sub orizontem, quasi dicat, Sol erat circa orizontem in parte Occidentali, & si moueretur secundum quòd solebat moueri, festinate vel velociter occubuisset, quia paruum spacium velociter pertransiret, & tamen non festinauit occumbere, idest non cito occubuit, sicut consueuerat.

In q6.12.

Nota rōnē ꝑ quid & a priori.

Ex hoc nascitur vna maxima & immortalis qō inter īfideles, & catholicos si stetit tūc sol spatio vnius diei cū hoc esset tā mirabile, & stupendum factum a seculis nunq̄ ante nec post auditum quare historiographi illius tpis nullam penitus de hoc fecerunt mentionē, cū hoc miraculū cęleste, itatunc videretur a gētibus, sicut a Iudęis, sed ad hoc poteris rńdere faciliter ex his quę do. Abulēsis dixit supra 6. c. q. 72.

Spacio vnius diei. Idest stetit vna die, vel spatio vnius diei.

Alio modo potest esse sensus superior, & conuenientior, scilicet non festinauit occūbere spatio vnius diei, idest fluxit spacium vnius diei, in quo non festinauit Sol ad occumbendum.

D Pro quo est intelligēdum, quòd motus cęli & aliorum cęlestium corporum semper est cōtinuus, & sic semper festinant ad perueniendum ad aliquos terminos, sed secūdum quòd Sol est in diuersis partibus cęli, ita dicitur festinare contra diuersas partes. nam cū exierit partem orizontis orientalis, festinat semper ad meridianum vbi est maxima eleuatio, cum autem ꝑuenerit ad locum ipsum, festinat semper ad occasum, ideo dicitur festinare occumbere. cum vero sub orizontem cadit, dicitur festinare ad ortum. nunc autem cum Iosue petijt solem stare, erat Sol circa occasum, & festinauerat ex transitu lineæ Meridianæ semper vt occumberet, cum vero locutus fuit Iosue, Sol contra Gabaon ne mouearis, non festinauit occumbere, idest non motus fuit contra occasum, & hoc spatio vnius diei. E

An Sol steterit immobilis spatio vnius diei artificialis, idest, duodecim horarum, ex eo quòd duo sunt textus, quodammodo contrary. in quo notanda est regula theologica, quòd quandocunque sunt duo loca sacri canonis vbi agitur de eodem quantitatiue, vel numeraliter, locus qui magis particulariter loquitur est magis tenendus. Quæst. LXXXVII.

AN vero fuerit tantum quantum vna dies integra de artificialibus, ex litera videtur initio manifeste, ꝙ sic, sed Eccles. 46. c. vbi dicitur de hac statione, dicitur ꝙ facta est vna dies quasi duo. ergo non fuit statio solis dies integra, sed quasi. Magis autem credendum est illi literę quàm isti, non quidem quòd ista errauerit, sed quia modus sacrę Scripturæ est interdum de minimis nō curare, ideo cum fuerit quasi vna dies, dixit vnam diem, & ob hoc est tenēda regula in sacra Scriptura, quòd quandocunque sunt duo loca vbi agitur de eodem, potissime cum consistit in quantitate, vel numero, & in vno minutatius ponatur, ille locus est magis tenendus, non quidem quòd alius falsus sit, sed quia in vno nō curauit scriptura diligentissime inquirere numerum, aut magnitudinem rei vsq; ad minutissima, in alio autem curauit. sic patet in numero peregrinationis hebręorum in Aegypto, quia dictum B est Abrahæ, quòd semen suum peregrinum futurum esset in terra non sua quadringentis annis, vt patet Genes. 15. & incępit computari tempus istud a natiuitate Isaac, quia tunc incępit Abraham habere semen, idest prolem. Nam licet habuisset per annos decem & quatuor Ismaelem, vt patet Gen. 16. tamen non erat vocandum semen Abrahæ in Ismaele, sed in Isaac, vt patet Gen. vigesimoprimo capitu. scilicet, in Isaac vocabitur tibi semen, & tamen a tēpore natiuitatis Isaac vsque ad exitum de Aegypto fluxerunt anni quadringenti quinque, & subticuit scriptura ibi quinque. Alibi autem expressit eos, scilicet, vbi dixit Exodi, duodecimo capit. quòd mansio Israelitarum in Aegypto fuit annorum quadringentorum triginta, & isti computantur ab ingressu Abrahę in terram Chanaā, sicut C omnes doctores, tam catholici quàm hebręi asserūt, quia non est alius modus quo computari possint. Etiā patet ex eo, quod dicit Apostolus ad Galat. cap tertio, quòd lex facta non infringit promissionem, & quòd fuit lex data quadringentis triginta annis post factam promissionem, sed lex fuit data in primo anno exitus de Aegypto, scilicet mense tertio, vt patet Exodi decimonono capitu. promissio autem prima fuit facta Abrahæ immediate, vt venit in terram Chanaan, vt patet Gene. duodecimo, ergo ab ingressu in terram Chanaan sunt computanda ista tempora, sed tunc cum ab ipso ingressu vsque ad natiuitatem Isaac transierint anni vigintiquinque, quia introiuit Abraham in terram illam, cum esset septuagintaquinque annorum, D vt patet Gene. duodecimo capitu. & genuit Isaac anno centesimo vitæ suæ, vt patet Gen. decimoseptimo, & vigesimoprimo capitu. manebunt a tempore ipso vsque ad exitum de Aegypto anni quadringenti quinque, quibus semen Abrahæ peregrinatum est: scriptura tamen dixit Genes. decimoquinto capitu. quòd semen Abrahæ esset peregrinum quadringentis annis. ergo accipiendum est secundum aliam scripturam, quæ minutatius ponit istum numerum, scilicet quadringentos triginta.

Sic accipiendum est hic, quia litera ista dicit fuisse moratum solem vnius diei spatio. Et alia litera Ecclesiastici quadragesimo sexto capit. dicit mansisse quasi vna die cum ait. & facta est vna dies quasi duo. ergo dicendum est, quòd non manserit totaliter spatio vnius E diei, sed quasi vnius diei.

Et non dicitur hic, quòd steterit sol vna die, sed spatio vnius diei, quia dum stetit Sol non fuit vna dies, nec dimidia, nam dies fundatur in motu primi mobilis rotantis Solem secundum vnam circulationem perfectam, sed stante Sole nullus talis motus erat: ergo nō erat tunc vna dies. Erat autem spatium vnius diei, quia dies continet certam magnitudinem durationis, & tanta esse potest in quolibet alio motu, & poterit maxime cognosci per aliquem motum localē regularem scilicet, ꝙ tantū spatium transiretur in illo tpe, quo stetit sol, quantum in vna die artificiali, quod

per horologia faciliter cognosceretur si tot essent pulsata signa horarum, quot in die vna artificiali, vel per quæcunque alia instrumenta certificatiua temporis ex quantitate motus ipsorum, & non per motum cœli.

Quò intelligitur, φ non fuit post tã longa dies, & in qua regione hoc intelligit ad hoc, φ uerum sit.

Non fuit ante, & postea tam longa dies. Ponitur hoc modo prophetico, siue ponatur in libro iustorum, siue a scriptore libri huius positum sit, quia licet de præteritis sciri posset per historias, an aliqua dies, tam longa fuisset, de futuris tamen sciri nõ poterat, nisi Deus reuelaret: magis tñ vr̃, φ scriptum sit in libro iustorum, quàm a scriptore libri huius dictum fuerit, & hoc verum est, φ non fuit aliqua, tam longa dies, quia nõ poterat esse, tam longa dies, nisi per stationem Solis, aut retrocessionem, sed non fuit vnquam facta aliqua statio, vel retrogradatio, nisi tunc & tempore Ezechiæ, ergo non fuit ante, nec post tam longa dies, nisi forte hæc fuerit dies qua retrocessit Sol tempore Ezechiæ, sed hæc non fuit, ergo nec illa. Hoc intelligitur de diebus in terra Chanaã, quia aliæ terrę sunt in quibus dies maiores fuut, sicut in illis quæ multum declinant versus vtrunque polum. nam terrę multę sunt vbi dies p̃uenit ad quantitatem mensis vnius & amplius, & aliç vbi ad duos, & tres, & vsque ad dimidium annum, nã necesse est in terra quæ habet quemcunque polorum pro Zenith, esse diem quantitatis dimidij anni, & noctem æqualem, vt dies vna, & vna nox compleant annum, sicut apparet ex dispositione orizontis fm sphęram magis & minus obliquam, quod magis manifestatur in tractatu de sphęra. Si autẽ compararetur dies illa ad omnes terras falsum esset, quia ĩ alijs terris erat maior, sed adhuc in quacunque terra tunc esset dies, necesse esset, vt maior esset dies, quam aliàs propter stationem Solis.

G

Quis fuerit maior, scilicet dies, quo stetit Sol petente Iosue, vel dies quo stetit ægrotante Ezechia, secundum communem, & Nicolai opinionem, & Dionysij expositionem. Quæst. LXXXVIII.

SED circa diem in quo retrocessit sol tempore Ezechiæ est dubiũ, an fuerit maior, vel minor, quàm ista. Dicunt communiter loquentes maiorem fuisse hanc, qua stetit sol tempore Iosue quia dicitur hic non fuit ante, nec post tam lõga dies. Sed obijcitur, quia tempore egritudinis Ezechiæ Sol reuersus est gradibus decem per cęlum in horologio Achaz regis. Et iterum ambulauit illos, sed decẽ gradus faciunt horas decem. ergo essent 20. horæ euntes, & redeunte Sole per hos gradus, & pręter hos fuit tota quantitas diei illius, quo facta est retrogressio solis. ergo essent in die illa plures quam 32. horę. In die autẽ qua stetit sol sub Iosue, non fuit tanta quantitas, quia statio solis fuit quasi vnius diei, vt patet Ecclesiast. 46. vel fuit diei integri, vt patet hic, & tamen dies illa artificialis duplicata non perueniret ad triginta duas horas, sed esset vigintiquatuor horarum, aut parum plus.

Ad hoc respondent quidam fuisse maiorem diem sub Iosue. & dicunt de die sub Ezechia, quòd ille dies artificialis erat duodecim horarum, & quando Deus dixit, quòd faceret redire solem decem gradibus, vel lineis in horologio Achaz erat decima hora diei, & fecit Deus redire solem vsque ad ortum per decem lineas, quæ erant spatium horarum decem. Et tamen dicunt, quòd retrogressio ad ortum per decem lineas illas fuit subito virtute diuina, & in redeũdo ad locum in quo prius fuerat Sol, cum retrocessit, moratus est horis decem, & deinde descendit vsque ad occasum per duas horas, & hoc modo fuerunt in die illa 22. horæ, scilicet duodecim horę diei artificialis, & decẽ horæ quibus moratus fuit sol retrocedẽdo per lineas decem, dies autem sub Iosue maior fuit, quia vigintiquatuor horarum extitit, nam ipsa dies erat duodecim horarum, & diei vnius spatio stetit sol non occumbens, in quo fuerunt vigintiquatuor horę. vnde duabus superabundauit horis. Alij autem aliter assignant hoc dicẽtes, quòd retrocessio solis tempore Ezechię fuit solenne miraculum, ideo vt appareret magnum verisimilius est, quòd retrocessio fieret successiue, qa hoc erat mirabile nimis, & ad ponendum solum decem horas excessus illius retrogradationis & reuersionis, dicunt, quòd redijt per illas decem lineas horologij, sed quælibet linea faciebat solum dimidiam horam: ideo in quinque horis retrocessit, & in totidem facta est reuersio, vnde decem horę abundabunt ad diem artificialem solum, vt sint viginti duo. ideo dicunt, φ dies sub Iosue excessit duabus horis, quia fuit vigintiquatuor horarum, cum fuerit dies duplicata.

F

Alij dicunt secundum Dionysium, quòd fuerit maior dies sub Ezechia: dicit enim Dionysius in epistola ad Polycarpum, quòd dies sub Ezechia fuit fere triplicata ad diem artificialem, & hoc quia quamlibet lineam decem dicit facere vnam horam, & in retrocedẽdo moratus est sol horis decem, in redeundo autem iterum horis decem. Fuerunt ergo in excessu ad diem artificialem viginti horę, & ipsa dies cõtinebar horas dudecim: essent ergo 32. horæ diei illius, illa autẽ quæ fuit sub Iosue solum fuit duplicata. Ad illud quod dicitur in litera hic, scilicet non fuit ante, nec postea tã longa dies, dicunt quòd hoc intelligitur referendo ad tempus, quo scriptus est iste liber, scilicet, quòd Iosue scripsisset librum istum in senectute sua lõgo tempore postquam ista euenerunt, & tunc diceret non fuit ante, scilicet antequam staret sol, tam longa dies, nec post, idest postquam stetit in toto residuo tempore vsque ad mortem Iosue, siue vsque ad tempus scripturæ libri huius non fuit aliqua tam longa dies, quòd tamen postea fuerit non negat.

H

Sed non potest sic responderi, quia non scripsit Iosue librum hunc, vt probatum fuit supra in Prologo paruo huius libri, quia computantur in eo aliqua quæ fuerunt post mortem Iosue, & multa alia dicũtur, quę nequaquam conueniunt tempori Iosue, sed posterioribus.

I

Sed dicendum, quòd Samuel propheta hunc librũ scripserit, & tamẽ ipse nequaquam fuerit multo tempore post Iosue. tamen ante tempus Ezechię sub quo retrocessit sol magno tempore fuit. Et eodem modo dicere poterat, quòd non fuit ante, scilicet ante stationem illam solis, tam lõga dies, nec postea in toto tempore, quod fuit inter Iosue, & Samuel.

Hæc positio, seu solutio aliqualiter videtur stare, sed non stat, quia pręsupponit ista verba esse scriptoris libri huius, sed non sunt, quin potius in libro iustorum scripta sunt, vt satis patet ex tenore eorum, & tũc cum liber iustorum fuerit scriptus ante librum Iosue, vt supra probatum est: necesse est, quòd referatur hoc ad omnia tempora, quæ futura erant post Iosue, scilicet, quòd in nullo eorum fuerit tam longa dies.

K

Explicatur ratio Nicolai pro prima opinione contra Dionysium. Quæst. LXXXIX.

ADHVC autem Nicolaus contra dicta Dionysij vult probare, quòd non fuerit maior dies sub Ezechia etiam pręsuppositis omnibus fundamentis Dionysij.

Et ad hoc præsupponit, quòd fuerit ista statio solis in medio Iunij, vel circiter cum dies sunt maximi in terra, quæ est post æquinoctialem versus boream, & hoc

A & hoc inducit per ea quæ facta sunt in his tempori-
bus: nam Israelitæ transierunt Iordanem die decima
mensis primi, qui est Martius apud Iudęos, & incipit
aliqn post medietatem Martij nostri, circa principiū
Aprilis, & 15. die mensis illius celebrauerunt phase in
Galgalis, vt patet 5̄. 5. postea sanati a vulneribus circun
cisionis obsederunt Iericho lustrātes per dies septem,
& ceperunt eam, vt patet 5̄. 6. post hęc miserunt explo
ratores in vrbem Hay, & fugientibus eis atque occisis
36. viris pp furtum Achan de anathemate, lapidatus
est Achan, & ventum est in Hay & capta est. Post hęc
factis sacrificijs in monte Hebal venerunt in Galgalā,
vbi prius steterant: quibus ibi manentibus venerūt ad
eos Gabaonitæ, & consęderati sunt, de quibus a ca. 7.
B 5̄. vsque ad 9. occasione autem huius consęderationis
quinque reges moti sunt ad expugnādos Gabaonitas,
quos adiuuāte Iosue cum persequeretur Amorrhęos
stetit sol, vt patet hic. In his autē omnibus posset esse
fluxus a principio Aprilis vsq; ad medietatem Iunij,
aut quasi. & tunc dicit, ꝙ dies artificialis est 18. horarū,
cum ergo fuerit duplicata dies essent 36. horę. Dies au
tem sub Ezechia quamquam sit fere triplicata, fuit ad
plus 32. horarum, vt patet ex supradictis, ideo excessit
eam dies sub Iosue horis 4. quamquam concedantur
omnia fundamenta Dionysij, & sic putat Nicolaus cō
clusisse ꝯ Dionysium. Sed argumentatio Nicolai ne-
quaquam procedit. primo enim errat circa notissima
in astrologia. Dato enim, ꝙ dies in qua stetit sol tem-
pore Iosue, esset maxima dies anni, stante Sole in prin
C cipio capitis cancri in medio Iunij, tamen erat impos-
sibile peruenire diē ad 18. horas. immo nec ad 14. nam
maxima pars terræ Chanaan est in tertio climate, sed
ibi non accedit dies maximus ad horas 14. quia sub ę-
quinoctiali est dies semper 12. horarum, & cum rece-
ditur versus polum quemlibet, efficiuntur dies maio-
res, & procedendo p omnia climata est regula, ꝙ sem
per in climatibus quę magis coniuncta sunt ęquino-
ctiali, minores sunt dies: ita ꝙ in tertio sunt minores, q̄
in quarto, & in secūdo minores quàm in tertio, sed in
climate isto quinto, vbi nos habitamus, non peruenit
dies ad 15. horas integras: ergo in tertio climate a for-
tiori non perueniet, nec ad 14. ergo q̄ [illegible] esset maxima
dies anni tunc in terra Chanaan, non poterat excede-
D re 14. horas, quō ergo perueniret ad 18? Sed existima-
uit Nicolaus vbiq; esse dies æquales, & sicut Parisius
erat, & in alijs locis magis appropinquantibus ad po-
lum, ita & in tota terra contingere. sed falsum est, ideo
dato ꝙ esset maior dies anni, tunc in terra Chanaan, es
set 14. horarum, & duplicata perueniret ad horas 28.
Sed adhuc maior esset dies sub Ezechia ex dictis Dio-
nysij, quia erat dies triplicata fere habens 32. horas. Itē
errat argumentatio ista, quia adhuc concesso, ꝙ essent
18. horę in maxima die terrę Chanaan, & illa esset qñ
stetit Sol sub Iosue, non sequeretur ꝙ fuerit maior, q̄
dies sub Ezechia, quia non est determinatum quo mē
se facta fuit retrogressio Solis sub Ezechia. Potest er-
go dici, ꝙ nō esset in medio Iunij, vel quasi, cū sint ma-
E ximi dies. & tunc ex fundamento Nicolai diceremus
esse 18. horas diei illius, & 20. in retrocedendo, & re-
deundo sunt 38. vnde semper dies sub Ezechia exce-
deret diem sub Iosue. non tenet igitur probatio.

Nicolaus defecit ex ignorantia Astrologię

Nicolaus ď Lira scripsit Parisi⁹ & fuit natione gall⁹ & monachus de Seraphico ordine minorum, in sacra Scriptura, maxime in hebraica lingua peritissimus, & sāctissim⁹. Auctor m̄ quandoq; suas cōfutat opiniones pp honorem veritatis. 1. Ethic.

Auctor decidit superius quæsitum, & dubium, & rationibus improbat opinionem Dionysij sentientis diem fuisse penè triplicatam tempore Ezechiæ, ideoque maiorem die quo Sol stetit. Quæst. X C.

Sed dicendum videtur, ꝙ dies sub Iosue fuerit maior quam dies sub Ezechia, de quo forte dicetur latius cum peruentum fuerit ad eundem locū. Et hoc Alph. Tost. super Iosue.

A quia litera dicit hic, ꝙ non fuit antea, nec post tā lon-
ga dies, & non sunt ista verba scriptoris libri, sed libri
iustorum, sicut pręcedētia, & cum pręcesserit scriptu-
ra libri illius ad librum hunc Iosue, necesse est ꝙ intel-
ligatur de omnibus temporibus, quæ postea fuerunt,
quod in eis nunquam fuerit aliqua tam longa dies: nō
potest tamen poni dies qui fuit sub Iosue, maior 28.
horarum, quia in terra illa dies maximus non perue-
nit vltra 14. horas. & dato quòd non esset adhuc me-
dietas Iunij, sed finis Madij, vel medietas eius, saltem es
set dies 13. horarum, & aliæ tresdecim, vel quasi qui-
bus stetit Sol, facient 26. horas quę essent in die illa.
Cum vero Dionysius dicit, ꝙ fuerit dies fere triplica-
ta, non multum ei assentire debemus, cum dicat con-
B tra scripturam, & non probet ratione, aut scriptura. nā
ipse supponit decem gradus, aut decem lineas horolo
gij esse decem horas, sed hoc non stat manifestum, nō
constat, an facerent decem illæ lineę decem horas, vel
vnam, aut duas, siue dimidiam. Ideo quantumcunque
tempus paruum voluerimus, poterimus intelligere
per illas decem lineas per quas retrocessio facienda e-
rat: in rotis enim horologiorum puncta multa sunt,
quæ non faciunt horam, nec dimidiam, sed valdę par-
uum tempus. non ergo infertur ex hoc, quòd fuerit
dies sub Ezechia fere triplicata, scilicet, horarum 32.
quod concluderetur si lineę horologij Achaz facerēt
horas singulas.

Item probatur, quòd sit impossibile lineas singu-
las facere horam vnā in horologio illo ex verbis Isaiæ
C ad Ezechiam: dixit enim quarto Regum, vigesimo ca
pitu. vis vt ascendat vmbra decem lineis, an vt reuerta
tur totidem gradibus? & ait Ezechias facile est vm-
bram crescere decem lineis, nec volo vt hoc fiat, sed
vt reuertatur retrorsum decem gradibus.

In hoc præsupponendum est, quòd ea hora, qua Isa
ias dixit ista, erat Sol in tali statu, quòd posset ascende-
re per decem lineas, scilicet procedendo vlterius subi-
to, aut reuerti posterius decem lineis, sed hoc erat im-
possibile, si quælibet linea ī horologio Achaz de quo
dicitur, faceret vnam horam, ergo nō faciebat vnam
horam.

Præsuppositum patet, scilicet, quòd cum dixit ista
Isaias Ezechiæ erat Sol in tali statu, in quo posset vlte-
D rius procedere gradibus decem, vel retrocedere toti-
dem, quia alioquin diceret Isaias, quod fieri non pos-
set, vtpote si Sol esset tunc in puncto orizontis Orien-
talis, non diceret Isaias, vis vt reuertatur Sol decem li-
neis, quia non videretur, an reuerteretur saltem me-
dia.

Hoc supposito arguitur sic, quando Isaias dixit ista
Ezechię quæritur, an erat ante meridiem, vel punctus
meridiei, vel post meridiem. Si autem esset ante me-
ridiem, vtpote in secunda hora diei, posset Sol ascen-
dere gradibus decem, vel lineis in horologio, idest su
bito transire tantum de cęlo quantum trāsiturus erat
per horas decem, quæ essent lineę decem horologij,
& perueniret subito a loco in quo esset hora secunda
E diei, ad occasum, quod intermedium spatium in ho-
ris decem pertransiturus erat, sed tunc non poterat
retrocedere lineis decem in horologio, quia cum re-
trocederet per duas lineas quæ facerent duas horas,
esset in puncto orizontis Orientalis, & tunc non pos-
set videri, an retrocederet vel non, sed Isaias taliter da-
bat signum, quod videri posset quomodo retroce-
debat.

Hoc intelligit p̄ supponēdo ꝙ dies sub Ezechia esset 12. horarum, vel parū plus, vel minus, ut est i terra Chanaā

Si autem dicatur, ꝙ esset post meridiem, etiam sta-
re nō posset. nam dato ꝙ esset iam Sol ante occasum
per duas horas, & transijsset reliquas partes cęli in ho-
ris decem, poterat tunc stare vna pars signi, scilicet, ꝙ
retrocederet Sol lineis decem in horologio, i. decem

horis,quas facerent decem lineæ , & tunc rediret vsq;
ad punctum orientis,in quo fuerat in principio diei,&
maneret in retrocedendo decem horis , sed non stat ,
tunc alia pars signi, s. ꝙ posset Sol ascendere decem li-
neis in horologio,quia hoc erat in partem ɔtriã, s.ver-
sus eam ad quam mouebatur . nam cum pertransiret
Sol a loco ipso versus orizontem partis Occidentalis,
spatium cęli duarum horarum esset in orizonte Occi
dentali, & transisset duabus lineis , nec pateret vltra ,
an transiret,cum esset sub orizonte. ergo nullo istorũ
modorum stant verba Isaiæ possibilia, si faceret quęli
bet linea spatium, quod pertransit hora vna . Si aũt di-
catur,ꝙ esset pũctus meridiei,cũ verba ista dicta sunt ;
adhuc non stat, quia quæritur de die illo quot horarũ
esset:& nõ potest dici,ꝙ esset maior, quàm horarum
13.aut 14.quia in terra Chanaan non accedunt dies ad
maiorem quantitatem,& tunc superessent de die ho-
rę sex & dimidia , vel quasi septem ad plus , & neutrũ
fieri posset de partibus signi,quia si Sol ascenderet,id-
est iret decem gradibus contra eam partem, ad quam
est motus suus,s.ad Occidentem, non posset ascende-
re lineis decem,sed solum septem,si quælibet linea fa-
ceret horam vnam, nam immediate vt trãsiret spatiũ
horarum septem,caderet sub orizòntem ad Occidẽ-
tem,& non videretur,an pertrãsibat gradibus decem,
vel quot. si autem reuerteretur non posset retrogradi
decem lineis,si facerent horas decẽ , quia cum retro-
graderetur spatium linearum septem facientium ho-
ras septem,intraret sub orizontem Orientalem,& nõ
posset videri,an magis retrocederet.si ergo esset quæ-
libet linea spatium transitus horę vnius, nõ diceretur,
ꝙ retrocederet,vel ascẽderet decem lineis, sed solum
quinque vel sex, aut ad plus septem , necesse est igitur
ad hoc,ꝙ verba Isaię stent, ꝙ non faceret quælibet li-
nea spatium horæ vnius.nõ poterat enim hoc suppo-
sito consistere in veritate , nisi esset dies illa ad minus
20. horarum,& esset tunc pũctus meridiei , cum dicta
sunt verba:patet, quia tunc staret Sol a quolibet orizõ
te,siue Orientali,siue Occidẽtali spacio horarum de-
cem,quæ facerent Meridiem . Dicta tñ Dionysij fun-
dant in hoc,ꝙ quælibet linea contineret spacium ho-
ræ vnius,quia tunc videretur dies triplicata, sed nõ po
test signare quælibet linea in horologio Achaz vnam
horam , vt declaratum est. ergo nec stare põt dictum I
istud Dionysij.Dicendum ergo est cum lrã ista , ꝙ nõ
fuit dies sub Ezechia tanta sicut ista, quia non fuit an-
te,nec post,tam longa dies, vt patet hic . *Obediente Deo
voci hominis*. i. condescendente ad supplicationem Io-
In q. 82. sue,quia hoc facere solius Dei erat, vt s. probatum est.
sed factum est: ergo Deus ɔdescendit homini clamã-
ti,quia inuitus nihil agere potest.& accipitur obediẽte
Deo pro condescendente, quia Deus nõ poterat obe
dire voci hominis, cum obedientia semper sit ad ma-
iorem,& ad habentem iurisdictionem,sed hoc nõ est
hominis ad Deum . *Et pugnante pro Israel* . Idest , cum
Deus fecit stare Solem,pugnauit pro Israel dans ei lo-
cum ad occidendum hostes miraculose . si enim fuis- K
set dies clausus naturaliter,Sol erat iam in obitu,& la-
tuissent Amorrhęi fugientes per noctis tenebras,& si
Iudæi vellent eos persequi,non possent,aut induceren
tur in loca incognita in quibus perirent: stante autem
sole persequi potuerunt,& delere illos . Et dicit Deus
hic pugnare,quia adiuuit dans locum pugnandi, & tẽ
Q. Deus pugnabat pro Israel. pus:sed ipsi Iudęi gladio suo occidebant hostes. Aliqñ
autem pugnabat pro Israel,s.ipse totaliter pugnans ni-
hil agentibus Iudæis,sicut fuit in mari Rubro, cum e-
xistentibus Iudæis in littore cõuertit Deus fluctus ma
ris super Aegyptios,opprimens omnes illos , vt patet
Exo.14.& ibi hoc dixerat Moyses, s. dominus pugna-
bit ꝓ vobis,& vos tacebitis,idest nihil agetis,sic quoq;

F fuit contra Amorrhęos apud torrentem Arnon , vbi
fecit Deus inclinari scopulos torrẽtis, & Amorrhęos
latentes sub scopulis ad occidendum Iudęos cum trã
sirent,oppresserunt: vt patet Num.21.cap.Et in his ni
hil fecerunt Iudæi,quamobrem vocantur ista duo bel
la domini,& Nume.21.cum dicitur,de his dicitur. vn
de dicitur in libro Bellorum domini, sicut fecit mari
Rubro,ita faciet torrentibus Arnon .

Reuersusque est Iosue cum omni Israel in
castra Galgalæ . Fugerant enim quinque re-
ges, & se absconderant in spelunca vrbis Ma
ceda. Nunciatumque est Iosue,quòd inuen-
ti essent quinque reges latentes in spelunca
G vrbis Maceda . Qui præcepit socijs , & ait .
Voluite saxa ingentia ad os speluncę , & po-
nite viros industrios qui clausos custodiant .
Vos autem nolite stare, sed persequimini ho
stes : & extremos quosque fugientium cædi-
te . Ne dimittatis eos vrbium suarum intra-
re præsidia , quos tradidit dominus Deus in
manus vestras . Cæsis ergo aduersarijs plaga
magna, & vsq; ad internetionem penè con-
sumptis, hi qui Israel effugere potuerunt in-
H gressi sunt ciuitates munitas . Reuersusque
est omnis exercitus ad Iosue in Maceda , vbi
tunc erant castra ; sani & integro numero .
Nullusque contra filios Israel mutire ausus
est .

Reuersusque est Iosue cum omni Israel in castra Galgalæ .
Istud ponitur anticipatiue,nam non redijt Iosue in ca- Hic est anticipatio narrationis.
stra Galgalæ quousque facta sunt ea quæ dicuntur in-
fra,s.ꝙ ceperint quinque reges,& suspenderẽt eos. nã
eadem die acceperunt eos latentes in spelunca vrbis
Maceda, & suspenderunt vsque ad occasum Solis . ẽt
eadem die ceperunt vrbem Macedam , vt infra patet,
& deleuerunt hostes , qui venerant cum his quinque
regibus: & sequenti die adhuc non cessantes a pugna
ceperunt alias ciuitates, de quibus postea dicitur in li-
tera,ita vt non cessauerint a pugna toto die illo, & se-
quenti . nec reuerti potuerunt in castra Galgalę . nam
Galgala inde procul erat,s.apud Iericho, & non posset
illuc Iosue ire cum toto Israel , nisi aliqui dies interci-
derint. Item quia dum ipsi irent,hostes intrarẽt in prę
sidia , nec possent in die eadem comprehendere eos ,
& suspẽdere reges,sicut factum est, vt patet immedia-
te . Item quia non reuerteretur Iosue in castra Galga-
læ,nisi ad quiescẽdum ibi,sicut faciebat alias cum ces-
saret a bellis,sicut post bellum contra vrbem Hay re-
dierunt in castra Galgalæ:ibi enim erant, quando iue-
runt Gabaonitę ad faciendum fędus cum eis, vt patet
pręced.c.sed ponitur hic per anticipationem.deberet
enim poni infra in fine c. vbi dicitur, reuersus est cum
omni Israel in locum castrorum in Galgalam. Hic au
tem ponitur hoc,quia dictum fuerat,ꝙ stetit Sol quo-
usq; gens vindicaret se de hostibus suis,sed postquam
vlti sunt,quod fuit sequẽti die post stationem solis,re-
uersi sunt in castra Galgalę , & istę anticipationes vsi-
tatę sunt. *Fugerant autem quinque reges*. Dum ꝑsequeren
tur Israelitę Amorrhęos in ascensu Bethoron , & de-
scensu versus vrbem Azecham , reges quinque fuge-
runt de reliquo exercitu tanq̃ priuati viri, vtpote qa so
li recesserũt ne cognoscerent, & ingressi sunt ĩ speluñ-
cam

A cam quãdam magnam apud vrbem Macedam, & ibi latuerunt, nec ingressi sunt vrbem, quod forte fuit, q͞a vrbs aliquantulum distabat, & poterant in medio itinere capi ab hostibus, aut quia forte putabant, ꝙ non paterent eis portæ vrbis. nam erant aduersarij apud vrbem, & possent cum eis ingredi hostes. Latuerunt autem in vrbis spelunca, quia intellexerunt, ꝙ superuenientis noctis auxilio inde exeũtes per tenebras fugerent. *Et se absconderant in spelunca vrbis Maceda*. Ista ciuitas erat propinqua eis venientibus de Bethoron, & Azecha, & non erat ista ciuitas alicuius quinque regũ horum, quia ipsa habebat alium regem, quem eadem die cepit Iosue cum ipsa vrbe, & occidit, vt patet infr. & ob hoc forte, non ausi fuerunt fugere reges isti in Macedam. Non enim putauerunt, ꝙ eis portę paterẽt, B si tamen esset alicuius regum horũ pateret eis aditus, ista vrbs Maceda fuit postea in sorte tribus Iuda, vt patet infra 15. ca. *Nunciatumque est Iosue, quòd inuenti essent quinque reges latentes in spelunca Maceda*. Cum Israelitæ fere ad internetionem perduxissent omnes hostes, viderunt non esse cum eis quinque reges, nec viderunt eos fugientes cũ his qui pręcedebant de Amorrhęis. Ideo aliqui de Iudæis dederunt operam solicite perquirendo illos, atque introeuntes in vrbis Macedam speluncam repererunt eos ibi, vel forte aliqui eorum viderunt eos illuc intrare. Sed magis dicẽdum est, quòd non viderunt introeuntes. sed cum perquirerent, casu peruenerunt in speluncã, & repererunt ibi illos. Tunc nunciatum est Iosue, ꝙ inuenti essent reges quinque, C quia forte ipse illos perquiri iusserat. *Latentes in spelunca Maceda*. Idest apud vrbem Macedam existente, & forte non ausi sunt introire, quia timebant, ꝙ Israelitę ipsa die peruenientes ad vrbẽ Macedam eam delerẽt, & eos ibi caperent, sicut & postea factum est. *Qui præcepit socijs, & ait*. Idest Iosue pręcepit aliquibus de exercitu suo, vt voluerent saxa. Iosue noluit morari apud speluncam educendo reges quinque, eosque occidendo, quia interim fugerent hostes quos persequebantur, sed iussit custodiri, vt cum cęteros hostes deleuissent, redirent ad cędem quinque regum. *Voluite saxa ingentia ad os speluncæ*. Idest ponite valde magna saxa, ne ipsi a parte interiori impellentes ea discutere possint. *Et ponite viros industrios qui clausos custodiant*. Non sufficiebant saxa ingentia: nã si nemo custodiret clausos, pos- D sent forte per aliam speluncæ partem portam sibi fodere, & exire, & potissime positi sunt viri, vt custodirent, ne qui forte de Amorrhæis venientes eos educere conarentur. *Vos autem nolite stare*. Hic autem Iosue prouidens ad totum exercitũ loquitur, quòd non manerent ad os speluncę, ne elaberentur de manibus eorum hostes quos persequebantur, etiã quia facile erat a paucis obseruari os speluncæ. *Sed persequimini hostes*. Scilicet Amorrhæos, qui venerant cum quinque regibus contra Gabaon. Et sciendum, ꝙ dum hæc omnia fierent, stabat Sol, & stetit vsquequo cessauerunt Israelitæ persequi Amorrheos, & redierunt in vrbem Macedam, vbi erãt loca castrorum, suspenderuntque reges, & tunc steterunt vsque ad vesperum diei ipsius.

E *Et extremos quosque fugientium cædite*. Idest vltimos in fugiendo qui non possunt fugere in primis, & hi sunt qui velut lassi resident, vel labore confecti sunt.

Nec dimittatis eos vrbium suarum intrare præsidia. Idest intrare in vrbes suas, quę erant præsidia, idest defensiones contra impugnantes, & hoc erat, quòd persequerentur indesinenter illos. nam si desisterent persequi, illi fugerent in præsidia vrbium. & tamẽ ad vltimum aliqui introierunt in præsidia fugientes, quia dum Iudæi quosdam occidebant, alij fugiebant, nec destiterunt persequi illos, quousque intrauerunt in pręsidia vrbium,

A *Quos tradidit dominus Deus in manus vestras*. Idest, cum Deus tradiderit istos in manus vestras, si effugerint, vestra negligentia effugient, eritque in vobis irritum diuinum beneficium: dicitur tradidisse in manus eorũ, quia fugere potuissent Amorrhęi ope vicinę noctis, nisi Deus fecisset stare solem, in quo dabat spacium Iudęis persequendi hostes: quos igitur postea occidissent, Deus in manus eorum tradere dicebatur. *Cæsis igitur aduersarijs plaga magna*. Satis erat magna plaga, cũ quinque reges horum Amorrhęorum capti fuissent, & totus exercitus fere deletus. *Et vsque ad internetionem penè consumptis*. Idest omnes fuerunt consumpti fere vsque ad mortem. non est sensus, ꝙ consumerentur fere vsque ad mortem. nam qui consumebantur, verissime vsque ad mortem consumebantur, sed dr̃ vsque B ad internetionem, idest vsque ad totalem deletionẽ. fuit enim in eis deletio, sed non totalis, & hanc signat internetio, vel accipitur totus populus quasi vnus vir, & sicut post mortem viri nihil de eo viro superest, & si adhuc superest non est perductus ad mortem, ita cũ totus populus deletur, est internetio populi, cum vero aliqui de populo supersunt, non est internetio, i. mors populi, sed dicitur penè esse ad internetionem perductus. *Hi qui Israel effugere potuerunt ingressi sunt ciuitates munitas*. Dum Israelitę occidebant extremos agminis, q pręcedebant fugiebant in longinquum, & sic priores quidam in fuga intrare potuerunt in pręsidia vrbium, & cum omnes occidisset Israel, quos in persecutione occidere potuit, ingressis reliquis in pręsidia, regressus C est in castra. *Reuersusque est*. Hic ponitur manifestatio victoriæ Iudæorum, & fuit ista victoria satis excellens, & manifesta, signa habens quod a Deo solo fuerit. Et ponuntur duo principaliter, s. quòd redierint omnes Iudęi incolumes, s. ꝙ cum tot hostes cecidetint die illa, de Iudęis nemo, aut corruit, aut vulneratus est. Secundum erat, quia tantus timor inuasit hostilia agmina, ꝙ nec saltem parum resistere ausa sunt Iudęis inuatoribus: si enim fuisset humanitus factum, quamquã deuincerentur Amorrhęi; tamen non tantum perterriti forent, vt saltem aliquid resistere non auderent.

Reuersusque est omnis exercitus ad Iosue in Maceda. Postq̃ occiderunt quos occidere potuerũt, persecuti sunt hostes. cum vero nullus superesset, qui vel nõ corruisset D gladio, vel non ingressus esset in vrbium pręsidia, destiterunt a pugna, & regressi sunt in castra: in nondum erat nox, cum postquam redierunt, suspẽderint reges quinque qui latebant in spelunca vrbis Maceda, & tenuerunt suspensos illos vsque ad solis occasum diei ipsius, vt patet inf. fiebant aũt oĩa hęc stante adhuc Sole.

An Iosue iuerit in pugnam & ad persequendum hostes quinque regum fugientium: cum videatur scriptura innuere quod resederit in castris apud Macedam,

Quæst. XCI.

E ET dicitur, ꝙ reuersus est omnis exercitus ad Iosue in Maceda. ex quo forte videbitur, ꝙ Iosue non iuit cõtra hostes in persecutione, sed mansit in castris, alioquin nõ diceretur, ꝙ reuersus est oĩs exercitus ad Iosue in Maceda, sed cũ Iosue. Sed dicendum est, ꝙ Iosue iuerit in pugnam, quia non decebat totum exercitum ire ad pugnandũ duce manente in castris, nisi forte aliqui pauci mitterentur ad expugnãdum paucos hostes, sicut factum est cum missi fuerunt tria millia virorum de castris Galgalæ ad expugnandum vrbem Hay, & postea fugerunt, vt patet supra septimo capitulo. Hic tamen totus exercitus iuit in pugnam, vel in bellum, cum dicatur, quòd vniuersus exercitus reuersus est ad Iosue in Maceda, ergo non decebat manere Iosue in castris.

potissime, quia cum Iosue audiuit, quòd inuenti sunt reges quinque in spelunca vrbis maceda; noluit sistere: sed dixit, vt ponerentur aliqui viri industrij ad custodiendum os speluncę; reliquus vero exercitus persequeretur hostes. si tamen ipse mansisset in castris apud Macedam vrbem, ipse maneret ad ostium speluncæ in qua reges latebant, sed non fuit. ergo non mansit in castris, sed iuit in pugnam persequendo fugientes Amorrheos. Dicitur tamen exercitus totus redijsse ad Iosue in macedam, quia cum incœperunt fugere Amorrhęi post descensum Bethoron, non fugerunt simul, sed quidam huc, alij vero illuc diffugiebant, quo eos pauoris impetus ferret, tunc Iosue fecit, vt ad persecutionem hostium exercitus quoq; suus diuideretur, vt sic valerent consequi omnes fugientes, constituitque, vt cum quęlibet turma Israelitarum cessaret a persecutione hostium, rediret ad vrbem Macedam, apud quam castra poni præceperat. Ipse autem Iosue iuit in vna parte exercitus, & cum ipse cum turma sua destitissent a persecutione hostium, redierunt in castra, reliquæ vero partes exercitus finita persecutione etiam cateruatim venerunt ad ipsum Iosue qui iam venerat de bello in castra, & necesse est poni hunc modum, quia si totus Israel persequeretur simul fugientes hostes, cum ipsi in multas scinderentur turmas, non persequeretur Israel, nisi paucos eorum, & cęteri fugerent, sed hoc imprudentia magna erat. Quod vero Amorrhæi diuiderentur in multas turmas fugiendo patet, quia quinque reges non fugerunt cum reliquis, sed per se fugientes latuerunt in spelunca vrbis maceda, & non viderunt Israelitæ vbi intrauerunt, quousq; diligenter persequentes inuenerunt in spelunca, non tamen fieret hoc si tota concio hostium simul fugeret. Item patet, quia dicitur, q Israelitæ omnes occiderunt pręter eos, qui in præsidia vrbium confugerunt. ergo in plures vrbes fugientes intrauerunt. si tamen omnes contra eandem partem, & simul fugerēt, omnes qui euaderent, in eandem vrbem vel oppidum introissent, nec solum ipsi qui euaserunt introierunt in diuersas vrbes, sed etiam a principio cum fugerent, videbat eos Iosue in plures turmas diuidi, & ob hoc iussit dicens, extremos quosque fugientium cędite, nec dimittatis eos vrbium suarum intrare pręsidia. si tamē contra eandem partem fugerent, non sic dixisset.

Item hoc signat litera hic cum dicit, q omnis exercitus redijt ad Iosue in Maceda. si autem exercitus simul persecutus fuisset hostes, nō diceretur, quòd omnis exercitus regressus est in maceda. sed diceretur, q exercitus reuersus est, sed dicitur omnis exercitus ad signandum omnes partes exercitus, quia illæ reuersæ sunt, nullusque fuit de Israelitis qui non reuerteretur illuc completa cęde, quia fuerat omnibus sic assignatum, vt illuc redirent.

In maceda. Non ad ipsam vrbem, quia non intrauerunt in eam quousque postea ceperunt illā expugnantes, sed redierunt ad castra quæ erant apud vrbem illā, vt patet immediate. *Vbi erant tunc castra.* Idest ibi fecerat Iosue figi castra Israelitarum.

Quæ castra erant illa apud Macedam, cum iam essent Israelitarum castra in Galgalis. Quæst. XCII.

NON est hoc intelligendum de castris Israelitarum totius plebis, vbi erant paruuli, & mulieres, greges, & armenta: quia ista castra non mouebantur de Galgalis: potissime cum erat eundum in bellum, quia ista non erant conuenientia bellatoribus. sed Iosue quandocunque in bellum ire debebat, remanebat vulgus in castris apud Galgalam, & assumptus secum viris pugnatoribus

F ibat in aciem. Vocātur autem huiusmodi castra, quia quando mouebantur pugnatores, portabant secum aliquos breues apparatus, tam pro cibis, quàm ad manendum per noctem, reliquis in castris Galgalæ relictis, & illos apparatus fecit poni Iosue apud vrbē Macedam. Et ideo ad illum locum omnes redituri erant finita hostium cęde. Item non poterat intelligi, q castra Israelitarum omnium tūc essent apud Macedam, quia supra dicitur in litera, q cum miserunt Gabaonitæ ad Iosue, vt auxiliarētur eis, erat in castris apud Galgalam: & dicitur, q assumpto secum exercitu bellatorum ascendit per noctem in Gabaon tota nocte ambulans: in aurora autem irruit super quinque reges Amorrheorum, & in ipsamet die persecutus est eos, stetitque Sol. non poterant ergo omnia castra Israeli-

G tarum venire ita cito, vt essent apud vrbem Macedā, cum paruulis, mulieribus, & gregibus.

Item quia dicitur, q cum Iosue ascēdit solum exercitus pugnatorum. ergo tota alia multitudo non apta ad bellum mansit in castris apud Galgalam.

Item quia facto isto bello, & sequenti die expugnatis quibusdam ciuitatibus, redijt Iosue in locū castrorum in Galgalam. ad quid ergo vtile esset, vt castra Israelitarum frustra laborarent veniendo in Macedam, ad manendum ibi solis diebus duobus, cum immediate in Galgalam futura esset reuersio? non ergo intelligitur de castris totalibus Israelitarum, sed solum de castris bellatorum, in quibus portabātur aliqui leues apparatus ad comedendum, & breuiter manendum, &

H ista castra figebantur quandocūque ibatur in bellum, & tunc erant apud Macedam, quia forte Iosue præcepit ea figi ibi a portatoribus, dum exercitus sequebatur hostes. *Sani & integro numero.* In hoc laudabilis valde atque felix victoria est, quia magna hostium clades, & penè vsque ad internetionem facta est, & de Israelitis nemo perijt. interdum enim cum hostes vtrinque sunt viri fortissimi, licet altera pars vincat, ita amara victoria est, q fere nihil distat vincere, & victum fuisse, nisi in honore, cum vtrinque æqualis, aut fere ęqualis iactura sit. hic autem non sic accidit, quia omnes Israelitę sani fuerunt, ita vt nemo de eis ab hostibus saltem leuiter percussus fuerit: etiam integro numero redierunt, quia nemo de eis, qui ad pugnandum exierant,

I mansit ab hostibus captus aut cęsus. *Nullusque contra filios Israel mutire ausus est.* Idest non fuit aliquis ausus pugnare contra Iudæos, nec saltem quicquā loqui. Mutire signat latratum, vel mugitum canum, sicut dicit Exo. 11. inter filios Israel non mutiet canis, idest non latrabit, s. non erit aliqua commotio, vel clamor, nec etiam canes mutient, quod esse solet ad quamlibet cōmotionem: & dicitur hic, quòd nullus ausus est mutire, idest loqui contra filios Israel. *Mutire proprie quid est.*

Præcepitque Iosue, dicens. Aperite os speluncæ, & producite ad me quinque reges,

K qui in ea latitant. Fecerunt que ministri, vt sibi fuerat imperatum. Et adduxerunt ad eū quinque reges de spelūca, regem Ierusalem, regem Hebron, regem Ierimoth, regem Lachis, regem Eglon. Cumque adducti essent ad eum, vocauit omnes viros Israel; & ait ad principes exercitus qui secum erāt. Ite, & ponite pedes super colla regum istorum. Qui cum pertexissent, & subiectorum colla pedibus calcarent rursum ait ad eos. Nolite time-

re, nec

re, nec paueatis, confortamini, & eſtote robuſti. Sic enim faciet dominus cunctis hoſtibus veſtris, aduerſum quos dimicabitis. Percuſſitque Ioſue, & interfecit eos, atque ſuſpẽdit ſuper quinque ſtipites, fueruntq; ſuſpenſi vſque ad veſperum.

Præcepitque Ioſue dicens. Hic ponitur tertium in quo fuit victoria iſta multum glorioſa, ſ. ꝙ ceperunt quinque reges qui erant duces hoſtium, & poſuerũt pedes Iſraelitæ ſuper colla ipſorum. Iſtud præceptum Ioſue fuit reuerſo toto exercitu in caſtra apud Macedam vrbem, vbi erat ſpelunca de qua producti fuerunt reges. *Aperite os ſpeluncæ*. Erat obſtructum ingentibus ſaxis. ſic etiam iuſſerat Ioſue, ſ. voluite ſaxa ingẽtia ad os ſpeluncę. *Et producite ad me quinque reges qui in ea latitant*. Sciebat eos ibi latere, quia deprehenſi primo fuerant, & poſt obſtructum os ſpeluncæ.

In quo, & quomodo Hebræi cognouerunt eos eſſe reges, qui latebant in ſpelunca. Quæſt. XCIII.

SED dicetur, in quo cognoſcebant Iſraelitę iſtos eſſe quinque reges qui latebant? nunquam.n. viderant eos. Et ſi dicatur, ꝙ in bello viderunt, etiam hoc non eſt valde veriſimile, quia mox, vt irruerunt Iſraelitę ſuper Amorrhęos apud Gabaon fugam petierunt, & non potuerunt conſiderare vultus eorum. Sed forte dici poſſet, quòd deprehenderũt eos eſſe reges per apparatum, quia habebant regium apparatum. Sed adhuc nõ multum hoc conſtat, quia non eſt veriſimile, ꝙ iſti fugientes retinerẽt apparatũ regium. Sic enim maior ſuper eos verteretur impetus hoſtilis. ſed abiecerunt magis, vt liberius fugam peterent. Item quomodo poterant cognoſcere Iſraelitæ ꝙ erant quinque reges, vel quatuor? quia non viderãt vnquam diſtinctas acies, vel habuerant aliquid, per qđ cognoſcerent. Sed magis dicẽdum eſt, ꝙ aliqui de Gabaonitis ibant cũ Ioſue perſequendo reges illos quinque, q contra eos venerant, & iſti cognoſcebant quot reges erant, & determinate quemlibet eorũ, quia erãt de terra illa. Etiam credendum eſt, ꝙ iſti Gabaonitę fuerint qui inuenerunt in ſpelunca reges, quia Iſraelitę neſcirent ſpeluncam, quia nunquam ſteterãt in terra illa. Gabaonitę autem inquirentes loca ſibi nota inuenerũt. *Feceruntque miniſtri, vt eis fuerat imperatum*. Subditur immediate; quid hoc fuerit, quod fecerunt, ſcilicet. *Eduxerunt ad eum quinque reges de ſpelunca*. Scilicet proſtrauerunt eos coram Ioſue, vt forte aliquid inquireret ab eis Ioſue, vel vt contemplarentur eos Iſraelitæ. Sed in hoc apparet, vel reges iſtos fuiſſe infęliciſſimos virorum, qui ſe turpiter latitantes ad maximam ignominiam ſuã turpius educi paſſi ſunt ab Hebræis de ſpelunca. vel fuit terror domini ſuper eos non ſinẽs eos mutire contra Iſrael: erat enim eis felicius in ſpelunca mori ne educerentur; quam ꝙ ſe ignominioſe educi permitterent ab hoſtibus illudendos. Potiſſime cum ſcirent ſe grauius afficiendos, quàm ſi pugnãdo in ſpelunca morerentur. nam de rege Iericho cognouerunt, ꝙ a Iudæis occiſus foret, de rege quoque Hay acceperant, ꝙ turpiter patibulo expiraſſet appenſus. Quid ergo ſibi poſt hęc affuturum expectabant? infeliciſſimi ergo hoc facto fuerũt. felicior enim erat Saul licet per illicita hoc acquiſierit, quia ne ab hoſtibus ingruentibus illuderetur, incubuit ſuper gladium ſuum. vt patet primo Regum, 31. capi. *Regem Ieruſalem*. Iſte erat principalis rex dictus Adoniſedech, qui reliquos

Regum eſt potius occũbere, q̃ ſe pmittere duci viuos ad ignominioſũ ſupplicium.

A conuocauerat in pugnam, eratque de Iebuſęis.

Regem Hebron. Iſte vocabatur Ochrã, vt patet ſupra, erat Hebron prope Ieruſalem per octo leucas, & poſtea fuit in ſorte Iuda, vt patet infra 15. & data eſt ſacerdotibus ad habitandum, vt patet infra 21.

Regem Ierimoth. Iſte vocabatur Pharam, eratque ciuitas ſua in ſorte Iudæ. *Regem Lachis*. Iſte vocabatur Iaphie, vt patet ſupra. *Regem Eglon*. Iſte vocabatur Dabir, vt patet ſupra, de ciuitabus iſtorum dictum eſt ſupra.

Cumque educti eſſent ad eum. Ideſt præſentati coram ipſo. *Vocauit omnes viros Iſrael*. Scilicet omnes pugnatores, quia non erant ibi tunc omnes Iſraelitę, cum manſiſſent caſtra in Galgalis, ſed ſoli pugnatores, & quia iſti erant diſperſi per tentoria ſua in caſtris ipſis apud B vrbem Macedam, & quia valde magna caſtra erant multus exercitus, non aderant omnes Ioſue educenti reges de ſpelunca. Fecit autem vocari omnes, vt contemplarentur reges illos viuentes, & diſcerent non eſſe formidandos Chananæos, & vt viderent, quomodo principes ſui ponebant pedes ſuper colla regum.

Et ait ad principes exercitus qui ſecum erant. Quamquã eſſet Ioſue princeps belli, & omnium Iudæorum; tamen totus populus non erat immediate ſub ipſo, qa non poſſet ipſe regere omnes in bello, ſed diuidebantur in multos ducatus, vt quilibet dux haberet ſpecialem curam de ſuis, & ſic melius regerentur in acie, & iſte modus eſt in omnibus bellis, hos antẽ principes minores Ioſue ſecum habebat. *Ite & ponite pedes ſuper* C *colla Regum iſtorum*. In hoc dabatur ipſis principibus maior audacia contra hoſtes, & toti exercitui videnti hęc, ad quod fecit Ioſue, vt reges illi extenderentur in plano, & principes ponerent pedes ſuper colla tranſeuntes, & conculcantes eos velut lutum.

Qui cum perrexiſſent ad calcandum colla regum, & ſubiectorum pedibus colla calcarent. Ideſt principes calcauerunt colla, ſ. regum ſubiectorum, ideſt qui ſubiacebant eis extenti in plano.

Rurſus ad eos ait. Vt confortaret eos ex eo, quod fecerant. *Nolite timere, nec paueatis*. Ad idẽ videntur iſta duo pertinere, ſed timere ſignat quemcunque timorem, pauere ſignat magnum timorem, cum homo contremiſcit, & non dixit Ioſue. Nolite timere, nec paueatis, D ſ. iſtos reges quorum colla calcauerant, quia iſti iacebant in terra velut exanimati inter totam multitudinem Iſrael. Potiſſime, quia iam calcauerant eos. nam antequam calcarent, adhuc poterat dici aliqualiter, ꝙ non timerent, quia forte recuſarent eos tangere, ſicut cum Gedeon comprehẽdiſſet duos principes Madiã, ſ. Zebee, & Salmana. Iuſſiſſetque primogenito ſuo Iether, ꝙ occideret eos, non eduxit gladium: timebat.n. quia puer erat, vt patet Iudi. 8. cap. ſed in iſtis non erat, quia viri erant, etiam iam calcauerant colla ipſorum. Sed dixit non timendum, nec pauendum hoſtes reſiduos, quia ſic facerent eis, ſicut iſtis, & hoc valde fuit conueniens Iſraelitis, quia maximum bellum inſtabat illis, paulum poſt hoc congregatis fere omnibus regibus terræ ad aquas Meron. ſi autem hęc non præceſ E ſiſſent pauitarent corde cuncti Iſraelitę, & ob hoc ẽt Deus impetum illorum regum diſtulit vſq; ad ipſum tempus pugnę, quia prius conuenerant vna ſententia & vno animo, vt pugnarent contra Iſrael, vt patet ſupra præceden. cap.

Confortamini, & eſtote robuſti. Ideſt ſitis viri fortes animo non pauentes ad occurſum hoſtilem. confortari, & robuſtum eſſe ad idem pertinet, ſed cõfortari pertinet ad acquirere fortitudinem, eſſe robuſtum ad manẽdum in ea, & ſolum intelligitur de robore, ſcilicet animoſitate, quam homo poteſt facere maiorem, vel minorem magis, aut minus ſe prouocando, & nõ de robore corporis, quia hoc non eſt in poteſtate noſtra,

an ma-

an malus, vel minus sit. *Sic enim faciet dominus cunctis hostibus vestris.* Idest omnibus Chananæis quorum terram accepturi erant, nullam autem gentem tūc præter hos habebant hostilem. quamquā deletis his obligabantur pugnare contra Amalechitas ad delendum eos, quia dominus iusserat Deute. 26. capi. s. memento quid fecerit tibi Amalech, quando egrediebaris de Aegypto, quomodo occurrerit tibi, & extremos agminis tui qui lassi residebant ceciderit, quādo tu eras fame, & labore confectus, & nō timuerit dominum: cum ergo dominus Deus tuus dederit tibi requiem, & subiecerit cunctas per circuitum nationes in terra quam tibi pollicitus est, delebis nomen eius sub cęlo, caue ne obliuiscaris. Et sic etiam factum est de rege Amalechitarum, sicut de his quinque regibus, quia Saul deleuit Amalechitas ducens Agag regem eorū in terram Israel, ibique Samuel insiliens in eum truci dauit ipsum, vt patet primo Reg. 15. c. & dicitur, ꝙ dn̄s faceret hæc, quia ista bella non erant Israelitarum, sed Dei. *Aduersum quos dimicatis.* Non dimicabant Israelitæ nunc actualiter contra aliquos, sed erant semper in bellica expeditione. ideo idem erat ac si actualiter dimicarent. *Percussitque Iosue, & interfecit eos atque suspendit super stipites.* Non est sensus, ꝙ Iosue percussisset, & occidisset eos vulnerans illos, & postea suspenderet: frustra enim tunc suspensio esset, quia suspēsio ad mortem est, sed iuberet eos poni in spelunca postquam percussisset, sicut cum depositi fuerūt fecit eos ibi poni, sed ponuntur ista omnia ad signandum idē, sicut sępe scriptura facit, sic patet supra in litera cum dicitur, fecerunt ministri, vt sibi fuerat imperatum, & eduxerunt ad eum quinque reges de spelunca, ibi tamen manifestum est, quòd nihil aliud sit facere quod iussum fuerat, quam educere reges de spelunca, quia hoc fuerat imperatum. Ita hic percussio, & occisio signant ipsam suspensionem solam.

Stipites isti hodie appellātur furca, qd̄ genus mortis in Hispania dat villanis, & rusticis, hic autem Venetiis datur etiā nobilibus.

Suspendit super stipites. Genus istud mortis vile est, nec datur nisi hominibus nullius dignitatis. Iosue tamen sic faciebat regibus, quos viuentes apprehendebat. Sic enim fecerat regi Hay, vt patet supra. 8. In Hebræo dicitur.

Super quinque stipites. Ita, quòd singulos reges p singulas furcas suspēdebat, satis autem litera nostra hoc signat, cum dicat eos suspensos super stipites. *Fueruntque suspensi vsque ad vesperam.* Idest vsque ad solis occasum, vt patet immediate.

An Iosue, & totus exercitus post suspensionem regum steterit vsque ad vesperam. Quæst. XCIIII.

NEc tamen est intelligendum, quòd Iosue, & totus exercitus Israel, post suspēsionem regum starent ibi vsque ad solis occasum, quia eodem die ceperunt Macedam vrbē, vt patet infra, ceperunt quoque vrbem Lebna. & inde transeuntes oppugnabant vrbem Lachis, quam sequenti die comprehenderunt, vt patet infra. ergo nō expectauit ibi Iosue cum toto exercitu vsque ad solis occasum, ad deponendum reges, & sepeliendum in spelunca, quia non potuisset facere quod fecit.

Sed dicēdum est, quòd cum totus exercitus Israel post cędem fugientium congregatus esset in castra apud Macedam, & reges fuissent appensi patibulis, inceperunt oppugnare Macedam, ceperuntque eam, & inde transeuntes in Lebna ceperunt illam, postea venerunt in Lachis, cum tamē recessisset Iosue de loco appensionis regū, dimisit ibi aliquos de Israelitis, qui deponerēt reges de patibulis ad solis occasum, atque ponerent in spelūca. sicut prius iusserat manere viros industrios ad os speluncę custodientes, cum reges ibi

F latebant. ipsi autem nō erant prius cum depositi sunt de patibulis.

Sed dicet aliquis aliter hæc accidisse, scilicet, quòd reuerso toto exercitu a cęde fugientium, & suspensis regibus recesserunt de castris apud Macedam, & oppugnauerunt eam capientes, & postea vrbem Lebnā, deinde venerunt in Lachis quam similiter oppugnauerunt, & postea regressi sunt in castra apud Macedā, vbi erant reges appensi, ante solis occubitum, & cum Sol occumberet iussit eos deponi.

Sed non stat, quia Iosue dię ipso quo supēdit reges, & cepit Macedam atque Lebnam incępit oppugnare Lachis, sed non cepit eam die eadem, sed in sequēti, vt patet infra. Quomodo ergo facta obsidione eadē

G die, & nondum capta vrbe, recederet Iosue de loco ipso rediens in castra apud Macedam? non est rationabiliter dictum, quia interim poterant hostes habere subsidia maiora ab extraneis, ita vt vrbs difficilius capi posset. Potissime, quia vt stet modus assignatus ab illis, necesse est, quòd Iosue rediret in castra apud Macedam ante solis occasum, vt iuberet deponi reges de patibulis. non est autem verisimile, quòd incipiens Iosue oppugnationem lachis nōdum expleta ea desineret oppugnare multo ante solis occasum, maxime discedens de loco oppugnationis. secus si desinens oppugnare ad sumendam quietem maneret in eodem loco, non permittēs subsidia recipi in ciuitatem. Ideo tenendus est primus modus, scilicet, quod non redierit ipse cum exercitu in castra apud Macedam, vbi

H erant reges appensi, sed reliquisset ibi aliquos qui iussa explerent.

Cumque occumberet Sol præcepit socijs, Deut. 21.
vt deponerent eos de patibulis. Qui depositos proiecerunt in speluncā in qua latuerāt, & posuerunt super os eius saxa ingentia, quę permanent vsque in præsens. Eodem die Macedam quoque cepit Iosue, & percussit in ore gladij: Regemque illius interfecit, & omnes habitatores eius. Non dimisit in ea

I saltem paruas reliquias. Fecitque Regi Maceda, sicut fecerat Regi Iericho. Transiuit autem cum omni Israel de Maceda in Lebna, & pugnabat contra eam. Quam tradidit dominus cum Rege suo in manus Israel. Percusseruntque vrbem in ore gladij, & omnes habitatores eius. Non dimiserunt in ea vllas reliquias. Feceruntque Regi Lebna, sicut fecerant Regi Iericho. De Lebna transiuit in Lachis cum omni Israel. Et exercitu

K per gyrum disposito oppugnabat eam. Tradiditque Dominus Lachis in manus filiorum Israel, & cepit eam die altero, atque percussit in ore gladij omnem animam, quę fuerat in ea, sicut fecerat Lebna. Eo tempore ascendit Hyram Rex Gazer, vt auxiliaretur Lachis. Quem percussit Iosue cum omni populo eius vsque ad internetionem. Transiuitque de Lachis in Eglon, & circundedit, atque expugnauit eam in eadem die,

percus-

percuſsitque in ore gladij omnes animas, quæ erant in ea iuxta omnia quæ fecerat Lachis. Aſcendit quoque cum omni Iſrael de Eglon in Hebron, & pugnauit contra eam, cepitque, & percuſsit in ore gladij: Regem quoque eius,& omnia oppida regionis illius, vniuerſaſque animas quæ in ea fuerant commoratæ. Non reliquit in ea vllas reliquias. Sicur fecerat Eglon, ſic fecit, & Hebron: cuncta quę in ea reperit conſumens gladio. Inde reuerſus in Dabir, cepit eam atque vaſtauit: Regem quoque eius atque omnia per circuitum oppida percuſsit in ore gladij. Nõ dimiſit in ea vllas reliquias, ſicut fecerat Hebron, & Lebna, & Regibus earum, ſic fecit Dabir, & Regi illius. Percuſsit itaque Ioſue omnem terram montanam,& Meridianam, atquê campeſtrem, & Aſeroth cum Regibus ſuis. Non dimiſit in ea vllas reliquias, ſed omne quod ſpirare poterat interfecit, ſicut præceperat ei dominus Deus Iſrael a Cadesbarne vſque Gazam. Omnem terram Goſen vſque Gabaon, vniuerſoſque Reges, & regiones eorum, vno impetu cepit atque vaſtauit. Dominus enim Deus Iſrael pugnauit pro eo. Reuerſuſque eſt cum omni Iſrael ad locum caſtrorum in Galgala.

Cumque occumberet Sol. Ideſt cum iam occubuiſſet Sol ſub orizoutem cadens. *Præcepit focys*. Ideſt aliquibus militibus ſuis quos vocat ſocios in bello.nam & ipſi duces omnes alios militantes ſub eis ſocios appellare ſolent, & ipſi imperatores Romani vocabant milites ſuos cõmilitones,ideſt ſocios in militia, vt patet in Legend.Sanctorum, & hiſtorijs. *Vt deponerent eos de patibulis*. Non erat prius Ioſue cum iſta facta ſunt,ſed relictis quibuſdam militibus ibi iſta pręcepta dedit.

Quare fecit Ioſue deponi de patibulis 5.reges ante ſolis occaſum, & an obligaretur ex lege ad hoc faciendum ex eo quod præcepta moralia, & iudicialia ſemper obligarent Iudæos etiam in deſerto,non tamen cæremonialia.

Quæſt. XCV.

FECIT autem Ioſue deponi eos ad ſolis occaſum,quia in lege iuſſum erat, vt quandocunque aliquis ſuſpenderetur, non maneret in patibulo magno tempore, ſed in veſpere depo-

A lis occaſum cadauera Regum iſtorum ſuſpenſorum.

Sed aliquis dicet, quòd quamquam obligarentur Iudæi in terra illa obſeruare legem hanc ad omnes, tamen non obligabantur in tempore hoc, quia nondum erant in pace,obligatio tamen legis nõ fuit quouſque Iſraelitæ pacifice poſſederunt terram Chanaã, vt patet Deut.12.ſ.non facietis ibi quæ nos hodie facimus hic ſinguli,quod rectum ſibi videtur,neque dũ enim vſque in præſens tempus veniſtis ad requiem, & poſſeſſionem, quam dominus daturus eſt vobis.& poſtea ſubditur, ꝙ poſtea quam eſſet eis pax in terra illa a cunctis hoſtibus, qui in circuitu eſſent, obſeruarent legem,ſed nunc non erat pax, ſed maximum, & quotidianum bellum.ergo non tenebantur. Reſpõ- B dendum eſt,ꝙ tenerentur. Et cum dicitur de obligatione tempore pacis. Reſpondendum eſt verum eſſe de pręceptis cęremonialibus,præcepta tamen moralia,& iudicialia ſemper obligauerunt. de moralibus non eſt dubium, quia ſunt naturalia, & iſta ſemper,& vbique habent eandem potentiam iuxta Ariſt.5.Ethi. potiſſime,quia iſta non obligant ex voluntate legislatoris, ſed ex natura quæ ſemper eadem eſt. De pręceptis autem iudicialibus magis videbatur dubitãdum, quia non ſunt ex natura,ſed legislatoris voluntate.

Præcepta moralia ſp obligant, & quare.

Sed adhuc de his dicendum eſt, quòd obligauerũt in introitu in terram Chanaan antequam haberetur pax aliqua,etiam in deſerto obligauerunt. Quod autẽ obijcitur Deuter.12.vbi dicitur, quòd quilibet faciebat,quod volebat,ſolum intelligitur quantum ad cę- C remonialia præcepta, & de his ſolum exemplificabatur ibi,ſ.ꝙ illuc ferrent holocauſta ſua, & munera, & in toto 12.cap.de cęremonijs agitur.Iudicialia autem ſemper habebant promptitudinem ad hoc, ꝙ vbique obſeruari poſſent,quia materia eorum, ſ. ipſi qui puniebantur,vel condemnabantur, aut abſoluebantur per ea,ita erant in deſerto, ſicut in terra Chanaan, & cauſę ſuper quibus iudicandum erat,ita erãt in deſerto,ſicut in terra Chanaan. ergo vbique obſeruanda erant.De cęremonialibus non erat ſic,quia requirebãt determinatum locum, & materiam, quę non erat in deſerto, nec in terra Chanaan donec daretur pax in circuitu.ergo non erant obſeruanda vſque tunc.

D Item patet,quòd iudicialia obſeruata fuiſſent ante ingreſſum in terram Chanaan. nam in deſerto conſtituti ſunt iudices in monte Synai decani, quinquagenarij,cẽturiones,atque tribuni, vt patet Exo.18. & iſti iudicabant populum omni tempore, vt patet eod.ca. Tunc ergo aut iudicabant iſti ſecundum legem, aut contra legem.Non eſt diceudum, quòd cum iudicarent,per alias leges iudicarent quam per eas, quę poſitę erant,ſicut ſi in deſerto ſacrificia fierent, obſeruarentur cęremoniæ iuſſę circa ſacrificia,non tamen obſeruabantur illę cęremonię, quia non fiebant aliqua ſacrificia,ſed iudicia quotidie fiebant.nam & poſt ordinationem iudicum in monte Synai Moyſes conqueſtus eſt ſe grauari magnis negocijs populi, & dati ſunt ſibi 70.iudices coadiutores,vt patet Nume.11. E c.ergo ſemper erant iudicia in populo,& conſequenter obſeruarentur leges iudiciales.nam eſſet valde abſurdum,quòd poſt datam legem Iſraelitis, haberent

rant. Vt daretur eis honor quidam sepulchri, vt esset F aliqua distantia eorum, & cęterorum qui in acie fuerant, & ita fecit Iosue Regi Hay, quia postquam suspēsum deposuit de cruce, fecit sepeliri aggregato lapidũ cumulo super eum, vt patet supra 8.

Et posuerunt super os eius saxa ingentia. Hoc fuit, vt videretur locus sepulchri, & nemo intraret in speluncā. nam si quis de Iudæis introiret in eam, fieret immundus, quoniam qui tangeret ossa, vel cadauer, vel spelũcam, erat immundus septem diebus, vt patet Nume. 19. cap. Si tamen non clauderetur spelunca aliqui introirent illuc, & fierent immũdi, & ob hoc super Regem Hay sepultum in porta ciuitatis suę positus est aceruus magnus lapidũ, vt videretur locus sepulchri, & nemo tangeret eum.

G *Qui permanet vsque in præsens*. Idest, & ille aceruus lapidum, vel illa saxa ingentia quæ fuerunt posita ad hostium speluncę manent vsque in præsens, idest vsque ad tempus quo fuit scriptus liber, s. tempore Samuelis. nam de eis quæ præcepto Iosue facta sunt, cęteri Israelitæ nihil postea mutauerunt, & hoc quia ille erat propheta, & omnia facere credebatur instinctu Dei. Item quia hoc erat ad laudem Dei, s. vt maneret memoria quomodo tradidisset Deus in manu Israel illos quinque Reges.

Eodem die. Hic consequenter describitur occupatio ciuitatum. nā deletis his regibus cepit Iosue quasdam ciuitates continuato eodem bello, scilicet in die eodem, & in sequenti quasi vno impetu, sicut dicitur infra.

H *Eodem die*. Hic ponitur istud per recapitulationē, quia prius describi debebat quam ea quæ supraposita sunt, & patet hoc ex ipsa litera. nam dicitur hic, quòd eodem die quo facta sunt superiora, capta est vrbs Maceda, & Lebna, de qua infra, & obsessa est Lachis, si tamē fuissent ista facta post illa quæ supra scripta sunt, cum dicatur supra, quòd reges depositi sunt de patibulis ad solis occasum, & positi in spelunca, necesse esset, quòd post solis occasum caperetur Maceda, & pugnaretur contra Lebnam, & caperetur, deinde obsideretur atque oppugnaretur Lachis, sed non conuenit, quia per noctem non viderent Israelitę quomodo oppugnarent.

I Item adhuc concesso hoc, s. quòd per noctem oppugnarent, non stat, quia dicitur, quòd eadem die capta est Maceda. nam id, quòd fit ante Solis occasum, & quòd fit sequenti nocte, non dicuntur fieri eodem die more vulgari, nec more sacrę Scripturę. Ideo dicendum necessario hic esse recapitulationem. Fuit autem ordo, quòd in hac die primo Israelitæ in aurora apparuerunt subito quasi ex insidijs, super exercitum quinque regum manentium apud Gabaon, & persecuti sunt eos per ascensum Bethoron, tunc cum non inuenissent refugium in vrbe illa, descenderunt versus vrbem Azecha, & in hoc descensu pluuit Deus lapides grandinis super Amorrhęos vsque Azecha, & inde diuisi sunt hostes fugientes in plures turmas, & orauit Iosue stare Solem, cum iam esset prope occasum, K & diuisit quoque exercitum suum in plures turmas ad persequendum hostes, iubens vt completa cęde reuerterentur in castra apud Macedam, quo facto educti sunt reges de spelunca, & appensi patibulis, tunc collecto exercitu manentibus regibus in patibulis, & stante Sole, iuit Iosue contra Macedam, & cepit eam, deinde transiēs in Lebnam vrbem cepit eam, postea transiuit in Lachis quam cum oppugnaret, facta obsidione occubuit Sol qui hactenus steterat, & non potuerunt eadem die Israelitę capere vrbem Lachis, sed manserunt vsque ad sequentem, & capta est, vt patet infra.

Hic est recapitulatio, & non ordo continuus.

Processus Iosue i captione vrbium, & stāte Sole.

F Reges autē eadem die qua Sol stetit, depositi sunt de patibulis, capta vrbe Maceda, & Lebna, manente exercitu Israel in oppugnatione Lachis, sed non deposuit Iosue reges, quin potius quidam manentes ad iussa eius ibidem vsque ad vesperum, vt supra declaratum est, scriptura tamen facit hic recapitulationem, quia sępissime necesse est vti recapitulatione, & anticipatione, ne minuantur historiæ: si enim in omnibus rectum ordinem temporis obseruare vellemus, impossibile erat res gestas aliquas plene narrari, sed necessario interciderent diminutiones, vt vna res gesta alteri insereretur, quod acumen legentium perturbaret. conueniens ergo fuit interdum his vti transmutationibus ordinis.

G *Macedam quoque cepit Iosue*. Ista ciuitas erat apud locū castrorum, vbi suspensi fuerant reges, & breuiter oppugnata est: irruerat enim terror Dei super eos, potissime cum tunc staret Sol, quo cōterriti videntes mutatum ordinem naturę consternati animo hostibus resistere nequibant.

Et percussit in ore gladij. Scilicet omnes habitatores vrbis gladio peremit, nec fuit hic combustio, sicut in Iericho, & vrbe Hay, nec positum est anathema, licuit enim iā habitari in hac ciuitate, & fuit ista ciuitas tertia capta in terra Chanaan, cum ante eam solæ duæ Iericho, & Hay captæ essent. nam Gabaonitarum ciuitates 4. non fuerunt captæ, sed confœderatæ Iudæis, & licuit iam populo Israel habitare in hac vrbe, quod in nulla priorum licuerat.

H *Regemque illius interfecit*. Scilicet in ore gladij, non fuit rex vrbis huius de quinque regibus captis in spelunca, & suspensis, vt patet ex litera supra. ideo non suspēdit hunc, sed vulgari ciuium suorum eum morte peremit.

Et omnes habitatores eius. Mors generalis fuit in ore gladij. *Non dimisit in ea saltem paruas reliquias*. Quia tam viros quàm fęminas, senes, & paruulos interfecit nullo remanente: nec enim poterant Israelitę parcere alicui de vrbe, quia erāt Chananæi, & iussum erat, quòd omnes istos tam viros, quam fęminas occiderent, vt patet Deut. 20. si autem essent in terra alia, dimittere deberent viuentes paruulos, & omnes fęminas, vt vēderent, vel ipsi sumerent in seruos, vt patet eod. c. Sed I non intelligitur hoc quātum ad animalia bruta, quia omnia animantia tam iumenta, quam greges exercitui peruenerunt, sicut in vrbe Hay, & ita semper fuit in omnibus alijs ciuitatibus, & ista erat generalis regula præterquam in vrbe Iericho, quæ interdicto supposita est, vt patet supra 6.

Fecitque regi Maceda, sicut fecit regi Iericho. Idest occidit eum, sicut occiderat regem Iericho, & dicitur de rege Iericho, quia alij fuerant intermedij reges, sed non perijt eodē genere mortis rex Maceda: rex enim Hay occisus est, sed non morte suorum, quia patibulo appensus est, vt patet supra 8. reges quoque quinque supra positi fuerunt occisi, sed affixi crucibus, vt patet K supra: nunc autem, vt non intelligeretur idem genus mortis in rege Maceda, expressũ est de rege Iericho, sed non dicitur, quòd fecit vrbi Maceda, sicut fecerat Iericho, quia Iericho sub anathemate posita est, Maceda autem nequaquam.

Transiuit cum omni Israel de Maceda in Lebna. Cum capta esset ista vrbs adhuc stante Sole Iosue diuertit ad ciuitatem Lebnam, quæ propinqua erat, vt eam quoque oppugnaret. tunc enim erat tempus accommodum gerendis rebus, quia terror Dei attonitos reddiderat habitatores locorum, & dicitur, quòd transiuit cum omni Israel, idest cum toto populo pugnatorũ, paruuli enim, & fœminæ, atque veterani non veniebant cum eis, quia ista nequaquam erant opportuna bello,

bello, sed nimis impeditiua, omnes tñ pugnatores vocabantur totus Israel, quia in eis erat tota virtus populi. *Et pugnabat contra eam.* Idest obsedit eam, & pugnabat ad capiendum illam.

Quam tradidit dominus cum rege suo in manus Israel. Ista ciuitas, sicut & Maceda breuiter in manus Iudęorum tradita est, cum in breuissimo spatio ceperit Iosue Macedam, & postea Lebnam, & postea cęperit oppugnare Lachis, & hęc omnia postquam cępit stare Sol prę ter omnia quæ prius facta fuerant in cęde fugiētium hostium. Et dicitur, ꝙ Deus tradidit vrbem hanc in manus Israel, quia licet, quando alicui victoria prouenit, a Deo proueniat, cum victoria sit de cęlo, vt patet primo Mach. c. 3. s. non est in multitudine exercitus victoria belli, sed fortitudo de cęlo est. Aliquando tamen specialius dicitur esse victoria de cęlo, vel a Deo, s. quando apparēt aliqua signa, ex quibus arguatur aliquid super humanam virtutem, vt ꝙ pauci valde vincant multos, potissime si plurimi sunt viri bellatores fortissimi, vel si faciliter expleātur aliqua quæ magno egebant processu, sic fuit de captione harum vrbiū, s. quòd ista velociter caperentur.

Nota quæ facta fuerūt a Iosue in tpe quo stetit sol, & q̄ post.

Cum rege suo. Non erat iste de quinque regibus supra captis, & suspensis, vt patet ex nominibus ciuitatū suarum. *Percusseruntque vrbem in ore gladij.* Scilicet omnes habitatores in vrbe, ipsa autem vrbs non poterat in ore gladij destrui, cum non sit aliquid gladiabile.

Et omnes habitatores eius. Ponitur hic, &, expositiue, & non copulatiue, s. & omnes habitatores, idest omnes habitatores, quia non possunt hic distingui habitatores contra ciuitatem, cum ciuitas non habeat aliquid, quod posset occidi gladio, nisi habitatores. nam pecora, & iumenta non ceciderunt gladio, sed exercitui seruata sunt.

Non dimiserunt in ea vllas reliquias. Scilicet de habitatoribus, quia tam viros quam fęminas, quàm senes, quam paruulos occiderunt, cum essent Chananæi, & non possent cum eis facere aliquod pactum pacis, aut seruitutis, nec quemquam eorum vitæ donare, vt patet Deute. 20. reliquiæ autem non attenduntur quantum ad animalia quæ possidebantur, quia de his nihil gladio perijt, sed quantum ad homines de quibus nullus mansit.

Feceruntque regi Lebna, sicut fecerunt regi Iericho. Erat rex iste in vrbe sua, & morte vulgari cum ciuibus suis cōcidit, sicut factum est de rege Iericho, sic etiam fuit de rege Maceda, sed rex Hay cum 5. regibus supra positis quodam alio genere cruciatus assumpti sunt.

De Lebna transiuit cum omni Israel in Lachis. Capta velociter vrbe ista sicut Maceda, adhuc stabat Sol, ideo festinauit Iosue, vt declinarēt in Lachis quę vicina erat, huius autem rex non erat in ipsa, quia iam perierat cū alijs regibus stipite affixus, vt patet supra: multus quoque exercitus de hac vrbe perierat, qui cum rege suo ascenderat contra Gabaon, & dicitur, ꝙ transiuit Iosue cum omni Israel, idest cum toto exercitu pugnatorum, alij autem qui non erant ad pugnam manserūt in castris apud Galgalam. vt supra declaratum est. De ista vrbe dicendum est, ꝙ fuerit in sorte tribus Iuda, vt patet infra 15. cap.

A sue venit in Lachis occubuit cito Sol, & deposita obsidione cessauit oppugnatio vsque ad sequētem diē. Dicitur ꝙ erat exercitus per gyrum dispositus, scilicet ad oppugnādum vrbem ex omni parte, vt sic facilius eam caperent. nam cum habitatores vrbis manentes in ea pauci essent, dum versus vnam partem pugnarent, discurrerent mutos Israelitæ ex alia, vel infringerent portas, aut comburerent, vel ascenderēt męnia.

Cepitque eam die altero. Iste erat dies sequens post eū in quo steterat Sol, & non cepit die quo structa est obsidio ex causa supra data.

Et percussit in ore gladij omnem animam quæ fuerat in ea. Idest occidit gladio omnes inuentos in vrbe, vocātur hic animę, idest homines, vel res animatę, quia B animę non occiduntur, sic dicitur primo Mach. 2. cap. s. occiderunt vsque ad mille animas hominum, & non accipiuntur animę pro omnibus rebus animatis, quia non occidebant pecora, & iumenta cum tota prȩda exercitui seruaretur. & non supponebatur interdicto, nec cremabatur iam aliqua ciuitas harum, sicut factum fuerat in Iericho, & Hay. vt patet supra. 6. & 8.

Sicut fecerant Lebna. Idest ita fecerūt ciuitati Lachis sicut Lebna vtramque delentes in ore gladij.

Eo tempore ascendit Iram rex Gazer. Iste erat de terra Chanaan cōfęderatus regi Lachis, venit autem in auxilium eorum, cum sciuit Iosue declinare illuc, & ipse quoque cum populo suo deletus est. Gazer est prope ciuitatem Lachis, & sic potuit scire, quando decli- C nabat Iosue cōtra Lachis, nam cum in eadem die pugnasset cōtra Macedam, & Lebnam, & incępisset oppugnare Lachis, si rex Gazer inde distaret, prius deleti essent viri Lachis quam perueniret rumor ad regē Gazer de bello Israelitarum contra Lachis, sed immediate venit. ergo vicinę vrbes erant Lachis, & Gazer.

Vt auxiliaretur Lachis. Vel reges earum confęderati erant, sicut nunc multę ciuitates, vel regna conueniūt inter se de compugnationibus faciendis.

Quam percussit Iosue cum omni populo eius. Regem hūc morte vulgari commilitonum suorum peremit. *Populumque qui cum eo ascenderat, vastauit.* Dr̄ Rex Gazer ascēdisse ad auxiliādū, quia forte est Gazer magis Meridiana quam Lachis, & a parte Meridiana versus Se- D ptentrionem est ascensus, vel quia forte est in vallibus Gazer, & Lachis in montanis. quædam namque ciuitatum harum quas nunc oppugnauit Iosue, erant in montanis, & aliæ in campestribus, vt patet infra, s. percussit Iosue omnem terram montanam, & Meridianam, atque campestrem.

An Gazer sit magis meridiana q̄ Lachis.

Vsque ad internetionem. Idest vsque ad mortem, vel totalem deletionem, s. ꝙ non relicti sunt aliqui de pugnatoribus eius. *Transiuitque de Lachis in Eglon.* An iste transitus esset in die quo capta est Lachis non constat. Satis est autem sciendum, ꝙ non fuit aliqua interpolatio dierum: omnia enim quæ in hoc capitu. enarrantur, sub vno impetu facta sunt, scilicet, non interpositis aliquibus diebus quietis, sic dicitur infra, ꝙ Iosue cepit omnes regiones has atque vastauit vno impe- E tu, transiuit autem in Eglon post Lachis, quia erat ciuitas vicina, & non iuit in Gazer, quamquam occidisset ante hoc regem Gazer, quia erat propinquior E-

vrbs: tum quia eam terror Dei apprehenderat, tum quia paucus in ea populus manserat, cum ascẽdissent bellatores eius cum rege contra Gabaon.

Percussitque in ore gladij. Idest occidit gladio, quia non inseruebat nunc alia genera suppliciorum. *Omnes animas quæ erant in ea.* Idest omnes homines qui erant in Eglon, vocatur anima solum pro homine, quia nihil aliud in bello cęsum est.

Iuxta omnia quæ fecerat Lachis. Idest fecit Iosue destructionem totalem in vrbe Eglon, sicut fecerat in vrbe Lachis, quam deleuerat vsque ad internetionem.

Ascendit quoque cum omni Israel. Scilicet cum toto exercitu pugnatorum. nam reliquum vulgus non ascendit, sed mansit in castris in Galgalis.

De Eglon in Hebron. Erant enim istæ duæ ciuitates conuicinæ, ideo ab vna processit Iosue in alteram quasi motu continuo ad pugnandum, sed hic quoque reges harum iuerunt cum rege Ierusalẽ super Gabaon.

Pugnauit contra eam cepitque.

An Hebron fuerit capta a Iosue, vel a Caleb in quo reijcitur opinio Nicolai. Quæst. XCVI.

Hic est difficultas, quia Hebron capta dicitur a Iosue, & deleti habitatores, tamen infra 15. dicitũ de Caleb, φ ipse ceperit Hebron, expulerit que ex ea tres gigantes. ergo nõ fuerat capta a Iosue. Posset dici, φ est duplex ciuitas Hebron, vnam earum cepit Iosue, de qua dicitur hic, alteram vero cepit Caleb delens inde gigantes, vt patet infra 15. c. Item ad hoc est aliud motiuum; quia dicitur hic de rege Hebron, quia etiam occisus fit, si tamen esset eadem Hebron, nõ videretur quomodo posset hic occidi rex Hebron, quia præced. die in bello fuerat occisus suspensus in stipite, vt patet supra, ipse enim erat vnus de quinque Regibus latentibus in spelunca, datis autem duabus vrbibus quarum vtraq; vocetur Hebron, stant omnia hęc plane, sed non multum conuenit, quia in diuisionibus ponuntur omnes ciuitates quæ proueniebant cuilibet tribui, non reperitur famẽ nisi vnica Hebron in tribu Iuda, in alijs vero nulla. ergo non erant duę. Item quia quandocunq; sacra Scriptura loquitur de Hebron simpliciter loquitur, si tamen essent duæ ciuitates loqueretur cum aliqua connotatione determinante, sicut de Bethoron, quia est duplex Bethoron, & vna vocatur Bethoron superior, & alia inferior. Item non stat quantum ad regem, quia si istæ essent duæ ciuitates, necessario haberẽt duos reges, essetque vnus qui in quinque regibus fuerit, & alius qui postea capta ciuitate in Hebron periret, & illum qui suspensus est, diceremus esse de vrbe Hebron quam cepit Caleb, & alia Hebron quæ postea capta est habuerit alium regem, de quo hic dicitur. sed non stat hoc, quia cum enumerantur reges qui occisi sunt in terra Chanaan, solum ponitur vnus rex Hebron, vt patet infra 12. c. ergo non sunt duæ ciuitates habentes duos reges. Aliter autem dici potest, φ Hebron est vnica in terra Chanaan, & ista est quã cepit Iosue, & quam cepit Caleb postea: sed ista ciuitas habebat duas partes, s. vnam in plano, & illam deleuit Iosue faciliter, erat autem alia pars in altissimo situ in vrbibus consueuerunt esse castra fortia, & ad illum locum confugerunt aliqui de Hebronitis, & manserunt quousque postea Caleb deleuit eos inde, sic in multis ciuitatibus fit, vt prius magno tempore tradãtur plana, quam fortalitia: sic enim in Ierusalem fuit. nam ceperunt Israelitæ vrbem, sed non potuerũt accipere montem Syon, qui erat locus altissimus ciuitatis, & ibi magno tempore manserunt Iebusęi habitantes. In planis autem locis ciuitatis habitabant Israelitæ, vt patet infra 15. c. Iebusęum autem habitatorẽ Ierusalem non potuerunt filij Iuda delere. habitauitque Iebusęus cũ filijs Iuda in Ierusalem vsque in præsentem diẽ, & postea tempore Dauid pugnatum est contra Iebusęos, & præualentes Israelitæ expulerunt eos inde, vt patet 2. Reg. 6. c. Dicit Nicol. dici posse, φ hoc fuerit per anticipationem positum, s. φ Iosue fecit id, quod dictum est, idest, φ concessione eius fecit illud Caleb. Sed non potest stare, quia ista quæ ponuntur hic manifeste repugnat anticipationi, quia dicitur φ ascendit Iosue cum omni Israel in Hebron post Eglon, vel de Eglon in Hebrõ, necesse est igitur, φ ipse de Eglõ in Ebron ascendit: si enim attribueretur hoc Caleb necesse est, φ ipse ascẽderet de Eglõ in Hebrõ.

Hebrõ est duplex secundum quosdam.

Aust. rñ.

Hebrõ est vnica, & nõ plures.

Snia Nic. de Lyra.

Item quia dicitur, φ de Hebrõ reuersus est Dabira, necesse est igitur pertinere ad idem tempus, & non esse anticipationem. Item quia dicitur, φ ascendit illuc cum omni Israel, sed manifestum est non posse intelligi de Caleb, quia ei specialiter tradita est Ebron, & ipse cum familia sua oppugnatã expugnauit, sic enim petijt a Iosue, vt daret ei Hebrõ, vt si forte Deus adiuuaret eum, & posset delere habitatores Hebron. non ascendit ergo omnis Israel cum eo, ex quo consequẽter infertur, φ Iosue expugnauerit Hebron, & non fit aliqua anticipatio. de hoc tamen quid sit verum vide seq. c. circa fi. ibi dicam. *Regem quoque eius.* Idest deleuit etiam Iosue regem Hebron.

Quomodo hic dicitur, quòd captus est rex Hebron, cum supra fuerit suspensus. Quæst. XCVII.

De hoc rege est dubium quomodo accipiatur, si essent duæ ciuitates manifestum est, φ fuissent duo reges, & planum esset, sed hoc improbatum est. Ideo dicit Nicolaus, φ dupliciter potest intelligi de isto rege. Vno modo, φ intelligatur de rege, qui die precedenti fuerat suspẽsus cum alijs 4. regibus apud vrbem Macedam. Alio modo, φ intelligatur de nouo rege, s. φ filius regis illius mortuo eo assumptus fuerat in regem die eadẽ, & tunc solum regnauit vna die, vel forte non dimidia, vel si erat per electionem principatus regnatiuus, φ populus acceperit sibi regem defuncto alio, & iste in bello mortuus fuerit cum capta est vrbs. Sed hoc non est verisimile, quia vix scirent de morte alterius, cum Iosue venit cum toto exercitu in Hebron. quomodo ergo haberent regem iam nouum? Item non potest stare, quia quamquam ista Hebron fit eadẽ ciuitas, si tamen esset iste rex alius ab illo, quem crucifixerat Israel apud Macedam cũ alijs 4. vt patet supra, duo essent reges Hebron occisi ab Israelitis, sed infra 12. c. enumerantur omnes reges quos occiderunt Israelitæ in terra Chanaan inter quos ponitur solum vnus rex Hebron. ergo non fuerunt duo reges vrbis illius occisi ab Israel successiue. Sed dicendum, φ scriptura agit hic de rege illo, qui fuerat suspensus cum alijs 4. regibus, repetiuit tamen hic, quod non fecit in alijs, s. Lachis, & Eglon. *Et omnia oppida regionis illius.* Vocatur oppida terræ illius castra parua, quæ erant apud ciuitates has quas deleuerunt Israelitæ, de quibus supra dicitur, vel vocantur loca non munita, quę vocantur villulę infra in diuisionibus terræ Chanaã, & nunquã ponuntur nomina illorum, quia non erant principalia loca. *Vniuersasque animas quæ in ea fuerant commoratæ.* Idest omnes tam viros quam fęminas, magnos & paruulos. Intelligendum est de his qui in planitie habitabant, qui vero manserunt in superiori loco vrbis, s. fortalitio clauserũt, nec curauit Iosue manere cum toto Israel ad expugnationem fortalitij Hebrõ, sed reliquit capta reliqua vrbe, postea magno tempore cui data fuerat

Determinatio auct.

fuerat ciuitas,expulit inde habitatores fortalitij. *Non reliquit in ea vllas reliquias*. f. de his qui habitauerant in plano,quia omnes tam magnos quàm paruos occide bat,cum ad hoc ex lege obligaretur Deuter.20.sed de fortalitio,nec tetigit quicquam,nec dimisit reliquias, quia nō poteſt aliquis reliquias dimittere, niſi q quicquā abſtulerit. *Sicut fecit Eglon ſic fecit Hebron*. In Eglon oēs occiſi fuerāt in ore gladij non relictis vllis religis, ſic,& in Hebron,quamquam in Eglon non relictū eſt aliquod fortalitiū, quod poſtea caperetur ſicut in Hebron. A

Cunctaque quæ in ea reperit conſumens gladio. Iſtud eſt expoſitio præcedentis,ſ. q deleuit Ioſue in ore gladij oīa quæ erant in Hebron,& non intelligit vſr, quia multa erant in Hebron quæ gladio deleri nō poterant,ſicut ſupellectilia,& cętera inanimata,quæ in partem venere prædantium,ſed de ſolis animatis quę gladio cōſumi poterant intelligitur: nec tñ omnia animalia deleta ſunt,ſed ſoli hoīes. nam pecora & iumenta non fuerunt deleta,ſed prędanti exercitui prouenerunt in tota terra Chanaan pręterquam in Iericho. vt patet ſ.6. quia ibi fuit generale poſitum anathema. *Inde reuerſus in Dabira*. De iſta ciuitate,an ceperit eā Ioſue,vel poſt mortem ſuam fuerit capta,vide ſeq.c.circa fin.iſta eſt alia ciuitas, quæ nō pertinebat ad aliquem de regibus 5.ſuſpenſis ſupra,quia ibi vbi ponūtur reges occiſi ab Iſraelitis, ponitur rex Dabir per ſe, & in litera immediate apparet, q regem habuerit, & iſta ciuitas aliqñ vocatur Dabir aliquando Dabira.quod patet, quia cū hic vocetur Dabira immediate vocatur ī.Dabir. & ī. 12.vocatur ēt Dabir, hoc aūt non prouenit ex cōſuetudine Latinorum, ſed ex more Hebraici Idiomatis, in quo aliqñ ſic dictiones varie terminantur,ſicut pro Aegypto Hebręi Mizrayu dicunt, ſiue Meſrayn iuxta literam noſtram Gene.10.c. Aliqñ iñ per additionem vocatur Mizrayma addita vnica litera terminali, & licet hoc apud Hebręos frequentiſſimum ſit,noſtra tñ litera raro curauit, quia hoc nō pertinet ad veritatem ſcripturæ,ſed ad modum idiomatis. *Cepit eam atque vaſtauit*. Oppugnauit,& cepit eam,nam omnes iſtę ciuitates reſiſtebant quantum poterant,ſcientes,q ēt ſi ſe ſpontanee abſque bello traderent, nullum eſſet eis viuendi remedium, cum Iſraelitę obligarentur occidere oēs Chananæos ex lege. *Regemque quoque eius*. Iſta ciuitas regem habebat. nam fere quęcunque magna ciuitas regem habebat,quia hi nō propriè Reges,ſed Reguli erant.de rege huius patet ī.12.q vnus de regibus Chananęorum occiſis ab Iſraelitis fuit rex Dabir.

Hieron. diligēter trāſtulit ſacrā ſcripturā ex hebræo curans de veritate,& non de verbis pcīſis.

Et omnia per circuitum oppida percuſſit in ore gladij. Vocantur oppida parua loca quę erant apud Dabir, ſicut nunc ſunt rura apud vrbes,aut villulę, & hęc facilitèr capta ſunt.vel vocantur oppida caſtra aliqua,vel fortalitia in quibus pauci habitabant, & ob hoc non vocabantur ciuitates.

Non dimiſit in ea vllas reliquias. Ideſt, nec in vrbe Dabir,nec in oppidis adiacentibus reliquit Ioſue vllas reliquias,ſcilicet habitatores ſuperſtites, nam de animalibus brutis nihil tetigit,quia iſta in partem prędantiū prouenerunt.

Sicut fecit Hebron,& Lebna. Duę ciuitates ſunt ſupra. Rex autem Lebna nō fuit de illis quinque,& vulgari ſuorum morte aſſumptus eſt. non poterat ergo fieri Regi Dabir, ſicut factum eſt Regi Hebron,& Lebna,quia tunc neceſſe erat, vt ſuſpendio periret, & gladio cęderetur,quod non ſtat, ſed accipitur in generali comparatio, ſcilicet, quòd factum eſt, ſicut Regi Hebron,& Lebna,& vterque occiſus eſt,rex quoque Dabir occiſus eſt.

Sic fecit Dabir,& regi illius. Quia Dabir cum habitatoribus ſuis, ſicut cęterę vrbes deleta eſt, rex eius gladio cęſus eſt.

Percuſſit itaque Ioſue omnem terram montanam. Hic ponitur terra quam deleuit Ioſue, nec accipitur de tota terra quam cepit omnibus alijs temporibus, ſed ſolū de terra quam cepit quaſi vno impetu, vt infra dicitur. Et ponuntur hic tres differentiæ,ſcilicet montana,meridiana,campeſtris.

Tres dīæ terrarum, ſ. mōtana, meridiana cāpeſtris.

Et ſciendum, quòd quantum ad ſitum tota terra, quam nunc cepit Ioſue erat meridiana, quia in latere meridiano terrę Chanaan erat. quod patet, quia ſors meridianum latus tenens fuit ſors tribus Iudę,omnes tamen hæ ciuitates quę captę referuntur hic, ſunt in parte Iudę, vtrunque patet infra decimoquinto capit. vbi ponuntur omnes iſtæ ciuitates. Poſtea autem accepit partem terræ Aquilonaris, cum pugnauit contra reges qui ponuntur ſequen. capit. Iſta pars meridiana diuidebatur in partem montanam & capeſtrem, quia circa extremitatem erat terra Chanaan montuoſa, cum haberet deſerta magna in latere, campeſtris autem terra magis declinabat contra aquilonem.

Poterat alio modo accipi, ſcilicet,quòd meridiana dicatur eſſe ꝯnotatio diſtincta ab alijs duabus, & tunc eſt ſenſus,quòd iſtius regionis quam nunc occupauerat Ioſue,erāt quædam partes meridianæ, & quædam non, ſcilicet Aquilonares, & iſtarum Aquilonarium erant quędam campeſtres,alię vero montanę, ſed prima expoſitio eſt verior, quia tota terra quam occupauerat vſque nunc Ioſue erat meridiana, ſcilicet, circa latus meridianum,cum fuerit in ſorte Iuda tota,vt patet infra 15.capitu. & tamen illa erat meridiana ſors, vt patet eodem capit. & tunc non diſtinguitur meridiana contra montanam & campeſtrem,ſed eſt communis,& iſtę duę differunt inter ſe.

Et Arcdob. Iſtud poteſt eſſe nomen proprium prouincię, ſicut dicitur regio Baſan, vel Argob. vt patet Deuteronom.3. & in iſto ſenſu litera noſtra tranſlata eſt. vel poteſt eſſe nomen appellatiuum, & ſignat vicos, vel rura: & eſt ſenſus, quòd Ioſue cepit omnem regionem cum omnibus oppidis paruis, ſiue ruribus, aut villulis,& in hoc ſenſu exponunt Hebręi.

Cum regibus ſuis. Refertur ad iſtas prouincias quæ habebāt reges multos, cum eſſent in eis multi reges, & fere quęlibet ciuitas vnum haberet regem.

Non dimiſit in eadem vllas reliquias. i. non dimiſit vllos ſuperſtites de Chananęis habitatoribus terrę illius.

An Ioſue dimiſerit aliquos ſuperſtites de Chananæis.
Quæſt. XCVIII.

SI obijciatur, quia infra 15. dicitur de filijs Iuda,

F de quibus dr̄ hic in litera, & tunc erat cū eo totus Israel, nec erat facta aliqua diuisio terrę, nec relinquebat tunc aliquos de Chananæis in vrbibus quas cepisset, & hoc est nullas manere reliquias. Postea autem diuisa est terra, & quædā ciuitates occupatę adhuc ab hostibus proueniebant cuilibet tribui, & illi de tribu illa pugnabant, & aliqñ subijcientes eos sibi faciebant tributarios, aliqñ autem delebant, & sic intelliguntur de Iuda, Ephraim, & Manasse, quod habetur j̄. 15. & 16. atq; 17. c. Iosue tñ non sinebat vllas reliquias. *Sed omne quod spirare poterat interfecit*. Idest omne quod viuebat, spirare est spiritum hr̄e, vel flare: sola autem viuentia spirant, nec tñ oīa viuentia spirant, quia pisces non spirant, cum aqua sit eis, sicut aer attractus est reliquis aīalibus ad pulmonem pp cordis calorem.

Pisces nō expirāt, & per consequens non oīa viuentia.

G & est sensus, ꝙ oēs homines interfecti sunt. De pecoribus aūt, & iumentis non intelligitur, quia diuidebantur pugnatoribus. *Sicut præceperat ei dominus Deus Israel*. i. non interficiebant Israelitæ oēs Chananęos, quia desiderabāt occidere, sed quia iusserat dn̄s: alioquin aliquos eorum fecissent sibi seruos, & ancillas, alios vero vendidissent in alias nationes. Præceptum huius hr̄ Deuter. c. 20. s. ꝙ cum pugnatum fuerit ꝯ Chananęos qui erāt in terra, quam accepturi erant Israelitæ, non possent cū eis aliqđ fędus inire, sed si essent in terra extranea, non occidebāt fęminas, nec paruulos, sed solū viros potentes pugnare aliquo modo. *A Cadesbarne vsque Gazam.*

H *Quanta erat magnitudo terræ quæ capta est, tam secundum longum quàm latum. Et Cadesbarne vbi est. Quæst. CXIX.*

Hic ponitur magnitudo terrę quæ capta est, & ponitur primo longitudo, quia Cadesbarne quamquam sit in latere meridiano terrę Chanaan in deserto Syn, tñ est circa contactum lateris oriētalis & meridiani. Gaza autem est circa extremitatem occidētis, quia est in terra Philisthin, & sunt oīa oppida ista apud mare magnū, qđ vocatur mare Palesthinorum, idest Philisthinorum, vt patet Exo. 23. c. & tñ istud mare est terminus Occidentalis terrę Chanaan. vt patet in pręalle. c. tota ergo longitudo terrę captæ est inter duo loca hęc. De Cadesbarne est sciēdum, ꝙ est in extremitate terrę Chanaan in latere meridiano, & est in capite lateris huius,

I s. in coniunctione lateris meridiani ad latus orientale. quod patet, quia Cadesbarne est in deserto Syn, vnde aliquando vocatur Cades deserti Syn, & aliqñ Cadesbarne. De primo patet Num. 13. & 14. & 20. De secundo patet Deut. 1. & hic, & inf. 13. & 14. Desertum autē Syn est in latere meridiano in principio eius, s. vbi cōiungitur latus meridianum orientali, sic patet Nume. 34. s. cum ingressi fueritis terram Chanaan his finibus terminabitur, pars meridiana īcipiet a solitudine Syn, & hēbit terminos ꝯ orientem mare salsissimum. Ecce qualiter apud desertum Syn sunt termini orientales terræ illius, & inde incępit Iosue acquirere terram, s. a Iericho qui est circa latus orientale, s. apud Iordanem & mare salsissimum.

K Gaza est ciuitas vna de quinque principalibus Philisthinorum. vt patet 1. Regum, ca. 6. & tota terra Philisthinorum est apud mare magnum, quod vocatur mare Palęsthinorum, idest Philisthinorum. Exod. 23. & istud est mare occidētale terræ illius. vt patet supra 1. & Deuter. 11. ca. Specialiter autem de vrbe Gaza, ꝙ sit apud mare magnum, patet j̄. 15. vbi cum ponantur confinia eius, s. villulæ suę, & oppida, dicitur, vsque ad mare magnum & torrentem Aegypti. Isti modi terminorum ponuntur Gen. 10. ca. cum dicitur. Factique sunt termini Chanaan venientibus a Sidone Geraram vsque ad Gazam, donec ingrediaris Sidoniam, & Gomorrham Adama, Seboyn, & vsque

F Lesa. Ponitur Sidon in extremitate lateris aquilonaris vbi coniungitur illud latus occidentali. quod patet, qa Sidon est in littore maris magni, quod ponitur terminus occidentalis Chanaan. Gaza est terminus meridianus in extremitate lateris meridiani, vbi coniungitur meridianum latus occidentali, quia etiam Gaza est super mare magnum occidentale. Sodoma, Gomorrha sunt in latere orientali, vbi ponitur coniunctio lateris meridiani & orientalis. Lesa est ciuitas adhuc magis in extremitate lateris meridiani, & confinio orientalis, & ibi coniungitur terrę Moab terra Chanaan. *Omnem terram Gessen vsque Gabaon*. Ista est mensura sm̄ latitudinem, s. accipiendo a latere meridiano versus aquilonem, quia Gessen est meridiana terra.

Mēsura terræ captæ a Iosue secūdum latitudinem.

G Gabaon autē est magis Septentrionalis, cum sit in sorte Beniamin. vt patet j̄. 18. & sors Beniamin est magis septentrionalis quam sors filiorum Iuda, cum super sortem filiorū Iudę sit immediate sors Beniamin, & tñ terra quam nunc cepit Iosue, magis est meridiana, cum tota fere sit in sorte Iudę quę est maxime meridiana. vt patet j̄. 15. non accipitur hic Gessen pro quadam terra in qua habitauerunt Israelitæ in Aegypto, quę erat opportuna pastoribus, vt patet Genes. 47. hanc petiuit Ioseph a Pharaone pro patre suo, & fratribus, atq; concessa est. Ista terra de qua hic dicitur erat in terra Chanaan.

Vniuersos reges, & regiones eorum vno ceperit impetu. Idest in terra supradicta fuerunt omnes regiones, & populi cum regibus suis delet, fere vno impetu, quia nō fuit quies Israelitarum, dum totam istam terram acquisierunt.

H potissime de his ciuitatibus quę hic expressę fuerunt, quia non intercidit aliqua dies media in qua non pugnarent.

Quot ciuitates erant in hac terra a Iosue capta. Et quomodo intelligitur, quòd Iosue omnia cepit vno impetu. Et an acquisitio totius terræ inter Cadesbarne, & Gazam fuerit ante pugnam contra reges istos. Quæst. C.

Sciendum autem, ꝙ in terra ista cuius magnitudo designatur hic, plures sunt quam sexaginta ciuitates, quia designatur tota longitudo terrę Chanaan ab oriente vsque in occidētem, &

I includuntur fere oēs ciuitates prouenientes tribui Iudę, quę valde multę fuerunt. vt patet infra 15. sed non nominauit hic de captione aliarum ciuitatum scriptura, nisi de his sex, quia istę fuerunt in duobus, aut tribus diebus captę de manu hostium, alię autem maiori successione deletę sunt.

Sciendum etiam, ꝙ nō dicitur hic vno impetu quasi nulla dies quietis intercident, quia quamquam ad capiēdas istas sex vrbes nulla dies media interciderit, tamen ad capiendum totam hanc terram multi dies fuerunt quietis medię. nam cū fecisset Iosue aliquod bellum, redibat in Galgalam, vbi erat locus castrorū, sicut factum est post bellum ꝯ Hay, vt colligitur s̄. ꝓced. quia ibi repererunt Gabaonitę Israelitas, qñ eos

K inquisierunt ad confœderationem, & post hoc bellū factum etiam rediit in castra ad manendum Galgalæ, vt patet infra in litera, sed dicitur vno impetu, quia nō interciderunt magna interualla temporum, cum non habitassent Israelitę in aliquibus locis terrę illius, sed quamquam non quotidie pugnarent, semper tamen erant in bellica expeditione manentes in castris. Ideo ex quo cęperūt esse in castris parati ad bellum, vsquequo cœperunt habitare per loca quę acquisiuerant, semper fuit vnum bellum continuum, sicut hostes qui sunt in castris, quamquam non quotidie pugnēt, quia tamen sunt dispositi ad pugnam, dicitur semper inter eos esse indesinens bellum.

Ex

Ex quo sequitur, φ ex eo tpe quo Israelitæ transie- A tunt Iordanem venientes ɔ̃ Iericho vsq; ad diem quo desierunt esse in castris habitantes diuisim per vrbes, & oppida, fuit vnus impetus belli, quia nunquam cessauerunt ab expeditione bellica, & castris. Et ob hoc dicendum est, φ non solum fuit iste impetus ex tpe, quo cęperunt pugnare ɔ̃ quinque reges, qui conuenerant super Gabaon, & continuato bello pugnauerunt ɔ̃ ciuitates supra positas, sed dr̃ esse impetus iste etiã ɔ̃ Iericho, & ɔ̃ Hay, & totum tp̃s medium fuit sub hoc B impetu. Sciẽdum etiam, φ q̃q̃ dicatur. c. seq. de pugna Iosue ɔ̃ multos reges simul, non est intelligendum, φ acquisitio totius terrę quæ est iter Cadesbarne, & Gazã, fuerit ante pugnam ɔ̃ reges istos. quod patet, quia reges de quibus seq. c. pugnauerunt ɔ̃ Israel immediate, vt fuerant deleti quinque reges, & ciuitates quę nominantur hic, s. 6. vt patet in prin. eiusdẽm cum dicat, s. quæ cum audiuisset Iabin Rex Asor, & refertur ad ista quæ facta fuerant de deletione Regum quinq;, qđ fuit aliquid subitaneũ, & peruenit annũciatio eius ad Iabin regem Asor. ergo post captionem. 6. ciuitatum C s̃. nominatarũ mox factum est, sed acq̃sitis ciuitatibus illis nõ erat acquisita tota terra a Cadesbarne vsq; Gazã, in qua magnitudine ciuitates multę sunt. ergo post bellum Israelitarum ɔ̃ reges, de quibus seq. c. fuit acquisita maxima pars terrę hic dictę. Nisi quis dicat, φ ciuitates hic noĩatę fuerunt vltimæ in acquisitione totius istius terræ, quę hic designatur, a Cadesbarne vsque in Gazam. Sed non stat, quia non leguntur Iudæi aliquã terram ante hac acquisiuisse ante has ciuitates, nisi D Iericho, & vrbem Hay, vt patet ex processu superiori libri huius, & satis apparet, quia cum acquisiuissent Israelitæ Iericho ascenderunt in vrbem Hay quę satis vicina est. de hoc s̃. 7. c. postea accepta vrbe Hay, vt patet s̃. 8. redierunt Israelitæ in castra in Galgalam, & ibi venerunt viri Gabaon ad eos, vt confœderarentur eis, tunc tñ solum audierant quę fecerat Iosue Iericho, & Hay. vt patet s̃ 9. c. & post hoc immediate 5. Reges cõ uenerunt ɔ̃ Gabaonitas, qa confœderati fuissent Israelitis vt patet hic, & conuocauerunt Gabaonitæ Iosue, E qui persecutus est reges illos, & deleuit, atq; die eodẽ & seq. cepit ciuitates, quę hic hñr. ergo antequam caperentur istę vrbes, nõ fuerat capta tota terra a Cadesbarne vsq; Gazam, sed solum Iericho, & vrbs Hay, sed post istas vrbes hic expressas fuit bellũ mox ɔ̃ Reges, qui hñr seq. c. ergo illud fuit anteq̃ complerentur omnia, quę hñt hic. ponit tñ hoc, quia tota acquisitio istorum locorum pertinet ad idem, & de locis acquisitis præter ciuitates sex non erat aliquod bellum ponendum, ideo simul posuit hic, bellum aũt quod sequitur ad aliud pertinet, ideo conclusum est s̃. de captione totą terræ meridianæ. *Dominus enim Deus Israel pugnabat pro eo.* idest ideo Iosue cepit totam terram istam quasi vno impetu, quia dñs pugnabat pro eo, s. dando vires Israelitis ad pugnandum, vt patet Deut. 8. & quod maius erat, terrebat hostes eorum, ita vt conuerterentur in fugã, & non possent stare ante Israel. sic patet Exo. 23. s. terrorem meum mittam in pręcursum tuum, & occidam omnem populum, ad quem ingredieris, cũctorumq; inimicorum tuorum terga vertam. hęc fuit causa, vt Iosue ita velociter capere posset tantam terram, s. vt in eadem die 5. Regum exercitũ deleret, eos quoq; capiens, & suspendens: postea vero debellauit tres ciuitates, s. Macedam, & illa capta accepit Lebna, & postea obsedit Lachis, quam Sole occidente nõ potuit eadem die capere, sed sequẽti. Admirabile enim nobis hoc est, si autem humanis viribus ista agẽda forent, non ita cito facta forent. *Reuersusque est cum omni Israel in locum castrorum in Galgalam*. Idest consummatis his redijt Iosue cum oĩbus bellatoribus in castra Galgalę, nõ refertur ad oĩa supra posita, s. φ ceperit Iosue omnem terram a Cadesbarne vsq; ad Gazam. nã hoc magno tempore eguit, sed refertur solum ad captionem ciuitatum suprapositarũ sex, quę in paucissimis diebus captę sunt, & immediate in castra Galgalę reuersus est Iosue, vt ibi quiesceret aliquantulum a bellis, cum aũt ibi esset, congregati sunt reges de quibus seq. c. & Iosue iuit cõtra eos. Et dr̃, φ reuersus est cum omni Israel. i. cum toto exercitu Israel. nam non erãt ibi oẽs Israelitę, cum fœminę, & paruuli, atq; senes nõ venirent in bellum, sed manebant cum pecoribus, & iumentis, totaq; supellectili in loco alio in Galgalis, & reuertebatur illuc Iosue q̃q̃ prius ibi fuisset, qa ibi manebant fœminę, & senes, atq; paruuli Israel, totaq; substantia eorum, ideo qñ illuc ibãt, erat eis velut si de bello in domos proprias remearent, & postea sumpta ibi paulisper quiete, aut ex mandato Dei, vel iudicio suo bellum cęptum repetebant: totum autem vulgus nõ mutabat inde locum castrorum, quia ibi erat eis locus conueniens tam pro se, quàm pecoribus, & iumentis, erantque ab hostilitate diuisi, & sicut fecerũt in bello contra Hay, quia consummato eo redierunt in castra in Galgalam, ita hic fecerunt, & multoties, licet de alijs non repetatur.

Qño intelligitur, φ reuersus ẽ Iosue cum oĩ Israel i Galgalã.

Expositionis Literalis Alphonsi Tostati in primam partem Iosue Finis.

REGISTRVM.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z, Aa Bb Cc.

Omnes sunt Quaterniones, præter C c qui sunt Quinterniones.